

“SEFER CHASIDIM” THE BOOK OF THE PIOUS

according to the Recension of Codex de Rossi No. 1133
with the Commentary

MISHNATH AVRAHAM

By

RABBI ABRAHAM A. PRICE

Rabbi of Toronto and Dean of the Theological Seminary
of Canada, “Yeshivah Torath Chaim”

* * *

Notes by

RABBI J. WISTINETZKI

Introduction and Index by:

RABBI DR. J. FREIMAN, Berlin

* * *

Also

THE TESTAMENT OF RABBI JUDAH, THE PIOUS

according to the Manuscript of the Library of Munich
with the Commentaries

Damesheq Eliezer

by **RABBI ELIEZER MAHLER**

and

Mishnath Avraham

by **RABBI ABRAHAM A. PRICE**

Vol. Two

New York, 5720

עזרת ח"א. מחלקת התרבות
המספרים עם הרמב"ם
הלימודים וההגות

All Rights Reserved

Copyright, 1960, by

JEWISH THEOLOGICAL SEMINARY OF CANADA

Toronto, Ontario, Canada

יעכזר חסידים בכבוד

סדר חסידים

על פי נוסח כתב יד אשר בפארמא
עם

משנת אברהם

הכולל : באורים הערות הארות תקונים ומראה מקומות
מאת

ר' אברהם אהרן פרייס בהר"י ז"ל

אב"ד ור"מ בטאראנטא קנדה
מחבר ספר "משנת אברהם" ב"ח בענינים כלליים שבהלכה
וספר "אמרי אברהם" עה"ת

עם הגהות תקונים באורים ומראה מקומות
מאת

ר' יהודה הכהן ז"ל וויסצעניצקי

עם מבוא ע"ד הספר ומחברו ומפתחות
מאת

ר' יעקב ז"ל פרייס ז"ל אבד"ק בערלין

ונלוה לספר הזה

אזהרות וצוואות מרבינו יהודה החסיד משפיעא ז"ל
מחבר של הספר חסידים

כפי כתב יד אשר בעקד הספרים בעיר מיניכען
עם באורים

דמועק אליעזר מאת הרב ר' מנחם אליעזר ז"ל מאהלר
ומשנת אברהם מאת הרב ר' אברהם אהרן שליט"א הנ"ל

חלק שני

ענת ה- תש"ד

ניו יארק, ג.י.

דייקים תתברך ובלשון חסיד

עריית ה"א, מחלקת התוכות
הספרייה ע"ש הרמב"ם
תל-אביב, רח' מוא"ז 22

כל הזכויות שמורות

ה כ ת ו ב ת ש ל ה מ ח ב ר :

RABBI A. A. PRICE
2 Prince Charles Dr.
Toronto, 19, Ontario
Canada

ת ו כ נ :

- א. הקדמה קטנה 4—3
- ב. הספר מוקדש 5
- ג. תוכן הענינים שבמשנת חסידים בהחלק ב' 8—6
- ד. ספר חסידים עם פני משנת אברהם חלק ב' מסימן תר"א עד סימן תת"ת דף א'—רהע
- ה. מלואים והשמטות למשנת אברהם " רעו—רצה
- ו. מפתחות לכללי הספר לפי סדר הסימנים אשר בפנים של הספר חסידים הנוכחי " רצו—שיא
- ז. לוח השוואת הסימנים כפי מה שהם בדפוס זה, כ"י פארמא, ובדפוס בולוניה הוצאה ראשונה משנת יפ"ח " שיב—שכא
- ח. רשימת המקורות והענינים בבבלי ובירושלמי, רמב"ם וספרים שונים שהובאו במשנת אברהם שעל הספר חסידים " שכא—שלא
- ט. ברכות להמטייעים " שלב

Printed in the United States of America by
HADAR LITHOGRAPHING & PUBLISHING Co.
87 Crosby Street, New York, N. Y.

63892

עמ"י עש"י

ברכי נפשי את ה' הרועה אותי מעודי שוכתי להוציא לאור עולם את ספרי זה הוא החלק השני של הספר חסידים עם כיאורי ופירושי „משנת אברהם“.

אין מכוונתי עתה לכתוב הקדמה לספרי זה, כי דברי כבר אמורים ב„הראשית דבר“ להחלק הראשון, (ראה שם דף 28) ולא באתי אלא למלאות את אשר נשמט משם.

מטרת ספרי, כאמור בהקדמה הנ"ל, היא לברר ולחזור ולהשוף את הענינים הנוגעים להלכה הנפוצים וגם טמונים בהספר חסידים וכדרך אנב הנני מראה מקום ומקורות להרכה פירושים של רבינו לתורה שככתב ולשיטתו הנעלה והרמה בתורה שבעל פה.

ברוך המקום, שכפי עדותם של הרכה גדולים מחכמי ישראל, הצלחתי כמדה מרוכה בעבודתי זו, להראות שאין הספר חסידים ספר מוסרי גרידא אלא שכמעט תמיד המוסר הנעלה אשר בהספר הוא פועל יוצא מגאונות מקורית נפלאה של המחבר זי"ע, אשר שני התלמודים היו כתובים על לבו הרחב כפתחו של אולם.

וכדאי החוא להעיר על כמה פרטים שנשמטו מהקדמתי להחלק הראשון של ספרי זה:

א. הספר חסידים אשר לפנינו, כתב יד פארמא, הוא בן אלפים סימנים בערך. הדיון בהספר הוא כמעט בכל המקצועות שבתורה כאופן רב גווני ורב ממדים. יש דברים שנאמרו באריכות ויש בקצרה ויש כרמזיה. כל הלומד בהספר חסידים בעיון יוכח לדעת שמגמת המחבר היא, שספרו יהי' ספר שמושי לכל אחד משלומי אמוני ישראל הרוצה לעמוד על אמיתת דעתה של תורתנו הקדושה והטהורה, לקרב את לב הלומדים בהספר לאבינו שבשמים ולהשריש בלבנו את המדות הטובות והכי יפות שאי אפשר לו לאדם להרכישן אלא על ידי התורה והמצות המעשיות.

ובכן אנו מוצאים בהס"ח מאמרים למאות, הן על המצות הנוגעות בין אדם לחבירו: על הנימוס, על הכנות, על החמלה והחנינה ועל אהבת הבריות, והן על המצות שבין אדם למקום. מלבד זה, הספר חסידים שופע הרכה חידושים ופירושים בתורה שככתב ושבעל פה הפותחים לו לאדם נתיבות ומסללים לפניו מבא אמתי ומועיל לעמוד על העקרין והיסודות של תורת ה' ודתינו הטהורה שאין לכל עמי התבל דוגמתה.

אולם מה אופני הוא הדבר ינשגב מבינתי, שככל השני אלפים סימנים שבהספר חסידים אין אנו מוצאים לא רמו ולא זכר למצות ישוב ארץ ישראל ולקדישת הארץ, חוץ בשני מקומות שהמחבר מזכיר את ניב „ארץ ישראל“ מכלי לייחד עליו את הדבור אלא רק בדרך אנב (א).

וזו היא שאלה הדורשת פתרון. הלא המחבר של הס"ח הוא אחד מהדמויות המופלאות שבדורות הראשונים, איש שהשקיע בספרו מכל מכוני תורתנו ולא הניח כמעט דבר הקדוש לתורתנו ולדתנו ולעמנו שלא דבר עליו, ולמה השמיט בדוקא את כל עניני ארץ ישראל המרובים בהלכה, ומה גם הדברים המוסריים המשותפים עם הדינים והחובות לארצנו.

אלא, לדעתי הפעוטה, שאלה זו מפיצה אור בהיר על גדלות וקדושת תכונת-נפשו של רבנו. כיון שהוא ע"ה השריש והדגיש בספרו שהספר הזה נכתב כעד „יראי ה' ולחושבי שמו“ (ב), כלומר, אנשי רמי המעלה — בני עליה, ולשם כך קרא את ספרו „ספר חסידים“ ולא „ספר חסידות“. וראה ראה רבינו ברוח קדשו שהגאולה עדיין רחוקה היא מרחק רב ועוד זמן זמנים טובא יעברו עד אשר תנתן גאולה לארצינו מידי זרים. ואם ה' בא רבנו לדבר על הארץ וקדושתה ועל המצות התלויות בה, יתחייב, לכל הפחות, לרמוז על הזמן והעת של הגאולה, ודבר זה יהי' לכאב נפש לאלו יראי ה' ולחושבי שמו הכסיתים ככל נימי נפשותיהם להגאולה ולשיבת בנים לגבולם, הגם שמצד חסידותם המה נושאים את עול הגלות מתוך יסודין של אהבה. ואלו שאינם מהוגנים אם יראו הדברים המרמזים על הגאולה המרוחקת הרבה מוזמן של יצירת הספר, אפשר שתתרשל ידם מן האמונה לנמרי, כמו שכתב רבנו מפורש: „אך לא לרשעים נכתבים הדברים, שאם יראו הרשעים יהיו נראים כמה דברים בעיניהם דברי שטות, ואם ידברו באזניהם ילעיגו לטו, ועליהם אמר שלמה בחכמתו באזני כסיל אל תדבר וגו'“ (ג) לפיכך החליט רבינו לעבור על ענין זה בשתיקה.

ב. ישנם דברים בהס"ח וגם בספרים של ראשונים שהביאו בשם רבנו אשר יאשרו מערפולים ומתומים לעולם ללא כל פתרון.

דוגמה:

בספר שו"ת יכין וכוונ, בן בנו של התשב"ץ, ח"א ד"ד, הביא בשם רבותיו הצרפתים ז"ל (ד), שמעשה היה בתלמידי ר' יהודה חסיד שה' להם לעבור במקום סכנה והוא הזהירם שלא יעברו שם ולא שמעו אליו ויצאו עליהם ליסמים ונצולו מהם כהזכרת השם. ואמר להם ר' יהודה החסיד שאם לא יתורו לאותו מקום הסכנה ולא יזכירו את השם שאין להם חלק לעולם כנא. וחזרו שמה ונהרגו ולא רצו להזכיר את השם. עכ"ל.

(א) סימן תתשמ"ג וסימן תתתשכ"א. (ב) סימן: א, כ"ז. (ג) סימן כ"ח, וראה בהמפרש בהגהט סימן א, ופוס יתעסאף. (ד) הם בעלי התוס', ראה

הדברים הללו ללא כל מובן המה, מדוע אמור להם להתלמידים להזכיר את השם להציל את עצמם מהריגה, הלא אין לך דבר העומד בפני פקוח נפש חוץ מנ' עבירות. ומה זה שציוה אותם רי"ח לחזור למקום סכנה שקרוב לודאי שיהרגו, ולא להזכיר את השם. וכי זו היא מתורת התשובה להיות גורם לעצמו מיתה לשם תשובה על שהזכירו את השם כפעם ראשונה כדי להציל נפשם?

ג. יש דברים בחסימנים הנוספים בכ"י פארמא שהבעלי תוספות בהש"ס אשר לפנינו דברו עליהם והכריעו להלכה להיפך מאשר כתוב בהס"ח שלפנינו.

דוגמה:

בסימן ותקכ"ז שהוא מן הנוספים בכ"י פארמא, פסק להלכה זכומן הזה מותר להכניס את הכבוד לכיפה ולהרעיכו שם עד שימות. ובתוספות בכורות נ"ג, ד"ה ואי זהו, כתבו שאסור לעשות כן (ה).

משום כך יש להסיק, שהסימנים הנוספים בכ"י פארמא נכתבו בזמנם של בעלי התוס', לא יאוחר מזמנו של הר"א מטוך שרוב התוס' סודרו על ידו, שאלמלי היו הסימנים הנוספים כתובים בזמן מאוחר לאחר שפירושיהם של בעלי התוספות כבר היו מפורסמים בעולם בודאי שלא היו כותבי הסימנים מכריעים להלכה נגד בעלי התוספות בלשון של פסקנות מוחלטת מבלי להזכיר אפילו את דעתם של בעלי התוספות.

והנני מתפלל תפלה קצרה, יהי רצון מאת ה' החונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה שאזכה לברך על המוגמר של הספר הסידים ולהוציא לאור את החלק הנ' הכולל ביאורים ופירושים עד המוף של הס"ח ואת שאר חידושי תורה אשר זכיתי בחסדי ה' להדש ולהגדיל תורה ולהאדירה.

גל עיני ואכיפה נפלאות מתורתך
כחפך חייני ואשמרה עדות פיך

מאראנמא, שכמ, שנת תש"ך
אברהם אהרן כהר"י ז"ל פריים

ה ס פ ר מ ו ק ד ש

למצבת כבוד ושם עולם של חמי וחמותי נ"ע.

חמי ר' אהרן צבי ב"ר שלמה זלמן ע"ה

למשפחת וויין

נפטר בימו ד' לסדר זאת חקת התורה אדם כי ימות, שבעה ימים לירח תמוז, שנת תשי"ח.

חמותי האשה זיסא כלי ב"ר נחמן ע"ה. נפטרה בשמיני עצרת, שנת תשט"ז.

ירויין מרשן ביתך ונחל עדניך תשקם, ינחו בשלום על משכבותם ויקיצו וירננו לקץ הימין עם כל מתי עמך ישראל ברחמים, אמן.

להאי שופרא דבלי בעפרא קא בכינא תלמידי היקר והמוכח סופלג גדול בתורה ויראת שמים מצוין במידותיו וכשרותותיו התרומיות, התגבר בתורה ובמצות משחר נעוריו עד יום מותו

הבחור אלמר ברוך ע"ה

בן ר' חיים צבי ויהודית שיחיו

למשפחת לייט

נולד בטאראנטא, ג' ניסן, שנת תרצ"ה ונתבקש לשיבה של מעלה ביום ט"ז אייר, תשי"ח.

תנצב"ה.

בן יכבד אב

בריש חלק א' מספרי זה יעדתי להעתיק דברי תורה מכתבי אבי מורי ז"ל. אבל מפני גורמים שונים אין לי האפשרות לקיים זאת בספרי הנוכחי, ואי"ה אדפיסם בספרים הבאים, יוכיני ה' בחסדו הגדול להוציאם לאור עולם, אולם בכדי לאמת בן יכבד אב, הנני מדפיס בכאן סנסן אחד מחידושי תורתו אשר אצלי המשה ר' למה שהדפסתי בשמו בריש ספרי הג"ל.

התוס' בגיטין ל"ג, ד"ה אפקעינהו, הקשו איך מחיבין אשת איש שזוגתה מיתה הא הוי התראת ספק, דשמא ישלח לה בעלה גט על ידי שליח ויבטלנו שלא בפני שליח ונצטרך להפקיע הקידושין ותוא פנויה למפרע, צ"ש.

ויש ליישב קושית התוס' (בהקדם של אריכות דברים אשר יקצר המצע להדפיסם כאן), דאפילו למאן דאמר התראת ספק לא שמי' התראה היינו דוקא בספק אחד אבל בספק ספיקא הכל מודים דשמי' התראה. והנה כתב הר"ן ז"ל בגיטין בפרק המגרש דהאומר לאשה הרי זה גיטך על מנת שלא תשתי יין כל ימי חייו של פלוני ומת הבעל ושתתה יין לאחר מיתת בעלה בחיי של פלוני, לא בטל הגט למפרע והתנאי בטל במיתת בעלה, וסברת הדבר היא דמכיון שמת הבעל ופסקה האישות לא שייך לומר דאיגלאי מילתא למפרע דהגט בטל משום שעברה על התנאי שהתנה הבעל. [ודמי הא מילתא לאכל כבר שנשבע שלא יאכל שאין מועיל התרה לאחר שהכבד כבר נאכל ואינו]. וראה באבני מלואים סי' קמ"ג.

והנה הטעם של אפקעינהו כתבו ברש"י ותוס' משום דכל דמדקדש אדעתא דרבנן מקדש והוי כאילו התנה תנאי בשעת הקידושין שהקידושין יהיו חלין על מנת שירצו רבנן ואם אין רבנן רוצין בהקידושין אין הקידושין חלין כלל. נמצא לפי זה דדוקא כשהבעל עודנו חי בשעה שהרבנן דנין על הקידושין הללו או יש להם הרשות לומר שאין רוצין בהקידושין ואינו חלין, אבל אם ידונו הרבנן על קידושין לאחר מיתת הבעל אי אפשר להם או לומר שאין רוצין בהן מכת התנאי שהתנה הבעל, דשוב דמי להא דהר"ן הג"ל, דלאחר מיתת הבעל בטל התנאי והמעשה קיים.

ולפי זה א"ש קושיית התוס' הג"ל בגיטין, דהא יש כאן ספק ספיקא, ספק שמא לא ישלח גט ויבטלו ואפילו תאמר שישלח גט ויבטלנו שלא בפני השליח שמא ימות הבעל טרם שידונו על הגט הלזה ועל הקידושין ואז לא יוכלו חכמים להפקיע את הקידושין, כאמור, ולשמא ימות חיישינן, כלומר, זה נכנס בגדר ספק, ורק למיתת פתע פתאום לא חיישינן, כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ק דפיה"מ ביומא, וא"כ יש כאן ספק ספיקא והוי התראת ודאי ולא ספק, עכ"ל. ודפח"ת.

תוכן העניינים שבמשנת אברהם

דף	ה.	דף	גורם לחילול שבת של פק"ג	דף	א.
רסה	חביבה מצוה בשעתה	ד	גזירה לגזירה לתא דבל תוסיף	רנג	אבל ז' וז' לא משום כבוד הורים
קא	חדר"ג שלא לישא ב' נשים	ק	גזלן המרויח ואינו מחסר לנגזל	רצד	אונס המביא עצמו לידי אונס קיד.
רלד	חדר"ג כבר התקבל בזמן הרי"ח	קנד	גידול עופות וצפרים בבית	קסה	אוצרי פירות והרייח לצדקה
רנד	חדר"ג להתיר כשהיא מבשילתו	רעט	גר תושב לענין טומאת אהל	קה	אחרי רבים להטות מתיחס גם להטעם
רנה	באיסורים	רלה	גרים, קבלתם בזמן הזה	מח	אין איסור סחורה בספרים
רנה	חדר"ג וענין קבלת מי שפרע	רלה	גרים, תכונת נפשם	קא	אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד
רכג	חוסף דם כיסוי ושופכו לים	קטו	גרמי באיסורים כמעשה	קג	אין ב"ד יכול להתיר וחכם שאסר
רמו	חוץ לארץ לישא אשה	קטו	דבר האבוד, אולינן בתר השתא	ג	אין טוענין למסית
קו	חולק על ב"ד ואומר טועים אתם	קטו	דבר המפורש היתרו בתורה א"א	קעט	אין להורים להשפיע על שידוכים
קג	חיוב לבקש רחמים על צרת היחיד	צט, רכב	לאסרו	קלא	אין מלמדין תורה אלא לעשירים
קב	חכם שאסר אינו איסור חפצא	קג	דבר שנאסר במנין	נה	אין משתתפים את העכו"ם למצוות
קח	חכם שאסר — הגדרה	רמ	דודתו, איסור נשואין — חוקים	קנד	אין נותנים ממון להמאיים לעשות עבירה
קט	חכם שאסר, דאורייתא או דרבנן	צו	"דיאלקטאלאגיא"	רטו	אכילה רוחניית לעולם הבא
קב	חכם שהתיר — אם חבירו מותר לאסור	קו	דיין אם מותר לו לחלוק על רוב חבריו	ג	אכלתי ואוכל עוד, מדרש
רכו	חליצה אי אפשר ע"י שליח, טעם הדבר	קו	דיין מופלא שבבית דין	קצא	אל יספר בטובתו של חבירו
רמא	חליצה קודמת ליבום	צב	דיני קדשים ללמוד בזמן הזה	רב	אליעזר — עוג
קד	חלב נכרים	קנה	דירה נאה הגורמת להפחית בצדקה	קנג	"אם" שבתורה רשות
קכ	חסידיים מחמירים בחומרא יתירה		ה.	רצג	אנשים וגושים מעורבים לענין תפלה
רעו	חצי עבד שקידש ונשתחרר			ריט	אסור להפסיק בין ויכולו לויכולו
רעו	חציה שפחה שנתקדשה ונשתחררה			קלו	אריכות ימים בכיבוד אור"א
	ו.	קכא	האומר ד"ת בשם אביו אינו אומר ז"ל	מט	אשה המאחרת טבילתה
רסד	טבילה פעמים במקוה — מגונה	רצא	הורים המתנגדים לשידוכי בתם	סו	אשה המאגדת לולב וציצית
רסה	טבילה במים חמין	רצא	הורים המעכבים על בגם לישא אשה	קפד	אשת חבר ואשת רבו — קימה והדור
רצד	טבילה במים חיים	מח	הונאה בס"ת ומרגלית ובהמה		ב.
קמח	טובת הנאה לבעלים בצדקה	קד	הוראה והטעמים	גח	בגדיו של אדם אינם בטלים לגופו
רלה	טומאת כהנים לקרובים	מח	הזמנה מילתא	כח	בהמה קודמת לאדם באכילה
רלט	טומאת דאורייתא אם נדחת מפני ת"ת	קד	הזמנת דיו לכתובת ס"ת	רמה	בוגרת מתקשטת כדי שתנשא
ריו	טומאת מתי נכרים	מח	היסח הדעת ממלאכה של פועל	צו	ביטול תורה כדי ללמד לבנו רפואה
רעו	טומאת אהל בעכו"ם	עג	הידור מצוה עד שליש	קי	בית דין הסותר את הגלמוד מ"ג מדות
רפא	טומאת מגע במתי נכרים	עח	הלומד מרבו מצליח ביותר	רצ	בכור בזה"ז להכניסו לכיפה
רעה	טומאת כהנים בזמן הזה	קמא	הלומד להקרא רבי — "גוי גמור"	קסו	בל יחל על הסכמה שבלב
רפא	טעימה בפה לדבר אסור	קלח	המבנת פני חבירו — יהרג ואל יעבור	רפט	בל יאמר, בדברי תורה
רכג	טעם של היתר הנאה בחלב	צד	הנאה מלימוד התורה — מצוה	קסז	בל תאחר דצדקה
רכ	טעם למה קורין משותלה	קצא	העדר הטבה, מה דסני עלך	סח	בל תוסיף
קצב	טעם לצוואת ריה"ח	צח	העובר על אזהרה מפי הנביא	סב	בל תשחית נדחה משום הדור מצוה
קצב	טעם לשי' כסף שנתן יוסף לבנימין	צח	הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה	רפח	בניו הקטנים קנינו של אדם
קס	טעם לשיעור של ראשית הגז	עט	הקדש בטעות	רמט	ב"ג קודם מ"ח, אביורייתו דז' מצות
רטז		קסט	הרחקה מדבר שקר	קמ	בקור חולים, הטעם של המצוה
		קמא	הרי עלי להביא קרבן מיד	רד	ברכה אחרונה קודם יציאת נשמה
		קסה	השוותה כיסו בבת אחת	רטו	ברכת כשר בחנינו על תפילין חדשים
		עט		נט	בשר כשר בחניות של נכרים
רמב	יבמה, הכנסה שלא לשם מצוה	קסז		רכט	בשר שנתעלם מן העין, מתי התחיל
נו	ימין, חשיבות או חביבות	קסט		קמד	איסורו
לג	יסורים לכפרת עון	קמא		רמ	בת אחותו מצוה
קצג	יפת תאר במלחמה	קסה			ג.
קלג	ירא חטא וירא ה'	עט			ג.
רפו	ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף	קפו	זמן קריאת שמע	קלג	גדשו סאה, מחקו סאה
	ב.	קפג	זקן ממרא וחטאו	קעג	גואל הדם תלוי בדין ירושה
קעג	כבוד אבי אביו לאחר מיתת אביו	רו	זריזין מקדימין למצוה	רב	גוי העוסק בתורה
קעו	כבוד אור"א, מבטל מתורתו	רו	זריזות בשלילה	עו	גונב דברים — "קיבוסת"
קעו	כבוד אור"א, להורים חלק בהמצוה				

תוכן הענינים שבמשנת אברהם

דף עובדה תמיה מרי"ח ז"ל
 קטו עוסק במצוה
 קמה עולם הנפשות ועולם הבא
 רט עידו הנביא ועונשו
 רלה עיר הנדחת שיש בה מזוזה
 מו עכו"ם שהרג ונתגייר
 רעה עני בן טובים
 קסה עצרת בשבת — כל תאחר
 קטו ערבות על אלו שהמירו ר"ל
 ה ערבות על המורים בא"י
 ז ערבות על הריחו
 ו ערום אסור ללמוד
 נו ערי מקלט
 ריב עשרה זהובים קנסא
 רכד

פ.

פירוש עה"כ נעשה אדם
 צח פירוש עה"כ מי נתן למשיסה יעקב
 קכב פירוש עה"כ הזקן רגלך
 קכה פירוש עה"כ ולא ראיתי צדיק נעזב
 קמב פירוש עה"כ לא חדש ולא שבת היום
 קמג פ"י עה"כ הלא פרוס לרעב לחמך
 כט פ"י עה"כ כפירים רשו ורעבו
 רח פדיון שבירים ע"י צער דגופא
 קסב פדיון הבן סכנה לאחור
 קעא פושעי ישראל לענין קבורה
 ז פסח נשחט בג' כתות
 רו פריה ורביה עונש על ביטולה
 רנב פרנסה מותר לסכן בשבילה
 קעט פשתן אינו מקבל צבע
 רטז

צ.

צדקה לעניים שאינם מהגונים
 קמו צדקה בסבר פנים רעות
 קמז צדקה שאינה מספקת אלא לאחד
 קמח צדקה המונע מעני כדי לתת לאחר
 צדקה גבאי אם יש בו משום לא
 קמט תאמץ
 קנ צדקה לא תאמץ תלוי בעשה
 קנא צדקה בן שידוע באביו שאינו נותן
 קנט צדקה לקרובים צדיקים קודמת
 קע צדקה בסעות
 קטו צירוף תחילת המעשה לסופה
 ק צוואה של ריה"ח בענין ב' אחיות
 עח צריך לנקבו אסור בת"ת

ק.

קדושה שבלשון עברי
 קכג קיורא את שמע ואשתו עמו
 לו קונטרסים של תורה — קארעקטיין
 קכד קוף ודרדר — רשעים
 קי קטלנית ליבום
 רמג. רפד קימה והידור באשת ת"ח
 רצב קנין משיכה בבהמה ע"י קול
 יז קנין לקנות עוה"כ של חבריו
 רט קנין ע"י הסכמה שלב
 רעד

דף מצות כסוי הדם, כל דמו
 רכו מצוה שכבר נעשית אם אפשר לתקן
 רכו מצוה שאינה מעכבת, לענין ברכה
 רכח מצות פו"ר, מצוה רבה וטעם הדבר
 רלא מצוה בת תכלית — בעידנא
 רלא מצוה לאגוד את הלולב בעצמו
 רלב מקוה של מים חמים
 רצד מקלל אבי אביו ואמו
 קעד משורר ששיער ופסול שנים
 קלו משמשת במוך משום סכנה
 רמח מת להצילו מפני הדליקה
 ה מה, זכות לו לעשות מצוה בממונו
 לב

ג.

נביא אינו משנה מלשון ללשון
 פט נביא המשמיע נבואתו בכתב
 פח נביא אם זקוק לרשות של סנהדרין
 קלה נגיעה במת ע"י בתי ידים
 רצ נדה מערמת וטובלת בבגדיה
 ג נדה, טומאת אהל
 רלא נדה ערוה
 רסג נדוניא, המסלק ב' שלישים
 רמג נושא אשה לשם ממון
 רמד נטילת שכר של הוראה
 קל נטילת שכר טירחה של רפואה
 קלב נטילת שכר רפואה ות"ת בתנאי
 קלב ניחא ל"י לאינש דליעבד מצוה בממונו נא
 נא ניב „עמך“ ופירושו
 קנ, רפט ניב „לומדי תורה“
 קסט ניב „צופה ומסתקל בנשים“
 קפח ניב „תמים“
 רא ניב „כהן“, „דוכן“
 רו נכרים מצווים להעיד על בריאת שמים
 רמט נסרים זקים לסכך
 שלא נקודה שעל הכתב כמחיקה
 עז נקודת, טעמי התורה ונגינה
 קלו נשיקה לדברים שבקדושה
 נו נשים חייבות בלימוד דינים
 קמב נשים מברכות לעסוק בדי"ת
 קמג נשים חייבות בלימוד דיני קרבנות
 קמד נשים ועבדים, אביזריהו דעבירות
 רמט נשים ועבדים — לאוין שאין בהם עונש רנ
 רנ נשים במצ"ע שהזמן גרמא ר"ע, קעה
 קעה נתן סאה ונסל סאה
 רטו

ס.

סוכת גנב"ך
 סו סודר זמורה
 לב סכנה לשם תשובה
 לד סכנה לשרוף דבר הבא מן האדם
 נה סמיכה בזמן הזה
 קיח סמיכה לדיני קנסות
 קיט

ע.

עבורי אחסנתא
 קס

דף כדברי היחיד אם מותר לפסוק לחומרא
 צא כדברי היחיד אם לתורות בשעת הדחק
 קא כהן המשהה את טומאתו
 רפכ כותב את השם לא יפסוק ברקיקה
 עח כיבוד או"א על הקטנים
 קפ כיבוד לאבי ואם אמו
 קפד כללות ופרטות בסיני
 רעט כסוי הדם במקצת אם מברכין
 רכח כפוי טובה על גרם הטבה
 קג כפייה, העושה דבר מפני הכושת
 קנא כשפים וענינים
 רמו כתב כדיבור
 צ, רפח כתב בהקדש ותמורה
 צא כתב לגבוה אי כאמירה
 צב

ל.

לולב, ד' מינים מעכבים
 רעא למד לשונך לומר איני יודע
 רעה לשמה של כתיבת השם וגיטי נשים
 פכ

מ.

מדלין מים מדלי טמא
 ג מוליד ממור, לענין מצות פו"ר
 רנ"א מורה ילדים וחובותיו
 קלט מום בבכור ע"י גרמא
 מג מותר לתלות באדם גדול
 קכא מועדות ומצוות לעתיד לכא
 ריד מומרים לענין רבית
 ז מזיק מתנות כהונה
 לה מזלג גרם ופירושו
 קנו מחיקת השם שיש עליו שטוש
 מא מחיקת השם ע"י גרמא
 מג מחיקת השם אם יהרג ואל יעבור
 מה מחיקת השם לצורך מצוה
 מה מחיקת אות המסמן את השם
 פ מחיקת השם באיכות
 פו מחשבה, זיל בתר מחשבתו
 רלו מחתרת בשבת
 רצד מטפחת ספרים, תמיה
 נו מי שאינו אומר דבר בשם אומרו
 קכא מכניס בכור לכיפה
 רצ מכניס עצמו לסכנה
 רצד מלאכה, חשיבת כחה,
 קיז מל את בן חבירו שלא ברשותו
 רכד מנהג שטעמו בטל
 קיא מן המותר בפ"ך
 רפד מעשה חושב ורוקם
 נט מעשה שכרו מרובה מהעושה
 קסד מעביר על המצוות
 רו מעשה את חבירו מפני הכושה
 רצ מעתיק תקליטים של חבירו
 עהר, רפח מפלגנים לשם שחצנות
 לט מצוה הנעשית יותר מכפי השיעור
 נד מצוה שהעיקר הוא הפועל — שליות
 רכה מצוה בו וכו' — דוקא בקידושין
 רכה

תוכן הענינים שבמשנת אברהם

דף

קכט שכר בעד לימוד תורה והוראה

נה שלחנו של אדם מכסר

סו שלוח העושה מצוה אם שטור ממצוה

נט שם שנקרע אם מותר לתפרו

סב שם שנכתב בלא כוונה

סב שם מתקדש בתחילתו או בסופו

סב שמון טמא לנר חנוכה

רפא שמות המהברים על ספריהם

ריא שתוקי וגר המקלל את חוריו

קצה שתוקה מלודאה בנדורים

קסה

ת

נד תדיר ומקודש

מס תורה שבכתב ובעל פה איזה קדים

קכג תוך כדי דיבור

נז תוכחה מגין תיבות

קמה תוכחה כדי הכאה

לח תיבה להניח בה תורה

לח תלמוד תורה וכיבוד אב

רפח ת"ת לאחר קריאת ק"ש

גב, צד ת"ת לבניו מצוה שבגופו

צו ת"ת כולל העשה של זלמדתם

קכו ת"ת לבני ת"ח ועשירים

קכז המיז לא ימוש ביארז

קכז תלמיד חכם, מרגמה והחזקה

קכז תלמיד חכם, מסיים

קכז תלמידים העוזבים את רבם

קכז תלמיד המורה במקום רבו

קכז תלמיד מובהק אינו אומר בשם רבו

עד תפלה, אל תעש תמלתך קבע

ג תמילין, טעם לדי פרשיות

לו תמילין, המניח לשעמו קטנו

רה תמילין, ש"ר ושל יד מעכבים

רעב תקיעת בלא תרועה שלגא דמצוה

רעא תקנת אושא ויסודת

קפה

דף מוחק צ"מ לכתוב, בכתמא בפירוש

מב מוחק בסה

מב מוחק בשמאל

טו מחמר אחר בהמת עבו"ם

כו מילה משום חולש

כו מל בשבת ופרע לאחר השבת

סה מקלקל בשחיטה

יט מנוחה ועונג לשם שבת

ל מצוה להרבות בשתייה

מ מסלק תשעוה מעל הדף

כב נוטל שקמו, חולב, קוצר בעצים

כד גמילת נשמה בדגים

ריח סחיטת שער

כא סריקת השער

כט עונג שבת קודם לגמילת חסד

כס עונג, אכילה — השביעה

כח פק"ג, הותרה — דחיה

יג ציזת, המכהיל את הצבי

סד קלקול ותקו בלמות איכות

ל קידוש שלא במקום נר

קצד קבלנות צ"י גברי

י רחיים של מים בשבת

כג שולה דג ומחזורו למים

כה שבתת דגים בשבת

ל שיעור סעודה בשבת

כ שערות המתנתקות מן העור

לא שירה וזמרה בשבת

לא שמחה בשבת

לג תשובה על חילול שבת

— —

רכח שאילה שלום בבית הקברות

קסה שבועת כ"ג בערב י"ב

רו שהורי מצות

לז שיעור ספח

קכב שיעור לזמן לימוד בכל יום

קמ שיעור שיגה

דף קרבנות בזמן חגל

ריג קריעת המעיל צ"י גרמא

מו

רסו רבייה והשקה

קכח רבית במחנה

קכו רבית לצורך מצוה

קכט רבנות עולמית חרדית

ש

עניני שבת

מג גרמא במלאכת שבת

כו גזיות עור אדם

מב ליו צ"ג סיקרא בשמאל

יב הסרת המניעה והסרת התרים

סו הפשטת המסח, — לפי הירושלמי

קסב הערבת תמידיו ומוסמיו

קצו הדלקת הנר

קסא הילפותות דאין משכן דוחה שבת

יד הוצאה ותולדותיה

יט הילוך רב בשבת

לב הרווך בדברי חול

ח הוצאה משמשי עבו"ם

יח חרישה שיטת הרמב"ם

מב כותב צ"י מכוונה

א כביסה בכמות ובאיכות

קח כבוד השבת במנעלים נקיים

כ, רפח מלאכת גוזז

סא מחיקת אות נוסריקין

קסב מחלל שבת לצורך כבוד אי"א

ח מלאכה צ"י הסרת המניעה

טו מלאכה שאינה צריכה לגופה

כ מלאכת ממוק, סיכה מגעלים בשמן

א מלאכת הסחיטה

לט מוחק כדי לתקן הנייר

ספר חסידים

תרא. הרוחץ את התינוקות בשבת [א] לא ישום את חפצו כמים (א).

משנת אברהם

כביסה בכמות ובאיכות

סימן תר"א

ג. אולם שיטת התוס' שנת קי"א: דלא אמרינן שרייתו זה כינוסו אלא דוקא היכא דהנגד מטופק והמים מנקים אותו, דנהכי מיירי צפרק דם חטאת, זנאים ז"ד, אצל כשהנגד נקי לא אמרינן שרייתו זה כינוסו. ומלא ר"י מונה צספר הישר דלא אמר שרייתו זה כנוסו דנדר שאינו כי אם לכלוך כמו סיפוג זאלונטיית וקיוט ידים נמפה והני שהולכין נמים עם הנגדים הוי נמי דרך לכלוך ולא דרך נקיון, ועל תינוק שלכלך נגדי אמו נמי רגלים אין לזרוק עליו מים דשרייתו זה כינוסו ושמע ר"י מפי הנשים שהתיר ר"ת לטעול ידיה ולקנח ידיה צנגד כיוון שהוא דרך לכלוך כדי שתוכל להתפלל ולנרד, ואין נראה לר"י שהרי היא מתכוונת לטהר הלכלוך ודרך רמיזה וליצון הויא זה הקיוט. עכ"ל. והסגר דברי התוס' הוא, לפני תירץ הא' של התוס' אין איסור כינוס אלא כשהנגד מטופק אצל כשצורין נגד נקי נמים לא אמרינן שרייתו זה כינוסו. ולפי מה שכתוב צספר הישר לר"ת שהניחו התוס', אין איסור כינוס דנדר שמלכלך כלומר עושה את הנגד אי נקי, כגון קיוט ידים נמפה, שהמפה נעשית ארינקי, לכן אין זה מכנס, דלדברה, תכלית הכינוס היא לנצן ועל ידי קיוט זה הנגד נשחיר, אצל כשנותנין נגד נקי נמים נקיים אפשר דיש איסור כינוס, אפילו נאמר שאין כאן פעולה של הלצנה מפני שהנגד הי' לנן גם קודם שרייתו אצל אינו מתטקף על ידי שרייה זך. ועל תינוק שלכלך נגדי אמו נמי רגלים פליגי הר"י והר"ת אם מותר לתת מים על הנגד, דר"ת סובר דאין כאן שרייה משום שאין המים עושים שום פעולה, דהגם דסובר צספר הישר הנ"ל דשריית נגד נקי נמים נקיים הוי דרך כינוס, ה"מ כשהנגד יבש, אצל כשכבר הנגד לח ממי הרגלים של התינוק, ומי רגלים לא טינפו את הנגד עד שנאמר שהמים שהאשה נותנת צלחרונה מנקים אותו, וגם לא פעלו שום פעולה של שרייה מפני שכבר שרוי הוא הנגד ממי הרגלים, (צפרט שמנינו שמי רגלים מכבסים, ראה נדה דף ס"ז). אולם הר"י סובר דהמים עושים פעולה של נקיון צליכות אם לא צכמות, שעל ידי המים שהאשה נותנת צלחרונה הנגד נעשה נקי לענין תפלה שמהא' האשה מותרת להתפלל. כן נראה ממשון התוס', ומסתברא שאין צבינוס כזה איסור דאורייתא, דהא הכינוס שהי' נמשכן לא הי' כינוס לשם טהרה אלא כינוס לשם ליצון. ואין כאן אלא גזירה דרצנן או חומרא צעלמא, אולם מדכתיב: וכנס נגדיו וטהר, ויקרא י"ג ו', ושם אין הכניסה לצורך נקיון הנגדים, דהנגדים צריכים כינוס הגם שהם נקיים, אלא לשם טהרה, משמע דהנקיון לצורך טהרה ג"כ צכלל כינוס הוא. אלא לפי זה תקשה דא"כ מה תירצו נתום צינה י"ה, וכ"מ, שהקשו אהא דנדה מערמת וטובלת צנגדיה, הא שרייתו זה כינוסו והוי איסור דאורייתא משום ליצון, ותירצו דהואיל שהנגדים מתטפפים נמים לא הוי דרך ליצון, ומה הואיל תירץ זה, הא סוף כל סוף הנגדים נעשים טהורים על ידי טבילה וצזו הוי כינוס, אלא ע"כ דמלאכת כינוס אינה אלא צכמות ולא צליכות. ויש לדחות דהיכי גיש צהשרייה נקיון צליכות וטינוף צכמות לא תשיצ כביסה אצל כשאין כאן אלא נקיון צליכות הוי כינוס. וצמשי"א ח"צ דף י"ט הארכתי

מלאכת הסחיטה בשבת

[א] לא ישום וכו'. לקמן צסימן תתתקעה. כתב רבינו: הנוול צצנת ירחוהו נמים חמים צלא הנגד שמעטפין צו הקטנים כשמרחינין אותו וכו'. ויש לצאר אם יש צזה איסור דאורייתא או דרצנן, דמלשון רבינו שכתב לא ישום משמע דאינו איסור גמור, דלמלי כן הי' אומר אסור או צריך להזהר ודומה.

א) הנה צדין הנ"ל יש איסור כשנותן הנגד לתוך המים מפני ששרייתו זה כנוסו הגם שאינו סוחט את הנגד, וגם יש איסור כשסוחט את הנגד משום איסור סחיטה הגם שהנגד נכרה נמים קודם השנת. ונתוספתא דצנת פ"י נרפיין: התולש והקוצר והצוצר והמוסק והגודר והעודר מלאכה אחת, ר' ישמעאל צ"ר יוחנן צן צרוקה אומר צבעים קצעו סחיטה צפני עומה. עכ"ל. משמעות התוספתא היא שכשם שהתולש והקוצר והצוצר וכו' כל אחד מהם הוא אצל אלא שכלן משם אחד לכן העושה שניהם אינו חייב אלא אחת, ואם עשה אחת מהן חייב, כך כנוס וסחיטה הן אצות משם אחד, כלומר שם מלאכה זו הוא מלצן השנוי צמשינה, והכונס או הסוחט צלצד הוא מלצן וצעושה שניהם צהעלם אחד אינו חייב אלא אחת, ור' ישמעאל צ"ר יוחנן צ"צ סובר דסחיטה הוא מלאכה צפני עומה ולכן המכנס והסוחט חייב שתיים.

והרמב"ם ז"ל הלכ' צנת ט' י"א, כתב: המכנס צגדים הרי הוא תולדת מלצן וחיוב, והסוחט את הנגד עד ציוליה

המים צנו הרי זה מכנס וחיוב, שהסחיטה מוצרי כינוס הוא כמו שהגסה מוצרי הציטול. עכ"ל. וכתב הרב המגיד שם צדעת רבינו הוא כהתוספתא הנ"ל, משמע שהוא ז"ל הציין דברי התוס' הנ"ל, שהכינוס אינו אצל אלא תולדה, וכן יפרש שהתולש והצוצר הן תולדות של קוצר. אמנם קשה לפרש כן דהא מפורש צהרמנ"ס ז' ד', דהקוצר והצוצר והמוסק והאורה כלן אצל מלאכה הן. ורק התולש הוא תולדה דקוצר, דג, וכן מוצאר צ"ס צנת ע"ג: תנא הקוצר הצוצר והמוסק והאורה כולן מלאכה אחת. ואפשר דכוונת הרב המגיד הוא לומר דמה שכתב הרמנ"ס שהסחיטה מוצרי כינוס הוא צרצנן דתוספתא ולא כר' ישמעאל האומר דסחיטה היא מלאכה צפני עומה.

ובספרי משנ"א צ' דף כ"א ע"ג, פירשתי דכוונת הרמנ"ס ז"ל הוא לומר שהסחיטה הוא מוצרי כינוס כלומר חלק ומלאכת הכינוס ואינה תולדה לכינוס דא"כ תהי' הסחיטה תולדה לתולדה, כי הכינוס הוא תולדה של ליצון, ואין מצינו אצות ותולדות ולא תולדות לתולדות. ע"ש.

צ"פ זה מתצאר דלפי התוספתא כינוס וסחיטה אצות הן ולפי דעת הרמנ"ס ז"ל הן תולדות דמלצן. (אלא דצריך ציבור מה הן התולדות של כינוס וסחיטה לדעת התוספתא, דהא כללה הוא דכל אצות יש להן תולדות). ולפי האומר יש איסור דאורייתא צהדין של רבינו כשרוחיין את הילד צנגד שמשיימן צתוך המים, הן מלד דשרייתו זה כינוסו והן מטעם סחיטה שסוחטין את המים מן הנגד צשעת הרחיטה.

נדה טובלת בצגדיה דממ"ג, אם תוליא את הנגד מן המים קודם שכל גופה ילא מן המים אז האשה עדיין טומאה ותטמא את הנגד, ואם תלא האשה מן המים בראשונה א"כ הנגד עורנו טמא ושז טמא האשה מן הנגד ותחזור ותטמא את הנגד והגם שאין כלי מקבל טומאה אלא מאד הטומאה והאשה אינה טומאה אלא טומאת ראשון שטמאה מן הנגד, אבל לכל זאת יקבל הנגד טומאה מחמת המשקין שעליו שהוא מיי"ח דבר שגזרו שמשקין מטמאין כלי, והלא א"ל לנחמם ששניהם ילאו כאחד, אלא דבע"כ תוליא את הנגד בראשונה ולי שהנגד יקבל טומאה מהגוף של האשה, שזו היא כלי שטמא ציר"ט ומטבילין אותו ציר"ט ותוכל אח"כ לטבול את הנגד צפני עגמו, א"כ צטבילה ראשונה הכל ידעו שאין צבילה מועלת להצגדים שילאו מטומאתו, אלא שהצבילה זו מועלת שחובל לטבולין אח"כ, וכבר כתבו בתוס' שנת ק"ו דכל תקון שאינו מיד אלא אח"כ לא חשוב תקון ושרי ודפס"ח. וזה מיושנת הקוביא של הגאון"ק מסאכטשאון ז"ל, דאפילו ידוע שהצגדים טמאים ג"כ היו מתקן צטבילה הראשונה עדיין הנגד נשאר צטומאתו, וליכא מתקן, ומש"כ התוס' דהוי מלוה ולא היישין לקשיטה משום דעכ"פ מלוה היא דעל ידי הצבילה הראשונה יהי אפשר לטבלם שנית משום דדינם ככלים שטמאו ציר"ט.

הגב דלפפולא הדברים טונים ומתוקים, אלא דמלמד שהא"ג שם תקשה על הקוביא הנ"ל מהגה"ק מאסטראוואל דהלא אין גזירת כלי שטמא צמשקין אלא לתרומה, ומי יומר דצכהנת עסקינן, גם אפשר דהמים לא השיבו משקין מכיון שלא נתלשו לרצון, ע"ש. אולם מסופק אני אם זה הוא ככלל כלי שטמא ציר"ט, דהא לפי דברי הגאון ז"ל לא היו הצגדים טהורים אפילו רגע, דהרי הם על האשה ולא נטהרו כלל. ועוד דלפי קושית הגאון ז"ל יולא שהטובל כלים הטמאים טומאת אז צמקוה אינם טהורים אלא א"כ מוציאם בפשוטי כלי עץ דלכ"כ האדם נטמא מן הכלי כל עוד שהכלי לא ילא כולו מהמים ושז הכלים טמאים מן האדם על ידי המים וזה לא שמענו. ועוד אין זה צהיר מה שהקשה הגאון"ק ז"ל. דאם תלא האשה מן המים תקודם טמא האשה מן הנגד ותחזור ותטמא את הנגד על ידי משקין שעל הנגד, דהא מצוה שם צרמנ"ם ז"ל וכן צתו"כ, דדין זה שאדם או הכלי מקבל טומאה צהיותו צתוך המקוה אינו אלא כשנוגע בצז מלכות הטומאה ע"ש פ"רי"ח, וכאן האשה אינה אז אלא ראשון.

ועוד דלפי הכ"מ הנ"ל דאין הטהרה צהצבילה אלא צעלייתו מן המים צריך ציאור אחאי הטובל צצנת מטומאתו הוא מתקן גצרה הא צצנת הטבילה אין התיקון עדיין אלא צעלייתו וא"כ לא היו התיקון מיד ולא השיבו תיקון צצנתו הנ"ל. ובע"כ משום דצלי הטבילה אי אפשר להטהר צעלייה א"כ גם הטבילה השיבה תיקון, וא"כ גצי הנ"ל נמי כיון דצלי הטבילה ראשונה אי אפשר לטבול פעם שניה משום איסור טבילת כלים ממילא גם הטבילה ראשונה צכלל תיקון.

ואשר לקושית הגאון הק' צעל צצני נזר הנ"ל. הי' נראה לומר דמה דלמרינן נדה מערמת וטובלת צצגדיה, והקשו צתוס' עגור דהערמה היא צזה צצני אדם לא ידעו שהיא טובלת כלים טמאים, דאז שפיר הקשה הא"כ הא צע"כ ידעו שהכלים טמאים מללא גזרינן משום סחיטה, אלא הערמה היא צזה שהיא אומרת שאינה טובלת את הצגדים צכדי לטהרם אלא שהיא נכנסת צמים עם צגדיה כדרכה, ואז אפילו נדע צצירור שמתצנתה לטהרם אין כאן איסור, ודמי להא דגיטין דף ג"ג גצי הכניסה לרצקה על מנת שתיטוק ותדוש, ופירוש רש"י דעל המעשה שהכניסה לרצקה אין לתייבו דהא המעשה הוא מעשה היתר שמכניסה שתיטוק אלא צמה שכוונתו לדישה אין זה מעשה אלא גורם, וגרמא צצוקין פטור, ע"ש. כן נמי הכא צני האדם הרואין את האשה טובלת צצגדיה לא ילמדו מזה שזותר להטבול כלים טמאים ציר"ט, שידעו שרק לה מותרת מפני שאין צצבילת הצגדים

צענינים דומה לאלו כשהקלוקל צכמות והתיקון צאיכות ועיין צא"ג סימן קנ"ט שצנדר צארוכות כל השיטות צענין זה. אלא צצנצרה זו יש לצון הרבה דא"כ עומא הטובל את עלמו לטהרתו צצצת וכן גר הטובל צצצת יהי' צו משום כינוס, וצש"ס לא אשכחן אלא משום מתקן גצרה. [ראה יצמות פרק ד']. ולפי זה אין לפי שיטת התוס' איסור צמה שצוקין את הצגד הנקי צמים הנקיים, ואפילו לאחר שרחצו את התיטוק אם התיטוק נקי, ולשיטת הספר הישר יש צזה משום כינוס, ואפשר דרצינו סנדר לדינא כשיטת התוס' אלא שהחמיר כשיטת ר"ת, או משום הרחקה דשומא ילא לשרות את הנגד לאחר שרחצו את התיטוק כשאינו נקי.

ג. ושיטת היראים הוא דהשורה צגד נקי צמים נקיים הרי זה חייב מטאת כדצצא צצצמים ל"ד, זרק סודר צמים חייב ולא קתני לצלשת, והא דלמרינן צצילה י"ח נדה מערמת וטובלת צצגדיה היינו צצגדים של עור דאין צהם כינוס. והצינא רחיה לדצרינו מר"י גאון שכתב: אי נפל חמרל על לצושא צצצת אסור למשדר עליהם מיל, ע"ש. ולפי מה שכתבתי צצות צ, נראה ששיטת היראים הוא כשיטת ר"ת. **ובאבני** נזר אור"ח קצ"ט ג', הקשה מה רחיה מציא היראים מר"י גאון דלי שפיר חמרל על לצושא אסור למשדר עליה מיל, הלא היראים נפל דיין אינו מכנס אלא מטקף, וככן שפיר אסור ליתן מים על הצגד צכדי נקיות מן היין המטעפו, אבל צגד נקי שנותנין צמים אין צו משום כינוס, ע"ש. והיה קוביא עלומו, אם לא נלמד דר"י גאון אינו סובר דיין מטקף, וזו היא דעת עלמו של היראים. אלא דנכלל קשה להצין שיטת הראשונים, עי' תוס' כתובות ו', ד"ה הוי מסוכרייתא וצ"מ, דאין לצין אלא צמים אבל יין לא, וצפרט שיטת היראים דיין לא די שאינו מלגן אלא מטקף, הלא מקרא מולא צתורה: כנס ציין לצשא, צראשית מט"ל. הרי דהתורה קראתו כינוס. וצמד"ר פנ"ח, כנס ציין לצשו זה החלב, וצדס ענבים סותה זה האדום, ופירשו שם המפרשים דהיינו יין לצן ויין אדום, הרי דצשניהם שייך לשון כינוס. וצריך לומר דמכאן נשמע דאין דרך לכנס ציין, מדהפליגיה התורה צצרתו של יהודה צצנר זה ש"מ דלכולי עלמא אין זה דרך כינוס, וצפרט דמלכת צצנת ממשכן גמרינן ושם לא היו מכנסין את הנזר ציין אלא צמים. וצצצ"ס שם על התורה מפרש: כנס ציין לצשו, לאחר שצצרו הענבים וצורכים אותם צציתות, מתלכלכין צצדיהם צצריכת היינות, כדכתבי מדוע אדום לצנושך וצגדיך כדורך צנת. עכ"ל. כנראה שהרגיש הרצ"ס ז"ל צנה"ל ומפרש שצצמת אין זו כניסה אלא לכלוך.

קושית הא"ג ברין נדה מערמת וטובלת בצגדיה, ותיורצו של הגה"ק מאסטראוואצא.

ד. ובא"ג סימן ק"סג'. הקשה קוביא נפלאה צהא דלמרינן נדה מערמת וטובלת צצגדיה, והקשו צתוס' עגור דילמא אחי ליוסכת וצירצו מלוה שאני. וקשה דאם כן כשאין הצגדים טמאים דליכא מלוה לטבול אותם צצמת אסור לה לנדה לטבול צצגדיה משום גזירת סחיטה, ונמצאת לומר דהרואה את הנדה טובלת צצגדיה ידע שהצגדים טמאים דלכ"כ לא היתה טובלת את הצגדים ציר"ט, א"כ קשה איך מותרת לטבול, הא כל היתר הוא משום דמערמת ואדם נראה כמייקר, והלא ערמה זו אינה מועלת דהכל יודעים שהצגדים טמאים וצריכים טבילה דלכ"כ הי' אסור לטבול משום גזירת סחיטה. וא"כ שז נראה כמתקן כלי.

ובא"ג חו"מ סימן ע"ב מפלפל עם הגאון הדדיק מאסטראוואל ז"ל שכתב לתרץ קוביא זו לפי דעת הכ"מ צפ"ו מלה"ט, שאין הטמא נטהר רק צעלייתו מן המים, א"כ קשה איך

תרב. (א) בפניקס של ר' יהושע כתב חי שניולר בשבת ימות בשבת מפני [א] שחילולו שבת עליו כשניולר ומה יכול חילול

משנת אברהם

מים וצין כלי אצל הכא הרוחה אומר לדלות מים הוא צריך וכו' דמתחיל לומר דהאיסור דמתניתיין לטובל כלי אגב מימיו הוא משום דגזרינן שמה על ידי כך יצא לטובל כלי טמא גרידא, ולא משום השא הרוחים אלא הוא צעמנו יצא לידי איסור, וא"כ מה זה דמסיים אצל הכא, גבי מדלין גדלי טמא, הרוחה אומר לדלות מים הוא צריך, הלא החשב אין משום הרוחים אלא שהוא צעמנו יצא לידי טבילת כלי, דאם אנו מתירים לו לדלות מים בכלי טמא יצא צעמנו להטביל את הכלי גרידא וכאם שאסור להטביל את הכלי אגב מימיו משום דחיישינן שמה יצא להטביל הכלי בני השקת מימיו כן גדון שגגור לדלות מים גדלי טמא שמה יצא להטביל את הכלי בני מים, ומה מהני שהרוחים יאמרו שלדלות מים הוא צריך.

ורפ"י ההסדר הנ"ל שכתבתי דאדם העושה פעולה שאין בה איסור אלא שכוחו גם כן לתועלת שיש בה איסור לא היה אלא גרמא ומותר בשבת, וכ"ש ציו"ט, נוכח לפרש הסוגיא הנ"ל ברוחא. דהמטביל כלי על גבי מימיו, היינו שחמלא את הכלי הטמא עם מים שנטמאו ומוריד את הכלי עם המים לתוך המים כדי להשיק את המים ולטהרם, אין כאן שום פעולה של איסור דהא מותר להשיק את המים כדי שיעהרו ציו"ט, כמו שפירש"י דזה הוא צנדר זריעה ולא צנדר טבילה, ולאח מה שמכוון גם כן לטהר את הכלי אין כאן אלא מחשבה והוא גרמא כנ"ל מרש"י גיטין, וגרמא מותרת בשבת אפילו צמלכזה גמורה, ולכל זאת אמרינן צמשה דאסור להטביל כלי על גבי מימיו, ובכן שפיר הקשה רש"י דא"כ, אמאי מותר להדלות גדלי טמא, הלא כאן דמי ממש למטביל כלי על גבי מימיו, דזה המדלה מוריד את הדלי צכדי להדלות מים שהיא פעולה מותרת אלא שמתכוון גם כן לטהר את הדלי. ועל זה מתרץ רש"י לפי הנוסח שברש"י, דצמח אין צמיהם משום איסור מתקן דצמיהם לא הוא גרמא, אלא דצמטביל כלי על גבי מימיו יש משום הרוחים אשר יראו שהוא מוריד לתוך המים כלי ונלא מים הרי הם רואים שיש כאן ענין של טבילה כי גם השקת המים היא טבילה אלא שמתרת, ואם צמח יש כאן טבילה גם כן כגון דהכלי טמא אסור, אז צדק יאמרו הרוחים שהטבילת הכלים מותרת ציו"ט, ואינו דומה למשיק מים בכלי אגב צמח אין כאן טהרת כלי אלא השקת מים לצד אז אין אנו חוששין שהרוחה יחשוב צמעות שהשקת המים היא כמו טבילה, דגם הרוחה ידע שיש בה ערמה המותרת משום דלא היה אלא גרמא, אצל צמלה מים גדלי טמא אין כאן חשב משום הרוחים דלמה יעלה על דעת הרוחה שיש כאן טבילה הלא כל אחד דולה מים לזרכו ציו"ט, ולמדלה עצמו היודע שהכלי טמא אין כאן שום איסור דלא היה אלא גרמא כנ"ל. והשתא אזדא לה קושית הרש"י על רש"י מנדה מערמת, דהתם ממי לה לעמנה מותר משום דלא היה אלא גרמא, וגם הרוחה יצין דערמה המותרת היא ואין כאן חשב מה שאין כן גבי מטביל כלי על גבי מימיו.

סימן תר"ב

[א] שחילולו שבת. וכו'. מדצרי רצינו תשמע שיש חילול שבת ציולת, ואפשר דסובר כשיטת הרמב"ם ז"ל הלכ' שבת פרק ג' י"א, דיוולדת הרי היא כסכנת נפשות, כלומר, לא סכנה ממש אלא כסכנת נפשות צכף הדמיון כמו שהבאתי כמה פעמים נח"א, או שמה סובר רצינו דפקות נפש הודחה ולא הותרה.

שלה אלא כוונה צלנד שאין צוה אלא משום גרמא, וגרמא בשבת שרי, כבשבת ק"כ, אלא דהתוס' הקשו דגגור משום סמיטה ובפיר תירלו דמשום מזה לא גזרינן, כלומר, טהור הם ילגש צגדים טמאים ויכנס בהם למים יהי' אסור משום גזרית סמיטה, אצל בהשגה שאין לה צגדים אחרים דהיכא מזה ליכא גזירה, אצל צמח האנשים אשר יראו אותה טובלת ידעו מזה שהיא טובלת צגדים טמאים ולכל זאת ליכא איסורא משום דהיא מערמת ואומרת שאין כוונתה לטבילת הצגדים אלא שטובלת כדרכה למיחקר.

ובזה מיוצגת קושית הנל"ח שם צמיה י"ת, דאם נראה כמיחקר, מה מועיל שרחה כמיחקר אצל האדם צעמנו הטובל יודע שהוא טובל על מנת להטהר והוא מתקן. אלא דלפי הנ"ל ייחא, דהאדם צעמנו צמח אינו עושה שום איסור מאחר דאין כאן עשייה לאיסור אלא מחשבה גרידא ומחשבה אינה אלא גרמא דמותרת בשבת, וכל החשב הוא שלא יבואו בני אדם הרוחים ללמוד היתר מזה לטובל כלים צמיה, וכיון דנראה כמיחקר לא ילמדו ממנו.

(ה) **אגב** הנני להעיר צהא דהמרינן צירושלמי צפרק כלל גדול האו אימתא דשרקה אפה דשרקה ופעולה חייב משום מלגן, והקשו כל המפרשים דצ"ס דילן מפורש כוחלת משום טובע, שבת ז"ה, ובפרט מה שייך לומר מלגן שהוא לשון הטפל על העושה משחור לנן אצל דשרקה אפה הרי היא עושה מלגן כחול. וגרחה דצירושלמי קורא למלגן טובע דהא על וכנס צגדיו וטהר מתרגמינן, ויזעב"ל לנבואה. הרי דרק צלגון מחשבה יש חילוק צין לשון כינוס מלגן — ויזעב אצל לא צארמית. או אזוי כוונת הצירושלמי דשרקה אפה חייב משום מלגן, כלומר, שמעברת הצינן מעל פניה מוגרת משרש — עוקר את השרשים.

בדין מדריין מים בדלי טמא

והנה צמיה י"ת. מדלין גדלי טמא והוא טהור, פירש"י: מדלין מים גדלי טמא והוא טהור מחילוי, והא לא דמיא למטביל כלי על גבי מימיו דמתניתיין דאסור דהתם כל עצמו לא צא אלא לטהר צין מים צין כלי הלכך מוכחא מילתא דטבילה, וטעמא דטבילה אסורה משום דנראה כמתקן כלי והאי מחוי, אצל הכל אין הכול יודעים שהדלי טמא והרוחה אומר לשאוב מים הללו ה' צריך. עכ"ל. ובחידושי הרש"י א שם מנסח דצרי רש"י אלו על התירץ של הגמ' דמשני שאני התם דלא הותרה לו אלא על ידי דליו זכור הוא, כלומר דוקא צמתניתיין דמתירין להשקות מים שנטמאו צכלי אגב אצל לה צכלי עץ משום דגזרינן שמה יצא לטובל כלי שנטמא גרידא, ולא אמרינן דכיון דלא שרינן ל' אלא על ידי השקת מימיו זכור הוא, דהתם כל עצמו לא צא אלא לטהר צין מים וצין כלי, כלומר דהמים והכלי טמאים, אצל הכל הרוחה אומר לדלות מים הוא צריך. אלא שהרש"י הקשה על זה מנדה דמערמת וטובלת צצגדיה והא התם גם כן לא צאה אלא לטהר את עמיה ואת צגדיה ולא גזרינן דילמא יהי' טובלת את צגדיה גרידא משום דמתוך שלא הותרה לה אלא דרך מלגוס זכורה היא, והויא לה צצמתניתיין, והניח צצ"ע, ע"ש, היטב.

והוי' מקושית הרש"י א יש לזקוק צצצרי רש"י לפי נוסח הרש"י א שכתב: ואינו דומה למטביל כלי אגב מימיו דאסרי ל' צמשה ולא אמרינן דכיון דלא הותרה לו אלא על ידי השקת מימיו זכור הוא, דהתם כל עצמו לא צא אלא לטהר צין

חוב. (א) שבת קצ"ו א' ולפינו ר"י בן לוי.

לעשות שמחללין שבת עבורו אלא [ב] עונות אביו ואמו כתיב (תהלים קמ יד) יזכר עון אבותיו וגו' המאת אמו אל תמה (ב) ששמשו מוטותיהן באותן לילות שגולד בשבת ועונותיהן גרמו ונפרעין לאביו ולאמו מפני שנענש הכן בעונם שמת בשבת רוגמת כמו מזרע בני עלי (ג) רבה ואביו שמתו כלא זמנם כעבור עון בני עלי ונפרעין באותו עולם מבני עלי מפני שנענשו צדיקים בעונם ואם תאמר למה נענשו וחלא לא אחזו מעשה בני עלי מפני שאילו היו קטנים כשחטאו בני עלי אבותיהם או אם קבלו האבות דין עליהם היו נענשים [ג] הקטנים עמהם בעונם כמו שמצינו שאמר בספר יחזקאל (יז יט) או דבר אשלה וגו' וכתיב (שם שם כ) אם בן אב בת יצילו וכשנגזרה גזירה רעה והפורענות כבר באה ואם לא יהיה זכות גדול לא ינצל כמו שכתוב (שם שם) ונח דניאל ואיוב בתוכה (שם שם יח) לבדם ינצלו וכתיב בדניאל (ו כג) אלהי שלח מלאכה ופגור פם אריתא ולא חבלוני כל קבל די קדמוהי זכו השתכחת לי לכך צריך תורה וגמילות חסדים ותפילה וזכויות הרבה להנצל.

תרג. כשיש דליקה בחול או בשבת בתחילה יעטוף להוציא קטנים או חולים וזקנים מן הבית לפקוח נפשות ואחר כך יציל תורה שבכתב ואחר כך תורה שבעל פה וחילוף הדברים בלומרי תורה [א] בעלי תלמוד קודמין ללומד מקרא שהם מלמדים לעשות המצות ודוקא כששוין ביראת שמים ואם יש בידו משנה ותלמוד [ב] מושברים ושואלים יציל תחילה (א) תורה שבכתב ואל יחוש להפסד שלו.

משנת אברהם

כי החמין שגתפכו הם חמין הרכיזין לאחר המילה. לכן אסור לעשות המילה אשר תגרום חילול שבת לאחר שכבר המילה תה' עשוי' וממילא נמי גבי דינא דחסידים הראשונים נמי תישיגין לחילול השבת, מפני שהמילה היא העונה וכשתלך ויטרכו להלל את השבת כבר תהי' המילה על עונה עשוי'. ומכאן יש ראי' למה שכתבתי לקמן שהמציא עלמו לידי אונס אין לו דין אונס. **א"ל** דנכלל הוא דבר נעלם מן השכל להבין מה עונש הוא לאדם שמת בשבת, הלא משה רבינו ודוד המלך ע"ה מתו ביום השבת, עי' שנת דף ל', ועי' תוס' חגיגה י"ז, ומנחות דף ל' בתוס', וזכור הק' תרומה ק"ו איתא: תלתא אינון דאסתלקו מעלמא בהאי זמנא, — היינו בזמן מנחה של שבת — חד משה נביאה מהימנא עלאה וחד יוסף דדיקא וחד דוד מלכא. ע"ש, ודוקא לחלק ולומר דזכות הוא לאדם כשמת בשבת בשעת מנחה דוקא ועונש הוא לו כשמת בשבת שלא בשעת מנחה. וזאגדת מהרש"א בשבת קל"ו שם כתב: ורנא זר שילא דקאמר וקדישא רנא יתקרי אינו דומה דפליגי, ונראה לפרש דה"ק משום דמיינו הרנא בני אדם דגולדו בשבת ואינן מתים בשבת כדאמר רנא זר שילא דלא אמרו כן דמת גם כן בשבת אלא צדיק דקדישא רנא יתקרי דהקצ"ה וממה שנותיהם מיום ליום כדאמרין פ"ק דקידושין הנם שגלידתו נתחלל שבת על ידיו, צמותו יתקדש שבת על ידו כדאמרין צפירקין דלעיל תינוק צן יומו חי דהיינו ביום שגולד מחללין עליו את השבת דוד מלך ישראל מת אין מחללין עליו את השבת כדאמרין צפרק צ"מ שמת דוד בשבת. עכ"ל.

[ג] **הקטנים** עמהם וכו'. ראה רמב"ם הלכות תשובה פ"ו א', יש חטא שנפרעין ממוט צמותו או צנניו הקטנים, שצניו של אדם הקטנים שאין צהם דעת ולא הניעו לכלל מצות כקיינו הן.

סימן תר"ג

[א] **בעלי תלמוד** וכו'. הסגרא פשוטה דקדושת תורה שצכתג גדולה מקדושת תורה שבעל פה, דהא נמגילה כ"ז מנזאר דאין מניחין אפילו נציאים וכתובים ע"ג תומשין ולא תומשין ע"ג תורה. אבל גבי אדם זה שלמד תלמוד א"ח שלא למד תורה שצכתג דאי אפשר להבין תורה שבעל פה ערם שלמד תורה שצכתג.

ומדברי רבינו משמע דאין דין קדימה להגלת תורה מלהציל נציאים וכתובים, וז"ע מדברי הש"ס הכ"ל דמשמע דגם בתורה שצכתג יש חילוק בין תורה לנציאים וכתובים. והפמ"ג צט"ו של"ד ט"ז הביא דברי רבינו אלו ומסתפק אם יש חילוק בתורה שצכתג עומה, ובדחוי מקור הספק הוא מוש"ס הכ"ל.

גורם לחילול שבת של פקוח נפש

[ב] **עונות** וכו'. משמע דלפי חסידים הראשונים, נדה לא, יש עון גמור צזה שמשמשין מיטותיהן צלותם הימים הגורמים שתלד האשה בשבת, ולא מדת חסידות צלגד, כי על מדת חסידות מה שייך לומר שיש עון חמור. והגם דהמעשה נעשה צהיתר וצשעה שמחללין את השבת אין איסור דהא מדינא מותר לחלל את השבת, אלא דדמי להא דאמרין בשבת י"ט, אין מפליגין נספינה פחות מג' ימים קודם השבת וכו' וכ' שם הרז"ה ז"ל דצין צזו וצין צמה שאמרו אין לרין על עיירות של נכרים דכולהו מקום סכנה הוא וכל ג' ימים קודם השבת קומי שנתא מיקרי ונראה כמתנה לדחות את השבת מפני שאין דבר שעומד צפני פקוח נפש, וה"ה להפריש צמדצרות ולכלל מקום סכנה שאלם עתיד לחלל צו את השבת, ע"ש צהר"ן ז"ל. הרי דהגם דהכניסה לתוך הספינה וכן ההפלגה מן הנמל מעשה היתר הוא, וצשעה שיהי' פקוח נפש בשבת גם כן אין שום איסור לכל זאת אסור ממש דנראה כמתנה לדחות את השבת. והגם דגם אין האיסור אלא רק צג' ימים קודם השבת משום דכל ימים קודם השבת קומי שנתא מיקרי אבל לפני הן' ימים מותר, והכא יש ט' חדשים משעה שמשמשין עד שתלד, אלא דהתם אי אפשר לאסור יותר מג' ימים קודם השבת דאל"כ לעולם יהי' אסור להפליג נספינה אבל הכא יש אפשרות לשמש צנימים שלא יגרמו לידי חלול שבת.

והגם דלדבר מצוה מפליגין אפילו צתוך ג' ימים ולא חיישינן שיצטרך לדחות את השבת, א"כ אמאי אסור לדעה הכ"ל לשמש מיטתן הלא עונה היא מצוה. אלא דכבר כתבתי צספרי משנ"א ח"א, דף נ"ה. דלכאורה יש להקשות אדברי הרז"ה ז"ל הכ"ל, דכתב דהטעם דאין מפליגין הוא כדי שלא יהי' כמתנה לחלל את השבת ולכל זאת לצורך מצוה מפליגין ולא חיישינן ואמאי פסק הרז"ה צעלמו, הוצא צהר"ן צפרק ר"ח דמילה, היכי דאיכא חמיימי לרחוק את התינוק קודם המילה ואישתפוך הך דלאחר המילה, דאין מלין את התינוק עד לאחר השבת, דאם ימולו בשבת יטרכו לחלל את השבת אחר כך, ואמאי חיישינן לחילול שבת הלא מקיים עתה את המצוה, ונמקום ונראה לא חיישינן ככ"ל, וכתבתי דאפשר שיש חילוק צין ספק לדחי חילול שבת, וצמילה יש ודחי שיצטרך לחלל את השבת. ע"ש.

אולם נראה דיש חילוק אחר צין הנושאים דגבי הפלגה צספינה לצורך מצוה, כשיגיע יום השבת ואדם זה יהי' צסכנה ויצטרך לחלל את השבת, עדיין הוא הולך צדבר מצוה, כי לא יקיים את שליחותו שליחות מצוה עד שיצא למחנה חפצו, אבל גבי מילה המצוה כבר תהי' עשוי' צשעה שיצטרך לחלל את השבת

תרג. (א) צ"ל תורה שבעל פה כמובן. (ב) גדה ל"ח א'. (ג) ראש השנה י"ח א'.

תדר. מעשה במשומר כשהיתה דליקה באה בשבת אמר ליחודי תן לי כפריו ואצילם מן הדליקה שאוציאם לרשות חרבים ולא נתן לידו ולקה המשומר הספרים מעצמו וחוציאם [א] ולא מיהא בידו וחצילם מן הדליקה. ומת מצוה [ב] שאין מי שחפץ לסייעו לקבורו וצווק ואין מועיל ויש שם (א) מי... וחפץ לסייעו לא ימחה בידו אבל אם כל כך חפץ שחחרומו עליו שלא לקבורו בקבר ישראל אל יתן לו לסייעו ואם עשה מעצמו יעשה.

משנת אברהם

אם יש מצוה להציל את המת מן הדליקה

[ב] מושכרים וכו'. הפמ"ג נסימן הג"ל הניח גשם א"ר.

דאפילו תורה שנע"פ מושאל צדו וינטרך לשלם, הגלת המת קודם לספרים, ונמתנית השקל שם הניח גשם א"ר לפרש דברי רזינו כפשוטו דאפילו ינטרך לשלם צעד התורה שצול פה הוושאלת צדו, לכל זאת יזיל תורה שנתכז שלו הגם שיפסיד על ידי זה. ואין צדי ספר א"ר כעת לעיין זה. ולא הננתי מה שהניח הפמ"ג נצמו דהגלת המת קודם לספרים. דנש"ס אמרו מתוך שאלם שזול על נתו אתיו לכניו משמע דהא דמתירין להציל את המת אינו משום דמצוה להצילו, (ומה גם לדברי המנ"ח נסימן ש"ח דאין כל כך ציון למת כשארף, ע"ש ונמתנית השקל שמוציא ראייה מהא דמותר לשום סוד על המת כדי שיתעכל מהר, ולדעתי אין זה דמיון כלל, דהסיד מועיל רק לעכל הבשר ולא לעצמות, ונשריפה גם העצמות כלין ונאצדיו, והלא צירושלמי כתובות י"ח א', מנזאר דהאומר שרפוני או ענדו צי ענדוה לאחר מיתתי דאין שומעין לו, ומשמע דהטעם הוא נשום ציון המת ולא משום ציטול מנזת קנורה, דהא ענדו צי ענדוה אפשר לקצרו לאחר שנעשה צו הענדוה, אלא דאפשר שאני התם דאסור לעשות מעשה צדיים לשרפו אצל לא כן כשארף מעצמו, ויש צוה (להצדיק) אלא דאי לא שרית להצילו יש חשש שאלם יצא לאיסור תורה, אצל נספרים הלא מנזרה להצילן מפני קדושתן שלא ישרפו. וכן מורים דברי רזינו שמונה את הראוי להצלה קודם, ואינו מזכיר כלל הגלת המת אלא קטנים וחולים וקנים וספרים.

סימן תר"ד

אם יש לנו ערבות על אלו שהמירו דתם ר"ל

[א] ולא מיהא וכו'. הגם דישאל אע"פ שחטא ישראל הוא ואמאי לא מתה היהודי שלא לעבור על איסור הוצאה בשבת, הולם שמעתי כד הוינא עליא, מפי מו"ר הנאון האדיר ר' אברהם יצחק סילמן זצ"ל אצד"ק חמעלניק גשם איהו קדונו, ואיני זוכר גשם מי אמרו, שאין לנו חובת ערבות על המשומרים ולאחר שגשמתם פקע הערבות מלתנו עליו והנו כעכו"ם גמור, ומכאן רא' לסברה זו.

ונתתי אל לני לחקור אחרי המקור לדברים הג"ל. דהנה חייב ערבות הוא מדכתיו וכשלו איש צאחיו. ואין השכל מחייב לומר דמומר אינו צכלל אחיו. והלא תקרא מלא הוא הלא את עשו ליעקב, ונאקדוין דף י', איתא דעשו הוא ישראל מומר. אלא דאפשר דקודם מתן תורה שאני או אולי אין הכתוב אומר דהיחס של אחיה מתיחס מיעקב לעשו דלא כתיב את יעקב לעשו אלא דרק עשו מתיחס עצמו כחא ליעקב, וגם זה דוקא דהא תקרא מלא כתיב צאנו אל אחיך אל עשו. אם לא שנאמר דזו היא כוונת רבותינו צמד"ר שם שהייתי אומר אחי הוא אצל הוא נוהג עתך כעשו הרשע, כלומר, א"כ אינו צכלל אחיך.

וכבר הארכתי נספרי אם ערבות ונזות הוכח תוכיח הוא עיין אחד, כלומר דמשום חייב של ערבות חייבין אנו להוכיח איש את חניו על העבירות. ראה משנ"א ס"ח, סימן ס"ח, ע"ד וסימן קט"ז.

ואם נאמר דשני הענינים אלו נמודים יחד, ומיילא נשמע דאין אנו נערצות על זה שמדינא אין אנו חייבים להוכיחו, ונרש"י סנהדרין דף ע"ת, ד"ה ואם איתא כתב: הוכח תוכיח את עמיתך ולא גר תושב. ע"ש. משמע דהדרשא הוא מללא כתיב את אחיך אלא עמיתך היינו כדרשינן צעלמא הימוס נמנזות. ונדלתי שמומר אינו עמוס נמנזות ומיילא אין אנו חייבים להוכיחו וגם אין אנו ערבין עליו.

ומה גם דאמרינן צערכין ט"ז, דשיעור תוכחה הוא למר עד כדי קללה ולמר עד כדי הכאה. ונראה דאם המוכיח יודע צניבור שזה לא יקבל תוכחתו אלא יכנו או יקללנו צדלתי שאינו חייב להוכיחו, דהפירוש צהגמ' הוא שכל עוד שאין זה מכה או מקללו אולי יש תקוה שיקבל את התוכחה ולא כשצבור שיכנו. ומיילא מומר צדלתי שלא יקבל תוכחה ונרור שיכה ויקבל את המוכיח אנו פטורים מלהוכיחו ואז נסתלקה הערבות שלנו מעליו. וכן מורין דברי המתוך מנזרה רל"ט, כשם שמונה לומר דבר השמע וכו', לפי שיה' נענין קלון למוכיח ולא תועלת לאשר הוכיח.

ויודעים דברי המרדכי צפ' החולץ דאח מומר אינו זוקק ליצום, ועי' צטור אה"ע סי' קנ"ז, והטור והנזת יוסף חולקים על זה, וכן אם הנצל הי' מומר ומת צהמרתו יש פטורים את האשה מן החליצה. וראיתי צפרישה שם שמתלק צין שהחולץ הוא מומר לצין שאחיו המת הי' מומר, דנחולץ מומר אי אפשר לפטרה צלא חליצה דשמא עוד יחזור נתשובה ויהי' כישראל גמור, אצל כשמת הנצל צהמרתו ולא צצ נתשובה אין ישראל אחיו החי תשוב את למומר המת, ע"ש. משמע נמי כנ"ל דאין יחס של אחיה צין ישראל מומר גמור, ומיילא אין לנו ערבות עליו כי אין זה צכלל וכשלו איש צאחיו.

וביו"ד סימן קנ"א א', כתב הרמ"א: י"ח הא דאסור למכור להם דברים השייכים לענדוהה היינו דוקא אם אין להם אחרים כיוצא צו או שלא יוכלו לקנות צמקום אחר וכו' וכתב הש"ך על זה צאה"ד של אות ו': ולפענ"ד נראה דלא פלוגי דכ"ע מודים להמרדכי ותוס' צפ"ק דע"ז דנעכו"ם או מומר שרי, והגמ"ר ותוס' והרא"ש צפ"ק דנזת מייירי צישראל שהוא חייב להפרישו מאיסור מה שאין כן נעכו"ם וישראל מומר שאין חייב להפרישו וכו'. מנזאר דעתו דלעכו"ם ולישראל מומר אינו חייב להפריש מן עשיית איסור, משמע דאין אנו ערבים על ישראל מומר כשם שאין אנו ערבים על עכו"ם. והדגול מרצנש שם וכן צגליון מהרש"א תמוה על דברי הש"ך אלו דהא ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא, ע"ש.

וי"ש לדקוק צנצרת הש"ך הג"ל דלמומר מותר למכור דברים השייכים לעכו"ם הואיל דיכול ליקח מאחר אין כאן לפני עור וגם להפרישו מאיסורא אין אנו מחויבים לכן מותר ליתן לו צדיים, כלומר, דנמקום שאין מנזרה להפרישו מותר לסייע לו צדיים, א"כ מה מקצו צתוס' ע"ז כ"ו איד לזה ענדו' מיהורס צן אחאצ צריצית הא' יהורס ישראל מומר הי' ואסור ליתן לו רצית, ואי כנצרת הש"ך דמומר דינו כעכו"ם גמור ואין כאן אפילו מנזרה להפרישו אמאי יהי' אסור ליתן לו רצית, הא כתיב לנכרי תשיך. ונאמת צתוס' שם תירצו דרק משום פקוח נפש לפרנס את הנציאים עשה עונדי' כזאת להלות צריצית מנזת יהורס. ולפלל שכל הפוסקים הג"ל צנסימן קנ"א לא העירו כלל מדברי התוס' הג"ל נע"ז.

וגראה דיש לחלק בין מומר העובד כו"ס אלא שלא עזב את עם ישראל ובין מומר רח"ל העוזב את עמו ודתו, דמה שאמרו ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא אפילו עובד כו"ס ר"ל, דהא חזינן לרב ענן אומר שמואל האומר ישראל מומר לע"ז מותר לאכול משחיטתו, חולין ד', אבל מומר העוזב את עמו ודתו ומתכבד מיהדות לגמרי מומר כזה יאל מכלל ישראל ודינו כעכו"ם מתולדה, ויהורס הלל לא יאל מכלל יהדות ולא התלפי את דתו כי מלך ישראל הי' והכתוב עליו אומר: רק לא כחציו וכאמו ויסר את מנצח הנבל אשר עשה חציו, מלכים ג' ז', ולפלא כי במדרש איתא, הונא בר"ק מלכים ד', והגשה צה לקחה, זה יהורס בן אחאב, עובד' קיים כספו לא נתן בנשך ויהורס שנתן ברצית אומר לו הקב"ה עד עכשו הוא חי יבוא יהו ויהרגהו, שנאמר בנשך נתן ותרצית לקח לא יסיה. ע"ש, הרי שזה הי' העון הכי חמור שלו שנתחייב מיתה, והגם שמה שעזב כו"ס הוא איסור יותר חמור. שזו ראייתו צהת"ס בהשמות סיומן כ"ו שהעיר ג"כ בחילוק זה.

וחילוק הנ"ל בין עובד ברו"ס למומר המתלפי את דתו, מפורש ג"ע אה"ע סיומן קכ"ז, דנשעיף א' כתב, מי שיש לו אה מצוינו אפילו הוא מומר או עובד ע"ז הרי זה זוקק את אשתו ליבוס, ונשעיף ד' כתב: נפלה לפני יבוס מומר יש מי שמתיר וכו'. הרי ע"כ דנשעיף ד' מייירי מומר שהתלפי דתו ר"ל, ונשעיף א' המודבר הוא ישראל העובד ע"ז ולא התלפי דתו.

א"ל דקושיית התוס' הנ"ל בע"ז כ"ו, יש לעיין, דהא יהורס הי' צנה של ארצו והיא היתה נכרית וצנה כמותה, א"כ מדינא מותר הי' לו לעובד' לתת לו נשך. וגם דברי המד"ר הנ"ל קשה, דאחאי גגור עליו עונש מיתה על חטא רצית, הא נכרי אינו מצווה על זה. והשצתי לומר אולי נתגיירה ארצו קודם שנשאה אחאב, אולם ראייתו ברל"ג מלכים א', ט"ז ז"ל, שכתב: צת ארצנו מלך זדונים, והתי' מלת צת מושכת ענמה ואחרת עמה, ר"ל שנשאה צהיתה ארצנו והוא אלוהי זדונים, והרעון צו שלא נתגיירה. עכ"ל. וז"ע צה ואכ"מ.

שוב ראייתו צה"ת הרד"ב ס"ד. סיומן י"ב שנשאל אם מותר להלות לצני המומרים ברצית, היינו אלו שהוריהם אנוסים והצנים שנתקעו צניותם מרנוס. והשיב דבר זה שנוי במחלוקת דרש"י ז"ל כתב בתשובה שאסור ללות להם ברצית שאע"פ שחטא ישראל הוא ואיכא נמי ונאסו לפני עור לח"מ, אבל ר"י ז"ל כתב שמוחר להלות להם ברצית, ונספר המלות כתב שמומר אוכל נצלות לצני אסור להלותו ברצית אבל מומר לא להכעיס מומר משום דגני רצית אחור כתיב, והא דלמרינן אע"פ שחטא ישראל הוא ה"מ לדברים שלא נאמר צהם אחור כגון גיטין וקדושינן, וכן כתב הרמב"ן והרשב"א ז"ל שרצית והונאה אין המומר בכלל. עכ"ל. הרי דגם הם ז"ל אמרו דמומר אינו בכלל אחוי, וממילא גם לענין ערבות דילפינן מן וכשלו איש צלחוי אין המומר בכלל. ואפשר דזו היא סצרת המרכי שהמומר אינו זוקק ליבוס, משום דגם שם כתיב כי ישנו אחים יחדו.

והנה צתוס' פסחים כ"ח: ד"ה כל ערל, הקשו אחאי דרשינן שם וכל בן נכר לא יאכל צו, תימה גני בן נכר שהוא מומר מאי אינטרך קרא פשיטא שחייב לאכול מזה דהא חייב בכל המלות האמורות צתורה, וכו'. ע"ש. ומה קושיא הא אפשר דקרא משמענו דלנו ערבים על המומר שיאכל מזה דגני שאר מלות אין אנו ערבים משום דכתיב וכשלו איש צלחוי ולא צמומר שאינו בכלל אחור ובכאן גזירת הכתוב דלנו ערבים עליו.

ובתוס' יבמות ע"א, ד"ה צו המרת דת, כתבו: ואי צני למימר אבל חייב צמאה ומורר פשיטא הוא דחייב לעשות צתובה ולקיים כל המלות, ע"ש. משמע דכנירי להו דאין החיוב עליו צמאה יותר מנכל המלות, כלומר, שאין אנו ערבינן עליו צמאה

זו יותר מנשאר המלות, אלא שחייב מעלמו לשון צתובה ולקיים כל המלות.

אולם לפי מה שכתב הפרי מגדים ז"ל נספר תיבת גמא, הנצחתי צסיון ע"ד לס"ת, דיש סצרה דאין ערבות אלא על ל"ת ולא על קיום המלות, דלא מצינו ערבות אלא צמקוס שהערב מחבל אחריות שלא יפסיד המלוה ולא שירות המלוה וכן אין אנו ערבים על שום איש שיקיים העשה וקרית, לא קשה כלל הא דהנ"ל מדברי התוס', דאכילת מזה עשה היא ואין ערבים על שום איש, אפילו על ישראל גמור שאינו מומר.

ברבר ערבות על הריח

ואגב הנני להעיר — מה שנשמע מדברי לעיל צסיון ע"ד — דהא מילתא שמתפק הפמ"ג אם יש ערבות צמקוס שאין הפסד למלוה, תלוי צמה דלמרינן צצ"ב קע"ד: והילכתא ערב צין אית לי' ובין לית לי' משמע צר מערב דכתובה דלע"ג דלית לי' לצעל לא משמע צמא עמא מזהו הוא דעבר ולאו מידי חסרה. פירש רש"ס, מזהו הוא דעבר, המשך ציוונן אין דעתו לפרוע הערבות אבל מתכוון לזונן שעל יד ערבות זו מתרין, ולא מידי חסרה לאשה דהא ענ למיתב טו דו ולטובתה נתכוון. עכ"ל. מצוטר דלאו מידי חסרה אין הפירוש שאם המלוה אין לו מזה הפסד אין הערב חייב, אלא הפירוש שכוונת הערב היתה לטובת המלוה ויש לו מזה טובה, כגון אשה דענ למיתב טו דו וממילא גני מלות דאם אינו מקיים המלוה אפילו נאמר שאין לו צזה הפסד — וגם זה אינו צרור, דהא על אי קיום המלות יש עונש צידי שמים — הצל אין לו מזה טובה.

אולם רש"י צגיטין מ"ט: ד"ה דברי הכל לא משמע, כתב: דהא דערב צעלמא הוא ועוד לאו מידי חסרה שלא הוציאה כלום משלה. משמע דלא צעינן דוקא שיהי' מזה טובה למלוה אפילו כשאין הערב מומל את הערבות, אלא אם לא הפסיד המלוה כלום על ידי אי מליאת הערבות שזו אין הערב חייב לפרוע. ובתוס' שם דף ג'. ד"ה מזה, כתבו דתרתו צעינן דעצד הערב מזה ולא חסר למלוה כלום ע"ש. וממילא ספקו של הפמ"ג הנ"ל תלוי צהפירושים הנ"ל צש"ס. ולפלא שלא העיר הפמ"ג כלל מהא דהנ"ל.

ובעצם החקירה של הפמ"ג צתיבת גמא דף ג"ט, יש מקום לעיין. שהוא ז"ל כתב דמקום הספק הוא אם ראה צנירו שאין מקיים מלות עשה אי מקויב להוכיחו דמדין ערב נלמד הוא שהערב מחויב שלא יפסיד „הלוה" מזומן הקרן אבל שירות דוקא צמומו, זה לא מצינו ערב. ומ"ע הוא להרוי ולקנות קדושה ולזכות ע"י לעוה"צ משא"כ ל"ת חוב הוא שמפסיד המזומן. עכ"ל. ולא זכיתי להצין את דבריו הקדושים, מה השתוות יש כאן, הלא הערב מתחייב עצמו נגד המלוה ומצטיחו שלא יפסיד המלוה צמה שמולו ממונו להלוה, ואז אנו אומרים שאם ע"י אי מליאת הערבות לא יפסיד המלוה כלום הגם שלא יפרע לו הלוה, כעין ערב דכתובה, אין הערב חייב לפרוע, אבל אצחנו קבלנו ערבות צעד כל אחד ואחד מאצנו. והשי"ת הוא המלוה וישראל זה שאינו מקיים העשה הוא הלוה והשאלה אם אנו ערבים צעד אי קיום העשה מפאת זה החייב לקיים, ומה שייד לומר צצביל שעל ידי מלות עשה לא יפסיד זה הישראל שהוא הלוה, לכך אין אנו ערבים, צצלמא אם הי' מקום לומר דכשצדס עובר על ל"ת אז מפסיד המלוה היינו השי"ת ובאי קיום מלות עשה לא הפסיד השי"ת, ספיר דומה המשל לצמשל, אבל צמה שאין האדם, שהוא הלוה, מפסיד, זה אינו מועיל כלל לפטור את הערב. ובמקום שכתבו צתיבת גמא הנ"ל שהערב מחויב

אחיד, ע"ש. חבל אין זה הכרת, לאפשר דגם כוונתו ז"ל משום דאינו אחיד לכן אין חיוב להפיתו.
ומדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ג ב' מהלכ' מומרים משמע נמי דמשומד אינו בכלל ישראל כלל, שכתב: שכל אלו אינם בכלל ישראל ואין נריך לא עדים, ולא התראה ולא דיינים אלא כל הסורג אחד מהן עשה מנהג גדולה והסיר המכשול עכ"ל. וכן ראיתי בשתנ"ץ חלק ב' קל"ט, שכתב שם מפורש דאין המשומדים בכלל אחיה לישראל, וגם הוא ז"ל מסתמך על הרמב"ם הכ"ל ע"ש.

והתעוררתי מדברי מרן ז"ל נב"ל נב"ל הלכות ע"ז סימן קכ"ו שמפלה דברי הש"ך סימן קנ"א דמומר אין נ"ד מלווין להפרישו. והקשה מרן ז"ל מדברי הריטב"א ע"ז ר': דהגם דאין איסור לפני עור גדול קאי בתרי עיברי דהרא"ה, מכל מקום אם תצטע צפירוש לאיסורא איכא משום חסייע ידי עוברי עברה — ולא עוד אלא שחיובן למחות נידו דכל ישראל ערבי זל"ז. וא"כ קשיא על הש"ך הכ"ל דאין נ"ד מלווין להפריש את המומר מן העברה, דהא חיובין להפרישו עכ"פ מתורת ערבות. וכתב מרן ז"ל דדברי הש"ך נכונים דאין ערבות על המומר משום דעיקר ערבות ילפינן מדכתיב וכשלו איש באתיו איש צעון אחיו, וקיי"ל דמותר להלוות את המומר ברבית משום דמומר לא מקרי אחיד כמבואר בנב"ט נב"ט ע"ז סימן [שער מ"ו ח"א אות ה']. וממילא גם אין ערבות למומר דלא הוי בכלל אחיד. והוא כמו שכתבתי לעיל בחריכות.

ערבות על המומרים הדרים בארץ ישראל

ועוד מסביר מרן ז"ל שאין לנו ערבות על המומרים, על פי דברי מהר"ל מפרלא ז"ל בציאור הטעם שלא נתערבו ישראל זה על זה עד אשר עברו את הירדן, משום דארץ ישראל מיוחדת לישראל ועושה את כל ישראל השוכנים עליה כאיש אחד, ע"כ רק כשצאו לא"י נעשו ערבים זל"ז. עכ"ד המהר"ל ז"ל. והנה חף שאנחנו צגולה מ"מ נשארנו ערבים כי אנחנו גולים ואין לנו צמקומינו, ומקומינו צא"י צמקום שצורה עלינו לדור שם, ע"כ חשוב כאלו היינו גם עתה צא"י הגם שצפועל אין לנו שם, וכל זה בנוגע לישראל, חבל מומר הגם שדינו כישאל חבל הלא לכמה דינים הרהו נחשב לגוי, עושה יי"ג, וקנאים פוגעים בו צנח על המומרת כמו צנח על הנכרית, וצדריסה איתא דע"ז של מומר נאסר מיד כמו ע"ז של נכרי, וכיון שדינו כנכרי ג"כ, פשוט שיש בו ללו דלא ישנו צארץ פן יחטיאו אותך לי, וכיון שאסור לדור צא"י שוב אין א"י מקומו כלל ופקע הערבות צעד המומר. ואין לוח מהוראת הש"ך. עכ"ל.

ויש נפ"מ צין השתי הסגרות הכ"ל דלפי הסברא הראשונה דמומר אינו בכלל אחיד, אין לנו ערבים צעד המומרים לא צחוף לארץ וגם לא צא"י, אולם לפי הסברא השניה אין לנו ערבים צעד המומרים רק כשהם צחור"ל חבל על המומרים צא"י לנו ערבים דלא שייך לומר שאין א"י מקומו נשעה שהוא דר שם. אלא דנכל אופן יש לדחות, דהא אם נלמד דמומר הוא בכלל אחיו ואנו ערבים עליו א"כ גם על המנהג של ישוב א"י שעליו לקיים לנו ערבים, כלומר, שלא יהי' מומר ושמקומו יהי' צא"י. ומחוררתא כ"ל דמומר אינו בכלל אחיו ולכן אין לנו ערבים עליו, ומה שכתב הריטב"א נב"ט ז"ל, הכ"ל, צדאי שאין הכוונה על מומר שבוזיא את עצמו מן הכלל, דנכונן זה גם הריטב"א יודה שאינו בכלל אחיו.

פושעים אם דינם כמת מצוה לענין קבורה

[ב] **שאיין** מי וכו'. צס"ח משנת יפרת כתוב: ומת מלוא שאין מי שחפץ לסייעו ויש שם מומר שחפץ לסייעו וכו'. משמע שאין מישראל איש אשר ירצה לסייע לקצרו בשביל שהמת הי' חוטא ופושע, ולכל זאת נקרא מת מלוא משום

שלא יפסיד „הלוה" הי' נריך להיות שלה יפסיד „המלוה" כמובן, וממילא אין כאן אום השתוות לעניני דערבות של מלות, דהלא צין צל"ת וצין נשעה חלילה לא יפסיד לשי"ת כלל, ואם יקיים האדם מה שעליו לקיים לא הרויח השם יתעלה על ידי כך, ככתוב: אם חטאת מה תפעל צו, ורבו פשעיך מה תעשו לו. אם נדקת מה תתן לו אז מה מידך יקח חיוב ל"ה ז'. ונ"ע.

ולפי סגרת הפרי מגדים הכ"ל דיש כאן ענין של ערבות אלא שמסתפק אם בכלל מועיל ערבות על מניעת הריות, הי' ביותר לחקור אם על המנות עשה יש ערבות משום שאין קצנה להסכר של מלוא ואין אמה יודע מתן שכרן של מלות, וכבר כתב הרמב"ם ז"ל שמי שלא קצנ הדנר שעליו הוא ערב כגון שאמר כל מה שתתן לו אני ערב אין זה ערב — וראה צל"ח בפסחים דף מ"ה, ד"ה ומדקטל להו, — ואינו דומה לקבלת ערבות על לא תעשין שיש קצנה לעושין מה שאין כן לעשין. אלא דנלמא על דברי הצ"ח הכ"ל שרואה לחדש מטעם זה שאין ערבות על מלות דרצנן משום שאין להן קצנה, א"כ צדין שאין אדם יכול להוויא את חצירו לא צמולה דרצנן וגם לא צום מלוא דאורייתא, כי להוויא את חצירו לא שייך אלא צמלות עשה ואין קצנה לשכרן, אלא ע"כ כדעת המפרשים דנצנועה חלה הערבות אפילו על דבר שאין לו קצנה, ראה משנה למלך הלכ' מכירה הלכה ט"ז פרק י"א.

גם ראיתי שם בחקירה ד', שכתב: ואפילו רשע גמור מלוא להוכיחו כמ"ש עמיתך, אם אין הצרך עמיתך הוא. ולעיל כתבתי מרש"י סנהדרין דף ע"ה. דעמיתך ממעט גר תושב, ומסברא נראה לכאורה דרשע גמור יותר אינו בכלל עמיתך מגר תושב אם לא שנלמד דגר תושב לא הוי בכלל עמיתך מפני שאינו מחויב בכל המלות אצל רשע, ישראל הוא, וחייב בכל המלות אלא שאינו רואה. כמו שכתבו התוס' בפסחים ק"כ. ד"ה כל צן נכר. ע"ש.

בריו הלוואת רבית למומר

ובחידושי הרמב"ם ז"ל צנמ"ג, דף ע"ה, הביא: שאלו לר"ת על צן משומדת קמה הם מותר להלותו ברבית או דילמא ישראל הוא ואסור, והשיב להם שמוותר להלותו ברבית, ותלמידיו של רש"י ז"ל כתבו צס רבס ז"ל שאסור שאע"פ שהטעם ישראל הוא. ויש לדון בדבר, לא יהא ממונו חמור מגופו וגופו מותר להרגו כדאמרינן המשומדין מורדין ולא מעלין, ואיכא למימר כי הווא דלמירינן נצי מסור דילמא מופק מיני' זרעה מעליא והוה לי' ישראל גמור. וזה אינו מחזור דנצי משומדים שנטמעו צגויס אין ראוי לומר מופק מינייהו זרעה מעליא ואפילו אשתו עמו וכ"ש מן הגויה שא"א שהרי הולד כמותו. ויש לי' רא' לדבר מהא דגרסינן צפרק אין מעמידין המינין והמשומדין מורדין ולא מעלין, א"ל אני שונה לכל אצדת אחיד לרבות את המשומד ואת אמרת מורדין. אלמא כל מי שמורדין אותו לא מקרי אחיד כלל והכא נמי כתיב אחיד. ויש מי שדן לדברי רש"י ז"ל ואמר אע"ג דאין לא מחייבין לאהדורי לי' אצדתא ולא להחיותו חייב הוא צמלות כיון שכן אסור הוא ללות ברבית ואף אנו אסורין להלותו משום דקא עברינן עליו משום ולפי עור לא תתן מכשול. וכו' עכ"ל. ע"ש. מבואר דהכל מודים דאין המומר בכלל אחיד, דהא אפילו לרש"י אין האיסור משום לא תשיך אלא משום לפני עור. וממילא גם לענין ערבות דכתיב איש צחיו אין המשומדים בכלל. כנ"ל.

והגם דמדברי הרא"ש שם צנמ"ג, כ"ב: אין מקבלין לאן צרוץ יש להצין דמשומד מקרי אחיד, דהוא ז"ל כתב: ישראל שיא מן הכלל וכפר צעיקר מותר להלותו ברבית דאין מלווין להחיותו ולא קרינן צי' ומי אחיד עמד וכו' ע"ש. משמע דאחיד הוא אלא שאין אמה מוצה להחיותו, דאל"כ לימא משום דאינו

תרן. אמ תחפץ לעשות אדם שיחא מעלה גרה כבהמה לא תודיעוהו שאתה מתכוין לכך לאחר שאכל ושתה כל צרכו תן לו אגרוסף מלא שומשמיין ויבטע כל היום יהיה מעלה גרה כבהמה לכך (א) לא יאכל אדם שומשמיין ויבוצא בהם בשבת לאחר אכילתו [א] שמא יצא לרשות הרבים והמאכל בפיו.

משנת אברהם

באדם הוא המונע את המים ללאת וכשנסיר את המניעה המים יולאים מאליהם והרי זה דומה לקילוח של מים הסגורים בצנזא ואדם פותח את הצנזא צרה"י ועל ידי כך המים מתלחיס לרה"ר, וכי נאמר שזה האדם הפותח את הצנזא יתחייב משום מולא. ואינו דומה לרקיקה שהאדם עושה מעשה צפוי, ומעשה זה הוא כאורח"י, אבל צהשתין אין כאן שום פעולה על ידי האדם אלא הסרת המניעה גרידא שאינו נכלל מעשה ואידך תחשב למלאכה. ואין סגרא לומר דכיון דהמים צאים מן האדם לכן תשוב כאלו הולאים מנופו על ידי מעשה.

ובמשנה, עירונין פ"ת, ציב שהוא קמור ארבע אמות צרה"ר שופכים לתוכו מים צנזת, פירש"י: שופכין לתוכו דתיימי מיא ואי נמי לא תיימי דיש צו מים מצע"י כיון דרוז ימות השנה עשוי לציבל הכי נמי כי נפקי לצרפי לאו להכי איכוון וכיון ללא נתיקיימה מחשבתו שרי דאפילו מתכוון לאו איסורא דאורייתא איכא הכא דהא לאו צרה"ר זריק להו איהו גופא אלא מאליהו יולאין הילכך כי לא מכוון שרי לכתחילה. ע"ש. והשתא מה התם דשופך את המים לתוך הציב צידיס אמרינן דאין כאן איסור דאורייתא אפילו כי מכוון להולאים, ומאחר שמוקדם השפיכה הם יולאין מאליהו, הכא שאינו שופך צידיס כלל ואין כאן מעשה כלל אלא שנסיר את המניעה והן יולאין מאליהו. לא כ"ש שאין כאן איסורא דאורייתא ואמאי אמר ר' יוסף דהשתין חייב חטאת.

מלאכה בשבת הנעשית ע"י הסרת המניעה

והסרת המניעה נראה שאינה נכלל מלאכה כלל, דהא אמרינן בטהורין ע"ז: זרק חץ ותרס צידו וצא אחר ונטלו ואפילו הוא קדם ונטלו פטור דנעידנא דשדיא ציה מופסק פסקיה גרייה. ע"ש. והא דלא חייב על נטילת התרים, משום דאין זה אלא הסרת המניעה, דהתרים ה' מונע אותה מהריגת החץ, ועל הסרת המניעה אין להיינו כמו שפירש רש"י שם אהא דאמר רבא דחפו לצור וסולס צנור וצא אחר וסילקו פטור, ופירש"י ומשום סילוק לא מליית לחיובי' דגרמא צעלמא הוא, ע"ש. הרי מוצא להדיא דהסרת המניעה אינו אלא גרמא, והלא גרמא צנזת שרי, צנזת ק"כ, ונכלל אופן אין דגרמא חיוב חטאת, וכן לענין טיקין אמרינן צנ"ק כ"ה: הפורץ גדר צפני צהמת חצירו פטור מדיני אדם וחייב דיניי שמים, וכי פרכינן שם בגמ', היכי דמי אילמא צכותל צריא צדיני אדם נמי ליחייב, פירשו שם צתוס' ד"ה אילימא, דהקושא הוא דניסויי אכותל, דאצנהמה ודאי לא מייחייב צפריצת גדר צעלמא דאין זה אלא גרמא צעלמא, ע"ש וצרש"י, והיינו כדאמרן דהסרת המניעה אינו אלא גרמא. ועי' צתוס' סנהדרין ע"ז, ד"ה צתוקן. והגם דצטמ"ק צנ"ק הג"ל הציא צשם הרצ"ה ז"ל דקושיית הגמ' צצ"ק הוא על הצהמה ונחייב משום דנאצדה על ידי פריצת הכותל לאו גרמא הוא, אבל לשיטת רוב המפרשים דאכותל קאי משמע צנור דאין הסרת מניעה אלא גרמא, ואפילו לשיטת הרצ"ה גם כן יש לחלק צין חקין לצנזת, דהנה צחיודשי הר"ן סנהדרין ע"ז כתב: לפיכך אינו אומר שאין לדמות טוקי ממוון לרוצח לענין חיוב מיתה משום דרוצח הקיל רחמנא גציה דלא עשה צו שוגג כמזיד ולאום כרצון וכיון שכן צעינן שיעשה מעשה ממש וצריא הזיקא קודם שיתחייב מיתה, ע"ש שהאר"ן. מוצא דטוקין אשני משום דעשה צו שוגג כמזיד ולאום כרצון, וצנזת אין

דאין לו קוצרים, אלא הואיל אלא הוחרס אלא לקצרו צקצר ישראל אין מונעין את הפושעים מלקצרו אבל אם הוחרס צחרס אלא לקצרו צקצר ישראל אז אין מעודדים אפילו את המומרים לקצרו ואם יעשו מעמנן שיקצרו אותו צקצר ישראל יעשו, כלומר כי החרס ה' רק על הפועל אלא לקצרו ולא על הפעולה אלא ייקצר כי מכתצנר אלא עלה צדעת המחרמים שיחול החרס גם על המומרים כי ידוע מראש שהמומרים לא ינייתו לחרס. ורצה צספר צנימין אזא ס' רפ"ט שמשם המקור לצדרי הרמ"א יו"ד ס' של"ד.

סימן תר"ן

המוציא משמשי עכו"ם

[א] **שמא** ילא וכו'. אם ילא לרה"ה, או הלך צרה"ה ד"ה והמאכל הזה צפוי, לא הו' כמוציא אוכלין לאכילה צפוי דכתצו התוס' צצנזת ז"צ וצכ"מ, דהוי דרך הולאה, דזה רק צמידי צנר אכילה, אבל מאכל זה החוזר לפיו מחמת השומעין אינו צר אכילה ולא חוי למידי, אלא דהוי צכלל כיחו שנתלש וכן רוקו שנתלש, ואמר ר' יוסף השתין ורק חייב חטאת, עירונין ז"ט. אולם הר"ף ז"ל כתב שם דהיינו דוקא לר"י דמחייב צמלאכה שאינה צריכה לגופה, אבל לר' שמעון פטור דהאי רוק אינו צריך ליהנות צו אחר שרקוק, וכן הדין גצי המאכל החוזר מתוך מעיו לפיו שאינו אלא לרוקו מתוך פיו. ודברי רבינו מטין אאין צזה חיוב חטאת, והוא משום דאין כר"ש פסקינן צמלאכה שאינה צריכה לגופה.

והנה התוס' יו"ט צנזת פרק י', משנה ה', כתב דהגם דהרמז"ס ז"ל פסק כר"י דחייב צמלאכה שאצנ"ג, לכל זאת לא פסק כר"י האומר אף המוציא ממשמשי עכו"ם חייב, משום דשם אין כשר להצניע אאין שום צורך לאדם צמשמשי עכו"ם ע"ש, ומזן ז"ל צא"ג, סימן רמ"ו, הקשה דא"כ אמאי חייב צהשתין ורק וגם הרמז"ס ז"ל פוסק דחייב כר"י הא לא חוי למידי, אלא ע"כ משום לאדם חפץ לנקות עצמו מן הרוק לא משנחין צמה דלא חוי להצניע וכן נמי גצי משמשי ע"ז משום לאדם המוציא אותן חפץ להציל עצמו מן הטומאה זו היא חציניתו ואין צכך דלא חוי להצניע, והא דלא פסק הרמז"ס ז"ל כר"י, דוקא לענין מה שר"י מחייב המוציא משמשי ע"ז צכל שהוא אף דאין צו שיעור לטומאה, משום דאחשבה קרל לאיסורא דכתיב אף יצק צידך מאלומה, צזה חולק הרמז"ס ז"ל.

ולפענ"ד נראה דיש חילוק צין מוציא משמשי עכו"ם להשתין ורק, דמשמשי ע"ז אין הכרחית להוליא, אבל צהשתין ורק הלא אי אפשר לו לאדם לעזור את עצמו אלא ישתיין ולא לרוק, ואפשר דהני צכלל מוציא לרפואה דחייב צכל שהול, ועי' צבורות מ"ד: מעשה צאחר שצקש להשתין מים ולא השתין ונמלא כריסו צנה, וכו' ע"ש.

וסברה זו של הא"נ הג"ל דמשום דהאדם חפץ לנקות עצמו מן השתנה והרוק לא משנחין צמה דלא חוי להצניע דכל תכלית המלאכה היא ההתרוקנות מן הגוף, כצד העיריות צכיואל צזה צחיודשי, צצדרי הש"ס הג"ל צעירונין ז"ט דמקשה אמאי השתין ורק חייב חטאת הא צעינן עקירה מעל גצי מקום ד' וליכא, ויש לעיין, אפילו כי אמרינן מחשבתו משוי ל' מקום, אבל מה מוציא יש צהשתין, הלא המים יולאים מאליהם, והאדם אינו עושה אלא מסיר את המניעה, כי הכה המעלר אשר

תרן. (א) ומשום זה כתב המג"א בסי' תר"ח שאין לאכול בעיו"ב שומשמיין.

וכן שריפת פי הכנשן לפי שהנחה זו חשונה לו לפי כוונתו יותר ממוקוס אחר ודרך הנחה זו צדק, וכן השתנת השתן ויריקת הרוק שהוא מתכוון לנקות עצמו מהן ועושה כך, מנו דהוי מלאכה לכך הוה מלאכה לענין שנת שזו מלאכת מחשבת, אבל אם דעתו להניח ממוקוס שאין צו ד' צמה יעשה אותה מלאכה גמורה, הרי אינו מתכוון אלא להניח שם ואין אותה ההנחה כלום נמוץ שלא מתכוון להניחה כשם שאין הנחתו מלאכה כך מחשבתו אינה למלאכה. וכו' ע"ש.

והסבר דברי הרמב"ן ז"ל אלו הוא, דיש תכלית ויש פעולה שאין זה תכלית. המניח צפוי של הכלב יש כאן פעולה של הנחה לשם תכלית, שיאכל הכלב את הדבר שמיניחו בתוך פיו, אבל אם יניח לפני הכלב על הארץ או ככלי, עדיין לא נתקיימה התכלית עד שיצא האוכל לתוך פיו. וכן שריפת פי הכנשן ההנחה בתוך פי הכנשן הוא כדי שהחפץ ישרף, והגם שצמטם ההנחה חסר פרט אחד, היינו שאין ממוקוס הנחתו ד' על ד', מכל מוקוס חייב מפני שיש צוואתה הנחה תכלית, ואותו תכלית ממלא את החסרון אשר נפרט ההנחה שאין צו ד' על ד', והמוציא מרה"י לרה"ר ומניחו ממוקוס ד' על ד', חייב לע"פ שאין הנחה זו לשם תכלית, כגון אם מניח את האוכל על הארץ כדי שיאכלנו הכלב, דעד שלא יצא האוכל לתוך פיו לא נתקיימה התכלית של הפעולה, מפני שההנחה היא על מוקוס ד' על ד', ומלאכה היא לעצמה ואינה נריכה לתכלית, אבל המוציא מרה"י לרה"ר ומניח על מוקוס שאין צו ד' על ד' וגם אין תכלית הדבר שיניח דוקא על מוקוס זה, אז אין כאן מלאכה, ואין כאן תכלית אשר ימלא את הפרט החסר ממלאכה, לפיכך לא אמרו שידו של אדם היא כד' על ד', משום דמחשבתו של המניח זה או נוטל ממנה משוי' ל' מוקוס, דזה לא נאמר אלא כשיש תכלית בהנחה זו אבל מניח לתוך היד או נוטל ממנה אין כאן תכלית. **ובנראה** שאותה הסברה של הרמב"ן ז"ל לאמרה בתוס' עירובין ז"ט ד"ה, ומחשבתו שכתבו נקטור: דוקא צבי הלי גוונא דהנה מולתו מוקוס טפי מנמקוס אחר כגון צפי הכלב שיאכלנו וצפי הכנשן ששרף וכן השתין ורק אבל זרק על המקלות או על שם דבר אפילו נמתכוון לא אמרו מחשבתו משוי' ל' מוקוס עכ"ל. הרי שהתוס' והרמב"ן ז"ל פירשו שתכלית הדבר עושה את הדבר למלאכה, ומנו דהשתנת השתן ויריקת הרוק שהוא מתכוון לנקות עצמו מהן ועושה כן הוי מלאכה לגבי זה שעשה כך והוא לריך לכך ונהנה מזה, הוי מלאכה לענין שנת, שזו מלאכת מחשבת. וממילא אין כאן שאלה מה שהקשיתי הלא אין האדם עושה מעשה אלא מסיר המניעה, דהתכלית שיש בדבר ממלא את החסרון נעשיית המלאכה. ואפילו הסרת המניעה מלאכה היא משום מלאכת מחשבת, כמו שכתבו הרמב"ן ז"ל דמהני שהוא מתכוון לנקות עצמו מהן מנו דהוה מלאכה לכך הוי מלאכה לענין שנת.

ובתוס' שנת ד': ד"ה אלא ח"ר יוסף, תירץ ר"ת דהא דאמרו מחשבתו משוי' ל' מוקוס היינו היכא דלא ניחא ל' צענין אחר אלא צענין זה כמו משתין ורק שאינו יכול להשתין או לרוק צע"א — אבל הכא אינו חושש אם מתקבל צידו או ככלי אחר, ע"ש. ובהשקפה ראשונה נראה שיתרץ זה אינו כמו זה של התוס' ה"ל צעירובין, דשם תלה הטעם צנהנה טפי, וכאן תלה הטעם גדלה ניחא ל' צע"א, אולם אחר התנוונות אפשר לומר דאין צין שני התיוראים שם חילוק. דמה שכתבו שנת דהטעם דלא ניחא ל' צענין אחר גבי זרק צפי הכלב, פירושו, דלכך לא ניחא ל' משום דעד שלא צא האוכל לפיו הלא לא התקיימה התכלית של הפעולה, דאם יניח על הארץ לפני הכלב, אין קיום התכלית עד שיקבלנו לתוך פיו, ונהשתין ורק אין התכלית אלא עד שיתרוקן, וההתרוקנות היא התכלית ואין אפשרות להתרוקנות צע"א, אבל גבי נתן לתוך ידו של עני, אין התכלית שיצא החפץ לידיו של עני דוקא דאם יקבלנו העני לתוך הכלי שלו גם כן מתקיים התכלית של פעולה זו.

השונג כמזיד, דשונג חייב חטאת בלצד ובמזיד חייב מיתה, ומה גם אינום צננת דרחמנא פטרי וקוי"ל בכל המזות דלונס שרי כגריש כתובות.

והגם דנח' הר"ן שם כ' צמס רצינו דוד שאין חייב טקין אלא צמס ונפועל לא צמה שנעשה רוח מזוי' פועלת הוא ורואין אותם כאילו ה' צמס אדם ע"י שהיא מזוי' ונכפתו חנירו לפני הארי דפטור משום אדעת' דנפש' קאכיל, ומשום הכי פטור, אבל הרוח המזוי' הוא צנצע וכיון שהוא צנצע רואין אותה כאילו ה' פועל הנונעיר האש. עכ"ל. משמע דדבר הנא צנצע הרי הוא כאילו פועל האדם צמכו ומש, ולכן גם נהשתין ורק שהוא דבר טנצני חסוי כאילו האדם צעצמו עשאו ופעל בו, אבל זה לא יתא, דהתם מה שהאדם עושה מזדו הוא פעולה חיונית, היינו הנערת האש, אבל הכא אין כאן שום פעולה חיונית מזד האדם אלא הסרת המניעה בלצד, שלפי דעת, אין זה בכלל פועל פעולה כלל.

ויש להעיר עוד בדבר הסרת המניעה אם זה הוי כמו ופעולתו, מהא דאמרין צע"א ס', עכו"ס אדנא וישראל אכונא חמרא אסור מ"ע כי קאחי מכה עכו"ס קאחי, ישראל אדנא ועכו"ס אכונא חמרא שרי, ואי מזדד לזודי אסור. ופירש הר"ן ז"ל שם ואי מזדד אלזודי לכונא אסור. ונראה לי דהכי פירושו דכתי נקט דנא וישראל נקט כונא מונגה מעל הקרקע וכתי לא היה יכול לאתח הדנא ולהריק ממנה אלא מפני שהיא נסמכת על הכונא דנקיט ישראל צידו ובלקא דעתך המינא דצבי האי גוונא כח ישראל וכח כותי מיקרי ולשתרי קמ"ל דלא, דכה"ג גרמא צעלמא הוא וישראל מעשה עץ צעלמא משום ואין הרקת היין צא מכה הישראל כלל וכו' ואי מזדד אלזודי אסור, — פיר' דעכו"ס אותו הכונא וישראל אותו את הדנא, — מפני שידוע שהמזדד הכונא כשהוא מנגיה מצדיה מונע כח העליון המערה עד שכהו נפסד וכשהוא משפיל ממיילא היין מתערה ונופל צלל סיוע על עליון כלל והוי ל' כח כותי גרידא והאסור. וכו' ע"ש. המתצטר מזה דמה שהישראל אותו את החנית צידו והיא מתרוומת על ידי הכותי המזדד את הכונא כמו פוסק כלומר וחודל מלהריק את היין, ח"כ הישראל אותו עכשו את החנית בצופן שאין היין יוצא, וצע"כ כשמשפיל העכו"ס את ידו גם הישראל זקוק להשפיל את ידו ואת החנית, שאם יחזיק כמו שהחזיק לא יצא היין, ולכל זאת אמרין דאין כאן כח ישראל כלל אלא כח הכותי בלצד, וטעמו של דבר הוא שהעכו"ס עשה צכאן פעולת הרמות החנית שעל ידה הדל היין ללאת ואת"כ השפיל את ידו צכדי להסיר את המניעה, כי מה שהתרוומת החנית הוא על ידי דחיפתו של הכותי בלצד, אלא שהשפיל את ידו את"כ, ועל ידי זה סרה המניעה, והסרת המניעה בלצד לא מיקרי כמו, לכן אין כאן כחות מעורבים אלא כח כותי גרידא, והאמננס ידעתי שיש לפרש את דברי הר"ן ה"ל בצופן אחר, לכל זאת לא מונעתי להעיר מדברי הר"ן ה"ל לדמיון. ונפרט שלפי פירוש זה יש חילוק צין הסרת המניעה שלא יצרה הוא, וצין הסרת המניעה שגוררה על ידו. ונפ"מ לכמה ענינים שונים. ועוד, דגבי יין נסך צעין כח וצננת לא די צמח גרידא אלא צעין מלאכה.

אור"ח יש להסביר הדבר בהקדם דברי הרמב"ן ז"ל בחידושויו לשנת דף ה'. ידו של אדם חשונה כד' על ד'. איכא דקשיא ל' צלחו פרי נמי לחייב מחשבתו משוי' ל' מוקוס כדאמרין צלחה פרי הזורק גבי זרק צפי הכלב וצפי הכנשן חייב, ונמס' עירובין פרק המוציא תפלין השתין ורק חייב חטאת ומפרש לה טעמא דמחשבתו משוי' ל' מוקוס. — ואני אומר שאין עיקר קושייתם קושיא כלל, שאין אומרים צמלאכת המלאכה עצמה שתהא המחשבה עושה אותה מלאכה, שהרי הוא מחשב להניח ואינו מניח. אבל עיקר הדבר כך הוא כשאדם מחשב למלאכה ועושה אותה, כגון זרק צפי הכלב שהוא מתכוון להאכילו, והוא מאכילו, אותה האכילה משוי' פיו של כלב מוקוס

מלאכת זריעה ע"י הסרת המניעה

וְרַפִּי מה שכתבתי למעלה בדאמת הסרת המניעה לא היו מלאכה אלא מה דחייב צהשתינ משום דההתרוקנות היא המלאכה — לפי דברי הרמב"ן ז"ל הנ"ל — א"כ יולא מזה דהפתח ברא צרה"י ועל ידי כך המים מקלחים לרה"ר אין צה משום הולאה דהא אין כאן אלא הסרת המניעה וסגורא הנ"ל של התרוקנות לא שייך אלא בגופו של אדם, כמוכן, א"כ יש לעיין צהא דלמרינן, שנת י"ת, ת"ר פוסקין מים לגינה ע"ש עם חשיכה והיא הולכת ומתמלאת כל היום כולו, אזל אס יעשה זאת בשנת יתחייב הטאת, ואמאי הא אפילו פוסקין מים בשנת, על ידי צרוא והמים מקלחין, דכסא שלא תשוב מלאכה לענין הולאה על ידי הסרת המניעה כך צדן שלא תהא תשובה מלאכה לענין זריעה.

אור"ח רש"י ז"ל הוסיף: פותקין, פותקין עושין נגר קטן משפת המעין לגינה. פירוש דנפתיה לנד לא יכנס המים לגינה אלא ילכו צדרך אחרת, אלא שעושה נגר קטן והוא חרין שעל ידי אותו חרין המים נאים לתוך הגינה. ואפשר שרש"י ז"ל נשמר מזה ונא להורות שצפתיה צלנד שאין צה אלא משום הסרת המניעה אין כאן חיונ אפילו בשנת.

אמנם צ"ב כ"ג. א"ר אסי א"ר יוחנן נתן צרור והועיל נטל צרור והועיל ה"ר חזקה, ופר"ך, מאי נתן ומאי נטל אילימא נתן צרור וסכר מ"א מיינה נטל צרור ואפיק מ"א מיינה האו מצרית ארי מנכסי צנירו הוא, — פיר' רש"ס הא למה זה דומה לתשיב אצידה דכל ישראל מצווין להגיל מתוך הציריהס מן ההיק ואין קרוי חזקה אלא דומיא דגדר ופרץ שעושה צו צנין או כל תיקון הצריך לו לשדה כגון משקה מים או זומר או זורע או חורש. — אלא נתן צרור דנמד לה מ"א נטל צרור דפתח ל"י מ"א — רש"ס: דנמיד לה מ"א כמו צמיד פתיל, וינמדו לצעל פעור חוצר את המים שצתוכו שלא ילאו לתוך זה כמו משקה את השדה דומיא דחורש שמתקן את השדה ומייפו צהשקאה זו, דפתח ל"י מ"א, על ידי נטילת צרור נכנסו המים מן הנהר דרך חור שצכותל. עכ"ל. מוצאר דנטל צרור ועל ידי זה נכנסו המים לתוך השדה דרך החור שצכותל, זה תשוב כמו משקה מים לצריעס צידים, והנס שצכאן לא מייירי צעושה נגר אלא מסיר את המניעה על ידי נטילת הצרור, וללא כמו שצדדתי לעיל.

אור"ח יש לדחות דהנס דלענין קנין חזקה היו כמשקה מים לשדה, אזל לא כאן לענין מלאכת שנת. דצחזקה לא צעינ מלאכה אלא כל פעולה המהני לשדה הרי זו חזקה, דהא צתום' שס ד"ה נעל, מנצדדים לומר דנעילת דלת גרידא היו חזקה דמה שנועל את הדלת צפני כל אדם ואלו מניח אדם ליכנס מוכח מילתא שצנית הוא שלו וקני צנעילה לתור ע"ש, והרי צנעילה אין שום סרך של מלאכה. אזל בשנת דליו חיינ אלא על המלאכה, צודאי שהסרת המניעה אינה צגדר מלאכה כלל.

הסרת המניעה בנתינת חטין לתוך רחיים של מים בשבת

והנה המגן אברהם צסימן רכ"צ כ'. הניח ראי' דאין צנתינת דהטין צשנת לתוך רחיים של מים חיונ טטאת מדצרי התום' צשנת י"ח שכתבו דרצה האומר שס דהטעס שאין נותנין חטין לתוך רחיים צע"ש הוא מפני שמשמענת קול ולא משום צניתת כלים כדלמור ר"י, ור' יוסף הקשה לרצה מצייתא דנתיב וצכל אשך אמרתו אליכס ששמרו לרצות צניתת כלים, ולמה לו להציף מצייתא, היה לו להציף ממתני' דצ"ש אוקרין צכל המלאכות מע"ש, והוא משום צניתת כלים, וצכן נמי מה דאסרו לתת חטין לתוך רחיים צע"ש הוא משום צניתת כלים, אלא צע"כ, דלא ה' אפשר לר"י להוכיח דטעמא דצ"ש צמתני' הוא משום גזירה, דאי משום דרצה סונר דטעמא דצ"ש צמתני' הוא משום גזירה, דאי שרית ל"י צע"ש, אחי לעשותה צשנת ויתחייב טטאת, ע"ש

צתום' והקשה המג"א דלכתי הוי ל"י לר"י להוכיח ממתני' דטעמא דצ"ש האוקרין צכל המלאכות מע"ש הוא מטעס צניתת כלים, מה אמרת דרצה ה' דוחה ואומר דאין הטעס דצ"ש צמתני' משום צניתת כלים אלא משום גזירה או תקשי לרצה א"כ גם צנתינת חטין לתוך הרחיים הוא משום גזירה ואמאי אמר רצה דהטעס הוא משום השמעת קול, אלא ע"כ דאין כאן גזירה גצי צניתת חטין צע"ש, משום דאפילו נתון חטין לתוך רחיים של מים צשנת אין כאן חיונ הטאת, דמה שעושה פעולת הטחינה היא שלא על ידי האדם אלא ממילא על ידי המים המצטננים את הגלגל של הרחיים.

נע"ש זה תפסו כל האחרונים, דמה ראי' היא זו, הלא אי אפשר לו לרצה לפרש דטעמא דצרייתא האוסרת נתינת חטין לתוך הרחיים הוא משום גזירה, דל"כ מוגמר וגפרית מאי טעמא שרי, דצשלמא אי אמרינן מטעס צניתת כלים לא לא קשיא מוגמר וגפרית מ"ט שרי, כדמשני צננו', דמנחי אצרעא, אזל לכתי תקשה משום גזירה אמאי שרי, לכך לא מצי למימר דטעמא משום גזירה, אזל אין מזה ראי' שאין כאן גזירה. ואודא לה ראיית המג"א, וצמחצית השקל תירצ צשס מה"ר פייויש כ"ץ דצמוגמר וגפרית צלמת אין כאן חיונ טטאת דהפירוש צמוגמר וגפרית הוא שמיני את האש והמוגמר שה' דולק מוכצר תחת הצנדים, ואין כאן מצעיר כלל ואין כאן חיונ טטאת, וצכן צוב ראיית המג"א ראי' טובה.

אור"ח צספר צית מחיר הקשה, דלכתי תקשה ונפתקין מים לגינה, דאס עושה כן צשנת צודאי שהיינ משום זורע, ואמאי שרי צצרייתא צע"ש, אלא ע"כ דאין הטעס משום גזירה, וצכן אין ראיית המג"א ראי', דמה שלא אמר רצה הטעס דצרייתא משום גזירה, הוא משום דה' קשה לו פותקין מים לגינה אמאי שרי, אזל אין מכאן ראי' דנתינת חטין לתוך הרחיים צשנת אין כאן חיונ טטאת.

וְרַפִּי הנ"ל שפירשתי דדוקא צעושה נגר יש חיונ טטאת צפתיקת מים אזל צהסרת המניעה צלנד אין כאן חיונ טטאת, לא קשה כלל קושית הרצ צית מחיר על המג"א, דשפיר הציף המג"א ראי' מדלא אמר רצה דהטעס של אין נותנין חטין לתוך הרחיים של מים הוא משום גזירה, ש"מ, דאין כאן מקום לגזור משום דגס צשנת גופא אין כאן חיונ טטאת, ואין לדחות דמשום פותקין מים לגינה אי אפשר ה' לפרש מטעס גזירה דל"כ אמאי לא גזרינן צפתיקת מים צע"ש, משום דגס צשנת אין כאן חיונ טטאת אלא צעושה נגר, וצצרייתא אינו מפורש דמייירי צעושה נגר, וללא ה' קשה אמאי לא גזרינן, דהוי מושני דלא מייירי צעושה נגר ואין כאן אלא הסרת המניעה ואין כאן חיונ טטאת, אלא ע"כ דמה דלא אמר משום גזירה הוא משום דקשיא ל"י אמאי אסור צנתינת חטין לתוך רחיים הא אין כאן חיונ טטאת ואין מקום לגזור, ודקו דברי המג"א ז"ל. ומה שרש"י מפרש דמייירי צעושה נגר, משום דרש"י מפרש שס אצניא דרצה דצרייתא כנ"ה, דצצירי להו דאפילו צנתקוס שיש חיונ טטאת ג"כ לא גזרו מע"ש, ולכן שפיר מפרש דמייירי צעושה נגר.

ואגב אורחא חנני להעיר צכאן צהא דינא דנתינת חטין לתוך רחיים של מים צשנת דשקלי וערי צי' כל הפוסקים הנ"ל, ולי תמיה גדולה על כל גדולי העולם הללו שלא העירו מנמרא מפורשת צצתוצות כ"ט: ואלו מלאכות שהאשה עושה לצעלה טוחנת ואופה וכו' וצננ' שס טוחנת ס"ד אלא אימה מוחנת ואצניעית אימוא צרחיים דידא. פירש"י: טוחנת ס"ד. המים מנלגלין האופן וטוחן, מוחנת. וליעית אימוא לעולם טוחנת נותנתו צאצרכת וקולטת הקומת. ואצניעית אימוא לעולם טוחנת היא עצמה, דידא, רחיים של יד. ע"ש. הרי מפורש דהנותן החטין צאצרכת — וכנראה אפילו צשעה שהגלגל סוננ והולך מוכח המים, ולא דוקא שמתחיל לגלגל אח"כ, דל"כ מה מקשה צננו' ס"ד, הא מצי לתרץ דתני טוחנת מפני שנותנת את החטין לתוך

מפני שעה נגר, ולחלוא הנגר ה' צה חיוז חטאת צעושה צצנת.

וברור דנטלה סנרתי לגמרי נגר סנרת מרן בעל אג"ט ז"ל, אולם תורה היא וללמוד אני צריך, ולא זכיתי להנין, דאם כדנרי מרן ז"ל למה הוסיף רש"י: עושין נגר, "קטן" וכו', הלל כל מה שהנגר הוא יותר גדול, ציותר היו לי גרמא ולא כח ראשון, וצכן יותר טוב ה' לו לומר דמיירי שעה נגר גדול, או לכל הפחות נגר סתם, וצפרט דרש"י מפרש אליצא דרצה או אורסים מטעם גזירה ואם אין חיוז חטאת ואין גזירה מה משמעו הנרייתא דמותר אליצא דנ"ה הא גם צ"ש אין אורסים. וכנראה גם מרן ז"ל הרגיש צה ולכן הוסיף צדנרי: נראה שרחק קצת שיעור נגר קטן. אצל לא ידעתי איו נזכר צ"ס השיעור הזה.

אולם לפי סנרתי ה"ל צדוק נקט רש"י נגר קטן, כלומר, צצאל נגר אין כאן חיוז חטאת משום דאין כאן מלאכה אלא הסרת המניעה גרידא, אלא דצה צדוק צדרי מרן ז"ל שאם המים נמשכין על ידי נגר גדול היו לי גרמא ופטור אפילו צנגר, לכן מפרש דמיירי דוקא צנגר קטן, והנן.

ובצעם הדמיון של האג"ט ה"ל דמדמה מלאכת צנת לרציחה, דמה שחייב צרציחה הוא נושום כחו וממילא חייב על כיוצא צו צמלאכת צנת, יש לדון הרצה. וכצד הארכתיו צכמה מקומות דגני רציחה הקפידה התורה גם על הפעולה ולא על הפועל צלצד, כדאמרינן צנסהדרין ע"ז כצש עליו לתוך המים או לתוך האור ואינו יכול לעלות משם חייב, וצנמ' שס, רצותא קת"ל דאע"ג דלאו איהו דחפו כיון דאינו יכול לעלות משם ומת חייב וכו' דאמר קרא או צאינה לרצות את המזמא, פירש"י היינו כוצש צמלמנו שלל יקום, מפורש דהגם זזה הכוצש לא עשה פעולת רציחה ממש דהא לאו איהו דחפו אלא מעלמו נפל, והוא רק פעל צשליחות שלא יוכל זה הנופל לעלות לכל זאת חייב, ממש דגני רציחה אסרה התורה את הפעולה, ולא רק את הפועל משח"צ צצנת דכתיב לא תעשה מלאכה. ועי' צספרי משכ"א ח"א דף ג. ג. אצל מה שחשבו גרמא גני רציחה כגון נטילת התרים משום שאין צה אלא הסרת המניעה, צודאי שלגני צנת לא הוו יותר מגרמא.

ואפשר דלפי הירושלמי ה"ל צצנת א' ה', צנת פלונחת צ"ש וצ"ה הוא אם אסרה התורה גם את הפעולה צצנת או לא. דצית שמאי סנרו צשת ימים תעצור ועשית כל מלאכתך, כל מלאכתך גומרה וצנעור יום, וצתוספתא פ"א דצנת איתא שתהא כל מלאכתך גומרה מע"ש, כלומר, שלא תיעשה שום מלאכה צצנת אפילו כצנעשית מאליה, הרי שהתורה אסרה גם את הפעולה צצנת. וצ"ה דרשו, צשת ימים תעשה מעשך וציום, וצתוספתא ה"ל, עשה אתה כל שזה, כלומר, אפילו שלא תהא המלאכה גומרה צע"ש אלא שתיעשה מאליה צצנת מותר, הרי שלא אסרה התורה את הפעולה צצנת אלא את הפועל צלצד. אלא דמודים צ"ש לצ"ה אם המלאכה נעשית מאליה ואין צתחילתה פעולה גומרה על ידי אדם שהיא מותרת. וצ"פ, ומה מקיימין צ"ש טעמא דצ"ה פותקין אמת המים וכו', כלומר, דתחילת פעולת האדם לא היתה אלא הסרת המניעה גרידא. ונותנין קילוריד על גני העין, ורטייה על גני מכה, מפני שמדאורייתא אין כאן איסור אפילו צצנת אלא דרצנן גזרו משום שחיקת סמומים, והכא דלכל היותר אין כאן אלא כחו, וכחו צאיסור דרצנן לא גזרו, כדאיתא צצנת ק': כחו צכרמלית לא גזרו. וכן נפרית תחת הכלים, דמיירי שאינו נותן את המוגמר על גני אש אלא שמניחו כשהוא צוער תחת הצנדים, כדנרי הר"פ כ"ץ הוצא צמחש"ק סי' רצ"צ כ' ה"ל, ומן הדין ה' להחיר גם צרתיים של מים דנעלם הטחינה אין כאן פעולת אדם אפילו כשעושה צצנת כצ"ס כתוצות כ"ט ה"ל, אלא דאסרו משום השמעת קול או שאר טעמים המצוררים שם צירושלמי.

האפרכת כשהגלגל סוצנ והולך — אין זה צכלל טוחן מפני שפעילת הטחינה נעשית מאליה, רק צרתיים של יד השצו טוחן מפני שהטחינה נעשית כל עשה על ידי האדם הטוחן, ואין כאן שום גד השתוות לצופה ולמצבל שאדם אינו אלא המכין לאפיה ולצישול והמלאכה נעשית מאליה, דשם היה דרך המלאכה כד, כדאיתא צמנחות דף כ"ח כמעשה צנת, ע"ש. ואי אפשר צשום אופן אחר, מה שאין כן צטחינה דמשכחת המלאכה על ידי אדם, צרתיים של יד].

ואם כנים הדגרים אפשר לפרש צזה מה דאמרינן צירושלמי צנת א' ה', מה טעמהו דצ"ש, צשת ימים תעצור ועשית כל מלאכתך, כל מלאכתך גומרה וצנעור יום, ומה טעמהו דצ"ה, צשת ימים תעשה מעשך וציום, מה מקיימין צ"ה טעמו דצ"ש, צעוצנן ציידן, ומה מקיימין צ"ש טעמו דצ"ה, כהדא דתי פותקין אמת המים לגינה מע"ש והיה שותת והולכת צצנת וכו' עד — אין נותנין חטים לרתיים של מים אלא כדי שיטחנו כל צרכן וצנע"י, א"ר חגי מפני שהן משמיעות את הקול וכו', ע"ש. והטעם המוצא צ"ס דילן משום צציתת כלים ליתא צירושלמי, וצע"כ דהטעם של הירושלמי שאסרו צמתני' אליצא דצ"ש כל הנהו שמתחיל מלאכתך צערנ צנת הוא מטעם גזירה, וצירושלמי מפורש דפותקין אמת המים אפילו לצ"ש, ואמתיו לא גזרו כמו צכל הנהו דמתניתין, וצפרט שראה דר' חגי צירושלמי סוצר כרצה צצנלי, דאין טעם לאסור נושום צציתת כלים אלא משום שמשמיעות קול, ולכל זאת מתירין צית שמאי צפותקין מים לגינה, אלא ע"כ כ"ל דפותקת מים לגינה שלא על ידי נגר אין חיוז חטאת אפילו צצנת משום דאין כאן מלאכה אלא הסרת המניעה כ"ל. ומה שפירש שס צפני משה והאריך צמרמה הפנים דלפי הירושלמי ה"ל הטעם דאסרו צית שמאי צממנה להתחיל צמלאכה צערנ צנת הוא מטעם צציתת כלים, רחוק מחד, כי אין זכר הירושלמי משום צציתת כלים. ומדנרי ר' חגי משמע דסוצר כרצה דהטעם משום גזירה, ולכל זאת מפורש דגם צ"ש מודים לצ"ה צפותקין מים לגינה, משום דמיירי צלא עשית נגר — וצפרט לרצה דאמר דטעמא דצ"ש משום גזירה אמאי לא גזרו צ"ש צפותקין מים לגינה, דהא יש צזה חיוז חטאת כשעושה צצנת, וקשה לומר דהירושלמי היא כר"י דוקא ודלא כרצה, — ואפשר דצצנלי זה יש כאן שינוי הלשון, פותקין אמת המים ולא פותקין מים כצצנלי — וצ"ס דילן האומר אליצא דרצה דלא מודי צ"ש לצ"ה אלא צקורות צית הנד ולא צפותקין מים, הוכרח לרש"י לפרש שהוא צאופן שעושה נגר. דצאופן צזה יש חיוז חטאת צעושה צצנת.

ובאגרי על מלאכת טוחן, ה' ד', מייצז תפיסת הצית מאיר ה"ל על המג"א מהא דפותקין מים לגינה צהקדם הא דסנהדרין ע"ז: האי מאן דכפת' לחצריה ואסקיל עליו צידקא דמיא גירי ידיו' הוא ומחייב, ופירש"י צכת ראשון שהניחו סמוך לשפת הים כשפינה להם דרך מיד נפלו עליו אצל צכה שני שהניחו רחוק קצת ולא נפלו המים מיד צלאתן מנדרותיהן עליו אלא לאחר מכאן הלכו על המקום שהוא שם גרמא הוא ולא מכחו. וע"כ צהא דפותקין מים לגינה פירש"י פותקין עושין נגר קטן משפת המעין לגינה. נראה שרחוק קצת כשיעור נגר קטן, א"כ כשפותח והמים צאים דרך הנגר הקטן לגינה הוא דומה ממש להא דסנהדרין צכה שני דחשיב גרמא, וצצנת כתיב לא תעשה כל מלאכה הא גרמא שרי כדאיתא צצנת ק"כ, לענין גרם כיצוי, וכן צעירוצין פ"ח. פירש"י דאי שפיך למים צרה"י ויואלין לרה"ר פטור, ע"ש. וה"נ כיון שלא השקה הגינה להדיא רק פותח מעין הרחוק מנינה והלכו לגינה פטור וליכא גזירה, עכ"ל ע"ש.

הנה מרן ז"ל כתב היפך סנרתי ה"ל דאני כתנתי דרש"י צה לפרש אמאי גזרו הלל אין חיוז חטאת צהסרת המניעה, לכן מפרש דמיירי צעושה נגר, כלומר, ואז דוקא יש חיוז חטאת, ומרן ז"ל מפרש דרש"י ז"ל התכוון לומר שאין כאן חיוז חטאת

וחייב חטאת אצל הנטקן בסיבוב שני נראה דליתו חייב עליו חטאת והיו גרמא צעלמא כהא דחולין ט"ו צנטל הדף והלכו המים ומגלגלו את הגלגל שבו קבוע סכין ושטח להשטת בסיבוב ראשון כשר ובסיבוב שני פסול דלא חשוב כח אדם והמים הם המגלגלים. וכחצו שם דלין לחלק ולומר דדוקא בסיבוב הדף שהוא רק סילוק המונע לא חשוב כמו אצל אדם יתכן מים מרחוק והמים הולכים ומגלגלים חייב, דהא זרש"י עירובין ז"ט ה"ל כתוב דשופך זרה"י והולכים לרה"ר פטור, וכו' ע"ש. הרי דגם הוא ז"ל הרגיש צלות ה' ט', והסרת המניעה יש בה נד קל, אלא שצא לידי אומסקאל דאפילו נותן את המים ביד זריחוק מקום ג"כ אינו חייב משום טוחן, והיא קלת חזרה בזכריו ממש שכתב בצלות ה' ד', דזהסרת המניעה יש משום מלאכה כדדייק מהאי דאשקיל ל'י' זידקא דמיא, ע"ש. ונריך להנין אחאי אמרינן דאשקיל עלי' זידקא דמיא דחייב משום ריחיה הגם שאין צוה אלא הסרת המניעה, ומה בין זה ובין נטל תריס של הנהרג דפטור.

ודקדקתי בזכריו רש"י בסנהדרין ע"ז: "ה"ל, האי מאן דכפת' לחצריה ואשקיל עלי' זידקא דמיא גירי דיד' הוא, וחייב, פירש"י: הפנה את מרוצת המים עליו גירי דיד' הוא הן הן חציו והרי הוא כזורק בו חן וכדמפרש ואזיל שהמים באים בכח ראשון עליו מיד כגון שהניחו סמוך לשפת הים, והשפה מדרון. ה"מ בכח ראשון, כשפינה להם דרך ללד זה מיד נפלו עליו דהוי כמו אצל בכח שני שהניחו רחוק קלת ולא נפלו המים מיד בלאתן מוגדרותיהן עליו אלא לאחר מכאן הלכו על מקום שהוא סג גרמא הוא ולא מכחו. עכ"ל. כנראה שרש"י ז"ל כתב דקדוק, "הפנה את מרוצת המים עליו", כלומר, כגון זורס המים הולך ומזרח למערב ונהשפה אשר ללד אפון או דרום הניח את האיש הכפות והפנה עליו את המים, פירוש לא בלד שנטל צרור ועל ידי כן באו המים עליו אלא עשה פעולה שמרוצת המים יבואו לכאן, דאל"כ, ה' רש"י מפרש בפשטות שהזרס של המים ה' סגור צמונע, כמו שיש צכמה נהרות, והוא פתח את סגור והזרס הלך שוב כדרכו והמית את האדם הכפות, אלא משום דרש"י רואל להשוות דבר זה לזורק חן, והרי זורק חן עושה מנעשה ממש, והפוח את הסוגר של המים אינו אלא מסיר את המניעה, לכן הוזקק לפרש שהניח את הכפות ופנה להם דרך ללד זה", וזה דומה לעושה נגר גבי משקה מים לזרעים, והגם דהרמב"ם ז"ל בספ"ה הלכ' רואל לא כתב כן אלא: הכופת את חצירו במקום שאינו יכול לנרות והליף עליו מים ומת, ה"ז נהרג עליו. אפשר דהליף עליו מים משמעו ג"כ באופן שיש צו מנעשה ולא בהסרת המניעה בללד.

ואפילו נדחק עצמינו בפירוש דברי רש"י ה"ל ונפרש דמה שכתב רש"י, "הפנה את מרוצת המים עליו" הוא לאו דוקא, וכוונתו ג"כ בפוח את הסוגר שהזרס סגור על ידו — הגם שאין הפירוש הפשוט סוגל זה — אצל זה צרור בזכריו רש"י, דדוקא כשהשפה מדרון, כלומר שאין זרס המים הצא מן הים נח בצרף והולך ומתארך מעצמו, אצל כשהשפה אינה במדרון אלא במקום ישר, אפילו הניחו סמוך להשפה באופן שאי אפשר שקילוח המים יכנסו ישר לתוך פיו של הכפות, אין זה אלא גרמא, א"כ מנזאר דלא זריחוק ובקירוב מקום בלד תליא מילתא אלא גם בהאופן שהמים זורמים אס דדרך ישר ממש בלי להניח על הארץ כלל או לא. וא"כ גבי פותקין מים לנינה אס יפתח הצרור שהמים סגורים בה, והמים יקלחו לארץ שאין שם זרעים ומשם יכנסו לנינה של זרעים או אפילו לפי דברי הא"ג אין צוה אלא גרמא.

והמתנגד לסנתרי ה"ל שאין צפתיקת מים לנינה על ידי גרמא חיוז חטאת הוא: דהנה צספר אפן העוזר מהגאון מקלימענטוב ז"ל צס'י שכ"ח (נדפס צש"ע אומסטרס צצנת תקי"ד וגם צימד עם הפרי חדש, פראג צנת תקט"ו).

אלא שיש כאן נקודה עיונית אחת צצנתרי ה"ל דדוקא כשממלא מים לנינה צצנת על ידי עשיית נגר יש חיוז חטאת ולכן אשמעינן צנח' דלנינא דצ"ה דלא גזרו ע"ש אטו צצנת מותר, אצל שלא על ידי עשיית נגר קטן אין כאן חיוז חטאת צצנת — לפי פרש"י צנח' דילן — דא"כ אפילו עשה נגר צע"ש אין כאן שום רצותא דליטטרך לאשמעינן, דהא מה עושה נגר צע"ש לית לן בה, דאטו יש מי שגזר לעשות מלאכה צע"ש משום גזירה שמה יעשה מלאכה צצנת, הלא אפילו צ"ש דגזרין לא אמרו אלא צאם אותה מלאכה עצמה משכח ונעשית גם צצנת ולא כשהמלאכה חלה מע"ש, וא"כ, גם כאן מה גזירה יש, הלא עשיית הנגר נגמר מע"ש, והמים נכנסין לנינה ציושר, וכשקידש הים מים נכנסין לתוך הגינה כאילו היו סמוכים לשפת הנהר שאין צריכים לנגר כלל, ואפילו היו המים סגורים בצרור וצדף וה' פוחת את הסוגר צצנת הלא נלדנו שאין כאן חיוז חטאת וא"כ אין מקום כלל לגזור ע"ש אטו, צצנת, דהא עשיית הנגר נגמר מע"ש ואין לו שום שייכות להשקאת הגינה צצנת. וע"כ דלין החיוז צצנת משום עשיית הנגר צע"ש, אלא דגם צלי עשיית הנגר, אס פוחת את הצרור והמים נכנסין לתוך הינה, יש חיוז חטאת. ושזו צריך להנין מה בין הסרת מניעה זו ללא חשובה גרמא אלא מנעשה ובין נטילת התריס לאחר זורק החן דלא חשוב אלא גרמא כ"ל צצנתה דרין ע"ז.

ונראה לפע"ד דמה שפרש"י צצנת י"ה פותקין מים לנינה, עושין נגר קטן משפת המים לנינה, אין זה כמין חרוץ צקרקה צצנתוכו משך המים, אלא נגר משמע ציוטר, סילון או מרצו והוא של עץ או מתכת חלול, והוא דבר המטלטל, ועי' מנחות ל"ג עשה כמין נגר, ועי' צ"צ ק"א, דעזר לה כמין נגר, ובכל עשה שהוא רוצה להשקות את הגינה הרי הוא מניח את פי הנגר אל שפת המים שיקלחו דרך הנגר לתוך הגינה. והשחא שפיר גזרין כשעושה כך צע"ש, שמה יעשה כך צצנת, דלי אפשר להשקות את השדה אלא על ידי הציטר. ואין עשיית הנגר נגמר מע"ש למתידות, ואס יקה באופן כזה צצנת על ידי הנחת הנגר אל שפת המים וקצהו השני לתוך הגינה צוראי שיש כאן מלאכה דאורייתא ואיכא למיגזר מע"ש. אצל צפתיחת המים להגינה צלי נגר שאינה אלא הסרת המניעה שזו אפשר דלין כאן חיוז חטאת.

והנה מדברי הש"ס כתובות כ"ט: טוחנת ס"ד שהצאתי לעיל, מנזאר דצרחיים של מים לא משכחת כלל מלאכת טחינה המתחססת לאדם, ועי' צחוס' שם ד"ה טוחנת דעיקר קושית הגמ', ס"ד היא אחאי דקתני צמשה אלו, "מלאכות" וממילא נשוע דאפילו אס המים מתחילים לצוא על האופן על ידי האדם, כגון שיש דף המונע את המים מלירד על האופן — כמו שיש כמעט צכל רחיים של מים — והאדם פוחת את הפתח או מסיר את הדף ועל ידי כך האופן מתגלגל, גם כן אין זה יותר מגרמא, דאל"כ הוי מני הש"ס לשטות דלכן תני לאשמעינן דהאשה מחויבת להסיר את הדף המונע את ההילוך המים. ומעתה מסתבר שגם צמשה מים לזרעים ג"כ הדין כן דזהסרת המניעה המונעת את ההילוך המים לתוך הגינה אין חיוז חטאת.

הסרת המניעה בשבת והסרת התריס בריחיה

ובאגלי טל ומלאכת טוחן ה' ד', ה"ל פשיטא לי' דצפתיקת מים לנינה שלא זריחוק מקום — כנראה אפילו על ידי הסרת המניעה בלד — יש חיוז חטאת משום דמדמה לי' לה' דסנהדרין ע"ז: האי מאן דכפת' לחצריה ואשקיל עלי' זידקא דמיא גירי דיד' הוא ומחייב, אצל כשהמים באים דרך נגר זריחוק מקום קלת אין צוה חיוז חטאת דהוי לי' כח שני. ושם באג"ט ה' ט', צדין רחיים של מים כתב דהנטקן בסיבוב ראשון של גלגל אחר תנייתו החטין לתוך הרחיים הוי טוחן ממש

צגנת חיונ חטאת וצכן לא שייך למיגור ע"ש אטו שנת. ואין כאן קשיא שהקשה הבית מאיר דליך יאמר רבה משום גזירה א"כ אחאי פותקין מים לגינה, דרבה לשיטתו הסובר דמשקה מים חייב משום חורש, פטור במשקה מים על ידי גרמא, ושפיר מצי למימר דמותר לפתוח את המים לגינה זע"ש על ידי הסרת מניעה או גרמא של ריחוק מקום כדברי האג"ט הכ"ל, ומדלא מוקי רבה הנרייתא משום גזירה ע"כ דנתינת חייטין לתוך רחיים של מים ליכא לן מיגור דלין כאן חיונ חטאת אפילו בשנת, והנן].

המבהיר את הצבי ותפסו הכלב, היא מלאכת צידה ולא גרמא

אור"ם לאחר העיון נראה דיש לדחות ההתנגדות לסברתי הכ"ל, כי הלא מה שהציאני לחלק בין משקה מים לזרעים לשאר מלאכות, היא הקושיא שהקשה האגן עוזר על דברי המג"א הסובר שאין צנתינת חייטין לתוך רחיים על מים צגנת חיונ חטאת, והקשה הא"ע מהא דהרמז"ם צפ"י כ"ג, דהמנהיל את הצני וכו', ככ"ל, ותירצנו דשאי מלאכת צידה שחייבין עליה על ידי גרמא גרידא אפילו צלי מעשה ממש, והתולאה מסבירא זו היא שגם במשקה מים לזרעים אלינא דר' יוסף גדון הוא שיתחייב גם כן על הגרמא גרידא, אבל צלמת נראה שאין לנו צריכים לתירוצי זה, ונלאו הכי לא יקשה קושיית האגן עוזר על המג"א, משום דמה שהאדם מנהיל ומצניע את הצני צומן שהצני עומד בפניו זו היא מעשה ממש ולא גרמא בלבד, וחייבי דידי הוא מש"ס ערוך צקידושין כ"ד: הכוהו על עיני וסמאה, על אזנו וחרשה עזד יולא צהן לחירות, נגד עינו ואינו רואה כנגד אזנו ואינו שומע אין עזד יולא צהן לחירות. אמר רב שמון לרב אשי למימרא דקלא לאו כלום הוא, והתני רמי בר יחזקאל תרנגול שהשיט ראשו לאויר כלי זכוכית ותקע בו ושזרו משלם נזק שלם ואומר רב יוסף אמרי צי רב סוס שצנף וחמור שנער ושזרו כלים צתוך הצית משלמים חצי נזק, א"ל שאני אדם דכיון דבר דעת הוא-איהו מצניע נפשי, כדתניא המצניע את תצירו פטור מדיני אדם וחייב דיני שמים. פירש"י: אדם דבר דעת הוא הלי נזק וכי מצניע מדעת' קא מצניע שנותן לנו אל פחד קול הצא פתוח, ע"ש. הרי מצויר להדיא דהמצניע את האדם אינו תשוב כעושה מעשה אלא כגורם למה שתהיה על ידי הפחד הזה, כן מצויר צרש"י צ"ק צ"ת, ד"ה רבה לטעמי' ע"ש, והמצניע את הבהמה והיא מתפחדת ועל ידי כך מניע לה נזק הרי זה כעושה מעשה צנופה. וצכן שפיר פסק הרמז"ם ז"ל שהנהיל את הצני ומנהלה זו עמד הצני וצא הכלב ותפסו, חייב משום צידה, דהא מה שהנהיל זה הוא מעשה ממש. ואלא שלא נגמרה מלאכת הצידה אלא על ידי הכלב, הלא כך היא דרכה של מלאכה זו, והוי כזה אינו יכול מה אינו יכול. וצפרט להסוברים דשנים שעושה פטורים הוא דוקא כששניהם צני חיונ יניחו ולא כשרק אחד הוא צר חיונ כהאי דהכח, ודמי לתורש צנהמותו כהרשפה נעשית על ידי הבהמה ג"כ, וידועים דברי הרמז"ן ז"ל צפרט המצות דהוי כרבה ציד החורש, כדברי הא"כ. להלן. והארכתי צוה צספרי הרבה, וממילא אודה לה קושיית הא"ע על המג"א, ואין לנו צריכים לתירוצי הא' שתיירצנו, ושוב נוכל לומר דגם במשקה מים לזרעים על ידי הסרת המניעה או על ידי כח שני אינה אלא גרמא ואין כאן חיונ חטאת. **ובאבני** נר אר"ה, סי' קצ"ו כתוב דמה שהרמז"ם ז"ל מחייב צידה על ידי הכלב לאחר שהנהיל את הצני, הוא משום שהוא ז"ל מדמהו לחרישה עם צהמתו שחייב סקילה מקרא דצהמתך, רמז"ם פ"כ מהלכ' שנת, והכי נמי צוה, אבל לדעת הרמז"ן ז"ל, דטעם חרישה שחייב משום שהנהמה ציד האדם ככלי מחרישה וצנידון דידן שאין הכלב ציד האדם פטור, והרואה למ"ש צאנלי טל מלאכת חורש, ע"ש.

חולק על המג"א הכ"ל צסימן רכ"ג שכתב דלין צנתינת חטין לתוך רחיים של מים צגנת חיונ חטאת, וצתוך שאר הקשה הא"ע מהא דצידה דפסק הרמז"ם ז"ל אם הנהיל האדם את הצני ועמד בפניו עד שהגיעו הכלב ותפסו הכלב הוי צידה וחייב, הרי דאף דלא צרו האדם אלא הכלב, והאדם לא עשה הלא פעולה של גרמא בלבד ולכל זאת חייב. והיא קושיא עצומה. אלא דלא על המג"א בלבד תלוינו כי אם על הכלל הידוע צג"ס דגרמא צגנת שרי, שנת ק"כ, דמאי יותר גרמא יש מזה שאין האדם עושה שום פעולה אלא מצניע את הצני, והצידה נעשית על ידי הכלב. ולכל זאת חייב חטאת.

א"א שכבר הארכתי צספרי משנ"א ריש ה"א, דהא דלמריקן צגנת, ק"ו, דצני לבית זה צידתו, הגם דהצידה נעשית מחליה והגעילה שאדם נועל את הבית אינה אלא פעולה שתתקיים הצידה שלא יוכל הצני להשתחרר שוב, ולכל זאת מלאכה גמורה היא משום דכך היא דרך הצידה, ועל כל מלאכה חייבין אם נעשית כדרכה, ע"ש. וכן נמי הוא הדבר צצידה על ידי הכלב, שכן היא דרכה של מלאכה זו, ולכן אין זה צגנר גרמא אלא צגנר מלאכה גמורה, אבל מלאכת הטחינה שהיתה צנשכא, היתה נעשית צרחיים של יד, צצמזנר לא ה' מים של מעין או של ים שגלגלו את האופן של רחיים, וצכן צדקו דברי המג"א ז"ל. **ורא'י** לדבר דמלאכת צישול ואפיייה נעשית מחליה, והאדם המצניק פת צצנור צגנת אינו אלא גורם וכן הסופת את הקדירה, ולכל זאת חייב חטאת, וצמלאכת מכה צצפיש אינו חייב כשנגמרה המלאכה מחליה עד שיעשה האדם את הגמר מלאכה צידים, כמו שכתב רש"י שנת ע"ד: מהן דעציד צצניתא חייב ז' חטאות אבל משום מכה צצפיש לא מחייב דמחליה נגמרת צצנור. והטעם כדלמורן, דמלאכת צישול ואפיייה דרכה של המלאכה אינו אלא צצנורא, אבל מכה צצפיש אין דרך המלאכה שתהא נעשית מחליה.

ובמשקה מים לזרעים פליגי רבה ור' יוסף צצמו"ק צ', משום מאי מתירין צי רבה ואומר משום חורש מה דרכו של חורש לרפויי ארעה האי נמי מרפויי ארעה, ור' יוסף אומר משום זורע, מה דרכו של זורע לצמחי פירא הכא נמי מצמח פירי, ע"ש. והנה לרבה הסובר דמשקה מים לזרעים הוי חורש, וצצנר דמלאכה זו אינה מלאכה של גרמא, דחורש הוא מלאכה צידים ממש והמלאכה נגמרת מיד, אולם לר' יוסף דהלכתא כוותי' הסובר דמשקה מים הוי זורע, א"כ כל עצם המלאכה אינה אלא גרמא, דהא צצעת שזורע עדיין לא נקלט ולא נשרש אלא שגורם על ידי זריעה זו שהזריעה תקלט ותשרש לאחר צמן, — ורואה צצפרט אגלי טל מלאכת זורע ח' ה', מה שכתב הוא ז"ל ומה שהציא צצסם צעל מגן אצות והצצרים עתיקים — א"כ מלאכת זריעה וכן משקה מים לזרעים לר"י אינה מלאכה אלא גרמא למלאכה, אלא שעל גרמא זו חייבה התורה חטאת כשם שחייבתה חטאת על האפיייה וצידה, וא"כ לכאורה כל הפטור של חיונ חטאת צצמשקה מים לזרעים על ידי גרמא, הן על ידי כח שני והן על ידי הסרת המניעה, נפל צצירא. ורחוק הדבר להלק צין גרמא לגרמא דגרמא, כלומר, שהסרת המניעה גני משקה מים לזרעים הוי גרמא דגרמא, דאי אמרת דגם גרמא של השקה מים לזרעים הוי מלאכה מתיכי היתוי לחלק צין הסרת המניעה וצין השקת מים צצידים.

[והשתא דלתינא להכא דצנר זה אם יש חיונ חטאת צצמשקה צצמשקה מים לזרעים על ידי גרמא או לא תלוי צצצלונת רבה ור' יוסף צצמו"ק הכ"ל, מתורצת קושיית הבית מאיר על המג"א צצסימן רכ"ג הכ"ל צצרווחא, דלעולם צצדקו דברי המג"א דלין צצנתינת חטין לתוך רחיים של מים צצגנת חיונ חטאת ורחייטו מדלא אמר לי' ר"י לרבה צצגנת י"א ולימא מר משום גזירה, כלומר, דנמאי דתני צצצרייתא אבל אין וצנתינת חטין לתוך רחיים של מים צצע"ש הוא מטעם גזירה דצ"ג גזרו ע"ש אטו שנת, אלא ש"מ דלין צצנתינת חייטין לתוך רחיים של מים

פעל עליה שלא תצטרך, אין זה מניק צמה שעושה פעולה שלא תצטרך הנהמה. אבל גני זידה הלל זו היא כל עגם מלאכת הזידה שעושה פעולה שלא תצטרך החיה, ומה לי אם פורס מזודה המונעת את החיה מצריחתה או שמונעה מלצרוח על ידי קול, סוף סוף החיה אינה יכולה לצרוח, ואלא שלא נממרה המלאכה אלל על ידי הכלב אין נצך כלום, דדרך מלאכת זידה היא כך, או כסצרת הא"ל הנ"ל דדומה לחורש עם צמתו כנ"ל, והנן.

ותרע דמשונה מלאכת זידה דהגם שאין האדם עושה את כל הפעולה אלל הכלב הוא הנד לכ"ז חייב האדם משום דכך דרכה של מלאכה זו, דהא כתבו התו' בשצת ע"ה. ד"ה הנד חלון דהא דלל מייחייב צידת חלון משום נטילת נשמה ולע"ג דלמרינן צפרק שמונה שרצים ק"ו, השולה דג מן היס כיון שיצט צו וכו'. הכא שאל חלון דרכו לפרסם ולקרב מיתתו, ע"ש. ועי' צתוס' שצת ז"ד, ד"ה שהחי. המתצחר מדברי התוס', שלא מצינו מלאכה שהייצין עליה בשצת שהדבר שנגעשה צו מלאכה מסייע לעשיית המלאכה, כגון זורע, חורש, קוצר, וכו', אין החיטין צעמון מסייעים למלאכת הזריעה, ולא האדמה מסייעת להחרישה ולא הצזוחה הנקצרת — לקצירה, וכן כולו, אבל החלון מסייע צעמון למלאכת נטילת נשמתו צמה שצפרסם, וא"כ קשה הלל צידה אחאי חייב כשהצני נכנס לבית ועליו צפניו הלל הצני צעמון שצו נעשה המלאכה של זידה מסייע למלאכה זו, ואין לומר שמלאכת הזידה היא רק צנעילת הדלת של הבית וצוה אין הצני מסייע, ומלכד שאין זה מסצבר כלל דהא צלי כניסת הצני אין צנעילת הבית שום מלאכה, יתר על כן, הא כתבו בשצת י"ז, ד"ה אין צורסין מזודות, לע"ג דשצת נמי אם פירש מזודה חייב חטאת שאינו יודע אם יצוד אם לאו מכל מקום גצרו לצרוח מזודה דפעמים אתי לידו חיונ חטאת כגון שצערת צרוסותו ילכו, דהכי קתני צתוספתא צפורס מזודה לצמה או לעוף ונכנס לתוכה חייב, ע"ש. המתצחר מדברי התוס' דלס יודע צודאי שהעוף יכנס לתוך המזודה חייב חטאת צפרישת המזודה בשצת, ולס חייב יודע צודאי שיכנס הנלוד בשצת חייב חייב אלל כשנכנס העוף בשצת פריסת המזודה, כלומר, סמוך מיד לפריסת המזודה, והא הכא צודאי שהנלוד מסייע להמלאכה ולכל זאת חייב משום זידה, אלל ע"כ כדלחמן דכך היא דרכה של מלאכת זידה ומשונה היא מכל שאר מלאכות, שכן מני משונה מלאכת זידה לענין זה שאפילו אין המלאכה נעשית על ידי האדם צלצד אלל על ידו ועל ידי הכלב חייב כמו שחייב צעשה לצד.

החילוק שבין תולדת הוצאה לשאר תולדות

ובספרי משנת אצרהס חלק צ' דף כ' הארצתי צצברי התוס' הנ"ל וגם צצברי האג"ט מלאכת האופה מ"א ג'. והקשיתי אחאי לא יחייב צידת חלון משום נטילת נשמה מפני שהחלון מסייע צמיתתו, דמה חזית ללמוד מלאכת נטילת נשמה ממלאכת הוצאה — שצתנו התוס' גני חתי צמטה שאין צדד ההוצא מסייע להוצאה — ניכף מזידה עצמה דצדד הנלוד מסייע לצידת עצמו צמה שנכנס לתוך המזודה, ע"ש. ועתה ראייתי שהתוס' צדף ז"ד, ד"ה שהחי, טוהרו מזה, דצמשכן לא ה' החלון מסייע למיתתו על ידי צרכוס דמיד היו פוצעין אותו. ולכן פטור צידת חלון משום נטילת נשמה כשחייבו פוצעו מיד והחלון מפרסם ומסייע צמיתתו.

ובפני יהושע שצת ז"ד. תוס' ד"ה שהחי, הקשה מה צכך שלא היו נושאין צמשכן דצד חי, הא צמה מלאכות מצינו דלע"ג דלא ה' מחזותו המין כלל צמשכן מכל מקום כל חולדה דדמיאל לבמרי אל האצ ומצצדל שפיר היו צכלל חיוצא כמו האצ צעמון. ותיצך דצצרת התוס' אינה מתיקסת אלל למלאכת הוצאה צלצד או מעציר צרה"ר דכיון דהוצאה מלאכה גרושה

ויש לדקדק צצברי הא"ל הנ"ל, הא הרמז"ס ז"ל צפ"כ מהלכ' שצת, כתבו דניב וצמתך צצקרא דלל תעשה כל מלאכה אתה וצנך וצנך ועצדך ולחמתך וצמתך, כולל שני דצרים האחת החרישה והאחת מחמר, עי' צפירוש המניד משנה שס, ומסצבר דצענין שאין אדם עושה שום מעשה אלל צפיו כגון שהצנהיל את הצני, הרי זה דומה למחמר ולא לחרישה שגם האדם אותו צהמחרישה ודוחפה לארץ ואיך יאמר הרמז"ס שהצנהיל את הצני חייב משום שהוא מזדמהו לחרישה. חולס לפי הנ"ל ניחא, דמה שצנהיל את הצני הוא מעשה דומי לחרישה דהוי זה חייב יכול וזה חייב יכול. ועוד י"ל דמדברי הרמז"ס הנ"ל אין ראי', דהא כתבו דהפטור הוא משום דהוי לאו שניתן לאצרת מיתת צ"ד, כלומר, צהללו הזה נכלל גם חרישה, משמע דהמתחמר הוי מלאכה, דלכ"כ ה' לו לומר דלא הוי שום מלאכה, ועי' צתוס' ריש פרק מי שחשיך.

אור"ם צמה שצתצתי לעיל ראי' מהא דקידושין דהמצנעית את הצמה לא חצו גרמח אלל מעשה, יש לעיין מירושלמי כלאים ח — ג, המנהיג צקול כלאים לוקח, ותני כן הנהיגה המשיכה קרל לה וצאת אחריו נחייב צה לשלם כשואל, ופריך, והתני שמואל היתה עומדת חוץ לתחום וקרל לה וצאת אחריו הרי זה פטור — פירוש, אלמח קרל לאו מילתא — ומשני, תמן לעתה היא מהלכת צרס הכא על כרחה היא מהלכת, — פירוש וכשהוא מהלכת צעל כרחה כגון שהוא עומד אללה ומנהיגה או מושכה, אז קרל מילתא — ופריך והתני טיפח כנגד עיני וסימיה כנגד אזני וחרשה לא יאל לחירות, ומשני — שנייה היא שהוא יכול לצרות. תדע לך שהוא כן דתני תפס צו הרי זה חייב. — כלומר לפיכך אין עצד יוצא לחירות משום שאין זה צעל כרחה, דה' יכול לצרות, אבל הנהיגה צקול אין הצמה יכולה לצרות, ע"ש. הרי דהירושלמי לא מחלק כמו שמחלק צש"ס דילן צקידושין צין אדם לצמה, אלל דגם צמה חס אין האדם תופש צה ויכולה לצרות, אז אמרינן קרל לאו מילתא.

וכברברי הירושלמי הנ"ל מצוחר צתוספתא צ"ק פ"ו. המצנעית את חצירו פטור מדני אדם ודינו מסור לשמים, צוח צלצו וחורשו פטור, לחמו צוח צלצו חייב. המצנעית צמה חצירו פטור מדני אדם ודינו מסור לשמים, עכ"ל. הרי מפורש דלא כצש"ס דילן צקידושין, אלל שאין חילוק צין אדם לצמה ועיקר החילוק הוא אם יכול לצרות או לא.

אור"ם נראה שאין צין שום פלוגמח צין הירושלמי והצנל, אלל דשצניהס דצד אחד נאמר, כלומר, הש"ס צקידושין שהקשה לנימחל דקלל לאו כלום הוא והתני רמי צד יחזקאל צרנגול שהשיט ראשו לאויר כלי זכוכית ותקע צו וצצרו משלס חק שלס, וכו', רצה צוה להציא ראי' דהקול הוא המניק, וממילא דיון נותן כשהכה כנגד אזני של העצד וחרשו שיאל העצד לחירות, דהקול של האדון חרשה לאזניו. ועל זה משני שאני אדם כיון דצד דעת הוא חיהו מצנעית נפשי, הכוונה, דהכלי זכוכית שצצבר הוא מפני שהקול של התרנגול שנכנס לתוך האויר של הכלי הרויח את הכלי יותר מדאי עד שנתפרץ וצצבר מדוחק האויר שצו שלא ה' הכלי יכול לקלטו, ולכן הקול של התרנגול הוא המניק, אלל גני עצד שהוא צד דעת, זה קלקולו, דלו לא ה' נותן לצו לקול אל פחד הקול, לא ה' הקול מניק, מנאל שאין הקול המניק מצלי סייעת האדם, ולפיכך אין העצד יוצא לחירות. וזה הוא שנאמר צירושלמי שנייה הוא שהוא יכול לצרות, כלומר, הגם שצנעית מקול של האדון אשר טיפח צנוף אזניו, אלל אין כחן הכרחתו שיעמוד צמקומו כי יכול ה' לצרות ולא ה' הקול מניק, וכן דיון צמצעית צמת חצירו שאין זה צכלל מניק אם הצמה סוקת מפאת הקול, כי יכולה לצרות ולא חיק לה הקול, אלל כל זה כשחייב דיון על החיך שהגיע להצמה, אז אין זה צכלל מניק כי החיך לא צל לה אלל משום שלא צרחה, ולס תאמר הלל מפני הקול המצנעית לא צרחה, דהקול

שאינו רואה בו — פיר' דשקיל לי' צנרזא, — עכ"ל. והנה קושייתו מנוצרת ככ"ל דאמאי קרי לי' שאין מתכוון הלא מתכוון להפשיט אלא שאין צריך לו לעור, ומפרש המאירי דכוונת הגמ' דמשום שאינו צריך לעור לכן אין כוונתו להפשט העור אלא לגלות הגדר והוי דבר שאינו מתכוון, ועל זה מקשה גמ', הא פסיק רישא הוא, כלומר, שהרי צודאי צריך גם לעור, ומשני דשקיל לי' צנרזי. ומגלה דעתו שאין לו חפץ צעור.

והנה הקושיא היא קושיא אלימתא והפירוש שמפרש המאירי דחוק, דסוף כל סוף אמאי קרי לי' גמ' דבר שאין מתכוון ולא מלאכה שאינה צריכה לגופה, ואמאי מפרש רש"י זכאן דבר שאינו מתכוון צפירוש של מלאכה שאז"ל של פירוש התוס'.

הסבר בשיטת רש"י במלאכה שאינה צריכה לגופה אולם לפי הכ"ל אפשר לפרש דמה שהזיקו לרש"י לפרש את המושג של המלאכה שאינה צריכה לגופה דלא כתוס' משום דהוי קשה לי' דאם נאמר כתוס' דמלאכה שאינה צריכה לגופה הוא כשעושה המלאכה צאתו האופן ממש כמו שהיתה נמשכן אלא שהשינוי הוא צנרזד, היינו שאין צריך לצאתו צורך כעין שהיו צריכין לה צנושכן, אמאי לא תהוי תולדה עכ"פ כמו שהקשיתי לעיל, לכן פיר' רש"י דמלאכה שאינה צריכה לגופה הוא דוקא כשאין המלאכה נזה אלא לסלקו מעליו וצנרזנו לא נזה לו, והנה זה ניחא צמלאכה שיש זה אף ויש זה תולדות, שפיר הקשיו דאמאי לא תהי' המלאכה שאז"ל תולדה, אבל מלאכה שאינה אלא אב ולא מנינו זה תולדות, לא שייך להקשות, ככ"ל דעכ"פ תהוי תולדה דהא אב זה אין לו תולדות.

ובסוגיא שם דף קט"ז: צנרז"י ד"ה, הכא, גני פלוגתייהו דפסח דאיירי זה השתא מלאכה גמורה דהפשטה מחצות מלאכות היא, עכ"ל. ויש כאן דקדוק גדול למה לי' לרש"י להוסיף דהפשטה מחצות מלאכות היא, וכי לא די צנרזו דהפשטה מלאכה גמורה, ואפילו אינה אלא תולדה אין זה מפרק את קושיית הש"ס שם שרש"י מפרש, אלא דרש"י הקדים דבר זה בכדי שיוכל לפרש צנושקנא מה שפירש זד"ה ודקשיא לך הכ"ל. כלומר, דנאמת לא מנינו צנרז' שום תולדה למלאכת הפשטה, וגם היראים אינו מונה שום תולדה למלאכת הפשטה אלא תולדה דצנן צדשקיל לי' צנרזי, אבל תולדה דאורייתא אין צמלאכה זו, והה שדיקדק רש"י והוסיף דהפשטה, מחצות מלאכות, כלומר ואין הפשטה צמלות של שנת, וצמלאכה זו אס אדם עושה צשינוי של הצורך שוב לא הוי מלאכה כלל, לא שייך לומר דמיי להאב והוי תולדה דהא לא מנינו שום תולדה לאב זה, וצנרזל שינוי הכוונה צהצורך לא חשיבא מלאכה דהוי דבר שאין מתכוון ולא הוי מלאכת מתשנת, פירוש מלאכה שאינה צריכה לגופה זו שאינה מנרעת את המלאכה צעלמא משום דמיי לאב והוי תולדה, — לפירש"י זכאן הרי היא אינה צכלל מלאכה משום שאינה מלאכת מתשנת שהרי אין מתשנתו לצאתו הצורך שהי' צמשכן והוי דבר שאינו מתכוון. והה שפירש"י צדקדוק עמוס צד"ה ודקשיא לך — דלא צני לי' לעור, אינו צריך לו לעור ואינו מתכוון להפשיט משום עור, ולא דמיי להפשיט אלים ותחשים דמשכן, כלומר, צעלמא, צמלאכה אחרת לא היינו אמרינן כן, משום דצעלמא שינוי הצורך אינו מנרע את המלאכה דהא עכ"פ, דמיי לאב והוי תולדה, משא"כ כאן דאין תולדות לאב זה אינו מועיל מה שדומה להאב, אלא כל שאינו ממש כהאב, ולא דמיי להפשיט אלים ותחשים אינה מלאכה. ומעתה יואל ששטת רש"י היא לגמרי כצנרת הפנ"י הכ"ל דכל דמיי למלאכת האב הרי היא תולדה, צלצד צאב שאין לה שום תולדה. והצנן.

וברב"ר הדקדוק צנרז'. דהפשטה לצורך חשיפת הגדר אינו דבר שאינו מתכוון ולא קאמר דהוי מלאכה שאז"ל, י"ל לכאורה צהקדם צדני הרמזנ"ן ז"ל צחיזושי צפרק האורג שכתב: וכבר רמזנו לנחז ונוטל שערז וצפרינו צין לתקן גופו וליפות את עצמו וצין לצורך השערז והגסה כולן מלאכה הצריכה לגופה

צעין שהתולדה עצמה תהא צמשכן ולה מהני הך מילתא לחוד דדמיי מצנרזא כמ"ס התוס' צהדיה צריש מכליתין צפרק הצורך צד"ה הכנסה, עכ"ל.

ור"א זכיתי לכאורה להצין את צנרזי העמוקים, א"כ שוב תקשי קושיית התוס' צצנת ע"ה, אמאי הני צלזון פטור משום נעילת נשמה, ומה צכך צמשכן הוי פונעין את הצלזון מיד ולא הי' מסייע למיתתו, אבל עכ"פ תולדה מיהו להוי, אלא על כרחק דמה דלא הוי כלל צמשכן אלא מצנרזא מדמינן אותה למלאכה שהיתה צמשכן שפיר הוי תולדה, אבל מלאכה שהיתה צמשכן והיתה נעשית צאופן ידוע, העושה את מלאכה זו צאופן אחר הוי דלאו כאורתי, ומיגרע גרע מוז שלא היתה צמשכן כלל. **ורפ"י** דעת הפנ"י הכ"ל תקשי, למה דפירש ר"י צתוס' צנת צ"ה, ד"ה ר' שמוען פוטה, דמלאכה שאינה צריכה לגופה קרי כשעושה מלאכה ואין צריך לצאתו צורך כעין שהיו צריכין לה צמשכן אלא לענין אחר כי הצורך שהיתה מלאכה נעשית צצנילו צמשכן הוא גוף המלאכה ושרשו, ע"ש. ואמאי לא תהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה תולדה, דמה יותר דמיי לאב יש צמלאכה זו שהיתה צמשכן אלא שאין אותו הצורך כמו צמשכן. אלא צע"כ, כדלחרי, דמפני שהמלאכה זו היתה צמשכן ולא לצאתו צורך מיגרע גרע מומלאכה שלא היתה צמשכן כלל, דהה שעושה מלאכה שהיתה צמשכן לשם צורך אחר הוי דלא כצנרזי ופטור משטם צצנינן מלאכת מתשנת.

ואין לנחות צנרזא זו ומתקשות א"כ צכל מלאכה שאינה אב אלא תולדה גם על מלאכה שאינה צריכה לגופה יהי' קיינ, דהא אמרינן דמלאכה שאינה צריכה לגופה על כל פנים דומה לאב — לשיטת התוס' הכ"ל — וצתולדה היצין על הדומה צלצד, דזה אינו, דאי אפשר שהתולדה תהא יותר צמורה מן האב, וכיון דעל אב מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, ממילא פטור אצתולדה, ח"פ.

ור"א דוקא לפירוש התוס' צמלאכה שאינה צריכה לגופה הכ"ל יש ראיה לצנרזי אלא אפילו לפירוש רש"י שצפרש דמלאכה שאז"ל הוי צצנרזנו לא צזה לו ואינה אלא לסלקו מעליו, צנת צ"ג. ג"כ יש להצין ראיה דשיטתו היא ככ"ל דאם עושה המלאכה לשם צורך אחר שהי' צמשכן פטור, דהא אותו הפירוש שפירשו צתוס' הכ"ל על מלאכה שאינה צריכה לגופה, מפרש רש"י צדף קט"ז, ד"ה ודקשיא לך על דבר שאינו מתכוון, ח"ל שם: אינו צריך לו לעור ואינו מתכוון להפשיט משום עור ולא דמיי להפשיט אלים ותחשים דמשכן עכ"ל. הרי מנוצח דהגם דהפשטה זו נעשית צעור וצאתו אופן עצמו שהיתה נעשית צמשכן אלא משום דצמשכן היתה דהפשטה לצורך העור, וכאן הוי מפשיט שלא לצורך העור אלא לשם חשיפת הגדר, לכן, לא דמיי והוי דבר שאינו מתכוון, ולא אמרינן כמו שכתב הפנ"י דהוי תולדה דהא נעשית צאתו אופן עצמו כמו שהיתה נעשית צמשכן. אלא דצנרת הפנ"י הכ"ל לעצמה דכל דבר דמיי למלאכת האב, מצנרזא ידענו שהיא תולדה, היא טונה ויפה, וצכך צקוקים אנהנו לצמוכי צפצן אצנרזי ולהחזיק את צנרזי כי ידוע שכל צנרזי מיוסדים על אדני האמת והשכל הצהיר. לכן אמיתא שיש להחזיק את צנרזי הטורים אלא שצנרתו הכ"ל היא לפי שיטת רש"י כמו שהצנרז: דצנרת קשה צנרזי הש"ס דקרי לי' דבר שאינו מתכוון צריכים צצור, דאמאי הוי דבר שאינו מתכוון, הא מתכוון להפשטה, והוי לי' למימר דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, כשם שהקשה הרשב"א ז"ל צדף קל"ג, גני קנינת צצרת, ומירנו דשם אינו מועיל צכאן, ע"ש.

ואחר זמן מלאכתי צחאירי צנת שם שהרגיש צקושיא זו צסוף ד"ה. שם לענין צצור ח"ל: ושמוא תאמר ומה ענין פסיק רישא צנרזי המתכוון ואין כאן אלא טעם מלאכה שאינה צריכה לגופה, אף הוי כך דעתו לומר והלא אף כשאין מתכוון שמותר, מיהו צפסיק רישא אסור ואף צו על כרחק אף הוי עושה לצורך גופו שהרי צודאי צריך הוי לעורו עד שתיצן לו שצנרזא ומגלה דעתו

לפינן מקרנות אלל ממה שהי' נרדך לננין המשכן בלגה, — וכן כתב המאירי צפרק כלל גדול צמשה במלכת האופה, ע"ש. — אולם הירושלמי סובר דילפינן מקרנות כמו שפרש רש"י בשם הירושלמי צפרק המצניע דף ל"ג. שכן משא בני קהת ע"ש, והדגרים כבר מפורסמים לכל יודעי דת צתורת השנת. ומועתה ניחא מה שאין הירושלמי מפרש צהפשטת הפסח אין כאן מלכה גמורה משום דלא דמי להפשטת אילים ותחשים שצמשכן, דהא הירושלמי סובר דילפינן מקרנות וכלל הקרנות היתה הפשטה צכדי להחשיף את הצמר וממילא מלכה דאורייתא היא דכך היתה מלכה זו צמשכן. אולם הש"ס דילן, וצפרט רש"י לשיטתו, שפיר מפרש דלין צהפשטת הפסח מלכה דאורייתא משום דלא דמי להפשטת אילים ותחשים צמשכן, ששם הי' הפשטה לצורך העור ולא לשם חשיפת הצמר, דהא הש"ס דילן סובר דילפינן רק ממלכות של בנין המשכן, וצוה מתחמתים דברי האג"ט הכ"ל עד לאחת. והבן.

מחמר בבהמת חבירו ובבהמת עכו"ם

ומדברי הרמז"ס הכ"ל ד' י"ד שכתב דנין צהמתך כולל מלכת החרושה וגם מחמר, יש ללמוד לשיטת הרמז"ס צענין מחמר הוא לאו דוקא צנהמתו אלל גם צנהמת חבירו כשיטת הר"ן צע"ז ט"ו, דצשלמא לשיטת הרמז"ן הכ"ל צספר המלות דנין צהמתך דקרא של לא תעשה מלכה צל לאיסור מחמר גרידא שפיר יש לומר דמחמר אינו אלל צנהמתו של ישראל כשיטת היראים וסייעתו, עי' צנאגלי טל מלכת חורש דף י"ז, אולם להרמז"ס הסובר דנין צהמתך כולל מחמר וגם חרושה, וצחרושה הלל אין חילוק אס חורש עס צהמת ישראל או עס צהמת עכו"ם וממילא מני מחמר גם כן אין חילוק צין צהמת ישראל או עכו"ם דהא אי אפשר לחלק ניב אחד לשני עניינים, כמוכן, וצנאגלי טל הכ"ל לא הזכיר כלום משיטת הרמז"ס הגם ששם צירר כמעט את כל שיטות הראשונים דנין זה.

אור"ם לפי הכ"ל דנין הוא שהרמז"ן ז"ל הסובר דנין צהמתך צל לאיסור מחמר גרידא יצנור דלא שייך איסור מחמר אלל צנהמת ישראל ולא צנהמת עכו"ם, כתשמעות של ניב צהמתך ולא של עכו"ם, ולא כן כתב הרש"א צשנת דף קכ"ג צשמו של הרמז"ן ז"ל, וזה לשונו: והלא מחמר, הוא הדין דהוי מני לאקשויי והלא מנווה על שנית צהמתו מדאורייתא אלל דלמא מוקי לה צחומר שאינו שלו ושללה ושכירות לא קנו וכו' רמז"ן. משמע דדעת הרמז"ן דמחמר שייך אפילו צחומר של עכו"ם מני.

ואפשר דהרמז"ן סובר דיש מחמר אפילו צנהמת עכו"ם משום דאמרינן צצ"ק דף כ"ו דיש גזירה שזה צהמתך צהמתך דכלאים וצנת, וכשם שילפינן עס כלאים משנת מה צנת הי' ועוף כינאל צהן כך כלאים דהרצעה חיה ועוף כינאל צהן כך ילפינן צנת מכלאים דהרצעה מה הרצעה אסור לישראל צין צנהמתו וצין צנהמת נכרי כך צנת, היינו איסור מחמר, דצהמתך דצנת גצי מחמר כתבי, אסור צין צנהמתו וצין צנהמת נכרי, ודלא כשיטת היראים דלא ילפינן צנת מכלאים.

ודבר זה אי ילפינן צהמתך דצנת מצהמתך דכלאים כשם שילפינן צהמתך דכלאים מצהמתך דצנת או לא, מנינו צתום צצ"ק נ"ה. שתי שיטות. דגרסינן עס: אמר ריש לקיש המרציע שני מניינים צנים לוקה, מאי טעמא, אמר רב אלל צר אצנה משמי' דעולא אחיא למיניהו למיניהו דיצשה, כלומר, כשם שנאסר הרצעה צהמיניינים שצניעה דכתיבי צהמתך לא תרציע כלאים כך יש איסור הרצעה צשני מניינים צנים משום דילפינן ג"ש למיניהו למיניהו דכתיבי צמעשה צראשית, וכתבו עס צתום ד"ה אחיא למיניהו: ומשנת לא מצי למילף, כלומר, צהמתך דהרצעה מכל צהמתך דצנת, דמוכל צהמתך לית לן לרצויי אלל כל מילי דיצשה שאדם רגיל לחמר אחריהם, דצחומר כתיבי קרא דצהמתך גצי צנת. מצנאר מצדגריינים דלין איסור מחמר צמיניינים צנים הגם שיש איסור הרצעה צמיניינים

מפני שהכל דבר אחד והנטילה היא המלכה משא"כ צחופר גומא — ואינו נרדך אלל לעפרה — שהצנין צקרקע הוא והוא הנקרא מלכה, ע"ש. וציאר מרן זצ"ל צנאג"ט מלכת גזוז ס"ק י"ד ד"ה. עוד יש ליישב. דסברת הרמז"ן ז"ל דלין מלכת הגזיזה דוקא צצבר העגוז אלל הואיל שהגזיזה מחוברת לאלף, הרי המלכה נעשית גם צהאלף מפני שהאלף והגזיזה הכל אחד, ע"ש. וא"כ גם צמלכת הפשטה נאמר שאין המלכה נעשית דוקא צהעור אלל גם צנהמה שהעור מחובר לה, ולכן לא הוי מלכה שאצ"ג כשם שלל הוי מלכה שאצ"ג גצי נעשית הצפרנים וגזיית השער.

אלא דתקשי א"כ אמאי הוי דבר שאינו מתכוון הא אמרת דהמלכה נעשית גם צנהמה והאל מתכוון ממש ליטול העור מן הצהמה ומה משני דשקיל לי צצרי, הלל זה דוקא לענין שיהי' דבר שאינו מתכוון לגצי העור ולא לגצי צהמה. וצפרט דחתום צשנת ז"ד חולקים צצבר וכתבו דגזיית השער ונטילת צפרנים הוי מלכה שאינה צריכה לגופה ולא מייחייב אלל לר"י בלגה, לכן מחוברתא כדאמרינן לעיל.

הסבר לדבר הירושלמי שיש מלאכה דאורייתא בהפשטת הפסח

ואם כניס הדגרים יש אחי לומר צפרת אחת צענין זה צירושלמי פסחים, ו' א', דש מפרש תני ר' ישמעאל הפשיטו דוחה את הצנת, הרי דיש כאן מלכה גמורה אלל צדוחה את הצנת משום דפסח דוחה צנת, וכל הסויגא דשם אלל צצייגנון זה שיש כאן מלכה גמורה, אלל דר' יוחנן מפרש דר' ישמעאל — הוא רצן צצצני — הסובר הפשטו דוחה את הצנת סובר דהפשטת כל העור אינו צצבר מונחר מן המונחר אלל צצבר. מונחר בלגה, וכל מונחר כלומר, לעשות המנוה צרל מונחר דוחה צנת, ור"י צנו של ר"י צצצ סובר דרק הפשטה על החזה הוא צצבר מונחר, אלל הפשטת כל העור הוא צצבר מונחר מן המונחר ואין הצנת נחה צכדי שתיעשה המנוה צצבר מונחר מן המונחר אלל צצבר מונחר גרידא, ור"י צי רבי צון מפרש דפליגי אס תקצת מלכה הרי היא ככולה, דר' ישמעאל סובר דתקצת מלכה הרי היא ככולה, וצכן מה לי אס מפשיט עד החזה או מפשיט את כולה, ור"י צנו של ר"י צן צרוקה סובר דאינו חייב עד שיעשה את כל המלכה, לכן כשמפשיט רק עד החזה עדיין לא עשה את המלכה לכן אסור להפשיט את כולה, ע"ש. והצבר מתמיה שלל פירשו צירושלמי צשום דז כש"ס דילן דלין כאן מלכה גמורה צהפשטת כל הקרצן. וצמה פליגי הש"ס דילן והירושלמי לא סוכר כלל צכל מפרשי הירושלמי.

אור"ם לפי הכ"ל יש לומר דהצצני והירושלמי לשיטותיהם. דהא הסברתי — לפי שיטת רש"י — דהגם דצעלמא כל מלכה דדמי אלל הוי תולדה לכל זאת צמלכת הפשטה הגם דהמפשיט את הפסח דמי להפשטה של אילים ותחשים צמשכן, ואין השינוי אלל צהצורך, לכל זאת לא הוי תולדה משום דלא מנינו צש"ס תולדה למלכת הפשטה, ככ"ל. והנה זה דוקא לשיטת הצצני, אלל צירושלמי צנת, ז' צ', סוף הלכה: יתר עליהן הושטה ולמה לא תנייגתה עמהון, כל המלכות צצחת וכו צשתיים, כל המלכות יש להן תולדות או אין לה תולדות, ע"ש. מצנאר דהירושלמי סובר דכל המלכות יש להן תולדות וגם הפשטה צכלל, וצו חייב על דהפשטה הגם שיש שינוי צהצורך, ושפיר קאמר הירושלמי דיש צמלכת הפשטה של קרצן פסח מלכה דאורייתא.

ועוד יש לומר דלפיכך זקוק הירושלמי לפרש דלא כש"ס דילן, אלל דיש מלכה דאורייתא צהפשטת הפסח. משום דצבר האיר לן מרן זצ"ל צצתיחתו לצספר הצציר אגלי טל, אות כ"ג, דלדעת רש"י ורמז"ס יש מחלוקה צין שני התלמודים צצבר הילפתא של מלכת צנת ממלכת המשכן, דלש"ס דידן לא

ונקליר תשבות למה יאלו משום דכבר כתיב לא תעשה כל מלאכה הכולל גם תריס וקזיר, ולמה לא דרשו תריסה דכתיב בקרא של וכל נהמתך — לפי פירוש ה"מ דגדרי הרמז"ס — למה יאלו, ואין לומר משום דאליטרך נהמתך לשנת לג"ש כדדרשין צנ"ק ה"ל, דא"כ מנא לן דיש שום איסור במחמר הא אפשר לחין שום איסור במחמר משום דלא עניד מעשה אלא דנור זעלמא וקרא נהמתך היינו תריסה והגם דכבר ידענו תריסה מלא תעשה כל מלאכה והיא היתה נמשכן כתנה התורה נהמתך משום דאליטרך לג"ש.

וגראה דרבותינו הולילו זאת מסדר הכתוב הן דנזרות ראשונות והן דנזרות האחרונות דכתיב: לא תעשה כל מלאכה אתה ונכד ונתך ענדך ואמתך ונהמתך, ונזרות האחרונות כתיב כמו זראשונות אלא דאחר אמתך כתיב: וסורך ותמורך וכל נהמתך, והיבז נכד ונתך אי אפשר דקאי על נניו ונכותיו הגדולים דהא הם מנזוים לעלמא אלא דהפירוש צנניו הקטנים העושים על דעת לנזיהם, שנת קכ"א, וממילא גם נהמתך או כל-נהמתך דכתיב שם אי אפשר לפרש צאופן אחר אלא כגון זה היינו כשהנהמה עושה המלאכה על דעת זעל הצית, ומכיון שאין דעת לנהמה לא תשכחת אלא כשזעל הצית מעשה אותה לעשות מלאכה על ידי קולו שמחמר אחריה, וזה שדרשו במחמר דכתיב לא תעשה מלאכה אתה ונהמתך שנת קנ"ג: לפי גירסת רש"י שם, כלומר דזעל כרחק אי אפשר לומר דאם הנהמה מעלמה עושה איזו מלאכה שזה יהי נכלל בלא תעשה כל מלאכה אתה אלא שזמלת אתה משותפת ומתחבבת אל נהמתך כשם שזמלת אתה מתחבבת לזמלת ונכד ונתך, והיינו על דעתך, כן נמי נהמתך משמעו על דעתך והיינו על ידי קולך, אלא דממילא נשמע נמי מניי נהמתך, כלומר, אתה ונהמתך, תריסה ננהמתו דהחורש הוא ונהמתו חורשים, אבל אין זאת אומרת שהכתוב צא כלאן לאסור התריסה אלא דממילא נשמע גם התריסה ובכן לא שייך שדרשו כלאן דנכותיו תריסה למה יאלו כי לא נכתב נהמתך לאסור התריסה אלא לאסור את המחמר, וממילא לא קשה איך נחלק ניב אחד לכמה ענינים כי צלמת לא צא הכתוב אלא למחמר כמשמעו של סדר הכתוב אתה ונכד כנ"ל, ושפיר הוי לאלו שניתן לאזוהרת מיתת צית דין הואיל שצמקרא הזה נכלל גם תריסה.

קנין משיכה בבהמה על ידי קול

ובאגרי טל מלאכת חורש, דף ט"ז אות י"א, הקשה מה דאיתא צירושלמי כלאים דב, המנהיג בכלאים צקול לוקה, ותיב כן הנהיגה המשיכה קרא לה ונצלת אחריו נתחייב זה לשלם כשאלו וכו' והקשה צאנ"ט זעלמא נחממר איכא קרא אתה ונהמתך וכן בכלאים דרשו מקרא דידיו אפילו לתשוך ולהנהיג אבל נמשיכה דליכא שום קרא מהיכי תיני קרא לה ונצלת אחריו תהשג משיכה ואין לומר משום דדרך קנין צכד דא"כ, מה מדמה הירושלמי משיכה לכלאים, ומתוך דשאיני שנת שהוא איסור גזרא שלא יעשה מלאכה ע"כ נריך מעשיו לכן נריך קרא לאסור את המחמר שאינו עושה מעשה אלא בקלא גרידא, אבל כלאים הוא איסור הפלא ע"כ אסור אפילו נמעשה כל דהו ואפילו צקול, וכן משיכה והגנה שצורך הקנין שתהי' הנהמה נמשכת הו מונצחת לכן סני נמעשה כל דהו כמו קול.

והנה נצטרית מרן ז"ל דכלאים הוא איסור הפלא כנר פלפלתי נספרי מש"א ח"א ובתנתי צדק ט: ד"ה ונעיקר הדבר, דנכלאים לא אסרה התורה את הפעולה בלבד והנצתי סמוכין לצדרי מהספרי, ע"ש, אולם מה שכתב מרן ז"ל לדבר פשוט שמשיכה צקול הוי קנין דכך מנואר צירושלמי ה"ל הוא אמת וככו, אלא שלפלא הוא לי שלא העיר מרן ז"ל דתש"ס דילן משמע מפורש דמשיכה צקול אינו עושה שום קנין והוא ש"ס ערוך צריש הכונס דף נ"ו: הכישה אמת לן וליסטים נמי דהכישוה, מנואר דלא הוי קנין להתחייב נציקין אלא אם המשיכה היתה על ידי שהכישוה נמקל דאל"כ הוי משני דמיידי

שנים ומיידי דני, כנ"ל הכתוב נצנת לא מרנין אלה עופות, הגם שאין דרך האדם לחמר אחריהם משום דאי ללו הכי "כל" למחי אתי, אבל מיינים שנים לא, ולא אמרינן דהשתא דכתיב למינהו למינהו דמזה ידיעין נהמתך דהרנצה כולל גם מיינים שנים שוב ילפינן ג"ש נהמתך לשנת נהמתך דהרנצה לאסור מחמר צמיינים שנים, משמע דלא סגירא להו להתום' דהג"ש צא למילף שנת מהרנצה אלא רק הרנצה נשנת, והוא כשיטת היראים.

והגם דיש לדחוק ולומר דגם התום' סגירי דיש מחמר צמיינים שנים משום דילפינן נהמתך לשנת נהמתך דהרנצה לאחר דילפינן למינהו למינהו, ולא כתבו אלא לתרץ למה לן למינהו למינהו, אבל פשטא דלישנא דהתום' משמע כנ"ל. אולם שם נתוב' ד"ה הנהיג נעמא, כתבו: ועי"ל כי היכי דילפינן כוליהו משנת ה"נ ילפינן שנת נהמתך מהרנצה לאסור דגים נצנת נמלאכה והדר ילפינן כלאים דהנהיג משנת, עכ"ל. מנואר שוב נצנריהם דילפינן נהמתך לשנת נהמתך דהרנצה דלא כמו שכתבו מקודם. והיינו אמתן שתי שיטות שהנצתי למעלה שנהן תלוי הדין אם יש איסור מחמר גם ננהמה שאינו שלו, והנך.

ומדברי התום' האחרונים נד"ה הנהיג נעמא, ה"ל מתנאר דלא סגירי להו כסגרת היראים ה"ל, דהא כל עלמה של סגרת היראים דלא ילפינן נהמתך לשנת נהמתך דהרנצה היא משום דמה דאסרינן הרנצה אפילו ננהמת אחרים הוא מקרא דואת חקתי תשמרו האמור גני הרנצה והג"ש אינה מניניום אלו אלא מנהמתך לכן לא ילפינן ג"ש אלה מילתא דמרינין מוכל-נהמתך, דהיינו חיה ועוף, אבל נהמת גוי דמרינין מהקתי תשמרו לא מהני ג"ש נהמתך, ע"ש. ולפי דבריו אי אפשר ללמוד ג"ש נהמתך לשנת נהמתך דכלאים דהרנצה לרבות מחמר צמיינים שנים דהא הרנצה צמיינים שנים לא ידענו אלא מלמינהו ולא מהני ג"ש נהמתך, אלה ע"כ דהתום' ה"ל לא סגירי להו להך סגרא דיראים, ודברי התום' הראשונים ה"ל דמשמעם דלא ילפינן שנת מהרנצה אפשר נאמרו לפי שיטת היראים שהוא מצעלי התום'.

ולפי סגרת היראים ה"ל יש ליטב קושיא גדולה צכד סוגיא ה"ל הונצה נספר היקר הדוסי מהר"י ר"ן צתוך ספר צית יהודה, למה לן ניב "כל" נהמתך לשנת לרבות עופות, ניבף נהמתך מהפרשת הר סני דכתיב הם לרבות עופות, דהלא התום' כתבו שם נצנויח דהפרשה הר סניי לא מנינו למילף נשנת משום דנעשה שנאמרה הפרשה דסיני עדיין לא נאמרה פרשת השנת, אבל שנת לילף מהפרשה דסיני. ונעספר ה"ל מתרץ נהמתך ונהמה לא ילפינן אע"ג דאמרינן זו היא שינה זו היא ציאה הני מילי היכי דליכא למילף צוה וכלן דליכא למילף צוה שור הנזיר חומר לא ילפינן נהמתך ונהמה.

ולסברת היראים ה"ל אין כהן קושיא דאי ילפינן שנת מהפרשת הר סניי א"כ יהי' איסור מחמר גם ננהמת נכרי דגני סניי הגו של הפרשה ה' על כל נהמה שלא יהיו שם, לכן כתנה התורה ניב "כל" נהמתך לרבות עופות שלא נלמוד מהפרשה דסיני להורות שאין איסור מחמר אלא ננהמת ישראל בלבד.

ובדברי ה"מ ה"ל שפירש דכוונת הרמז"ס ז"ל נצ"כ מהלכ' שנת היא דניב ונהמתך כולל התריסה וגם מחמר, יש לעיין, דא"כ למה יהי' מחמר אסור דצולא מוקלי' כדליתא צע"ז ט"ו, ולמה לא נאמר כשם שחרישה היא כשעושה מלאכה עם הנהמה עממה ולא צקול כך מחמר אינו אלא כשמוליכה צידו או שמכישוה נמקל ואיך אנו מחלקים את הניב נהמתך לשני ענינים שונים נצנריהם חייב רק כשאזוהו את המחרישה ועושה מעשה צידיו ונחממר סני בקלא. ודוחק לומר דמחמר בקלא הוי כאורח' משא"כ חורש בקלא, דהא על פי רוב מחמר הוא שלא בקלא בלבד אלא צאזוהו את הרסן של הנהמה. ועוד קשה לי דנכמה אופנים דרשו דנכותיו קרא נצנריש

דגני מחמר נמי ניחא הכי. ונאמת צתום' שם לא הוכר כלל מכלאם אלא צנמ' שם הוכר חסמה צקול והנהיגה צקול, ואפשר דהתום' לא הזכירו כללאים צמכוון משום דגני כללאים יש לימוד מיוחד מיתדיו מכל מקום, כמו שהנאמתי לעיל גשם מרן האג"ט ז"ל. וראה מה שכתבתי צספרי משנת אברהם ח"א דף ה: צליסור חסימה אס האיסור רק על הפועל או על הפעולה, ולפי דברי האג"ט הי"ל הסוגר דרק צמקום שאברהם תורה את הפעולה גם על ידי קול אסור צע"כ צריך לומר דגם צחסימה יש איסור על הפעולה.

האמנם דגם הפרי מגדים צפתיה כוללת הלכות שנת הקשה למה לי להרמז"ם לומר דאין לוקין על מחמר משום דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת צי"ד הלא הרמז"ם כתב צפ"א מתמורה דמי השמועה למדו חזן ממיר ומקלל וכשנע, ולא סבר צר"י דלא תתני מימר, א"כ הי' לו לומר דאין לוקין על מחמר משום דלא הוי מעשה, ודוקא ר' יוחנן לשיטתו הי' זקוק לומר משום דהוי לאו שניתן למיתת צי"ד, ע"ש, וקושא זי נכונה, כלומר דאפילו אס לא הי' לאו שניתן למיתת צי"ד ג"כ אין ללקות עליו — וי"ל דליטרך לאהי טעמא היכי דמחמר על ידי שהכישה צמקל כעין דאמרו צצ"ק כ"ו הי"ל, אלא דתלוי צהשיטות אס הוי לאו שיש צו מעשה כיון דאפשר צלא מעשה, כידוע — אצל מה שהקשו הגאונים הי"ל דלחייב צאמת מכות צמחמר משום דהוי לאו שיש צו מעשה' על ידי עקימת שפתיו, לא הצנתי, כי חיוב שנת לא צמעשה צלצד תליא אלא צמלאכה, כאמור.

הסבר בדברי הרמב"ם דאתה ובהמתך ללמד ע"י החרישה

והנה צספר המלות הי"ל כל המפרשים נדחקו צהצנמו של הרמז"ן צדברי הרמז"ם הי"ל, אולם כנראה שלפניהם לא הי' הידושי הרמז"ן על מס' שנת כי שם דברי הרמז"ן ז"ל מפרשים ומפולשים חה לטונו שם: והרצ ר' משה ז"ל כתב צפ"כ מהלכ' שנת שאס הוציא משא על הצהמה אע"פ שהוא מנווה על שציתתה אינו לוקה לפי שאיסורו צא מכלל עשה, ואחצ"ל שהלאו המפורש צתורה לא תעשה כל מלאכה אתה ובהמתך הוא שלא יחרוש צה. ולדבריו המחמר אחר צהמתו אין צו איסור אלא משום שציתת הצהמה, ויבא כפשוטו מה שהקשו והלא מחמר ולא הקשו משציתת צהמתו שהכוונה צמחמר הוא משום שציתת הצהמה צלא שיהי' הוא המחמר אחיה, אף שעושה צו הגוי מלאכה כדליתא צצ"ק דע"ז. וה"ש שעל החורש נאמר צתורה לא תעשה כל מלאכה אתה ובהמתך אינו כלום שהרי מפורש כאן שהלאו של לא תעשה כל מלאכה אתה ובהמתך אין לוקין עליו והחורש צצמה צצנת הוא חייב משום מלאכת עמנו וצצנת חייב סקילה וכו' — אלא שכלל מקום צריך טעם צדבר, שהרי החורש צצמה אהה ובהמתך הוא כמחמר שהחרישה צכח הצהמה היא נעשה, ונאמר צזה, שמפני שהחורש צצמה הוא ניתן עליה עול והוא כונש אותה תחת ידו וצצרותו היא עומדת, כל המלאכה על שם האדם היא וצו היא תלוי' ואין הצהמה אלא ככלי ציד אומן, ואינו דומה למחמר, שהצהמה היא הולכת לנפשה אלא שיש לה התעוררות מעט מן המחמר, עכ"ל. הרי מפורש שהרמז"ן הצין צדברי הרמז"ם שאין צין מחמר וצציתת צמה ולא כלום אלא מחמר הוא משום שציתת צמה, וקרא של לא תעשה כל מלאכה אתה ובהמתך אינו ענין כלל למחמר אלא לחרישה צלצד.

והנה כפי הצנת הרמז"ן צדברי הרמז"ם, קשה, אמאי לא הקשה הרמז"ן ליתת צורך פרטה התורה חורש, הלא גדלתי שחרישה היתה צמשכן דאנן ידענו כל מלאכה שלא היתה צמשכן אינה מלאכה להתחייב עלי', ואס כן למה חזרה התורה ופרטה את מלאכת חורש צקרא צבהמתך, וראה צאג"ט שהעיר צדומה ליה.

ואורי יש מקום לומר שצאמת צמשכן לא היו חורשין צצמות לצורך הסומנים דהא צש"ם שנת ק"ג החורש כל

צקרא לה והיא צאה. והרי צמעמיד צהמת חצירו על קמת חצירו וכן אס הוציאה ליטטים על מנת לצלה דחייב צניזוקין אס הכישה צמקל, משום דקנאה להתחייב צניזוקין על ידי המשכינה, אע"ג דמאן אמר לי' למשוך ואין משיכה צלי דעת ורצון צעלים, מכל מקום כיון דעשה צה דצר הקונה צמקל ומחמר הרי על ידי כך מתחייב צנתון כמו שכתבו התוס' והרא"ש, ראה צסמ"ע סיוון של"ו, ואי אומרת דצמקל ומחמר גם משיכה היכי דלוצלא מקלי' קניא, הי' לו לומר צנמ' רבותא יותר צפרט דשם צנמ' מהדר לתרץ הקושא של פשיטא, ע"ש. **וראיתי** צנהגות של הר"ר אליהו גוטמאלכער מנרידן צנףן המסכ' דפוס ווילנא שנת קנ"ד שדקדק צמה שכתב רש"י צדף קנ"ג: ד"ה חזא, והכא לא קא עביד מלאכה — ס"א מעשה — אלא דצור צעלמא שמהניג צקול וכו', ויש מקום עיון לפ"ז על ר' יוחנן הכא הלא היה סבר צנסהדרין ס"ה: דגם לרבנן עקימת פיו הוי מעשה ודומה לע"ז כצוצאר שם צרש"י ותוס', ואולם עיון מ"ש צגליון רש"י הי"ל ותדוק צרש"י צא לתרץ קושא זי ולשלול דקול לא מהני לכ"ע כאן צמתת הלימוד. וכונתה, דרצא כאן מציא שני לימודים דצעי מעשה צגופו, תורה אחת יהי' לכס, "לעושה" צצגנה. והנפש אשר "תעשה" ציד רמה, כלומר, דכאן משום דאיכא קרא יתיירא הכל מודים דעקימת שפתיו לא הוי מעשה, ע"ש. וכן רחיתי צספר יהושע יו"ד סיוון כ"ח שהקשה השואל צנמנ' ז"א שכתבו צתום' דאע"ג דגני מנדף לא הוי עקימת שפתיו מעשה מכל מקום צחסמה צקול שחוסס צשעת דישה וגם גני כללאים דמנהיגה צקול הוי עקימת שפתיו מעשה, והקשה א"כ גני מחמר נמי ניחא הכי דכיון דצנהמה הולכת על ידו הוי עקימת שפתיו מעשה. והג' צעל ספר יהושע מתרץ ג"כ כמו צנהגות של ר"א מנרידן דיס חילוק צין לאו גרידא שעובשו רק מכות דלא דוקא אמרינן דעקימת שפתיו הוי מעשה אצל לענין כרת לא, ודייק מלישא דהש"ס דקאמר ר": צצוגג לא מתחייב חטאת דהא אינו עושה מעשה צגופו, צלאו נמי לא מיהייב דהוי לי' לאו שניתן לאזהרת מיתת צי"ד, ולמה לו ליתן טעם לפשור מלאו היינו ממוכות משום דהוי לי' לאו שניתן למיתת צי"ד תיפוק לי' משום דהוי לאו שאין צו מעשה אלא דלענין מכות לא הוי פשור משום שאין צו מעשה, דר"י לשיטתו דעקימת שפתיו הוי מעשה, ע"ש. הארצתי צהעתקת דצריסס של הגאונים ז"ל הי"ל משום שלא זכיתי להצניס, דחזן מה שיש לעיין דצצריהס שחילקו לענין לאו שאין צו מעשה צין מכות לחטאת היכי דהצצירה נעשה על ידי קול, ויש להציא את צצרא זי צבור הצחינה מכותה מקומות צצש"ס שאין כאן מקומו, יתר על כן לפי עכ"ד אין כאן שום סרך קושא, דיס מעשה ויש מלאכה, לא כל מעשה יש צה משום מלאכה, ראונו הנותן כלי לידו של שמעון עשה מעשה אצל לא עשה מלאכה, וכן אכילה ושתיה הוי מעשה ולכל זאת אין זה צגדר מלאכה, וא"כ מאי קושא יש כאן צמחמר דתהוי מלאכה משום דעקימת שפתיו הוי מעשה, הלא אפילו הוי מעשה ממש לכל זאת לא הוי מלאכה, וצצנת לא חייבה התורה צשום עונש אס לא הוי מלאכה. אלא מה שכתוב צתורה לא תעשה כל מלאכה אתה ובהמתך ולמדו מזה דהיינו מחמר, כלומר, דרצמנא אצחצבי' למחמר מלאכה, אצל אין זאת אומרת דמחמר עביד מעשה, כלומר צגופי', ואין כאן חיוב חטאת דלחיוב חטאת צעין מעשה, וצצנת מלאכה, צגופי', ואלא דהתורה אמרה כאן דהוי לא תעשה דהא כתיב לא תעשה כל מלאכה אתה ובהמתך, וא"כ אצחצבי' קרא למלאכה לכל הפחות לעבור עליו צל"ת ולילקי, על זה אמרו דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת צי"ד, אצל אין זה ענין כלל ללאו שיש צו אי אין צו מעשה דגני שנת העיקר הוא אי הוי מלאכה ולא די צמעשה.

והשוואר צספר יהושע הי"ל כתב: דהתום' צנמ"ז כתבו דאע"ג דגני מנדף לא הוי עקימת שפתיו מעשה מ"מ צחסמה צקול שחוסס צשעת דישה וגם גני כללאים דמנהיגה צקול הוי עקימת שפתיו עם הליכת הצהמה מעשה, וצכן הקשה

תרו. הרי התירו ללכת אלפים אמה לכל צד אעפ"כ לא יאמר אדם מאחר שאני מותר ללכת אלך כל היום בעיר ובתחום לכך נקרא מנוח [א] לא יטריח עצמו אלא לבית הכנסת ולבית המדרש ולדברי מצוה וכתוב (ישעיה נח יג) אם תשוב משבת רגליך וכתוב (שם) מעשות דרכיך וכתוב (ישעיה נח ב) קרבת אלהים יחפצון. תרח. בשבת (א) לא יאמר אדם נישן כדי שנעשה מלאכתינו בלילה כמוצאי שבת שאפור לומר למחר אעשה כך ואפילו חפץ לכתוב דברי תורה לפי [א] שמראה מה שישן ונח בשבת שעושה בשביל החול אלא יאמר ננוח היום כי שבת היום.

משנת אברהם

דחרישה, ע"ש, ולפי הכ"ל דברי הרמז"ס ז"ל מדוקדקים מהלך, הוא ז"ל לשיטתו דמה דלפינן חרישה ממשכן היינו חרישה ניד ולא צנחמה והיא מלאכת התפירה והחרישה ממש, ראה רש"י שנת מ"ו: ד"ה החופר, והוי אז ולא תולדה, והנן.

סימן תר"ז

רבוי בהילוך בשבת

[א] לא יטריח וכו'. מקור הדברים הוא בשנת קי"ג. מעשות דרכיך שלא יהא הילוכך של שנת כהילוכך של חול. ואמרינן שם היכי ליעבד ליקוף קמפיש צהילוכא, וכן נדף קכ"ז. דכולא עלמא למעוטי צהילוכא עדיף, ע"ש. אלא דנריך להנן אחמי יהי' אסור להרצות צהילוך צתוך התחום הלא הכז"ל דרשו צעירונין כ"א אל יאל איש מתקומו אלו אלפים אמה, וכן הוא צמכילתא פרשת צלח, וצגמ' שם ילפינן מקום מתוקף וכו' ומשמע שם דאלפים אמה הם דנר של היתר כמו ד' אמות ליואל חוץ לתחום.

אור"ח ממה שכתב רבינו גריש צריש הסימן: הרי "התירו" ללכת אלפים אמה לכל ז', ולא אמר שהתורה התירה משמע דס"ל דתחומין דרננן, כלומר, רננן אסרו ללכת יותר מאלפים אמה והתירו ללכת צתוך אלפים, א"כ הדרשא של שלא יהא הילוכך של שנת כהילוכך של חול אינה אלא צצניל טרחא יתירא כדי שיהי' מנוחה לאדם, כעין מה שכתבתי ציסוד לאיסור מוקפה ראה ח"א, סימן תקל"ז.

ובן הריגה צצנת לאסור, צצכות ו', וכן פסיעה גסה, צצנת קי"ג: הכל מטעם טירחא שאסור לו לאדם לטרוח טירחא יתירא צצנת המצטלת את המנוח של השנת. לכן טיול מותר צצנת שהוא לשם תענוג ולא לטורח. עי' ש"ע אור"ח סי' ע"ה, וצפמ"ג שם, ועי' צצרישה שם שדקדק על הטור דילפינן מקרא אס תשיצ משנת רגליך וצגמ' דרשו מעשות דרכיך. הנה רבינו הביא ג"כ הקרא אס תשיצ, ואולי שכך היתה הנוסחא צגמרא שלהם.

סימן תר"ח

מנוחה ועונג בשבת לשם שבת

[א] שמראה מה שישן וכו'. הפמ"ג צסי' ר"צ מפרש דהגם דמותר לומר צצנת שיעשה מלאכה לצורך מנוחה צצול, לכל זאת אין לומר כן משום דנריך לנוח צצנת וכן לישן צצנת לשם תענוג של שנת, ע"ש. הנשמע מזה דנריך להתענג צצנת לשמה כלומר לשם שנת דלכ"כ למה לא יאמר אדם נישן כדי שנוכל לכתוב דברי תורה צצמולאי שנת הא צצמורה אין איסור וסוף סוף הוא מתענג מן השינה. וצתום' צצנועות י"ג כתבו דהצנות צצו"כ צצמת שמתעלל לעשות מלאכה ולא צצצניל קדושת היום הרי זה צצכלל לא קראו מקרא קודש ע"ש צצד"ה לא קראו. ומדברי רבינו נראה דלאו דוקא צצצניתה ממלאכה אלא צצכל עניני שנת הדיון כן שצריך האדם לעשות המנוח לשם השנת.

שהוא. ופרכינן למאי חזי, ומשני, חזי לצורה דקרא דכוותה גני משכן שכן ראוי לקלח אחד של סממנים. משמע צצמשכן לא היו חורשין שטחים גדולים אלא כל שהוא צצכדי קלת אחד, דלס תאמר שגם צצמשכן היו חורשים שטחים גדולים, א"כ איך נאמר דהחורש כל שהוא חייב אימא דלוינו חייב אלא צצחורש שטח גדול כמו צצמשכן, הגם דלפעמים לא היו צצריכים אלא לכל שהוא, ומסתבר דכל שהוא אין חורשים צצצנמות דהא אינו צצמניאות כלל לחורש צצמחרישה על ידי צצצנמה ואלא לחורש יותר מכל שהוא, לכן ה' מקום לטעות ולומר דדוקא החורש כעין שחורשין צצמשכן היינו שלא על ידי צצצנמה המסייעת צצמלאכה אלא צצידו חייב משום חורש, ולא צצחורש צצצנמה, לכן פרטה התורה צצצנמתך לומר שגם החורש צצצנמה חייב. ולכן לא הקשה הרמז"ן על הרמז"ס למה פרטה התורה חרישה יותר משאר מלאכות שהיו צצמשכן.

ובעין ראוי יס לדברים אלו מהצנלי והירושלמי, דצצצנת מ"ט: דתניא אין חייבין אלא על מלאכה שכיולא צצצ היתה צצמשכן הם זרעו וחתם לא תזרעו הם קצרו וחתם לא תקצרו הם העלו את הקרשים וכו' ויש לדקדק אמאי לא אמרו הם חרשו אתם לא תחרשו הא חרישה היא המלאכה הראשונה לעבודת האדמה, כדלדייקון צצריש כלל גדול, מכדי מכרז כירצי צצרישא וכו', ותירון הגמ' דשם אינו עולה יפה לכאן, אלא משום דלאו כל חרישה ילפינן ממלאכת המשכן אלא חרישה צציד שלא צצצנמה צצצד הוא דילפינן ממשכן, וחרישה צצצנמה ילפינן מקרא דצצצנמתך לכך הש"ס תשמיע מלאכת החרישה ממשכן.

ובן צצירושלמי שנת י"דצ", וכ"פ, מה חרישה היתה צצמשכן שהיו חורשים לטע סממנין, וכמה יחרוש ויהא חייב ר' מתני' אמר כדי לטע כרישה וכו' ויש לדקדק אמאי שאל דוקא צצמלאכת חרישה מה חרישה היתה צצמשכן ואינו שאל כן צציתר המלאכות צצכל מלאכה ומלאכה, אלא רק צצאלו שצריך להשמיענו איפה היו צצריכות למשכן, דוק ומצנא, אלא שאין השאלה של הירושלמי מה חרישה היתה צצמשכן כפשוטה, אלא השאלה היא מה חרישה, כלומר, איזה מין חרישה, דעל החרישה צצצנמה הלא אין צצריך ללמוד משכן דהא מפורש צצקרא, אלא חרישה שלא על ידי צצצנמה אלא צצמרא וחלינא איפה היתה צצמשכן, ומשני שהיו חורשין לטע סממנין, ולזה אין צצריך חרישה על ידי צצצנמה אלא צציד, ועל זה שאל א"כ כמה יחרוש ויהא חייב, כלומר, לפי זה אין צצריך אלא שיעור קטן מהלך, ומשני אין הכי נמי, דהשיעור הוא כדי לטע כרישה, כצצצנמת' החורש כל שהוא.

ולפי הכ"ל מיוצנות תרי תמיהי שצמה האור זרוע צצכלכ' שנת סימן נ"ה. א). הקשה על הירושלמי הכ"ל מה צצצני כמה יחרוש וכו' הלא תני צצצנמתית' החורש כל שהוא חייב, ולהכ"ל ניחא שהשאלה של הירושלמי היא פועל יולא מהשאלה שלפניה מה חרישה, כלומר, איזה אופן של חרישה היתה צצמשכן, ככ"ל. צ). הקשה צצצו"ז על הרמז"ס שכתב צצצ"ד: אחד החורש או החופר או העושה חריץ ה"ז אצ מלאכה, ר"ל דהחופר והחורץ אינן תולדות אלא אצ, וצצירושלמי פרק כלל גדול הלכה צ' מפורש: תנא ר' חייא חפר חרץ נעץ תולדות

תרנו. בשבת אל יקח אדם ילד בחיקו עד שישים תחילה בר בחיקו פן ימנף את בגדיו ואיך יעשה בשבת שמא אין לו מלבושים אחרים ומוטב היה למו שבגדיו מטופפים שלא ילך לבית הכנסת ולא יתפלל כל עיקר אלא בשביל הבשת לא יניח אדם לבן יקח בר תחילה ואחר כך התנוק עליו.

תרי. (א) לא יפשפש אדם במליצון או בעורה כיניו באצבעותיו בשבת מפני כשהוא מוצא באצבעותיו הכינים הוא [א] צריך לנתק מן הצמר אלא אם פן הכינים בלא צמר אבל מראשו לא ינתק שער ראשו שנואב לו ואם מנתק בואב לו ואינו מתכוין ואעפ"כ הראשונים היו מונעים מלהוציא עם שער וכימות החמה בלילה אם מתחבך בשרו ומשים אצבעותיו שם ואינו יודע אם כינה או פרעוש אל ימיתנו שמא פרעוש אלא יזינה משם.

משנת אברהם

הטוה נמר שעל גבי נהמה נצנת חייב שלש חטאות אחת משום גזוז ואחת משום מנפץ ואחת משום טוה, רב כהנא אמר אין דרך גזיזה נכד ואין דרך מנפץ נכד ואין דרך טווי נכד, ולא והתיני משמי' דר' נחמי' שטוף עצום וטוו עצום אלמלא טווייה על גבי נהמה שמה טווייה, חכמה יתירה שאני ע"ש.

ויש לדרקק הלא כפי המצואר נש"ס ז"ט דזיריעות העליונות שהיו של מעשה עזים היו טוות על גבי עזים ולא הי' בהן גזיזה כלל אלא לאחר גמור הטווייה היו גוזזים אותן ונעל העזים. ור' יוחנן המתייב ג' חטאות סובר כר' נחמיה לכן יש בטווייה זו ג' מלאכות, א"כ הי' לו לר' יוחנן לומר חייב ג' חטאות אחת משום מנפץ ואחת משום טווייה ואחת משום גזוז, דהא כך הי' הסדר נזיריעות הטוות מעל גבי העזים, וכן יש לדרקק ג"כ אד"ר כהנא שהי' לו לומר אין דרך ניפוף נכד ואין דרך טווייה ואין דרך גזיזה נכד.

ועוד קשה לי נזרי הר"ח שם שכתב ואע"ג דר' כהנא לגבי רב תלמיד הוא — וחולי לר' להיות דר' כהנא לגבי ר' יוחנן, דהא רב ליתא שם כלל נגמ' — כיון דאשכחן בתלמוד ארץ ישראל דקיימי כוותי', דגרסינן התולש נכד מן העוף חייב משום גזוז, המורטו חייב משום מוחק, הקוטמה חייב משום מכה נפטיש, ודחינן לא דמית תולש נכד עוף לתולש שער נהמה, דעוף שאין לה גיזה תלישתה זו היא גיזתה מן החיה פטור, ותו מדחינן לקמן ז"ל: הטעם לפרטו זו פזו או גשינו וכן שפמו וכן זקנו ר' אליעזר מתייב חטאת וכו"ל משום שבות, כלומר, אין דרך נטילת שער נשיניים, וכיון דקיימי חכמים כר' כהנא קי"ל כוותי' עכ"ל. משמע מדברי הר"ח ז"ל דטעמא דר' כהנא דפוטר הוא משום שאין דרך תלישה מחיים, ולזה מציא הר"ח רא' מדקתני נירושלמי דהתולש מן החיה פטור. וקשה, שמא צלמא מודה רב כהנא דהתולש מן החיה חייב, אלא דשאני הכא שאין הוא תולש שער אלא דבר הטווי כבר לכן לא היו כי אורחיה, ועל זה הציאו רא' נגמ' דגם נמשכן היו תולשין לא את השער אלא את הטווי מן השער, ור"כ סובר דשאני התם דהוי חכמה יתירה, אצל התולש מן החיים את הצמר או את השער שפיר חייב.

וצ"ל דהר"ח דייק לה מהא שידקדקתי לעיל דהי' לו להקדים את הניפוף ואת הטווייה לגזיזה, אלא דנכוונה הקדומו נגמ' את הגזיזה לומר דטעם הפטור אינו תלוי בזה משום שהוא תולש דבר הטווי אלא נסתם אמרו אין דרך גזיזה נכד כלומר בתלישה מצעלי חיים אלא נגזיזה. ומה דדחו נגמ' חכמה יתירה שאני נע"כ דלא קאי אלא אטווייה, כלומר, דלפיכך פטור בטווייה ע"ג נהמה משום דזה היא חכמה יתירה ואין דרכו של הדיבור נכד והוי כלאחר יי, כמו שפירש"ל, אצל מה דפטור בתולש אין זה משום חכמה יתירה, דמה חכמה יתירה יש בתלישת שער מצעלי חיים. אלא ע"כ דהתולש מצעל חי פטור משום לאין דרך גזיזה ניד אלא נכדו מספרים ודומה ועל זה מציא הר"ח דברי הירושלמי דהתולש מנהמה מותר חייב ומחיה פטור. ובהרי"ט אלגזי נצכורות פ"ג כתב דתיבת מנהמה

וראה נרמז"ן עה"ת פרשת נהר ושנתה הדרך שנת להד', ודרשו נרמז"כ: שנת להד' כשם שנאמר שנת נרמז"א. ורש"י עה"ת סם מפרש: שנת להד' לשם, "הד'" כשם שנאמר שנת נרמז"א, וכוונתו מנוארת שר'ך הדדס לשם השנת ולא השנת מתוך עללות, כנתום' שנועות הכ"ל, והרמז"ן ז"ל המגזי על פטשו של רש"י, אינו נל לומר שאין לר'ך לשנות דוקא לשמה, אלא שהוא ז"ל מקשה שכל השנתות וגם נמועדים לא נאמר ניב לה', אלא שמוילא נשמע שהשנתה נריכה להיות לשם ה', א"כ למה פרט נשזיעית שנת לה', ע"ש. ולא זכיתי להגזין את דבריו הקדושים של הרמז"ן ז"ל, הלא נשנת כתיב לה', נפרשת אמור, שנת שנתון מקרא קודש כל מלאכה לא תעשו שנת הוא לה', ונזכרות הראשונות: ויום השזיעי שנת לה' וכו', וכן נזכרות אחרונות. וכנראה עיקר כוונת הרמז"ן ז"ל ללמדנו שהכתוב נל לרמוז נמה שאמר שנת לה', סוד ימות עולם. אצל נענש הדין שהשנתה נשנתות ומועדים לר'ך להיות לשמה, אין כאן זום חולק. וברור שמה שמקפיד רבינו שלא לומר שנת ניטן וכו' אינו משום שמדבר מדברים של עסקי חול, דהא אמרינן נפרק השולל דף ק"נ: דמותר לומר שנת דלמחר נטילא פירות מרה"י להר"ר או נלך חוץ לתחום משום דלי איכא מחילות או צורגנין מותר אפילו שנת, ע"ש. והטעם כפי מה שניארו. הפוסקים דאין זה עוסק נזכר האסור שנת, דעלם המעשה היינו ההולאה או הנאת הפירות לא ישתנו אם יהי' כאן מחילות או צורגנין, וא"כ הרי זה התעסקות נזכר שנת אפילו שנת, כן נמי השינה נעלמה אינה משתנית אם יין לשם תענוג של שנת או לשם שיוכל לעבוד נחול, אלא הטעם שאסור רבינו הוא משום דיש בזה גרעון נהלשמה של שינה שנת, כאמור.

סימן תר"י

שערות המתנתקות ממלבושי עור בשבת

[א] צריך לנתק מן וכו'. עי' נט"ז נסי' של"ג, ומשנ"ץ י', כתב: וא"כ ההולכים בעורות שועלים ופיי"א וכדומה יש צו חיונ חטאת, ע"ש. ולא זכיתי להגזין דאפילו נהדין של רבינו שתולש את הצמר נכוונה מפני שרובה להוציא הכנים גם כן אין כאן חיונ חטאת כדמשמע מלשון רבינו שלא כתב נלשון איסור של חיונ חטאת, והטעם מפני שיש שיטת שאין חייבין על הקלישה אלא מצעלי חיים, ושיטת רש"י שנת נ"ד דאין גזיזה אלא נצמר, וגם הוי מלאכה שאצל"ג דזכרנו לא נאלה לו, ומכ"ש בעורות שועלים ופיי"א, שהשערות מתנתקות מאלהין ולא על ידי תלישה ניד, ואפילו תאמר דהוי פסיק רישא, הוא פסיק רישא דלא ניחא לי', ואמאי יהי' בזה חיונ חטאת ממש נהטרפות כל אלו.

מלאכת הגזיזה

והנה נמכילתן דף ע"ד: אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן

תרי. (א) הוא מהירושלמי פ"ז דשבת: התולש מבהמה ממה בשבת חייב שתלישתה היא גיזתה ויעזין בט"ז או"ח ססי' שליו' ובמגיא סימן שי"ו ס"ק כ"א.

פונתא שאינה צריכה צין הנצלי והירושלמי, זמן שי להעמיס דגם הנצלי קוצר כהירושלמי, ועם הדבר ככ"ל.

ואשר לדברי הפמ"ג ה"ל דיש חשש חטאת בשער של מלנוס „פעלן“ אם מתנתק השער על ידי האדם הלנושא, אמת שרחוק מאד לומר שיהי' צוה איסור דאורייתא ואפילו איסור דרבנן מוספקי אס יס צו, מכיון שאין אדם מתכוון לחתק השער, ולא יחא לי, ואינו עושה מעשה ידיים, כאמור למעלה, חולס אפשר לומר להצדיק את הסלקא דעתך של הפמ"ג, כידוע שרצ חילי' וכל דבריו כסולת נקי, כפי מה שיצאתי נספרי משנת אברהם ח"צ דף ל' ה"ל, דמחשכן שהיו לריכים לשער העוים אלמלא שהיתה צהן חכמה יתירה היו מוסקים את השער בדרך הפשוט כמו שהדיוט עושה שמנית את העור לתוך הסיד ועל ידי כן השער מתנתק משרשו ועומד תדולדל, ואחר כך השער נופל מאליו או על ידי כלי של עץ שאינו חד שמעצרים צקל על העור והשער נופל. ולדעת הריב"ש נספי' שז"ד, היו עושין כמו כן לעורות של תחשים שלא היו צריכים להשער אלא להעורות, א"כ מנינו שמתשכן הי' נעשית מלאכת הסרת השער על ידי מלאכה קלה שאין צה לא גזיזה ולא תלישה אלא צמה שהי' מנענעים את העור בלנד. ואין צוה אלא גרמא צעלמא להסרת השער, והגם שכבר הי' השער מנותק משרשו ע"י הסיד, לכן אפשר שהט"ז והפמ"ג חששו לזה וכתבו דיש צכעין זה חשש גזיזה.

סריקת השער, מריטת נוצות העוף לאחר בישולו, התולש מן המתה.

ורפעי"ד, כל העינין של סריקת השער נאדם צצנת, שהריב"ש מפלפל עם האולל אם צצצונה, וגם צאג"ט האריך צוה ללמד זכות על רבים המתפרטים צאיסור זה, תלוי נהי"ל דאם נפרש כדלעיל דהסרת השער שדלדל ממקומו על ידי סיד חצונ גחז אז יס איסור דאורייתא צסריקת השער, דהגם שאלו השערות הנשרות ע"י סריקה צע"כ שכבר נדלדלו ממקומו, דשערות שנשרו צעיקרון אינן מתנתקות על ידי סריקה, אצל אס כינס הדברים צצצנתו צצצנ"א ה"ל דאין צצצנת השער שדלדלו ממקומו משום גחז, מתילל אין איסור דאורייתא צסריקת השערות צצצנת.

והנה צצצאלה ה"ל אס יס איסור דאורייתא צצצנת שערות שדלדלו ממקומו תלוי ג"כ הדין אס מותר למרוט נוצות ושערות מן העוף לאחר צישולו, דאז השערות אינן קצובות צצוקה צצוקומו כי הציסול מפרק אותן ממקומו. וצהר"ן פרק כלל גדול הציס דצרי הרמז"ן ז"ל שמותר לתלוש נוטה של עוף מוצוארו קודם שחיטה ציר"ט כדי לשחטו דכיון דלא שני לו צין תולש מחיים צין לאחר מיתה, כדמפורש צצצצפתא וצירושלמי, א"כ נתכה מלאכה זו לדחות ציר"ט משום אוכל נפש, לכן אף מחיים מותר ע"ש. ולכלאורה יס מכלאן הוכחה דגם לאחר צישול יס איסור צתלישת הנוצות מן העוף, דאל"כ, מהיכי תיתי דיתנה מלאכה זו לדחות לאחר שחיטה, הא אפשר דציר"ט אסור לתלוש את הנוצות עד אחר צישולן או אחר תלינה שהשערות נעקרות משרשיהן, ואין לדחות דאז אפשר לצבל צצצנתן משום תלישה דאפשר שאינה מועלת צצצולת את העוף צצצנתו. דהא מפורש ציר"ד סי' ס"ה וצהנה"ה דאין השערות מעכבין הדם מלפלוט, וצשפ"ד שס אות כ"ו הציס צצס מוהר"ס מלוצלין דכך הוא המנהג למלות ע"ג נוטה, ע"ש. (ולפלל לי על הגאון מקוטנא זצ"ל צצפרו יסועות מלכו יו"ד סי' י"א כתב שרמ"א סמך על המנהג והמנהג הוא רק בראשי עופות, ע"ש. ולא אכירי כלל את דצרי הפמ"ג.) ואולי יס לדחות ראי' זו, דאס יצבלו את העוף צצצנתו יתפנס טעמו מעט על ידי הנליעה של הריה הנוצות, דהא לשס זה היס המלינה קודם הציסול כדי שיאלו כל הנוצות מן העוף

ליחא צירושלמי וכוונת הירושלמי היס צעוף מתה. וכן הוא שיטת הרמז"ס ז"ל דאין תולש חייב אלא צצקף עוף אצל שער צצמה ויחיה אינו חייב צתולש אפילו מן המתה הלל דוקא גחז חייב. ע"י רמז"ס פ"ט מהלכ' צצנת.

מלאכת ממחקה, גזיזה שאינה צריכה לגופה, סיכת מנעלים בשמן.

ובבושנת אברהם ח"צ דף ל' כתצתי ליישב מה שהקשה מרן זצ"ל, צאג"ט מלאכת גחז סוף אות י"ג על הריב"ש הסונר דצצצחה אין כפ"מ צין מלאכה הצריכה לגופה או לא משום דצצצצכן היו גחזין את השער של העורות לא לצורך השערות אלא לצורך העורות. והקשה צאג"ט א"כ איך ילפינן מלאכת גזיזה ממלאכת המשכן הא מלאכה זו היס צכלל מונחק כמו שפירש"י צצצצנה דכלל גדול הממחקה, מנרר שער, ע"ש צצצצצתי הסנר חצונ צצצצנות של מלאכת מונחק והוא אמת כפי המציאות. חולס אפילו נפרש הדברים כפשטן ודלא כמו שפירשתי צצצצנ"א נראה עוד לומר דלא קשה כלל, דהא רש"י צדף צ"ד צצצצצתינן מפרש דאין גזיזה הלל צצצנר וכן הוא צצצ"י צצצצנה דכלל גדול, והממחקה שצצצצנה קאי לעור של צצצצצ אין לו צצנר אלא שערות וממילא אין צו משום גחז אלא משום מונחקה. ולא תקפי א"כ איך חייבין על מלאכת מונחקה צצנר של כצצים, דמאחר שצצצנו ממלאכת עור הצצני שיש מלאכה שצצמה מונחקה ויש מלאכה שצצמה גחז צצצנר, לכן הגורר מן העור של כצצים לאחר מיתה חייב משום מונחקה ומשום גחז. — היינו אס לא נפרש כונו שפירשתי צצצנ"א דהגורר את השער אין לו עינין כלל להסרת השער. —

והנהני להוסיף על דצרי צצצצתי צצצנ"א ח"צ ה"ל לענין מונחקה, דא"א לפרש דמלאכת מונחקה הוא מה שמנרר השערות, דהא אמרינן צצצנת קמ"א, מנררין מנעל חדש אצל לא יסן, פירש"י אצל לא יסן שקולפו והיי מונחקה, ע"ש. והא צצננעל אין שום שערות, ומה מונחקה איכא, אלא ע"כ דמונחקה פירוש שמרפק את העור ואפשר דפליגי צוה אס גס צצננעל דהו יס משום מונחקה מפני שכבר נצרכך העור כל צרכו ואינו צריך לתחוקו יותר, אצל מנעל יסן מנענע העור לצונ ולהתקשות לכן יס צו משום מונחקה. ור' חייא שס תני דגם צצננעל חדש יס משום מונחקה מפני שהטיט שעליו מיצבו ומתקשה. **ורפ"י** זה צריך לעיין אחאי יהי' אסור לסוך את המנעלים הישנים צצצמן משום מנענע, דצצצצמא מונחקה מסצצנר היטב, ומשום שמונענע העור להיות חצור ומתיצב ומתקשה, אצל עיבוד עורות הלל איכות מלאכה זו הוא לצבל את העור תלהיות רק כצצנר, ושיעורו מנצאר צצצצנה וצננ"א שהוא כמו ד' מילין, חולין קכ"ג, פסחים מ"ו, ומה שייך לומר דאחר כך ואפילו צצננעלים יענים עדיין יס משום עיבוד, ופשטא דגמ' צצצנת קמ"א אין מנררין לא מנעל חדש ולא מנעל יסן ולא יסוך את רגלו שמון, שמנעל דלא יסוך קאי הן על חדש והן על יסן. חולס צירושלמי סנהדרין י"א איחא אין מנררין סנדלים ומנעלים יענים אצל סכין ומדיחין אותם, משמע דצצצנים צצצמת ליכא משום עיבוד, והטעם פשוט מפני שכבר הם מנענעים ולא שייך צצצנה עיבוד עוד. וראיתי שס צצצני משה צצצנת: אצל סכין, הך צרייתא פליגי דללקומו. ולא זכיתי להצין דהא גס לקמן איחא לא יסוך אדם מנעלים וסנדלים חדשים ולא יסוך אדם את רגלו והוא צצצנך המנעל וכו', וצודאי דקאי אחדשים אצל יענים מותר, ואפשר דכוונת הנצלי הוא ג"כ דלא יסוך את רגלו שמון היינו דוקא צצצנשים.

והריב המניד התפלל על הרמז"ס ז"ל צפרק כ"צ"ח שכתב: ואין מנררין לא מנעלים ולא סנדלים חדשים אצל סכין ומתקחים את היענים. וכתב ה"ה, דצננ"א ליכא למ"ד דיצן מותר, ע"ש, ולפע"ד נראה ככ"ל דהרמז"ס לא רצה לעשות

דנקיירה שלא נתבואה כתנו התוס' בשנת ע"ג, דאפילו לר"י המחייב מלמכה שאל"ג צעיק נריך לענים, הגם דענים הם מחונרים משום דלא שייך קיירה אלא נתבואה, כהסבר של מהרש"א בסנהדרין דף כ"ו. ונחליצה לא מקרי קוטר אפילו כשריך להחלצ מפני שאינו מחונר כלל, לכן הוסיף רש"י דלאו מחונר הוא אלא פקיד ועקיר וקאי צעטיי הדד, דנחמונר ולריך להדנר הנקטר הוא קוטר אפילו שלא נתבואה. אולם הירושלמי לשיטתו קאי, דגרסינן התם טעע וזמר בשנת על דעת' דרב כהנא חייב שמים ולא הניח דוקא צריך לענים, משום דשיטת הירושלמי דשייך קיירה אפילו צענים ולא נתבואה דוקא, וגם לא צעי שיהי' גידולי קרקע דמחייב על זידת דגיס ג"כ משום קוטר, ע"ש כי קרתי צבאן.

ומעתה לא קשה קושיית הריט"א על הרמב"ן והרשב"א כל כך צמה שכתבו דהש"ס צבלי חולק על הירושלמי, דבכל אופן הירושלמי חולק וסובר דאפילו אינו נריך להדנר הנקטר יש צו משום קוטר ואפילו שלא נתבואה. ולא קשה מה שהקשה הריט"א דמה שנאמר לתרץ הירושלמי נאמר לתרץ הצבלי, להצבלי לא קשה מההוא דנטול שער או שפמו ולא מחייב לר"א אלא אחת, היינו משום גזוז, אבל משום קוטר לא מחייב, משום דאינו נריך להשער הגזוז לא הוא צבלי קוטר, והרא"ן לזה, דגני חולצ ר"א מחייב משום קוטר — לפי מה דאיתא בירושלמי — הגם דגזוז לא מחייב משום קוטר, משום דהחולצ נריך להחלצ, ורבנן סברי דגני גזוז שער וספמו פטור דלין כאן לא קיירה משום דאינו נריך להשער ולא משום גזוז משום טעמים המוזכרים שם, ברש"י ותוס'. אבל להירושלמי שאינו מנריך בקוטר שלא נתבואה שיהי' נריך להנקטר דגני זד נוטל לא מחלק צין נריך להדג או לא תקשי אחמי צחולצ מחייב ר"א משום קוטר ולא צוטל את שער, זה הוא מה שצינו להרמב"ן ז"ל לפרש הירושלמי מחולק עם הצבלי. ואל תשיצני הא הרמב"ן ז"ל צעזמו מפרש דנטיילת השער והצורטים היו מלמכה הריכה לגופה משום דהנטיילה היא המלמכה והנטיילה היא צהאדס, כי האדס והשער אחד הם. דכל זה דוקא אם אינו דגיס על מלמכת גזוז ולא על מלמכת קוטר, דנקיירה אפילו לר"י דלא חש למלמכה אם הוא נריכה לגופה או לא, לכל זאת לא היו מלמכה אם אין זה נריך להנקטר, מלמד נתבואה.

חילוק בדיון קוטר בין גומט' שפמו ושערו ובין החורב בשבת. קצירה בעצים.

וברבר שהעירותי לעיל דקשה אחמי ר"א לא מחייב צוטל שפמו ושערו משום קוטר, ונחולצ מחייב משום קוטר לדעת הירושלמי, וקושיה זו לכאורה אינה מתורצת גם בתירונו של האב"ט הכ"ל דהא החלצ צעטיי מפקד פקיד ועומד וא"כ אין להם שום חיות מהצנמה, נראה לפע"ד ליישב לפי מה שהצאתי בספרי משנת אברהם ח"ב, דף מ"ט: דרש"י בשנת ז"ח כחצ דחלב פקיד ועקיר וקאי צעטיי הדד כתבואה צקשיה, וצחולין ק"ט: ד"ה זה כנוס, כתב דחלב שצכחל אינו כנוס ולא נאסף אלא מוצלע צנצר הוא, ונע"ב, דהכוונה שהחלב שצדופני הכחל מתצלע צו צהיותו שם תדיר חלב צתוך הכחל, וכן משמע שם צחולין ק"י, ד"ה כחל מניקה, ויש צדיה חלב כנוס הרבה, כלומר מה שצתוך הדד הוא כנוס ומפקד פקיד אולם צתוך הבצר שצד עצמו מתצלע חלב, ע"ש. וכתבנות ז', אמרוינן: התם — גני מפוס מורסא — פקיד ועקיר, פירש"י כנוס ציד ועקיר כלו מן הבצר ועומד לצאת. הכא, דם צחוליס, פקיד הוא ולא עקיר לגמרי אלא נעלל קצת צכתלים לח"פ שאינו מחונר כאשר דם אצרים אלא כנוס, מיהו דומה למחונר הוא שאינו מוכן לצאת כלייה, עכ"ל. היוצא מזה דלפיכך אסור לצעול צתחלה בשנת הגם דדם צחוליס פקוד וקאי, משום דמקצת דם נעלל צכתלים והדם הפקיד מחונר אל אותו מקצת דם שצכתלים, וגם הדם הפקיד אינו עומד לצאת מחליו אם לא על ידי צעילה. זה ממש דומה לחלב שצדד, דאע"פ

טרם צישולו, ואפילו אין הנוצות מפגמים אלא דטעמו יותר עוב כשמתצבל צלי נוצות ג"כ מותר משום נורך אוכל נפש כדאמרינן בשנת קל"ה, דלא אפשר ללנות מאתמול דניומא שניחא טפי, עיין עס.

ובבב"ל אופן מדברי רבינו שאוקר לתלוש צידים את השערות מהמלנוש של העור הגם שאינו מתכוון לכך משום דהוי פסוק רישא, ונצל שערות אדם אין איסור משום דלא ינחא ל' דאית ל' נערה, אנו למדין שדעתו שהתולש מן המתה יש צו איסור, דקרוב הדנר צנמתכוון יש צו חיוצ הטאת. ורא"י מחאן לדברי הט"ז הכ"ל צא"ח ס' ש"ז. ודלא כמו שמדד הרי"ט אלגזי צנכורות פ"ג צסוגיא דהשוטת את הצכור עושה מקום צקופין דאפילו לשיטת הירושלמי אין חיוצ הטאת צתולש מן המתה, ע"ש.

והנה הרמב"ן ז"ל צפרק שמה שרצים, הקשה צתולש כנף מן העוף החי וכן הנוטל שער או שפמו וצפרניו אחמי אינו חייב משום עוקר דנר מגידולו שהוא תולדה דקוטר כמו דלדל העובר ממעי אמו. ולכן פירש הרמב"ן ז"ל דצממת אין קיירה אלא צגידולי קרקע והא דחייב דלדל עובר ממעי אמו אינו משום קוטר אלא משום נטיילת נשמה ומה שנאמר בירושלמי האי מאן דזד נוטל וכל דנר שצנדילו מחיותו חייב משום קוטר לא אחי כגמ' דלין, והרי"ט אלגזי צפ"ג צנכורות הכ"ל האריך להקשות על הרמב"ן ועיקר קושייתו דאחמי דחי הרמב"ן את הירושלמי מהלכה, הלא הקושיא שהקשה קשה נמי על הירושלמי שלא יחלוק על תשנה שלימה דהנוטל שער וצפרניו, ומה שנתרץ צעד הירושלמי נתרץ נמי אליצא דהצבלי, אבל מניין לדחות דברי הירושלמי ולומר דהצבלי פליג על הירושלמי, וכתב שהרמב"ן והרשב"א לא הרגישו צסתירות אלו.

אולם מרן ז"ל צבג"ט ריש מלמכת גזוז כתב על צדריו של הרי"ט אלגזי ז"ל, "ובמת"כ לא כן יעשה לדחות דברי הרמב"ן והרשב"א צנצרים פשוטים וכו'" ומיישב דצריהם דלא קשה מהמשנה דהנוטל שער ושפמו וכו' משום דצקיר ל"ט מפקינן דמזיח מלתחת רבי וכן צנמר צמה דמיייתי מדסקרתא ע"ש, ושיטת הירושלמי כל דנר שצנדילו, "מחיותו" חייב משום קוטר, וחיותו משתייד ג"כ צנמות, כדאמרינן רואין מתיכון ירק זה חי, לכן אין צשער משום קוטר דשער הגזוז אינו מקבל חיות מן הצנמה דשער כדקאי קאי, ומתחת רבי, ואם לא הי' גזוז את השער, הי' השער רק מתגדל משום שרצי מלמטה צמקום העור אבל מה שגזוז לא הי' מקבל יניקה עוד אפילו אם לא הי' גזוז. אבל הש"ס דלין סובר דכל העוקר דנר "מגידולו", כלומר, ולאו דוקא, "מחיותו" ולכן שפיר הקשה הרמב"ן דא"כ הנוטל שער ושפמו וצפרניו יתחייב שמים אחת משום גזוז ואחת משום קוטר דהגם שאין צנטיילת השער משום מצנדילו, "מחיותו" אבל עכ"פ עוקרו, "מגידולו" אלא ע"כ דלין כאן משום קוטר דלין קיירה אלא צגידולי קרקע. והוא דלא כירושלמי שסובר שיש צצידת דגיס משום קוטר.

ויש לי ראי' צצירה לסצרת מרן גאלון ז"ל מערכין ז', ברש"י ד"ה אלא אמר ר' נחמן: שיער המת לא מיתסר צנהאה דלא דמי לשיער צמה שנהרנה, דאשה מיתתה אסרתה, ושיער לאו צר מיתתה הוא שאין עשוי' להשתנות" וכו', הרי מצינו דשיער הגם שמתובר לאדם אין מיתת שולטת עליו צמיתת האדם, כי מה שכבר גדל לא יסתנה, ע"ש.

ובספרי משנ"א ח"ב, צקוטרס החליצה, דף מ"ז העירותי צדין זה אם יש קיירה שלא צגידולי קרקע, וכתצתי דאי אפשר לפרש דהש"ס דלין סובר דלין קיירה אלא צגידולי קרקע ולא צצעל חיים, דהא רש"י מפרש צמכילתין צ"ה ואית דאמרי תולדה דקוטר הוא ולא הוא דלא מחונר הוא אלא פקיד ועקיר וקאי צעטיי הדד כתבואה צקשיה וכו'. משמע דאי הוה מחונר להבצר שצדד שפיר הוי מחייצין משום קוטר, אע"ג דאינו גידולי קרקע, וכן הוצא ראי' זו צבג"ט מלמכת גזוז ז'. והצצריה דפלוגתת הצבלי וירושלמי הוא משום

זאילני פרי אצל זאילן סרק אין כפ"מ, וטעם הדבר, משום דאילן חסוד כקרקע לכל דבר והתולש מן האילן הוא כמו תולש מן הקרקע, ע"כ כשתולש ענף מן האילן אינו דומה לקורר שתולש פרי אלא כחיתוך חלק מן הקרקע — ואיני הנחתו סמוכין לדבר ונזכרות מ', עיקר אילן ארעא הוא — רק בשלדך להם אחשביניהו לעצים להיות כפרי. והנה זה דוקא זאילן מואכל כמו צומר דאיירי זה שהוא צנפן, והאילן דומה לקרקע שמוציא פירות כמו הקרקע לא שזעמנו הוא פרי, אצל אילן סרק שעומד רק לעצים לעולם חייב זהם כמו בשאר דברים, עכ"ל.

ובתבתי גבליין דיש מקום לומר איפכא דדוקא זאילני סרק כתתו התום' דזעינן שיהי' לר'ך לעצים משום דהתום' שצנעות מ"ג, כתתו דנמשכן לא היו קולרים אלא הסמומיים הגמורים שאינם זריכים לגדל יותר, ע"ש, וזה אינו צנף, דען גדל תמיד ועשה יותר גבוה ויותר עז ומשתנה על ידי כך, וזכן אין הקולר ען וזה דומה לקצירת סמומיים, דנצטמומיים קצרו דבר שאינו יכול להשתנה יותר אצל הקולר ען הרי הוא מפסידו, דכל יותר שהוא מחוצר הרי הוא משתנה והולך, אלא דלם לר'ך הוא להעצים אז ומשנתו מועלת וחסוד מתקו, וכל זה זאילני סרק, אצל אילן מואכל אינו משנית צוקתו כלל, והגם שהקולרו מפסיד את הפרי, אצל אלו דנים על העץ ולא על הפרי, והעץ עצמו אינו עומד להשנית יותר, לכן אפילו כשאינו לר'ך לעצים לא היו מקלקל. והגם דנצמו' אמרו הזומר ולר'ך לעצים דהיינו צנפן, כמו שדייק האג"ט, אצל הזמורות שהוא זומר אינם בני פרי עוד, דכך הוא הדרך שזמורים את הזמורות הרעות, כדי להנמיח את הגפן, וראויים להסקה וכל יותר שיעמדו צמחור משניציים.

בתבתי הא דהכ"ל לאפקוי ממה דאיכא למימר דרש"י סובר דלא כהתום' אלא דלר"י המחייב במלאכה שאג"ג אפילו נקולר נמי מחייב, אלא דהיינו דוקא צנף מלאכה ולא נתולדה, משום דנתולדה הכל מודים דפטור במלאכה שאג"ג, והקולר צעיים אינו אלא תולדה וזה שהוסיף רש"י: ולר'ך לעצים להסקה משום דלר'ך להם הויא, "תולדה" דקולר. לכך הנחתו את הראי' הכ"ל דגם רש"י סובר כהתום', דאין קולר אלא צנר'ך להם חוץ מנתבואה.

השולח דג מן הים ומחזירו למים טרם שיבש בין סנפיריו.

ובאג"ט, טל, גזוז ז', הניח דברי הקרבן עדה על הירושלמי צפרק כלל גדול, הדין דלייד כוורא וכל דבר שנמדילו מחיותו חייב משום קולר, שכתב דגם צ"ס דילן דמחייב את השולח דג מן הים משיבש צין סנפיריו, היינו משום קולר ואם החזירו למים קודם שיבש פטור. ותמה מרן ז"ל דלם החיוב משום קולר מה מועיל שהחזירו למים, הלא מיד כשמעליהו מן המים התחייב משום קולר, ע"ש. ונאמת דבר זה שכתב צעל קרבן העדה כתוב צר"ח במקומו צנצנת דף ק"ח, וז"ל: אמר שמואל השולח דג מן הים, אם הוציאו מן הים ולא שזה כדי יציאת נפש עד שהחזירו לים פטור שהרי לא עקר דבר מגידולו וגם לא הרגו ולא העתיקו נמי ממקום חיותו לגמרי אצל אדם הניחו צנישה עד שיבש צו כסלע לחלומית המים חייב וכו', ע"ש. פשטן של דברים מורים, שהר"ח ז"ל דקדק באמרו כיון שיבש צו כסלע חייב למחוי כפ"מ, הא כיון שיבש צו כסלע ימות כולו צמחך השנית, ומפרש שאל למעט שאם החזירו למים קודם שיבש כסלע פטור.

ומדברי הר"ח שמענו שצמלאכה זו יש משום א' עוקר דבר מגידולו, צ' נטילת כשמה, ג' עוקר דבר ממקום חיותו, והמחזירו למים טרם שיבש כסלע לא עשה אף אחת משלש אלה, ואינו דומה לקולר תבואה וכדומה שאין צאפשרות

שהוא כנוס אצל הוא מחוצר אל המעט חלצ הנעלע צכותלים וזה החלצ הכנוס אינו עומד לנאת מעצמו צלל חליצה, וכשם דגני דם חצנין לכל הדם הכנוס כאלו נעלע כך גני חלצ חצנין כל החלצ כאילו הוא נעלע צצבר הדד ולכן מחייב ר"ח צזה משום קולר, אצל השערות והצפרנים אין תקנאת מהם מונעל, וזה העומד לקצינה הוא מחוצר עם זה שאינו עומד לקצינה אצל לא עם מה שמונעל ואינו מוקבל שום חיות מן הגוף כצנרת הגא"ט הכ"ל, כן נלפע"ד.

ולכאורה הי' אפשר לומר לתרן קושית הרמנ"ז ז"ל צפ' שמה שרעים הכ"ל אחויי הנוטל שפמו או צפרניו פטור משום קולר, דהיינו עעמא דרבנן דפטרי משום דהוי מלאכה שאינה זריכה לגופה שאינו לר'ך להנקצר ור"א מחייב הטאת נישום דר"א סובר דלא צעינן מלאכת מחשבת לפיכך חייב אפילו כשאינו לר'ך לגופה, דהא כך כתב רש"י צכריתות י"ט דלר"א לא צעי מלאכת מחשבת. אלא דזה אינו דהא כתבו צתום' הכ"ל דאפילו לר"י המחייב במלאכה שאינה זריכה לגופה לכל זאת לא מתקרי קולר אם אינו לר'ך להדבר הנקצר, ואין לומר דרק התום' ס"ל הכי דלא מתקרי צעיים קולר אלא צעינן זה, דהא כבר כתבנו צהודושי לשנת נצחר דגם רש"י סובר כהתום' דאפילו למ"ד מלאכה שאג"ג חייב צעינן צקולר שיהי' לר'ך להם, משום דאין קולר צעיים אלא צתבואה, וראי' לזה מהא דכריתות ט"ו גני דלית המדלית דרש"י מציא שם הא דהזומר ולר'ך לעצים, והא שם צכריתות צדר"א קיימינן ורש"י כריתות י"ט מפרש דלר"א לא צעי מלאכת מחשבת, וז"כ גם מלאכה שאינה זריכה לגופה נמי מחייב, ועי' רש"י צמשנה דף ז"א את אתי צמטה, ואמחי צעי לר'ך לעצים, אלא ע"כ דגם מי שמחייב במלאכה שאג"ג צעי צעיים לר'ך להם, ככ"ל, והוא לדעתי ראי' צרורה.

ובאג"ט, קולר—, הניח שתי ראיות דרש"י לא סבורא לי' כהתום', אלא דאין כפ"מ לענין מלאכה שאג"ג צין קולר עצים לשאר מלאכות, א' מהא דעירובין ק', דמקשי והא נתרי קינסי. — ואמחי אמרינן דעולין זאילן יבש צצנת, ונגזור צניש אטו לא — משמע דצנתרי דלא איכא חיוצ חטאת, דאל"כ לא גזרינן גזירה לגזירה, הגם שאין לר'ך להקינסי, והתום' שם לטעמייהו צצנת ק"ג, דמפרשי דצינשו הן ולא עוקציהוין ואיכא איסורא צניש כמו צלל ואין לר'ך לגזירה, אך לפירש"י צע"כ דאיכא צניש רק משום גזירה דלת, ש"מ, דיש חיוצ חטאת צלל, צ' מהא דעירובין ל"ד, נתנו צראש הקנה צומן שהוא תלוש ונעוץ הרי זה עירוצ — פירש"י שם לפי שהקנה רך איכא למיגזר שמה יקטום כי שקיל לי' — אצל לקטימת קנה ודאי הוא איידי דרכיכא מיקטמא ולאו צנות הוא אלא מלאכה דמחייב משום קולר, עכ"ל, הרי אף דאין לר'ך לעצים ולא מתכוון לקצירתם אעפ"כ יש צעיים משום קולר. ולצסוף מסיק האג"ט דראי' השני' אינה ראי' משום דהתם מיירי זאילן סרק וצזה גם התום' סוכרים דקצירה שאין לר'ך לעצים חסוד קצירה ולא אמרו אלא זאילן פרי, אולם הראי' הראשונה הוקה משום דגם מיירי זאילן פרי, ע"ש.

ובגליון האג"ט שלי כתבתי דצנאמת הריצב"ה שם דצף ל"ד מקשה הא סוף. סוף הוי דבר שאינו מתכוון, וקושיה זו קשה נמי דצף ק', דמה שייך לומר דגזרינן דילמא נתרי קינסי, והא אפילו נתרי אין כלאן איסור דאורייתא, דהא אינו מתכוון להסיר, ונודחי שאין כלאן פסיק רישא דהא חזינן דעולין הרצה פעמים זאילן יבש ולא קא מנתרי קינסי [ונמק"א פלפלתי אם גזרינן צצפת פס"ר] וצע"כ שהגזירה היא שמה יקטום ושמה יסיר קינסי לדעת ונודחי מפני שיטרך להם, וא"כ אין מכאן הוכחה דרש"י חולק על התום' זאילן לר'ך לעצים.

והאג"ט מלאכת חורש, ז"ט, כתב שהתום' לא כתבו דצעיים לא מתקרי קולר אלא א"כ לר'ך להם היינו דוקא

על ההעדר החיות אלף על ישות המיתה, וניצלה מכלל חיה
אין כאן עוד ישות המיתה אלף העדר החיות בלגד, עי' בספרי
משנ"א ק"א דף ל"ד.

ובבב"ל לא זכיתי לירד לסוף דעתו העמוקה של הפמ"ג ז"ל
המסופק בקרבן של יו"כ, הלך צוה בזלתי שהיו"כ
הותרה ולא דחוי' ומה שאלה יש, הלך לענין קרבנות אלו היו
כמו שהיום חול ואין צריך להדורי אחרי דרך של היתר, וכבר
הארכתי צוה במקומות שונים לענין הותרה ודחוי' בקרבנות
צבור. ואולי שהפמ"ג התכוון לקרבנות צבור הקרבין בשנת, כגון
יו"כ ויו"ט שחל בשנת, ולא על התמידין ומוספין כוונתו, משום
שכבר הצאתי כמה פעמים בשם מרן זצ"ל הא"ל, מדברי רש"י
עירובין ק"ג ד"ה הלכה כר' יהודה, שכתב: ומלאכה דלורייאת
לא „הותרה“ במקדש חוץ מהקרבנות תמידין ומוספין וקרבנות
צבור „שדומין“ את השנת, עכ"ל. התחיל בהותרה וקיים בדחוי',
אלא הכוונה דתמידין ומוספין הותרה, אבל קרבנות צבור לאפשר
שלא יחול היו"ט בשנת אִין אלף דחוי'. וראה מה שכתב צוה
רז ניסים גאון ז"ל נפרק ר"א דמילה לפרש מאמרם בספרי,
מתלליה מות יומת וזיום השנת שני כשנים צבור אחר לאמרו,
ע"ש. וראה בספרי משנ"א ת"א, דף ק"ה, וסא הארכתי.

נטילת נשמה גבי דגים

ורש"י ז"ל מפרש להשולה דג מן הים מכיון שיצא כסלע
חייב משום נטילת נשמה, וכן הוא נדק ע"ה בשנת,
גבי הלזון דפריך בגמ' וליחייב נמי משום נטילת נשמה, ונזכר
דיש משום נטילת נשמה דגמים כשם שיש צנחמה, ונריך ביאור
הלא אמרינן בחולין כ"ז: דגים שגזרו מן הים הכשירין צולל
כלום, דדוקא דבר שגזרו מן היבשה יש לו חיות נריא וזוהי,
ועופות יש להם חיות חלושה, אבל דגים אִין להם שום חיות,
א"כ אמאי צלמת יתחייב השולה דג מן הים משום נטילת
נשמה, הלא נטילת נשמה מתיחס לדבר שיש לו חיות ולא לדגים
שאִין להם חיות מדאִין נריכים שום שחיטה ואִין צהם משום
אבר או גזר מן החי, ורש"י בשנת ע"ה, ד"ה משום נטילת
נשמה כתב דנטילת נשמה היא צמשכן צללים מאלדמים ותחש
וחלזון, ע"ש. משמע דצד לומר דלכן יש נטילת נשמה אפילו
בדגים משום דגם צמשכן ה' נטילת נשמה בחלזון. אבל לכל
זאת אכתי קשה מי יימר דבחלזון היו נטילת נשמה מכיון שאִין
לדגים חיות, ועי' חולין ע"ה. אבל דגים דלא נפישא חיותא,
משמע דיש להם חיות אלף דלא נפישא.

והקרבן עדה — שהוצא צבא"ט הני"ל — שפרש דגם לפי
הש"ס דילן השולה דג מן הים חייב משום נטילת
נשמה כמו שפירש"י, נראה דלשיתו אזיל שהוא מפרש צירושלמי
אדג, ולא מחלזון שמענו וחלזון יש לו גידים ועצמות, כלומר,
דשמענו דמותר להרוג את החלזון בשנת ואינו חייב צו אלף
משום צידה כשצדו ולא משום נטילת נשמה, ואפשר דהיינו
טעמא משום דאִין לדגים חיות ככ"ל, אולם שאר מפרשי
הירושלמי אינם מפרשים שם כן, ואדרבה צירושלמי כלל גדול
צפייסקא דהקוסר והמתיר כתוב דחייב רק משום נטילת נשמה
ולא משום צידה וכן הביאו התוס' בשם הירושלמי צפרק כלל
גדול ע"ה, ד"ה הלך, ע"ש.

וצריך לומר מדאמרינן בחולין כ"ז הני"ל. דגים דלאו בני
שחיטה נינהו מכלן, משמע דמזד הסגרא חייבין צשחיטה
צשציל חיות קלה שיש צהם, ומסיק דאתי קרא דאסיפה צמקום
שחיטה דאחריני למימר דאינם נריכים שחיטה, והיינו דוקא
לפוטורם משחיטה אבל לענין שנת שזו ידענא ומצגרא דחייב
צהן משום נטילת נשמה.

ועתה רחיתי צספר צפנת פענת להגאון הנפלא מדווינסקא,
הלכ' שנת פ"חז' סוף ד"ה צכספ משה שכתב: ולענין
דגים אס שייך צהן חבלה כ"ל דלא, אע"ג דיש להם עור עיין
דף ק"ח, ועי' צחור"כ פרשת שמיני, דמרגה דחייב על העור,
ומ"ש רבינו צפ"א, הלכות כלים, אך כ"ל דגם שלהם לא מיקרי

להחירו כמו שה' צתחלה, כי התצוזה גדילה מהשרש שלה,
והקטירה עקרה ומקום גידולה ואִין שום מציאות להחזירה
למקומה ושמגדל מציאתן השרשים שגדלה קודם הקטירה, וכן
ההורג את דבר החי אי אפשר להחזיר לו את החיות לאחר
שכבר מת, וכן צעוקר דבר ממקום חיותו [ויצי ממקום חיותו
בזלתי שהוא לקוח מהירושלמי כי צצבלי צמאל רק עוקר דבר
מגידולו כצהאג"ט הני"ל].

ומסופק אי מה הדין צשולה דג מן הים בשנת ולא יצא
כרוצח סלע עד שהשכיכה אס דינו נמי דפטור כמו
שהחזירו למים טרם שיצא כסלע או שחל מכיון סקוף כל סוף
יצא כסלע יבנה למיתה זו מתחלה ועד סוף, ולא דמי להחזירו
למך המים שלא מת ולא נעתק מחיותו כלל, ומדהר"ה לא
אמר ששואל צל למעט צמחירו מכיון שיצא כסלע, היכי
דיצא למציאי שנת, דלז מציילא הוה ידענא מכ"ש היכי שהחזירו
למים קודם השנת ולא יצא כלל, משמע דצלל החזירו למים
אפילו יצא צמוציאי שנת חייב.

גם יש לעיין כשהוציא את הדג מן המים ויצא כסלע קודם
השנת והמיתו צידים בשנת, או שהוציאו בשנת ויצא כסלע
וצא אחר והמיתו אחר כך, אס זה שהמיתו בשנת חייב ורחימי
צפמ"ג אר"ה ס' תרכ"דד', צאלל אצרהם, שכתב: גם אי
מסופק קרבן צבור דוחה שנת, אי שוחט כל השנים — כל
השני סימנים — או רוב דוקא, אס לאמר לכפתלה מן התורה
שנים צעינן דחי שנת משא"כ אס מן התורה רוב ומדרצן
שנים י"ל לא דחי שנת, וכ"ת רוב נשחט כמתה דמי ולית
כאן נטילת נשמה, הך צורכא, דכחיה לכל דבריה, עכ"ל.

ויש להצין צדבריו של הפמ"ג, מה היא כוונתו, אס ראנו
לומר דהשוחט רוב שנים צנחמה הרי היא כחיה ולא מחייב
משום נטילת נשמה והשני הממרק את השחיטה גם כן לא
יתחייב דהא צלי שחיטת הראשון אלף צשחיטתו צלצד לא היתה
כאן אלף מיעוט שנים ופטור משום שנים שעשו, או אולי
כוונתו, דצשחיטת רוב הגם שהיא כחיה לכל דבריה לכל זאת
קשוב שוחט וחיב, והשני הממרק גם כן חצונ נוטל נשמתה
משום דעדיין היא כחיה, א"כ צמאל דשנים חייבין על מלאכה
אחת, ואִין ידעינן דאִין שנים חייבין על מלאכה אחת.

אור"ח צכל אופן ממה שכתב דנשחט רוב שנים הרי היא כחיה
לכל דבריה וצגמר השחיטה יש ג"כ משום נטילת נשמה,
נוכל ללמוד הך שנסתפקתי צשולה דג מן הים הני"ל, דק"ו
צדג שיצא כסלע קודם השנת והמיתו צידים בשנת דחייב, דהא
יצא כסלע אִין צו כל כך מיתה צצשחיטת רוב שנים. ומרש"י
חולין ע"ה ד"ה מררעט, שכתב: מפרפר וכגון שיצא צו
כסלע צין ספיריני דתו לא חי כדאמרינן צמסכ" שנת ק"ה,
אִין הכרע, דאפשר דכוונתו שאינו יכול לחיות וסופו למות, ע"ש.

א"ל דלא זכיתי לדעת מאִין הוציא הפמ"ג דבריו דנשחט
רוב שנים הרי היא כחיה לכל דבריה לענין שנת.
וכנראה כוונתו משום דאמרינן דלנכרי מפרכסת אסורה, וכן
אִין מומנין כותי אצני מעים, חולין ל"ג, ותוס' דף ק"ב,
ד"ה אלף. משום דצכותי לאו צשחיטה תליא מילתא אלף צחיות,
הרי דלאחר שחיטת הרוב עדיין יש צה חיות, אבל לפי זה
אפילו שחט כל השני סימנים והיא מפרכסת ג"כ חיות יש צה,
וההורגה לאחר שחיטה כשהיא מפרכסת יתחייב, אלף ע"כ
דצישראל כיון דצשחיטה תליא מילתא וכיון דלאחר שחיטה
חצונה כמתה שז אִין צה איוסור לענין שנת, א"כ מה לי
רוב או כל השני סימנים והלא אמרינן בחולין קכ"א: שחט
צו שנים או רוב שנים ועדיין היא מפרכסת חזקיה אומר אינה
לאצברים ר' יוחנן אומר ישנה לאצרים, חזקיה אומר אינה לאצרים
מתה היא, ר' יוחנן אומר ישנה לאצרים לאו מתה היא. א"ל
יצאה מכלל חיה ולכלל מתה לא צאה, ע"ש. מצואר דאפילו
ר' יוחנן מודה דיצאה מכלל חיה וא"כ מה נטילת נשמה יש
צזה, ורחוק הוה הדבר לומר דהחיוצ של נטילת נשמה הוה לא

שחיטה לא, ופי' רצינו גרשום שם: כלומר הני מילי צהמה דטולדו צה סימני טרפה ללו חשינה טרפה דלינה רלויה לשחיטה וכיון דלינה רלויה לשחיטה חשונה מתה אזל דגים חייס חשונין מתים עד שימותו, ע"ש. הרי דפשיטא לי' להש"ס שי' להס חיות, ועי' בתוס' שם ד"ה מחי זינייהו.

וראיתי צספר ישועות מלכו מאת הגאון ז"ל מקוטנא, קרית ארצע, רמז"ס הל' שנת א"ה, שהרצה להקשות על דברי התוס' הכ"ל בשנת ע"ג: דאפילו ר"י מודה דלא מקרי קולר אלא ח"כ צריך להדגיר הנקצר, והקשה מהא דשנת פ"א, ה' מונח על גבי קרקע והניחו ע"ג יתדות חייב משום תולש, ופירש"י דהאי חייב לאו דוקא אלא אסור משום דדמי לתולש, דאי חייב מונח קאמר, לנורך היכי שרי רנן — משום דאמרינן לעיל צרור שעלו צו עשנים מותר לקנה צו — איסור כרת וסקילה משום צורך קינות. והתוס' שם הסכימו לפירש"י, והרי לפי דבריהם נקולר כשאינו צריך להנקצר ד"ה פטור לפי שלא נקרא קולר, ח"כ כשעושה לנורך קינות וא"ל לעשנים שעלו צו לא מקרי קולר לד"ה ומה חיונ וסקילה יש כאן, עכ"ל.

כנראה שהגאון מקוטנא הצין בדברי תוס' אחרת ממה שפירשנו בשם האג"ט, והתוס' לא קאמרי אלא דנקולר עלים דוקא זעיןן שיהי' צריך לעלים משום דמלאכת קיירה משתייכת צעממותה רק לתצואה ולעשנים כמו שכתב המהרש"א בסנהדרין דף כ"ו, ולפיכך הקשה הגאון הכ"ל מפרפוסא שליניה עלים, וע"ש שהצריך צהרצה קושיות גם מירושלמי, ולפי הכ"ל אין כאן קושיא דהא הירושלמי משמע הא דצריך לעלים, ומחייב על דעת' דרנ כהנא שתיס אפילו צאינו צריך לעלים.

ועתה ראינו צספר אמרי בינה דף מ"א: שהביא בשם גשמת אדם כמו שכתבתי דדוקא צעלים זעיןן צריך לעלים, והגיו על דבריו ופסוד דנכל תולדות קולר זעיןן שיהי' צריך לדבר הנקצר, ולפלא שלא ראה בדברי המהרש"א צסנהדרין כ"ו הכ"ל. אולם בחידושי הר"ן הקשה אחזי' אין צנטילת הצפרנים משום קולר ותיצן משום דאינו צריך לצפרנים ונקולר זעיןן שיהי' צריך לדבר הנקצר, משמע ופסוד דלאו דוקא צעלים אלא בכל הדבר הנקצר הדין כן, וכנראה יש חילוקי דעות צבה.

גם מה שהביא שם הגאון ז"ל ראי' מדברי הרמז"ן ז"ל הכ"ל שהקשה אחזי' מחייב ר"א צנטול צפרניו ושפמו רק אחת אחזי' לא מחייבין נמי משום תולש תולדה דקולר, ודייק הרמז"ן מזה דאין קיירה אלא צנידולי קרקע ממש, ואי אמרת דאין ר"י מחייב צמלאכה שליניה צריכה לגופה נקולר, מה קושיא הא אין הנטול צפרניו צריך לצפרנים, אלא ע"כ דהרמז"ן לא ס"ל כהתוס', אלא דגם צקיירה חייבין צמלאכה שאל"ג. ולא זכיתי להצין, דלפי מה שהצין הגאון הכ"ל דכוונת התוס' היא לאו דוקא צעלים אלא בכל קיירה זעיןן מלאכה הצריכה לגופה, ולכן הקשה מה מקשה הרמז"ן מנטילת צפרנים דליחייב משום קיירה, דכש שר"א מחייב על הגזיזה הנס שאל"ג ה' צריך לחייב גם אקצירה שאל"ג, ומדלא מחייב אקצירה ש"מ דאין קיירה אלא צנידולי קרקע מש, דא"כ אחזי' מקשה הרמז"ן דוקא אר"א דליחייב תרתי, וקושיא זו לא כל כך חזקה דהא ר"א מחייב קחני, ואפשר לפרש מחייב תרתי, ציותר ה' לו להקשות אהכתיס דאמרו תלש אפילו כאן אלא שנות, ואחזי' אין כאן חיונ טעלת משום תולש תולדה דקולר, דהא מנואר שם דגם רנן ספרו כר"י דחייב צמלאכה שאל"ג, דאל"כ איך אמרינן שם אצל בכלי ד"ה חייב, ע"ש בתוס' ד"ה אצל בכלי, צשלמא אי אמרינן דהרמז"ן ז"ל סובר ג"כ כהתוס' הכ"ל דף ע"ג, דאפילו ר"י לא מחייב צקולר שלא צתצואה אלא צצריך להנקצר, שפיר לא הקשה מרבנן דפטרי ואמרו דאין כאן אלא שנות, משום דאגזוז לא מחייבו דהוי דלאו כאורחיה' אס לא צכלי, ואקולר לא מחייבו משום דאינו צריך להנקצר, והקושיא היא רק לר"א דלא צעי מלאכת מחשבת כלל כמו שכתב רש"י צכריתות, וממילא לא שייך לומר דאס אינו צריך להנקצר לא הוי מלאכה וכצצריך להנקצר הוי מלאכה דהא

דס של נטילת צמה ולכך לא חייב על הדס מכות דמחא דלא צכרנים כמנואר נהל' מ"א ולשיטת רצינו אפשר דחייב, עכ"ל. ולא הצנתי דצרינו כלל הא מפורש בש"ס ע"ה, גבי חלון וליחייב נמי משום נטילת צמה, ואי אפשר שגמ' זו נעלמה מהגאון הנפלא הכ"ל צשעה שהוא עוסק צה, ואפשר דדעתו דחלון אינו מן הימים אלא מן ההרים הוא צא כדליתא צסנהדרין ז"ל, ועי' רש"י מנחות מ"ד. וצרייתו דומה לדג, ועולה אחד לצנעים שנה, פירש"י ועולה מן הארץ, משמע שאין זה דג כלל. אלא דכל כי האי ה' לו להגאון הכ"ל לפרש ולא לסתום.

אם יש חיוב על שביית דגים בשבת

ויש להעיר צבה עיניא אס חייב צדגים משום נטילת צמה, מהא דאמרינן צצ"ק כ"ה המרציע שני מינים צנים לוקה, וצתום' שם צסם הירושלמי דאין זה צדגים משום דלא אפשר אלא צשאר חיות הים ע"ש, משמע דאולי ה' מליאות להרציע דגים ה' חייב משום הרצעה, והלא הרצעה אינה אלא צבעלי חיים שי' להס חיות, וכן הנהנה צכלאים משמע שם דאסור צדגים, דעד כאן לא מייציעא אלא צמנהיג צעיא וצינוטא כיון דעיא לא נחית צים וצינוטא לא סליק ליצשה, אצל צעלס איסור של להנהנה צכלאים יש צדגים ואי אמרת דאין דגים צכלל צעלי הו, איך יש צסם משום הנהנה צכלאים. ואולי שאני צינוטא שאינו דג אלא חיה צנים, ויש לו חיות נפישא, אצל צדגים ד"ה וסמויך, שהוא עיא צנים, ויש לו חיות נפישא, אצל צדגים לא שמענן, אלא דמתום' צ"ק כ"ה ד"ה המרציע, לא משמע כן דהא מציאים צסם הירושלמי דיש כלאים דהנהנה צכל מיני דגים.

ולענין שנת אס אדם תצווה על שביית דגים שלו, יש שם צתום' כעין סתירה או הורה צדצריהס, דצד"ה איתא למיניהו, כתצו: ומשנת לא מצי למייקף, כלומר, דהמרציע שני מינים צנים לוקה משום צהמתך לה הרציע וגו' כשם שוכל צהמתך האמור צשנת כולל גם מיניס צנים, דמוכל צהמתך האמור צשנת, לית לן לצרובי אלא כל מילי דיצשה שאדם רגיל לחמר אחריהס, דגני מחמר כתצו קרא צהמתך גני שנת, עכ"ל, מנואר וצדצריהס שאין איסור מחמר ולא הצו של שביית צדגים וצשאר מיניס צנים. אולם אח"כ, שם צתום' ד"ה המנהיג צעיא, כתצו צסוף צדצריהס: ועי"ל כי היכי דילפינן כולהו משנת ה"ן ילפינן שנת צהמתך צהמתך מהרצעה לאסור דגים צשנת צמלאכה והדר ילפינן כלאים דהנהנה וצשנת, עכ"ל. מנואר דלא כמו שכתצו מקודס אלא דיש שביית צדגים צשנת. ראה מזה צסוף סימן תר"ג.

ומזה שכתצו מקודס דאין איסור צדגים צשנת משום דלא אחרני אלא כל מילי דיצשה שאדם רגיל לחמר אחריהס, יש לדקדק, הלא מנואר שם צש"ס דעופות איתרצו, והלא אין אדם רגיל לחמר אחר העופות. ואולי כוונתם לשלול רק מילי דים שאין אדם מחמר אחריהס כלל, אצל מילי דיצשה הואיל שי' מחמר צנהמה שהוא מין דיצשה יש נמי מחמר בעופות הואיל ומין דיצשה הוא הנס שאין רגילות לחמר אחריהס, מכל מקום שזה הוא צצד זה שהוא מין דיצשה, דאי לא מרציינן עופות, א"כ רצוי דמכל למחי אחי.

ולצביית שמחי דלית להו שביית כלים דאורייתא, וילפי מוכל אשר אחרתי אליכס תשמרו, יש להסתפק אס יש שביית כלים צכל מילי וגם צדגים דלא גריעי דגים מכלים, או שמה שאני כלים דאדם רגיל לעשות צהס מלאכה ולא דגים, ואס נאמר דגם דגים איתרצו לצ"ש, אפשר דאין הורה צדצרי התוס' הכ"ל אלא שצסוף כתצו לשיטת צ"ש.

אולם מסוגיא דחולין ע"ה. דצעי רנ צסדא נולדו צדגים סימני טרפה מהו — שיטמאו טומאת אוכלין — תיעי למ"ד טרפה חיה ותיעי למ"ד טרפה אינה חיה וכו' משמע שי' להס חיות דהא אמרינן שם דאפילו למ"ד טרפה אינה חיה הני מילי צמה דיש צמינה שחיטה אצל דגים דאין צמינס

לא סבר האי סברא של מלאכת מחשבת. אצל לפי שיטת הגאון ז"ל ה"ל ה' לו להרמז"ן להקשות מחכמים דפטרי לגמרי.

גזירת עור מאדם, מילה משום תולש

ובספרי משנ"א ח"ג דף ל"ט פלפלתי בדברי הט"ז אור"ח סי' ש"ו א"ס יש חיוב צאדם המסיר מעורו בשנת משום גוזז או משום קולר ע"ש, ומש"ס מעילה י"ח, יש קנת ראי' לדם מיקרי מחובר לקרקע ולא קרקע, דהתם ילפינן מעילה בהקדש מסוטה שנאמר זה כי תמעול מעל, ואמרינן שם יכול פגם ולא נהנה או נהנה ולא פגם ונחזור לקרקע, פירש"י כגון צלינן של הקדש, ע"ש, הרי אף דילפינן מעילה מסוטה לכל זאת הו"א דיש מעילה צלינן משום לדם תשוב מחובר לקרקע כמו חילן, ואולי חכמינו ז"ל הולילו זאת מן הכתוב כי האדם עץ השדה, דברים כ"ט, ושם רש"י מפרש בלשון שאלה שמה אדם עץ השדה, אצל הרמז"ע וכן הרמז"ן ז"ל מפרשים שכן הוא שהאדם הוא עץ השדה כי חיי בן אדם הוא עץ השדה.

ובשיטה מקובלת כתובות ה'. מפרש דיש צמילה משום תולש כדלמרינן בשנת גזי צפורן שלל פירש לחייב חטאת אם נטלו צבלי וכו', וראיתי בספר יהושע סי' כ"ד שהקשה מנא לן דמקלקל בתורה חייב משום דלגיטריד קרא למשרי מילה בשנת, שנת ק"ו, שמה מקלקל בתורה פטור, אלא דהתורה הצריכה להחיר איסור תולש בשנת דהא אמרת דצמילה יש משום תולש ונשמע מכאן דמקלקל בתלישה חייב אצל לא מקלקל בתורה, וכן הוצאה קושיא זו בהרבה אחרונים. ובספר ה"ל תירץ משום דקיימ"ל מל ולא פרע כחילו לא מל א"כ עיקר המילה היא הפריעה, ומדכתיב בתורה וניום השמימי ימול וכו' ולא כתיב יחתוך צמר ערלתו היינו ע"כ דכוונת התורה להחיר הפריעה דבזה אין כאלו שום מלאכה רק החבלה, ולהכי הוכיח בגמ', דכל המקלקלין פטורין חוץ מחובל ומנעיר ולא הקפידה התורה להחיר החתיכה מטעם תולש כי תלישה בללו הכי מותרת משום מקלקל ולא באתה התורה אלא להחיר הפריעה שיש בה משום חובל, ע"ש.

וראי' זכיתי להצין דבריו, דבשלמא אי היו כתיב צמד דוכתא ניב חיתוך וכאלו שינה הכתוב צדיצורו ימול, שפיר היו דרשינן דרשה כזו אצל השתא דכל התורה כולה לא מצינו ניב חיתוך אלא ימול חיד משמע דנא הכתוב להחיר פריעה, ועוד, הא רב סובר צינמות ע"א, ללא ניתנה פריעה לאצרהם אצינו ולכל זאת לא כתיב צי' צאצרהם אצינו לשון חיתוך אלא לשון ימול, ש"מ דכך הוא משפט הלשון ולא ה' אפשר לכתוב יחתוך.

ובעצם הקושיא ה"ל כ"ל צדק פשוט דל"ק מידי, דאפילו נימא דמה שהצריכה התורה להחיר מילה בשנת הוא משום איסור תלישה, אצל תלישה זו נעשית צדק חבלה כי אי אפשר למול בלא חצורה וממילא נשמע דכל מקלקל שהוא צדק חבלה חייב אצל תלישה שאינה נעשית צדק חבלה לא שמענו אצריך קרא להחיר.

וראיתי' נספר עטרת חכמים להגאון זצל צדוק טעם יו"ד סי' כ"ג, שהקשה ג"כ בעין. קושיא ה"ל שנספר יהושע, אלא שהקשה לשיטת הרי"ט. ה"ל דגוזז אף במלאכה שאצל"ג הייבין, א"כ מנ"ל לר"ש דמקלקל בתורה חייב מדלגיטריד. קרא להחיר מילה בשנת, הא אף לשיטת ר"ש דמלאכה שאצל"ג פטור, אגיטריד קרא להחיר מילה בשנת משום דאית בה מלאכת גוזז — כדמבואר נאס"ז לכתובות צבונאי דם מפקוד פקוד — שחייבין עליה אף במלאכה שאצל"ג. אצל בחבלה דאין חייבין על מלאכה שאצל"ג אין חייבין על חובל משום דהוי מקלקל. אלא שהגאון ה"ל אומר שלל עלתה כלל על דעתו של הרי"ט לומר דגזירת הכתוב היא צנאפה שחייבין עליה אף במלאכה שאצל"ג, היפך דברי התוס' בשנת ז"ד, ד"ה אצל צבלי, אלא שכוונת הרי"ט לכוין דמצינו במשכן שהגזיפה

היתה שלל לצורך הצמר הגוזז, ומה לנו למדין דעלם מלאכת הגזיפה אינה צנאמר הגוזז אלא בתיקון העור שמתנו גוזז הצמר, וכיון שזה הוא עלם המלאכה ממילא כל גזיפה הוי מלאכה הצריכה לגופה, דהרי זה רצונו של הגוזז שיה' העור פניו מהצמר או מהשער שעליו והיא המלאכה שאסרה התורה, דמלאכה חסונה היא כיון שכך היתה מלאכה זו במשכן בלצורך העור גוזז את השער וכיון דלר"ש לא תשוב תיקון מצוה לתיקון שוב הוי חתיכת הערלה מלאכה שאצל"ג, ע"ש.

ואני' לא זכיתי להצין את הפירוש הזה צדרי הרי"ט, דאם כן ה"ל גזוז צמר מכבשים חיים שצביל שהוא צריך לצמר יפטור לר"ש דהוי מלאכה שאצל"ג דהא נמשכן היתה הגזיפה שלל לצורך הצמר הגוזז אלא לצורך תיקון העור, ונפרט לשיטת התוס' דכל שאין הצורך כמו במשכן הוי מלאכה שאצל"ג, וזה ודאי דר"ש אינו חולק אמתני' דקתני גזיפה. ואין לומר דגם גזיפה לצורך הצמר היתה נמשכן אלא שהיתה גם גזיפה לצורך העור א"כ מ"י יימר דזו הגזיפה שלל לצורך הצמר היא מלאכת גוזז, ונפרט שכבר כתבתי במשנ"א ח"ג במלאכת מונח שהגזיפה לצורך עיבוד העור אינה מלאכה כלל כיון שמעממה נעשית, שהגזיפה נופלת לאחר שמיידין את העור צמיד, ע"ש.

וברש"י עירוצין כ"ג, ד"ה ואם צבלי, כתבו: והוא לי' חותך מצעלי חיים והוי תולדה דגוזז. והקשה הרש"ט שם א"כ צמילה לחייב משום גוזז וצ"ס שנת ק"ו משמע דרק משום חובל ולא משום גוזז חייב. וכתב דלפשר דגם כאלו הכוונה משום חובל דלא שייך גוזז אלא צדצר שגזעו מחליף כמו צמר אצל עור אין גזעו מחליף כדליתא בגדה כ"ה, ועוד משום דאין צריך לעור הגוזז, כמו שכתבו התוס' בשנת צבולר ואין צריך לעצים. גראה שגם הרש"ט הציץ בתוס' ה"ל כמו שהציץ בעל האמרי בינה והגאון מקוטעל ה"ל, דלאו דוקא צעלים אלא בכל דבר אינו חייב עד שינצרך לדבר הנקצר, ומה שכתב דאין גוזז אלא צדצר שגזעו מחליף תקשי א"כ הגוזז מן המתה דמפורש בתוספתא ה"ל דחייב, אמאי הא צמתה אין גזעו מחליף. וקשה לומר משום דמחיים ה' גזעו מחליף לכן גם צמתה תשוב גזעו מחליף. אלא דאם נאמר כהרש"ט שאין צעור משום גוזז ולכל היותר נאמר שיש בו משום תולש, לא קשה קושיית העטרת חכמים ה"ל דהא הרי"ט ש לא אחר אלא בגוזז.

ורע' דמה שסוברים המפרשים ה"ל שיש בגזיפת עור משום גזיפה או תולש יש להקשות מדברי התוס' בשנת קכ"ט, ד"ה כל האמור, שכולו, המנויים שם בגמ' אין צהן איסורא דלורייתא ע"ש, והא שם נאמר חותכין את הטיצור, ואם כפי המפרשים ה"ל אמאי אין איסור דלורייתא בחתיכת הטיצור הלא יש בה משום תולש או גוזז.

ואם נאמר כשנת הרש"ט דאין גוזז אלא צדצר שגזעו מחליף יניחא דהא צטיצור אין גזעו מחליף, וגם לא שייך קצירה לשיטת התוס' אלא צצריך להם אס לא בתצוזה, וכאלו לא שייך לומר דהחותך את הטיצור הוא צריך לטיצור כמו צעלים וצריך להם, דחתיכת הטיצור הוא לטונת הילד ואמה ולא לצורך החותך.

המל בשבת ופרע לאחר השבת אם חייב

והדרנא להא דספר יהושע ה"ל שכתב צפשיטות דכיון דמול לא פרע כחילו לא מל א"כ עיקר המילה היא הפריעה וכוונת התורה. צאמרה וניום השמימי ימול להחיר את הפריעה. ובכן מסופקיני, צמל מילה שלל צזמנה בשנת דחייב משום דלא. התירה התורה אלא צזמנה, מה דהין אס מל בשנת ופרע לאחר השבת, אס נאמר דפטור משום דמה שמל בשנת לא תיקון כלל כי דינו כחילו לא ממול מחמת חסרון הפריעה ואין כאלו אלא חובל גרידא ופטור למ"ד, כל המקלקלין פטורין אפילו חובל ומנעיר, או שמה כיון דפרע אחר השבת

תרי"א. ואין כרגלים חומא (משלי יט ב) אחד היו לו מנעלים רחבים ואחד היו לו מנעלים קטנים אמר אותו שמנעליו רחבים לאותו שמנעליו קטנים למה תלך (א) בחצרנות כמו הפרשיים, אמר לו ואתה למה אתה חומא שאתה הולך בשבת

משנת אברהם

הוא שיהי' אסור, דע שמיסתחיל לעשות חצורה צלוצר הצמחה הוא מחלל שנת קודם שיחוט שום דבר מן הושט ומן הגרנרת, ואם תרצה לצלר יותר תאמר זשעה שיחוט קצת הסמינים קודם שיגמור השחיטה הוא מחלל שנת זשעה שיגמור השחיטה הוא פסול, עכ"ל ע"ש. ועי' נספר חסידים שלי דף קכ"ו: וגם נכאן תקשי קושיית השג"א הנ"ל הלא הרמז"ס פוסק דמקלקל בחצלה פטור, ואמאי חילל שנת משיסתחיל לשחוט הלא אין כאן אז אלא הקול גרידא ובע"כ דכיון ששחיתו מועלת גם צהסתחלה דהא אי אפשר לו לגמור את השחיטה גלי התחלה, לפיכך גם התחלה בכלל תיקון הוא. כסגרת השג"א הנ"ל גני מילה.

אל"א דהר"ן חידושו לחולין הניא סגרא זו נסתמח לא נסם הרמז"ס ודחה אותה וכתב: ואין זה כלום אלני דנשבת נמי לא מחייב אלא נגמור שחיטה דמקמי הכי הו"ל מקלקל בחצורה דקיי"ל דפטור, ע"ש. ויריד ציבור, לדעת הר"ן ז"ל תקשי מהא דשנת קל"ג הנ"ל, דאמר רב אשי לעולם אומן וכו', הא הכא גני מילה נמי הוי מקלקל בחצורה טרם שנגמרה המילה והפריעה ולכל זאת חייב.

וצריך לחלק לדעת הר"ן ז"ל דשחיט שחיט שאין כאן שום תיקון עד שלא נגמרה השחיטה, דהסתלת השחיטה מלכד החצלה הרי היא גם כן נקינת הושט, עי' רש"י חולין י"ט, ד"ה שחיתו פסולה, והוי כשאר שוחט שמתקן את הושט מעט מעט עד שגמרת שחיטתה, וכן פירש"י שם דף כ', ד"ה וכו', וכן בכל השוחטין משתקן הושט יש כאן מעשה טריפה וכי גמר שחיתו מיתכשרא אס לא שיה שיעור שהייה, ע"ש. אבל צמילה המורה היא הסרת הערלה, וכל מה שחותך אפילו מעט הרי היא פעולה של הסרת הערלה ואין כאן מקלקל צעם מלכד החצלה, והחצלה אינה חצובה לקולו מפני שיש צוה תיקון גברא, ואפילו לא ימול את כל הערלה צנת אחת וישסה צין חיתוך למיתוך לא הוי מקלקל צהחיתוך של המקנת הראשון, משא"כ בשחיטה.

ובחידושי רע"א לשנת מערכה ג"ח הוצא צה"א דף קכ"ו, הקשה על שיטת הר"ן הנ"ל דצוצר דעד גמור השחיטה הוי מקלקל, דהא הוי מקלקל על מנת לתקן, ותירץ לפי התירוק הנ" של התוס' צנצנת ק"ו דצעיק תיקון מיד צשעת הקלקול, והכא אין התיקון מיד אלא נגמור שחיטה, שאז מוניחא מידי אצור מן החי, ע"ש. אולם התוס' שם הקשו ממוחק ע"מ לכתוב וקורע ע"מ לתפור שאין התיקון צשעת הקלקול והכל מודים דחייב ותירוק גמור הוא שהרי אינו יכול לעשות התיקון אלא ע"י קלקול, עכ"ל. ולפי' לכאורה גני שחיטה נמי צדין שחילת השחיטה צריכה להיות תיקון גמור שאי אפשר לעשות את סוף השחיטה שהוא התיקון המוניחא מידי אצור מן החי צלל תחילת השחיטה. אולם התוס' סהרו צוה צמה שהוסיפו שאחד מן התנאים הוא שהקלקול גורם תיקון יותר טוב לצסוף, והלא גני שחיטה אין כאן אלא תיקון כל דהו צמה שמוניחא מידי אצור מן החי, כמו שכתבו שם וצחולין ח' ד"ה מותר לשחוט צה, וזה הוא לפי שיטת הר"ן ז"ל, אבל גני מילה מודה הר"ן ז"ל כמו שפורש צש"ס שנת קל"ג, דשם כל התנאים גם יחד, דהתיקון הוא תיקון גמור ולא כל דהו ואי אפשר לצל לירי גמר צלי התחלה.

נמא דפעולתו שפעל צנצנת היתה פעולה של תיקון וחייב, ואת"ל דכשחל צנצנת ופרע אחר הצנת חייב, מה הדין כשחל צנצנת ואחר הצנת צל אחר ופרע מי מחייב הראשון על המילה שחל, ועי' נספרי משנ"א ח"א דף מ"ד שהארכתי צמילה ופריעה אס הם שני ענינים נפרדים או צ' חלאי מלות. אלא דשם הדין לענין המורה וכלן השאלה על החיוב של חילול שנת משום דמילה צעמחה ומקלקל הוא אס אין צה תיקון גברא.

ואין זה ענין להשאלה שפלפלו צאחרונים צהדציק פת צנתור צנצנת סמוך לחשכה ונאפת צמוז"ש אי חייב, עי' צלג"ט, וצחלקת יוצב, דשם אין מקלקול צהמלצכה שעושה צנצנת, אבל כאן יש מקלקול צעם המלצכה כי חצלה צעמחה מקלקול הוא.

וראיתי צשאנת ארי' דיני מילה ס' כ"ב. שכתב דלפי מה שפסק הרמז"ס ז"ל נספ"א מה"ל שנת כר"י דכל המוקלקלין פטורין אפילו חובל קשה איד פסק צפ"ג מה"ל שגגות: אומן שצל לימול לפנות היום ציום השנת ונאמר לו שלא נצלר לו פפאי ציום כדי שימול ואס תתחיל למול לא תשלים עד יציאת השנת ומנאצת חובל צנצנת ולא עושה מורה, ואמר רגיל אי חריז וצמהרה אומל, אס לא השלים אלא עד יציאת השנת ה"ז חייב תטלת אחר שהתרו צו, ע"כ. ואתאי חייב כיון שלא השלים ולא עשה מורה אין כאן משום תיקון גברא והו"ל מקלקל בחצלה דפטור לדודי דפסק כר"י. אלא צצו י"ל דמ"מ יש כאן משום תיקון גברא דאותו מקנת שחל צנצנת לכשיגמור לאחר השנת גם זה נחשב מתיקוני גברא לענין דהוי לי' מתקן, ומ"מ כיון דלא השלים לגמרי צנצנת לא ניתק שנת לחות אצלו וחייב, עכ"ל. מצוצר צוה דעת השג"א דצמה שאינו גמור את המילה, — וצודאי הדין כן הוא צמל ולא פרע — לענין שנת חייב הנס שלא עשה כל התיקון צנצנת.

ורדין זה שכתב הרמז"ס ז"ל כתוב צנצנת קל"ג: אלא אמר רב אשי לעולם אומן וכגון דלתא צין השמשות דשנת ואמרו לי' לא מספקא ואמר להו מספקינא ועד ולא איסתפק ואישתכח דחצורה הוה דעוד וענוש כרת, ע"ש. אלא שחרמז"ס כתב דחייב חללת כלומר שחל שוגג דסבר שיספיק אומן לגמור את כל המילה, ואפשר דמשום זה הוסיף הרמז"ס ואמר רגיל אינו חריז וצמהרה אומל, כלומר דזה ה' צמות שיספיק לו הזמן וצמונע המילה נולדה הסנה אשר עכצתו לעשות מלצכתו צמהרה כמו שרגיל ולא הספיק, מחמת הסנה, למול עד שחשכה, וצנח' דקצצו לי' למזיד מיירי שצלל סנה לא הספיק הזמן, דאל"כ תקשי מדוע כתב הרמז"ס שחייב חללת זשעה שאמרו צנח' וענוש כרת. אלא צצכל אופן צשמע מדברי הש"ס והרמז"ס הנ"ל, שהחל צצוגג מילה שלא צצמנה צנצנת, דעוד גרע מהדין של הש"ס, דהתם אס היתה כפי דעתו שיספיק לו הזמן, הרי צצשות קא נחית, אבל הכא אי אפשר שתהא וניאיות שיתחיל צצשות, ולא הספיק לפרוע עד אחר השנת דחייב, והוא כפי צנצנת השג"א הנ"ל דמה שחל תיקון הוא צצמקנת מכיון שסוף כל סוף צריך ה' למול אחר השנת.

וביצא צו כתב הרמז"ס ז"ל צפיה"מ לחולין י"ד, הנאצתיו כמה פעמים צצצורי, שוחט צנצנת צציו"כ שחיתו כשרה, דמיירי צצוגג דחי צצמיד שחיתו פסולה משום דהוי מומר לחלל צצנות, וככת שם: ושחל תאמר למה לא תהא שחיתת מיד צנצנת כשרה הוהיל וחינו ומחלל שנת ואין שחיתו פסולה אלא לאחר גמר שחיטה, ואס שחט אס"כ שחיטה שני

תרי"א. (א) אולי צ"ל בשחצנות כמו אנשי שחץ שבת סי"ג א.

במיט או בחול ואבק של חול [א] והמיט נשאר על המנעלים ואתה הולך בהם בשבת הרי אתה חוטא וכתוב ואין ברגלים חוטא אמר לו וכי אני מתכוין אמר לו (ב) מודה ר' שמעון בפסיק רישו ולא ימות. תריב. מעשה באחד שהיה צמא למים עד שלא נותרה נשמה בו כמעט ולא רצה לומר להביא לו מים בשבת והוא לא היה יכול ללכת למים וכשהביאו המים לא רצה לשתות כי אמר מי בקש זאת מידכם לחלל שבת בעבורי אמר לו החכם אל תעבור על (בראשית ט ה) את רמכם לנפשותיכם אדרוש ועוד שאם לא תשתה נמצא שחיללו שבת [א] שלא לצורך. תריג. מי שמביא מים דרך רשות הרבים לסיקוח נפש בשבת לא יביא דלי [א] מלא מים אלא יביא כרי להשקות החולה (א) בלא צמצום ולא יקרקק בזה בי אדהכי והכי מן ימות.

תריד. לא יאמר אדם ו' ימים ו' לילות חול ובהמתו עושה מלאכה אתן לאכול לה הרבה וכן לעבדו ולשפחתו אבל בשבת שאינם עושים מלאכה אפחות להם מן המזונות (דברים ה יד) למען ינוח עבדך ואמתך (שמות כג יב) שורך וחמורך כתיב (שם שם) וינפש בן אמתך והגר ואם אתה מרעיבם [א] אין זה מנוח (משלי יב י) [ב] יודע צדיק נפש בהמתו פירושו כמו (דברים כ ז) ידע לכתך את המדבר שתרגומו סיפק את צורכך (הושע יג ה ז) אני ידעתיך במדבר בארץ תלאובות במרעיתם וישבעו ולא יריץ את בהמתו בשבת ובחול אם יש לאדם שני עבדים וזה טורח כמו זה לא יתן לאחד יותר מלחבירו לאכול. תרטו. קצב אחד אמר לעשיר תקנה ממני בשר לצורך שבת ראה העשיר אמר בשר בחוש הוא ולא אעשה עמך חסד ברבר וילול שבת כשיחיה לך בשר שמן אקנה ממך כיון שאינך חושבו בכבוד שבת רק כשתרויח גם אני איני חושש

משנת אברהם

סימן תרי"א

מכבוד השבת שלא לצאת במנעל שיש עליו מיט

[א] והמיט נשאר וכו'. נש"ס שנת קמ"א אמרין לא יאל קטן צמנעול גדול וכו'. פירש רש"י משום דנופל מרגלו ואתי לאתויי, וה"ל דאסור מדרבנן משום גזירה לאתויי ואי מיירי צמקוס שיש עירוב מה איסור יש שהולך צטיט וכשאר הטיט על המנעל, הלא גם צמנעל כפי מדת הרגל ג"כ כשאר טיט על המנעל, וקשה לומר משום דמה שמוציא טיט יותר מכפי הצורך למדת רגלו יש צו משום איסור הוצאה, דהא המוציא צמנעלו וצמנדלו פטור שלא הוציא כדרך המוציא, שנת ג"צ צמנעל, ואפילו נאמר דהוי פטור אצל אסור אצל אידך יתמיר רבינו ויחמר הרי אתה הועל בפסיק רישא דלא ניחא ל', ולעיל צמיון תר"י משמע שפונד דפסיק רישא דלא ניחא ל' מותר שהרי כתב: ואם מנתח כואצ לו ואינו מתכוין, ע"ש. וכנראה דהקפידה היא לא משום איסור הוצאה, דודאי מיירי נהצר מעורבת, אלא משום שאינו מכבוד השבת ללכת צמנעלים מלאים טיט בשבת. אלא דהענין של פסיק רישא שכתב רבינו אינו יכול לכוון מה ענינו לענין שאינו מלאכה, וז"ע.

ובמנחות ס"ד אמר רבה חולה שאמדהו לגרונרת אסת ורצו עשרה בני אדם והציאו עשרה גרונרות צנת אסת פטורין ואפילו צנה אחר זה אפילו קדים והצריא צרשונה, וכן אמרין גם לענין קרננות צנור שחט כחשה ואח"כ שמינה פטור ולא עוד אלא שאומרים לו הצא שמינה לכתחלה ושחוט, עיין שם.

ואפשר דרבינו דייק לה מלמדין שם ואפילו קדים והצריא צרשונה, דמשמע דאם הצריא אפילו צנא הראשונה יש כחן חילול שנת, דל"כ, לימא ואפילו קדים והצריא. אלא דקשה להעמיס זה צדרי רבינו דאי מיירי שעברה הסכנה קודם שיסתה, מה מועיל שיסתה לאחר שעברה הסכנה ולמה רצה החכם שיסתה החולה לאחר שאין לו להחולה צורך צהשתיא, ואי לא עברה הסכנה אפילו יש ספק ג"כ מחללין את השנת ע"י יומא פ"ד, אין אומרון נמתין לו שמת יצריא.

ואולי נריך להיות: שאם לא תסתה יאמרו שחיללו שנת שלא צורך. כלומר, דהרואים יאמרו שלא הי' שום פק"ג. אצל גדולי צמקוס שיש פק"ג אין כחן שום חילול שנת אם אין החולה נהנה מהמלאכה שנעשתה צשציל.

סימן תרי"ג

[א] מלא מים וכו'. כלומר, דאי אפשר שצורך הליכתו לא ישפך מים מהדלי לדרך מפני מילואו, וזה הוא לגמרי שלא לצורך החולה, לכן יותר טוב שלא יהי' הדלי מלא.

סימן תרי"ד

[א] אין זה מנוח וכו'. מכילתא משפטים, הוסיף על הכתוב ביית אחר להיות תולש מן הקרקע ואוכל.

[ב] יודע צדיק וכו'. צנה מתפרש יפה צדרי הספרי עקב, ואכלת ושבעת, סיוון טוב לדאם כשצמנתו אוכלת ושבעת וכן הוא אומר יודע צדיק נפש צמנתו, כלומר סיוון טוב לדאם שהוא אוכל ושבע ויכול להספיק להצמנה די זרכה, כי הלא הצמנה יש לה דין קדימה לאכילה כדכתיב ונתתי עשב צדק והדר ואכלת ושבעת, נמלא כשאדם צבע כצר אכלה הצמנה די שבעה.

סימן תרי"ב

[א] שלא לצורך וכו'. יש לעיין צדרי רבינו דמשמע מצדרי דהעושה מלאכה צשציל פק"ג של אחרים יש צנה חילול שנת אם אין החולה רוצה להנות מהמלאכה, ואומאי הא פקוח נפש הותרה צשציל והרי הוא כאילו היום חול ומה נפ"מ אם החולה אותה לצסוף מהמים שהציאו או לא, הרי סוף כל סוף נעשתה המלאכה לצורך פק"ג. וכלל אמרו רבותינו צפק"ג דהצריז הרי זה מצומצם.

ואפילו פק"ג הודחה ולא הותרה גם כן אין שום חילול שנת צומצם שהמלאכה נעשית צשציל החולה. והרי גדולה מזו איתא צמכילתא פרשת כי תשא, מסכתא דצנתא, ר' יהודה צן צתירה אומר והרי הגויים שהקיפו את ערי ישראל וחללו ישראל את השנת שלא יהו ישראל אומרון הוציל וחללו תקצתה נחלל את כולה, ת"ל מחלליה מות יומת אפילו כהרף עין מחלליה מות יומת, ע"ש. הרי דהצריכה התורה לקרא מיוחד לאסור את שאר היום של שנת לאחר שעברה הסכנה.

הריג. (א) עיין שו"ע או"ח סי' שכ"ח סט"ז וברמ"א שם.

(ב) שם כ"ט ב'.

בך כשתשחוט לצורך חול תשחוט הטוב בעיניך אבל לצורך שבת לא אקנה אלא שמן וגם כחול כשתוכל לקנות שמן ותשחוט כחוש לא אקנה ממך [א] לא יתכן שהעני יטריח על גמילות חסד כאשר אינו עושה ברצון.
 תרי"ו. שנים היו מוכרים יין אחר עשיר ואחר עני העני היה מוכר יין רע והעשיר יין טוב בערב שבת אמר יהודי אחד אקנה מן העני ואעפ"י שיקנו אחרים ואהיה לי זכות שהעני מוכר אמר לו הבריו לא אעזוב עונג שבת מוטב שאקנה המוכר לשבת ואקיים (ישעיה נח יג) וקראת לשבת עונג.
 תרי"ז. אדם שאין לו בשבת מזונות אלא לצורך שתי סעודות אם יחלוק אותם לשלש סעודות לא יהיה לו לכל סעודה לשובעה מוטב שיאכל שתי סעודות של לילה ושל יום כדי לשבעה (א) או יאכל ביום וכשיאכל [א] כדי לברך יברך ואחר כך יאכל מיד.

תרי"ח. מי שאוכל מבעוד יום בערב שבת כגון שיצאו מבית הכנסת ועדיין לא נראו ג' מוכבים כיון שמבעוד יום גמר סעודתו יאכל לאחר צאת הכוכבים כדי שיעור שיברך ברכת המזון כדי לקיים שלש סעודות בשבת כי [א] איך יעלה לשלש סעודות מה שמבעוד יום יאכל ומה שאמר (א) משעה שבני אדם אוכלים בערבי שבתות לפי שאין לרבים נרות כדי שיהו דולקים שימתין לאחר צאת הכוכבים ועוד אם היו מעכבים אכילתן לא יתמללו עד חשיכה ומצוה להתפלל מבעוד יום כדי שיקבל שבת להוסיף מחול על הקודש וכן קרית שמע וברכותיה דינם לאחר צאת הכוכבים והניחו לציבור להתפלל מבעוד יום (ב) כי אם היו שותין עד זמנה היו אוכלים קודם ושוכחים (ג) ויראי שמים קורין לאחר צאת הכוכבים וכן ברכותיה ויאכל כדי [ב] שיעור ברכה לאחר צאת הכוכבים לבילי שבת.

משנת אברהם

סימן תרמ"ז—תרמ"ח

וחזרין ומנצחין נצטול שני ומנהגינו לעשות כן וכו'. וקשה על מנהגם דמה הועילו שחלקו את סעודתם, שאם ירענו מנחה כדרך בני אדם שדרכם לאכול שחרית ומנחה הרי זריכים על כרחם לחזור ולאכול משום עונג שבת ואם לא ירענו אפילו לא חלקו סעודתם שחרית אינם חייבים יותר לאכול כדפרישית לעיל. ותו קשה לי אני המתנזר דאם כה"ג שמתנצחין צלמצע הסעודה מקרי שלש סעודות, א"כ כי פריך צפרק כל כתבי הקודש, דף קי"ח, והא דתנן מי שיש לו מזון ג' סעודות לא יקח מן התמחוי, מזון י"ד סעודות לא יטול מן מקופה, מני לא ר' חזקיה ולא רבנן, אי רבנן תמסרי הוויין ואי ר' חזקיה תמסרי הוויין, ואמתי ליימא לי' דא"ל תנצח בשבת צלמצע הסעודה, ותו דהואילי ותעם ג' סעודות משום עונג הוא וכי נעבור צלמצע הסעודה מתענג וכו', עכ"ל. בכל אופן מוצא דשיטת רבינו היא כשיטת הגאונים שנתונה דמנחה לחלק את הסעודה כדי לקיים מצות ג' סעודות בשבת.

[א] לא יתכן וכו'. דבר זה מובן מסברה שלא יתכן שהעני הזה יטריח את העשיר בגמילות חסד, כלומר שיקנה העשיר אללו דבר כחוש נשעה שה' יצדו של הקצב לקנות נהמה שמה ולאחטטה, לכן הין העשיר חייב לקנות אללו דבר כחוש, אבל נסיון תרמ"ז הין המדובר צלופן שיש להעני אפשרות למכור יין עונג, ולמה המנחה של עונג שבת תדקה להמנחה של גמילת חסדים.

וכנראה שרבינו דורש זה מהמקרה, דשם נהנהגו לאמר מתחלה להזהיר על גמילת חסדים: הלא פרום לרענ לתנד ועניים ונרודים תניח בית וכו' ולנפוף וסייס אם תשיב משנת רגלך — וקראת לשבת עונג. „אם" זה הוא כעין תנאי, כלומר, אינתי אתה נחויב בגמילת חסד אם זה לא יצטל אותך מעונג של שבת.

ובש"ע אור"ח, רפ"ח"ז, פסק דאם הקדימה לאכול הוא לתענוג לו יקדים ואם האיחור עונג לו יאחר, אלל דג' סעודות בשבת הוא מצוה דילפינן מנ' היום הנלמד נקרא, לכן אפילו הוא שבע יאכל סעודה ג' נכניעה, ואם אי אפשר לו כלל לאכול אינו חייב לנער את עמו, אור"ח, רנ"א"ח, כלומר, דאפילו אדם השבע אינו מנטער צלמלתו נכניעה, ואה"כ שאם ינטער צוה שהוא פטור.

סימן תרי"ז

חלוקת הסעודה בשבת כדי לקיים מצות ג' סעודות

[א] כדי לברך וכו'. כן הוא הטוסה נס"ח הראשון משנת „יפרח" סי' תתס"ה, ונשאר ס"ח נדפס נגיחה „ואו יאכל ביום ג' סעודות" וע"ז כתב המנ"א צריס סי' רנ"א. וכל דמ"ח אם נמשכה הסעודה צנקה עד אחר חלות יתלקס לנ', וכ"ח נמהר"ס צמרדכי פי"ו דשנת, ונש"ל נשם היראים, אבל לכתחלה הין להמתין עד אחר חלות משום זה דמנטל עונג שבת כמ"ש רס"י רפ"ח, ומיהו לפי מ"ש ר"ס תמ"ד אפילו קודם חלות יתלקה לשנים. ודלא כנכ"ס אליה רנה החולק על המנ"א אברהם.

ובספרי אור זרוע הל' שנת סיוון כ"ג, מוצא דהא דלמרינן דמנטל עונג שבת כשאינו אוכל קודם חלות היינו דוקא כשהוא רענ אבל כשאינו רענ ואינו נרד לאכול ואוכל הין זה בכלל תענוג אלל נעל נער שמתער מחכילתו, וכן ה' נהג ר"ת ור' אפרים ז"ל שלא היו הושאים לאכול צומן שלא היו רענים, וגם הונל שם נשם תשונת הגאונים: ושאלתם בשבת לאחר שברך ברכת המזון צראשונה ואנו זריכים לעשות מיד סעודה שנייה שהיא שליטת זריכים אנו ליטול ידיס ולברך על נטיילת ידיס קודם המוציא או לא. כך ראינו שררד לנטילת ידיס ולברך. מ"ש מליל פסחים שאנו מתנצחין נצטול ראשון

סימן תרי"ח

אבילת סעודת שבת בערב שבת סמוך לחשיכה

[א] איך יעלה וכו'. הטו"ז צאו"ח סי' רנ"א"ו, הביא דברי רבינו וכתב שהרש"ל לא אכל צליל שבת עד הלילה, ול"נ דכיון דתוס' מחול על הקודש דלורייתא ע"כ ילא שפיר אפילו גמר קודם הלילה, עכ"ל. והרצ החיד"א נדפס סיוון רס"ט הביא נשם האלפיה רנה והתו"ש, דכיון דג' סעודות נפקא לן מתלתא היום דכתיבי נקרא לכך נעני שהסעודה תהא נעמונו של יוס. ואפשר דתלוי נמה הוא העונג אם נאכילה או נשעיעה, דאם המנחה של עונג היא שיהי' שבע, אם אוכל סמוך לחשיכה הרי הוא מתענג נמעיו נערצ. אלל דמיינו צו"כ דלא כתיב אכילה אלל תענו את נפשותיכם, ולכל זאת מותר לאכול קודם חשיכה הנס שמעיו מתהנים גם לערב.

תרי"ו. (א) יעוין אור"ח סימן רמ"ג במביא סקיב.
 תרי"ח. (א) ברכות ב' ב'. (ב) שם ד' ב'. (ג) יעוין שם ב' א' תודיה מאימתי.

תרי"ט. גויה שרית מתה וכששמו אותה בקבר חיתה [א] עמדה ואמרה בעולם אחר הייתי וראיתי הגמונים אכזרים בגיהנם וגם אותם שחיו חיים עדיין אמרה באותו זמן ימותו ויבאו בגיהנם וראיתי יהודים כגן ערן ואשה יהודית חבורה ואמרה שראתה בית יר שלה מטונף כחלב אמרה לה למה את משונת מחבורתיך אמרה פעם אחת הדלקתי נר בשבת לכך נעשה לי זה הבשת שבות יד שלי היה מטונף בחלב.

תרכ"ב. (א) כל ימי עני רעים אפילו בשבת וימים טובים מפני שינוי (ב) וישנו ומזב לב בשביל שייטיב לבו צריך [א] בשבת במשתח תמיד כדי שייטיב לבו ולא יעצב.

תרכ"א. טוב ארוחת ירק ואחבה שם (משלי טו יז) עם אשתו ובני ביתו משור אכוס ושנאה בו שלא יאמר אדם אקנה מעדנים לשבת ויודע שיתקוטטו עמו אשתו או אביו ואמו ואשר עמו (שם יז א) טוב פת הרבה ושלוח בה מבית מלא

זבחי ריב אחר בשבת ואחר ביום טוב וזוהו (שם כ ג) כבוד לאיש שבת מריב וכל אויל יתגלע יכבד שבת שלא יהיה ריב בו ויכבד אביו ואמו ורבו [א] שלא יהיה ריב שם.

תרכ"ב. ויברך אלהים את יום השביעי (בראשית ב ג) ולא פירש כמה אלא באותו דברים שקילל איוב את יומו (איוב ג ה) תשכן עליו עננת (שם שם ו) אל יחד בימי שנה (שם שם ז) אל תבא רננת בו (שם שם ח) העתידים ערר

ליותן מכלל שבידך השבת (א) שמצוה [א] שיש באור וישב [ב] וירנן שבתות שנאמר (תהלים צב א) מזמור שיר ליום השבת (שם שם ב) טוב להודות לה' ולומר ולשמוח בשבת בפיקודי ה' ישרים משמחי לב.

משנת אברהם

אור"ם הנוסח נכלן אינו כמו זהנדפס, דסס כתוב: כדי שייטיב לבו ולא יעצב, ומסר: צריך נשנת נמשתה תנויל. משמעות הדברים שירצה נשנת נמשתה כדי לעכל המזון. וראה לקמן סימן תתתשס"א והוא זהנדפס סימן תתשכ"ח, יש טובה שהיא מניחה רעה כגון המשתכר נשנת שם יעשה מלאכה נשנת, משמע ג"כ דמורה להרנות נשתי נשנת משום שמחה ועונג וגם נכדי לעכל את המזון.

סימן תרכ"א

[א] **שלא** יהי ריב וכו'. ראה גיטין כ"ג, הנהו נזי תרי דליגרי נהו שטן כל נזי שימשי הוו קא מנינו נהדי הדדי וכו'. מנזור דהריב נזיס השנת הוא מעשה שטן הרואה לפרוע את המנוחה והקדושה של שנת שלום. ועי' זוהר נראשית דף מ"ה. כד אתקדש יומא נמעלי שנתא סוכת שלום שריא בעלמא, ע"ש.

סימן תרכ"ב

מצות הדלקת נר לכבוד השבת. אם מותר לקדש שלא במקום נר.

[א] **שישב** נאור וכו'. כבר הארכתי נדנר הדלקת הנר נשנת, די' ג' חיוניס: ח) להדליק הנר נצית שלא יהי יושב נמשיכה, ג) שהי' נר זולק נמקום סעודה. ולפי שיטת התוס' נשנת כ"ה: ד"ה הדלקת הנר נשנת, הדלקת הנר נמקום סעודה הוא משום עונג, ולרש"י שם הוא משום משום כבוד שנת, ע"ש. אצל הדלקת הנר נצית אפילו שלא נמקום סעודה מנזור מדברי התוס' הנ"ל שהוא חיונו כדתנן על ג' עזירות נשים וכו' על שאינן זעירות נהדלקת הנר, ונש"ס שם דף ל"א, אמרינן על עסקי נר הזהרתי אתכם, ואינו מנזור אנה הזהרנו על עסקי נר, ונרש"י שם נשם המד"ר נשים נלטוו נמנוה זו מפני שהי' נצתה נרו של עולם, אצל אכתי אינו מנזור היכן היא האזהרה או הינוי על הדלקת הנרות. אולם לפי פירוש רבינו יוחא שזה נכלל צוידך אלוהקים את יום השביעי. וזוהר נראשית דף מ"ח, מנזור ג"כ דטעם הדלקת הנר ע"י נשים משום נסוכת שלום מטרותית לעלמא היא, ע"ש.

[ב] **שיעור** נרכה וכו'. משמע דסעודת שנת היא נכנינה, וכן נש"ע אור"ח רנ"א דה' ה"ל: יאכל סעודה ג' נכנינה, וכן נס' הפרדס לרש"י סי' ז"ח כתוב נכנינה היא שיעור של סעודת שנת. והנה הא דג' סעודות ילפינן ומדכתינן אלוהו היום וגו', ואכילה נכזית, ולאו דוקא ניהי, ונפרט לדברי האור זרוע הנלתינו לעיל סי' תרי"ז דכל הטעם של ג' סעודות הוא משום עונג, ועונג הוי נכלל שהיא נכרש"י שנת ל"ה, ד"ה עשרתם, אלא נזיראויס סי' נ"ט איתא דעונג שנת הילכתא גמירי לה ואתא יעני' ואסמכ' אקרא דכתיב וקראת לשנת עונג, ע"ש. ונכן אפשר דהלכה היא דנעי סעודה נכנינה, אלא נדנש"ס קי"ח איתא פלוגתא נזה, נמה מענגו רנ יהודה נרי' דר' שמואל נר שילת ושמאי' דנר אמר ננשגיל של תרדיו ודגיס וראשי שומין, ור' חייל נר' אפי' אמר רנ אפילו נר מועט ולכבוד שנת עשאו הרי זה עונג, ע"ש.

סימן תרי"ט

[א] **עמדה** וכו'. נפשטות אי אפשר להנין שגוי' זו זכתה לתמייה אחר מיתתה, אלא צודאי דאירע כמו דאיתא נמס' שמתת פ"ח. יולאין נצית הקצרות ופוקדין על המתים עד שלשה ימים, ואין חוששין משום דרכי אמורי, מעשה שפקדו אחד ויהי עשרים וחמשה שנים והוליד ה' נניס, כפי גירסת הטור ניו"ד סי' שז"ד. ובהנהגות אשרי מנסת והוליד כ"ה נניס, כן נמי הנכרית זו עמדה נשעה שמתה נקנר לקוצרה. אלא שרבינו העלים מלתנו נציוו זכות זכתה הנכרית לראות נעולם העליון מה שראתה, כי הלא כמעט נדברים הללו אמרו תנ"ל לרבותא על ר' יוסף נרי' דר' יהושע נן לוי, נפסקים ל', נ"צ י'. ואפשר שזכתה נזה כדי להודיע ולהזהיר את היהודים.

סימן תר"כ

[א] **בשבת** וכו'. נלשון הסידים מפרש שייטיב לבו תמיד כדי כשיתעורר נשנת ויר"ט נל יהי' אללו שינוי וסת, ואולי זהו מ"ש על שמאי שהי' אוכל כל ימיו לכבוד השנת וכו' והלא מה שכינד את השנת הי' נמה שהניח את הנאה לכבוד שנת ולא נמה שאכל, אלא הכוונה גם מה שאכל נחול הי' כדי שלא יהי' לו שינוי וסת נשנת.

תרכ. (א) בבא בתרא קמ"ו א. (ב) צ"ל חסת. תרי"ה. (א) שבת כ"ה ב': הדלקת נר בשבת חובה ותחומא סי' נח: ואם תאמר לישב בחשך אין זה עונג שאין יורדי גיהנם נידונין אלא בחשך שנאמר ארץ עיפתה כמו אופל וגו'.

תרכג. מעשה באחד שהאריך ימים ולא מצאו שום זכות בו אלא שלא היה מדליק בחלב בערב שבת (א) אלא [א] שמן זית. תרכד. [א] וביום שמחתכם זה שבת בספרי (א) לכך אסור לאדם להיות עובב בשבת ומקדשין ומבדילין על היין שהוא משמח אלקים ואנשים לפי שאמר (תהלים קד לא) ישמח ה' במעשיו הרי מי שרגיל ביין מנערותו לעולם מזונותיו מצויין בלאחרים מאשר חרל יש בעבירה יש שלא בעבירה מפני שהקב"ה יודע שאינו יכול לחיות בלא זה ועליהם נאמר (תהלים קמה טו) ואתה נתן להם את אפם בעתו וכיון שאין יכול לחיות בלא יין למה הקפידה תורה אלא לפי שנבב משל אביו לאכול בבית אחרים הרי גורם לאחרים שחוטאים עמו לכך צוה על זולל ופובא כיון [ב] שחתחיל בעבירה (ב) ידונו אותו לפני זה שבסוף יחרוץ וילפטם אבל שאר עבירות אינו כן (משלי כג לא) כי יתן הכוס עינו בכוס קרי כתיב (ג) כוס צריך ו' דברים לכך כתיב כוס וקרי כוס ו' שצריכין כוס (ד) חתן (ה) אבל (ו) שבת (ז) יום טוב (ח) מילה (ט) קידוש חרש..

משנת אברהם

לא מחייב של קידוש לאורייתא לתמן דסונר דקידוש הוא לאורייתא מקרא דזכור את יום השבת לקדשו, אלא דחייב זה יולאין אף נתפלה ואין לרדך לעונג. אצל קידוש על הכוס לרדך להיות נמוקס עונג אפשר דלא יאל אס מקדש כשאין נרות דולקים.

[ב] וירגן שצחות וכו'. ראה זהר ויקהל דף ר"ה, וע"ד צעי לאשתדלא צללותא וצשירין ונחושנותו דמאריהון ולאשתדלא צאורייתא וכו'. וצלשון חסידים הראה מדרש שו"ט זומור ז"צ, כשכנס שבת מקנלן אותו גשירה וזמרה.

סימן תרכ"ג

[א] שמן זית וכו'. ונדלוי דזכה האי גברא לאריכות ימים צטיל שהויא הולאה מרונה על המנוה, כי שמן זית הולאתו מרונה נושאר שמיים, וראה זהר תרומה דף קכ"ה, האי מתן דצעי לאשתדלא צמנוה ולאשתדלא צי צהקנ"ה אצטרך דלא ישתדל צי צריקייא ונמנאל אלא אצטרך לי לצר נש לאשתדלא צי כדקא יאות כפוס חילי וכו'.

וברשון חסידים מפרש דאין הפירוש דלא מנאלו לו שום זכות אלא הדלקת הנר בשמן זית, אלא שלא מנאלו לו זכות אחר יתר על שאר צני דורו שלא האריכו ימים כל כך.

**סימן תרכ"ד
חובב שמחה בשבת**

[א] וביום שמחתכם וכו'. ראה סימן רפ"ג, תכ"ג, וזהשמות לס' רפ"ג, צח"א, ונספרי משכ"א ח"א דף ז"ז, שהצאתי דעות שונות צענין חייב שמחה בשבת, והגני להוסיף רק על מה שהצאתי צמשכ"א מדצרי התשנ"ץ סי' רנ"ח ח"צ דאפשר דצצצת ליכא איסור הספד דלא אשכחן דצצת איקרי יום שמחה אלא עונג צאכילה ויש אצילות צצצת, ע"ש. וראיתי צשאליתות חיי שרה שאילתא ט"ו, דמעני, עלרת צזמן הזה דיוס אחד וראש השנה ויוס כפורים נמי מנצטלי גזירת שצעה או לא, מי אמרינן רגל דחוי לצענה מנצטל גזירת שצעה אצל הנהו דחד יומא אינון כצצת דמי או דלמא שצת עונג הוא דכתיב צי אצל הנהו כיון דלית צהו שמחה כרגלים דמי, ע"ש. מנבאר דדעת השאליתות שאין חייב שמחה בשבת.

תרכד. (א) במדבר פסוק ע"ו. (ב) סנהדרין ע"א א'. (ג) ברכות ג"א א'. (ד) כתובות ס"ח ב'. (ה) שם שם. (ו) פסחים ק"ו א'. (ז) שם שם. (ח) במדבר יומא פ"ח: לפי שאין אומרים שירה אלא על היין לכך צריך כוס במילה, וכן הוא ביריד סי' רס"ה ס"א ובכלבו סי' ע"ב: מווינן כוס של יין כו' וכן כתב השבלי הלוקס הלכות מילה סי' ד': נוסל המברך כוס של יין כו' ובהלכות גדולות הלכות מילה: ושורר שר שלום ריש מתיבתא כו' המברך על הכוס כו'. (ט) מסכת סופרים פ"ט ה"ט: וצריך בברכת היין לומר כו'. ורבונו תנא ושירר כי גם ברכת המזון כו' אצעה כוס פסחים ק"ה ב'. ופדיוו הבן סעון כוס כמו שפורש בראש"י ס"ק דקדושין סי' מ"א וכן כתב הכלבו סימן צ"ד.

ואפשר לפרש צזה צמה דאמרינן אס דף כ"ה: ותזנת משלום נפשי א"ר אצוהו זו הדלקת נר צצצת, פירש"י אלא ה' לו ממה להדליק ונמוקס שאין נר איך שלום שהולך וכצאל והולך צאפילה, ע"ש. ויש דקדק ממה דהנציא מתתוון על השצת דוקא, הלא גם צימי החול האוכל צאפילה מנחנח משלום. חולם לפי פירוש רצינו דהדלקת הנר צצצת כלול צויצרך אלקים את יום השציעי, ואלו הוא יום של שלום מסתער שפיר דהנציא התלוון על חסרון הנר צצצת.

ובאמת כתוב נספר יראים סי' ק' דמקרא דוכצצתו ציוו חכמים להדליק נר צצצת דשיערו חכמים היות הנר כצוד לשצת ועד דלא אצתי ישעי', הילכתא נמיירי לה" וכו', מנבאר דהדלקת נר צצצת היא הלכה למ"מ, והיינו נדלוי לענין הדלקה שצצית ולא צמוקס הסעודה דלפי דעת התוס' ה"ל חינה אלא תשום עונג, ולא תשום כצוד.

וי"ש להסתפק אס איך לו נר דולק צצצת אס מותר לו לקדש, דהא הקידוש הוא עדות על צריאת שמים וארץ ואין מקנלן עדות צלילה אלא דהסמ"ע כתנ צסי' ה' צצו"מ דלאור הנר מותר לדון אפילו תחלת דין צלילה, אצל כשאין נר אפשר דאסור.

ובשו"ת הלכות קטנות סי' רכ"ח, כתנ: שאלת למה איני מתפלל ערצית עם עלית ותפלין. תצונה, סעד גדול יש לי, ונתחלה איני טוען כל הקורא ק"ש צלא תפלן כאילו מעיד עדות שקר צעלנו מי התייר זה צק"ש של ערצית, הלא דדע שאין מקנלן עדות צלילה, הלא אמר הסמ"ע — כוונתו להנ"ל — שכשיש נרות דולקים מעידים, ע"ש. ומזה נשמע נמי דלקעיד על צריאת שמים וארץ צלילה צריכים נרות להיות דולקים.

ומהא דאמרינן צצצת כ"ג: נר ציתו וקידוש היוס נר ציתו עדיף תשום שלום ציתו, ולא אמרינן דלי איך נר לא מצי מקדש, איך ראוי, דאפשר דמקדש צעוד יוס צע"ש כשמוסיף מחול על הקודש, וגם מי שלא קידש צלילה מקדש ציוס. ועוד, דהא דצענין קידוש צמוקס סעודה, כתנזו הרי"ף והרא"ש צפ' ערצי פסחים צצס הגמ' — לפנינו ליתא — דכתיב וקראת לשצת עונג צמוקס עונג אס תהא קריאתה, ועי' רצצ"ס פסחים ק"א ד"ה אף ידי קידוש, וצמתזור ויטרי הציא דרשה זו צצס הירושלמי, עי' מתזור ויטרי ה"ל שצת ק"י, ולי אמרינן דאין עונג צלא נר ממילא אי אפשר לקדש צלא נר דהא חייב קידוש הוא מוקראת לשצת עונג, אפשר דהמוקדש צלא נר לכל הפחות

תרכג (א) שבת כ"ו א' ו"ט אומר אין מדליקין אלא בשמן זית בלבד, ובמדרש רבה בהעלתך פרשה ט"ו: אנו מוצאין בהרבה מקומות צזה הקב"ה על הגרות ועל הדלקתן בשמן זית, וכפי הכ"י שנמצא אצל ה' ר"א עפשטיין כמו שהביא בספרו מקדמוניות היהודים צד 70 נוסף בפי בהעלתך: הרי מציינו שחיבב הקב"ה שמן זית כו' ובמדרש תנחומא פרשה בהעלתך נמצא זה בשם רבי טרפון יעו"ש ובמדרש רבה ויקרא פליא מובא בילקוט ראובני פרשה הצוה: ויקחו אלקי שמן זית זך תני ר' חייא שמן זית ולא שמן שובשטין כו' אלא שמן זית אי"ר אבין משל למלך סטרחה בו לענינו ולגיון אחד משלו לא מרד בו אמר המלך אותו לגיון שלא כרד אצעה דובסין כו', כך אמר הקב"ה היות זהו מביא אורה לעולם האי"ד ותבא אליו היונה לעת ערב והנה עלה זית טרף בטיה ומיכן הביאתו כו'.

תרכה. בשבת. [א] לא ידבר אדם מאוהבים שלו שמתו או הם בחלאים כדי שלא יצטער בשבת אם יש בגדים של אוהבו של מת על יראם בשבת בפניו פן יצטער בשבת וכתוב (משלי י כב) ולא יוסף עצב עמה (א) אבל איש אחד כשהלך לבית עולמו נתן טליתו לאחד כדי שיתעטף בו אמר לחכם אם אתעטף בו בשבת שמא לא אוכל להתאפק שלא תרד עיני דמעה בשבת אמר לו יותר טוב תעשה לו כשתתעטף [ב] שתקנה לך מצוה ולו תהיה זכות ושכר באותו עולם לא יספר אדם לבני אדם שום דברים שמורידין דמעות בשבת.

תרכו. [א] זכור את יום השבת לקדשו ואין ישבת והלא בכל שבועי הוא [א] אלא זוכריהו מאחר שבא מה שישכיחו כגון כשיש מת מוטל לא יאמר אין לי תאוה לאכול אלא יאכל כמו בשבת אחר ולא יבכה (א) ולא יספוק את כפיו מחמת הצער ולא שום עובדים רחול..

תרכז. (דברים יג ה) אחרי ה' אלקיכם תלכו (א) עשו כמעשיו כתיב (שמות כ ט י יא) ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך ויום השביעי שבת לה' אלקיך וגו' כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וגו' וינה ביום השביעי הרי נח ואתה תנוח (ב) מה הוא נח מריבור אף אתה תנוח אל תדבר בשבת מדברי הפציוד ואל תאמר מה תלוי בדבור הרי תרכה. [א] מעשה (א) כהפיד אחד שגננם וכו' על מעשה צלף וכו'. וכל מה שמצינו שהקב"ה מכבד שבת שאמרו (ב) וביום השביעי (ג) נתעלה וישב על כסא כבודו הרי היה חסיד אחד ואמר כל מה שמצא כאן עשה כן היה לו כסא יפה ומיוחד שהיה יושב עליו כשביעי להתפאר ליום המנוחה אותו חסיד היה מתלבש בבגדי פאר ואם היו נישואין לא היה לובשן אלא בשבת לכבוד שמים עונג קרא ליום השבת ואמר להביא שני כבשים בשבת ואם הביב שבת למה מועט בו

משנת אברהם

הטו"ז נצלו"ה סי' ש"זי"ד, כתב שהחסיד ה' מחמיר לנפשי נומדת הסירות דמהשנה כמעשה ע"ש, ועי' מה שכתבתי נסי' י"א נדנר מחשבה כמעשה. — ונלמדת נש"ס שנת ק"ג, אמרין דלוחו חסיד נמלך עליה לגודרה, ולאפשר לפרש שה' נמלך עם אדם אחר, כך שדנר מעשיית הגדרו ולא שחש נלנד.

ועתה ראיתי בגליוני הש"ס מהגר"י ענגיל ז"ל, שגם גדול אהד, דהא דהתורה לא אסרה ההרהור נדנרי חול בשבת משום שאין אדם שילע נרוחו על מהשנתו, אולם החסיד שה' מושל על עצמו וגם על מהשנתו ונדו ה' כח גם לעצור את מהשנתו, אללו ההרהור כדנר דמי נמש ולכן קנס את עצמו מלגודרה לעולם, ע"ש. אולם מדנרי הש"ס שהמרו ומכר ששבת הוא, משמע דשעה שחש או שדנר מעיני הגדר לא זכר ששבת הוא ומה שיד לומר שקנס את עצמו שלא עזר את מהשנתו הלל לא ידע בשעת מעשה ששבת הוא.

ובעצם הדבר הנ"ל שכתב שחסידים מושלים על מהשנתם כשם שמושלים על דבורם, ראיתי נספר ראשון לניון מהאור"ח הק' מגילה כ"ח. ולא הרהרתי בנצולות, והקשה מלי נרותא יש צוה הלל מזד הדין אסור כדאמרין בשבת מ', ככל מקום מותר להרהר גד"ת חוץ מניית המרחץ ומניית הכסא, ופשיטא דניית המרחץ לא גרע מנצולות המטוּכפות, ותירץ משום דנלמדת אמרין נצנחים נהלי ענינא לאונסו שאני, ופי' רש"י שהיתה שגורה צפיו ומהרהר זה על כרהו. הרי דלאונסו ליכא גנאי, וזה הוא שנת' דר' זירא דאע"ג דלא הלך ארבע אמות נלא תורה כדלמר תהם נמגילה, לכל זאת שלט על מהשנתו שלא להרהר נדנרי תורה נמקום שאינו נקי, ע"ש. הרי נשמע מכאן דזו היא מדת החסידים לשלוט על מהשנתם כמו על דבורם.

[ב] לא נאמר וכו'. הגם כי וירא אלוקים כי טוב משתייד רק ליימים שהיתה נהם נריאה ויירה, אצל בשבת לא היתה כל נריאה, אולם בשבת נצת המנוחה לפיכך נאמר ויכל אלקים ציום השזיע, עי' רש"י עה"ת וגם רש"י מגילה ט', וזכן שולל רצינו למה לא נאמר וירא אלקים כי טוב על המנוחה, ומתוך שרדין לא ה' מי מהסתחונים שימרו את השבת, כי שנת נמרה נעטו, ואלם הראשון לא נעטוה על השבת שאינה נכלל ז' מצות.

ומדברי הגאון רצינו סעד' מוצל נהרמנ"ן עה"ת משמע דציום השבת ננראה הנרכה לדורות לאלו השומרים את השבת שהיו מצורכים, כלומר, שהשניתה מהמלכה לא תניא להם נרעו, ע"ש ונספר רביד שהסז הניא נשם ספר אמרי נועם שהשי"ת נרך את האדם השונת בשבת שתי' לו

אולם נמרדכי נמסכת מועד קטן הלכות חו"ק כתב: יש חוסרים — לנצל — תלמוד תורה נשנת דדמי למיני של נענה אצל ר"י ה' מתיר ללמוד תורה נשנת שהיל משמחת הלנ והוא נריך לשמח עצמו נשנת, ע"ש. משמע דפליגי צוה אס יש חיונ שמחה נשנת.

[ב] שהתחיל נעצירה וכו'. אפשר דרצינו נתן צוה טעם למיית נן סורר ומורה שאמרו רצוטינו ירדה תורה לסוף דעתו, כלומר, מכיון שגרם לאחרים שיחטאו נמה שאלכו ומגיננתו, יש צוה נל של רצינה, דהמחטיא את האדם יותר מן ההרגו, מד"ר פכ"ח, ותנחומא פתס, אלא דרצינה זו אינה אלא רצינה נפשית ולא גופניית, ולזה אומר רצינו דכיון שהתחיל נעצירה, היינו נעצירה של רצינת הנפש ירדה תורה לסוף דעתו שנסוף יהרגו ממש, כי יצקס לימודו ולא ינאל, אצל שאר עצירות אינו כן, כלומר, דהמחטיא את חנירו נעצירה אחרת הגם גדול עשנו יותר מן ההורגו, אצל אין זה ענין לומר דרצינה נפשית זו תנרום לו לרצינה גופנית, כמובן.

סימן תרכ"ה

[א] לא ידבר וכו'. עי' טו"ז אור"ח סי' ש"זי"ד.

זכות למת כשמתפללין במלייתו

[ב] שתקנה לך מנוה וכו'. משמע דזו היתה טלית מניצית, דאל"כ מה המנוה שאדם עושה, וכשמע מאלן שזה הוא זכות למת דלחעצדי מנוה נדנר שה' שלו נחיים. דהא אמר „ולו תהי' זכות" ואלו מעטם זה ה' מורישין את התפלן שלהם לננייהם וכן הלולנין, נכדי שתעשה מנוה נדנר שה' שיד להם נחיים, עי' סנהדרין ז"נ: והללו תפלן שהניח לי אצי אצל מהם, וכן סוכה ז"ח, מעשה נצני כרכין שהיו מורישין את לולנייהן לנני ננייהן.

סימן תרכ"ו

[א] אלא זוכריהו וכו'. ראה סימן א' ומש"א שם.

סימן תרכ"ח

הרחור ברברי חול בשבת

[א] מעשה נחסיד וכו'. הגם דנאותו חסיד לא ה' אום נדנר אלא מהשנה נרילא שנותר נשנת, אלא

תרכו. (א) סוטה י"ד א'. (ב) בירושלמי שבת פס"ו ה"ג: שבת ל"ה שבות כ"ה מה הקב"ה שבת ממאמר אף אתה שבות ממאמר.
תרכז. (א) שבת ק"ג ב'. (ב) בפיוט לאל אשר שבת ונוכר במחזור ויטרי סי' קס"א ובבלבו סי' ל"ז. (ג) בנוסחתו התעלה אבל במחזור

תרכה. (א) צ"ל זו אבלות והוא בירושלמי ברכות פ"ב ה"ו.
תרכו. (א) ביצה ל' א' ור"י ד"ה אין מספחין ושם ל"ו ב' ובירושלמי שם פ"ה ה"ב, ובמ"ק כ"ה ב'.

מכל ימי המוספין לפי ששבת תדיר (ד) והתורה חסה על ממונן של ישראל ומעשה באותו חסיד שהיה לו מיני חפצים כשבת ממה וכפא ומפות וחדר יפה וכלי מאכל וכלי משקין יפין ושלחן יפה וכלי מלבוש ולא היה מניח להזכיר שום דברים של מלאכה אפילו שכבר נעשה שלא יבא לרבר לירי (ה) להבא ולא היה רצה שיוזכרו לפניו דברים הבאים לירי עצבון כדי שלא יתאנח ולא יעצב ביום השבת ואומר כאלפא ביטא (ו) (במדרב ר י י) ביום שמחתכם (ז) אילו השבתות (נחמיה ח י) חדות ה' היא מעונכם ואומר (קהלת ז יד) ביום טובה היה בטוב מהו ביום טובה זוהו השבת שבתוב בו (תהלים צב א ב) מזמור שיר ליום השבת טוב לחודות לה' במעשה בראשית [ב] לא נאמ' במעשה שבת וירא אלהים כי טוב לפי שעדיין לא חיו שומרין אותו היה בטוב לבב (דברים כו יא) ושמחת בכל הטוב.

תרכמ. אחד חילל שבת והיה [א] נושא כספו בא לפני חכם להורות לו תשובה אמר לו הכסף או שוויי חלק לבני טובים שמתביישין לקבל מן הצדקה ולא רצה לתת וגם החכם לא אמר לו תשובה אין למנות אם שמר שבת אחד כנגד שחילל שבת אלא אם חילל שבת כנגד אם עינה נפשו כנגד העבירה.

תרל. (א) ומעשה בחסיד אחד שהעמיס עגלה שלו בגדים וכשבא למקום שהיה חפץ למכור פירק העגלה לפני בית אושפיוזוכיה וקירש היום לפני הבית ובאו כולשת לעיר וגזולים מה שבבתים ובא יהודי בעל העגלה ותיקן בליל שבת העגלה ושם הסוסים בעגלה כדי להנהיג את העגלה חוץ לעיר ובא שליח של המלך והכריז לשוללים שלא יקחו מיהודים מאומה וכששב יהודי לביתו חלק אצל חכם שיוורה לו תשובה שלימה אמר לו החכם תמלא העגלה בגדים באותה מידה ושים ירך על הארץ ויעבירו האופן על ירך ותן הכסף שלקחת בעבור חבגדים לצדקה או תשכיר לכתוב ספרים ה' חומשי תורה נביאים

משנת אברהם

תולין ויסורין ממרקין שאלמר ופקדתי צננט פשעם וצנגעיס עוונם וכ' ע"ש, וצירושלמי שם מצוהר דתולין היינו מכפרין מתלה והיסורין נשאר ימות השנה מכפרין מתלה ע"ש, וצנמנ"ס הל' תשובה א"ל: ולעולם אין מתכפר לו כפרה גמורה עד שיבואו עליו יסורין וכ' ע"ש. לכן טוב לו לאדם לקבל יסורין מעלמו כדי שיתמרקו עוונותיו מירוק גמור.

וראה צוהר אחרי, דף ע"ה: נמעשה צאחר שחטא, ור' שמלאי ריפא אותו רפואת הנפש וצודאי שסידר לו תשובה כדון, וצכל יום ה' אותו האדם מתחרט וצוכה עד שרפא את פניו צדמעותיו, ולכל זאת אמר לו רבי אצל דרשימה צאנפיו, כלומר, שלא נתמרק החטא, ואמר לו ר' אצל אי לאו דליתונע מן תשובה לעצרתא מתנפך ההוא רשימא ע"ש, וצוהר צהעלותך דף ק"ג, יסורים ממתקים, ויסורין דילך צרזין אלין דאתגליין על ירך יהון לך מתיקין ויהדרין לך כל דתקין דילך כחלמין דעצרון, וחל"ס צהיפך אתון חל"ס דמומתקת ית צגרא אוף יסורין ממתקין ע"ש, ועי' רש"י נצנים כ"ט"ג, והקללות והיסורין מקיימים אתכם ומניצין אתכם לפניו. וצירושלמי סוטה צל, מכיון שנתייסר, וכתבי וקבלה אחיד לעיניך כמי שאינו חוטא, וכן צרש"י עה"ת, פירשת תלף, כל היום קורא רשע ומשלקה קראו אחיד, וצוהר פירשת וירא, דף ק"ד: שהשמה טוענת צרש"ע א"ע"פ שלא נתעסקו צתורה שחל קבלו עונשם צצ"ד על מה שחטאו ונתכפר להם שנאמר ארבעים יכנו לא יוסיף ומומה שצתנישו לפניהם דיים להתכפר להם שלא יכנסו לניהם, מה כתבי אחריו, לא אעשה צעצור הארבעים, וראה מה שצתנתי צראשית דבר לח"א, דף צ"ג, אות ד'.

ובסימן מ"ג כתב רבינו צענין התשובה: וציום צמוו ילקוהו צסתר מכות גדולות, שכל צער שמקבל עליו מרצונו הרי הן כיסורין המכפרין ע"ש, וראה מש"כ צצ"ק קס"ד צת"א, לענין צצלת גופו לכפרת עוון, ויש להוסיף מהא דכתובות ק"ג, דההוא כונם שצנר עולם הצא צצציל שלא ה' צאצכצתא דרבי ולצחר שהמית עצמו כדי שיה' לו צזה כפרת עון ילצה צת קול אף הוא מצוונן לחיי עולם הצל. הרי דלא נחשצ לו העון של מצאנר עצמו לדעת מפני שמה שעשה לא עשה אלא לשם כפרת עון. וזה דומה לח"ש התוס' צצכדדרין ס"ח על ר"ע, שהכה צצצרו עד שה' דמו שותת, דכיון שלכצוד התורה עשה אין צזה חטא ע"ש. וכן אמרינן צצקידושין פ"א: דר' חייא צר אשי הוה רגיל וכ' דצצציל שחשצ עשה עצירה ה' מוכן לצרוף את עצמו צצנור ולצצוף שצודע לו שזו היתה אצתו

צרכה צצצת ימי המעשה על מה שיחסר לו מכת השניתה. — ולדעתי זו היא כוונת ר"ס ג'און — והוסיף צצספר הנ"ל שזה הוא שצמרו צצצמים צצפרק מתקום שנהגו לצכר מתורגמן צצצת אין רואה צו סיינן צצרכה, כלומר, הצרכה צצצריך הש"ת שלא תהא גרעון לצדס צצציל השניתה אינה חלה ע"ו וצכר התורגמן של צצת יכנה ממונו מריוח של ימי מעשה, ע"ש. וצכן אצפער דצאלת רצינו למה לא נצמר כי טוב על צרכה זו המשלמת את ההפסד של צציתת הצצת.

סימן תרכ"ט

תשובה על חילול השבת

[א] נושא כספו וכ'. המפרש צנהנדפס סי' קפ"א, כתב, דהכסם צווה לו לחלק את הכסף כדי שלא יהי' נהנה ממונון שחלל עליו את השבת, והדצצה אותו ממון צצצת מחילול צצת יעשה צו מצוה ויחלק לעניים שמתביישין לקבל צצקה וכ' ומה שלא הורה לו החכם התשובה שציתא צצרו"ח של"ד צצצור וחילל השבת, משום דצמון הזה לית לן רשות הרצים דצורייחא ע"ש. ואינו מונע, מלן יימר דהכסף הזה צל לו לצותו אדם על ידי חילול צצת, ה' לא קצמר אלא שהעצירה היתה צזה שה' נושא את כספו, היינו כספו שה' לו מצנר, ועוד אס לא צצה"ר נשא את כספו אלא צצכרמלית, א"כ אס צצצוגג אינו צריך כפרה לפי דעת הניתנות צצמו"מ סי' רל"ד, ואם צצמוזד אמואי הצמור עליו לחלק את כל הכסף, ואמלא לא הקצינ לו החכם תשובה של תענית.

ולדעתי, שצותו האדם חילל את הצצת צצמוזד צצציל שהכסף ה' חצינ עליו צציתר, ולכן לא רצה החכם להורות לו תשובה אצרת אלא צצצפור כספו כדי לצצר את מדתו הרעה של הצצת כסף, וכצצרי הרמנ"ס ז"ל צצצצ"ד מהל' דעות ע"ש, וצנהקדמתו לצצצות פ"ד, רפואת חולי הנפש ע"ש.

סימן תרל"ז

יסורין לכפרת עון

[א] וב' זה וכ'. הכלל צעניני תשובה הוא לשיטת רבינו כי המירוק של החטא צעצצירות חמורות אינו אלא אף על ידי יסורין או על ידי מיתה ה", כמאמרס צציתא פ"ו, צצצ על כריתות ומיתה צצ"ד ועשה תשובה, תשובה ויר"כ

תרל. (א) על מעשה זו יעיין בשבלי הלקט סי' ד"ה וזה הדבר. (ב) אולי צ"ל חומש לבד נביאים לבד כתובים לבד. (ג) ר"ל שחל ריח טבה בשבת שאו מוציאין ג' ספרים.

ובכלבו הנוסחא: ונתעלה. (ד) יומא ל"ט א'. (ה) ר"ל לדברים שיצשו מכאן ולהבא. (ו) אולי צננתו לצמר כל מקדש שביעי המזביר במחזור ויסרי סי' קנים והוא ע"פ א"ב. (ז) ספרי במדבר פיסקא ע"ז.

זכתובים ולא תקשרם ביחד כי אז לא יוכל אחד או שנים לקרוא בו אלא שיהא חומש (ב)... ויקראו בו יתומים ובני עניים שאין די ידם שיהא להם ספר ואם מתוקן וכתוב יפה אל תאמר יקלקלוהו מוטב שלא יכתב יפה הואיל והיופי מונעו מלקרוא בו אותם שאין להם ספרים אחרים ועוד אם תאמר אם לא יקראו בו אלא למעמים הוא יפה וקיים תחשוב אם ילמדו בו תדיר יהא קיים כעשר שנים ואם לא ילמדו בו תדיר יהא קיים מאה שנים או יותר תצרך אלה ימים שלמדו בו תדיר עשר שנים ואחר כך נמחק הספר ויהיו יתירים על אותם ימים שבמאה שנים או יותר כי לא למדו בו תדיר לכך תקנה ספרים שילמדו בו יראי שמים או עניים יתומים ותפילות גם מחזורים וגמרא ופרושים וכל מסכתא לבר ותשאל לכל אחד ואם ישאר לך עדיין מן הכסף יתן לבני טובים שמתביישין לקחת בגלוי אמר בעל התשובה לחכם למה אינך מוריני לכתוב ספר תורה אמר החכם דיי לקהל ג' או ד' ספרי תורה כמו (ג) הנזכר ראש חדש ושבת ועוד שמוא בעלים שנתנו אותן ג' ספרי תורה היו טובים ממך והספרים היו בקיאים ותקנו יותר כהלכה מסופר שלך ואותן שנתנו ספרי תורות יבעפו ויהיה לך העון לכך (משלי ג ה) ואל בניגתך אל תשען כי כל דבר שיש לו עוסקין אינו מצוה כל כך וכן אם תמצא עני שהכל נותנין לו תן למי שאין לו עוור [א] וכל זה אין להורות אלא למי שמתחרט ומבקש להיות נקי לפני הקב"ה וכן בימי רב הרי ור' אביתר בהן צדק שהיו בירושלים ובא לפניו רוצה צוה רב הרי ור' אביתר להכותו מלקות בהר הזיתים עד שפוך דם עליו והרוצה צעק הכוני אל תחמולי עלי כדי שלא אקרא בדין בפני הקב"ה והכותו עד שהיה נפוח לחיים וצוה להניחו והמתינו לו כשלוש שבועות ואחר כך הפמינו בחול רק מעט נקב פתוח היה ועינוהו והכותו עד בין מות לחיים כן עשו שלש פעמים וירעו והבינו כי נתכפר לו כי קבל הכל באהבה ואמר שלא נתכפר לו עדיין אמרו לו כבר מן הקב"ה שמחל לך. ורב הרי היה עולה בכל שנה לירושלים מבבל והיה שם בחג הסוכות כי היו מקיפין את הר הזיתים בהושענא רבה ז' פעמים ואומרים מזמורים שפירד להם רב הרי ולפני רב הרי הולכים בהנים מלוכשים מריקין ומעילים ואחריו העם והוא בתוך רחוק מאלה שלפניו ק' אמה וכן משל אחריו והיה רב הרי שוחק לאחר הפעודה ראה הרוצה בעל התשובה את רב הרי שלבו שמח ואמר לו הרוצה ר' למה הייתה הולך לבר כשהייתם מקיפים את הר הזיתים אמר לו רב הרי מפני שאני עולה בכל שנה מבבל לחקוק את הר הזיתים בסוכות ואני מטהר את עצמי בהושענא רבה אליהו הולך עמי לכך נרחקין מאשר לפנינו. ומאשר לאחרינו ומדבר עמי ושאלתי לו מתי יבא משיח ואמר לי כשיקיפו הר הזיתים עם בהנים ולקחתי כל הבהנים שמצאתי לחקוק אולי ביניהם כך ואמר לי אליהו ראה כל הבהנים שאתה רואה מלוכשים מעילים והולכים [ב] בניאות אין שום אדם מורע אהרן רק אחד שהוא הולך אחר כולם שנבזה להם והוא נמאס בעיניהם והולך בבגדים רעים ואינו הפץ בכבוד ומשים את עצמו כמו שאינו והוא היגר ברגלו אחת ומצד אחד חסר עין אמר זהו כהן אמת מורע אהרן אמר רב הרי חיי מוח שהקתי שבכולם לא היה כהן אלא אותו בעל מום.

תל"א ומעשה ברבינו ר' מרדכי שהכה באגרופו את יהודי אמר הזרוע שהכה היהודי [א] תשבר ושם ידו בחור שמונה בו בריח ושיברה לפי שנא' (איוב לא כא) אם הניפתו על יתום ירי (שם שם כב) כתפי משכמה תפול.

משנת אברהם

ולקבלת יסורין הרי הוא מני אז ככלל לדיק. על שם שהוא מזדיק עליו את הדין ורואה לקבל עונשו צעוה"ז על העוונות שעשה, ואפילו כשחטל נחטאים היותר חמורים ר"ל, ודומה הדבר לעצד שגרת מאלויו ואח"כ נתן אל לנו לשגו אל אלויו ולהיות לו לעצד ולקבל ממנו עונשו כפי אשר יעשנו, דגשעה שנסתר מלאת אלויו והי' צורח לא הי' עצרו כי לא רצה להשתענד תחתיו, אזל משעה שנתן אל לנו לשגו ולהתענג על אשר צרת הרי הוא שז עזד נלמן. זה מפרש ומאמר האומר לאשה הרי את מקודשת וכו' — שמה הרהר תשובה בלנו. ובשמכוון האדם לצנצ שניאיו עליו הרעות לכפרות עוונות הם מכפרים עוון זה הוא אחד מהפרטים שזכרתי התשובה, כמו שאמר הנצי"ע ע"ה שזנו עדי וגו' צאוס וכי ומספר, שהם דברים המזערים את הגוף, כמו שראינו החכמים הקדמונים שהיו מזערים את גופם ומצילים יסורים עליהם לכפרת העון, כמו מה שאירע לנחום איש צו וגו' וצאמרם כל ימיו של אותו לדיק הי' מנטער על דבר זה, והולך הרצ הכ"ל ומאריך צענין יסורין של אהבה ונמאמרם של תז"ל צפ' השוכר את הפועלים, ע"ש ותמאל נחת לנפדך, אולם מפני שהספר הכ"ל הוא יקר המציאות העתקתי התוכן והתמלית של דבריו הקדושים והטהורים. ושיטה זו היא כמעט ככל דברי רבינו צספר חסידים, כאמור.

[ב] בגיאות וכו'. ראה קדושין ע': אמר ר' יהודה אמר שמואל ד' מלות עזדים ואמרי לה ארבעת אלפים היו לו לפשתור צן אימר וכולם נטמעו צכהונה גדולה וכל כהן שיש צו עזות פנים אינו אלא מהם וכו'.

סימן תל"א

אסור להסתכן אפילו בתורת תשובה

[א] תשבר וכו'. קשה לקבל שר' מרדכי פסק לשגר את הזרוע שלו דזה היו כנגד דין תוס"ק דאפילו

ולא עזר עזירה צפועל אלא משום שהתכוון לאיסורא הי' אותו לדיק מתענה כל ימיו עד שמת צלוחתה מיתה, ע"ש.

ולכאורה נראה דשיטת רבינו הכ"ל אינה כשיטת הראשונים אחרים, דזהמנצ"ס ז"ל אין רמז לסיגופים וקצלת יסורין ומעטמו, אלא עיקר התשובה היא עזיבת החטא וחרטה בכל לגו, ודין מכות וכן מכות מרדות היא דוקא ע"י צי"ד כפי התורה והוראת חכמים ולא מלינו צאוס מקום צגמ' שהכו אז שעינו למי שהוא צכדי שיתכפרו עוונותיו חון ממקומות שהדין מתייב לזה, גם מלינו שהיו מקפידים עלמם צתעניות עד שהוסחרו שיניהם, אזל יסורין אחרים שיציאו על עלמם לא מלינו, הגם שהיו מחצנין את היסורים ושמחים עליהם כשצאו מאלתו יתעלה, וצאמת אמרו המקדש את האשה ע"מ שאני לדיק גמור אע"פ שהוא רשע חוששין לקידושיו שאל הרהר תשובה בלנו, הרי דצהרהור גרילא הרי הוא נעשה לדיק גמור.

אולם צספר היקר צית חלקים והמנצ"ט ז"ל האריך צענינים אזל נשער השני צספר צמה פרקים, והיואל מדבריו הוא כאשר נלמאס את דעתו הנעלה צסקירה קצרה כלהלן: עיקר התשובה הכתובה צתורה היא החרטה ועזיבת החטא כמו שנאמר יעזוב רשע דרכו ואיש עון מחשבותיו וישב אל ד' וגו', וכתיו כי אחרי שזני נחמתי, וטעם הדבר שעזיבת החטא והחרטה הם העיקרים צנתשובה משום שאין החטא נגמר כי אם צמתשנה וצמעשה, לכן גם התשובה צריכה להיות צמעשה היינו עזיבת החטא וצמתשנה היינו חרטה. ולא התשובה היא צמשקל החטא, כי החטא הוא צגוף וצנפא, וגם התשובה צריכה להיות צגוף וצנפא, ולא תתקיים צריאת האדם שהוא צגוף וצפא.

אולם ישם עוד פרטים אחרים שהתשובה תלויה בהם, כלומר אין התשובה נגמרת זולתם והיינו היודי והיסורין אז המיתה ח"ו לפי גדול וכוצד העון. אלא דמעשה שהרהר תשובה בלנו, אפילו עדיין לא היתה לו הזדמנות לעזיבת החטא וליודי

ת"ל"ב. כתיב (קהלת יב יב) ויותר מהמה בני הזהר כי אמרו (א) מי שגזל מאחד מחמשה ואינו יודע ממי גזל ממילא לא יצא ידי חובתו מן השמים עד שיתן לכל אחד ואחד זכותו (ויקרא ה ב) והשיב את הגזילה אשר גזל ביון שאמר גזילה [א] למה אמר גזל אלא אם באותו יום שגזל השיב אין להוסיף יותר עליו ואם לא השיב באותו שבוע או באותו חרש או יותר צריך להוסיף על הגזילה כפי מה שהיה מרויח בעת שחסרו עד שהשיב לו ויאמר אותו אדם לפי מה שיודע לשער עסק האיש כמה היה יודע להרויח באותו גזל מן העת שנחסר עד שהשיב ולכך מזה יחשוב הצער 'אע"פ שכל זה לא הצריכתו התורה אבל לצאת ידי שמים צריך כל זה לחשוב הצער שהרי החובל חייב בחמשה ובשנת הוא עצמו כן כבאן ידע כמה צער לנגזל יש ויש לו ק' ליטרוין ואינו חושש בליטרא שגזל לו ויש אדם שיש לו אלף ליטרוין ומצטער על שלקה לו מאותה ליטרא (ב) ... ויש שיש לו מעט ולוקח לו והוא בחסרון מאכל ומשתה כי קודם שגזלו ממנו היה אוכל ושותה לובש ומתעדרן ועתה חי חיי צער כל זה צריך לחשוב הגזלן צער שגרב לו ולכל הנסמכין עליו וחסרון העידונים שגרב עליו ולתת להם לפי מה שגרב ולפי הנגזליו כמו שאמרו (ג) הכל לפי המכויש ולפי המתכויש ולשלם הכסף וגם לקבל דין כגופו אם חרש או ב' חדשים יתענה בענין העניוין ודכף שנשארו בו אפילו טרחה אינו הפך לקבל וגם מוסיף שלו כנגד התענוגין שנחנה מאותו ממון ועניוין נגד התענוגין עליו אמרו (ד) זדונות נעשו לו כזכויות אע"פ (ה) שהוכיר רבותינו (ו) ... עומק התשובה הזאת כך היא להפציעם שלא יקרא לדין ואף בעולם הזה יקבל עונש ונקמה לפי שמקבל בעצמו עליו העניוין שהיו ראויין לו מן השמים רק אם מרבים גזל אע"פ ששב כאילו דברים שכתבנו הקב"ה מביא עליו כדרכו מפני שהרבים בקשו עליו נקמה ויקבל עליו שבר על העונשין שבאין עליו מן השמים כי מאחר שהוא מודעתו קבל עליו עינויו ותשובות שכתבנו אינו ראוי לקבל מן השמים וכת' (ירמיה ל יא) ונקח לא אנקך פעמים ונקח פעמים לא אנקך. ומעשה באחר שגזל ליטרא וחרויה הרבה והיה מבין הגזלן ויודע ועשה ככל מה שכתבנו וכל מה שהרויח נתן לו שאין בידו שום הערמת רבית ויש גזל של גוי שיבא לכמה רעות יותר מישראל לפי שאם יבא ישר' לשם יגזלוהו וזהו (קהלת ט יח) חוטא אחר יאבד לשאר יהודים ויוריד הרבה טובה שהיה ליחודים באותה העיר.

ת"ל"ג. (א) ר"ב אומר מנין אתה אומר שכל מי שמשמר את השבת כתיקונה מעלין כאילו שמר את כל השבתות מיום שברא הקב"ה את עולמו עד שיהיו המתים שנאמר (שמות לא טו) ושמרו בני ישראל את השבת (ב) כי ששת ימים ולא תאמר שבת בלבד אלא כל העושה מצוה אחת בהלכתה מעלין עליו כאילו זכה מבראשית ועד תחיית המתים לכך אין קץ לשבר הצדיקים וזהו (ג) ליום שכולו ארוך שאילו היו חיים לעולמי עולמים היו זוכים ולא היו חוטאים אותם שעמדו בנסיון ג' וד' פעמים שנאמר (בראשית ה א) זה ספר תולדות אדם כל תולדותיו שהם זוכים מעלין עליהן כאילו הן נבראו מעת שנברא אדם שנאמר תולדות אדם כיום ברא אלקים אדם הקיש תולדותיו לו כאילו אז ביום נבראו.

ת"ל"ד. ת"ל"מ"ד חכם ראה בחלום שהיו מביאין את זקן אחד בשמים אמר אנה אתם מביאין אותו זקן אמרו לעולם הבא באותו שבוע שחלב לאחר ג' ימים מת הזקן והפסידו אותו תלמיד חכם והיה בוכה ומצטער עליו יותר מראי אמר להם כך ראיתי בחלום שהוא בן העולם הבא חקר אחר מעשיו ואמרו שהיה נאמן ועני ולא דבר שקר ולא היה שומע שקרים וכששומע שקרים אם לא היה יכול למחות הולך מהם (א) והיה מצמצם בחול וקונה יין טוב לשבת לשכוח עמלו ויין למרי נפש ושתה וישכח רישו ועמלו לא יזכר.

משנת אברהם

זה, — זה משפט הכהנים, דמשמע דנעוון קיימות חייב ליתן אצל אינן קיימות לא חייב נהן הכתוב תשלומין. רש"י — ולז"ל משום דהוי ל' ממון שאין לו תועים. — שיכול לומר לכהן אחר אני נותנס, רש"י — ונתוס' שם ד"ה ולז"ל כתבו, ואיכא דין הני תרי לישני, דלהאי לישנא דאין לו תועים, נהי דאין יכול לתוצעו דזייניו, דזייני שמים מיהו מיטיב וללישנא קמא דדריש ל' מזה דלפילו דזייני שמים נמי לא מטיב, עכ"ל.

וצריך להצין, הא גזל משנים ואינו יודע מאיזה מהם דהוי ממון שאין לו תועין ולכל זאת אפילו צנח רק ללאת דזייני אדם מחויב לללק הגזילה צנייהס ואמחי פטור הכא צמזיק מתנות כהונה לגמרי, וצריך לומר דגזי גזל אחד מתמשה הלא כל התמשה צאים לז"ל וכל אחד טוען טענת שחא, לכך צריך להניח גזילה צנייהס, דללחד מהס דודאי חייב, אצל צנתנות כהונה אפילו ינחאו אלף כהנים עדיין יכול הצעל הצית לומר לכהן אחר אני נתן.

ויש להסתפק צמכרי כהונה, היינו שיש לו להצט"צ כהן שמכירו ואינו רגיל לתת מתנותיו אלא לאותו כהן, אם הויק המתנות כהונה או שאכלן אס פטור מלשלב, דהא רש"י כתב צניטין ל', דלסחור להו שחר כהני דעתייהו והוי כמאן דמטי לזיייהו דהני, ועי' צהרא"ש שם שכתב דלסור לו ליתן לכהן אחר, א"כ לא הוי ממון שאין לו תועין, וללישנא דפטור משום דכתיב זה דודאי פטור, אלא דל"כ ה' להס לתוס' לומר הכפ"ת זו.

אילו ה' משגר ידו של הצניו לה אמרה תורה יד תחת יד ממש אלף ממון, וכ"ש צהכאה נרדח שאין צה אלף משוס ולא יוסף להכותו, ולפטר צנריך להיות וועשה צנינו ר' מרדכי, שאחד הכה" ורנינו ר' מרדכי קילל את המכה ונתקיימה קללתו שהמכה שם ידו צחור וכו', וכנראה שגם המכה לא עשה זאת לשם כפרה, דעל הקטל כזה דודאי שחסור לו ללדס לחצל צעמנו ולהציל את עצמו לזי סכנה, אלא דכך אירע צצניל צצורו של רנינו ר' מרדכי.

סימן ת"ל"ב

דין מוזה מתנות כהונה

[א] למה אמר וכו'. רנינו דורש מקרא זה לאחר שהקדים צגזילה יש דין של ללאת דזייני אדם וגם יש דין ללאת ידי שמים, כדמזכור גזי גזל אחד מתמשה, לכך גם מקרא זה אשר גזל המיותר נדרש צצני לופנים, כצנח ללאת דזייני אדם צה המקרא להקל על הגולן כדררשינן צצ"ק ס"ו, ס"ז וכו', אס כשעין שגול יחזור ואס ללז דמים צעלמח צעי שלומי, או כדררשינן שם אשר גזל, על גזילו שלו מוסף תומס ואינו מוסיף תומס על גזל אציו. אצל כצנח ללאת ידי שמים אז צה המקרא להחמיר עליו כדצברי רנינו. ובש"ס חולין ק"ל אמר רצ חסדל המזיק מתנות כהונה או שאלכן פטור מלשלב, מאי טעמל איציעית אימח דכתיב

ת"ל"ב. (א) נבא קמא ק"ב ב'. (ב) צ"ל יותר ממי שיש לו הרבה מעט ממנו וכן הוא בס"י כ"ב. (ג) נבא קמא פ"ב ב'. (ד) יומא פ"ו ב'. (ה) צ"ל שלא הוכירו. (ו) צ"ל בפירושו. ת"ל"ג. (א) מכללאת חשא פרשה א' ולפינוי ליחא : מנין אתה אומר. (ב) צ"ל ביני ובין בני ישראל אתה לעולם, ומלות : כי ששת ימים יש למחוק. (ג) קדושין ל"ס ב'. (א) ת"ל"ד. (א) לשון הטור והב"י בשו"ע אורח סי' רמ"ב ס"א.

תרל"ה. זקן אחד היה מרליק נרות בערב שבת בא איש אחד ואמר הנה עוד היום גדול (א) וכיבת הנרות אמר הזקן לא יאריך ימים וכן הוה.

תרל"ו. אשר היא מובה לך משבעה בנים (רות ד טו) זכתי (ש"א ב ה) עד עקרה ילדה שבעה זכתי (ירמיה טו ט) אמללה יולדת השבעה כי בן ימים כל אחד עובד לאב ולאם (א) אם (ויקרא יג ג) איש אמו זכתי וזכתי ואת שבתותי תשמורו אם יש לאדם ז' בנים כל אחד עושה צורכי אביו ויום אחד הקיש שבת לאב ואם כתי' (רות ד טו) אשר היא מובה לך משבעה בנים (ש"א ב ה) עקרה ילדה שבעה כי כל אחד עובד לאב ולאם (ב) בכני יעקב כי כל אחד היה עובד לו יום אחד (ג) י"א בנים ורועה אחד עובד ליצחק ואחד ליעקב ובשבת יעקב בעצמו ליצחק וכולם בשבת ליעקב וליצחק (ד) ולכך שמות שבטים באבני השוהם ובאבני החשן על כתפיו לכך בשבת (ישעיה נח יד) והאפלתוך נחלת יעקב אביך לכך אנשי (ח) ... ו' חלקים ובשבת שוים (ו) וכן אנשי משמר.

תרל"ז, [א] יום טוב תחום שבת (א) ר' אלפים אמה שהם קמ"ד אלפים אצבע הקטנה על קמ"ד אלפים שהם צ"ו אלף אצבע גדולה על צ"ו אלף שהם ק"ב אלפים אצבע שאצל גדול על ק"ב אלפים הרי קמ"ד אלף וצ"ו אלף וק"ב אלף הם ש"ס אלף הם ל"ו ריבוא היקף לד' רוחות קמ"ד ריבוא והאלכסון של ש"ס אלף על ש"ס אלף האלכסון ש"ס אלף וקמ"ד אלף הם תק"ד אלף והאלכסון השני תק"ד אלף ראשון ושני הרי שני אלכסונות אלף אלפים וח' אלפים כשיצטרפו יחדיו חשבון אגודל ושאצל אגודל ואצבע קטנה (ב) אלה חשבונות לעומת העולם כיצד נגד לרקיע קמ"ד אלף וז' אויריים בין רקיע לרקיע הן ז' אויריים הם אלף אלפים וח' אלפים ויריעות עשר של תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משור והרי היריעות ושבת והרקיעים שוין וזהו ואת שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו שבת השמים כסאי על הכרובים ותחום שבת כמניין העולם ולכך בשבתות וימים טובים ז' פעמים כסא גלוי וידוע לפני כסא כבודך שאם יפתח אחד מהם הרי הזכיר כסא וזהו כסא א' ה' בשמים הכין כסאו ב' וכסאו נכון ג' נכון כסאך מאז מעולם אתה הרי ד' המלך היושב על כסא רם ונשא הרי ה' זכות ומישור לפני כסאו הרי ו' וימים השביעי נתעלה וישב על כסא כבודו הרי ז' כי בכל ז' רקיעים ענין כסאו זה כנגד זה. כס"א כסא"ו וכסא"ו כסא"ך כסא"ו כס"א כולם כיגמטרי' תורה אין כסא בלא תורה וזהו (ג) אז מלפני בראשית דת וכן השיות, ולכך קורין בתורה בשבת וז' פעמים בקרייה יושב הכרובים ולכך קורין ז' כאילו הושיבו שכינה על כסא הכרובים.

ענייני ספרים

תרל"ח. תפילין של יד אין להן אלא [א] בית אחד ויש להכניס בורוע עד כנגד לבו וימשוך את הרצועה ויקשור ורועו [ב] מעצמו ויקשור יהיה כנגד לבו והתפילין של ד' בתים בראש ב' טפחים מראש חוטמו עד מקום הנחת תפילין

משנת אברהם

סימן תרל"ז

בידורי השיעורים של מפת.

נגודל, פי' ד' אלצעות חלצע שמה אגודל שית נקטטה, פי' שש אלצעות שמה קטטה או זרת יש נטפת, חמש נחילתא, פי' חמש אלצעות יש נטפת נאותה חלצע שהיא השלישית, והיא זו שלטו קורין אותה חמה כי היא השלישית מאזיה לז שמתנה, ודלא כמו שכתב רש"י נצנורות ל"ט: „חמש ותילתא חלצע" עיין ס.

ועוד יש לדקדק מכלן מדהשוה רבינו תחומי יו"ט לתחומי שנת משמע קלת דשיטתו דאיסור תחומין צו"ט הוא מלאורייתא כגשבת, דאל"כ איך אפשר לחשוב תחומין ד' אלפים, הלא תחום שנת הוא רק ג' אלפים חמה או י"ג מילין לכל מר כדאית ליה.

סימן תרל"ח

[א] בית אחד וכו'. נש"ס מנחות ל"ד: דנשל ראש צעינן ד' בתים משום דכתיב לטטפת לטטפת לטטפת הרי כחן ד', או משום דטט נכתפי שטים פת צאפריקי שטים, והיינו דוקא בתפלין של ראש חלל נשל יד ללא כתיב טוטפת חלל והי' לאות על ידך והיינו אות אחד, לפיכך נשל יד אינו חלל בית אחד, ונמכילתא פרשת נל הונל צהרל"ש הל' תפלין: והי' לאות על ידך, נד' מקומות מוזכר פרשת תפלין בקדש לך, והי' כי יצאך, שמע, והי' אם שמוע, מכלן אמרו מנחת תפלין ד' פראשיות של יד הן נכרך אחד, של ראש הן ד' טוטפות. והוא ככל"ל נש"ס מנחות דמלטוטפת ילפינן ד' בתים. והטעמים רבו צוה, עי' צפרישה עה"ת. וצפרי עין הקיים שער התפלין פי"א מנצח ע"פ סוד. חלל אינו יודעים טעמי התורה, והמענין אותה הוא הדין שלייתה תוה"ק.

[ב] מעצמו, לעיל בס' תל"ד ליתא לניב זה.

[א] יום טוב וכו'. נמתי"ק כתב שכל הסימן הזה לריך תיקון והלשון מנומנס. ולדעתי אין הלשון מנומנס חלל מכיון שנהגהה שנהגדפס כתוב שצנרד י"ח שורות חסרות נהכתב יד, יש לשער כי נהכ"י הי' כתוב הכל מפורט ומפורש חלל מנחת החסרון אין לנו יודעים לפרש כמה מהדברים שנהסימן הזה, ואני לא נחתי חלל לפרש מה שאפשר להצין מהנשאר של הסימן אשר לפנינו, כי יש צוה משום דברים הנחוצים לדעת צעניני בירורי השיעורים.

רבינו משווה כל המספרים של תחומי שנת ויו"ט נחשון של טפחים ואלצעות עם המספרים של הימים הנלרכים נכדי להלך מן הארץ עד למעלה מכל הרקיעים ונמנחא שתחום שנת הוא נמספרו כמספר גוזהו של העולם צימים.

ומחמת חסרון של הי"ח שורות נכתב יד אי אפשר לנמנס את הנחשון, וגם אי אפשר לדעת איך נחשנו כל המספרים צהתחומי שנת ויו"ט כי הלל אין הד' אלפים של תחומי שנת ויו"ט מכלים את כל המספרים של האלצעות הגדולות והצניוניות והקטנות ציתה. גם לפי הנחשון שנהספר המהלך מן הארץ לרקיע שהול לפי דברי הש"ס צתגינה תק"מ מלות שנה נחשן רק שתי מלות ושמונים ושמונה ימים לשנה, והרי יש צנהה שז"ד יום חפילו לפי חדשי הלנהה, ונע"כ שצלותן הי"ח שורות הי' ציאור לכל זה וחנל על דאצדון.

אולם המאלף צסימן זה הוא צנוגע לשיעורי טפס ואלצעות, שרצינו מפרש הלא דמנחות ת"א: טפס דאורייתא ד'

תרלה. (א) יעוין שבת כ"ג ב' ובלבד שלא יקדים ובשבלי הלפט סי' ג'ט ושועי' או"ח סי' רס"ג סי"ד כי יש מחלוקת בזה.
תרלו. (א) יש למחוק מלת: אם. (ב) מדרש רבה בראשית פרשה פי"ד.
(ג) צ"ל ויריד היו רועים ואחד עובד ליצחק ואחד ליעקב.
(ד) סוטה ל"א א' ויעו"ש בירושלמי פי"ו. (ה) חסרון הנכר יש בס"י ל"ז.

וכן ב' טפחים מן התחלת הכתף עד מקום של הנחת תפילין כנגד [ג] ת"כ טפחים בלוחות עד מקום הכתיבה לומר שאסור ליגע באותיות הקדש אם ימין הקדש לא נגע בקדש כל שכן ימין הדיום [ד] ואין ספר תורה נכתב משני עברי הקלף כי הסופר משים ידו על הקלף נמצא שפעמים מעבר האחר שם הקדש והרי ידו נסמכת מעבר האחר והמגייה צריך להגייה קודם שתהא ספר תורה תסורה כדי שיכפול הקלף ולא יצטרך להניף ידו על הספר על השמות שנאמר (בראשית א לא) וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד והרי בכל יום נאמר וירא אלקים כי טוב אלא על כל מעשה בראשית לימד שכן יעשו עושי מלאכה וכל שכן כותבי ספרים ואחר כך ויכולו כך אחר שיעיין יתפור יחריו וכתוב (איוב כח כז) אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה ראה שהאותיות כהלכתן ויספרה התיבה הכינה כפסוקים חקרה בתפירה ד"א ראה ויספרה הכינה תחילה גם חקרה פעם שנייה וכנגדם ויכולו ויכלו כנגד וירא אלקים כי טוב ויכל כנגד וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד וכנגדם וישבות ביום השביעי כי בו שבת הרי ב' וישבות שבת לכך ב' לחמים כנגד בריאה ועשייה בתחילה כת' השמים ואחר כך הארץ שנאמר (בראשית ב ד) אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ואחר כך כת' (שם שם) כיום עשות ה' אלקים ארץ ואחר כך ושמים מראשו לפופו ואחר כך מסופו לראשו בעוד שיעמוד לסופו שלא יחזור לתחילתו אלא מסופו לראשו במאי דפליק ופיים לכך תיקנו (א) תכנת שבת בתשר"ק אותיות מסופו לראשו לפי שכבר בתחילה אמר האותיות על הסדר: אל ארון על כל המעשים ברוך הוא וכו'.

תרל"ט. אדם שספריו או תפיליו בתיק [א] לא ינערם חוץ אלא יתפסם בידו ויוציאם. (שיר א ב) ישקני מנשקות מיהו אם נשק אדם אשתו ובניו מסונפים לא ינשק הספר אם נגע בשר [ב] אשתו בידו ירחץ ידיו ואז יגע בספר. תר"מ. שנים היו מריקים ספרים מתיבה גדולה האחר שם הספרים על המיטה אשר שכבו שמה איש ואשה ואחד שם הספרים על גב הקרקע אמר לו אותו שהניח על המיטה למה תולזל בספרים שאתה מניחם על גבי קרקע אמר לו אתה מחלל את התורה שאתה מניחם על גבי מטה ששמשו איש ואשתו והקרקע טהור ואין לי בגד להשים על הקרקע אמר לו (א) והלא אדם [א] קורא את שמע ואשתו אצלו (ב) ואין דברי תורה מקבלין טומאה אמר לו בשעריין לא שימש מיפתו אבל אם ליחלוחית של שכבת זרע על בשרו או על בגדו או על הסדין שהוא שוכב שם לא יקרא ועוד בקריאה אמרו אין מקבלין טומאה שנאמר (ירמיה כג כט) הלא כה [ב] דברי כאש אבל להניח על דבר שיש בו שכבת זרע ולא כובס ממנו חלילה מלהניח ספר עליו. תרמ"א. צרבתו עומדת לעד המזכה את המזכים כגון [א] מלמד ליראי שמים תיקון תפילין כדי לתקן לאחרים ואותם ילמדו לאחרים.

תרמ"ב. (א) אפילו סח בין תפילין לתפילין חוזר עליו מערכי המלחמה לפי שכתוב (דברים לג ב) וטרף זרוע אף קרקע בזכות שהיה לזה תפילין של יד ושל ראש מצינו פאר בורוע (ישעיה פג יב) זרוע תפארתו ועל ראש פאר (יחזקאל כד יז) פארך חבוש עליך וכת' (דה"א כט יג) לשם תפארתך ואדם בורוע מונן ואדם מכה על הראש או על הזרוע לכן סח בין תפילין לתפילין חוזר מערכי המלחמה כיון שהטא בכיטול שם וכתוב (דברים כח י) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו מומך וכתוב (תהלים פט כה) ובשמי תרום קרנו וכתוב (הושע יא ג) קחם על זרועותיו כך היא המידה שמזכירים עונותיו כשצריך לגם כגון במלחמה להגן על ראשו ועל זרועו (ב) ושמאל כנגד ימין שכנגדו וכת' (תהלים קמ ח) סכותה לראשי ביום נשק.

משנת אברהם

ועי' רש"י שנת צמסנה לריש הזורק שלא היו זורקין צמסכן את הקרשים מפני כוונתו, משמע דללמלא שהיו כצדין הי' זורקין אותן, וכנראה לריד להיות צרש"י מפני כוונתו כי כך מפורש צירושלמי שנת פרק הזורק ע"ש. [ב] אשתו וכו'. גנלפס ליתא, דמה לי צמר אשתו או צמר עלנו.

[ג] ת"כ. לריך להיות ז', וכן הוא לעיל צמיון תל"ד.

סי'ת הנכתב משני עברי הקלף

[ד] ואין ספר וכו'. משמע דמדינא אם כתב ס"ת משני עברי הקלף כשר, וצריך ציחור הא אמרינן צעירובין דף ז"ת. כותבי ספרים תפלין ומוזות לא התירו להן להפוך יריעה על פניה אלא פורס עליה סדין או את הנגד, הרי דאין זה דוקא מטעם שכתב רבינו שפעמים מעבר אחר שם הקודש וכו', אלא אפילו להפוך את היריעה מצלי לכתוב מעבר השני ג"כ אסור, ועוד אם כטעם של רבינו, מדוע אין כותבין מגילת אסתר משני עבריהם הלא אין שום שם צמגילה. ועוד איך אפשר לכתוב משני עבריהן הלא אמרינן צירושלמי מגילה פ"א, דהלכה למשה מסיני הוא שיהי' כותבין על הגויל צמקום שער ועל הקלף צמקום נחושתן, אי"כ לעולם אינו כשר לכתובה אלא על זד אחר. ואין סברא לומר דרבינו נותן טעם להלכה למ"מ. ודע לפי מה שכתבו התוס' בערכין ו' ע"ש להזהר כשגוררין את השם הקודש שכתב שאל צמקונו של לכתוב שום אות אחר צמקונו ע"ש. ומשמע שנתקדש את הגויל לתוך תוכו משני עברי, אי"כ צדאי אין לכתוב מעבר השני של הקלף.

סימן תרל"ט

כבוד תפילין

[א] לא ינערם וכו'. דין זה הונח בשם ס"ת צמג"א ס"ס כ"ת. ואולי זה בכלל מה שכתבו בתוס' ר"ה י"ז, קרקפתא דלא מנה תפלין, כשהמנוה צווי' עליו שמונות עליו רצועות של תפלין. ובתוס' שנת מ"ט, כתבו צענין אחר ע"ש,

סימן תר"מ

קורא את שמע ואשתו עמו

[א] קורא את וכו'. כנראה דעת רבינו דמותר לקרות ק"ש כשאשתו עמו צלל הפסקה. כדעת הרמב"ם והרי"ף צמכות כ"ד, אלא צמחורת פנים צלצד, דאי צהפסקה מה ראי' מניח רבינו מזה. אולם הרא"ש ותר"י הציאו שם דעות להומרל דלל הותר לקרות ק"ש אלא צהפסקה ע"ש. [ב] דברי וכו'. הכוונה רק דצור אינו מקבל טומאה, ויש לפי זה להסתפק אם מותר לכתוב ד"ת, אי צמרינן צזה כתב כדצבור דמי או שמתל לל עדיף מספר כתוב אספור לפי דברי רבינו.

סימן תרמ"א

[א] כגון וכו'. ראה כתובות ל'. ודקתו עומדת לעד — זה הכותב תורה נציאים וכתובים ומשילין לאתריס, ודברי רבינו כלולים צזה.

תרמ. (א) ברכות כ"ד א'. תרמב. (א) סוטה מ"ד ב'. (ב) יומא י"ג ב': לשמאל דרך הדות ימינו של הקב"ה.

תרמ"ג. [א] למה כשעושי ציית פתל בחוט עצמו החטון ועושה הקשרים כי חוט אחד כנגד הלב והלב גורם לכל המעשים למה (א) שלישי גדול כי שלישי היום בתורה ללמוד שלישי בתפילה שלישי בדרך ארץ וכן (ב) שלישי מדבר שלישי ימים שלישי יושב (שם ע"א טו) פי יספר צדקתך כל היום תשועתך (משלי כ"ז) כי אם ביראת ה' כל היום (תהלים קי"ז) היא שיחתי דורות הראשונים שלכם כאלום כגון (ג) דוד שלישי היום בתורת שלישי באגדות שלישי במזמורים. **תרמ"ד. ספר תורה (א)** כ' תפירות אינו דומה לתפילין וציצית ה' בתים לתפילין פסולין וכן ה' ציציות אבל תפירות אפילו ק' אין בכך כלום כפי יריעה לכך אין לדמות אלא (ב) לספך של סוכה שסיבכה כחילכתה אפילו הניח קצת דברים הפסולים ביניהם אין בכך כלום כך ספר תורה שתפרה בג' מקומות בגידים מב' קצותיה (ג) וכאמזע [א] ותפרה במשי ביניהם או בפשתים כשירה ואין לדמות (ד) ללולב.

תרמ"ה. ארם שמתקן קונטרס במים לא ישומחו בספר ולא ישרטט על הספר שהספר יש בו קדושה לפי שכבר כתוב בו ולקונטרסים אין בו קדושה ואסור לכתוב בספר פלוני חייב לי כך וכך.

תרמ"ו. מעשה בחסיד אחד שחיה מניח תורה שבכתב [א] כתיבה אחת לבר ותורה [שבעל פה] לבר כתיבה אחרת מי תורה שבכתב קדושתה יותר מתורה שבעל פה.

תרמ"ז. פעם אחת הוציאו צדיק מקברו וחלצו בגדיו והכניחו בא' לאחר בחלום ואמר לפי שהייתי רואה ספרים ולא הייתי קוראם [א] בטבלאות לכך הוציאוני.

תרמ"ח. כבוד ה' מהונך (משלי ג ט) כבדוהו יותר מחון שלך כיצד אם יש לך חון ועושר כסף וזהב וכל מיני כלי מחמרים אתה מכבדן שאתה קונה ארגז יפה ונאה ופונרין בו כן תעשה לחפצי ה' שנאמר (דה"ב ב ד) והבית אשר אני בונה גדול כי גדול אלקינו וזכ' (שמות ז ג) ושמת שם את ארון וכתוב (שמות כה י) ועשו ארון (שם שם א) וצפית אותו זהב וכתוב (מ"א ח ט) אין בארון רק שני לחות וכל המכבד את התורה לא יזלולוהו אם יש לך חון אתה מייספו ומכבדו להראות יופיו לכל וכן תעשה לחפצי שמים וכל חפצים לא ישוו בה כבוד את ה' מהונך שאם אתה רואה אש נופלת על ביתך תציל מן החליקה תחלה חפצי שמים ספרים וכל שהם חפצי שמים ואין דבר שעומד בפני פקוה נפש. כבוד את ה' מהונך כבדוהו [א] יותר ממי שנותן

משנת אברהם

שייח צה"ס הן תורה שזכתה והן תורה שבעל פה, ותנאי גדולי מועיל כמזכור צלו"ח סי' מ"ג סעיף ג', וראה נבנ"י אר"ח סי' ט', גדון להניח ס"ת פסולים עם ס"ת כשרים צלרון הקודש אחר.

סימן תרמ"ז

[א] במבטאות וכו'. הגוף הוא המלבוש של הנפש, והטבלאות מלבוש של הספר, ולפי שלא חש החסיד על המלבוש של הספר נענש במלבושו של הנפש. והרצ החיד"א צפירושו בהנדפס סי' ל"ז כתב והיינו דתן כל המחלל את התורה גופו מחולל על הנריות, כל לאתווי כגון החסיד הזה שה' צד מה מחלל את התורה שלא חש לבזוי ספרים נמחקים וכו', גופו לייקח מחולל שהגילוי גופו מקצרו וכו' ע"ש. אולם רחוק הדבר מלפרש שזה בכלל המחלל את התורה.

סימן תרמ"ח

[א] יותר ממי וכו'. צירושלמי קדושין פ"א ופיהה פ"א הוצא צתוס' קדושין ל"ב. דרשו: כגד את ה' מהונך אם יש לו מומן חייב ולא לזו פטור, וכנגדו אז ולא נלמר כגד את חניך ואת אמן דמשמע דאפילו אין לו חייב לחזור על הפתקים ולקנן צכדי לכזום. והוא לכאורה היפך הדרשה של רבינו. אולם צאמת לזקו דברי רבינו, דעד כאן לא אמרו צירושלמי ה"ל דצינוד אז עדיף אלף לענין להאכילנו, כלומר,

בתרומת הדשן סי' ג' שרק במגילה כשר אם השיל בה ג' חושי גדין והואל ונקראת איגרת (מגילה י"ט א) אבל ב"מ"ת אם משי פסול מאי מהני שנמצאו בה גם תפירות מגידים האם מתורה רוב ומיעוט אתיין ע"ה? וגם אם נתפרה כולה משי כשרה בשעת הדחק אבל שלא בשעת הדחק פסולה. ועיין יו"ד סי' רע"ח סי"ב. (ד) טובה כ"ט ב' במשנה ויעיין הר"ן שם וש"ע או"ח סי' תרמ"ה סי"ב.

(א) תרמו. לשון הרמב"ם בכ"י מובא בהקדמת ספר רוקח על הרמב"ם וויניציאה תקיב. ואעתיק משם אבא מארי ז"ל שהיה מונע מלכתוב תניך בקובץ אחד כמו שכותבים עתה קצת אנשים והיו אומר ז"ל שאם היו מחברין אותן בכרך אחד על הגליל כמו שהיו כותבין בזמן הקדום לא היה בזה איסור אבל בקובץ א' כאלו הספרים שכותבים בזמנינו זה ממה שראוי למנועו לפי שכשפותחים הספר הכולל לקרות בו בנביאים יהיו הם מלמעלה מתורה וכו'.

סימן תרמ"ג

[א] למה כשעושי וכו'. צ"ס מנחות ל"ט אמרינן, תלם כשהוא מתחיל מתחיל נלגן הכסף מין כסף וכשהוא מסיים מסיים נלגן, פרש"י כשהוא מתחיל לכרוך מתחיל נלגן שמניח שני חוטין ארוכין עכ"ל. וחלו כוונת רבינו שכתב כי חוט אחד היינו צומן הזה שאין תכלת. וראה שזה שלח דף קע"ה. ונתנו על הכסף לא כתיב אלף ונתנו על זיגית דל"ה הוא דחפי על שר חוטין.

סימן תרמ"ד

ס"ת התפור במשי וגם בגדין

[א] ותפרה נמשי וכו'. ראה מה שכתנתי צ"ח, סי' תפ"ט צ"ב. ונשעה שכתנתי את הכ"ל לא זכרתי מדברי רבינו נלגן המלומדים את השערת ד"ס דהא דלמרו דהלמ"מ הוא לתופרן צנידין אין הפירוש אלף, צנידין" כלומר דלס תפרן צנידין ונמשי או צפשתן פסול, אלף הפיר' לזר"ך שיהי' נתפר צו צנידין אלל גם תשי או פשתן התפור צידה עם גדין אינו פוסל. ונממ"ק הגיז שלא כדת.

סימן תרמ"ו

תיבה להניח בה תורה שבכתב ושבעל פה

[א] בתיבה וכו'. הא לזין טהרין צזה כלל, משום דכל מוי שעושה תיבה או ארון להניח צו ספרים, דעתו

תרמ"ג. (א) מנחות ל"ט א'. (ב) מובא בתוס' ספחים צ"ד א' ד"ה כל והוא במדרש כיון פרשה ח' ומובא בילקוט ראובני פרשה ויקרא בשם חמדרש. (ג) יעוין ברכות ג' ב': עד חצות עוסק בתורה מכאן ואילך בשיירם ותושבחות, ובווהר ויגש ר"ו ע"ב: בשעתא דעאל ליל הוה יתיב (דוד) עם כל ברביה ביתיה ודאין זיגיה ועסיק במילי דאורייתא ולבתר הוה גאים שיגתיה עד פלגות ליליא וקם בפלגות ליליא ואתער ואשתדל בפולחנא דמרא בשידין ותושבתי. וברשי' ע"ז ג' ב' ד"ה ובלילה: וכל הלילה מתעסק בשיירות ותושבחות ובתורה ב' וברשי' תהלים קי"ט קמ"ח: דוד עומד ממשו בשליש הלילה הראשונה ועוסק בתורה עד חצות כמו שנאמר לשיח באמרך ומחצות והלן עוסק בשיירות ותושבחות כמו שנאמר חצות לילה. ובקדושין ל' לעולם ישלש כו'.

תרמו. צ"ל: תפירותיה. (ב) סוכה ט"ו ב' יע"ש ברשי' ד"ה רבא ובשוע' או"ח סי' תרל"א סי"ח. (ג) דברי רבנו צ"ע כי יעייין

לך הונך וזהו אב ואם שנאמר (משלי יט יד) בית והון נחלת אבות ויותר מהם תכבדהו שהוא נתנו לאבותיך ונתן לך ואם רבך שלימדך דברי אלקים חיים ואבין ורבך בכית הפהר, תחילה תציל את רבך שלימדך חפצי שמים וזהו מהונך יותר מהונך ואפילו אתה מאכר הונך כבדהו כגון אמציה מלך יהודה שאמר ומה אעשה למאה כנר כסף שהשכיר מאה אלף כמאה כנר כסף ואמר לו הנביא שלא יוליכם עמו ואיבד הכסף (שם ג ט) ומראשית [כל] תבואתך יותר כשיש לך תבואה חדשה אתה מבוררה ומיפהו שהוא ברור כך דברי תורה שכתוב בהן (שם ח יט) ותבואתי מכסף נבחר ומראשית תבואתך כמה עמל אתה עמל כראשית תבואתך עד שתהא ללחם כך חפצי שמים אליבא דהילכתא בלא ספק וגימגום וטעות שנאמר (שם ח ח) כצדק כל אמרי פי וכתוב (איוב לג ג) שפתי ברור מללו וכת' (ש"ב כב לא) אמרת ה' צרופה וכתוב (תהלים קיט קמ) צרופה אמרתך ומיפנים שנאמר (שם יב ז) אמרות ה' אמרות טהורות (שם קכ ד) חצי גבור שנונים שתהא מבררם ודברי הקב"ה מבוררים אמרת ה' צרופה על ידי התנאים ועל ידי האמוראים אמרות ה' טהורות על ידי גאונים (שם יט ד) מצות ה' ברה על ידי רבנים שבחם (שם שם י) יראת ה' טהורה (משלי כא כו) וטהרים אמרי נועם על ידי פוסקי הלכות וזהו (א) (קהלת ד ו) טוב מלא כף נחת שידע האדם פוסקי הלכות למעשה ממלא חפנים עמל שידע להקשות ולתרוץ ולהפוך בתלמוד זרעוה רוח להראות רוחו הרחבה [ג] להתנאות שהוא חריף ומפולפל אמרות ה' תורה שבכתב אמרות טהורות (ב) דברי סופרים שאינן מטמאין את הירדים אמרות טהורות שלא ישים אדם ספרים על כרים וכפתות מפני שאדם יושב ערום עלי' וגם שמה שכבת זרע בא עליהם ואדם ישן עליהם לכך הראשונים לא היו מתפללים אלא בבגדים לבנים וטהורים וכת' (שם ד יז) שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלקים וכת' (שם ט ח) בכל עת יהיו בגדיך לבנים.

תרנ"ט. לא יצניע אדם קולמסו או שום חפץ בפפרים וגם לא ישים אדם קונטרס שמצחצחין במים בתוך הפפר ליבשו ולתקנו. **תרנ"א.** אם נשפך חלב על הכפר אל יהזור [א] וישימהו אותו חלב בנר. **תרנ"ב.** לא ישים אדם ספר או כתב שיש בו פסוק או תפילין כחוקו בין חלוק לבשרו. **תרנ"ג.** (א) מי שנפל לו דיו [א] כיום טוב או שום דבר על הפפרים [ב] אל ילחכנו בלשון וכבדו מפני שמוחק את הכתב.

משנת אברהם

דמיירי נספר, נע"כ שיחזור ויכתוב מה שימוחק ולא ישהה ספר שאינו מונה, והווי כמתכוון לכתוב נמוקו. **ועוד** יש לעיין הא מוחק נעינ שימוחק כתב ע"מ שימוחק ז' אותיות, אבל כשנפל דיו על הכתב הלא על ידי הדיו הזה כנר הכתב מוחק כי הדיו מכסהו א"כ מה מוחק יש זזה שמסיר נלשונו את הדיו ואת הכתב אשר תחתיו. ונע"כ לריך לומר דמיירי צלופן שאם לא יסיר את הדיו נלשונו אלא יתייבש מעלמו עוד תהא רשימת האותיות שחתם הדיו ניכרת וכשמסיר את הדיו גם הכתב שתחתיו נמוק.

המוחק בשבת שלא על מנת לכתוב אלא בכדי לתקן את הגייר

וראייתי נפרי מנדים אור"ח סי' ע"מ, אשל אצרהס אות ז' שכתב: וסנור הייתי אני העני לומר דמוחק ז' אותיות עד"מ וסי' כתוב ליה עינן — כגון — שחייב הוא או חזירו חייב לו, והולא למוחק זה, חייב לע"פ שאין רוצה ע"מ לכתוב ז' אותיות. הא מוחק טעטוש וכדומה נעינ ע"מ לכתוב ז' אותיות וכו' ע"ש, ומסיים ואין פשטת הדברים מורין כן, והנה אם איתא לדברי הפמ"ג ה"ל: שפיר: יש איסור מחיקה, דלורייתא כשמסיר נלשונו את הדיו, דהא הדיו מעטש את הכתב והוא מוחק את הטעטוש ונולאן שילטרך לכתוב צמקוס. הטעטוש כדי למלאת את החסר על ידי הטעטוש. אלא שמשלון רבינו לא משמע כן, דהרי הוספך מפני שמוחק את הכתב, ולדברי הפמ"ג ה"ל: ה' לו לומר מפני שמוחק את הטעטוש או את הרצב שנעשה על ידי הדיו.

ובהא דיאל של הפמ"ג צמוק מפני שאין רלונו שהי' כתוב כדי שלא יטעה נכשצננותיו, כגון פלוני חייב לי, גרלה לפע"ד דנלמת איתא צמוספתא שנת פי"ז: והמוחק לקלקל פטור אין לך שחייב אלא המוחק ע"מ לכתוב, והמוחק על מנת לתקן כל שהוא הרי זה חייב, עכ"ל. ודברי המוספתא לריכיס ביאור, דנתחלה אמרינן המוחק לקלקל פטור, משמע דאם אינו מוחק לקלקל חייב לע"פ שאינו מוחק ע"מ לכתוב, כגון מי

דנר שיט צו הולאה, דעל אשר מנזת אינו מחויב לסנב על הפתחים משא"כ נמזות כנוד אז וחס, אבל רבינו מיירי נשאר ענינים, כעין דליתא נשאליתות דרש"ג סוף תולדות דהגס דנעי להאכיל ולהשקות את חזיו לכל זאת מותר לו ללכת מצינו למקוס תורה משוס תלמוד תורה, דגדול תלמוד תורה יותר מכנוד אז ע"ש.

פ"פ"רים לשם שחצנות

[ב] להתנאות שהוא וכו'. רבינו מדגיש גם נסיון זה את כוונתו לאיין ולנעל את אלו השקננים העמלים לפלפל בתלמוד נכדי להתנאות ולהתרנב, אבל אין כאן שום ניב של הסתייגות או ניטול לעלם הפלפול שהוא האמונעי היותר מונטר לנר וללגן את ההלכה. וראה מה שכתבתי זזה ג, ראשית דנ" 28, לחלק ראשון של הספר הקידיס.

סימן תר"ג

[א] וישימהו וכו'. ננדפס: אל יחזיר אותו חלב להשליכו לנר, ע"ש. משמע דהקפידא הוא לנהוג צו מנהג ציון על ידי השלכה לאור, אבל להשימו נחת לנר אפשר אין קפידא, דל"כ מה יעשה נלוותו חלב. וראה סימן תתתקנ"ז, שהחמיר רבינו שלא לנרר את העץ שמראים צו האותיות לנערים ו"להשליך" את הנגרה לארץ וטעמו מנאר שם כי כל אשר יע נקדש יקדש, ונולאן שטעם זה מחמיר רבינו נכאן גני ההלך, נגס שם אין קפידא אלא נמשליך לארץ דרך ציון.

סימן תרנ"ב

[א] ביום טוב וכו'. לא ידעת לכון מדוע דוקא ציו"ט ולא נקט נשבת. **[ב] אל ילחכנו** וכו'. נקט אל ילחכנו ולא חסור ללחך, משום דהווי דנר שאינו מתכוון ולא הווי פסיק רישא, דהא אפשר ללחך את הדיו ומלי למוחק את הכתב. ואפילו אם ממוחקו שלא לרנון אינו מתכוון לכתוב נמוקו, ומחיקה נעלמותה שלא על מנת לכתוב הווי מוקלקל גמור. ואולי משום

ידיים פי"ב: ספרי בן סירא וכל ספרים שנכתבו מכאן ואילך אינם מטמאים את הידיים. **תרנ"ב.** (א) מובא בבאר היטב שרע אורח סי' ש"מ.

חרמה. (א) במדרש רבה ויקרא פרשה ג' ובילקוט קהלת רמז תתקע"א: טוב מלא כף נחת אכר ר' יצחק טוב מי ששונה שני סדרים ורגיל בהם ממי ששונה הלכות ואינו רגיל בהם אלא ורעות רוח רעותיה דמחקרי רוח אולפן וברבה: דמחקרי בר הילכן. (ב) בתוספתא

צורה שמתחיה וכדומה, אבל לא במקומו ממש שיה' נרדף למלאות את כל השטח המתוק זהב' אותיות. ו"פ.

ובעיקר דינא של הפמ"ג במוחק מפני שאין רגונו נהכתב למשל, כדי שלא יעשה נחשנותיו אם חייב אפילו בשלל ע"מ לכתוב, נראה דזה תלוי בטעם הדבר למה מוחק נרדף להיות ע"מ לכתוב, אי משום דשלא ע"מ לכתוב הוא מקלקל או משום דאין מלאכת מחיקה נקראת מלאכה אלא באופן זה. וכבר עמד בזה בא"ג, דמדברי התוס' בשנת ע"ג, ד"ה ונרדף לענים שכתבו דלא מקרי צענים קורר אלא כשנרדף לענים מידי דהוי אקורע ע"מ לתפור מוחק ע"מ לכתוב. ע"ש. משמע דאין זה כלל בגדר מלאכה אלא צע"מ לכתוב, א"כ אין נפ"מ, ולא משכחת סוס מוחק שיה' חייב אם אינו ע"מ לכתוב. אולם צר"י גיטין י"ט, ד"ה מקלקל הוא והוי כמוחק ע"מ שלא לכתוב, ומאן דמחייב לא הוי מקלקל כל כך שהרי כתבו ניכר ע"ש, משמע דטעם הדבר משום מקלקל, אבל כשמוחק כדי שלא יעשה נחשנותיו אינו מקלקל דהא נרדף לאותה מחיקה ותיקון היא אלכו, והייב אפילו שלא על מנת לכתוב. והתוס' שם ד"ה מוחק, ותשוב ע"מ לכתוב דמסתמא עומד לחזור ולכתוב עליו נרדף עכ"ל. היינו דאזרו לשיטתם בשנת דבכל אופן נרדף להיות מוחק ע"מ לכתוב דאל"כ אין שם מלאכת מחיקה עליו.

ורפ"ז יש מקום להסביר פלוגתא הנבלי והירושלמי נטל תגו של דלית ועשאו ריש דנבלי מחייב רק משום כותב וירושלמי מחייב תרתי — לפי המפרשים הנ"ל שמפרשים כך הגם דלפי פירושי הנ"ל אין כאן פלוגתא — דלפי התוס' הנ"ל בשנת לא מקרי מחיקה מלאכה אלא ע"מ לכתוב, והיינו על מנת שיעשה מלאכת הכתיבה בגופו ולא שיעשה הכתיבה מעצמה, דומה לקורע ע"מ לתפור, שאין החיוץ אלא ע"מ שיתפור בגופו, אבל הקורע בכדי שעל ידי קריעה זו תהי' התפירה שמכבר יפה ומועלת לא חשוב קריעה, ולכן נטול תגו של דלית ועשאו ריש, לא הוי ע"מ לכתוב, דהא אינו כותב כלל, והכתיבה ממיילא הויא, ואינו חייב אלא משום כותב, דהכותב הוי בכל אופן שמתהווה הכתיבה כמו חק תוכות, כפי הר"ן שהבאתי לעיל, ואין שם תנאי במלאכה זו המנרדף על מנת. אולם הירושלמי צפרק כ"ג השמיט צהאי מיימרא דהזומר, „ונרדף לענים" אלא דכל זומר חייב שמים, משום דסובר דאין זה הטעם של קורע ע"מ לתפור ושל מוחק ע"מ לכתוב כדי שתחול שם מלאכה על הקריעה ועל המחיקה, אלא דבכל אופן נקראת מלאכה והטעם של ע"מ לתפור וע"מ לכתוב הוא רק כדי שלא יהי' מקלקל במלאכתו, אבל באופן שאין כאן קלקול לא צעין ע"מ לכתוב ושפיר חייב תרתי נטל תגו של דלית ועשאו ריש.

מוחק ע"מ לכתוב בפירוש או סתמא נמי כמפרש. המסלק את השעוה מעל רפי הפנקס

ורע"ד גד"ה צהא דינא, דקדקתי בדברי התוספתא מרישא למציעיתא, משום דנרישא אמרינן והמוחק לקלקל פטור משמע דאם לא לקלקל חייב, שוב ראייתי שהפמ"ג באו"ת ש"מ נמשצ"ר"א, דקדק כמו כן בדברי הרמב"ם פי"א"ט שכתב ג"כ המוחק על מנת לקלקל פטור משמע הא שלא לקלקל חייב, ובדברי הרמב"ם הנ"ל הוא מהתוספתא הנ"ל. ויש להעיר מרש"י גיטין י"ט הכ"ל, מקלקל הוא והוי לי' כמוחק ע"מ שלא לכתוב ע"ש, ומדלא כתב כמוחק שלא על מנת לכתוב, משמע דאינו פטור מטעם מקלקל אלא נחשבותו צפירוה לקלקל היינו שמתכוון שלא לכתוב, אבל נסתמא או שיש תיקון במחיקה תו לא הוי מקלקל. והתוס' שם ד"ה מוחק, כתבו והשנו מוחק ע"מ לכתוב, „דמסתמא" עומד לחזור ולכתוב עליו נרדף. משמע

שחפץ לצור דבר מה צנייר או בקלף נקי ומוחק את הכתב לנקות את הקלף, והדר אמר אין לך שחייב אלא המוחק ע"מ לכתוב משמע דהמוחק שלא לקלקל אלא בכדי שיהי' הקלף נקי צלי כתב פטור אם אינו מתכוון לכתוב. וההלוקה הג' והמוחק ע"מ לתקן כל שהוא הרי זה חייב, לכאורה אינו מונע הא כל מוחק ע"מ לכתוב הרי הוא מתקן ולכל זאת צעין מחיקה כשיעור צ' אותיות, ועוד דא"כ מצינו חומר מוחק נככות גס בזה דכל כותב אינו חייב אלא צב' אותיות, ונמוחק יש דחייב בכ"ש. ובש"ס ע"ה וכן שם בתוספתא איתא דרק בזה מצינו חומר מוחק נככות דהמוחק אות אחת גדולה שיש במקומה לכתוב צ' חייב. אלא דזה י"ל דמייירי כגון שנטלו לתגו של דלית ועשאו ריש, כבש"ס שנת ק"ד, והגם דשם אמרינן דלא מחייב אלא משום כותב, משום דשם מייירי לענין כותב אבל באמת חייב נמי משום מוחק, והתוספתא מייירי נרדף מוחק, וכן משמע צירושלמי בכל גדול סוף הלכה צ', דחייב שמים נטל תגו של דלית. אולם הרישא והמציעתא של התוס' נראה דהכי פירושה, דהמוחק לקלקל פטור, היינו שכתב מכתב לאחד ונתייבש שלא לשלוח את המכתב והוא מוחק לקלקל מה שכתב פטור אלא א"כ כוונתו לכתוב אחרת נמקום המחק דאז הגם שכוונת המחיקה היתה לקלקל מכל מקום חייב מפני שדעתו לכתוב נמקום המחק, ו"פ אין לך שחייב אלא המוחק על מנת לכתוב, אבל המוחק שלא לקלקל את הכתב, כלומר, לא מפני שרצה דוקא למוחק מה שהי' כתוב שם מפני שהכתב הכתוב אינו לפי רגונו, אלא כוונתו להסיר את הכתוב מפני שרצה שיהי' הנייר נקי ולאו דוקא אותן האותיות הכתובות שם אלא כל מה שהי' כתוב שם אפילו שטטוש נעלמא ג"כ אינו לרגונו, כי הוא נרדף לנייר נקי, חייב, כי זו המחיקה אינה לשם קלקול הכתב אלא לשם נקייו הנייר. אלא דנדלתי אז השיעור צ' אותיות כנמוחק על מנת לכתוב, אולם המוחק על מנת לתקן, כלומר הכתב, כגון שנטל לתגו של דלית חייב בכל שהוא, כן נראה לפע"ד לפרש.

והנה הדין של הפמ"ג הנ"ל במוחק דבר שהי' כתוב כגון פלוני חייב לי וכדומה, הרי זה דומה להדין האמלעי של התוספתא הנ"ל, דמה לי אם מוחק הכתב בשביל שאינו רוצה שיהי' כתוב פלוני חייב לי דהוא רוצה למוחק בכדי לתקן נחשנותיו או בשביל שהוא חפץ צנייר נקי כדי לצור צב, דחייב אע"פ שאין צדעתו לכתוב.

ומה דלמינא לעיל דגם הש"ס דין סובר דנטל תגו של דלית ועשאו ריש דחייב שנים כמו שסובר הירושלמי וכן הדין נטל גגו של חית ועשאו שני זייניו, ראייתי נספר חמדת ישראל להגאון רמ"ד ז"ל דק"ג ס"ט, שכתב דהש"ס דין סובר דמוחק אינו חייב אלא צע"מ לכתוב נמקומו, והנטל גגו של חית ועשה שני זייניו אינו כותב כלל נמקום המחיקה היינו נמקום הגג, ולכן אינו חייב אלא משום כותב ע"ש. והגם דהוא דבר מחוסר, דגם אולם לחמיתו של דבר נראה שאינו כן, דהא מה דאמרינן דגם מוחק דינו שרדף להיות ע"מ לכתוב נמקומו לא עדיף מסותר דצעין ע"מ לננות נמקומו, ולכל זאת אינו מסתבר שהסותר נית בשנת הנבוי על שטח של ל' אמות ע"מ לננות באותו שטח אלא שהננין חדש יהי' פנוי באמצע צ' אמות והוא לטובת הננין, דמימא דפטור, דנדלתי כל שהננין החדש יהי' נמקום שסתר, ולא יהי' גרוע מזכה אשר סתר חייב, והלא מתחייב על הסתירה של הננין אשר על שטח של מ"ח אמות, א"כ נני מוחק נמי, אם אמרינן דהשני זייניו הנעשים על ידי הסרת הגג מהחית הם כאילו נכתבו עכש, מה לי אם באותו מקום שהי' הגג הוא פנוי, הלא זה מחיקה בכדי לכתוב צ' אותיות נמקומם, ואטו אם הי' כתוב „ש" גדולה ומוחק וכתב שני יודין קטנות נמקומם, שהרבה שטח מהמקום שהי' כתוב השין נשאר פנוי, לא יתחייב. ומה דאמרינן דהמוחק נרדף להיות ע"מ לכתוב נמקומו אינו אלא לשלול אם מוחק צורה עליונה ויכתוב

שעדיין לא נכתב עליהם, וספר משמעו של דפיס כתובים, ואי אפשר לכתוב ע"ג הפנקס עד שיסיר את השעוה לכן חייב משום מוחק ממש, וצוה הוא מכין את הפנקס שיהי' ראוי לכתובתו ב' אותיות, ולפי זה נמשיל שעוה על הספר אין צו משום מוחק דהא אי אפשר לכתוב על השעוה ואין זה בכלל מוחק המכין את הנייר או את הגויל לכתוב עליו ב' אותיות.

מחיקת השם שיש עליו משטוש

ובמסכת סופרים פ"ה. המוחק אות אחת מן השם עובר בל"ט וכו' אבל הדיו שנטפה ע"ג הכתב מותר למוחקו שלא היתה כוונתו אלא לתקן, עכ"ל. פירוש, הגם כשמוחק את הדיו אפשר שימוחק את הכתב לכל זאת מותר, מפני שכוונתו היתה למוחק את הטשטוש בלבד ולא את האותיות. המתבאר מזה הוא דגם במחיקת השם שאין כאן הדין של מוחק על מנת לכתוב אלא אדרבה האיסור הוא במוחק לשם מחיקה גרידא, לכל זאת כשנפלה דיו על הכתב והדיו מטשטש את השם והרי הוא מוחק מפאת הטשטוש של דיו לכל זאת כשמוחק את הדיו והשם שמתחת הדיו, הרי זה בכלל מוחק, אלא שיותר מפני שאין מכוונת המוחק להעביר את האותיות שמתחת הדיו אלא להעביר את הדיו שעל גבי האותיות בלבד. ודלא כמו שזדדתי לעיל ב"ד ה"א, "חולס" דדוקא גבי שנת מחיקה כזו הוי מחיקה מפני שצמחיקה זו יש משום הכנה לכתוב ב' אותיות אלא משום דנעמס יש כאן מלאכת מחיקה הגם שהאות כבר מוחק על ידי הדיו, והדבר לריך ביאור מדוע יהי' צוה משום מוחק את השם לאחר שהשם כבר מטושטש בדיו.

וצריך לומר מהפירוש נמסכת סופרים הכ"ל אבל הדיו שנטפה וכו' הוא כשנטפה הדיו על אות אחת או על ב' אותיות של שם הקודש, הגם דעל ידי שרונה להסיר את הדיו מהב' אותיות אפשר שימוחק גם את האותיות של השם שלא נטפה עליהם דיו, לכל זאת מותר משום שכוונתו לתקן. אבל על האותיות אלו שכבר מטושטשות ע"י דיו צאמת אין איסור צמחיקתם מלחר שכבר מוחקים ע"י הדיו.

אז אפשר, לפי מה דאמרינן בשנת קט"ז מקום הכתב לא קמיינעיא לי דכי קדוש אגב כתב הוא דקדוש אולא כתב אולא לה קדושתו וכו', מנזאר דהגויל נעמנו יש צו קדושה של הכתב צומן שהכתב עליו, ולא אולא קדושתה עד לאולא הכתב, היינו שהלך לו לגמרי כמו דאמרינן שם: בלה שאני, אבל כל עוד שהכתב עליו, אפילו כשהכתב אינו נקרא כגון שהוא מוכסה בדיו לכל זאת יש על הגויל קדושה, דלענין קדושת גויל מסתבר שאין נפ"ת אם אנו יכולים לקרות את הכתב או לא, דזה דוקא כשאנו דנים לענין קדושת הכתב אם זה שם, כלפי לנו, דאנו קוראים את הכתב, אבל לענין קדושת גויל, העיקר הוא אם יש עליו כתב אע"פ שאין אנו יכולים לקרוא, או אין שם כתב כלל. ולכן אסור להעביר את הכתב המכוסה בדיו, משום שעל ידי כך נבטל את הקדושה מהגויל, אבל לא משום מוחק את השם היינו הכתב דהא הכתב כבר מוחק, ואפשר דזו היא כוונת הש"ס בשלמי מס' מועד קטן דקדורע א' על הכתב וא' על הגויל, דמה שיך לקדורע על הגויל דכיון דכבר קרע על הכתב, והגויל בלא כתב לא קדוש, כדאמרינן אולא לה כתב אולא לה קדושתו, אלא כלומר יש כאן שני ציטולי קדושה, א', הכתב, ב' גם הגויל נתבטל מקדושתו לאחר שהוסר ממנו הכתב. והגם דשם צמ"ק כ"ו איתא הדין בנקרע הגויל, ולפי מה שכתבתי מסתבר דאין הקדושה נטלה מן הגוילין אלא בצופן שאול הכתב לגמרי, כעין דאמרינן בשנת קט"ז בלה שאני, אפשר דמייירי צמ"ק בצופן שנקרע לקרעים דנים שאי אפשר עוד לנרף האותיות דהוי כמו בלה, ונפרט שצירושלמי שם מפורש נשרף הס"ת

ג"כ דאע"ג דלא מכוון צפירוש לכתוב לכל זאת חייב כל עוד שלא התכוון שלא לכתוב.

ובא"נ סי' ר"ח הקשה דלפי מה שפרש"י בגיטין י"ט דסיקרא ע"ג דיו הוי מוחק ולא כותב שמתחלה הי' כתב הגון מעתה, א"כ גם בדיו ע"ג סיקרא לא יחשב מוחק הלא עכשו כתב הגון מנחתלה, ע"ש. ודבריו ז"ל לריכים ביאור דהא הפירוש הפשוט נרש"י הוא דהגם שמוחק את הדיו צהעברת הסיקרא, ואם הי' מוחק את הסיקרא בלא העברת הדיו לא הי' כאן עכשיו שום כתב, א"כ יתחייב עתה גם משום כותב צסיקרא, לכל זאת פטור משום כותב, דאמרינן דלא תיקן כלל שמתחלה הי' כתב הגון יותר, א"כ לענין כותב אולינן צנתר הכתיבה שהיתה טרם העברת הסיקרא, א"כ מה קשיא דבדיו ע"ג סיקרא לא יחשב מוחק משום דעכשו הכתב הגון יותר, הא אמרינן דאולינן צנתר מעיקרא טרם שנעשו האותיות בדיו, ונע"כ דכוונתו, משום דפעולה זו היא מורכבת ומכתיבה ומחיקה גם יחד לכן לא שיך לחלק ולומר מה הוא הקדום ומה הוא הנוחר, ואין כאן מעיקרא והשתא, אלא אולינן צנתר המתייחות של כל הדבר כולו, ושפיר נקשה דכשם שאינו חייב משום כותב הגם שיש כאן פעולה של כתיבה המורכבת צפעולת המחיקה, משום שלא תיקן צפעולה המורכבת זו לשם כתיבה כלל כי מתחלה הי' הכתב הגון מעתה, א"כ גם בדיו ע"ג סיקרא, שהיא פעולה מורכבת לא יתחייב משום מוחק, דהא צחלק של מחיקה לא פעל כלום, דמחיקה נשמעה הסרת הכתב, וכאן אינו אלא יפוי כתב.

אולם צפעולה מורכבת משני ענינים צנת אחת אם יש לדון בהם כמו צוה אחר זה יש לדון הרבה וכבר הארכתי צוה צספרי משנת אצרהס ח"א דף ס"א, ע"ש.

אולם נראה דדיו שנפל על הכתב אין זה בכלל מחיקה לענין צנת עד שנאמר שזה המוחק את הדיו ואת הכתב אשר תחתיו אינו עושה תלאת מחיקה, כמו שזדדתי לעיל ד"ה ועוד, דהא מחיקה לענין צנת הוא שיהי' צמקומו לכתוב ב' אותיות, ואם כשפך הדיו הלא אי אפשר לכתוב על הדיו אותיות, לכן המוחק את הדיו ואת האותיות שמתחת הדיו, או לדעת הפת"ג את הטשטוש בלבד, צמקום שאין אותיות תחתיו, הוא עושה פעולת המחיקה, כי רק עתה לאחר מחיקת הטשטוש יהי' אפשר לכתוב ב' אותיות.

ובא"ה סי' ש"מ"ד, שעוה על הפנקס חייב אם יש צמקומו לכתוב ב' אותיות, והוא מהתוספתא, והב"ח ז"ל מפרש שם דמייירי צמסלק השעוה שעל הכתב ומייני משום כותב, ונכ' תשובת מעיל נדקה חולק עליו דלא מלינו כותב כה"ג צמשכן, כלומר על ידי סילוק המניעה, עי' צמחית השקל שם שפרש לפי מה שפירש"י דפי פנקס, שהי' להם פנקס, לוחות ממורחים צשעוה והי' רושמים עליהם ולאחר שנתמלאו הלוחות צכתב, הי' ממורחים את השעוה כדי שיהי' אפשר לכתוב עליהם מחדש, ומחייב הוא משום ממת תולדה דמוחק ולא משום מוחק, ע"ש.

ולפע"ד, מה שכתב הב"ח דהחיות הוא משום כותב, תלוי צדיו חק תוכות, דחק תוכות אינו עושה מעשה צהכתב עלמו ק' ומי צסילוק השעוה אינו עושה מעשה צהכתב עלמו, והר"ן ז"ל והאור זרוע וכן צספר התרומה, מחייבים צשנת צחק תוכות, דנשנת ומלאת מחצת אסרה תורה, ודעת מרן זצ"ל צא"ג, דחק תוכות הוי תולדה, ונכן שפיר יש לקיים סברת הב"ח דצמסלק השעוה חייב משום כותב. והר"ן צסוף פרק הנונה כתב צשם הרצנ"א דכשנפל דיו ע"ג הכתב והוא מתקן שהדיו לא יכסה את הכתב הוי כותב, ע"ש. וראה מה שכתבתי מזה צח"א לס"ח דף ק"ע, צדיו המפליט אותיות צשנת שאין רישומן ניכר ע"ש, אולם הפירוש הפשוט צשעוה שע"ג פנקס צנתוספתא, נראה לפע"ד כנ"ל שהשעוה הוא טשטוש על גבי הפנקס כלומר, פנקס משמעו חצור של דפיס חלקים

תרנג. (א) ואם נפל על הפפר דיו או שום דבר כחול כשמתענה יכול ללחוץ בלשונו ואם נפל על הפפר ועל המלבוש ואפילו על המעיל יקנח את הפפר תחילה.

הכותב ע"י מכונה בידו חשמאלית וכן דיו ע"ג סיקרא בשמאל

ובספר תמדת ישראל דף ס"ט, מסתפק בנטל גנו של ה' ועשאו צ' זיינין וכן בנטל תנו של דלית ועשאו ריש דחייב משום כותב, מה הדין בעשה זאת בשמאל, אם אזלין נתר הפועל שהוא עשה פעולת מחיקה והוא אורח' בשמאל או נתר הנפעל היינו הכתיבה דחייב עלה, ובכתיבה אינו חייב אלף ציינין ע"ש, והנה לפי הירושלמי ה"ל דחייב תרתו, נודחי דחייב משום מוחק ומשום כותב גם אשמאל, דמנו דהוי מלאכה לענין מחיקה הוי מלאכה לענין כתיבה, ואי אפשר לומר תרתי דסתרי דבדר אחר, עי' שנת ז"ל, ועי' תוס' בכורות כ"א, לענין ספק בכור, אלף אפילו אם נאמר דהש"ס דילן מולק על הירושלמי ואינו מחייב אלף אחת, לכל זאת נראה ג"כ דחייב בשמאל דהא כתיבה כזו היינו על ידי מחיקה כאורח' הוא בשמאל — אם אין שינוי בהנפעל כהנ"ל. —

ומזה נשמע דכתיבה על ידי מכונה הנהוג בזמנינו, שהדרך לכתיבה בשתי ידיים, דחייב אשמאל כמו אימין, דעיקר הוא אם יש שינוי בהנפעל, והלא אין שום חילוק בהאות הנכתב במכונה אם דוחק את הכפתור שתחתיו אות בלצנעו שצד ימינית או שצד שמאלית.

ומה דמייצג לי הוא בכותב דדיו ע"ג סיקרא בשנת, דאמרינן צניטין י"ט דחייב שתיים אחת משום כותב ואחת משום מוחק, מה הדין בכתיב בשמאל, דעד כאן לא אמרנו לעיל דחייב משום מנו אלף בנטל תנו של דלית ועשאו ריש, משום דהכתיבה צאה על ידי המחיקה, והמחיקה הוי כאורח', ושוב אמרינן מנו דהוי מלאכה לענין מחיקה הוי נמי מלאכה לענין כתיבה, אבל דדיו ע"ג סיקרא, המחיקה צאה על ידי הכתיבה ולגבי כתיבה הוי שמאל ללא כאורח', ופטור על הכתיבה ואפשר נמי דפטור על המחיקה משום מנו דלא הוי מלאכה לענין כתיבה לא הוי מלאכה לענין מחיקה. וכבר פלפלתי במק"א אם אמרינן מנו לעשות מיש אין כשם שאמרינן מנו לעשות מאין יש. ואח"כ ראיתי שהגאון ר"י ענגיל עמד צדה צריש ספרו ליינים לתורה והעיר מכמה מקומות, אולם לא העיר מדברי הר"ן ז"ל צנדרים כ"ד. שם הרשב"א דאפשר לומר הריני כאילו התקבלתי בזמן שלא קיבל מחותמי אבל אי אפשר לומר על דבר שנעשה הריני כאילו לא עשיתי, והטעם דיש אפשרות ולעשות מאין יש אבל אי אפשר לנטל את היש ולעשותו אין. וראה מה שכתבתי צדה בת"א לספר תמידים דף קכ"ט, ויש צוה לחיובות דברים שאין כאן מקומו.

אלא נראה בכותב דדיו ע"ג סיקרא אי אפשר לומר דהמחיקה צאה על ידי הכתיבה, כלומר דהכתיבה קודמת, דהא במשנה שנת ק"ג צבני סמניות חייב פרש"י אחת דדיו ואחת דסיקרא, ודייק מזה מרן ז"ל צב"ל סי' ר"ח, דדוקא אות אחת דדיו ואחת דסיקרא, אבל אם שתי האותיות כתובות חייבין דדיו וחייבין דסיקרא פטור דנמקום שכלה המראה. כלה האות; לפ"ז, דדיו ע"ג סיקרא עד שלא נשלם כל האות דדיו הוי מוחק, דמקודם כשהי' כתוב דסיקרא הי' כתב הגון וכשמתחיל להצביר עליו דיו נפסל מתורת אות עד שגומר את האות, ולא עד שגומר את האות הראשונה אלף עד שלא גמר דדיו את האות השני' אין שם כותב על זה דשיעור כתיבה הוא צ' אותיות, אבל המחיקה נגמרת מקודם, לכל הפחות לא יאחר זמון התחלת הדיו על אות הצ', מאלא שאין חייבין צ' צבת אחת, והמחיקה קודמת, ולא שייך לומר מנו, כדאמרינן

ולא נקרא. וכן פרש דגם הש"ס דילן מיירי בנקרע כעין נשרף שהוא כליון והעדר המוחלט. ולזה אשמעינן צמס' סופרים דמותר למחוק מפני שאין כוונתו אלף לתקן. וסנרא זו עדיין צריכה לקניעת מסמורות.

מחיקה בשבת ע"י לחיכת הפה או ביד השמאלית

והנה מדברי רבינו משמע שי' איסור מחיקה בלחיכת הפה, ול"ע הא אמרינן בשנת ע"ה: זה תומר נמוחק מנכותה, משמע דנשאר דברים לא משכחת שי' תומר נמוחק מנכותה, ואי אמרת דמחיקה אלף ציד חסון מחיקה א"כ גם צוה תומר מוחק, דנכותה אינו חייב אלף דרך כתיבה, שנת ק"ג, אם לא שאמר להסיר את הדיו על ידי לחיכת הלשון הוי דרך מחיקה. ואפשר דדוקא בכתיבה נענין דרך כתיבה, כגון כתב בשמאלו פטור משום דיש גם שינוי בלחיכת הנפעל, דמי שינוי איטר יד לא יוכל לכתוב אותיות בשמאלו כמו שכותב צייניו, אבל במחיקה אין כאן שינוי בלחיכת הנפעל אפילו אם מוחק בלשונו, ולפ"ז נודחי המוחק בשמאלו חייב, ובקוב"ץ על הרמב"ם פי"א ה"ט, הביא שם א"ר דמוחק בשמאל פטור, ומרן ז"ל צב"ל ר"ט ט', חולק עליו וכותב דפשוט כמו המוציא בשמאלו וכמו הכותב בשמאלו לר' יוסף, משום דר"י מחייב משום רושם ונרשימה אין חילוק בין ימינו לשמאלו, דהרשימה נעשית בשמאלו נטיב כמו צייניו כן נמי במחיקה, והוא כנ"ל, לחין שום שינוי בלחיכות הנפעל, ומה שכתב הא"ג, דמחיקה בשמאל חייב כשם שחייב בהוצאה בשמאל לכאורה אינו מוזן דהתם אמרינן, שנת ז"ג, דיימין ושמאל בהוצאה אורח ארעא, רש"י שם במשנה, או כפי טעם הירושלמי דילפינן מקרא דכתב ופקודת אלעזר צן אהרן הכהן וכו', משמע דלטעם של רש"י צריך להיות אורח ארעא, א"כ נמוחק יש לומר דדרך מחיקה גם בשמאל, מפני שאינו עושה שינוי בהנפעל, ודמי להוצאה, דדרך העולם הוא שמוציאין צין צייניו וצין בשמאלם, כי גם בהוצאה אין שום שינוי בהנפעל, אולם לטעם הירושלמי משמע דאינו מועיל לחייב בהוצאה משום דדרך צני אדם להוציא גם בשמאל. — דהא לא מסתבר לומר דפליגי במוציאות, אם צני אדם מוציאין גם בשמאל או לא — אלף הואיל ומוציאין ציינין וגם בשמאל, לא היינו מחייבין על הוצאת שמאל, אלף דשאני התם דילפינן ממשכן ובמשכן הוי מוציאין גם בשמאל. א"כ מה ראוי לומר למחיקה דלא מצינו במשכן שהיתה המחיקה גם בשמאל.

אולם נראה דאפילו לטעם הירושלמי ינחה, דהא לכאורה מה שצ"ל מצינו הירושלמי ראוי מקרא דפקודת אלעזר וכו', הא שאני התם דהי' עושה כל הזמן הן ציינין והן בשמאל והן מחיקה, שפיר הוי דרך הוצאה, דהא כן הוי אורח ארעא, ואדם שידו הימנית מלאה מוציא מה שי' לו להוציא בשמאלו, ואם שתי ידיו מלאות הרי מוציא צו צומן מחיקה, אבל מי שידיו דיקנות ורואה להוציא דבר מה בידו אחת נודחי שאינו מוציא בשמאלו. אלף צייניו, ומה טעם אמרו המוציא צין צייניו צין בשמאלו חייבין אלף ע"כ הואיל ומצינו שנמשכן היתה הוצאה בשמאל, והגם שזה הי' דוקא כשהיימין היתה אי פניו, אנו אמרינן להוצאת שמאל הוי כאורח ארעא, אפילו כשהיימין פניו לגמרי, ומזה שמעינן דכל מלאכה הנעשית גם בשמאל חייבין עליה, וממילא מחיקה נמי כיון שי' מוחקין בשמאל משום שאין השמאל עושה שינוי בהנפעל, חסונה מלאכה גמורה כמו ציינין.

משמע הא ללחוך בלשונו מותר, ולפי' דיו שכתב רבנו הוא לאו דוקא. תרנג. (א) מובא בבאר היטב שו"ע או"ח סי' תקי"ו ויעיין פרי מגדים יו"ד סימן צ"ח במשבצות סק"ב: דבתענית צבור אסור לטעום ולפלוס

תרנ"ד. ומעשה באחד (א) שקינה במקטורין שלו אמרו לו תקנה בחלוקך אמר שכבת זרע בו ולא אקנה בו. תרנ"ה. כבד ה' ממונך יותר מהונך אם יש ביד אדם זהב ופירו ספרים ונפלו מידו הספרים והזהב ינביה תחילה הספרים ואחר כך הזהב.

תרנ"ו. ספר שאין אדם יכול לשגור עם המסגר לא ישום כרכו על הספר לרחוק הספר כדי לשגור הספר במסגר. תרנ"ז. (א) הכותב הלל וקרית שמע לתינוק להתלמד בו אע"פ שאינו רשאי לעשות כן מטמא את הידים המשיחות והרצועות שתפרן בספר אע"פ שאינו רשאי לקיימן מטמאות הידים.

תרנ"ח. הנה אמרו (א) גזרו על הספרים שמתמאים את הידים כי היו משימין הספרים עם התרומה והיו העכברים אוכלים את הספרים לכך גזרו ואע"פ שאין טומאה נוחגת בזמן הזה כיון שגזרו שיטמאו את התרומה כדי שלא יבאו לידי זה שישומו הספרים עם המאכלים שלא יאכלו העכברים את הספרים הרי אף בזמן הזה לא ישום אדם ספרים עם המאכלים כדי שלא יאכלו העכברים את הספרים וכתוב (דברים יב ד) לא תעשון כן לה' אלהיכם (ב) [א] שלא יגרום האדם לשם שימחק דוגמת (ויקרא כב כא) (ג) כל מום לא יהיה בו שלא יגרום כך לשם.

משנת אברהם

איסור גרמת מום נצכור, שהרי נהלכ' איסורי מוצה פרק א' שסם מקומו לא הניא נהלכה ז' אלא איסור הטלת מום נצכור. ונפרק ג' מהלכות נצורות הלכה ח' כתב „הרגיל" נצכור שיפול בו מום כגון שתון דגילה על אזנו וכו' ולא כתב „הגורס" או „גרס" לנצור שיפול בו מום, כדרכו להניא כלשון המתקור נגמ'. משמע דלא מדינא דגרמא אסור אלא משום דהוי לדעתו ע"ש. ויותר פלא שזפירוש המשנה נפרק ה' נצכורות כתב וראוי שתדע שמטיל מום נקדשים לוקה ונתוספתא ספ"ק נצכורות אונרו העושה מום נצעל מום והמסרס את המסורס והמתמן את המתמן לוקה את הארבעים ודע זה עכ"ל, והיא כר' תליר דהמטיל מום נצעל מום לוקה ומומילא לדיד' מותר לגרום מום נצכור.

ואפי"ל לדעת התוס' שהאיסור גרמת מום נצכור הוא מדכתיב „כל", יש לומר דזה דוקא גני נצור ולא גני שנת. משום דנצנת לא אסרה תורה הפעולה דהרי מותר לעשות מלאכה נעצב שנת שתיעשה המלאכה נצנת אלא שזאסר לנו לפעול נצנת דנר שהוא מלאכה וכן כתיב לא תעשה כל מלאכה ולא כתיב לא תעשה (נצ"ן קמוצה ומנין נפעל), אבל גני נצור הקפידה התורה שלא יפול מום נקדשים והיא הפעולה, כי הכונה היא שלא יהי' הפסד קדשים ומומילא מסתבר שגם גרמא אסורה, ואף שאין זה פועל ממש רק גורס אצל הלל לא על הפועל הקפידה התורה רק על הפעולה, מה שאין כן נצנת דשם האיסור הוא רק נצם הפועל עושה מלאכה גרמא נצנד איננה מלאכה ולא מקרי שהוא פועל האיסור. ונזה יש להסציר דברי התוס' נצכורות ל"ד דאף למחן דלא דריש כל גני נצור דריש משום דמסתבר, ר"ל משום דגני נצור הקפידה התורה על הפעולה מסתבר לדרוש כל ולאסור גרמא, ואין להקשות דא"כ גני יו"ט דכתיב כל מלאכה לא יעשה (מנצין כפעל) נאסור גרמא, דזה אינו דיו"ט איננו חומר מנצנת ונצם נצנת הקפידה תורה רק על הפועל ולא על הפעולה מומילא כן דיו נצ"ט, דגרמא שרי — והא דכתיב צו"ט לשון יותר חומר מנצנת עיין ברמז"ן על התורה שמות י"בט"ז ונמכילתא נצ — ועוד הלל גם גני יו"ט נמקום שנלטינו על עשיית מלאכה והיא נפרשת חומר נאמר רק לא „תעשו" (מנצין הקל).

ודאי' נספר הנציר אצני נור יו"ד ח"צ ס' ש"ע שהרצ השאל הקסה למה גזרו טומאה על ידיים משום שמתחין תרומה אלל ספרים אף שהוא אינו אלא גרס, על ידי עכברים. ומרן הגאון ז"ל הסציר לו דהתם לאו משום איסור מחיקה אתינן, רק משום דכתיב קודש מחויבין לשמרן שלא יצולו לידי הפסד ומנילין אותם מפני הדליקה נצנת ע"ש, והנה לפ"ז אפשר להעמיד דברי הרהמ"ת, מחויבין שגורו טומאה על הידים אף כי שימת הספרים עם התרומה הוי רק גרמא וגרס מחיקה שרי אלא על כרחך משום מחויבין אכנו לשמור

שם נצנת ז"ל, דלא אחרין מנו אלא כשניהם נצין נצנת אחת, ושפיר חייב על המחיקה ופטור על כתיבת שחלל.

סימן תרנ"ח

גרמא במחיקת השם, במלאכת שבת, ובהטלת מום בבכור.

[א] שלא יגרום האדם לשם שימחק וכו'. נצנת ק"כ ע"ז מוצאר דגרס מחיקה מותר, עש' היא דאסור הא גרמא שרי, ודלא כדברי הרהמ"ת. ומה שהניא דנינו מוכל מום לא יהי' בו היא נצילה כ"ז ע"ג, מנחות כ"ו ע"ג, ונצכורות ל"ג ע"ג אצל התם מוצאר דגרמא אסור מדכתיב לא יהי' ופיר' רש"י וקרי ציה לא יהייה, מה שאינו כן גני שנת וגני מחיקת השם דכתיב נהו לא תעשה ולא תעשון דעש' הוא דאסור וגרמא שרי.

והנה מנדברי רש"י ציה כ"ז ע"ג ד"ה ה"ג מום לא יהי' בו אין לי אלא וכו', משמע דהא דאסור גרמת מום נצכור נפקא לן מדכתיב „כל" מום דהא כתב, אי כתב מום ולא כתב כל לא יהי' לאסור גרמא אלא נתינת מום ממש אבל עכשו אמר מום לאסור נתינת מום ממש ואמר כל מום לאסור גרמא ע"כ, וכן נמי משמע מדברי רש"י מנחות כ"ו ע"ג ד"ה לא יהי', וכן מוכרח מדברי התוס' נצורות ל"ד ע"א ד"ה אחד מום ומנחות כ"ו ד"ה חומר מום, דהקשו לרצנן דלא דרשי כל ע"ש. וקשה לי דא"כ גני שנת דכתיב לא תעשה „כל" מלאכה נמי נאסור גרמא ונצנת ק"כ מפורש דגרמא נצנת שרי ככ"ל.

והנה ראייתי נצחיליתות פרשת נצ ס' מ"ד שנאמר כל מום לא יהי' בו והאי קרא אי דלא ליקרצ דאית ציה מומא הוא דאית לכתוב כל אשר בו מום לא תקריבו ולשתוק אלא מה כל מום לא יהי' בו דאפילו גרמא לו נמי אסור עכ"ל. מפורש דאיסור גרמא ילפינן מלא יהי' וכדפירש רש"י קרי בו לא יהייה, ולא מומלת כל ומומילא לא קשה מנצנת דלא כתיב ציה לא יהי'.

ודאי' נקריית ספר למצ"ט ז"ל אזהרה רכ"ח דהניא להלכה כרצנן דפליגי אדרני מליר וסצרו דהמטיל מום נצעל מום פטור אלא שלא הציא דאסור לגרום מום נצכור. וז"ע דהא רצנן מנטרכי האי קרא דכל מום לא יהי' בו לגרמא דאסור. ואם הלכה כרצנן לקולא נמטיל מום נצעל מום נע"כ אסור לגרום מום נצכור. וז"ל דסצירא לי' להרצ נעל קרית הספר דהא דגרמא אסור גני נצור הוי רק מדרצנן ולא מדאורייתא וקרא אסומכתא היא וכעין זה כתוב נצ"ת מהר"י ונצרונא ס' קס"ג ע"ש, גם הרמב"ם ז"ל לא הציא מפורש

תרנ"ו. (א) חוספתא ידים פ"ב ולפינו „ושמעי". תרנ"ז. (א) שבת י"ד א'. (ב) שם ק"כ ב'. (ג) ציה כ"ו ב'.

תרנ"ו. (א) חסרון יש כאו וצ"ל מעשה באחד שנפל לו דיו על הספר וקנה במקטורין שלו בו.

אחפאפ ומשדי לתהומא, משמע דהי' דוד ומסופק דזין גרמא של מחיקת השם, הגם דנש"ס שנת ה"ל אמרינן דגרמא שרי. ונא"כ תירץ לפי דרכו דשאני התם גני דוד המלך ע"ה דהוי מעשה ממש משום שיהי' מונח שם זמן רב ודאי יומתק ולינו בכלל גרמא דומי להניח שאור ע"ג עיסה ונתחממה מאליה דקייב כמעשה שנת, ומנחות כ"ג, ולפי דעתי דברי הא"כ ה"ל כלולים דלדרי הרשנ"א שם שנצט"ק כ"כ, דלא הותרה גרם מחיקה אלא היכי דאפשר שלא יצא לידי מחיקה כלל, אבל כשצדולי יצא לידי מחיקה כל גרמא כעשייה צידים דמי, ועי' תוס' ב"ק כ"ג, ד"ה חזיו דחש, לענין קרוז לודאי שיצא. ולפי דרכי ה"ל יש מקום לומר דהיי' דמספק' לי' לדוד אם הלכ' כר"ג או כדבריו החולקים עליו, ופשט לי' אחיתופל מסוטה דכתיב ומחה, כלומר, שי' זה מחיקה ממש ולכל זאת התירה התורה נכדי לעשות שלום בין איש לאשתו, לאורך שלום של כל העולם על אחת כו"כ, כלומר, אפילו תימא דהלכה כר"ג ויותר, ואפשר דהק"ו כולל מני, אם התירה התורה למחוק את השם צידים דכתיב ומחה, על ידי גרמא עאכ"כ.

ובזה מסולקת קושיית התוס' שינים ציומא ח' על מה שפירש רש"י הרי שהי' שם כתוב על צפרו הרי זה לא ירחק, שלא יומתקו, ואזהרה למחוק את השם מדכתיב ואזנתם את שום וסמוך לי' לא תעשון כן, והקשו בתו"י הא מסקינא שנצט"ק דהטעם משום שלא יעמוד לפני השם ערום ומשום לא תעשון לא אסרינא גרמא, ע"ש. ולהנ"ל ניחא דהתם שנצט"ק דהש"ס מציא דרשא זו ללמד דגרם כבוי לינו מלאכה צע"כ דלא אזלא כר"ג, דהא לינו סובר דגרמא הוי בכלל מעשה, אולם ציומא ח', וכן צפוק המס' דהש"ס מציא סתם את הצרייתא, ולא להחיר גרמא, שפיר מפרש רש"י אפילו אליבא דר"ג דיש בגרמא משום מוחק.

בסדרי הדגרים לדפוס ראיתי צדדי חמד כללים מערכת, מ"מ כלל י"א, שהעיר מדברי רבינו שהם שלא כדברי הש"ס שנת ק"כ, גם הציא צדס החתם סופר דמדברי הדרש ה"ל ולא "יגרמו" עגונותיכם לבית המקדש שיחרצו אין להציא רא'י דגרמא ממחיקת השם אסור, כי אין מציאין רא'י מן האגדה ע"ש. ולא אדע מדוע זה בכלל האגדה הא צספרי היא שגוי' צימד עם הדרש של אחר התנאים. ונשד"ח שם האריך הרבה והציא ומחה ספרים דזין גרם מחיקת השם וגם מפלפל דברי הרש"ל בנו של הנועד ציהודה צמד"ת או"ח סי' י"ז, ולפע"ד יש לצרר מהירושלמי דלהלן שי' שטות דגרמא ממחיקת השם הוא בכלל מחיקה ואסור מן התורה.

הנה צמשה סוטה כ', ממחקה המגילה ואמרה איני שותה מערערין אותה ומשקין אותה צעל כרחה. פירש"י דלמא טהורה היא ומחמת רתיחותא קאמרה, מצואר דמשקין אותה צע"כ לטונתה, אולם צירושלמי שם פ"ג הוצא צתוס' שם דף כ', כתוב מערערין אותה למה, "שגרמה" לשם שימחה. משמע דזה קנס ועושה צעדה על שגרמה לשם שימחה. משמע מפורש דיש איסור צגרים מחיקת השם דהא היא לא מחקה צידים אלא רק גרמה, וצע"כ דטעם זה של הירושלמי הוא אליבא דר"ג הסובר שי' איסור צגורם למחוק את השם מקרא דלא תעשון כו"ל, ורש"י צמשנה מפרש הטעם אפילו לצנן דצברי שאין גרמא בכלל דלא תעשון לכך מפרש דלעונתה מערערין אותה.

אור"ח שם צריש המשנה, עד שלא נמחקה המגילה אמרה איני שותה כתיב מגילתה נגמח פירש"י צדדי, ס"א צצירי, היכל, דכל כתיב קודש שאין ראין לקרות צהו נגמין שלא יתצו. וצירושלמי תני נגמח תחת צירו של היכל למה צצדיל לשחקה, הוצא צתוס' שם. והנה צפירש"י לא קשה כלום, דצדולי גורם צצדי ההיכל והיינו גמחה שלא יתצו, אולם לפי הירושלמי האומר צבדי לשחקה, הקשה שם צצירי קרצו הא הוי מאצד את השם צידים, ומירוצו שמתרץ דהירושלמי אינו סובר שי' איסור צמאצד את השם, רחוק מאד, ואפילו מה שמפרש צקרצו העדה, ציהי' נשחק הכתוב והספר מעמזו על ידי צצנית הדלת, כנראה

הספרים על כן חפילו צזמן הזה שאין טומאה נוהגת מחויבים אצנתו לשמור הספרים ולהגילין מהפסד, כי צזה הקפידה התורה על הפעולה היא השמירה וההגלה מהפסד, ולא על הפועל והיא דוגמת כל מוס לא יהי' צו שאסור אפילו גרמא משום דהאיסור היא הפעולה כו"ל. וצעיקר הדין לאיסור גרמא למחיקת השם עיין צנצנ"י מהדורה תנינא או"ח סי' י"ז דלוסר. וראה להלן מה שכתבתי צזה.

[ב] כרי שלא יאכלו וכו'. צרש"י שנת י"ד ד"ה לידי פסידא, כתב: אבל צמולין לא הוצרכו לגזר דצלאו הכי נמי לא הוי צותינן חול אלא קודש עכ"ל, משמע דצזה"ז שאין לנו תרומה אלא חול אסור ליתן אלא ספרים לאו דוקא משום פסידא דספרים אלא משום צזיון הקודש. ודוקא תרומה הוי צותינן משום דאמרו האי קודש והאי קודש כדאיתא התם, וא"כ למה לי' לצרינו לומר לאסור משום פסידא דספרים. וכנראה רונה צרינו לומר שמלצד צזיון הקודש של ספרים יש צו משום איסור דלא תעשון כן וכו'.

ויש לעיין צמה שכתב צרינו דיש איסור לגרום למחיקת השם היינו צרצנן דשנת ק"כ דאמרו צזנתה לו טעילה של מזהו כורך עלי' גמי ויורד וטובל. והלא ומסקינן התם דרצנן מצרכי גמי משום דצברי טעילה צזמחה לאו מזהו, ואי לא משכת גמי האידנא לישתחו עד למחא, ופשטא דגרמא דשם דגם רצנן צצרו דדוקא עשייה הוא לאסור הא גרמא שרי ורצנן אסור רק משום שאסור לעמוד לפני ה' ערום שלא צמקום מזהו וא"כ מה טעמא דצרינו האוסר ליתן אוכלין צזה"ז אלא הספרים משום גרם של לא תעשון, ואין לומר דמדצנן אסור דהא צהדיא אמרינן שם הא גרמא שרי.

ועוד, אם איתא שי' איסור דלא תעשון צנותן אוכלין אלא הספרים, אי"כ איך טעו ועשו כזאת משום דאמרו האי קודש והאי קודש, הא זה מועיל רק לענין שלא יהי' צזה משום צזוי ספרי קודש, אבל איך עשו זאת הלא עזרו על לא תעשון כן, עד שהיו צכמים וקוקים לגזור טומאה על האוכלים. **ולעיר** הצאתי את דברי האנני ער יו"ד סי' ש"ע"ח, הקשה שאל למה גזרו טומאה על ידים משום שמתניין תרומה אלא ספרים, הא זה הוי רק גרמא, וגרמא ממחיקה שרי, והשיב מרן זצ"ל דלאו משום גרם מחיקה גזרו רק משום דיש תיוצ לשמור כתבי קודש — אפילו אין צהם שמות — שלא יצאו לידי הפסד, ומגילין אותם מפני דלוקיה צצנת, והרא'י דאין הטעם משום מחיקת השם, דהא אם הוי כתוצים תרגום הואיל ולא ניתנו לקרות צהם אין מגילין אותם, ואף שי' אזכרות שאין מתורגמים כמו שדי שאינו מתורגם צתרגום כלל אלא כמו צתורה וכ"ש שם הוי' צ"ה, שאי אפשר לתרגמו מפני שהוא שם עלם. אלא ע"כ דהטעם של הגזירה הוא משום שי' תיוצ של שמירת כתבי קודש ע"ש.

גרמא במחיקת השם תרוי' בפלוגתא התנאים.
אור"ח מדברי רבינו משמע צהדיא דסובר שי' איסור של לא תעשון וכו' ע"י שמתניין אוכלין אלא הספרים משום גרם מחיקת השם. ונראה לפע"ד דצרינו כתב זאת לפי שיטת ר' גמליאל צספרי הוצא צרש"י עה"ת, וכי תעלה על דעתך שיגראל צותים לצמחצותיהם ח"ו, אלא שלא תעשו כמעשיהם ויגרמו עגונותיכם ומעשיכם הרעים למקדש אצנותינו שצרב, עכ"ל. והנה צצור שר"ג לא דרש כדרשת הש"ס שנצט"ק לא תעשון עש' הוא לאסור דהא הוא אומר להיפך, "ויגרמו" עגונותיכם ומעשיכם וכו' משמע דעל ידי גרמא של עגונות קראו הכתוב כאליו צותן את המצנח וממילא גם הגורם למחיקת השם הרי הוא בכלל מוחק, ולזה מציא צרינו דוגמא אחרת מהטלת מוס צקדשים דהגורם חצו צמעשה.

צפי זה יוצא לנו דדין זה אם גרם מחיקת השם הוא כמותק תלוי צפלוגתת התנאים צספרי ה"ל. וצזה יונה מה שהציא צא"ג ה"ל צצם הרה"ק מצעלאו אצוקל"ה מהא דסוכה כ"ג, דמספקא לי' לדוד המלך ע"ה אי שרי למיכתב שם

לצורך תקון קטן לא מקרי מתיקה ושרי, לצורך תקון כל העולם לא כ"ש, ולכן קאמר רב האי גאון דאין ללמוד איסור שנוגעת שאל מענין מתיקת השם דמאחר שאל להוילא מידי ספק וכו' לא עגריין שום עצירה כי זה תקון מה שאין כן צענין שנוגעת שאל. זה הכ"ל צוה והוא אמת ויניב, עכ"ל. מוצא מדברי הרמ"א ששיטת רב האי גאון היא דאפילו מתיקה גמורה מותרת לצורך תיקון, כלומר כל צורך מזה הוא התיקון וללא דוקא צהתיקון צהשם עצמו כמו מוחק ע"מ לתקן, אלא אפילו צכדי מזה אחרת נמי תיקון הוא.

י"ש לי לדון צדברי הרמ"א הכ"ל, כי לא זכיתי להצין את צדרי העמוקים, ראשית צדברי השואל הכ"ל שהקשה דהק"ו לא אחיתופל מופרך דמה לטובה שכן יש צו להוילא מידי איסורא ומידי ספק משאל"כ גני מעשה דדוד המלך ע"ה, ומה פירכא היא זו, והלא כל איסורין שנתורה הותרו אלא פק"נ אפילו של יחיד וכ"ש צסכנת נפשות הנוגע לכל העולם והשחתתו, ואם לצורך מזה אמת של אפרשא מאיסורא אמת שהותר למחוק את השם, לצורך מזה של פק"נ של כל העולם עאל"כ, אלא די"ל דהשואל לא מש אלא לפרוך פירכא כל דהוא, כדקיי"ל דאפילו צפירכא כל דהוא פרכין אק"ו, והגם דלפי זה תקשי מה הי' הספק של דהע"ה, הלא אין לך דבר העומד צפני פק"כ, ורחוק הוא לומר דצמתיקת השם יש משום לתא דע"ז שאינו נדחה מפני פק"כ, דאפילו נאמר דהמחוק את השם לשם מתיקה יש צו משום עונד ע"ז, כדמשמע דלא תעשון כן מתיחס אל קרא של מעלה ונתתם את מוצמותם, והוא עשה דע"ז כדלמריין צנסהדרין צ עשה צע"ז היכא משכחת לה תרגמה רב הסדל ונתתם, אלא שאין עונשו מיתה, אלא זה שמוחק לשם תכלית קיום העולם נודאי שאין צו משום עונד כו"מ.

ובאמת כל הקושיות שמקשים מה הי' ספקו של דוד ע"ה, צעין שהקשיתי לעיל וכן עוד יש הרבה שהקשו צענין זה צלופניס שונים, כנראה שרש"י נשמר מכל הקושיות הללו וצמלים מועטים הוא ז"ל מתרץ את כל זאת צסוכה נ"ג, ד"ה מי איכא דידע וכו' דוד לא הי' מורה הלכה צפני רצו אחיתופל והוא הי' שם, עכ"ל. ויש כאן דקדוק מניין יודע רש"י שדוד שאל מי איכא דידע משום שאל רצה להורין צפני אחיתופל הא אפשר ששאל מפני שהי' מסופק צענם הדין אם מותר למחוק את השם או לא. ואין לומר דרש"י הוילא זאת מהמשנה דלצנות פ"ו, מה דוד שלא לוד מאחיתופל אלא שני דברים וכו' והוצא צמדורות דשני דברים הם: שלא לכנוס צקומה זקופה לצית המדרש ושלא ללמוד תורה ציטיות, ומדלל מנו גם דבר זה דמותר לכתוב שם אחספא צצניל הצלת העולם ש"מ דזה ידע דוד מעצמו, דתקשי גם על המדרש מהיכן ידע דוד לא למד זה מאחיתופל ולמה לא נאמר צמשנה דלצנות שלמד ממנו ג' דברים, אלא הפירוש הפשוט הוא שרש"י הקשה כל הקושיות הכ"ל למה לא ידע דוד שמותר לכתוב שם אחספא, וגם למה לא דרש את הק"ו שדרש אחיתופל מעצמו, והלא ק"ו אדם דן מעצמו, ועל זה מחרץ רש"י דלא משום דלא ידע שאל את אחיתופל אלא מפני שלא רצה להורות הלכה צפני רצו, אלא דרש"י הקשה הלא מסתבר דמקום שאכנה צופיה לכל העולם נודאי שמותר להורות צפני רצו, ומשני, דאחיתופל הי' שם, כלומר, אין הסכנה יותר גדולה אם שואל את רצו, וצאמת אם הי' צריך להתאחר וללכת אלנו לשאל לא הי' הולך כי יש חשש שעל ידי איחור הזמן תהי' סכנה, וצאופן כזה אם הותר למחוק את השם נודאי שאין לחוש לצדוד רצו, וממילא אין כאן שום קושיא למה לא ידע דוד מעצמו שמותר לכתוב את השם אחספא ככ"ל, דצאמת ידע ומה ששאל הוא רק משום צבד רצו.

ובכ"ל הכני מסופק מאד אם לא תעשון הייט מתיקה השם הי' ככלל יהרג ואל יעבור, וכפ"מ למי שאנפוהו למחוק את השם אם מחויב ליהרג, דהא לא עדיף לא תעשון מונתתם,

שרונה צוה לצאר שאין כהן מאד צידים אלא גרמא, ג"כ קשה דהא שם צצותו דף איתא להא דהכ"ל דטעם של מתיקה המגילה ואומרת איני שותה מערערין אותה צע"כ משום שגרמה לשם שימתק, א"כ מוצא דהירושלמי סוגר די' איסור של מתיקה השם אפילו על ידי גרמא, ולמה נותנין את המגילה שלא מתיקה תחת צירו של היכל, הא צנתינה זו יש לכל הפחות משום גרמא. **י"ש** ליישב, דהנה צירושלמי שם צסוטה פ"ג סוף הלכה ג' מסקיין דרצי עקיבא לא סבר לה דמשנמתיקה המגילה ואומרת איני שותה מערערין אותה ומסקין אותה צע"כ, אלא א"כ צבר החמילה לשתות ע"ש. ולפי הכ"ל יש לומר דטעמא דר"ע הוא משום שלא עשתה דבר אסור צמה שגרמה למתיקה השם דר"ע סוגר כהנהו תנאי דפליגי אר"ג, וסוגר דמשנייה הוא דאסור אצל גרמא שרי. וממילא לא קשיא הא דהכ"ל צהמשנה, דסמס ומשנה ר"ע הסוגר דאין היסור צגרמא מתיקה השם ולכן קתני צרישא דותני' עגמות סתמא, ומפרש צצרייתא דנותנין אותה תחת צירו של היכל, וציפא נמי דקתני מתיקה המגילה מערערין אותה, היינו כשהחמילה לשתות, כדמיקי לה שם צירושלמי אליבא דר"ע, והא דאמר צירושלמי דטעמא דמערערין הוא משום שגרמה למתיקה השם היינו אליבא דר"ג הסוגר שיש איסור של לא תעשון צמתיקה השם.

ובזה יש לומר פפרפת אמת צהא דסוטה כ"ו דתניא ונקתה וטרעה זרע, שאם היתה עקרה נפקדת צדרי ר' עקיבא א"ל ר' ישמעאל לצדריך, יש נוסחא, "לצדריך" — א"כ יסתרו כל העקרות ויפקדו וזו הוילא ולא נסתרה הפסידה, א"כ מה ת"ל ונקתה וטרעה זרע שאם היתה יולדת צנער יולדת צריות, נקצות יולדת זכרים וכו', והקשו צתום' ד"ה אומר לו ר' ישמעאל, תימה ור' ישמעאל לימא לי' לנפשי' יסתרו כל יולדות צנער וילדו צריות וזו הוילא ולא נסתרה הפסידה ע"ש. ולהכ"ל כיחא, דצאמת יש להקשות איך יסתרו כל העקרות הא על ידי זה הן יגרמו למתיקה השם, אולם אם נאמר דאין איסור צגרם למתיקה השם שפיר הקשה ר"ג, וזה שאמר ר"י לר"ע, לצדריך, כלומר, שאתה סוגר דאין שום איסור צגרם מתיקה השם, ככ"ל צירושלמי דר"ע סוגר דאין מערערין, א"כ יסתרו כל העקרות, דצשלמא לר"י לא קשה דהוא סוגר די' איסור צגרם מתיקה השם אם לא לצורך מזה, כגון צסוטה שיש מזה מן התורה צצבר או להפרישו מן האסורה לו, אלא צאופן אחר איכא איסורא, והוא סוגר דאין נפקדות וממילא ליכא צוה שום מזה דמה שתלד צריות אין צוה מזה. ולא קשה קושית התום' הכ"ל.

מתיקה השם לצורך מצוה. אם מתיקה השם היא ביהרג ואל יעבור.

ומה שכתנתי דאפילו למ"ד די' איסור צמתיקה השם על ידי גרמא, לכל זאת לצורך מזה שרי, יש להעיר מצינות הרמ"א סי' ק', אות י', ששאל צמה שכתוב צמשנת רב האי ז"ל, על מי שצצנע לנגר את אשתו דחייב לנגרשה ולא אמריין דמותר לו לעצור על צצונתו משום שלום צין איש לאשתו כשם שהתירה התורה מתיקה השם, דשאני התם דהמתיקה צכדי להשקותה מועיל להוילא מידי ספק ומידי איסורא משאל"כ צלאו דלא תשא. והקשה השואל א"כ מופרך ק"ו של אחיתופל דשרי לכתוב שם אחספא וכו' דשאני צני סוטה דמוילא מידי איסורא ומידי ספק. ועל זה השיב הרמ"א ז"ל דאין הפירוש צדברי רב האי דגני סוטה הותר מתיקה השם צכדי להוילא מידי איסור, דהא יכול לנגרשה, ולמה לא ציוותה התורה לנגרש את האשה צמקום השקאה, אלא דה"ק מאחר שאל להוילא מידי ספק ומידי איסורא אין זה צכלל איסור מתיקה השם שאנו לומדים ממה שכתוב ואצדתם את שמתם לא תעשון כו ונר'. לכן אינו אסור אלא צשעושה צורך מתיקה ודרך אצידה להשם, אלא כשאנו עושין זה לשום צורך ותיקון שרי, הלא ידוע לך מהלכות כתיבת ס"ת ותפלין אין אם נפלה טפת דיו על השם דמותר למחוק כדי לתקנו וה"ה צכאן, וא"כ למד אחיתופל ק"ו יפה, מה

אולם תוך מהנ"ל נראה דעד כאן לא קאמר רב האי גאון לנורד מנהו הוי תיקון ולא מחיקה ואנדון, אלא נכונן סוטה, דמחיקת השם היא לנורד מנהו של אפרושא מחיסורא דתכלית המנהו אינה לשם מחיקה ואנדון של השם, אצל צעיר הנדחת, הלא המנהו נעמנה היא שריפה ואנדון, דעל ידי שארפינ ומאנדון את העיר ואת שללה מתקיימת המנהו, וזו היא תכליתה, ולכן לא שייך לומר דנשריפה זו אינן כחן אנדון משום דכך היא מנהוה, הלא כל תכליתה של מנהו זו היא לעשות חרבן ואנדון צעיר הנדחת, והנ"ל.

ובסדרי את הכתבים לפוס כדני הגאון החפיד המפואר ר' צעריש וויידעפעלר שליט"א צירושלים נספרו היקר שו"ת דונצ מישרים, וראיתי שם נצי' ל"ט וגם נספר הזון נחום של אחיו הגאון ז"ל ס' ו' שנשא ונתנו צדנר גרמא נמחיקת השם, ונכ' ח"נ הנ"ל העיר מהא דעיר שיש בה מנהו אינה נעשית עה"כ משום לא תעשון ותקשי הרי אפשר לקיים שריפת עיר הנדחת ע"י נכרי דהוי רק אמירה לעכו"ם שנות ולא חמור מגרמא אלא ש"מ דאפילו נעשה ע"י עכו"ם איכא משום ציוולא שדחה עשה דשריפת עה"כ ע"ש. והנה צענין אס אמירה לעכו"ם וגרמא שוים, ראה מה שכתנתי באריכות נספרי משנת אהרנס ח"א דף ט', אולם מה שהקשה נספר הנ"ל דאפשר לקיים מנות שריפת עיר הנדחת על ידי גרמא או על ידי נכרי, לפע"ד לא קשה כלל, דזה הדין הוא מגזירת הכתוב אליבא דר"א, דכיון שיש שם מנהו אינן כחן שום מנהו לשרוף כנ"ל ועוד והוא עיקר, דממה נפשך, אס נאמר דמה שארפינ את המנהו ע"י גרמא או ע"י נכרי אינן נזה משום לא תעשון אלא דחשוב כאילו נשרף מאליו או ע"י הנכרי א"כ שוב אינן מתקיימת המנהו של שריפת עיר הנדחת דהתורה ליוותה ושרפת ולא שתיא נשרפת מאליה או שהנכרי ישרוף אותה. ואין לדחות א"כ יהי החיוב לשרוף כל משהו ומשהו מהשלל של עה"כ, ולא שיעשה מדורה נמקום אחד עד שישרף הכל, דזה אינו, כי אשו משום חניו וחסון כאילו הולך ומדליק כל משהו ומשהו ואפילו למאן דלית לי' אשו משום חניו ג"כ מתקיימת המנהו של ושרפת נעשיית המדורה כי כן הוא דרך שריפה, ו"פ.

ובמנחת חינוך ס' תל"ח כתב דהמוחק את השם עובר ג"כ נעשה זאת הד' וגו' תירא. ונספר ערוך לנר סנהדרין קי"ג כתב כיון דאיכא עשה לאנד את הע"ז דכתיב ואנדתם את שם א"כ דרשינן שם ולא שם שמים והו"ל עשה דלאו הנל מכלל עשה עשה, ע"ש. ואם איתא דיש גם חיסור עשה נמחיקת השם הי' מקום לפלפל אס על ידי גרמא עוזרין נעשה, דנעשה לא כתיב עשייה ואי אפשר לדרוש דדוקא עשייה אסורה ולא גרמא, אלא שלא זכיתי להנין זאת, דאם איתא דיש עשה מלמד הלאו דלא תעשון א"כ מה טעמא דר"י האומר לעולם יורד ושולל כדרכו משום דכתיב לא תעשון עשייה הוא דאסור הא גרמא שרי, הא איכא חיסור עשה דלא כתיב נה עשייה ואיך נתייר ר"י לכתחלה לנרוס מחיקת השם. אלא ודאי שאין כאן עשה.

ורפי הנ"ל שידדתי דר"ג סוגר שגם גרמא נמחיקת השם הוי נכלל עשייה, יש לעיין אס גם לענין מלאכת שנת הוי גרמא כעשייה, והא דאמרין נצטת ק"כ עשייה הוא דאסור הא גרמא שרי היינו דוקא אליבא דרצנן דפליגי על ר"ג, או שגא גם ר"ג מודה שצטת דאין גרמא נכלל עשייה משום דנצטת לא אסרה התורה את הפעולה אלא את השפוע, דממלא אדם מיס לנייה נע"ש ומתמלאת והולכת לא שנת כולה, מה שאין כן נמחיקת השם דהקפידה היא על הפעולה שלא ימחק השם. וראה מה נספרי משנת אהרנס דף י"ב שפלטתי אס הא גרמא שרי נצטת הוא אפילו נמתכוון או לא ע"ש, ואפשר דר"ג לא דריש דגרמא לא הוי נכלל עשייה, לא אמרינן דגרמא שרי לכתחלה, אצל חיוב חטאת אינן נה משום דעל ידי גרמא יש כאן רק פעולה אצל לא פעול של

ואין השכל מחייב שיש נציטול עשה זו של ונתנתם משום יהרג ואל יעבור, דהא לא מנינו דין של יהרג ואל יעבור נצטת ואל תעשה היינו נציטול עשה, אלא נקום ועשה, וממילא לא שייך לומר דיש דין של יהרג ואל יעבור נלא תעשון שאינו אלא נמח עשה של ונתנתם. הגם שלא תעשון הוא נקום ועשה. ונע"כ נרדף לומר דמפקו של דוד המלך ע"ה שגא מחויבין למסור נפשם משום קידוש השם הגם שאינו מכוון נמחיקה לשם עכו"ם, כמו שכתבו התוס' נצטת ע"ז דאפילו לרצנא דהעונד מיראה פטור לכל זאת לא רנה מרדכי להשתחוות לאותו רשע משום קידוש השם, ונכן הי' דוד מסופק שיש נמחיקת השם ענין של חילול השם וכשאינו מוחק את השם נמקום סכנה יש בו משום ק"ה, ואחיתופל פשט לי' מסוטה דאמרה תורה ומחה כדי לעשות שלום וכו' כלומר, דהיינו קידוש השם נמה שמושה שלום וכ"ש שיש נזה קידוש השם דעל ידי השם יתקיים כל העולם.

שריפת עיר הנדחת שיש בה מוזה.

אולם מה שהשיב הרמ"א דכל לנורד מנהו אינן זה נכלל לא תעשון, קשה לי א"כ מה טעמא דר' אליעזר סנהדרין ע"א, ועוד, כל עיר שיש בה אפילו מנהו אחת אינה נעשית עיר הנדחת, מאי טעמא אמר קרא ואת כל שללה תקנן אל תוך רחונה ושרפת נצטת וכיון דאיכא מנהו לא אפשר דכתיב לא תעשון כו וגו', ולפי דברי רב האי גאון הנ"ל, יהי מותר לשרוף גם את המנהוה, דהא שריפה זו היא לנורד מנהו.

ויש ליישג דנספר תורת חיים סנהדרין ע"א הקשה לר"א ליתי עשה דשריפת עיר הנדחת ולידתי ל"ת דלא תעשון כן ע"ש, ולפע"ד אינן כחן ענין של עשה דוחה לא תעשה, דהא ר"א דורש מרציו דקרא דכתיב את כל שללה לרצות הכול, כלומר, היכי דאפשר לקיים כל שללה יש מנהו לשרוף ואם אי אפשר לשרוף כל שללה היינו אס יש שם מנהו אינן מנהו, דכך היא גזירת הכתוב דל"כ כ"ל" למת לי, וזה שפירש"י נסנהדרין קי"ג ואנן צענין שללה וליכא דהא שלל שמים הוא, כלומר, "אנן" היינו רצנן דפליגי אר"א וסוגרים דנשריפת כל שללה חוץ מן המנהוה גם כן מתקיים ואת כל שללה תקנן וגו', דמנהו אינה נכלל שללה אלא שלל שמים הוא, ואין כאן גזירת הכתוב שלא לשרוף את שלל העיר אס יש שם מנהוה, והגם שנפירוש זה יש מן הדוקא דהי' לו לרש"י לומר ורצנן צענין שללה ולישא דאנן משמע דקאי אר"א, אלא דיש גם לפרש דאנן צענין שללה, כלומר, ר"א דורש כל שללה, דגזירת הכתוב היא שאין מנהו לשרוף אלא א"כ כל מה שנעיר הוא שללה של עיר, אצל אס יש שם ג"כ שלל שמים אינן שום מנהו לשרוף אף לא את שללה של העיר.

שוב ראיתי ציד רמ"ה סנהדרין דף ע"א שכתב דמנהוה הוי מונון הדיוט דאי נצי מוצין לה ואכיל לה דמייס והרי הוא נכלל משמעוהא דאת כל שללה תקנן ושרפת, ומפני האזכרות שנה אספור לאנדס דכתיב ואנדתם את שם וכתיב נתייר ל"ת כן וגו', "ליעקר דינא דעיר הנדחת" מהכא, ורצנן אע"ג דאיכא מנהוה דהוי נכלל שללה ולא אפשר לקיימו נה מנות, כ"ל" שללה תקנן ושרפת לא מיעקר מנות עיר הנדחת נהכי דלא נמטלינן האי דאפשר אטו האי מקצת דלא אפשר וכו', משמעוה דנריו דלר"א הוי גזירת הכתוב דאין כאן מנהו כלל כשיש שם מנהוה, אלא שדברי היר הרמ"ה הנ"ל אינם מתאימים עם דברי רש"י נמה שכתב דמנהוה הוי מונון הדיוט, ורש"י כתב דהוי שלל שמים. ולפ"ז גם קושייתי הנ"ל אליבא דרב האי גאון מתורת דהא ר"א סוגר דאם המנהוה נכלל שללה אינן כאן מנהוה של שריפת עיר הנדחת, ושזו לא הוי לנורד תיקון.

תרנ"ט. לא יהנה אדם מספרים כגון אם הוא יושב בחמה ומשיב לפניו ספר כדי שלא יכנו השמש, ואם בשביל כשהחמה זורחת אינו יכול ללמוד בשביל שהיא זורחת על האותיות עד שיהא צל על הכתיבה מותר רק שלא יכוין להנאתו. ואם כתב איש עמוד בדרך חפץ ליבש הדיו כדי לכתוב והנה העשן עולה אל ישיב הספר או קונטרס לפניו כנגד האש להגן מן העשן. וכן אם עושה דבר ואינו חפץ שיראה אדם לא ישיב הספר למחיבה שלא יראוהו. תרס"א. אדם שמעתיק מספר אחד לא ישיב ספר אחר למעלה מן השיטה שלא יטעה לא יניח ספר על ספר לדעת שלא יטעה שהוא נהנה בבזיון חספר.

תרס"ב. מי שיש ספר בידו לא יראה בעפו בידו להכות על הספר או להכות אחרים בספר הרב שנועם על תלמידו לא יכנו בספר והתלמיד לא יגן בספר לקבל הכאות אלא אם כן יש בהכאות סכנת נפשות.

משנת אברהם

מעין הקלוקל, דהקריעה הוא הקלוקל כמותי, והתיקון הוא תיקון איכותי לטהרו לפיכך הוא דרך השמחה, ע"כ כי הארכת. ויש לעיין מה דיו של גורם לקריעת מעיל אם זה בכלל איסור או לא. ואם נאמר דאין גרמא אסורה תקשי אמאי מכניסו פחות מנ"ה הלא יש ענה לקרעו על ידי גרמא כגון ע"י אמירה לעכו"ם, דזה עדיף ממכניסו פחות מכשיעור דהוי חצי שיעור דאסור מן התורה. אולם י"ל דהאי מ"ד דאמר צנחנים מכניסו בפחות משלש על שלש הוא ר"ל והוא סוגר ציומא חצי שיעור מותר מן התורה ור"י נאמת פליג וסוגר דמותר לקרעו רק ע"י גרמא. אלא דתקשי אמאי פסק הרמב"ם ז"ל ממכניסו בפחות מנ"ה הלא הוא פוסק כר"י דהוי שיעור אסור מן התורה, אלא ע"כ דגרמא אסור. אולם לפי הסגרא הנ"ל שכתבתי דהתיקון צריך להיות כמו הקלוקל ואין תיקון איכותי מועיל לקלוקל כמותי ניחא, דמוטב להכניס פחות מנ"ה דהאיסור הוא בשביל חצי שיעור הכנסת טומאה והתיקון הוא צטורה אבל כשיקרע ע"י נכרי הקלוקל יהי ע"י גרמא צמות נכדי לתקנו צאיכותי צטורה. וצאופן כזה גם גרמא אסורה דהוי כגרמא שלא לצורך לגמרי, דהא התיקון לא יהי צאופן של הגרמא. **אולם** נתוס' שם צנחנים נ"ה ד"ה מכניסו, הקשו אמאי מותר להכניסו בפחות מנ"ה על ג', הלא קיי"ל צנחנים ל"ב דביאה צמקת שמה ציאה, ויתירא דאחי גבי אדם שאי אפשר לחתכו אבל צגד אפשר לחתכו לכן לא אמרינן הכנסה צמקת שמי' הכנסה, ע"ג. וקשה הלא אי אפשר לתחוך את הצגד משום איסור דלא יקרע ומה לי אם אי אפשר מחמת איסור או מחמת עכס. — וצמק"א הארכתי צזה אם לדבר שאינו ראוי מחמת איסור חסוב כחינו ראוי מחמת עכס, — אולם אם נאמר דיש ענה על ידי גרמא שוב שפיר אפשר לתתכו, ש"מ דאין איסור בקריעה ע"י גרמא. גם צעמס דאין אם פחות מנ"ה על ג' הוי כחצי שיעור חלב או כצ' אמות צרה"ר שאינו בכלל חצי שיעור, יש להאריך חצב, ואכ"מ.

ויש להעיר מיומא ע"ג, אמר רבנא אמר רב יהודה המקרע צגדי כהונה לוקה שנאמר לא יקרע, מתקיף לה רב אחא צר יעקב ודילמא הכי קאמר רחמנא נעביד לי' שפה כי היכי דלא נקרע, ומשגי, מי כתיב שלא יקרע ע"ג, משמע דרב אחא צר יעקב מקשה, דילמא חינו לוקה כשקורע אלא דיש חיוב לעשות שפה כדי שלא יקרע מעצמו היינו ע"י גרמא, דמעצמו ממש אי אפשר שיקרע, משמע דלרב יהודה אין חיוב אלא צקורע ממש צידים אבל לא ע"י גרמא הגם דלא כתיב כאן לשון עשייה כמו צצנת וצמתיקת השם, ואלדונה הכא כתבה התורה צפירוש לשון נפעל לא יקרע, דמשמעו שהתורה הקפידה על הפעולה ולא על הפועל צגלד. ולכל זאת משמע דחינו חיוב אלא צקורע צידים ולא על ידי גרמא, אם לא שנאמר דלרב יהודה צאמת חיוב מכות הן צקורע צידים והן צקורע על ידי גרמא ור"א צ"י הקשה ודילמא אין כאן אלו כלל למכות אלא הכל נכלל צהעשה של עשיית שפה, אלא שרחוק הדבר לומר דהתורה צוותה לעשות שפה כדי שלא יקרע, ואם קרע צידים או גרם לקרוע פטור, הלא מהצו של עשיית שפה אנו רואים כי רצון התורה הוא שלא לקרוע.

מלאכה, והכול מודים דלענין חיוב חטאת צענין פועל ופעולה גם יחד. **והנה** למאן דסוגר דאין איסור צגרמא של מחיקת השם וצנתיאת אצן ממוצת, מפני שאין גרמא צכלל עשייה, צודאי יסגור דהמזות עשה של איבוד ע"ז אינה מתקיימת על ידי גרמא או על ידי נכרי, דכשם שאין גרמא חסונה מעשה לענין איסור צודאי שאינה חסונה מעשה לענין קיום המזוה של וצנדתם את שמש, ולר"ג דגרמא הוי מעשה לענין מחיקת השם — כפי מה שציודתי לעיל — צדין הוא שגם המזוה תהא מתקיימת על ידי גרמא, או שמה הכל מודים דהמזוה מתקיימת על ידי גרמא משום דהמזוה של איבוד ע"ז הוא הפעולה ולא הפועל, כמוצן. **ובש"ס** ע"ז מ"ה, אמרינן העוקר ע"ז צריך לשרש אחריה וילפינן מדכתיב וצנדתם את שמש או מאצד תאצדון. ומשמע דהמאצד ע"ז ולא השרישה לא קיים המזוה, הגם דעכ"פ לא גרע האיבוד צלא לשרש מגרמא, משמע דגרמא לאצד את הע"ז לא קיים המזוה משום דהתורה הנריכה פעולה גמורה, כלומר, גרמא אינה פעולה גמורה, וגם העוקר ולא השריש לא עשה פעולה גמורה כלומר פעולה שלימה, וכן צאיסור של לא תעשון כן וגו' דקאי אדלעיל לא אסרה תורה גרמא, ולר"ג דצדדנו לעיל דגרמא צמתיקת השם הוי איסור תורה צע"כ דהמאצד ע"ז ולא שרשה גם כן יאל ידי המזוה. ואם כניס הדצרים, וינח מה שרהמנ"ס ז"ל השמיט את שני דינים אלה, היינו שלא הזכיר דגרמא צמתיקת השם שרי, וגם לא הביא הלא דהמאצד ע"ז צריך לשרש אחריה דדין אחד תלוי צצציר, אלא דצריך ציבור מה טעמא השמיט הרמב"ם ז"ל הלא המזוה לשרש ולכאורה הוי דין צש"ס הנ"ל צלי חולק, ושזו תקשי דלמה השמיט דגרמא צמתיקת השם שרי.

ונראה דזה תלוי צגרסאות, דצנפרי הגירסא ר"א אומר העוקר ע"ז חייב לשרש אחריה אולם צש"ס דלין גרים צריך לשרש, ויני צריך אין צמשמעותו שלא קיים המזוה אם לא השריש אלא המזוה היא לשרש, וצפרט לר' אשי צע"ז מ"ה, האומר דצצן סצרי עיקר אילן שרי, צע"כ דאין כלל מזוה לשרש דאל"כ אמאי יהי עיקר אילן שרי הלא אמרת דצכלל ע"ז הוי ומזוה לשרש, אלא ע"כ דצצן פליגי צזה, והרמב"ם ז"ל פוסק כצצן לפיכך השמיט הלא דחייב לשרש, ויש להאריך צזה ולדון אם גרמא דומה לפעולה שאינה שלימה דאפשר דגרמא דומה לצנים שעשו מלאכה צצצת דכל אחד עכ"פ גורם להמלאכה ופעולה שאינה שלימה דמי לזה עוקר ולזה מניח. ואין כאן תקומו.

גרמא לקריעת המעיץ

ובמשנת אברהם ח"א דף מ"ה, פלפתי צצצרי הקרצן תגינה הוצא צמשנה למלך הלכות כלי המקדש פ"טג', דהקורע את המעיץ של צגדי כהונה אפילו שלא כדרך השמחה חייב מדאמרינן צצצנים ז"ה דמעיל שנטמא מכניסו פחות מנ"ה, ואמאי אסור לקרעו הלא שלא כדרך השמחה הוא אלא צכדי להכניסו ולטהרו, וכתבתי שם דלא קשה, משום דאין התיקון

תרסג. לא יתנה אדם בספרים כגון אדם שמרויח בכספים ונפסלו המעות הישנות וצוו שלא יתנו ושלם ימכרו ולא ישאו ויתנו במעות הישנים והנה היה בידו מעות ישנים והנה (א) המטבעים עוברים ובאים להפשו ואם ימצאום בידו יחטבו המעות וישליכום בטיט לא יצמון אותם בתוך הספרים. ואמרו חכמים (ב) שאדם יכול לצרור מעות [א] בסוף סודרו שקשורים בו תפילו סודר שלא ייחדו לתפילין אבל אם במעות יש שתי וערב אל יקשור בסודר. (ג) ואם בקערה או בכוס או בכלים עשה הגוי שתי וערב כל זמן שחשתי וערב עליו אל ישתמש בהם עד שיגרר ואין צריך לומר פרצופות עליו.

תרסד. אדם שהולך במדינות ויש לו כסף לקנות סחורה ומצא ספרים שאין ביוצא בהם בעירו כגון פירושים ותוספות או (א) במקומו יקרים קלפים וסופרים ואין ספק בספרים כנגד הלומדים או אין לתינוקות הומשים מצוה לקנות ספרים ולמכרם ואם יש להם ספרים כדי צורכן [א] אל יעשה סחורה בספרים.

תרסה. הקונה ספרים לא יאמר רע רע אלא יאמר כך וכך אני רוצה לתת אם תחפוץ תתן ואם בזול מאד והוא יודע שיתן לו יאמר לו בזול מאד הוא לא תאמר רימתיך הרי הזהרתיך ואם יאמר אעפ"כ יהא שלך בכך [א] אין לו עון אבל אם הקונה יודע שמוכר גנבם כל מה שיוכל בזול לקנות יקנה בזול ואפילו לרמותו שיתן בזול מאד במוכר עושה כדי שיחזיר למי שנגנב לו ברמים קלים כדי שלא יוליכם הגנב למקום אחר שמא לא יחזירוהו למי שנגנבו ממנו.

תרסו. שנים היו אחד מכר תורה נביאים וכתובים כי [א] לא היה צריך להם והיה קונה תורה שבעל פה ופירושים ואחד בעבור פרנסתו מכר תורה שבעל פה אמר לו חברו מפני מה אינך מוכר תורה שבכתב ואיך תלמוד נמצא אתה

סימן תרס"ג

סימן תרס"ד

הומנה מילתא כל שלא נמלך.

אין איסור סחורה בספרים

[א] **בסוף** סדרו וכו'. בהנדפס צמקור חסד סי' תת"ק הניח גסם הגאון רמ"א, דרבינו התכוון צלמרו, "צסוף" סדרו, לדברי רש"י זכרות כ"ג ד"ה עם מעותיו, לא עם המעות ומש אלא שני קשרים זה אצל זה, ע"ש. משום דליכא ציון לתפלין להניחם נקשר אחד עם המעות. ועי' צתריי זכרות גבי מנלע זכרותו שכתב ג"כ כ"ל. אולם דבר זה מפרש מה שכתב רבינו, "צסוף" כלומר, לא נקשר אחד אצל מה שהוסף רבינו צסוף, "סדרו" שהוא לכאורה מיותר דהא חוזר ולומר דמייירי צסודר שלא ייחדו לתפלין. לכן נ"ל שכוונתו לדברי רב אחאי גאון שהביא הנמק"י צססהדרין שם דהא דבר צ"י בלא הזמנה לא היו כלום היינו צר צ"י על דעת להניחו שם צדך עראי וחקראי, אצל צ"י על דעת כן שיהי' שם צקניעות לא צעין הזמנה להנחה זו היו מעשה והזמנה, אע"ג דלא אומני' צפירוש צדיצור. לפיכך הוסיף רבינו כי "סדרו" כלומר, שזדעתו שהסודר יאחר שלו לכל צרכיו, ולא צר צ"י אלא לפי שעה.

[א] **אין** לו עון וכו'. וז"ע למה כתב רבינו דין זה דוקא צספרים הלא צכל מקח וממכר אסור להונות וליקח צול והאיסור הוא הן על המוכר והן על הלוקח, דזוקק לומר משום דר"י סובר אף המוכר ס"ת מרגלית וזהמה אין להם הנאה לכן הזהיר רבינו גם צספרים, הלא אין הלכה כר"י אלא כחכמים צמ"צ כ"ו, דיש הונאה צס"ת, ואין חילוק צין ס"ת לשאר ספרים עי' חו"מ סי' רכ"ז ע"ו. וצפרט שאני מסופק אפילו לר"י היינו דוקא שאין הונאה אס לוקח ציוקר משום שאין קץ לדמיה, והמוכר יכול לטעון לא רמייתך דמאן יימר שאינם שוים הרבה, אצל אס לקח צול אמאי לא תהא הונאה הא צזה לא שייך הטעם של אין קץ לדמיה. וכן הוא הספק צמרגלית וזהמה אליצא דר"י האומר דאין הונאה משום שאדם רוצה לוונג, צמ"צ כ"ח, דטעם זה מהני שלא יהי' הליקח יכול לטעון טענת הונאה אצל כשנתאנה מוכר אין זה הטעם מועיל, ועי' רצ"ס צ"ג ע"ח ד"ה ר"י אומר, דטעמא משום מחילה הוא דעביד איניש דצבין להו ציוקר, משמע דאפילו לר"י היינו דוקא שאין להלוקח טענת הונאה אצל לא למוכר. **וכנראה** שרבינו מחמיר משום מדת חסידות צקניית ספרים שאינו די צאם הלוקח מודיע למוכר שהספר שווה הרבה יותר אלא מצריך שהמוכר יאמר לו ללוקח, "אעפ"כ יהא שלך", מה שאין כן צשאר מקח וממכר שאם הקונה מודיע למוכר שהדבר שווה יותר והוא מוכר לו צול אין זה צכלל הונאה.

סימן תרס"ה

ס"ת מרגלית ובהמה שאין להם הונאה, דוקא צלוקח או גם צמוכר.

[א] **הנהגה** צמק"י שם כתב ומיהו ה"מ כשנטלו התפלין אצל צעוד שהתפלין עליהם אסור וכו', והנה לכאורה הטעם משום ציון לתפלין ככ"ל צרש"י זכרות כ"ג, אולם לפע"ד יש לומר טעם אחר, דהשעת"ק צזכרות פ"ג צהא דצעי ר' פפא יוש ציוון לצית הכסא או אין ציוון הקשה הא קיי"ל דהזמנה לאו מילתא ומה קא מציני ר"פ, ותירץ דזה דוקא כשנמלך לאחר הזמנה קודם העשייה ורואה לחזור מהזמנתו אז דוקא אמרינן דהזמנה גרידא לאו כלום הוא אצל כל עוד שלא נמלך הזמנה מילתא ע"ש, ועי' צאצני נר אר"ח סי' י"ז, והנה כשצר צ"י ולא אומני' אמרינן דאין כאן הזמנה, ותקשי אס אמרינן דהזמנה לאו מילתא מה איכפת לן דאין כאן הזמנה הא הדבר שחסר אינו כלום, ואמאי צעין מעשה וגם הזמנה ולא סגי צמעשה גרידא, אלא דלפי הג"ל ינחא דהיינו דוקא לאחר שנטלו התפלין דאז נמלך על הזמנה, אצל כל עוד שהתפלין שם מה שייך לומר דנמלך דהא אין זה סגרא דמנה שחושב ליטלם זה היו נמלך, דאיך מחשבה צנטל דבר שיטנו, לכן כשצר צ"י ולא אומני' ולא נטלו התפלין משם שפיר אסור לצרור צ"י וזוי מדינא דמה שחסר הזמנה דמקודם לאו כלום חסר דהא הזמנה לאו מילתא, וה מועיל שיוכל לחזור מהזמנתו אצל כשעודן שם אכתי לא חזר. וגם לא שייך לומר דהמעשה לא חשיבה משום דאין דעתו על קניעות, דזה דוקא כשנטלין וצשעת שהייתן השג להניחם עראי, אצל כל עוד שמונחין שם מה תועיל כוונתו, דהא מעשה עראי לא גרע מהזמנה, ולכל זאת צעין שיהי' נמלך ככ"ל. וראה לקמן סיוון תשכ"ה.

סימן תרס"ו

[א] **לא** הי' צריך וכו'. צ"ל לא הי' צריך להם לפרנסתו, וכן הוא צנדפס. ודעת איתו המוכר היתה שמוכר למוכר תורה צכדי לקנות תורה שצעל פה צכדי לקיים מצות לימוד התורה. והפמ"ג צאו"ח קנ"ג"כ"ד מסתפק צזה אס מותר,

תוסד. (א) לפי דברי ר"ש זקס בהיותו צו 44 בחצרה 11 יוקר הספרים היתה טבה כי חכמינו הקדמונים לא התעסקו בירושלמי כבבבלי כי לא היה מצוי בידיהם ובחרו בבבלי להיות הלכה כמותו.

תוסד. (א) ר"ל מתיבי המטבעות בדפוס. (ב) פתחורן מ"ו ב'. (ג) כן כתב הרשב"א הביא הר"ן בסוף כל הצלמים וחלק שם עליו יעוין שייך יו"ד סי' קמ"א סק"ו.

חפר תורה אמר לו אתה למה מוכר תורה שבכתב קדושים וקונה פחותים מהם תורה שבעל פה וכתוב (משלי כג כג) אמת קנה ואל תמכור. תרסו. [א] אם יש לאדם למכור ומכור תורה שבעל פה שדומים לצמד ופשתים שעולמין (א) ואורגין בה (ב) לכך נקראית מסכתא לשון אריגה כמו (שופטים טז יג) עם המסכת דשמשון הלכות לפרקים שמקבץ כל דברים לעניין אחד זו היא מסכתא.

תרסח. [א] האב שהניח בלב וספר. ויש לו שני בנים (א) לא יאמר אחד לאחיו קח אתה הספר ואני הכלב וכן שני הכורים שבאו לחלוק אל יחלקו דבר גנאי בין שניהם לא ישימו לא כלב ולא בית הכפא כנגד ספר וכנגד (ב) מקום תפילין ולא יעשה אדם ספר [א] משקל כגון קח אתה משקל סכר כסף או זהב ואני אקח כנגדו הספר ולא בשתי משאות להשים על החמור כגון ספר כתבי הקדש קשור יחד וספר פסול של גלחים מצד השני על החמור או על הסוס באותה תיבה שיש ספרים לא ישים בה [ג] כתבי גלחים וכתוב (דברים ז כו) ולא תביא תועבה אל ביתך.

תרסט. מעשה באיש אחד שהיה כדרך והודיע לאשתו באותו יום אשוב שאחיה אצלך והאשה שידעה שיש לבעלה דבא הלכה למבילה ומבילה ואמר לה בעלה כיון שטבלת קודם שבאתי אתך לך זקוק שתקנה בו מעיל ואמרה לו באותו זקוק תן לי רשות שאקנה ספר או אשכיר מוסר שיכתוב לי ספר ואשאל ללומדים שילמדו בו והרתה וילדה בן וכל אחיו היו עמי הארץ כי אם אותו בן.

תרע. אשה אחת היתה צדקה והיה לה בעל רע עין שאינו חפץ לקנות ספר ולא לתת לצדקה ובשניה עתה לטבול לא רצתה לטבול אמר לה למה לא תטבלי אמרה איני טובלת אלא אם כן תקנה ספרים ותתן צדקה ולא היה רוצה והיתה ממאנת לטבול אלא אם כן יתרצה לקנות ספרים ולתת צדקה קבל לחכם עליה אמר לאיש לכך תחא ברוכה שכופת אותך למצוה ואינה יודעת באיזה עניין לכוף אותך אלא כזה ואמר לאשתו אם תוכלי לגרום בדברים שיעשה טובות הרי טוב אבל בדברים שכיניו לבינך בדבר תשמיש המטה אל תעכבי את רצוני [א] שלא יהרהר בעבירה ושלא תעכבי הרוחך ותרבי בעמו.

תרעא. יש חולקים בשוה לעתיד לבא כגון עניים יהודים שהולכים למלחמה להלחם מלחמות ה' על האויבים כגון מלחמת דוד המלך ויהודה מכבו ויואב בן צרויה כשהולכים למלחמה וכתוב (ש"ב י יב) חזק ונתחזק בעד עמנו ובעד ערי אלקינו מי שהולך למלחמה ולא היה לו כלי מלחמה שריון וכובע וצורכי המלחמה הרי מי שהיה משאיל לאחרים להלכים למלחמה הרי דוד נתן ליושבים על הכלים חלק כחלק אנשי המלחמה כל שבן לאלה שמספקין כלי מלחמה בהנם שלא יהרגו שיחלקו עמם לעולם הבא שמגניבים מן כלי זיון וכן המשאילים ספרים ללמוד תורה חלקם חלקם הלומדים וחלק המשכירים מלמדים

משנת אברהם

ע"ש. והשני שמוכר תורה שנעל פה נשגיל פרנסתו, נשום ללורך פרנסה אם אין לו ממה להתפרנס מותר למכור ע"פ פנ"ג שם וניו"ד סי' ע"ר, אלא שסגור דיותר קיל למוכר תורה שנעל פה מואשר למכור תורה שנכתב דקדושתה חמורה. ולפי"ו מה שמוזר השגתת ארי' נסי' ל"ז דזמן הזה שאין אנו נקוהין נחסירות ויתירות ליתא למצוה של כתיבת ס"ת גדולי שאין קדושתה חמורה, ומכל שכן נתנ"ך שאינו כתוב על הגויל כדון, ומניילת מהראוי יותר למכור לתנ"ך מתורה שנע"פ, כי צתורה שנע"פ יקיים מלות הלימוד כדינה, ע"י שנ"ך יו"ד סי' ע"ר ונצו"ת פנים מלירות ה"ג סוף סי' כ'.

סימן תרס"ח

[א] האב שהניח וכו'. ע"י ע"ז י"ה, וקדושין י"ז, גר ונכרי שירשו את אביהם, ומוזר דדוקא צגר שאינו יורש את אביו ומלוריינת, אצל בישראל היורש את אביו החולק עם אביו הרי זה מכירה שמוכר לו את הספר בחילופי הכלב. ונתוס' שם קדושין, דנדין צריה תליא מילתא ע"ש. וכן הדין צני שותפים שהציא רבינו דתלוי צצריה.

[ב] משקל וכו'. ראה גיטין כ"ג, ששקל צהן משקולות, הא גנופן הא צכנגון.

[ג] כתבי גלחים, נדלפס: כתני פסוליס, ומקרא שהציא רבינו ולא תניא וכו' משמע שרואה לומר דלאו דוקא צתניא אחת עם ספרי קודש, אלא דאסור להתיקס צתניו, דספרי מייס טמטמין צאהל.

סימן תר"ע

[א] שלא ירהר וכו'. הגם דמדינא אינה יכולה לעכצ בעצלתה כדליתא צנדרים פ"א הנאת תשמישי עליך

(יחזקאל ח' י"ב) ולדעת ר"ב בעל מוסף הערוך מסכת משלון הסכת ושמע (דברים כ"ז ס'), וקצת ראה לפירושו של רבנו ממדרש שוחר טוב מפורר ל"ח: אנו המסכת ואתה האורג הרי כי השתמשו בלשון זה, ויעוין ירושלמי סנהדרין פ"ב: ויסק אותם לה' בקעה מסכת לזורות הרי כי הבינו שם מסכת כמו נסך וזהו כדברי הרב בתו"ס.

תרסח. (א) יעוין מסכת תמורה פ"ד: האחים שהיו להם כו' וכלב ובבלי שם ל' ליא. (ב) צ"ל וכנגד מקום תסלה או: כנגד תפילין.

סימן תרס"ז

תורה שבכתב ושבע"פ, איזו מהן קדים לקנות ולמכור

[א] אם יש וכו'. נהדלפס: אם יש אדם צריך למכור ספרים ימכור תורה שנעל פה יותר צרונן ממה שימכור תורה שנכתב, שתורה שנע"פ דומה לומר פשתים שעומלים צה ואורגים צה וכו', ואין מונן מה נתינת טעם הוא למכירת תורה שנע"פ, והמפרש פירש דמכיון שאין תורה שנעל פה אלא לקצן הדברים של תורה שנכתב לכן צריכים ציותר לתורה שנעל פה, וטעם הלוג הוא לפע"ד.

ואלמלא שהנני ירא להגיה, הייתי אומר שצריך להיות כמו צס"ת שלנו אם יש לאדם, לא אם יש אדם, אלא צצמקום למכור צריך להיות לקנות, כלומר אם יש לאדם

תרסו. (א) אולי צ"ל שמאלים או שעומלים. (ב) התו"ס בהקדמתו כתב כי מסכת משלון מסכה יינה (משלי ט' ב') כי כל מסכת מעורבת בדינים כו'. ומסכת על משקל גברת. אבל ידענו כי גברת אינה שם דבר אלא שם התואר ועוד כי חז"ל השתמשו בשרש מוג ולא בשרש מסך ויעוין עבודה זרה ג"ח ב': שמשכו גברי מהו א"ל ואימא מוגו א"ל אנו כדכתוב קאמינא טבתה טבתה מסכה יינה א"ל לשון תורה לעצמה לשון חכמים לעצמה. הרי כי הקפידו ע"ז לומר בשרש מוג. ונוכל לומר כי מסכת משלון שכיות החמדה (ישעיה ב' ט"ז) ויהיה המים בפתח כמו משכיתו בשי"ן שמאלית

ללמוד עניים כחלק הלומדים [א] וחלק המספיקים להם מזונות ופרנסה כחלק הלומדים בשעושים לשם שמים וכל מצוה שהיחיד היה עושה אילו היה לו וכיון שאין לו אותו לא היה יכול לעשות אותו המספיק לו לעשותה הלכו כזה לעולם הבא וכן היועץ לעשות המצוה והמזכה אע"פ שלא עשאה הוא הואיל ועל ידו נעשה וכן כל עבירה המסית והמריח יותר עונשו מן הנדחה כגון (א) דואג את שאול וכן [ב] כמו שנעשה לנחש הקרמוני וכן למסית כמו אחיתופל שהסית את אבשלום ואת ישראל (במדרב"ר לא טו) בלעם למסור מעל. והנותנין מס באמת וביושר נותנין חלק של אותם שאינן נותנין באמת וביושר ואילו נוטלין חלק בניהינם מחביריהם שגזרו חרם לתת כך וכך מן הליטרא ויש שאין נותנין באמת אלא מעט ויש שנותנין באמת וביושר הרי גזולים חביריהם הטובים שנותנין יותר הרי יורשיין את חלקם בגן עדן והרשעים ירשו חלק חביריהם הטובים בניהינם וראשי הקהל שבידם למחות ומחפאין ובידם לעשות תקנה שלא יתנו רשעים בשקר מס אע"פ שנותנים הראשים ביושר גם הם ירשו גהינם.

תרע"ב. הכותב ספרים להשאיל לאחרים וכתוב כל מסכתא בפני עצמה כמו שעושים בכבל שאם יקשור יחד מדר איך ישאיל לאחר כשיצטרך ומה שבמלכות הזה קושרין יחד סדר ני צריכים לעיין בבית המדרש מסכתא אחרת ואיך יביא כל מסכתא עמו אבל להשאיל מוטב ויקשור מסכתא לבד. ובתיב (תהלים קיב ט) (א) וצדקתו עומדת לעד (שם קיט טג) הבר אני לכל אשר יראוך ולשמרי פקודיך שיחא עופק שיחיה לכולם ספרים.

תרע"ג. הסי' אחד מת והיה לו ספרים הרבה באו יורשו ומכרו כל ספריו והצדיקים היו מתאנחים על שהורשו מוכרין ספריהם והיה לשם חכם אחד אמר אל תאנחו אנדי לכם איזה עון גרם שאין הספרים ביד היוורשיין כי לא היה משאיל ספריו לבני אדם כי היה אומר אני זקן ואם ימשמשו אותם יהיו נמחקין ולא אוכל לראות ואין לאדם להשוב כן

משנת אברהם

עץ הדעת בתערובות עם שאר פירות הגן, וכן מוכה מקרא שהנחש שאל את חוה: אף כי אמר אלקים לא תאכלו מכל עץ הגן, כלומר, ה"ש איסור לאכול מכל הפירות על ידי תערובות, ועל זה השיב חוה שנאסר להם אף הנגיעה, ודבר שנאסר לא באכילה דוקא אלא גם נגיעה לא שייך צ"י נטול, כעין לאמרינן בצבורות כ"ג, טומאה כמאן דליתיה, ולכן כשדחפה והראה לה שאין האיסור נגיעה שזו מותר להם לאכול על ידי תערובות.

ובררוש שלי אמרתי לפרש דברי המדרש שד"ס אמר אכלתי ואוכל עוד, והוא פלא, אלא דנפתיחה להפמ"ג לתערובות הביא דברי הגאון שהרש"ג א"ף משכחת אשם תלוי למ"ד דנשי ליקבע איסורא, ה"א א"א לנאנס ואפשר דההיתר הוא מעט יותר גדול ונטל האיסור נהיתר ואין כאן איסור, ואני אמרתי דאפילו נאמר בידי אדם אפשר לנאנס גם כן קשה, דהא חזינן דכזית נכדי אכילת פרס ונטרף, נשמע מזה דאין מדרך האדם לאכול כזית שלם נצת אחת כלומר נלעיסה ונצליעה אחת, דא"כ לא ה' מנטרף הזית כשאוכלו בזמן של אכילת פרס. א"כ כשיש כאן שתי חתיכות שוות אחת איסור ואחת היתר, אם מתחיל לאכול את האיסור, ונודחי שנהתחלת אכילה זו אין כזית, ומיד שאר האיסור המונח עוד בתערובות עם ההיתר נעשה היתר מכיון שנתקטן מן החתיכה של ההיתר ונטל האיסור נההיתר, ואפילו גומר את כל החתיכה האיסור לא יהי' חייב דהא מה שאוכל אחר האכילה הראשונה היתר אוכל, ואם מתחיל לאכול חתיכה ההיתר וגומרה יהי' חייב דהא לאחר שאכל מעט מן ההיתר, נתקטנה החתיכה של ההיתר ונטלה נההיתר, והי' דנין שרה כשגומר את החתיכה של היתר יהי' חייב, אבל כשאוכל את החתיכה איסור לצד לא יתחייב אשם תלוי, דאכילתו הראשונה אין כזית והשאר אוכל היתר אוכל, ואיך חייבה התורה אשם תלוי נחתיכה אחת משתי חתיכות. אלא דזה ליתא דהא אמרינן דנכדי אכילת פרס מנטרפת האכילה ונאנסו כאלו אכל באכילה הראשונה את כל הזית או שחצו כאלו לא אכל כלל עד שאכל זית שלם וממילא חייב כשאוכל את האיסור, ושיפיר הוא ליקבע איסורא. וזה היתר עשיתו כשאוכל אכלתי ואוכל עוד, מכיון שאכל על ידי תערובות, סבר אם אכל אפילו את האיסור, מיד כשאוכלתי נתקטן הפרי של איסור ונטל פרי ההיתר לכן — ואוכל עוד, כלומר, מותר הי' לי לאכול עוד לאחר שאכלתי מקצת האיסור.

כופה ומשמטה, משום דמאענדת לי, אולם רבינו אומר שהיא עושה גם עבירה מפני שגורמת לו להרהור עבירה. וראה זוהר משפטים קי"א, דאשה המאחרת לנעלה עונה דילה למענד עברה לנעלה חמור עונשה כמו שאינה זוירה נגדטה, ע"ש.

סימן תרע"א

[א] **והלק** המספיקים וכו'. ראה רש"י עה"ת, דברים ל"ג י"ח, והוא נמד"ר צראשית פרק ע"ב"ט, שהי' זלגון עוסק בפרקמטיא וישכר עוסק בתורה וזלגון נא ומאכילה, לפיכך קדמו. ועי' ברכות ל"ד, לעושה פרקמטיא לת"ת.

אין טוענין למסית, הסבר בדברי המדרש אכלתי ואוכל עוד.

[ב] **כמו** שנעשה וכו'. כנראה כוונת רבינו לומר דלאו דוקא מסית שעושה עבירה נמה שנסית אלא כל מי שנאסה תקלה על ידו נענש כמו מסית, דהא נחש הקדמוני לא ננטוה שלא להסית ונענש על שנאסה תקלה על ידו, כדליתא בתוס' סנהדרין כ"ט, ד"ה דברי **ובש"ס** שם א"ר שמואל בר נחמן אמר רבי יונתן מניין שאין טוענין למסית מנחש הקדמוני דאמר רבי שמלאי הרצה טענות הי' לו לנחש לטעון ולא טען ומפני מה לא טען לו הקצ"ה לפי שלא טען הוא, מפני הוה לי' למימר דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין דברי הרב שומעין, ע"ש. ומקשינן מה הן ההרצה טענות הלא אין כאן אלא טענה אחת דברי הרב וכו', עי' מהרש"א שם, ולפי דברי רבינו שנענש הנחש יותר מן האדם מפני שדנו אותו בשמים כנסית גמור, א"כ הי' לי גם טענה זו שאינו מסית גמור מפני שלא ננטוה שלא להסית כדברי התוס' ה"ל, ושוב יש לו גם הטענה של דברי הרב ודברי התלמיד וכו', נמאל נמה שאמר ר' שמלאי שהיתה לו טענה של דברי הרב וכו' וממילא נשמע שהיתה לו טענה שאינו מסית ואין לדרי להסית עונשו יותר חמור מן האדם. **ומהרש"א** תירץ דכוונת הש"ס שם נמה שאמרו הרצה טענות, להא דמפיק שם אמר חזקיה מניין שכל המוסף גורע שנאמר אמר חזקיהם לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו. א"כ התקלה נאסה על ידי חוה שהוסיפה נגיעה ולא על ידי הנחש ע"ש, וצפרט למה שכתבו המפרשים דאדם וחיה אכלו מפרי

תרע"א. (א) שמואל א' כ"ב. תרע"ב. (א) בתובות ג' א.

כי טוב לו לאדם שילמדו בספריו וימחקו משיחו הספרים במקום המוצנע ולא ילמדו בהם (א) והמפקיד ספרים שאין הנפקד רשאי לעיין בהם זה לא דברו הנכבדים אלא [א] כנגד המקפיד אבל לחסידים יש להם לעשות לפניהם משורת הדין. תרעה. צדיק חסיד המפקיד ביד חסיד ספרים יש לומר לו למי שהיית משאיל ספרים שלך כך אם יצטרפו לספריו תשאיל להם ואם לא יאמר המפקיד יאמר הנפקד בידו על מנת שאשאיל למי שהייתי משאיל ספרים שלי אם חיו לי כיוצא בהם לעשות לפניהם משורת הדין. תרעה. יעקב שיש לו בנים אחד אינו משאיל ספריו לטובים ואחר משאיל ברצון לטובים מוטב שיתן יעקב למשאיל ויהיה לנפשו של יעקב טוב.

משנת אברהם

לו האפשרות לקיים המצוה, ואפילו נאמר שאין צוה משום גזל מה שהוא משתמש בהספר אזל עכ"פ אינו מקיים מצוה השנת הצניעה אם יתור לו לנצל הצניעה ספר מחוק ומקולקל, מה שאין כן בשאלה, שאנו דנים רק אם יש כאן משום איסור גזל צמה שמשתמש בהספר ועל ידי זה יתקלקל, על זה אמרין דאין כאן גזל דעל מנת כן השאילו, אלא אם כן צעל הספר מקפיד. ואומר צפירוש שאין מרצונו שהשאל ישתמש בו.

ואין להקשות הא נפקחים ד', מסקינן דאפילו צאתה דיהבו אגרא ונדקו, אמרין דעל השוכר לשלם ולנדוק משום דניחא לי' לאינש לקיומי מצוה צממוני', והא התם השוכר קאי ונזח שאינו רוצה לקיים מצוה צממוני', ומה יותר מקפיד יש מזה ולכל זאת אמרין דנטלה דעתו, שאני התם דאין ללא מהימנינן לי', כמו שפירש"י שם אי' ידע צ' אחרת ללא צדיק לא היו הדר צ' דניחא לי' וכו' והאי דקא הדר צ' משום מילתא אחריתא היא דאשכח ציתא אחריתי דאפירא מינה, ע"ש. אזל גבי שאל לא שייך לומר דלא משום חסרון כיס אלא משום מילתא אחריתא הוא דקא מקפיד. וצוה מסולקת קושיית הריטב"א שהקשה שם צ"מ דאמרין סד"א ניחא לי' לאינש דליעצד מצוה צממוני' קמ"ל, והא נפקחים הכ"ל מסקינן דאמרין ניחא לי' לאינש, ותירץ דהתם נפקחים איהו גופא עבד אזל אחר דליעצד צממוני' בלא דעתי' גודלי דלא ניחא לי', ונשם הר"ש תירץ דלא ניחא לי' מתרי מצוה שילמד צהן השואל ושישאלם לאחר לא ניחא לי' הא קדא מיהת ניחא לי', עכ"ל. וקשה לי' ממנא ספרים דלא ילמד צהן צתחלה דאין כאן אלא מצוה אחת, ולהכ"ל ניחא.

והנה הר"ן נפקחים שם הציט צס אחרים אמרו דכי אמרין דניחא לי' לאינש וכו' היינו לענין דלא היו מקח טעות אזל שלומי צעי, פיר' דאין השוכר יכול לנטל את השכירות של הצית אזל על המשכיר לשלם לשוכר מה ששילם צעד צדיקת הצית, — והגם דקשה להצין סגרא זו דא"כ מה זה דאמר דניחא לי' לאינש לקיומי מצוה צממוני' וכו', מה ממונא איכא כאן, הלא המשכיר ישלם לו מה שהוציא — ולפי פיר' רבינו ניחא, דהשוכר אינו יכול לטעון שהוא חפץ צצטול השכירות של הצית משום שצריך לשלם צעד הצדיקה, דניחא לי' לאינש וכו' וממילא ידענו שצצציל חסרון כיס צעשיית מצוה אין אדם מצטל את מקחו, אלא הואיל וקפיד האני שוכר ועומד וצוה שאין הוא רוצה להוציא הוצאות, הייב המשכיר לשלם לו צצורה מה שהוציא.

והר"ן ז"ל שם כתב דאינו חייב להחזיר להשוכר את הוצאות של הצדיקה משום דמצוה צלחוד היא דרמיא עלי' דמשכיר ואע"ג דלא צעדה ליכא חיונא דמונאל עלי' כלל, ע"ש. כלומר על המשכיר אין כאן חיונא של הוצאת ממונא, אלא חייב לקיים מצוה צדיקת חמונא, ואם לא צדק לא קיים המצוה ואין השוכר יכול לתצוה על אשר לא קיים המשכיר את המצוה. נראה מדבריו דצצצד שיש טענה של ממונא יכול ה' השוכר לתצוה את הממונא שהוציא מאלת המשכיר ולא ה' יכול המשכיר לפטור את עצמו צאמר להשוכר ניחא לי' לאינש, משום דזה דוקא צצסת אזל לא כשהוא מקפיד, והוא מתאים לצצצרת רבינו.

סימן תרע"ג

ניחא לי' לאינש דליעבד מצוה צממוני'.

[א] כנגד המקפיד וכו'. כוונת הדברים הגם דמצוה חכות הוא להמפקיד שיעיין הנפקד צספריו, לכל זאת אם המפקיד מקפיד אסור לו להנפקד להשתמש צספריו של מפקיד. והגם דאמרין ניחא לי' לאינש דליעצד מצוה צממוני', על זה אמרו רבינו דהיינו דוקא צצסת אזל צמקפיד צפירוש ואומר שאינו רוצה דליעצד מצוה צממוני' לא. כך נראה ממשמעות לשונו. וצנהדפס יש נוסח אחר „כנגד המקפיד ציד חסיד" וצודאי שהוא טעות סופר, והכחון כמו שכתוב לפנינו. ויש לעיין דאם כצצצרי רבינו דאין האיסור אלא צמקפיד צפירוש א"כ מה טעם אמרו צצצנה מאל ספרים קורא נהג, אזל לא ילמוד צהן צתחלה, פרש"י מה שלא למד מפני שצריך להשתחו לפניו, מדוע לא ישהה לפניו את הספר כל זמן שהוא צריך ללמוד בו הא מצוה קבוצי, ולא שייך צכאן לומר דצמקפיד מיירי, דהא צצצציה קיימינן דאין הצעל ספר יודע את המוציא, ולמה נאמר שהוא מן המקפידים.

ובהריטב"א צ"מ כ"ט, כתוב: צשאלה לא ילמד צתחלה, נראה דוקא ס"ת אזל ספרים אחרים לא, עכ"ל. וצריך צצצור הא צצצנה גבי מציאה נפרש ספרים היינו לאלו דוקא ס"ת אלא ספרים אחרים כמו שצפרש רש"י שם: כל ספרים שלהם היו עשויים צגלילה. וקתני לא ילמד צהן צתחלה. אולם צנימוקי יוסף שם הציט צצצרי הרמב"ן ז"ל, על הצצנה דמונא ספרים, דה"מ צצ"ת צצצאים וצצצונים שמי שלמד צהם כצצ די לו צצצריאה צעלמא ומי שלומד צהם צתחלה צריך לטרוח יותר וע"י טורחו הם מתקלקלים אזל עכשו שצנהו לכתוב התלמוד, אם השאילו מסכתא אינו כן, שאפילו מי שלמד פרוק מאל פעמים צריך עיון גדול צצתחלה, ואצצצנה כל מי צצצני יותר צריך עיון יותר גדול צצצכות הנצצכות לשמועה שלו הילכך יד כל אדם שווה צו ולומד צו לכתחלה דאצצעתא דהכי צישתלי', עכ"ל. משמע דהאי חילוק צצצצצני לעיל צצס הריטב"א צין ס"ת לשאר ספרים היינו דוקא צשאלה, דאלו אמרין דאצצעתא דהכי אשגלי', אזל צצצציה לא שייך לומר כן, ולכן צצצנה דמונא. וקתני ספרים דהיינו אחר ספרים ולא ס"ת דלא ילמד צהן צתחלה. — ועי' צצצמ"ע חו"מ סי' רס"ד"כ"ה, ולצצצרי רבינו דלא נאמרו דצצצרים אלא צמקפיד אזל לא צצצמתא, שצצ תקשי ממתני' דצצצציה אמאי לא ילמד צהן צתחלה, ולמה נאמר שזה אשר אצד הוא מן המקפידים.

ונראה דמה שכתב הרמב"ן ז"ל דצצצאר ספרים מותר לו ללמוד אפילו צתחלה, היינו דוקא צשאלה מצעם דאצצעתא דהכי השאילו, אזל צצצציה אסור לו ללמוד אפילו כצכצד למד, דאין כפ"מ צצצאר ספרים צין שלמד כצצ וצין שלא למד מעולם, דצריך הוא לעיון גדול וצוה הספר מתקלקל — וכן כתב צצצצות המשפט סי' רס"ז — ואין כאן מקום לומר ניחא לי' לאינש דליעצד מצוה צממוני', דהא על המוציא את הצניעה מוטלת מצוה של הצצצת הצניעה, ואם יתקלקל הספר לא תהא

תרע"ג. (א) בבא מציעא כ"ט ב'.

תרעו. אחד היו לו ספרים וחיה משאילין שילמדו בהן והיה מצוה לבניו וזחרו בשיהיה לכם קטטה עם בני אדם שלא תמנעו להשאיל הספרים לאותם שמתקוטטים עמכם ואם אתם חוששים שמא לא יחזירו לכם הספרים או [א] שמא יעלילו תקחו מחם משכון ותשאילום למי שלומדים לשמה ותשאילום לעניים קודם לעשירים. תרעז. ואם ראתם ספרים נשרפים דע לך כי בעבירה הם שלו או בעבירה בא לירי אבותיו או שאינו משאילם להסאים ללמוד בהן או מתחילה נכתבו [א] שלא לשמה.

תרעת. ראובן שהשאיל ספר לשמעון ושמעון לוי ואמר לו תעשה מצוה ותשאילו לי שבכל יום תמיד אלמוד תדיר בו וראובן על מנת בן השאילו לשמעון שילמוד בו בכל יום כי אמר ראובן כיון שלוי מבקש ממני ללמוד בו תדיר מוטב להשאילו לשמעון שילמוד בו [א] בקביעות כמו בן והנה שמעון טרוד ואינו לומד בכל יום בו אלא יום או יומים בשבוע עין הוא לשמעון שאם היה ראובן יודע קודם לכן היה משאילו ללוי שילמוד בכל יום בו.

משנת אברהם

קמא, ראה נשנת פ"ה ד"ה למיימינין, ע"ש. דהא אין לפרש שלא לשמה היינו שלא לשם מנוה אלא לשם תענוג וכדומה, דהרי אמרו לעולם יעסוק אדם וכו' שלא לשמה שמחך שלא לשמה כל לשמה. וראה נהקדמה לספר הנהיר אנלי טל מה שכתב צה.

סימן תרע"ח

**תדיר ומקודש, הלומד תורה לאחר שקרא ק"ש
אם מקיים מצ"ע דאורייתא.**

[א] בקביעות וכו'. נדפוס הראשון סי' תתע"ז איתא: מוטב להשאילו לשמעון שילמוד בו כמו בן בקביעות. והכוונה דשמעון וכן לוי הנטיחו לראובן שילמדו בהספר תדיר היינו מדי יום ניומו, אלא דשמעון הנטיח שילמוד בכל יום שיעור קבוע היינו זמן ארוך של כמה שעות, ולוי הנטיח רק שילמוד בו בכל יום אצל לא שיעור קבוע של כמה שעות, ובכן החליט ראובן שיתר טוב להשאיל לשמעון, ולנסוף יאל ששמעון לא למד בהספר בכל יום אלא יום או יומים בשבוע, והנס דניוס שלמד למד בקביעות כמה שעות ואפשר ששמעון למד במשך יום או יומים יותר שעות מאשר למד לוי במשך כל השבוע, כי הלא בכל יום לא למד אלא זמן קצר לכל זאת אמר רבינו דתדיר עדיף הגם דנלוותו תדיר יש פחות שעות מאשר נהקביעות. ולריך ציאר מלין הוציא רבינו דבר זה.

ובנבחים: אינעיא להו תדיר ומקודש איזה מהן קודם, ולא איפשטא, ופסק הרמז"ס ז"ל נהלכ' תמידין ומוספין פ"ט"ז, דיקדים איזה מהן שירלה, ע"ש. והנה הלומד בקביעות הרבה שעות צודלי שחשוב יותר מהלומד רק מעט שלא בקביעות אולם זה הלומד בכל יום תשוב תדיר לגבי זה הלומד בקביעות שלא בכל יום, ולפי הנ"ל אין הכרעה איזה מהן קודם. וברש"י מנחות מ"ט, צלישנא בתרא: מוספין הוי מקודש קודם תמידין, דמוספין יקרנו היום ותמידין לא יקרנו היום עד למחר, וע"ש בתוס', ד"ה תדיר ומקודש, דלפירוש זה דבר שזמנו היום מקרי מקודש, נמלאת אומר, דזה שלומד ציוס א' הוי מקודש לגבי זה שלומד ציוס ג' בשבוע, וגם הוי תדיר מפני שלומד בכל יום, א"כ הוי מקודש ותדיר עבד מקודש, וצודלי מקודש ותדיר עדיף, אולם לפירוש הראשון של רש"י, דמקודש הוי ציוס קדוש וכן משמע בצננים ז"ל, אטו שנת לתוסף אהני לתמיד לא אהני, אין רא' מכלן לדברי רבינו, דאפשר ללא תשוב אלא תדיר עבד מקודש, ואיזה שירלה יקדים דשניהם שקולין.

אל"א דיש לומר הוציל ואמרינן דמנות לימוד התורה יוצא בקריאת שמע שחרית וערבית, א"כ זה הלומד בהספר בכל יום מקיים מלות עשה דאורייתא וזה הלומד בהספר בקביעות אינו עושה יותר מנוה דאורייתא וזה שאינו לומד

ועתה ראיתי נשדי חמד, כללים, מערכת הנ"ן כלל יוד, שהאריך הרבה בקושית הנ"ל שהנלתי נשם הריעט"א, ונכלל י"ד הניא מכמה ספרים אי אמרינן ניחא ל' לאיש וכו' אפילו כשעומד וזווח ללא ניחא ל', והרבה מהספרים שהניא שם אינם תח"י, אולם זה נראה שלא הזכירו מדברי רבינו, שמנולר מדבריו דדוקא נפתח: גלגל צלווח ועומד, דלז לא אמרינן ניחא ל' לאיש. וראיתי שם נשדי חמד שהניא נשם שער אפרים קושית, אמאי אמרינן נסוכה ל' כי זנניחו אסא מכותי לא תגזו חתון, דסתם כותים גולי ארעתא נינהו וכו', והלא צודלי אין ישראל מקפיד אס יגזו ישראלים משום דניחא ל' לאיש וכו'. והאריך שם, ולא הננתי כלל, דא"כ לולג הנזול דמעט' קרא מלכס איך משכחת, הלא צודלי ניחא ל' לאיש וכו' ולמה לו להקשות מלונכרי, וכן קרא דפוסל קרנן הנזול איך משכחת, וקשה לומר דזה דוקא כשגול לא על מנת ללאת בו ירי לולג או שלא לשם קרנן ולח"כ נתיישב דעתו ולקחו למנוה, אלא הדבר פשוט דנזול ממש שגל לידו שלא נרשות אין שום טענה של ניחא ל' לאיש וכו', אלא כשגל לידו נרשות כגון מלכ ספרים או הפקיד או השאילו, אז שייך לומר ניחא ל' לאיש וכו' וכן גבי נדיקה, הכי נאמר דאם אדם יגזול מחנירו ממון נכדי לשלם נעד נדיקה חמלו שיפטור את עלמו נטענה ניחא ל' לאיש, ודוקא כשהשכיר לו את הבית והבית כבר נרשות השוכר והוא מוילא ממון לנדוק החמון אז שקלינן וטרינן נסנרל של ניחא ל' לאיש. וזה פשוט.

סימן תרע"ו

[א] **שמא** יעלילו וכו'. לא ידעתי לכוון מה עלילה שייך כאן, ונדפוס ראשון סימן תתע"ו איתא: ואם אתם תסנרו שלא יחזירו לכם הספרים שמא יעלילו תקחו מהם משכון ותשאילו למי שלומדים לשמה וכו'. ולדעתי הפירוש שבזמן שהננים יסנרו שאלו המתקוטטים עמהם לא יחזירו את הספרים צלא משכון, וגם לקחת מהם משכון הם יראים, כי שמא יעלילו עליהם שנגנו מהם את החפלים שיקחו נחורת משכון, אז מוטב להשאיל לאחרים הלומדים לשמה. ולריך להיות, שמא יעלילו כשתקחו מהם משכון."

סימן תרע"ז

[א] **שלא** לשמה וכו'. אולי הוציא רבינו דבר זה מהא דלמור נשנת ס"ג. למיימינים נה אורך ימים איכא למשאיליים נה שנכתבו שלא לשמה ליכא אורך ימים נהספרים עלמן.

ושלא לשמה נכתבת ספרים צודלי כוונת רבינו שכתנן מין, כנניטין מ"ה: ס"ת שכתנו מין ישר ע"ש, מפני שכתנו לשם ע"ו, נכתבת ספרים אפילו נס"ת אין לפרש למשאיליים נה היינו שאינן יועין נה כל צרכן, כמו שפירש"י שם צלישנא

ולא שיך לומר שיש צוה תוספת לשנת, ודומה כאילו קידש ציום החמישי, אבל משקיעת החמה ואילך, הגם דמן התורה די זבל שהוא לכל זאת אם מוסיף על השנת, כל הזמן יש צו קדושת שנת וכן נמי הדין לענין תלמוד תורה כ"ל. — שהצ"ח הר"י מאורליינוש דתרומה תלויה בהרמה ונקריאת שם אצל שנת תלוי זמון. —

אל"א דיש לחלק דשמי תמוס' שנת וכן תרומה, דלי אפשר לומר כשמוסיף על השנת משקיעת החמה עד זמן זין השמשות שהוא שיעור של ג' מילין ורביע לדעת הריטב"א ר"ה ט' הנ"ל, שחמ"א תמוס' תלה על הזמן של תחלת מיל הראשונה ואח"כ עד זין השמשות שזו יהי' חול, וגם אין לומר שתחול התמוס' על הסוף של רביע מיל האחרונה ולא מקודם דהלל הוסיף את כל הזמן משקיעה עד זין השמשות וכן בתרומה אם תרם אחד מארבעים אי אפשר לומר שחטה אחת רק תהא תרומה, כי איזו היא החטה שתאמר שזו היא התרומה, דהלל קריאת שם תרומה הוא המהווה את קדושתה של התרומה והלא קרא תרומה על כל מה שתרם. אבל גבי תלמוד תורה אין לנו דנים על התלמוד, כלומר, הלימוד שנלמד על ידי אדם זה כשם שאנו דנים על התמוס' של שנת או על התרומה שנתרומה, אלא לנו דנים על חיוצ גבול ואז אפשר דיש לומר מכיון שילא ידי חיוצו צמה שקה"ת קריאת שמע שחרית וערבית שזו אין כאן חיוצ דלורייאת יותר, ודמי להא דאמרין בסוכה מ"ג, דמדאגביה פפק ציה, ומה שנטול הלולב זידו לאחר דאגבי' אין כאן מצוה דלורייאת.

ובתוס' קידושין ל"ח ד"ה אקריבו, תירצו אקושיית ירושלמי למה לא אכלו מצה מחדש וינא עשה דבערב תאכלו מצות וידקה ל"ח דחדש, משום דגזרינן כזית ראשון אטו כזית שני. ומצוה דהגם דאכילה היא לאו דוקא כזית אלא כל כמה שאדם אוכל בכלל וכלל אכילה, אלא מכיון שאדם יוצא ידי חובתו כזית מצה, מה שאוכל אח"כ יותר מכזית אינו בכלל המצוה של אכילת מצה, והא כעין הא דסוכה הנ"ל דמדאגבי' נפק צ"י. וממילא נמי לענין תלמוד תורה לאחר שינא בק"ש שחרית וערבית אין כאן מצוה דלורייאת צמה שלומד עוד.

ואר"ם נראה דחילוק גדול יש בין הנושאים, דדוקא זמון שיש בדבר מצוה ואיסור, כגון אכילת מצה של חדש בליל הראשונה של פסח, או אמרינן דאין האיסור נדחה מפני המצוה אלא על השיעור ההכרחי, היינו על הכזית הנלמד לקיים צו את המצוה ולא על יתר, וכן צמוציא לולב לר"ה שיש כאן מצוה של נטילת לולב ואיסור של הוצאה צשנת, אין האיסור של הוצאה נדחה — עד שנאמר דהוי טעה וערוד בדבר מצוה — אלא מפני השיעור ההכרחי היינו הגזנת הלולב, מפני שאין האיסור נותן שתחול המצוה על יותר מהשיעור ההכרחי, אבל במקום שאין שום איסור אלא מצוה גרידא, כדאי שהמצוה חלה ומתפשטת על כל מה שהוא בכלל המצוה ולא על השיעור ההכרחי בלבד.

ולבאורה יש רא"י לדבר זה מהא דאמרין צפסחים קט"ו, לא ניכרך אינש מצה ומרור צהדי הדדי וניכול משום דסבירא לן מצה זמון הזה דלורייאת ומרור דרבנן ואחתי מרור דרבנן ומנטל לי' למצה דלורייאת וכו'. משמע דזמון המקדש היו יולאין ידי מצה ומרור צידה, והרא"ש צפרק ערבי פסחים אות כ"ה, וכן צפסקי מהרא"י סימן רמ"ה כתבו דממרור לא כתיב צקרא לשון אכילה, ודי זבל שהוא, עיין צשאנת אר"י סי' ק', וצאצני מר אר"ח סי' שפ"ג, דמזכיר שינת הרא"ש ופסקי מהרא"י דצין צפסח ראשון וצין צפסח שני לא כתיב צי' לשון אכילה, ע"ש. והנה כל שהוא אין צו שיעור למטה וא"כ תקשי איך ילאו זמון הצית ידי מצה כשאכלו צידה עם מרור, הא ידי מרור ילאו מלורייאת זבל שהוא ומה שאכלו יותר אינו מלורייאת ומנטל לי' למצה, אלא ע"כ, משום דאין איסור

אלא מעט, דמלורייאת יוצא זה שלומד מעט כזה שלומד בקציעות הרבה. ואם כניס הדברים אתי שפיר דברי רבינו, צנדואי חפץ ראובן שתיעשה מצוה דלורייאת על ידי ספרו זבל יום מלאך תיעשה המצוה רק פעם או פעמים צשצוב, ויתר השעות של הקציעות אינן כעין מקדש לגבי דתיר משום דעל השעות היתירות אין כאן מצוה דלורייאת אלא דרבנן זבל. **ואר"ם** צספרי משנת אברהם חלק ה' הצאתי סגרא זו צשם הצית יצחק אר"ח סי' ז"א, דלאחר שקרא קריאת שמע שחרית וערבית כל הלימוד שאדם לומד יתר על כן אינו נוקיים ונצות עשה דלורייאת אלא מצוה דרבנן, דהלורייאת כבר פטר צקריאת שמע או פרשה אחרת שלמד, ותמתי עליו, דלשו מיי שנותן מלאה זון לנצקה לא מקיים מצוה דלורייאת אלא בהפרטה הראשונה, וכן משמע צירושלמי ריש פאה דמקשה ולמה לא תנינן אפר סוטה, אפר פרה רוק יצמה וכו' ומשי: לא חתינן מתנייתא אלא דברים שהוא מוסיף עליהם ויש צעשייתן מצוה, משמע דיש צעשייתן מצוה דלורייאת, והתם חתי תלמוד תורה. ועי' צרמ"ס וצכ"מ ומל"מ הל"כ מתנות עניים ע"ט"ו, ואולי פליגי צוה צמנחות ז"ט: אי אסור לאמרו צפני עם הארץ וצנ"י צילשא צתרא: סברי הנך רבנן דמלי פטרי נפשיהו צקריאת שמע ויתני כולי יומא וגרמי שמע מיינא שבר גדול יש, כלומר מאן דסובר דאסור לאמרו צפני עם הארץ משום דסובר דלאחר שפטר נכפו צקריאת שמע, אינו נוקיים מצות עשה דלורייאת אלא דרבנן ולא יתוש העם הארץ דרבנן ולא ירגיל את צניו לתלמוד תורה, וצנ"א סובר אדרבה דעל ידי כך יתחוויר לעם הארץ שיש מצות עשה דלורייאת זבל משך זמן הלימוד, אולם הדברים כפשוטן נראין שמקיים האדם מצות עשה דלורייאת זבל זמן שהוא לומד.

ובספר צית יצחק הנ"ל כתב צקצרה והזכיר דברי הש"ס דברים ח', דלי צעי פטר נפשיה צק"ש שחרית וערבית, אולם לא ידעתי מה כוונתו דהא צהר"ן שם מפורש: ומסתברא לי דלאו דוקא דצהדי מופטו, שהרי חייב כל אדם לתלמוד תורה יום ולילה כפי כחו — אלא דכל מידי דאתא מדרשא אע"פ שהוא זון התורה כיון דליתא מפורש צקרא צהדיא צנועה חלה עליו וכו', ע"ש. הרי שהר"ן ז"ל סובר דגם לאחר שקרא ק"ש יש מצוה דלורייאת צלמוד התורה.

וי"ש להעיר מענין תוספת שנת. דתרי' כתבו צפ"ד דצרכות צד"ה, רב לוי של שנת צע"ש. ח"ל, והי' אומר הר"י מלורליינוש ז"ל שאע"פ שתוספות שנת די זבל שהוא אפילו הכי אסור לעשות שום דבר כמו תוספת כל שהוא, וכיוצא צוה אמרו לענין תרומה שאע"פ שחטה אחת פטורת כל הכרי אפ"ה אם תרם הרבה הכל דיינינן לי' תרומה, עכ"ל. — וצפוט דברי התרי' כנראה דמתחיל לומר, „וחייב עליו" דהיינו מלורלייתא ומה שכתב מיד אע"פ „שאפשר" לומר שאינו אלא מדרבנן, היינו משום דיש מחלוקת צין הקדמונים אם תוספת שנת צכניסתו היו דלורייאת או דרבנן, דצתום צרכות כ"ז ד"ה דרב, כתבו דהוי דלורייאת וכן שאר ההוסקים, עי' ציו"ד סי' קצ"ו צש"ך, ויש דעות שאין תמוס' שנת צכניסתו אלא מדרבנן עי' תמוס' ר"ה ט' ד"ה ורבי ישמעאל. ופירש האו"ז צהל"כ ערב שנת אצות י"ד, דר"ת סובר צין לר"י וצין לרע"ק תמוס' שנת צכניסתו היו דרבנן ע"ש. — א"כ לדעת הר"י מלורליינוש דכל מה שמוסיף על השנת הרי הוא כצנת עצמו, הגם דיוצא ידי הוספה זבל שהוא מלורלייתא, כן נמי לענין כל מצוה דלורייאת כגון לימוד התורה הגם דלי פטר נפשי' צק"ש, לכל זאת מה שלומד יותר מצוה היו דלורייאת. ואפילו לשינת הרא"ה ז"ל תמוס' שנת אינא חלה אפילו כשאקבל תמוס' שנת צקדוש או צתפלה אלא דוקא משקיעת החמה ואילך אצל הקודם לכן אינו נתפס צקדושת שנת, היינו משום דזה תלוי זמון, וכל שלא שקעה החמה היו חול גמור

תרעט. משומד שאמר לציבור תשמרו לי ספר במעוה שלי כדי לקרות בו בבית הכנסת לא יקבלו ממנו שמוא לאחר זמן
 יאמר תשיבו לי ספר תורה שלי ועוד שלא יהא גנאי משפחה של אותו משומד שיש להם בשת כשיאמרו
 זה ספר תורה של אותו משומד ואם רוב ישראל נתנו המעוה ומיעוטו המשומד ישתתפוהו עמהם ואם לאחר זמן יוכלו המשומדים
 או יורשיהם שבגויים לומר תחלקו חלקנו ותנו אל ישתתפו עמהם אבל אם היהודים רבים מן המשומדים ויכולין לסלקן
 במעוה אם ישאלו חלקם אז יקבלו מהם ופעמים שיש כבוד למשפחה כי אומר אע"פ שהוא משומד לבו לשמים ואז יניחו לתת לו.
 תרפ. אחר היה תופר ספר תורה בא גלה ורצה לעזור לו ולא רצה היהודי [א] על שם שכתוב (נחמיה ב כ) ואנחנו עבדיו נקום
 ובנינו ולכם אין חלק וצדקה וזכרון בירושלים.

משנת אברהם

החיוב לדורייתא בכלל מזהו הוא, א"כ גם היות השני שאדם
 אוכל לשם מזהו היא לדורייתא ודחי הל"ת של חדש, לכן
 הוחקק לתרץ דעשה שלפני הדבור אינה דוחה ל"ת שלאחר
 הדבור, אבל לפי הנצלי דמוקי ל"י כשהפכו, ואין המזהו
 הנוספת על שיעור החיוב בכלל מזהו שפיר גזרינן כזית
 ראשון אטו כזית שני.

ובזה מתורץ נמי הקושא המפורסמת הוצאה צאור חדש
 קידושין צס הר"פ, דמה ומקשו צירושלמי דינא עשה
 דמנה וידעה ל"ת דחדש, הלא צימי אצלו של משה נשכחו
 השיעורין, כדליתא בתמורה ט"ז, ועי' יומא פ', שיעורין צ"ד
 של יענן תקטוהו, א"כ לא היו יכולין לאכול מנה מחדש דשמא
 יאכלו יותר מכשיעור וזה הנוסף לא ידעה ל"ת, ע"ש. ולהל"ל
 אין כאן קושא, דהירושלמי לשיטתו דגם הנוסף על השיעור
 ההכרחי בכלל מזהו, שפיר מקשה, והלא אלינא דצנלי דאין הנוסף
 בכלל מזהו, הלא באמת תירונו בתוס' כ"ל דגזרינן כזית
 ראשון אטו כזית שני.

ובצד הסגרה ה' נראה שיותר טוב וחשוב זה שלומד לימודו
 בעיון ובהסדר פעמים צבוע מזה שלומד בכל יום
 צלי עיון, וכן מטין דברי המדרשות: טוב מי שחוכר שדה
 אחת ומזבלה ומעדרה ומי שהוא שוכר שדות הרבה ומזביר,
 פירש"י שנאמר עובד אדמתו ישבע לחם, פירש"י זו תורה,
 מד"ר וישלח פרשה פ"ג, ועי' מד"ר ויקרא ריש פרשה ג',
 ועי' מד"ר קהלת על הכ' טוב מלא כלי נחת ע"ש. אם לא
 שנתקן דזה דוקא לעיין הלימוד ולא לעיין הספר שלומדים
 בו, הגם דזה דוחק דהא כל המזהו והזכות שעושים עם
 הספר שלומדים בו הוא צנציל הלימוד של האדם א"כ אין
 להתקשצ אלא עם הלימוד ויותר זכות הוא כשלומדים בהספר
 צאופן הנאה היינו צבציעות ובעיון.

ובראה שכונת רצינו הוא, משום שהמשאיל סגר ששמעון
 ילמוד בו גם כן בכל יום וגם צבציעות לכן צחר
 להשאיל לשמעון אבל אלמלי ה' יודע ששמעון לא ילמוד בו
 בכל יום אפשר שהי' צוהר להשאיל ללוי, משום דהוא איציעא
 דלא איפשתא תדיר ומקודש איזה מהן קודם, כ"ל. אבל
 אין זאת אומרת שיש חיוב על המשאיל לשאול דוקא ללוי
 משום שהוא ולא שמעון ילמוד בו בכל יום. ומובן שיש חיובים
 גדולים צזה מה נקרא בעיון ומה נקרא שלא בעיון, ובע"ז
 י"ט אמר רבא לעולם לגרום אינש ואע"ג דמשכח ואע"ג
 דלא ידע מחי קאומר שנאמר גרסה נפשי לתצנה וכו', ועי'
 צוהר קדושים דף פ"ה: דמחלק צין מחן דלעי צאורייתא ולא
 משתדל צה צארח קטוש וצארח מישור, שהוא מלה סלקא
 ומטי אורחין ולית מחן דיתצטר צה וכלל דחיון לה לצר ואזיל
 ושאט צעלמא ולא ישכח אתר. ומחן דתיצונתי למלעי צאורייתא
 ולא אשכח מחן דיוליף ל' והוא צרהימותא דאורייתא לעי צה
 ומנמנס צה צנגומותא דלא ידע, כל מלה ומלה סלקא וקצ"ה
 קדי צהאי מלה וקביל לה ונטע לה סחרני' דההוא נחלא
 ואתעצידו מחליץ מילין אילנין רצריצין ואקריין ערבי נחל, הס"ג,
 משל"ה, צאהצתה תשגה תמיד, ע"ש.

ויש לדמות הא מלתא להא דאמרינן ציומא ל"צ, דמאריך תרי
 קראי לעיין טבילת כ"ג צבצדי זבצ וצבגדי לנן, דאי כתב
 חד קרא לא הוי ידעינן איךך משום דצכל אחד יש מעלה

צאכילת מרור אלא יש מזהו צאכילתו, הגם דיולאין צכל שהוא,
 אבל כשאוכל הרצה ציתד, הכל צכלל המזהו ומזות אין מנצלין
 זא"ז. וכן נמי לענין תלמוד תורה הגם שיולאין נק"ש אולם
 הלימוד כל היום וכל הלילה אפילו מקיים מזות עשה דאורייתא.
אלא דיג לדחות רא' זו דהא התוס' צפסחים קט"ו: ר"ה
 ידי מנה, כתנן, דלא שייך ציעול אלא כשלועסן יחד דאז
 מנצל טעם אחד את תצירו אבל כשהם שלמים אפילו יהי'
 יותר מתצירו לא מנצל ל' עכ"ל. משמע דמרור אינו מנצל
 את המנה אלא דוקא כשטעם המרור נרגש יותר מטעם של
 המנה, אבל אם היו אוכלין כזית מנה ותני זית מרור הגם
 שטועמין גם טעם מרור — דאל"כ תנא ילאו ידי מרור — אבל
 אפשר דאין המרור של חצי זית גובר צטעמו כל כך עד שינצל
 את טעם מנה. ואפיר מני אכלו זית מנה הוית פסת ותני
 זית מרור.

שיטות הבבלי והירושלמי בענין מצוה הנעשית יתר מהשיעור.

ולדעתי הדבר הנ"ל תלוי צפלוגתה הצנלי והירושלמי, דצסוכה
 מ"ג, הצאתי לעיל ד"ה אלא, תקשינן דמדלגנ' נפק
 צי' ומתרינין כשהפכו, משמע דאי לא הפכו אין זה טרוד
 צדבר מזהו מכיון שכבר יאל ידי חוצת נטילת לולב צמה
 שהצנייה, אולם צירושלמי סוף פ"ג דסוכה וכן צצנת פ"ט
 לא מוקי ל' כשהפכו אלא מן דהא דאמר ר' אילא ותני'
 תמן כך ה' המנהג צירושלים אדם הולך צצית הכנסת ולולבו
 צידו וכו' ולצסוף שם מדמה הירושלמי ללויין שאינן מעבדין
 את המילה שחזר עליהן הואיל דאיכא צהו קאת מזהו, הרי
 מפורש דהגם דינא מדאורייתא צנלקחת הלולב צידו לכל זאת
 עדיין טרוד צדבר מזהו דאורייתא הוא כשמוסיף לטלטל
 את הלולב.

ובבבלי משנ"ח ח"א, דף כ"ו הארכתו צדברי הרמז"ם ז"ל
 פ"צ מהלכ' שגנות שהשיטת הא מילתא דהפכו גבי
 אחרון ע"ש. ולהל"ל נוכל לומר צפשטות דהרמז"ם ז"ל סובר
 כשיטת הירושלמי הנ"ל דכל עוד שאדם מנצל את הלולב
 לשם מזהו הרי הוא מקיים מזות עשה דאורייתא, וממילא
 פטור משום שהוליוו צרשות אע"ג דלא הפכו.

ואם כניס הדברים שדבר זה תלוי צפלוגתה הצנלי והירושלמי,
 ה' אפשר צזה להצציר דברי התוס' הנ"ל צקידושין ל"ת,
 ד"ה אקרו. שהוסיפו על תירונו של הירושלמי שתירץ מפני
 שאין עשה דלפני הדיבור דוחה ל"ת שלאחר הדיבור עון תירון
 אחר משלמה א"כ דגזרינן כזית ראשון אטו כזית שני. ושמעתי
 לפרש משום דאלינא דהצנלי עשה שלפני הדבור יותר חמור
 כדאמרינן צריש ימוות צשיטה דעלי' מה להנך שכן ישנן
 לפני הדבור, לכן תירונו צתוס' התיורן השני כדי שיונע גם
 אלינא דהצנלי. אולם להנ"ל אתי שפיר צפשטות, דרק הירושלמי
 הוצרך לתרץ דעשה שלפני הדבור אינה דוחה ל"ת שלאחר
 הדבור, משום דלפי הירושלמי אי אפשר לתרץ כתיורן התוס'
 דגזרינן כזית ראשון אטו שני, דהא הירושלמי לפי שיטתו
 צסוכה הנ"ל, דלא מתרץ כשהפכו, משום דכל הוספה על

תרפא. אחד הלך לפני גלח לקשור ספרים שאל לחכם אמר לחכם הגלח אמר לי לקשור תחילה לפניו ספר פסול שלו ובשיראה שאני מתקן בטוב יאמר לי כך וכך תעשה אמר לו החכם לא תקשור אפילו קונטרסים אחד ולא תעזור לו לקשור.

תרפב. שני הסידים היו להם ספרים והוצרכו לקשרם והיה גלח בעיר שבקי לקשור ספרים יותר מן היהודים החפיד האחד היה נתן ספרים שלו ליהודי שלא היה בקי כמו הגלח כי אמר איך יגע בספר ובתיב (ישעיה נב א) כי לא יופיה יבא בך עוד ערל וטמא וכל שכן בספר ועוד אם הגוי יקשור מכות הספרים וגם השיורים שמא יתקן בחיתוכים ספרים פסולים שלו וחבירו אמר ודאי ספר תורה אסור לתפור להם בגידים כל דבר שמעכב מלקרוא בציבור אסור (א) בגזן בתיבה (ב) ולתפור בגידים אבל לקשור שאר ספרים בטבלאות שלומדים בהם אין אסור לתת להם לקשור והיה עומד עליו (ג) בדי שלא יקה השיורים בספר פסול שלו.

תרפג. יָרָד קָטן שאינו מכין על מה מכין אותו אם הוא יושב אצל אביו וספרים לפניו והקטן כורע להשתין או לעשות צרכיו אל יגער בו כי לא ידע להכין שבשכיל הספרים מנעו ויעצור את עצמו משום פחדו ויבא לידי סכנה אלא יכסה הספרים ואחר כך יקה עפר ויכבד ויקח מים אם השתיין וצופך ואין מפסין צואה [א] באמר הם כי מוזיק לגוף שיצא ממעיו: **תרפד.** יָרָד אחד עמד על השולחן שאביו משום תדיר ספריו עליו ולא ייחדו רק לספרים לבר אלא אף בשירצה היה משים לחם עליו ואכל עליו ובכל יום ספרים עליו ולקח הספרים מעליו עד שיאכל ועמד הילד על השולחן וירד ונחתך כף רגלו בכיין אמר פשעי גרם [א] שהנחתי לפני לפסוע על השולחן שהיו עליו ספרים.

משנת אברהם

משום דלז הגויס התכוונו לרפות ידי ישראל צננין המקדש, ע"ש. והנה זה אפשר לומר דוקא צננין דעורא שהגויס רזו לעזור צננין המקדש ורובצל השיז להם לא לכס, כלומר, סירצ בערתם כי ידע שאין מתשבתם אלא לאחר את הצנין עד שיסכו את לב כורש, אבל צננמי' לא כתבי שהגיעו הגויס לעזור אלא אדרצה מפורש שסנבלט החורני וטוביה ענד עמוני וגסם הערבי הלעיגו ויצו את ישראל על אשר צאו לננות את תומת ירושלים, ונחמי' השיז להם: ולכס אין חלק ולדקה וזכרון צירושלים, ולמה לו להגיד זאת להם צנמן שהגויס לא רזו כלל לעזור, אלא צע"כ דקרא זה זא ללמד לזל לתת לגויס לעזור צסום מזה.

שלין בתצירה, מה לנגדי זהה שכן כפרתן מרונה, ומה לנגדי לזן שכן נכנס צהן לפני ולפניס, ע"ש. הרי דזר שכפרתו מרונה הוא מעלה, כן נמי זה שלומד בהספר זכל יוס דומה לכפרתן מרונה, וזה שלומד צעיון צודאי שיש צו יותר מעליותא ודומי לנגדים שמשמש צהן לפני ולפניס, וצנמי' גס משמע דא"ל להכריע מי עדיף.

סימן תר"פ

גוי המסייע בתפירת ספר תורה

[א] על שם וכו'. צהרננ"ס הלכ' תפילין פ"ג י"ו, אין עושין התפילין אלא ישראל שעשייתן ככתיבתן וכו'. וצנהנות מיימוני' גס הביא צסם ס' התרומה די' להסתפק אם יוכל גוי להשחיר את התפילין כיון דהלכה למשה מסיני שיהיו שחורות לריך השחירה לשמה ואסור צנוי מידי דהוי אטווי' וצניעה דתכלת ע"ש. ממילא מטעם זה אסור לתפור את הס"ת ע"י גוי, דתפירה צנידין הלמ"ת, וצנמי' א ס' ל"טו, כתצ ס"ת שחפרה גוי כשר צדיענד, ע"ש. והא דהולרך רצינו לטעם שלא יהי' להם חלק צהמזיה ולא כתצ כפשאטו דומד הדין אין לעשות כן, וצפרט שרצינו צעצמו פוסק צסמוך צס' תרפ"צ דאסור לתפור ס"ת צנידין ע"י גוי, אפשר דכוונתו דאפילו לעזור ולסייע בהתפירה, היינו שהתפירה צלמת תיעשה ע"י ישראל והגלח יסייע ג"כ אין מהראוי לעשות דהגס דמסייע אין צו ממש, אבל מקרא דנחמי' מוכח דאין מהראוי שיהי' להם אפילו זכרון קל צהמזיה.

אין משתפים את העכו"ם למצות.

[ב] ולכם אין וכו'. יש לדקדק מדוע הביא רצינו מקרא זה ולא הביא מקרא דעורא ד' דכתיב לא לכס ולנו לצנות צית האלוקינן, דמיני' ילפינן צכמה מקומות דאין לשתף את העכו"ם למצות כדליתא צמשנה שקלים פ"ק כל שאין נידר ונידצ אין מקצלין מידן וכן מפורש על ידי עורא שנאמר לא לכס ולנו וגו', ועי' שם צירושלמי ה"ד דמקרא דעורא משמע רק לקדשי מוצח אין מקצלין מהם ומקרא דנחמי' הירושלמי מותיב א"כ לא יקצלו מהם אפילו לאמת המים ולתומת העיר. ורצינו דמיירי מקדושת ס"ת ציתר הי' לו להציא מקרא דעורא. ונראה משום דצברכיין ס': הלכתא דר' מאיר מסתנדא דכתיב לא לכס ולנו וגו' ולצסוק מסיק אלא אמר רצא משום רפיין ידיס הוא, כלומר דזר זה לא נאמר אלא צימי עורא

ואין להקשות א"כ תמאי לא ילפינן מקרא זה צשקלים וצברכיין, הלא פירשנו דמקרא זה מוכח יותר מאשר מקרא דעורא, די"ל משום דאפשר הי' לפרש דאיך הקרא דנחמי' צא לאסור אלא צנחמי' אמר להם צאשר אתם אינכם רועים צצנין החומות ואנחנו ישראל נכנה לצדנו אז לא יהי' לכס זכרון צירושלים, אבל אלמני היו רועים הגויס לסייע היו מקצלים את עזרתם, לכן מציא הש"ס קרא דעורא צנו מפורש דישראל סירצו ומקצל את עזרתם.

סימן תרפ"ג

שריפת דבר הבא מן האדם

[א] באפר חס וכו'. צתום' נדה י"ז ד"ה שורפן, הביאו צסם הערוך דשריפת לפורן מוקת לאדם, וכן כל דבר הצא מן האדם" ע"ש. ולכן כתצ רצינו דאיך לכסות את הצואה הצא מן האדם צאפר חס שלרצו יש צו אש ושורף ומזיק לאדם, אלא דלפ"ז לאו דוקא לכסות צאפר חס אלא איך לשרוף ג"כ, דמחליש את האדם.

סימן תרפ"ד

שלחנו של אדם מכפר

[א] שהנחתי לנני וכו'. ולא הקפיד על שאכל על השלחן שמשים עליו ספרים תמידי, משום דלמרינן צנצרות כ"ה, דכל זמן שנית התקדש קיים מוצח מכפר על ישראל ועכשו שלחנו של אדם מכפר עליו. משום דנותן פרוסה לאורחים רש"י מנחות ל"ז, א"כ גס השלחן שאוכלים עליו יש לו מעין קדושת מוצח. ועי' צנמי' א"ח ק"פד.

תרפב. (א) גיטין מ"ה ב'. (ב) יעוין מביא סימן לי"ס סק"ו שכתב: והיה אם תפר הסית גיב פסול. (ג) צנהנות אשרי בשבת פרק חזי למילתיה סעון צגייה.

תרפח. מעשה בחסיד אחד שבא אצל חכם ראה החסיד שטליתו של חכם היה פרוצה על הספרים אמר לו החסיד למת פירסתה טליתך על הספרים אמר לו מפני שאני חולה ועצור עצירה יש לי וכשאני מוציא רוח מלמטה מיקל לי ואני תדיר עושה כן ואם לא שאני מוציא תדיר מלמטה היה עולה ללב והייתי מסוכן ואני פורס בגד על הספרים ומוציא רוח אמר לו אעפ"כ יש לך להרחיק [א] ארבע אמות אמר לו למה (ג) [ב] כשהוגללו הפרוכות זבין ומצורעין נכנסין אמר לו מכל מקום תרחיק אמר לו אדהכי והכי היה לי סננת אמר ליה אם אי אפשר לא אזקיך.

תרפז. מי שנושא ספרים או טורה בספרים אל יעשה פאיש שאומר על מרחים גדולים אוי לי ואומר בן מרחתי הרבה [א] לדברים שרצון הקב"ה חפץ בהם לא יתכן לומר כן.

תרפז. אם רואה אדם בספר טעויות הרבה שלא יוכלו לתקנו לא יאמר אין זה הספר ראוי אלא לשריפה אלא יאמר [א] טעון גניחה.

תרפח מעשה באחד שהיה רגיל לומר מספרים שאינם מוגהים ויש בהם טעויות היה אומר אינם ראויים אלא לשריפה והיו לו ספרים בביתו והיו לשאר בני אדם ספרים בביתו ונפל דליקה בביתו ובאו להציל ספריהם והצילו וגם רצו להציל ספריו של אותו האיש ולא יכלו אמר לו החכם הלא אמרת לי אין לומר על ספרים ראויין לשרוף.

תרפז. לא ימשכן אדם ספרים ביד גוי ואפילו אם הספרים ביד יהודי לא יאמר לגוי תלוח לי כך וכך על הספרים ותניחם בביתו בתיבתי [א] וקח לך המפתח.

תרע. אין אדם בא לדין מי שאינו גורם בזקנתו מה שאינו יכול (א) אלא על שלא גרם בנערותו כי אז אדם זוכר (תהלים) לד (ב) [א] רבות רעות צדיק ומבלם יצילנו ה' וכתוב (שם יד ה) שם פחדו פחד אם כן למה בא לצרה אם הוא צדיק ולמה בא לירי פחד אלא שהביא אדם לירי צער ופחד או הולכים למקום שהיו מתפחדים או הניח ספרים בחור על שולחן מקום שעשוי ליפול.

משנת אברהם

סימן תרפ"ה

איכור ללמוד כשהוא ערום

[א] **ארבע** אמות וכו'. נש"ס נרכות כ"ד מנזרח הדין נהי' עומד נתפלה וכו' ע"ש. ונתלמוד תורה אינו

מנזרח נפוסקיס דין זה. וכן בלבו רואה את הערוה מנזרח בגמ' נתפלה, ונלשכול כתוב: ולסור לאינש למקרי נהורה או לנרוכי או לללויי כשהוא ערום או כנגד ערוה, ע"ש. משמע דאין חילוק בין תלמוד תורה לתפלה, וכן מטיף דברי רבינו.

[ב] **כשהוגללו** הפרכות וכו'. לא אדע לכוון מה דמיון יש כאן, אם כשהוגללו הפרכות נשעת נסיעתך

צטלה מחנה שכינה, לפיכך אין איסור לזבין ומזורעין ליכנס לשם, אצל כאן השאלה עם הכסוי של הספרים מועיל לצטל את האיסור של והי' מחניך קדוש. וכנראה שהחכם חשב היות שונינו שהפרכת כשהיתה פרוסה עשתה את המקום של מחנה שכינה למקום לעגמו כן נמי פרוסת הטלית על הספרים עושה כאילו הספרים נחמד מיוחד. ועי' רש"י מנחות ז"ה, ריש העמוד.

סימן תרפ"ו

[א] **לדברים** שרצון וכו'. כעין שכתב הרמז"ס ז"ל נפיה"מ באבותיב. אל תעש תפלתך קבע, וכבר נאמרנו

שענין קבע הוא שתכבד עליו התפלה ויהשגיח כמו שזוה לעשות עסק אחר וינפש מנתנו, ע"ש. וכן האנצנאל ז"ל צפירושו נחלת אבות פיר': והנה נאמר אל תעש תפלתך קבע פירושו שלא יעשה תפלתו עליו כמאש כבד וכחוב המוטל עליו אחר: שיפרע אותו או ימות לו. ומוכיח שם ליהודים האיטליאנים שמתפללים ערצית מיד אחרי השלימים תפלת הונחה ויעמוד השמש נחצי השמים והם אומרים המעריב ערצים ומסדר את הכוכבים. והי' כל זה להיות התפלות עליהם משא כבד, ולכן יצתרו לומר שתי תפלות מנחה וערצית נשעה חדל ע"ש.

סימן תרפ"ז

[א] **טעון** גניזה וכו'. ומקח שלהן טעון גניזה, שנת קט"ו, וע"ש דף קט"ז ס"ת שנחלק — מזילין, וצדף קט"ו

השתא אלוילי מזילין גניזה מניעיה, ע"ש. וכן אמרין הוהרו צוקן ששכת תלמודו שהרי לוחות ושברי לוחות מונחין בצרון ואפילו למאי דאיתא צירושלמי סוטה ששברי לוחות היו מונחין לצדן בצרון מיוחד וזה הוא ששצנה צימיו עלן, עי' תוס' עירובין ס"ג ד"ה כל זמן, אצל מכל מקום שמע מינה דהיו נהוגין צדן כצד.

סימן תרפ"ט

[א] **וקח** לך וכו'. עי' רש"י ע"ז ס"א, ד"ה יינו של נכרי: והוא שהמפתח והחותם ביד ישראל, אצל אין מפתח וחותם בידו אע"פ שישראל דר נאותה חזר אסור כיון שהיין שלו, דלא מרתת כולי האי, עכ"ל. לכן יש לחוש כשהמפתח ביד הגוי שינא לצות את הספרים.

סימן תר"י

[א] **רבות** רעות וכו'. נכאן מתחיל סימן חדש וכן הוא ננדפס. צוהר ס"א, קע"ט, רבות רעות ללדיק לא

כתיב אלא לדיק בגין דקצ"ה אתרעי צי' וגנ"כ קצ"ה אתרעי צהאי צ"כ ואציב לי' מכלא צהאי עלמא ונעלמא דאתי זכאה חולקי, פיר' שנאמת הקצ"ה מניל את הדדיק צעה"ז מכל הרעות, ורק הפחד מהרעות מניע להנדיק, ובשציל אותו הפחד שמתעטר צו זוכה לעולם הנא, ולפיכך לא נאמר „ללדיק" שהי' משמעו שהרעות עלמן מניעין ללדיק, ע"ש. ורבינו סובר ג"כ כזה אלא שמקשה למה דוקא מתעטר הדדיק צפחד ולא נצער אחר שעל ידו יזכה לעולם הנא, ומתרג' דזה הוא מדה כנגד מדה. והא דכתיב אשרי אדם מפחד תמיד, מוקי לה נש"ס נרכות ס' דהיינו צנצני תורה שדואג שלא ישכח לימודו ותחר על משנתו תמיד, ועי' תוס' גיטין כ"ה. ד"ה אשרי.

ובספר לנ אר"י הניא נשם גדול אחר, שצקללות שמושגה תורה יש תרע"ו תיבות כמנין רעו"ת, אולם סוכר שם כ"ו פעמים השם שעולה ג"כ כמספר תרע"ו, המהפך את הקללה לברכה, ונ"פ ומכלס יצילנו — הד', וזהו נמי מתורן קושיית הזהר ללדיק לא נאמר אלא לדיק, דהפיר' הוא:

תרפה. (א) תענית כ"א ב. תרצ. (א) אבות דר"ז סכ"ג: הלומד תורה בילדותו כו' ובשבת כ"א ב. לגירסא דינקותא וברש"י שם ד"ה גירסא דינקותא מתקיים יותר משל זקנה.

תרצ"א. אם נפלו שני ספרים לארץ והגביה האחד לא [א] ינשק האחד עד שיגביה השני.
 תרצ"ב. (א) זרת האמורה בתורה חצי אמה של (ב) ה' ספחים (ג) והיא אמה בינונית ואילו היא אמה זו אמה של ו' ספחים
 ר' מאיר אומר כל מידות שאמרו חכמים בכרם כגון הורבן הכרם ומחול הכרם ופסקי ערים כולם כאמה בת
 (ד) ששה ספחים חוץ ממוכת הזהב והקרן והסוכב והיסוד שחם כאמה של (ה) חמשה ספחים (ו) ממני שהריבור היה נשמע
 למשה מכאן שאין נושאין ספר אלא למעלה ממתניו שהן בשליש העליון (ז) וכן מוזהב בשליש.
 תרצ"ג. אדם שאומר להכיר תושיט לי את הספר (א) יקחנו בימינו ויושיט לו ולא בשמאלו (ב) ואדם שמראה באצבעו דברי
 תורה יראה באצבע שאצל הגודל [א] ימינו (ג) שבו כתב הקב"ה את הלוחות.
 תרצ"ד. כבר את ה' מהותך ומראשית כל תבואתך (משלי ג ט) כבר [א] מי שעם ה' מהותך כגון (מ"ב ד מ"ב) ואיש כא מבקל
 שלשה ויבא לאיש האלהים וגו' בכורים וזהו מראשית תבואתך ד"א אם יש לאדם לשאת מעותיו בידו וגם ספר
 בידו אהרת ישא הספר בימין והמעות בשמאל (א) שהרי בית שמאי ובית הלל חולקין על היין ועל השמן איזה בימין ושניהם
 חפצים שיחא חביב בימין שנאמר (תהלים קיח טז) ימין ה' רוממה (ב) כשעולה הגורל לה' בימין אומר לו הנכה ירך וכולם
 למדו מיעקב (בראשית מח יד) וישלח ישראל את ימינו וישת על ראש אפרים והוא הצעיר וכתוב (שם שם כ) כך יברך ישראל
 לאמר ישימך אלהים כאפרים וכמנשה הרי חביב בימין (ג) וכן למעלה המוכים בימין לפיכך יקח הספר בימין ואם נפלו לאדם
 על הקרקע ספר ומעיל יגביה תחילה הספר וכן להציל מן המים יציל תחילה הספר.
 תרצ"ה. התורה משולה כעין שנאמר (משלי ז ב) ותורתני כאישון עיניך בשם שהעין ג' מראות שחור לכן (א) ואמצעי כך
 הדברות (ב) מקיף הלוכח הדברות (ג) וכמו ימין ה' תופפות ספחים בלוחות וימין משה ספחיים ובאמצע
 הכתיבה ספחיים ומה יד הקדש לא ננעה בכתיבה קל והומר להדיוט וצריך לעטוף ספר תורה במסות יפות שנאמר (משלי

משנת אברהם

פירש"י: נגינות טעמי תקרא של תורה נגינים וכתובים וכו'.
 חולם נצונות דר' נתן פ"ג, מפני שמרלין זה, דנרי" תורה, ע"ש.
 ובענין חשיבות דיימן כבר הארכתי נספרי משנת אברהם ת"ח
 דף ע"ח, זהא דנרכות ה"ל, וגם הנחתי מהא דיומא
 כ"ג, מה ולומר, וכי תימא אורחא דמילתא הוא למיתב צימין,
 ת"ש יפול מלךך אלף, פירש"י ד"ה וכי תימא אורחא הוא,
 שהימין מונחת להשתמש זה לכך ניתנו הלוחות צימין ולאו
 חשיבותא דיימן הוא עכ"ל, מפורש דיימן חשיבותא לית לה.
 חולם נצנת ס"א, ואזלת ר"י לטעמי, נראה דפליגי סם
 רש"י ותוס' צטעמי' דר' יוחנן, דמדנרי רש"י משעמי דר"י
 סוגר דשמאל יותר חשוב משום שתפליג בשמאל, והתוס' פליגי
 דיימן יש לה חשיבות ושמאל יש לה חשיבות משום שתפליג, ועי'
 נספר צכור שור שנת ס"צ צתוס' ד"ה, וסיים דשמאלא.

סימן תרצ"ד

תמיה על ספר מטפחת ספרים

[א] מי שעם וכו'. רצינו דורש את לרנות ת"ת, דמה שדרשו
 רבותינו את וכו' אינו דוקא לענין יראה אלא בכל
 מקום דכתיב את ד'. ועי' גטיה תקוצלת נגליין נשג"ס
 צכורות ו', נשם הרא"ש דשמעון העמסוני פירש מלדרוש אתון
 משום דהי' קשה לו לדרוש להשוות מורא צר ודס למורא
 המוקוס עד שנא רע"ק וכו' — ת"ת. לפי שמצינו נהם לשון
 זה ומורא רבך כמורא שמים אצל, „ואהצת את ד' אלוקי'“
 לא היה ק"ל לרנות אצ ואס לענין אהבה כיון שהשוה הכתוב
 כבודם לכבודו ע"ש, משמע דלין לדרוש דרשה זו אלא א"כ
 מצינו שהכתוב השווה אותם, ואפשר דמשום זה מצינו רצינו
 מקרא ואיש צא מנעל וכו', דמצינו צכורים לת"ח כשם שגלוה
 להקריב ל'. וכן אמרו צכתונות ק"ה: וכי אלישע אנוכל
 צכורים הוה אלא לומר לך כל המציא דורון לתלמיד חכם
 כלילו מקריב צכורים.

הלדק, משה רצינו אמר רנות רעו"ת, כלומר, תינות כמתין
 רעו"ת. ודפתי"ת.

סימן תרצ"א

המקור למה שנוהגים לנשק דברים שבקדושה

[א] ינשק אחד וכו'. הטעם שאין מן הראוי לכבד את האחד
 צשעה שהשני מתנזה, לכן נכון להנזיח את השני
 מקודש. ונענין נשיקת ספרים וכן ס"ת ומוחז ולינית הנהוג
 צישראל אין אינו יודע מקור לזה צש"ס, ונשם האר"י ז"ל שהי'
 מניח את ידו על המוחז, והוא צודאי מהא דע"ז י"א, אותיב
 יד' עלה וכו'. חולם לנשק את דברים שנקדושה לא אדע
 מקורו. חולם נראה מדאמרינן צמכות כ"ד וצכתונות ק"ה,
 ירלי ד' יכבד זה יהושפט מלך יהודה צשעה שהי' רואה
 תלמיד חכם הי' עומד מתכסאו ומתקדו ומנשקו ע"ש, הרי
 שהנשיקה הוא מדרכי הכיבוד, לכן המנהג שנגשקים כל דברים
 שנקדושה משום כיבוד וסיווג. ומלינו צקרא ויקח שמואל את
 פד השמן ויזוק על ראשו וישקוה. שמואל ט', משום דלאחר
 שנתעלה ומתקדש בשמן ומשחה הי' לו דין של כלי קודש לכן
 נשקו. ולומר צצ"ר וילא, כל נשיקה לתפלות צר מן תלת נשיקה
 של גדולה, נשיקה של פרכים, נשיקה של פרישות. ועי' רש"י
 ע"ז י"ז ד"ה אצי חדייהו, דרך צני אדם כשיואלין מנייהכ"ג
 מיד הוא נושק לאצו ולאצו ולגדול ממנו, צארכונה או צפס
 יד משום כבוד, ע"ש. ועי' מה שכתבתי צחלק א', סימן ק"צ.

סימן תרצ"ג

חשיבות או חביבות דיימן

[א] ימינו וכו'. צצרכות ס"צ. מפני מה אין מקמינן ציימן
 אלא צשמאל, אמר רצא מפני שהתורה נתנה ציימן
 וכו' — ר"נ צר יתק אמר מפני שמראה צה, „טעמי" תורה,

ידו על האוכרה כמה פעמים ואינו ניזוק. (1) שמות ל"א י"ח
 ואמרינן בובחים כ"ד א': כל מקום שנאמר יד אינו אלא ימין
 ואצבע אינו אלא ימין ובילקוט עקב רמז תתנ"ד: א"ל הקב"ה
 אתה חוצב ואני כותב שנאמר פסל לך וכתבתי ואני מסייע אותך
 באצבע כבודי כמו שסמכתוך בים בימיני שנאמר מולך לימין משה.
 ברכות מ"ב ב'. (2) יומא ל"ט א' ולפינו: הגבה ימינך.
 תרצ"ד. (א) בערכי הכנויים מביא בשם ספר חכמת הנפש: מלאכים של
 אש המליצים לחיים בימין.
 תרצ"ה. (א) צ"ל ואמצעי אדום וכן סי' ר"ח מובא בערוך ערך צר ו': בסי'
 ר"ח ז"ל כתיב צייהרא ופי' ארומא שחור של עין צייהרא אדום
 הסובב את השחור וביקרא רבה ס"א אדום: הנגלגל הזה של
 עין אין אדם רואה מחוץ הלבן שיש בו אלא מחוץ השחור כו'

תרצ"ב. (א) חוספתא כלים כ"מ טרק ו'. (ב) צ"ל ששה ספחים. (ג) צ"ל
 אינו היא אמה בינונית זה אמה של חמש ספחים ר' מאיר. ורגריא
 בורס של ששה ספחים. (ד) צ"ל חמשה ספחים כן הגיטא
 בכ"י ערפורט והגריא מגיה ששה ספחים כמו גירסת רבנו.
 (ה) בכ"י ערפורט ששה ספחים. (ו) חמש תיבות אלו יש
 למחוק, כי אין להן שום חבור כאן וצ"ל והאמור זרת ארכו ונשא
 אותו אהרן על לבו מכאן שאין נושאין ספר אלא למעלה ממתניו
 ועיין רמב"ם פ"ט מהלכות כלי המקדש הי'. (1) מנחות ל"ב
 א': מצוה לחגיגה בתחלת שליש העליון.
 תרצ"ג. (א) מסכת סופרים פ"ג ת"י וילקוט ברכה רמז תתקנ"א. (ב) בילקוט
 רמז תתקס"ו: התינוקות הולכים לבית הספר ומראים את האוכרה
 באצבע אמר הקב"ה ודגלו עלי אהבה. וברבה שיר ב': אדם מניח

לא כה) עוז [א] והדר לבושה ואם מפות הרבה יכרוך שתי מפות היפות אחת ישים למטה ובאמצע שאינם יפות ולמעלה היפה שכן היה הארון (במדבר ד ה) פרקת המסך (שם שם ו) עזר תחש וגו' תפלת מלמעלה.

משנת אברהם

אלה לתשמיש הספר, הוי כשינוי מעשה, יש לדקדק, דהא צתום' סוכה י"ג: ד"ה אס פסולת, הקשו, דלמאי פסול צאוכל מרונה על הפסולת הא אמרינן צמולין קכ"ט, צית שסיככו צזרעים טיהרו משום דצטלינהו, ותיירו צתירוף הא' דשאני סוכה דלא צטלי' לעולם אלא לימי החג, וצתירוף הג' כתצו: אי נמי התם נעשה צהן שינוי מעשה והכא צשלא עשה צהם שינוי, ומשמע דצתירוף הג', לא נחתו לחלק צין צית לכוכה, אלא דמה צמנטל לימי החג דמי כמו צצטלי' לעולם, והצברא פשוטה, משום דאין דנים אלא לימי החג, וא"כ מה זה צתירוף דשאני הכא משום דלא עשה צה שינוי מעשה, הלא אמרינן לעיל דף ט' מנין לעני סוכה שאסורין כל צענה ת"ל חג הסוכות צענת ימים לד', וכתצו שם צתום' דצעוד הסוכה עומדת ולא נפלה, אסור להשתמש צעני סוכה מדאורייתא, א"כ הצרעים נאסרו צהנאה חוץ מהשתמיש של הסוכה דמי ממש לכפה צנתתנו לספר, וצין הוא שיהי' איסור הנאה זה של עני סוכה כשינוי מעשה. ויש לומר דמה שלא חצוב שינוי גני סוכה ומשום דהוי שינוי אחר לצרייתו, דאחר החג מעצמו יהי' מותר להשתמש צעני סוכה אצל כפה צנתתנו לספר אסור לעולם. ועי' צצצני נר הלכות תפילין י"זא.

שוב ראיתי צא"כ הלכ' סוכה סימן ת"עיה, שהרגיש צקושיא ה"ל וכתצו דצצציל שפסול לסכך צזרעים מדאורייתא ומיילא לא נאסר, כוונתו, דאינו נאסר צהנאה אלא כשהוא סכך אצל כשאסור לסכך צו לא הוי סכך ולא נאסר צהנאה, ולא הוי שינוי, ע"ש. וכוונתו מצוהרת דגני כפה אין שום דבר אשר ימנע שהכפה תהא צטלה להספר ותאסר צהנאה, אצל גני סכך אין האוכל נאסר צהנאה אלא דוקא לאחר שנאמר שהאוכל זה הוא כשר לסכך אז יאסר צהנאה משום ההיקף דחגיגה, והלא יש דין המעבט את האוכל להיות כשר לסכך, ומיילא אינו נאסר צהנאה ולא הוי שינוי, ושצו פסול לסכך. ויש להצין את דצריה, הא על זה אנו דנים אס הסכך פסול אז לא, וכל היותר נאמר לחלק דשאני התם דהשינוי צל תהלה ואח"כ צל הצטול מתורת אוכל וכלן שיהיה צאים כלחת כעין גיטה וחצירה הגם דאחד מעבט את הציר, כלומר דרך על ידי הגט יש לה חצר ועל ידי החצר שיש לה תוכל לומר שיש לה גט. ולמאי לא נאמר גס כלן דאיסור הנאה והכשר הסכך צאין כלחת. וצתירוף השני שם צתום' צתירוף דצעינן שלא יהי' דבר המקבל טומאה צענת סיכוך דאל"כ הוי תעשה ולא מן העשוי, משמע דס"ל דצצאין כלחת פסול, ומיילא נמי אינו מועיל אס איסור הנאה והכשר הסכך צאין כלחת, אצל הלא נראה צתירוף הג' ה"ל של התום' דלא נחתו להאי צברא, אלא דצאין לתרץ אפילו נאמר דצאין כלחת כשר משום תעשה ולא מן העשוי, וא"כ שצ קשה למאי לא נאמר דאיסור הנאה והכשר הסכך צאין כלחת.

ובספר משנת אברהם ח"א, סימן ה', הארכתי הרצה צענין צאין כלחת צדבר שיש צו תלות ע"ש, ויש להעיר צדומה להא דהג"ל גני איסור הנאה והכשר הסכך מהא דהרשב"א צצועות ט"ו, אין העזרה מתקדשת אלא צצזירי מנחה וכי' דמנאחר שם צצ"ס, דהציונה נפסלת ציוולא, והקשה הרשב"א אס נפסלת איך תקדיש וצירץ משום דלמרינן צאין כלחת, ע"ש. וקשה א"כ למאי חציונה נפסלת ציוולא, וצ"כ צריך לומר דלגני מקום העזרה אנו אומרים צאין כלחת

ובספר מטפתה ספרים מהגר' יעצ"ץ הגני הרצה על צצרי הזמר צל, דף ל"ח. יראה כל צצורך את פני הארון ד'. וכו' מלן את פני הארון ד' דא רצצ"י דמלן דאיכו דכורא מן דכרניא צעי לאתחזאה קמי' וכו'. והגאון ה"ל כתצו שם דצרים שאין להצירם עד צסיים: ,,ע"כ אס הוי צקנים מורי התורה הצמתיים צדור מצסיים הייתי אומר וגזר להצירו מן הספר לגמרי". ולא ידעתי מה הצרי הזה הלא מנאחר שם דצריש מקרא דאת לצרות תלמידי חכמים. ומה צין דצצה צו לדצצה דלת ד' אלוך' תירא לצרות תלמידי חכמים. וצספר צן יוחאי נדחק לייצצ צצרי הזהר צצרים שאין צהם צורך.

סימן תרצ"ה

בגדים שארם לבוש במילים אליו ואינם כחלק

מן הגוף.

[א] **והדר** לבושה וכו'. והלבוש של הספר צטל אל הספר ונעשה חלק ממנו, דהא המטפת נאסרה צהנאה. ועי' תום' חולין ע"א, ד"ה למאי הלכתא, דמחלקין צין צהמה לצלם, דצמה אפילו כלים שהיא לבושה חשיבי כעל גצם, הגם דצת מלבוש היא, כיון דאין מטמאין וצכה דלאו צת טומאה היא, ואדם הלבוש צגדים צטלו הצגדים אליו, אלא דצזירת הצתצו היא שאין לצלם כה לטמא את צגדיו עד שישהה, ע"ש. אצל מטפת הספרים מיד כשינתנה להספר הרי היא צטלה אל הספר ונאסרת צהנאה וצצציל כך חצוב כשינוי מעשה ונעשה טהור מן המדרס, כמו צכתצו התום' צצצת כ"ח סוף ד"ה אע"פ ע"ש.

והרמב"ם ז"ל פירש כפה שהיא טמא מדרס, לא צנעמאה אלא שהיתה רצוי' לקבל מדרס. והוא פלא מדוע לא פירש שהיתה טמאה כמו שפירש"י, וצפרק הקודם, כלים כ"ז"ט קצין שהוא טמא מדרס, פירש גס הרמב"ם כפשוטו שה' טמא מדרס. ואפשר דהרמב"ם ז"ל לשיטתו צכתצו צפ' כ"ד מהל' כלים: אין אדם וטמא משכב שליטו שלו שנאמר ומשכבו, אס לא שנגע צרגלו ערוס ע"ש. והוא מצצ"ק ס"ו, משכבו ולא הגזול, אלא דהרמב"ם סוצר דצזירת הצתצו הוא שאינו מטמא מדרס, אצל מגע מדרס מטמא אפילו שאינו אלו, וצכן אפשר שכוונת הרמב"ם דכפה צנתנה לספר, מכיון שנאסר צהנאה הוי לי' שאינו שלו, כעין דלמרינן צצוכה ל"ה, צאתרוג של ערלה דצין צו דין מומן הואיל ואסור צהנאה לא הוי לכס ע"ש, ולכן אינו מקבל עוד טומאת מדרס אצל מטמא מגע מדרס, כגון שנגע צו הצז וזה דוקא כשעדין לא נטמא צעשה צנתנו לספר, אצל רצ"י פירש דטהור מן המדרס משום דאומרים צו עמוד ונעשה מלצתתנו, וזה מועיל אפילו לאחר שנטמא. ולא רצה הרמב"ם לפרש כפירש"י דטמא מגע מדרס משום שנגע צעצמו צעורו מדרס, דזה דוקא למ"ד דטומאת צית הצתרים מטמא, והרמב"ם פסק צצכ"ג"ט מהלכ' כלים דהלכה כר' יוסי דצין טומאת צית הצתרים מטמא. ועוד דהי' קשה לו להרמב"ם כקושית התום' צצצת כ"ח ה"ל, דלמאי טהור מן המדרס הא לא נעשה צה שינוי מעשה, ולא סבר לי' כצצרת התום' דמה שנאסר צהנאה חצוב כשינוי מעשה לפיכך פיר' דלא נטמא עדיין אלא דלאחר צנתתנו לספר ונאסר צהנאה הוי כליטו שלו ככ"ל.

וברב"ר התום' צצצת כ"ח ה"ל צכתצו דכיון שנאסר צהנאה,

למשה נתנה לו אש לבנה חרותה באש שחורה. (ג) ירושלמי תענית פ"ד ה"ה.

ועיין דאין פ"ה, בתקוני זהר תיקון ו': לקבל שלשה גוונים דעינא. (ב) בירושלמי שקלים פ"ו התורה שנתן לו הקב"ה

תרצו. אדם הקושר ספר תורה ומשים המפות על ספר התורה ויש מפה שמצד אחד יפה מאד ומעבר האחר אינו יפה כל כך יחפץ חיובי כנגד הספר תורה שחרי (א) הקרשים לצד הפנימי מצופים בזהב וכן (ב) בבית המקדש (ג) וחמסך מעשה רוקם [א] הציור היפה לצד פנימי ושאינו יפה כארני נחשת לחוץ.
 תרצו. אם בספר נקרא במקום השם ובא לתפור אל יתפור במקום השם מפני [א] שתוחב השם אלא במקום הגויל שלא נכתב שם. וכן לא יכתוב אדם השם במפה מפני שהנשים צריכות לתפור ולתחוב המחט בו.

משנת אברהם

ולא כסתם צגד „שמתצטל“, כראה דהרמז”ס ז”ל שסוגר דמזרכין צרכת שהחיינו על התפילין לשיטתו קאלי, דהנה נתפילין של יד מנינו דנעיין על צגרו ממש, עי’ רש”י ערכין ג’ ד”ה שלא יחא, דדרשינן מדכתיב והי’ לך לזאת ולא לאחרים לזאת, לפיכך התפילין של יד נעשים חלק מהגוף של האדם אזל נתפילין של ראש ליתא להאי דרשא, והגם דפרכינן שם צערכין ראש נמי כתיב’ וכו’ אזל אין דרשא מפורשת דהנייה פוסלת נתפילין של ראש, וראה וזה שכתנתי וזה נח”א סימן תל”ה. והרמז”ס ז”ל צהלכ’ ערכין פ”ג כתב: וכל מי שהחריס או הקדיש כל נכסיו לוקחין כל מה שיש לו ואפילו תפילין שנראשו, ואין ז”ל כלי אומנתו ונגדיו שהכל הקדש או חרס, ע”ש, הרי שדקדק לומר דנתפילין שנראשו אינם בכלל צגדיו ונמשה צערכין כ”ג, המקדיש נכסיו מועלין לו תפילין, ולא חילקו צין תפילין של יד לשל ראש, אולם רש”י שם נגמ’ דף כ”ד צמכר נכסיו דאמרו סליקו לי’ תפילין, פיר’ חללו לו תפילין מראשו ע”ש, והיינו טעמא דדוקא תפילין של ראש הם בכלל הקדש או קנין נכסיו, אזל תפילין של יד משמע אינם לא בכלל נכסיו ולא בכלל צגדיו משום שהם צטלים אל גופו ונעשים חלק ממנו כמו שפירשתי לעיל, והלא את גופו לא הקדיש ולא הקנה, לכן שפיר פסק הרמז”ס ז”ל דמזרכין שהחיינו, ומשום תפילין שנראשו, והגן.

סימן תרצ”ו

מעשה הושב — ורוקם

[א] הציור היפה וכו’. צג”ס יומא ע”ג, וכן נתוספתא שקלים פ”ג, תנא משמיר’ דר’ נחמיר’ רוקם מעשה מחט לפיכך פרצוף אחד, חושב מעשה אורג לפיכך שני פרצופות. פירש”י חושב מעשה אורג שיש לה ליריעה שתי קירות ושתי צורות של שתי קירותיה אין דומות זו לזו, פעמים שמגד זה ארי ומגד זה נשר כמו לתגרות של משי, והיינו צ’ פרצופים אזל רוקם כצורתו מכלאן כך צורתו מכלאן, עכ”ל. ולפי זה אינו מוגן מה שייך לומר „ושאינו יפה“ הלא שתי צורות יפות היו. אולם צירושלמי שקלים ה”ג, רבי יהודה ור’ נחמיה חד אמר מעשה רוקם ארי מכלאן וארי מכלאן, מעשה חושב ארי מכלאן וחלק מכלאן, וחרטא אמר מעשה רוקם ארי מכלאן וחלק מכלאן, מעשה חושב ארי מכלאן וגשאר מכלאן ע”ש. ורצינו שכתב מעשה רוקם הציור היפה לצד פנימי ושאינו יפה — לחוץ, צשיטת המ”ד צירושלמי דמעשה רוקם ארי מכלאן וחלק מכלאן, דלא שייך לומר דשאינו יפה היינו הקיר החלק לצד חוץ.

סימן תרצ”ז

[א] שתוחב השם וכו’. צנדפס: שתוחב ורוקם השם. משמע דאפילו כשהשם נקרא מהני תפירה להכשירו, וצדור דזה דוקא כשלא נחלק שום אות ע”י הקריעה דל”כ הס”ת פסול כצו”ד סימן ר”פ צרמ”א, וע”ש שהזכיר שלא יתחוב המחט תוך הכתב, היינו לאו דוקא צלות של השם, ועי’ צג”ד שם אות ז’.

והיו כחילו הוקדש צנמחה כשרה אולם לגבי המנחה ענמה היינו להחיונה אין אנו רואים כחילו לא ילאה מעורה. וממילא נמי גני הסכך הנ”ל שאנו דנים על עגס הסכך אם הוא כשר, אי אפשר להכשירו משום צאין כחמה, אלא דלפ”ז לא שינו התוס’ צנצרתם צתירון הג’ מאשר כתבו צתירון הצ’, צצאין כחמה אינו מועיל.
 אולם לפי צברי רצינו שכתב דהמפות של הס”ת, הכתוב קראן מלצוה דכתיב עז והדר לצושה, לא קשה כלל מהא דסוכה לאה דכפה, ושפיר י”ל כתיורו של הא”ל, דגני סוכה אי אפשר לומר דהאכול צטל ונאמר צהנאה והיו סכך כשר ומשום דהדין של תורה הוא שיהי’ פסולת ולא אוכל וממילא לא צטל ואינו נאמר, אזל גני כפה, משעה שנתתו לספר הכתוב קראתו מלצוה דכתיב עז והדר לצושה, וצבר שהתורה קראתו מלצוה ממילא צטל להס”ת ושזו נאמר צהנאה צלי שום שינוי מעשה משום דהוי כגופו של הס”ת.

ברין ברכת שהחיינו על תפילין חדשים.

ובאותם הימים שדברתי הדברים הנ”ל לדפוס, צ”ה זכיתי לקנות לי תפילין מהודרים מירושלים עיה”ק תונצ”א והרהרתי צצבר צרכת שהחיינו, שצבר צצרו צה כל הפוסקים וכמעט כולם החליטו שלא לצרך, עי’ תוס’ סוכה מ”ו ד”ה העושה, ומג”א או”ח רכ”ג, ויו”ד כ”ח צג”ד, וצנא”ח סי’ כ”צ ועוד. וסוף כל סוף הדבר מתמיה מי גרעו תפילין מכלים חדשים, והלא תפילין הם צכלל צגד צצצצת ס”א, ואם ילא אינו חייב קטאת מ”ט דרך מלצוה ענינא, וכן הוא צצצצצצין צ”ה, ואם נרצה לומר דאין ראוי מכלאן, דשאני התם דדי דרך מלצוה אזל אינם מלצוה גמור, אולם הלא צצצצצ”ס צצצ”קנ”א ד”ה ספר תורה, מפורש דתפילין הוי מלצוה ע”ש. ואמחי לא צצרך שהחיינו, ונלפע”ד לומר צצבר חדש, צצרכת שהחיינו היא על השמחה שיש לו לאדם מתחיו הנאה, כגון שאוכל פרי חדש, או שצצצ צגד חדש, או שעושה מצוה חדשה היינו הנאה מומן לומן, והנה צגד חדש הוא הנאה לאדם שגופו יהי’ לצוה צזה הצגד, והגם דמגד הדין הצגד צטל אל הגוף אזל אין הצגד נעשה חלק מהגוף, והיינו דוקא גני שאר צגדים שאין חיוצ לנצצס, אזל תפילין שהתורה הציקה את האדם ללצצס וגם שהחיינה על צצבר, לא צלצד צהם צטלים אל הגוף אלא נעשים חלק מהגוף, ורצנו לצצבר דאמרינן צר”ה י”ז קרקפתא דלא מנה תפילין פושע „נגפור“, ולכן אין לצרך שהחיינו על תפילין דלא מנינו שצצרך אדם שהחיינו על הנאה או שמתה צצצה לו לאדם ע”י תוספת צגופו, ואינו דומה לצגד שאין הצגד נעשה חלק מהגוף אלא צטל אל הגוף, והא דומה לאה דהנ”ל דהכפה נעשה חלק מהגוף מכיון שהתורה קראתה מלצוה כצברי רצינו. ולכן שפיר יש לצרך שהחיינו על עליה חדשה משום דטלית מנוינת אין צה חיוצ, דאם אין לו צגד של ד’ כנפות אינו חייב צצנית ולא שייך לומר דהטלית נעשה חלק מהגוף, אלא שאם לונצה צטלה אל הגוף ככל צגד דעלמא, ויש צזה להצצריך ואכ”מ.

תרצו. (א) שמות כ”ו כ”ס. (ב) מלמדי א’ ו’ כ”א: ויצף שלמה את הבית מפנימה והב סגור. (ג) שמות כ”ו ל”ו ובירושלמי שקלים ט”ח

ה”ד ובברייתא דמלאכת המשכן ט”ד: כל מקום שנאמר מעשה חושב שני פרצופין מעשה רוקם אינו אלא פרצוף אחד בלבד.

תרצח. (א) לוחות ושברי לוחות מונחים בארון אם יש [א] ספרי תורות מקצתן קרוצים ומחוקים ישום עם ספרי תורה בארון ואם באו לגנוזו יריעה של ספרי תורה (ב) לא יכתב שיהיו בארון בין העמודים היריעות ויגנוז במקום אחר וכן יהי' מושלכים ודפים של תורה שבעל פה גנוזין עם דפין של תורה שבכתב.

תרצט. מי שאבד קונטרס מחומש או מנביאים או כתובים וכתב קונטרס אחר וכשכתב חציו מצא את הראשון לא יאמר אחתוך חציו שלא נכתב ואכתוב בו שאר דברים אילו היה כתוב בו מן התלמוד היה נראה כאילו דברי סופרים עיקר והשאר מפל לכך יגנוז אותו קונטרס ואל יכתוב בחציו חלק תורה שבעל פה (א) ואינו דומה [א] למסורת כי הוא תיקון הספר.

תש. אם יראה אדם שני דפין אחד כתוב ואחד שאינו כתוב וצריך לרף שאינו כתוב אל יחתוך אותו וכן אפילו דף אחד והוא צריך לגליונין [א] אל יחתוך ואם צריך לשלוח כתב ויש לו דף כתוב ויש לאותו דף גליון חלק אל יכתוב בגליון צרכיו שצריך לשלוח להבירו בין שכתוב בו תורה שבכתב בין שכתוב בו תורה שבעל פה ולא ישלח הדף להבירו אלא יגנוז או יכתוב בו (א) דברי תורה אם רוצה וכשארם מסיים עשרים וארבעה ספרים ונשאר דף או שנים בקונטרס לא יכתוב באותן דפין סיימתי ספר זה בכך וכך לחדש ולא שום דבר שלא לצורך ואם רוצה לכתוב יקח דף וידביק ללוח או יקשור ללוח ולא יכתוב על הקונטרס.

משנת אברהם

סימן תרצ"ז

הנחת ס"ת ויריעות פסולים באה"ק של ס"ת כשרים

ונולאי שאין הדברים אמורים אלא כשהוקלה הגליון כלו נתחלה לתורה שכתב, אצל כלופן אחר מותר, דאם לא כן איך אנו מדפיסים חומשים עם פיר' רש"י ואלו פירושים.

[א] ספרי תורות וכו'. פירוש הפשוט נדברי רבינו, וכן מפרש המפרש בהגדפס, דס"ת שמחקו הגם שאין כשרים לקריאה ענין נקדושתיהו קיימו ומותר להעמידם בזה"ק ציוד עם ס"ת הכשרים, אולם יריעה נודדת שאינה כשירה לקריאה ואין זה קדושת ס"ת אין להניח בזה"ק משום הורדה מקדושת חמורה לקלה נקדושת הארון הקודש. אולם המג"א צסי' קנ"ד י"ד לאחר שהציא דברי המהרש"ל והצ"ח, הציא דברי הס"ח הנ"ל שאסור להניח יריעות פסולות בזה"ק אצל הס"ת, וכנראה מהרש"ע לזונו דהצ"ח דהס"ת אסור להניח ס"ת פסול בזה"ק ציוד עם ספרים כשרים, שהרי הציא דברי הס"ח לסייע לדברי הנ"ל שאין מן הראוי להניח יריעות פסולות בזה"ק והיינו ס"ת פסולים שראויים לגניזה. ולפי זה צ"ל דהמג"א מפרש דברי רבינו צריש' שמתר להניח ס"ת מחוקים או קרוצים היינו צראים עוד לתקנם ולהיות כשרים, הגם שאין הלשון של רבינו משמע כך.

ובגורע ציהודה או"ח סי' ע' נשאל בזה ומפלפל בזה לוחות ושברי לוחות מונחים בארון ולא העיר לא מדברי הס"ח ולא מדברי המג"א הנ"ל ע"ש. והראי' של רבינו מלוחות ושברי לוחות, היא דוקא אליבא דה"ס דילן, אצל לפי דאיתא בירושלמי דשני ארונות היו, ושברי לוחות היו מונחים בארון מיוחד אין ראוי, עי' ירושלמי שקלים רא', דיש פלוגתא בזה, ואולי אפילו למ"ד דשברי לוחות היו מונחים בארון מיוחד, היינו משום דקדושתיהו חמירי דמעשה ה' היו, ולאמלא כן היו מונחים ציוד בארון עם הלוחות, וצפמ"ג שם קנ"ד, משנ"ז, מסיק דתנאי מועיל לכל תשמיש קדושה להוילין לחולין ממש ע"ש, ובדלוי זה הוא היסוד של מנהגינו לתת אפילו יריעות הטענות גניזה בזה"ק, דלשם כך נעשה הארון הק' מתחלה, ומדברי רבינו משמע שאוסר להניח היריעה בזה"ק מחשש שמה יהי' מושלכים, ולא משום הורדה תקדושה.

סימן תרצ"ח

[א] למסורת וכו'. ראה לקטן סי' תש"ע שנימיהם הי' מנהג לכתוב את המסורת בהחומש, וזו היא כוונת רבינו נכאן, דלכן אין חוששין לזה וכותבין המסורת שהיא מתורה שנע"פ בהתורה שכתב משום שהיא תקון הספר.

סימן ת"ש

[א] אל יחתוך וכו'. מקור להדין זה הוא בשנת קט"ז. הגליונין של מעלה ושל מטה שצין פרשה לפרשה שצין דף לרף שנתחלת הספר שנסוף הספר ונטמאין את הידיו ע"ש.

אורא כתב אורא לת קדושתיה.

ושם גנוז' אמרינן מקום הכתב לא קמיבעיא לי דכי קדיש אגב כתב הוא דקדיש אזולא כתב אזולא לה קדושתיה, פירש"י: מקום הכתב שנתחך לא מביעיא לי דודאי מיגרע גרע דכי קדיש מעיקרא לאו לשם גליון חלק קדיש אלא אדעתא דכתב וכיון אזולא לי' כתב פקע ונקדושתיה. ונתוס' ערכין דף ג. ד"ה יגור וישתמש צמותר, כתב: משמע ע"י שיחתוך הקורה ולא יבנה מאותה חתיכה שכנגד השם דמקומו מיהו קידש השם, ויש לזהר כשכותבין ס"ת או תפילין וגררו מקום השם שאין לכתוב במקומו, ע"כ. וקשה הא מסקינן בשנת ה"ל אזולא כתב אזולא לה קדושתיה. ואין לחלק ולומר דלא אמרו נתוס' אלא שם הק' דהא גנוז' שם בשנת מיירי נס"ת ואין ס"ת בלי שמות הק'.

ואורי יש לומר שיש חילוק בין שאול הכתב היינו שנתחך מעלמו כמו דמיירי בשנת שם ס"ת שנתחך, כלומר שנתחך מעלמו, ובין הדין של התוס' דמיירי שגררו, היינו על ידי אדם. ושעמו של דבר, משום דלהרצה שיטות, דשם הק' שכתב אפילו בלי מחשבת הסופר לקדשו ג"כ קדיש מאליו, א"כ לא איתא גברא המוחקו ופקע לי' מקדושתיה דהא קדושתו לאו על ידי גברא נחית לי', אצל כשנתחך מאליו אז אמרינן כשם שקדיש מאליו כך אזולא לה קדושתיה מאליו, וכוונת רש"י הנ"ל דלא קדיש מעיקרא אלא אדעתא דכתב, כלומר, עד שלא ימחק הכתב מאליו.

ובגורע ציהודה קמא יו"ד סוף סימן ע"ז כתב: הנה דבר זה עלמו לא צריך לי ואינו מפורש בשום פוסק רק נדברי התוס' נמש' ערכין דף ו' והרי כמה מורי הוראות שמתירים לקלוף את השם ולכתוב במקומו. ועוד שפורש נמש' שנת דף קט"ז דמקום הכתב אגב כתב הוא דקדיש, אזולא כתב

וקוראים כפי הכתיב והלא בזה אנו כותבים תורה שבע"פ בתורה שבכתב, לכן מתרץ כי הוא תיקון הספר. תש. (א) צ"ל טעמי התורה כמו דאיתא בברכות ט"ב א.

תרצח. (א) בבא בתרא י"ד ב'. (ב) יעוין מגן אברהם סי' קנ"ד סק"ד שהאריך בזה. תרצט. (א) ר"ל כי הוקשה לרבנו איך אנו כותבין בס"ת על פי המסורת

תשא. מלך פורץ גדר שנאמר (מכה ב יג) עלה הפרץ לפניכם וגו' ויעבור מלכם לפניכם ואין לומר עובר משום כל תשחית וכן זה אלי ואנויהו אם מתקן אדם ספר יפה וכתב דף אחד יפה ולא כל כך יפה כשאר אע"פ שאין בו טעות

משנת אברהם

ולענין הכלה כיון דאין כאלו קדושה דאורייתא אין מצינין. אולם דין זה אם גוילים של ס"ת הוי קדושת הגוף או לא מחלקו צעל המאור והרמזין ז"ל צהוללמות צפ"ק דסוכה, וסגרת הרמזין היא דאין צגוילים קדושת הגוף משום דלא קדשו אלא אגב כתב והילכך לא דמי לעגלה ערופה דהיא גופא עיקר קדושה, ע"ש.

שיטת הירושלמי ברבר שמעון גניזה.

ובעצם הקושיא על התוס' צערכין ו' הנ"ל מהא דשבת קט"ז דאזלא לה כתב אזלא לה קדושת', ה' מקום לומר דהירושלמי לא סגירא לה להא דאזלא לה קדושת' וממילא יש לפרש דהתוס' צערכין כתבו לפי דעת הירושלמי להחמיר. דהנה צירושלמי יתא להא מילתא דאזלא כתב אזלא קדושת', וסנית הפלוגתא של הצנלי והירושלמי אפשר להסגיר כלהלן: דהנה על השאלה שגמ' אם מצינין את הגליונין מפני הדליקה אמרינן: ת"ש מהא דס"ת שאין צו ללקט פ"ה אותיות אין מצינין, ואמאי תיפוק ל' משום גליון דודי, ועל זה דחי, מקום הכתב לא קמייביא לי דכי קדיש אגב כתב הוא דקדיש אזלא לה כתב וכו', כלומר, לפיכך אין מצינין את הס"ת שנמחק משום דכבר אזל הכתב. וקשה הלא אמרינן שם צאתו דף שגם מקה ספרים טעון גניזה, וכן הוא נמשנה בשבת ז', והלא מקה פירש"י שם: אם צלה ונעשה רבנון אף המקה רבנונית של אכילת התולעים טעון גניזה, והלא צהמקה כבר אזל הכתב ואמאי לא אמרינן אזלא כתב אזלא קדושת'. וצ"כ דאין רא' מזה שטעון גניזה שיהי' מותר להצינן, דמה שטעון גניזה הוא שלא לנהוג בו מנהג צויון דנדר שהי' צו קדושה הגם שעכשו אין צו קדושה, וכן משמע שם דף קט"ו, השתא אזולי מצינין גניזה מייצע, וכן דף קט"ז, צלה שאני פירש"י דכיון שצלה אף הגליון צטל. ומה שצריך גניזה צצלה אין רא' שיש צו קדושה. אולם צירושלמי פרח כל כתבי מפורש להיפך: מן מה דתינון אע"פ שכתובין צכל לשון טעונין גניזה דהא אמרה שמצינין אותן מפני הדליקה. הרי מפורש דשיטת הירושלמי היא דדבר שטעון גניזה יש צו קדושה ומצינין אותו מפני הדליקה, ומתוונן דמקה טעון גניזה אע"ג שכבר אין שם שום כתב כשמע דלא אמרינן הסגירא של אזל כתב אזלא לה קדושת' ודלא כצנלי. וצ"כ אין שום קושיא על התוס' צערכין המפרש לחומרא כהירושלמי, והצ"כ.

שוב ראיתי צצפנת פענח מהגאון הנפלא מראגנאזאוו צהלכות צצועות י"צג' שהעיר מהא דמקה טעון גניזה הגם דאזל הכתב, וכתב דהגם דאזלא קדושת' אזל מכל מקום יש איסור עליו גם אח"כ ולכן טעון גניזה, ומזה הטעם כתבו התוס' צערכין שאסור לכתוב על המקה של השם, ומדמה זאת למה שכתב הר"ן צנדרים דף י"א דהמתפיים צצלמים לאחר זריקת דמים לא הוי מתפיים צצבר הנדור הגם דאסור לעמאים ואית צה מני מזה ושוק שאסור לזרים גם לאחר זריקה, משום דלצתר זריקה פקע ל' נדרא ואיסורא דטמאים ודמה ושוק לזרים לאו משום נדרא הוא דלי הכי ה' אסור לכל אלא איסורא הוא דרמי רחמנא עליה. ולפע"ד זה הוא דמיון רחוק מאד, שגבי שלמים שפיר כתב הר"ן דרחמנא רמי עליה איסורא לאחר זריקה מדאסירי לעמאים ומה ושוק לזרים כמו שפורש צתורה, אזל צנ"ד הלא זו היא השאלה על התוס' מהיכן לקוח הדבר שיש כאן שום איסור צתר דפקע מיני' הקדושה. גם מה שכתב שמקה צריך גניזה משום האיסור שיש צו, הלא

אזלא לה קדושת' ע"ש, מצואר שהנוצ"י סוצר שלדברי התוס' הנ"ל יש אהתקפתא מהש"ס שנת הנ"ל. אולם צנדוע ציהודה תנינא יו"ד סימן קע"ג כתב דלא נאמרו דברים הללו בשבת אלא לענין הכלה מפני הדליקה אזל ודחי לא נפיק מקדושת ס"ת לענין הורדה מקדושת ס"ת לקדושה קלה, ולא מצינו שיהי' צורך לקדש הקלף לשם קדושת השם וממילא לא שייך צקלף הזמנה לקדושת השם וכשאזל הכתב של השם נשאר על הקלף רק קדושת ס"ת וממילא יכול לכתוב על המקה שאר תיבות של ס"ת, ושלא כדברי התוס' צערכין הנ"ל, ע"ש. וצ"כ זכיתי להצין את החילוק שמהלך הנוצ"י, הלא אי אמרת שאסור להוריד את הקלף מקדושה תמורה לקדושה קלה הרי ע"כ יש צו קדושת ס"ת, ואמאי אין מצינין אותה. ונמת שם מוכח דצכל מקום שמתמאין את הידים מצינין אותם, וטעם הדבר דטומאתן היא ממתת קדושתה, וכשיש צבה קדושה מצינין, הרי דאין לחלק כלל, דאל"כ מאי רא' מדמתמאין להגלה. ולפי החילוק שחלקתי צין נמחק הכתב על ידי אדם לנמחק מעצמו ניחא. ואפשר עוד לחלק ולומר צצקדש מה שכתב הרש"א שם בשבת דף קי"ז, ההוא דגייז ושדי: קשה לי ותיפוק לי' משום גויל צצין שיטה לשיטה, דאי אמרת דגייז נמי ושדי הא לאו ס"ת הוא זה ואכן ספר שנמחק תכו, וי"ל דצין שיטה לשיטה הרי הוא כמקום הכתב שאף הוא לא קדיש אלא אגב הכתב דצינו מניחו אלא להפריש ולהצדיל צין הכתב שיהי' ניכר ונקרא, אלא צצין דף לדף הוא משיר לנוי וליופי ומעלמו הוא קדיש, והיינו דלא אידכר צכל אלותיו צצין שיטה לשיטה אלא שלמעלה ושלמטה צצין פרשה לפרשה צצין דף לדף שצתחלת הספר ושצסוף הספר, וצצין שיטה לשיטה לא מייצע לי' עכ"ל. א"כ מתצאר מדברי הרש"א שמה שהוא לנוי אין הכתב שאזל מצטל את קדושת הקלף, וא"כ שם הקודש שכתוב על הקלף צין שאר תיבות צע"כ מקדש גם את עוניו של הקלף כי אם נקדור את חני עוני הקלף ונכתוב שם תיבה אחת תהי' התיבה מונחת צצעין גומא ואין זה לנוי, וצכן השם הכתוב על הקלף מלצד שמקדש את מקום השם הכתוב על הקלף גם מקדש את עוני הקלף מעצב לעצב משום נוי הספר, ואינו דומה לקלף שנמחק מעליו כל אשר ה' כתוב עליו דאז אמרינן דאזל לה קדושתו משום דאין כלן שום אותיות של ס"ת כלל צצכל אותן השיטות ואין לנו ענין אם גם הנוי מתצטל, אזל צצכל של התוס' שרק תיבה אחת של השם הק' נגדר ושאר התיבות מיינין ומשמאל ומלמעלה ומלמטה קיימין אז אנו מתחשבים גם עס הנוי של מקום השם שנמחק, וקדושת הקלף צמקום עציו עומדת וקיימת, לכן אין לכתוב צמקומה תיבה אחרת. וראיתי צצרת צית יצחק יו"ד סימן קמ"ה שהשאל עמד צצברי הנוצ"י הנ"ל והקשה עליו מדברי הרש"א נדרים דף י"ד שכתב דהטעם להא דאיתא צירושלמי נדרים שם, שהנודר צתורה מותר דלעתו אזוילים, אף דגם צגוילין יש קדושה, משום דאם אזלא כתב אזלא לה קדושת'. הרי דגם מהגוילין אזלא כל קדושת ס"ת ע"ש, ולפי דברי הנ"ל אין כלן דקדוק, דצברי הרש"א הם כשנמחק כל הכתב של הגוילין ואין כאן ענין של נוי וקדושתה. והציית יצחק שם מפלפל צצברי הש"ס שנת דאזלא לה כתב אזלא קדושת' והרי קדושת הגוף לא פקעה צברי (ראה נדרים כ"ט ועוד), ומתצן לפי מה דאמרינן צמעילה י"צ, קדשים שמתו יאלו מידי מעילה, ופריד וכי קדושה שצהו להיכן הלכה, ומשני דאיכא מעילה מדרצנן, ה"כ גצי כתב שנמחק איכא על מקום הכתב קדושה מדרצנן, ולפיכך כתבו צתוס' ערכין הנ"ל להזהר מלכתוב על מקום שנמחק

(א) אם הפך יסיר הרף ויגנוז ויכתוב אחר יפה ממנה [א] ואין לומר עובר משום [ב] כל תשחית לכך נאמר זה אלי ואניוהו. ולא יעבד אדם את המצוה בעבור זה שלא יאמר אדם כיון שיש לי טלית לקנות אמתיו עד שיבא לידי יפה מאד וכן אם יש עיר שאין בה ספר תורה ואם יש שם סופר שיודע כדיוקא לכתוב ויש סופר אחר שיודע לכתוב אבל לא בקרוב זמן והוא יותר

משנת אברהם

דוחה כל תשחית בכל אופן. אולם יש לעיין אם לדברי אצל אשול בשנת קל"ג שחינו דורש ואטוהו התנאה לפנינו צמנות אלה היו דומה לו וכו', ג"כ נדחה כל תשחית משום הדור מזה, אלא דכבר פירשתי נה"ל סי' תקל"ה דאצל אשול צלמת אינו חולק את"ק אלא מוסיק על דבריו ע"ש.

נרש"י שנת א' מפורש שחזניעין אותן לנוסן שכל דבר קודש טעון גניזה, הרי שאין הטעם משום איסור אלא משום קדושה, ויש צוה להאריך הרבה.

סימן תש"א

כל תשחית נרחה מפני הירוד מצוה.

כל תשחית דרבנן בדבר שאינו נשחת

השחתה המוחלטת.

[ב] כל תשחית וכו'. צריך ציבור מה כל תשחית יש כאלו, אלא אינו מכלה את הגליון אלא משאירו ונעונו כמו שהיה, ואפילו להסוברים דלא כהרמז"ס ז"ל פ"ו מהלכ' מלכים, אלא דיש כל תשחית בכל דבר ולאו דוקא באילנות נלבד, אלא זה דוקא כשארף או שונר כלים ועל ידי כך נשחיתים, אלא גניזה של גליון אחי הוא בכלל כל תשחית, הא ע"כ הגליון אינו נשחת, ואין לומר דכוונת רבנו דמותר לגנוח את הגליון בכלי חרס נקרקע שסופו להיות נשחת ונרקב דלמה יגנוח נקרקע והלא אפשר לגנוח אלא נקרקע כדלעיל סי' תרנ"ז. והרי זה דומה למי שיש לו בגד ואינו לובשו אטו דיש צוה משום כל תשחית.

[א] ואין לומר וכו'. בתוס' נמ"ז ל"ג ד"ה מדברי שניהם, כתבו דכל תשחית נדחה מפני כבוד מלך וכו', ובתוס' ע"ז י"א ד"ה עוקרין, כתבו הא דעוקרין על המלכים ולא חיישינן לנל תשחית משום דלין כאלו השחתה כיון דלכבודו של מלך עושין כן. ולנסוף דנריהם שם כתבו דשלי כבוד המלך שהוא כבוד לכל ישראל ואחי כבוד רבים ודחי לער נעלי חיים, ע"ש. ונודחי דלמסקנת דנריהם גם לענין כל תשחית כן, ולעולם יש כאלו השחתה אלא דחתי כבוד רבים ודחי כל תשחית. ואפשר דמה שכתבו בתוס' נמ"ז ה"ל דכל תשחית נדחה מפני כבוד מלך וכו' היא לפי מסקנתם נע"ז ה"ל. וצוה לדקו גם דברי רבינו, דמה שעושים לכבוד מלך מלכי המלכים הקב"ה להדר את המלכה אין כאלו השחתה וגם דזה הוא כבוד של כל העולם ודחי כל תשחית.

ובספר ארעא דרבנן מהגאון מהר"י אלנאי ז"ל מערכת כ', אות של"ו, הקשה מדברי התוס' משמע דאפילו איסור דאורייתא נדחה מפני כבוד מלכים, ונצרכות י"ט גבי מדלגין היינו על גבי ארונות מסקינן דדוקא נטומאה דרבנן לא נצרו חכמים משום כבוד מלכים, משמע דאיסור דאורייתא אינו נדחה דל"כ מה דדוקא לאוקמי נטומאה דרבנן. ותירץ שם צנו הגאון מהר"ט ז"ל דמה דאמרינן נע"ז י"א ה"ל דכבוד מלכים דוחה אפילו איסור דאורייתא היינו דוקא כבוד דשעת מיתה דהוי יקרא דכל ישראל זה דוקא גבי עוקרין ושורפין על המלכים אלא לא נהיי המלך. ועוד תירץ בספר ה"ל דשאינו טומאת כהן דהוי עשה ולא תעשה ולא אחי עשה דכבוד מלכים ודחי עשה ול"ת ע"ש. ובתירוט"ס ה"ל יש לפלפל, דלמה נאמר דכבוד מלכים היינו דוקא נשעת מיתתם ולא משום דיש בכבוד זה גדר הדין של תורה, הלא אין יפ"מ בין מחיים לאחר מיתה, עי' סנהדרין מ"ט, תלמוד לומר רק חזק ואמן. וגם מה שכתב דהוי עשה ול"ת הלא לעומת זה הוי איסור טומאת כהנים איסור שאינו שווה בכל ונפרט. לשיטת הרמב"ן ז"ל בספר הטומאות דגם בהשחתה יש עשה ול"ת, אין לומר תירוק זה.

ובספר ארעא דרבנן מהגאון מהר"י אלנאי ז"ל מערכת כ', אות של"ו, הקשה מדברי התוס' משמע דאפילו איסור דאורייתא נדחה מפני כבוד מלכים, ונצרכות י"ט גבי מדלגין היינו על גבי ארונות מסקינן דדוקא נטומאה דרבנן לא נצרו חכמים משום כבוד מלכים, משמע דאיסור דאורייתא אינו נדחה דל"כ מה דדוקא לאוקמי נטומאה דרבנן. ותירץ שם צנו הגאון מהר"ט ז"ל דמה דאמרינן נע"ז י"א ה"ל דכבוד מלכים דוחה אפילו איסור דאורייתא היינו דוקא כבוד דשעת מיתה דהוי יקרא דכל ישראל זה דוקא גבי עוקרין ושורפין על המלכים אלא לא נהיי המלך. ועוד תירץ בספר ה"ל דשאינו טומאת כהן דהוי עשה ולא תעשה ולא אחי עשה דכבוד מלכים ודחי עשה ול"ת ע"ש. ובתירוט"ס ה"ל יש לפלפל, דלמה נאמר דכבוד מלכים היינו דוקא נשעת מיתתם ולא משום דיש בכבוד זה גדר הדין של תורה, הלא אין יפ"מ בין מחיים לאחר מיתה, עי' סנהדרין מ"ט, תלמוד לומר רק חזק ואמן. וגם מה שכתב דהוי עשה ול"ת הלא לעומת זה הוי איסור טומאת כהנים איסור שאינו שווה בכל ונפרט. לשיטת הרמב"ן ז"ל בספר הטומאות דגם בהשחתה יש עשה ול"ת, אין לומר תירוק זה.

ואפשר דיריעה הנגזרת אפילו בצרון הקודש ואין קורין בה ממהרת להתקלקל מו שקורין בה, משום דלא שלטא בה אורחא, ונש"ס שנת ס"ז אמרינן, האי מאן דמיכסי שרגא דמשחא ומגלי נפטא קעבר משום כל תשחית, משום שהאור הולך ומשך אליו וממחר לילק ע"ש נרש"י, חזינן דצמנה שמומחר את הכליון של השמן או הנפטא הרי זה בכלל כל תשחית.

ולפע"ד יש לתקן בין הא דעוקרין על המלכים ובין הא דמדלגין היינו וכו'. דגבי עוקרין אם לא נעשה הכבוד הזה למלך שום איש לא יעשה אותו ונמנא דמנעלין בקוד מלכים שאנו מצווין עליו, אלא גבי מדלגין לא יבטל כבוד מלכים אם אלו הכהנים מצריכים ללג על גבי ארונות כדרי לראות את המלך ימנעו מלראותו, כי סבוד יתקיים על ידי מצריכים ועל ידי כהנים אחרים, וצנן דקרו דברי רבינו, דסברא ה"ל אפשר לומר רק ננוגע למלך נשה ודס, שהעיקר הוא שהמלך יהי' מכוונן מעמו אלא ננוגע להשי"ת הקפידא הוא שכל אחד ואחד יכבד אותו יתעלה בכל כמו לכן מלות ולטוהו

אלא דנכל אופן נראה דכל תשחית כזה היינו שאינו נשחת מכל וכל צודאי דלא היו אלא מדרבנן ואפשר דלא היו אלא משום מנהג חסידות, דהא אפילו נהשחת עי מלכל לא מצינו איסור נתורה אלא השחתה של כליון כמו שכתבו ואותו לא תכרות, דברים כ"י"ט, דהא אין לומר דשיטת רבינו דזה הוי בכלל איסור של כל תשחית דאורייתא, דל"כ איך התיר משום הדור מזה, הא צודאי שהידור כזה אינו אלא מדרבנן, כדמשמע מתוס' מנחות מ"א: ד"ה אין פוטר, ועי' נשנ"א

ליד ב', ויעיין מהרש"א על תוס' שבת ק"ד ב' ד"ה אמר רב חסידא: ולא ניחא לאוקמי מתני' דהכא סב"ת דמטעמא דמשום זה אלי ואנוהו לא מסתבר שיהיה פסול מדאורייתא כו'.

תשא. (א) הלבוש א"ח כפי סיון כתב אם רוצה לעשות בו ציצית יותר יפים מותר ליטלם ויעיין גיטין ב' א': ע"כ לא קאמרי רבנן כו' ועיין מנחות ס"ד א': ולא צור אלא שאומרים לו הבא שמנה כו' אלא שיש לדחות דשם נפקא לן מקרא דמבחר כמו שאמרנו בינאמא

סופר ויודע יותר יפה לכתוב מוטב שיכתוב מיד אותו שאינו יודע לכתוב יפה ויקראו בתורה [ג] ואל ימתינו כי על זה נאמר (תהלים קיט פ) חשתי ולא התמהמהתי לשמור מצותיך.
תשב. עשיר היה ואדם צדיק ומשכיר סופרים ברצון והיה שם סופר אחד [א] אימר יד ימינו נתן לשולט ביד שמאל תורה שבעל פה לכתוב (א) ולסופר שכותב בימין תורה שבעתב לכתוב על שם (דברים לג ב) מימינו אש רת למו

משנת אברהם

בארון הקודש, כנ"ל. אולם צעם הקושיא שהקשה הגאון הכ"ל מהא דתמורה היא קושיא עמומה, ונפרט דקשה הלל הרמז"ס ז"ל שם במנחות פסק כרנה צפ"ג ומשגגות ופסק כרנן צפ"ד מהלכ' פסוהמ"ק. ונפסגות נראה דהא שכתבו התוס' בתמורה לדרנן מתכפר נכחשה כי היכי דלא לימות אצודה, היינו דוקא כשמפסיד הקדשים צאופן כזה דתהוי מחטאות המתות, אבל כשמפסיד הקדשים שיאלו לגית השריפה כהא דמנחות אין זה צכלל דצרי התוס' הכ"ל, דהא גדולה מזו מצינו צהא דציהה כ' גני עבר ושחט נדרים ונדנות ציו"ט צנאצד הנשר או שנטמא דסונר רצא דלין זורק את הדם, הגם דלס לא יזרוק מנעוד יום משום שצות, לא יוכל לזרוק צלילה והקרנן יהי' פסול ויאל לגית השריפה לכל זאת לית לן צה, דזה אינו צכלל הפסד קדשים של חטאת דלולא למיתה, ומוכ"ש דצצביל הדור מנוה שהוא לכמה דעות דאורייתא לא משגיחין אס יאל לגית השריפה.

[וברדרך אגב ראינו להזכיר מה שמתה שם הר"י קרקוס הונא צכסף משנה שם על מה שכתב הרמז"ס ז"ל שחט קרצנות יחיד שאינן דוחין את השבת בצגנה חייב חטאת והנשר מותר צהנאה, ואין זורקין את הדם וכו', והקשה מה הנאה היא זו כיון שאינו זורק את הדם א"כ אינו נאכל, דכתוב ודם צנחיד ישפך והדר והנשר תאכל, ומה הנאה יכול להיות צנשר קודש היואל לגית השריפה מלחר שהדם שוב לא ראי לזריקה ללחר שקיעת החמה, ע"ש.

ולדעתי כוונת הרמז"ס ז"ל היא להא דציהה הכ"ל, אלא דהי' קשה לו מה שידך לומר זורק את הדם על מנת להחיר צשר צאכילה, דלמר רצא שם כנ"ל, הא הנשר אסור צאכילה ציומו, כדן המנצל והשוחט צצנת, ועל זה הקדים הרמז"ס ז"ל דדן זה אינו צקדשים, לכן הגם דלין זורקין לכתחלה אצל אס עבר וזרק הנשר מותר].

אלא דלפע"ד נראה דהא דלמרינן במנחות ס"ד דמשום הידור מנוה אומרים לו הנא שמינה ושחוט אינו אלא צקרצנות צבור כדמייירי התם, דקרצנות יחיד הלל אין קרצין צצנת, וצקרצנות צבור אפילו כשהן חטאות ונפרט צחטאות החיזונות שהן שעירי ראשי חדשים ושל מועדות, שהן מנוה חיונית שידך לומר דהמנוה צהידור היינו צשמינה, כדילפינן צמגילה כ"ח אחד המיוחד צעדרו, אצל צחטאת היחיד שמתנה המדונר צתמורה הכ"ל, סצרו רצנן דלין כ"כ מנוה צהידור עד שנלמר דמשום ההידור נייתי קדשים לידי פסול, דהא קרא דלחד המיוחד צעדרו רק צקרצנות צבור כתב, אצל חטאת היחיד אין כאן מנוה חיונית, דמי לא סגי דלא חטא ולא לייתי לקרנן. וצלאן קדשים שם צתוס' תמורה כ"ג הוסף דטעמול דרני הוא משום דכתב מנחר נדריך, ולא נקט קרא דלחד המיוחד צצעדרו, צודאי משום דקרא הכ"ל כתב צקרצנות צבור כנ"ל. והגם דמצינו צש"ס אציא חטאת שמינה, אין מזה ראי' דהידור זה דוקא איסור אחר. ואפילו ולנוהו התנאה לפניו צמנוה לא שידך לומר על דבר שמוטצ שלא הי' כלל, דהא מוטצ שלא יחטא ולא יחייב חטאת. ואני מסופק כעת אס צפרים הנשרפים שידך לומר דמנוה צשמינה מן המונחר ואין ראי' מן העולות דמשמע צתוס' מנחות ס"ד דשייד מן המונחר הגם דכולה כליל משום דעולה דורון ושייד צהו הקריניהו נא לפחתיד, אצל פרים הנשרפים צחוץ דהיינו חטאות הפנימיות יש לרן

דינו מילה סי' ל', שמתפלל צענין צינין שאין מעכצין, דמנדד דהידור מנוה הוא מדאורייתא ע"ש, אלא דשם צודאי הסרת הצינין הידור גמור הוא ודמי להא דמנחות ס"ד, ולא עוד אלא שאומרים לו הנא שמינה לכתחלה ושחוט, אצל יריעה שכתבה צכתנ יפה אלא ,,שאינה כל כך יפה כשאר" כעובדא דרנינו צודאי שהכל מורים שהידור זה אינו אלא מדרנן ואידך תקה לבל תשחית דאורייתא, אלא ודאי שאין זה צכלל צ"ת גמור, כדלמרתך. וראי' לדברי דהידור מנוה זו אינה אלא מדרנן דהא גדולה מזו כתב הר"ן ז"ל צפ"צ דמגילה צדינא דהשמיט צה הסופר אותיות או פסוקים, דמסיק דהא דלמרינן במנחות כ"ט, ס"ת שיש צו שלש טעיות צכל דף ודף יתקו, ארבע יגנוז, ליתא צמגילה דהתם היינו טעמול משום דמייחי כמנומר ,,ואס החמירו צס"ת צכל משום זה אלי ואנוהו" אפשר שאין להחמיר כל כך צמגילה עכ"ל ע"ש, הרי מנחר דאפילו מנומר אינו צריך גניהו אלא מדרנן. וק"ו צדינא דרנינו דמייירי שאין הכתנ כל כך יפה.

אם שייך ואנוהו בקרצנות הבאין על החטא.

ובסדרי את הדברים לדפוס ראיתי צספר אור שמה להגאון מדווינסק, הלכ' ספר תורה הלכה ג', שכתב, צבר נסתפקו האחרונים אם אס גונזין יריעה ומס"ת כי היכי דלהוי יריעה מהודרת, — כזכרה שלא הי' לפני הגאון הכ"ל דברי ספר חסידים צשמינן זה — ולכלורה מפורש צפרק ר' ישמעאל מנחות ס"ד, דלס מנלאת ראשונה כחושה צצני מעים אומרים לו הנא שמינה לכתחלה ושחוט, הרי דמשום הידור מנוה אומרים לשרוק חטאת הראשונה. — כן הונא ג"ק צממ"ק וכן הוא צתכס צני סי' מ"ה — אומס כי דייקת אשכחן צפרק ולד חטאת צתמורה כ"ג, לא נחלקו אלא צצא לימלך, דרני סונר לא עשו תקה צקדשים ואמרי לך התכפר צשאינה אנוהו ואנוהו מתה, ותמנה צתוס' וכי מנלדנין קדשים צדים וכו' ופירשו דאנוהו כחושה ושאינה אנוהו שמינה דל"ל התכפר צשמינה וכחושה תמות עכ"ל, ורצנן סצרו דמשום תקנת קדשים דלא ליתי לידי פסול אמרינן דיתכפר צאנוהו הכחושה, הרי דמקרינן כחושה כי היכי דלא למות חטאת האנוהו (וכן מפורש צש"ס ווילנא הדוש צשטמ"ק), ולכלורה סתרי הני תרי סוגיות, ונריך לומר, דתמן צנשקטה חטאת צבור ונמלאת כחושה צצ"מ דהויאל פסולה צקודש ונשרפת כדן קרנן פסול דנשרפין צנית דהשן צעורה דקודש צאש תשרף, לכן מיייתין שמינה ולא איכפת לן מה דכחושה נשרפת, אצל כהן צתמורה הלל דינה כחטאות המתות דלא כהנין ולא מועלין דפקעה קדושתה, לכן ענדינן תקנה ואמרינן התכפר צאנוהו הכחושה. לכן כאן צספר תורה דנגט צצית הקצרות חולי הוי כחטאת המתה, ומיייתין הך שאינה מהודרת כי היכי דלא ליתי לידי פסול וכו'.

העיקרתי מה שצריך לעניינינו, וצודאי שאלמלי ראה הגאון הכ"ל דברי רנינו לא הי' כותב להלכה נגדו, הגם שהיא לי לפלא כי הגאון הכ"ל מציא את שו"ת חכס צני סי' מ"ה, ושם כתובה ראי' מנחות ס"ד וגם דברי הספר חסידים צשמינן זה, וגם מה שכתב הגאון הכ"ל דיריעה צריך לגנוז צצית הקצרות אינו כפי דברי רנינו הסונר דמותר להניחה פסול וכו'.

חשב. (א) עיין בהגהות מיימוני פ"ב מהלכות תפילין סי' א' ושי"ך ירד סי' גיטין (ב) גיטין

(תהלים טו יא) נעומות בימינו נצח אמר לו החכם אחר שהשולט בשמאל נותב בטוב יותר מזה שכותב בימין תן לו לפתוב תורה שבכתב [ב] ואפילו לאשה אם יודעת כמובן לכתוב ואמר לו (ב) כיון שאינה בלמידה איך תכתוב ספר תורה. וכשיכתוב יעסוק שיכתוב יפה משום שג' (שמות טו ב) זה אלו ואנדרו ובשם הקדש יעסוק שיכתוב בטוב וכל מה שאדם יכול לבוין לבו לשמים יעשה כי ה' חוקר לב ובוחן בלויות ועל כל מידה יברך להקב"ה ויזכה לברכו לעתיד לבא (ג) וכל האומר אמן בעולם הזה יזכה לומר אמן לעולם הבא שנאמר (תהלים מט גג) ברוך ה' לעולם אמן ואמן לכך פסיק בין אמן לאמן.

משנת אברהם

לענין ס"ת דאין כאן אלא אסמכתא של מימינו אש דת וכו', אבל גני תפילין דגזירת הכתוב הוא וקשרתם וכתנתם מוטב שיכתבו זימין ממש אפילו שלא צהידור.

והנה הספר התרוומה, הוצא צנ"י ס' ל"ג, כתב שאין סדרא לומר תפילין הכתובים צמאל יהי' כשרים, דהא הזינן הכותב צמאל צנת פטור, ומדלענין צנת לאו כתיבה היא, מניילא מני לענין תפילין לאו כתיבה היא, ויש לעיין הא גם גני גט מוצא צנ"ה ע' ס' קכ"ג דגט שכתב צמאל כשר אע"ג דכתיב צי' מפורש צמורה וכתב לה ספר כריתות, ומתנאר שם צנ"מ והצ"ש דדוקא צנת דכתיב צי' מלאכת מהצנת לכן פטור צכתינת צמאל דהוי לאו כאורחי' וליה מלאכת מהצנת אבל גני גט אין צנ"מ צלחה אופן שהוא נכתב צלנד שיהי' כתוב כראוי, ע"ש. ומה טעם לומר תפילין הכתובים צמאל שיהי' פסולים.

ונראה לפע"ד דיש חילוק בין כתיבת תפילין וס"ת ובין כתיבת גט, דשאיני כתיבת סת"ם, דהמנוה היא הכתיבה,

דגני ס"ת כתיב ועתה כתבו לכם את השירה הזאת וכן גני תפילין דדרשינן וקשרתם וכתנתם א"כ הכתיבה היא מחלק המנוה, הגם דאין תפילין מנוה לכתוב לו תפילין אש הנית לו אצו תפילין כשם שיש מנוה צנ"מ, דדוקא צנ"מ ילפינן דמנוה, אבל נדרשה וקשרתם וכתנתם שמתעין דכתיבת תפילין היא צכלל מנוה של תפילין, ולכן שפיר יש לומר דהכתיבה צריכה להיות כאורחי' כמו גני צנת דכתיבה דלאו כאורחי' לא הוי כתיבה, אבל גט אי אפשר לומר דמנוה לכתוב גט לגרש צו את אשתו אלא דאם רוגה לשלח את אשתו לא ישלחה אלא צגט, א"כ כתיבת הגט אינו צכלל מנוה צכלל ולא שייך לומר דהתורה הקפידה שיהי' הגט נכתב זימין דוקא דהא אין כאן מנוה, והעיקר הוא שיהי' השילוח ע"י גט וצכלל אופן שיש כאן כתב הרי זה גט, ומה שהקפידה התורה על סת"ם זימין צולחי מוסתר משום ששהא המנוה מהודרת ויפה, א"כ לדברי רבינו כשהאיטר כותב צמאלו יותר יפה מזה שכותב זימין, אמרינן דהידור מנוה עדיף א"כ גם תפילין מני דאין כן וכן כשכותב את התפילין זימין ועושה מלאכתו צמאל שמתפקים צתום' מנחות ה"ל, נראה לדברי רבינו אש יש צוה הידור מנוה, מהראוי שיכתבו הם ולא יכתבו אלו שכותבים זימין ועושים מלאכה זימין אלא שאין כתנם יפה. כמוצן שאין אי אומר דבר זה להלכה אלא לדברי רבינו, וביצועות יעקב אר"ח ל"צ מדד נני להכשיר תפילין הכתובין צמאל, וטעמו דקשירה גופא דהוי זימין הוא משום דא"ל צענין אחר, ע"ש. מניילא מני היכי דאי אפשר לשדר את המנוה צנ"מ, מוטב לכתוב צלופן ששהא המנוה מהודרת.

ואין להקשות על סברתי ה"ל דכל היכי דאין המנוה חיונית אין הקפידה על ההידור, מהא דאמרינן צינמות ק"ה.

דגימדת חוללת צשיייה דמי כתיב וחללה ציד ע"ש, משמע דלמלי הי' כתיב וחללה ציד, גידמת לא היתה חוללת, הגם דאין חלייה מנוה חיונית ודמי להא דכתובות מ' דאי אמרה לא צעינא ליתא למנוה, ועי' צש"ת חכ"צ ס' א', וצספרי משנ"א ח"צ דף ס"ט, דשאיני גני חלייה דאין כאן ענין של הידור צכלל, דגני כתיבה העין רוחה שכתבת ימין יותר יפה מכתבת צמאל אבל גני חלייה אין בין הנחצן זימין או צמאל או צשיייה שום

אש צוה שייך צכלל מהמיוחד צנעדרו הגם שהן של צנור משום שהן צלין על החטא ומי לא סגי דלא מייתו להו ואפשר דומין לחטאות הידור ככ"ל.

ובמנחות פ"ד, גני אין מציין ציכורים חוץ משצעה הוינין, וש ר' לקיש אמר אש הציא קידש נעשה ככתוב צקדשים, שפיר' רש"י, שהקדיש צהמה כהונה קדשה ואלע"ג דלא הוי מנוה מן המונטר ע"ש, לכאורה מלשון רש"י משמע דמיירי צקרנן יחיד, אלא שאין זה ראוי דהא הש"ס שם מיירי לענין ציכורים שהיא מנוה חיונית עי' רש"י גיטין מ"ז.

[ג] וא"ל ימיתנו וכו'. ראה מה שכתבתי צח"א סימן תנ"ד צזה צלריכות.

סימן תש"ב

סת"ם הכתובים בשמאל או ע"י איטר יד.

[א] איטר יד וכו'. ציו"ד ס' רע"א צ' כתוב דס"ת צריך להיות נכתב זימין, וכתב הש"ך שם דהדיו כמו תפילין המנואר צצו"ה ל"צה', דלריך לכתוב זימין, וכשם שאיטר יד כותב צמאלו שהוא ימין דכל אדם כן מני צצ"מ ע"ש. והפרי מגדים שם צצ"י ל"צ כתב: דהלנוש כתב הטעם דפסול צמאל גני תפילין לא משום דכתיב וכתנתם וכתיבה הוא זימין דשאל אינו לעכב דדילמא רק דרך הוא לכתוב זימין אבל כשכותב צמאל מני כשר, אלא דדרשינן וקשרתם וכתנתם ונה קשירה זימין, דא"ל לקשור צמאל מכיון שמתני עליה התפילין, כך כתיבה מני צענין זימין, ומעכב. ומזה הוציא הפמ"ג שם קני שכותב זימין ועושה מלאכתו צמאל, א"כ הימין שלו הוא יד כהה ולינה צקשירה, ע"ש. וצתום' מנחות ל"ד ר"ה מה כתיבה, נסתפקו צוה ע"ש.

ולפי ה"ל הי' צדין שס"ת דלא כתיב צי' וקשרתם יהי' כשר אפילו צמאל, ועל איטר יד אין שום חשש מה שכותב צמאלו לכל הדעות, אולם לפי הטעם של רבינו שהציא צשם האדם עשיר וצדיק משום דכתיב מימינו אש דת לנו, — וכן הוא צלנוש הוצא צצמ"ג ה"ל, וסימן זה של הס"ת לא הי' לפניהם כי הוא מן הנוספות צצכ"י של פארמא — שפיר יש סנרא לאקור כתיבת ס"ת צמאל אפילו צאיטר, הגם דשמאלו הוא כימינו של כל אדם היינו דוקא כשדין על אותו אדם, אבל לגני אחרים מנאל שהס"ת נכתב צמאל, וכינוו שכתב הפמ"ג ה"ל דאין מן הראוי שיכתוב, זה שכותב זימינו עושה מלאכה צמאלו תפילין לאחרים, דאחריות דאחריות למה לנו. וזו היתה סברתו של אותו עשיר וצדיק שלא נתן להסופר איטר יד לכתוב ס"ת, עד שהורה לו החכם דהידור מנוה עדיף משום זח"ו. אולם מדברי צתום' גיטין מ"ה, ר"ה כל שינוע, משמע דמה שפסול תפילין משום וקשרתם וכתנתם פסול מני צצ"מ וצמנוה ע"ש, וראה להלן אות צ'.

ויש לעיין לדברי רבינו אש גם תפילין הדיו כן דנושם הדור מנוה עדיף לכתוב את התפילין על ידי איטר יד כדי שיהיו נכתובין יפה, וכן כשכותב את התפילין זימין ועושה מלאכתו צמאל כשאלת הפמ"ג, או שאל לא אמר רבינו אלא

תנומא פרשה צו אות ט': כל מי שצונה אמן בעוה"ז זוכה יעונה אמן לעוה"ב כר' מהו אמן ואמן אמן בעוה"ז ואמן בעוה"ב.

מ"ה ב' ולפנינו איתא כל שאינו בקשירה אינו בכתיבה אמת כי אשה פטורה מתלמוד תורה כמ"ש קדושין כ"ט ב'. (ג) במדרש

שינוי ואם הי' כתיב בקרא' ותלנה ציד הוי אמרינן ומגזירת הכתוב. — ועי' תוס' תולין כ' ר"ה לא לנועטי — והוי דמי לינס איטר רגל דדעת הרמז"ס דלין לו תקנסה, ועי' צהר"ן ז"ל תולין ריש פרק גיד הכשה ע"ש.

ובפתירה לספר הנזהר אגלי על היות ג', הניח דברי האנן העור סי' קכ"ג דמהלק בין גט לשנת, דשהני שנת דמלכת מחשבת נעין אהל גני גט כתיב מקרי, והקשה ה' מנינו גם בשאר ענינים דכל אלה כהורחי' להו כלום הוא, כגון: אכילה שלא כדרכו, הנאה שלא כדרך הנהגתו, הנכנס לבית המנוגע דרך אחוריו לא הוי דרך ציאה אל הבית, וכן בנמחות ע"ז: הקטיר שומסם להכול שומסם עד שכלה קומץ כולה, אמרינן דלין דרך אכילה צדך אין דרך הקטרה צדך, והתולש מועזין שאינו נקוב פטור, פירש"י משום דלין דרך זריעה צדך, והתם אין לפרש משום דנעינן מלכת מחשבת שהרי המלכה היינו התלישה הוי כי אורחי', אך משום דלין דרך זריעה לא חשבו זורע, א"כ גני גט מני נייח האיל ואין דרך כתיבה לא תשוב כתב.

ובמין ז"ל מספר הדברים דגשאר ענינים שלא במלכת שנת אין הקפידה אלא על הנפעל, והוקף אם יש שינוי בליכות הנפעל אז אמרינן דהוי דלאו כי אורחי' ולא תשיב ולא מדי, אהל כשהנפעל נעשה בלי שינוי ורק בליכות הפועל יש שינוי כגון מי שכתב יפה ומאון ידיו בכתבת שמאלו, שאין שינוי רק בליכות הפועל, כי מדרך הכותבים לכתוב צימין והוא כתב בשמאל, אז דוקא גני שנת אמרינן דלאו כתיבה היא משום דנעינן מלכת מחשבת אהל גני גט אין נפ"מ מה שיש שינוי בליכות הפועל, וכל זמן שהכתב כתיקונו הגט כשר, ע"ש ודפ"ת. והנה לפי פירשו גם סת"ם שכתבו בשמאל כשרים דהא עיקר שיהיו כתובין כהוגן ומה לי אם יש שינוי בליכות הפועל. אולם לדעת הפוסקים הפוסלים סת"ם הכתובים בשמאל אפילו בשכתובים כהוגן צ"כ נר"ך לומר כ"ל דנמקום שהקפידה התורה על הכתיבה והיא המצוה „שתיעשה“, אז צריכה המצוה להיות נעשית כי אורחי' גם בליכות הפועל.

והנה המהרש"א צנח בקרא' דף ס' צהידושי אגדות כתב ע"כ הם אשכחך ירושלים וכו', כי ידוע שאין אדם יכול להמין את ידיו רק צימין וכמ"ש וקשרתם וכתבתם מה קשירה צימין אף כתיבה צימין והיינו מטעם זה אלי ואנוהו דלין המעשה נאה בשמאל כמו צימין וכו'. מתצטרף ודנריו דהקפידה להכתיבה צימין אינה גזירת הכתוב אלא היינו משום שיהא הכתיבה נאה, א"כ הכותב יותר נאה בשמאל, עליו לכתוב בשמאל. והוא כדעת רבינו, הגם שהמהרש"א לא ראה דבריו לכל זאת כיוון לדעת רבינו.

ובבבא סי' כ"ז כתב: ועמ"ש סעיק ו' דלא קי"ל כמאן דדריש ידך יד כהה, ופי' התחלית השקל, דהכוונה למה דכתב שם הרמ"א דהעיקר תלוי בהכתיבה אם כותב בשמאל או הימין שלו היא השמאלית להניח תפילין, הגם שצימין עושה שאר כל מלכתה, מה שמע דלין עיקר מטעם יד כהה, אלא דרשינן מוקשרתם וכתבתם, כלומר שצולתה יד שהיא כותב צולתה יד נר"ך לקשור, ואם כותב בשמאל קושר בשמאל וממילא מניח צימין, משמע דדרשה זו דרשה גמורה היא, וממילא שזו הדרשה של וקשרתם וכתבתם ג"כ דרשה גמורה, לא שציל הטעם שיהא הכתיבה מהודרת, דלין סנרא לומר דההיקש של וקשרתם וכתבתם הוא רק מדאורייתא לענין זה שיהא הקשירה צולתה שכותב, אלא ג"כ שיכתוב צימין.

ובבבא ה"ל דלפירוש התוס' בנמחות ל"ז, אין לו זרוע פטור מן התפילין, אחרים אומרים ידך לרבות את הגידים, מר אומר חדא ומר אומר חדא ולא פליגי, כלומר, דמה לאחרים אומרים ידך לרבות את הגידים היינו שנקטעה ידו ולא הזרוע דלא מניח צימין, וכשנקטעה כל היד עם הזרוע

אילו מניח תפילין כלל, ודברי המג"א שם מיוסדים על דברי הספרי פרשת וקשרתם וכתבתם וצימין קרוי יד וכו' א"כ מה תלמוד לומר ידך להניח הגידים שהוא נותן צימין עכ"ל, והיינו ממש דברי אחרים, א"כ כוונת אחרים שיניח צימין (לנזושי שרד שם) ע"ש. ובא"כ אור"ח, סי' א' כתב שמש"ס דין ומשמע דלינו סונר כה, שיניח צימין. דהספרי הניח דברי ר"י החורס דאמר מנינו ימין שנקרא יד א"כ מה ת"ל ידך לרבות את הגידים שיניח צימין, פיר' דהא פשיטא דתפילין בשמאל, וק"ל לר"י החורס מה ת"ל ידך ומשמע ימין וע"כ מוקיים לי' גידים, אהל צנח"ו דין מנחות ל"ז, דמקשינן לר"י החורס הנחה בשמאל מנ"ל, ומשני נפקא לי' מהיכל דנפק לי' לר' נתן, היינו מוקשרתם וכתבתם וכו', ורז אשי אומר מיכסה כתיב צה"י — כהה, א"כ ע"כ ר' אשי לית לי' דין אתי לרבות את הגידים שיניח צימין, ואחרים דאמרי לרבות את הגידים לית להו דר"י החורס דיימין נקראת יד אהל דין משמע שמאל, וע"כ ילפינן מדכתיב צה"י לרבות את הגידים, וכיון דיןך משמע שמאל, ימין מאלו דכר שני, ודברי התוס' כפשוטן עכ"ל. כלומר דמר אומר חדא וכו', דלין לו זרוע פטור מן התפילין, וגידים שנשאר לו הזרוע מניח בשמאל על הזרוע.

ומה דכתב הא"ג „דהא פשיטא דתפילין בשמאל“ ונשזיל זה הקשה הספרי מה ת"ל ידך, צע"כ דכוונתו דר"י החורס דורש כר' נתן וקשרתם וכתבתם, משום דסונר דזה הוא דרשה גמורה, ור' אשי לית לי' אפי' דרשה לדרשה גמורה ולכן דורש דנפקא לן תפילין בשמאל מיכסה ולא אייתר לי' לרבות את הגידים שיניח צימין. ולפ"ז הואיל דלין כר' אשי דהוא צתרמה סנרינן, לא דרשינן אפי' דרשה דוקשרתם וכתבתם לדרשה גמורה, וממילא שזו לא אמרינן מה קשירה צימין אף כתיבה צימין, אלא מטעם ואנוהו כמו שכתב המהרש"א הנ"ל, וכל היכי דכותב יותר נאה בשמאל מצוה שיכתוב בשמאל. אולם לפי דברי המג"א עיקר הדרשה אינה יד כהה אלא ילפינן מוקשרתם וכתבתם, א"כ שזו דרשינן מני להיפך מה קשירה צימין אף כתיבה מני צימין, ואין הטעם משום ואנוהו אלא דכך היה לו של תוס"ק, ודברי רבינו כגוף מעין לדברי הא"ג ז"ל.

ובבעצם דברי הספרי הנ"ל שהוא גם צמחילתא פרשת צא — אלא שצמחילתא שצמחילתא נאמר שר"ל אומר מנינו „שאף ימין“ קרוי יד, כתוב צמחילתא, ר"י אומר מנינו „שהימין“ קרוי יד וכו'. — נראה דר' יוסי צא לחלוק רק על מה דאמרו לעיל מיני' דשמאל קרוי יד, וסונר דתפילין בשמאל ילפינן מוקשרתם וכתבתם, דהא מסיים דבריו: ומה תלמוד לומר על ידכה להניח את הגידים שנותן צימין. נשמע ודנריו שמי שאינו גידים נותן בשמאל, ואי אמרת דליף מיכסה יד כהה מה פריך ומה ת"ל ידכה, הא אינטריך לילפתא דשמאל, — והגירסא מה ת"ל „ידך“ אינה נכונה דהא אינטריך לגופא להניח התפילין על היד, אלא ע"כ דהגירסא מה ת"ל ידכה, כלומר ה' יתירה למה לי — אלא ע"כ דליף כדר' נתן מוקשרתם וכתבתם, ולכן פריך שפיר ונה ת"ל ידכה צה"י יתירה, הא שמאל ידענו מוקשרתם וכתבתם, לכן מוקי לי' לגידים שאין לו יד אלא זרוע מניח צימין משום דסונר דמנינו דיימין קרוי יד, וזרוע אברהם על הספרי מפרש דר"י תולק גם על הדרשה של וקשרתם וכתבתם, והוא דוחק גדול, דא"כ מנ"ל דתפילין בשמאל, דצוה הוא מורה דרך גידים מניח צימין.

ספר תורה ומוזה שכתבו אשה, גר,

טומטום ואנדרווגיגוס

[ב] **ואפי"ו** לשהה וכו'. נגיטין מ"ה אמרינן דס"ת תפילין ומזוחות שכתבן מין ומוסר ועכו"ם ועזד ואשה וקטן וכו' פסולין שאלו וקשרתם וכתבתם כל שינוי נקשירה ישנו בכתובה וכל שאינו נקשירה אינו בכתובה ע"ש. וממילא חשה אינה נקשירה אינה בכתובה. אולם צלמת האף וקשרתם

והנה המהרש"א צנח בקרא' דף ס' צהידושי אגדות כתב ע"כ הם אשכחך ירושלים וכו', כי ידוע שאין אדם יכול להמין את ידיו רק צימין וכמ"ש וקשרתם וכתבתם מה קשירה צימין אף כתיבה צימין והיינו מטעם זה אלי ואנוהו דלין המעשה נאה בשמאל כמו צימין וכו'. מתצטרף ודנריו דהקפידה להכתיבה צימין אינה גזירת הכתוב אלא היינו משום שיהא הכתיבה נאה, א"כ הכותב יותר נאה בשמאל, עליו לכתוב בשמאל. והוא כדעת רבינו, הגם שהמהרש"א לא ראה דבריו לכל זאת כיוון לדעת רבינו.

ובבבא סי' כ"ז כתב: ועמ"ש סעיק ו' דלא קי"ל כמאן דדריש ידך יד כהה, ופי' התחלית השקל, דהכוונה למה דכתב שם הרמ"א דהעיקר תלוי בהכתיבה אם כותב בשמאל או הימין שלו היא השמאלית להניח תפילין, הגם שצימין עושה שאר כל מלכתה, מה שמע דלין עיקר מטעם יד כהה, אלא דרשינן מוקשרתם וכתבתם, כלומר שצולתה יד שהיא כותב צולתה יד נר"ך לקשור, ואם כותב בשמאל קושר בשמאל וממילא מניח צימין, משמע דדרשה זו דרשה גמורה היא, וממילא שזו הדרשה של וקשרתם וכתבתם ג"כ דרשה גמורה, לא שציל הטעם שיהא הכתיבה מהודרת, דלין סנרא לומר דההיקש של וקשרתם וכתבתם הוא רק מדאורייתא לענין זה שיהא הקשירה צולתה שכותב, אלא ג"כ שיכתוב צימין.

ובבבא ה"ל דלפירוש התוס' בנמחות ל"ז, אין לו זרוע פטור מן התפילין, אחרים אומרים ידך לרבות את הגידים, מר אומר חדא ומר אומר חדא ולא פליגי, כלומר, דמה לאחרים אומרים ידך לרבות את הגידים היינו שנקטעה ידו ולא הזרוע דלא מניח צימין, וכשנקטעה כל היד עם הזרוע

וכתבתם לא כתבו נס"ת, אלא וקשרתם גני תפילין כתיב וכתבתם נמוחה כתיב, וס"ת לא נזכר שם. ובהר"ש שם כתב דדוקא ס"ת ילפינן מתפילין ומזוהה דכתיבה וכתבתם ילפינן ע"ש, וכן איתא בזמנאות ל"ב: כתבה אגרת פסולה מ"ט איתא כתיבה כתיבה מספר, ע"ש רש"י ותוס'. אולם רבינו שכתב דאשה פסולה לכתבת ס"ת משום שאינה בלימודה ולא כתב דרשה דגמרא מוקשרתם וכתבתם ולא האי דהביא הר"ש אלא דילפינן כתיבה כתיבה, נראה דדעתו שאין אלו ליימודים אלא אסומכתא ולא לעכב. וכן כתב הפרי מגדים באו"ח ל"ט זאלל אות ט' גס הר"ש הל' ס"ת, דלא לימוד גמור הוא כתיבה כתיבה מתפילין — לע"ע לא מלאתי הדברים בהר"ש — לכן כתב רבינו דאשה פסולה לכתבת ס"ת משום דאינה בלימודה, כלומר, דכתיבת ס"ת תכליתה לקיים ולמדתם אותם את ציבכס ומי שיצנו בכלל ת"ת כשר לכתבת ס"ת, או אפשר דכוונת רבינו מדכתיב גני מזות כתיבת ס"ת: ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל וגו', דברים ל"א י"ט.

ועתה ראיתי נסו"ת הרשב"א ח"ג סי' רנ"ה, רנ"ט, דהשאל רצה לומר דאין עכו"ם ראשי לטבול כלים של ישראל משום דטבילת כלים היא מזוה, דאורייתא או דרבנן, המוטלת עלינו, ואין עכו"ם נצורת שליחות לעשיית המזוה. והרשב"א ז"ל השיב דאין שום חשש צוה ועל מה שכתב השואל: אם יש בהטבולת כלים גז התרה — כוונתו שקטבילה מתרת להשתמש בהכלים — היא הנותנת להחמיר ולהשוותה לשאר מצות התוריות אשר מנגע העכו"ם פוסל בהן ואין להם חלק וחכרון צירופת של המצות, ושחיטת עכו"ם וכיוצא בו יוכיחו עכ"ל, ועל זה השיב הרשב"א שם צסי' רנ"ט: וזה צעני תימה גדולה לאיש כמוך האיש כמוך יאמר דבר זה, וכי סוכה שעשאה עכו"ם מי מייפסלל לבית הלל דלא צעני סוכה לשם חג הסוכות וגם סוכת ננ"ך כשירה — ועוד כתיבת הגט דלכולי עלמא עכו"ם ה' כשר צו אלא משום דצעני כוונה ככתיבתו ועכו"ם אדעתא דנפשי' קעביד כדאיתא צשילהי פרק המציא תינאל — ועם כל זה צשליחות להוד הוא דפסול לפי שאין שליחות לעכו"ם, — ושחיטת עכו"ם גזירת הכתוב הוא מדכתיב וצחת ואכלת מה שאקטב זונת ארתה אוכל, ועכו"ם ה' ג"כ מתיר את הכרי אלא משום גזירת הכתוב דכתיב גם אתם מה אקם צני צרות אף שליחכם צני צרות, — ומצות צפסח אשפרו ללוז אותן ע"י עכו"ם היינו צני משום דכתיב ושמתם את המצות צעינן שמירה לשם מזוה ועכו"ם אדעתא דנפשי' קעביד, ותפילין ומזוזות שכתבו עכו"ם היינו משום דהיישין לשמות צהן שאל לא כתבן לשמה על כן יגטו וכן ספר תורה, ועוד דתפילין ומזוזות וס"ת פסולין משום דכתיב וקשרתם וכתבתם ודרשינן מי שיצנו נקשירה יצנו ככתיבה כדאיתא צפרק התכלת, ומשום כן אפילו כתבן ענד, עכו"ם, אשה וקטן פסולים שנאמר וקשרתם וכתבתם, וצניית פסל גם ר"ת צשעשאתן אשה לפי שאינה צמוצת צניית, וכל שאינו צועשו להם צניית אינו כשר צעשייתו" והם עשאן אפילו ישראל שלא צכוונה, פסולין, דצענין כוונה וכדדרשינן מקרא דגדילים תעשה לך כדאיתא צפ"ק דסוכה, ואף צו לא דברי הכל היא דהא אמר ר' יהודה אמר רב מניין לצניית שכשירין צעכו"ם שנאמר דבר אל בני ישראל ועשו להם צניית ועשו להם אחרים — ולא מלאתי מקום מזוה שיפסל צה מנגע עכו"ם אלא צאותן מקומות המיוחדין שגזר צהם הכתוב אי צניי צצריכין כוונה, או שליחות וכו'. עכ"ל הרשב"א ז"ל צקיאור.

והנה דברי הרשב"א הג"ל מפייס אור גדול על כל הענין הג"ל. ראשית אלו רואים מצדני השואל שהוא רואה להשוות מכשיר של מזוה למזוה עצמה, וכשם שאין עכו"ם בכלל מזוה כך אינו ראוי לעשות דבר שאינו מזוה אלא מכשיר מזוה, ומצדני השואל נשמע שהרשב"א לא הסכים לו צוה אלא דשאני מכשיר שאינו מזוה צעמוותו אלא שהוא מכשיר כגון שחיטה, דאי צעני לא אכיל צישראל ולא צעני לשחיטה, אלא דאם רוצה לאכול צשר אזו השחיטה מכשרת את הצשר לאכילה,

וכתבתם לא כתבו נס"ת, אלא וקשרתם גני תפילין כתיב וכתבתם נמוחה כתיב, וס"ת לא נזכר שם. ובהר"ש שם כתב דדוקא ס"ת ילפינן מתפילין ומזוהה דכתיבה וכתבתם ילפינן ע"ש, וכן איתא בזמנאות ל"ב: כתבה אגרת פסולה מ"ט איתא כתיבה כתיבה מספר, ע"ש רש"י ותוס'. אולם רבינו שכתב דאשה פסולה לכתבת ס"ת משום שאינה בלימודה ולא כתב דרשה דגמרא מוקשרתם וכתבתם ולא האי דהביא הר"ש אלא דילפינן כתיבה כתיבה, נראה דדעתו שאין אלו ליימודים אלא אסומכתא ולא לעכב. וכן כתב הפרי מגדים באו"ח ל"ט זאלל אות ט' גס הר"ש הל' ס"ת, דלא לימוד גמור הוא כתיבה כתיבה מתפילין — לע"ע לא מלאתי הדברים בהר"ש — לכן כתב רבינו דאשה פסולה לכתבת ס"ת משום דאינה בלימודה, כלומר, דכתיבת ס"ת תכליתה לקיים ולמדתם אותם את ציבכס ומי שיצנו בכלל ת"ת כשר לכתבת ס"ת, או אפשר דכוונת רבינו מדכתיב גני מזות כתיבת ס"ת: ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל וגו', דברים ל"א י"ט.

ורכאורה חילוק דלינא יש אם הילפותא היא מוקשרתם וכתבתם או משום דאינה בלימודה. דאי ילפינן מוקשרתם וכתבתם, היינו משום דאשה פטורה מתפילין לפיכך אינה ככתיבת תפילין, אלא נמוחה דאשה חייבה, כדאיתא צקידושין ל"ה, דכתיב למען ירצו ויירכסו גברי צעני חיי נשי לא צעני חיי, צדן שתהא אשה כשירה לכתבת מזוהה, אולם אם הילפותא כדברי רבינו דכל שאינו בלימוד אינו ככתיבה, גם לכתבת מזוהה אשה פסולה דהא אינה בלימודה כלומר אינה חייבת בלימוד תורה. ואפילו חייבת נמוחה אלא אינה חייבת ללימוד דיני מזוהה. אלא דהתוס' צגיטין מ"ה הג"ל כתבו דגם לכתבת מזוהה אשה פסולה.

ועוד יש נפ"מ צין הילפותות, דהא הפ"ג צסי' ל"ט א' מסתפק צתפילין שכתבן טומטום ואנדרוגיטום ע"ש, ואם צמות ט' מוגד דגר פסול לכתבת ס"ת משום דאינו, "צכל" המצות הכתובות צס"ת, דגר מותר צמוצרת וכדומה, א"כ גם מצטעם זה טומטום ואנדרוגיטום פסולים לכתבת ס"ת דהא פטורים מראי' מקרא דצורכ וצפילו צכצנינו וצנהון, (חגיגה ד'), וזה דוקא אי ילפינן מהילפותא שכתב רבינו דאשה פטורה משום דאינה בלימודה, כלומר, אין טומטום ואנדרוגיטום חייבין בלימוד, "כל" מצות התורה דפטורין מראי', אלא אי ילפינן מוקשרתם וכתבתם העיקר אי חייבין צנהנת תפילין, וצודאי דחייבין, ואפילו נאמר דאינם חייבין אלא מצטפק, ותפילין שכתבו הם פסולים לצכר ודאי כמו שמוגד שם הפ"ג, אלא כשרים להם, אולם אי ילפינן מולמדתם, צריכים להיות צחיצו ללימוד כל התורה ומצותיה והם אינם חייבים צכל התורה צלי יולא מן הכלל, וממילא תפילין שכתבו הם וכן ס"ת פסולים גם להם, דהא חייבין צתפילין וס"ת משום דחיישין שאל הם זכרים ודאים, וצמוצות ראי' הרי הם ודאי פטורים.

אשה האוגרת צולב ועושה ציצית, וסוכת ננב"ך.
ובח"א סי' ש"מ דף קצ"ב, בהצתי דברי התוס' הג"ל צגיטין שאין אשה אוגדת צולב ועושה צניית כיון דלא מייפקדה לשיעת ר"ת, והקשו צתוס' מצוכת ננ"ך דכשרה, ע"ש. וקושיית התוס' היא קושיא עצמה, ועלה צדעתי לומר דאפשר דרבינו תם סוגר דהא דלמרינן סוכת ננ"ך כשרה היינו דוקא כשעשאן לצורך עצמו, כמו שפירש רש"י שם סוכת נכרים שעשו' לצורך צמות צחמה, דלכאורה למה לי לרש"י ציתור לשון זה, ומה צה שפירש שעשאן ככרי צצניל ישראל לסוכת החג, אלא דעד כאן לא מצשירין אלא כשעשאה הנכרי לצורך עצמו והיא מוסוככת ככלכתה, אז נקראת סוכה על שם העצם שלה, כלומר שמשתמשת לשם סכך ולא, אלא כשעשאן הנכרי לצורך ישראל לשם סוכת החג אין על הסוכה צו שם עצם של סוכה כי הלא אינה צאה לשם סוכה אלא לשם סוכת החג

תשג. אז הוחל לקרוא בשם ה' (בראשית ד כז) ומיד סמך לו (שם ה א) זה ספר כשמתחיל הסופר הספר יתפלל להקב"ה [א] להצליחו לגמור הספר. חכם ראה סופר אחד שכתב בתחילת הספר בשם ה' בגליון למעלה, אמר לו החכם למה עשית כן אמר על שם שסמך אצל בשם ה' זה ספר אמר לו החכם כתוב לקרוא בשם ה' וסמך לו זה ספר שצריך להתפלל להקב"ה שיצליחני לסיים הספר ולא לכתוב בספר בשם ה' כי לא יתכן להוסיף שום דבר

משנת אברהם

חלף זוי ומקשיג, והא א"ר אלעזר שלוחי מצוה חינו כיוזקו, הא אפשר לדרטצין דק מוזות בשליחות של צעלי צתים ואפשר דנטל סכר על זה, דנדלחי ידעו לדרטצין זה ה' צודק את מוזות ציתו ולא של אחרים.

אור"ח צמד"ר שלח. חין מפליגין צספיה צים הגדול ג' ימים קודס לצנת. ואם ה' שליח מצוה מותר לו לפרוש ככל יוס שירנה, למה מפני שהוא שליח מצוה ושליח מצוה דומה את השנת, וכן אתה מוצא צסוכה שצנו שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה שאין לך חצינ לפני הקצ"ה כשליח מצוה שמתלה לעשות מצוה ונותן נפשו כדי שיעלה בשליחותו, ואין לך צני אדם שנתלתו לעשות מצוה ונותנים נפשם להצליח בשליחותו כאותן שנים ששלח יהושע צן נון וכו'. תשמע דשלוחי מצוה שצנו צסוכה הם צאותו אופן שנתלתו המרגלים וכאותן שנים ששלח יהושע, שהם היו שלוחים ממש, ולא דוקא כשהולכים לעשות מצוה כמו שפירש"י צסוכה ה"ל, אלא דהמדרש דדוקא נקט כשנותנין נפשם להצליח בשליחותו, כלומר דהגם דהמצוה עלמה מתחסת להמשלח אצל המצוה של מציית נפש להצליח צודחי שמתחסת לא להמשלח אלא להשליח.

והנה צגיטין ל"צ אמרינן צמשנה דלפטורפוס חיינ לעשר פירותיהן של יתומים ונתקשינ צגמ' מהא דאתם ולא דלפטורפוסין ומשי כאן להאכיל כאן להניח, פירש"י: להאכיל יתומים לאלתר חייבים לעשר, להניח הצבואה צאוצר עד שיגדלו למה ל' עשורי, לכשיגדלו יעשרו הם, ע"ש. והרשב"א והרמב"ן מסתפקים אי האי דרשא דאתם ולא דלפטורפוסין היא דרשה גמורה אלא שחכמים תקנו לטובת היורשים שיוכלו הדפטורפוסין לעשר צכדי להאכילם לאלתר או שחא אינה אלא אסמכתא, והא דמעשרין להאכיל הוא מן התורה. ואם נאמר דאינה אלא אסמכתא צע"כ הטעם שאין הדפטורפוסין רשאין לעשר להניח, משום דרצו חכמים שהיורשים יקיימו המצוה צעמון כשיגדלו, והגם הדפטורפוסין עושין צתורת שליחות, דהתם מיירי כשמינה לכן אציהן, לכל זאת עדיף שיעשו היתומים צעמון לאחר זמן ולא שתיעשה המצוה עתה ע"י שליח, כי מצוה זו יותר מצבואה, וצע"כ הטעם משום דמצוה הנעשית ע"י שליח הגם דהמצוה מתחסת אל המשלח לכל זאת גם השליח משותף צעשיית המצוה דהא הוא העושה את עצם המצוה וממילא מתקטן חלקו של המשלח צהמצוה. והוא מתאים לדברי רבינו שגם הסופר יש לו חלק בהמצוה של כתיבת ס"ת הגם שהוא כותב צפקידת הצעל צית ומקבל סכר צעד כתיבתו, דומה דלפטורפוס, דהא גם דלפטורפוס אפשר דמקבל סכר מלת נחלת היתומים.

שוב ריחתי צצו"ת מהר"י מינץ סי' א' דכתב כנ"ל דהטעם דטוב להמתין עד שיגדלו היתומים ויתחייבו מה"ל ויעשו המצוה צעמון כי גדול המצוה ועושה כח' חנילא ומצוה זו יותר מצבואה, ע"ש. ולפע"ד צכיוון נקט הר"י מינץ צ' טעמים, משום דהטעם הראשון של גדול המצוה וכו' יש לדחות, דצהפרשת תו"מ אינה מצוה חיונית כמו הצאת ציבורים, כמו שכתב רש"י צגיטין תו"מ, לכן כתב טעם הצ' דמצוה זו יותר מצבואה, והגם דנהסקפה ראשונה יש סגרא לומר דלא אמרינן מצוה זו יותר מצבואה אלא צמצוה חיונית ולא צמכשיר, כגון שחיטה וכדומה, — וכבר ריחתי צספרים שכתבו כן והציחו רח"י מהא דקידושין ע', אחא אשכחי' דקא עזיז מעקה אמר ל' לא סבר לה מר דהא אמר רב הונא צר אידי אמר שמואל כיון שנתמנה אדם פרכס על הצינור אסור צעשיית מלאכה

וידועין דברי התוס' צצנועות דחצתת הוי עשה, אלא דאין צזה סתירה להג"ל, מידי דהוי למצוה גירושין שהיא עשה והינה צזה אלא להכשיר, כלומר שהיא האשה מותרת להנשא לעלתא, ומרהיטת לשונו של הרשב"א ז"ל נראה שדעתו לומר דמשום הכי סוכת נכנ"ך כשירה, דסוכה הוי מכשיר ג"כ, ולסגרא זו התכוון מרן זצ"ל צא"ל ה' לולב מדעתא דנפשי' כמו שהנאתי צח"א סי' ש"מ ה"ל, לתרץ קושיית התוס' על שיטת ר"ת, אלא דלחי הקשיית שם הא הר"ת פוסל מני אשה לעשיית צינית והלא צינית הוי מכשיר דמי שאין לו צגד של ד' כנפות אינו מחויב לקנותו צכדי לקיים מצוה צינית. אולם כנראה הרשב"א ז"ל צתשנה ה"ל הרגיש צזה ונתן טעם לזה משום דכתבי ועשו להם צינית, כלומר, מי שצריך הצינית צצביל עמו כשר לעשיית צינית אצל אשה דפטורה מצינית ולעולם לא משכחת שעושה צינית צעד עממה אינה צכלל ועשו. ואפשר דזה הוא טעמו של ר"ת נבי לולב דכתבי ולקחתם, "לכם" אלא דהרשב"א לא הזכיר שיטה זו לענין לולב. וכל מצוה שאינה צריכה כוונה או לשליחות ולא פרט צה הכתוב שגמג עכו"ס פוסלה, חין עשיית עכו"ס פוסלה, ולכן סוכה שאינה צריכה כוונה משום שהיא מכשיר כשירה צעכו"כ, ודלא כסגרת הלבוש משום דכך היא תשמעות הכתוב של חג הסוכות תעשה לך.

סימן תש"ג

שליח העושה מצוה בער המשלח אם פטור ממצוה אחרת.

[א] להצליחו לגמור וכו'. משמעות הדברים מפני שאין המצוה של כתיבת ס"ת אלא כשהספר שלם צהגמור, דס"ת הספר אפילו אות אחת אינו צכלל קיום מצוה כתיבת ס"ת, לכן על הסופר להתפלל שיהיה לגמור את הספר כי רק אז זכה לקיום המצוה. אלא דצריך להניח מניין שהסופר הכותב בשליחות ובסכר של צעל הספר מקיים צכתיבתו מצוה כתיבת ס"ת, הלא מנד סגרא פשיטא מצוה זו מתחסת לצעל הספר ולא אל הסופר, כי הוא רק צאומנתו קא עזיז, וכי נאמר דמי שנותן דקה לעניים על ידי שליח צסכר, המצוה של דקה תתיחס אל השליח. והנפ"מ אס גם השליח צכלל עושה מצוה הוא לענין פרועה דר"י.

ובמשנה סוכה כ"ה, שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה, פירש"י, הולכי צדרך מצוה כגון ללמוד תורה ולהקביל פני רבו ולפדות שבויים, ומדלא פירש ינן שלוחי מצוה כפשוטו שנתלתו לעשות מצוה כגון לפדות שבויים או לתת דקה, משמע דשליח אפילו שלא צסכר אינו צכלל עוסק צמצוה, כיון שהמצוה מתחסת להמשלח ולא להשליח. וכן מצינו גבי מה דאמרינן שלוחי מצוה חינו כיוזקו, דלא אמרו אלא כשאדם עושה המצוה צעד עמו ולא צצביל אחרים דהא ילפינן מלא יתמוד איש את ארצו, פסחים ה', והיינו כשעולה לירושלים ומקיים מצוה רח"י אצל לא נאמר זה כשאדם הוא שליח לעשות מצוה צעד אחרים והמצוה מתחסת למשלחו. ואין להקשות א"כ מה מקשינן ציומא י"א, אחא דא"ר יהודה מעשה צארטצין אחד שה' צודק מוזות צצוק עליון של ציפורי ומלאו קסדור אחד ונטל ממנו

על הספר [ב] דכתיב (דברים יג א) לא תופיף עליו ולא תגרע ממנו וכתיב (משלי ל א) אל תוסף על דבריו ותורגלו לכתוב בשם ה' כלומר שהסופר יכתוב לשם שמים וכן המשכיר הסופר שהספר שלו מכון לשם שמים ללמוד ושישאל הספר שילמדו בו לשם שמים ואל יכתוב בספר לקרוא בשם ה' זה ספר. זה ספר תולדות (א) רמו לברכת נישואין ועוד רמו (ב) ספר שאין לתולדות של ישראל אין בו שם חקדש (ג) כגון מגילת אסתר לפי שלקחה אחשוורוש שהוא גוי וכתוב (מלאכי ב יד) ה' העיד

משנת אברהם

בענין בל תוסיף

[ב] דכתיב לא תוסיף וכו'. כבר הנאחזי נספר משנת אנרסס ח"א דף פ"ט את דברי רבינו אלו, דלכאורה אינו מוכן מה כל תוסף יש כשמוסיף מלה נס"ת הלא אין כל תוסף אלא כשמוסיף על המלה, ורבינו אינו אוסר דוקא כשיש נהוספה זו הוספה על המלה אלא אפילו להוסיף, נס"ת ה' לדעת רבינו לתא דכל תוסף, והיות כי כל הענין שכתבתי נספרי ה"ל משתייך לדברי רבינו שנכא, לכן הכני מעתיק את הדברים וגם מה שהוספתי עליהם מעת שהדפסתי את ספרי ה"ל.

והנה מה שכתב: דכתיב לא תוסיף עליו, משמע מדברי הרה"מ שגאס כותבים שום דבר על הספר עוברים על כל תוסף, וז"ע, דהא כל תוסף אינו אלא שלל להוסיף על התורה נמלות וכן כל תגרע, שלל לגרוע מנלות התורה, עי' נרמנ"ס הלכות וממרים פ"ג הל' ט' אצל לא גאס כותב מלה יתרה בתורה או הפוחת מלה בתורה שאין זה נגדר כל תוסף וכל תגרע, האף דכתיבת ס"ת מלות עשה היא והמלה היא שיכתוב הדברים שהם נהספר לא להוסיף עליהם ולא לגרוע מהם וזאס מוסיף היו כל תוסף לגבי מלות עשה דכתיבת ס"ת, ועיין גיטין ס' תורה חתומה נתנה פירש רש"י חתומה, נמורה ומסויימת ושלמיה.

אולם נצנא בתרא ע"ו, ומנחות ל' אפשר משה חי וכתב וימת שם משה אלא עד כאן כתב משה מכאן ואילך כתב יהושע דברי ר"י אמר ל' ר"ש אפשר ס"ת חסר אות אחת וכתב לקוח את ספר התורה הזה, אלא ע"כ הקצ"ה אומר ומשה אומר וכתב, ומכאן ואילך הקצ"ה אומר ומשה כותב דמע, וזאס נאמר שהמוסיף שום דבר על הספר יש בו משום כל תוסף חיד סלקא אדעתא שעד כאן כתב משה ומכאן ואילך כתב יהושע הלא משגמר משה את התורה אסור היה לו ליהושע להוסיף שום דבר. אצל יש לדמות דככל אופן זיהי' לא היתה התורה חתומה וגמורה עד שלא נכתב זה האות אחרון דאס לא כן מה מקשה ר"ש אפשר ס"ת חסר אות אחת וכתב לקוח את ספר התורה הזה, הא כבר היתה חתומה על ידי משה ולא היתה חסירה שום אות ומה שהוסיף יהושע אחר כך היא הוספה על תורה חתומה. אלא על כרחך שהתורה לא היתה חתומה עד שנכתבה כולה כמו שהיא לפנינו וזאס ה' משה מוסרה נלתי השמונה פסוקים היתה עדיין חסירה. וצכן לא קשה מיהושע שהוסיף דברים על התורה כי לא היתה עוד מסויימת ושלמיה, אצל הכותב עתה ספר תורה ומוסיף שום דבר הרי הוא מוסיף על מלות עשה של כתבו לכס את השירה הזאת ואולי עובר על כל תוסף.

ומל"ב שעלם הדבר לעבור על כל תוסף נאופן כזה הוא מתמיה יתר על כן אין להניח חיד יעבור על כל תוסף מאחר שהוסיף מלות בתחילת הספר נשעה שעדיין לא היה ספר שלם שנוכל לאמר שהסופר הוסיף על הספר, והרי זה דומה להישן נערב סוכות נסוכה שאין שום חשש משום כל תוסף אלא נאס עושה המלה ועוד תוסף עלי' אצל לא

נפני ג', ומה קושיא הא מלה זו יותר מנשליחו, ועשיית מעקה היא מלה לאורייתא, אלא ע"כ משום דמעקה אינה מלה חיונית אלא כשיש לו בית חייב נמעקה אצל אין חיוב לקנות בית נכדי לקיים מלות מעקה. — אולם לאידך גיסא יש סברא דנמלה שהיא נלה נתור מנשיר אמרין מלה זו יותר מנשליחו, ונאס דנמלה זו אי אפשר לומר דהתורה הקפידה על התכלית, כגון נדקה שהתכלית של המלה היא שהעני יתפרנס, ואס הגיע ממנו של ראונו הנותן ליד שמעון העני אפילו על ידי שליח, המלה, כלומר, התכלית של ראונו התורה נעשית נשלימות על ידי ראונו, אצל נתרומה אין לומר שהתורה הקפידה שהיא תרומה זו נפרשת מן הכרי דהא אין חונה להפריש — לשיטת רש"י ה"ל — אלא דאס הפריש ועשה פעולת הפרשה קיים מלה, א"כ עיקר המלה תלוי נהפעולה, ואס פעולה זו נעשית ע"י שליח נודאי שחלקו של המשלח נהמלה פחותה היא מאשר ה' עושה נענמו, ומה שדקדק הר"י מיינן ומלה זו יותר מנשליחו, והאס דנפשטות ה' אפשר לומר דיתומים שתרמו ע"י אפוטרופין לא עשו שום מלה משום שאינם בני חיונא לכן מוטב להמתין עד שיגדלו ויעשו המלה ואז יוכל לעשות המלה ע"י שליח אלא דאי אפשר להעמיס זה נלשונו של הר"י מיינן, ומלה זו יותר מנשליחו" דהא קטנים נינהו ואינם עושים מלה כלל ולא שייך לשון יותר מנשליחו. ומה ששאלתי נריש דברי וכי נאמר דמי שנותן נדקה לעניים ע"י שליח נשכר, תתיחס המלה אל השליח, נודאי שהמלה נופח של נתינת נדקה נחשבת להמשלח כי ממנו הוא, אלא שגם השליח יש לו חלק נהמלה כעין מאמרים המרא למרי' טיבוחא לשקיה, נ"ב ו"ג, ואפילו כשנוטל שר על שליחות זו, אפשר דמלה כוללת גם לקחת שר, כלומר, התורה חפלה שיריח אדם זה נעשיית דבר שיש בו מלה משיריח נעשיית שליחות אחרת שאין זה מלה, וכבר הנאחזי נס"ת ש"ל, ח"א, דף קפ"ג, ראי' לזה מהא דמו"ק ו', ויולאין על הכלאים נחולו של מועד, ופריך, מאי שנא נחולו של מועד דנפקין, א"ר יעקב א"ר יוחנן משום שר פעולה דמוחלי נגן, פירש"י: כלומר, שיכול לשכור פעוליו צול לפי שאינן עוסקין נמלאכה נחולו של מועד. והקשו נתוס' דלמ"ד שר פעולה נחולו של מועד אסור חיד יכרו פועלים נמועד, ושמה יש לומר דהני דנמלה דהתירו, עכ"ל. הרי דהאס דנטיילת שר נעד מלאכת חוש"מ אסור, לכל זאת אס יש נמלאכה זו משום מלה מותר לקחת שר, ונע"כ דנטיילת שר זה הוא חלק מתלמי המלה, דל"כ אמאי מותר הא אפשר שיאפו על הכלאים אחר המועד, ואידך נתייר לפועל זה לקחת שר נעד פעולתו נחוש"מ, נכדי להרויח ממון נלעליו שיסכירונו צול, אלא נע"כ דנטיילת שר אינה מנרעת את המלה, דזו היא ראונו התורה שתיעשה המלה ואפילו ע"י נטיילת שר, ע"ש, ומדברי רבינו סעד לסברתי דל"כ מה מלה יש להסופר הכותב ס"ת נשכר. ועי' נס"ת ה"ל נדף קפ"ב, שהנאחזי נאס התנצ"ן ח"ג, ס' י"ג, דאפילו נמלה אין איסור לקבל שר אלא על דבר שאין בו טורח כעין הזאה וקדוש, אצל נעד הנאה ומלוי שיש נהן טורח מקבלין שר, ע"ש. הרי ג"כ דאין נטיילת השכר מנרעת את המלה.

אסתר, ומיינן כי מגלת אסתר נכתבה בלשון פרסי אשר לא ידעו את ה' ואחרי רוב ימים העתיקו ללשון עברי, וגם על קהלת שאל מדוע לא נזכר בו שם ה' ואמר: ע"כ לא נמצא זה השם בספר קהלת כי הוא דבר על חכמת אלוהים והכתב שקבל הכל לא החידו כמשה" ויעיין מאור עינים לר"ע מן האדומים חלק אמרי בינה

חשג. (א) כונת רבנו על מה שאמרו מדרש בראשית פ"ח: מברך נתנים מנין ויברך אותם וכן הוא בפדר"א סוף פ"ב. (ב) ר"ל כי המעלה כתיב בשם ה' ואח"כ מתחיל זה ספר תולדות בא ללמדנו כי כל ספר שאין בו מתולדות של ישראל דוקא אין בו הוכרת השם. (ג) גם הרמב"ע שאל מדוע לא נמצא שם ה' במגלת

ובאם עוזרים על כל תוסוף על הוספת אות או מלה בתורה כדעת הרהמ"ח ראייתו להעיר מומילה י"ד ת"ר ארבעים ושמונה נציאים ושבע נציאות מתנגלו להם לישראל ולא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה חוץ מתקרא ומגילה, וגירסת הרא"ש והרי"ף ז"ל היא לא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה „אפילו אות אחת“ הרי לאפילו אות אחת אסור להוסיף משום כל תוסוף דזה צרור דהנציאים לא הוסיפו משום כל תוסוף, וגם האי דרשה דכל תוסוף על דגריי הונאה נמילה ז' ואומר אל תוסוף על דגריי, ועיין רש"י שם מדקאסר להוסיף עליהן שבע מינה צרות הקודש נאמרה, וכנראה הגירסא נמילה י"ד היתה לפני הרהמ"ח כגירסת הרא"ש והרי"ף לא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה אפילו אות אחת ומלאן הוציא הרהמ"ח הלכה זוהי. ועיין ברמז"ן עה"ת דגריי ד' צ' שהציא ג"כ הגירסא מלה ושמונים נציאים עמוד להם לישראל ולא פחתו ולא הוסיפו על מה שנאמר בתורה „אפילו אות אחת“.

ומה שהקשיתי דנאם כותב המלה יתרה נתיחלת הספר קודם כתיבת הס"ת דזה דומה להישן ערב סוכות נסוכה או ככהן שמוסיף בצרכיה עד שלא נרץ נצרות הכתוב בתורה, אפשר לחלק דס"ת דמי יותר לתפילין וכמו שהמוסיף פרשה בתפילין אין נפקא מינה אם הוסיף נתיחלה או נסוף כי גשעה שמניחן הרי הן אחת כן נמי גבי ס"ת לאחר שגמרה הס"ת יש זה הוספה צאות או נמלה מיותרת.

איסור כל תוסוף במניח תפילין בלילה

וראייתו נשאנת ארי' סי' מ"ג שכתב שהמניח תפילין בלילה עובר על כל תוסוף ע"ש, ולא ידעתי פירושו אם משום שמוסיף על המצוה מיום שעבר או משום שמוסיף על מצות תפילין של יום הבא. ונפקא מינה לדינא איך שהניח תפילין צמוז"ש דמשום הוספה על יום העבר ליכא דגשנת ליכא מצות תפילין ומשום מוסוף על מצות יום הבא איכא אלא שלפי מה שכתבתי צאות הקדום ליכא צ"ת רק נאם מוסוף על המצוה שצבר נעשית וממילא הונוח תפילין בלילה של מולאי שנת אינו עובר על צ"ת כלל דמוסיף על מצות תפילין של יום הבא אין כאן שהרי עדיין לא נעשית המצוה וגם מוסוף על יום שעבר אין כאן דשנת לאו זמן תפילין היו. ולא כן כלאו דחויס דגריי של הגאון נעל שאנת אריה שם שכתב דהא דלדור רחמנא על הכנת תפילין בלילה לשם מצוה נלאו דושמרת אינם אלא ללאו יתירא כיון שתימד נאם מניח תפילין בלילה עובר נכל תוסוף, והרי אינטריך לאו דושמרת איך שמניח תפילין צמוז"ש ככ"ל. גם נפקא מינה לשנת הסמוך ליו"ט ומניח תפילין צמוז"ש דלא ליכא כל תוסוף על יום שעבר ולא מוסוף על יום הבא כי שניהם לאו זמן תפילין נינהו.

א"ל שצערותיו צ"ו ע"א צרש"י ד"ה זוג אחד נמי לא פירוש רש"י דיש כאן תוספות שמוסיף שנת על החול למצות תפילין. הרי מפורש שאף צאופן כזה שאין כאן הוספה על מצוה גשעה שהרי הוא מלא תפילין צוים השנת וכליל שנת ה' פטור מתפילין ולא שייך כאן ענין הוספה על המצוה לכל זאת מקרי מוסוף על המצוה, וממילא נמי בלילה אם כיון למצות תפילין היו מוסוף על המצוה לא משום שהוסיף הלילה ליום שעבר או ליום הבא אלא שמוסיף לילה על היום למצות תפילין כמו שפירש רש"י גבי שנת ככ"ל.

ועיין רש"י ראש השנה ל"ג אין מעבדין את היתירות מלתקוע, הא נשים מעבדין. דפטורות לגמרי דמצות עשה שהזמן גרמא היא וכי תקעי איכא כל תוסוף, עכ"ל. ומהרש"א שם כתב: לא ידענא מה כל תוסוף שייך הכא דלא שייך לתימר כל תוסוף אלא נעושה מצוה ומוסיף עליה ע"כ, ע"ש. והנה אשה התוקעת נשופר לשם מצוה גרוע כל תוסוף דילה מהמניח תפילין צמוז"ש שאינו מוסוף הלילה ליום שעבר למצות תפילין מפני שגם היום פטור מתפילין, אלא על כל פנים האיך הזה

נאם מוסוף קודם שהתחיל נמורה. ועוד קשה מה כל תוסוף יש נאם אין הסופר כותב המלות יתרות לשם ספר אלא לשם תפילה דהלא אין הכהן המוסוף צרכה משלו עובר על כל תוסוף אלא נאם הוא אומר שהקב"ה ציווה לנרץ את ישראל צד נצרות נאם אכל מודה שצוה התורה הן רק ג' נצרות ואינו מתכוון להוסיף על נצרות הכתובות בתורה אלא שצוה להוסיף משלו הן נאמת אינו נכל תוסוף אלא דהתם אסור משום דכיון דלולי מתרמי לי' ליצורא אחרינא הדר מנרץ הוי זמנא מש"ה הוי כל תוסוף כיון שמנרץ ד' נצרות רעופות. עי' בפני יהושע ר"ה כ"ח בתוס' ד"ה ומנא תימרא.

והנה לעיל כתבתי שאין עוזרים נכל תוסוף אלא נאם עושה המצוה וגומרה ואח"כ מוסוף עלי' מדלי' אכל לא כשמוסיף קודם שהתחיל נמורה או עד שלא נגמרה המצוה. ונאמת גבי הוספה על המצוה כגון חמשת המינים שנלוכל, ה' טופטת בתפילין חמש צליות אין נפקא מינה כלל, כי בזמן שמתקיים המצוה הוא עושה המצוה עם ההוספה כאלה, גשעה שהוא מניח תפילין או לונג טלית למשל כנר מזורפת ההוספה אל המצוה, אולם נכל תוסוף המתחכם להזמן כגון תוספות יום על החג גדולאי אין כאן כל תוסוף אלא נאם כנר המצוה עשוי' והוא צל להוסיף עלי'. וכן משמע מלשון הר"ן נמילה פרק הקורא עומד מניין לכהן שעלה לדוכן וכו' ת"ל ולא תוסיפו על הדבר שכל שיש לו שיעור למעלה עובר משום כל תוסוף כשמוסיף עליו, עכ"ל. מנזאר שהאיסור מתחיל על השיעור שיש לה להמצוה למעלה. והנה לפי זה נאם הכהן שעלה לדוכן הוסיף נצרכו קודם שגמר כל הג' נצרות לא יעבור על כל תוסוף, והדתינא סיים כל נצרותיו (ר"ה כ"ח ע"ג) דוקא הוא משום דאם לא כן ליכא כל תוסוף כלל דהרי אין כאן מצוה נגמרת שיוסיף עליה.

וראייתו נספר תעופות ראם הוא ציבור על ספר יראים סי' שע"א שהציא לשון הספרי מניין שאם פתח לנרץ נצרת כהנים שלא יאמר הואיל ופתחתי לנרץ הוסיף להם נצרה נושלי וכו' ומדקדק ת"ש הואיל ופתחתי ומפרש שם על פי דגריי הטור נארו"ח סי' קי"ט לענין מוסוף נתפלה שכתב דמילתא דפשיטא הוא שצריך שיתחיל נצטוס הנצרה ואח"כ יוסיף מה שירצה, ולא יתחיל נשאלתו דא"כ הוי הנצרה טפילה לשאלתו, וכן הפירוש נספרי שלא יאמר הואיל ופתחתי לנרץ ואין אני מוסוף נתיחלה אלא פתחתי לנרץ כש"כ בתורה אם כן מעתה אוסיף להם נצרה משלי ת"ל וכו' דאפילו להוסיף אח"כ אינו רשאי עכ"ל.

ורפי דגריי הוא לא מנעיא לכתחילה דולאי אסור להוסיף, אלא אפילו לנסוף נמי אסור. ולפי דעתי הא ליחא, כמו שכתבתי לעיל דאין איסור כל תוסוף אלא נאם עושה המצוה ומוסיף עלי' אכל לא כשמוסיף קודם עשיית המצוה דהא מפורש צראש השנה כ"ח דדוקא נצטיים כל נצרותיו, ככ"ל. ומה שהציא מהטור מנעין תפלה אינו ענין לכאן כלל, דגבי תפילה הנצרה היא המנענע שצטעו הכמים לתפילה והוא העיקר אכל נצרת כהנים היא דחורייתא ואינה תלויה כלל בהנצרה ראשונה של אפר קצ"ו לנרץ, והיא מתחלת מהנצרה הכתובה בתורה.

והוי מונה שלפי דגריי מדוקדקים דגריי הספרי, „הואיל ופתחתי“, דעד שלא פתח אי אפשר להוסיף ככ"ל אפשר עד לפרש על פי מה שכתוב צריטנ"א סוכה ל"א. על הא דמנזאר שם דלרנצן דסניררא להו לונג אינו צריך אגד וכל חד וחד לחודא קאי וליכא כל תוסוף א"כ מה נעמא איכא כל תוסוף נצרכת כהנים הא כל נצרה ונצרה לחודא קאי, ויתרץ נאם הרמז"ן משום דנצרכת כהנים נצי נשיאת כפים מדאורייתא מההילת נצרה ראשונה עד סוף נצרה השלישית לפיכך כחלח חשונה ואיכא כל תוסוף, ולכן נראה דאם עד שלא נשא כפיו או לאחר שסלק כפיו הוסיף נצרה אחת משלו אינו עובר משום כל תוסוף, וזה הוא אפשר כוונת הספרי מניין שאם „פתח“ לנרץ כי הפתיחה של נצרת כהנים הוא נשיאת כפים.

יעשה האדם יותר מלות מאשר נלוטו. פירש אם ההקפדה היא אחפלא או אגנרא, והנה נכל מלות התורה נוכל לאמר שגייהם כאחד הם מתכלית המנוה, כי רנון הצורא ית"ש הוא שלא יהיה יותר תגים מהקלוצים בתורה, ולא יותר גדילים צניתי, ולא יותר פראיות בתפילין וכן נמי נלוטו האדם שלא להוסיף מלות על אלו הכתובים בתורה, אבל צרכת כהנים אי אפשר לאמר שהקפידה התורה שלא תהי' עוד צרכה אחת יתירה על אלו המשולשות והכתובות בתורה. כי רנון יתנרך הוא להצות צרכה ציראל עד צלי די וכן הייתי אומר שאין אום איסור הצוספה על צרכת כהנים, כי היטכן שהקפידה התורה שלא תתנה צרכה ציראל, וזה הוא כוונת הגמ' הואיל ותנה לו התורה רשות לנרך וכו' ת"ל לא תוסיפו על הדבר. כלומר שאפילו היכי שאין הקפדת התורה על החפלא גם כן איסור להוסיף. ואולי צניל זה דרשו בצפרי לא תוסיפו על הדבר על "הדיבור" כי לולא הלימוד זה לא היינו יודעים שצרכת כהנים שאין כאן טעם לאיסור חפלא יהי' בכלל צל תוסיק, והגן. **אור"ם** צריך להצין מדוע לא אמר לו החכם — המוצא צנברי רצינו כאן — שלא יוסיף אום דבר על הספר כדי שלא יפסול את הספר בתינה מוותרת ואולי מכאן ראה להפוסקים שאין ספר תורה נפסל בתינה מוותרת, עיין צנג"א סי' ל"צ ס"ק ל"ג צנס הראצ"ד המכשיר תפילין שמואלו צנס תינות כפולות, ועיין צשו"ת נוצ"י יורה דעה סי' ע"ד שהציא דברי מהרש"ל שפוסל ספר תורה צנמוא תינה מוותרת, וכן הוא צרמנ"ס הלכות ספר תורה פרק עשירי (י"ג) שפסול איך שהוסיף אפילו אות אחת, ונפרק ה' הלכה ג' כתנ או שהוסיף ומצפים אפילו אות אחת הרי זו פסולה. ורואיתו צנוצ"י בתשובה הטוכרת ד"ה הן שכתב אבל לא תמוא שכתב מפורש צפרקים הקולומין שאם הוסיף אות אחת שהוא פסול וז"ע הרי מפורש צפרק ה' הלכ' ג' שהוסיף אות אחת פסולה. ואולי כוונתו שצפרקים המצברים מהלכות ספר תורה לא מנוא, וצפרק ג' לענין מוחה נלמדה הלכה זו, אלא שרואיתו צאצני מר יו"ד סימן שע"א שהציא מהא דהלכה ג' משמע דאין חילוק צין מוחה לספר תורה. וע"ש שהציא להלכה דיתרת פסולה צספר תורה.

ואור"י יש לומר שאין מכלן ראה להכשיר ציתרת אלא דשאני הכא שתינה היתרה היתה כתונה צגליון למעלה. וצאופן כזה אין צה משום יתרת ואולי לזה דקדק הרמנ"ס ז"ל בהלכה ג' שכתב או שהוסיף "מצפנים" אפילו אות אחת לאפוקי איך ללא קאי צתוך שאר השיטות שהוא כשר. והטעם משום דיתר כנטול דמי וצאם יש תינה צהספר הרי זה כמו שחסר תינה מהתינות צנספר, אבל אם היתרת הוא שלא מצפנים אלא על הגליון נוכל רק לומר שהתינה זו חסירה אבל לא נוכל לומר שצצצילה חסר תינה מן הספר כי לה אין שייכות אל יתר התינות שנהספר כי על הגליון כתונה ואינה מן המנין. ועיין יו"ד סי' ל"ה. לענין יתרת.

בל תוסיף פוסל את המצוה.

עתה רואיתו צשו"ת נודע צשערים מהדורא תנינא מהרב הגאון לצולגין זצ"ל סי' צ' שהארריך הרצה צענין צל תוסיק וצתוך צנברי רואיתו אירו צצרים שלא זכיתו להצנינס. **לאחר** שהציא השיטות עם איסור צל תוסיק מצטל המנוה כתב צדבר זה תלוי צצלונתא לצצני ורצא תמורה ד' לענין כל מה דלומר רחמנא ל"ת אי עציז אי מהני או לא דלצצני דלומר מהני י"ל דהגם דעוצר על צל תוסיק קיים המנוה ולרצא דלומר לא מהני לא קיים המנוה היכי דעצר על צל תוסיק, ע"ש. והנה מצמד שלפלא צעניי שלא הציא הא דחידוש המהרי"ט היודעים לכל יודעי ספר, דלפיכך לא אמרינן דהשאות צצצת צחיטתו תהי' פסולה משום כמול"ת אעל"מ, דלא אמרינן זה

הוא צתורת חיוב של תפילין שכל ימות החול הוא חיוב בתפילין ועתה הוסיף לילה זה על שאר הימים של כל ימות החול צצצנה אבל אשה אינה צתורת חיוב של תקיעת שופר לעולם ואין לך יום צשנה שהיא חייבת צמלות עשה שהזמן גרמא ולפיכך ממתה צזה המהרש"א ציותר.

אור"ם נראה מכאן ששיטת רש"י ז"ל היא כך: כל מצוה ומצוה יש לה שני צצרים, הזמן והחיוב, למשל תפילין ושופר, הזמן של תפילין הוא ימות החול וציוס, והשופר ציוס של ראש השנה, הא הזמן, והחיוב הוא שדוקא אצשים חייבים צמנוה זו, ואם איש מישראל מניח תפילין צצצת או צלילה יש כאן החיוב ואין כאן הזמן כי הזמן זה פטור לגמרי מתפילין, לפיכך הרי הוא עוצר צצל תוסיק כי הוסיף על המנוה צזמן כלומר התחיוב הליילה הפטור מתפילין צמנוה אבל צאם אשה מנחת תפילין צלילה אין כאן לא זמן ולא חיוב, כי הזמן הוא הליילה פטור מתפילין וגם חיוב אין כאן כי היא האשה אינה חייבת לעולם בתפילין, ואז ליכא צל תוסיק ואשה התוקעת צשופר צראש השנה ציוס, יש כאן, "זמן" כי הזמן שהיא תוקעת צו מחויב צשופר אבל אין כאן, "חיוב" כי היא אינה חייבת צשופר וממילא יש ד' אחר מהמנוה הוא הזמן והיא הוסיפה "החיוב" לחיוב את עצמה צתקיעה וממילא יש כאן צל תוסיק שהוסיפה חיוב על הפטור.

שוב רואיתו צרמנ"ן על התורה דברים ד' נ', שהציא לשון רש"י כגון חמש פרשות בתפילין, חמשה מיינים צלולצ חמש צניית וכו' אבל לא צאלה צצצד אמרו אלא איך היגן צסוכה צשמיני צכוונה לוקה כמו שמוזכר מצסכת ראש השנה, וכן אם יעשה החג ששה עוצר צללו הזה, ולפי דעתי אפילו צדל לעשות מצוה צפני עצמה כגון שעשה חג צחדש שצדל מלצו כירצעם עוצר צללו עכ"ל. נראה תלשונו שיצנס שני מייני צל תוסיק אי' שמוסיף על המנוה כגון תפילין צניית וצרכת כהנים. והשני שעושה מצוה שלא צמונה כגון היגן צשמיני צסוכה או צדל חג, איך שאין כאן הוספה על איזה מצוה ששה הרי זה מוסיק. **והוא** כמו שפירש רש"י ז"ל צצצרוצין שצאם צדל מלצו צצצת חיוב צתפילין יש כאן צל תוסיק, איך שאין מוסיק על מצוה הקודמת. ונראה מצנברי הרמנ"ן דהיגן צשמיני צסוכה נמי חייב משום צל תוסיק לא משום שמוסיף יום השמיני על השצניי אלא משום שמחייב את השמיני צסוכה וזומה לצדל חג מלצו. ולפי זה אפילו ערצ סוכות צסוכה נמי הוי מוסיף על המנוה שהרי גם כאן צדל חג מלצו. ויש להצציר הצצר ע"פ מה שרואיתו צדעת זקנים ומצעלי תוס' שכ' לא תוסיפו שאם תוסיפו תגרעו דכל המוסיף גורע שאם תעשה חמשה צנייות גרעת גם הארצעת שהרי אינו כלום מלחר שלא עשית המנוה כהלכתה, וכן פירש רש"י חמש פרשות צתפילין וחמש מיינין צצלוצ אבל אם יש צשמיני צסוכה לא צל השמיני עם השצעה ומה שעשה עשוי עכ"ל. וציאור דצריהם שיש שני מייני צל תוסיק, יש שפסולו משום שעל ידי הוספה הוא גורע מפני שכל המוסיף גורע והנוטל חמשה מיינים צלולצ הרי זה כמו שנטל רק שלשה ופסולו משום שגרע מין אחד וכן המוסיף צרכה צצ"כ הרי זה צצד רק שתי צצכות והיגן צשמיני צסוכה אין פסולו משום שגרע כי איך יוכל לגרוע אחרי שכבר קיים מלות סוכה כהלכתה צצעה ימים אלא איסורו מפני שמוסיף יום אחד והוא כמו צדל חג מלצו.

ועיין מצהדרין פ"ת ע"צ והאיכא צולצ דעיקרו מצנברי תורה ופירושו מצנברי סופרים ויש צו להוסיף ואם הוסיף גורע, משמע נמי כצנברי דעת זקנים ומצעלי תוס' הנ"ל דטעם פסולו של צל תוסיק הוא משום דכל המוסיף גורע. וכן משמעות צנברי רש"י שם ואין לנו אלא תפילין צסיים ואם הוסיף גורע דקא עצר צצל תוסיק ולא עצר מצוה.

וי"ש לחקור צאיסור צל תוסיק על איזה דבר קפדה תוה"ק אם שלא יהיו יותר מלות צעולם ממה שצצונו או שלא

ונדורות הראשונים היו לנצחין תפילין כל היום כולם, וחולצין ומניחין וחוזר וחולצין ומניחין היעלה על דעת שיש צוה משום כל תוסף.

ובמשך השנים לאחר שכתבתי את הדברים בספרי הנ"ל זכיתי בספר אלה המלות מהגאון רח"מ קויפמאן הכהן ז"ל לחד"ק גאסטינין ורח"מ שהאר"י זענין כל תוסף וכל תגרע, ושם דף ל"ו ע"ג הביא דברי המורחי שאין כל תוסף נופל אלא על המלות ולא על הגופות, ולפיכך אין הנשים עוזרות צ"ת כשגושים מלה שהזמן גרמא, וכמעט הם הדברים שנשטו הגורמים ר"ה ל"ג, שאין הנשים עוזרות בכל תוסף במלה שלא נטו עליה, כמו שאין האיש עוזר על כל תוסף אם יניח תפילין במקום שאין ראוי להניחן עינין שם, והכוונה להגוף של האשה אינו ראוי להניח תפילין ואין היא עוזרת על כל תוסף כשמיניה תפלין על גוף הפטור מתפילין ואינו ראוי, ובספר אלה המלות הנ"ל הביא שהרב החיד"א ז"ל בספרו צרכי יוסף אור"ח סי' תקפ"ו הקשה על דברי המורחי שאין כל תוסף נופל על הגופות אלא על המלות ממה שכתב הרמז"ם ז"ל מהל' ממרים פ"ג, דאם צ"ד יאסר נשר עוף נחלב ויאמר שהוא בכלל גדי והוא אסור מן התורה הרי זה מוסף ע"ש, ומה קושיא היא זו הלא צוה יש הוספה על המלות, ועיינתי בספר צרכי יוסף ורח"מ שהיא מוקשה לא על המורחי אלא על המהרש"א ז"ל שכתב דאין צ"ת אלא בעושה מלה ומוסף וע"ז הקשה מהל' מהרמז"ם הנ"ל דהרי איכא כל תוסף כשמוסף מלה ונדעתו.

ובעיקר דברי רבינו שיש איסור להוסיף אפילו מלה או אות, נודאי אין כוונתו כמו איסור כל תוסף דעלמא אלא מלד מדה חסידות, וכבר כתב החינוך ז"ל במלה תכ"ד. משרשי המלה — של כל תוסף וכל תגרע — כי האדון המלה אותנו על התורה צ"ה בתכלית השלימות וכל מעשיו וכל ליוויי הם שלמים וטובים והתוספות צהם חסרון וכ"ש הגרעון, דבר זה צרור עכ"ל, והרד"ק ז"ל צה"ג תע"ח כתב: והטעם מנואר כי כל מלות יש להם קוד ולמספרם קוד ועלם והמוסף או הגורע מנטל ומצלב הכוונה האלק' וכו' ע"ש, ומכל שכן ספר תורה שאמרו ונצטוו אפשר ספר תורה חסר או יתר אות אחת וכו' במנחות, ובספר המורה ח"ג פרק כ"ח, האריך והעמיק במאמר הכתוב כי כל אשר יעשה האלק' הוא יהי לעולם עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע, ולפי דברי הרמז"ם ז"ל המוסף או הגורע במלות הד' הרי זה כופר בחידוש העולם ה"ו שהוא אחד מיסודי אמונתנו הקדושה והטהורה, כי הדבר אשר ישתנה מפני חסרון, אומנם פעולת השם יתעלה אחר שהם בתכלית השלימות ואי אפשר התוספות צהם ולא החסרון מהם, וכו' ע"ש. ואפשר שדברי התנ"ך הנ"ל לקוחים מדברי מו"נ הנ"ל כי הרבה פעמים צעל החסד צרשי המלות ושעמי המלות משתמש בדברי המו"נ ז"ל.

והנה המורחי, דברים ד"ג, הקשה מהל' דאמרינן צפרק לולב וערבה, אין אוגדין את הלולב אלא בנינו דברי ר"י, וקאמר תלמודא דטעמא דר"י משום דקצבר לולב צריך אגד, דמשמע דלרצנן דפליגי עלי' וקאמרי שאין אוגדין אותו אלא משום זה דלי ואנהו אוגדין אותו אפילו שלא בנינו, אע"ג דזמני' הוא, ומשני, דכיון שאינו מכון צו אלא לאגד צעלמא ולא לשם מלות לולב' לית לן צה, והא דאמר רבא צרה צומנו לא בני כוונה והכא זמנו הוא, ה"מ צעלמא אלא היתה צו כוונה כלל, אכל הכא דמכון ציד לאגד צעלמא ולא לשום מלה לא, ע"ש. א"כ צכאן דנינו של רבינו שכותב צפירוש צהם הד', שגדלה כוונתו צרה דאין זו הוספה להתורה אלא תפלה להד' או שמתכוון בכתובת התורה לשמה, נודאי שאין כאן כל תוסף מדינא.

אלא שלכאורה דברי המורחי הנ"ל צריכים ציאור מהל' דכהן העולה לדוכן שלא יאמר הואיל ונתנה לי תורה רשות לצרף את ישראל אוסיף צרכה אחת משלי, דהא צכאן אינו

אלא היכי דיתוקן האיסור אכל בני שנת אפילו תהי' השמיטה פסולה גם כן לא יתוקן איסור לא אמרינן ל"מ, והכא נמי הלא על כל תוסף יעבור צכל אופן ומה תיקון איסור יש כאן. א"כ אמאי אמרינן לא מהני אפילו לרבא. יתר על כן איך אפשר כלל לימר דדבר זה תלוי בצלוגתת הצוי ורבא, א"כ כי קא מקשינן שם בצלוגתת לצסוף, והשתא דשינן כל הני שינויי אציי ורבא צמאי פליגי, ולא אשכחן שום נפקא מינה אלא כי קא מיפלגי אציי ורבא צשינוי קונה, ואמאי לא אמרינן דנפקא מינה צהרבה מלות צנתורה אם עשאן צהוספה אם ינא ידי ומלות או לא. אלא ודאי דאין זה שום ענין לכל מה דאמר רחמנא ל"ת. ושעמי של דבר דכל הנהו קושיין דמייתי שם צתמורה לא צמלאת אחת מהן צנאופן כזה אלא או דמקשינן צמקום שכל הענין הוא לא תעשה, כגון צמורה דאיסור יש להמיר ואמאי מועלת צתמורה לימא לא מהני, וכן המקדיש צעלי מומין למזבח דרחמנא אמר כל אשר צו מום לא תקרינן ואלמה תנן שאף על פי שהוא צכל תעשה מה שעשה עשוי, וקדשי למיהן. או דמקשינן צדבר שיש צו מלה אלא צנהמלה זו יש תנאי איך לעשותה זה עבר על התנאי המפורש צה כגון צרומה שהיא מלה אלא צמפורש צה לצל לתרום מן הרעה על היפה וזה עבר על התנאי וקיים המלה על זה מקשינן נימא כל מה דעציד רחמנא וכו', אכל כל תוסף אינו דומה לזה כלל כי צאם מניה ה' פרשיות צתפילין יש צלותה הנמה מלה של ד' פרשיות כי אותן הד' פרשיות הניח כתיקון והאיסור הוא צהפרשה החמישית ולא שייך ליומר צזה על הד' פרשיות כל מה דעציד רחמנא לא תעציד, כי מעולם לא צותה לנו תוה"ק לצל להניח אותן הד' פרשיות, האיסור הוא רק על הפרשה החמישית שעליה אין אינו אומרים שיש צה מלה עד צמקשה עלי' כמדל"ת. ואין זה דומה לתורם מן הרעה על היפה שכל צתורומה היא רעה והאיסור הוא על כל הפרשת צרומה כזו, ואין צו צתורומה אפילו חטה אחת שלא יהיה צה איסור של מן הרעה על היפה.

גם ראיתי שם צלותה שצוה כצו: והנה מהך דמתן אחת צנתענה צמתן ד' דס"ל לר"י דיתן צמתן אחת דכשנת עברת על כל תוסף ועשית מעשה צידך אף דאינו מעשה רק מספק צמשמע דעובר על כל תוסף יש לפקפק טונא על הא דאנו נוהגין להניח שני זוגות תפילין עכ"ל. ולא הצנתי דברים הללו כלל וכלל, מה ספק יש צמתן אחת צנתערצ צמתן ד', הלא צדס הזה ודאי יש דמים הצריך להיות נתן צמתן א', וגם יש ודאי דס הצריך להיות נתן צמתן ד', כי קיי"ל יש צילה צלת, וא"כ צכל טיפה וטיפה יש לחלק צמתן א' וצמתן ד', ומה ספק יש הלא צכמותן רק מתן א', ודאי מצרע צה הדס של מתן ארבע, וכשנותן ד' ודאי מוסף צה הדס של מתן א', אכל צ' זוגות תפילין אינו מניחים צמספך צמא צרשי' ושמא צר"ת. והנה מצרד צנספק כלומר היכי שאנו עושין המלה צהוספה צכדי לצלת מידי ספק אין כאן שום איסור כל תוסף כדומפורש צרשי' עירובין צ"ו ד"ה ועוד הישן צשימי צסוכה ילקה, דמוסף שימי על השביעי ואין מייתנ יתיבין צשימי צנספק צשיעי לפתחלה אלא שלא צזמנו צכל כוונה לאו תוספות הוא. ולהכי שרינן דאי צשימי הוא לא מכוון למלות סוכה, עכ"ל. הרי הדבר מפורש דצאם התוספות נעשה צכדי לצלת מידי ספק אין כאן צכל תוסף, וכן צ' זוגות תפילין אינו מניחים צמתת דמספקא לן אם צר"ת או צרשי', ונדאי צכוונתנו צצאם המלה על תפילין היא מלה צ' או יאלנו ידי צתונתנו ואין צתפילין של ר"ת שום מלה צ' אינס כפי הדין, ואלא התפילין של ר"ת הם כדן א"כ התפילין של רש"י אינס כדן, ולפלא על גאון אדיר צהרב הנ"ל שלא הצכיר מדברי רש"י הנ"ל צמקומן. אלא דיתר על כן לא ידעתי מה שייך כל תוסף צצ' זוגות תפילין שאנו מניחים צצ"ז. וכי המניח תפילין מלה פעמים ציום עובר על כל תוסף הלא אין קצנה למלה זו

בינך ובין אשת נעורייך וגו' ולפי שהספר בבבילת גוי לאשת ישראל [ג] לכך נעלם השם ממגילת אסתר ולפי ששיר השירים

משנת אברהם

יהיה' לשם מים, אינו ניכר ואינו מנוכר כי דם זה שכוונתו לשם מים אינו משונה מדם הזריקה, ואפילו הכהן צעמנו אינו יכול לנרר ולהכיר בין דם של עולה ובין דם של צבור ולכן יש בו משום צ"ת. ואינו דומה להא שכתב רש"י בעירונין ז"ל ד"ה ועוד הישן, ואין מיתב יתניבן בשמיני ספק שביעי לכתחלה אלא שלא צמנו צלח כוונה לאו תוספות היא ולהכי שרינן דלי שמיני לא מיכוונו למזות סוכה עכ"ל, ותקשי נמי הא אינו מנוכר, דהא לעולם ספק יש אם ז' או שמיני היום, לא דמיא, חדא דהתם אי אחרת שמיני הוא היום שלא צמנו הוא, ולא דוקא צכוונה עוברין על צ"ת, נמצאת דהאיסור תליא בצכוונה, לכן אי לא מיכוון לא עזר, אלא צלוצב ובמתנות זמנו הוא והאיסור תלוי בעשייה, אז נעינן עשייה מנוכרת, ועוד דגבי ז' ספק שמיני היום לעלמו מנוכר, דלין לנו ספק שהיום הוא אחרת, דכל יום מנוכר לעלמו, ולא דמי למתנות שמעורבין בעלם, וכל הספק הוא אם היום ז' או שמיני, אלא הימים של אחרת ושל היום אינם מעורבים אלא מנוכרים ועומדים, והנז. **ובעצם** הדין דנותן מתנה אחת לשם צבור ולשם עולה, ולכאורה קשה איך תעלה פעולה אחת לשם שתי מחשבות, ומה שאני מהא דירושלמי ערלה פ"א, נטעו אלין שיהי' שנה ראשונה לסייג ומכאן ואילך למאלכ מכיון שחזר עליו מחשבת חיוב חייב, דמשמע מפורש דלי אפשר לפעולה אחת שתהא לה חלות של צ' מחשבות, כבר הארכתי בזה בספרי משנת אברהם הלק א' דף ס"ב, יאצה המעיין לעיין שם ויתענג על דברי.

[ג] **לכך** נעלם וכו'. כעין דאמרינן במוטה י"ז. איש ואשה זכו שכינה צניעה, פירש"י שהרי חלק את שמו ושיכנו צניעה יו"ד צניעה וה"ל צניעה, לא זכו אש אוכלתו, פירש"י שהקצ"ה מאלק שמו מצניעה וכו'. והראש"ע בהקדמתו למגילת אסתר כתב הטעם שמדרכי נהר שלא להזכיר את השם במגילה מפני שידע שהפרסים יעתיקוה ונכתבה בדברי הימים של מלכיהם והם היו עוצדי ע"ז והיו כותבין תחת שם הנכבד והנורא שם תועבתם. והנה כבוד השם שלא יזכרו מדרכי במגילה ע"ש. וכנראה מסתמך הא"ע על הכתוב במגילה הלא הם כותבים על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס, אולם אין זה מוכרח שכל שהמגילה כתובה בספר דברי הימים למלכי מדי ופרס אלא שפרשת גדולת מרדכי אשר גדלו המלך כתוב שם. והמגילה עצמה נכתבה בהסכמת הסנהדרין בעד ישראל, כמו שאמרו אסתר נקשה כתובי לדורות. ובספר יוסף לקח על מגילת אסתר כתוב כי הנס של פורים שנעשה לאבותינו לא הי' מפורסם היותו נס מאתו יתברך, וכדי שלא יעלה על הדעת ח"ו שההגלה היתה על דרך מקרה הוצרכו לכתוב כל המעשים לפרסם שהשי"ת סבב את כל אלו הסבות, ונ"פ הכתוב לעושה נפלאות גדולות לצדו, כלומר, יש נפלאות שכל אחד רואה אותן כגון שינוי דרכי הטבע בקריעת ים סוף ומו, אולם יש נפלאות גדולות שאין אדם רואה אותם, כי יחשוב שזה מקרה, והנסים נעשים בהסתרה, לכן גם השמות של השי"ת צאים במגילה לא צגלי אלא בהסתרה, כגון צ"ת של יצא המלך והמן היום, או נסופי תיבות, כי כלתה אליו הרעה. לרמוז על שמו יתעלה העושה נסים גדולות בהסתרה מאתנו, ע"ש. ואולי זו היא כוונת רבותינו: אסתר מן התורה מניין שנאמר ולאכתי אסתר אסתור, כלומר, דגם זה נעשה בהסתרת פנים.

ונתן את הנצרכה הנוספת לשם מזות התורה אלא מוסוף צרכה צפירוש משלו, ואמתי הוא זה ככלל כל תוסוף, אולם כבר פירשתי במק"א, דמה שהאריכו צנו' ר"ה כ"ח, שלא יאמר הואיל ונתנה לי התורה רשות לצדך וכו' לכאורה מיותר והי' לו לומר מניין לכהן העולה לדוכן שלא יוסוף צרכה משלו, ובספר ישועות יעקב אר"ח סי' קכ"ח דקדק מה לשון "רשות" הלא חזנה רמיא על הכהן לצדך, אלא דהכהן יאמר דליון התורה הוא שלא יגרע מהג' צרכות אלא אם מוסוף הרי זה משונה מפני שצרכה צוה מלוא של צרכת כהנים, ח"כ כוונת הכהן היא שגם צרכה הנוספת יש מלוא מן התורה. **והפרי** מנדים נפתיה כוללת סוף חלק ראשון אות ל"ט הקשה על רמ"מ הנ"ל דל"כ ננתערו מן ד' צמתן א', הלא אפשר ליתן מקודם ד' מתנות ויתנה צפירוש שמתנה אחת היא לשם צבור והשאר לשם מים ומתן דם דהטאת לשם ונתנות ויואל ממנ"פ, ומשמע אף צפירוש עזר צבל תוסוף עכ"ל, והנה מה שכתב דם "דטאת" נראה שצריך להיות דעולה דהא כתבו התוס' דלא מיירי דם טטאת דהוא למעלה מחוט הסיקרה והני למטה, עי' תוס' ר"ה כ"ח. ד"ה מתן ארבע. אלא דנעלם הקושיא של הפמ"ג, נראה כוונתו דיתן ד' מתנות ויתנה צפירוש דלשם צבור הוא נותן רק מתנה אחת ושאר דם הצבור שנתערוצות שהוא נותן יהי' לשם מים, ולשם עולה הוא מתכוון למתן ד' כי דם התערוצות ישנו דם עולה. והיינו דאפילו למ"ד דלא אמרינן רואין ואיכא כל תוסוף היינו דוקא צמתנא אלא צפירוש אין כאלן כל תוסוף. כך הננתי בדברי הפמ"ג אם לא שגיתי בכוונתו. ולפע"ד קושיא זו כלולה בדברי התוס' זכחים דף פ' ד"ה כל תוסוף מהיכא, שהקשו, וא"ת איזה כל תוסוף יש ולהוי מתנה שני' צצביל שיריים של צבור ואי עביד עוד שיריים צצביל עולה אין צכך כלום וכו' וי"ל מתנה ראשונה של עולה ניכרת משני דדדין זה כל תוסוף ומתנה של צבור אינה רק מזד אחד וכו' ע"ש, והנה מה שהקשו ולהוי מתנה שני' צצביל שיריים, צודאי כוונתם שיתכוון צפירוש הדם של צבור צמתנה שני' תהי' לשם שיריים, ודומה לזה הקשה הפמ"ג שיהי' כוונתו לשם מים, ותיירוגם של התוס' דאיכא צ"ת מיד צמתנה ראשונה משום דנותן משני הצדדים מתרין ג"כ קושיית הפמ"ג, דלי אפשר לומר דנותן לשם מים דל"כ למה הוא נותן משני דדדין, אם לא שנאמר דקושיית הפמ"ג יותר אלימות, משום דמינה מתריב צה, והיינו לשם שיריים, אלא לשם מים דהיינו דלא מינה לא מתריב צה, כצזכחים ג', וצפרט דקושיית התוס' דלתכוון לשם שיריים צמתנה ראשונה אינה לפי מה שכתבו צתוס' זכחים פ"א ד"ה אלא סוף, דדוקא צמתנה שני' של עולה אמרינן מקום עולה מקום שיריים, אלא צמתנה ראשונה של עולה ישפך לאמה לרצנן דלין זה מקום שיריים, דם עולה צקרון מורחית נפונית ושיריים צקרון מערבית דרומית, ח"כ אין קושיא דצמתנה ראשונה שהיא צקרון מורחית נפונית יכוון לשם שיריים שאין שם מקומו כלל, אלא קושיית הפמ"ג דלכוון צפירוש לשם מים שפיר קשה, דנמים אין חילוק צאיזה קרון הוא נותן, ולכן שפיר הקשה הפמ"ג על שיטת הזורחין **אור"ט** צעלם הענין יש חילוק גדול בין של המזרחי צהא לדוגדין את הצלוצב לרצנן אפילו שלא צמינן וליכא צ"ת, ובין הא דמתנות, דהתם גבי צלוצב מיכר ומנוכר לעין כל רואה שמיין זה צל אגד צעלמא שלא לשם המימים צצלוצב אלא גבי מתנות אפילו יתנה צפירוש דמה שהוא יתר על המתנה ראשונה

אותו על שפתינו ובמורש לקח טוב אסתר ד' י"ד : למה לא נזכר השם במגילת אסתר לפי שנכתבה במלכי מדי ופרס ולא רצו להשיל בה השם כו'. (ו') צ"ל במלאכים וכונתו למה שאמרו בראשית רבה פרשה ח' בשעה שבא לבראות את אדם הראשון נמלך במלאכי

פניו כי ספר חוכמתא רבחא דשלמה הנקרא ספר החכמה שחובר מאת המלך שלמה בלשון ארמי לשלחו אל איות מלך אשר בקצה המזרח ירוש' א"ב לפ"ו נובל לומר כ' יגם ספר קהלת נועד לשלחו למקהלות אנשים אשר לא ידעו את שם ה' לכן לא נשא

עירית ת"א, מהיכת התרבות
הספרייה ע"ש הרמב"ם

מדבר כיופי איש ואשה ואינו מדבר בתולדות [ג] לכך נעלם השם מן שיר השירים ללמדנו שכל מי שלוקח אשה לשם יופי ולא לתולדות אין השם הפך בהם ובתולדותם לכך התולדות לא יהיו הגונים כל כך ואין השם אלא כשלוקח לשם תולדות ושהיו טובים [ה] ונעלם שם ארבע אותיות במעשה בראשית לפי שנמלך (ד') במו' (ה) האלקים (ו) והנשמות שנקראו אלקים וכתוב (עמוס ג ז) כי לא יעשה ה' אלקים דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים והלא כתוב (מ"ב ד כז) וה' העלים ממני ולא הגיד לי אלא במעשה בראשית נמל בו עיזה ולכך לא נכתב ה' במעשה בראשית אלא אלקים אלקים נקראו מלאכים (ז) וצדיקים החכמים שנאמר (תהלים סב ז) אני אמרתי אלקים אתם (שמות כב ח) אשר ירשיעון אלהים כאילו אומר המלאכים היו עושיקים הנשמות כל היועץ לפיכך כאילו עשאה ואשר כתב (ישעיה כו יד) את מי נועץ ויבינהו וכתוב (מ"א כב ב) מי יפתח את אהאב אלא נועץ והוא ידע אבל את מי נועץ שצריך הוא שיבינהו כאילו אין יודע אלא יודע נועץ ומעלה על היועץ כאילו הוא עשאה. תשד. ומספר קהלת (א) נעלם שם ד' אותיות לפי שאמר כל אשר נעשה ממעשה בראשית הכל הבל. [א] ובמעשה בראשית (ב) ל"ו אלקים עד (בראשית ב ד) אלה תולדות השמים ול"ו אלקים עד (קהלת יא ט) שמח בחור בילדותך כנגד ל"ו דורות מאדם ועד שלמה ואחר כך ז' אלקים עד (בראשית ג ה) יודעי טוב ורע וכן ז' אלקים עד (קהלת יב יד) אם טוב ואם רע א"ם טוב וא"ם ר"ע בנימין שלמה ועל שלמה אמר יודעי טוב ורע שידע כל מה שנברא היה נודע לשלמה ולכך ל"ו אלהים וד' ה' קודם (בראשית ד א) קניתי איש את ה' אבל י"ב ה' אלקים שכיניהם אל תחשוב שהם כנגד י"ב שבטים ועשה י"ב אריים י"ב ה' אלקים י"ב מזלות י"ב חדשים:

תשה. כשהסופר בא לכתוב ובסוף הדף אירע לו שום תיבה של פורענות אל יכתוב בספר שום פסוק של נחמה וטובה שהרי הוא לבטלה.

תשן. יש שכותבין ספרים או פירושים פעמים מכוונים וכותבין בראשי תיבות את שמם והוספים (א) וכי כשביל שירמזו את שמם יחסרו תיבות או יהפכו תיבות ועל זה נאמר (משלי י ז) ושם רשעים ירקב (תהלים ט ז) שמם מחית לעולם ועד כדי שידעו [א] מי כתבו הוא נעשה.

משנת אברהם

וכנגדן ל"ד דורות מאדם ועד שלמה ועד ככלל, כי מאדם ועד נח עשרה דורות ומנח ועד אברהם עד עשרה ומאברהם ועד שלמה ארבעה עשר דורות (ולא ט"ז) ולאו הוסיף יצחק, יעקב, יהודה, פרץ, חזרון, רם, עמינדב, נחשון, שלמון, צועז, עונב, יש, דוד, שלמה, והסגנון של כל הסיון זקוק לתיקון סופרים.

[ג] לכך נעלם וכו', נש"ם קידושין ע', איתא כל הנושא אשה שאינה הוגנת לו כשהקצ"ה תשרה שכינתו מעיד על כל השנאים והין מעיד עליו שנאמר, שגטי וכו' וכנראה שרצונו מפרש אשה שאינה הוגנת לו, לאו דוקא פסולה לו כמו שפרש"י שם נדף ע', אלא כל שלקהה שלא לשם תולדות אלא ליופי.

[ה] ונעלם שם וכו'. נמד"ר הוצא נרש"י עה"ת. שנתחלה עלה נמקשנה לנראתו נמתה דקין, והטעם של רצונו לפי שמואלך נמלאכים לפיכך כתיב אלוקים, רמו עליו גם הראש"ע עה"ת ע"ש. אולם נפסיקתא זו ערתיא על הכתוב: אלה תולדות השמים, איתא, ומעשה בראשית עד פה לא הזכיר השם, כי נתחלה זכר אלקים, על שם כח וגבורה שנרא עולם, ואח"כ הזכיר הנכבד שהוא אדון על כל העולם כולו, ע"כ אמר ה' אלקים, כי אדם הראשון כך קראו, שנאמר אני ה' הוא שמי, ישע"י מ"ג יח, הוא שמי שקראני אדם הראשון ע"ש, משמע דשם הוי' נ"ה נקרא לו להקצ"ה על ידי אדם הראשון לכך הזכיר שם הוי' רק אחר יצירת האדם.

ובאדרת אליהו להגר"א ז"ל בראשית, הניח דברי הלוקטין צ"ה, כי כל מעשה יש בו ז' דברים ענמתו ותיותו, וענמתו נקרא בשם אלוקים ותיותו הוא בשם הוי' צ"ה שמתיה את כולם, ואין השם שוכן אלא באחד אחר שנכללו כל הנריות, ו"ש הזכיר שם מלא על עולם מלא, ר"ל ולא כנ"ל ונתולדות שהעולם מלא ועדיין עשה פעולות חדשות עד ואדם ידע נאמר ה' אלוקים עכ"ל הזהב.

סימן תש"ד

[א] ובמעשה בראשית וכו'. נממ"ק כתב שהמספרים אינם מכוונים ע"ש, וכנראה תמנית כוונת רבינו, שיש נמעשה בראשית ל"ד אלוקים עד אלה תולדות השמים, וכן נקהלת ל"ד אלוקים עד: הדייקים והחכמים ני אלקים,

סימן תש"ו

הזכרת שמות המחברים על חיבוריהם.

[א] מי כתבו וכו'. רצונו הרצה להזהיר בהספר חסידים כמה פעמים לנל להזכיר את שמו על הפיוטים ועל הספרים הנכתבים על ידי מחנניהם. והנה לנטט את דברי רבינו צקי"ור נכל מה שכתב בהספר חסידים נענין זה.

בסימן ת"ע שהוא מן הנוספים ואינו נהולאות הקדמות, כתוב: בראשונה לא היו פייטנים עושין חרות ולא שום מיוסד עליהם בשרות תורה נניאים וכתובים (פירוש שלא השתמשו נפסוקי תנ"ך לעשות מהם חרוצים, להחליט את הנרות סופי תניות, וגם לא הטעו את ראשי התניות נכדי להנליט את שום של המחנרים), כי נביציל להזכיר את שם לל יסדום, ונרכות שתיקנום אכשי כנסת הגדולה אין שום מיוסד ולא נחרות וכו'. וראה מה שכתבתי שם בנאורי משנת אברהם, על הפיוטים.

בסימן א אשר לפנינו נראה שרצונו מקלל את מי שמתו שמו נספרו על ידי מחסרים או מהפכים את התניות של פסוקי תנ"ך שהם מלעטים. ולנצוף מוסיף שכל זה אינם עושים לשם תיזה תכלית אלא נכדי להגידע מי הוא המחנר. משמע שאין עיקר הקפידא אלא על מה שמהפכים או מחסרים את התניות. ויותר מפורש יולא תסיון זה נדפוס ראשון של נבולות משנת יפרת, סימן קל"ג, ושם כתוב: שם רשעים ירקב אלו הסופרים המוסיפים תניות או מחסרים תניות ומכוונים לרמו

פרק השלם: החכם נקרא מלאך. תשה. (א) הרוב"ז בתיב תשובה תשכ"ב כתב: משום שאמר לעת זקנתו. (ב) המספרים אינם מכוונים, כי בבראשית נמצא ליד אלהים עד אלה תולדות ובקהלת ל"ב אלהים עד שמח בחור, וכן מה שאמר רבנו וד' ה' קודם קניתי גיב אינו מכוון. תשו. (א) עיין לעיל סי' תי"ז ומה שכתבתי שם. אבל תמהו הוא לאמר כי רבנו נכתוין על הפייטנים.

השרת וסנהדרין ל"ח ב' אין הקב"ה עושה דבר אייב גמלך בפמליא של מעלה. (ה) צ"ל שנקראו אלקים כמיש הרמב"ם במורה ח"ב פ"ו: הוא אלקי האלהים ר"ל אלהי המלאכים ובערכי הכנויים ערך אלהים: בראשית ברא אלהים אלו מלאכים ילקוט ראובני. (ו) בוהר קרח קע"ו ב': אל אלהי הרמות דאיהו אחר נשמתיין ועלמא. ובערכי הכנויים ערך נשמת: הקב"ה הנשמה וישראל הגוף ומתחברין ע"י הקרבן. (ז) פס' דרך ארץ וזוטא

אומרו כדי שיתקבלו הדברים, ומסתמך למה לאמרו בשנת כ"א אמרו רבנן קמי דאזני משמי' דר' יוחנן וקבלה, ועוד מכמה מקומות, ע"ש. והנה מה שפירש הפנים מאירות שהכוונה באומרם שפתותיו דונצות נקצר היינו דוקא כשהאומר הוא אדם חשוב לכן השומעים מתקבלים את דבריו ונותנים לב להצין, ולתכופות שונים את הדברים ולא שפתותיו דונצות נקצר, לא זכיתי להצין, דא"כ יולא מזה שמועה נדבר תורה מאלם שאינו חשוב אין מן הצורך לומר צבס אומר, כי לא יועיל שהשומעים ישמעו את הדבר ויעיינו בו, וזה הוא דבר שאינו מתקבל על הלב כלל, כי אין מתחשבים בתורה אם האומר הוא אדם חשוב אלא העיקר הדברי תורה עצמם אם טובים הדברים או לא. וצפרט, הלא מפורש בילקוט משלי ט' על הכתוב אל תגזל דל כי דל הוא, שמי שאינו אומר דבר צבס אומרו עובר על לא תגזול דל, ולא חילק הכתוב כלל בין שהאומר הוא אדם חשוב או לא, ואדרבה לישראל דקרא כי דל הוא משמעו שאינו אדם חשוב כל כך.

תלמיד מובהק אינו צריך לומר בשם רבו.

ועוד כתב שם הפנים מאירות דתלמיד מובהק אין צריך לומר השמועות צבס רבו כי הכל יודעים שכל מה שהתלמיד אומר הם דברי רבו, אלא תלמיד חכם היינו לומר צבס רבו החזר כי יש חשב שלא ידעו השומעים שזו היא תורת רבו מפני שאינו תלמיד מובהק אלא תלמיד חכם. וזהו הרצוה הכלל מסביר היטב את הירושלמי צפרק ה' קורא: רבי יוחנן הו' מסתמך על ר' יעקב והו' ר' אלעזר חמי ל' ומסמך ל' מן קומיו, א"ל תרין מילין עבדי לי הדין צבלאי חדא דלא שאיל צבלאי וחדא דלא אמר שמעתתא מן שמי, ומפרש הגאון ה"ל דשני העינים יש להם קשר, כלומר, דר' יוחנן אמר דממה נפשך אחד מן הדברים שעושה ר' אלעזר נגדו הוא שלא כדת, אהיינו, דתלמיד מובהק חייב לשאול צבלוס רבו ותלמיד חכם רבו אינו חייב, אולם תלמיד מובהק אינו חייב לומר דבר הלכה צבס רבו כי הכל יודעים שכל מה שהוא אומר הוא מתורת רבו אבל תלמיד חכם חייב לומר צבס רבו כנ"ל, וזה שהקפיד ר' יוחנן אם אין ר' אלעזר שאל צבלומו משום שמחזיק עצמו לתלמיד חכם ולא לתלמיד מובהק, א"כ אמאי אינו אומר דברי תורה צבמו, ה' תלמיד שאינו מובהק חייב לומר צבס רבו כדי שלא יעשו השומעים שהיא תורת עצמו, ודפח"ס.

והנה מה שכתב צעל פנים מאירות מפורש צימות ל"ו: יהושע יושב ודורש סתם והכל יודעים שגורתו של משה היא.

וצירושלמי ריש פ"צ דצרכות מפורש ג"כ דר' מאיר לא אמר משמי' דרע"ק משום דהכל יודעים שהוא תלמיד מובהק של רע"ק. וראה יו"ד רמ"ג. וכן מפורש בתוס' צ"ק ס"ז ד"ה רבה אמר, ובכ"מ, שלא היו טועים אלא צין ר' פפא לרצא שהי' רבו ופעמים כשהי' אומר ר' פפא דברים צבתם היו סגורים שדברי רצא הם (מפני שרצא הי' רבו מובהק של ר' פפא) אבל צין דברי רב פפא לדברי רבה לא היו יכולין לטעות, ע"ש. ומאחר שרב פפא השמיע דברי רצא רבו צבתם ולא אמר שרצא אמרם משום שהכל ידעו שהוא רב פפא הוא תלמידו המובהק של רצא וכל תורתו שנתע מרצא, אבל לא היו יכולים לטעות צין רב פפא לרבה כי אלמלי היו הדברים של רבה לא הי' רב פפא אומרם סתם אלא הי' אומרם צבס אומרם צבס רבה. הרי מפורש דתלמיד מובהק אינו צריך לומר צבס רבו.

אולם צעזם הענין שזמעת החליטו הגדולים ה"ל דכל הטעם שצריך לומר דבר צבס אומרו הוא כצדי שהיינה שפתותיו דונצות נקצר ומזה הוליד הפמ"א דין חדש דכיון דקמי שמיא גליא אין מן הצורך להזכיר הדבר צבס אומרו אלא כשהאומר הוא אדם חשוב וכו' כנ"ל, אינו נראה כלל, דא"כ אין הקפידא אלא כשכבר האומר מת והוא צקצר, אבל האומר דבר שלא צבס אומרו צזמן שהאומר הראשון הי' אין קפידא, דהא לא שייך צי' שפתותיו דונצות נקצר כי הלא הי' עדיין, וזה אינו

שם צראשי שיטות, וכי צבציל שום המאס יחסרו תיבות או יוספו או יהפכו, עליהם נאמר שום מחית לעולם ועד. וקרוצ הדבר, שסופרים רעים היו עושים כן צכתיבת צבאים וכתובים כדי להצליט את שמותם צראשי השיטות, כי אי אפשר לשער שעשו כן צכתיבת ספרי תורה כי הס"ת יהי' פסול.

אולם צהסימנים: תתרכ"צ, תתשכ"ח, תתת"כ, רצינו מיען את המתרגים שלא יכתבו את שמותיהם על צינוריהם כדי שלא יהנו מזה צעולם הזה ולא יפנס סכרם לעולם הצא, ועיקר טעמו הוא מדגיש כי רוצ צדיקים שגזרו למעלה שצרכו את שום על שם תורתם (פירוש שצכו להצר צינורים צתורה) פעמים ולקין צזרע זכרים (פירוש שאינם זוכים לצנים זכרים) כדי שלא יהי' להם הנאה כפלים. וזה הוא צנדפס סימן ש"ח, עיין שם.

והמתמיה צזה הענין הוא שרצינו אלעזר מרגומיא, שהכל מיחסים אותו לתלמידו של רצינו יהודה הסקיד, צהקדמתו לספרו הרקח כתב שקרא שם הספר, "רקח" לרצו את שמו אלעזר כי רקח צגימטריא אלעזר, וכתב שם שכל אדם צריך לרמח את שמו צספרו, כמו תנא דצי אליהו התתחיל, "ויגרש" את האדם, כי ויגרש עולה כמספר תנא דצי אליהו, ועוד שם רמזים של שמות המתרגים של מדרש תדשא ועוד, שלא אדע לכוון את המתספרים. וצע"כ שאין כוונת רצינו צהספר חסידים אלא ליען מתורת ענוה יצירה שלא לכתוב צלשון גאווה, "אני פלוני צן פלוני תצתי את הספר" לשון רצינו לקמן צסימן תתשכ"ח, מפני, כשנהנה את הלב ממה שעשה הרי קבל את עולמו צזה העולם" דקדק רצינו וכתב: כשנהנה את הלב "ממה שעשה" כלומר, יש שמחה והנאה לאדם ממה שלומד ומחדש צדברי תורה וממה שזכה לכתוב דברי תורה שיהיו נשארים לעולמי עד, ויש שמחה והנאה לאדם מה שמוציא לאור את צינורו ויראו אחרים כי הוא ידען ולמדן. השמחה והנאה שיש לו לאדם ממה שלומד וממה שחדש זו עצמה היא מנוה, אבל הנאה ההיא עתיד לקבל שכר כמו על הלימוד, כי הלא כן כבר פסק מרן זצ"ל צהקדמתו לספר הצהסידר אגלי טל וכתב: ואלדרבה זה הוא עיקר לימוד התורה להיות שם ושמח ומתענג צלימודו ואז דברי תורה נצלעין צדמו (הנינים): דברי תורה נצלעין צדמו לקוח מאצות דר' נתן, גצי הלומד ילד למה הוא דומה), אבל הלומד לשם מנוה ומתענג צלימודו הרי זה לימוד לשמה וכולו קדש כי גם התענוג מנוה, עכ"ל. וראה מה שכתבתי מזה צח"א דף ק"פ. אולם ההנאה שיש לו לאדם ממה שמוציא את ספרו לאור, וצפרט אם אינו מתכוון לצכות לאחרים שילמדו צו ויהי' להם לתועלת, אלא למען דעת כל מי שיקרא צספרו כי הוא ידען ולמדן, צודאי שאין צנהנאה זו שום סרך מנוה, והואיל שהנאתו היא שידעו אחרים, הרי ההנאה זו נמשכת וקיימת כל זמן שיתקיים ספרו צעולם, ממלא שלעולם הוא נהנה הנאה שאינה של מנוה, לא ממה שלמד אלא ממה "שעשה" כדברי רצינו והרי קבל את עולמו צזה העולם, אבל לרצו שמו צספרו צודאי שאין זה צכלל דברי רצינו, וצכוים דברי רצינו הרקח שכתב שכל אדם צריך לרצו את שמו צספרו כנ"ל, וכן נהגו כל גדולי העולם שמוצירים את שמותיהם על ספריהם.

והראיות צבס הגדולים להרצ הקיד"א ח"צ אות ז' שהצריך דבר זה והציא דברי רצינו, ולפלא שלא הזכיר מדברי הרקח. גם הציא דברי שו"ת פנים מאירות צהקדמתו שמתפק אם אין מן הראוי לאדם להזכיר את שמו על ספרו או אפשר שצריך האדם להזכיר את שמו על ספרו כדי שהיינה שפתותיו דונצות נקצר. ומסיק דלענין שהיינה שפתותיו דונצות נקצר אין מן הצורך שהי' יאמר הדבר צבס אומרו דהא קמי שמיא גליא, ואפילו אין האומר משמיע הדבר צבס אומרו גם כן שפתותיו דונצות, אלא עיקר הקפידא שיהיו אומרם צבס אומרו הוא כשהאומר הראשון הוא אדם גדול אז יש חיוב לומר צבס

או את הדברים, אבל אסור משום שזעל הדבור יש לו זער מגזילת קולו, והוא כעין דאמרינן בנסהדרין ל"ז, זערא נשעתא מי לית ליה, פירש"י הלכך גזל הוא אלא שאין ציט דין ישראל נוקקין להשיצו נפחות משום פרוטה דנחר הכי מחיל ליה, ובישראל צישראל נמי אסור, ומעזר לא עזר, דכתיב לא תגזול והשיצ את הגזילה, אמריי דהשצון ואידך לא וכו', מנאיר דמימי שאינו צהשצון נמי אסור מן התורה, ומיילא גבי כ"ד הגם דאינו צהשצון אפשר דיש צו איסור דאורייתא.

אלא דיש לחלק ולומר דעד כאן לא אמרו דמשום זערא נשעתא הוי איסור תורה משום גזל דוקא התם גבי עכו"ם מישראל צפחות משום פרוטה, דהא גזל ממונו דנר מה, יהי אפילו פחות משום פרוטה, לכן לענין איסור תורה הרי זה בכלל גזל, אבל כג"ד דנאחמ אינו נחל ממונו מאומה ולא מחסרו כלל הגם שיש לו להנצל התקליט הראשון זערא ממה שהשי מעתיק דנריו אין זה בכלל גזל אפילו לאיסורא זעלמא, דאנו מי שמזער את הנירו יש צו משום דררא דגזל.

גזלן המרויח ואינו מחסר להנגזל אם חשוב גזילת.

אמנם יש לחקור אם גניצה וגזילה היא רק כשהנגזל או הנגנב נחסר דנר מה והנגנב או הנגזל מרויח דנר מה, או שמה די נאחמ שתהי' בכלל גניצה וגזילה, היינו כשהנגנב נחסר ואין הגנב מרויח, או כשהנגנב מרויח ואין הנגנב נחסר, כעין כ"ד שאין הנגנב נחסר דנר מה כי אין המעתיק את הקול או את התקליט נחסר כלל מקולו של המשמע.

והנה צרור שזה המחסר את הנגנב ואינו מוסיף לעצמו לא יזייר אלא נזיזיה, שכל מזיק מחסר לנעלים ואינו מוסיף לעצמו, אבל צאופן אחר לא משכח לה, דהא אם יגנוב או יגזול דנר השוה אלף זוז' להנעלים הגם שלהגזלן אינו שוה כלום הרי הוא גזלן או גנב של אלף זוז' והוא ישלם כפל של אלף זוז', שהרי החפץ יש לו שוויה של אלף זוז' ומה לנו צוה שאנלו אין החפץ הזה שוה כלום, אולם צאופן שאין כאלו שום חסרון להנגזל אלא הוספה להגזלן על ידי גניבתו או גזילתו, יש לעיין אם זה הוי בכלל גזילה וגניצה.

ומדברי הש"ס נרכות ה' גבי רב הונא תקיפו לי' ארבע מלאה דני דחמרא, דאמרינן שם בנר גננא גנוב וטעמא טעים, פירש"י, הגונב מהגנב אף הוא טועם טעם גניצה, הרי דאף שאינו מחסר להנגב, כי מה שייד לומר שמחסר את הגנב הלא אינו של גנב, ואין כאלו אלא הוספה לעצמו לכל זאת חשוב גניצה.

אלא דמהתם יש לדחות, דהא כבר הקשה שם המרדכי כג"ק צהם דנינו קלונימוס הא קיי"ל עידי אינש דינא לנפשי' ואמאי נענש ר"ה, וכבר הארכיכו הפוסקים צוה, ראה מהרי"ק שורש קס"א, ונתומים חו"מ סימן ד' אות ז' שהאריך הרבה צוה, ומשמע שם דר"ה לא נטל אותם הזמורות שהיו שייכות אליו אלא זמורות של הארץ, ע"ש. ומיילא אין משם רא' דהא אפשר להגונב מן הגנב אותו דנר שגנב הגנב הראשון אין השני עושה מעשה גניצה כלל דמכיון שאין החפץ של הגנב א"כ לא החסירו כלל ולא שמה גניצה.

אולם צחידושי לז"ק הוכחתי להגונב מן הגנב הגם שאין מחסר להגנב הראשון כי אין הדבר שלו לכל זאת בכלל גניצה היא, ואין צין הגונב מן הנעל הבית וצין הגונב מן הגנב אלא תשלומי כפל בלצד, שהגונב מן הגנב אינו משלם כפל, דאמרינן שם דף ס"ז על מה דתנן אין הגונב אחר הגנב משלם תשלומי כפל, אמר רב לא שנו אלא לפני יאוש אבל לאחר יאוש קנאו גנב ראשון וגנב שני משלם תשלומי כפל, ע"ש. והנה דין זה נלמד מקרא דוגונב מציח האיש ולא מציח הגנב, כלומר, אי לאו קרא הו"א דגם הגונב מן הגנב משלם כפל. וקשה הא לפי דברי רב, קרא מיירי קודם יאוש ואין החפץ של הגנב,

נכו, כי הלא ר' יוחנן הקפיד על ר' אלעזר שאינו אומר דברי תורה צמנו צחיים חיותו של ר' יוחנן וכן צכתניות כ"ה הדר חזא לר' אלעזר ציות אמר שמעת מיני דנר נפחא ולא אמרת לן משמי' ע"ש. ורב שעת איקפד על רב אידי שלא אמר הלכה משמו ואמר מלון דעקין ליעקניה אקרנא (צכורות ל"א), וכן צפסחים ק"ד: דברצנותי דמר ובררותי דמר גרמא לי' למר דלא תימא שמעתתא משמוי, וכן עוד הרבה פעמים צש"ס שהקפידו על שלא נאמר דנר צמנו צחיים.

המעתיק ספרו של חברו או המעתיק תקליטים של אחרים.

ובל מן דין נראה שיעקר הקפידא היא מלתא דגזל, כלומר, האומר דנר תורה הרי הוא הנעלים של אותו דנר, כהם שכל יולר הוא הנעל של הדנר אשר ייר, והחילוק צין תורה לשאר דברים הוא, שצשאר דברים אסור לו להאדם להשתמש בדנר המשתייך למצירו ואם משתמש צו צלי רשות הנעלים הרי הוא גזלן, אולם צדברי תורה מותר לו לכל אדם להשתמש ולמסרם לאחרים צלי רשות אלו הראשונים שאמרו את הדברי תורה, אולם צנתאי שיאמרו צהם אומרים ואם לא הרי זה בכלל גזל כמו שהצחתי מהדרש צילקוט (והמג"א סימן קנ"ו הביא זה צהם מיימרא צפ"ק דנדרים, ובסימן תש"צ צכתני מזה), ומיילא אין נפ"מ אם האומר השמועה חי או לא. ומה שאמרו בהרבה מקומות העעם של שפתותיו דונצות צקצר, הכוונה היא צוה לצל נאמר דאיסור זה אינו אלא צומן שהנעל השמועה חי חזל לא לאחר מיתתו משום דאין למת שום נעלות על שום דנר, וגם אינו דומה לשאר נכסיו שהוא מוריש ליורשיו אבל אין אדם מוריש תורתו ליורשיו, וצפרט כאלו שאם צאנו לדון מתורת ירושה, עלינו לומר שחייב לומר את ההלכה צהם יורשיו, וזה חי אפשר, דהא היורשין לא השמיעו את הדברים מעולם, כי משונה נכס זה משאר נכסים, דצשאר נכסים אין לו להמת נעלות מפני שאי אפשר לו ליהנות מהם לאחר מותו, אבל על דברי תורה יש לו להאדם נעלות גם לאחר מותו, והיינו אותו הנעלות והזכות שהי' לו צחייו שיאמרו את ההלכה משמו, כי גם לאחר מותו הוא נהנה אם אומרים דנר צמנו כי שפתותיו דונצות צקצר, והנן.

והנה צמשמיע דנר תורה, שאנו דנים עליו, הוא דנר צצקול גרידא, דהגם שיש אפשרות לכתוב הדברים אבל עלם הדנר הוא הקול שהאומר דברי תורה משמיע צקולו את מה שחידש, ובכן יש כאלו שאלה עיונית אם יש צוה משום גזל. וצח"א דף רמ"ה הארכתי צנדר מה דאמרינן אין צקול דין גזל היינו כשאדם תוקע צשופר של צנירו שהקול הוא שלו ואינו משתמש אלא עם השופר שאינו שלו לצורך קולו, ע"ש. וראה ג"כ מה צכתני צח"א דף רכ"ג צדין האוסר ספרו על צנירו. ולכן השאלה מה הדין אם אדם מעתיק ספרו של צנירו מצלי להעלים את שם הראשון שינר את הספר, אם יש צוה דין גזל, כלומר אם יכול הראשון לעכב על השני שלא להעתיק ומה גם שלא למכרו או לא, וצנעיניס אלו כבר צכתנו תשונות רצות צומן שהדפיסו את הש"ס קלאוויטא. אולם כל זה לא נאמר אלא צדברי תורה, שאין להנעלים שום נעלות על דצריהם וזה שייאמר הדנר צהם, אבל צדורותינו אנו נולדה שאלה חדשה, ובשאלתי צכעין זה צדברים שאינם דברי תורה, כגון המשמיעים הרצאות או שירה וזמרה צדברי הראדיא והשומע מעתיק את הדברים צתקליטויס, או שהראשון מחרט את דצריו צתקליט והשני מעתיק את התקליט צכדי למכרו, אם זה הוא מסוג גזל או שמה אין צוה דין גזל משום דאין צקול דין גזל והלא לא גזל דנר זולת הקול.

ובסימן תס"א צח"א הכ"ל צכתני דהגם דאין צקול דין גזל משום דאינו צהשצון, דהא חי אפשר להשיצ את הקול

תשנ. אחד סופר פיים ספר לכתוב לזקן והיה הסופר רוצה לכתוב אני פלוני בן פלוני כתבתי זה הספר לפלוני בן פלוני אמר לו המזכירו איני רוצה שתכתוב שמי על הספר שכתבת לי אמר לו למה אמר לו כי כמה כתבו בן ולא נתקיים בידם וכיר זרעם כי מכרוב .

תשנ. (א) אחד היה כותב על הקערה שלו חלב וחקק האותיות ובקערה האחרת כתב בשר כמו בן חקוק כדי שיכירם שלא יבא לאכול בשר בחלב כלומר בקערה ישום בשר שאכל בה חלב אמר לו הכירו [א] מוטב שלא לכתוב פן יבא במקום המנוסת ולא אוכל בשר בחלב.

תשנ. מי שמשכיר סופר לכתוב מספרים לעשרים וארבע ספרים יעשה תנאי עם הסופר שלא יעשה המסורת ציורים עופות וחיות או כאלו ולא שום ציורין מה שהתחילו המסורת לכתוב בספר עשרים וארבעה ספרים (א) כי הראשונים היו בקיאים במסורת לכך כתבו בספרים [א] ואם יעשה ציורים איך יראה ועוד לא יכתוב בצירי הרף כי כשיראה ברף לא יראה מה שבצירי הרף פונה לעומת פניו אלא צריך להמנות הצד אליו ומה שברף לא יהיה מול פניו.

תשנ. תורה נביאים וכתובים שכתב בהם הסופר להפך התיבות או האותיות או הפסוקים כגון (בראשית מט יז) יהי [א] דן נחש עלי דרך לא יכתוב למעלה ב' על הראשון וא' על התיבה האחרת להודיע שנכתב להפך כדי לקרוא המאוחר קודם המוקדם אלא ימחוק מה שמעך ויכתוב בסדר וכן באותיות ובפסוקים שהקדים המאוחר ואיחר המוקדם לא יכתוב למעלה ב' א' אלא ימחוק ויכתוב בסדר או יתלה למעלה תיבה שיחא בסדר חוץ מן שעל פי המסורת מאוחר ומוקדם וכן בפסוקים וכן בתפילות וברכות שמתפללים כי מחמת שהתפילה שגורה כפיו יקרא כמו שרואה כתוב בפניו [ב] ואל יחוש הסופר על הקלף.

תשנ. הכותב פידור תפילות ובא לכתוב פעמים דבר אחד שכבר כתבו כגון מפני חטאינו וכתב את יום חג המצות הזה יכתוב פעם שנייה לצורך שבועות וגם לצורך סוכות מפני שיש שמתפללין שאינן בקיאים ואם יהיה כתוב ביום חג המצות והוא חג השבועות יטעה ויאמר כמו שהוא רואה כתוב לפניו ואם כתב סתם יום חג פלוני גם יטעה הקורין בו ואם כבר כתב רצה והחליצנו במנוחתנו באתה קדשתה יכתוב עוד בתפילת ישמח משה ובתכנת שבת ועל כל תפילה יכתוב

משנת אברהם

כזה שהול לזין תכלית. ככל אופן מפורש נקרא ונש"ס שחנניה שהיה גונג דברים שנאמרו לירמיה והוא השמיע אותם שלא נשמו של ירמיה נקרא גנג ונתחייב מה שנתחייב, והוא נקור לאזן לדברי הנ"ל.

סימן תש"ח

[א] מוטב שלא וכו'. נראה שהכוונה שהמשש שאל יתמלאו החריצים צטיט אז לזקן ולא יהי' הסתב נראה ויהליפו את של גשר נצל חלב, לכן מוטב לעשות חריץ על כלי אחד לז, כגון לחקוק, "חלב" דהגם שהסתב לא יהי' נקרא לזל מקום הכתב יהי' נראה וידעו שהשני צלי שום חקק הוא של גשר.

סימן תש"ט

[א] ואם יעשה וכו'. לזן ככונת רבינו נצטיל איסור ציורים, דהא לזן ציור לזלן שום דררא לזיסורא, ונהנדפס ככל הדפוסים כתוב: שלא יעשה ציור כעופות וחיות או לזלן. חלל עיקר ככונת רבינו שלא יעשה הציורים כדי שהמסורות יהיו נראין ונקראין היטב. זה שנתן טעם לדבריו ואם יעשה ציורים איך יראה.

סימן תש"י

[א] ידי דן וכו'. ננדפס: יהי נחש דן עלי דרך. והכוונה שלא יסמן על הניב נחש צב ועל הניב דן צל' להראות שצריך להיות נקרא דן נחש, כי הקורא יטעה מכל מקום ויקרא יהי נחש דן, וזה אינו מן הראוי ואל תפתח פה לשון. ולזן המודובר כזלן מספר תורה חלל מתנ"ד, כי ספר תורה צדלי שפסול צעעות כזה. [ב] וא"י יחוש וכו'. המפרש ננדפס כתב שמכאן מתחיל הסימן הסמוך.

וא"כ הגנג השני לא חסרו להנגג הראשון מידי ולזן השני גנג כלל ולזן ס"ד שישלם הגנג השני כפל ולמה לי קרא לפוטרו, אי חמרת נשלמל דקרא מיירי לאחר יאוש שקנאו הגנג הראשון ניאוש שפיר לזטרך קרא לפוטרו חלל לרב קשיא. ונע"כ צריך לומר דלפילו מיירי קודם יאוש ולא קנאו עדיין הגנג הראשון, לכל זאת הגנג השני עשה מעשה גניבה צלשר הוסיף לכסויו דבר שאינו שלו, הגם שלא הקסיר להנגג הראשון, שהוא עתה הגנג, כלום, ולחלמל קרא דוגנג מצית הליש הו"ל דישלם כפל לכך צריך קרא דגירת הכתוב הי' דהגם שהוא גנג יהי' פטור מתשלומי כפל. הרי דגם מי שזמרצה על נכסיו שלא כדת הגם שאינו מחסר את הגנגג הרי הוא גנג, ומחילל נדגון שהנחתי למעלה, יכול המשמיע הראשון לעכב על אחרים שלא ישתמשו בדבריו ובהראיותיו ודומה.

"קיבוסת", גונג דברים.

ויש להניח ראי' ממוקרא מפורש ננציאליס שהגונג דברים גנג שמה, שהרי כך מפורש צירמיה כ"ג"ל, לכן הנני על הנציאליס נלוס ה' מונגני דברי לזיש מלת רעהו. ונש"ס סנהדרין פ"ט מנאר דהמתנגז מה שלא נאמר לו, כלומר שנאמר לנציא אחר ולא אליו, כגון חנניה צן עזור דקאי ירמיה צוק העליון וקאמר כה אמר ה' לצלות הנני שזר את קשת עולם, חתא לזיה צוק התחתון אמר כה אמר ה'. וצירושלמי סנהדרין י"ד"ה' איתא: רבי יהושע צן לוי אמר חנניא צן עזור נציא חמת ה' כלומר, לא השמיע נבואה שלא יראה מפיו של הקצ"ה כדרך נציאי שקר, חלל שהי' לו, "קיבוסת" והיה שומע מה צירמיה מתנגז צוק העליון ויורד ומתנגז צוק התחתון, ולפי הענין צריך לפרש שהיה לו לחנניא חזו מין כלי אשר קלט את דבריו של ירמיה צוק העליון והכלי השמיע את הדברים לחנניא, חמרת לא חדע לפרש הינן "קיבוסת" כי אי אפשר לפרש שהיה לו לחנניא חוש וכשרון נבואי יתיר שהיה שומע צמקומו מה צירמיה משמיע צוק העליון כי לזן מסתבר שהחוש הנבואי שהקצ"ה מחונן צו את הנציא יהיה הגורם לגניבה ולנבואה שאינה חמתית, ועוד למה יחונן ה' את הנציא ככשרון

תשט. (א) צ"ל לפי שאין אנו בקיאים במסורות והראשונים היו בקיאים בו.

תשח. (א) כתבו הרמ"א והלבוש יו"ד סי' פ"ט: נוהגין לעשות סימן בסכין חולב וסימן חריצי חלב.

כי לא ידע לחזור למעלה ועוד צריך לפסוק עד שיחפש אנה הוא וכן אצל כל מפני הטאניו ויעלה ויבא אצל כל אתה בחרתנו. וכן כל כיוצא בו שכל מי שאינו בקי בא לפסוק או לפסוק עד שיחפש על כן יכתוב הכל בפירוש (א) ויכתוב אותיות מלאים כי כותבים מלאים [א] למו שאינו בקי כגון שרוצה לכתוב ומהר לבנו לעבדך באמת יכתוב ומהר (ב) לבינו מלא יו"ד לעובדך מלא וי"ו שבת קודשך אוהבי שמך וכיוצא בזה.

תשיב. וא"ל יכתוב אדם תפילין ומזוזות וספר תורה על קלף חלק יותר מדי (א) או דיו רע שגורם לימחק ואם כתב אות מתיבה סמוכה לחכירתה (ב) שתינוק שאינו חכם כל כך קוראה עם תיבה שבצידה פפולה כגון שמעי ישראל או כתב כך שם עישראל הרי ע' אצל ישראל ועל אות שתינוק שיודע אל"ף ב"ת להכיר ובתפילין אינו יודע התיבה אם נכתב שום אות שלא כהלכה אם יקראנו בשירה שלא יקרא לבי"ת כ"ף או לכ"ף ב"ת.

תשיג. כשיש לאדם להביא עמו ספר ודיו ודבר לת אל יבוא בפעם אחת פן ישפוך על הספר ואם קרן שחוא פתום יקשור באזור שבמתניו וכתוב (יחזקאל ט ג) קפ"ת הסופר במתניו.

תשיר. אדם שכותב טעות ובעוד הדיו לח וחוא מקנה הדיו באצבעו לא יקנה אצבעו שהדיו עליו שלקח מן הקלף לא יקנחנו במנעלו.

תשמו. סופר שהיה כותב את השם ותיבה שלפני תיבת השם לא האיר כתיבו שצריך להעביר הקולמוס עוד עליו כדי שיחיו האותיות של תיבה שלפני השם נכרים יפה כדיו וכבר התחיל לכתוב את השם ולא כתבו כולו לא יתכן שיפסיק באותיות של שם ויאיר תיבה אחרת.

תשין. (א) כשמרובה דיו על האות לא יקח ממנו דיו לכתוב השם ולא מן השם ויכתוב אות אחר.

תשין. אם היה סופר כותב והגיע לכתוב אלפי וכתב אלקוף לא ינקר על ד' פאילו אין ד' מן התיבה (א) אלא יניח כל התיבה כך [א] ויקרשה ויכתוב אלפי.

משנת אברהם

כלו מהקו ואסור למחוק את הנטפל להשם מאחריו, או שמה כוונתו שאין הנקוד מועיל כלל לחסר את האות ומלאה שהס"ת פסול הואיל וכתובו זו אלוהיך צמקוס שצריך להיות אלוהי, לכן אומר רבינו לכתוב עוד פעם את השם אלוהיך כראוי. **ובאבות דר'** נתן פירק ל"ד איתא צנויה נקוד על התיבות והאותיות, עשר נקודות צנויה חלו הן וכו' וזש משמע דאין הנקודות צלות לחסר את התיבות או את האותיות, דא"כ הס"ת פסול משום חסירות, אלא דהנקודה צלה לפרש את כוונת הכתוב, כגון ישפוט ה' בני וצידק נקוד על יו"ד צנינד, מלמד שלא אמרה לו אלא על הגר, וכן כולן שס, ומה דאיתא שם נקוד על לנו ולגנינו ועל ע' שצעד למה אלא כך אמר עזרא אם יבא אליהו ויאמר לי מפני מה כתבת כך אני אומר לו כבר נקדתי עליהן, ואם יאמר לי יפה כתבת אעזר נקודה מעליהן, דמשמע לכאורה דהנקודות מחסרות את הכתב, אולם צפסקי תוס' צמנחות צפרק כל הקרנות סימן רנ"ז איתא שערסל אמר אם יאמר משה למה נקדת אשינ הלל לא מחקתי, מתנזר דאין הנקודה מוחקת את האות שתחתיה. ומכאן פסק הט"ז ציו"ד ס' רע"דז', דספר תורה שאין זו נקודות הראויות להיות כגון על אליו איה שרה או בשאר מקומות שאין לפסלו צניל כך, דהא על כל פנים כתב את הס"ת כנתינתה מסיני, שהנקודות שאמרו חכמים הם מתקנת עזרא כדאיתא צפסקי תוס' הנ"ל ע"ש. והגם דרש"י משנה דפסחים ל"ג: נקוד על ה"א לומר לו מפני שרחוק ודאי וכו' כתב: וכל ניקוד למעט הדבר צל דמשמע סמויה להא תינה מהכא. עכ"ל, אין הכוונה דזו הנקודה מוחקת את התיבה צמועל אלא דהנקודה צלה לדרוש צנר מעגנה של התיבה, וכן הוא צרש"י סנהדרין מ"ג ד"ה והגלות, צתה הנקודה, לדרוש דאין מדה זו וכו', ולפי זה צודאי שכוונת רבינו שלא נקד את "ד שאלוקיך הוא דזה לא יועיל לתקן את הענין, וצדעת זקנים מצעלי תוס' צפרשת לצנים כתבו: כך אמר עזרא אם יבא משה רבינו ע"ה ויאמר למה כתבת אותם אומר לו לכך נקדתי עליהם ואם יאמר יפה כתבת אעזר הנקודה מעליהם, משמע שמתוך כך שהי' מסופק צנגלות אם הם לנו ולגנינו

סימן תשי"א

[א] למו שאינו וכו'. מה שכתוב צנמ"ק נש"ם דע"ז ט', כבר קדמו צעל לשון חסידים, ולדעתי אין זה ענין לדברי רבינו, דלא הזהיר רבינו אלא צתפילות למו שאינו צקי, ודוקא צמקומות שיבא לדי חילוף הדברים, לצנו חסר, יאמר וטהר לצנו, מנזירת צו, וכן לעובד חסר, שיאמר לעבדך חלילה לעשות איתך לעצו, וכן שנת קודשך חסר, יהי' המונן שנת המקדש איתך, וכן אהצי חסד חסר יעטל מו שאינו צקי צה' קמולה מלשון הצאה או נתינה. וצענין ס"ת לענין אם עדיף יתירות מחסירות, עי' צתוס' מנחות ל' ד"ה אצל.

סימן תשי"ז

[א] ויקרשה הכתוב וכו'. מדברי רבינו נשמע דצממות כפולים שאלה מיותר אין צריך לסלק את היריעה, דאם צריך לסלק את היריעה למה כתב רבינו ויכתוב אלוהי, הלא כתיבת השם הוא שלא לצורך, אלא ודאי דאיו צריך לסלק, אלא דא"כ למה לא כתב דצריך לקדר את השם הראשון, דהא צנמ' סופרים פ"ה איתא הכותב צ' שמות של קודש מקיים הראשון ומעכצ את האחרון ויש גורסין מתטב ושיניהן פירושו לצון קדירה, ועי' ציו"ד ס' רע"ז ט"ז, וגליון מהרש"א סס. ואפשר דדעת רבינו דאין לכתוב את השם על המתלית ולצנקה, דצוה יש דעות חלוקות, לכן אם הי' כותב שצריך לקדור את הראשון ויכתוב את השם השני הי' משמעו שיכתוב צמקוס שקדר, ויהי' צריך להאריך, או אפשר דרבינו לא צל ללמדיו צכאן אידך להשציר את הס"ת אלא עיקר כוונתו להשמייעו דאין הניקוד על האות מועיל להסחיר את האות.

נקודה על הכתב אי חשובה כמחיקה

והנה צנצרי רבינו יש להסתפק מה כוונתו, אם הכוונה שלא נקד על צ' משום דהנקוד מחסר את האות והרי הוא

צ"י. יתר על זה מצינו בבבלי עבודה זרה ט' א' וסימן ספרא בצירא תנא תוספאה ופירש הערוך ערך ספר: מנהג הכותב מקרא לכתוב בחיסור כגון משה בלא וי"ו לאמר בלא וי"ו אבל התנא מנהגו לכתוב התיבה מלאה בלא חיסור, הרי כי גם חז"ל אמרו שראוי לכתוב התיבות מלאות.
תשיב. (א) בשבת קליג ב: וכתב בו לשמו בדיו צנאר. (ב) מנחות כ"ט ב.
תשין. (א) עיין מ"ש הרמ"א יו"ד ס' רע"ד ס"ה שמתיר.
תשין. (א) שבועות ל"ה ב: לאחריו אינו נמחק.

תשיא. (א) כן נהגו האוונים הקדמונים כמו שכתב רבנו נחשון בחדושות גאונים קדמונים ברלין תרי"ח סימן א': והן שינוי. בשינוי שאמרו חכמים. (ב) צ"ל ליבנו וכן נהגו לכתוב בירושלמי ברכות פ"ד ה"ב ולא קנאת אדם תעלה על ליבנו ובבבלי ברכות פ"ז א' לבנו בלא יו"ד אחר הלמיד. וכן בירושלמי ברכות פ"ב ה"א בפעם שני יצא. מקום שנהגו לשאול אבילים בשבת, שם הלכה ז'. כגון פטרות דבריו קיימין פיטרוה לא אמר כלום גיטין ס"ה ועיין בבבלי תעמים תקצ"א צד 93 מה שכתב החכם שיר

תשיט. הבא לכתוב שם אם נזרמן לו רוק או צריך להשליך מחוטמו ירוק או ישליך מחוטמו תחילה ויקנה ידיו ואחר כך יכתוב ולא יתכן שיכתוב ובאמצע השם יפסוק או ירוק או ילכלך ידיו ולא יתכן כשארם כותב את השם שידבר או ישחק שנאמר (מלאכי א ו) לכם הכהנים בזוי שמו (שם ב ה) ומפני שמוי נחת הוא וכשארם צריך לנקבו לא יתכן [א] להזכיר את השם שנאמר (תהלים קג א) וכל קרבי את שם קדשו.

תשיט. מי שנותב את השם וכתב מקצת אותיות של שם לא ירוק רוק מפיו עד שיפיים השם כולו ואם שני שמות יחד כגון ה' אלקים לא ירוק בין זה לזה [א] עד שיכתוב שניהם.

תשכ. הכותב את השם ולא סיים כל השם ובא אביו או רבו או נשוא לא יסיר עיניו ולא יזוז לקום ולא ינוע ולא יסור עיניו מלכתוב עד שיפיים כל השם ואם שני שמות או שלשה או יותר כגון (א) (יהושע כב כב) ה' אלקים ה' אלקים ה' הוא יודע לא יקום ולא ינוע ולא יסור עיניו מלכתוב עד שיפיים את כולם וכתוב (דברים כח נח) ליראה את השם

משנת אברהם

שנחה שכתבו הגהות מיימוני פ"ד תפלה דאסור להזיף שאר דברי תורה מפיו, והזיף הרמ"א נס"י ז"ל, דלא קפיד רבינו אלא להזכיר את הד' עכ"ל, וכראיה דרבינו סמך על הירושלמי זכרות ז"ג. שמור רגלך כאשר תלך אל צית אלוך שמור עמך מן הטפים היוצאים מנין רגליך, הדל דתימר נדקים אצל נגסים אם איכול לסגול יסגול ע"ש. לכן לענין תפלה ושאר הזכרת ד"ת לא החמיר כל כך, אצל נכתיבת השם החמיר, א"כ תהא כוונת רבינו צנה שכתב להזכיר את השם, היינו נכתיבת ספר תורה שמונו המזוהר נסיון זה, כי הלל לא יפסיד כלל אם לא יכתוב עד אחר שיפנה. ועי' במראה הפנים לירושלמי שם שכתב דנש"ס דילן לא נשמע שיש חילוק בין דקים לנגסים, ונשם תשונת הרש"א ז"ל ס' קל"א כתב, ואם נשעת ק"ש ונכתיבה נתעורר בין לקטנים בין לגדולים ויכול להעמיד על עזמו קורא כדרכו, ואם רצה להרחיק ולהטיל מים אפשר לו לעשות כן ע"ש.

סימן תשי"א

[א] **עד** שיכתוב וכו'. במקור חסד נדפס סימן תתפ"ה, כתב נשם הגר"מ אריק ז"ל דהאיסור הוא משום שזכיר שם שמים על הרקיקה ע"ש. ולא ידעתי א"כ איך כתב רבינו נסמוך שלא ירוק עד שיפיים את השם כלי, כלומר כשכותב רק שם אחד, הלל הוי כמזכיר שם שמים על הרקיקה. ועוד דשיטת רש"י בנסהדרין ק"א ד"ה ונרוקק שזה דוקא בלוש, וכן הוא נמשכה שם, ואפילו לפי דברי הט"ז ציר"ד קע"טג', שהקשה איך רוקקין קודם ולאחרי כורעים, דמשמע שיש איסור אפילו בלא לחישה, אצל זה נרור דהיינו דוקא כשזכיר שם שמים צפוי, אצל לא נכתיבה, דכבר כתבנו כ"פ, דלא אמרינן כתב כדצור אלא נמוקס שהכותב חפץ צנה שיהי' כתבו כדצור אצל לא כשאינו רוצה צנה, דא"כ איך כותב הסופר שום שם נס"ת הא הוי הונה את השם באותיותיו, והדברים עתיקין. וכנראה טעם רבינו הוא כמו שכתב נסיון הקדום משום דהוי ציון להשם, ומסתמך על מה שנאמר לכס הכהנים צווי שמי. ובכל הס"ת סימן הנכחי הוא סיפא של הסיון הקדום.

סימן תשכ"ב

[א] **כיון** שגמר וכו'. אין מכלן סתירה למה שכתב לעיל נס"י תשי"ט, דהתם לענין ריקקה החמיר, אצל כהן להשיב שלום מותר כדאיתא ציר"ד ס' רע"ג, ומקורו בתוספתא וצירושלמי זכרות ע"ש.

סימן תשכ"ה

המזמין דיו לכתובת ס"ת

[א] **לכתוב** מה וכו'. ואל"ג שהזמין את הדיו שנקרנו לכתובת סת"ם נכל זאת מותר לו להשתמש

קודם שעזרו ישראל את הירדן אם לאו לפיכך נקד עליהם, ומכלן אהנו מציאים ראי' לכותבים בלא שרטוט ונוקדין שתי תיבות קודם שיכתבו השלישית, ואינם יודעים למה, ומכלן יש ללמוד שהנקודות כמחק מדקאמר עזרא לכך נקדתי אותן והרי הם כחילו לא נכתבו. עכ"ל, משמע מדבריהם דנקודה הרי הוא כמחק ממש, אולם עפ"ר הרמ"א עה"ת שם כתב וקשה א"כ דממעטינן הנסתרות מלה' אלקינו, א"כ על להד' אלקינו הי' לו לנקוד ולא על לנו ולצנינו. וי"ל דאין דרך העולם לנקד על השם, שנראה כמחק ולפיכך אין הנקודה על להד' אלקינו ומעפכים על לנו ולצנינו עכ"ל, וכעין זה נרש"י שם דף ת"ג ד"ה ונגלות לנו, והי' לו לנקוד את הנקודה הזאת על להד' אלקינו אצל, לאו אורח ארעא" לנקוד את השם וכו'. משמע דאין הנקוד ממחק את האות.

ודברי האבות דר' נתן הג"ל הם מקושי הצנה דמה שללה היא לעזרא למה כתבת כך הלל עזרא כתב כמו שהי' כתוב נספרו של משה רבינו. ונש"ס סנהדרין הג"ל אמרו למה נקוד, הפירוש, דכך נמסר מידי משה רבינו והטעם של הנקוד לכדרי' כדאית לי' ולר' נתני' כדאית לי' התם אצל מה שללה זו משתייכת לעזרא, ואפשר דהפירוש הוא דעזרא הי' נוספק אם הדין כר"י או כר' נתני', כלומר אם כר' יהודה הסובר שהנקוד צל ללמד שעגש על הנסתרות לאחר שעזרו את הירדן א"כ הנקוד ללמד גם ציני עזרא להורות שאהנו אחראים ורעזאים גם נעד הנסתרות, אולם אם הדין כר' נתני' דעל הנסתרות אין אנו ערצים לעולם והנקוד צל ללמד דכשם שלא עגש על הנסתרות כך לא עגש על הנגלות קודם שעזרו את הירדן א"כ ציני עזרא אין לנו שום צורך נקוד זה דמאי דהוי הוי, וזה מתאים להגירסא שנפקי תוס' הג"ל: אם יאמר משה למה נקדת, כלומר, הלל לאחר שעזרו ישראל את הירדן אין נפ"מ ננקודה זו, דנקודה זו צנה רק ללמד שלא נעגשו על הנגלות קודם שעזרו, אצל עכשו אין נפ"מ, אשיב הלל לא מחקתי, כלומר, נצטיל שהייתי נוספק אם כר"י לכן נקדתי, דהלל לא לקלקתי חלילה צנה דהלל לא מחקתי שום דבר מתורת משה רבינו.

[ובמקום] אחר פירשתי מה שאמר בתוספתא זכרות ה"י"ת, הנקדינן תופשין אותו על כך, שניב, "נקדנין" פירשו אלו שמתעצם לנגל את אחרים ואת דבריהם, ונקראים נקדנין, נצטיל שהיו רגילים לנקד על התיבות לשם ציטול ולשם מחיקה ככ"ל, וראה צירושלמי סנהדרין י"ג, ששה נפסי נעשו לו לפנחס שהאז זכרותו נראית — מפני הנקדנין, ומד"ר — הנקדינן].

סימן תשי"ח

[א] **להזכיר** את וכו'. נדפס כתב הרצ החיד"א ז"ל צפירושו, דמכלן משמע דלא סבר רבינו כדעת רבינו

הנכבד והנורא הזה וכתוב (מלאכי ב ה) מפני שמי נחת הוא, ואם נצרך לנקביו או זכרה אשתו עמו ונתקשה אברו לא יכתוב את השם.

זה מצאתי בספר אחר.

תשכא. וכן אם יוכל לעצור את עצמו כשמתפלל שלא ירוק בין שם לשם כגון ה' אלקינו ואם רוצה להתעטש מלמעלה אל יתחיל לכתוב ולא לדבר עד שיתעטש תחילה וירוק ואחר כך יכתוב וכן ידבר.

תשכב. הכותב את השם אפילו המלך שואל בשלמו לא ישיבנו היה כותב המשח שמות [N] כיון שנמר אחר מהם משיב. **תשכג.** הכותב את השם אם יבא אדם לפתח אל יראה מי נכנס עד שיגמר השם ואם שכח והביט או שמע קול זקן או אביו או מלך נכנס לא יעמוד כנגדו וכתוב (ישעיה מו יא) ובבדוי לאהר לא אתן.

תשכד. שמעון שכתב תפילין ומוזות או שאר דברים מרבני תורה והנה ראובן צריך לדיו או קולמוס לכתוב כתב לא יקח הקולמוס והדיו מיד שמעון מפני שמכסלו ממלאכת שמים.

תשכה. אם הטביל הקולמוס בדיו כדי לכתוב השם ונודמן לו לכתוב כתב על משכון או כתב אחר באותה טבילת הקולמוס לא יכתוב אלא יכתוב השם ויטבול פעם שנייה [N] לכתוב מה שחפץ.

תשכו. מעשה היה באחד שלא היה מניח לכתוב מדיו שבקרנו כי אמר כבר הזמנתיו לכתוב בו דברי תורה ולא יתכן שיכתב להריוט בו ואע"פ שאמרו (א) הזמנה לאו מילתא היא במקום שאוכל לקיים דברי אביו אקיים כל מה שאדם מחמיר על עצמו במקום דלא פתרי אהדרי על זה לא נאמר (קהלת ב יד) והכסיל בחשך חולך וכתוב (דברים כו ז) אבנים שלימות תבנה את מזבח ה' אלקיך וכתוב (שמות כ כה) לא תבנה אתהן גזית כי חרפך הנפת עלית ותחלליה [N] שמה יהנה האדם מן הפסולת.

תשכז. ואותו האיש לא היה משיב משקה בכלי אלא כפי שחפץ לשתות כי לא היה מברך על כלי גדול פן ישאר אלא משיב בכלי קטן ומברך ושותהו כולו.

תשכח. ובסעודה משיב בכלי מים או שם משקה כפי שפבור שהיה דיו לו [N] באותה סעודה (א) כמו שאמרו (ב) השותה כוסו בבת זכו' הרי קטן היה והיה זהיר לאחר שבירך שישתהו ולא היה נותן לגוי לשתות מאותו כלי

שהיה רגיל לברך עליו ולחם שבירך עליו המוציא (ג) לא היה נותן ממנו לעבד ושפחה ומן המוציא היה משאיר מעט ואובלו לאחר הפעודה או יבש במשקה על שם שיהא טעם של המוציא בפיו וכתוב (דברים כה ה) ברוך שנאך ומשארתך שירי מאכל (שמות כג כה) וברך את לחמך ואת מימך וכתוב (יואל ב יד) והשאיר אחריו ברכה. (ישעיה ג י) אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו ברבד שנאכל לא יגנה.

תשכט. ובסעודה משיב בכלי מים או שם משקה כפי שפבור שהיה דיו לו [N] באותה סעודה (א) כמו שאמרו (ב) השותה כוסו בבת זכו' הרי קטן היה והיה זהיר לאחר שבירך שישתהו ולא היה נותן לגוי לשתות מאותו כלי

שהיה רגיל לברך עליו ולחם שבירך עליו המוציא (ג) לא היה נותן ממנו לעבד ושפחה ומן המוציא היה משאיר מעט ואובלו לאחר הפעודה או יבש במשקה על שם שיהא טעם של המוציא בפיו וכתוב (דברים כה ה) ברוך שנאך ומשארתך שירי מאכל (שמות כג כה) וברך את לחמך ואת מימך וכתוב (יואל ב יד) והשאיר אחריו ברכה. (ישעיה ג י) אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו ברבד שנאכל לא יגנה.

משנת אברהם

יהי' ולא ידעתי מה קושיא, אדרנא מדהלריכה התורה פסוק מיותר פסל לך, ש"מ דנמוקו שאין היתר מפורש אסור, וגדולה מזו כתבו תוס' זמנות ל"ח ד"ה שלא יצוא, דאע"ג דנולד הדין הקדש שזה מנה שחיללו על שזה פרוטה מחולל, לכל זאת אמרינן שם גמ' שלא יצואו ליד מעילה, כלומר, לאו מעילה ממש אלא שלא היו רגוים ליהנות משל הקדש ע"ש, משמע דגם לאחר החילול חשבו הנאה מן ההקדש הגם שאין זו מעילה, ואינו של הקדש, אלא דגם מה שאדם נהנה מן ההקדש על ידי הדין של שזה מנה שחיללו, ג"כ צלל הנאה מן ההקדש היא.

ובמקום אחר הקשיתי לפני דברי תוס' ה"ל, מה מקשה זמנות ל"ט: וליטנו עליהן דיפקו לחולין. פיר' דה"נ יתנו מעיקרא עליהן דנכסיה שאם הוצרכו הוצרכו ואם לאו יהיו חולין ואמאי מתנה שיהי' לזנח אחר, ומשני גזירה שמה יאמרו מולין מכלי שרת לחול. משמע דמדאורייתא יכולים צ"ד להטות דיפקו לחולין, ואמאי, מי גרע מהקדש שזה מנה שחיללו צוה פרוטה, דחשבו נהנה מן ההקדש לפי דברי תוס' ה"ל, והכל נמי הגם דמן הדין ה"נ עושים התנאי שלא לחולין אצל עכ"פ חשבו נהנה מן ההקדש, וצריך לומר דתנאי צ"ד הוא שאם לא הוצרכו לא תחול על הנכסיה שום קדושה, אצל גזי שזה מנה על ידי החילול יולא מן ההקדש לחולין, וההקדש מפסיד.

הדיו לכתוב דברי חול, ונדלתי משום הזמנה לאו מילתא היא, אלא דקשה הלא צמינן הסמוך פוסק להחמיר כחז"י הזמנה מילתא, וקשה לומר דנסימין הנוכחי מיירי שאין לו אפשרות אחרת, אולם כבר הנלתי צמי' תרס"ג דברי השטמ"ק זרכות פ"ג צהא דנעי רב פפא יש זימון לבית הכסא או אין זימון. והקשה השטמ"ק מה קא מינעי ר"פ הא קיי"ל הזמנה לאו מילתא היא, ותימן דהיינו דוקא כשנמלך לאחר הזמנה קודם העשייה ורואה לתזור מהזמנתו אז אמרינן דהזמנה גרידא לאו כלום אצל כל עוד שלא נמלך הזמנה מילתא היא ע"ש. לכן דין הנוכחי שהטביל הקולמוס בדיו כדי לכתוב השם ונודמן לו לכתוב כתב של חול, האמנם שהדיו שנהקרן הוא מוזמן לכתוב ס"ת אצל הלא זה אשר הזמינו מתחרט ונמלך עתה לכתוב צלותו הדיו כתב של חול, אצל צמינן הסמוך שזה האיש הזמינו לכתוב ד"ת, ואחר צל לכתוב זו דברי חול, הגם שהאיש האחר לא יקח את הדיו בלעדי הסכמתו של צעל הדיו, אצל אין הוא נמלך מדעתו, כלומר לטובת או לצורך עצמו אלא צביל הצורך של השני, לכן המלכה זו גרועה היא, והגם שלדברי רנא גם צאופן כזה הזמנה לאו מילתא כיון דסוף כל סוף נמלך מהזמנתו, אצל צכגון זו מוטב לחוש לדברי אצ"י, ולטעם השני שהציא רבינו שמה יהנה אדם מן הפסולת, אפילו כשנמלך מעצמו ואפילו אין הדיו עוד ראוי לכתוב ס"ת אין להשתמש זו לכתוב דברי חול.

סימן תשכ"ח

סימן תשכ"ז

השותה כוסו בבת אהר

הקדש שזה מנה שחיללו על ש"פ

[א] **שמה** יהנה וכו'. צמקור מסד צנדפס סי' תפ"ח הקשה מחדרים ל"ה, פסל לך שני לחיות וכו' פסולתן שלך

[א] **שמה** יהנה וכו'. צמקור מסד צנדפס סי' תפ"ח הקשה מחדרים ל"ה, פסל לך שני לחיות וכו' פסולתן שלך

(ג) עיין אשל אברהם סי' קצ"ו סק"א.

תשכו. (א) טהורין מ"ז ב.
תשכח. (א) צ"ל: ואינו נקרא כמו שאמרו כו'. (ב) פסחים פ"ו ב.

תשכמ. כלי שהיה בו מים כגון כוס מלא מים ושפך מן הכוס לתוך הקדירה שיש בה עפצים לדיו ונשאר בכוס מן המים לא ישפוך בכפל שיש בו מי רגלים או רעי לשפשמו וכן אם שפך מן הכוס מים בכפל שיש בו רעי או לרחוץ ידיו מטונפות בצואה הנשאר בכוס לא ישפוך על העפצים.

תשל. אם הזה מן הריו על אצבעותיו לא יתכן שילך כך לבית הכסא שהרי הריו על אצבעותיו כשיקנח בהם אלא ירחוץ ידיו תחלה ואחר כך יכנס לבית הכסא.

תשל. חכם נכנס לבית הסופר שכותב כתבי קדש ראה קולמוס מונחין על גבי קרקע אמר לו בקולמוס שכתבת בכתבי הקדש ושם הקדש אל תזלזל בו ראה כשהתחיל הסופר הספר כתב תחילה בגליון בשם ה' אמר למה עשית כן

אמר על שם שפמך אצל בשם ה זה ספר אמר כתיב (בראשית ד כו) לקרוא בשם ה' זה ספר שצריך להתפלל שיצליחנו ושיפויים ולא לכתוב בספר בשם ה' דכתיב (דברים יג א) לא תוסוף עליו ולא תגרע ממנו וכתוב (משלי ל ו) אל תוסף על דבריו פן יוכיח כך ונכות. (א) ולא עוד אלא שזכה קנה ליטול ממנו קולמוסים לכתוב ספר תורה נביאים וכתובים.

תשל. אחר כשהיה כותב היה צריך כמה קולמוסים כשבוע לפי שהיה דוחק הקולמוס בקלף ותיקן לו קולמוסים מן עצם עגור מן השוקיים אעפ"כ כשהיה כותב מוזהר לא היה כותב אלא בקולמוס של קנה אבל דברים שבעל פה היה כותב בקולמוס של עצם אמר לו חבירו אם יפה אתה כותב בקולמוס של עצם [א]

תכתוב בו וכתוב (איוב יט כד) בעט ברזל ועופרת לעך בצור יחצבון.

תשל. אחר היה מעתיק מן הספרים ומן הפירושים והיה קורא בפיו וכותב וכל מה שהיה כותב היה קורא בפיו תחילה שאלו לו למה אתה קורא קודם שאתה כותב אמר קבלתי כשארם קורא ומוציא מפיו השרים שומעים ומכריכים אותו ועוד יזכור מה שיכתוב (א) וכתוב (שמות יג ט) למען תהיה תורת ה' בפיך וכתוב (שם ש) ולזכרון.

תשל. (א) מזהו נכתב תרתי תלתא מילין מן פסוקא מור עוקבן שלח כתב לריש גלותא דהוה דמוך וקאים בזמריין. (ב) אל תשמח אל גיל בעמים ר' אחא כתב זכר צדיק לברכה ר' זירא כתב ולא זכר (ג) המלך יואש ר' ירמיה

שלח כתב לר' יודן לשנוא את אוהביו ולאהבה את שונאיו.

תשל. אם אדם כותב בכתביו ה' (א) להיזתר מן הקב"ח [א] יבול למחוק שהרי אמרו (ב) בה' ב' נמחק לה' ל' נמחק אבל אלהינו נו אינו נמחק שכבר קדשו השם.

תשל. אין משנין את השם כלפי הדיוט כגון ששלח אחד לנדיב יהי כבוד אדוני לעולם ישמח אדוני במעשיו וזה לא יתכן שהרי אמרו (א) לא יעשה אולם וכתוב (שמות ל לב) וכמתכונתו לא תעשו כמותו (ב) אל תמירני וזה משנה את

השם להדיוט.

משנת אברהם

צנוה של עוף נודחי סמכו על העט"ז הכ"ל, אצל בעט של צרל שנתחדש זמן הרצה אחרי שהיו כותנים צנוה לא נהגו, והניחו המנהג כנראשונה לכתוב צנוה, אולם מדברי רבינו משמע דאם כותב יפה בעט ע"ש ואל צרל מותר לכתוב צו ס"ת. אלא דנאמת כפסוק הזה שרבינו מציא רח"י מנוח מפורש צור יחננו והיינו חקיקה, לצור הוא אצן קשה שאי אפשר לכתוב עליו אלא לחקוק צו. ורש"י שם כתב: בעט צרל יחננו צור ואח"כ, מעצירין את העופרת עליהם לתת לאותיות מראה שחרורית להכירם וכן דרך חוקק אצן ולא יתכן לפרש עט של עופרת שהרי כך היא אצל האצן עכ"ל, הרי שרש"י ז"ל מפרש בצרורל הוא חקיקה, אצל על הקלף הוא שפיר כתיבה, דהא אנו רואים שהעט של צרל אינו חוקק צהקלף אלא מציא את הדיו על הקלף, ואפשר דרבינו מציא רח"י מהמקרא הכ"ל שאפילו חקיקה צור נקראת כתיבה, משום דגם הלוחות ה' עשוין צחק ירכות כמו שכתבו התוס' צגיטין כ' ע"ג.

גרגר, שהרי קטן ה'. כלומר רצינו דקדק צניז, "כוסו" ולמה לא אמרו השותה את הכוס צנת אמת, אלא הכוונה דמי שרגיל לשמות כוס המזויק רביעית לוג מותר לו לשמותו צנתי פעמים מאלף שותה חצי רביעית צנת אמת, וממילא כששותה מן כוס קטן שאינו מחזיק אלא חצי רביעית מותר לו לשמותו צנת אמת, דהלא כך דרכו תמיד לשמות חצי רביעית צנת אמת, וכל הקפידה היא שאם שותה תמיד לא יותר מחצי רביעית לצל ישתה צנת אמת. וזה שאמרו שם צפסחים פ"ו: לא אמרו צכוסך קטן וכו'. ונראה דמה שכתב רבינו, "ומצרך ושותהו כולו" פירושו צנת אמת צלי שור כלל, דאל"כ אינו מונח למה לו לרצינו לתירוח זה דלינו צכלל השותה כוסו וכו', דמי יימר דזה הליש ה' שותה את הכוס צנת אמת, הא אפשר דה' שותה את כל הכוס צהפסקות.

סימן תשל"ב

כתיבת סת"מ בעט של מתכת

סימן תשל"ה

אות שנכתב לסמן את שם הקודש נמחק

[א] יבול למחוק וכו'. צצנועות ל"ה: אמרינן דשתי אותיות מן השם אלא שאינו שם לעצמן נמחק, כגון א"ד מחדני או ש"ד משדי, וגם אמרינן שם דלות שלפני שם הקודש נמחק כגון ה"י מותר למחוק את ה' שאין השם מקדיש אלא מה שנטפל מאחריו כגון אלוקירינו אצל לא מה שלפניו, ורצינו מיירי שכתב אות אמת לרנו על השם כגון הכותב צעור ה',

[א] תכתוב בו וכו'. ציו"ד סי' רע"א, הניח צסם המרדכי שיש לכתוב בקולמוס של קנה ולא צנוה, וצ"ד שם הניח צסם העט"ז דלא נוהגין כן, אלא כותבין צנוה, והטו"ז שם כתב דלולי הטעם שאין לכתוב צנוה כשם שאין לכתוב בעט של צרל משום דהוי חקיקה ולא כתיבה ע"ש, וצפסטות הטעם דמזהו מן המונחה לכתוב צקנה על שם שאמרו ולא עוד אלא שזכה קנה ליטול ממנו קולמוס לכתוב ממנו ס"ת נציחים וכתובים, סנהדרין ה"ו. ועוד, ומה שנהגו לכתוב

המלך.
תשלה. (א) צ"ל להיות רמו להקב"ה. (ב) שבועות ל"ה ב'.
תשלו. (א) ראש השנה כ"ד א'. (ב) סנהדרין ל"ח ב'.
תשלו. (א) צ"ל אלא אי"ב יודע שלא יזיק לשום אדם ואם כו'. (ב) צ"ל זהו טוב.

תשלא. (א) סנהדרין ק"ו א' ובמס' ד"א רבה פ"ד.
תשלב. (א) כן פסק הב"י ביו"ד סי' רע"ד סיב ומקור דבריו מהא דאמרינן בבא בתרא ט"ו ב': ומשה אומר וכותב, ועיין מגן אברהם סי' ל"ב סי"ק מ"ב.
תשלו. (א) ירושלמי מגילה פ"ג ה"ב מובא בתוס' גיטין ו' ב' ד"ה אמר ר' יצחק. (ב) צ"ל ישראל אל תשמח בעמים אל גיל. (ג) יואש

ולרצנן דפטרי גני שנת, אפשר דמודי נהא, דשאני שנת דענין שיעור. של כתיבה וליכא, ואפילו נאמר דאין חילוק לרצנן בין שנת לענין מוחק את השם, אצל עכ"פ אסור, דהא רצנן לא התירו בשנת אלא פטרי מהטאת אצל אסור. אלא דיש לדחות דהא דאסרי רצנן היינו משום דעכ"פ הוי את אחת, אולם לדעת ר"י ז"ל קשיא.

מחיקת אות אחת נוטריקון בשבת

ולכאורה יא לומר דר"י ז"ל לא מחייב אלא בכותב אצל לא נמוקה, כלומר דמוחק אות אחת של נוטריקון אינו חייב אלא אסור, לא משום דמוחק שתי אותיות אלא משום מוחק אות אחת, וא"כ זה דוקא בשנת דגם נחצי שיעור מלאכה יא אסור, כנרש"י שנת ע"ד ד"ה וזי מותר. אצל במחיקת השם אין זה נגדר מוחק את השם. אלא דרחוק לומר כנ"ל דנאות אחת נוטריקון יא נה משום כותב לר"י ז"ל ולא משום מוחק, דמנד הסגרא כל המוחק דבר ששמו כתיבה לענין שנת חייב. דהא נמשכת מוחק עמ"ל, כגון שהי' כתוב אות אחת נוטריקון היינו א' שהקורא נעני מזה ניב אזהרה, ורואה למחוק על מנת לכתוב במקומו יא שמשמעה יחקה, או לפי הדעות הסוגרות דהיכי דיש תיקון בהמחיקה לא עניין על מנת לכתוב, גם כן נמשכת שהי' כתוב א' בנוטריקון שמשמעה אזהרה, וניב אזהרה מיותר לגמרי ורואה לנומחה דלא המחיקה היא תיקון לעצמה.

ובמשנת אזהרה ח"כ דף כ"ח, הנאתי דברי הרמז"ם ז"ל

צהל' שנת, י"ב, ומותר לכבות נחלת של מחכת צרות הרבים כדי שלא יזיקו זה רבים, והקשה הראש"ד ז"ל דא"כ איך פוסק הרמז"ם דהמנעיר את הנרזל חייב משום מנעיר, והבעל מגדול עוז מניל את הרמז"ם מהשגתו של הראש"ד ז"ל נאמרו: דאין זה מן החובה שיהיו צ' הפכים, כלומר הנערה וכזוי לחיוב, דשפיר אפשר שיתחייב משום מנעיר ולא יתחייב משום מנעה ע"ש, מנאל דלפי פירושו של המג"ע פליגי הרמז"ם והראש"ד ז"ל וזו הסגרא בשנת אם אפשר שיתחייב על הנערה ולא יתחייב על הכזוי, ולפי זה אפשר דשנת פלוגתה של ר"י ז"ל ורצנן בכותב אות אחת נוטריקון היא אותה. פלוגתא דהרמז"ם והראש"ד, כלומר, דכ"ע מודים דלית מתחייב בנומחה אות אחת נוטריקון, ולכן פטרי רצנן גם נכתבית אות אחת נוטריקון דאי אפשר דיתחייב על הכתיבה ויהי' פטור על המחיקה, ור' יהודה צן בתירה סובר דאין מן החובה שיהיו צ' הפכים לחיוב, והיינו על הכתיבה ופטור על המחיקה. אלא דבזה עדיין לא נתברר מדוע מותר — לשיטת רבינו — למחוק לכתחלה אות אחת של נוטריקון של השם, הלא נש"ס שם מנומח דנוטריקון מן התורה היא, כלומר, זה כתב מדאורייתא.

ונראה לפע"ד דעיקר סברת רבינו היא דיש חילוק בין הכותב

אות אחת מן השם לשם השם, כגון שחפץ לכתוב את השם כולו אלא שנמקום לכתוב את כל הד' אותיות הרי הוא מנמנס בכתיבתו וכותב רק אות אחת ועושה נקודה עליה להצין שכוונת הכותב היא לכתוב כל הד' אותיות, ונאופן כזה שפיר הוי כלינו כתב כל הכתיבה ולר"י ז"ל חייב הטאת בכותב בשנת ולרצנן פטור אצל אסור, ונודאי שיהי' אסור למחוק שם כזה, ואם יתחייב מכות יש לנדר כי הלא אין בהמחיקה שיעור שלם, ולענין מכות שיעור יש, ובשם של ד' אותיות שאין כתוב בו אלא אות אחת אפשר דהוי כמו חצי שיעור. אצל רבינו מיירי בניו שכותב את אחת מן השם לרמוז על השם, כלומר, הרצון של הכותב הוא שלא לכתוב את כל השם, והוא חפץ רק להזכיר את השם ברמז, לא בשביל למוסר הכתיבה אלא בשביל שאין ברצונו שיהי' נכתב השם, וא"כ אין כאן לא פעולה של כתיבת השם ולא כוונה לפעולה, נאופן כזה גם ר"י ז"ל מודה דהכותב כך בשנת אינו חייב, אלא דיהי' אסור משום כתיבת אות אחת, אצל לענין קדושת השם נודאי שאין כאן שום תלות של קדושה על אות זו נצורת שם, דאין כאן לא

שמותר למחוק את ה', ומדמה זאת לאות הנטפל לפניו. ולכאורה מה זה דמיון, אות שנטפל לפני השם אינו מאותיות של השם, אצל הכותב ה' או י' שהן מאותיות השם אלא שאינן שם לעצמן, הרי זה דומה יותר להדין הראשון שש"ס הנ"ל דאותיות א"ד ונאלתי נמוקה, ונריך לומר דנצירא לי' לרצננו דהכותב אות לרמוז על השם אין זו האות נכתבת שתהא מורה שהיא אחת מהאותיות של השם, אלא האות נראה לסימן שרצונו של זה לכתוב שם, ואין חילוק אם כותב ה', או ד' או י', דכשם שאין ד' מאותיות השם הרי' יתעלה כך אין אות ה' או י' שכותב מאותיות השם שהיא רואה לכתוב אלא הקדמה לשם סימן, ודומה לאות הנטפל לפניו.

ולכאורה נשמע מדברי רבינו דדוקא נאופן הנ"ל, שאות נכתבה לשם סימן שכוונתו להשם הנריך להיות אחרי הסימן,

ונותר למחקה אצל אם כתב אות מהד' אותיות של השם אין לנומחה גם שלא אמר את השם ותהא מכלן ראי' שהשם מתקדש מיד מתחלתו, וקצת סעד לדברים אלו מהירושלמי סוטה פ"ג, ד' ופ"ג, כמה ימוחק תני רב חנן בית שמאי אומרים אחת ונית הלל אומרים שתי, א"ר חילי עממון דתני הלל כדי לכתוב רה, ומשמע דנאמת ז"ש סוגרים דאסור למחוק הפילו כשרק אות אחת נכתבה, הגם דמפרשי הירושלמי לא פירשו כך, והיינו משום דנש"ס דין הנ"ל מפורש דהכל מודים דשתי אותיות שאינן שם לעצמן נמוקה. אולם ראיתי בספר שו"ת לפנת פענח להגאון הנפלא מראגאטשאו סי' קצ"ו, שכתב לנריך בשביל זה שלא לכתוב ז"ה צראשי מכתבים, וכן כתב ז"ל פ' הל' יסוה"ת ו"ד, ע"ש. הלא דהמענין בהירושלמי יראה שהפשט זה רחוק מאלו, וכבר נהגו בכל תפלות ישראל לכתוב צראשי המכתבים ז"ה או זע"ה בלין מערער, ונפרט שדברי רבינו מפורש דהכותב אות לשם סימן להשם מותר למחקה, ובכתיבת ז"ה או זע"ה אין הכוונה לכתוב ה' לשם אות ונאותיות השם אלא לשם סימן וזה מותר.

ובפירוש האזולאי נדפס סי' תקל"ה הניח דברי הרד"ז,

ועיינתי בהם צסי' ר"ו בחלק א', שגאל, על מה שנהגו העם לכתוב ג' יודין נמוקה השם אם מותר למחקה, והשיב דמסתבר דהוי שם גמור דמה שנהגו לכתוב ג' יודין היינו דהשם הוי' ז"ה עם ד' היתיותיו עולה כמנין ג' יודין, וגדולה מזו ראיתי כתוב בשם הראשונים ז"ל שאם ראה לכתוב חלוק' וכתב אפילו רק אות אחת וכתב למעלה ודעתו הי' לכתוב נמוקה שם, שאסור למחקה ע"כ, וקשיא לי עלה דאמרינן כתב אל"ף למ"ל אינו נמוקה עממא שהיא שם אצל אל"ף לצד או יו"ד לצד הרי זה נמוקה אע"פ שדעתו הי' לכתוב שם, ויש ליישב דהכל נחלי עסקין שלא עשה כתר למעלה אצל אם עשה לה כתר למעלה וכיון לכתוב שם נסי דאין לוקין עליו אצל מכל מקום איסורא איכא, עכ"ל.

ולפי דברי הרד"ז הנ"ל דתינה הוי אותיות שעולין כמנין השם

הוי' ז"ה אסור למחקה, א"כ הני והו יהי' ג"כ אסור למחקה דהא עולה כמנין אצל הד', כדאיתא ברש"י סוכה מ"ה, וכן איתן האותיות שמהם יולא השם כגון ויסע וינל ויט שגלשהן בני ע"ב אותיות ומהם השם המפורש, כדאיתא שם, אם לא שנחלק דדוקא אותיות שאין להם שום פירוש אחר אלא למה שהם מרמזים, כגון ג' יודין אצל פסוקים שנתורה שיש להם מונח גמור אלא שהשמות יולאים מהם אינם בכלל איסור מחיקה.

אלא דנריך ציבור אמאי יהי' מותר למחוק אפילו אות אחת

שנכתבה ברמז על השם כעין שכתב רבינו, הלא זה הוי נוטריקון, ובשנת ק"ד. כתב אות אחת נוטריקון ר' יהושע צן בתירה מחייב וחקמים פוטריין, ופיר' רש"י שם שעשה סימן נקודה עליה לומר שזהבין זה תינה שלימה כתבה, וכן הכותב אות אחת, או ג' יודין הרי זה כותב להצין צה כל השם, וא"כ לר' יהושע ז"ל נריך להיות חייב משום מוחק את השם

הרמז"ס גני שם הכתוב על ידות הכלים, ושאיני גני הללו' דרב סובר שאין כאן שם שלם בכל אותיותיו אלא התחלה של השם יש כאן לשם רמז, ולכן מותר למחק, ולאמלי הי' כתוב הללו וד' אותיות נתינה אחת, גודלי הי' אסור למוחקו ולא הי' רב אומר דמדכתיב נחד תינה לא נתכוון לקדשו, לפיכך לא נתכוון לקדשו, כל עוד שהשם כתוב כולו בכל אותיותיו הרי זה קדוש גם כלי כוונה לקדשו, והסוף שהי' נריך לכתוב את השם, ענין אחר לגמרי הוא מפני שנתכוון לכתוב יהודה, "וטעה" כלומר, כתיבת הד' אותיות של השם נעשה בטעות, לפיכך אין כאן פעולה, כי היא היתה נעושה וגם כוונה אין כאן, לכן לר"י מעביר עליו קולמוס ולרצנן אין זה שם מן המוצהר, ואפילו נתקדש את השם נעושה ג"כ י"ל דלגית הלל נזיר ל' לא היו הקדש, והכא גרע מהתם דהא לא קידשו כלל, ואפילו ב"ש מודים דלא היו הקדש, אצל נידות הכלים הפעולה של כתיבת השם כתיקונה נעשית ואלו נתקדש השם מחליו גם כלי כוונה, אצל הכותב רק מקצת אותיות של השם מפני שאינו חפץ להזכיר את כל האותיות של השם, לא מפני שרוצה לזמנם נכתיבתו, אלא מפני שאינו רוצה נכתיבתו זו להזכיר את השם אלא לרמוז עליו בלבד, אין זה בכלל כתיבת השם, ואין נפ"מ אם כותב י' גרידא לרמוז על השם ייה, או כותב ייה, לרמוז על שם הוי' ג"ה ונ"ש. דמסתבר היטב דלא דמי הכותב את השם ולא נתכוון לקדשו למי שמתכוון בפירוש שלא לקדשו, כעין שחילק הר"ן ז"ל בין מנות אין זריכות כוונה וצין מתכוון שלא לזאת.

ואם כנים הדברים הנ"ל, הי' אפשר כזה לפרש דברי הראש"ד נהל' יסודי התורה ו"ד, שהרמז"ס ז"ל כתב: כתב אל"ף למ"ד מאלוקים, וי"ד ה"א מהוי' אינו נמחק, ואז"ל ייה שהוא שם צפני עלונו מפני שזה השם מקצת שם המפורש הוא. אצל הכותב ש"ן דל"ת משדי, נריך בית מנצחות הרי זה נמחק. ועל זה כתב הראש"ד ז"ל: את"א זה אינו כלום שלא אמרו אלא צאל"ף למ"ד מאלוקים ויה מהוי' אצל ש"ן דל"ת משדי ונ"צ מנצחות הרי אלו נמחקים עכ"ל. ומתמה שם נכסף משנה על השגתו של הראש"ד ז"ל, הלא דבריו ז"ל הם כדברי הרמז"ס ז"ל את צלות ע"ש.

ולפי הנ"ל יש לומר דהראש"ד ז"ל השיג על הלשון של הרמז"ס ז"ל דכתב דאל"ף למ"ד מאלוקים וי"ד ה"א מהוי' אינו נמחק, משמע דלעולם יש כזה איסור מחיקת השם, הלא משכחת דהכותב כתב אל"ף למ"ד לרמוז על שם אלוקים, כלומר, לא מפני שרוצה לזמנם נכתיבתו אלא שאינו רוצה לכתוב את השם הקדוש, וכן צ"ה, לרמוז על שם הוי', ונאופן כזה לא חלה קדושה על האותיות הללו כלל, כמו שהסברתי לעיל, ומה שמסיים הראש"ד, אצל ש"ן דל"ת משדי ונ"צ מנצחות נמחקו, כוונתו, לומר, דאותיות שנכתבו לסימן ולרמוז על השם מפני שאינו חפץ לכתוב את השם, דינם כמו נצ מנצחות, דהגם דאותיות נ"צ מנצחות מרמזים על נצחות לכל זאת אין קדושה חלה עליהם. ואפשר דהרמז"ס לא פליג כזה אלא דקושיית הראש"ד היא על לשונו של הרמז"ס דוקא, דהי' לו להרמז"ס לחלק ולומר דאינו נמחק דוקא כשנכתב שלא לשם סימן ורמוז.

**א. השם מתקדש בתחילת כתיבתו או בסופו
ב. לשמה דכתיבת השם ולשמה דגמ**

ובמשנת אברהם ח"א דף פ"ט הארכתי בדברי הרמז"ס וראש"ד הנ"ל, וכתיבתי דאפשר לומר דפלונתתם היא אם השם מתקדש נתימלתו או אינו מתקדש אלא לנסופי. דעת הרמז"ס ז"ל היא דשם מתקדש מתחילתו וזה שהתחיל לכתוב אל"ף למ"ד מאלוקים וכן יו"ד ה"א משם הוי' צ"ה, מיד האותיות הראשונות נתקדשו ולפיכך אסור למוחקו, אלא דזה דוקא אם צ' אותיות כתובין ואלו הנ' אותיות הן שם

פעולה ולא כוונה, וממילא אין שום איסור נמחיקתו. ואפשר דאפילו להרמז"ס אין להחמיר כזה, דשאיני התם נענינו של הרמז"ס דהיודי"ן כתיבון לשם השם, דאל"כ הי' די צו"ד אחת, ולמה לו להסופר לכתוב ג' יודי"ן למלאת את המספר של השם הוי' ג"ה.

שם שנכתב בלא כוונה לקדשו

ובירושלמי סוכה פ"ג"י, וכן במגילה פ"ה, פליגי רב ושמואל אם הללו' נחד תינה ומחק או נתי תינות ואינו נמחק, ואמר רב שמעית מן תיני — היינו מן ר' חייל, — אם יתן לי אדם ספר תילים של ר"מ מוחק אני את כל הללו' שבו אלא נתכוון לקדשו, הוי' דו אמר הללו', — פי' הר"ז ראי' שהוא סובר הללו' נחד תינה, ומשמעו של ייה שנהללו' לשון שנת, — ורצנן פליגי וסוברים שהשם והשנח כלולין בו. וממילא אינו נמחק אע"פ שכתוב נחד תינה ע"ש. וצפני משה שם מפרש צ' פירושים על מה דאמר צירושלמי הוי' דו אמר הללו', פיר' א', כלומר, ש"מ דרב הוא דס"ל שנחלק לשתי תינות ולפי שראה נספרו של ר"מ כתוב צו הללו' נתינה אחת אל"כ מסתמא לא נתכוון לקדשו לכך אמר מוחק אני את כל הללו' שבו, שנריך להיות נשתי תינות ולקדש את השם, פיר' ב', לפי הנוסח צירושלמי מגילה, דרב סובר הללו' נתינה אחת מפני שסתם על ר"מ שכתב כך ולא נתכוון לקדשו ויפה עשה שכן נריך להיות, ועי' בתוספ' יו"ט סוכה ד"ה, שהאריך כזה.

ויש לעיין הרבה בדברי צירושלמי אלו. א', מה הפירוש שניי הללו' אינו אלא לשון של שנת, היך יתפרש כי זה ללשון של שנת גרידא, הלא ניב הלל הוא לשון שנת אצל סוף התיבה ייה, אין לפרש בשום אופן ללשון של שנת, ואיפא מנינו בכל התנ"ך שאותיות ייה מונגס ללשון של שנת. ג, מה היא הכוונה דמשום שכתוב נחד תינה הרי זו ראי' שלא נתכוון לקדשו. ג', מה היא שנת פלוגתתם של רב ורצנן דרצנן סברו שהשם והשנח כלולין בו.

ולפי ע"ד נראה דהפירוש הוא כך: כל מקום שנאמר ייה לשם השם הרי זה שם שאינו נמחק כגון: מן המינר קרחתי ייה, עוי' חמרת ייה, אשר תסירו ייה, ודומה. אולם נמחקים שתי אותיות אלו נכתבו לרמוז על שם הוי' ג"ה, כלומר, שהכתוב כתב צ' אותיות אלו שהן התחלה של שם הוי' לסמן לנו שהכוונה על השם יתעלה ולא סיים כל הד' אותיות אז אין זה נגדר שם שאינו נמחק, כשיעט רבינו צלות שנכתב לרמוז, וזו היא פלוגתת רב ורצנן, רב סובר מדכתיב הללו' נתינה אחת ולא הללו ייה, הרי זה עד שאין האותיות ייה שם לעצמן, אלא הן התחלה של שם הוי' צ"ה צ"ה צ"ה צ"ה צ"ה כך נכתב נתינה אחת, וממילא נמחק כדון אות של שם הוי' הנכתב לרמוז, כלומר, ולא היתה כוונת הכותב לקדשו, לא לשם של ד' אותיות, מפני שאין צו הסיום ולא לשם של צ' אותיות, ורצנן סברי דאין צ' אותיות הללו התחלה של שם הוי' הנצחות רק לרמוז, אלא הן צ' אותיות של שם ייה, כמו עוי' חמרת ייה, ומה שכתב אותו השם נידח עם הללו, היא מפני שהכתוב רצה שהי' השם והשנח כלול ביחד, אצל אין זה אומר, שצ' אותיות הללו אינן אלא התחלה של השם לרמוז.

ובזה מתורץ הרבה קושיית שהקשו הפוסקים: הלא המתיד כלים שהי' כתוב עליהם השם פסק הרמז"ס דלוקא, הגם שגודלי לא התכוון הכותב את השם על הכלים לקדשו, וצ"ע מן פרת המציא תניינא, הרי שהי' נריך לכתוב את השם ונתכוון לכתוב יודיה ושמה ולא הטיל צו דל"ת מעביר עליו קולמוס ומקדשו, וכו' ושמעו ג"כ בצירושלמי הנ"ל דשם שלא נתכוון לקדשו אין צו קדושה, ועי' בצרכי יוסף יו"ד סי' רע"ו, שהאריך כזה, ולהנ"ל לא קשה כלל, דזה אמת שמי שכתב את השם ולא נתכוון לקדשו, הרי זה קדוש ואסור למחקו, כפסק

לר"ך הכוונה תהא נמשכת כל הזמן ונכתיבת השם די לכוון לשם קדושה נצות האחרונה.

ולפי' דעתו העני' והדלה נראה דחילוק פשוט יש בין גט וליצית ובין כתיבת השם, דנגט אין נכתיבתו שום עשיי' לשמה, כגון סופר הכותב גט לשם יוסף בן שמעון, אין נכתיבתו שום דבר המרמז על יוסף בן שמעון זה כי כונה האשים יש הנקראים בשם זה, ורק הכוונה של הסופר מועילה לפרש שיוסף בן שמעון זה הוא המוגרש, לכן אינו מועיל אם יכוון לשם יוסף בן שמעון בסוף התורה, אבל גבי כתיבת השם כשכותב את הד' אותיות או שאר שמות משמות הקדושים, הלא אין עוד מלמדו, והשם לעצמו נצותיותו מורה שכוונת הכותב היא לשם השי"ת יתעלה, וכוונתו של הכותב נכרת מתוך מעשיו לכן כוונה כל דהו סני. והלא סגרת התוס' נמנחת מ"ד ד"ה ואל ימול למד תירוולא דלא צעין כלל כוונה לקדש את השם, אלא סתמא לשמן קאי, ודוקא כשכתבו כוונה שלא לשמן פסול, ועי' שו"ת פנים מאירות ח"א סי' מ"ה. ונע"כ הטעם משום שהשם לעצמו נצותיותו מורה שהוא לשמו יתעלה. כנ"ל. וכעין שכתב רש"י בסוכה ט', במשנה דהעושה סוכה בתוך ל' לחם לשם חג הוא עושה, כלומר, לא דכשר סתמא, אלא דזה הוי לשם החג ע"ש. וכעין זה נירושלמי חגיגה ד"ג, הטובל סתם מותר בכלל, א"ר יוחנן נמוקא לכולן, כלומר, הגם דהדין הוא דטובל ולא הוסיק כאילו לא עבד, חגיגה י"ט, ורק לחולין לא צעי כוונה, אבל למעשר ולתרומה ולקודש צעי טבילה לשמה. אולם מכיון שהוא זקוק לכולן, הרי טבילתו נסתם כלשמה ונפירושו, עיין ספ.

ובפנים מאירות שם מציא ראי' לדברי התוס' הנ"ל דדוקא כשכתב השם לשם חול פסול אבל כשכתב סתמא כשר מהא דאמרן הרי שהי' לר"ך לכתוב את השם ונתכוון לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בו דלי"ת, וכו', מדקאמר דוקא נכתוון לכתוב יהודה, משמע אבל אם לא נתכוון לכתוב שם חול היינו יהודה, הגם שלא התכוון לשם הקדוש, אלא סתמא, כשר. ונל"כ הנ"ל כתב דאינו ראי' דהא דאמרין בגמ' דוקא נכתוון לכתוב יהודה, משום דאל"כ אלא כתב סתמא, הגם דאינו קדוש ושם צעי קידוש, אבל לכל זאת אסור למוחקו, כמ"ש הפר"ח נמוקיו על הרמז"ס, — כמו שהנחתי לעיל הראי' מהי' שם כתוב על ידות הכלים — וא"כ איך יאמר ר"י דמעביר עליו קולמוס ומקדשו הא נהעברת הקולמוס הרי הוא מוחק את השם אשר נכתב הראשון, דהא ר"י סובר דכתב עליון הוי כתב, כמו שכתבו התוס' דף ל"ט ד"ה דיו על גבי דיו, היכי דהכתב עליון מתקן, אפילו דיו ע"ג דיו הוי כתב, והכא מתקן נכתב עליון לענין קדושת השם, לכן ע"כ זקוק לומר כשנתכוון לשם חול, היינו לכתוב יהודה, דלא אין כלן מחיקת השם. והדר ראי' הא"ל נעצמו דבר זה, דמשום שנייפה את השם לענין קדושת השם לא חשבו מוחק את הכתב התחתון הגם דחשבו כתב ע"ש. כנראה כוונתו דהכתב העליון אינו מועיל לענין הכמות של השם אלא לענין האיכות, דהכמות של השם הן האותיות, ומכיון שהי' אסור למוחקו גם מקודם, לא הועיל לגבם הכתב העליון עד שנאמר דהוי כמוחק את הכמות, היינו הכתב התחתון, אלא דחשבו כתב העליון כתב משום דהועיל לענין קדושת השם דהיינו האיכות.

ואפשר לדבר הנ"ל שגן בו מרז זנ"ל. תלוי במה שנסתפקתי בפשט דברי הש"ס הנ"ל: גט שכתבו שלא לשמו והעביר עליו קולמוס לשמו באלו למחלוקת ר"י ורשב"א. ומה הפירוש נגט שכתבו שלא לשמו, אם הפירוש שכתבו לשם אשתו רחל הגדולה ונמלך לגרש בו את אשתו רחל הקטנה, וכן שכתב לשם יוסף בן שמעון אחר, ועתה רוצה שמעון בן יוסף שני להשתמש בו, דמתחלה הגט נכתב לשמה, היינו לשם אשתו רחל הגדולה או לשם יוסף בן שמעון אחר, וא"כ הגט הזה נכתב מתחלה לשמה, אלא שעתה מעביר עליו קולמוס כדי

לעצמן או חל קדושתו מלד השם שהי' נדעתו לכתוב, ולא דאסור למוחקו משום שהן שם לעצמן, דהא לא נכתבו לשם קדושה זו, ונעיקן שהתא הקדושה כוונה מתחילת הכתיבה, לפיכך זה שכתב אל"ף למ"ד מחלוקים נתקדש שם זה נצות שם אלוהים אבל לא מתורת שם אל"ף למ"ד, כי לשם זה לא היתה כוונת הכותב, ולאחר שהם כתיבים אי אפשר שזו לקדש אותם אלא אל"כ יעביר עליהם הקולמוס, ויתכוון שיתקדשו לשם אל"ף למ"ד, וזה אפשר דאסור משום מחיקת קדושת של אלוהים שיש על אל"ף למ"ד הללו, אבל אם לא כתב עדין צ' אותיות אלא אות אחת אז לא חלה עוד הקדושה כלל, וכן אם אין האותיות הללו שם לעצמן נמקום אחר, ג"כ לא חלה עליהן קדושה כלל, וזה שכתב הרמז"ס ז"ל שהוא שם צפני עצמו, מפני שזה השם מקנת שם המפורש הוא, כלומר, מפני שזה השם הוא שם צפני עצמו נמקום אחר לכן חלה עליו קדושת השם זה שחשב לכתוב, ומקנת שם המפורש, ר"ל שרצה לכתוב הוא. אבל הראב"ד ז"ל חולק ואומר שאין הטעם מפני שהשם מתקדש בתחילתו דא"כ מה נפ"מ בין אל"ף למ"ד ובין ג"כ מנצלות, ומה טעם אמרו דוקא אל"ף למ"ד אינו נמחק, אלא ע"כ דאין קדושת השם חלה לעולם אלא בהגמרה, ואיני אל"ף למ"ד ויו"ד ה"א, מפני שהאותיות הן שם לעצמן, וכשכתב אל"ף למ"ד לשם אלוהים, חלה עליהן קדושת שם אל"ף למ"ד, ע"ש שהארכתי, ועי' פנים לתורה.

והנה נהא דהנ"ל אם השם מתקדש בתחילתו או בהגמרה, יש לעיין נכתיבת הגט דנעיקן לשמה, ומבואר שם בניטין כ' דכתיבת לשמה דהוי לקדושת השם, וא"כ לפי מה דמבואר בניטין כ"ו, דכי כתיב לה"לשמה, אחרת הוא דכתיב, וטופס גזיקן אטו תורף, ואי אמרינן דשם שכתב סתם שלא נקדושה וגומר את האות האחרונה לשם קדושת השם, דקידושו וגומרו נאין כאחת, — כמו שהנחתי בספרי הנ"ל בשם הס' בני יונה הובא נצבני טור הנ"ל — א"כ גט שכתב התורף כולו חוץ מאות האחרונה סתם וכן הטופס, וגמר הסופר את האות האחרונה שנתורף ושנעופס לשמה, ג"כ לר"ך להיות כשר, דהוי כאילו נכתב כולו לשמה, ונאמת נרש"י גיטין דף כ' גבי גט שכתבו שלא לשמה והעביר עליו קולמוס לשמה באלו למחלוקת ר"י ורשב"א, פירש"י והעביר עליו קולמוס, „על כל אות ואות“ משמע דנא ללמד שאינו מועיל העברת הקולמוס על סופי האותיות או התיבות, ושבו תקשה אמאי מועיל נקדושת השם, לפי הדעה הנ"ל, שיגמור את השם לשמה.

וצריך לומר, דשאיני התם גבי גט שכתב שלא לשמה, אבל כשכתב סתמא אז לא צעיק העברת הקולמוס על כל אות ואות, או יש לומר דשאיני גבי השם, דעדיין לא עמר לכן לא חשיב כתיבתו עד אשר עמר, ואם עמר לשמה חשיב כאילו כולו נכתב לשמה דלזיקן נתר הגמר, אבל גבי הא דגט הרי עמר הגט כולו, כמאמרם גט שכתב שלא לשמה, כלומר, כולו נכתב ועמר, לכן אין ענה אלא להעביר עליו קולמוס על כל אות ואות.

ובאבני טור יו"ד סי' שני"ה הנ"ל אות כ"ד, כתב דלא דמי גט וליצית לקדושת השם, דנגט צעיק כוונה לשמה בכל משך הזמן של כתיבת התורף, וכן נציצית לר"ך כוונה לשם ליצית נמשך כל זמן עשי', היינו משעת תלי' עד עשיית הגדיל, כדאיחא בתוס' סוכה י"א ד"ה פסיקתן, דשאיני גט וליצית שאין בהן חלות דבר, שאין בהן קדושה, ואינן אלא הכנה לגירושין וכן עשיית ליצית היא היא הכנה לקיום מצות ליצית, אבל כתיבת שם הקדוש יש בה חלות של קדושה, ע"ש שהאריך בדברים יקרים שפחים יסק, ואיני קארתי בדבריו כי סמכתי על המעיין בפנים של הא"ל. והאמנם כי הדברים נרורים ומתהיכים, לכל זאת אחתי לר"ך ניאור דסוף כל סוף נמאלת אמור שהכנה לדבר ולמנוה תהא חמורה מחלות של קדושה, דנגט ונציצית

עם הקלקול בכמות, אבל כאן גבי השואט נסקין של ע"ז ואנו דניס אם זה השיב הנאה או לא חין תקון האיכותי חשוב תקון נגד הקלקול שבשחיטה שהוא בכמות ובעלם, וקלקולו יתר על תקונו, והבן.

ואפשר עוד לומר דהא דלא הקשו התוס' משואט בשנת דחשיב מלאכה, משום דהשואט נחמת הוא מקלקל היינו נתחילת שחיטה אבל לאחר שהתחיל לשחוט אז הגומר של השחיטה הוא תקון גמור דאם לא יעלים את השחיטה אלא הסיימנים יהיו שחטים נמייעט קומא, סוף הנהמה למות, הבס דהוי אבר מן החי עד שלא תמות ולכל זאת הוי נצילה מחיים משום דושטו ניקב, ועי' גדה דף כ"ג בתוס' ד"ה אמר רבא, ועי' רש"י חולין י"ט ד"ה שחיטתו פסולה, ועי' נפתחה לפמ"ג הל' שחיטה, השורש ה', ונמצא שמתקן צנמר השחיטה מה שקלקל נתחילתו, וזה דוקא בשואט סתם אבל בשואט צחוף ולע"ז חין כאן תיקון כלל אפילו צסוף, דהא הנהמה אסורה בהנאה, וכבר כתבתי בס"ת ח"א דף קכ"ו צענין זה מדברי הפיה"מ צחולין השואט בשנת צני"כ, שהסביר למה שחיטת ישראל מזיד בשנת פסולה הלא לא נעשה מומר עד סוף השחיטה וצדין הוא שחאו והלאה יהי' פסול לשחיטה ולא אותה שחיטה עצמה, ותירץ דמיד שמתחיל לעשות תנורה צנאר הנהמה הרי הוא מחלל שנת, ואם תרצה לצר יותר תאמר בשעת שישחוט קלת הסיימנים קודם שיגמור השחיטה הוא מחלל שנת ובשעה שיגמור השחיטה הוא פסול, עכ"ל, כלומר למ"ד מקלקל בתנורה חייב הרי הוא נעשה מומר משעת עשיית התנורה, ואם תרצה לצר יותר" היינו אפילו למ"ד מקלקל בתנורה פטור, לכל זאת כשישחוט קלת הסיימנים הוא מחלל שנת, היינו רוב הסיימנים, דצרוו הסיימנים פקע חיותה והוליאה מידי אבר מן החי ומידי נצילה, אולם השחיטה נקראת שחיטה מתחלה ועד סוף נמצאת שחיטה זו נעשית נפסול, כלומר שחיטה הנהמה ופסולו של השואט צדין כחמת, כן אפשר לפרש לפע"ד דברי הרמנ"ס ז"ל. וראה מה שכתבתי מזה לעיל בסיון תר"ג.

ובחידושי הר"ן חולק על סברא זו של הרמנ"ס דמיד מתחילת השחיטה חייב משום חונל משום דעד שלא גמר את השחיטה הוי מקלקל, כנראה הר"ן מפרש דברי הרמנ"ס כפשוטו לא משום דהשחיטה ופסולו של השואט צדין כחמת, ועי' דדרוש וחיודו לרעק"א שנת מערבה גיה שכתב דהוי מקלקל על מנת לתקן וכן הוא זכרתי ופלתי סי' י"א, וכתב שם הכו"פ דדמי לקורע על מנת לתפור דחייב אע"ג דמקלקל בקריעה משום דכוונתו לתקן נתפירה והוא דלא כסברתי הכ"ל דהתיקון הוא צסוף השחיטה שמתקן מה שקלקל בעצמותו אלא דעלם התחלת השחיטה הוי תיקון משום שמתכוון לתקן צסוף, אלא דיש לדון בסברא זו של הכו"פ ורעק"א דא"כ ה' צריך להיות חייב בשואט בשנת מיעוט הסיימנים על מנת לגמור את השחיטה ולא גמר אלא פסק מלשחוט לאחר שחיטת המיעוט, דהא צקורע ע"מ לתפור אינו צריך שיתפור בשנת אלא דחייב על הקריעה בלבדה דאל"כ חסרה מלאכה אחת מל"ט מלאכות וכן סותר ע"מ לבנות ומוחק ע"מ לכתוב (וכבר הארכתיו צמק"א דצדי מחר"ס מלובלין צריש כלל גדול על דברי התוס' וצריך לעינים, התמוהים). וזה צודאי אינו בשחיטה דאם לא יגמור את שחיטת רוב הסיימנים לא יתחייב אע"ג דעתו היתה לתקן, והטעם הוא פשוט, דגבי קריעה וסותר ומוחק, יש כאן מלאכה אלא שעלם המלאכה הוא הקלקול וכשמתכוון ע"מ לתקן הרי זה מנטל את הקלקול ושוב הוי מלאכה דמלאכת מחשבת אסרה תורה, לכן אפילו אינו תופר ואינו צונה בשנת צבר נתייב על הקריעה ועל הסתירה, אבל בשואט המלאכה היא רק שחיטה ואינה נקראת שחיטה אלא כשמוציאה מידי אבר מן החי ומן הנצילה, וכל עוד שלא שחט הרוב של הסיימנים לא הוי מלאכה כלל. ומה חיוב יש על אותה שעה אפילו כשדעתו היתה לגמור את השחיטה.

שיהי' לשם רחל אשתו הקטנה, או שחא צאופן כזה אינו מועיל העברת קולמוס, משום דאין זה תיקון, דמה שמענה את הלשמה של זו לזו אינו תיקון בכמות אלא צאיכות בלבד, כלומר, תקודם ה' הגט ראוי לגרש צו את אשתו רחל הגדולה, ועכשו הוא ראוי לגרש צו את רחל הקטנה, אבל סוף כל סוף גם צלי העברת קולמוס ה' ראוי לגירושין, ובכן חין כאן אלא שינוי המועיל לגבי האיכות, אלא מיירי שהגט ה' נכתב שלא לשמו שלא ה' ראוי לגרש צו שום אשה, וכגון סופר שכתב שחמא, ובגטיין שחמא כשלא לשמה דמי, ובשעת שכתב לא ה' ראוי לשום אדם לגרש צו, ובהעברת הקולמוס הרי הוא מתקנו שיהי' ראוי לגרש צו, דזה הוי תיקון גמור, דעל ידי התיקון נעשה גט, ועד שלא תיקנו לא ה' עליו שם גט כלל, ותיקון כזה חשוב תיקון הגט בכמות, ואז דוקא ר"י מכשיר, אבל כשיש צו בהכתב העליון תיקון איכות בלבד לא חשוב כתב. ואם נאמר דכך הוא הפירוש נגמ', אז אי אפשר לפרש כדחיית הא"כ שדחה — דברי עצמו, — דהבס דלא הוי מוחק לכל זאת השוה כותב בכתב עליון, דאם נאמר דלא הוי מוחק משום דאין כאן שינוי לענין הכמות ממילא אי אפשר שיהי' חשוב כותב בשביל שהועיל לענין האיכות. אולם ראה צספרי משנת אברהם חלק צ' דף י"ט, מה שכתבתי שחא ענינא דתיקון איכות וכמות, דר' יהודה סובר בשנת ק"ו מה לי מתקן מילה מה לי מתקן כלי, אליצ' חין נפ"מ צין תיקון איכות וצין תיקון כמות, צע"כ דהוא לשיטתי, צכאן ג"כ יסגור דתיקון איכות של לשמה ג"כ הוי תיקון, ובכן מועיל העברת קולמוס אפילו כשהגט ה' נכתב לשמה של אשה אחרת, ושוב טוכל לומר כמסקנת הא"כ, דהבס דלענין מתיקה לא חשיב הכתב העליון שיהי' כמותק לכל זאת חשיב כתב לענין כתיבה, והבן.

קלקול ותקון בכמות או באיכות לענין שבת

ובהא ענינא דקלקול ותיקון בכמות או באיכות פירשתי דברי התוס' צחולין ח', ד"ה מותר לשחוט צה מקלקל הוא, שהקשו מפסחים ע"ג: דמחייב לענין שנת גבי שחט בשנת צחוף ולע"ז משום תיקון כל דהו דתקן להוציא מידי אבר מן החי, ותיירו: דשחי שנת דמלאכת מחשבת אסרה תורה וכיון שיש תיקון פורתא חשיב מלאכת מחשבת שלכך נתכוון אע"פ שקלקולו יתר על תיקונו אבל לענין נכהה מע"ז לא חשיב הנאה כיון שקלקולו יתר על תיקונו, עכ"ל, וצריך ציאור למה להו להתוס' להקשות ומהא דפסחים, ואמאי לא הקשו מהשואט בשנת שהוא מל"ט מלאכות שצפרק כלל גדול, הא מקלקל הוי דנהמה צחייה עומדת לג' דברים ולאחר שחיטה עומדת רק לאכילה כמו שפיר' רש"י צכאן צחולין, ובספר ראש יוסף שם הרניש צזה ומלדד לומר דהתוס' נשמרו צזה שלא תהי' קושייתם דהוי' דאפשר דהא דחולין כאן אלא כחאן דאמר דמקלקל בתנורה חייב בשנת לפיכך הוסיפו להקשות מהא דפסחים דאפילו נאמר דמקלקל בתנורה לא חשיב מקלקל אבל הקלקול משום שחטי חוף ולע"ז הוי הקלקול ואמאי חייב משום שחט בשנת ושוב דחה תירון זה, ע"ש.

ולפע"ד נראה, לפי הכ"ל, דהתוס' רצו להוכיח דתיקון איכות הוא תיקון גדול ומועיל אפילו נגד הקלקול בכמות ובאיכות כאחד, כגון תוס' צספחים דיש כאן הקלקול בכמות הוא עלם השחיטה שמשפיד הנהמה מחרישה ומגידול וולדות, וגם קלקול באיכות היינו צמה ששחט צחוף ולע"ז, ולכל זאת חייב לענין שנת מטעם שמתקנה להוציא מידי אבר מן החי, שהוא תקון באיכות. ועל זה מתרצים דצחמת תקון איכות אינו תקון גמור נגד קלקול בכמות, ואמאי גבי שנת דהתורה הקפידה רק על האיכות ולא על הכמות, דמלאכת מחשבת אסרה תורה, א"כ כל מלאכה אינה אלא משום איכותה, דהא מה שמועלת מחשבה להשגיחה מלאכה הוא דבר איכותי ולא כמותי, לכן הבס שיש שם הקלקול גדול צכפלים בכמות ובאיכות, מועיל התקון פורתא באיכות מפני שלכך התכוון, ואין אנו מתחשבים כלל

כנר, דזה הוא תנאי צהלכות שחיטה, אזל צנכוה או יקבז אפילו כנגד השחוט אז לא אמרינן ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף. **וביבואי** נספריים ומלמתי נספר עשרת חכמים לחולין, מהגאון צעל צרוך טעם ז"ל שהאר"י צדצרי הרמז"ם והר"ן ז"ל הכ"ל וגם שם הרגיש צדצרי הכו"פ הכ"ל ששחוט היו מקלקל ע"מ לתקן וכתב דל"ן זה דומה לסותר ע"מ לצנות, דשאינו סותר דנעלמותו היו מלאכה אלף דפטור משום מקלקל חולם אם הוא ע"מ לצנות אינו מקלקל ושוב היו מלאכה אלף בשחוט ח"ן זו מלאכה כלל צמה שחותר צסימנים כי הצנורה והחיתוך צעלמותם אינם צכלל מלאכה כלל, והמלאכה היא הנטילת נשמה היינו הולאת הדם שהוא הנפש, לכן ח"ן לחייב את השחוט על תחילת השחיטה — כדעת הר"ן ז"ל — הנס שיוציא דם מיד תחילת השחיטה דל"ן השחוט צריך כלל ללוחו הדם שיוציא, דגמור השחיטה מתכשר הצהמה אפילו לא יאל דם מתחילתו, לכן אינו נעשה מומר אלף צנור השחיטה, חולם החיתוך צעלמותו אינו צכלל מלאכה, והיו רק מקלקל צתחילתו צלי לעשות שום מלאכה, והרמז"ם ז"ל סוצר דלף חשבו מקלקל כלל צתחילת השחיטה דכיון שרואה לשחוט הצהמה שתאל נעשה ח"ן שם קלקול כלל על יציאת הנפש צתחילת השחיטה ואף דלף צריך לציאת הדם צתחילת השחיטה מ"מ ללוח שמי' קלקול הוא אלף הוא מלאכה שאינה צריכה לגופה, והלף הרמז"ם ז"ל פוסק דחייב צמלאכה שאל"ג ע"ש, צאריכות. **ולכאורה** קשה להנין דעתו של הגאון ז"ל הכ"ל, דלם חומר שר"ן ז"ל סוצר דחיתוכת הסיימנים אינה צכלל מלאכה ועיקר המלאכה היא הולאת הדם, אלף שאינו חייב על הולאת הדם צתחילת השחיטה משום שאינו צריך לדם, כלומר לצרוך הכשר הצהמה, א"כ תקשי למאי מייחייב על סוף השחיטה, הלף להכשר הצהמה אינו לצרוך שום יציאת דם, כלדאמרינן צחולין דף ל"ג, משכחת לה בשחיטה יבשתא, ועל החתיכות הסיימנים אפילו על רובן הוא פטור דהא אמרת דאינו מלאכה. וז"ל דכוונת הגאון הכ"ל היא, דהחייב של שחיטה צצנת הוא משום נטילת נשמה, היינו אפילו ח"ן שום דם יוצא כלל, דהא אפילו חונק את הצהמה ג"כ יש כאן נטילת נשמה, אלף דנכל הולאת דם אפילו ח"ן הצהמה ממה יש ג"כ משום נטילת נשמה, דהדם הוא הנפש, אלף דעל יציאת הדם צתחילת שחיטה אינו חייב — לדעת הר"ן — משום נטילת נשמה דהוי מלאכה שאל"ג, ואינו חייב אלף על גמור השחיטה של רוב הסיימנים דלף יש נטילת נשמה דצשחיתת רובן פקעה חיותא. וכן היו הולאת הדם צתחילת שחיטה מלאכה שאל"ג, דמה מועיל הולאת הדם, הלף ח"ן הצהמה מתכשרת אלף צצור השחיטה ורק אז היו נטילת נשמה שיש לו להשחטה צרוך צב.

שוהמ בשבת הוי מקלקל רק בשוחט ע"י

ובספר עשרת חכמים הכ"ל כתוב דמה שכתב רש"י צחולין דשחית צצהמה היו מקלקל היינו דוקא לענין ע"י כלומר, דשאינו ע"י דכתיב ולא ידבק צידק מלומה, דהאיסור הוא שלף יתרצה ממונו על ידי ע"י, ולכן השחוט צצכין של ע"י לא יתרצה ממונו, דצצהמה היתה שווה יותר צחייה מלאחר שחיטה, ואם לא יתרצה ממונו על ידי ע"י חשבו מקלקל, אלף כל שחוט צצהמה לאכילה לא חשבו מקלקל דהא לכך עומדת הצהמה והציא סווכין מדצרי צעל המחור צצמס' שנת פרק ר"א, שכתב צב"ל: ואין זה דומה לשחוט את הצהמה ומצער את העלים לצכל את הקדירה שזה הוא דרך הנלמה ע"כ, וצפסחים הכ"ל לא גשמע רק היכי שאין השחיטה מותרת יש לקרותה מקלקל לוי' התיקון להוציאה מידי אצור מן החי ע"ש, אלף דלפ"ז קשה מה מקשי צצמוס' שם מפסחים הכ"ל הף אמרת דשאינו ע"י, ואין להעמיס סוצר הכ"ל צצירוחו של התוס' דלם כן למה להו להתוס' לתרץ דשאינו שנת דמלאכת ממשנת אצרה תורה, ה' להם לומר דלף נלמר צצמו, דשוחט היו מקלקל אלף דוקא לענין הנלמה דע"י.

ועוד חילוק גדול יש בין תחילת שחיטה שיש צה קלקול המוחלט ובין קורע ומוחק וסותר, דהא גצי קורע ומוחק, הוא מתכוון לתקן צמקום שקלקל, צמקום הקרע מתכוון לתפור, כדילפינן ממשכן שכן יריעה שכל צה דרנל קורעין צה ותופרין אותה, פירש"י דרנל, תולעת ומנקב צו נקב קטן וצריך לקרוע למטה ולמעלה את הנקב שלא תהי' התפירה עשו' קמטיס קמטיס, וכן מוחק ע"מ לכתוב, מתכוון לכתוב צמקום שמוחק, דלם מוחק דף ח' ומתכוון לכתוב דף צ' צודאי שפטור על מה שמוחק, וכן סותר צריך שיתכוון לצנות צמקום שסותר כדליתא צמכילתין ל"א. אלף בשחיטה הקלקול הוא מה שמתקן צצוואר וצסימנים ולוחו המתקן לא יסור לעולם ואיך יתחייב על הקלקול זה צצציל שמתכוון לגמור את השחיטה וצלוחו גמור יתקן להוציא מידי נטילה או מידי אצור מן החי, ומה דמיון הוא זה לקורע ע"מ לתפור, ודוחק לתקן שאין המתקן הקלקול אלף המיחה.

אולם יש להסצרי דצרי הכו"פ והגאון רעק"א ז"ל הכ"ל, דמדמה שחיטה צצנת לקורע ע"מ לתפור, משום דשאינו שחיטה שצע"כ אנו חומרים שחילת השחיטה הוא ע"מ לתקן, דל"כ לא משכחת שחיטה כצירה, כצדרי רש"י הכ"ל צחולין כ"ט, דאי אפצרי לשחיטה שלא ינקב הושט קודם שישחט רוב הסיימנים, וכן הוא צצה"ן חולין פ"ק, וצע"כ דגם תחילת שחיטה הוא קלקול ע"מ לתקן. וכצרי כצצתי צאריכות צספרי משנת אצרהס ח"א, דמ"ד ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף הכוונה גנם תחילת שחיטה היא צצדר שחיטה תיכף ומיד צתחילתה, ומ"ד ח"ן לשחיטה אלף לצסוף סוצר ג"כ שחילת השחיטה היא צצדר שחיטה כמו סוף השחיטה אלף שחולק ואומר דל"ן תחילת שחיטה נעשצת עד לצסוף, אלף מודה צצסוף השחיטה שצו גס תחילת השחיטה שמה שחיטה, ע"ש. וכן י"ל דהכו"פ ורעק"א כתבו סצרתם אליבא דמ"ד ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף או אפילו למ"ד ח"ן לשחיטה אלף לצסוף מ"מ כששחוט תיכף ומיד חושב לתקן צצוף גסם התחילה תהא צצדר שחיטה, ואין זה סותר כלל לסצרתי הכ"ל דתחילת השחיטה הוא מקלקל אלף הסוף השחיטה מתקן מה שקלקל צתחילתו.

ויש להעיר צענין הכ"ל מדצרי הר"ן ז"ל חולין צפ"ק דף ח' ח' צצוניה לצינן סכין ושחט צה, דמקשה צצמו, והא איכא צדדן ומשני צית השחיטה מירוח רוח, וכתב הר"ן שם: ומהא שמשני צית ככה הושט או יקבז כנגד מה שצשהט ממונו קודם גמור שחיטה שצלסרת צצך דלם לא כן מה מקשינן והא איכא צדדן והרי ח"ן נכוין אלף כנגד מה שצשהט אלף ש"מ כצכתיצנל, עכ"ל. וצריך להצין הף תיכף למ"ד ח"ן לשחיטה אלף צצוף, שפיר לא היו שמי' שחיטה עד שצשהט הרוג, ואם נכוח או יקבז צמקום ששחט קודם ששחט הרוג, ח"כ יקבז הושט קודם השחיטה, אלף למ"ד ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף, ח"כ צמקום ששחט מיד שמי' שחיטה, ח"כ צלוחו מוקום שצכוה צצרי ה' שחוט ואמאי טריפה. ועלה צדעתי לומר, דהיינו דמקשה דוקא לר' זירא דלמר הדין של לינן סכין ושחט צה, ושוס דר' זירא סוצר צחולין כ"ט: דל"ן לשחיטה אלף לצסוף דהף הקשה שם מכל העסוקין צצרה וכו' אלף דזה אינו דל"כ תקשה הלכתא אהלכתא, דל"ן קיי"ל כר' יוחנן דישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף וקיי"ל כר' זירא חמר שמואל לצינן סכין ושחט צה, ואלציני מתרצינן צית השחיטה מירוח רוח, ודוחק גדול לומר דלף מתרצינן הך תירוצא אלף הליצי' דר' זירא אלף לדידן לא קשה כלל, דל"כ לא ה' להגמ' לתרץ תירוצ' זה כדי שלא נלמד ממונו הוי דינל שכתב הר"ן ז"ל, אלף ה' לו להש"ס לומר דשמואל סוצר ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף דהא ר' זירא חמר צצס שמואל. וצע"כ צריך לומר דאפילו למ"ד ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף היינו דוקא אם מתחילה ועד סוף לא יקבז שום מוקום צצהוט, אפילו צמקום השחוט

ל' ד"ה לא נריכה. דהתוס' הקשו שם אמאי לא יתחייב ממון כיון דמניי לשהדורי, ותירונו דמייירי דכבר נמאסו בשעה דמניי לשהדורי, והנעלים לא יריוחו כלום אפילו אם יתזור, ורייב"א מפרש דמייירי אפילו לא נמאסו ולכל זאת לא נתיחייב ממון אע"ג דמניי לשהדורי משום שמיד הוא נולע ומתחייב מיתה חשוב נאין כחתת, אע"ג שאינו ממש כחתת, אמניא ראי' מיצמות ל"ג, ע"ש, הרי דפליגי בדבר שיש בו התחלה וסוף, כגון התיינה לתוך פיו והנלעיה, והחיוז אינו אלא על הנלעיה, אם זה חשוב נאין כחתת, וכן נמי גני תהלת וסוף שחיטה, וראה מה שכתבתי במושגת אברהם ח"ג, דף ע"ג, ויש בזה עוד להאריך ולהלק.

הסבר בדברי הפמ"ג בענין שחיטה בשבת

וגזברתי שעל מדוכה זו יש כבר רבן של ישראל הוא הפרי מגדים צהל' שחיטה סי' י"א, נמשב"ג, ולפנינו נגלו כל תעלומות, והניח דברי הדרישה נסי' י"א, שהקשה אמאי שוחט בשבת חייב ותיירץ דהוי מקלקל על מנת לתקן — ולפלא שהכו"פ ורעק"א לא הניחו דבריו. — גם הניח דברי התוס' בחולין ה', דשחיט שנת דמלאכת מחשבת אסרה תורה והוי יולא מן הכלל, וגם דברי התוס' בשבת ק"ג, דתירונו דשחיט ע"ז דכתיב ולא ידבק צידך מחומה וגו', ולכן הוי ע"ז יולא מן הכלל ורק שם אמרו דהוי מקלקל. והוא ז"ל עמד על דיוק זה מדוע לא הקשו בחולין כמו שהקשו בשבת מסתם שוחט בשבת. ותיירץ תירוצן כגון מלא, אלא שדבריו אמורים בתכלית הקיצור כדרכו לכן אבאר כוונתו:

הגה התוס' בשבת ק"ג, הניחו תהלה דברי הר"ש דר' אבנה האומר כל המקלקלין פטורין חוץ מחובל ומנעיר, סובר כר' שמעון דמקלקל בחצורה חייב, ור' יוחנן דאמר לי' לר' אבנה פוק תני לנרא, סובר כר' יהודה דמקלקל בחובל ומנעיר פטור, ואינו חייב אלא במקום דלא הוי מקלקל היינו בחובל וצריך לכלבו ומנעיר וצריך לאפרו. והתוס' הקשו על פיר' הר"ש דא"כ מה זה דאמר לי' ר' יוחנן פוק תני לנרא, אטו מתן דסובר כר"ש משתקיין לי', ולכן פירשו בתוס' — ולפי הגירסא של הפמ"ג ה' בתוס' שם נגס ר"ת — דר' אבנה ור' יוחנן תרווייהו כר"ש סגינא לה, אלא דפליגי אלינא דר"ש, רבי אבנה אומר דר"ש סובר דחובל ומנעיר חייב אפילו במקלקל גמור כגון שאינו צריך לכלבו ולאפרו, ור' יוחנן אומר דר' שמעון לא מייחייב בחובל ומנעיר אלא א"כ איכא קצת תיקון כגון דצריך לכלבו ולאפרו, אצל ר' יהודה פוטר בכל ענין אפילו כשצריך לכלבו ולאפרו, דאין זה חשוב תיקון, והנה לפי פיר' הר"ש שבתוס', לא ה' מקום להקשות משוחט בשבת אמאי חייב, דהא אלינא דר"ש שפיר חייב דהא הוא סובר מקלקל בחצורה חייב, ואפילו אלינא דר' יהודה ג"כ לא קשה כלל, דאם הוא סובר דצריך לכלבו ולאפרו חייב דזה הוי תיקון, מכל שכן דסובר דהשוחט צהמה בכדי לאכלה, או אפילו לע"ז בחוץ, הוי תיקון, דזה השוחט לאכלה אצלו הוי השחיטה התיקון דאי אפשר לו לאכול מן הצהמה בלי שחיטה, וזה השוחט לע"ז, הלא לפי דעתו הוא מתקן, דהא רוצה לעבוד לע"ז, מאי אמרת דאין זה תיקון משום דלכל העולם אין זה חשוב תיקון דאין שום איש אחר רוצה לעבוד לע"ז, הלא גם צריך לכלבו ולאפרו אין זה תיקון אלא ליה נלבה, דאם איש אחר לא ישחוט צהמה בשביל הדם לתת לאכלה או יציער גדישו צדי שיהי' לו אפר, ולכל זאת אומר ר' יהודה דזה חשוב תיקון, ולפי' ה' בתוס' דר' יהודה סובר דחובל ומנעיר פטור בכל ענין אפילו כשיש לו צורך לכלבו ולאפרו, לא ה' להם התוס' אפשרות להקשות מהשוחט בשבת בחוץ ולע"ז דמיי, דהא ע"כ סוגינא זו דלא כר' יהודה, אלא כר"ש אלא דמקלקל בחצורה חייב לר' אבנה בלא שום צורך ולר' יוחנן כשיש לו לאדם פרטי זה אינו צורך, ואלינא דידהו שפיר מייחייב בשוחט בשבת בחוץ לע"ז, או משום דאפילו מקלקל גמור חייב כדעת ר' אבנה, או משום שזה האדם הפרטי יש בו צורך לשחוט לע"ז, כדעת

אולם צלמת תירוצן זה שכתב הגאון הנ"ל כבר קדמוהו רבותינו בעהמ"ס בשבת ק"ו ד"ה חוץ מחובל ומנעיר, שכתבו צאה"ד, אע"ג דכל שוחט מקלקל הוא כדאמ' צפ"ק בחולין ד' ח', סכין של ע"ז מותר לשחוט בה, מודה רבי יהודה לענין שנת דחייב, דדוקא לענין ע"ז שהוא מקלקל דכתיב ולא ידבק צידך מחומה מן החרס ולא חשיב לי' נהנה כיון דקלקולו יתר על תיקונו עכ"ל, הרי דנכחן בשבת ק"ו נחתו התוס' לסבירא זו דשחיט ע"ז, כלומר, זה הוא יולא מן הכלל, משום דכתיב ולא ידבק, וכל עוד שאין בו ריוח לא חשיב נהנה, ובחולין לא כתבו כן אלא דשחיט שנת דהוי יולא מן הכלל משום דמלאכת מחשבת אסרה תורה, אלא דשבת הקשו מסתם שוחט בשבת, ובחולין הקשו משוחט בשבת לע"ז ובחוץ, ולפלא על הגאון הנ"ל שלא הניח את תירונו בשם התוס' המפורש שם להדיא.

ובספר מנן אבות דף י"ג בסוגיא דשוחט בשבת הניח דברי הר"ן הנ"ל שאינו מומר בתחילת שחיטה משום דהוי מקלקל והקשה הגאון הנ"ל הא גם צסוף שחיטה בלי תהלה לא הוי מהני אם כן הסוף מתקן התהלה והדר חייב גם על התהלה, ומדע דאל"כ אינו חייב בשחיטה אלא א"כ גמר השחיטה בתוך כדי דבור של התראה — כוונתו, דאל"כ יאמר אשתלי, — אע"כ כיון דלצסוף מתקן הדבר חייב למפרע, כיוולא בזה מנעיר וצריך לאפרו דחיובו על הנערה ולא על הנריכות האפר ורק דנריכות האפר הוא תקון על הנערה וכו' ע"ש.

וזכיתי להניח, דמאי צדך שלצסוף השחיטה הוא צריך גם לתחלת השחיטה, א"כ גם התהלה הוא צכלל חיוב, אצל הלא אנו דנים על נקודת הזמן, כלומר, מתי מתחייב על תחלת השחיטה, ואי אפשר לחייבו על תחלת השחיטה אלא צרוע שהשחיטה נגמרת ולא מוקדם א"כ לא הוי מומר עד אותו רגע, וזו היא עיקר סגרת הר"ן, ואינו דומה כלל למנעיר וצריך לאפרו, דהוא חייב מיד בשעת הנערה, ואפילו לא ישתמש בכלל צהפר, או שיציער סמוך למו"ש דאין אפשרות כלל להשתמש צהאפר בשבת ג"כ יתחייב, משום דהשערה צריך לאפרו הוי מלאכה, אצל השוחט בשבת וגמור צמו"ש לא יתחייב משום דנקודת הזמן של חיוב הוא צמו"ש.

וכבר כתבתי צס"ה ח"ה סימן רל"ט, לענין עדים שאכלו כזית איסור בתוך אכילת פרס ונתייב העידו טרם שגמרו אכילת הכזית, דהגם דלאמר דכדי אכילת פרס מנערף וחייבים על תחילת אכילה שהיא חלק מאכילת האיסור אצל כשאנו דנים על נקודת הזמן, עלינו לומר שלא נעשו פסולי עדות עד גמר האכילה.

שוב ראיתי צספר מנן אבות הנ"ל דף ט', כתב בנו של המחבר להסביר דברי הספר, דקושייתו כשם שצנעיר חייב בשביל שכוונתו להאפר בשבסוף כך יתחייב על תחילת השחיטה משום שכוונתו על התיקון שנגמר השחיטה, ותיירץ דכוונת הר"ן היא דכיון שהוא מכוון על גמר השחיטה א"כ אינו חייב על תחילת השחיטה עד שיגמור, כי כוונתו לא היתה על ההתחלה אלא על הגמר, ולא הוי התחלה מלאכת מחשבת עד שיעשה כל המלאכה, וכנראה הרגיש צן הגאון דצוחק הדברים ורצה לתרץ, אצל גם צהספר זה איני רוצה שום תירוצן דא"כ לדבריו אמאי חייב צנעיר כשאינו משתמש צהפר, אלא ע"כ, דהשימוש צהאפר אינו נגדר המלאכה אלא שמועלת מחשבתו שלא תהי' הנערה צכלל מקלקל, א"כ גם תאמר שמועלת מחשבתו שמתבצ על סוף השחיטה, שתחלת השחיטה לא תהוי מקלקל, אלא העיקר דנברי הר"ן הוא דגבי הדיון של שוחט בשבת אנו דנים על נקודת הזמן, כלומר, דוקא צגמר השחיטה חצונה התחלת השחיטה מתקן למפרע, אצל עד אז לא הוי מתקן לכן לא נעשה מומר אלא צגמר, דומה להא דפסולי עדות וכנ"ל.

ואפשר דכל השקלא ועריא הנ"ל אם יש לתקן צין תחילת שחיטה לסוף שחיטה ולומר דאינו מומר בתחילת השחיטה אלא לצסוף תליא צפלוגתת התוס' והרייב"א צכתונת

היינו הרוחת מונון, ואם היתה לו אפשרות לשחוט צהמה זו שלא יטרח להוליך הגאה של שמוס הסכין לים המלח ולא עשה כן הרי לא הרויח אלא הפסיד והיו מקלקל. והגם דמתוס' שנת ק"ו ה"ג' משמע דפירשו בחולין ח' דכל שחטו היו מקלקל, כלומר דעגם השחיטה היו קלקול, אצל אפשר דחולין פירשו גענין אחר כידוע דהרצה פעמים מפרשים התוס' סוגיא אחת דמתקומות שונים באופנים שונים. וסעד לדברי דאל"כ אלא התוס' בחולין מפרשים דמקלקל האמור שם בגמ' הוא משום דצחייה עומדת לג' דזרים לחרישה ולגדל ולדות ולאכילה, מה הקשו מהא דפסחים, דמיירי צעוף, דלא שייך דעומד לחרישה, הא אפשר דעיקר הקלקול צהמה היא מפני שעומדת לחרישה, ולפי ה"ג' יונת. וראיתי צפרי מגדים סי' ר"א, דמשצ"ג ה"ג' שמתדד אם שייך מקלקל בשחיטה צעוף הואיל ואינו עומד לחרישה, ולפלא שלא העיר דקושיית התוס' ה"ג' היא מעוף דליתא בחולין מ' ה"ג'.

מחיקת השם באיכות

ובהשאלה ה"ג' אי תיקון נאיכות הכתיבה של השם משום תיקון או לא, מקושרת עוד שאלה אם מחיקת השם שלא נכמות אלא נאיכות משום מחיקה, וצ"ת רעק"א סי' ע' נס"ת שהי' נריך להיות כתוב צפרשת ויחי: ויאמר יעקב אל יוסף אל שדי, נמלא כתוב: ויאמר יעקב אל שדי, וצ' תיבות אל יוסף נחסרו, ויש ספק אם כתב הסופר ויאמר יעקב אל, ושכח לכתוב יוסף אל, והרי "אל" הכתוב חול, או שחל כתב הסופר ויאמר יעקב ושכח לכתוב אל יוסף, וחזר וכתב אל שדי, נמלא דהניב, "אל" הכתוב הוא צאל"ף צ"ו"ו והוא שם הקודש. וכתב רעק"א ז"ל דיש לתקן הספר ע"י כתיבת השתי תיבות "יוסף אל" החסרות בני שיטי, צין תיבת "אל" לתיבת "שדי" אלא שמתקפא אולי הניב, "אל" הכתוב הוא השם הקודש ועתה ייעשה חול, כי יהי' נקרא "אל" נסגול והיו כמו מחיקה. ומסיק דמותר משום דהוי ספק שחל לא נכתב אלא לשם חול. וכתב שם דנאופן כזה לא היו מוחק דאורייתא אלא דהוי מדרבנן דדמי למחיקה ע"ש.

ולפי ה"ג' נראה דמחיקה כזו אינה אלא מחיקה נאיכות. דהא הקריאה של הניב אינה משנה את עגם הניב הכתוב, ולכל היותר אין כאן אלא מחיקת האיכות של השם, ותלוי צה"ל אם נאמר דתיקון נאיכות הוא תיקון או גם קלקול, דהיינו מחיקה נאיכות, הוי מחיקה.

אולם נראה דאפילו נאמר דתיקון נאיכות השם משום כתיבה, לכל זאת אין מכאן ראיה דמחיקה נאיכות צאופן ה"ג' של רעק"א הוי מחיקה, דתיקון האיכות פועל על עגם השם, דעד שלא תקנו לא הי' השם מקודש ועל ידי התיקון נעשה מקודש, א"כ פעלה האיכות על הכמות של האותיות והרי זה דומה למקדיש דבר של חול, דנחתא הקדושה על הדבר, הגם שאין צהקדש אלא דבר איכותי בלבד, אצל צהשאלה של רעק"א, אין הניב, "אל" הכתוב צהס"ת משתנה כלל, דאם הניב הזה נכתב לשם הקודש, אינו יוצא מקדושתו צמה שיהי' נקרא אל נסגול, ואטו הקורא לשם "אל" צאל"ף סגול יש צו נדנדו של מחיקת השם מדרבנן אפילו, הלא מה שזה קורא צנהקודה משויצת אינו פועל על השם נגרעו כלל.

וחז"ל מה"ג' יש לומר דצדד ספקו של רעק"א ז"ל שחל על ידי תיקון שיכתבו התיבות, "יוסף אל" צני שיטי יש צזה משום מוחק את השם אם כוונת הסופר היתה על הניב, "אל" הכתוב צצירי, כי יהי' נקרא עתה צסגול, דזה הוי תשש רחוק מאד, דא"כ נמלאת אומר שעל ידי שמתקן את הספר הרי הוא מקלקלו, כלומר קודם התיקון ה"ג' הספר הזה צודלתי פסול הי', וקדושתו קלה היתה מאשר יהי' עתה לאחר שיתכשר

ר' יוחנן, לכן הקשו רק משוחט צצנת סתם דצזה צע"כ ר' יהודה מודה דחייב דהוא מל"ט מלאכות, ואמאי מייחייב ר' יהודה, הא אמרת דר' יהודה סוגר דאפילו צחינל ונריך לכלצו ומצעיר ונריך לאפרו פטור, ועל זה תירצו דהשוחט צמה לאכלה אינה צכלל מקלקל, דחונל הוי מקלקל חנל השוחט צמה אינה מקלקל כלל, דהא כל אדם שרוצה לאכול צשר צקוק לשחיטת הצמה נמלא שזה הוא דרך הנאחה, ומה דאמרו לענין הנאה דע"ז דאין זה הנאה משום דהוי מקלקל, זה הוא יוצא מן הכלל, משום דכתיב ולא יצנך צידך מלאומה, וכל עוד שאין זה ריוח של מונון אין זה צכלל הנאה הגם שהוא נריך לשחיטת הצמה, אולם בחולין הקשו התוס' אשיטת הר"ת צצנת, דר' יהודה סוגר דכל חונל פטור אפילו נריך לכלצו, ולכן הקשו משוחט צצנת וצחון לע"ז, ולא יתא' להו לומר דהאי כר"ש ולא כר"י כמו שסבצרו לעיל דצצריהם צתוס' שנת. דהא הלכה כר' יהודה ודוקא הי' להם לומר דהאי סוגיא צשוחט צצנת צחון לע"ז היא דלא כהלכתא, ולכן תירצו דשאיני שנת דמלאכת מחשבת אסרה תורה, ולכן כל שיש לו לאדם צמלאכתו איה טורח משום תיקון ואפילו ר"י מודה דחונל ונריך לכלצו משום תיקון והוא כשיטת הר"ש צתוס' שנת, דאע"פ שקלקולו יתר על תיקונו, אם האדם הפרטי הזה יש צו לורך משום מתקן. **אלא** דנעיקר קושיית התוס' בחולין מהא דהשוחט צצנת צחון ולע"ז, יש לעיין לכאורה הא בחולין מ' מוקי לה להא צחייתא צעוף שהי' חני קנה פגוס ע"ש, א"כ העוף זה הוא מסוכן דצעוד צמהו שיפסק הקנה תהא נעילה, והלא אמרינן דצמסוכנת אסור לשחוט דהוי מתקן, ומה קושיא. אלא דזה אינו, דעד כאן לא אמרינן דהשוחט את המסוכנת הוי מתקן אלא משום דמוציאה מידי נעילה ותהא מותרת צאכילה, אצל שוחט צצנת צחון לע"ז, הרי לה תועיל השחיטה לטהרה, ואלא שמתקן להוציאה מידי אצד מן החי הלא צו היא קושיית התוס', דמפסחים משמע דצצציל תיקון להוצי' מידי אצד מן החי משום תיקון, כלומר, הגם דמיירי צעוף שחני קנה פגוס ונודאי אם הי' ממתין צשחיטה הי' העוף מת מעלמה, דצעוד משהו של פסיקת הגרגרת נפקא חיותא דעוף ולא יהי' אצד מן החי ויוכל לתתו לנכרי, לכל זאת צשצין לי' למתקן צצציל שעה קלה שתיא' ראוי לנכרי מיד, הגם שהוא תיקון קל.

ולפי זה שפיר מפתצד מדוע לא הקשו מסתם שוחט צצנת, דהתוס' רצו להקשות שיהי' צדומה מושג להא דסכין של ע"ז כלומר, דהשוחט צצכין של ע"ז, צצמת לא אסר את הצמה אלא דנריך להוליך את הנאה שיש לו מהסכין לים המלח, כדליתא צצר"ן שם, אלא דאם הי' ממתין עד שיהי' לו סכין שלא של ע"ז לא הי' נריך להוליך את הנאה של שוייא של שחיטת הצמה צצכין זה לים המלח, ולכל זאת אמרינן דמקלקל הוא, דהי' לו להמתין עד שיהי' לו סכין כשר — דהא התוס' לא הביאו כלל מה שפירש"י דמקלקל משום דצחייה עומדת לג'. דזרים ומשמעות דצריהם דמפרשים כפשוטו משום שיהי' נריך להוליך הנאה לים המלח, וצמסוכנת אסור, דמתקן דלא הי' יכול להמתין צשחיטה כדי שלא תחנצל — ועל זה הקשו התוס' מפסחים ה"ג', דהגם דמיירי צחני קנה פגוס ולו הי' ממתין מעט הי' העוף יוצא מידי אצד מן החי מעלמה על ידי מיתתו, לכל זאת אמרינן דצצין תיקון צמה שפרויח צחון ולא הי' נריך להמתין אלא מיד תקנו להוצי' מידי אצד מן החי, חזיקו דהרוחה צחון חציב תיקון, ואמאי לא נאמר דהצו תיקון צמה שחט צצכין של ע"ז ולא הי' נריך להמתין עד שיגיע לידי סכין. כשר, דהלל גם כאן הרויח צחון, ועל זה תירצו דשאיני שנת דמלאכת מחשבת אסרה תורה, כלומר אם יצנה אדם צצנת ויעלה לו הרצה יותר ציוקר מאשר יצנה ציום הראשון לצצוע, לא נאמר דהוי מקלקל צמה צצנה צצנת, דמלאכת מחשבת אסרה תורה ואין אנו מתחצנים צזה שפסיד מונונו על ידי הצנין צצנת, אצל צע"ז אנו מתחצנין עם הנאה,

תשלו. מות וחיים ביד לשון (משלי יט כא) אם לענין עדות או רכילות כבר כתוב וכתוב (תהלים לד יד) נצור לשונך מרע הרי כבר קדמוהו רבנן אלא היקראש הוצרך להודיענו ביד לשון שלא יאמר אדם בפי לא אחטא אבל ביד אכתוב כתב לאחרים או אגרום שיכתבו אחרים או אוליך כתב של אחרים שיויקו לאחרים לכך אמר מות וחיים ביד לשון אם על ידי לשונו מתים כאילו בידו ואם בידו חוליד כתב או כתב או גרם שכתבו בו שטנה לאחרים [א] כאילו בלשון וכתוב (ירמיה כט כה) יען אשר אתה שלחת בשמכח ספרים וגו' עד (שם שם כז) ועתה למה לא גערת בירמוהו הענתותי. לא יוליך אדם כתב עמו (א) ואם רואה שהפריצים בשלוח בידו כתבם ואם הוא לא יקבל ישלחו ביד אחר יקח מידם ולא יתן למי שנשתלחו לו בדי שלא יבא תקלה על ידו ואם ירא מן המחלוקת לא יקבל ואם תפרו הכתב כדי שלא ידע מה שכתוב בו אל יקבלו עד שיאמר תראו לי ואקבלם ואם יוכל לקבלו ולשורפו כדי שלא יבא לידי תקלה (ב).

תשלת. שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו (משלי כא כג) אף לשונו בכתבו שלא ילמדו לשקר מתוכו וכשאדם חכם בא לכתוב אל יכתוב דברים שלא יבשלו בהם בני אדם כמעשה שרים שמוא יעפוק אדם בהם או בכשפים או

השבעות נמצא תקלה על ידי שכתבום והעתיקום ושעשאוים וכתוב (תהלים עט טז) אם אמרתי אסמרה כמו הנה דור בניך בגדתי לכך אל יכתוב אותם אדם אע"פ (א) שפנהדרין היו יודעים לא היו כותבים.

תשלו. (א) הטורח בחכמה ובמוסר מואם בהי הכל וקונה חיים ארוכים לעתיד (ב) הוי וחיר וחכם כמעשים ולא בחכמת דברים שהמעשים ילווך והכמת דברים ישארו בעולם הזה.

תשמו. (א) אף יערב לך אם יכבדוך כשכיל העושר אלא כשכיל החכמה ומוסר. (ב) אל תקנא במו שגדול ממך ואל תבזה במו שקטן ממך (ג) כמה מגונה כפילות בזקן (ד) אל תמסרו החכמה למי שאינו ראוי לה פן תרמסוה ואל תמנעוה מן אנשים הראויים לה הרבו צדק וזה יועיל לכם לעתיד.

משנת אברהם

מזכין ופלוני מתייבז וכו', ר' יוחנן אמר זכאי משום לא תלך רכיל, ורשב"ל אמר פלוני ופלוני וכו' משום דמיחזי כשיקרא, ופירשו נמוס' שם ומשום לא תלך רכיל אין כאן. לכאורה משמע דפלוני אס' יש משום לא תלך רכיל בכתב, אלא דזה נרור דהכותב רכילות הוי כמדבר זעל פה, ולדבריה גרע הרבה, כי דבר שכתב הוא כפני רבים והדברים יעמדו לימים רבים, כדברי הרמב"ם ז"ל דהכותב דבר בכתב הוי כמשמע לאלפים, אלא דהכוונה בתוס' דלין דזה משום לא תלך רכיל, דהא הדין מלווה לומר כפי חוות דעתו דעת תורה, ולא דמי להא דאמרינן שם דף ל"א, מניין לכשיאל לא יאמר הריני מזכה ומצירי מחייבין וכו' ת"ל לא תלך רכיל צעמד וכו', דהתם אין מן הצורך שיאמר דבר זה, מה שאין כן הכא דזקוקים לכתוב בהפסק הדברים כהווייתן, דלכ"כ מיחזי כשיקרא.

ורבינו חננאל שם פיר' ר' יוחנן אמר זכאי משום לא תלך רכיל, כלומר, שלא יבא הנעל דין לשמור אינה לזה המחייב, משמע מדבריו דאפילו ר' יוחנן לא חש ללא תלך רכיל, משום דכך הוא מחובו של הדיין אבל יש כאן חשש של נטירת אינה.

ומה שהביא רבינו רא"י מקרא דירמיה, הגם דנקטינן כתב כדבור דמי, ומה סליק אדעתן לומר דהמזיק את חבירו בכתב אינו כמזיקו בפיו או בידו, אלא דנראה, משום דהתוס' כתבו בגיטין ע"א ד"ה והא יכול, דאמירה ודאי לא הוי אלא צפה, ועוד דהתם יליף וענתה מועטו הלייט שר"ך בלשון הקודש ומינה נמי שמעינן דהוי צפה כמו בלויים עכ"ל, כלומר, בכל מקום שכתוב בתורה ניב אמירה אינו אלא צפה ולא בכתב, וכן במקום שר"ך לומר בלשון הקודש ר"ך להיות דוקא צפה ולא בכתב. ולפי זה נראה דהנביא השומע נבואתו, נודאי שהוא ר"ך להשמיע בלשון השלשן ששמע כי אין לו רשות לא לשנות ולא להוסיף, וממילא ר"ך להשמיע בלשון הקודש, וזפרט דכל הנביאים התנבאו בזה, "אמר" ה', ואמירה ר"ך להיות צפה ולא בכתב, וא"כ ס"ד דלא יתחייב נביא השקר אלא כשמשמיע את נבואתו זעל פה ולא בכתב, על זה מצינו רבינו רא"י מקרא דירמיה, דהנביא אמר על שמעיהו הנחלמי כי סרה דבר על הד' על אשר כתב מכתבים אל העם צירושלים בתורת נבואה, וזה ה' שקר, ונענש עליהם, הרי דגם לענין נבואת שקר גס כן כתב כדבור דמי, וכן נפ"מ אס' נביא לא השמיע את נבואתו זעל פה אלא בכתב, אס' דינו כנביא הכונן את נבואתו או לא.

ע"י התיקון, ועכשו שיהי מתוקן וכשר הספר מתעלה נקדושתו, ואיך נאמר שעל ידי עלייתו נקדושה אתה מתקלקלו נגוע למתיקת השם.

ורבינו לזה נראה מהא דמנחות ק"א. מתיב רב הונא בר מנחם — לשמואל דאמר לעיל דמנחות ונסכים אפילו הן טהורין נפדין, מאי טעמא כמה דלא קדשי בכלי קדושת דמים נינהו וקדושת דמים נפדין — העופות והעצים והלבונה וכלי שרת שנטמאו אין להם פדיון שלא נאמר פדיון אלא בזהמה. בשלמא עופות קדושת הגוף נינהו ולא נאמר אלא בזהמה, אלא עצים ולבונה וכלי שרת ליפרק, אלא לאו משום דטהורין צלמא אין נפדין והני נמי אע"ג דנטמאו כטהורים דמי, דעצים ולבונה לאו בני אוכלא נינהו אלא חיצת הקודש משוי להו אוכלא ע"כ, ור"ך להצין מה זה דאמרו כיון דטהורין אין נפדין הני נמי אע"ג דנטמאו כטהורים דמי, הלא שם במשנה מפורש דהשטמאוו ומנחות ונסכים יש להן פדיון, ומה חילוק יש צין מנחות ונסכים וצין עצים ולבונה. ונע"כ דזה הוא שהוסיפו בגמ' דעצים ולבונה לאו בני אוכלא נינהו אלא חיצת הקודש משוה להו אוכלא, כלומר צלמת עצים ולבונה אינם מקבלים טומאה, וכל הטעם שנקבלים טומאה הוא משום חיצת הקודש, כלומר שיש בהם קדושה, ואיך אפשר לומר דמה שפעלה הקדושה על עצים ולבונה להעלותם להיות קדושים תועיל להיפך שיקבלו טומאה ושהי' נפדין וילאו מקדושתן, דא"כ מנלאת אמור שקדושתן של חיצת הקודש מוילאון ומצטנן מקדושתן וזה אין סברא, כן נמי צ"ד אין סברא לומר דצוה שהס"ת מתכשר ומתעלה וממילא גס השמות שנו מתעלים, יחשז למתיקה, ואינו דומה למתק את השם הכתוב צס"ת ככדי לתקן את הס"ת דהוי מתיקה, דשם הוא מתיקה צפעולה היינו צמות ומעלה את האיכות של הס"ת בלבד, אבל כשאין כאן פעולה של מתיקה, אלא שתאמר שהמתיקה היא צאיכות על ידי הקריאה נודאי שאין זה צגדר קלקול נגד התיקון, כי אי אפשר שהתיקון יועיל על הדבר והיפוכו כ"ל והצן.

סימן תש"צ

נביא המשמיע נבואתו בכתב ולא בפה אם דינו ככובש נבואתו

[א] כאילו בלשון וכו'. בנסהדרין ל'. מייכתב היכי כתב, ר' יוחנן אמר זכאי ורשב"ל אמר פלוני ופלוני

תשלת. (א) סנהדרין י"ז א'. תשלו. (א) מבחר הפנינים שער א' סי' ז'. (ב) שם סי' י"ב. השמ. (א) שם סי' ל"ד. (ב) שם סי' מ"ב. (ג) שם סי' ג'. (ד) שם סי' ג'.

עוגש מיתה אלא שמת צדדי לאמת את האות שנתן ירמי'.

אין להנביא לשנות ולתרגם את נבואתו מלשון אל לשון

זמנה שכתבתי לעיל מסגרה להנביא לריך להשמיע נבואתו בלשון לשון ששמע, ואין לו לתרגם את הנבואה ללשון אחרת מכפי מה ששמע. ושיערתני שמתחלה שומע בלשון הקודש, וכן מטין דברי הרמז"ן ז"ל עה"ת פרשת כי תשא, עה"פ מחליט השקל בשקל הקודש, הוא הלאו שהקצ"ה מדבר בו עם נביאיו וכו' ע"ש, ואפילו נאמר דלפעמים שומע בלשון אחר כפי השליחות של הנבואה, גם כן לריך להשמיע בלשון לשון ששמע, יש לכאורה לדקדק על זה מדברי הרמז"ם ז"ל צפ"ז מסיודי התורה הל' ג': הדברים שמודיעים לנביא במראה הנבואה, דרך משל מודיעין לו ומיד יחקק בלבו פתרון המשל במראה הנבואה וידע מה הוא — מהם אומרים המשל והפתרון ויש שהם אומרים הפתרון לבד, ופעמים אומרים המשל לבד וכו'. משמע דאין הנביא שומע שום דבור עד שנאמר שהדבור הזה הוא בלשון הקודש או בלשון אחר, אלא רואה דברים כמו הסולם שראה יעקב לנינו, וכמו החיות שראה יחזקאל וסיר נפוח והמקל שקד שראה ירמי' ע"ש, והפתרון הנחקק בלבו של הנביא הוא שהנביא פותר לעצמו משנה ממה הדברים, וזכן אין זה מהכרח שיפתור לו לעצמו בלשון הקודש, ואפילו נאמר שהוא פותר לו לעצמו בלשון הקודש לכל זאת אין צוה משום שינוי אם יאמר לאחרים את הפתרון בלשון אחר.

אור"ם בואמת אין מכוונת הרמז"ם ז"ל לומר כי כלל הוא בנבואה שאין הנביא חזן ממש רצונו ע"ה שומע שום דבור אלא רואה דברים, דהא בנביאים מצינו למאות שנאמרה להם בנבואות רבות בלי שום מראה של דברים, ולא נתכוון הרמז"ם ז"ל אלא להמקומות שכתוב מפורש בהם שהנבואה באה בדרך משל, אבל רוצה דרוצה של הנבואות בלא לא במשל אלא בדבור, ובאותן הנבואות בודאי שאין הנביא יכול לשנות לא את התוכן ולא את הגוה שהוא הלאו של הנבואה, והלא הרמז"ם עצמו צו"כ ג"מ"ד, כתב: ואפשר שיראה השם יתעלה במראה הנבואה ידבר עמו כמו שאמר ישעי' ואשמע את קול ה' אומר את מי אשלה ומי ילך לנו ע"ש, הרי שהוא ז"ל ג"כ סובר שאין זה כלל בנבואה שהנביא רואה רק דבר על ג' המשל, וע"ש צריש פרק מ"ג, והגם שצפרק מ"ה צאה"ה, המדרגה י"א כתב: אבל אם אפשר שיראה הנביא עוד במראה הנבואה כאלו השם ידבר עמו, הוא רחוק אללי ע"ש, כבר העירו מפרשי המורה ע"י, ולדעתי הכוונה שאפשר להנביא לשמוע הקול של ה' יתעלה אבל לא לשמוע הקול מדבר אליו, דו היא מדרגת משה רבינו ע"ה בלבד בנביאות פה אל פה אדבר בו. ועי' רש"י עה"ת ריש ויקרא, קול לו קול אליו ואכ"מ, וראה צו"מ הרד"ק חלק ז' סי' תתי"ו שכתב צ"ש מי שכתב להנביא כשיראה השי"ת להודיעו דבר עתיד יתנבא דרך משל, וכשישאל אותו בשליחות יתנבא בלא משל, והרד"ק? שם אומר שהכל לפי הכנת הנביא והתנדודותו ע"ש.

ואם כנים הדברים להנביא משמיע מה שמע ובאותו לשון שמע ואין לו רשות לא לתרגם ללשון אחר ולא להוסיף ולא להטעים את הדברים אלא מוסר אותם כדורתו, יתחוויר מקראם בתורה, שמות ז"ב, אתה תדבר את כל אשר אצוה ואהיה אחיד ידבר אל פרעה וגו', פירש"י אתה תדבר פעם אחת כל שליחות ושליחות כפי שמעתי מפי, ואהיה אחיד ימליטו ויטעיימו בלשון פרעה. כלומר, משה רבינו טען כי פרעה לא יצין את דבריו, שבודאי משה שמע את נבואתו בלשון הקודש ופרעה לא הבין לשון הקודש, כדאיתא צ"ס סוטה דף ל"ו: גני יוסף ופרעה, ומה גם שעליו לבד בואתה לורה ששמע, והיא בקיבור נמרץ, שאין אדם פשוט מצין אותו ומכל שכן

והרמב"ן ז"ל עה"ת צריש פרשת יתרו כתב: אני חותקך יתרו בלא אליך, שלה לו הדבר נאמרה כתוב זה כן כי השליח לא יאמר אני חותקך, וכמוהו ויאמר חירס מנחך לור צכתו וישלח אל שלמה. והחכם סופר יו"ד סי' רכ"ז הקשה מדברי התוס' הנ"ל בנטיין, דאמירה ודאי לא היו אלא צפה, ע"ש, ובואמת דבר זה היא פלוגתת תנאים צמכילתא שם ר' יהושע אומר כתב לו בציגרת, ר' אלעזר המודעי אומר שלה לו ביד שליח, ואמר לו עשה צניני ואם אין אתה עושה צניני לא צנין אשתך וכו', ומפרש שם צוה ינחמנו, דר' יהושע סובר דכתב לו בציגרת, דעל ידי שליח לא שייך לומר „אני", אלא ה' לו להשליח לומר חותקך יתרו, ור"ה המודעי סובר דשלה לו ע"י שליח, ומדכתיב ויאמר משה ויאמרה משמע צ"פ ולא צכתו, והא דאמר אני חותקך יתרו, פירושו לא צניני ע"פ ורש"י עה"ת פירש כר"ה המודעי, הולם אפילו לדברי ר' יהושע לא משמע מכאן דניב ויאמר משמע אפילו צכתו, דאפשר צעלמא אין אמירה אלא צפה, ואחי הכא דכתיב „אני" שאין לשון זה משתייך לשליח המדבר צ"ס המשלח לכן צ"כ דכתב לו בציגרת.

אור"ם ראיתי רבינו מנבואת השקר של שמעיהו הנחלמי שלח נאמרה אלא צכתו, ולכל זאת כתיב שם צסוף קפיטל כ"ט, כי סרה דבר על הד', הרי שהכתוב קראו דיבור. ומונה שמנבואת שם צירמי' כ"ר"ה, שירמיהו שלח נבואתו מירושלים לגולה צכתו, אין ראי', דכך ה' הו מלת השי"ת שבנבואה זו תאמר צכתו, אבל ממה שנעש שמעיהו הנחלמי על נבואת השקר מה שניבא צכתו, לכאורה ראי' גדולה היא דגם בתקום שהתורה הקפידה על איכות הלשון, כתב כדבור דמי, ודלא ככתוב' גיטין הנ"ל.

א"ר דראוי להתבונן, למה כשהתנבא חנניא בן עזור כי בעוד שנתים ימים ישיבו כל כלי המקדש ירושלימה, אומר לו ירמיהו: אתה הנתחת את העם הזה על שקר לכן כה אומר הד' — השנה אתה מת כי סרה דברת אל הד', ירמי' כ"דט"ו, הרי שעבשו מיתה צידי שמים שלא הוציא שנתו, ושמע'י הנחלמי שניבא לשקר ולא עוד אלא שהעיו נגד ירמי' בואתו לתה לא גערת צירמיהו הענתות המתנבא לכם, שם כ"ז, לא נעש צמיתה אלא אומר לו ירמיהו בנבואה. הנני פוקד על שמע' הנחלמי ועל חזרו לא יהי' לו איש יושב בתוך העם הזה — ר"ל לא יהי' וזרעו איש יושב בנבואה השרים והזקנים — ולא יראה בטוב — ר"ל ההשנה מן הגולה — הלא הדין הוא שזה לכל אדם, ואם עוגשו של נביא השקר בנבואה כזו, כלומר, לא לענין צטול המצוות שהוא צתוק, הוא צמיתה צידי שמים חידית, מדוע לא נעש שמע'י בלשון עוגש, הולם אם נאמר דנביא המתנבא צכתו אינו צכלל נביא השקר, וצכלל אופן עוגשו קיל מהמתנבא צעל פה, אחי שפיר, דנחמי' הנחלמי לא נעש מטעם נביא המשקר, אלא משום שדבריו היו גרם להחליט את ישראל צאמונתם, ואולי התכוון רבינו לדברים הללו בואתו, או גרם שכתבו צו שטנה לאחרים כאילו בלשון וכתבי יען אשר אתה שלחת צשמכה ספרים וכו'.

ואין לומר דגם חנניא בן עזור לא נתייב מיתה, כלומר דעל נבואת שקר כזו שזינה לצטל את המצוות אין כאן עוגש מיתה, אלא דירמי' עשה זאת ללות שבנבואתו נבואת אמת, כדאיתא צירושלמי תלה, שירמי' אומר לו לחנני', אני מתנבא לרעה ואיני יכול ליתן סינון לבד שהקצ"ה אומר להביא רעה ומתנבא, אתה הוא מתנבא לטובה אתה הוא שצריך ליתן סינון לבדניך, ואע"פ כ"י, „אני נתן אות ומופת" צליש ההוא צשנה היא מת כי דבר סרה על הד', א"כ לכאורה משמע דזה לא היו עוגש אלא סינון, אבל לאחיותו א"ה לומר כן דהא מפורש בקרא, אתה מת כי סרה דברת אל הד', וצ"כ דהפיר' צירושלמי הנ"ל הוא דהנביא בן מות הוא אלא שירמי' נתן אות שימות בלשון שנה. ומה גם כי אין סגרה לומר דחנניא לא ה' בן

אמר בכל מקום שתרצה תנחם. אבל הקושיא ראשונה לריכה
ציאור, דהא מוחמת קלוטה אמרינן דנחם נתחילת ד' ואמחי
מקשה דתהוי כהולאה אריכתא.

אולם לפי הג"ל יחא, דקלוטה אינה אלא עיני שנסגרה, דנאמת
לא נח החפץ, אלא דאין אמרינן רואין כאילו נח,
על גני קרקע או צאור, כידוע שיש נזה שיטות שונות, ואם
האדם זה אשר זרק את החפץ רוצה שהחפץ ינוח רק בסוף
ד', איך נאמר דאנו רואין כאילו נח נתחילת ד', הלא רואין
נגד רענו של אדם אי אפשר לומר, ושפיר מקשה.

וזה היא כוונת התוס' שם בשנת ז"ל: ד"ה הרי כתב שם
משמעון, שכתבו דהך פשיטתא דתכחון לזרוק שמונה זורק
ארבעה דמי לכותב שם משמעון וחייב, לא קיימא כדמסקי,
ורבינא נמי דפריך לרב אשי אמילתא דר' יהודה, אי להכח קנעי
לה להכח לא קנעי לה, סבר דלא דמי לשם משמעון, דאי דמי
לא הוי פריך מידי, דהא כי קא צעי דתנוה בסוף ד', כשנחה
נתחילת רה"ר על ידי קליטה הרי כתב שם משמעון, וכי אזלא
תו ד' אמות צרה"ר לייני עליהו דעשיית מחשבתו עכ"ל.
והתוס' לא פירשו מפני מה נאמת לא דמי, אלא הן הן הדברים
שהסברטו דזורק וכוונתו שינוח בסוף ד', הלא נתחילת ד' לא
קא נח, אלא שאנו רואין כאילו נח, וזמון שאין הזורק רוצה
שינוח נתחילת רה"ר אלא בסוף ד', איך נאמר שח נגד רענו,
והלא אין כאן שום הכרח שינוח נתחילת רה"ר, כי אפשר
לזרוק בלתי הנחה נתחילת רה"ר, אבל הכותב שם משמעון,
הלא אי אפשר גזים אופן לכתוב שמוען אס לא יכתוב שם,
ואין כאן דבר שנסגרה, שאנו אומרים רואין כאילו כתב,
אלא הוא כתב ממש, אלא מה תאמר שלא איתעיד מחשבתו,
כי אין אדם זה רוצה נכתוב שם אלא נכתוב שמוען, זה
אינו, דמפני שאי אפשר לו צענין אחר לכתוב שמוען אלא א"כ
צפירוש שאינו רוצה נכתוב שם אלא נכתוב שמוען לא יועיל
לו זה להפטר מכתובת שם, מה שאין כן צוריקה שאין הוא
זרק להנחה נתחילת ד', ואיך תאמר רואין כנגד רענו.

ובש"ת הרי"ם הג"ל סי' י"ד סוף ד"ה ונהה הצחתי, העיר
מלחמרינן דריש תמורה דנשבע ומימר ומקלל הוי
לאו שאין צו מעשה, ולהפוסקים דסברו דהיכא דמשכחת ע"י
מעשה לוקין גם בלא מעשה, א"כ נשבע ומימר ומקלל משכחת
צמעשה ע"י כתב, אלא ע"כ דכתב לא חשיב אמירה, וסיים
שם „וגם זה יש לדחות“.

ולפי הג"ל אין שום ראיה מנשבע ומימר ומקלל, דשאני התם
דאין אמדין דעתי' דלא ראה זה שנשבע בכתב וכן מימר
ומקלל שיהי' הכתב שלו כדיבור, דזרחי אין רענו שיהי' ללקה
ארבעים, ונפטר לדעת הרי"ן ז"ל בשנעוה גני שנועה שלא
אוכל ואכל עפר פטור ונשבעוה שאוכל ואכל עפר פטור,
משום דאין אמדין דעתו של אדם שאין רענו לעשות איסור,
ולכן זה שנשבע שלא לאכול ואכל עפר, אמרינן דאכילת עפר
לא חשיבא אגלו אכילה, וה שנסבע שאוכל ואכל עפר, אמרינן
דזרחי אכילה זו חשיבא אגלו משום דנפסקי אין אדם רוצה
לעבור עזירה. וכן נמי גני נשבע ומימר ומקלל, אמדין דעתי'
שאין כוונתו נכתובת לשם אמירה, משום דכלל זה דכתיבה
כדיבור דמי תלוי ברענו של אדם ככ"ל.

ובזה לכאורה אפשר לדמות לראי' שהציאו התומים והשבו"י
והרי"ם ז"ל דכתב לא הוי כלאמירה מהא דקוטה כ"ו:
דלמנת לא היתה שותה דכ' ואמרה האשה אמן, ואמחי, הא יכולה
לכתוב אמן בכתב. והרי"ם ז"ל דחה ראיה זו דאפשר דמימרי
כשאינה יכולה לכתוב, ולהג"ל אין מכאן ראיה, דזה ברור דאשה
זו אם עמאה היא אין היא רוצה לשתות, וא"כ מה יועיל
שתכותב יב אמן בכתב הא מה שהיא אומרת אמן בכתב היא
שלא לרעוה, ואז כתב לא הוי כדיבור. אלא דיש לדחות דחיי' זו,
דשאני התם דאין האמירת אמן תלוי ברעוה כי הוא צו של התורה.

פרעה גוי מנוסע נתחילת, והשי"ת השיב לו למשה כי עליו
רק לדבר פעם אחת כל השליחות כפי ששמעו מפיו של הקב"ה,
והוא נכדי לנחת ידי נבואתו, ואח"כ שוב יהי' מותר לו
לאתרן לתרגם, — יהי' נציאך תרגומו מתורגמך, וכן הוא
נתוספתא מגילה פ"ג קטן מתרגם ע"י גדול וכו' שנאמר
אחרן אחיך יהי' נציאך, — ולהמליץ ולהטעים הדברים לפרעה
כפי הדרך. ולדעתי הפירוש הזה קרוב לאמת.

כתב כריבוד לא אמרינן כשהוא נגד רענו של האדם

ובענין כתב כדיבור דמי שהנאתי לעיל כבר הארכתי בכמה
מקומות בספרי, וגם נקוטטרס תיקון עירובין של,
הנאתי דברי הרי"מ ז"ל חלק יו"ד סימני י"ג"ד, וש"ת
רעק"א סי' ל'.

דלמה דלמרינן כתב כדיבור, א"כ כל סופר נשעה שהוא כותב
את השם הקב"ה הרי הוא חלילה הוגה את השם
צלותיותיו, ותורנו, דכתב כדיבור דמי הוא מסוג רואין, כלומר,
רואין כאילו זה הכותב מדבר מה שכותב, והטעם כי נאמת
הכותב רוצה לדבר לתניור את מה שהוא כותב אליו, אלא שאי
אפשר לו כגון שצניור הוא רחוק ממנו, לכן הוא כותב אליו,
וראנו שהכתיבה תהי' כדיבור, וכל זה ניחא גזם זה הכותב
חפץ שכתובתו תהי' כדיבור, אבל סופר סת"מ הלא נאמת
אינו רוצה שכתובתו תהי' כדיבור, כי אין סהדי שאינו חפץ
להגות את השם, לכן אין אומרים רואין נשעה שדבר זה הוא
כנגד רענו.

ובמקום אחר הסברתי גזה דברי הרי"ן צראש השנה נסוגיא
דמאות לריכות כוונה, שהקשה דלמ"ד מנות אין
לריכות כוונה, א"כ איך אנו מצדילין צנית לאחר שכל צני
הצית כבר שמעו הנדלה צנית הכנסת, ותירן דאפילו למ"ד
מנות אין לריכות כוונה, אבל כשמתכוון שלא לנחת לא יאל,
ע"ש, כלומר דמה שהשומע יוצא בהנדלה צנהכ"ג, הוא מטעם
שומע כעונה, כלומר רואין אנו את השומע כאילו עונה, וזה דוקא
גזם הוא רוצה לענות או בלא איכפת לי עכ"פ, אבל כשאינו
רוצה לענות, היינו כשמתכוון שלא לנחת, אי אפשר לומר
רואין כנגד רענו של השומע.

וכן מפורשת סגרה זו בתוס' עירובין ז"א ד"ה כולה, דהגם
דרי"ן סובר קלוטה כמי שהונחה דמיא, אבל צהי' ספר
צידו אפילו שאינו גזוה מן הקרקע אלא משה, לא אמרינן
קלוטה כמי שהונחה מפני שאין סהדי שאדם זה אינו רוצה
שהספר ינוח על גני הקרקע, והואיל וקלוטה אינה אלא מסוג
רואין, כלומר אנו רואין כאילו הוי מונח, אין אומרים רואין
נגד רענו של אדם.

ובזה מתפרשת יפה סוגיא דשנת ז"ל, דפריך, ולמה דסליק
לדעתין מעיקרא דמחייב הוי ר' יהודה שתיס' אי להכח
קנעי לה, להכח לא קנעי לה, אי להכח קנעי לה להכח לא קנעי
לה, פירש"י כהי נמי דמחייב אתולרה במקום אב, הכח לאו
תרתוי איכא, דאי להכח לסוף ד' צעי לה דתנוה הכח לא מחייב
מהעברת ד', דלא עבר מתחלת ד' לסוף ד' צרשות הרבים, אלא
ההולאה לתולא הוא דמחייב, והולאה אריכא הוא דעזיר, עכ"ל.
וצריך ציאור, הלא אין צדק' יהודה קיימינן דסגירא לי' קלוטה
כמי שהונחה דמיא, וא"כ זה אשר זרק חפץ מרה"י לסוף ד'
אמות של רה"ר, הרי הוא כמו שזרקו מרה"י לתחילת ד'
אמות של רה"ר, והגביהו זרקו שוב לסוף ד' אמות, וכי נשאלנו
למיה מקום הוא חפץ נג, אלא נודחי יייני משום הולאה ומשום
מעציר, ומה קושיא דמקשה צנו', נשלמא הקושיא השני' דאי
קנעי לה נתחילת ד' והלכה לסוף ד' מקשה שפיר, דהא לא
נתכוון כלל להעברה, ולכל היותר נאמר שנתכוון לזריקה
לזיסורא, משום שיש גם צוריקה זו הולאה, וא"כ הרי זה
דומה לנתכוון לזרוק ד' זורק שמונה, שאינו חייב אלא א"כ

לעגמה ונותנת נשופר, ואפילו ר"י לא פליג התם אלא משום גזירה דחטאת שמתו נעליה ע"ש, והלא האשה המניחה את המעות לשופר גדלי שלל היתה אומרת נפה טרם שהניחה את הכסף לשם דהמעות הללו יהי' לקיני חוצה, אלא שנתקדש ע"י הכתב שהי' כתוב על השופר, הרי מפורש דכתב כדיבור דמי לענין הקדש. ולי פלא על הגאון הנפלא מראגאלאו שהשיב שם להרב הכ"ל בהספר מראה כהן, ולא העיר מהא דהנ"ל. וגם אין לדקדק מדברי רש"י הכ"ל ציומא מ', שכתב: נמקום שלא קידש הגורל, נשאר קרנות הנריכין פירוש כגון קיני זנין וזנות ויולדות שאחד מהן חטאת ואחד מהן עולה וכו', ומבואר דהמקדש נריך לפרש מתחילה נפירוש אחיה לחטאת ואחיה לעולה כנ"ל, א"כ איך סברו רבנן הכ"ל דפליגי אר"י במשנה דשקלים רה, וסברי קינין אחד חטאת ואחד עולה, ופירש הרמז"ם ז"ל וכן הרצ ז"ל דנשופר של קינין משימין דמי קיני חוצה וזבל המעות הנמלאים זו מקרינין קן אחד חטאת ואחד לעולה, ע"ש, ואיך יתכן זה הלל אמת דנעינן פירוש, כלומר שמתחילה יפריש לעולה ולחטאת, דשאי התם שכך מתנין בתחלה נשעת ששימין את המעות לתוך השופר שעל דעת הכהן הם סומכים, כמו שפירשו בתוס' ישנים שם נשם הר' יוסף והר' אלחנן שם.

ברור ע"י גורל

ויש להעיר נכאן בדבר אחד ששמת מדברי נח"א סימן רכ"ה דענין גורלות מהא דש"ס נ"ב דף ק"ן שהנאתי נסימן הכ"ל ברש"ם ד"ה אומר רצ אשי, שכתב נאה"ד דמהני גמר דעתם עם הגורל כאורים ותומים דמהני אפילו היכא דלא גמרו ומקנו וכו'. ומבואר דנאמת הגורל מנדר הדנר לאמתו למי שייד חלק זה ולמי שייד חלק השני, אלא דגורל ע"פ אורים ותומים אין שום איש יכול לערער ולומר שאין הוא רואה שחלקו יתנדר ע"פ הגורל אולם גורל שלא ע"י אור"ת יש רשות לכל אחד מהאחין לומר שאינו רואה שיתנדר חלקו ע"י גורל, אלא אם הסכים שתהא החלוקה ע"פ צדור הגורל אינו יכול לחזור זו דלא הוי כגורל ע"פ אור"ת.

והרמב"ם ז"ל נפ"ד"א מהכל" שכתב הדין נלשון הגמ', והראש"ד השיב עליו וכתב א"ל לא נתחווור דנריג. והכ"מ כתב על דברי הראש"ד ולא אפיין לו וכו'. והכונן בדבר שיש כאן טעות והשגה זו של הראש"ד אינה כתובה במקומה והיא משתייכת להלכה י"ג, כמו שהביא הכ"מ שם נשם הראש"ס הראש"ד ז"ל דדין ערעור על סתימת החלונות ע"ש, אולם אין זו אלא השערה גרידא, אבל אם אמת כמו שדפס לפנינו, נראה דפליגי הרמז"ם והראש"ד ז"ל בזה דהרמז"ם ז"ל לא הזכיר דנדריו להגורל מנדר אלא הטעם הוא משום גמירת דעת, כלומר צהיהא הנאה דקא ייטי להדדי גמרו ומקנו להדדי. ואפשר דהרמז"ם גורס שם נגמ' אלא אומר ר' אשי, עי' בהרש"ם שם. אולם הראש"ד ז"ל סובר כפירושו של הרש"ם שם, דלעולם כתיבילת ארץ ישראל קונה גורל ודקא קשיא לך מה להלן באורים ותומים, היינו טעמא דלא נריך כולי האי משום דגמרי נלנב שלם ומקנו למי שיעלה הגורל מיד מהני גמר דעתם עם הגורל כאורים ותומים דמהני אפילו היכא דלא גמרו ומקנו וכו'.

ואר"י סנת פלוגתתם של הרמז"ם והראש"ד ז"ל תלוי בפירושו של הירושלמי יומא דלא, דליתא התם: ואפילו אם אומר אם של שם יעלה צימיי יקדש זה של שמאל, קדש. אם של שם יעלה נשמאלי יקדש זה שעל ימיי, קדש. אבל אם אומר צין של שם יעלה צימיי צין של שם יעלה נשמאלי לא יקדש אלא זה שעל ימיי, לא יקדש אלא זה שעל שמאל, לא קדש. ופריך, מפני מה, ומשני, קבענן נפה, כלומר התורה אמרה הגורל עושהו חטאת ולא לעשותו חטאת נפה, ע"ש. הנשמע מדברי הירושלמי אלו הוא שלא דוקא זה שעלה עליו הגורל לשם, מקודש, אלא אפילו התנה להיפך ואמר שזה שיעלה עליו הגורל להשם לא יהי' להשם אלא חצירו יהי' לשם מקודש

ואם כנים הדברים הכ"ל מנאאת אומר שיש חילוק צין נביא שקר שמשמיע נבואתו נכתב וצין נביא אמת המשמיע נבואתו נכתב, דנביא השקר הכותב את נבואתו הלל הוא יודע נשעת כתיבה שזה שקר, ונודאי שאינו רואה שיהי' הכתב שלו כדיבור, או מנז שמתירא מהעונש המגיע לו, או משום דאין אומיין דעת' דלינו רואה לעצור עצירה המורה כזו ונודאי לא רואה שיהי' כתבו כאומירה, אולם נביא אמת המשמיע נבואתו נכתב, נודאי שכתב זה הוא נכלל דיבור, דאין ראונו להעש על כניסת נבואתו ורואנו צדור שיהי' הכתב שלו כדיבור. **ומזה** הטעם מותר לו להנשע על ידבר עם חצירו לכתוב אלו, יו"ד סימן רכ"א, ורמז"ם נדרים, וי"ת, משום דנודאי אין ראונו של הנשע שכתב שלו יהי' כדיבור כדי שלא יעצור על שנועתו. וראה לקמן סימן תתל"ד.

הקדש ותמורה בכתב

ובסררי הדברים לדפוס רליתי נספר מראה כהן מהדורה תליתאה מאת הרה"ג ר' שמרי' מנשה הכהן מלאנדאן, סימן י"ז שהאריך נקונטרם ארוך דענין תמורה והקדש ושנועה נכתב, ושם נאות ד', מתפלא הרב הכ"ל על כל גדולי האחרונים שפלפו דין כתב כדיבור שלא הביאו מש"ס ערוך ציומא מ' ונכתה מקומות: ועשהו חטאת, הגורל עושהו חטאת ואין השם עושהו חטאת, שיכול והלא דין הוא מה נמקום שלא קידש הגורל קידש השם, מקום שקידש הגורל אינו דין שקידש השם, ת"ל ועשהו חטאת, פירש"י נמקום שלא קידש הגורל נשאר קרנות הנריכין פירוש כגון קיני זנין וזנות ויולדות שאחד מהן חטאת ואחד מהן עולה, שלא קידש הגורל אם כתב על שני גורלות על אחד חטאת ועל אחד עולה ונתן עליהם לא מלינו שהגורל קונעם ולא יכול לשנותו, עכ"ל. הרי מפורש דאין הכתב שכתב על הגורל קונע את הקרבן להיות קרבן שלא יהי' יכול לשנותו, וטעמו של דבר, משום דהא דלינו יכול לשנותו הוא מקרא דמונא שתיק, והיינו דוקא כשקבע נפה ולא נכתב, וסיים בהספר הכ"ל: ופליאה עמוה דאשתמיט להני כולוהו גדולי רבנותא ז"ל נמרא ערוכה ומחוכרת נארבעת מקומות דהקדש והוא הדין שנועה לא מהני נכתב, עד כאן לשונו.

ולדעתי אין כאן סרך קושיא על גדולי רבנותא ז"ל, משום דאין זה דמיון כלל, דהא הש"ס מסיק דאין הגורל קונע לקרבן, כלומר, אם כותב על שני אצנים חטאת ועולה והטיילו עליהם נגורל, עי' רש"י חולין כ"ד, דכך מפורש שם, אין הגורל מקדש את הקיני זנין, דנשעה שכותב אין הוא יודע אחיה יהי' לחטאת ואחיה יהי' לעולה, אלא שהוא רואה לקדש אותם ע"י הגרלה, היינו נשעה שיוניא את האצן שכתוב עליה חטאת וייחיה על אחד וכן השני, ודומה דבר זה למי שמונא שני פתקאות כתובות על אחת כתוב חטאת ועל אחת כתוב עולה, ומוניה את הפתקאות על הקיני זנין, דמה כתיבה יש כאן, דנשעה שכתב לא נתנדר אחיה יהי' לחטאת, וזה מה שפירש רש"י בתחלת דבריו נשאר קרנות, הנריכין פירוש" כלומר, צירור, וכאן אין שום צירור נשעת כתיבה, ואפילו נאמר דכתב כדיבור, הרי זה דיבור שאינו מפורש, והרי זה כאילו אומר זה לחטאת וזה לעולה נשעה שאין הקינין לפניו, אבל אין הכי נמי אם עומדת לפניו נהמה וכותב נאותו זמן נהמה זו העומדת לפני תהי' חטאת, דכתב כדיבור דמי, והוי כאילו אומר לפניו, וזה פשוט.

ויש הביא רמ"י להיפך דהיכא שהקדיש נכתב הוי הקדש — שלא ע"י הגרלה, מהא דיומא כ"ח, דרבנן סברו דהוי שופרות לקיני חונה, פירוש, שני שעליו להביא קיני חונה הי' מניח המעות נאותו השופרות, ופירשו בתוס' שם ד"ה מפני תערובות, דכל אשה המניחה מעות לקיני חונה היתה צוררת את מעות'

השמא. (א) רבי יוסי הגלילי אומר גדול התלמוד שקדם לחלה מ' שנה ולמעשרות נ"ד שנה ולשמיטין ס"א ולויובלות (ב) ק"ב [א] וכשם שנענש על התלמוד יותר מן המעשה שנאמר (דברים יא יט) ולמדתם אותם את בניכם

משנת אברהם

לדין אלם וללמת בכלל ואמר ואמרה משום דנעינן בלשון הקודש, וכן מקרא זיכורים אי אפשר בלשון דנעינן בלשון הקודש כצמאנה סוטה ל"ג, ולא מלאתי מפורש בלשון אינו מציא זיכורים וכותב הפרשה, ואפשר משום דפשוט הוא, אולם ויודיו מעשר דכשר בכל לשון, דדין הוא שגם אלם יתוודה בכתב, ולא דמי לסוטה בללמת אינה שמה סוטה כ"ו, דשאי התם דהיא אינה רוצה שמהל בכתב כדבור כמו שכתבתי לעיל דף ג. ד"ה וצוה אצל ויודיו מעשר שהוא מלצה וזה הכותב חפץ לעשות המלצה בודאי שיה' לריך להיות הדין דכתב כדבור דמי.

ובשאלת חרי' סי' ו' מופלג דדין אלם בדברים שאינו יולא בהרהור אלם אמרינן ג' שומע כעונה, ומסיק דלהרמז"ס ז"ל אינו יולא משום שומע כעונה דהוי אינו רלוי לצייל ע"ש, א"כ סגרא זו נוכל לומר ג"כ לענין כתב כדבור, דדוקא דמי שיכול לדבר אמרינן ג' כתב כדבור אצל לא בלשון דהוי אינו רלוי לצייל וצייל מעכב ג, אולם בשר"ת הרי"ס הכ"ל י"ג, י"ד, הביא מסנהדרין ע"ה, אי' אחד מהם אלם אינו נעשה בן סורר ומורה דכתב ודמור וכו', ואף דאמרינן התם קרא יתירה דמעכב היינו דנללו הכי הוי אמרינן דאמירה לא מעכבת כשאי אפשר באמירה, אצל מה נכך דמעכב הא אפשר לי' לאלם לדבר בכתב, וע"כ דאמירה לא חשיב בכתב עכ"ל, משמע דתמו ז"ל דלא כהשג"ה, דדוקא כשיכול לדבר אז אמרינן הרהור כדבור דמי אצל לא כשאינו יכול לדבר, דהא הרהור כדבור הוא ממש ככתב כדבור. ובשר"ת צית יתקן יו"ד ח"א סימן ג' וכן בחלק ג' כ"ג, הביא ג"כ הרלוי הכ"ל מסנהדרין ע"ש.

ולפע"ד נראה דהאי קרא יתירה דלתי למעט אי' אחד מהם אלם, ע"כ דלא אתי אלא למעט כתב, דאי לא איד בני"ד יודעים שאלם רוצה להגיד שצנו הוא סו"מ, דברמיה ובקריאה בעלמא אינן שום ס"ד דיהרג צנס, ולא לריך קרא, אלא ע"כ דקרא אתי למעט היכי שכתב בכתב שצנו הוא סורר ומורה, וגזירת הכתוב היא שאינו נעשה בזה סורר ומורה.

וראיתי צנית יתקן מופלג בזה, ורובל לחדש דל"א כל הרלוי לצייל אינן צילה מעכבת צו אלא בחלק מחלקי המלצה, כגון בלולה בנמחה וקרי' בנכורים ובחלילה דעיקר המלצה נעשית כמלכותה, וכן צירת מים צנית פסחים דכתיב בשרו משמע מחצרי דוקא, וכן אכילת פסחים שהיא הלך מחלקי המלצה דעיקר מלצה היא ההקדנה ואכילת פסחים לא מועכבת, אצל בעיקר המלצה לא אמרינן כל הרלוי לצייל, הגע בעלמא וכי לא יעצול צמים כלל, ע"ש שכתב שמואל גס דבר זה בספר יד מלאכי כללי הכ' צנס נחפה בצכף.

ול"א זכיתי להצין איך לא הזכירו הגאונים הכ"ל דבר מפורש בתום חולין פ"ג: ד"ה אינן צילה, דלא אמרינן כל הרלוי לצייל אינן צילה מעכבת אלא דבר שאינו מעכב כלל כגון צילה, כיסוי למעלה, קריאת חליצה, אלא דמכל מקום סגרא הוא לכלל הפחות רלוי צעינן כיון שהזכיר הכתוב צילה וכן איך ע"ש, אצל בעיקר המלצה דמעכבת אינו מועיל רלוי לצייל ע"ש.

סימן השמ"א

אם חובה עלינו עכשו ללמוד דיני קרשים

[א] וכשם שנענש וכו' דבר זה לקוח מספרי פרשת עקב, ובש"ס קידושין מ' לא הביא הא דנענש על התלמוד

כדנריו. ומה מפרש הרמז"ס ז"ל שאין שום צרור בהגורל, דאי אמרת שהגורל מצרר האמת א"כ צדין דזה שעליו הגורל להשם יהי' קדוש ולא יועיל כלל מה שמתנה הכהן להיפך. ובע"כ דמה שציוותה התורה לקדש את השעיר על ידי הגורל אינו משום צרור אלא גזירת הכתוב היא שיעשה על ידי גורל ואפילו להיפך מכל מקום נעשה ההיפך על ידי הגורל. אולם הרש"ז מפרש שהגורל מצרר צרור גמור, ומה שמהני התנאי של הכהן להפוך הוא ג"כ בכלל צרור, כלומר אם זה הימני הוא להשם והכהן התנה שבעלות הגורל של השם לשמאלו יתקדש הימני, אז צלמת יעלה הגורל בשמאל כדי שיתקדש זה של ימין שהוא צעמס קדוש להשם, ומה לי אם מצרר הגורל צדך ישר או שהוא מצרר בהפוכו, סוף כל סוף השלם האמתי מתצרר על ידי הגורל.

ובתום' גטינן ע"ה כתבו בתירון הראשון דבכל מקום דכתיב בתורה אמירה אינה אלא צפה, ובתירון הב' כתבו דדוקא דמקום דכתיב עניה, כגון וענו וענתה, דילפינן מינה דריך להיות בלשון הקודש, ומינה שמעינן ממי דנעי צפה כמו בלויים, כלומר, אצל אמירה בלצד סגי בכל לשון וממילא ממי כשר בכתב, וטעמו של דבר, משום דגם כדבור יש כמות ואיכות, כלומר תכלית הדבור שאחרים יצינו וזה שזה רוצה לדבר, זו היא הכמות, אצל צלחה לשון וכן בעל פה אז בכתב זו היא האיכות של הדבר, ובמקום דהתורה הקפידה על איכות הלאשון, דנעינן בלשון הקודש דוקא, אז לא סגי בכתובה אפילו בכתובה לשון הקודש דהא אינן הכתיבה האיכות של הדבור אלא הכמות בלבד, ובמקום שלא הקפידה תורה על האיכות, אלא שוכל להשמיע בכל לשון, אז גם כתב כדבור דמי. ועוד מסתבר דבמקום דכתיב לשון עניה לא שייך לומר כתב כדבור דמי, דכיון עניה משמעו צקול רס כמו שפירש"י עה"ת ריש תנא, ולא שייך לומר בכתובה לשון קול רס או קול נמוך כי הכתיבה אינה צקול.

אמירה לגבוה בכתב

ועתה רליתי בספר צית יתקן יו"ד ח"צ סי' פ"הי"א. שכתב שנתווכחו הלומדים אלם אמרינן אמירה לגבוה כמסירה להדיוט בכתב, והביא צנס יד מלאכי כללי הדיוט, אות ג' צנס הר"מ גלאנטי דכתיבה צלי הזכרה צפה אינו כלום, והראה מקום ליבנות קט"ו, ומשנה דמעשר צ, בכתב עליו ק' קרנן הוא הקדש שצעת הסכנה היו כותבין כן, דחיי דשאי התם דאמרינן דבר זה אי' הקדש ולכן כתב עליו ק' לסימן, אצל אינן זה אומר דההקדש צל מכח הכתיבה של הק', וגם הביא דברי האו"ח סי' רכ"ג ומקורו במהרי"ק סי' קס"א צנמאל כתוב שדבר זה הקדש למהני משום דנקדושת ציהכ"כ מהני הקדש במחשבה דמי להקדש, משמע דאלם לא מהני במחשבה לא מהני בכתובה, עיי"ש.

ולפע"ד נראה דאפילו נאמר דהקדש בכתב מהני לכל זאת לא אמרינן בצופן כזה אמירה לגבוה כמסירה להדיוט, דהרי זה הוא שני ענינים דאמרינן צבו רואין, כלומר, רואין את הכתב כאילו הוא אמירה ורואין את האמירה כאילו היא מסירה, וקיי"ל בעירובין דתרי רואין לא אמרינן. ועי' בקונטרס תקון עירובין שלי בצטראנשא שהארכתי צדין תרי רואין.

ויודיו מעשר בכתב

והנה ציבנות ק"ד: אמרינן דאלם וללמת הם בכלל ואמר ואמרה אלא דפומייבו הוא דכאיב להו, ושאי חליצה

השמא. (א) ספרי עקב פיסקא מ"א וקידושין מ' ב' ובקידושין ר' יוסי סתם. (ב) צ"ל ק"ג. (ג) שם בספרי רק קיצר רבנו בדבריו.

לדבר כם ומהו אומר (שם שם בא) למען ירבו ימיכם וימי בניכם ואומר (תהלים קה מד מה) ויתן להם ארצות גוים ועמל לאומים יירשו בעבור ישמרו חוקיו ותורותיו ינצורו (דברים ז יא) אשר אנכי מצוך היום לעשותם (ג) שאם שמעו מפי קמץ שבשיראל יהיו בעיניו כשומע מפי חכם מפי סנהדרין כמפי משה שנא' (קהלת יב יא) דברי חכמים כדרכונות וכמסמרות נפיעים בעלי אסופות נתנו מרועה אחד וכשומע מפי הקב"ה.

תשמ"ב. ברכות בהשבון (שה"ש ז ה) ברכו"ת (א) בגיטריא שבקיום זקנים המים דברי תורה הכריכה הוא החכם שהכל יושבים עליו כך חכמים (במדבר יא יז) ונשאו אתך כמשא העב.

תשמ"ג. (א) שומר תשמרון (דברים יא כב) לכל אדם הזהיר שהכל בתורה וכן הוא אומר (שם לג ד) תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב כהנים ליום וישראלים לא נאמר אלא קהלת יעקב וכן הוא אומר (שם כט ט) אתם

נצבים היום כולכם (ב) מה אילו לא היה (ג) משה בשעתו עזרא בשעתו ר' עקיבא בשעתו היתה משתכחת ואומר ודבר בעתו מה טוב דבר שאמר שקול כנגד הכל.

תשמ"ד. כתיב (תהלים קיב א) אשרי איש ירא ה' במצותיו חפץ מאד לגבי מצות תתיב מאד בתורת ה' חפצו ואינו אומר מאד בתורת ה' חפצו ללמוד לשמה (שם א ב) ובתורתו יהגה יום ולילה [א] להעמיד דבר על בוריו כמצותיו חפץ

מאד אילו פסקי הלכות כשיבא לידו מעשה שידע אם לאסור או להתיר וכן הוא אומר (שם מ ט) לעשות רצונך אלהי חפצי ותורתך בתוך בעי פסקי הלכות לעשות מעשה על ידם.

תשמ"ה. כתיב (משלי יג יד) תורת חכם מקור חיים לסור ממוקשי מות וכתוב (שם יד כז) יראת ה' מקור חיים לסור ממוקשי מות אם תורת חכם ביראת ה' אז לסור ממוקשי מות תורת חכם כיון שעוסק בתורה ומחדש בה כאילו [א]

היא שלו וממנו באה ואפילו אינו מחדש בה [ב] אלא מסדרה כגון מור יהודאי גאון (א) כיון שראה שהלכות מתמעטות עשה הלכות גדולות בקוצר כי אמר (קהלת ד ו) טוב מלא כף גת ממלא חפנים עמל וזהו תורת חכם מאחר שהוא מסדרה בקוצר שידע האדם כי אדם שעוסק בתלמוד ושובח טוב שילמוד הלכות גדולות ויחזור שידע המצות ואם גם זה אינו יכול לדעת ילמוד אגדות או מקרא ואם גם זה לא ידע אם יודע לכתוב וכתוב ספרים וישאל או ישכיר סופרים וישאל ספרים שילמדו בהם ואם אין לו יעסוק בתקנת חכמים כדי שלא יתבטלו מתי היא תורת חכם כשהיא מקור חיים שנובע כמקור (ב) ואינו מוגמגם ומוכה את הרבים לסור ממוקשי מות.

תשמ"ו. ואם חכם כתב ספרים הרבה כגון תוספות אל יחזיק טובה לעצמו לומר [א] אינצל מגיהנם הרי (א) שלמה המלך שאינו וחיקר ותיקן לישראל עיקר של התורה אעפ"כ (ב) רצו למנותו עם ג' מלכים שאין להם חלק לעולם הבא.

משנת אברהם

ונפקא מניה לדינא יש צין צ' הפירושים ה"ל, לענין חיוז הלימוד של דינים שאינם נעשייה עתה נעו"ה צומן שאין צית הוקדש קיים, כגון דיני צית הנחירה וכל סדר קדשים. דלפי הפירוש שגדול התלמוד שמוציא לידו מעשה כמשמעו של התוס' שידע לשמור נשלמות, א"כ נעו"ה שאין עשייה אין חיוז של תלמוד צלוחם הדינים כמו נשאר הלכות שיסק נעשייה, אבל לפי הפירוש שחלק הלימוד של המנהג הוא גדול לעצמו ואינו תלוי נעשייה כלל, א"כ גם עתה תונה מוטלת על כל אחד ללמוד וללמד גם ההלכות והדינים שאינם נוהגים עכשו, כמו נשאר הלכות.

סימן תשמ"ד

[א] **להעמיד** דבר וכו'. זוהר ח"ג, ר"צ ע"א, מן דאשתדל זה מה כתיב צ' כי אם צתורת ד' חפצו וכו'. וכי, "אשתדל" פירושו מתיגע ומתעמל, כמו ששמעתי נצם הרצי זצ"ל ותקאלק. כי יפתח איש צתולה תרגומו וארי ישתדל.

סימן תשמ"ה

[א] **היא** שלו וכו'. נעו"ה י"ט, ונקידושין ל"ב: ולנסוף נקראת על שמו, פירש"י: של אותו תלמיד שטרם זה וכו'. [ב] **ארא** מסדרה וכו'. ירושלמי הוריות, ג"ה, הסדרן קודם לפלפלו, וניי, "אפילו" שכתב רבינו, משום שהמחדש הוא יותר מעולה מהפלפלו, דגם מי שאינו מסיק שמעתתא אליבא דהלכתא אלא נושא ונותן בהלכה בלגד נ"כ נסוג פלפלו הוא, אבל מחדש משמעו שחדש צתורה דבר אמיתי.

סימן תשמ"ו

[א] **אנצל** מנהיגים וכו'. ראיתי נצטר שו"ת מהרי"ט, ה"א סימן ק'. שאלו דרש נרצים דבר שגר כי העוסקים

יותר מן הנועשה, אלא שהתלמוד גדול יותר מן המעשה ושדינו קודם לנועשה. וכנראה שרצינו מפרש דמה שלמדו גדול פירושו ששכרו גדול וממילא נמי עונשו גדול של ציטול הלימוד ונציטול העשייה. ואפשר משום לאמריקן נכונה דף ל"ז שכל מנהג ומנהג נכרתו עליה נריתות ללמוד וללמד לשמור ולעשות ע"ש, והנה לשמור היינו ל"ת ולעשות הוא עשה, נמצא שעל כל ל"ת יש כריתות נרית של ללמוד וללמד וכן נכל מנות עשה, והעונש על ל"ת עונש על נרית אחד של לשמור ושאינו לומד הדין של ל"ת עונש על שני נריתות וכן נמצ"ע, לכן העונש של לימוד יותר גדול וכן השכר משום דעל הלימוד יש צ' נריתות, ומה גם שרש"י נקידושין מ' ד"ה נענור מפרש שתמרון היינו משנה, א"כ יש ג' נריתות על ללמוד וללמד ולשמור.

אולם נתום ר"י הזקן נקידושין נצ"ס ווילנא, מפרש שהתלמוד מציא לידו מעשה, כלומר, שני שידע התורה המנות וירא מן הקטאים נשלמות אבל מי שלא ידע התורה לא זה יראה, כלאומר אין צור ירא טעם ע"ש, ועי' נתום' סם ונצ"ק י"ז, משמע דאין הכוונה לענין שכר ועונש על חלק הלימוד וחלק העשייה, אלא לענין אקדומי. וירושלמי קידושין סם דלמנהג עוברת מפסיקין מתלמוד תורה ע"ש.

והנה נצ"ס קידושין סם אמריקן: תניא רבי יוסי אומר גדול תלמוד שקדם לתלה ארבעים שנה וכו'. ויש להצין תינה סם היתה מנות חלה ותרומות נוהגות מיד נשעת נתינת התורה ולא היתה אפשרות לקיים שניהם והיינו מניס להניח את העשייה ולעסוק בתלמוד, אבל כשעשיית מנהג אלו לא חלה עד זמן צואם לארץ מה רא' מזה דגדול התלמוד אלא ע"כ דהש"ס רונה להציא מזה רא' דחלק הלימוד אינו תלוי בחלק העשייה, דהא כשנתנה התורה הכוללת חלה ותרומות עדיין לא נהגה מנות העשייה נדינים אלו והיוצ הלימוד הי' נוהג מיד.

תשמ"ב. (א) ר"ל עם הכולל היינו עם תיבת ברכות לספור אותה למנין א ועיין ספרי שם. תשמ"ג. (א) ספרי עקב פסיקא ב"ת. (ב) ספרי שם. (ג) צ"ל שפן תשמ"ד. (א) מעין לשון הרמב"ם בהקדמתו לספר היד. (ב) קדושין ל' א. תשמ"ה. (א) עירובין כ"א ב. (ב) סנהדרין ק"ד ב.

ענייני לומדי תורה

תשמו. (א) תורה היא דומה ליון ואדם הוא הכלי ומשבחין היין אם הוא טוב ולא את הכלי כך היא התורה היא משובחה ומי שיוצאה ממנו מה טובו ועוד (תהלים יט ה) תורת ה' תמימה כשיוצאה מפי תמים או הדברים נשמעים [א] אבל כשאנו תמים אפילו אומר דברים נחמדים מפו נמאפים בעיני חבריות (איכה ד ב) המסולאים כפו איכה נחשבו לנבלי הויש נמצא זה תלמוד חכם הממאם את תורתו נפרעים ממנו על שגרים שדברים נחמדים נמאפים על ידו.

תשמו. (א) העוסק במקרא מידה שאינה מידה שכל ימיו יעסוק רק בפשט אל יעסוק (ב) מנעו בניכם מן ההגיון וכל אדם שמתום לבו אפור לו לעסוק בדברי שיחה בטלה זהו (קהלת ב ב) לשחוק אמרתי מהולל וכת' (תהלים א א) וכמושב לצים לא ישב וכתוב (יהושע א ח) והגית בו יומם ולילה (תהלים קיט צו) כל היום היא שיחתי (ישעיה סב ו) כל היום וגו' תמיד לא יחשו ואם לבו סתום מתורת העסק יחזור עם חבריו כי היושב לבדו נלאה מהרה שנאמר (שמות יח יד) מדוע אתה יושב לברך (ג) ומתרגמינן מילאה תלאי או יעסוק במדרשים או בקריאה או באגדות או (ד) כר' זירא שהיה עומד כנגד רבנן (ה) או במילי דבדיחותא טעמים לשון אגדה ואחר כך עומק ההלכה או יכתוב ספרים וזהו (קהלת ז יח) טוב אשר תאחז בזה הלימוד וגם מזה אל תנח את ירך מזה זהו הכתיבה שנאמר (שמות לב טו) מזה ומזה הם כתובים וגם אגדות (קהלת ז יח) כי ירא אלקים יצא את כולם. אם עסק אדם בקרייה ילך עם עוסקי מקרא אם במשנה ילך עם עוסקי משנה וכן באגדה וכן עם כתבי ספרים לכך ירא אלקים יצא את כולם וגם מזה אל תנח ידיך.

תשמו. יש אדם מצליח בלימודו כשהוא [א] עוסק לבר יותר ממה שאם היה לו חבר לכך נאמר (משלי ה יז) יהיו לך לברך ויש מי שמצליח יותר בלימודו ממה שילמוד לפני רב ויש שיצליח לפני רב יותר אלא שהרב גאה ולא יורה על האמת או כעסן שמא יעניש או מתבייש ומצטער כשאינו יודע להשיב או אינו הגון וכן חבר או רב שצריך לרדותו או לגדותו או לביישו מוטב שילמד לבדו פן יחניף לרבו או לחבירו ועל כולם אמר (א) (משלי כג א) בין תבין את אשר לפניך.

תשנ. יש אדם אע"פ שאינו צריך לעשות מלאכה שאע"פ צריך לעשות כגון שלבו מלא תוגה או לבו נוטה להרחור עבירה או לדברי הבלים או מותר לעסוק (א) בדרך ארץ שלא ישתבש ושלא יחרור לעבירה אבל אם יכול לבטל על ידי עסק לימוד או עסק כתיבה או בעסק מצות תוגות והרחורים שבלבו אז אפור בדרך ארץ או אם יכול לחבר אליו חבר טוב וללמוד לפניו מלאכה [א] אע"פ שמבטל עסק תורה מותר.

תשנא. אם יש לאדם עושר להשכיר אחרים [א] אל ילמד בניו כדי שלא ימעט בלימוד שלו וישכיר מלמדים לפניו ואם רופא אומן הוא ואי אפשר על ידי אחרים [ב] או פיקוח נפש עדיף מלימוד.

משנת אברהם

מלאכה וכו' אבות ז', וכן אמרו אין אדם מת חלל מתוך הנטלה, אדר"כ י"א.

נתורה לא יעשו על עונותיהם, וכנראה היתה הדעה כזאת זו תופשת מקום ציון אלו הרוגים לפרוק מעליהם עול מנות גם ציני רצינו, לפיכך כתב רצינו כגון שאין לימוד התורה גרידא מללת מנהיגים.

סימן תשנ"א

ללמד תורה לבניו הוי מצוה שבגופו ודוקא

סימן תשנ"ז

תורה שבכתב

[א] אבר כשאינו וכו'. ציומא ע"ז: דרשו סכ"ל כעין זה עיין שס.

[א] א"ל ילמד וכו'. גש"ס ז"צ כ"א. מי שיש לו אב מלמדו תורה, מי שאין לו אב לא הי' לומד תורה, מאי דרשו, ולמדתם אותם ולמדתם אתם, התקינו שיהיו מושיבין מלמדי תינוקות וכו' ומשמע דמן התורה האב נעלמו תיני ללמד את בנו אלא ככדי שגם שמי שאין לו אב ילמוד, התקינו שיהיו מלמדין נשכר. ומשמע דמשום התקנה גזרו לנטל המנוה של ולמדתם אתם, דיש כח צד חכמים לנטל קיום מל"ע גש ואל תעשה, אבל דנינא דרצינו דאין כגון משום התקנה, דלא מיירי בהוצאת מלמדי תינוקות לרבים, למה לא יקיים האב את המנוה של ולמדתם אתם, או כדברי התוס' גם דולמדתם משמע נענמיכס.

סימן תשנ"ח

[א] עוסק לבד וכו' זה דוקא בחדס פרטי יונא מן הכלל כמאמרו של רצינו "יש אדם" כלומר, מיעוטא דמיעוטא, אבל בדרך כלל הלומד מרבו מלליה יותר, וכבר אמרו נצנות א', עשה לך רב, ופיר' הרמז"ס ז"ל: אפילו לא יהי ראוי להיות רב אבל שים אותו לך לרב עד שתדמה בו שהוא מלמד ויעלה צידך בעבור זה למוד החכמה, כי אין למוד האדם מעצמו כלימודו ומולתו ע"ש. ובמדרש אמרו אינו דומה לומד תורה מפי עצמו ללומדה מפי אחרים, הלומד מפי אחרים תלמודו עומד, הסתום מתגלה והוא מסולק מן הספקות, הלומד מפי עצמו אין תלמודו עומד, לבו נוקפו ומשתכח והספקות עולים עליו. וראה נחלת אבות הארצנאל פ"א.

סימן תשנ"ח

וגראה לכאורה דעת רצינו דהעשה של ולמדתם אותם את בניכם, היא עשה ככל מנוה שנתורה, אבל אינה נכלל העשה של תלמוד תורה, כשיטת רצינו סעדי' גאון זמנין המלות שלו, ודלא כנסהמ"ל להרמז"ס עשה י"א, שהמנוה היא ללמוד תורה וללמדה וזהו הנקרא תלמוד תורה, לכן תלמוד עדיף, דכשילמוד לעצמו יקיים עשה של תלמוד תורה, ואת העשה של ולמדתם את בניכם יקיים על ידי אחרים נשכר. אלא דלכתי נריך ציבור, הלל לפי הכ"ל דרשינן ולמדתם אתם, א"כ זה הוי מנוה שגופו, והלל קיי"ל: לא שנו אלא

[א] אע"פ שנטבל וכו'. כמאמרס, נא וראה כמה גדול כוחה של מלאכה וכו', צ"ק ע"ט: וכל תורה שאין עמה

תשמו (א) תענית ד' א'. תשמיט. (א) חולין ו' א'. חשנ. (א) כתובות ג"ס ב' שהבטלה מביאה לידי שעמום כו'. תשמו (א) בבא מציעא ל"ג א'. (ב) ברכות כ"ח ב'. (ג) צ"ל וגוי נבול תבול ומתרגמינן מילאה. (ד) ברכות כ"ח א'. (ה) שבת

הכ"ל, מהא דכתב הרמז"ס שם זהלכה ו', מאימתי אציו חייב ללמוד תורה משיתחיל לדבר תלמודו תורה צוה לנו — עד שיהי' בן שש או שבע הכל לפי צוריו ומוליכו אלל תלמוד תינוקות. ויש לדקדק מדוע השמיט הרמז"ס ז"ל הא דאמרין נקידושין ל' — עד היכן חייב אדם ללמד את בנו תורה ומסקינן כזבולון בן דן ולא כזבולון בן דן, כזבולון בן דן שנתמו אציו אציו, ולא כזבולון בן דן, דאילו התם מקרא משנה וגמרא והלכות ואגדות ואלו הכל מקרא לבד, אלא כלומר שאלת הגנ' היא עד היכן חייב אדם ללמד את בנו תורה, פירוש, עד היכן חייב האדם „צעמנו" ללמד את בנו תורה ולא ע"י תלמד, ומסיק דאינו חייב ללמודו צעמנו אלא תורה שנכתב והשאר אינו חייב ללמודו צעמנו, והרמז"ס ז"ל מפרש דהחיוצ ללמד צעמנו מקרא, אין הפירוש שילמדנו שיהי' נקי בכל התורה שנכתב אלא פסוקים פסוקים, דהא הדרשה היא מולמדתם אותם הכתוב נק"ש ובכן חוצה מוטלת על האב ללמד את הבן צעמנו לא יותר מהפסוקים שנק"ש. וזהו שכתב צה"ל ו' הכ"ל, מאימתי „אציו" חייב ללמודו תורה, — כלומר שילמדנו צעמנו ולא על ידי תלמד — עד שיהיה בן שש או כנן שבע, ואח"כ מוליכו אלל תלמוד תינוקות, שילמדנו כליתודו, ואין עוד חיוצ שילמדנו האב צעמנו, והוא מתאים להש"ס הכ"ל ולא כזבולון בן דן.

והגם דיש להקשות על הא דהכ"ל שהצנתי דהחיוצ של ולמדתם אתם אינה אלא צמורה שנכתב, ותורה שנעל פה צריך להשכיר לו תלמוד, והא אמרינן אין מקבלין שכר על תורה שנעל פה, נדרים ל"ז, אלא דאין זו קושיא כלל, דהא מסקינן צירושלמי הוצא צהר"ן שם לאגרי גטלה שרי, וכי שוכר תלמד לצניו והתלמד אינו עוסק במלאכה אחרת אלא צלימוד לצניו צודאי שמוחר לו להתלמד לקבל שכר.

והנה לעיל כתנתי בדבר מצוה שגופו כגון לולב ותפילין, הגם שזה הוא בכלל מעשה לכל זאת מפסיקין מתלמוד תורה אע"פ דתלמוד עדיף, כדקיי"ל מפסיקין לק"ש ולתפלה משום שאין אנו נגדר תורתן אומנתן. וראיתי נספר אור שמה הלכות תלמוד תורה שכתב: וצידודי למס' סוכה עמדתי לתמוה לשיטת רש"י דהולכי לדבר מצוה ללמוד תורה פטורים מן המצוה מחיוצ סוכה, הא אמרי' מי לא מודה ר"ש בן יוחי דמפסיקין תלמוד תורה לעשות סוכה וליטול לולב, ולית לי' הלמוד ע"מ שלא לעשות כוח לו שנהפכה שלייתו על פניו. ונחה דעתי מדברי הר"י מקורנל צתוס' כתובות י"ז ע"א, דפירש דשמוש ת"ח גדול מת"ת, ושמוש פירושו הוא הבנת טעמי המשנה וסברתה הנקרא גמרא, וזה לשון רש"י צרכות מ"ז. אחיה ע"ה שלא שמש ת"ת, הוא הגמרא התלו' בצנרא שהיו נותנין לדברי המשנה טעם והיו מתאספין ועוסקין יחד והוא דרך הגמרא וכו' והולכין ללמוד תורה זה שמוש ת"ת, עכ"ל ודפנת.

ואולם כשאתי לעצמי לא אדע מה זו התמיה על פירש"י בסוכה הכ"ל, דהא כבר כתנתי צח"א, סימן תקי"ג, דדעת רבינו דלא כהריטב"א בסוכה שם דמפרש דהעוסק צמורה פטור מן המצוה פירושו לא דוקא פטור אלא אסור לעזוב את הראשונה, אלא דעת רבינו שאינו מחויב לעזוב את הראשונה וכשהשייה מצוה עוברת צריך לעזוב את הראשונה ולעסוק בהשני, א"כ צע"כ דרבינו מפרש דמפסיקין לתפלה ולק"ש כלומר, משום דהיא מצוה עוברת אנו מפסיקין, ואם אין המצוה השני' עוברת אין מפסיקין, והולכי לדבר מצוה דפטורין מן הסוכה צע"כ דמיירי צשיהם שקולין היינו שאם יעסוק בסוכה תהא המצוה של לימוד תורה עוברת, וכן כתבו שם צתוס' סוכה כ"ה סוף ד"ה שלייתו מצוה, וכן להיפך, לכן פטור מלעזוב את המצוה שהתחיל צה מקודם, ולהריטב"א ז"ל בסוכה המפרש דאסור לו לעזוב את הראשונה, הלא כתב שם דאע"ג דאיכא עלי' מצוה קבועה לזמן ודאי כגון ק"ש ושחיטת הפסח, וקודם לכן צאה לו מצוה אחרת — כגון זה שהולך צדרך ללמוד תורה, שתצטלו מן האחרת — היינו הק"ש או שחיטת הפסח —

כגון ר"ש בן יוחי ומצירי שותרתן אומנתן אלל אנו מפסיקין לק"ש ולתפלה, שנת י"א, וצודאי הטעם משום דאי אפשר לעשות שילוח לק"ש ולתפלה, וא"כ אחאי לא יקיים המצוה של ולמדתם אתם צגופו אפילו צמקום דיצטל מלימוד התורה. כדאמרין צמו"ק ט' כהן צמורה שאפשר לעשות ע"י אחרים כהן צמורה שאי אפשר וכו' וראה צירושלמי פסחים פרק אלו עוברין, רבנין דקסרין אמרו דהא דתימא צשיש שם מי שיעשה, אלל אין שם מי שיעשה המעשה קודם ע"ש, הגם שמדברי צירושלמי משמע דמיירי צמורה אנו מעונינים צהפעולה, כגון קצורת המת, דאין לו לאדם לפטור את עצמו ממצוה זו צשביל שרצה צה צשעה ללמוד אלא א"כ יש אחר שיעשה את המצוה, אלל כשיש לפלוני שתי מצות שתכליתן הוא הפועל כגון להניח תפילין וללמוד תורה לא שמענו מזה שחייב להניח את תורתו, אולם מהא דאמרין דאין מפסיקין לק"ש ולתפלה משום דגם למלאכתיו אנו מפסיקין, צודאי הטעם כנ"ל.

ואפשר דרבינו סובר דהא דאמרנו צ"צ הכ"ל מאי דרוש ולמדתם אותם ולמדתם אתם, אינה דרשה גמורה אלא אסמכתא צעלמא, לפיכך התקינו שיהיו מושגינן וכו', ולאחר התקנה שזו אין כלל מצוה שילמוד לבנו צעמנו, ואפשר דצוה פלוגי צש"ס קידושין ל' ר' הייא צר רב אבא לא טעים אומנא עד דמוקרי ליטוקא ומוספיה, רבה צר רב הונא לא טעים אומנא עד דמייתי ליטוקא לבית מדרשא, כלומר, ר' הייא צר אבא סובר דמצוה הוא ללמוד צעמנו עם צנו, ורבה צר רב הונא סובר דלאחר התקנה אין כאן שום מצוה ללמוד צעמנו אלא להוליכו לבית המדרש ושם ילמדו אחרים עמו.

ויש לומר דאפילו נאמר דהאי דרשה דולמדתם אותם ולמדתם אתם היא דרשה גמורה היינו דוקא צתורה שנכתב אלל צתורה שנעל פה דודאי חיוצ הוא מקרא ושננתם לצניד אין צוה חיוצ ללמוד צעמנו. דהא צהאי קרא ליתא ליני אותם. וצוה יונה הסדר צהרמז"ס ז"ל הל' תלמוד תורה פ"א, שנתחלה כתב אציו תלמודו תורה שנאמר ולמדתם אותם וכו', ונהלכה צ' הזכיר חיוצ ללמד את אחרים מקרא דושננתם, ואח"כ הציא צה"ל ג' הדין דחייב אדם לשכור תלמד לבנו, כלומר, דוקא לאחר שהציא מקרא דושננתם דקאי על תורה שנעל פה, דצוה דרשו שיהיו דצרי תורה מושגינן צפיד, אז הציא חיוצ להשכיר תלמוד, ואין חוצה מוטלת על אציו צעמנו ללמוד את הבן אלל זהלכה א' דמיירי מתורה שנכתב מקרא דולמדתם לא כתב צדבר שכירת תלמידים משום דהאב הייב ללמד את הבן צעמנו.

ואין להקשות הא כתב הרמז"ס שם צה"ל ז', הי' מנהג המדינה ליקח תלמד התינוקות שכר כותן לו שכרו וחייב ללמוד צשכר עד שיקרא תורה שנכתב כולה וכו' הרי דגם צתורה שנכתב אינו מחויב ללמוד עמו אלא די צשוכר לו תלמד, דאין מכוונת הרמז"ס ז"ל צכאן לומר דאין חיוצ ללמד עם הבן צעמנו, דצדין זה כבר פסק למעלה כנ"ל, אלא צהלכה זו צא לומר שאין מקבלין שכר על המשנה ומקבלין שכר על המקרא, והיינו צמקום שאין האב יכול ללמוד צעמנו עם הבן מקרא, כגון שהאב חולה או שאינו יודע ללמד.

וישם זהלכה ג' כתב, וחייב לשכור תלמד לבנו וכו', — וכן אתה מוציא בכל מקום שהתלמוד קודם למעשה וכו', דלכאורה אין שום שייכות לדבר זה להלכה זו, אלא כלומר, הרמז"ס ז"ל מסביר מדוע ישכור תלמד ולא ילמוד צעמנו עם צנו כמו צתורה שנכתב שכתב לעיל זהלכה א', אציו חייב ללמוד תורה, כלומר, צעמנו, ועל זה אמר, משום דצתורה שנעל פה לא כתבי אותם, אלא שצמורה היא שילמד את צנו, א"כ הוי ככל מצות שנתורה, ולכן תלמוד תורה של עצמו עדיף, כלומר, צאופן שאם ילמד האב את צנו יהי' זה אללו ציטול תורה, כגון שלומד את צנו צדרך קל ופשוט, ולעצמו יכול ללמוד צעיון וצעמנות, דצוה אמרינן תלמוד עדיף ממעשה. וראי' לדברים

תשנב. בתיב (רברים ד ו) כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים וכתוב (ירמיה ח ט) בדבר ה' מאסו והכמת מה להם וכתוב (איוב כח כח) הן יראת ה' היא חכמה וסוד מרע בינה הרי תורה ונפלאים וכתובים מעיורים [N] שאין חכמה ובינה אלא בחכמת התורה. לא ילמוד אדם שום תורה אלא המביאה לירי יראת שמים שנאמר הן יראה ה' היא חכמה

משנת אברהם

נספר המצות, ובע"כ לריך לומר להפירוש נספר המצות, להלמוד תורה לעצמו על מנת ללמוד לאחרים אחר כך זה הוי בכלל תלמוד תורה דעדיף ומעשה, לאפוקי איך דילמוד לעצמו שלא על מנת ללמד לאחרים.

ובסדר את הדברים לרפוס זכיתי בהשאלות עם פירוש העמוק שלהם מהגאון הנ"ל ז"ל ורליתי שם נפרשת לך שבהצא נשם השל"ה ה'ק' נמסכ' שזעות שהקשה על שיטת השאלות הנ"ל לדיך אפשר לומר ללמוד לעצמו עדיף מלמוד לאחרים, הלא זה נעשה שלומד לאחרים לומר ג"כ לעצמו ומסויף לקח, כנאמרם בתענית ז', ומתלמידי יותר מכולם, ומשום זה מסיק נספר הנ"ל לדין הנירסא בהשאלות הא' למגמר הא' לאגמורי, אלא הא' דיד' הא' לאחרים כנבואר בסוף הענין שם נלשון השאלות, ואין הפירוש „לאחרים" מה שלומד לאחרים, דזה ודאי עדיף, דהא זה כלול דיד' וגם לאחרים, אלא הכוונה אס על ידי מעשה דיד' יתבטלו אחרים שלומדים לעצמם מלימודם, הי מייטיהו עדיף, אי תלמוד לאחרים עדיף או מעשה דיד', וקא פשיט דמעשה דיד' עדיף מתלמוד תורה שילמדו אחרים לעצמם. והאריך שם בזה.

אולם מדברי התוס' ז"ק י"ו מנואר להדיא דלא כהפירוש הנ"ל, ואשר לקושיות השל"ה הנ"ל, איך הספר לפני כעת, אצל אי הקשיתי זה מוכר כקושיא ז', ולכן כתבתי לעיל דנ"ה: ושם בהלכה ג', דמייירי צלופן שאס ילמוד לאחרים יהי' זה אצלו בטול תורה דיד' כגון שלומד לאחרים דגר קל ופשוט ולעצמו יכול ללמוד צעיון ונעמקות דגוה אמרינן תלמוד עדיף ומעשה. וז"פ. וראה מה שכתבתי בסיומן תרע"ח, צענין הלומד מעט צעיון ונעמקות והלומד הרבה שלא צעיון הי מייטיהו עדיף ע"ש.

בטור תורה כרי ללמוד לבגו חכמת רפואה

[ב] **או** פיקוח וכו'. צרור שרריך להיות „אז" פיקוח נפש עדיף מלימוד, ונבדפס סי' תתקמ"ג: ואס חפץ אומן הוא ואי אפשר ע"י אחרים איך פיקוח נפש עדיף מלימוד, והמפרש שם פירש שהוא טעות סופר ור"ל, אס הוא אומן צלימוד וא"א שילמדו אחרים עם בניו כמוהו לאשר אינם אומנים כמותו אז ילמוד בעצמו עם בניו איך שמתבטל ע"י זה מלימודו כיון שאין פק"נ עדיף מלימודו ע"כ. ולא ידעתי איך יפרש את סיוס המאמר איך פק"נ עדיף מלימוד, ולפי נוסח דין ניהא. דכוונתו, אס א"א ללמד את בניו ע"י אחרים, והוא בעצמו הוא רופא וריך לרפא את בני אדם, פק"נ עדיף, הגם שצניו לא ילמוד כלל. אלא דקשה מקמ"ל פשיטא, ואיך סליק אדעתין דהלימוד שלו עם בניו עדיף מפק"נ, הלא כל התורה כולה נדחית מפני פק"נ חוץ מנ' עבירות, ובדאי שרריך להגיל נפשות ולבטל מתלמוד תורה.

ולדעתי יש להרכיב את שתי הנוסחאות ולמלאת את החסר, וכך לריך להיות: ואס בני חפץ להיות אומן ואי אפשר על ידי אחרים אז פיקוח נפש עדיף מלימוד, כלומר, אס בניו של הרופא אומן חפץ ללמוד אומנות הרפואה ואי אפשר ע"י אחרים כלומר שאין אומנים אחרים שם, ואחרי מותו של האב לא יהי' שום רופא אחר, אז יבטל האב מלימודו וילמד את בניו אומנות הרפואה, מפני שפיקוח נפש עדיף מלימוד, כלומר, רבותא משמענין, דהגם שאין עכשו פיקוח נפש, וסד"א לדין חזנה מוטלת על אדם זה שילמד את בניו להיות רופא ככדי להגיל נפשות אחריו מותו, לכל זאת משמענו דגם זה בכלל פיקוח נפש.

אס יתחיל צה, ראשי הוא להתחיל צו שצאה לידו עכשו — היינו הליכה לדבר תורה — ואס יבטל מן האחרת יבטל, ואינו חשוב פורק עצמו ומתנה כשפורקה מעליו מחמת דבר מלוא, שאין תיוב המצוה עליו עד שיגיע זמנה וראשונה קודמת, עכ"ל. ומה שאמרו דאין מפסיקין לק"ש ולתפלה, לא קשיא לדעת הריטב"א, דהפירוש הוא לפי דעת הריטב"א, דאין דקצעינן ללימוד תורה, איך אנו קובעין לעצמנו ללימוד קבע כל כך עד שנאמר דכשיגיע זמן ק"ש ותפלה דאין חיונס עלינו משום שכבר קבענו אותנו ללימוד תורה מקודם, דהא אין מפסיקין ג"כ למלאכה, ואס תגיע מלאכה לידנו אנו מפסיקים, הרי זה עד שאין קביעותנו קבע, אצל מי שהולך לדבר מלוא כגון ללמוד תורה, ויודע מראש שהילוך יעלה לנ' ימים, והוא פונה עצמו מכל עסקיו לדרכו ללמוד תורה, נודאי גמס למלאכה לא יפסיק אלא מקבל עליו מלוא הליכה לקבע בני הפסק, ואז אסור להפסיק לשום מלוא אחרת הנאה לאחר קביעת וחלות של הראשונה.

ג מה שכתב הגאון הנ"ל דצד זה הוי בכלל לומר ע"מ שלא לעשות, לקוח מירושלמי ברכות א"ב, אולם מש"ס דילן ברכות י"ז לא נשמע כן, כמו שפרש"י שם שאינו לומר כדי לקיים אלא לקנטר, ומקור הדבר הוא צת"כ בחקותי, תשמרו ועשיתם וכו', ואס פירושו לומר למשל דיני סוכה וחושב צדעתו דהוא עצמו לא יקיים המצוה, אצל כאן הדין הוא שפוטרו או שאוסרו מלקיים המצוה, ואין זה לפי הש"ס דילן צדד הלומד על מנת שלא לעשות, כמוצן.

ובאמת דברי הירושלמי שדממה עוסק צמורה למי שלומד על מנת שלא לעשות, קשה להבין דמה צד השתוות יס צה, הלא הלומד על מנת שלא לעשות זה הוא פורק עול, וכן המליו את מאמרם המגלה פנים צתורה שלא כהלכה, כלומר, שהילוכו והתנהגותו אינו כפי שגולה פנים צתורה, דהוא לומר ותלמדו שאסור לעבור ענירה, והוא בעצמו עובר, אצל צדינו של רש"י דהעוסק צתורה פטור מן המצוה הלא הוא פטור מדינא, ואפילו כשצנו תמים וחפץ לעשות המצוה אלא שאי אפשר לו מצד הדין. ואולי הפירוש צירושלמי דמקשה לפני דעת רש"י יוכל כל עבדין לפטור עצמו מן כל המצות על ידי עליה שיאמר כי תשקה נפשו צתורה, ות"ת עדיף, ויש להאריך בזה.

אם העשה של ולמדתם אותם בכלל של תלמוד תורה

והנה מה שכתבתי לעיל צריש ד"ה ונראה, דדעת צדינו דהעשה של ולמדתם אותם הוא עשה כצאר מצות, ואינו בכלל תלמוד תורה, וכשלומד לעצמו הרי זה בכלל גדול התלמוד דעדיף ומעשה, בע"כ לריך לומר דדעת צדינו כדעת השאלות, הוצא צתוס' ז"ק דף י"ו, דלגמור נפשי' לימוד גדול שמיצא לירי מעשה אצל לאגמורי לאחרים לא עדיף ומעשה, ודלא כשיטת רש"י שם דכתב דלאגמורי לאחרים גדול ומעשה. אלא דלריך ציאור לשיטת הרמב"ם ז"ל צספר המצות, עשה י"א הנ"ל שהמצוה היא ללמוד תורה וללמדה וזהו הנקרא תלמוד תורה, כלומר דלאגמורי לאחרים הוי בכלל תלמוד תורה דעדיף ומעשה, א"כ איך כתב צהלכה ג' הנ"ל, ותייב לשכור מלמד לבגו וכו' — וכן אתה מוצא בכל מקום שהתלמוד קודם למעשה וכו' הלא ללמד לעצמו לבגו זה הוא דוקא בכלל תלמוד העדיף ומעשה אצל מה שילמוד לעצמו לא עדיף ומעשה, לשיטתו

כמה חכמות אמר שלמה ולא ניתנו להכתב אלא המביאות לירי יראת השם שנאמר (קהלת יב יג) סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם בזה העסק צריך כל האדם לעסוק ולא שאר חכמות כמו חכמת [ב] דוילקי טקא של גויב אלא חכמת שהם לתורה ויראת השם ואם נותנים לאדם לומר הידה כדי להראות חכמתו אל יעכב רגע אחר בשביל זה ואל יאמר טוב הוא שיראי הגוים חכמתו לכך נאמר (דברים ד ו) כי היא חכמתכם וכינתכם לעיני העמים שנאמר (תהלים קיט מו) ואדברנה בערתיך נגד מלכים ולא אביש אבל למוד מה שתשוב לאפיקורוס וחבל בדברי תורה. (ישעיה ח פז) צור תעודה התום תורה בלמודי תעודה שצריך לחפש אחר ראיות שיהו מעידות על הרבר שכן הוא התום תורה אילו פסקי הלכות אם הכב לומר כדי להבין חקושות והתירוצים צור תעודה ואם אינו מבין התום תורה בלמודי ולא בלימוד של נצחון בגון שנים שמתוכהין כדי לנצח זה את זה אל תלמרם.

תשגג. לעולם יעסקו אדם בתורה אפילו שלא לשמה פירוש מיראה (א) דאילו [א] לקרותו ר' גוי גמור הוא והכי איתא בתורת פהנים (ויקרא כו ג) אם בחוקתי תלכו כל העוסק בתורה שלא לשמה ראוי לו שלא בא לעולם שכל העוסק מאהבה יושב בצל שכינה ותהנה מזיו הכבוד.

משנת אברהם

סימן תשנ"ב

נחורה אע"ג שלא לשמה שמתוך שלא לשמה צל לשמה, וכן הוא נחוס' ניר כ"ג ד"ה שמתוך, ונתוס' סוטה כ"ז ד"ה לעולם, כתנו דדוקא כשלומד תורה כדי להוסיף על חטאתו פשע, שגגות נעשו לו זדונות שאע"פ שידע שעובר לא ימנע מכל תלות לכו, אז תורתו נעשית לו סס המות, אבל כשלומד ומתכוון להגלתו הרי זה נכלל שלא לשמה ועל זה נאמר שמתוך שלא לשמה צל לשמה, וע' תוס' פסחים דף ל' ע"ש.

והמהרש"א נח"א נדרים ס"ג כתנ: ואל תעשה קרדוס וכו', זכר כאן ארבעה דברים נדרכי הלימוד, השנים מהם נעשה והשנים נל"ת, כי הלימוד נחלק לד' חלקים, והסימן נהם אגד"ל, אלו אותיות שיש למ"ד בכל אחת מהם. האל"ף הוא הלימוד כדי שיקראונו רבי ואלוף, הגימ"ל לשם גמול אהבת שבר נעוה"ג, הדל"ת כדי לפרנס את עצמו, הלת"ד לומד לשמה לשם תלות הלימוד מאהבת הד' שזוהו על כך. והנה השנים נעשה לשם גמול ולשם לימוד, ומתוך שלא לשמה דהיינו לקבל פרס צל לשמה, ואח"כ זכר נל"ת השנים שלא לשמה הגמורים, אלא תעשה עברה וכו' ואל תעשה קרדוס וכו', אשר עליהם נאמר שמתחין המשתמש בכתרה של תורה נעקר מן העולם, ובעלמא אמרינן צהו טונ שלא נצרא כח"ש תוס' גס עכ"ל. והיוצא מנדרי המהרש"א, שבין לדעת רבינו שלומד על מנת שיקראו אותו רבי הרי זה גוי גמור.

ובספר נחלת אבות לאנרנאל פ"אג' האריך צפירושו של הרמז"ס ז"ל על אל תהיו כעגדים המשמשים את רבם וכו' ונתוך שחר כתנ דהטעם שאסרו ללמוד בתורה כדי שיקראו אותו רבי וכו' הוא מפני שישימו תכלית הלימוד והידיעה לקנות עמו העושר והכבוד, ויהי' אם כן הנכבד שהוא החכמה נעבור הפקות והנצוה שהוא הכבוד המדומה, ועל זה אמרו שלא יאמר אדם הריני לומד תורה נעבור שאעשיר, נעבור שאקרא רב, וכמו שאמרו אל תעשה עטרה להתגדל נהם ולא קרדוס להפור נה, ע"ש.

וין היא טעותם של העכו"ם שאינם מאמינים אלא צחיי העולם הזה, והכבוד והתאזה הוא הדבר היותו נכבד להם, כי זה הוא מהיפה שנעולם הזה, ואם משתדלים נהשגת החכמה אין זה אלא אמצעי לרכישת הכבוד והעושר והתאוות, אבל בני ישראל המאמינים נעולם הנצח יש להם מטרה יותר נעלה ונצוה, והשתדלות החכמה והתורה היא לשם קיום מנותיו ועשיית רצונו יתעלה מאהבה וזינה לשם אמצעי אלא לשם תכלית, וזה האומר הריני לומד על מנת שאקרא רב, הוא נוסקים נזה לדעה כוזבת של העכו"ם שאינם מאמינים, לפיכך הרי הוא כגוי גמור, כדברי רבינו. ונפשטות יש לומר שכוונת רבינו היא שלומד נכדי להיות רבי, הגם שלומד לכל זאת אינו אלא כגוי מלומד, וכי "גמור" משמעו מלומד, מגזרת גמרא.

[א] **שאיין** חכמה וכו'. ואין קושיא מהא דאמרינן מניין שמהוה על אדם להשג תקופות ומולות שאלמר ושמתם ועשיתם כי היא חכמתכם וזינתכם לעיני העמים הוי אומר זה חיסוד תקופות ומולות, שנת ע"ה, דסם המנהו להשג תקופות ומולות מפני שאנו לריכיס לזה לענין קידוש החדשים והמועדות, והס"ם מניח ראי' דקרא זה ושמתם ועשיתם מתיחס להשגות התקופות משום דכתבי כי היא חכמתכם וכו'. אבל אין הפירוש דנשניל שהיא חכמה לעיני העמים אנו מנזוים עליה.

תורת הגיון

[ב] **דיילקטקא** של גוים. חכמה זו נקראת "דיאלקטקא" לאגיא" והוא תורת הגיון, ועל ידי הכללים אשר נחכמה זו ילמד האדם לנח את נדירו בהתוכחו עמו, ולזה רמו רבינו נסוף הסימן: ולא נלימוד של נחון וכו', ועל זה אמרו רבותינו מנעו את נניכס מן הגיון. וראה נעל עקידה פרשת משפטים על דבר מלאכת הגיון שכתנ: כי במלאכה ההיא אפילו פתי ונער אם ילמוד מעט מתחנולות הגיות ודרך ההטעה, להכס יתשג נעיני הרואים, והלל היוגים הקדמונים היו אנשים חכמים כאלה לרוז אשר כל חכמתם היתה רק לנח ולהתעות זולתם נמשפטים והיקשים כוזנים וכו'. ועיקר ניב "דיאלקטקאלאגיא" הוא האופן של הדיבור והרצאה.

סימן תשנ"ג

הלומד בכרי שיקראו אותו רבי הרי זה "גוי גמור".

[א] **לקרותו** רבי וכו'. נדריים ס"ג. תניא להנהה את הד' אלוקיך, דברים ל"ב, שלא יאמר אדם אקרא שיקראוני חכם, אשנה שיקראוני רבי, אלמוד שאהי' זקן והשג נשינה, אלא למד מאהנה וסוף הכבוד ננה. ובספרי עקב דריש אותה דרשה על הכתוב להנהה את הד' אלוקיכס ע"ש. ורבינו שכתנ דהלומד על מנת שיקראו אותו רבי הרי זה גוי גמור, כנראה כוונתו לשלול מה שאמרו הטתן סלע כדי שיק' ננו או כדי שיהי' נן עולם הנצח הרי זה לדיק גמור, על זה משמיענו רבינו שלומד נכדי שיקראו אותו רבי הרי זה גוי גמור, היסך ממה שאמרו נעשיית המנהו, והוא כחוס' נצרכות י"ז, דהלומד ע"מ שיכנדהו נוה לו שלא נצרא, ונתוס' תענית ז' ד"ה וכל, כתנו דדוקא כשלומד לקנטר אז תורתו נעשית לו סס המות, אבל הלומד נכדי שיכנדהו הרי זה נכלל לעולם יעסוק אדם

תשגג. (א) עיין ברכות י"ז ופסחים ג' ב' ובתוס' מ. (ב) חגיגה י"ב ב'. (ג) צ"ל ושרש החמים. (ד) ברכות ס"א א. (ה) תשנ"ג. (ו) פנהרין פ"ט ב'.

תשנ"ד. לא ישא אדם ספר להפך כרי שלא יהא נהפך מה שלמעלה למטה [א] כיצד חשב אדם ללמוד לשמה יחשוב בלבו כל מה שאלמוד אקיים. (א) הפוסק מדברי תורה ועוסק בדברי שיחה מאבילין לו גחלי רתמים שנ' (איוב ל ד) הקוטמים מלוח עלי שיה (ב) גחלי רתמים לחמם ואם יקיים הרי היא לשמה אבל למד (ג) המרצה מעות מידו לידה כדי להסתכל בה לא ינצל מדינה של גיהנם והוא צופה הרי יענש גם על מה שלמד [ב] דוגמת נביא שעבר על מה שנאמר לו אי כגון ששומע מן הנביא ועבר על דבריו כגון (ד) (מלכים א יג) אותו שהכחז הארצה כך הלומד ואינו מקיים.

תשנ"ה. יחשוב אדם כמה היה זריו וממהר להרויח כסף או כמקום שחיה לו מטמוניות שם כך לדברי תורה לעשות המצות ומעשים טובים שנאמר (משלי ב ד) אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה כמו שעמלים עד שימצא הכסף כך תעמול למצוא דברי תורה על העיקר (ש"ב כב לא) אמרת ה' צרופה (א) כמו שצורפין הכסף על ידי גחלים כך נתנה תורה מתוך האש.

תשנ"ו. ויאמר אלקים נעשה אדם בצלמנו (בראשית א כו) למה נעשה אדם לשון רבים ולא אמר נעשה אדם כי רמז לבני אדם שאף הם [א] יעשו אדם שיהא בצלם ובדמות כלומר כל זמן שאדם [ב] עוסק בתורה לשמה שניתנה מן השמים וירא שמים כתיב (שמות כ ב) ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו ובתיב עליהם (תהלים פג ו) אני אמרתי אלקים אתם ובני עליון כלכם אבל בשאין מקיימין את התורה כתיב (שם עג פ) בעיר צלמם תבוח ואומר (שם מט יג) נמשל כבהמות גימיו [ג] נעשה אדם בצלמינו (ירמיה טו יט) ואם תוציא יקר מזולל כפי תהיה (תהלים קל"ט יז) ולי מה יקרו רעיד אל ועוד יעסוק בפריה ורביה. (א) יצתה בת קול ואמרה אילו ואילו דברי אלקים חיים הם לקבל לו שכר שיקבלו בית שמאי שכר על דבריהם כבית הלל אבל אחר שיצתה בת קול (ב) ואמרה מי שיעשה כבית שמאי כואחר שכבר יודע שהלכה בבית הלל (ג) מכאן משמע מי שעוסק בתורה לשמה לא נתכוון להיות הלכה כמותו יקבל שכר כמי שהלכה כמותו ולכך הוצרך לומר אילו ואילו דברי אלקים חיים הם אבל אם [ד] רבים אוסרים וכולן כוונתם לשם שמיים והמעט חולקים אע"פ שכוונת כולן לטובה עון הוא אם לא יעשו כמו שהרבים אוסרים ועושים.

משנת אכרהם

סימן תשנ"ד

[א] **כיצד** חשב וכו'. נדפס מתחיל כאן סימן חדש ואין לו שייכות ללא ישא אדם ספר וכו' הקדום. וכוונת המלמד, כיצד הוא לימוד לשמה, אם לומד את המלמד חו"ל הפוסק מדברי תורה וכו', ומקיים, כלומר שליט פוסק מדברי תורה לעסוק בדברי שיה הרי לימודו לשמה, אזל מי שליטו מקיים, כגון שלומד המלמד: המרצה מעות מידו לידה כדי להסתכל, והוא צופה נגשים, הרי לימודו שלל לשמה, כי העושה כן מהפך ח"ו דברי אלקים חיים, ואפשר דמשום זה נסמך המלמד הזה למה שקדום שלל יהפך אדם את הספר, וכמונן שלל לשמה זה גרע מכל איך שלל לשמה, זה נכלל מה שכתבו בתוס' כ"ב ד"ה לעולם, דלומד תורה כדי להוסיף על חטאתו פשע, ראה נסימן הקדום.

השומע אזהרה מפי הנביא ועובר עליה.

[ב] **דוגמת** נביא וכו'. המתנצל מדברי רבינו הוא שמי שעושה עזירה קטם נענש על עשיית העזירה, והלומד האיסור של העשיה ועושה, נענש גם על הלימוד, וכן הדוגמא של הנביא שהציא צע"כ מתפרש בנביא המתנצל שלל לעשות איסור הכתוב בתורה, דאם הוא עלמו עובר על האיסור או מי ששמע ממנו, נענשים נצפלים, על האיסור הכתוב בתורה ועל אשר עבר על דברי הנביא.

וראיתי בספר פנתי מהגאון הנפלא מראגאלאוו, מהדורא תניינא דף כ"ב דף ע"ט, דהשומע מפי הנביא דין הנוצח בתורה אם מלמד הדין יהי' זה נגדר העובר על דברי הנביא והעובר חייב מיתה זידי שמים מלמד הדין, והיינו כדברי רבינו הנ"ל ממש. אולם הגאון הנ"ל הוליד מזה דבור המדבר ששמעו כל התורה מפי משה רבינו ע"ה נענשו על כל עזירה כדין העובר על פי הנביא מלמד העונש של עזירה כפי הדין הכתוב בתורה. וכתב שם, דלכך מנוחל ציומא ס"ו ע"ב דגם על גיפוף דע"ז נתחייבו מיתה זידי שמים — נענשה עגל — הגם ליש ציה מתלוקה בתוספת' דנסהרדין, אלל דשם גני מעשה עגל הכל מודים דנתחייבו מיתה זידי שמים משום דעברו

על דברי נביא ע"ש, וסדרא זו לל זכיתו להצין כלל, דא"כ מנאלת אומר דעל כל ללו וללו שנתורה נתחייבו דבור המדבר מיתה זידי שמים משום עובר על דברי נביא דהא את כל התורה כולה שמעו מפי משה, ועוד מה שייך לומר בזה דהעובר על דברי נביא חייב מיתה זידי שמים, הלל משה רבינו ע"ה כשהשמיע את נבואתו לישראל מיד אחר להם שזהו ללו ועונשו מכות ולא מיתה זידי שמים, ולדברי רבינו לא קשה, דרבינו לא אמר שחייב מיתה זידי שמים, אלל שיט עונש ציה יותר מאלל לא שמע מפי הנביא.

סימן תשנ"ו

[א] **יעשו** אדם וכו'. נפסיקתא זוטרתא כתוב: ויש אומרים כי ר' סעדיה פירש, נעשה אדם לכל הדורות, וכי וילמד אלוהי, כמו ציוונו שנעשה אדם נלמנו כדמותנו שנתנו בעולם נלמנו שהוא עתה האדם עכ"ל, והראב"ע ע"ה הביא פירוש אחר דגם ר' סעדי' גאון ע"ש, אולם הפיר' שנפסיקתא נתחיל לפירושו של רבינו כי נעשה אדם הוא ציווי לדורות. [ב] **עוסק** בתורה וכו'. ראה זהר חלק ג', ל"ה: ר' חייא אמר תורה שכתב ותורה שנעל פה אוקמוה לי' לבר נש בעלמא, ה"ד נעשה אדם נלמנו כדמותנו ע"ש. [ג] **נעשה** אדם וכו'. כלומר, אם האדם מחזיר את הנירו נתשונה ומוליאו מן הזוללות להיות אדם יקר אז גזירתו מתקיימת כמו גזירת הש"ת, כדכתיב ולא תנולא יקר מזולל, ויש צו בליתו אדם כח אלוהי, לפיכך כתיב נעשה, שהכתוב משום ציה את הדיק לצורא.

אם מותר לפסוק כדברי היחיד לחומרא.

[ה] **רבים** אוסרים וכו'. משמע אם רבים מתירים והמיעוט אוסרים, מותר לחוש לחומרא כדברי המועטים. והנה הש"ך צ"ו"ד סי' רמ"ב בהגהת הוראות א"ה, כתב:

תשנ"ה (א) מדרש שוח"ט מזמור קי"ט אות ע"א: הקב"ה צירף את התורה. תשנ"ו (א) עירובין י"ג ב'. (ב) צ"ל ואמרה הלכה בבית הלל כו'. (ג) חסרון הניבד יש כאן וצ"ל: עבירה היא בירו מכאן.

לאמר, לכך משמע שם מהמאמר הסמוך לו אם נצח הלכה תחת ידך ואין את יודע אם לתלות ואם לשרוף, הו' רץ אחר השריפה יותר מן התלייה, חיה הוא צתרומה דוקא, ונתרומה אסור לאצדה צידים, ועל ידי שנטמאה הרי הוא מאצדה, לפיכך אמרו שאסור לטמא את הטהור, אבל נסלפיתא אם יתמיר ויאסר אותה אין צוה עון לכן אמר לא צוה לי' וכו'.

ובפשמות נראה דאין כאן שום סתירה צדרי הירושלמי הכ"ל, דמאי דאתריין צירושלמי חגיגה כשם שאסור לטהר

את הטמא כך אסור לטמא את הטהור, פירושו אם יודע צדרי שדבר זה טהור וצא לטמאו צדרי הרחקה יתירה שלא הוכרה בשום מקום, זה אסור. אבל צהא דירושלמי דע"ז צהא דומאן דלומר טמא הלא סבר שמדיחא טמא, ולא שייך לומר עליו שהוא נטמא את הטהור, כי לפי דעתו את הטמא טמא ולא את הטהור, לכן אמר לא צוה לי' וכו' כלומר מכיון שאתה טועה צדרי וסנרית שהוא טמא אין כאן משום דאסור לטמא את הטהור, אלא מכיון שהך עלול לטעויות הלא סופך שתטהר את הטמא ויצא מכשול על ידך.

והמגן אצרהם סימן תקנ"א, כתב דהנוהגים להחמיר צדרי שיש מי שפוסק כחומרא זו — כלומר המיעוט פוסק כן ואין הלכה כמותם — לא מהני התרה, דכנר קנלו אבותיהם כדעת היתא, ועי' ציו"ד סי' רי"ג. אולם כל זה צדרי שנהגו להחמיר משום סיגן ופרישות, ואלו הנוהגים ליסור צדרי צטעות שצדרי זה אסור מדיחא, קיל מאלו היודעים שהוא מותר אלא שנהגו ליסור מחמת פרישות, ע"ש. אולם מכאן אין ראוי, דאפילו לאמר דאין לאסור על ענינו דבר המותר כדעת מהרא"י ומהרש"ל הכ"ל, מכל מקום לאחר שנהגו צו ליסור אסור להחמיר להם, דהוי צכל צדריים המותרים ואחרים נהגו צהן ליסור דאסור להחמיר לפניהם, מדדנגן, כדי שלא יזלזלו צדריים, הרא"ש צדריים פ"א, ע"ש.

אין בכח חכמים לאסור דבר שהתירו מפורש בתורה.

וכבר ידועים ומפורסמים צדרי הט"ז ציו"ד סי' קי"ז דכל דבר שהתירה התורה צפירושו אין כח חכמים לאסרו משום גזירה, וכבר נכתב הרבה צדרי הט"ז הכ"ל, ועי' צגליון מהרש"א וצחידושי רעק"א ציו"ד שם, והציגו סעד לצדריו מתום צ"מ ס"ד, והרבה הגיבו על צדריו, ראה חוות יאיר סי' קמ"ג, וספר יד מלאכי סי' רצ"ה, צדרי יוסף מהר"י אירגאס סי' מ"ה, ראשון לציון מהרה"ק צעל אור חיים דף מ"ג, צדרי יוסף אור"ח סי' תקפ"ח. — וצתום צ"מ ע' ד"ה תשיך כתבו: וי"ל דהכי פריך מהאי קרא כיון דלמר רחמנא דמנא לחסרי' לא ה' להם לחכמים לאסור, עכ"ל, משמע לכאורה דאין כח ציד חכמים לאסור דוקא דבר שפורש צקרא שהוא מנא. ואין להקשות הלא מנינו שחכמים העמידו צדריהם צמקום מנא כגון תקיעת שופר צצנת, ואפילו צמנא שיש על ציטולה כרת העמידו צדריהם משום גזירה, דשאני חתם דאין המנא מתצטלת מכל וכל, דדוקא כשאירע צצנת מתצטלת המנא וכשחל שלא צצנת מתקיים המנא, אבל הכא דהתורה אמרה לנכרי תשיך וצחמים אסרו א"כ המנא מתצטלת לגמרי ולעולם, וחילוק זה צין כשהמנא מתצטלת לגמרי או לא מנא צצנת צצנת מוקומות. ולפלג על החוות יאיר ועל צדרי יוסף הכ"ל שעתו צוה הענין איך אסרו חכמים ריבית צצנרי, ולא הזכירו מצדרי תום הכ"ל. אולם צדריים שאין צהם סרך מנא אלא שמן התורה כשמע היתר גמור יש כח ציד חכמים לאסרו כגון הא דהט"ז הכ"ל, ומה שהציגו ראוי מצדרי תום צ"מ ס"ד הכ"ל שכתבו: ולפי שהתורה התירה צהדיחא לא רצו חכמים להעמיד שם צדריהם, לפע"ד אין זו ראוי גמורה, דהא לא כתבו תום שלא יכלו חכמים להעמיד צדריהם אלא שלא, רצו, וצודאי לא ראו צחיות לגזירה זו, דאלמלא היתה צחיות צודאי שהיו מעמידים

ומשמע דדוקא להקל סומכים צהפסד מרונה על היחיד או על הקטן אבל לא להחמיר, דהיינו אפילו עמיד צדרי היחיד או הקטן לחומרא מהדרינן ענדא צין צאיסור דאורייתא וצין צאיסור דרבנן כיון דלא עמיד כהלכתא וכו'. ע"ש. מנא דאסור דאסור על היחיד דוקא להקל ולא להחמיר, ואם צדרי אומר דאסור לסמוך על המיעוט להקל ק"ו שהי' צדרי דאסור לסמוך להחמיר. והוא ז"ל אומר דרק להקל אסור צדרי המועט, ולכאורה צדרי הט"ז הכ"ל דלא צרינו.

א"א דאין ראוי מכאן, דהא דלא איירי צדרי צדרי שיש צו הפסד מרונה, ועוד דהט"ז מייירי לענין הוראה, כלומר, כיצד על המורה הוראת, אבל צדרי לא מייירי צהוראה לאחרים, אלא קאי על היחיד המתנהג לענוה, ואז אסור לו להקל לענוה על סמך המועט החולק על הרבים, אבל להחמיר לענוה צדרי המועט אין צוה עון, דהא רשות הוא לכל אדם להתנהג צרויות יתירה ולהתקדש את ענינו צדרי המותר לו. והגם צדרישלמי ע"ז צית, א"ל שמואל לרצ אכול — שמן של עכו"ם — דלא כן אלא כתב עליך זקן ממרא, ע"ש וצתום ע"ז לי' ד"ה אשר לא יתגאל, ואמאי הוי צכלל זקן ממרא אם לא יאכל, הא כל אדם יכול לעשות לו גדרים אפילו צדריים המותרים. כעין צדריים וצנועות, וצ"ל דרצ שאני, דאראכילתו תהא הוראה לאחרים, דאל"כ, מה שייכות יש כאן לזקן ממרא, הלא זקן ממרא אינו אלא כשמורה לאחרים.

ובפתחי תשובה יו"ד סוף סימן קט"ז הציג צדרי הסולת למנחה כלל ע"רצ' צשם תורת האשם דלדעת מהרא"י ומהרש"ל הרונה להחמיר לנהגו ליסור צדרי שאל מנינו צחמוראים, כגון שנתצטל צששים או צכלי שני, הוי כמו מניית ויאל צכרו צהפסדו, ודלא כה"ש האור"ח סוף כלל כ"ז, והא דאמרו לא אכלתי מנהמה שהורה צה חכם היינו שהורה מצנרא דכפשי' — ראה רמ"א יו"ד סי' קט"ז, כמו שפרש"י והרא"ש פרק אלו טרפות וכו' עכ"ל, מנא דלאו דוקא להורות לאחרים אלא אפילו להחמיר לענוה אסור. ואפשר דהיינו דוקא צדרי שלא נחלקו צו חכמי ישראל אלא הכל סוצריים צדרי זה מותר, אז אין לו לאסור על ענינו, אבל כשנחלקו חכמי ישראל צדרי זה מותר על ענינו צדרי המועט אין צוה עון.

ובאמת מסתברים צדרי מהרא"י ומהרש"ל ז"ל דאין לאסור על ענינו דבר המותר לגמרי, משום דאפשר דאחי לידי תקלה דהא קיי"ל צצפל ליסור וגם דבר היתר לתוך ליסור והיתר תלין ואמרינן ליסור לתוך ליסור נפל, ואם יחזיק זה את המותר לאסור יאל להחמיר את המותר שלא כדון, והצדריים עתיקים צדרי מנא יו"ד הרבה פעמים. אבל צדרי שהמיעוט סוצר דזה אסור אין כאן תקלה אם נחמיר את המותר צצציל זה, דהא צצעת הדחק סמכינן אצדרי יחיד, כצנדה ט', וכאן שעת הדחק הוא צכדי להחמיר את המותר, דאם לא נסמוך על המיעוט אין כאן שום דבר אסור ולא שייך לומר תולין, והכל יהי' אסור, והצן.

ובירושלמי חגיגה סוף פ"ק, א"ר לעזר כשם שאסור לטהר את הטמא כך אסור לטמא את הטהור, וכן הוא צתרומות סוף פרק ה', וצקוטה דצ ע"ש, ולפי הכ"ל אין מכאן סתירה לצדרי צדרי דגם שם הכוונה לענין הוראה שאסור להורות על דבר טהור שהוא טמא, אבל הצא להחמיר לענוה צפרישות יתירה אין צוה עון, אלא דכנר העירו שם צגליון הירושלמי מהא דירושלמי ע"ז סוף פ"ג, והוצא צתום ע"ז מ', וצתום חולין דף ס"ד אחוי לי' דהא סלפיתא אמר לי' כזה מהו א"ל טמא, א"ל לא ציש לי' דחמרת על טהור טמא אלא סופך דלמר על טמא טהור ע"ש, והוא היפך הכלל הכ"ל של הירושלמי דכשם שאסור לומר וכו', דאל"כ אמאי אמר לא ציש לי' וכו', וכנראה מצדרי הירושלמי הכ"ל גם שם לענין הוראה לאמר ולא לענין יחיד. ואולי הכלל הנאמר צירושלמי פאה כשם שאסור לטהר וכו' רק על ענין של טמאה וטהרה של תרומה

ואם כנים הדברים הנ"ל, יש לומר שזו דוקא כשהצ"ד מחמיר בהוראה אבל לא ליחיד המחמיר לעצמו לשה, דהא משמעות דברי הרמז"ס ז"ל צהל' ממרים צ"ע, דכל תוסוף וכל תגרע היא הזהרה לנ"ד, ועי' נספרי משנת אברהם ח"א, דף ג"ג. אלא דמדברי הש"ס צהרה מקומות משמע דהללו של כל תוסוף לכל יחיד ויחיד נאמר ככל לאוין צתורה, כדלמרינן א"כ הישן נשמיני נסוכה ילקה, ועוד צהרה מקומות.

ויש להעיר מירושלמי ריש פאה: וקשיא מן דו סמך לדבר תורה הא אמר חכמים אמרו וכו' דמשמע ע"כ דדבר שפורש צתורה נפירוש להיתר אין ניד חכמים לאסרו, ע"ש. וזה ודאי ג"כ משום כל תוסוף ודוקא נמקום שאינו משום סייג ומשמרת.

ברבר הצוואה של הס"ח שלא לישא שתי אחיות בזו אחר זו.

וברדך אגב הנני לחזור נכאן על מה שכתנתי נצוואות ואזהרות לספר הסידיס, נצוואה ה', לא ישיא אדם זו אחר זו, ראה דמשק אליעזר שם, הלל מפורש צתו"ה, ואשה אל אחותה לא תקח לנרור לגלות ערותה עליה צתייה, ויקרא ידויה, א"כ מפורש דלאחר מיתה הראשונה מותר לקחת את אחותה, ודבר שפורש צתורה להיתר אין ניד חכמים לאסרו, כצ"ט ה"ל. ולפיכך צאתי לידי מסקנא דנצוואה זו רק לנניו של הספיד ז"ל נאמרו ע"ש. וכמה תלמידי חכמים הגניבו על דברי הרלו לדברי החת"ס חלק ו' סימן כ"ג, דלכך הי' יכול רבינו גרשום ונצוואה"ג להחריס מלישא שתי נשים הגם דמפורש צתורה כי תהיינה לאיש שתי נשים, דמ"ת אדם האוסר על עצמו נצצועה או נחרס, נודאי אסור אפילו מה שהותר נפירוש צתורה, ואדם המחמיר עצמו אם ישא צ' נשים הרי חרמו תל עליו צלי ספק, והנה יש לכל נשיא בישראל וגדול הדור להחריס ולאסור כמו שאדם נצצע לעצמו, וזה ציאר הרמז"ן דקונטרס משפט חרס שלו, וצתורה נפסוק וכל חרס אשר יחרס מן האדם לא יפדה — ולא אמר הט"ז אלא דאי לא אסרו נחרס רק צתקנה ליכא לאו דלא תסור וכו' ע"ש. וא"כ י"ל ה"כ דלא אמר רי"ה ז"ל נצוואה שלא לישא צ' אחיות צו אחר זו דברך תקנה אלא מה שראה צרות קדשו להציל מסכנה, והעושה דבר שיש צו סכנה הרי הוא עושה אסור, עד כאן דברי המגניבים על דברי צפירובי להצוואה שנס"ת.

ואני אומר שאין צהפירוכא של המגניבים הנ"ל שום ממש, כי קושייתי נמקומה עומדת, איך תסיק אדעתין דנצבר שפורש צתורה שנותר לעשות כן היינו לישא צ' אחיות זו אחר זו, דיש צוה משום סכנה, הלל דרכי' דרכי נועם כתוב, ואם היתה צוה סכנה נודאי שהתורה היתה אוסרת זאת ולא היתה אוונרת היתר מפורש, דומיה דלמרינן לא אמרה תורה שלא לתקלה, ואם לתקלה של איסור חששה תורה, לתקלה של סכנת נפשות על אחת כמה וכמה, ומדהתירה התורה ש"מ אין צוה סכנה ואיך יאמר ריה"ת שיש צוה סכנה, אלא ע"כ דלכולי עלמא אין צוה סכנה, אלא שריה"ת לפה צרות קדשו וראה שרק לנניו יש צוה סכנה ורק להם הזהיר נצוואה.

וברברי החת"ס הנ"ל יש לעיין, דמה שכתב דלא אמר הט"ז אלא דאי לא אסרו נחרס אלא שתקנו תקנה גרידא — והדבר מפורש צתורה להיתר — ליכא לאו דלא תסור, משום דלא חלה התקנה צבר המפורש צתורה להיתר אבל חרס חל. כך הצנתי מדבריו אם לא שגיתי, ולא זכיתי להנין הא חנן לא דיינינן אם חלה התקנה או לא, אלא השאלה היא איך יכולין לתקן התקנה ולאסור, כלומר, הלל החכמים לא יעשו שלא כדיו, ואם כן מה נפ"מ אם אוסרים נחרס או נתקנה סוף סוף הרי הם אוסרים מה שנותר צתורה נפירוש. ולטו צבר הנאסר נחרס לא שייך צברי הירושלמי הנ"ל לא דייך מה שאסרה תורה

דנריהם ככלל גזירות החכמים שהן משום סייג וגדר ומשמרת לדברי תורה. וצבריו הט"ז צו"ד שם משמע נמי דכוונתו לומר דצבר שפורש צתורה להיתר לא העמידו דנריהם אלא כשראו נחיות גדולה צתורת סייג וגדר, דהא הניא שם הא דלמרו: שמעתי שצ"ד היו מכין ועונשין שלא מן הדין ולא לעצור על צברי תורה אלא לעשות סייג לתורה, כלומר דאפילו להחמיר אין צידם כת, דזה היו שלא מן הדין אלא א"כ הדבר הוא נחון כדי לעשות סייג לדברי תורה, וככראה יסוד כל הענין הזה הוא ממה שאמרו צירושלמי הנ"ל כשם שאסור לטהר את הטמא, דזה מה שאמרו חכמים היא הוראה, והוראה לאיסור צבר שפורש להיתר אסור אלא א"כ היו לסייג וגדר, אבל המחמיר על עצמו ומתקדש עצמו צתותר לו אין צוה עון כדמשמע מדברי רבינו, צבר שחמיר על עצמו לשם פרישות וסייג.

ובדבר שאין צו משום סייג לד"ת, נודאי שאין מן הרלו להחמיר על עצמו ולאסור, דהא צירושלמי נדרים פ"ט א' אמרו צנודר לאסור עליו חייה דבר, לא דייך שאסרה תורה אלא שאתה מתקש לאסור עליך דברים אחרים ע"ש, ואין זה ענין לנודר סתם שלא מעניני איסור על נפשו, דר"י סובר דטוב מזה ומזה הוא הנודר ומשלב, דהתם צעניני נדרי ממון מיירי, ואין צוה משום תוסוף על דברים שאסרה תורה, ועד דמלשון הירושלמי הנ"ל משמע קצת דיש צוה משום תמא דכל תוסוף דהא תוסוף איסורים על איסורי תורה, ואינו דומה לדבר שאסור משום סייג ומשמרת, דהאיסור צל לחוק את האיסור האמור צתורה, אבל צבר שאין צו משום סייג נודאי דהוי ככלל כל תוסוף.

גזירה לגזירה משום לתא דבל תוסוף.

וכבר כתנתי נמק"א דלכך לא גזרינן גזירה לגזירה, משום דהגזירה השניה אינה צאה לשם סייג לדברי תורה אלא לחוק את הגזירה הראשונה של דנריהם, וזה אי אפשר להם לחכמים לעשות דהוי ככלל כל תוסוף, והעד לדבר, דנמקום שיש לחוש לאיסור דאורייתא או גזרינן גזירה לגזירה, כדמוכח מש"ס שבת כ"א, וגזרו רבנן על חלב מהותך משום חלב שאינו מהותך ועל קרני דגים שמוחו משום קרני דגים שלא נמוחו, ופריך, וליגזור נמי חלב מהותך וקרני דגים שמוחו שנתן לתוכן שמן משום חלב מהותך וקרני דגים שמוחו שלא נתן לתוכן שמן, ומשני, היא גופא גזירה ואכן ניקום וניגזור גזירה לגזירה, והקשו צתוס"ס שם הא אכתי הוי גזירה לגזירה, מהותך אטו שאינו מהותך ושאינו מהותך שמה יטה ע"ש. אלא דנמהותך גזרינן אטו שאינו מהותך, כלומר שידליק נשאינו מהותך וצוה יכול לצל לאיסור דאורייתא אם יטה, אבל אם נגזור מהותך שנתן לתוכו שמן אטו מהותך צלי שמן, כלומר ואתי להדליק צמהותך לא ינא לאיסור דאורייתא דלא יטה, משום דמהותך דולק יפה, אלא דעבר על איסור דרבנן שאסרו להדליק צמהותך שלא נתן לתוכו שמן, לכן הוי דוקא צוה גזירה לגזירה, דהגזירה השניה שלא להדליק צמהותך שנתן לתוכו שמן אינה צאה לשם סייג לדברי תורה אלא לחוק את הגזירה הראשונה של דנריהם, וזה הוי ככלל כל תוסוף, ועי' נמשנת אברהם חלק צ', דף ק"ק: דצומן שחכמים גזורים צתורת סייג והרתקה לד"ת ומשמיעים דבר זה אינה מן התורה אלא לשם משמרת או אין צוה משום כל תוסוף, ולכן הדין דספק דרבנן לקולא צכדי שיהי' היכר דבר זה אינו מן התורה, אבל אם יחמירו גם נספק דרבנן כצבל תורה אין כאן היכר דכל עיקרו של האיסור אינו מדרבנן, ואית כאן לתא דכל תוסוף, ע"ש. ובכן יש מקום לומר דמה שחידשו צתוס"ס צ"ת, דבר המתור צתורה צהדיא אין לחכמים כח לאוסרו, וכן מה שכתב הט"ז הנ"ל צוה, הוא משום לתא דכל תוסוף.

תשנז. (א) לעולם הלכה כדברי המרובים לא הוזכרו דברי יחיד בין המרובים אלא שמא תצטרך להם ויסמכו עליהם [א] וחכמים אומרים לא הוזכרו דברי יחיד בין המרובים אלא מתוך שזה (ב) אומר טהור זה אומר טמא כדברי ר' אליעזר שמעתה.

תשנח. אם אדם מתווכח עם חכם אל יהיה לו צער אם ינצחו אותו שיתחכם יותר שאם הוא נוצח את החכם לא הרויח אבל אם החכם נוצח הרי יודע מה שלא ידע.

תשנט. (א) אמר ר' יודא ב"ר אדא (מלאכי ג יח) ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלקים לצורך אלקים לאשר לא עבדו לצורך אלקים שלא יעשה אדם תורה קררום להשתמש בה ולא עטרה להשתמש בהם.

משנת אברהם

ובמשנה עדיות איה, איתא ולמה מזכירין דברי היחיד בין המרובין הואיל ואין הלכה אלא כדברי המרובין, שאם יראה בית דין את דברי היחיד ויסמוך עליו, שאין צי"ד יכול לנטל דברי צי"ד חצירו עד שיהי' גדול ממנו בחכמה ובמנין וכו', יאמר לו כדברי איש פלוני שמעת. וע"ש היטב צמפראי המשנה בהרמז"ס, רלצ"ק, רע"ג, ותוי"ע. שהאריכו צפירוש משנה זו. ולפי הגוסה הצ' שנתוספתא הנ"ל, המשנה מתפרשת כפשוטה, דהמשנה ה' היא כת"ק דתוספתא, דלכך מזכירין דברי היחיד שאם יראה בית דין — כלומר יראו שיש נחילות בשעת הדקא לסמוך על דברי יחיד — יסמוך עליו. ור' יהודה שנתשנה ר' הוא כחכמים שנתוספתא דלא סומכין לדברי יחיד אפילו בשעת הדקא אלא דלכך הוזכרו דברי היחיד נכדי שנוכל לומר למי שיאמר כהיחיד כדברי איש פלוני שמעת.

והחילוק שצין התוספתא והמשנה הוא, שנתשנה תני סתמא דיש לסמוך על דברי היחיד בשעת הדקא ורק ר' יהודה הולק על זה, ונתוספתא להיפך דחכמים אומרים שאין לסמוך על דברי היחיד אפילו בשעת הדקא, מתאים לדברי ר' יהודה שנתשנה. ורבינו מנכס כדברי התוספתא, כלומר, שאין לסמוך לדברי יחיד אפילו בשעת הדקא. ולפי התוספתא הנ"ל מתנצר שאפילו להחמיר אין לפסוק כדברי היחיד, דהא כך מפור' שס, זה אומר טמא כדברי ר' אליעזר, יאמרו לו כדברי ר' אליעזר שמעת. כלומר, ואין הלכה כמותו. אלא דקשה לפרש דהחכמים שנתוספתא קאי אשעת הדקא, דונה שייך לומר דמשום שעת הדקא צאים להחמיר, וחכמים סוגרים דאפילו משום שעת הדקא אין להחמיר כדברי היחיד. דנשלמא אם צאים להקל שפיר שייך להתחשב עם שעת הדקא, אצל להחמיר בשעת הדקא אין לו אום פירוש. וגם אין לפרש דשעת הדקא היינו דיש נחילות להחמיר משום שהדור פרוץ וכדומה, דהא למיגדר מילתא צודאי שיש כח צד חכמי כל דור ודור לגדור ולסגי.

אין בי"ד יכול לבטל דברי בי"ד חבריו.

ובירושלמי ריש שביעית דאמר: ר"ג וצית דינו התירו באיסור שני פרקים הראשונים, ומקשה ר' יוחנן: לא כן תנינן אין צי"ד יכול לנטל דברי צי"ד חצירו עד שיהי' גדול וכו' ומשיני: שאם נקשו לחרוש יחרשו, כלומר, שכל תיקנו שכל המצק לחרוש יחרוש עד ר"ה, וכל הרוצה להחמיר על עצמו יחמיר, וזה לא הוי ציטול דברי הראשונים לגמרי אלא שלצורך שעה התירו להמקש לחרוש, פני משה שס. (וראה מו"ק דף ג' ג"ס דילן). ופריך: ויעקרו אותן מן המשנה, פיר' לאחר שהתירו למה נשנו נמשנה לאיסור, ומשיני: שאם נקשו לחזור יחזור. פיר', לפיכך לא נעקר מן המשנה, שאם יצא צי"ד אחר וינקש לחזור ולאסור כמו ששנה נמשנה, יחזור ויאסרו. ע"ש. והנה כמה דברים אנו למדים מדברי ירושלמי אלו: (א) אם אין צי"ד מתירים דבר שנתקבל לאיסור, נהימר מוטלג, שמתירים לנוי שצריך, ואומרים דכל

וכו'. וגם מה שכתב דאם אסורים נתקנה ליכא לא תסור, גם כן לא הצנתי הלא אפילו אומרים על ימין שהוא שמאל ואין אתה שומע להם יש כאן לא תסור, וגם עשה של ועשית כאשר יורוך, ולפי דעתי עיקר כוונת החת"ס ז"ל הוא על מה שכתב בסוף דבריו, דמה שהתרים ר"ג לישא צ' נשים הוא משמרת ללאו של שארה כקוטה ועונתה לא יגרע, אפילו מני השתא למיקום בספקו' דלמא לעתיד לא מני למיקום ע"ש.

בדבר חר"ג שלא לישא שתי נשים.

ובמקום אחר כתנתי דמשום דאסור לחכמים לאסור מה שמפורש בתורה להיתר לפיכך לא התרים ר"ג לישא צ' נשים אלא עד סוף אלף החמישי, דמה שאסור להם לחכמים לאסור, היינו לאסור איסור עולם, דנזה יש כמין הוספה על דברי תורה אבל כשאסורים על זמן קצוב אין זה אלא תקנה לשעה וזה מותר. ואין להקשות הא החרס לגרש צעל כרחה התרים ר"ג לעולם ולא עד סוף אלף החמישי דוקא, והא גם זה מפורש בתורה להיתר דכתיב ושלחה מציתה, דשאי הכא דיש תנאים חולקים צוה, וצית שמאי אומרים דלא יגרש אלא א"כ מלא צה ערות דבר, והכל מודים דכל המגרש את אשתו מוצא מוריד עליו דמעות כדאיתא שס בסוף גיטין א"כ אין זה דבר שמפורש התירו צהדיא.

סימן תשנ"ז

אם מותר לבי"ד להורות כדברי היחיד בשעת הדקא.

[א] **וחכמים** אומרים וכו'. נתוספתא עדיות, דיד (הול' נוקר מנדל), איתא: לעולם הלכה כדברי המרובין, לא הוזכר דברי היחיד בין המרובין אלא שמת' תירך להן שעה ויסמכו עליהן. וחכמים אומרים לא הוזכרו דברי היחיד בין המרובין אלא מתוך שזה אומר טמא זה אומר טהור זה אומר טמא כדברי ר' אליעזר יאמרו לו כדברי ר' אליעזר שמעת. אולם נתוספתא שלפנינו ג"ס לא הוזכרו ג' חלוקות, אלא: לעולם הלכה כדברי המרובין, לא הוזכרו דברי היחיד בין המרובין אלא שמת' הורך להן שעה ויסמכו עליהן, וחכמים אומרים — כדברי ר' אליעזר שמעתה. וכנראה שגרסא האחרונה היא הנכונה. ויסוד הפלוגתא הוא שהת"ק סובר דלכך מזכירין את דברי היחיד נכדי שנוכל לסמוך עליו בשעת הדקא, כדאיתא צדה ט', דנשעת הדקא סומכין על דעת היחיד (ועיין גיטין י"ט). וחכמים אומרים דאין סומכין על היחיד אפילו בשעת הדקא, והא דמזכירין דברי היחיד הוא נכדי שדע דזו היא דעת יחיד, ואם יצא חכם אחד ויאמר סברא זו, לאמר לו שזו היא דעה של יחיד שכבר לאמרה ונתצטלה בין המרובין.

אמרו לו כדברי ר' אליעזר שמעתה. חס"ס. (א) מדרש שיח"ס פזמור ל"א ולפנינו: רב אחא בר אדא.

תשנז. (א) תוספתא עדיות פ"א. (ב) בכ"י ערפורס כן הגירסא: שזה אומר טמא וזה אומר טהור זה אומר טמא כדברי ר' אליעזר

ומהמיר והראשון מתיר לא שייך כלל טעמא דלין השני ראשי משום חתיכה דאיסורא ככ"ל.
והש"ך זיו"ד סימן רמ"זי"ט חולק על הרמ"א שם שכתב דאפילו להחמיר אין השני ראשי, וכתב דהטעם הוא משום דהראשון שווי' חתיכה דאיסורא זה שייך דוקא כשהראשון אוסר ולא כשהראשון מתיר, אולם רעק"א נתידושו שם זיו"ד כתב בשם הלחמי תורה דהרמ"א טעה בסגנונו שם, דנתחלה כתב חכם שאסר אין חזירו ראשי להתיר, היינו דלין נכתו להתיר, ואפילו דיעבד לא מהני דכבר נעשה חתיכה דאיסורא, אבל בסוף כתב לענין שהראשון התיר, "אין לשני לאסור" ולא כתב אין ראשי אלא דלין מן הראשי לעשות כן מפני כבודו של הראשון, ע"ש. כלומר דהרמ"א חשש לשני הטעמים אלא דקיל יותר דכבר דלא שייך זו שווי' חתיכה דאיסורא, כגון שהשני אוסר דלין זו אלא משום כבודו של הראשון. אולם הרמ"א נעזמו פסק שם דכל זה נאותה הוראה עצמה אבל נעמשה אחר פשיטא שיכול להורות מה שגראה אליו, כגראה דלא חש נכחן משום כבודו של ראשון אלא עיקר הוא להשם משום חתיכה דאיסורא וזה לא שייך אלא נחפלא אבל לא נגברא, וכן מוכח נהדיא צעירונין מ"א נדורו של ר"ג עבד כר"ג נדורו של ר' יוסי עבד כר' יוסי כמו שניין הגר"א ז"ל סס.

חכם שאסר אינו איסור חפצא.

ולפי מה שכתבתי דשווי' חתיכה דאיסורא היינו איסור חפצא, וזהו דוקא שייך חכם שאסר וכו', יש מקום לפרש בזה דברי הירושלמי בצניעות הכ"ל דליתא התם רבי אמא נשם רבי יונתן נשעה שאסרו למקרא סמכו ונשעה שהתירו למקרא סמכו, פיר' נשעה שהראשונים אסרו למקרא מן התורה סמכו וגם נשעה שאחרונים התירו גם כן סמכו למקרא, ע"ש. ולרי"ך נזיאר, בשלמא האחרונים שהתירו מה שאסרו הראשונים שפיר היו זקוקים למלא מקרא המתיר נפירוש דהל"כ לא היו ראשים להתיר מה שאסרו הראשונים, אלא הראשונים שאסרו למה להם לדחוק אסמכתא מן התורה, הלא הרבה נזירות נגזרו ע"י חכמים בכדי לעשות סיווג לד"ת מנלי שום פסוק נתיורה שסמכו דנריהם עליו. אולם לפי הכ"ל נתיחא, דהראשונים רצו לאסור נאופן שלא יוכלו האחרונים להתיר, ואם אופרים רק מדנריהם הלא נאיסור זה אינו איסור חפצא אלא איסור גברא, כי כל איסור דרצנן אינו אלא איסור גברא, דלא שייך לומר דחכמים הניחו איסור על השדה או על החתיכה, כמו שהארכתי בצפרי משנת אברהם ח"א דנרבי הש"ס פסקים מ"ת, יאל מוקלה שאין איסור גופו גרם לו, אבל איסור דאורייתא הוא גם איסור חפצא, לכן הזיקוקו הראשונים למקרא דנריהם למקרא, כלומר, שדבר זה אסור מן התורה וממילא הוא איסור חפצא, ושווי' חתיכה דאיסורא ולא יהי' ניכולת של החכמים הנאים אחריהם להתיר, עד שגלו האחרונים ומלאו סמך לדנריהם מן התורה ואזו איסורם של הראשונים לא יהי' איסור חפצא אלא איסור גברא נגברא. מנללית אומר שרבי אחא בשם ר' יונתן שם נא לפרש מה שהקשה הירושלמי בשם ר' יוחנן לעיל לא כן הניחן אין צו"ד יכול להתיר וכו', כלומר, דקושיית ר' יוחנן היא משום דהראשונים אסרו מנלל דאורייתא משום דמלאו סמך מן המקרא והל"כ הוא איסור חפצא.

ואפשר עוד להסביר קושיית ר' יוחנן צירושלמי הכ"ל ולא כן הניחן אין צו"ד יכול להתיר, דלכאורה מה קושיא היא דבר שאיסורו איסור גברא, הלא מעירונין מ"א הכ"ל מוכח נהדיא דנאיסור גברא לא שייך הא דלין צו"ד יכולים להתיר וכו', נהקדם דברי מרן זצ"ל נח"ג, אר"ה סימן ל"זג. שכתב להסביר את דברי הריעז"א שזעונו כ"ז. דכל איסורי תורה איסורי גברא הוה, ולכאורה יפלא לומר על עניניהם וקצבים ורמשים שאינם איסורי חפצא, והסביר מרן זצ"ל דכל איסורי

הרובה להחמיר ולאסור על עצמו כמו לפניס, יוכל להחמיר, זהו צלל היתר לצורך עשה. (3) אם אין הני"ד מתירים נאופן הכ"ל, אלא שמתירים חזיתר מוחלט לכל אדם, אין ראשית לשם אדם להחמיר על עצמו אפילו כשאינו צריך להתיר זה. (4) אם לא נאמר האיסור נמשנה כלומר שהחכמים אסרו דבר זה, וכלם נוהגים להתיר, אין ראשית לני"ד לאסור אותו דבר. **אולם** שם התיב ר' יונה הרי פרשת המילואים הרי פרשת דור המגול הרי אינן עתידין לחזור מעתה יעקרו אותן מן המשנה, אלא כדי להודיעך, וכא כדי להודיעך, כלומר, לאו דוקא נשנה נמשנה כדי שיהי' ראשית לני"ד נעתידי, לאסור, דנכל אופן יש לו לני"ד ראשית לאסור, אלא דיש דברים ששנו נמשנה לשם ידיעה גרידא, כלומר שנדע מה שהי' צימית המשנה. נמנלית אומר שר' יונה חולק על הכלל ג' שיינתי למעלה. ורחה נסימן הקדום נענין זה.

ובירושלמי שנת י"טא, שאל לר' סימון ושרא שאל לר' אמי ואסר ואיקפד רבי סימון, ומוקשה, ולא כן תני נשאל לחכם והתיר ישאל לחכם אחר שאל יאסר, ומשני, א"ר יודן הכין הוא עובדא, שאל לר' אמי ואסר לי, לר' סימון ושרא, איקפד ר' אמי, כהדא דתני נשאל לחכם ואסר אל ישאל לחכם אחר שאל יתיר, ע"ש. ומנאר דדוקא להתיר מה שאסר חזירו אסור, אבל להחמיר ולאסור מה שהתיר הראשון מותר. ונמשנה הראשונה מסתבר דלין נפ"מ צין דין של חכם שאסר שאין חזירו ראשי להתיר וצין אין צו"ד יכול להתיר דברי צו"ד חזירו, דהיינו הך. והל"כ הא דירושלמי שנת אולא כשיטת ר' יונה צירושלמי צניעות הכ"ל, אבל החולקים על ר' יונה סוצרים דלין נפ"מ, אלא כשם שאסור להתיר מה שאסרו אחרים כך אסור לאסור מה שהתירו.

ובן הא דאמרינן ברכות י"ג: בשלמא הוא מטהר יהם ממחלין להומרא וכו' אולא, כמאן דאמר צירושלמי הכ"ל דמותר להחמיר לע"פ אחרים התירו. ועי' בהגר"א יו"ד סימן רמ"ז שנהיה ראוי דמותר להחמיר מהא דנרכות הכ"ל והגרמ"א שם כתב דאפילו להחמיר אסור, ולפע"ד הדבר תלוי צירושלמי הכ"ל בצניעות, ולפלא שלא העירו ככ"ל מהא דירושלמי הכ"ל וצריעז"א יצמות י"ד כתב דלא פליגי חי עשו צ"ש כדנריהם או לא אלא לקולא, אבל להומרא הכל מודים דעשו צ"ש כדנריהם ע"ש.

חכם שהתיר אי מותר לחבירו להחמיר ולאסור.

ולכאורה הי' מקום לומר דנסת הפלוגתא הכ"ל צירושלמי אי ראשי השני להחמיר לאחר שהתיר הראשון היא, דמחולקין נטעם הדבר של חכם שאסר אין חזירו ראשי להתיר וכן אין צו"ד יכול להתיר דברי חזירו אלא א"כ גדול הימנו וכו', אם הטעם משום כבודו של ראשון או משום דליתא שהראשון אסרו הרי שווי' חתיכה דאיסורא, כי הר"ן נע"ז הביא צ' טעמים אלה, נשם הראשון דהראשון א"כ כתב דהטעם משום דהוי חתיכה דאיסורא, ודעת הר"ן נעזמו הוא משום כבודו של ראשון או שלא תהא התורה שלנו כשתי תורות ע"ש. לפני הטעם דשווי' חתיכה דאיסורא זה שייך דוקא כשהראשון אסר או אי אפשר לו להשני להתיר, אבל כשהראשון התיר והשני צא להחמיר לא שייך טעם זה, אולם אם הטעם משום כבודו של ראשון וכן משום שלא תהא התורה כשתי תורות אין נפ"מ צין כשהשני צא להתיר או לאסור סוף סוף הרי זה זלזול נכבודו של ראשון וגם נראה תלילה כשתי תורות. אלא דקשה לומר דטעמו של הו"ד בצניעות הכ"ל שאין השני יכול אפילו להחמיר הוא משום דהראשון שווי' חתיכה דאיסורא, דטעם הזה לא שייך אלא כשאנו דנים על החתיכה אם אסורה או מותרת, אבל לא על איסור והיתר של מלככה, דשוויית חתיכה דאיסורא נשמע איסור חפצא ולא איסור גברא. ועוד כשהשני

החילוק שבין הדינים של אין בית דין יכול להתיר וכו' וחכם שאמר וכו'.

ואכתיו נריך ביאור, דאם נאמר כמו שזדדנו לעיל דמה דאמרין אין צית דין יכול להתיר וכו' הוא נסוג אחד עם מה דאמרין חכם שאמר אין חנירו רשאי להתיר וגם הסגירו דלשיטת המפרשים דהטעם הוא משום דהראשון שווי חתיכה דאיסורא לא שייך אלא צחותה חתיכה עממה אצל לא כשנא לפני האחרון דבר שהוא כמו זה שאמר הראשון, א"כ מה זה דמנינו הרבה פעמים בתלמוד שנשאלו ונתנו אין האחרונים התירו מה שאסרו הראשונים אפילו בדברים שלא ה' האיסור על גזרף אלא על חפלא, כגון גני שמן דאמרין בע"ז ל"ו דמשום דלא פשט איסורו נרוב ישראל לכן נמנו עליו ר"י הנשיא וצית דינו והתירוהו, משמע דאם ה' פשט איסורו נרוב ישראל אי אפשר ה' להתיר. ובע"כ דמה דאמרו אין צית דין יכול להתיר וכו' אין לו ענין לחכם שאמר אלא דבי"ד שאסרו אין כפ"מ אם איסור חפלא או איסור גזרף ותילוק זה אינו אלא נחכם שאמר והטעם הוא משום דחכם שאמר משמעו מפני שחושב שכך הוא הדין שדבר זה אסור ונא חנירו ורואה שאינו כמו שחושב החכם הראשון, או צחותה חתיכה עממה אסור לו להחכם השני להתיר משום הטעמים האמורים למעלה, משום דכבר שווי הראשון לחתיכה זו חתיכה דאיסורא או משום כבודו של הראשון, אצל כשצחתה אלה חדשה כזו לפני השני אין לו לאסור. אצל גזין אין בי"ד יכול להתיר וכו' בע"כ דהבי"ד הראשון אסרו משום סייג כלומר גם הבי"ד הראשון ידעו שדבר זה מותר מן התורה אלא שעמדו וגזרו סייג לדברי תורה לכן גם בי"ד הנא אכריסם אינו יכול להתיר כשצחה אלה כזו לפנייהם.

חילוקים בדברים שנאסרו במנין.

ובתפארת ישראל על המשנה צעדיית פ"א כתוב: שיש צוה ג' חילוקים: א) כל דבר שנאסר משום סייג לד"ת כגון בשר עוף בחלב, סתם יינם דגורו משום צנתייהם, מלאכה בע"פ מחנות ולמעלה סייג אלא לנטל מעשיית הפסקה וכן יו"ט שני של גלות, אין לשום בי"ד רשות להתיר את האיסור שנעשה משום סייג. ב) דבר שנעשה על ידי חכמים בתורת "תקנה" כמו פרוסבול, (גיטין ל"ו), שיעלו פירות מע"ש בתוך מהלך יום לירושלים (ביצה מ'), שלא להרוג צערב שניעית מעשרת ואילך (מ"ק י"ג), צל כה"ג דוקא כשבי"ד האחרון גדול מהראשון יכול להתיר, כלומר לנטל את התקנה. ג) דבר שאסר משום חשש, כלומר שחשש שחל יבא בשוגג לידי חטא, אולם סייג משמעו להגדיר את האדם מן העצירה צמיד, כגון צינית צלית של פשה, שחל בשוגג יתכסה צה צלילה (מנחות מ'), והאידינא ליכא תכלת ואין כאן חשש וכן מה שאסרו משקין מגולין מחשש שחל שמה מהן נחש, והאידינא אין נחשים מנזיים. צאופן כזה גם בי"ד שאינו גדול מהראשון יכול להתיר. והלך של עכ"ס אף שלא נאסר אלא מטעם חשש חלץ טמא והאידינא אין חלץ טמא מנזי (יו"ד קט"ו), בע"כ צ"ל דהגם דאין חלץ טמא מנזי כל כך שיהי' חסוב ספק השקול אצל עכ"פ מייחשז מיעוט המנזי טפי מנחשים צוה"ז וכדומה עכ"ל. העתקתי את דברי הספר הכ"ל מפני שיש לי לדון בדבריו הכ"ל.

הנה דברים הכ"ל כנראה לקוחים מדברי הרמז"ם ז"ל (ממרים א'), אלא דשם יש קצת שנוי דמה שכתב דדבר שהוא משום סייג אין להבי"ד להתיר אפילו כשהוא גדול מן הראשון צריך להוסיף דהיינו דוקא כשפשט איסורו דכך מפורש שם ברמז"ם (צ"ג). וממילא מתקצר דמה שאמרו דאם הבי"ד גדול

גזרף, פירושו, שחותם איסורים פוגמים מעלת האדם הישראל, כמו שנאמר נשקטים ולא תשקלו את נפשותיכם, ואנשי קודש תהיון לי, ונצר נשדה וגו', כי לפי מעלת ישראל אין עבילות ושקטים ראויים להם, וזה הוא איסור גזרף, כלומר, האיסור צל מכה מעלת הגזרף, אצל נהנה מהקדש או זר שאל תרומה הוא להיפך שמתקרב אל דבר שהוא למעלה ממדרגתו, כי אין יתקרב זר אל התרומה והדיעו אל קדשי שמים, זה איסור חפלא, כלומר, האיסור צל מכה מעלת וקדושת החפלא, ע"ש ודפח"ח פ"י. ומעתה נאמר דנשניעית דמפורש בתורה ושנתה הארץ שנת לד', דהשי"ת משרה קדושתו יתעלה על הארץ, כמו שפיר' רש"י צמקומו שנת לד' כמו שנאמר שנת נראשית, כלומר, כשם שיש קדושת שנת על העולם שנת צראשית כן יש קדושת נשניעית, ואסור לעבוד עבודת אדמה נשניעית כדי שלא לפגום צקדושת שניעית, ותופסת דמיה כהקדש ולכן הוי איסור חפלא, והננ.

ואין להקשות על סגרה זו, הא שניעית לא עדיף משנת, ונשנת הדין הוא שמתלל אדם מים לגינה מע"ש והולכת ומתמללת כל היום כולו, הרי שאין צוה חילול צקדושת השנת, ובע"כ דאין נשנת איסור חפלא כלומר שלא תיעשה מלאכה אלא איסור גזרף שלא יעשה האדם שום מלאכה, ואיך נאמר דנשניעית יש איסור חפלא. דשאני קדושת שנת נענין זה, משום דקדושת שנת קניע וקיימי ואי אפשר לנטלה ולתללה, והגם דמפורש בתורה מתלליה מות יומת, אין הפירוש שמתלל את קדושת השנת, אלא שאל אדם זה יש חילול השנת על ידי המלאכה שעשה, אצל ע"ס קדושת השנת אי אפשר לחלל, מה שאין כן שניעית דקדושתה לא קניעי וקיימי אלא על ידי מנין השנים, ועוד דקדושת השנת עממה אינה תלו' נשניעית ומלאכה נלצה, אלא מוקדשת מלת השי"ת כזכתינ ויקדש אותה, אצל קדושת שניעית תלו' נשניעית עבודת אדמה, ואם אין כלן שניעית מתחללת הקדושה של שניעית. לכן הקשה ר' יוחנן ואיך הוי יכולים לנטל האיסור שהוא נחפלא, עד שגאלו סוּך מן המקרא שנת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך מה ערב שנת צראשית את מותר לעשות ומלאכה עד שתשקע החמה אף ערב שנתות שנים את מותר לעשות מלאכה עד שתשקע החמה, כלומר, דקדושת הע"ס של שתייהן שוות ואין מתחללות.

החילוק שבין קדושת שבת וקדושת שביעית

והנה הסגרה הכ"ל דשאני שנת משום דקניעי וקיימי, ואי אפשר לחלל את קדושת השנת, כבר כתבתי בספרי משנת אברהם ח"א, צסם הגאון הק' הכהן מלונלין צקונטרס שניעית השנת דף ל"ד צסם מורו הגה"ק מחזיניאל זקוב"ה. וכעת עיינתי נספר הק' פרי נדיק הכ"ל עוד הפעם וראיתי שם שמפלא צדברי הרמז"ם ז"ל נספר המנזות סוף שורש ו' שכתב דאין למנות צמז"ע אלא מה שהוא צקום ועשה ולא צשו"ת והוא נגד מה שהשריש הרמז"ם ז"ל שם, והרמז"ן מסתמך על המדרש נתחומה תלך דרמ"ת מל"ע נגד ההצרים, דכל חצר חומר עשה צי מנזה, משמע דאין למנות צמז"ע אלא מה שהוא צקום ועשה ממש. והקשה הגה"ק הכ"ל דלפי בורש זה שהשריש הרמז"ן ז"ל ה' לו להנזיל מומנין המז"ע גם העשה דשנת כיון דהוא צצן ואל תעשה. ע"ש שהחריך צדברים יקרים מהד. ור"י קשה דא"כ ה' לו להרמז"ן לסלק מומנין המנזות של מ"ע העסק שכתב הרמז"ם ז"ל צמזיה קל"ה לשנות מעבודת הארץ צצנה השניעית, והוא אמרו יתעלה צקריש וצקניר תשנות, ע"ש. והלא הרמז"ן ז"ל צסוף הספר המנזות, "מנזין מנזות שכתב אותן הרצ מומנות ל"ת כפי דעת הרמז"ן ד"ה. ולתה אם תצין וכו' אינו מסלק מנזה זו מומנין המנזות, אלא על כרחק דשנת ושניעית שווין, וכשם שאין הרמז"ן ז"ל מסלק את המ"ע של שנת מומנין המנזות, כך אינו מסלק את המ"ע של שניעית. ואפשר דניחא מטעם הכ"ל דנשניעיה יש קדושת חפלא והעשה הוא להחזיק את הקדושה של שנת ושל שניעית.

שלפענ"ד דבר זה תלוי צהא דינמות ז"ל. הורו ז"ל ששקעה חמה, כלומר, בשנת ומותר געשיית מלכזה ולבסוף זרחה אין זו הוראה אלא טעות. ור' נחמן אמר הוראה ע"ש. ומצאנו דפליגי אס מה שהצ"ד אומר נצטיל חיזה טעם כשנפל הטעם אס נטלה הוראה או לא, וק"ו יש כאן דמה התם דאיןלא מילתא דהצ"ד טעו במציאות כלומר טעו וסגרו ששקעה החמה לכל זאת אומר ר' נחמן דאין זה מנטל הוראה מכל שכן דבר שטעמו נטל לאחר זמן שיש כאן הוראה ושוב אין צ"ד יכול לנטלו משום דכתיב ועשית כאשר יורוך. וכן מטין דברי הרמז"ס ז"ל נפ"צ מהל' מורים: שאפילו נטל הטעם שנגללו גורו הראשונים או התקינו אין האחרונים יכולים לנטל עד שיהיו גדולים מהם, ע"ש. וכבראה הרב בעל תפא"י הכ"ל דקדק מלשבו זה של הרמז"ס ז"ל דהיינו דוקא, נגזירה או בתקנה" אצל לא דבר שנעשה נצטיל, "חשאל".

בחר התורה או בחר הטעמים אזלינו.

ועוד נפקא מינה יש אס אזלינן בחר ההוראה או בחר הטעם שנגללו הורו, דהא הרמז"ס ז"ל סס שאלל ואיך משכחת שיהי' הצ"ד השני גדול מן הראשון הלא כל צ"ד וצ"ד הוא משל געשים ואחד. ומתוך זה מנין חכמי הדור שהסכימו וקבלו הדבר שאמרו צית דין הגדול ולא תלקו צו עכ"ל. ומשכחת שהצ"ד הגדול אסרו דבר אחד נהסכס חכמי הדור אלא שעדיין מחולקים בטעם האיסור, חזים אומרים מטעם אחד וחזים מטעם אחר, ואס אנו מתחשבים לא עם ההוראה אלא עם הטעם א"כ נכל טעם יש רק חזי מן המנין. למשל אלק חכמים מסכימים לטעם זה ואלק מסכימים לטעם השני ואח"כ כשיצא דור אחר של יותר מאלף יוכל לנטל את כל האיסור, דכנגד הטעם של הוראה יש כאן מנין יותר גדול ושי טעמים הם נמי שני עניינים, ומסבחד דיכולים לנטל אצל אס מתחשבים עם ההוראה נטרך למנין של יותר משני אלפים חכמים שיהיו צדור השני הרובה להחיר את ההוראה של הראשונים.

ומסתבר דכל שללות הרמז"ס הכ"ל דאיך משכחת שהצ"ד השני יהי' גדול צמנין מן הראשון הוא רק לשיטתו דמתחשבים עם ההוראה ולא עם הטעם דאל"כ מה שאלה היא זו, הלא משכחת דהצ"ד של ע"א הראשון הורו כולם לאסור אולם משני טעמים כלומר חזים מטעם זה אסרו וחזים מטעם שני וספיר הצ"ד השני של ע"א יכולים לנטל את האוסרים כי הם מרובים צמנין נגד כל ז' וד', כלומר, כל טעם וטעם.

והרמ"א צח"מ סי' כ"הב, כתב ואפילו אין הרבים מסכימים מטעם אחד אלא כל אחד יש לו טעם צפני עצמו הואיל והם מסכימים לענין הדין מקרי רבים ואזלינן בחריייהו, מהר"ק שורש מ"א עכ"ל. וראה צ"ד סי' רמ"ג, והש"ך סס חולק וסובר: דנאיסור דלורייתא לא אזלינן בחר רבים אס מסכימים להקל מצ' טעמים ע"ש, מיהו נראה דהיינו דוקא כשצאנו להחיר דין שאנו מסופקים צו מתוך החצורים הלכך כיון שאין הרבים לפנינו חיישינן שמה צזה העיקר כאותו פוסק דמתחיר ונאידיך מילתא העיקר כפוסק השני דמתחיר אצל טעם הרבים לפנינו פשיטא דלזלינן בחריייהו ואע"ג שאין מסכימים משום אחד דלא אשכחן צסוס דוכתא דסנהדרין או דיינים צריכים הרבים לומר טעם אחד, והכי נמי משמע צפרק דיני ממונות (ד' ל"ד), אמרו שנים טעם אחד מצ' מקראות אין מונין להן אלא אחד, משמע דדוקא אס אמרו טעם אחד מצ' מקראות הוא דאין מונין להן אלא אחד משום דהואי חד מהני קראי לאו להכי הוא דלתא כדקיימי לן דלא נכתבו שני מקראות לטעם אחד הילכך חדא מונייהו מטעי טעי כמו ספירש"י סס, אצל אס מסכימים להוראה אחת אפילו משני

מן הראשון יכול לנטל דברי הראשון היינו דוקא צדברים שאינם לשם סיג אלא לשם, "תקנה". וראה צכ"מ הלכות תפלה שכתב צמה דאמרו דנטלה לטבילתא' שתיקן עזרא דאין הפירוש שהצ"ד נטלו דאיך יצויר צצ"ד אחר עזרא הי' גדול מעזרא אלא דנצטלה התקנה משום שלא נתקבלה צרוצ ישראל. וכבראה דזו הוא כוונת הש"ס (צרכות כ"צ) נהגו עלמא צריצ"ב, כלומר, העולם התנהג שלא כתקנת עזרא לפיכך נתצטלה, משמע דאלמלי הייתה מקובלת על רוב ישראל אי אפשר הי' לנטלה משום דאין צ"ד נעולם יותר גדול מעזרא אלא דשם הייתה תקנה ולא דבר של סיג להזהר מואיסור תורה. ונטור אר"מ סי' תרי"ג כתב שתקנה זו נעשית רק על ידי עזרא נצצדו ולא הורו לו חכמי דורו וזה יואל מסנגון הלשון ותיקן עזרא טבילה כלומר עזרא נצצדו לכן הייתה האפשרות ציד חכמים שלאחריו לנטל דברי היסוד, ע"ש. [ועתה נא לידי אומר הגאונים מס' צרכות, ערוך ע"י צ. מ. לוי, ובסוף הספר דף ק' הביא השמטות לז' כ"ד: שאילו מקמי רבינו האי גאון ז"ל, איך ציטל ר' יהודה צן צתירא מאי דתקן עזרא ואין קיי"ל דאין צ"ד יכול לנטל דברי צ"ד צצירו אילו... עכ"ל. הרי דברי הכ"מ הכ"ל יסודם נחשבות הגאונים, ואס צדף צ"ד — הנחשבות. ונחשבות אחרת צמון הצית היו טובלין נעלי קריין שלא להכנס למקדש צטומאה, ועכשיו שכולנו טומאים צטומאת מת שאין שום טבילה מועלת לה נלא הזאת מי חטאת שלישי וצדיעי, אין לנעלי קריין ומשמא אלא רחויא נצצב, עכ"ל. ואפשר דגם תשובה זו צהא אל השאלה הכ"ל, איך ציטל ר"י צ"צ תקנת עזרא. אלא דאיו מוצי, דאס טעם הטבילה כדי שלא ליכנס לצית המקדש צטומאה, עד עזרא אחאי לא תקנה, כלומר, צודאי וצודאי שגם קודם עזרא צבר הייתה תקנה זו, ועוד שאין הטעם הזה מצואר צצ"ס כלל].

אולם מה שחילק הרב נעל תפא"י צין סיג לחשש דחשש פיר' צצוג צטעות ולכן אפילו צ"ד שאינו גדול כראשון יכול לנטל דברי צ"ד הראשון לאחר צצטל הטעם, כגון מים מנולין מתשש נחש ועכשיו שאין נחשים מצויים יכולים אנו לנטל את הגזרה שלא הייתה מתחלה אלא משום חשש, לא ידעתי מתיכן לקוחה סגרא זו, דמוזד הסגרא הי' נראה לומר דצמון הזה כשאין הנחשים מצויים, כל מים מנולים כמקוסים דמי, וכשם שלא גזרו על מים מכוסים משום שאין הנחש יכול לשתות מהם כך לא גזרו על מים מנולים צמקוס שאין נחשים ואין זה נכלל הגזירה.

חלב נכרים.

ומה שכתב דחלב עכו"ס שאסור משום דהוי מיעוט המצוי הגם דלא היו פלגא ופלגא, דאל"כ אמאי אסור לשתות חלב של עכו"ס, הנה כצדוריו כתב התשנ"ן צחלק ד' סימן ל"צ דצמנת צמדינות שאין גמלים מצויים שותים חלב עכו"ס, והעיד סס שמורו ורצו הקסיד כמהר"ר יוסף אצן דני זלה"ה שיהו כל נהגותיו ע"פ הרמז"ס ז"ל הי' שותה החלב שחלבו עכו"ס ואין ישראל רואהו, וסיים סס: ויאל לנו הדין שהחלב צארטנו זאת גס אס אין ישראל רואהו כשחלבו מותר מתרי טעמי, ואס מצד העדר מציאות חלב הגמלים ואס מצד יקרו והציבותו אלא הישמעאלים, ע"ש. וידוע שגם הפר"ח ז"ל התיר צלמשטרס חלב עכו"ס האו טעמא. ובלצני נור למרן זצ"ל יו"ד סי' ק"ג כתב צמדינות אלו (צלירופה) צודאי דש חשש לחלב טמא דאס לא כן הי' לנו להתיר חלב עכו"ס לנמרי כמו שמתירין גלוי צמדינות אלו שאין הנחשים מצויין וצמנת הפר"ח הי' שותה חלב עכו"ס צלמשטרס משום דליכא סס חלב טמא. **אולם** צבר האריכו המפרשים צדבר זה אס כצצטל הטעם שצצנילו אסרו נטלה הגזירה או לא. ואין כוונתי צכאן לחזור על צברים שכתבו צהרצה ספרים, אלא סרוני להעיר

הוא דלזליגן צתר רונא והפסק יולא זכאי, דלז, כלומר, לאחר הפסקה הוי כאילו כלס אמרו זכאי מטעם אחר, דכסם שמויה וחוב על הי"א המחייבים להודות לאותם הי"צ המזכים מפני שהם הרוז כך על הג' להודות ולקבל הטעם של הט', משום דכתבו אחרי רבים להטות, וזה מתייחס להטעם כשם שמתיקם להוראה, ואין להג' טענה כי גם הי"א המחייבים לא הסכימו להטעם של הט', דהא אין להם להג' שום קשר ויהם להי"א דהא פליגי עמם צענא דין, ומכל שכן אם צי"ד של כ"ג אסרו איזה דבר אלא שרוצם אסרו מטעם אחר והמיעוט אוקרים מטעם אחר, דדמי כאילו כולם אוקרים מטעם אחר דהא על המיעוט לקבל סגרת הרוז ולאסור וטעמם, משום אחרי רבים להטות. ומה דמשמע צנסהדרין הי"ל דאמרו שנים שני טעמים מונים להם שנים אפשר ג"כ דמייירי דהרוז אומר כטעם האחד וממילא גם האומר הטעם השני מוכרח לקבל ולהסכים לאותו הטעם ולזו גם דעתו נמנית להכריע נגד המיעוט המתנגד לעלם ההוראה, אלא אם אומר טעמו מתקרא אחר אין דעתו נמנית כלל, דודאי טעי, כלומר, והוי כאילו מחולק צענא הוראה הגם שאי אפשר למנות לו צענא כך עם המיעוט המתנגד לעלם ההוראה.

ואם כנים הדברים, נמצא דהמיעוט של הדיינים המתצטלים צרוב, חשוב לאחר הכרעת הדין כאילו הם עצמם אמרו כמו הרוז, ואם לאחר זמן יבא צי"ד לחלוק על הדין של הצי"ד הראשון, צריך להיות גדול צמנין לא כנגד הרוז הראשון אלא כנגד כל הדיינים שהיו שם אפילו כנגד המיעוט שהיו מחולקים עם הרוז, ואפשר דזה הפיר' צהתוספתא צגריש דצרינו, לא הוזכרו דצרי היחיד צין המרובין אלא „לצטלן“, כלומר, כדי שיהי' צטלים אל הרוז ויצטרך הצי"ד השני אשר יתפון לחלוק עליהם להיות, גדול צמנין מן כל הצי"ד הראשון לא כנגד הרוז הראשון צלנד, וממילא אי אפשר למנוח על המיעוט לאחר הכרעת הדין ע"י הרוז, אפילו צשעת הדקה, כי המיעוט כצנ צצטל, והכמים חולקים דאין היחידים מתצטלים, הגם שהלכה צרו, לכן אפשר למנוח על המיעוט צשעת הדקה.

ובזה מוסולקת הקושיא שהכל שאלים איך מחייבין ממון על ידי רוב דיינים הלל אין הולכין צמנון אחר הרוז, דשאי הכא דלאחר גמר דין גם המיעוט צע"כ מודים לדעת הרוז, וממילא מוציאין ממון לא ע"פ הרוז אלא ע"פ כל הדיינים. וכנראה זו היא כוונת התוס' צצ"ק כ"ז: ד"ה קא משמע לך, דשאי דיינים דחשוב מיעוט דידהו כמו שאינו, ע"ש. והלא גדולה מו ס"ד צסוגין לומר דלס הרוז טעו ועליהם לצלם, אז גם המיעוט שהתנגד להרוז משלמים מנתא צצדיהו, ע"י צנסהדרין ל', והש"ס שם דומה זה משום דמצי אמרו אי לדרי צייתיקן אתון ממי לא שלמיתון, כלומר, הרוז גרם להמיעוט שיודה צע"כ.

ובמשנה הוריות ד': הורו צי"ד וידע אחד מהן שטעו ואמר להם טועין אתם — פטורין, פירש"י לא הוי הוראה מעליא ופטורין צנעינן עד שיוורו כולן כדאמר לעיל, ע"ש. ולכאורה זה סותר למה שכתבתי לעיל דלאחר שיצא הפסק ע"י הכרעת הרוז הרי זה כאילו המיעוט הודה להרוז, וא"כ אמאי פטורין מקרבן צאמר להם אחד טועין אתם. אולם כצד הקשה שם הרמ"ה על פירש"י, הוצא צתוס' הרא"ש שם, דהא האי טעמא שכתב רש"י הוא רק אליבא דר' יונתן דאמר לעיל דף ג' מלא שיצנו להורות אין צייבין עד שיוורו כולן, ואיכו איתותב לעיל ואמאי מוקי סתם מתנית' דלא כהלכה, ע"ש. ותירץ צצנני סר חו"מ סימן ס', דצאמת ר' יונתן האומר דגבי טעות הוראת צי"ד לא אמרינן רובו ככולו איתותב לעיל, והדין הוא דלס נגמרה הוראה ע"פ רוב דיינים אמרינן רובו ככולו, והטעם כמו שציפירתי דהמיעוט צע"כ צריך להסכים ולהודות לצברי הרוז, וחשוב כאילו הורו כולן, אלא לפני הש"ס הי"ל צנסהדרין ל', דצי"ד שדנו עפ"י רוב והאמת הי'

טעמים שונים צכל ענין מונין להם שנים עכ"ל צצנני הסגנון ע"ש, המתצטרך לצדדיהם דלזליגן צתר הוראה ולא צתר טעמים ולפענ"ד ראי' צצורה לצדדיהם מדצרי הרצ"ס הי"ל.

אולם מירושלמי צנסהדרין פ"א ד. גבי ג' רואי צקר שכל אחד אמר סימן מיוחד מתי הוא אדר, פריך: ולא כן אמר ר' זעירא והוא שיהי' הכל מודים מנצד אחד (פי' ואיך הסכימו הצי"ד להרועי צקר מחאחר שלא השוו צטעם אחד), ומשני, כיון דאילו מודין לאילין ולולין לאילין, כמו שכולס מודים מנצד אחד ע"ש, וצגליון הירושלמי צציון ירושלים העיר דזה הוא כמהרי"ק המונצא צרמ"א חו"מ סי' כ"ה הי"ל ודלא כהש"ך ציו"ד סי' רמ"צ. וכתב דשאני הכא גבי עיבור השנה לצריך לעצב צצציל הרצב טעמים, כלומר, סימנים, וא"כ אין נפ"מ אם אין טעם אחד דומה לצצניו דעכ"פ יא כאן גילוי מילתא שיט טעמים לעצב השנה, ואדרבנא כל שיט טעמים חלוקים יותר, ראי' לעצור השנה, ע"ש וזה לכאורה צצר מתמיה שמהרי"ק והש"ך והרמ"א לא הוכירו מדצרי הירושלמי אלו, אפילו אם יא לדחות ולחלק דאין ראי' מדצרי הירושלמי, ולכל הפחות הי' להם להוכיר את הירושלמי הי"ל.

ופירוש הירושלמי לפי ענ"ד הוא דפריך והלא לא הסכימו כל ה' רועי צקר לטעם אחד, ומשני כיון דאילין מודין לאילין, כלומר, הלא אי אפשר דיפלגו הרועי צקר צצמיליות, היינו שאחד יאמר דצאדר יהי' חוס כל כך המאפשר לצמיתת זרע הצכיר וגם זרע האפילה כאחת, והשני יאמר שאינו כן, וכן צצדיך סימנים, דלא שייך פלונתא על צצר ההוה צצמיליות כי אפשר צקל לעמוד על מהות הדצנר ולידע אם כן או לא, וא"כ צמה פליגי הג' רועי צקר, וצע"כ צריך לפרש דלא פליגי כלל, אלא כל הסימנים צנתנו הם אמייתים אלא שזה נתן סימן זה והשני נתן סימן אחר והג' סימן שלישי, אצל אין אחד חולק על הצניו, א"כ אין כאן טעמים חלוקים, דזה הוי דוקא אם האחד מכחיש את טעמו של הצניו. וזה פיר' צצירולו של הירושלמי, כיון דאילין מודין לאילין וכו'. אלא דלכל זאת צשמע מצירולו וגם מהקושיא של הירושלמי, דלס אחד סותר את טעמו של הצניו, אז חשוב כמו שהיו חלוקים לא צטעם צלנד אלא גם צהתולאה היינו צצדין, הגם צצענא מסכימים להדין, ולא כמהרי"ק, ולא כמו שהוכחתי לעיל מדצרי הרצ"ס ז"ל צצה' מתרים.

אלא דצאמת אין שום הוכחה מדצרי הירושלמי הי"ל ואינו דומה כלל להנדהן של הפוסקים הי"ל, דמלנד מה שאמרו צצצלי צנסהדרין אטו רצנן ארועי צקר סמכי, רצנן אחושצנייהו סמכי, הלא הדצנר מוצן שאין ארועי צקר צצדר דיינים, ולכל היותר סמכו רצנן עלייהו צצורת עדים, וצכן אפשר דקושיית הירושלמי היא, איך סמכו חכמים על עדותם של הג' רועי צקר והלא אין עדותן מצוונת, ועל זה משני דאין כאן הכחשה צצניהם אלא כל אחד אמר דצנ שאינו מכחיש את הצניו, דדומה לעד המעיד שפלוגי זה הוא הרוצח כי מכיר אותו צצציעת עין והשני נתן סימן אחר צצצרוח, שאין כאן הכחשה, אצל רצנן שעצירו את השנה הם לא היו חלוקים כלל וכלל צצטעמים וכלס הסכימו להוראה אחת ולטעם אחד או לכל הטעמים ששמעו מפי הג' רועי צקר. ואין כאן שום חפיסה על הפוסקים הי"ל שלא העירו מהירושלמי, דאין כאן שום צד השתוות.

אחרי רבים להטות מתייחס להטעם של הדין כמו לעצם הדין.

והנה כל האומר אי אזליגן צתר הוראה או צתר טעם היינו כצשון צצנין, למשל אחד אומר חייב ושנים אומרים פטור אלא שמוחלקים מוציאה טעם פטור, אולם צצני"ד של כ"ג למשל אם י"א מחייבים וי"צ מוכים אלא שצשעה מלותן י"צ מוכים מטעם זה וג' מהי"צ מוכים מטעם אחר דהדין

ונומילא גם ננתחייב שתי מיתות על ידי הצי"ד לא היו שום ספק שהיינו מיתה חמורה, ע"ש. וכנראה שכוונתו ג"כ לומר, דשני צי"ד להמיעוט חייב להסכים להרוג כנ"ל, הגם שלא כתב כן בפירושו, דלכ"כ אין פירוש לדבריו דעל ידי הרוג נעשה הפסק דין כך, ומה בכך אזל סוף כל סוף אין כהן אלא רוב, ולהנ"ל ניחא.

[ובעצם הקושיא הנ"ל ננתחייב שתי מיתות, לא זכיתי להנין, דהא משכחת דנתחייב מיתה קלה וגם מיתה חמורה

על ידי רוב דיינים ומיעוט דיינים פטרוהו הן בקלה והן בחמורה, ולא שייך לומר דלא אזלינן נתר רונא ממייתה למיתה אלא נמקום שנהרג נמייתה הקלה אפילו על ידי המיעוט, אזל כל שלפי המיעוט הרי הוא פטור לגמרי, ולא טובל להרוג אלא ע"פ רוב גדולי המהייבין אותו בחמורה על פי הרוב. ואינו דומה למה שהקשו משריפת נת כהן שזינתה איך מהייבין לה שריפה, ליחוש שמא לאו אביה הוא ולא דאפילו ישראלית חייבת חנק, הא ממייתה למיתה לא אזלינן צ"ר, דהתם שפיר מקשינן, דאפילו ניזיל נתר מיעוטא שאינה נת כהן אלא נת ישראל ג"כ חייבת מיתה הקלה, אזל כהן אס ניזיל נתר מיעוט הרי הוא פטור לגמרי.

ורפי דברי המאירי נסנהדרין דמפרש, דדיינים שדחו כולם לחובה פטרינן אותו, הכוונה, דהורגין אותו מיד ולא נצי הלנת דין ומשם דכיון דדחו כולם לחובה לא חזי לי' זכותא, לא קשה כלל הקושיא הנ"ל. אלא דהמאירי הוא היחיד בפירושו החדש זה.

ועוד כ"ל לתרץ קושיא הנ"ל, דהא התוס' שם ד"ה ומגמר דינו, הקשו אמאי נדון בחמורה הא הויא לה עדות שהי אתה יכול להזימה, דאי מתזמי סהדי נתרתי לא מיקטלו כיון דנלאו סהדותיהו גרסא בר קטלא הוא, ומירצו נתירון נתרתי: כיון דאי מתזמי קמאי או מיתכתשו מהני סהדותיהו דנתרתי, עדות שאתה יכול להזימה קרינן צי' ע"ש. נמצאת אומר דאין הצי"ד יכולין להעניש על העבירה חמורה אלא מפני שהזנים דקמאי יחזמי, וכל היסוד לקבלת עדות נתרתי הוא דשמח יתזמו קמאי, וא"כ לא יתחייב על הקלה וליכא ממייתה למיתה, דהא נניח שיש כהן ענין של ממייתה למיתה, כלומר שסהדי קמאי לא מתזמי אי אפשר כלל לתקול סהדי נתרתי דשזי הויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה, והנ"ל.

אם מותר לדיין יחיד לחלוק על רוב דיינים שבעירו. דין המופלא שבבי"ד והבי"ד הגדול.

ואין להקשות דלכ"כ לסנתרי הנ"ל דכל מיעוט שצני"ד חייב לשמוע ולהסכים להכרעת הרוב, והיינו אפילו צני"ד של ג' או של כ"ג, א"כ: למה נאמר בתורה כי יפלא ממוך דבר למשפט, וקמת ועלית, ושמרת לעשות ככל אשר יורוך וגו', הא חייב להסכים אל הרוב של צני"ד שבעירו, ולמה כתבה תורה וקמת ועלית דהיינו להצי"ד הגדול שגלשכת הגזית, דזה לא קשה כלל, מדא דזה הוא צו של תורה לענין זקן ומורה שאינו חייב מיתה אלא א"כ המרה על הצי"ד הגדול, אזל על הצו של אחרי רבים להטות כבר עבר נאמר סרב להסכים אל הרוב שבעירו. ועוד דאפשר דהתורה מיירי נמקום שגפלה המחלוקה צין דדיינים ולא הי' רוב גמור אלא מחצה על מחצה דהו עליהם לשאל אלא הנתי דינים שצירושלים כסדר השנוי נמשנה דנסהדרין פ"ו: ואם השאלה נפתרה ע"י הצי"ד שגלשכת הגזית ואחד מהשאלים המרה עליהם חייב מיתה. ואין זה כסתר ממה דדרשינן כי יפלא ממוך דבר נמופלח שצנ"ד, כלומר מומחה לצני"ד למעוטי תלמידי, סנהדרין פ"ו, דמשמע לכאורה דרק אחד מהצי"ד תולה, דאין זה דוקא, וקרא זה לא צל למעט אלא את התלמידים, אזל מומחים שצני"ד אפשר דנחלקו מחצה על מחצה, דהא כתבו התוס' שם נסנהדרין פ"ו.

סדרי היחיד, דמה שעשה עשו וישלם ונצתו, דהיחיד שכיוון להאמת פטור דמה היו לי' למיעוד, והסנים שטעו משלמים רק חלקם ולא משלמי מנתח דירי' משום דאמרי אי לאו את צהדן לא היו סליק דינא מידי. א"כ הכא גבי קרבן דס"ל לר' מאיר לקמן נמתיתין צני"ד מייתי, אי אפשר שיצילו קרבן, דהא היחיד שאמר להם טועים אתם, נודחי שהו פטור דמה היו לי' למיעוד, כנ"ל גבי ממוך, והצי"ד שטעו אין יכולים להניח חלקם מן הקרבן, כי הם אין מהיינים להניח את כל הקרבן כמו שאינם מחוייבים לשלם את כל הממוך, וחלק מקרבן אי אפשר להניח, דהוי כמו הטלת מחוסר אבר, לכן פטורין לגמרי מקרבן, ודומה למת אחד מצני"ד, למ"ד צני"ד מייתי פטורין, ע"ש גם נסיון ס"א, ס"ב. ודפה"ח.

חילוק בין החולק על חבריו שבבית דין ובין האומר טועים אתם.

ורמא דזריהם של הראשונים הייתי מפרש המשנה הנ"ל נהוריות ו' הורו צני"ד וידע אחד שטעו ואמר להם טועין אתם, אין הפירוש שהיחיד הי' חולק על סנתת הרבים, דלכ"כ למה לה להמשנה להאריך ולומר וידע אחד שטעו ואמר להם טועים אתם, הול"ל הורו ע"י רוב דעות, דאז היו ידענא דדוקא כשכולם מסכימים להוראה אחת חייבין להניח קרבן כשטעו ולא כשטעו על ידי הכרעת הרוב, ועוד דאינו מתקבל על השכל דמה שכתבה התורה צני"ד וייתי קרבן צהרו נטעות ועשו על פיהם היינו דוקא כשכל הצי"ד הסכימו לאותה הוראה נלי שום חולק, דהלא אין רצון על זה כלל בתורה, אלא דהכא מיירי שאותו היחיד אמר להצי"ד טועים אתם, כלומר לא צכל מקום שיש חילוקי דעות צין דדיינים, אומר היחיד להרבים שהם טועים, לכל היותר הוא אומר שאין טעמם נראה לו או שיש לו סברא אחרת ולכן הוא אומר לא ירד צני עמכם, לא חסכים עמכם, אזל ניב, "טועים אתם" משמעו שהוא עומד וזוהו שהרבים טועים טעות מוחלט, ואפשר דמיירי ג"כ שהרבים לא התקשו עם מחלה זו של היחיד ולא נשאו ונתנו דצני"ד כדנעני, לפיכך לא הוי הוראה מעליא, דמאחר ששמעו מאחד מתצריהם שהם טועים, "טעות המוחלט" הי' להם לצדוק ולדרוש יותר דצני"ד ונטעמו, אזל אין זאת אומרת שאין הצי"ד חייבין קרבן אלא על הוראה שינאה נהסכס כולם. אולם צפיה"מ להרמז"ם הוריות, נהקדמה וכן נהמשנה הורו צני"ד וידע אחד מהן, ומפורש דגזירת הכתוב היא שאין צני"ד מניח קרבן אלא על הוראה שהיא נהסכמת כולם דכתיב ולא כל עדת ישראל ישגו, ואי"ה עוד אשנה פרק זה בצירור המשנה הנ"ל.

וראיתי בשו"ת אבני טר חו"מ, סיומן ע"ה, שכתב לתרץ קושיא ההאחרונים נחא דנסהדרין דף פ"א. מי שנתחייב מיתה על עבירה קלה וחזר ועבר עבירה חמורה דנידון בחמורה ולא אמרינן גרסא קטילא הוא, והקשו הא קיי"ל כר"ת נתום' חולקין י"ח דממייתה למיתה לא אזלינן נתר רונא וגם קיי"ל נסנהדרין שרחו כולם לחובה פטרינן אותו, וא"כ הוי דינא דנתחייב שתי מיתות דנידון בחמורה לא משכחת לה, דאם ראו כולם לחובה נמייתה שני' הא פטור לגמרי מאותה עבירה, אלא רק רוב דיינים חייבוהו לחובה ומיעוט פטרוהו, לא אזלינן נתר רונא כיון דאין לפי המיעוט מחוייב מיתה הקלה על עבירה הראשונה. ותירץ מרן זצ"ל דמה דאמרינן דממייתה למיתה לא אזלינן נתר רונא היינו דוקא ברוב כעין נסקלין שנתערבו נשטרפין, אזל לא ברוב דיינים, והניח ראי' מהתוס' הנ"ל צ"ק כ"ז שכתבו דהא דמוציאין ממוך ברוב דיינים משום צני"ד מפקי מיני, כלומר, דעל ידי הרוב נעשה הפסק דין כך, נמצא דאנו משתמשין בצרוב רק לדעת שהדין כך, ולאחר שאנו יודעין שהדין כך שזי הוי דבר צדור ומוציאין ע"י ממוך,

עשה, אלא ע"כ דמשום דצית לדינו של חנינא ה' צחוק לארץ ולא ה' צית דין הגדול אין המיעוט חייב להסכים עמם, אלא דיש לדחות דמייירי נדברים שטימאל ואסר חנינא לנדו בלא צירוף צית דינו כסגנון הלשון דשם הוא מותר והס מטימאל, כלומר, הוא לנדו בלא צי"ד.

א"ל דעדיין הדברים לריכס ליותר צהירות, מכיון שצדור שיט דעות דאין המיעוט מחייב להסכים לדברי המרוצין אלא צי"ד הגדול, ואפילו נניח כדעת הסוברים דכל צי"ד המיעוט חייב להסכים לדברי המרוצין, אלא כולם מודים דאין שום יחיד מחייב להודות ליחיד חצירו, אלא מותר לו לכל יחיד לחלוק על חצירו היחיד ולהורות היפך מה שצורה חצירו, א"כ אין נפרנס מה דלמריקן חכם שאסר אין חצירו רשאי להחיר, ואין לומר, דמה שהמיעוט חייב להסכים לדעת הרבים הוא מדאורייתא דכתיב אחרי רבים להטות, ומה שאמרו חכם שאסר וכו' הוא מדרנא, דהלא תקשי איד יכולים רנן לאסור דבר המפורש צורה להיתר, ודעה זו ללא נאמרו הדברים אלא נדבר שהתירו מפורש להדיא ולא מדיוקא, דעת יחיד הוא וכמעט שאינו מתקבל על הדעת, דאטו צריכה התורה לכתוב ולפרט כל ההתירים צהדיא, הלא אם מפורש דהיחיד חייב להסכים להרוצ הרי מטימאל נשמע דאינו מחייב להסכים להיתר.

עוברא דהוה.

הדברים הנ"ל היו כתונים אלני מאז, **ועל ידי עוברא שבאה לדידי** והתיתי לקנצ אחד המוכר בשר כשר כל ימיו, לאחר שאסרו אחד שמתקבל לרצ צקהלה אחרת מקהילתי צעירי, לאחר שנתברר על ידי עדים שלא ה' שום יסוד לאסור את הקנצ הנ"ל כי ה"ו לא מוכר שום טריפות כי כך העידו הנאמנים שהיו ממונים לשמאיים על ידי האוסר, והואיל שהענין הזה גרם לי הרבה צער כי ישיחו צי יושגי שער ונגינות שותי שזר דומי נשפך כמים נמשך זמן רב על ידי אנשים אשר הפילו כתבי פלסתר מלאים לשון הרע והואצת שם רע עלי ועל נפשי, מוכרח הייתי לצרר הלכה זו ולהציע הדברים לפני צי"ד חסוד צניו יורה, כי כן נדרשתי מהלך שכנגד, והצי"ד הנ"ל הסכים אחי כי אין שום רשות להאוסר הנ"ל לעכב על ידי מלהשיר את הקנצ הנ"ל ולפקח עליו שיה' הכל על ידי היותר טוב ומועיל צכצרות הן צשהיטה וצדיקה צצית המטמחים על ידי השנצ"ס שחמת השגחתי והן צאיטלו וצחכיות שהצצר נמכר צהשגחת המפקחים שמיתי שם. ואלו היו טענותי ונהן נצחתי את אנשי ריצי. **ויבושו ויחפרו מבקשי נפשי יסוגו אחור ויכלמו חפצי רעתי.**

א. הטעמים של חכם שאסר אין חצירו רשאי להחיר הם כנ"ל או משום דשוי' לחתיכה דאיסורא, או משום כבודו של ראשון, והיינו דוקא צאותה חתיכה, אצל צמעשה אחרת רשאי השני להורות כפי דעתו ושכלו. וצי"ד צמעשה אחרת הוא, כי לא הכשרתי אלא מה שצחט צהשגחתי הרבה צציעות אחרי שהכריז האוסר את איסורו ללא כל יסוד.

ב. אין צ"ד משתייך לדינו של הש"ך צציתון רנ"צ, שאין החכם השני יכול להחיר אפילו צמעשה אחרת צצצר שחאסר משום מיגדר מילתא, דצי"ד לא ה' אפילו סרך של מיגדר מילתא. וכבר כתנ הגאון צצפר ארי' דני עילאי יו"ד סימן א', שלא נאמרו דברי הש"ך הנ"ל אלא צצצר שיט לו יסוד מן הדין, זה הוא דהוי צצצר מיגדר מילתא, אצל לא מה שהחכם מצדה מדעתו. וראה צצפר צית שלמה יו"ד צ' סימן ק"א כתוב, שרצ אחד אסר את השו"צ שלא צצענה מעליתא והתירו את השו"צ. וגדולה מו צכת הרצ צצל עצבות הנרשוי סי' ט"ו דדין טנח שמוכר טריפות דמעצרוין אותו היינו דוקא צטריפות דאורייתא ולא צצצנן. ומכל שכן צי"ד שלא ה' שום סרך של שום טריפות.

ד"ה צמופלח, דאין הכוונה צכאן על המופלח שצי"ד הוא רק יחיד צי"ד, אלא מופלח משמעו מומחה, ע"ש.

ורש"י שם נקט: צמומחה צצ"ד למעוטי תלמיד, ותוס' שם כתבו מומחה למעוטי תלמיד, ולא כתבו "מומחה לצ"ד", וכנראה שניהם מתכוונים לדבר אחד, משום דפיה"ו לצכורות פ"ה, צמשנה השוחט הצכור ומראה את נומו, כתוב: ודע ענין מומחה הוא זכאי ר"ל שיה' הדיש הוא צכר עמד צנסינות וקושיות ונמאל צחכמה גדול ומצנהק, והם ה' המקשה עליו והמנסה אותו צי"ד הוא נקרה מומחה צי"ד, והם נתפרסמה חכמותו אלא התון צני אדם מעצמו לא שזכו אותו צי"ד הוא הנקרה מומחה לרבים וכו', כלומר מומחה לרבים הוא צמדרינה הרבה יותר קטנה ממומחה לצ"ד, וזה שפיר' רש"י מומחה לצ"ד למעוטי תלמיד, כלומר כל שאינו צצוג מומחה לצ"ד, הגם שהוא מומחה לרבים, כלומר, שהמון עם מושצים אותו לגדול ומצנהק צחכמה, לכל זאת הרי הוא צכלל תלמיד, והתוס' שלא הוסיפו ניצ, צי"ד" אין כוונתם לומר שמומחה לרבים חסוד ממומחה לצ"ד, אלא דאין מן האורך להדגיש מומחה לצ"ד, דאם אינו מומחה לצ"ד הלא מומחה לרבים לצד, כלומר, מומחה להמון, צודאי שאינו צצצר מופלח שצי"ד.

ואם היינו מפרשים דרשת הש"ס צמופלח שצי"ד הכתוב מדבר כפשוטו, דקרא מייירי צמופלח שצי"ד והוא יחיד, ה' מקום לומר דשאי מופלח שצי"ד שאינו מוכרח להסכים להוראת הרבים כדמשמע צהוריות ז', חלומה דהוא מופלח וכן אינו מופלחין, פשיטא דמתכפר לו צפני עצמו, הורה דלהון ולא כלום ע"ש, אלא דמרש"י ותוס' צנסהדרין פ"ז לא משמע כן, וצפרט לשיטת התוס' צנסהדרין ט"ז: וסוכה כ"א. דאין המופלח צצצנן של הצנסהדרין א"א לומר כן כלל.

וראיתי צצפר צית יצחק אר"ה סימן צ' הציא צצס קונטרס הספקות מצעל הקצות החושן שהציא דברי הג"פ שכתב כנ"ל דלעולם המיעוט חייב להסכים לדברי המרוצין והוא חולק עליו וסובר דדין זה הוא דוקא צצ"ד הגדול אצל לא צצצר צתי דינים. והצתי יצחק חולק עליו, ומציא רחי' מהא דינמות י"ד, דפלגי אי עשו צצ"ס צצצריהם או לא עשו, וכי משא פנים יש צצצר ומדוע לא עשו צצ"ס כמו שפסקו הם עצמן, אלא ע"כ משום דהם היו המיעוט נגד צצ"ה, לכן לא יכלו לעשות צצצרי עצמן, והיו מוכרחים להסכים לדברי צצ"ה משום דכתיב אחרי רבים להטות, ואע"ג דלא היו צצ"ד הגדול, ומ"ד עשו משום צצ"ס מחדדי טפי ולא היו מיעוט השוה כמ"ש הר"ן ציומא לענין רופא, ומש"כ צציעוט השוה מוכח להדיא צצמ' דהמיעוט אינו רשאי להורות כצצצרי עצמן אלא צקוק להסכים להרוצ והוא תמימה גדולה על הקצוה"ת, ע"ש.

והנה מ"ש דמשום דמחדדי טפי לא היו מיעוט השוה, כן מוכח צהוריות ז' דאין הוראת שאינ מופלחין לצצני הוראת המופלח שום הוראה כלל, אלא דמה שכתב דמ"ד דלא עשו משום צצ"ס הו מיעוט וחייצין להסכים להרוצ, לפע"ד אין מוכחן שום רחי', דהא ונצאר שם צצ"ס וצ"ה כשתי צתי דינים צציר אחת דמו, והלא מוצאר צצנסהדרין י"ד, דדוקא צכהמיעוט הוא נוכח צצעת הצרעת הדין על ידי הרוב הו מחויבים להסכים להרוצ אצל כשאוינס שם אינס צצלים אל הרוב, ושם ונצאר דאפילו המיעוט שאינו נוכח הוא מהצי"ד, וכל שכן צצתי צתי דינים שאין שום יחס צין צי"ד אחד להצירו כגון צצ"ס וצ"ה צודאי שאינס צקוקים להסכים להוראת הצ"ד השני הגם שהוא גדול צצנין ממונו. ראה לקמן ד"ה ולפי הדברים.

ויכאורה יש רחי' לצצצרי הקצות מהא דצכרות הנ"ל דמקשה: אלא הוא מטימאל והם מטהרין היכי הו והא תניא חכם שטימא אין חצירו רשאי לטהר אסר אין חצירו רשאי להחיר, ע"ש ואמאי לא מוקשה הלא אחרי רבים להטות כתוב, והם היו רק צ', ומצינא צן אחי ר' יהושע ה' לו צי"ד, דהא ה' מעצב שנים, ומה שטימא או אסר צודאי צצירוף צית דינו

כלשהי, והכל לשם שמים על תמל שחטף הרב המתיר זלזול הדין של „חכם שאסר“. הלא שאלה גדולה יש כאן: הכי כל הרוצה להשתמש בחלוצי של דין זה ינא וישתמש כחפזו. האם הדין הזה עשוי נעדר כל אחד אשר לו שם רב או רבי, או שמא אין דין זה חל אלא על הרבנים המופלאים שנחמיו הדור. והגם דמוינא שאין מן הגורף שיהי' חכם כגון עזאי, אצל עכ"פ הגדרה נעי.

הגדרה במושג „חכם שאסר“.

והגה הרמז"ס ז"ל צפיה"מ נכורות פרק ד', מעשה נפרה האם וכו' כתב צפיה"ד: דאינו מומחה אצל נתרצו בו נעלי הדין כגון שאמרו לו דון לנו דין תורה, וטעה, מה שעשה עשוי וישלם מציתו, כלומר, אלו שקבלוהו עליהם, מחויבים לשמוע לדבריו ונדלוי אס מסכימים לגזירותיו ותקנותיו עליהם לקיים. אצל אחרים שלא קבלו אותו אין להם שום ענין אליו ואין איסוריו וגזירותיו חלים עליהם כלל וכלל. וכבר כתב שם צפיה"מ, דמי שאינו מומחה ואפילו נעל רשות אין הרשות מועיל לו כל עיקר ולא עוד אלא אותו צ"ד — שנתן לו רשות — כאילו נטע אשירה ונקים מוצה בישראל כמו שנתבאר בגמרת סנהדרין ועוד נתבאר בחגיגה דני מערבא, שאפילו למנותו לדבר אחד אינו מותר עד שיהי' חכם בכל דיני התורה, אמרו: אע"ג דאת אמר ממנין זקנים לדברים יחידים והוא שיהי' ראוי לכל הדברים, עכ"ל. ובהל' סנהדרין פ"גית, כל סנהדרין או מלך או ראש גולה שהעמידו להן לישראל דיין שאינו הגון ואינו חכם נחמית התורה וראוי להיות דיין אע"פ שהוא כולו ממחדין ויש בו טעות אחרות, הרי זה שהעמידו עובר בלא תעשה וכו', ונפרק ד' שם, הלכה ט"ו: טעו צ"ד ונתנו לו רשות אין הרשות מועלת לו כלום עד שיהי' ראוי, שהמקדיש בעל מוס למצנח אין הקדושה חלה עליו, עכ"ל.

נמצאת אומר שעכשיו צמדינות אלו אין כמעט מני מאלתנו שיש לו התאר מומחה לצ"ד. וכל רב המכהן פאר בקהילתו, הגם שצני קהילתו חייבים לציית את רבם בכל ענינים כי לשם כך נחרו בו וקבלו אותו עליהם לרב ומורה ועוברים על כל תסור אס אינם שומעים לדבריו, וכלפי צני קהילתו היתרו ואיסורו איסור, אצל זה צרור שאין חונה מועלת על שום קהל אחר זולת הקהל שקבלוהו, להתחשב עם הוראותיהם של אלו, וה"ו צנ צנו של ק"ו שחכם אחר היודע דת ודין ומתדש וצקי ועוסק תמיד בתורה"ק, שאינו נריך להתחשב עם איסוריו והתיריו. ואס רבותיו השמיעו צבוריות ז' הכ"ל: אלימא דהוא מופלא והן אינן מופלין פשיטא, דהוראה דלהון ולא כלום, והיינו אפילו צייד נגד הרבים, צייד נגד היחיד — שצעים ושצעה.

רפ"י הדברים הכ"ל שרק צנללים האמורים מעלה אמרו חכמים, חכם שאסר אין תצירו ראשי להחיר, לא קשה כלל מה שהקשיתי הלא רק היחיד נריך להסכים להרבים ולא היחיד להיחיד, מכיון שהדין זה לא נאמר אלא כענין המפורש למעלה, דקבלוהו מתחלה וכו'. ולא עוד אלא דלכאורה נראה דאפילו הרוב אינו נחייב את המיעוט להסכים לדבריהם אלא דוקא כשהמיעוט הוא נוכח צומן שהרוב משמיע את דעתו ופסקו, אצל אס המיעוט אינו שם, יכול המיעוט לחלוק על הרוב, כדליתא מפורש צננהדרין י"ד: מאלן אצית פני והמרה עליהן יכול תהא הוראתו המראה תלמוד לומר וקמת ועלית אל המקום תלמוד שהמקום גורס, דנפוק כמה אלימא מקצתן דילמא הכך דליכא גואי קיימי כוותי' אלא פשיטא דנפיק כולהו וכו'. והנה מה דאמר אלימא מקצתן, אין לפרש המיעוט, דולאי אין צכ המיעוט להורות, אלא צע"כ דמקצתן יתפרש על הרוב, ואיך נאמר דילמא הכך דליכא גואי קיימי כוותי', הא המיעוט מוכרח להסכים אל הרוב, אלא היינו טעמא דאין

ג. בין להטעם תמוס שוי' חתיכה דאיסורא וצין להטעם תמוס כצורה של ראשון, היינו דוקא צננייהם צקהילה אחת, הצל כשצני החכמים משמיעים צצתי קהילות שונות ואין אחת נונעת צצצירתה, אין שום מקום להא דחכם שאסר, ראה שו"ת מהרי"א, אור"ח סימן ר"ז צמוסג, דהגזירה אחרי ההכרזה על ידי הרב וטוני העיר חלים רק על אנשי אותו הקהל דוקא, עיי"ש.

ד. **אפ"ל** על אנשי קהילתו אין החכם יכול לאסור דבר המותר משום תקנה או גזירה אלא צהסכמת רוב קהלה, וצלא הסכמת הרוב, אין שום מושג לגזירה זו, ריעצ"א ע"ג, אין נעמידין דף ל"ה, כתב סופר חיו"ד, א', תשורת שי מהד"ת ז'. וכן תשורת שי סו' ל'.

ה. **הים** של שלמה צ"ק פ"ט, סס"ג, כתב דאפילו הממונה ע"פ טוני העיר אין צידו כח לגזור גזירה זולת גדול הדור, ועי' צח"מ, סימן צ', ש"ד שם ס"ק י"ד. והאוסר שלנו אין לו שום דררר דטענה להשתייך לחכמי ישראל מסוג זה.

ו. **אפ"ל** נאמר דהצנח הכ"ל אפשר פגע צצצורו של האוסר — כי סנה אחרת לאיסורו לא מאלתי אחרי דרישה

והקירה צצירוף צית דין אלא המפקחים שהיו ממונים מלת האוסר — לא הי' לו להאוסר הכ"ל שום רשות לאסור את הקצב ולירד לחייו ולקפח את פרנסתו, ולכל היותר הי' לו לקפסו. ראה מפורש צצ"ת צית שלמה יו"ד סו' ט'.

ז. **מכיון** שלא הי' לו להאוסר שום יסוד של תוה"ק לאסור את הקצב ואת מוסחרו, מותר הי' אפילו להחיר את אותו הצבר עצמו שאסר, — ומשהיות טוב, וצפרט שלא להתגרות צהמון עם שאין להם שום ידיעה צהלכה, לא התרמי אלא מה ששחט אחרי ימים רבים צהשגחתי — דהא חכם שטעה צצצור משנה מותר לו להשני להורות היפך הראשון אפילו לא חזר הראשון מטעותו, כדליתא צצום' כתובות ל': צהא דר"נ זילו אהדרו, וכן צכתובות פ"ד: דון דייני כר"ט, עיין שם.

ח. **אפ"ל** חכם גמור שאסר, לא שייך לומר דשו"י חתיכה דאיסורא אלא דוקא כשהשני קבל מתחלה את הוראתו של הראשון, אצל כשלא קבל מתחלה את הוראתו ומיד חלק עליו אין כאן שום איסור, כך מפורש צצ"ת רד"ז סו' שם צ צצם אחד מהראשונים. וראה צצ"ת הרב"ש סימן שע"ט שכתב: כל שאלוהו לראשון והאמיר אסור להשני להחיר „שהרי קבלו דעתו" מפורש כנ"ל.

ט. **אין** גם כאן שום טענה של פגיעה צצצורו של האוסר, דמלבד שמתבאר לעיל צצם הפוסקים צצצתי קהילות אין שום חשש, יתר על כן אין כאן אפילו משום אריטמוס כי מועשה שהי' לפני שש שנים צצצד, לאחר שהייתי צצירי רב ותופס שיציה צצצד ט"ו שנים, שאלוהו הצנח הכ"ל צעלמו גירש שו"צ אחד מצית המטנחים שלא צצצוני ולא רצה להחזירו, אז אסרתי אותו, וכל החרדים צצציר חדלו מלקנות אצלו, ובו צצצותו הפרק צא האוסר הכ"ל לכאן, ומצלי לשאלו אותי אפילו מה ועל מה אסרתי את הקצב, מיד התיר הוא את הקצב הכ"ל וצקולי קולות התריע שהשגחתו פרוסה עליו. וצכן השאלה הכי התורה ודיניה להצלין ורק לאישים פרטים ציתנה, והיטע שאל הצב צצ"ד צצניו יורה, גדול צצורה ומפורסם צצצוריו היקרים והרבים הגאון האדיר ר' משה ראזין זצ"ל, את האוסר שלנו, צצעה שהצעתי את הטענה הכ"ל, הטרם תדע מקרא' מלת צצורה: כאשר עשה כן יעשה לו.

י. **רבבותינו** ז"ל אמרו „חכם" שאסר וכו', והענין זקוק להגדרה מני הוא הראוי להיות ככלל צכלל חכם שאסר, שיהי' איסור שלו חמור כל כך שאפילו אוסר צלי שום טעם וראי', אין שום חכם אחר — אפילו חכם גמור — ראשי להחיר, ולו להאוסר ולהכח דילי' יהי' הרשות לצות את המתיר צכל מיני צציונות צצצומי על ידי כתבי פלסתר ללא הסתייגות

המיעוט מחייב בכלן את הרוב, משום דאין המיעוט נוכח צנית פני גשעה שהרוב פסק. אלא דיש לדחות, דלעולם גם המיעוט זקוק לומר כהרוב אפילו אינו נוכח גשעת הפסק, אלא דשאני הכא דנציען שמהא הוראה מפי כולן כמו גבי קרנן כדלעיל נמשנה הוריות אמר להם אחד טועים אתם, אולם ג"ס לא הוזכר דין זה דנציען הוראה מפי כולם אלא גבי קרנן משום דשם כתיב קרא ולא צוקן ומרה.

יא. הרבה פוסקים סוברים דהא דאמרו חכם שאמר וכו' היינו דוקא גשניהם שזים אצל אם אחד מהם גדול בתורה ומחזירו יכול להחיר מה שאמר חזירו אפילו נמדי דתליא בפנבא, רי"ו והר"ן כתב זה להלכה ולא למעשה, ראה כה"ג יו"ד סימן רמ"ב.

יב. חכם שאמר ונתן טעם לדבריו אלא שטעמו טעם פגום ון התלמוד, ראשי חזירו להחיר, הר"מ מפדואה סי' ל"ג.

יג. לא אמרינן חכם שאמר וכו' אלא במקום עמי הארץ אצל ליודעי תורה ראשי להחיר הרמ"ע ונפאלו נספר משנית מלחמה סי' ז' — ואני התרתי לקהלתי שאינם חלילה עמי הארץ אלא בני תורה ומהם הרבה לומדים מופלגים.

יד. דעת הרב הר"ע פינ"ו נספר משנית מלחמה סימן ט', דדין זה אינו נוהג בזמן הזה. הוצא ככה"ג יו"ד סי' רמז"ב-ד. והגם שאמרינן חולקים על זה, אצל ג"ד שכבר ביארתי די הצורך שאין שום מקום לאיסור זה עכ"פ יכולים לנו לעשות סניף מדברי הר"ע פינ"ו הכ"ל.

טו. מרבירי הש"ס נדה נפרק כל היר, דלוי אגמרי' סמיד ראשי להחיר, וראשי מהפוסקים נקרא אגמרי' סמיד, משנית מלחמה סי' ט', ויש ראשי להא דהג"ל דדין זה אינו נוהג בזמן הזה דהא האידנא לא משכחת כמעט שהמחיר לא יסמוך עלמו על מה שכתבו נפוסקים, ונפרט כשאוסר אסר נלי שום טעם וראשי' איסורו ודבריו נטלים ומנוטלין כעפרא דארעא, לא שרירין ולא קיימין כלל וכלל, וצורך הנוקם שה' נעזרי גמס הצי"ד בניו יורק הסכים לכל דברי **ויצא כנוגה צדקי הן ברבר הג"ל שדותרתי את הקצב, והן במה שאמרת את אופן הבריקה המנוגה שהנהיגו בבית המטבחים**, — ומפרטי הענין גיש זה לא אדבר בכלן כי אכ"מ — והזהרתם שלא לשנות את אופן הבריקה המקובלת בכל ישראל ולא רצו לשמוע לדברי, והרבנות הראשית בארץ ישראל אסרה את הבריקה המנוגה זו נהלט, לאחר שהלעתי לפניהם את תוכן הענין, והזהירו בעונש של שמתא ולטותא דרצנן לכל לשנות באופן הבריקה הן נגסות והן נזקות מכפי המקובל בידינו מחזותינו מדור דור, נאלצתי להניע את הקובלנות לפני הצי"ד הכ"ל בניו יורק למקום שהומנתי מהנז שכנגדי, וכמונן הצי"ד הכ"ל הסכימו לדברי ולדברי הרבנים הראשיים והזהירו את הכ"ל שתיכף ומיד יתקנו את אשר עוותו בהבריקה המנוגה אשר הנהיגו, דבר שלא נשמע כמוהו בכל תפלות ישראל, ונעל כרחם הנטיחו לתקן את הבריקה כמו שהזהרתיו נתחלה, ומי יתן וימלאו את הנשחתם, והי' זה שכרי להסיר מכשול מדרך עמי.

יז. ובייתר מסתבר הענין לפי מה שהמליץ הרב המני"ט בקרית ספר הל' ממרים, וכן בהקדמתו, על הרמז"ס ז"ל להצילו מקושיית הרמז"ן ז"ל על אשר משווה כל מה שהוא מדרצנן למה שהוא מן התורה בכלל לאו דלא תסור, וכתב המני"ט שאין כוונת הרמז"ס ז"ל שהעושה דבר שאיסורו מדרצנן שהי' עובר על עשה דעל פי התורה אשר יורוך ועל לאו דלא תסור, אלא העשה הוא להורות ולהאמין שרצונתו לדקו נדבריהם צמה שאסרו או תקנו או נזרו, וכן הלאו הוא שלא לתקן עליהם ולומר שלא לדקו נאסוריהם ונתקנותיהם כאשר יורוך. וכבר הארכו צה הראשונים והאחרונים.

מצינו בתורה נפרשת נח, לא מן התיבה אמה ואשתך ונייך ונשי בניך אהך, פירש"י כאן הותר להם תה"מ, וכן הוא צירושלמי תענית ספ"א, נח נכניסותו לתיבה נאסרה לו תשמיש המטה, מ"ט וצאת אל התיבה אתה ובניך ואשתך, ונשי בניך אהך, כלומר ולא כתיב אתה ואשתך, וביבאיתו הותרה לו תה"מ, מ"ט לא מן התיבה אתה ואשתך וגו', והגם דלא נאסר בתשמיש אלא משום שציוי המנוול הי' העולם שריו נצטר, לכל זאת הוצרך הכתוב להחיר לאחר שפסק המנוול, משום דדבר שצמין נריך מנין אחר להחירו.

יח. הרבה פוסקים סוברים דהא דאמרו חכם שאמר וכו' היינו דוקא גשניהם שזים אצל אם אחד מהם גדול בתורה ומחזירו יכול להחיר מה שאמר חזירו אפילו נמדי דתליא בפנבא, רי"ו והר"ן כתב זה להלכה ולא למעשה, ראה כה"ג יו"ד סימן רמ"ב.

יט. מרבירי הש"ס נדה נפרק כל היר, דלוי אגמרי' סמיד ראשי להחיר, וראשי מהפוסקים נקרא אגמרי' סמיד, משנית מלחמה סי' ט', ויש ראשי להא דהג"ל דדין זה אינו נוהג בזמן הזה דהא האידנא לא משכחת כמעט שהמחיר לא יסמוך עלמו על מה שכתבו נפוסקים, ונפרט כשאוסר אסר נלי שום טעם וראשי' איסורו ודבריו נטלים ומנוטלין כעפרא דארעא, לא שרירין ולא קיימין כלל וכלל, וצורך הנוקם שה' נעזרי גמס הצי"ד בניו יורק הסכים לכל דברי **ויצא כנוגה צדקי הן ברבר הג"ל שדותרתי את הקצב, והן במה שאמרת את אופן הבריקה המנוגה שהנהיגו בבית המטבחים**, — ומפרטי הענין גיש זה לא אדבר בכלן כי אכ"מ — והזהרתם שלא לשנות את אופן הבריקה המקובלת בכל ישראל ולא רצו לשמוע לדברי, והרבנות הראשית בארץ ישראל אסרה את הבריקה המנוגה זו נהלט, לאחר שהלעתי לפניהם את תוכן הענין, והזהירו בעונש של שמתא ולטותא דרצנן לכל לשנות באופן הבריקה הן נגסות והן נזקות מכפי המקובל בידינו מחזותינו מדור דור, נאלצתי להניע את הקובלנות לפני הצי"ד הכ"ל בניו יורק למקום שהומנתי מהנז שכנגדי, וכמונן הצי"ד הכ"ל הסכימו לדברי ולדברי הרבנים הראשיים והזהירו את הכ"ל שתיכף ומיד יתקנו את אשר עוותו בהבריקה המנוגה אשר הנהיגו, דבר שלא נשמע כמוהו בכל תפלות ישראל, ונעל כרחם הנטיחו לתקן את הבריקה כמו שהזהרתיו נתחלה, ומי יתן וימלאו את הנשחתם, והי' זה שכרי להסיר מכשול מדרך עמי.

כ. חכם שאמר וכו' דאורייתא או דרבנן.

אולם יש לזכור בכל אלו הדינים, היינו: א) דבר שצמין לריך מנין אחר להחירו, ב) אין צי"ד ראשי להחיר דברי צי"ד חזירו אלא ח"כ גדול הימנו נחכמה וצמין, ג) חכם שאמר אין חזירו ראשי להחיר, אם זה מדאורייתא או מדרצנן.

והנה נבסחדרין נע: ציה ט. לך אמור להם שצו לכם לאהליכם, ההוא לכל דבר שצמין לריך מנין אחר להחירו, וע"ש נחוס' דאפילו לאחר שנטלה הסנה אשר גרמה להאיסור כגון תם שנאסרו בתשמיש כדי לקבל התורה, לכל זאת הוצרך מנין אחר להחירו. מצינו דבר זה איסורו מדאורייתא. וכן

מנין אחר להחירו. מצינו דבר זה איסורו מדאורייתא. וכן

לחלוק עליה, עכ"ל. ולא זכיתי צעני להזיין את הדברים האלו כלל, שלפי דבריו אם למשל זי"ד אחרון יחלוק על דברי המשנה האומרת שהולאה נשבת מרשות לרשות היא מלאכה שחיובין עליה סקילה, ולמדוה על ידי אחת מהמדות שהתורה נדרשת בה גמר העצרה העצרה מיום הכפורים (שבת לו:), והבי"ד האחרון יסתור את דרשה זו, לא יעברו על אסור דאורייתא אלא יתירו אסור הולאה נשבת, ולכל היותר יעברו על אסור דרבנן שקיימו וקבלו שלא לחלוק על הרבאשונים, והלא זה הוא דבר שאין האזון יכולה לשמוע דא"כ חלילה נטלת את כל התורה כולה.

וראיתי נספר אור שמח מהגאון מדינאבורג ז"ל ריש ה'ל' מומרים, שגם הוא הזיין דברי הרמב"ם כפשוטו של הכ"מ, והביא ראיה דכן מוכרת, דאל"כ איך קיי"ל דאפילו זקן ממרא האומר מפי השמועה והם אומרים כך נראה לנו דעשה זקן ממרא, הא כיון שהוא שמע מפי רבים שז"ד הקודם פסק כדבריו, א"כ לדידי' אין יכולים ז"ד לחלוק אם אינם גדולים נחכמה וזמנין ואטו מי לא כשר להעיד שכן שמע הלא כל מסכת עדיות מלא מעדיות של יחידים שהכריעו מה שפסקו מקודם צדוותם, וע"כ מוסתתמה הגמרא ולא נקטה שיהי' הב"ד החולק עם הזקן ממרא גדול נחכמה וזמנין מן הב"ד הקודם שהזקן ממרא מעיד בשם, מוכח דדבר הנדרש מומרות יש יכולת ביד הקטן לחלוק על הגדול הקודמו וכו' ע"ש. ולי פלא גדול על גאון צעל הנזה עמוקה כזה שיסכים בדעתו כי הרמב"ם ז"ל אומר שעל כל התורה שנעל פה — חוץ מגזירות ותקנות — הבנינו על תלה על הי"ג מדות, מותר לו לכל זי"ד קטן לחלוק ולסתור ולעשות כנראה צענינו. ומה ראי היא זקן ממרא האומר שכן שמעתי מרבתי והם אומרים כך נראה צענינו, הלא טעמא דר"א שם מנזאר שהדיא כדי שלא ירבו מחלוקת בישראל, כלומר, נאמת לפי שורת הדין, אם הזקן ממרא אומר שכן קבל מרבתי ורבתי מרבתיים הרבים, אין להזקן ממרא שום עוש, אלא דאם נאמר כן יתרבו מחלוקת בישראל דתמיד יאמר שכן קבל מרבתי ויכריע זה לפסוק כנגד הדין תורה, לכן נידון כזקן ממרא, ונפרט שזמון שהב"ד הגדול מתנגד להזקן ממרא ואומרים כך נראה צענינו בודאי שהם טוענים שאין אמת בדבריו, כלומר, אי אפשר שכן פסק הב"ד הגדול שלפניהם, דהא צע"פ כך מתפרש שם בגמ', הוא אומר מפי השמועה והם אומרים מפי רבותיהם הרבים דברים ואיך אפשר דשניהם שמעו וקבלו מפי רבותיהם הרבים דברים המנגדים ז"אז, אלא צע"כ, דהב"ד הגדול אומר שאקר בדברי הזקן ממרא הטוען שהוא אומר מפי השמועה, ועל זה אומר ר"א דאפילו הוא אומר מפי השמועה והם אומרים כך הוא צענינו, משמעו, שא"א שכן שמע אלא שאין בידם להביא ראיה שהזקן ממרא משקר, לכל זאת כהרג כדי שלא ירבו מחלוקת בישראל, דאם לא כן, בכל פעם יאמר זה הרואה לנטל את אמינת הדברים שנתורה שכן שמע, ומאותו טעם עצמו מסקינן שם שאין הב"ד יכול למחול לו, כי ירדו חכמים לסוף דעתו של הזקן ממרא שלא ימנע את עצמו לחלוק על אמינת דברי תורה, כי ידע מראש שהצירוי לא יסגרו אותו, וישראל רחמיים הם וימחלו לו. ומה ראיה היא מנסכת עדיות, שם לא מצינו דבר שהי' כבר נפסק להלכה על ידי זי"ד הגדול ואח"כ נטלו את הפסק על ידי עדות של היחיד, אלא דנדברים שהיו מחולקים אלו על ידי עדות של היחיד, אלא דנדברים שהיו מחולקים אלו אומרים כן ואלו אומרים להיפך או הכריעו על ידי עדות של היחיד שאמר כך תקובלני מפי רבותי הרבים.

ואשר לדברי הרמב"ם הנ"ל, שהם מקושי ההנהגה, לאחר שעמדתי עליהם ימים רבים ונדקתי בדפוסים שונים, אומר אני, עפר אני תחת כפות רגלי של צעל הכסף משנה, אולם האמת יורה דרכו שאין הפירוש בדברי הרמב"ם ז"ל כמו שפירש צנפס משנה, ולפע"ד לא צל רבינו לומר שמתר

וגזירותיהם, כלומר, העשה והלאו מתיחסים לדעת האדם שלא תהי' בו דעה כוזבת, אצל אין זה מתיחס למעשה, דיב שהאדם עובר על דברי רבנן לא מפני שדעתו משוגגת וסובר שאין הצדק בדברי רבותינו, אלא מודה בדעה לדברי רבותינו אלא שאינו יכול למחול על עצמו, וזה אינו עובר על העשה ועל הלאו אלא נקרא עבריין שעבר אדרבנן. וזהו יש חילוק בין אסור דרבנן לאסור דאורייתא דאורייתא כל שעובר על האיסור ומכל סנה שלא תהי' — חוץ מן האונס — עבר דאורייתא, אצל באיסור דרבנן כל עוד שהוא מודה בלבו ובמחשבתו לדברי חכמים הגם שצופעל עושה כנגד דבריהם, לא עבר דאורייתא אלא על אסור דרבנן בלבד, ע"ש ותמצא ככ"ל צעני הסגנון.

ובכן זי"ד המתירים דברי זי"ד שלפעמים צומן שאינם גדולים נחכמה וזמנין מהרבאשונים, וחולקים בדעה על הרבאשונים הם בכלל העשה והלאו של ועשית כאשר יורוך ולא תסור, כי אין כאן עזירה על המעשה אלא עזירה על הדעה והמחשבה שלהם נמה שהוצגים שהרבאשונים לא נדקו בדבריהם. וזה הוא איסור דאורייתא. אולם לפי זה יולא דנמוקו שהרבאשונים גזרו או תקנו דבר שנציל טעם וסנה, ולאחר שנעלה הסנה צאים האחרונים לנטל את דברי הרבאשונים, צדין הוא שלא יהי' כאן איסור דאורייתא דהלא האחרונים אינם חולקים בדעה על הרבאשונים, והם מודים שדקרו דברי הרבאשונים נשעתם מפני שאז היתה סנה פלונית אשר נגללה מהראוי הי' לגזור ולתקן אצל עכשיו לאחר שנעלה הסנה אין מקום לאותה הגזירה והתקנה, ולו היו הרבאשונים עתה לא היו גזורים כלל, וממילא הם מודים לדברי החכמים הרבאשונים, ולמה נאמר שאפילו לאחר שנעלה הסנה אסור להם להאחרונים לנטל את דברי הרבאשונים ונע"כ זה ילפינן מקרא דשוכו לכס לאהליכם כנתום סנהדרין דף כ"ט הנ"ל.

הסבר בשיטת הרמב"ם בדבר בית דין הסותר דין הגלמוד באמת מן המדות.

אלא לזריך להזיין דברי הרמב"ם ז"ל צה"ל מומרים צדא, צית דין שדרשו נאמת מן המדות כפי מה שגראה צענייהם שהדין כך ודכו דין. ועמד אחריהם זי"ד אחר לסתור אותו הרי זה סותר ודן כפי מה שגראה צענינו, שנאמר אל השופט אשר יהי' ציניים הם, אינך חייב ללכת אלא אחר זי"ד שדורך, ע"כ. וכתב הכסף משנה דרבינו מפרש דמאי דאמרינן שאין זי"ד יכול לנטל דברי זי"ד תנורו אלא א"כ גדול היינו נחכמה וזמנין היינו דוקא כשהבי"ד הרבאשון עשה גזירה או תקנה אצל אם הוליו דין מן התורה נאמת מהי"ג מדות וצא זי"ד שלאחריו ונחלק על הרבאשון, אפילו אינו גדול היינו מותר לו להבי"ד השני לחלוק ולנטל דברי הבי"ד הרבאשון. ע"ש. ובקריית ספר להמנצי"ט ג"כ כתוב ככ"ל, כי כך הזיין בדברי הרמב"ם ז"ל. ודברים אלו מרפסין איגרי, דהא כמעט כל דיני תורתנו הקדושה אינם מתפרשים אלא על ידי חכמי המשנה והתלמוד, שפירשו כל דבר ודבר על ידי הכללים של הי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, ואם נאמר שיש רשות לכל זי"ד בכל דור לסתור את הדרשות אלו, א"כ הם ושלום אין מעמד לשום דין ולשום איסור, וייתן רשות לכל זי"ד קטן להסחית ולסתור ח"ו את כל יסודי תה"ק ודתנו הטהורה אמתה. והכ"מ שם צעמנו הרגיש זהו והקשה: ואם תאמר אמאי לא פליגי אמוראי אמתאי דהא בכל דוכתא מקשינן לאמורא ממתני' או מצרייתא, וזריך לומר אלא דאמרי כי האי תנא, ואם לא יאמר כן קשיא לי, וכפי דברי רבינו הרשות נתונה להם לחלוק על דברי התנאים. ואפשר לומר שמיים חתימת המשנה קיימו וקבלו גדורות האחרונים לא יתלקו על הרבאשונים וכן עשו גם בחתימת הגמרא שמיים שמתמה לא ייתן רשות לשום אדם

להצ"ד האחרון להתיר הגם שאינו גדול נחכמה ונמנין כהראשון, כלומר, משום דאילו היו הראשונים קיימים עכשיו היו הם נעלמים מצטלים את הגזירה שגזרו כדי שלא תהי' גזירתם לתקלה, יש להעיר מהא דלמרינן צירושלמי מ"ק ד"ב. אמר ר"ב בר מנחם אולי הי' מי שימנה עמי התרתי גזר צבור להישקל בליטרט והתרתי שיהי' עושין מלאכה צמולו של מועד, כלום אסרו גזר צבור להישקל בליטרט לא כדי שיהי' מוכרין אותו צול והן מערימין ומוכרין אותו צוקר, כלום אסרו לעשות מלאכה צמוש"מ אלא כדי שיהי' אוכלין ושותין ויגיעין בתורה ואינון אוכלין ושותין ופוחין, עכ"ל. הרי דכאן הגזירה של ראשונים נתהוה צימיו של ר"ב בר מנחם לתקלה, ולכל זאת לא רצה להתיר נעלמו עד שימנו עמו, משמע עד שימנו עמו כל גדולי דורו עד שיהי' הצית דין צימיו גדול מהצ"ד הראשון, כמו שאמרו בגיטין ל"ו: אי אישר חילי יותר מהלל, ואמאי הא לפי הכ"ל כשהתקנה נעשית לתקלה מן הדין הי' גסם צ"ד קטן יכול לנטל דברי ראשונים. והגם דנפרצן העדה שם מפרש אילו הי' לו מן החכמים שימנו אתי הייתי מתיר, אע"ג דאין צ"ד יכול לנטל אלא א"כ גדול הימנו נחכמה ונמנין, שאני הכא שהן עושין היפך כוונת התקנה, ע"ש. אולם משמעות הירושלמי אינו כן דא"כ למה לו שימנו עמו, הא נעלמו יכול להתיר.

אולם נראה דנאמת הא דאמר ר' בא בר מנחם דהגזירה שלא למכור גזר צבור בליטרט היתה משום שיהי' מוכרין אותו צול וכן איסור מלאכה צמוש"מ הוא משום כדי שיהיו עוסקין בתורה אינו לדברי הכול, כלומר, יש מ"ד ללא סברו כן, דהא בתוס' צבורות ל"א. ד"ה חוץ מן הצבור, מנובאר דזה היו דאורייתא משום ציון קדשים דמקרא נפקא דאין נוהגין ציון דגזר שאין הנחתן להקדש, ומכירה בליטרט היו ציון קדשים, וממילא לא שייך צוה כלל לנטל, דמה שאסור מן התורה מה ציטול שייך צ"ו, וכן מלאכה צמוש"מ, הלא יש שיטת שמלאת חוש"מ דאורייתא, ע"י תוס' מו"ק צ"ו. ד"ה משקין, ודף י"א: ד"ה אפילו, והגיגה י"ח ד"ה חולו, וע"כ כ"ב. ד"ה תיפוק, ע"ש. ולשיטות אלו לא שייך שום התרה דאין הטעם כלל משום שיהיו עוסקין בתורה, דזה הטעם הוא רק למ"ד מלאכת חוש"מ דרנצן, כמנובאר בתוס' חגיגה י"ח הכ"ל. וממילא אי אפשר הי' לו לר"ב בר מנחם להתיר כלל דהא בני דורו גדולי שהיו חולקים עמו דהרצה מגדולי דורו סברו דאין זה משום תקנה וגזירה אלא איסור דאורייתא יש כאן, ועצ"כ דמה שאומר אולי הי' מי שימנה עמי, כלומר, אולי היו הכל מסכימים דאין כאן איסור דאורייתא אלא מה שאסור הוא משום גזירת חכמים הייתי מנטל את הגזירה לאחר שנעשית לתקלה ככ"ל.

מנהג שטעמו במ"א מותר לבטלו.

אולם מה שכתב הרמז"ם: והנהיגו מנהג, כלומר שגם מנהג אין לנטל אפילו לאחר שנטל הטעם של המנהג, נר"ך עיון מהא דחולין ו: התירו עליו אחיו וציתו לזניו אמרו לו מקום שאצותיך ואצות אצותיך נהגו צו איסור אתה תנהגו צו היתר, דרש להן מקרא זה וכתת נהג הנחשת — אף אני מקום הניחו לי אצותי להתגדר צו. ותקשי אידך הי' רבי יכול לנטל מנהג של איסור, אפילו נאמר דהטעם של אותו מנהג כבר הי' צטל צימיו רבי, ונפרט דרבי לא אמר דמשום שנטל הטעם הוא מנטל את המנהג אלא משום מקום הניחו לי אצותי, וא"כ בכל תקנה ובכל גזירה יאמר צ"ד האחרון מקום הניחו לי אצותי.

וגראה דהרמז"ם ז"ל דקדק בלשונו וכתב: והנהיגו מנהג, לומר, לא מנהג שפיש מקום שצטל שכך נהגו סתם אלא שהנהיגו חכמי הדור לאותו מנהג והכריחו לנהגו כן אז הרי כמו תקנה שתקנו כשאין לנטל אלא א"כ גדול נחכמה

לו לצ"ד לסתור מה שהולילו הקדמונים נאמת מהי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, אלא צא לומר שאם אירע צצ"ד עשה כך, והשאלה היא למי יצית היחיד או העם, להפסק של הצ"ד הקדום או להפסק של הצ"ד העכשווי, ועל זה אומר הרמז"ם ז"ל, שאם הצ"ד יפסקו נגד דין המפורש נהדיא בתורה, כגון שיתירו את החלב או את הנבילה, אז גדולי שאין לנו לשמוע להצ"ד העכשווי, אלא אם הוא דבר שאינו מפורש בתורה נהדיא והוא נלמד על ידי אמת מהי"ג מדות, אז על היחיד ועל העם לשמוע למה שפוסק הצ"ד צנימין שנאמר אל השופט אשר יהי' צימים ההם, אבל אין זאת אומרת שמתיר לו להצ"ד ונפרט להצ"ד שהוא קטן נחכמה ונמנין מן הראשון לעשות זאת, וצ"ד העושה כך עובר על ועשית כאשר יורוך ואסור לעשות כן מקרא דשנון לכס להליכס ככ"ל. אלא שהלשון צהרמז"ם הכ"ל: „ה"ו סותר ודן כפי שגראה צנימיו" נר"ך תיקון ואולי נר"ך להיות אפילו ה"ו סותר ודן כפי מה שגראה צנימיו, חייב לשמוע לדצריהם שנאמר וכו'. הגם שאין מדרכי לנסח נוסחאות, אבל כל כי הא, שהוא להזק את היסוד העקרי שנתורה שצטל פה, גדולי ראוי ונכון לאוקומי גירסא, ונפרט שמקור לדראה זו הוא צר"ה כה: ואומר ונאח אל הכהנים הלויים ואל השופט וגו', ואומר אל תאמר מה הי' שהימים הראשונים היו טובים מאלה, ופירשו בתוס', ולכך יש לשמוע לראשונים יותר מן האחרונים אל תאמר כן דאין לך אלא שופט צנימין, ע"ש. מנובאר דהדרשה מתיחסת אל היחיד שימנע ויקבל הציית מה שאומר השופט אבל לא צא לומר כלל שמתיר לו להשופט לשנות את הדין המקובל מקודם.

וכן מטיין דברי הרמז"ם ז"ל צהקדמתו לפי המשנה צסוף ד"ה החלק השלישי הדינין שהולילו על דרכי הסברה, שכתב: ואין לנו ספק כמו כן צמה שנחלקו צו אחרי שאינם כמו שחמי והלל או כמו שהוא למעלה מהם שהצ"ה לא צוטו צעבודתו על ענין זה אבל צוטו לשמוע מחכמי הדור כמו שאמר אל השופט אשר יהי' צימים ההם, עכ"ל. ע"ש. מתנבאר דאין המקרא הזה מתיחס אל הצ"ד אלא אל היחיד או הצבור המחויבים לשמוע לדברי הצ"ד צנימיו.

תקנה שנהפכה לתקלה אם מותר לבטלה.

והנה הרמז"ם ז"ל כתב שם צהלכה צ, צ"ד שגזרו גזירה או תקנו תקנה והנהיגו מנהג ופיש הדבר צכל ישראל וכו' הטעם והסנה אין הצ"ד שלאחריו יכול לנטל אלא א"כ גדול מן הראשון נחכמה ונמנין. והראצ"ד ז"ל השיג מעטור שוקי ירושלים צפירות, שהראשונים תקנוה וריצ"ו צטלה אחר החורצן תפני שנתצטל הטעם, וכבר כתבו המפרשים לתרן דברי הרמז"ם ז"ל, דכוונתו היא שאין כח ציד צ"ד האחרון לנטל אפילו לאחר שצטלה הסנה היינו דוקא כשאין צורך לנטל, ואם תשאר הגזירה או התקנה כמו שהיא לא יהי' זוה לא תועלת ולא הפסק, אבל כשי' תועלת לנטל את התקנה אז מותר לנטל דצבר שהטעם והסנה צטלה, וכן משמע צנהגות אצריי צריש כתובות דצבר ציטול הגזירה צשעת הסכנה, דאין צוה משום אין צי"ד יכול לנטל וכו' דכיון דנשתנה הענין מכפי שהי' צימיו הראשונים ואולי הי' המצב העכשווי צימיו הראשונים לא היו נחרים, ע"ש. ולכן ציטל ריב"ז את התקנה לעטר שוקי ירושלים צפירות, משום צימיו אחר החורצן היתה מן האורך לנטל כדי שיתאצלו על ירושלים, ונאמת משמע כדברי הרמז"ם צירושלמי שנת רב, גצי סנדל המסומר, שהקשה: מכיון שעבר השמד יהא מותר, ומשי לא עמד צ"ד וציטל, כלומר, אותו צ"ד שגזר לא ציטל ועכשיו אין צידינו לנטל אע"ג שכבר צטלה הסנה, ע"ש. והיינו שלא היתה נחיות לנטל דברי הראשונים.

וע"ז סנרא זו דהיכי דהגזירה של הראשונים היתה לפנינו לשם סייג וצנצור שנים התהוה הגזירה זו לתקלה מותר לו

תשס. (א) ר' יהושע אמר שנה אדם ב' הלכות ביום וב' הלכות בלילה ועשה מלאכתו כל היום פאילו קיים (ב) כל העולם כולו ובת' פעמים (דברים ו ז, שם יא יב) ובשכבך ובקומך למה אמר ב' הלכות ביום וב' הלכות בלילה כנגד ב' פסוקים (יהושע א ח) והגית בו יומם ולילה (תהלים א ב) ובתורתו יהנה יומם ולילה הרי ב' יומם וב' לילה כיון שאמר (יהושע א ח) לא ימוש ספר התורה הזה מפיך הרי ריבה והגית בו יומם ולילה [א] ואין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט כמו שאמר ר' יהושע.

תשסא. (א) ולעיתא בתרא מ' זימנין כל דבר תורה שאדם ירא פן ישכח יאמר אותו מ' פעמים. (ב) הקיש ג' קלי עולם לג' אבירי עולם ללמד שבית דינו של גדעון ושל שמשון ושל יפתח שקולים כנגד משה ואהרן ושמואל ולא עוד אלא סמך הגדולים מכאן ומכאן והקטנים באמצע הקיש קלי עולם כשמתכוונים לשם שמים וכשעושין על פי הצדוקים לפי (ג) שהקב"ה לב שאינו פקחין לדעת כלב פקחין שהיו כדורות הראשונים שאם לא תאמר כך יכול כל דוד לומר למה לא נבראתי בימים הראשונים שהיו חכמים גדולים והייתי לומר תורה הרבה ואומרים לו מה איכפת לך אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים ובשלא ישב בטל אלא יהנה כל עת כשיבול אע"פ שאין לבו הריף כל כך.

תשסב. טוב לאדם שיעסק ויהזור עם אותם שאינם יודעים כל כך כמותו כדי שלא ילכו בטלים משיחזור עם חבריו הרומין כמו שאמרו (א) המלמד בן עם הארץ תורה מכבול גזירות (ב) ור' פרידא היה אומר ארבע מאות פעמים לתלמיד כי זה דומה למת מצוה שאין לו עסיקים לחזר עמו ואם יש לו חבר לחזר עמו אינו זקוק לו אם הוא עשיר אומר לו (ג) וקנה לך חבר ואם אינו כחפצו יהזור עמו ואע"פ שמפסיד עמו מתורתו מתקיימת בידו.

תשסג. מעשה באדם אחד שהיה מחזר עם בני עניים והיה הולך אחריהם ומחזר עמהם ג' פעמים בכל יום. **תשסד.** זקן תלמיד חכם היה ומעולם לא נבח בו כלב פעם אחת נבח בו כלב הלך לאשתו ואמר לתקן לו תכריכין לא היו לו ימים מועטים עד שנפטר: אמרו עליו שהיה רגיל במקום שהתינוקות היו רגילין ללכת לבית רבן היה מחלק להם פירות ואגוזים כדי שיעסקו בתורה ובשעומדין מבית רבן היה נותן להם פירות ואגוזים ושאל להם מה היו לומדים והיו [א] עוסקין בתורה בשביל זה לא נבח בו כלב.

תשסה. (א) מצוה שאין לה עוסקין יעסק בה האדם ויכפלו שכרו ואע"פ שאמרו (ב) העוסק במקרא מידה ושאינה מידה פעמים שגדולה יותר מן עסק התלמוד כגון שיש עמי הארץ או אחרים שאין עוסקים בתלמוד והילכית ושומעים מפיו מקרא שאם לא היה מלמד מקרא לא היו לומדים כלל לא תלמוד ולא מקרא ויש פעמים שאסור כגון שאין מומחה בעיר ובקי באיסור והיתר לכך טוב שכל עסקו יהא בתלמוד וזוהו (ג) ושם דרך לשום לב למידות שהקב"ה חפץ פעמים שבמידת המקרא טוב לעסק ופעמים להפך שאם באה לו מצוה עוברת שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים הרי (תהלים קיט קכו) עת לעשות לה' הפרו תורתך ואי אפשר על ידי אחרים לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו ואם אדם שאינו בן תורה והוא לא קיבל לתלמוד ואחיו בן תורה הרי זה שהוא עם הארץ יותר טוב שיעסק בדרך ארץ שיפרנס את אחיו ואחיו ילמוד ואם היה

משנת אברהם

ולא נמלא פסול, דכתב: וכן לחם הפנים שנאפה מערצ שנת ואם יפסל אין חילוף והשלטן עומד ריקס עד שנת הנאה, משמע דלא קי"ל טפחו של זה וכו' דל"כ אם הלחם יפסל לא ימשוך את הישנה ואינו עומד ריקס, אלא דאפשר דאם אינו חדש דמי כמי שעומד ריקס (אלא דדנרי רש"י הנ"ל נריכיס ציבור דהא מפורש צירושלמי שקליס רג, לחם פנים אפילו פסול, ע"ש, ואכ"מ). אצל לעולם קי"ל טפחו של זה צתוך טפחו של זה, וממילא גם לענין לא ימיש הכוונה לעולם גלי שום הפסק, לכן כתב דנינו דאפילו רצנן דתוספתא הנ"ל מודים בכלן משום דהוי ריבוי אחר ריבוי.

וראה בסיומן... שפלטתו צענין זה אם הלומד יתר מכשעור שתי הלכות מוקיים מנות עשה דאורייתא או לא, וכנראה הנוסח הנכון דנרי ר' יהושע כאן הוא, "כאילו לוד כל היום כולו", הרי מפורש דהמלות עשה דאורייתא הוא שילמוד כל היום כולו, דל"כ מאי רצותי דכל היום כולו.

סימן תשס"ד

(א) עוסקין התורה וכו' יש לפרש דשלמו לו מן השמים לאותו זמן תלמיד חכם מדה כנגד מדה, בזכות מה שקיים ושנחם דכתיב גבי לימוד תורה, נתקיים אללו ולכל בני ישראל לא יחרץ כלל לשונו, פיר' רש"י לשון שנון לא ישק, ע"ש.

לב שאינו פקחים בדורות האחרונים כלב פקחים שהיו בדורות הראשונים.
 תשסב. (א) בי"ב פ"ה א'. (ב) עירובין נ"ד ב'. (ג) אבות פ"א מ"ו. תשסה. (א) כעין זה לעיל סי' תקפ"ו וסי' א'. (ב) בבא מציעא ל"ג א'. (ג) מועד קטן ה' א'.

ונמנין, אצל שם דנדר צית שאן לא הנהיגו חכמי ישראל את המנהג, אלא שצנתיו של רבי נהגו איסור דנדר, כלומר, אחזו את המנהג הזה נידם, והתמירו על עמם, אצל לא שהיתה הכרזה ותעמולה להנהיג את המנהג הזה בישראל דלז' אי אפשר ה' לרבי לנגול את המנהג הזה.

סימן תש"ם

ביאור המושגים: "תמיד", "לא ימוש".

[א] ואין ריבוי וכו'. צנחנות צ"ע: א"ר אחי מדנרי של ר' יוסי נלמוד אפילו לא שנה אדם אלא פרק אחד שחריט ופרק אחד ערבית קיים מנות לא ימוש, ע"ש. הולס זה דוקא אליבא דר' יוסי, אצל חכמים סוגרים שם בתוספתא פ"א טפחו של זה צתוך טפחו של זה כדי שלא ילין שלטון בלא לחם, משמע לדנריהם אינו מתקיים קרא דלא ימוש אלא בשונה ממש כל היום וכל הלילה, וכן ציומא ז: דפריך מאי תמיד אלימא תמיד על מלחו מי משכחת לה מי לא צעי מיעל לבית הכסא ומי לא צעי מיינס, משמע דינו תמיד הוא ממש גלי שום הפסק דל"כ מה מקשה מי משכחת לה, הא כשגושא רק מעט ציוס מועט צלילה מתקיים מקרא דתמיד, אלא ע"כ דגם הלי סוגיא אלול כרצנן דסנרי בתוספתא טפחו של זה צתוך טפחו של זה. והגם ללכאורה מרש"י יומא כ"א ד"ה

תשס. (א) מכילתא בשלח מסכת ויסע פרשה ב'. (ב) צ"ל כל התורה כולה ועיון מנחות צ"ס ב' ובילקוט תהלים רמו תרי"ד מה שהביא מהמדרש בשם ר' יהושע וצ"ע.
 תשסא. (א) ירושלמי עירובין פ"א ה"א ועיון בבלי ברכות כ"ח א': תנא מניה ארבעין ומנין. (ב) בבלי ראש השנה כ"ה א'. אבל לשון רבנו הוא מהירושלמי ר"ה פ"ב ה"ה. (ג) צ"ל שאצל הקביה

ראובן עשיר ואינו יכול ללמוד כי לבו קשה להבין וגם ישכת ושמעון אחיו חכם בתורה אם שמעון יאמר לראובן תן לי כסף שארוייה בו ואם ראובן [א] חפץ להבין לו [ב] מוונות מצוה שלא יתן כסף בידו כדי שלא יבטל מעסק תורה.

תשסו. (א) תני ר' שמעון בן יוחי אם ראית את הבריות שנתייאשו וירחם מן התורה עמוד ותחזוק בה ואתה מקבל שכר בולם מאי טעמא הפרו תורתך עת לעשות לה' וכן אם רואה אדם שנתייאשו מן מסכתא או מן סדר או מן מדרשים יתחזק באותם דברי תורה שאין להם עוסקים וכן במצות שאין עוסקין בהם יעפוק בהם ויקבל שכר כולם כי מצוה שאין לה דורש הרי היא כמת מצוה לכן דרוש אותה ומסכתא ומדרש שאין דורשין אחריהן ואין עוסקין בה רדוף אחריהם ועפוק בהן כי מביאין לדון על דברי תורה שאין עוסקין שנאמר (קהלת יב יד) יבוא במשפט על כל נעלם שהמצוה מקטרגת ואומרת מה גרועה אנכי שנעלמתי מכל וכל וכתוב (שם ז יח) כי ירא אלהים יצא את כולם לכך כל מצוה ומסכתא שאין להם עוסקין יעפוק בהם אדם ויקבל שכר גדול שזה דומה לאיש נכבד שבא לעיר והכל מכבדיו אותו ואם אחד אין מכבדו אין ניכר כבוד עם ואם הולך הנכבד לעיר אחרת ואין מכבדיו אותו וזכא אחד ומכבדו הרי זה [א] משובח מכולם.

תשסז. (א) התלמוד [א] קודם למעשה כהדא דר' אבהו שלח בריה לר' חנינא בטבריא שלחון ואמרין ליה גמיל הוא חסד. שלח כתביה לבריה המבלי אין קברים בקסרי שלחתיך בטבריא כבר נמנו בעלית בית אריס כלור התלמוד קודם למעשה רבנין דקיסרין אמרין הדא דאת אמר' כשיש שם מי שיעשה אבל אין שם מי שיעשה המעשה קודם דלמא ר' חייא ור' אמי ור' אמי עניין... (ב) אמר לון אן הויתון אמרין לו גמלון חסד אמר' לא הוה תמן חורנין אמר ליה מגיר הוה.

תשסח אדם אחד שהיה בכית אחד [א] שהיה שלשה אוכלין על שלחן אמרו לו אכול עמנו ותשמע ברבת המון ביומון אמר להם אתם מאריכין על השלחן ומדברים דברים בטלים ואני אוכל במהירות ומיד אני עוסק בתורה.

תשסט. מי (א) שאכל ילך ר' אמות אפי' אם לומד (ב) ויקרא יח ה) וחי בהם ולא שימות בהם.

תשע. אם ילד שעשועים כי מדי דברי בו (ירמיה לא יט) [א] והלא אמרו (א) כל זמן שאדם מרכה שיחה עם האשה או עם אשתו בטל מדברי תורה ואין אומרים כי מדי דברי בו אלא מדברי תורה שנא' (משלי כג טו) בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני מהו גם אני גם אני אהיה חכם המהבים את רבו ועוד אדם שהוא בצער ואין לבו יכול להבין מפני הצער מעט יסיר צערו על ידי חילוף ואחר כך יעפוק בתורה ועוד לב שהוא בצער כשבת ידבר עם הנער לבטל ולהסיר תוגה מלבו ואל יטייל עם הילד בבית הכנסת ולא ינשק.

תשעא. תלמוד חכם שאינו יכול להתאפק מלהרהר אחרי דברי תורה כשהוא בכית חכמה אם יש לו בנים קטנים יביאם שמה עמו ויהיה עפוק עמהם ולא יהרהר בדברי תורה ולא הירחורים רעים ואם ירא פן ירגילם ויבטלוחו כשיעפוק בתורה או מי שאין לו בנים (א) אם צריך לשום חשבון במעות היאך נשא ונתן לחשוב או שום דבר שבכית אל יחשוב אותם אלא

משנת אברהם

סימן תשס"ה

סימן תשס"ז

יותר מצוה לפרנס ת"ח מאשר להחזיקו.

(א) משובח מכולם וכו', כלומר, היחיד שצריך אחרת משונות מהרצים שנהעיר הראשונה, כי הרצים עשו מלוה ולכל אחד חלק צלותה המלוה, אולם צריך אחרת היחיד עשה כל המלוה.

(א) חפץ להבין וכו'. הגם שהמעלה הראשונה נלדקה היא להחזיק ציד המדך שלא ינטרף לצריות, רמז"ס פ"י ונת"ע, לכל זאת אומר רבינו דנצינל ליתוד התורה יותר מלוה שלא להחזיק ציד אחיו אלא יתן לו מוונותיו כדי שילמוד תורה. ואין להקשות דל"כ נמלא דת"ח נפסד ועם הדרך נשכר, דנע"ה אחרת יש מלוה של והקזקת זו הקודמת נלדקה ולת"ח אין להחזיק זו ע"י המלאת לו כסף להרווחה כדי שלא ינטל מת"ת, דשאלו ת"ח דלימודו צתורה שיהי הרצה יותר מאשר ירויח הוא נמסחרו לכן טובה גדולה היא צעדו שמכיניס לו מוונותיו כדי שיוכל ללמוד.

סימן תשס"ז

(א) קודם למעשה וכו' ראה סימן...

סימן תשס"ח

(א) שהיו שלשה וכו'. משמע דוקא אם היו שם ג' לזימון בלעדי הרציע, אבל אם ג' אוכלים על שלחן אחד אין לאחד מהם רשות להפרד ולנטל חונת הזימון שכבר חלה על כולם כדי שיוכל לומר לליתודו. **[ב] אלא.** מקורו צמד"ר ויקרא, הוצא צרש"י ירמ' ל"א-י"ט, די דנורי שנתתי צו שלימדתי תורתי לרחם עליו.

סימן תש"ע

(א) והלא אמרו וכו'. צדפס סימן תתקמ"ט: והלא אמרו ושיחת הילדים מולין את האדם מן העולם אלא

תשס"ט. (א) שבת מ"א א' בבא מציעא ק"ג ב. (ב) יומא פ"ה ב'. תשע. (א) אבות פ"א מ"ה. תשע"א. (א) כעין זה כתב רבנו יונה בספר היראה כי ירגיל עצמו שם בחשבונות.

תשס"ט. (א) ירושלמי ברכות פ"ט ה"ז. תשכ"ו. (א) ירושלמי פסחים פ"ג ה"ז ועיין בבלי קדושין מ' ב'. (ב) צ"ל למיתו גבי ר' אלעזר אמר.

בבית הכסא כדי [א] שלא יחרהר אחר דברי תורה הרי נשחא במקום טחור יעסוק בתורה נמצא מרויח שעה לתורה וניצול מעבירה.

משנת אברהם

ג"ד שהותר האיסור מפני פק"נ אז יש האיסור של לפני עור מפני שהכשיל את עצמו דגדר שהיה זקוק לנצל לידי דחיית האיסור, לכל זאת לא ידעתי וקודם שיש לפני עור צהאדם עצמו, ומה גם לשיטת הג"ח הוצא צמ"א סימן קס"ט"ו דננותן פת למי שלא ינרך עליו ליכא לפני עור מפני שנשעת הנתינה אין כאלו איסור ומה שלא ינרך עליו אח"כ נשעת אכילה אין הנותן אחריו, ולא דמי למי שנותן פת למי שלא יטול את ידיו שיש איסור מיד נשעת הנתינה, ע"ש. וכל שכן הכא דאם נאמר שלאחר כך יהי' האיסור נדחה משום פק"נ ולא יהיה איסור כלל א"כ נשעת שהכנים עצמו לידי הדבר שוניחו להיות זקוק לדחיית איסור, כעין הדגון של הריב"ש הג"ל צודלי שאין כאלו איסור של לפ"ע.

ואין לחלק ולומר דשאני התם שהאדם מתכוון לקיים מצות נדקה (עיין צפרי מגדים סס) אבל נעלמה יש נזה משום לפני עור, דהא חזינן דאפילו אלו הראשונים המפרשים נשעת דף י"ט הטעם דאין מפליגין נספיה ג' ימים קודם השנת משום דזיום השנת יהיה נסכנה וינטרך לחלל את השנת, והמאירי שם מסביר נשם הראשונים דהוי כאמתלא לדחות את השנת, ונכלל אויפן לא אמר מי שהוא שיש נזה איסור דאורייתא, אלא אין מפליגין נספיה וכו' הוא רק מדרבנן.

ועתה נעיין צהראיות שהניח הגאון הג"ל לסנתרו דהמכנים עצמו נסכנה וזקוק על ידי כן אח"כ לעשות איסור דאורייתא הוי אנוס ולא עבר איסור דאורייתא. ואלו הן ראיותיו: א. מהא דכתב הר"ן ז"ל צפ' נשעת שמים, דהנשענע שלא יאכל ז' ימים לא הוי נשעת שוא, אף דיהיה אח"כ נסכנה אשר תדחה את האיסור נשועה והוא יודע מראש נשעה נשענע שינטרך לעבור על השנועה, מכל מקום אין זו נשעת שוא משום דנשעה שיהיה נסכנה לא יהיה איסור כי הכל נדחה מפני פק"ג, הרי שהמכנים עצמו נענין שינטרך לנצל לידי דחיית איסור משום אנוס חסוד אנוס. והגאון הג"ל מדמה סנתרת הר"ן הג"ל למה שכתבו התוס' נחגיגה י"ה דאפילו מלאכת הו"מ דאורייתא מכל מקום המכוון מלאכתו נמועד הוי רק דרבנן. ומה שמתר מלאכת דבר אצד נמועד אינו אלא מתורת דמויה ולא מתורת הותרה, כמו מכשירי אוכל נפש ציו"ט דכתב הטור דהודחה ולא הותרה, משום דאם ה' אפשר לעשות מערב יו"ט אסור לעשות ציו"ט, לכן צאי אפשר לעשות מעיו"ט הודחה ציו"ט, כן נמי דבר אצד ציו"ט אינו מותר אלא מתורת הודחה משום דאי לא היה דבר אצד היה אסור, ולכל זאת המתכוון מלאכתו נמועד אינו עובר על איסור דאורייתא, משום דמה שיעשה מלאכתו נדבר אצד נמועד לא יהיה צו איסור, כי האיסור דאורייתא יהיה נדחה.

אולם הראי' מהר"ן נשנעות אינה דומה להגדון. ראשית הלא דעת הרמז"ס ז"ל דגם הנשענע שלא לאכול ז' ימים רופיין מלקין אותו ויאכל בכל עת שירצה, הוצא צהר"ן שם, ואפילו הר"ן לא כתב אלא שאין זו נשעת שוא, כלומר, שוא, הוא דבר שאי אפשר נמיאיות לקיים השנועה אפילו אם ירצה הנשענע, כגון הנשענע שלא יישן ג' ימים דאפילו ירצה לקיים שנעתו הרי זה אי אפשר, ולמרות רצונו יישן ואין הדבר תלוי בהנשענע, לכן מיד כשיאלה השנועה מפיו של הנשענע היתה שנעת שוא, ראה שם נשנטי הנצורים שכתב שאין אדם יכול להכריח את עצמו שלא יישן כי השינה קופפת על האדם שלא לרצונו, אצל נאכילה יכול להרעיז את עצמו כל מה שירצה ולכן תלה השנועה ע"ש. ומה שהוסף הר"ן לומר: ולכשיסתם תדחה שנעתו מפני סכנת נפשות, אין מכוונתו לתת צוה טעם ש מפני כן אין זו נשעת שוא, אלא כוונתו לומר למה דקיים שאפילו

נדברי תורה שנאמר נני אם חכם לנך וכו'. איתיה חכם זה המתחכם את רבו. ונוסח זה נכון יותר.

סימן תשע"א

(א) **שלא** יחרהר וכו'. והא דאמרינן צנחנים, לאונסו שאני, מכיון שידוע מוקדם שאינו יכול מלהתאפק כגון לחסוד השנועותיו כעין שכתב רבינו ואינו עושה אין זה נכלל אנוס. ועי' מה שכתבתי נמשכ"א חלק ג' דף ק"י: מדברי הריב"ש סימן קע"ב, ע"ש. וראה נס"ח ח"א סימן ש"ט, ובהשמעות לח"א דף שמ"ה, נדון המציא עצמו לידי אנוס. ודומה למ"ש רבינו איתא צמ"ר דשמואל ירחינאה למד חכמת הילך הכוכבים רק נשעה שהי' נמים ולא הי' יכול לעסוק נד"ת.

המביא עצמו לידי אנוס ועבר עבירה אם יש בו משום לפני עור.

והנני להוסיף עוד על מה שכתבתי נספרי משנת אברהם חלק ג' דף ק"י (נמילוחים והשמעות), חקרתי נדון אנוס, אם זה הגורם נעצמו על ידי מעשה להיות צאונס חסוד אנוס ואמרינן אנוס רחמנא פטרי' או לא, ואם הנאחי דברי הא"נ לקידושין ג' שהניח דברי הריב"ש סימן קע"ב נקהל שהחרימו שלא לשחק ועבר אחד ונכנס למקום שהיה הדבר קרוצ לודאי שיכריחו אותו לשחק ואח"כ היה נסכנה אם לא ישחק, והשיב הריב"ש דכיון שנעצמו נכנס למקום הזה אין זה אנוס, וגם הנאחי דברי החלקת יואצ נסוף ספרו ענף ג' ע"ש.

והבער חלקת יואצ כתב דהגם שהכניס עצמו לסכנה וגרם לעצמו את האנוס מכל מקום הואיל שנאמת אינו רוצה לעשות את העצירה אלא שמאכנסים אותו לכך חסוד אנוס ולא עבר על איסור דאורייתא נעושה את העצירה מחמת אנוס, אלא שנבר על לפני עור נמה שהכניס עצמו לידי סכנה, דנמה שהכניס עצמו לידי סכנה הכשיל את עצמו, ומה לי אם מכשיל את אחרים או מכשיל את עצמו, אצל על גוף העצירה אנוס הוא. ואת דברי הריב"ש הג"ל לא הביא.

והנה מה שכתב הגאון הג"ל דיש נזה איסור דאורייתא משום לפני עור לא הנצתי כלל, דא"כ כל אוכל נבילה ליתייב על לפני עור, דהא המאכיל נבילה לאחרים עובר אלפני עור, ומה לי אם מאכיל ומכשיל את האחרים נאיסור נבילה ומה לי אם אוכל ומכשיל את עצמו, ומעולם לא שמענו דהאוכל נבילה עובר אלפני עור, והטעם הוא פשוט דלפני עור אינו אלא צאדם אחר אצל לא נעצמו, דלפני עור משמעו שגורם לאחרים לעשות איסור אצל לא כשעושה את האיסור נעצמו.

ועוד דהחינוך סימן רל"ב כתב דלפני עור הוי לאו שאין צו מעשה ועי' נמשנה לחלק הלכות מלוה ולוה פ"ג. ויסוד הענין דלפני עור חסוד לאו שאין צו מעשה מוסנדר היטב נספר פני יהושע שו"ת ח"א חו"מ סוף סימן ט' להנעל מניני שלמה, משום דהקיסה של האחר נרמה, דאם לא יקח לא תהי' כאלו שום עצירה וממילא הנותן לא עביד מעשה ע"ש. ואם נאמר כג"ל שוב תקשי למה לפני עור לא הוי קוס ועשה הא משכחת שפיר נמעשה גמור נאזוכל נבילה.

ואם נחלק ונאמר דדוקא נאזוכל נבילה וכדומה לא שייך לומר דעובר אלפני עור משום דעל המעשה הזה הוא עובר על איסור יותר חמור שהוא המעשה וגם הגרמא לאיסור, כי נכלל מאתים מנה, אצל כשאין כאלו עלם מעשה האיסור כגון

אותו ככר זידים, היינו מלקות דהוי לאו שיז צו מעשה כיון דעל ידי מעשה השריפה אי אפשר לו לקיים את שבועתו, אבל אם הכניס עמנו לאונס שיכול עוד על פי טבע להחזיר הדבר, על כן כיון דלא לא הוי מעשה עזירה רק עכשו ועתה הוא מתחרט ואינו מזיד, ע"כ נראה לי שאינו חייב רק איסור מן התורה יש מטעם לפני עור, כך נראה לי עכ"ל (הנחתי כל דבריו כי יש לי לפלפל בהם).

וגם את הראי' זו לא אבין כלל, מה דמיון הוא לתחילתו בזדון וסופו שבגגה שאין לו דין מזיד, והלא גם דין שוגג אין לו, דגבי חטאת הוא דבר שבשעורין שכל השיעור לריד להיות שבגגה או נמזיד, אבל כאן אין זה דבר שבשעורין אלא אנו דנים אם עזירה זו נעשית באונס או לא, ומכיון שמדעתו הלך למקום שידע מראש כי יאנסו אותו מה יועיל לו חרטתו מעתה.

זמנה שכתב דדוקא מה שאי אפשר בדרך הטבע להחזיר המעשה נתחייב תיכף בשעת עשייתו, כוונתו בזה לומר: אבל דבר שאפשר להחזיר, אין הכשר עשייתו מתיחס אל המעשה, לכן מי שהכניס עמנו בזדון לתוך דבר שיהי' מוכרח לעשות עזירה משום אונס, אין הכנסה זו מתחייבת אל המעשה. אולם מדברי התוס' שבועות י"ז שכתבו דהא דלמר רב אשי אפילו לא שיהי' אלא כדי לפשוט וללבוש חייב ולא הוי לאו שאין צו מעשה כיון דתחילת הלבושה נעמשה ע"ש. הרי דגם דבר שאפשר ניד האדם להחזיר ומרפינן התחילה אל הסוף או הסוף אל התחילה, ממיילא נמי בנ"ד אמאי לא נשדי את הסוף היינו שעת עשיית העזירה אל מה שנתחילה הכניס עמנו לידי עשיית העזירה. וראה דריטב"א פ"ג דמכות בזה דרב אשי הנ"ל, ומ"ל ספ"ג מה"ל ביאת מקדש, ובאגלי טל מלאכת קוטר דף מ"ג.

צירוף תחילת המעשה לסופה.

ואפילו לפי המפרשים הסוגרים שכל תחילת המעשה הוא צהיתר וסוף המעשה הוא צאיסור אין המעשה של התחילה מתייחסת אל האיסור שבסוף ואין זה איסור שיז צו מעשה, ועיקר ראי' שלהם הוא ממה שכתב הרמב"ם ז"ל בה"ל מלכים ה"ח, דענין איסור דירה במזרים ו"ל: אינו אסור אלא להשתקע שם, ואין לוקחין על לאו זה שבעת הכניסה מותר הוא ואם יחשוב לישב ולהשתקע שם אין צו מעשה, כלומר, שמתר לחזור למזרים לפרקמטיא, ואם אח"כ חושב להשתקע שם לא חשב שהיי' מעשה, הרי דהגם הדירה להשתקע במזרים בזה לו על ידי הכניסה שהיא מעשה לכל זאת לא מרפינן המעשה אל האיסור, לכל זה נראה דנבדון דידן הכל מודים דלא מחלקינן צין תחלת המעשה לסוף המעשה, ודוקא התם דהכניסה היא צהיתר ואם יבא לפנינו וישאל אם מותר לו ליכנס למזרים אנו נאמר לו שמתר צלי שום סרך איסור, אבל כאן הלא מראש ידע שיהי' צבכנה ויהי' מוכרח לעשות איסור איך יבדוק את עמנו אח"כ כי אונס הוא. ואין הכי נמי אם יכנס אדם למזרים וידע מראש שיקיפו אותו לקבוע דירתו שם שיתחייב מלקות משום מעשה של הכניסה.

ובבב"ר נרדף להבין איך נאמר דהמציא עמנו לידי אונס חסוב אונס, מי עדיף זה מאונסא דשכית כדאמרינן שאני מנרש דאונסא דשכית הוא והוי לי' לאתנויי מעיקרא ומדלא אתני — אפסיד אנפשי' (צפ"ק דכתובות וצפ"ק דגיטין), וזה המציא עמנו לידי אונס נאמר דלא אפסיד אנפשי', אתמהא. וכי תעלה על דעתך דמאן דאמר אי לא אתינא עד תלתין יומין, ונשכר בסוף תלתין יומין, דזה הוי בכלל אונס. הגם דשכרות הוי אונס, כדאמרינן בכתובות ט"ז, והאי דלא עברו קמאי אתנוסי הוא דאתנוסו, פירש"י: שיכורים היו מאונס יין המשתה, וכן בניטין פ"ח, א"ל אנסי' מישתא, אנסי' מויכלא, אלא משום שהציא את האונס עליו על ידי אכילה ושתי' לא הוי בכלל אונס לנטול שום תנאי או מעשה. ונרשנ"ש מנבו של

יהיה צבכנת נפשות מפני הרענון לא נתיר לו אלא לאכול כדי להחיות את נפשו ולא יותר, ולכן השבועה חלה ואין כאן שבועת שא, כי בכל אופן השבועה תועיל שלא יאכל יותר מכשיעור, וזה מנואר שם בשלטי הגזורים. אבל כל זה לא נאמר אלא בשעה שאנו דנים אם זו היא שבועת שא, דלא אנו דנים אם יש מציאות שתחול השבועה או לא, וכן הדיון נשבע לאכול נבלה דהוי שבועת שא, משום דאין אפשרות שתחול השבועה, כי מה שאי אפשר מלד הדיון הרי הוא כאי אפשר מלד הטבע. אבל אין זה ענין כלל לנ"ד של אונס, דמתבאר היטב כדברי הרמב"ם שאין אדם יכול לפטור את עמנו בטענת אונס ולומר מה חטאי ומה פשעי הלא אנוס אני, בשעה שהיא עמנו הכניס את עמנו בתוך האונס.

ומה שהציא הגאון הנ"ל דמיון ממכיון מלאכתו נמועד שכתבו התוס' בתנינה י"ח דאפילו אם מלאכת חו"מ דאורייתא מכל מקום מכיון מלאכתו נמועד אינו איסור דאורייתא, לא זכיתי להבין כלל, דאיך נאמר דהתורה אסרה צאיסור „לכוון" בחול שיעשה מלאכה ציו"ט צדבר אבד, אנו אם יתבונן בחול לעשות מלאכה שלא צדבר ציו"ט יהי' סרך של איסור דאורייתא על מה שכתב, הלא לא מנינו בתורה איסור על המתשנה, והחושב בחול לעשות מלאכה בשבת לא עשה שום איסור דאורייתא, ואלא מה שיעשה המלאכה בשבת יהיה האיסור משום עשיית מלאכה בשבת ולא משום שהשב, ואיך תסיק אדעתך שיהיה איסור דאורייתא במכיון מלאכתו נמועד, וזה הוא שכתבו התוס' שם שאין איסור דאורייתא במכיון מלאכתו נמועד משום דשעה שהוא עושה את המלאכה הוי דבר אבד, ואלא שהי' יכול לעשות את מלאכה זו מקודם והוא התכוון להניח את עשיית המלאכה עד יו"ט שיהיה דבר אבד, אין בזה איסור דאורייתא כי איך יהי' איסור מן התורה על המתשנה, אבל במכניס את עמנו לידי אונס הלא בשעה שאנו דנים אם לחייבו או לפוטרו משום שהוא אנוס אי אפשר לומר שהוא אנוס ואינו רואה נעשייתה כי הלא ברזון הכניס את עמנו לידי אונס ומה שייך לומר בזה שהוא אנוס, ואינו דומה למלאכת חו"מ שאנו דנים אם זה הוא דבר אבד ואין אנו דנים כלל אם הוא סיבב הדבר שיהיה דבר אבד, ודו"ק.

לענין דבר אבר אולינן בחר השתא.

וסברת התוס' הנ"ל בתנינה דלענין דבר אבד אולינן דוקא צתר השתא, כלומר, אין אנו דנים על מה שזה התכוון מקודם אלא אם עתה הוא דבר אבד מותר לעשותו, יש להסביר ביותר על פי מה שהקשה הטורי אבן צבנני מלאים בתנינה י"ח, מה' דקיי"ל צפ"צ דבניה אביצא דצ"ה דאמרינן מתוך שהתורה לצורך התורה נמי שלא לצורך א"כ איך משכחת שיהי' איסור דאורייתא נעשיית שום מלאכה בחו"מ, נימא מתוך שהתורה לצורך מלאכת דבר אבד התורה נמי שלא לצורך דבר אבד, ומתרץ, לאחר שהאר"ך בענין זה, דגבי מלאכת חו"מ לא אולינן אלא צתר השתא וכיון דהשתא אין כאן דבר אבד אסור מן התורה ולא אמרינן הואיל אילו הי' כאן דהיתר ע"ש, וממילא נמי לא אפשר לומר דמלאכה שהיא עכשו דבר אבד יהי' אסור משום שזה העושה התכוון מלאכתו שתיעשה נמועד, משום דאולינן רק צתר השתא לכל פרטיו של ענין דבר אבד נמועד.

ב. הגאון נעל חלקת יואב וממה דבר זה לדין שבת תחילתו זדון וסופו שגגה (שבת ק"צ), דלא חסוב זדון, ואף צדודאי אם זירוק אחד מן להרוג אדם ונתחרט קודם שנהרג חצירו חייב כדאיתא בירושלמי שבת סוף פרק הזורה, אבל לא דמי כלל, דודאי מה שאי אפשר על פי דרך הטבע להחזיר המעשה נתחייב תיכף בשעת עשייתו, ויותר מזה מנואר בירושלמי פרק ג' שבועות הלכה ז' דאם נשבע לאכול ככר זו ואחר כך שרף

תשעב. אם המלך ברוב חיל ותפארת והנה הצדיק הלך לקראת המלך פעם אחרת לא יבטל למודו כדי ללכת לקראת המלך אבל אם שמע שהמלך יבא בחיל יותר [א] וכסבור גדול יותר הרי הולך ואם לאו לא ילך.

תשעג. טוב אחרית דבר מראשיתו (קהלת ז ח) אם לומד בשעת קציר ובציר ובשעה שהיה יכול להרויח ואינו עוסק או בריוח ועוסק בתורה (א) ואם לא יעסוק במלאכה זהו אחרית דבר מראשיתו אבל אם יש לו ממון הרבה רק שיהא ממונו ביד נאמנים להרויח יכול להתפרנס יותר טוב שיעסוק בתורה דבר אחר טוב אחרית דבר מראשיתו אם אדם מתאוה לאשה ויודע שהיא זונה או רגזנית הרי שקר כשם שנשמעת לו כך לאחר ואפילו צנועה היא הואיל והיא רגזנית לא יקחנה אלא יקה צנועה

משנת אברהם

ענין מנוון חייב מכה דינא דגרמי, כלומר חזל לענין עונש מיתה גם מדינא דגרמי אין לחייב, ע"ש. ולפי זה צרור דלדס שהכניס ענינו להאונס ועל ידי כך עשה עזירה שיש זה עונש של בית דין אי אפשר לחייבו, כי אין הגרמי מנטל את האונס, אולם צדיק שמים חייב. וצדיק שנת קי"ל ג"כ עשה הוא לאסור הא גרמא שרי (שנת ק"כ), אולם גרמי נשנת משמע מתוס' שם ד"ה מר סנר, לאסור ע"ש, ובכן אם מכניס ענינו להאונס שיהי' אנוס לעשות מלאכה נשנת, אפשר דהגרמי מנטל את האונס ומשנו כעושה מלאכה נמוז.

ויש להעיר מדברי התוס' צ"ק ע"א ד"ה וסנר לה, שכתבו נשם י"מ דלהכי קאמר דסנר לה כר"ש משום דר"ש קאמר נהדיא דחייב ד' וה' נדנר הגורם למנוון חזל ממאי דמחייב ר"מ נדינא דגרמי אין להוכיח שיחייב ד' וה' נדנר הגורם למנוון, ע"ש. אולי כוונת הי"מ משום דד' וה' הוא משום האיסור כדלמריקן צריש פירקין הואיל ונשתרת נחטא, ונענין של איסור לא אמריקן דגרמי חטון מעשה, וז"ע בכל זה.

עובדה תמיה מריי"ח ז"ל.

בשו"ת יבין וצועז, מנן בנו של השתצ"ן, ח"א דף כ"ד, הביא נשם רבותיו הנרפטים ז"ל, שמעשה היה בתלמודי ר' יהודה חסיד ז"ל, שהי' להם לעזור נמקוס סכנה והוא הזהירם שלא יעברו סם, ולא שמעו אליו, ויאלו עליהם ליסטים ונלוו מהם נהזכרת הסם. ואמר להם שאם לא יחזרו לאותו מקום הסכנה ולא יחזרו את השם שאין להם חלק לעולם הנא. וחזרו שמה ונהרגו ולא ראו להזכיר את השם, ע"כ חס הי' משום הונה את השם באותיותיו שאמרו נפרק חלק, עכ"ל.

הדברים הנ"ל מתמיהים מאוד. מדוע אסור להם להתלמידים של ר' יהודה החסיד להזכיר את השם להציל ענינם מהריגה, הלא אין לך דבר שעומד בפני פק"נ חוץ מוג' עזירות. ומה זה שזיוה אותם לחזור למקום סכנה, למקום שקרוז לודאי שיהרגו ולא להזכיר את השם. וכי כך היא מתורת תשובה להיות גורם לענינו הריגה נחורת תשובה על שהזכירו את השם נפעם הראשונה כדי להציל את נפשם.

והגם דכל העובדה תמיה מאוד ולא אדע ליצנה, ואין כל ספק שטעות סופר יש כאן, חזל זה צרור דקפידת רי"ח הייתה על תלמידיו שלא הי' להם להזכיר את השם דלא חטון אונס משום שהכניסו את ענינם נהאונס כי הלא הזהירם שלא ילכו לשם. ושמע מיהה מיהו דהמכניס ענינו לאונס אינו ככלל אונס.

סימן תשע"ב

(א) **וכסבור** וכו' צ"ל וכסבור גדול יותר וכן הוא נדפס.

סימן תשע"ג

[א] **הרי** שקר וכו'. כלומר, אל יחטון האדם הואיל שהוא מתאוה לאותה האשה הרי זה עד שהיא נת זוגו

השתצ"ן דף ס"ה יש קונטרס ארוך צדיק אונס ואין סוס רמו לאונס הנא לדס על ידי מעשיו. ע"ש כי שם קנן כל דיני אונס. **מי** לא אמריקן: ר' שמעון צר טרפון אומר נבועת ה' תהי' בין שיהם מלמד שהשנועה חלה על שיהם, פירש"י: שניהן נענשין זה שלא „דיקדק“ למסור ממונו ציד נאנון ונא לירי חילול השם (שנבועת ל"ט), ועי' תוס' שם מ"ז. הרי דהנס נשעה שנתן המלה את ממונו ללוה נהיתר גמור נתן ונס לא עלתה על דעתו שהלוה יכפור אלא משום שלא דיקדק הרי הוא נענש, מכל שכן צמי שמכניס ענינו לענין שידוע מראש שינטרך לעשות עזירה, שאי אפשר לו להצדיק את ענינו נטענת אונס (כמונן שאני מניא זאת רק לדמיון הגם שסם אין עונש בית דין אלא עונש שמימי, ואנו דניס על עונש על ידי בית דין).

גם מה שמחלק הגאון הנ"ל בין מכניס ענינו לסכנה ולאונס דיכול עוד על פי דרך הטבע להחזיר הדבר, אז מועיל תרעתו שלנסוף, ובין זורק חן להרוג את חנירו שאין תרעתו מועלת משום שאין נדרך הטבע שום אפשרות להחזיר את החן, ועל זה מניא מהירושלמי דסוף הזורק, אין אני יודע מה חילוק יש אם מכניס ענינו לאונס צני אדם יאנסוהו לעזור עזירה ובין זורק חן, הלא זה יודע מראש שלא יהי' לו שום אפשרות לדחות את האונס, ומה לי אם זה אונס צידי אדם או על ידי הטבע. ונש"ס כתובות ל"א מצואר שיש חילוק רק בין מני לאהדורי ובין לא מני לאהדורי, ומטעם זה אמריקן סם הזורק חן מתחילת ארבע לסוף ד' וקרע שיראין נהליכתו פטור שעקירה צורך הכמה, ומההיא שעתא אתחלה לה מלאכה, ועי' נתוס' שם ד"ה שעקירה, וראה נרש"י שנת ק"צ ד"ה אתחן לנכתא וכו' נדאופן שאין צידו לאחוז את החזל ולעכז את הזריקה כולי' שוגג הוא, כלומר, ואין אנו מתשנעין נמה שהוא מניד לנסוף, וכן נמי נצ"ד אין אנו מתשנעיס נמה שהוא מניד לנסוף, וכן נמי נצ"ד אין אנו מתשנעיס מה שהוא אנוס לנסוף.

גרמי באיסורים אם חשוב כמעשה.

ואלמלא דעת הרי"צ והאצני נזר הנ"ל שהנאיתי צריש נדרי, הייתי אומר ששאלה זו אם התניא ענינו לירי אונס או לא תלוי אם גרמי נאיסורין חטון כמעשה או לא. דזה צרור שהמכניס ענינו נהאונס כגון נהנדון של הרי"צ ש אין זה גרמא אלא גרמי (כלל הפחות) דכל שקרוז לודאי שניא הדבר, הוי לא גרמא אלא גרמי לכל הפחות, ועי' תוס' צ"ק כ"ז ד"ה חזיו דהרש, ולענין טיקין אמריקן נצ"ק כ"ז זרק כלי מראש הגג והיו תחתיו כרים או כסתות ונא אחר וסילקן או קדם וסילקן פטור, ופירשו נתוס' שם נשם רצ אלפס דטעמא משום דלית לי' לרצה דינא דגרמי, ולר"י נראה דגרמי נצויקין חייב אלא דזה הוי גרמא ולא גרמי. אולם המאירי נכנסהדרין ע"ז גני זרק חן ותרים צידו ונא אחר ונטלו ואפילו הוא קדם ונטלו פטור, כתב: וזע"פ ששני של קמא נענין הזורק כלים מראש הגג והיו תחתיהם כרים וכסתות וקדם אחר וסילקן כתננו לדעת רוב הפוסקים שהמסלק חייב, כנר נארנו שלכל

תשעג. (א) חסרון יש כאן וצ"ל: ולא יהיה לו מה לאכול הרי יותר טוב שבתחלה יעסוק במלאכה ואח"כ יעסוק בתורה זהו טוב אחרית

דבר מראשיתו, אבל כ"י.

שיאנה רגזנית ד"א טוב אחרית דבר מראשיתו הרואה את הנולד אדם אחר היה עני והיו הציבור רוצים ליתן לו מכוס של צדקה ולא רצה לקבל אמר אני אסרה מעיר לעיר כפחורה ולא אצטרך אמר החכם אם הדרך משובש אם תלך הרי יתפשוך וצריכים הציבור לפדותך לא חשש והלך ונתפש ופראוהו אמר החכם הרי לכמה שנים היה לך דיי פרנסה במה שפדאוך ועתה צריך אתה שיפרנסוך וגם לפדותך לכך טוב אחרית דבר מראשיתו אם מראשיתו טוב אז יהיה אחריתו טוב שמתחילה היה סבור עון הוא לקבל הצדקה ואילו היה מקבל לא היה נתפס.

תשע"ד. (א) פעמים שביטולה של תורה זו היא קייומה הרי (ב) אמר רבא כמסותא מנייכו לא תיתו קמאי בניסן ובתשרי כי (ג) אם אין קמת אין תורה ומה שאמרו (ד) דורות הראשונים שעשו תורתן קבע ומלאכתן עראי זה וזה נתקיימו בידן אלא דורות האחרונים שעשו תורתן עראי ומלאכתן קבע זה וזה לא נתקיימו בידן ואמר אבוי הרבה עשו כר' שמעון ולא עלתה בידן כר' ישמעאל ועלתה בידן הרי דר' יהודה קשה לאבוי ורבא אלא בימי ר' יהודה שהיו הפידים ולמדים לשמה וכל מה שהיו יכולים להעמיק לעשות רצון הקב"ה והיו בוסחים בו מספיק להם צרכם ומה שאמרו דורות האחרונים לא עלתה בידם לפי שהיו יכולין ללמוד בקבע ולא עשו. כשרואה אדם שיש לו פרנסה והוא יכול במלאכת עראי להרויח כדי צרכו אז לא יאמר אם אין קמת אין תורה ולא יעשה תורתו עראי ומלאכתו קבע אלא תורתו קבע ומלאכתו עראי ולא ישב בכל דגע אחר כי יותר מענישין את האדם כשיושב במל או עוסק בדברים במלמ' [א] שעוסק במלאכתו אע"פ שיש לו הרבה זכשרואה אדם שיש לו נאמן שיעסקו במה שיש לו והוא מאמינו או יעשה כר' שמעון בן יוחי לקיום (יהושע א ח) והגית בו יומם ולילה ולא יעסקו כלל במלאכה ואם יש לו נאמן ואינו רוצה לעסוק בשלו מפני שרוצה הנאמן לעסוק בשל עצמו [ב] אם כן יתן בידו למהצית שכר ולשליש אם יכול להתפרנס באיתו חצי הרויח שיוגע לחלקו ולא יתן את שלו לאלמים אפ"ל בפני עדים אבל החכם עיניו בראשו של דבר מה יוולד כסוף הרבר שמא צריך לבא לריו עמו אע"פ שיש לו עדים (ה) ויאמר אל תשיב לי אלא בפניהם מכל מקום צריך [ג] לעכב את התפילה עד שיעשו לו דין לכך ידע ויחקור תחילה שמא לבסוף יהיה עון ואל יאמר בעל כרחי הוא שאינו רוצה להיות נזקק אלי לפי שמתחילה גרם לפי שאמרו (ו) שבעה אינה זוח מבין שניהם לפי שלא היה לעשות שום משא ומתן עמו ולא שום עסק ואל יתן לאדם שחומד ממון ולא לאדם שהוא יודע שירחה אותו מיום ליום ולא למו שוברר לו שהוא נאמן אבל בני ביתו של הנאמן יש מהם שאינם נאמנים וחשודים ואם אין אדם יכול להרויח כחלק שמגיעו אז הוא יעשה בעצמו ועוד אם לא היה לו לפרנס אלא בני ביתו לא היה צריך לעשות מלאכתו קבע אלא שיש עמו יתומים אלמנות או עניים או זקנים שאינם יכולים לעמול או יעסקו במלאכתו קבע ואם הוא איש [ד] שמחדש מעמי תורה שאם יעסק בדרך ארץ לא יחדש ואין כיוצא בו בעיר אז התורה הכיבה והוא שימצא בעיר שיפרנסו את העניים שהוא מפרנס וביון שהאדם מוצא הצלחה וספק באומנתו (ז) אל יעזוב אומנתו ויתפוס באומנת אחרת אלא אם כן לא יכול בלא עון. ברא הקב"ה לבריות בלא עמל מוונת (ח) ולאדם הראשון שחטא בעמל שנאמר (תהלים ק"ד) מצמיח הציר לבהמה ועשב לעבודת האדם וכל מלאכת מצוה שאיפשר לעשות על ידי אחרים אל יבטל עסק תורה בעבורה אלא אם כן יהיה הילול השם אם לא יעשנה.

תשע"ה. (א) וכ"ל מצוה הבאה בעבירה על ידה מוטב [א] שלא יעשה המצוה כמו לשמח חתן ואם יש שם פריצים ויודע שכלא פריצות אינה יכולה להיות בלא הירחור או מלראות בנשים אל יהיה שם ואם יתכבד אדם בקלון חבירו שיש לו כבוד שאדם חשוב בסעודתו ולאיתו אדם יהיה בשת או יצטער שישב שם יהיה עון לבטל הסעודה וזה אע"פ שהלך היה לו בשת אלא שירא שמא יקעופם אם לא ילך שם. ישים אדם על לבו הרי אדם שהוא רחוק מבניו ובנותיו אם יתאוה לראותם או הם אותו או בשביל אשה ילך למרחוק אחריהם בשביל חיי שעה וכל שכן ללמוד תורה או אין תלמידיו יכולין לילך אצלו או שצריך לעשות שלום שצריך לרדוף שם שנאמר (שם לד טו) בקש שלום ורדפהו ואמרינן (ב) לרב לבא אחר התלמוד לעיר מקלט. **תשע"ו. מ"י** שהולך למרחוק ללמוד והדרך מסוכן כי יש ליספין הרבה בדרכים וגזולין וחומסין והורגין ותוספין אותו ומייסרין אותו עד שיפרוהו הקהילות על זה נאמר (קהלת ז טו) יש צדיק אבד בצדקו שהיה לו להמתין מעט רגע עד יעבור

משנת אברהם

וארבעים יום קודם יצירתם נת קול הכריז צמרותים נת פלוני לפלוני, כי שקר הוא לשבז כך, אלא הסתת הילך הרע הוא, כי איך אפשר שכך נגזר צמרותים הלא כתיב כי לא יבז שנט הרשע על גורל הגדיקים (סוטה ז').

סימן תשע"ד

(א) שעוסק במלאכתו וכו', כמתמרס גדולה מלאכה וכו' נדרים מ"ט: ירושלמי מעשרות פ"ד, ונמדרש הגדול פרשה י"ד איתא: שלא שרתה שכינה צישראל עד שעשו מלאכה ע"ש. ונתה"ל איתא תנאה לעשות מלאכה ציוני המעשה כדי שיצונו ציוס השציעי כדכתיב ששת ימים תעשה ומלאכתך וגו'. וראה אנות דר' נתן, אהוב את המלאכה, כשם שהתורה נתנה צנרות כך המלאכה נתנה צנרות שאלמר ששת ימים תעבוד וגו'. ונתחילתא בשלח, מי שלומד שתי הלכות שחרית וערבית ועוסק במלאכה כל היום כאילו קיים כל התורה.

(ב) אם כן וכו' שנדפס סימן תקק"ג: אלא ח"כ יתן צידו

למחנית שכר או לשליש, אם יכול להתפרנס צלותו שליש הרויח שיוגע לחלקו, טוב שלא יעסוק בו, כלומר צעמנו אלא ימסור ממונו ליד הנלמן לשליש ולרביעי. **(ג) לעכב** את וכו', כמנואר בתוס' קידושין ל"ג, נסם הירושלמי, וכן מפורש בצנחות מט: כפו ל"י אסיתא, וראה מ"ט צנתיסה. **(ד) שמחדש** טעמי וכו' ראה מ"ט צנתיסה צשיטת רבינו צדנר חידושי תורה.

סימן תשע"ה

(א) ש"א יעשה וכו'. ראה צמד"ר ראה, ולאדם אחר כי שמעת לקול אשתך. אר"י למה הדנר דומה למלך שאמר לעצמו אל תטעום דבר עד שאצא מן המרחץ, אמרה לו אשתו טעום אתה תצטיל הזה שלא יהי' חזקש ליתן לתוכו או מלה או מוריים וכו', נמצאת לומר דעצירה הראשונה היתה מנזה הנזה צעצירה והיא שגרמה מיתה לעולם.

ס"ז ב': שלא ישנה אדם מאומנתו. (ח) ברכות נ"ח א': כמה יגיעות יגע אדם הראשון. תשעה. (א) ירושלמי חלה פ"א היא: אין עברה מצוה. (ב) מכות י' א': (א) מנחות צ"ט ב' ולפנינו: והו יסודה. (ב) ברכות ל"ה ב'. (ג) אבות פ"ג מ"ג. (ד) ברכות ל"ה ב'. (ה) שבועות מ"א ב': אם אמר אל תמעיני אלא בעדים צריך לפרועו בעדים. (ו) שם ל"ט ב': מלמד שחלה שבועה על שניהם. (ז) עירובין

זעם ולא יגרום שיהרג שהרי שמואל אמר (ש"א טז ב) ושמע שאל והרגני ואין לומר (א) שלוחי מצוה אינן נזוקין במקום שמצוי הזיק שאני ועל זה נאמר (תהלים קי"ב קבו) עת לקשות לה' המרו תורתך ואם יתפשוהו שמא יעשו לו יימרוין שאינו יכול לטבול וימסור עצמו להשתמר או יגרום שיפדוהו הקהלות הרי מעלה עליו באילו גורם רעה לעצמו ולאחרים אמרו (ב) למה לא נתפרסמו שלשה הגבורים שמוותם לפי שמסרו עצמם למיתה בעבור לשאול הלכה על דוד הרי שאין למסור עצמו למיתה בעבור (ג) שנאמר (ויקרא יח ה) וחי בהם ולא שימות בהם ומה שכתוב (במדבר יט יד) זאת התורה אדם כי ימות באהל (ד) זהו באהל ביתו שחי צער תחיה ובתורה אתה עמל או בבית רבו (ח) כר' אליעזר בן הורקנוס שהיה אוכל כל מעדני עולם בבית אביו וקיים בעצמו (י) הוי גולה במקום תורה אשר שם נפשו בכפו (י) או חנניה בן תרדיון לכך אמר (ח) תמוה אני עליו אם לא ישרפו אותו וספר תורה עמו כי חפץ שימיתוהו ששעת השמר היה ובלא זה הוי יודעין שנמסרין להריגה אמרו טוב שימותו בשביל התורה ולא בדברים בטלים כמו שאמר לו (ט) יהודה בן פפוס אשריך שנלכדת על דברי תורה וכן (י) ר' יהודה בן בבא שמסר עצמו והנמכרים על השם שאילמלא שעשה בן נשתבחו דיני קנסות מישראל.

משנת אברהם

סימן תשע"ו

סמיכה בזמן הזה.

הרי מפורש כדנריו שזעמם העתיקו מושבם לחיות כדי שלא יהיו יכולים לדון דיני נפשות, כמו שפירש"י שם דליו דנין דיני נפשות חפילו צנסהדרין קטנה שכל עיר חלל צומן שהיתה סנהדרין גדולה נשינתה וצמקוס המיוחד לה והוא לשכת הגזית. ולפלא על הפני יהושע שלא שם עינו בצוחה סוגיא עגמה נע"ו הכ"ל.

וראיתי נהגות מהר"ץ חיות על מס' שנת ע"ו שהאריך נקושת התוס' ה"ל וצוקף דנריו כתב: ומה מלך ישמה לצני על המליכה אשר מלאתי דנריו הרמז"ס צשרים שהקדים לספר המלות סוף שורש י"ד שהניח למוד קדש על זה ממכילתא מפורשת: מנין שאין מומיתין אלל צפני הבית, ת"ל ועם מוצחי תקחנו למות, למדת אם יש לך בית אתה מומית, אם אין לך בית אי אתה מומית, ואם נאמר ג"כ מנין שתהא סנהדרין סמוכה למצנח היינו שאם אין יושגין צלשכת הגזית אין דנין דיני נפשות. ועי' ג"כ רמז"ץ נהגותיו למ"ע קכ"ג. ועי' שר"ת רלב"ח סוף קונטרס הסמיכה ותמצא דנריו הרמז"ץ מועתקים משובים נוכפי אשר הם לפנינו. וכן תדע כי דנריו המכילתא הללו אשר הניח הרמז"ס צשורש י"ד לא נמצא חללנו, וכבר הוכחתי במקום אחר שהמכילתא צלשון רבינו היינו ספרי זוטא אשר נאצד אחנו, עכ"ל. וצספר המלות הולאת הגאון ר' חיים הלוי, שורש י"ד הניח את דנריו מהר"ץ חיות הכ"ל, והגאון ה"ל העיר שהצרים נמלאים צמכילתא דרשנ"י הולאת הרב האפמאן מברלין.

וכפי המכילתא ה"ל הדברים כששועט, גלתה סנהדרין, גלתה ממש מלשכת הגזית, וצחיות הגם שהיו צבר הבית לא ה' להם סמכות לדון דיני נפשות. ומה שספרו נפסם על הסמיכה (סנהדרין י"ד הכ"ל), אינה סמיכה לדון דיני נפשות, כי זה אי אפשר, אלל לדון דיני קנסות. ולפי דעת הרמז"ס ה"ל אי אפשר ה' לקנצן את כל חכמי ישראל אשר צישראל לסמוך לכן מסרו המסמיכים את נפסם לסמוך צין שני הרים גדולים.

ולדעתי הפירוש צנריו הרמז"ס: ואלל הוי החכמים מטערים על הסמיכה על שלא ינטלו דיני קנסות אלל מפני צישראל, הוי מפחרים ואי אפשר ציסקימו כולס", אין הפירוש שזי אפשר הוי לקנצן אל מקוס אחד את כל חכמי צישראל אשר צארץ צישראל, כי זה אין מסתבר שלצנר גדול כזה יהי צחוק של אי אפשרות לקנצן כמה מלות חכמים הדרים צארץ צישראל, אלל הכוונה מפני צישראל הוי מפחרים, כלומר, מפחרים צדעותיהם ואי אפשר ציסקימו כולס לדעה אחת, וצרה זו מהלכת על פני כל הדורות שהעבודה הכי קשה היא להשאות את דעותיהם של כל חכמי צישראל, אם כמה חכמים אומרים כך, מיד אחרים מהחכמים תולקים עליהם. הלל רואים אנו שצוימו אנו אין לך צשום מפלגה שצעולס כל כך חילוקי דעות כאשר צינינו צין החרדים.

[א] דיני קנסות וכו'. צנסהדרין י"ג פריך נשתכחו נגרוסינהו אלל צטלו דיני קנסות. וצמאירי סנהדרין שם הניח דעת הרמז"ס צשם, כצתנו גדולי המהצרים" שאם הוי כל דיני ארץ צישראל וצחמיה צמעמד כללי והסכימו למנות דיינין ולסמכן, עושים. ויש להם אחר כן לסמוך אחרים ולדון דיני קנסות. ולל הוי החכמים מוטערים על הסמיכה על שלא ינטלו דיני קנסות אלל מפני צישראל הוי מפחרים ואי אפשר ציסקימו כולס, עכ"ל. והדברים מצוארים צרמז"ס ה' סנהדרין דיי"א, וצפיה"מ לסנהדרין פ"א. וכבר ידוע המחלוקה של מהר"י צי רב עס מהר"ר לוי' חצי צנדר הסמיכה צומן הזה.

וכמובן אין המדובר מענין סמיכה של סנהדרין צכל תוקפם, כי דנר זה אי אפשר אלל צומן שיש סנהדרין אלל המצנח, כלומר שיש לשכת הגזית ומצנח צנוי. וכן מפורש צשנת ט", ארצעים שנה עד שלא חרב הבית גלתה לה סנהדרין וישנה לה צחיות, למאי הילכתא, א"ר יצחק צר אצדיוני לומר שלא דנו דיני קנסות, דיני קנסות ס"ד, אלל אימא שלא דנו דיני נפשות. והתוס' שם הקשו הא צנסהדרין ילפינן דין זה שאין דנין דיני נפשות אלל צומן צבית דין הגדול יושב צלשכת הגזית מקרא דוקמת ועליה, מלמד שהמקוס גורס, והלל קרא זה לא כתיו אלל צזקן מומרא, אלל מללן דאין ציד סנהדרין לדון דיני נפשות אם אין צבית דין צלשכת הגזית, והניחו צתימה. והפני יהושע שם מפרש צצכיון העתיקו מושב הצ"ל מלשכת הגזית לחיות משום שלא רצו לדון דיני נפשות משום דנפשי רואחים כליאתא צצטטה פרק עגלה הערופה, ומסתמך על פירש"י צראש השנה ל"א, אלל שהתוס' הקשו מה לי אם ישבו צלשכת הגזית או צחיות, ועל זה מתרץ הפנ"י חזילא מילתא ליצב צלשכת הגזית ושלא לדון דיני נפשות לכן ישבו להם צחיות.

ולא הצנתי את דנריו הפנ"י הכ"ל, אם כדנריו צצממת הוי יכולים לדון דיני נפשות צחיות וכן הוי יכולים ליצב צלשכת הגזית, מה שייך לומר שלא דנו משום דנפשי רואחים, הלל חוצה מוטלת על הסנהדרין לדון דיני נפשות ולצנר הרעה אם יש אלל ידם ויש להם סמכות לזה ומה עגה היא זו ליצב צחיות אם גם צחיות יש להם סמכות לדון דיני נפשות וממילא מחויבים לדון דיני נפשות. וציותר לי לפלא על הפני יהושע שצמפרש דגם צחיות הוי יכולים לדון דיני נפשות אלל דלא זילא מילתא אם לא דנו, הלל מפורש אוחו מלמד עגמו צע"ז ח: אלל שלא דנו דיני נפשות מ"ט כיון דחזו דנפשי להו רואחין ולל יכלי למיך אמרו מוטב נגלי ממקוס למקוס כי היכי דלא ליחייב, כלומר, שלא לקייב את הרואחים, דכתיו ועשית על פי הדנר אשר יגידו לך מן המקוס ההוא מלמד שהמקוס גורס.

תשע"ו. (א) פסחים ח' ב'. (ב) בבא קמא ס"א א'. (ג) יומא פ"ה ב'. (ד) ברכות ס"ג ב': אין דברי תורה מחיימין אלא במי שממית עליה. (ה) אדר"ג פ"ו. (ו) אבות פ"ד מ"ד. (ז) עבודה זרה י"ת א'. (ח) גם זה שם. (ט) ברכות ס"א ב' וצ"ל פפוס בן יהודה. (י) סנהדרין י"ג ב'.

תשעו. אם יש תלמיד שאינו חפץ ללמוד לפני חכם בעירו מפני טירדות שיש לו בביתו חרי אמרו (א) לא מפל אדם זוכה אדם ללמוד אפילו יצא חוץ לארץ ישראל אבל אם הוא ילך חוץ לעיר וילכו כמו בן אחרים חרי (א) גורם רעה ומוצב שלא ילך ומעשה היה והעניש חכם הגורם שהפריד את התלמידים מעליו ואין זה דומה (ב) לתלמידיו שהלכו מרב חסדא לפני רבה כי טעו בדבריו.

תשעח. שני חברים או שני אחים או (א) אב והבן ויש להם מלאכה שאחד יכול לעשותה ואחד לעסוק בתורה אחר מהם כל מה שילמוד ישכח ואחד זכרן אותו שישכח יעסוק במלאכה והזכרן יעסוק בתורה ואם הזכרן בשלן והשכחן עסקן העסקן יעסוק בתורה.

תשעט. שני אחין ראובן ושמעון ראובן חריף ומפולפל וצריך ללמוד ושמעון אינו כל כך חריף ויעקב אביהם חפץ שילמוד אחר, ואחד יעסוק בצורכי הבית ישלח את שמעון ללכת לעסוק (א) בתורה.

משנת אברהם

מעם למה מסרו רבותינו את נפשם על הסמיכה של דיני קנסות.

ירושלמי ריש פ' וריש פ"ז דסנהדרין זימי רש"י ניטלו דיני ממונות (מישראל), לכל זאת הפוסק האחרון ה' האיגרתא ומערכתא, והכל משום כבוד הארץ.

ורבותינו מסרו את נפשותיהם על הסמיכה לסמוך את הסכמים כדי שיהיו יכולים לסמוך את תלמידיהם ולדון דיני קנסות, הגם שאין שום מנוח לדון דיני קנסות ואפילו אם נלמד שיש צוה מנוח אין המנוח הוא יותר גדולה מלדון דיני נפשות, ולכל זה אנו רואים שלדעת רש"י שהנאמתי לעיל בע"ז ה: עשו הסנהדרין כל טנדקי להפטר מלדון דיני נפשות ועל שלא תנטל הסמכות לדון דיני קנסות מסרו נפשותיהם ממש, משום שהזינו רבותינו שהעם לא יתחזקו את הדיינים והרצנים אם לא יהי' להם אילו סמכות פרטית, משום שבזמן שאין סמכות, כל אחד ואחד אומר שהוא הכי חשוב מהסכמים ורק אליו ראוי לשמוע, ודבר זה מרבה מחלוקת בישראל ומנטל ומחילין את החשיבות של חכמי ישראל מכל וכל. אחרת היא בזמן שיש חיבה מין סמכות להסכמים ואינם מדברים בשם עצמם אלא בשם אלו שהחשיבו אותם בסמכותם אז יש יראת הכבוד על פני אלו הסכמים ודרייהם מתקבלים. והואיל שבכך היתה נטייה הסמיכה לדון דיני נפשות, הסמיכה היחידה אשר נשארה היתה רק זו לדיני קנסות, ומי שהי' לו סמיכה זו הי' מפורסם לדבר סומכא גם בשאר המקצועות של הוראה.

חובת השעה לומר רבנות עולמית חרדית.

והנה האסון הלאומי שהזכיר הרמז"ס ז"ל שאי אפשר להניח את כל חכמי ישראל שצאריך לדין הסכמה אחת, לא סר מחמתו עד היום הזה. ומה גם עתה שהכל מסור בידי המפלגות השונות, וכל אחת ואחת נוטה צומה לעצמה, וכמעט אין אחד מחכמי ישראל שלא יהי' חנר לחצו מפלגה, וזוהר או צעקפיין חרי הוא סר למשמעת המפלגה שלו ומנהיגיה, ואין עוד דבר בעולם הגורם לפירוד הלצנות בין החרדים כפירוד של המפלגות, וזה הוא המוריד את כבוד החרדים והתורה עד דיוטא התחתונה ונותן אפשרות להפשטים צאריך ישראל ועוד יותר צארנות הגולה להתפשט ולכבוש את כל אשר קודש לנו ולאצותינו.

והעדר לזה שכל ענין הסמיכה לדון דיני קנסות אינו נשגיל החשיבות היתירה שצדיני קנסות, מפני שהוא ענין יותר חשוב או שצריך לזה אינו חכמה יתירה, אלא זה הי' מין טכס פרטי כדי להחשיב את הסכמים ולעשותם למצויינים ולמנהיגים אשר לדרייהם ישמעו בכל ענין, דהא חזינן דסמיכה זו הייתה רק צאריך ישראל ולא צחון צאריך כדלמרינן בסנהדרין י"ג, ואפילו אלו המוסמיכים שצאריך כשיאלו לחון צאריך לא הי' להם רשות לסמוך, ואין לומר דזה דהטעם משום דחכמי ארץ ישראל היו יותר גדולים מחכמי חון צאריך דהרי אותם חכמי ארץ צעמס לא היו יכולים לסמוך אלא צאריך, ונפרט דלענין חכמה חמרינן בסנהדרין ה' דנטילת רשות לדון דיני ממונות מועיל מהכא להסם, היינו מנצל לישראל ואינו מועיל מישראל לנצל דהכא שנט והסם וחוקק, ע"ש רש"י ותוס', אלא הטעם הפשוט שאין סומכין לאותה סמיכה לדון דיני קנסות רק צאריך ישראל, הוא נכדי שתהא להסמיכה חשיבות מיוחדת נכדה כי לשם כך נצאה כל הסמיכה. ומאלו ומעולם היו צני הגולה מכבדים ביותר את חכמי ארץ ישראל לא מפני חכמתם ותורתם נלמד, אלא כדי ליתן כבוד לצארנו הקדושה. ומפאת חשיבות וקדושת הארץ כל צני הגולה היו מעריצים ביותר את חכמי הארץ מאשר את חכמי ישראל אשר נגולה מצלי משים אס חכמי ישראל אשר צאריך יותר גדולים הם מחכמי הגולה או לא. וכדי לאיים את מי שהוא נגולה שיניית לדברי חכמי הגולה השתמשו בהאמצעי היותר מועיל, אייתנינא איגרתא ממערבא" (שנועות מ"ח ועוד). ואפילו צדיני ממונות שהיו צני נצל יותר נקראים ונצני ארץ ישראל (ראה תוס' סנהדרין ד' וראה

סימן תשע"ז

[א] גורים רעה וכו'. רבינו מחלק בין תלמיד יחידי העוזב את רבו מפני שסובר שיותר יזכה ללמוד אלל רב אחר ובין חבורת תלמידים העוזבים את רבם כי זה לא יתכן, וכבר כתב הרמז"ס ז"ל טעם לדברי רבותינו שאמרו רב שגלה ישיבתו גולה עמו, כי חיי צעלי חכמה ומצקשיה צלל תלמוד תורה כמיתה חשוזין, כלומר, חיה נחתייב גלות ולא מיתה, ע"ש הלכ' רואח ז"ל, ומה גרם רעה יותר יש מלגרום לאדם צער של מיתה ר"ל.

סימן תשע"ח

[א] אב והבן וכו'. קידושין כ"ט: כי הלא דרב יעקב צרי' דרב אחא צר יעקב וכו'.

תשעט. (א) צ"ל בצרכי הבית וראובן יעסוק בתורה.

תשעו. (א) עובדה זרה י"ג א'. (ב) שם י"ט א' ולפנינו רבא ועל הגליון נכתב: צ"ל רבה.

תשפ. למה שנים כרוכים והדיבור בין שני כרוכים להורות שיעסקו שנים בתורה יחדיו שנאמר (מלאכי ג טז) אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו וגו' ויכתב בספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו (א) בגימטריא תר"ג מצות.

תשפא. אם צריך אדם לחבר וראית איש שמכזיב אותו מפני שהוא (א) גברתן והוא שתקן ופריציו מכזיב אותו וראית שנשמע לך אותו תבחר להיות חבירך ותלמידך (ב) כל הנכזה לפני אדם שלא מחמת מעשים רעים עתיד שיתעלה שנא' (ישעיה נב יג) הנה ישכיל עבדי ירום ונשא (שם נג ג) נכזה וחדל אישי.

תשפב. שנים או שלשה שמדברים מדברי תורה והנה שנים נושאים ונותנים ואחד עוד יושב שם ויודע לשאת ולתת עמהם ואין צריכים לו כי הם בעצמם ידברו כל מה שזה רוצה לומר [א] ישתוק מפני שלבו אומר אשא ואתן עמהם כדי שירעו שגם אני יודע ואפילו אינו מתנאה יחשדוהו ואם שום דבר יודע לחדש להם ישא ויתן עמהם.

תשפג. אחר מן התלמידים היה שואל לרבו אמר תלמיד אחד מתי יסוים זה רבריו ואשאל גם אני אמר לו החכם (א) הוי פיקח ושתוק שתדע בשתיקותך יותר ממה שתדע בדיבורך שתדע שאילתו ומה שאשוב לו ואחר כך אשובך זהו שני' (משלי כג א) כי תשב ללחום את מושל בין תבין את אשר לפניך (שם שם ב) ושמת שכין בלועיך (ויקרא יט יח) ואחבת לרעך כמוך.

תשפד. הרב שדורש ברבים ושמע התלמיד ויש לו קושיא כמה שהרב אומר אם יודע התלמיד שהרב שמה אם יקשה לו ולא יהיה בוש שלא ידע ישאל ואם לאו (א) הרי אסור ואל ילבין פניו ברבים ואל יקשה אדם למתריץ הכלים ודוחה אותו בקש.

תשפה. אחד היה מנגמם בדבריו קודם שהיה מוציא מפיו דיבור אחד היתה שעה גדולה וכשהיו משחקין עליו היה כועס אמר לו רבו אל תשאל בפניהם המתן עד שיצאו או תכתוב בכתב מה שקשה לך ואתריץ לך.

תשפו. יכולים צדיקים לעשות גדרים וקנסים על [א] חסידים ויריאים שאם יעברו על מה שגזרו אע"פ שאין רוב ציבור יכולים לעמוד באותו גדר אבל הם עצמם ברצונם מקבלים כגון שאמרו בנייהם כשאנו יושבים לפני הרב כל מי שיוכנס לתוך דברי חבירו נלקנו או כל מי שירב רבך בטל או מי שיעבד לבא לבית המדרש על זמנם הקבוע או לבית הבנסת ולא יתן אמתלא הנראית בעיניהם לדבריו וכיוצא כאלה נלקה בכך וכך או במענות שהרי על כיוצא באלה אמר (א) ר' יוחנן בן נורי כמה פעמים לקה עקיבא בן יוסף על ידי לפני רבן גמליאל והוסיף לי אהבה לקיים מה שנאמר (משלי ט ח) הוכח לחכם ויאהבך.

תשפז. ומדרה יהא לאהבה לא יאהב אדם את רבו והוא יודע שאין לו הצלחה לפניו ובעבור אהבתו ילמוד לפניו או ינהיגו בנו ללמוד לפניו וכתוב (שם יז כד) את פני מבין חכמה ללמוד לפני מבין ואם לאו הרי לך עון שאתה מכבד את רבך והיתה לומד לפני אחר יותר מלפני רבך וגם מאבד לפניו לימודו והכל לפני השעה (א) ור' אושעיא עוב בר קפרא והלך לפני ר' חייא (ב) ורב יצחק עוב את רמי בר חמא והלך לפני רב ששת ולא יכביש את רבו הראשון לומר עזבתני לפי שאינו יודע ולא מפני אהבת איש או אשה יתחתן בהם או שאוהב את חבירו והוא יודע שבמקום אחר תקנה טובה יותר לבא לו או לבנו או לבתו כי טובים מהבירו או מבני חבירו. [ב] ובעבור אהבת אדם לא יכנס במחלוקת וגם הזהר אם יש לך בן למול באהבת אדם לא תקח מוהל כי אם אומן ומוחזק לכך בשלשה דברים אילו הזהר מלחזור אחר היתון או אחר מלמד או אחר מוהל בשביל אהבת בני אדם ולא יהא לך אדם אהוב שתגלה לו נסתרות שגילו לאחרים (ג) כי לך האמינו סוד שלהם ולא להם ולא תשנא אחר מפני חבירך אין לשנוא אלא מה שהקב"ה שונא ואשר אוהב אהוב.

תשפח. אחר היה מתקן ציציות לפטילות שלח לו אחד פטילות שיתקן לו ציציות לפטילותו אמר לו בעל ביתו אל תתקן לו כי אני שונאו ואינו ראוי לישב בטלית אמר החכם אם קודם שכעפתם יחדיו הייתי מוחה בירו ציציות לפטילותו הרי כוונתך לטובה ואתה לא דברת לו שלא לתלות ציציות בטליתו קודם לכן [א] שחטאתם יחדיו לכך אל תמנע ממנו והוא לא ישמע לך.

תשפח. אם אדם שומע דבר תורה מאדם טוב ויודע שאינו מתקבל על לב אם אומרם וילעו בו אל יאמר בשם אומרו אלא יאמר פעייתו אני וזהו (א) כל כי הני מילי מעלייתא תדרשוון משמו. כתיב (איוב כא ג) אחר דבריו תלעוגי וכי מותר להלעוגי אלא כגון (ב) מחייבו עלה במערכא שצריך אדם להיות מתון בדבריו עד שישקלם או יאמרם לחכם קודם שיאמר.

משנת אברהם

משום גדר, וכמאמרם אדם השזו שאני.

סימן תשפ"ב
(א) ישתוק וכו'. נדפס: ישתוק ויקבל סכר, ומקורו נזכרות ס"ג. אמר אצ"י ש"מ נצטר לדיית גדר תמן וכו'.

סימן תשפ"ו
(א) ובעבור אהבת וכו', ראה לעיל סימן תקפ"ד.

סימן תשפ"ז
(א) חסידים ויראים וכו', הגם שאין גחרין גזירה על הגזור אלף א"כ רוב הגזור יכולים לעמוד נה, אלף דחסידים ויראים יכולים לקבל על עולמם חומרא יתירא שהיא

סימן תשפ"ח
(א) שחטאתם יחדיו, נדפס, שכעפתם יחדיו, והוא הוא דכל הכועס וכו'.

תשפ. (א) ר"ל ליראי ולחושבי (מלא) בגימטריא תר"ג.
 תשפא. (א) שירשו גבור כמו שאמרו ספרו וילך פיסקא ש"ה: יהושע בן נון גברתן כמותך. עירובין י"ג ב': כל המשפיל עצמו הקב"ה מגביהו.
 תשפב. (א) יומא ד' א.
 תשפג. (א) חולין ו' א': ואם לאו תבין את אשר לפניך.
 תשפד. (א) עירובין ט"ז ב'.
 תשפז. (א) כריתות ח' א'.
 תשפח. (א) ב"ק י"א ב': את מהימנית לי בשבועה האי לא מהימן לי בשבועה.
 תשפח. (א) ביצה כ"ח א'. (ב) סנהדרין י"ז ב' ולפנינו מחכו. וגם הערוך ערך חך מביא מוזיכו עלה במערכא.

תשינ. אדם ששמע טעם טוב או קושיא טובה או תירוץ טוב ממין או ממשומר או מאדם שמחטיא את הרבים [א] אל יאמר דבר משמו ואם שמע דבר מקפן או מנכזים והוא יושב בין בני אדם שהוא יודע אם יאמר משמו [ב] לא יקבלו דבריו ואע"פ שהדברים נכונים מוטב שלא יאמר משמו אלא אם כן הנבזה שמתחילה יצא הפעם ממנו שמו ראובן ויש ראובן אחר יאמר שמעתי בשם ראובן ואם יאמרו איזה ראובן אל יגיד אלא אם הוא יושב שם ואם אותו ירא שמים יאמר לזה אל תגיד משמי כדי שיהיו הדברים מקובלים וזהו (משלי כב יז) הט אזנך ושמע דברי חכמים ולכך תשית לדעתתי אם אינם הגונים ולכך תשית דעתי כאילו לא יצא מפיחם ואם שמע מצדיק טעם שאינו נראה לו כטוב הרי כתיב (ויקרא יט יח) ואהבת לרעך כמוך כשם שהיה לך צער שהיו אומרים משמך דברים שאין בהם ממש (א).

תשצא. כמי שלמד לפני איש יהודי ולאחר שלמד לפניו נשתמד הרב לא יאמר הטעמים ששמע ממנו משמו שהרי (א) רבן שמעון בן גמליאל שינה לר' מאיר אחרים אומרים ור' נתן יש אומרים כל שכן למי שנופר בכל התורה.

תשצב. כצנת שלג ביום קציר ציר נאמן לשלחו ונפש אדוניו ישיב שגורם כשאומר דברי תורה מפני מתורגמן נאמן או תלמיד נאמן שיאמר בשם אומרו ואם הוא בקבר נפש אדוניו ישיב שגורם כשאומר דברי תורה משמו

שמישיב הקב"ה נפש רבו לרבו (א) ודובכות בקבר שפתותיו וסמך לו (שם שם יד) איש מתהלל במתת שקר זה דומה לשולח צדקה ביד נאמן והוא אומר אדוני שולח את זה אבל ביד איש שקר אומר אני נתתי משלי וכן [א] כשאינו אומר בשם אומרו.

תשצג. [א] כשמוכירין תלמיד חכם (א) אין צריך לומר זכרונו לברכה כמו שאין אומרים כשאנו קורין בתורה על משה ואהרן זכרונו לברכה וכל שכן כשאדם (ב) ...ג. שאין כותבין ז"ל שהרי מר בר רב אשי כשהיה

אומר בבית המדרש כשם אביו היה אומר אמר רב אשי ולא היה אומר ז"ל בתוך י"ב חדש שמת האב אם מזכיר אותו אומר ז"ל אבל לאחר י"ב חדש לא היה אומר וכן כשאדם אומר שנים מקרא ואחד תרגום כשמוכיר הצדיקים אין לומר זכרונו לברכה

משנת אברהם

סימן תש"צ

[א] אל יאמר וכו'. ראה יומא ל"ה. ותנוס' כהונות ק"ד: ד"ה שני דייני.

מותר לומר בשם אדם גדול כדי שיתקבלו הדברים
[ב] לא יקבלו וכו'. נדפס סימן תקע"ו נמקור הסמד האריך

נדברי המג"א סי' קנ"ו שכתב אם שמע דין וגראה לו שהלכה כך, מותר לו לאמרו גסם אדם גדול, כי היכי דלקבלו מיני', והציף מירושלמי טור ז"ל דמשמע להיפך. וכבר העיר צוה גשירי קרנן על הירושלמי נמקומו. ונאמת אין שום הגנה מהירושלמי הנ"ל על מה שכתב המג"א, דגם גצילה טעה נדון, והוא סבר דעשה דעשיית כפיס דוחה טומאת כהנים ונשום עשה דוחה ל"ת, ונאמת גבי כהנים איכא עשה ול"ת, כמובאר שם נמפרשי הירושלמי, אבל כל שידוע צניורו שכן הלכה כגון אם שמע הדין מפי מווססה מותר לו לומר ששמע מפי גדול או מפי רבים כי היכי דלקבלו מיני'.

ידידי הגאון האדיר כש"ת מהר"ר ר' מיכאל אליעזר
שליט"א פארשלאגער מצאלטימארי העיר אותי מדברי

התנא דני אליהו רנא פ"ד, ויאמר להם כה אחר ה"ד — שימו איש חרנן, והרגו איש את אחיו וגו', מעיד אני עלי שמים וארץ שלא אחר הקצ"ה לנשה לעמוד גשער המוסה אלא שה' משה דן צעמו ואחר צלצו שלא יקבלו ממנו וכו' לפיכך תלה כנבורו של מעלה ואחר כה אחר ה"ד וכו'. והוא ראוי מפורשת כדברי המג"א הנ"ל. והגם דאיתא צוה"ק פנחס דף רל"ג. דקצ"ה ושכינתו מדבר על פומי, מ"מ ראוי מפורשת היא עכ"ל. — ונרש"י עה"ת הוצא גסם המכילתא והיכן אחר זוכה לאלהים יתרה, ונמכילתא שלנו ליתא, אבל שימו איש חרנן על ירכו, אפילו לפי דברי המכילתא צע"כ שהם דברי משה. אולם צפסיקתא זוטרתא שמות לנכנן, איתא, לפי השעה נאמר לו, כענין כה אחר ה' כחזות הלילה, והיכן אחר אלא לפי השעה אחר לו, ע"ש. והוא כנראה צשיטת האור הנ"ל דשכינה מדברת מתוך גרונו של משה.

סימן תשצ"ב

מי שאינו אומר דבר בשם אומרו

[א] כשאינו אומר וכו'. ראה צש"ת נודע ציהודה אר"ת ח"א כשאל מלת הגאון רי"פ מקור הדבר שמי שאינו

אומר דבר גסם אומרו עובר נלאו, ונמג"א סימן קכ"ו ליון לנדרים פ"ק ולפנינו ליתא, ולפי דברי רבינו הרי זה בכלל מתהלל צמתת שקר. וכנראה שדבר זה נשמת מפ"ק דנדרים דף ט': ח' א"ר שמעון נר זכיר אחר ר' יתחק נר טעלה א"ר תיאל אריכאל דני ר' איתא א"ר זירא א"ר אלעזר א"ר תניאל א"ר מישאש ושמאי דר' יהודה נר אילעלי מאלי דכתיב ורחסה לכס יראי שמי וכו', וכמעט שלא נמצא עוד מאמר צתלמוד גסם רבים איש מפי איש כנכאן, אולם צילקוט משלי, עה"כ אל תגזול דל כי דל הוא, איתא גסם כמה מאותם האמוראים דמי שאינו אומר דבר גסם אומרו עובר נלאו. וצכן יש לשער כי צפ"ק דנדרים היו שני מאמרים ואחד מהם נשמת צש"ס שלפינו. השערה זו שמעתי זה רבות צשנים מלת הגאון הנפלא ר' חיים הרי"ר שליט"א.

כשאומר ד"ת בשם אביו אינו אומר ז"ל

סימן תשצ"ג

[א] כשמוכירין ת"ח וכו'. כנראה דעת רבינו מה לדמרינן צקידושין ל"א שנתוך י"צ חדש אומר ז"ל לחיי עולם הצא, היינו כשמוכירי שלא צענין של דבר תורה, אבל כשמוכירו נדבר תורה צתוך י"צ חדש אומר ז"ל, ואינו אומר הריני כפרת משכנן, וטעם הדבר, דדבר תורה אינו רק לשעה אלא צודאי ימסרו הדברים איש מפי איש לאורך ימים רבים וצכן אין לו להנן להצכיר הכ"מ, דהוי כמוכיר זה לאחר י"צ חדש זהוי זלוול צכבוד צציו. גס אינו אומר ז"ל כשמוכירו צדברי תורה לאחר י"צ חדש צנמה שאומר ד"ת צשמו צזה זכרונו מתצרך. ולאחר י"צ חדש אין חילוק צין אומר ד"ת צגסם צציו או צגסם חכם אחר ואין צריך להצכיר ז"ל אלא אם מוכירו שלא צד"ת כגון אם מספר צצנחו אז אומר ז"ל. וראה מה שכתנתי נריס קפרי ח"א לענין כתיבת ד"ת צגסם צציו ז"ל צתוך י"צ חדש אם לכתוב הכ"מ, משום דד"ת מתקיימים לימים הרננה ויש צזה חשש של זלוול הורים, והגם דמצינו צנמשה וצתלמוד ניצ זה, כגון צנמשה דנגעים פ"ג צני ישראל הריני כפרתם אינם לא שחורים וכו' ר' חייא וצניו הריני כפרתם סוכה דף י"ט ועוד, שאני התם דאין הניצ הזה צל לומר על גס הקלת הדין כשם

דובבות בקבר. תשצג. (א) עיין מה שכתבתי בהערותי בס"פ שני. (ב) ציל מוכיר פעות. (אולי ציל «טעות») תלמוד חכם. (ג) ירושלמי מגילה פ"ג ה"ז.

תשצ. (א) חכרון יש כאו וצ"ל כן: אל תאמר משמם דבר שאין בו ממש. תשצא. (א) תורות י"ג ב'. תשצב. (א) סנהדרין צ' ב': כל מי שנאמרה הלכה משמו בעוה"ז שפחותיו

ואשר אמר (ג) על חרבותא זכור לטוב אם אדם מדבר בשבח צדיקים בין יהודים בין גוים כגון אותו הפלוני עשה לישראל אותה הטובה ואמר ז"ל.

תשצד. ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר באותו פסוק בתחילת התיבות [א] רמוז ותצל"ח כל אדם חכם כשבא אהד ואמר למדני אם יחפץ לדעת אם חפץ הקב"ה בלמודו אם יראה שיגדיל תורה ושלא יבא לידי עסקים לטוררו מתורתו אלא שרואה שאין פירודות באים לידו ויכולת להגדיל לימודו בידוע שחפץ ה' למען צדקו והרב לא ידחהו כיון שהקב"ה חפץ מעת שבא התלמיד יגדיל תורה ולא יבא עסקים ומירודות על ידו כל זמן שעוסק בתורה וידע שאדיר יהיה התלמיד כלומר רבים יהיו צריכים לתורתו ויכבדוהו ואם רואה הרב שמעת שבא התלמיד ממנו דבר שאינו יודע ומתבטל מתלמוד תורה יותר מלפנים רע שאין חפץ הקב"ה על לימודו עמו עד שידחהו וכן חכם ששואלים ממנו דבר שאינו יודע ומיד בשאותו שאלו מיד על חכם צלחה רוח החכמה וידוע את השאלה הרי חפץ הקב"ה שיגיד לו וכיון שעל ידו יודע הרי יגיד לו ואם ממנו שואל ואין לחכם צלחה רוח ה' לדעת הרי חפץ הקב"ה שלא יגיד לו וסמך (שם שם כד) למשיסה יעקב אצל יגדיל תורה (שם שם כב) ובכתי כלאים לומר למשיסה [ב] ועוד תוסף על למשיסה ו' ועל למשיסה ו' ויהיה בנימטריא ישמעאל כי (א) ר' יהושע קרא על אותו תינוק קמן ר' ישמעאל מי נתן למשיסה יעקב כי חשב על ר' ישמעאל והוא סמך אצל ובכתי כלאים כי הוא כלוא וסמכו אל ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר ולכך אמר מובטח אני בזה שמורה חוראה וכן הזה.

תשצה. כ"א אדם שתחפץ לדעת הפצו [א] כמה שתדיר מדבר בו הוא הפצו ואם תחפץ לידע תלמידים מה בלב זה ומה בלבו של זה תשים לפניהם מיני ספרים הרבה הרי מה שיראה ויפתכל ויעיין בו ביותר לבו חפץ מה שיעתיק או ישביר שיכתבו לו בו חפץ וכתוב (תהלים קטז צו) מה אהבתי תורתך כל היום היא שוחתי אף הקב"ה בן (משלי ח ל) ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום.

תשצו. כתיב (דברים א א) אשר דבר משה אל כל ישראל וכתוב (שם שם ג) דבר משה אל בני ישראל ולשם אינו אומר כל ישראל ואחר כך כתיב (שם שם ה) הואיל משה באר את התורה הזאת ולא כתב למי אלא בתהילה דבר אל כולם אמילו לטף ונשים שהרי נאמר אל כל ישראל דברים המקובלים לכל כגון אגדה ומדרש ותלמוד בלא קושיות דברים שמכניסם כולם אבל דברים המורים נאמר בהם דיבר משה אל בני ישראל כגון קל וחומר וגו' ודעות שוות ול"ב מידות שהתורה נדרשת בהן דיבר זה להרעים שבחן וזה דיבר משה אל בני ישראל ודילג כל אבל ביאור התורה כגון פסוקין בין פרשה לפרשה במקום רמז סודות ובמקום שמות יוצאין מן הפסוק ותגין ומעשה מרכבה זה סמך בנימטא ל"ב או לג' צנועין וזהו באר משה את התורה ולא פירש למי ביאר ד"א דבר מקרא דבר משנה באר תלמוד ישיש אדם שנותיו ב' ימים מקרא זהו שנאמר (ישעיה יא ב) רוח חכמה ובינה וכנגדן (תהלים יט ה) תורת ה' תמימה וגו' (שם שם) עדות ה' נאמנה וגו' ב' ימים משנה זהו (ישעיה יא ב) רוח עצה וגבורה וכנגדן (תהלים יט ט) פקודי ה' ישרים וגו' (שם שם) מצות ה' ברה וגו' ב' ימים תלמוד זהו (ישעיה יא ב) רוח דעת ויראת ה' וכנגדן (תהלים יט י) יראת ה' פחורה וגו' משפטי ה' אמת וגו' [א] שלשתם (א) כשבת ד"א (ב) אגדה בדר' יוחנן ור"ל ויש אומ' (ג) שלישי היום מקרא [ב] וזהו ד' שעות זהו (תהלים יט ח) תמימה משיבת נפש נאמנה מחכימת פתי שלישי משנ' ד' שעות זהו (שם שם) ישרים משמחי וגו' ברה מאירת. שלישי תלמוד ד' שעות מחורה עומדת אמת צדקו ד"א דבר דבר שתיב מקרא (ד) באר זהו אחר תרגום אל כל ישראל עם בני ישראל עם בעלי אגדה אגדה עם בעלי תלמוד תלמוד אם יבא לפניך

משנת אברהם

שנא ניב זה הנאמר על ההורים, ודומה לאומר קדיש על הוריו יותר מ"ל חדשים שיש זה משום זלזול כבוד הורים.

סימן תשצ"ד

[א] רמוז ותלל"ח וכו'. ז"ל „ותללית“.
[ב] ועוד. תוסף וכו'. כלומר למשיסה מלל ציו"ד ועוד תוסף ו' של וצנתי כלאים, והכוונה כי ר' יהושע צקראו את התקרא הזה השז צמחצתו כי שמו של התינוק הוא ישמעאל ולאשר מלל כי הגימטרי"ל שלו כנוסה ידע כי מלת ה' הוא שלל יוז משם עד שיפדנו אפילו ציותר מכדי שווי כי יה' מופלג צמחמה ועי' צתוס' גיטין סס.
זבשם הרר"י צעל התומים ז"ל ראיתי, שר' יהושע שאל מי נתן למשיסה יעקב וכו', כלומר, שהסודים דרשו צפדינו יותר מכדי שוויו, דל"כ הלא מזהו לפדותו, זה ששאל ר' יהושע מי נתן למשיסה וכו' שלל תהי' אפשרות לפדותו. אולם זה מדינא אצל לפניס משורת הדין יש להוסיף צדמי פדיונו אפילו יותר מכדי שוויו, וצגמ' אמריקן דילפינן מדכתיב צכל דרכיו דעמו מה הוא רחום אף אתה וכו', זה שהשיב אותו התינוק לר' יהושע לא אצו צדרכיו הלוך, דלס היית הולך „צדרכיו“ היית מוסיף על כדי שווין לפדות אותו, וכיון ששמע

ר' יהושע בן מיד אמר מוצטט חני צו וכו' כי ראה צו חכמה מופלגה, ודפח"ת. והגס דהאסור להוסיף על יותר מכדי שוויו הוא משום תקנה שלא ירצו סודי נפשות, אצל צכל אופן הראה התינוק צתשנותו שהוא מופלג צמחמה וצזו מותר לפדותו כצתוס' גיטין סס. וצפרט יונת לפי התיורן הצ' צצתוס' גיטין מ"ה, צצשעת הסורנן לא שידק התקנה דלל ירצו וכו' ע"ש.

סימן תשצ"ה

[א] במה שתדיר וכו'. ליגאל קולמסא דליצא.

סימן תשצ"ו

[א] שלשתם צצנת וכו'. כלומר ציוס השנת ילמוד כל ה'ג', היינו מקרא נשנה ותלמוד, ד"ל אגדה, כלומר צצנת ילמוד אגדה, כדליתא צצתמורה י"ד: ר' יותקן וריש לקיש מעייני צסיפרא דאגדתא צצנתא.
[ב] וזהו ד' שעות וכו'. לפי הצצנן הזה זמן לימודו של אדם צכל יוס הוא י"צ שעות, וכן הוא לפי הצצנן של הרמז"ס ז"ל הל' תלמוד תורה פרק א"צ, כיצד הי' צעל אומנות

ג' א' אמרו מפורש זה תרגום ובסוטה ל"ב א': בשבעים לשון שני באר היטב וזהו מקור דברי רבינו וברשי' דברים א' ה': באר את התורה בשבעים לשון פירשה להם והוא מתוספתא סוטה פ"ח: והשיאו את הכתב מעל האבנים בשבעים לשון ויעוין בבלי סוטה ל"ה ב', אבל יעוין מ"ס סופרים פ"ח שאמרו: ומתרגם

תשצד. (א) גיטין ג"ח א'. תשצה. (א) ר"ל בשבועה וכן פירש רש"י קדושין ל' א' ד"ה לומני ובעיני גי"ט ב' ד"ה ביומי. (ב) גיטין ס' א': ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש מעייני בסטרא ואגותא בשבתא. (ג) בן פירשו התוס' שם בקדושין ד"ה לא ובעיני שם ד"ה ישלש. (ד) במגילה

איש בקי בתלמוד והפך לשמוע מן התלמוד אל תאמר לו מן הגדה או מן המקרא ואם בעל אגדה אמור לו מה שלבו הפך ואם מן המקרא הפך אמור לו (ה) מה שחפץ שנאמר (תהלים א ב) כי אם בתורת ה' חפצו וכת' (שם קיב א) במצותיו חפץ כפי חפצו הגר לו ואל תאמר לו מה שאינו בקי ואם זה חפץ בעניני אחד עליו נאמר (משלי ה טז) יפוצו מעינתוך חוצה לזה שעתו לזה שעתו ואם תראה לאחד מהם שאם לא תאמר לו מה שלבו הפך ילך לו ולא יעפוק בתורה עוד אמור לו תחילה ואם שלשתם כאחד טובים בעל תלמוד עדיף ופעמים אם יבאו לפני חכם רבים ורבים אין מבינים אלא דברי אגדה או פעמים הרי אף בעלי תלמוד יכולים לשמוע [ג] ויש אומרים ישליש אדם שנותיו שנה למקרא שנה למשנה שנה לתלמוד כמו בן חמש שנים למקרא בן עשר למשנה בן חמש עשרה לתלמוד ומשמם אין ראייה כי הקטן לא יבין תלמוד.

תשצז. דבש מצאת אכול דרך פן תשכענו והקאתו (משלי כה טז) אם מוצא אדם רב ששלמדו תורה וחרב יודע פתרי תורה דברים שלא נתנו לגלות אלא (א) לאב בית דין (ב) צנוע והתלמוד חפץ לכל אלה ואינו ראוי לכך ורוצה להיות פרוץ בהשבעות שרדע יותר לבסוף יהיה לו למכשול כמו (ג) אחר.

תשצח. מעשה שבאו בחורים מארץ מרחקים לפני רב אחד נתן להם חדרים וקבע להם כלי מלא מים אצל מיטות של כל אחד מהם אמרו מה טיבן של מים אילו אמר להם אין אתם מלאכים כשיתגבר יצריכם עליכם הרי יצר הרע יבלה מכם [א] הרי הוא אומר (תהלים יט ו) יראת ה' טהורה וכתוב (שם יב ז) אמרות טהורות הרי אין דבר שמבטל היצר כמו מים קרים תשבו כמים עד שיכבה יצריכם.

תשצט. אמרו לוקן אחד כמה הארכת ימים אמר כי היו אורחים בביתי ולא היו מבינים לדבר לשוני וחיו מרובים עמי לשון עברית בבית המרחץ ואני מעולם לא דברתי לשון עברית בבית המרחץ וכבית הכסא ואפילו דברים של חול אע"פ שמותר הואיל ועשיתי [א] גדר ותוספת הוסיפו שנותי. ועניןך יישירו נגדך כשעה שאדם יושב וכותב או מהרהר בדברי תורה וחלון לפניו לא יביט בחזירים או בצואה.

משנת אברהם

סימן תשצ"ט

קדושה שב'לשון העברי.

[א] גדר ותוספות וכו'. כלומר הוסיף להחמיר שלא לדבר אפילו דברים של חול שמותר לאמרן בלשון הקודש כדאיתא בשנת מ"א, בכדי שלא יבא לדבר דברי תורה, והוא כעין דאמרו צמה הארכת ימים, תגילה כ"ח, וכן בשנת ק"ג, נעשה נספיד אחד שנפרצה לו פרץ צמוך שדו ונמלך עליו לגדרה וזכר ששנת הוא ונמנע אותו חסיד ולא גדרה ונעשה לו נס ועלתה זו גלף וממנו היתה פרנסתו ופרנסת חבשי ביתו, ומפורש צירושלמי הוצא גט"ז אר"ח ש"זי"ד, דלא גדרה שזנ לעולם, והוא צתורת סייג על אשר חשב בשנת צענון עשיית מלאכה ולפיכך נעשה לו נס. דלילו שלא לשם סייג מה רצותא הוא לאכור על עלמו דברים המותרים.

אולם צאמת כתב המג"א צמיון ש"ז כ"ה, דלפיכך מותר לקרות נספורי מלחמות בשנת כסאספורים כתונים בלשון הקודש משום להלשון צענון יש צו קדושה עכ"ל. ומה שכתב הרמז"ס ז"ל צפיה"מ לצנות פ"א כנגד אלו המתרחקים לשמוע שירים בלשון ערבי ואינם מתרחקים מלשמוע שירים בלשון עברי, היינו דוקא כשהשיר צענון כלומר תוכנו אינו כראוי, כמו שכתב שם: וכשישורר המשורר פיוט מן הפיוטים העצריים לא ירחיקוהו ולא ירע צענייה עם היות דברים ההם המזהר ממנו או הנמאס וזה סכלות גמורה ע"ש, אבל דברים של חול שאינם מהסוג המזהר או הנמאס, והם בלשון הקודש, יש בהם קדושה מלד הקדושת הלאון צענון, ונפרע שנדר זה הרמז"ן ז"ל עה"ת נפרשת כי תאל חולק על הרמז"ס, האומר שנקרא לשון הקודש מפני שאין בלשון הזה שום יב ושם לאצר הנעילה. אלא דעת הרמז"ן ז"ל: דלפיכך נקרא לשון הקודש מפני שדברי תורה והנבואות וכל דברי קדושה כלם בלשון ההוא נאמרו, והנה הוא הלאון שהקצ"ה יתעלה שמו מדבר צו עם נציאיו ועם עדתו חכמי ולא יהי' לך ושאר דברות התורה

והי' עוסק במלאכתו ג' שעות ציוס ונתורה תשע וכו', משמע דאם אינו מצטל לאומנותו הרי זמנו ללמוד י"צ שעות. ויש להקדק חיד' החשדן הזה הוא מתאים עם דברי הרמז"ס ז"ל האומר צה"ל דעות ד"ד, היום והלילה כ"ד שעות, די לו לאדם לישון שליש שהוא ה' שעות ע"ש, כשאר ט"ז שעות, ובשנת פ"ט אמריקן דל תרתי סרי ופלגא דללווי ומיכל ודנית הכסא דהיינו שש שעות, ומנאל מחותן ט"ז שעות נשארות ללימוד עשר שעות נמעת לעת, וז"ל דלא נאמר צנת' אלא צנני דאם שאינם לומדים והם מצטלים כשש שעות על אכילה ושתי' וכו' אבל תלמידי חכמים שזמנם יקר להם די להם ד' שעות לכל היותר והשאר ללימוד תורה. ואפשר נמשך דאם נאמר דלרך שש שעות נמעת לעת לללווי, ומיכל ומשתי, ודנה"כ, כלומר לללווי צ' שעות ומיכל ומשתי צ' שעות, וציה"כ צ' שעות, והואיל ותלמידי חכמים שתורתן אומנותן פטורים מן התפלה א"כ מרויחים צה צ' שעות, וכשאר להם זמן ללמוד י"צ שעות נמעת לעת. ולאותם ת"ה שאין תורתן אומנותן, צדאי שהתפלה הם מתפללים ג"כ בכלל בלימוד התורה. וחשדן זה מדויק ביותר לפי מה דאמריקן בצרכות ל"ג, דמתפללים שעה אחת, ולשתי תפלות של אחת ציוס ואחת צלילה הוא צ' שעות.

[ג] ויש אומרים וכו', לא סגיור להו דיש להקשות לפ"ז קושיית הש"ס מי ידע כמה חיי, דזה מקשינן דוקא לת"ד ישליש אדם שנותיו, אבל על שנה אחת לא שייך להקשות, אולם צתום' קידושין ל', מוצא דאפילו לימים יש להקשות מי ידע וכו'.

סימן תשצ"ח

[א] הרי הוא וכו'. הסרסן הניכר יש כאן. וננדפס דפוס ראשון ונשנת יפר"ה, סימן תתקנ"ז, כתוב: הרי יר יכלה מוכס כי אין דבר שמתטל יר כמו מים קרים, תשצו עד שיכלה יצרכם ויכנה הרי תורתכם טהורה וכתוב יראת ה' טהורה וכו'.

לפי שיבינו בו שאר העם והגוים ותינוקות כו' וכן כתב רש"י מגילה כ"א ב' ד"ה ובגניא: שהתרגום אינו אלא להשמיע לנשים ועמי הארץ וברא"ש ברכות פ"א סי' ח': התרגום הוא בשביל עמי הארץ, ובספרי ברכה פ"טקא שמי"ג ואחא מרבבות קרש וחו לשון ארמי, ושם פ"טקא קס"א מקרא מביא לידי חרוגם. (ה) ע"ז

י"ט א' ועיין בבא מציעא צ"ז א': איהו שאול להו ביומי ובלה ועמי"ש ברושי' ד"ה ביומא.

תשצו. (א) חגיגה י"ג א'. (ב) קרושין ע"א א'. (ג) חגיגה ט"ו א'. והרמב"ם בספרו המורה ח"א פ"י"ב כתב: ואם תשתל להשיג למעלה מהשגתך כו' תגיע כאלישע אחר.

קונטרסים של תורה שלא בכתב אשורית, "קארעקטיין" של המדפיסים אם יש בהן קדושה.

ובשו"ת חות יאיר סימן ק"ו, נשאל אם יש קדושה בקונטרסים הנדפסים בדברי תורה בלשון חול היינו שאין הכתב כתב אשורית, ומהם שאין הלשון עברית וגם אין הכתב אשורית, כמו התנ"ך המתורגם לאנגלית וכדומה, ועל זה משיב שם בהספר: שיש קדושה בכל לורות האותיות הכתובות אשורית אפילו אין התוכן שלהם קודש, ומסתמך על הזהר והמקובלים, וגם בדברי קודש כגון תנ"ך המתורגם ללשון אחר יש קדושה מזה התוכן, אלא שאין קדושתן חמור כל כך מפאת העדר הגדרה של האותיות, ומסתמך על הרמב"ם ז"ל שפקק צ"ט מה"ש שאר אצות הטומאה דרך כתב אשורי מטמא את הידים, וכן פסק צ"ג מה"ש שנת דלין מלינין מפני הדליקה רק כתבי קודש שכתובים אשורית, וכתב שם דניצ, גא"ט הכתוב שלא בכתב אשורי אין בו שום קדושה, אבל אם נכתב בכתב אשורי יש בו קדושה. ומסתמך על הדין המוצא צ"ג יו"ד סי' רל"ג, דאם נטל נידו כתב אשורית ואפילו חכמת החילוניות או ח"צ וכו' הוי שנועה. והוא מהרא"ש פ"ג דנדרים ע"ש ויש לדקדק דמדברי הרא"ש ה"ל משמע דתיבות כתובות בלשון הקודש יש בהן קדושה, ובשו"ת הרא"ש כלל ג' ה', נידון שם שלמה נשיר השירים אם נמחק, כתוב שם בתוך השאר ח"ל, ולא מצינו מי שאוסר למחוק שלום וזכר איגרות כתובים שלום, "חורקין" ומתחין ומתחין, ואיך מותר לזרוק אותם דזה הוי תשמיש של גנאי, הא לכל הפחות הוי ניצ של לשון הקודש. ואפשר דכוונת הרא"ש באיגרות שאינן כתובות אשורית, דאז אין משש על עטם קדושת הלשון, אלא דאם איתא דהוי שם, ה' לנו להחמיר מלזרוק ומלמתקן אפילו כשאין כתובות אשורית.

והנה מכל הלין משמע דיש זד קדושה בלשון הקודש, וכבר האריכו האחרונים בדבר הקארעקטיין שבדפוס איך להתנהג בהם, אלא דלפע"ד נראה דהיינו דוקא בלתי מרובעות והן כתובות תיבות מפני שאותן תיבות נמלאות לרוב בכתב קודש, לכן אם אדם כתב מכתב שלומים לחניו בכתב אשורית אין מהראוי להשליך את המכתב ונדלתי שלא לנהוג בו מנהג ציון, דהא התיבות הכתובות אשורית יש בהן זד קדושה, אבל אם משתמשים בלתי אשורית מרובעות לשפה אחרת, כגון אידיש שהלשון הוא לגמרי אחר, ומולאו מאשכנז, אז נדלתי שאין על הכתב הזה שום קדושה, נתנאי שאין בתוכם שום פסוקים וכדומה, ואין זה דומה לחכמת החילוניות כתובות אשורית מפני שמאותן התיבות אפשר לננות בנינים ומאמרים קדושים, אבל מתיבות כתובות באידיש אין שום אפשרות לעשות מהם פסוקים של כתבי קודש.

וברד"ך אגב ראיתי להזכיר בנדון שמות שאינם נמחקים, דירושלמי פ"ק דמגילה הלכה ט' איתא צירושלים היו מוחקין בלתי שכן הוא שם חול, תני ר' יוסי אומר של בית הגירה כותבניאל, אומנים, נמקום אחר, ופקדו שרי בלתי נראש העם, ע"ש, ובע"כ דלא פליגי דזה אם שם שיש לו הננה נמקום אחר אינו נמחק, דא"כ אמאי פליגי דוקא בלתי הלל שם אלקים ג"כ יש לו הננה בחול נמקום אחר, ואתה תהי' לי לאלקים וכן נתיך אלקים לפרעה, אלא בע"כ דטעמו של ר"י הוא משום דניצ בלתי לרוב מתפרש שלא על השם של הקב"ה כגון זכא, שר זכא ועוד, לכן סובר דאפילו כשכתב לשון יתעלה ג"כ נמחק, וז"ע מש"ס דילן בכוטה י', דר"י אומר דשמשו נקרא על שמו של הקב"ה, שנאמר כי שמש ומגן וגו', ומקשה אלא מעתה לא ימחה, ולפי הירושלמי ה"ל מה קושיא הלל לרוב שמשו או שמש לא על שמו של הקב"ה ככתב. וז"ל דהש"ס דילן לא סנירא לי' כר' יוסי צירושלמי ה"ל, דלהלכה שם בלתי אינו נמחק כרנן.

והננוחה ובו נרא עולמו וקרא שמות שמים וארץ וכל אשר גם ומלאכיו וכל נצאיו לכלם בשם יקרא מיכאל וגבריאל בלשון ההוא וכו' קרא שמות לקדושים אשר בארץ אברהם יצחק ושלמה וזולתם, עכ"ל. וגם רבותינו בעלי תלמוד הרנו בשנת קדושת הלשון בלתי: מי שקבוע בארץ ומדבר בלשון הקודש וכו', שקלים ו', הרי דהשוו קדושת הלשון לקדושת הארץ, וכן אמרו בשנת י"ב אל ישאל אדם לרכיבו בלשון ארמי מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי, ונדלתי הכוונה שמלאכי השרת משתמשים רק בלשון הקודש, כמו שאמרו: מספרים בלשון הקודש כמלאכים חגיגה ט"ז, ונפרק אלו נאמרו בכוטה קא משיב דברים שהלשון קודש מעכב בהם, הרי שהתורה הקפידה עליהם שיהי' נאמרים רק בלשון הקודש. א"כ שפיר החמיר אותו סתיד שהנצי' רבינו שלא לדבר בצית המרתן בלשון הקודש אפילו דברי חול, מפני שהלשון נעלמו יש בו קדושה. וראה בהרא"ש נדרים ל"ח. ד"ה פלפולא בעלמא, שכתב: הננה ומריפות והיינו כתנן שלך כי כל החכמה והשכל רמוזים בכתב התורה, "בצורות האותיות" עכ"ל. הרי דלורות האותיות נעלמן יש להן קדושה נפלאה שבהן רמוזים וגנוזים כל סתרי החכמה והשכל, ומפשטא דמ' שם משמע דמשה רבינו הנין את כל חכמות התורה והפלפול מתוך לורות האותיות של התורה, והיינו מכ"צ אותיות, ומשה רבינו נהג בהן טובת עין נמה שמסר כל הפלפול של התורה שלמד הוא מלורות האותיות אל בני ישראל, ע"ש.

והרמ"א צו"ד סימן קע"ט כתב בשם רש"י: דהרוקק על המכה ולא"כ קורא פסוק מן התורה, דאמרו חכמים שאין לו חלק לעולם הבא, יש אומרים דהיינו דוקא כשקורא הפסוק בלשון הקודש אבל בלשון לע"ז לא, והקשה הב"ח הלל אמרינן בשנת מ"א ה"ל דברים של קודש אסור לאומרו אפילו בלשון חול, בצית המרתן, א"כ גבי ריקקה נמי מה דאסור לומר בלשון הקודש אסור נמי אפילו בלשון של חול. והש"ך שם בלתי י"א תמה על הב"ח, וכתב דלדברים של קדושה היינו ענין קדושה כגון הוראה או דבר תורה אין נפ"מ בלתי לשון שאומרו, אבל השם אינו קדוש אלא דוקא בלשון הקודש, ושם שכתב בלשון חול כגון, גא"ט" בלשון אשכנז, וצוג" בלשון פולין ורוסיא, מותר למחוק, לכן שפיר כתב רש"י דלין איסור בקורא פסוק על המכה שלא בלשון הקודש, ע"ש. ובשו"ת רעק"א סימן כ"ה, הציא דברי ש"ך אלו וגם דברי השת"צ ח"א"ג, ד' דלאכרות מותרגמות מותר למחוק, וכתב רע"ק איגרי דשמות הכתובים שלא בלשון הקודש דינם ככיוויים דמותר למחוק. ועי' מה שכתבתי בת"א סימן תקע"ב ובדברי רעק"א ה"ל.

ויש לעיין בדברי הש"ך ה"ל שכתב בתיחלתו ששם בלשון הקודש הוא שם בלשון חול אינו שם כלל, דמשמע מדבריו דדוקא על ידי האותיות של לשון הקודש, דהיינו הידוע אללנו בלתי מרובעות, מתקדש השם, ואם יהי' נכתב למשל שם אלוקים בלתי מרובעות של לשון אחר, הגם שאין שום חילוק בקריאה, אין השם מתקדש, ואפשר דאפילו כתוב בלשון הקודש אלא שלא בלתי מרובעות ג"כ אינו קדוש, אולם נסיון דבריו של הש"ך שכתב דמותר למחוק שם שכתב בלשון חול כגון, צוג" בפולין, משמע דלין כוונת הש"ך אלא ביש שינוי הן בלתי מרובעות ובהקריאה בהתחלה, או אולי כוונתו, דביש שינוי בלתי מרובעות אין השם מתקדש אבל לכל זאת אין מהנכון למחוק, אבל כשיש שינוי הן בהלתי מרובעות והן בהתחלה למחוק. אולם איך שלא יהי' הפירוש בדברי הש"ך, מובאר עכ"פ דהלשון הקודש נעלמו יש בו קדושה, דהא משמע מדבריו דאם נכתב שם, צוג" בלתי מרובעות אסור למחוק, דבריו משם דדוקא כשכתב שם, צוג" בלשון של חול דהיינו שלא בלתי מרובעות אז מותר למחוק, אבל כשכתב בלתי מרובעות של לשון הקודש אסור למחוק.

תת. הוֹקֵר רגֵלְךָ מִבֵּית רֵעֶךָ (משלי כה יז) [א] הלא אמרו חכמים (א) יהי ביתך בית וועד לחכמים אלא מבית רעך מאשתו שחרב ועשה בית המדרש מצד אחד (ב) שלא יפתכלו הנכנסין והיוצאין כאשתו או כבתו או ככלתו הרי מצות תורתו באה בעבירה וכתוב (בראשית יח י) פתח האהל והוא אחריו הוקר רגלך מבית רעך (ג) אם הוא אוכל ויש לו חרפה באכילתו וכשתייתו לפניך או אם יש גנבים שהם גנבים הוקר רגלך כי יאמרו העבדים והשפחות פלוגי גנב הוקר רגלך מבית רעך שתהא קבוע בתורה ולא תדבר דברים בטלים. הוקר רגלך מבית רעך (ד) אל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו הוקר רגלך שאם יהיה זמן מרובה בבית פעמים שצריך לנקביו ויהיו לו לפורה הוקר רגלך פן ישבעך אבל כגון אביו ורבא בבית רב יוסף ורב יהודה בבית שמואל שכל היום לומדים על זה לא אמר.

תתא. כשיש לאדם תלמידים חניך לנער על פי דרכו אם מבינים בסתומות דבריו כפי מה שהוא תגיד ואם אינו יודע בסתומות פרוש לו שהרי לפי שמשא רבינו אמר (א) יעבוד אדם עבודה זרה ואל יצטרך לבריות ולא פירש כשאמר עבודה זרה זהו עבודה שהיא זרה לו שיתבייש לעשות אותה מלאכה ואל יצטרך לבריות [א] נכשל בו זרעו. (ב) ולמה אין שונין לחכם ולמה אין מפרשין לחכם לפי שכתוב (משלי א ח) ישמע חכם ויוסף לקח וכיון שהוא חכם אם היה מפרש לו לא ישים לבו להבין דבר מתוך דבר ובזמן הזה שאין חכמה יתירה צריך לרב לפרש הכל גם אם יכתוב פירושים יפרש הכל כדי שלא יהא יגיע לחשוב ויתבטל משאר דברי תורה ומה שאמר בתורת כהנים אין שונין לחכם אין מפרשין לחכם כגון חכם שמבין ברמזות שנאמר (משלי יד י) ודעת לנכון נקל כמו שאמר בן עזאי לר' יופי הגלילי בתורת כהנים (ג) כשיהיה לו קושיא יאמר החכם ככאן יש קושיא ויהיה התלמיד נאל לבו שידע מעצמו ויכנס בהריפות ופשלא ידע אז הרב יגיד לו ולמה רמו הכתוב בסתם (דברים ה כה) ואתה פה עמוד עמדי (ד) שאמר לו בתשמיש המיטה כיון שממך לו אצל (שם שם כד) שובו לכם לאהליכם אמר הרי רמו שאהיה אסור בתשמיש המיטה וזהו אמרנו אילו נאמר לו בפירוש לא ידברו בו אמר אהרן (במדבר יב ב) הלא גם בנו דברי (ויקרא י יח) אכול תאכלו אותה בקרש כאשר צויתי ואמרתיו לו (שם שם יט) ואכלתי הטאת היום הייטב בעיני ה' כך בזה אם אמר למשה בפירוש פרוש מן האשה הרי נקבל ואם בסתם ואתה פה עמוד עמדי מזה הסתם [ב] אין הוכחה שמה על זה לא אמר שיהא אסור בתשמיש המיטה אלא לא אמר לו אלא על שיעמוד בהר סיני ויקבל את התורה אמר להם (במדבר יב ח) פה אל פה אדבר בו דברתי לא נאמר אלא אדבר מכאן ואילך אדבר לפי שאתם משוין דבורי אליכם כמו דבור אליו אלא מכאן ואילך לכם (שם שם ו) כהלום אדבר בו ואליו אדבר פה אל פה בפירוש הרי משה פירש מאשתו מדעתו שממך על מה זכו' שאמר בסתם ואתה פה עמוד עמדי ולא דיברה תורה בקוצר ובסתם כגון גזירות שוות וכגון ככאן מפני (ח) שמקרא אחר יוצא לכמה טעמים ואילו נאמר בפירוש לא היינו יודעים טעם אחר כגון ואתה פה עמוד עמדי לומדים אנו (ו) שהקורא בתורה בעמידה שנ' עמדי (ז) ושליח ציבור אומר עמוד והיה לו לומר עמוד עמדי (ח) אלא שנראה פניו עצמו אלוה פה יעמוד במקומו ואילו היה מפרש כל דיבור ודיבור היה צריך להרבות קלפים וכתוב (דברים מו יא) כי לא יחדל אביון (ט) והתורה חסה על ממונם של ישראל ולא הכל יודעין לכתוב והיה צריך לכתוב ועוד לא היה כותב בכמה ימים ועוד אדם עופק במלאכתו נמצא תורה בטלה ויחשוב אדם כאילו כל ישראל בניו וילמד תורה לכולם שנאמר (שם יא יט) ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם לכך אמר (שם כט ט ו) ראשיכם שבטיכם וקנינים ושטריתכם כל איש ישראל טככם יהיו כל ישראל כטפכם כישראל מה טפכם אתם מלמדים כך כל ישראל מה ישראל אם באים לפניך כדון אינך מכיר פנים כדון כך אם בנך חזיק להכירו אל תשא פניו כדון (י) כשמעון בן שטח לבנו כתוב (שמות לב כט) כי איש בכנו ובאחיו ואומר (תהלים טו ג) וחרפה לא נשא על קרובו אלא כך מחפש בחיבת קרובו בחיבת אחריב. אמנון (יא) שמו (ש"ב יג ג) יונדב בן שמעה אחי דוד ויונדב איש חכם מאד לפודענות מכאן אמרו (יב) אל יתחבר אדם לרשע אפי' לקרבו לתורה.

תתב. א"ל יגדל אדם יתום רכיל כי אין לו זכות ואל יניח בן תלמידיו רכיל כי לעולם לא יחיה להם שקט מפני רכילתו ולא שפחה ועבד רכילים.

משנת אברהם

סימן תת"א

סימן ת"ת

(א) ונכשל' זו וכו'. רש"י זצ"ל ק"י ד"ה ישכיר פי' דהלוי סגר נאמרו כך מקובלני מניח אני אנא לעולם ישכיר אדם עלמו לע"ז ואל יצטרך לבריות, ואני אנא היינו משה רבינו, דמותר להשכיר עלמו לע"ז כדי שלא יצטרך לבריות, כתנאי שלא יהי' לנו לע"ז ע"ש. וזה הי' טעותו, דהא ע"כ לא פליגי אזיי ורנא זעונד ע"ז מלהנה ומיראה הי' קיימ אג פטור (סנהדרין ס"א);, אנא הכל מודים שאסור, וכדי שלא יצטרך לבריות לא עדיף מלהנה ומיראה, ונפרט לפי מה שכתנו בתוס' עס ד"ה רנא, דלכתחלה לרין לתסור נפשו על חונס ע"ז אלא דאס לא תסר נפשו ורנא דפטור.

(ב) אין הוכחה וכו'. וזהו מסולקת קושיית התוס' בשנת פ"ז צאה"ד, ואתה פה, סהקשו: דמשמע דאהרן

[א] והלא אמרו וכו' קושיא כעין זו הקשו גמ' תנינה ז', רני לוי רמי כתיב הוקר רגלך מניח רעך וכתוב אנא ניתך זעולות, לא קשיא כאן נחטאות ואשמות וכאן זעולות ושלמים, ע"ש. וזהו דל' זעולות דף נ"ה: מוקשה כתיב רעך ורע אנך אל תעזוב וכתוב הוקר רגלך, ומשני הוקר ירך דלא ירתח לקנאך ולא ישלוט נך ולא תעניד הרהורא אחרא, והוא כעין מה שתינך רבינו: שלא יסתכלו הכנסין והיוצאין נאשתו, וכנראה דזהו דאפשר גם רנינו מפרשים ניב הוקר מלשון קרירות להקר את הירר הרע, ורגלך מתפרש מלשון מרגל שהיא ירר הרע, לך כו' ליתא עס נגליון הוהר מהר"ו. ופירוש ה"ז של רנינו, אס הוא אוכל וכו' כלומר שלא תתנהג עליו, מקורו נתוספתא פ"ד דיומא ע"ש.

כי רבנו נחמיה למה שאמרו באדרין פ"ט: ואל תתחבר לרשע כו' שכן מצונו באמנון שנחבר עס יונדב ויצק לו עצה רעת שנאמר לאמנון רע ושמו יונדב בן שמעה אחי דוד ויונדב איש חכם מאד חכם להרע, דיא אל תתחבר לרשע אפילו לתורה, אולם במגן אבות ורשב"ץ כתוב ודיל ועזי אמרו באדרין אל תהי חבר לרשע אפילו לדבר מצוה וכן אמרו במכילתא אל יתחבר אדם לרשע אפי' לקרבו לתורה שהרי יונדב שנחבר ליהוא פתחו אות אחת משמו וקראו אותו יונדב, הרי שפירש גם מה דאיתא באדרין על יונדב בן רכב ולא כדברי רבנו. (יב) אבות פ"א מ"ו.

תת. (א) אבות פ"א מ"ד. (ב) כעין מה שאמרו סוכה ג"א ב'. (ג) כעין מה שכתב למעלה סימן ק"ה. (ד) אבות פ"ד מ"ה. תתא. (א) ב"ב ק"י א' וירושלמי ברכות פ"ס ה"ג. (ב) תורת כהנים פרשת מצודע פרק זביס פרשה ג'. (ג) שם. (ד) שבת פ"ו א' יעו"ש בתודיה ואתה ואדרין פ"ב. (ה) סנהדרין ל"ד א'. (ו) מגילה ב"א א'. (ז) רמב"ם הלכות תפלה פ"ב ה"ז: אין הקורא רשאי לקרות עד שיאמר לו השי"ן לקרות. (ח) הלשון מגוונם מעט. (ט) יומא ל"ס א'. (י) ירוש' סנהדרין פ"ו ה"ג. (יא) צ"ל אמנון היה לו רע ושמו כו' ומקור דבריו הוא במכילתא יתרו פרשה א' ובילקוט יהושע רנז ג'. אבל מהנראה

תתג. כתיב (איוב כב כג) אם תשוב עד שדי תכנה תרחיק עולה מאהליך אם בן למה הוצרך לומר (שם יא יד) אם אין בידך הרחיקהו ואל תשכן באהליך עולה אלא בא ללמדנו שלא יאמר הרב אניה לתלמיד עול כרי שאזכנה וילמד ממעשי לא יועיל כי יותר ללמד לבני ביתו עולה.

תתר. כתיב (מ"ב ד א) ואתה ידעת כי עבדך היה לפניו אז כשבא לפניו לא החמיץ עריון עד שבא להרפה אמר אלישע הרי רעתך לא נודעה כנלוי ואם אעזוב אותו ואמרו על חנם גירשו לך המתין עד שהטא בדבר שגורע בושר' לא היה עושה בן לאחר שנשבט אלישע שלא יקה לקח בשם אלישע וזה היה חילול השם ועוד רצה לגנוב דעת רבו הנביא הוודע כל הרי נודע לכל בושתו לומר הרבה יש לו לסבול לאדם עד שיגדש את תלמידו מתרעומת בני אדם עד שיוודע בושתו. פעם אחת היה לרב לחכם אחד תלמיד אחד (ב) שלא היה ככל דבריו הגון בדבר ממון לא היה טוב אמרו לו אין זה ראוי שישב בפניך אמר הוא גורם שאני תדיר לומד ודוחק אותו בכל יום ללמדו ובעבור עצמי אני עושה.

תתה. תורת ה' תמימה (תהלים יט ח) ואיוז תורת בעלת מוב אלא (א) מי שקיבל עליו דברי חבירות חוץ מאחד או גוי שקיבל עליו כל התורה חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו תורת ה' תמימה תלמיד שהגיע להוראה אבל מי שלא הגיע להוראה ומורה בעלת מוב תורת ה' תמימה לעתיד משיבת נפש עדות ה' נאמנה שכבר נעשה על ידו (ב) אלישע ויחזקאל. תתו. תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב (דברים לג ד) צוה לנו שנעשה תקנה שתהא מורשה כיצד שלא תקח אשה שאחיה רעים (א) אלא שאחיה חכמים וטובים ד"א בשהיו ישראל מקובצים ונקהלים היו עושים תקנה שלא תפסוק תורה כיצד היו נודרים ונותנים לצורך תלמוד תורה מורשה קהלת יעקב בבית שמאי (ב) ב"ש אומרים אין מלמדים תורה אלא לבני טובים ד"א שנים שוים והפיצים ללמוד ואין פסק במקות אלא לאחרי מהם מוטב לעסוק שלמד [א] בן תלמיד חכם מאותו שאביו אינו תלמיד חכם ד"א מורשה קהלת יעקב היו עושים תקנה שילמדו הכהנים והלוויים בשהיו ישראל נקהלים היו אומרים תנו לנו שנתפרנס כגון תרומות ומעשרות כי אתם יש לכם מורשה כלומר ירושת ארץ ישראל ותנו לנו כדי שנעסוק בתורה.

תתז. רק אדמת הכהנים לבדם לא היתה לפרעה (בראשית מז כו) למה הוצרך זה לכתוב בתורה אלא לומר לך אם המלך מטיל מס על העיר בני העיר יתנו (א) ותלמידיו חכמים שעוסקים יומם ולילה לא יתנו [א] עמם דבר כי לא בעבורם הוטל על העיר אלא בעון עמי הארץ ותורת אלהים מושמרתן הנה פרעה לכהנים לע"ז עשה טובה וכל שכן עיבדי ה' שיהו ישראל מפסיקין מוזהותיהם וכל צרכיהם שנאמר (תהלים לו כה) ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם אלא עשיתי תקנתם לכל צרכיהם.

משנת אברהם

שהרצה פושעים היו זהם ישראל ונתקרנו לתלמוד תורה וילאו מהם לדיקים וחסידים וכשרים, אבות דר' נתן סוף פ"ג, והס"ס דילן צנדרים הנ"ל כנ"ה הוא דהרי שם מפורש הזהירו צנני עינים שמהם תלם תורה ע"ש. ולמעלה נסיון תה"א כתב רבינו זעלמן: ויחשוב אדם כאלו "כל" ישראל צניו וילמד תורה לכולם שנאמר, כל איש ישראל טפס, ע"ש. הרי שאין שום הסתייגות לשום אדם צנוע ללימוד התורה.

ומרים לא ידעו שפירש משה מן האשה עד ששמעו ללפורה אומרת לוי להן לנשותיהן וכו' וכי לא ידעו הא דכתיב ואתה פה עמוד עמודי ע"ש, דהם סברו שזוהו אין הוכחה.

סימן תת"ז

לימוד תורה לבני ת"ח ולבני עשירים.

[א] בן תלמיד וכו'. והין זה מתנגד להא דלמרינן בסנהדרין ז"ל, הזהירו צנני עם הארץ שמהם תלם תורה, דכבר נאמר רש"י שם צפירוש, הזהירו צנני עם הארץ שנעשו ת"ח לעשות להם כבוד שמהם תלם תורה לישראל שהרי ילכו שמעו' וצטליון מצני צניו של סתורצ ומצני צניו של המן למדו תורה צנני צרק, ע"ש כוונתו, דהגם שהתורה מתורת על אכסניא שלה ונקלטת יותר יפה צנני ת"ח הלומדים תורה ומצני ע"ה, כדעת רבינו, אבל אלו צני ע"ה היואלים מן הכלל, כשנעשים ית"ח עשויים להיות יותר רגילים ומועילים מצני ת"ח. וצ"ל אין התנגדות לדעת רבינו מהא דלמרינן צנדרים פ"א : מפני מה אין מצניין ת"ח ללאת ת"ח ומצניהם, ופירש הר"ן שם שעל הרוב אינם צני תורה, דשם מייירי צענין והנלילות, כלומר רוב צני ת"ח אינם חפצים ללמוד ולגיע עמם צד"ת, אבל אלו צני ת"ח החפצים ללמוד ומתנגעים בצנני תורה שפיר עשויים להלכות צלמודם יותר ומצני ע"ה, כי גדולי צני ת"ח זכות אבותם תסייעתם. וצפרט שכנראה רבינו מסביר צסיון זה שיעט צית שמאי האומרים: אל ישנה אדם אלא לנוי שהוא חכם ועניו וצן אבות, ועשיר" וצ"ה אומרים לכל אדם ישנה,

סימן תת"ז

מאיזו מסים ת"ח פטורים ואיזו ת"ח.

[א] עמם דבר וכו'. דקדק רבינו צלשונו לומר דדוקא אם הוטל המס על הצנור צלופן כללי אז אין הצנור יכולים לננות מהת"ח חלקם, אבל אם הוטל המס על הת"ח צלופן פרטי אז אין הצנור חייב לפרוע צעד הת"ח. וכן כתב התשנ"ץ צחלק א', סיון קמ"ג, דמאי דאשכחן צפרק זה צנור שה' ר' פפא רותן כרגא, קס צר חמוס נשקי' לכרעי' וקציל עלי כרגא דכולהו שני, היינו שאלות המס הי' נדרש מחת ר' פפא צלופן פרטי, וכשהמס הוטל על הצנור, ת"ח פטורים מלהשתתף עמם אפילו כשיש להם נכסים הרבה, הרי' אין מונגש ז"ל צסם האלפסי ז"ל שם. והרמב"ם ז"ל כתב צה"ל ת"ת רי, והין מחייבין אותן ליתן המס צין מס שהוא קצוב על צני העיר צין מס שהוא קצוב על כל איש ואיש, עכ"ל, לכאורה משמע מדבריו שאפילו הוטל המס על הת"ח צלופן פרטי גס כן פטור מלשלם, כלומר, והצנור חייבים לשלם צערו, אלא דו"ל

תתו. (א) ברכות כ"ח א' כל תלמיד שאין תוכו כבדו לא יננס לביהמ"ד ובמס' דרך ארץ רבה פ"ו: אמר להם בניו ולא עשיתי לכם כל כך אלא לבדוק אתכם, ובשבת קכ"ו א': שמה תלמיד שאינו בדוק יש בננו, הרי כי היו בודקים התלמידים. (ב) אולי צ"ל שהיה בכל כו'. תתו. (א) בכורות ל' ב'. (ב) ר"ל אלישע החיה את בן השוגמית מלכים תתו. (א) בבא בתרא כ"י א'. (ב) אדר"ן סוף פ"ב.

תתו. (א) ברכות כ"ח א' כל תלמיד שאין תוכו כבדו לא יננס לביהמ"ד ובמס' דרך ארץ רבה פ"ו: אמר להם בניו ולא עשיתי לכם כל כך אלא לבדוק אתכם, ובשבת קכ"ו א': שמה תלמיד שאינו בדוק יש בננו, הרי כי היו בודקים התלמידים. (ב) אולי צ"ל שהיה בכל כו'. תתו. (א) בכורות ל' ב'. (ב) ר"ל אלישע החיה את בן השוגמית מלכים

תתח. מרבית חזנו בנשך ובתרבות לחונן דלים יקבצנו, מסיר אזנו משמע תורה גם תפלתו תועבה (משלי כח ח ט) סמכם להרועי שלא יאמר אדם אני לוקח ריבית והפץ אני לתת הריבית [א] לגבאי צדקה למי שיחונן דלים מוטב שלא יקח ריבית לפי שכתוב (ויקרא כה לו) ובמרבית לא תתן אבלך וכתוב תרבות לגבי ריבית לכך בתחיית המתים יהיה מת (א) ולא יהיה שכתוב ביחזקאל (יה יג) ובנשך נתן ותרבות לקח וחי לא יהיה את כל התועבות האלה עשה מות יומת דמיו בו לכך מרבית תרבות ראשי תיבות מת ואל יאמר אקח ריבית ואתן ללומדי תורה ובתרבות ב' יתר שני רביות מישראל (ב) ואף מגוי מי שיכול להתפרנס משדותיו ועיר (ג) ב' ריבית מוקדמת ומאוחרת. תתמ. מ'סיר א'זנו מ'שמוע ת'ורה ראשי תיבות מאמת אפ שואל אדם מאמת אבל לקנתר ולהכעיסך ומחפש להביא ראיית שקר ופתום דברך עליו נאמר (משלי כג ט) באזני כסיל אל תדבר כי יכוז לשכל מליוך.

משנת אברהם

כגון כריא פתיא אפילו מרצנן, שם צצ"ט ת. ושיטת הרד"ך, הוצא צכנה"ג ש, דווקא מורה הוראה פטור מן המס, גדולי משום דקשיא ל' הא דנ"ל דא"כ משכחת צעיר שרונס או כולם הם קונעים עתים צתורה מן ישלם את המסים. גם ראייתו צכנה"ג שם שהניא צכס ספר צנימין זאז דאיא שמתזיקין אותו צעירו לת"ח הגם שאינו מוחזק לת"ח צשאר עיירות, הוי תלמיד חכם ופטור מן המסים ע"ש. וראה מה שכתבתי צסימן תשנ"ז דצדרי הרמז"ס ז"ל צפיה"מ לצכורות צענין מומחה, שיא מוחזק למומחה על ידי צני אדם פשוטים ויש מומחה לצ"ד ע"ש.

סימן תת"ח

רבית לצורך מצוה.

[א] לגבאי צדקה וכו'. דעת רבינו דלא כצנצנות מהר"ל סי' ל"ז והאגודה, הוצאו צרמ"א יו"ד סי' קע"צ דמותר ללות לצורך מצוה עיי"ש, ועי' יו"ד סי' ק"סי"ח. והפוסקים לא הניחו צדרי רבינו צכאן משום צסימן זה הוא מהמחודשים שאינם צב"ח הכדפס. ואין להקשות אמאי לא לייתי עשה דצדקה ולידחי ל"ת דרצית, דהגם דיש כמה לאוין הלא כמה עשין יש צדקה, אלא דאינו צעידא, וצפרט דעשה דצדקה אין לה קצנה וצפרוטה יוצא ידי צדקה, והגם שכל מה שהוא נתון לצדקה מקיים מצות עשה דאורייתא אבל אפשר דלכל זאת צשצן אפשר לקיים שניהם, דהא אפשר לו לקיים המצ"ע צצנית פרוטה, ולמה דאמרינן צצתוצות ל"ע, דאי אמרה לא צעניא לא הוי מצוה, וה"נ גבי צדקה דאי אמר העני לא צעניא לא הוי מצוה, והגם דיש לדחות דשאני התם דהצנר תלוי צבאדם אחד היינו צאותה אשה ואי אמרה לא צעניא לא הוי מצוה דאי אפשר לקיים מצוה זו אלא צאותה אשה אבל גבי צדקה אם יאמר עני אחד לא צעניא אכתי מני לקיים המצוה צעניאם אחרים, אבל הלא כתבו הפוסקים דאין מצרכין על מצות צדקה מהאי טעמא דשחא לא יסכים העני לקבל, ממילא משום אותו טעם לא הוי צנדר עשה דוחה ל"ת.

ובתשב"ץ ח"ד סימן ל"ד, מאריך צדון זה אם מותר להלות צרצית קצוה לצורך עניים, כלומר שהריוח של רצית יהי' לצדקה, ומסיק שם דאם לא ימואלו להלות מצות אלו צרצית דרצנן, מותר להלות אותם לצורך עניים אפילו צרצית דאורייתא, ועיקר ראייתו הוא ממה דאמרינן צירושלמי דסנהדרין פרק צן סורר וצמו"ק: לוין צרצית למצורת מצוה ולקידוש החודש, היינו שלוין מישראל ונתתין לו רצית קצוה משום שצרכים המצות של ההלואה לצורך מצורת מצוה ולקידוש החודש, וק"ו שמותר להלות לישראל צרצית קצוה ואותו הצרצית יהי' לצורך מצות צדקה ע"ש. והנה לכאורה זה הפסק של התשנ"ץ הוא שלא צדרי רבינו. אולם נראה לי שיא להשוות

דכוונתו היא צין שנוצין מן הצנור צאופן כללי וצין שהוטל המס על הצנור לפי אגשיא, לגלגולת, אצל הכתצעים לשלם אינם הת"ס אלא הצנור.

וראייתו צש"ת הרצנ"ש, מצנו של התשנ"ץ, שאלה תי"ב, שדן צענין זה וכתצ דיש מחלוקת הפוסקים הרצשונים צוה, דהרמז"ס והרא"ש ז"ל סונרים צככל אופן ת"ח פטורים מומס, והציא צדרי הרמז"ס ז"ל צצנות פ"ד, והרמז"ן ז"ל צצ"צ סוצר דאם המס הי' אקרקפתא דנצרא ונשארת כמה שנים שלא נתן המס ומושל העיר תוצע מהת"ח את המסים אין הצנור חייבים לפצוע צעדו, ע"ש. וצדרי רבינו מטיין צדרי האלפסי הנ"ל. והרא"ש ז"ל כתצ שחלמיד חכם שיא לו אומנות או קצת משא ומתן להתפרנס צו כדי חיי ולא להתעשר וצככל עת שהוא פנוי מעסקיו הוא חוזר על לימודו ולומד תמיד, נקרא תורתו אומנותו, וצני העיר חייבים לפצוע מומסים. אולם צת"ח שצכרוהו צני העיר והוא פונה מכל עסקיו ועוסק צצרכי צנור, כתצ הרצנ"ש שצוה גם הרמז"ן ז"ל מודה שצני חייבים לפצוע מכל מויני מסיס אפילו כשהוטלו על הת"ח צאופן פרטי, ע"ש. אולם רבינו דקרק צלצונו וכתצ תלמודי החכמים „שעוסקים יומם וליילה" משום דהוא ז"ל לשיטתו לקמן צסימן תתתרי"ג, והוא צנדרס סימן תתרי"ג, דווקא אותם שלומדים יומם וליילה ואין להם עסק אחר, אבל אם לומד ועוסק צצרך ארץ הרי הוא כאחרים, ע"ש. ועי' צש"ך חו"מ סימן קס"ג"ד, שכתצ דדעת הפוסקים אינו כן. וצספר כנה"ג חו"מ סימן קס"ג האריך צענינים אלו והציא דעות הרצנ פוסקים שכל שצורתו קצע ומלאכתו עראי אע"פ שאינו מורה הוראה פטור זה לצון מהר"ס מטרלני צח"צ ס' כ"ה, וכן החכמים וכן התלמידים שלא הגיעו עדיין לגדר הת"ח, כל שצורתם קצע ומלאכתם עראי, שרוצ עסקם ציום וצלילה הוא צצורה ומיעוט היום יוצאין ומפקחין על פרנסתם פטורין. ומהר"ש הלוי צחלק חו"מ סי' כ"ד כתצ דאפילו אינו עוסק צצתלמוד אלא צצמדרשות והגדות וצין מה שהוא לומד צצחה חלק מחלקי התורה ויהי' תורתו קצע ומלאכתו עראי פטור מן המסים, ע"ש צצריכות.

ר"ש להנין, הלא כל אחד ואחד מישראל חייב לקצוע עתים צצורה, ועשה תורתך קצע לא רק להת"ח המפורסמים צדור נאמר אלא לכל ישראל, א"כ נמצא שעיר שרוצ תוצניה הם חרדים וקוצעים עתים לתורה ורק כמה שעות ציום עוסקים צמלאכתם, ומיעוט תוצניה אינם צני תורה ואין תורתם קצע, יתקייצ שצותו מיעוט יהי' צריך לשלם כל המסים צעד רוצ העיר, ואפילו הרוצ הם צעלי נכסים, וכן הוא השאלה ג"כ, מי ישלם את המסים אם כל תוצני העיר עוסקים צצורה צקצע ומלאכתם עראי, וצע"כ ז"ל, דוה אין צמציאות כלומר, דצנוצן שרוצם עוסקים צצורה קצצע על יצוייר שיטילו עליהם ועל אותה העיר מוס כלל, כי הטלת המס אינה צצה אלא צעון עמי הארץ כמו שצסציר רבינו, אבל על ת"ח לא שציע לתרמי עליהם כצכתיו צצורא, וצש"ס הנ"ל. ולכן הדין דלצרכי העיר

מאיא אחד אמר הגבי"ה מה סיבו של זה אמר ליה בנשך נתן. וציוצין צ"מ צ' ב' חודיה תשנן. (ב) צ"מ צ' ב': לא צצרכא אפי' רבית וצצרי. (ג) שם סיב ב'.

תתח. (א) מדרש רבה משפטים פל"א: אמר הקב"ה מי שחיה ברבית בעוה"ז לא יהיה לעוה"ב, ולוה המדרש כיוצו התוסי סוטה ה' א' דיה כל יצוייש. ובפרקי דריא פל"ג: וכולם צצמדו על רגליהם חוץ

אינם נחוצים להלואה זו לצורך עצמן, ולא שייד אלסם לומר
דהוי מחילה צלונס, דהלל כל הנחיות שלהם למעות אינו
אלל צכדי זיכלו לעשות מצוה וזודלי לא ירלו לעצור עצירה,
ומחילת מחילה גמורה ומועלת היא.

ובשו"ת מהרש"ם יו"ד סי' נ"ז יש שאלה דומה ממש לדברי
רבינו: ראובן שלקח משמעון סכום מעות רבנית
באומר שאותה ההנאה שיהי' צעד תלמוד תורה וצעד הישיבה
וכו'. וכתב שם הרש"ם כי יש צוה הדין של מעות הקדש
ברבנית ג' דינים, א' הרש"ם אומר להלות מעות זקנה אפילו צלצק
רבנית. ב' הרש"ם מתיר להלות מעות זקנה אפילו ברבנית
קלוזה. ג' הרש"ם והטור אומרים ברבנית דאורייתא ומתירים
ברבנית דרבנן. וכתב לדברי כולם צ"ל יש כאן איסור רבנית
קלוזה דאורייתא, דע"כ לא התיר הרש"ם ז"ל אלל צמעות
הקדש שהוא ציד הגזר לפי שאין למעות אלו צעלים ואין זה
רבנית הנא מיד לזה למלוה אלל צ"ל שראובן נותן המעות
לשמעון יש כאן מן יד לזה ליד מלוה, וכי מה שאסרה תורה
רבנית לישראל יש לנו להתיר צעזיל שיתן הרבנית להקדש, חלילה
ותם שיעלה זה צדעת צן אדם, אדרבה אונל גול צעולה, דגול
ורבנית שיהיה שנואים כאחד לפניו יתעלה, עכ"ל. והוא כדברי
רבינו מנשה.

ואפשר דאלו הפוסקים המתירים לתת רבנית לקופת הזקנה
צעד הלואה שהם לויס מקופת הזקנה, היינו משום
דלעולם ליכא כאן איסור דאורייתא צלופן כזה אפילו צהדיועט,
דהא יש פוסקים, ראה צמחנה אפרים הל' רבנית סי' ס"ו, וצ"ל
מצי"ט ח"א, סימן כ"א, דצמחנה הלוי את הרבנית ומתחלה
לשם מתנה ליכא איסור תורה, והכא ודאי זה הלוי ממת
קופת הזקנה ונותן את הרבנית, לא שייד לומר דהוא נותן
הכסף צעדו, אלל דתתרה הקופה של זקנה הלל זו זקנה
גמורה, דכל זקנה שנותנים לקופת הזקנה מתרצה הכסף
צצקופה.

רבית במתנה.

ומרן ז"ל צלצני נור יו"ד, סימן קמ"רי, הביא את דברי
המחנה אפרים הנ"ל שכתב דלדעת הרמז"ם גס קודם
שפרע לו הרבנית אם המלוה לא רצה לקבל מממת איסור רבנית
ואמר לו הלוי שנותן לו צמתנה מותר, כיון דאיסורא עביד אי
יהיב לי צשכר מעותיו, כי אמר לו אני נותנו לך צמתנה גמר
צדעתו לתת לו לשום מתנה משום שעשה עמו חסד. ועל זה
הקשה מרן ז"ל: ותסד זה אינו יודע מה הוא, דודאי אם
נותן לו צצביל חסד שעשה עמו מכבר ולא חסד של הלואה,
פשיטא שאין זה רבנית, אלל צסתמא ודאי משום חסד הלואה
הוא נותן לו רק גזה המלוה אינו רוצה לקבל משום איסור,
עושה הלוי תצנולה זו לתתו צמתנה וזה חסור, עכ"ל. והנה
אפילו לדעת הא"ג, אין צדדים הללו צלמרים אלל צהדיועט,
דאי שייד לומר דהלוי עושה תצנולה, כלומר, שיתרצה ממונו
של המלוה, ואין כאן מתנה, אלל גבי קופת הזקנה לא שייד
לומר דהלוי עושה תצנולה, דסוף כל סוף המעות הללו לשם
זקנה יהיו.

אגב הנני להעיר צדבר הנ"ל צשנותן הלוי להמלוה את הרבנית
צתורת מתנה, וכן צדין מחילה צרבנית היינו צשהלוי פרע
הרבנית ומוחל עתה להמלוה, צצוה צחלקו הגלוים והרמז"ם
ז"ל, הל' מלוה ולוה פ"ד, שהגלוים סוצרים דאין מחילה מועלת
משום שכל רבנית מחילה היא והתורה אסרה מחילה זו,
והרמז"ם ז"ל סוצר דמחילה מועלת, וראייתו מדאמרו חכמים
שהגלוים ומלוי צרבנית אם צחזירו אין מקצלין מהם, מכלל
שמחילה מועלת, ע"ש. דהלל יש להציא ראי' דגס צרבנית מחילה
מועלת מדאורייתא, דהא צגול צודלי דמחילה מועלת, כמו
שהצ"ח צס"ה ח"א, סימן שי"א, וצשהמטות שם, ע"ש

כל הפוסקים ולא פליגי. דהנה התצ"ץ מיירי צלופן צמלויין
לאדם פרטי והוא משלם רבנית לקופת הזקנה ויהוה רבנית
מתחלק לעניים לצקנה, צוה גס רבינו מודה צמותר, דזה הנותן
רבנית יש לו ענה ליתן הרבנית צתורת זקנה, ומיד צשהוא נותן
הכסף של רבנית לירי הגזר של קופת הזקנה הרי הוא מקיים
מצות זקנה ומחיל מותר או משום דעשה דוחה ל"ת, דהא
הכא הוי צעידנא, או משום דאין הוא נותן כלל צתורת רבנית
אלל צתורת זקנה, ואומדין דעתו דאין הוא מתכוון לתת רבנית
אלל זקנה, דמסתמא אין אדם מתכוון לעצירה דומיא צכתב
הר"ן צצצועות צצצועה שלא אוכל ואכל עפר דפטור הגס
דצצצע שאוכל ואכל עפר פטור, משום דלעולם אומדין דעתו של
אדם מישראל אין כוונתו לעצירה, לכן צצצע שלא יוכל ואכל
עפר אמרינן צודלי שאללו אכילת עפר לא תצוה אכילה וכן
להיפך, כן מני הכא אמרינן צודלי מתצצצתו ודעתו של זה הנותן
רבנית הייתה מיד צקצלת הלואה לא ליתן רבנית אלל זקנה. אולם
רבינו מיירי צמי שאלוה מעותיו ברבנית ואומר שיתן את הרבנית
אשר יקבל לצקנה, צוה צודלי אסור כי מיד שאלוה מעותיו
עוצר ברבנית דאורייתא, וגס צצצוה הרבנית הרי הוא עוצר על
איסור תורה ומה מועיל לו אם נותן אח"כ את הרבנית אשר
לקח לצקנה, הרי זה דומה למי שגול את צצירו ואח"כ הוא
נותן את הגזילה לעניים דודלי אין צוה שום תקון על איסור
גול שצנר.

שוב ראיתי צהרצ"א סימן תרס"ט שכתב דמה צמלויין מעות
של תלמוד תורה צרבנית לישראל הוא משום דאין זה רבנית
אלל שופרנסין הלומדים, כן הצנתי משלון הרצ"א הגס שהלשון
צצוף התצוה מגומגם, ועוד כתב צתחילת צדריו דאפשר לרין
ולהתיר שאין לממון זה צעלים ידועים ואין הרבנית צה מלוה
למלוה, ע"ש. והנה מה שכתב צצוף צדריו שאין זה רבנית מפני
צמוחלין ומפרנסין הלומדים, הוא ככ"ל שציערתי מדעת עצמי,
שאין הלוי נותן את הרבנית לשם רבנית אלל לשם זקנה, אולם
מה שחידש צריש צדריו ז"ל דההיתר הוא מפני שאין הרבנית
צה מלוה למלוה שאין לממון זה צעלים, צריך ציאור, דחירון
זה הוא שפיר לומר שאין המלוה עוצר צאיסור רבנית הואיל
ואין כאן מלוה, אלל הלוי צודלי עוצר, ואיסור רבנית שייד ללוה
כמו למלוה, אם לא שצמחר דכוונת הרצ"א דהוי כהקדש,
וכשם שאין איסור רבנית צהקדש כך צוה אין איסור רבנית דהואיל
ואין להממון הזה צעלים פרטים אלל ההקדש הם הצעלים.
וצלחת הרש"ם ז"ל תצצוה כלל ל"ג סימן י"ז חולק ע"ז משום
דאין האידנא דין הקדש, ולכן לא הותר צזמן הזה להלות מעות
של הקדש אלל צרבנית דרבנן ולא ברבנית קלוזה, ככ"ל ציר"ד
סימן ק"ס"י"ח.

ויש להצנר ציותר צדרי הרצ"א הנ"ל שהלוי מעות מקופת
ת"ת אין צוה איסור רבנית, אפילו ברבנית דאורייתא,
וכתב הטעם מפני "שמוחלין" ומפרנסים הלומדים, משום דכבר
כתבו הפוסקים דרבנית הוי כעין גזילה כדליתא צריש איהו
כאך למה לי דכתב רחמנא לאו ברבנית לאו צגול, וכתב שם
השטמ"ק צצס הריצ"א ח' הגס דהלוי נותן את הרבנית מדעתו
לכל זאת הוי כעין גול, דהתורה תצנה זאת כמחילה צלונס,
דצכל רבנית הלוי מוחל, אלל דממת אונס שהוא כחון למעות
הרי הוא מוחל, ע"ש. ועי' צרמז"ם פ"ד מהל' מלוה ולוה
הל' י"ג, שכל רבנית מחילה הוא והתורה אסרה מחילה זו ע"ש.
והתינה צלוה מן ההדיוט אלל צלוה מן קופת זקנה עניים או
ת"ת, הרי יש כאן סצרא המתקצלת, גזה הלוי מוחל אלל
ממת אונס אלל נותן הרבנית לשם זקנה, וצודלי שהוא יותר
צצע רצון לתת את מעותיו לשם זקנה מאשר ילוה מן ההדיוט
ויתן לשם רבנית, דהא לא שייד לומר צכאן שהתורה אסרה
צתיית זקנה כשם שכתב הרמז"ם ז"ל דהתורה אסרה מחילה זו.
ואפשר דזה הוא עיקר הטעם של הירושלמי הנ"ל צצננהדין
לרין לצורך צתורת מלוה וכו', דאלו הלויין לצורך מלוה הלל

תתי. (א) [א] תורה לא ילמד אדם בשכר לחבירו אף (ב) רפואה לא יעשה בשכר אבל יאמר לו תן לי מה שאוציא כלומר תראה בעצמך בכמה אקח ותטרח ותעשה או תצוה לעבדך לתקן או תשכיר מי שיתקן או תשכירני שכר טורחי וכן שכר טורחי לחפש אחריו או אם יבא ממקומו שם יחשוב כמה מעות היה עושה וטורח שלא בעבור הרפואה כי [ב] בשביל הרפואה לא יקבל שכר אלא כנגד הטורח וההוצאה אבל אם הם אומרים אנחנו נקנה ונטרח ונעסוק רק תאמר לנו מה לעשות אל יקח מהם שום דבר.

משנת אברהם

לאדם להלות זניו וזני ציתו צרצית אע"פ שאינו מקפיד ומתנה הוא, משום שמה ירגילם צדק, תיפוק לי' דמחילה לא מהני. ו"ל דשאיני צלם אחר שלעולם הוא מקפיד עמו ליתן לו יותר ממה שהלוהו, לכן אלו שתנו לשם מתנה או שמחל אסור, אבל זניו וזני ציתו דמסתמא מתנה בעלמא הוא דיהיב, אי לאו טעמא דחתי למיסרך הוי שרי, ע"ש. מדנריו למדנו דהלוה מצניו צרצית, הגם דהמודנר צנייהס הוא שוה צרצית, לכל זאת אמרינן דאינו מקפיד ונותן לשם מתנה, דאי לאו הכי אלא דמירי שוה נמפורש לתת להם מתנה ולא רצית אמאי קרי' לי שוה צרצית, אלא דהתם אסור משום דחתי למיסרך, אבל נבי דקה דליכא טעמא דחתי למיסרך, משמע דאפילו אינו מפרש שיתן את היתר צמתנה, סתמא לשם מתנה מיכוון כנ"ל, ושרי. והגם דנכנסת הגדולה יו"ד סי' ק"ס"י"ט, הניחא צמס רצנים ספרדים דהא דמהני מחילה למחן דס"ל, היינו דוקא צמחילה צפירוש אבל מחילה שאינה צפירוש לא, וצמחילה הנכרת מתוך מעשיו דעת הכנה"ג להקל, אבל צנ"ד שיס סכר גדולה לומר דניחא לי' לאינש ליעדנ מצוה צמונו, נראה לפע"ד דכלס יודו להסיר. אלא דלמעשה עדיין צריך להתיישב צדנר כי לא כתצתי את כל הנ"ל מתוך עיון הגמור.

צארכות (וצדק) אגז הנני למלא כחן את הכשט מהדפוס ס, דזו היא משנה מפורשת צנ"ק ק"ג, דמחילה מועלת בגול, כדתקן התם מחל לו על הקרן ולא מחל לו על החומש, מחל לו על זה ועל זה, ע"ש. אלא דעד כאן לא קמיניעיף לי שם אס צוה מתקיימת המלוה של והסיב, שהוא עשה מפורשת צתורה, דאפשר דחין העשה מתקיימת אלא צהשנה ליד הגול ממש, אבל מחילה, שיהי' הגולן פטור מלשלם, זה ודאי דמועיל). ואס נאמר דצרצית אין מחילה מועלת מה תקשה רצא לאו בגול לאו צרצית למה לי, הא אינעריך צרצית, דאי משום דיש צרצית משום גול הוי מועיל מחילה, וצרצית אין מחילה מועלת, וכן הדיון צמתנה, דזה צרור דאס הגולן נותן להגולן את הגזילה אשר ציד הגולן צמתנה דמתנה מועלת, וצרצית אינו מועיל, אלא צע"כ, דגם צרצית מחילה ומתנה מועלת מדאורייתא.

ולר"א דצריהס של הפוסקים הכ"ל כשהלוה מוחל או נותן צמתנה את הרצית ללוה, הי' מקום לומר דחין המחילה או הנותנה מועלת, לאחר שכבר צא הרצית ליד הלוה, אלא להצילו מללו דלא תקח הכתוב צרצית אבל לא מללו דלא תשימון, דהא כתבו התוס' צנ"מ ס"ג. ד"ה לא מאי קום ועשה, לפי ההסנר של המהרש"א שם, דלאו דלא תשימון לא ניתן להשנה ולא מותקין צהשנה אלא לאו דואל תקח ע"ש. וסצרת הדנר פשוטה, משום דשיימה לא צלקיחה והשצון תליא, דאפילו לא לקח המלוה את הרצית, משעת שמה היינו כתיבת השער כבר עבר צלאו דלא תשימון. והלא המחילה או המתנה אינה יותר יפה מהשצון, ולכל היותר לא ניתקן אלא הלאו של דואל תקח אבל לא תשימון לא ניתקן אלא א"כ קורע השטר תקודם.

והגם דלפי דברי המהרש"א הנ"ל קשה אמאי אמרינן צמכות ט"ו דלא משכחת צטלו ולא צטלו אלא צלוח הקר, הלא לפי הנ"ל משכחת ג"כ צרצית צלאו דלא תשימון כשקורע את השטר, אלא דו"ל דלא קא משנו התם אלא צטלו צאופן שלא יהי' שום איסור יותר צאס ד, אבל צקורע את השטר והמלוה ניקח את הרצית צלי השטר ג"כ עובר צלאו דלא תקח לפיכך לא קא משנו התם זה צכלל צטלו. ועוד י"ל דהתם צמכות מירי רק צלאו הניתק לעשה, אבל איניצא דחמת רצית לעולם לא הוי ניתק לעשה כמו שכתב המהרש"א שם צדק ס"א. ד"ה לעבור עליו צצ' לחיון, דאע"ג דקיי"ל דרצית יולאה צדיינים חין זה מקרי ניתק לעשה כמו שמוכח מדברי התוס' ד"ה אמרי, ע"ש. והטעם צדנר נראה לפע"ד דלא קא חציב לאו הניתק לעשה אלא צמפורש צתורה כמו לאו דגול והסיב את הגזילה ותעד דהא ר' ירמיה ציומא דף ל"ו סוצר דגם עבילה הוי לאו הניתק לעשה משום דהכתוב נתקו לעשה של נגר אשר צשעריך צתנו, הגם שאינו תיקון של הללו כלל, אלא משום דכך כתוב צתורה ואינו דומה ללאו דהסימה, והצדנים עתיקין והכ"מ. אולם כל זה צצכות צשטר את הרצית, אבל כשאין כותב שום שטר אלא ליה ע"פ ונותן סכום לצדקה או אפילו כשכותב שטר ומחייב עצמו צו לשלם לקופת הצדקה את הסך שוה וגם עוד סכום של כסף צתורת צדקה יש לעיין הרצה אס יש צו משום רצית כלל, וצדרי רצינו האוסר אינם משתייכים לזה כלל כנ"ל.

ובמשנה למדך ה' מלוה ולוה דינו, הקשה לדעת הסוצרים דמחילה לא מהני צרצית א"כ למה אמרינן אסור

סימן תת"י

קבלת שכר של לימוד תורה והוראה.

[א] **תורה** לא וכו'. צנדרפס וכן צדפוס הראשון של שנת "יפרת" סימן רצ"ה: לעולם לא ילמד אדם צשכר לחצירו ואף רפואה לא יעשה צשכר וכו'. וניב "לעולם" צא לשלם שום ד, דהאר רפואה לא יעשה צשכר וכו'. וניב "לעולם" צא האוסר צהחלט שום קצלת ממון צעד לימוד התורה, כאשר הרחיב הוא ז"ל דצדור צענין זה צפירוש המשנה לצנות פ"ד, ולא קרדום לחפור צה, ואומר כי יודע צעלמו שצדריו אלו "לא יאותו לרוצ חכמי התורה הגדולים ואפשר לכוון" ועל אלו החכמים המתירים לעמסם לנקש ממון חצי אדם הוא ז"ל מתרעס ואומר: ואמנם התעו אלה המתגברין על האמת ועל הפסוקים הפשוטים והנגלים, צלקיחת ממון מצני אדם צרצונס או צעל כרחס מהמעשים אשר ימצאו צתלמוד מאנשי צעלי מומין צגופותיהם זקנים צאו ציימים עד שאי אפשר להם לעשות מלאכה שאין צתצולה להם אלא לקחת ממון מאחרים ואס לא מה יעשו, הימותו זה לא צותה התורה, עכ"ל. ולאחר שהניח הרצה דחיות לאיסור הרי הוא ז"ל צא לידי מפקנא שאין שום היתר לקבל שום ממון שצעולם צעד לימוד התורה, ואמנם הצדנים שהתירה התורה לתלמידי חכמים הוא שיתנו ממונס לאדם לעשות צו סחורה צתצירתו ויהי' השכר כולו להם אס ירצה, והעושה זאת יש לו שכר גדול וזה הוא המטיל מלאי לכיס של תלמידי חכמים, ושתמוכר סחורתם לפני כל סחורה ושיקנה להם צתחילת השוק, אלו הם חוקים שקנע להם השם יתצדק כמו שקנע המתנות לכהן והמעשרות ללו, לפי מה שצא צקבלה כי שתי הפעולות האלו יעשו אותם סוחרים קצתם עם קצתם על דרך הכבוד אע"פ שאין שם חכמה, וכדאי הוא תלמיד חכם להיות כעס הארץ כנדה, ע"ש. וצמנצ"ס ה' תלמוד

תורה פ"ג, סיכס נקרא את כל דבריו שנפיה"מ הכ"ל ופוסק שאסור ליהנות מדברי תורה בעולם הזה וכו' ע"ש.

אולם שיטת התוס' אינו כן, והוצא נכסך משנה שם, דהא כתבו נכתובות ק"ה. ד"ה גזרי גזירות דאע"פ ששכר תלמוד תורה אסור כדאיתא צפרק אין צין המודר, לכל זאת אמרינן שם, דף ק"ו דתלמידי הלכות שמיטה והלכות קמיטה היו נוטלין שכן מתרומת הלכה, ולא אסרו אלא למי שאין זה פרנסתו ואומותיו אלא בלוקרין, כגון קרנא, אבל מי שאינו עוסק במלאכה אחרת ואין לו שום פרנסה אחרת אלא זו, הרי הוא מוטל על הציבור והצבור חייב לפרנסו. ונצרכות כ"ט ד"ה מה אני, כתבו גם כן כנכתובות הכ"ל אלא שהוסיפו דאפילו יש לו צמה להסתפרנס שרי ל' לקבל שכר נטילה דמוכת, ועוד כתבו דתלמוד לקטנים שרי לקבל שכר מטעם שימור ושכר פיסוק טעמים, כלומר דפיסוק טעמים אינם מן התורה ולא היו בכלל תלמוד תורה כדמוכח צנדרים דף ל"ז.

ובכסף משנה שם נהל' ת"ת י"ג, מרחיצ הצבור ודוחה את הראיות שהציא הרמז"ם ז"ל לאיסור צפי' הנשנה, והקשה עליו מהא דלמרינן בחולין קל"ד הווא שקל דדירא דלחא לצי מדרשא קדם רבי חמי וכהה צהס, ומסיק אדם תשוב שאני, ומתוך כך העלה הכ"מ שכל שאין לו ממה להסתפרנס מותר ליטול שכרו ללמד צין מהתלמידים עמון וצין מן הצבור וכן מותר לו ליטול שכר מהצבור לדון או מצעלי הדיינין כפי התנאים המצוירים נהל' סנהדרין, ולצפוף רובה הכ"מ להעמיס צדרי הרמז"ם ז"ל שכוונתו לומר שאין לאדם לפרוק מעליו עול מלאכה צכדי שיתפרנס מן הצבור אלא עליו ללמוד מלאכה המפרנסת את צעליה אלא שאם אין מלאכתו מפרנסתו מותר לו לקחת פרנסתו מן הצבור, ומסיים דאפשר שכל חכמי הדורות התיירו ליטול הספקה מן הצבור משום עת לעשות לה', דאל"כ לא היו יכולים לעסוק בתורה, והתורה היתה משתכחת ה"ו מישראל.

והאברבנאל על המשנה נצטות הכ"ל הציא דברי הרמז"ם ז"ל צפיה"מ הכ"ל וכתב אבל שאר החכמים מן האחרונים התיירו צה הרצועה מפני צורך הזמן ונתנו על זה שלש צחיות. א) משום שכר נטילה מותר לקבל שכר. ב) משום שהתלמידי חכמים הנוטלים שכר מן הקהל משתדלים צעלותם וצנעוניהם הממוניים הן מהקהל הן מהפרט מהיחידים, וכאלו תלמיד חכם לוקח על זה שכר שכיר. ג) מפני צורך השעה ומשום עת לעשות לה', כי צדורות הראשונים היו חכמי התורה פורשים עמנם מהנלות העולם הזה, ועל צר הפרישות והקדושה היו מוכוצדים מאד צעיי הדור וגדוליו, אולם אחרי שצלו צגלות וגדללה האומה וכבודה, תשו חכמים שאם יתפרנסו ממלאכתם צהיותם חוטבי עיים וצולצי מים, יתצו מאד צעיי העם ותתמעט התורה כי לא ירלו צני אדם ללמוד כדי שלא יהיו צקוקים לחיות חיי צער ועוני. ומזה יוצא שלא הותר לו לאדם לקבל שכר צעד לימוד התורה והוראה אלא כדי פרנסתו וחייו, אולם אם התלמיד חכם הוא עשיר ויש לו די מהסורו זולת קצלת השכר אז אסור לו לקבל שום שכר. אולם מי שאין לו פרנסה אחרת מותר לו להסתפרנס מהספקת הצבור, אבל אין מן הראוי שיקבל את הספקתו צתורת מתנה מן היחידים, כי אז יצטרך להחניף להיחיד אף שיראה צו ערות צבר, ומה שקבלו הצנעיים מתנות מן היחידים כמו שאמר שול לנערו: ומה צניא לויש האלקים, ותצורה אין להציא לויש האלקים מה אתנו, ער שהצינו הנער, הנה נוצל צני רצע שקל כסף, וכן אשת ירצעם שהציאה לאחי' השילובי עשרה להם ושקדים וצקצוק צבש, וכן אמרו צצתינו המציא דורון לת"ח כאליו הקריצי צבורים, סוף כתובות, היינו מפני שלא היו הצנעיים דניס צין דין לצין וצין נגע לנגע, כי אם להגיד את צבר ה' אשר שלחו, מה שאין כן מצינן תורה שהוא התלמוד, הוא המורה, הוא המוכיח, הוא צריך להיות נקי מכל טעי' לשום

הצלת דברי הרמב"ם מהשגותיו של התשב"ץ

ברין נטילת שכר של תורה.

וצריך ציבור היתכן שהרמז"ם ז"ל העלים עיניו מראות צכל אותן הראיות שהציא התשב"ץ ממקומות מפורשים צש"ס וצמדרשות, ולא הציא אפילו דשכר נטלה מותר לקחת צמלמד תורה לרצים, הלא צבר זה מפורש צכתובות ק"ה וכן איתא מפורש צירושלמי פ"ד דנדריס, הוצא צהר"ן שם, וכן חמי מתניא נצצין אגריהון, אמר רבי יודן צרצי ישמעאל שכר צטלן הס נוטלין, ע"ש. ונלע"ד להצניר שיטת הרמז"ם ז"ל האומר דאסור ליטול שכר צעד ת"ת או צעד הוראה וכדומה לא מן היחיד ולא מן הצבור ולכן נתנה לו התורה הזכות שיוכל ליתן את ממונו לאדם אחר שיעשה סתורה צמונו ויהי' כל הרווח להת"מ, ואין צזה אפילו דררר' דרציית, ולא דררר' דגזל, הגס שאדם זה מטריח עצמו ועוצר צהמשא ומתן ואין לו מזה הנאה של כלום, כ"י זה הוא מן החוקים שקצע להם השם יתצרך כמו שקצע המתנות לכהן והמעשרות ללוי' ככ"ל צפיה"מ לצבות, אלא דיס כאן שאלה גדולה, דאם אין לו להת"מ רשות לקבל שום פרס, מאין לו כסף לתת ליד אדם אחר שיעסוק צמשא ומתן צצצילו, דהלא אין הדעת מקבלת הסתורה זכתה צצכות ומה רק את מי עירש כסף והסן מצבותיו, ומי שגולד ממשפחת עניים ואין לו כסף והוא ת"ת וראוי להיות פרנס על הצבור אי אפשר לו לקבל את המשרה הראוי' לו ולמורתו ושהוא לטות העם, מפני שלא יהי' לו צמה להסתפרנס כי אסור לו לקבל פרס מהצבור, אלא ע"כ שעד כאן לא קאמר הרמז"ם ליקח פרס אלא צנשך הזמן שהוא המורה והרצ צישראל, אבל מיד צתחילתו כשממנים אותו להיות נקי מכל טעי' מזה

וכנגד מה שאמרו צית שמאי שאין תלמידים אלא לעניו וכן טובים דהיינו רק לתלמידים לדיקים, אומרים צית הלל דאין הפלאה צלימוד התורה אלא כל בני ישראל ראויים וכדאיתם ללמוד את תורה"ק והמאור שנה יחזירם למוטב. וסעד לדברי שבית שמאי התכוונו לא לסתם לימוד אלא ללימודים גבוהים הראויים להתלמד לאלו הרגילים להיות מורי הוראה, דאל"כ מה זה אמרו אין ונשיין אלא למי שהו"א "חכם", הלא החכם אינו צריך לרצו שילמדנו. אלא ע"כ דכוונתם ללימודים גבוהים בנן דרכי הוראה והנהגה שגם חכמים זקוקים לרצו אשר ילמד אתם. כך שיש לשער שפלוגתא זו אם מותר להם לרצוים לקבל פרס, מחלוקה עתיקה היא מיומות הלל ושמאי והלא ההלכה כצית הלל.

ובבבב צרכי יוסף להרב החיד"א יו"ד סימן רמ"ר"ג, מעתיק תשובה מלאת הרב צעל צית יוסף אם מותר להם לנעלי תורה לקבל פרס צעד תורתם, ועל זה השיב הג"י ז"ל, אם אלו הנעלי תורה הם דיינים או תלמידים לאהרים מותר להם לקבל פרס לא יותר מכדי הספקתם כדאמרינן בכתובות ה"ל אטו צרשיעי עסקין ע"ש. ואם אינם דיינים ולא תלמידים לאהרים אלא שלומדים לעצמם ועוסקים בתורה והנותן אינו נותן בתורת דקה גרידא אלא על מנת שילמדו בתורה אז מותר להם להלומדים להתנות ועיקרם עם הנותן שיהי' לו זכות צמנות ת"ת שהם לומדים ומותר להם לקבל מלאת נותן חצי הרויח של הנותן אפילו אם זה החצי הרויח עולה יותר מכדי הספקתם של הלומדים, אלא דלא שרי להו להלומדים להתנות עם הנותן את התנאי הזה אם יש להם כדי הספקתם צעה שהם מתנים, ומסתמך הרב הג"י ז"ל על ה"א דאמרינן צטויה דף מ' הלל עסק בתורה שגאל עסק צפרקמטיא וכו' והוסף רש"י ז"ל הלל עסק בתורה מתוך עוני רב, ע"ש כלומר צא צוה להשמיענו דאי לאו דהוי עני גדול לא הי' מתנה עם אחיו ועושה שותפות צהדי" ע"ש.

נמיילת שכר הוראה במדינות הצלו.

והנה כל השקליא וטריא של הראשונים אם מותר להם להרצוים ליתול פרס מן הציבור, נראה לפע"ד שאין זה ענין כלל להרצוים העכשויים — כוונת הכותב לרצוים צאלרות הצרית ולאצרות העומות — כי לא הרי הרצוים והרצוים הצעלי צתים לפנים, שהרצוים היתה משרה נכדה צלי שום צער, והצעלי צתים סרו לנשמעתו של רבם צכל אשר יאמר כי כלס הין חרדים לדבר ד' ולמנצתיו וצכל נפסם קיימו מצות עשה של שאל אציד וכו' והל"ת של לא תסור אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל, אז היתה שאלה זו מן החמורות שצחמורות איד יהי' מותר לקבל שכר ולהנות מתוה"ק, לא כן עכשיו צעוה"ר שעל פי הרוב הרב הוא שכיר שנה צנית הכנסת אלא הנעלי צתים שלו, ואין ממשרותו שיהי' הוא המנהיג את עדתו, אלא מטרת הנעלי צתים צזמן שצוכרים להם רצו הוא צכדי שיהי' להם את מי להנהיג, וכל אחד מהראשי צעלי צתים חפצים שהרב יסור למשמעתו צכל זמן ועידן, ואם אין הרב יודע להחניף את הנעלי צתים, גם לרצות את צמותיהם, מיד שולחים אותו צתכלית השאלה ומחליפים את רצויהם כפרהדרין הללו שמחליפים אותם כשהרב אונד את חינן צעיי התקייף של צית הכנסת, ואין לך קהלה כמעט אשר לא יהיו צה מחרחרי ריב הממחררים את חייו של הרב וחייהם של אנשי ציתו צהוצאלת דנה ולשון הרע. כללו של דבר שהרצוים היא מלאכה צויה מאל, הגם שהיא צדרך הכבוד, ונפש צעליה מלאה צער וצויון כרימון, ואין שום ספק שצעד הצער והצויון שיש לו להרב לצבול מכל מיני תקיפים עמי הארצים ומשוגעים שאין כמעט שום קהלה צאלרות הללו חפשה מהם, מותר לו להרב לקבל שכר ואפילו שכר גדול, כי אין זה שכר של רצוים אלא תשלומי צער וצושה.

על הקהל שיתנו לו כסף מלא כדדרשינן גדלהו ומל אחיו, כלומר שיהי' עשיר ותהא לו האפשרות למסור ממונו ציד נלמדים אשר יעילו מלאי לכיס של ת"ת ויעסקו צמשא ומתן צאלמונה והרויח יהי' כולו להת"ת, לכן מדויק צצכל אותן המקומות שצש"ס ושצמדש מלאנו שהיו מעשרים את הת"ת מיד צתחילת מינויים כדי שתהי' להם האפשרות להתפרנס אחר כך מהרויח של ממונם צלי שום קצלת שכר.

וממילא אין סתירה לדברי הרמב"ם ז"ל מהא דאמרו דמותר ליתול שכר צטילה, דהנה זה הדין של שכר צטילה אמרינן כפועל צטל של אותה מלאכה, צכורות כ"ט: ופירש רש"י ז"ל, דאם הי' נוקצ מרגליות שעצודתה נוחה לעשות ושכרו מרובה אדם אומר לו טול כך וכך והצטל היום ממלאכה אינו פותח ומשכרו אלא דבר נועט שהרי נוחה ואין צה טורח וכו' ע"ש וצתוס. ומסתבר דיותר נוח וקל הוא לעשיר להרויח אלהן זה על ידי שיש לו היכולת להשקיע צמשא ומתן הון רצו מאשר יוכל העני להרויח עשרה זה אחרי שאין לו ממון להשקיע צמשא ומתן ומה גם אם אינו צעל מלאכה וחיוון, וצכן לדקו דברי הרמב"ם ז"ל צציה"מ המתרעם על הרצוים שלוקחים פרס, כי לפי שיטתו הי' מהראוי להם לקחת ממון טרם שנתמונו פרנסים על הצבור כדי שיוכלו להתפרנס אחר כך מממונם שיתנו אחר כך ליד נאמן והרויח יהי' שלהם, ואם לא יהי' להם אגשים אשר ירצו לעסוק צמשא ומתן צעדם, אז יהי' מותר להם לקחת שכר צטילה, כלומר, שכר גדול כדי פרנסתם צרויח, כי הם מפסידים הרבה אחרי שאינם משקיעים את ממונם צמשא ומתן העשוי להציה רויח גדול, וכן צהלכות תלמוד תורה גבי הכ"ל, צלדק אומר הרמב"ם ז"ל כל המשים על לבו שיעסוק בתורה ולא יעשה מלאכה ויתפרנס מן הצדקה ה"ז הלל את השם וכו' כלומר, אם האדם וננערויו, משיים על לבו שיעסוק בתורה ולא יעשה מלאכה, כלומר, מניילא אינו לומד שום מלאכה ואומנות, א"כ אין לו שום היתר לקחת פרנסתו צתורת שכר צטילה, דכמה שווי' של צטלה זו אם אינו צעל מלאכה ואומן ואינו ראוי אלא להיות שומר קשואין, ומה שיקח יותר מזה אינו שכר צטלה אלא דקה, א"כ ה"ז מחלל את השם דמדי וננערויו דרך לו דרכו צהיים לחיות מן הצדקה. אצל צלחד מהדרכים שהצרכו היינו שמעשירים אותו טרם שנתמנה או מיד צתלת מינויו או שהוא אומן העשוי להרויח הרבה, ואינו עוסק צתלכתו אלא תלמד ומורה ומנהיג, אז מותר לו ליתול שכר צטלה, כן נראה לפע"ד להצדיק את דברי הרמב"ם ז"ל מהשנתויו של צעל התשב"ץ ז"ל.

הסבר בדברי בית שמאי שאין מלמדיון תורה אלא לעשיר.

ולעיי צסיון תת"ו הצלתי פלוגתת צית שמאי וצית הלל צאלות דר' נתן סוף פ"ב, צנית שמאי אומרים אל ישנה אדם אלא למי שהוא חכם ועניו וצן אצית, ועשיר, וצ"ה אותרים לכל אדם ישנה וכו'. ויש לדקדק איד יעלה על הדעת צנית שמאי אצורים ללמד תורה לצני עניים, וכי מצות תלמוד תורה רק לצני עשירים נהנה אצמהה, ואולי יש צו המחלוקת של צ"ש וצ"ה ומעין מחלוקתם של הרמב"ם והתוס', כלומר, לא נאמרו דברי צית שמאי שלא לצנות תורה לצני עניים, אלא כוונתם שלא ללמדם להיות מורים רצוים ומנהיגים צישראל, משום צנית שמאי צצורים שאסור לקבל פרס מלימוד התורה או מהוראה, וצכן אסור ללמדם ולתכנס להיות מורים כי סוף הדבר שיהיו זקוקים לקבל פרס והספקה מלאת הקהל ומלאת היחידים, אלא רק לצני עשירים שיש להם ממה להתפרנס מותר ללמדם ולתכנס להיות מנהיגי ישראל ומוריהם, וצית הלל חולקים ואומרים לכל אדם ישנה, רצו לכלול צזה גם לצני עניים, משום צצורים דאין אסור צמה שיטלו שכר צטלה, כשיטת התוס',

נטילת שכר טירחה של רפואה ות"ת.

[ב] בשביב הרפואה וכו'. משמע דרק צרפואה מותר ליטול שכר טרחה כפי שהי' מריח צטורח צדצר שאינו רפואה אצל צעד לימוד התורה לא חתור צשום אופן כמו שטיערתו צריש דצרי, אולם מסופק אי אס יש אסור ליטול שכר טירחה של לימוד התורה, כגון אס יש אסור המלמד ללמד לבית התלמוד או שהוא צל ממוקום רחוק לבית המדרש ללמד, דאין סברא שיס חיוצ על שום אדם לצל ממוקום רחוק ולהטריח עצמו צכדי ללמד עם אחרים ולמה לא יהי' מותר ליטול צעד טרחה זו.

והנה ציו"ד סימן רמ"רכ"א, הביא הרמ"א דצרי הרמז"ס ז"ל וגם דצרי התשצ"ן הכ"ל צענין נטילת שכר והספקת הקהל צעד לימוד התורה, ולא כתב כלל אס מותר ליטול שכר הטורח, גם מה דאין אס שכרוהו ללמד והתחייבו עצמם לשלם אס חייבים לשלם לדצרי הרמז"ס ז"ל האוסר ליטול שכר אולם צסימן של"ו כתב צש"ע שהרופא אסור לו ליטול שכר התכונה והלימוד אצל שכר, "הטורח" והצטלה מותר, אצל אס התנה צשכר הרופא הרצה חייב ליתן לו שחכמתו מוכר לו, וכתב הרמ"א: ואע"פ שיס מורה עליו לרפאותו, לכל זאת חייב לשלם לו כפי שהתנה מפני שכל מלות דרמיח אכולי עצמא אס טדמנה לאחד ולא רצה לקיימה אלא צממון און מוטיאון הממון מידו, ולא מפקיעין מידו החיוצ, פי' שאס התחייבו לו לשלם חייצין לשלם ש"ד, ע"ש. ובחלק ד' לתשצ"ן הנהקרא חוט המשולש סימן כ' מלת ר' אצרהס אצן טוואה, הביא צשס הרשצ"א והרמז"ן צספר תורת האדם דאס התנה מראש לשלם לרופא צריך לשלם לו כפי התנאי דחכמתו הוא מוכר לו ואין לה שיעור וכל מה שיתן מיקרי שכר הרשויו צעד מה שמלמדו לעשות הרפואה, ואס לא התנה עמו מראש אינו משלם לו אלא שכר צטלתו וטרחתו אצל שכר והלימוד אסור דרחמנא אמר והשצותו לו לרצות אצנת גופו ואע"ג דהוי מורה דרמיח אכולא עצמא ורשאי הוא שלא לעשותה אלא צשכר היינו צשהתנה שכרו קודם עשייתה אצל אס עשאה סתם צלא תנאי אסור ליטול שכר למודו וזה צכלל מה שאמרו ז"ל מה אני צחנס אף אחס צחנס עכ"ל שם.

ויש להצין צצצרי התשצ"ן אלו דמה זה שסיים וזה צכלל מה שאמרו ז"ל מה אני צחנס וכו' אס צל לומר דאסור ליטול שכר רפואה משום מה אני צחנס, הלא רפואה אינה צכלל למוד התורה, והאיסור של נטילת שכר צרפואה הוא משום והשצותו לו והוי מורה, אלא צע"כ דהפירוש משום דהוי מורה כדכתיו והשצותו לו לכן אסור ליטול שכר, וזה ילפינן ממה שאמרו צצצרים ל"ז מה אני צחנס, אצל כל זה יחא אס נוטל שכר לרפאות את חצירו אצל הלומד לחצירו הצריח חכמת הרפואה צולחי שמותר לו ליטול שכר, דאין זה צכלל והשצותו לו, וזה שכתב דאס התנה עמו מראש חייב לשלם לו צע"כ דמיירי שהתנה עמו שיתן לו כך וכך צעד הרפואה שירפאהו, וא"כ צדין הוא שגס צלימוד התורה יהי' חייב לו לשלם כפי מה שיתנה מראש, דהא שניהס שויס דכשס שאסור ליטול שכר צעד לימוד התורה משום שהוא מורה ואסור משום מה אני צחנס, כך אסור ליטול שכר רפואה משום דהוי מורה דוהשצותו לו, ומדוע לא נאמר דאין הזה אלא צרפואה ולא צד"ת.

אם מותר לקבל שכר של רפואה ות"ת במתנה תנאי מקודם.

ואפשר דצריבו צאמרו, "לעולם" לא ילמד אדם צשכר צל לשלול שאפילו צהתנה עמו מראש אסור וזה צכלל צניב "לעולם" אלא דסוף כל סוף טעמא צעי מה צין לימוד תורה ורפואה הא שניהס מלות נינהו ככ"ל. ועלה צדעתי לומר

ואשר להראצייס המתקדמים צהטעמפעל שאין להס צער מהצעלי צתים שלהס ומתפרנסים צנחת צצצוד וצהרחצה, אין כלן צעילא כלל כי הלא אין הס צחים לשאול אס מותר או אסור לקבל פרס כי כל כחס וגצורתס אינו אלא צהתרת כל דצר אסור, ואון מזה הרי אינם לא דייניס ולא לומדים ולא מלמדים אלא מטיפים צאנגליית על נושא מדיני או חצרותי שאין לו כל יחס לא לתורה ולא למלות, וכצר פסקתי צפתיחה לספרי, "אמרי אצרהס" שומד דאין און שום תשס ח"ו להטיף את הצצרים הללו שהס מטיפים אפילו צצית המרחה מכיון שהס הצצלי הצלים שדפות קדים ריקים מכל דצר תורה, ובכן אין שום תשס לקבל שכר, ולא צשוק של תיאטרלות ותראה כי שצרס של המושחקנים והליצנים מרובה מאלד.

ומה טוב ומה נעים הוא לתלמידי חכמים שהשליט צעולמו ישלח צצרה והצלחה צמעשי ידיהס כמאמרס כל העוסק צתורה נכסיו מנליחין לו (ע"ז י"ט), מכלל שזו היא הדרך הרצויה שיהיו לו נכסים לת"ת, כי רק אז אין נפשו של הת"ח תלויה לו מנגד ומצפה חלילה לחסד של התקייפיים ועזי נפש צצנתוך הצעלי צתים אצשי קהלתו, ולא עוד אלא שאיימותו מוטלת עליוס והגם שאין הס חולקים שום צצוד לתורה אצל כשיס תורה וגדולה צמקום אחד אף המחולפים צצמחולפים פניהס דומה לשולי קדירה ולא יהיו להתגרות בו, צידעס שאין הת"ח צריך להס כי הוא יותר עשיר מהס, ולא משלהס התעשר אלא צצרכת ד' היא תעשיר.

[ובררשותי אמרתי לפרש מאמרס צצצרים לת, לא העשיר משה אלא מפסולתן של לוחות שנאמר פסל כך שני לוחות אצנים כראשונים פסולתן שלך היא. וצמוד"ר שמות מ"ג, ויקרא ל"ב, הנוסח: אל תקלל עשיר זה משה, ומהיכן העשיר משה א"ר חנין מחנצ של סנפירינון צרה לו והקצ"ה צתוך אהלו ומשס העשיר ה"ד פסל כך הפסולת שלך, צאותה שעה אמר משה צצרכת ה' היא תעשיר עכ"ל. והמאמר הזה אומר דרשונו, כי השאלות מנצורות, הכי רק את העשיר ואת משה רצינו ע"ה אסור לקלל, ולמה צצרה המחנצ של סנפירינון צתוך אהלו של משה ומה ה' חסר אס ה' צצרה מנצחו לאהלו, ואס צצרה לו למשה מחנצ של סנפירינון מדוע רק הפסולת משתייכת לו למשה ולא כל המחנצ ומה נעשה ציתר הסנפירינון, הלא הלוחות היו רק ארכן ששה טפחים. אלא כלומר, משה ה' רצן של של ישראל וגם אז לא נעדרו הצעלי מחלוקת דתן ואצירס וצני קרח אשר לא מתו ועדיין חיים וקיימים, וגם הס צשעתס טענו נגד משה מה אהני לן רבנו, אוכל ושותה ומתעצן מאשר לנו ולוחק כסף חנס, כדליתא צצמוד"ר וצילקוט פרשת פקודי, והצצו אצרי משה, רצי חמא אמר לנגחי, היו אומרים ראה צווארו, ראה שוקיו, ראה כרעיו, אוכל משל יהודים שותה משל יהודים, וכל מה שיס לו משל יהודים, וחצירו מצינו ריקה אדם ששלט על מלכות המשכן אין אחה מנצקש שיהי' עשיר, ע"ש. מה עשה הקצ"ה לסתום פיהס של אלו הדוצרים על צדיק עתק, העשירו משל סנפירינון של הלוחות, כלומר, הלוחות לא נעשו כשאר כלי המשכן מנדבותיהס של ישראל, אלא העשירות של משה צצה לו צצופן אצשי ופרטי, "צתוך אהלו", כלומר הזמין לו הקצ"ה למשה נכסים שהתעשר מהס מצלי שיטרך לצלות את זמנו ועמו צחנס אלא יש לו, "צתוך אהלו" של תורה ועבודה והתעשר. אז אמר לו השי"ת מעכשיו, הפסולת שלך" כלומר, מכיון שהכך עשיר ואיך צריך לעדת קרחה, גם "הפסולת" — הצוים והמחולפים, "שלך", אחה תמשול צס ולא יהינו להקל צצצודך, אל תקלל עשיר זה משה, כלומר, צכוונה עמוקה מלתו יתעלה התעשר משה כדי שיקיים צו אל תקלל, שאפילו הפוחזים והעזי פנים לא קללו צצצודו, ומשה רצינו ע"ה שלא מש מאהלה של תורה ולא סס לנו מעולם לעשירות הצין אז כי צצרכת ד' היא תעשיר].

תתיא. אדם שבא אליו גלה או כומר או מין חכם ומפולפל או איש בעל תלמוד ואינו ירא חטא ורודף אחר הכבוד וזה צריך ואינו כך חכם או אם זה חכם ובא אליו [א] מבשף להתוכח עמו בדברי תורה אם יתוכח עמו שמא יפו את לבו אחריהם על כולם נאמר (משלי כו ד) אל תען כפיל כאוולתו פן תשוה לו גם אתה שמא יענשו דבריהם בלפך (א) ואמר ר' אליעזר על יעקב מינאה הנאני הרבר מאתנן זינה קובצה אם לר' אליעזר כך כל שכן לאחר לכך אמר אל תען מה טעם פן תשוה לו ולא תרע לענות ויטה לבך אחריו גם אתה לרבות דלא מיבעיא שהוא יחטיאך אלא שגם אתה מחטיאי דמפקך טפי ואם אתה חכם ממנו אל תתן לאיתם שאינם חכמים לישב ולשמוע וויכוחים שלכם פן יטעון אחריהם שהרי אינם מבינים את האמת, אם תראה [ב] איש מפולפל ואין בו יראת ה' אל תתן את בנך ללמוד לפניו וזהו גם אתה גם השומעים את דבריהם אבל אם חכם אתה כל כך שאתה יודע שתנצחנהו (ב) כר' יהושע בן חנניה (ג) וזכר' אבהו אז תען כפיל כאוולתו (שם שם ה) פן יהיה חכם בעיניו. (ד) ר' שמלאי אתא לגביה ר' יתתן אמר ליה אלפי אנדה אמר ליה מסורת בידי מאבותי שלא ללמוד אנדה לא לבבליים ולא לדרומיים מפני שגבי הרזה ומיעוט תורה ואתה נהרדעי ודר בדרום ועוד (ה) קטן אין מגלים אנדה תמוז לקטנים פן יאמר אין בו ממש ומרהא ליתא שאר דברים כמו כן אינם (ו) וכן לעמי הארץ שלא יאמינו אל תאמר להם אנדות תמוהות [ג] וכן למלעיגים עליהם.

תתיב. הירלל למה לא היה חפץ בשמנה עשר דבר שגזרו בית שמאי והלא כולם סייג של תורה הם אלא אמר היילל (א) אם נגזור ולא יוכלו רוב ציבור לעמוד יאמרו [א] מדהא ליתא אף שאר דברי תורה אינן עיקר.

משנת אברהם

תשום דנציילי השקר הם תכשפים כדליתל נרש"י שנת ע"ה. ד"ה להניג, ויש נכן השש שעל ידי מופתים שקרים ע"י כסוף יעלה נירו של הנצייל השקר להדיח את החכם מדרך הישרה.

ירא חטא וירא ד'

[ב] איש מפולפל וכו'. מן המפולפל דורש רבינו שיהי' יותר גדול נצדקתו מאשר הוא דורש מלח איש צעל תלמוד שאינו מפולפל, כי למעלה צראש סימן זה כתוב איש צעל תלמוד ואינו ירא חטא, מכלל שצעל תלמוד נדרש רק שיהי' ירא חטא, וראה שנת לא: דגנר דחיל חטאין הוא, דגנר נר אוריין הוא, ע"ש, ושם משמע דחיל חטאין — ירא חטא וירא שמים הוא הוא. חולם מן המפולפל נדרש שיהי' ירא ד', שהוא מדריגה הרבה יותר גבוהה, וכבר אמרו רבותינו דרק ד' נקראו ירא ד', אנרסה יוסף איוו ועובד', והגם שאין לדרוש מן האדם הפשוט אף שהוא מפולפל שגיע. למדריגתם של אותם איתני עולם, אצל המדריגות כפי הדור ונכל זמן יש חילוק בין ירא חטא לירא ד'.

[ג] וכן מולעגיגים וכו'. ראה מה שכתנתי צפתיקה לספרי אמרי אנרסה נגד המלגלגים. ושם הנאיתי דברי רבינו שנסיעין זה, ודברי השלטי נגזרים פ"ג דע"ז ועוד, ע"ש.

סימן תתי"ב

גדרשו סאה, מחקו סאה.

[א] מדהא ליתא וכו'. שיטת רבינו כשיטת רש"י שצנת ק"ג: ד"ה מחקו סאה: שהרבו לגזור יותר מדאי ואין יכולין לעמוד נגזירתם ומתוך כך עוצרין על דברי תורה, נמלאת מדתם מחוקה מטפיפתה ועונ ה' להם להיות מנתם טפופה ולא תנח לידו מתק מרוב גודסה, עכ"ל ונתוס' לא פירשו כן ומניאיים ראי' מירושלמי, חולם צירושלמי דיון שנת א"ד, משמע יותר כפי' רש"י, ע' צקרנן העדה סס.

לקבל האמתות על בריים כו' ועל כן אין ראוי לאיש חכם לגלות מה שידע מן הסודות אלא למי שהוא גדול ממנו או כמה שאם יגלה אותו לכסיל אעי"ם שלא יגלוהו (אולי צ"ל יגנהו) לא ייטב בעיניו. ור' שם טוב שפרס בהקדמתו לספרו פרדס רמונים כתב: כאשר יראו הסכלים המלעיגים על דברי חז"ל אלו החידות יהבילו כל דבריהם בשיקחה מהם מופת כולל על כל דבריהם ולא ישימו לבותם להבין דבריהם וחדותם. והרלב"ח בתשובותיו סי' ע"ה כתב: לא לדרוש ברבים ובפני עמי הארץ דברים שהם כבשונו של עולם.

התיב. (א) באבות דר"ג סי' א: טוב עשרה טפחים ועומד ממאה אמה ונוסל ועיין רבה בראשית סי' ט ובתוספתא שבת סי' א: בזמן שהמדה מלאה אדם נוהן לחוכה סוף שמוציאה מה שכתובה. והוה מקור דברי רבנו ויעיין שבת קנ"ג ב.

נהקדם דברי הרמז"ס ז"ל תלמוד תורה א"ז: אצל תורה שצעל פה אסור ללמדה נשכר שנאמר ראה למדתי חוקים ומשפטים כאשר נזני ד' וגו' מה אני נחנס למדתי (הלמ"ד קמולה) אף אתם למדתם נחנס ומני, וכן כשתלמודו לדורות למדו נחנס כמו שלמדתם ממני עכ"ל. והקשה שם נלחם משנה חמלי לא מפרש הרמז"ס נדרך יותר פשוטה כמו שפרשים הר"ש והר"ן שם נגדרים, מה אני לימדתי אתכם נחנס כך אתם תלמודו לדורות נחנס, ולמה לי' להרמז"ס לעשות מזה ג' חלקות כשם שאני למדתי אצל הקנ"ה כך אתם למדתם ומני נחנס וכן תעשו לדורות ע"ש.

אולם לפי הכ"ל ניחא למה שינה הרמז"ס ז"ל מפירושו של הר"ש והר"ן, דלפי פירושו מה אני לימדתי אתכם נחנס כך אתם תלמודו לדורות נחנס, יש מקום לומר דהיינו דוקא דומה ממש להלימוד של משה רבינו ע"ה, שלא התנה עמם מקודם לקבל פרס, אז גם אתם לדורות אם לא תדרשו מקודם שום פרס ותלמודו סתם, אסור ליטול שכר אצל אם תתנו תנאי ומקודם תוכל לקבל שכר, לכן פירש הרמז"ס ז"ל מה אני למדתי אצל הקנ"ה נחנס, ועמו יתעלה לא שייך להתנות תנאי, כי איך אפשר לשלם לו יתעלה, וא"כ הננס הוא חנם המוחלט שאי אפשר כלל שיהי' זו שום תנאי של תשלומין כך אתם תלמודו לדורות נחנס המוחלט צלי שום תנאי אפילו מקודם, ונכן שזענו שאסור ליטול שכר על תלמוד תורה אפילו כשהתנה מתחלה, אצל גני שאר מנות לא נאמר ראה למדתי וגו' אלא דילפינן דאסור לקבל שכר מן המנוה, שזו הדרך לכלל דכל מנוה דרמיא אכולא עלמא ולא דוקא על יחיד זה, אם התנה ויעיקרל לקבל שכר היינן ליתן לו כפי התנאי. ועי' מה שכתנתי נס"ח חלק א' סימן ש"ל נדון קבלת שכר על עשיית מנות ועל שכר שנוטלין הקצריים, ע"ש.

סימן תתי"א

[א] מבשף להתוכח וכו'. רבינו מוהיר אפילו לתכמים נכתמו התורה להתוכח נדברי תורה עם המכשפים,

תתיא. (א) ע"ז י"ז א' ולפנינו: איש כפר חנניא ויעיין שם בתוס' ד"ה ויעקב. (ב) חגיגה ה' ב', (ג) עבודה זרה ד' א'. (ד) ירושלמי פסחים פ"ה ה"ג וכעין זה בבבלי פסחים סי' ב'. (ה) כעין זה חגיגה י"ג א': תא אגמךך במעשי מרכבה א"ל לא קשאי וסירש"י לא זקנתי ומקור דברי רבנו בירושלמי ע"ז פ"ב ה"ז ובמדרש שיר פסוק כי טובים: ר' שמעון בן חלפתא ורבי חגי בשם ר' שמואל בר נחמן כתיב כבשים לבבושך כבשים כתיב בשעה שתלמידך קטנים תהא מכבש לפניהם דברי תורה הגיילו ונעשו ת"ח תהא מגלה להם סתרי תורה. (1) כעין מה שכתב הרמב"ם בהקדמה לפירושו על המשניות וז"ל: ועוד כדי לעורר עיני הסכלים שלא יוהירו לבותם לעולם ואלו היו מראים להם זוהר האמתות יסכו פניהם מהם כפי חסרון טבעיהם שנאמר בהם ובדומיהם אין מגלין להם את הסוד מפני שאין שכלם שלם כדי

תתיג. שאל אביך ויגדך (דברים לב ז) ואם תדע שלא ידע [א] להשיב לך זקנד ויאמרו לך ואינו אומר שאל זקנד שאם שאל תלמיד לרבו ואינו יודע להשיב (א) אל ישאל בפניו לחכם כדי שלא יתבייש.

תתיד. אם יראה אדם או שמע שיש בעיר אחת תלמידי חכמים ואינם אזהבים זה אם צריך לשלוח אליהם שאילות לא ישאל בכתב אחר מהם ולא יכתוב כך שואל אני מכם פלוני ופלוני אלא לכל אחד יכתוב כתב לבד לכך ישלח לזה לבד ולזה לבד שאם אין יראת שמים בהם במקצתם כיון שיראה שחבירו כך כתב יעמוק לסתור ולשבר דברי חבירו לכך יכתוב לכל אחד לבד ואם יודע שיש מקצתם צדיקים ויש שאין יראת ה' בהם לא ישאל אלא לצדיקים (א) ואל ילכו לאותם ביהר. תתמו. בבית המדרש לפני רבים (א) לא היו מניחים לשאל יותר מג' שאילות בנגד ג' ולא שאלת שאמר הקב"ה לשלמה וגם השואלים לחווים בכוכבים אין (ב) יכולים לשאל יותר מג' דברים בפעם אחת (ג) ורוב לא שאל אלא ג' ענוה וחכמה ועושר. (תהלים כ ה) יתן לך כלבבך וכל עצתך ימלא (שם שם ו) ימלא ה' כל משאלותיך (שם כב ט) גל אל ה' יפלתו יצילוהו כי חפץ בו (שם לו ה) גול על ה' דרכיך ובטח עליו והוא יעשה (משלי טז ג) גול אל ה' מעשיך ויכנו מחשבתך (איוב כב כו) אז על שדי תתענג (ישעיה נה יד) אז תתענג על ה' (תהלים לו ד) התענג על ה' ויתן לך משאלות לבך. (שם כב ה) חיים שאל ממך נתתה לו (שם שם ג) תאות לבו נתתה לו וארשת שפתיו כל מנעת סלה (שם י יז) תאות עניים שמעת (משלי י בך) ותאות צדיקים יתן כת' (תהלים כז ד) אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש אותה ולא אחרת עמה אם ציבור מתענין או יחיד אין להתענות (ה) כי אם על אחת ועל אחת אין יכולין לבקש כי אם ג' פעמים ביום וג' פעמים מזכירי אברהם יצחק ויעקב בפליחות לפני ראש השנה ויום הכפורים וג' פעמים אומרים אליך ה' נפשי אשא וג' נשיאות נפש י"ג שמיעה אמר שלמה כנגד (ה) י"ג תעניות ציבור שמתענין כשביל גשמים הרי י"ג אהבה כנגד ב' רגלים וב' ימים מקום מושב וחקירה וב' עינים ובפה לרבר ולכלוע ולב הרי י"ג דברים היצר ה' לאהבה תלוי (דברים ו ה) ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך ו' לאהבה (שם י יב) ועתה יש' מה ה' אלקיך שואל, ה' לאהבה שואל מעמך כי אם ליראה את ה' לאהבה את ה' אלקיך ללכת בכל דרכיו ולאהבה, י' לאהבה אותו ולעבוד את ה' אלקיך בכל י"א, לאהבו לבבך ובכל נפשך (שם יא יג) לאהבה את י"ב לאהבו ה' אלקיכם ולעבדו בכל לבבכם י"ג ואהבו ובכל נפשכם (שם י"ג ד) הישכם אזהבים את ה' אלקיכם בכל לבבכם ובכל נפשכם (שם לו ז) ומל ה' אלהיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חיך הרי לב ונפש ג' אצל אהבה וב' אצל עבודה כנגד ג' דברים יהרג ואל יעבד ע"ז וכן יהרג ואל יגלה עריות וכן שפיכות דמים וג' שאדם נותן נפשו עליהם הנאת אשה והנאת מומן והנאת כבוד וב' אצל עבודה ואהבה הרי ה' וה' תשובה (שם שם א) והשבות אל לבבך (שם שם ב) ושבת (שם שם ח) ואתה תשוב (שם שם י) כי תשוב (נחמיה א ט) ושבתם, ב' בכל לבבך ובכל נפשך כי כב' הירחרוין אדם יום ולילה (ו) הירחרו אשה והרחור מומן, ובשבילם נותן נפשו ועוד ג' הקנאה והגאווה הנאת בניו. גיעונו בניו ונשים ושחוק חברים ושיולים וחידוש דברים בטלים גורם להבטל מדברי תורה לכך בכל לבבך ובכל נפשך אצל אהבה ועבודה לעזוב אותם כשביל הקב"ה, ולעבוד ולאחוב את הקב"ה בכל דרכיך דעהו לאהבה את ה' שהנפש מלאה אהבה ואתה קשורה בשמחה ואתה השמחה מברחת מעל לבבו נעימות הגוף ותענוג העולם ואתה השמחה כך [א] עוה ומגברת על לבבו שאפילו

משנת אברהם

הארצים ופושעים. וזאלו המדינות שנגולה שנהגו זשיטת הלל של לרחק תיכף ומיד את זה שרוזה להיות יהודי רק על רגל אחת, הרוב היו זינונים, שומרי מצוות ועקרי היהדות, מיעוטם היו חרדים ולומדים, ורק מיעוט דמיעוט יאלו זאשר יאלו.

סימן תתי"ג

[א] להשיב לך וכו'. זנדפס משנת יפר"ח: ואם תדע שלא ידע להשיב אל תשאל זפניו זקניך ויאמרו לך, מגיד לך הכתוב שאם שאל תלמיד לרבו ואינו יודע להשיב אל ישאל זפניו לחכם כדי שלא יתבייש רבו, ע"כ. וראה תולין ו'. עה"כ כי תשז ללחום את מושל וג'.

סימן תתמ"ז

[א] עוה ומתגברת וכו'. דומה לזה כתב הרמז"ם ז"ל ה' תשונה י"ג'. וכילד היל אהבה הראויה, הול שיהבה את ה' אהבה גדולה יתירה עזה מאלד, כאלו חולה חולי אהבה

וכנראה מתולדות ימי ישראל, הארצות ותנאי התקומות שגרו זהם שמאי והלל הן היו הגורמים העקרים לתלוקי דעות היסודיים זצין שמאי והלל, שמאי ה' ארצי ישראלי, ותי שם זמן הורדוס, והרומים עשו כל אשר זידם להעביר את ישראל מדתם וכל שזיפת הממשלה היתה לזל יתזיקו ישראל זדיני תורה כדי שיתזוללו, לכן אהם שמאי זשיטה של קיאוניות שלא לוותר אפילו על קונו של יו"ד והפרז זגזירות והרקחות זכלל זדיני טומאה וטהרה זפרט כדי להרתיק את העם מלהתזולל. אולם הלל שרוב ימיו ה' זנצל, זגולה, ונתחקך זחיים של גלות, ידע שאין זרכה שרויה זקיאוניות יתירה, הול זצין שאין להעמיס זגזירות והרקחות יותר מדלי כי זינן עשויות להחזיק את ישראל זעקרי הדת אלל התוללות של זגזירות והומרות הן שמרסיקות את אדם הפזוט מעיקרי הדת ה"ו זאלמרו מלחר שאינו יכול לעמוד זכל הגזירות והחומרות אין תועלת להחזיק רק זמקלת המלות. זה פירושו של מתוק סאה. והלל עיניו רלו ולא זר, שזכל ארצות הגולה שזרזנים התמירו והעמיסו זגזירות והרקחות וגזרו על זניהם של המקילים שלא לזדך עמם ושלא להתפלל עמם, סוף הדבר ה' שזעשה פירוד זעהם ולא ה' זעהם אלל מיעוט של חרדים ורוב של עמי

אנשים אלא בחר לנו אנשים. (ט) סנהדרין י"א א'. (י) עירובין י"ג ב' ובנדפס: כמו שהיו עושין בי"ש ובי"ה ועל לא זפניו זה, לכן נוסחת הכ"י מתוקנת. (יא) ביצה ה' ב'. (יב) יעוין סוטה מ"ט ב' : לא יתינו ענוה דאיכא אגא, וכעין זה מובא בזמנרת המאור בהקדמה לנר ד' : מצינו במדרש ב' אנשים כו' שאלו לעינו למה ישבת במקום שפל יותר מכולם אמר מפני שאני עניו צוה המלך להושיב את העניו בראש כו' מובא במאורי בספרו משיב נפש מ"א פ"ה. (יג) בחובות הלבבות שער הזניעה פ"ט : והמשווא כשמתגאה החכם בחכמתו והצדיק במעשהו כו' וזאת הנאוה אינה מוקת לזניעה ולא מרחקת אותה ובכחה אמר הכתוב (דה"ב י"ז) ויגבה לבו בדרכי ה' ויעוין באר הישב שריע אר"ח סימן זצ"ד סק"א ע"ד רב יוסף שאמר לא יתינו ענוה. (טז) מגילה כ"ח א'.

תתיג. (א) ב"ב ס"א ב' : דבר שהראשונים לא אמרו בו טעם תשאלני בבית המדרש כדי לביישני. תתיד. (א) מאכן עד סוף הסימן יש למחוק. (המחיקה שלא לצורך, כי ה"י אפילו כשהולך אצלם לשאול ולא בכתב, לא ישאל כשהם שוהים ביהד. א. א. א. ט.). תתטו. (א) תוספתא סנהדרין פ"ה מובא ברמב"ם הלכות ת"ת ס"ד ה"ז. (ב) צ"ל שואלים יותר מג' כו' ויעוין יומא ע"ג א' אין שואלין ב' דברים כאחד. (ג) מועד קטן כ"ח א'. (ד) תענית ח' ב' : ודבעי רחמי אחרתי לא אפשר. (ה) תענית י"ב ב' וכל סדר התפלה יעוין בטור אר"ח ס' תקס"ט. (ו) ב"ב בתרא קס"ד ב' יעו"ש. (ז) כעין מה שאמרו שבת ל' ב' : ולענין שואלא דשאליה קדמיכון ופרש"י שם : דרך ענוה אמרי. (ח) מבילתא בשלח מסכת דעמלק פרשה א' : שלא אמר ליהושע בחר לי

בחזר שהיו ימים רבים שלא בא לאשתו ויש תאוה מרובה וכשעשה שזרעו יורה כחך נהנה כנגד תגבורת תוקף שמחת אהבה ה' כאין וכל חיבת שעשוע לב האהבה את ה' בכל לבבו וככל הרהוריו איך לעשות רצון הבורא ולזכות את הרבים ולעשות קידוש השם ולמסור את עצמו באהבת את הבורא וזו יראת ה' שלא תעבור על מה שכתב והאהבה כגון פניחם שמפר עצמו בשביל הבורא ואברהם אבינו היה ירא ה' שנאמר (בראשית יד כב כג) הרמותי ידי אל ה' אל עליון קנה שמים וארץ אם מחוט ועד שרוך נעל אם אקח ואלישע שלא רצה לקחת מנעמן ואותה האהבה מונעת האדם מלבטל דברי תורה בשביל תענועים ושעשוע ילדיו ואהבת ראיית נשים ודיבור וגם לעזוב טיילים וגורמות לו להנעים זמירות כדי למלאות לבבו לשמחה באהבת ה' וטורח ועמל בדרך שהוא רצון הקב"ה. שורש ענוה במקום שיש ריח גדול וכבוד ירחיק את עצמו ולא יבלול עצמו ביצר הרי לומר לפני רבו וזכר קושיא ותירוץ טוב לא יאמר לרבו או לחבירו כך הקשיתי וכך תירצתי (ז) אלא כך הקשיתי וכך תירצתי כדי שלא יהנה לבבו ועוד יתן לחבירו או לרבו הכבוד ולא לו (ח) שנאמר (שמות יז ט) בחר לנו אנשים (ט) ומכאן למד רבן גמליאל שאמר לכתוב ספר באנפאי ובאנפי חברי ועוד כתיב (ישעיה ו ח) את מי אשלח ומי ילך לנו מכאן למדה תורה דרך ענוה לרבנן אם בן [ב] למה אמר את מי אשלח שלא יאמרו המינין שתי רשויות הן ועוד ענוה שיקדים שם חבירו קודם לשמו (י) כבית הילל לבית שמאי וטעמי חבירו לטעמו ובשוישב בישיבה ויודע קושיא או תירוץ טוב לא יקפוץ לאומרו עד שיראה שלא ישימו על לב אז יפתח פיו: פוף דבר כל שיוכל למעט כבודו כדי להגדיל כבוד יראי ה' צריך לעשות שנאמר (תהלים פו ד) נבזה בעיניו נמאס [ג] ואת יראי ה' יכבד ואם יראה שאחרים מתכבדים בענוה ולו הבשת ישמע להם כגון הם גדולים ממנו והם אין רוצים ללכת לפניו בלומר ענוים אנחנו והוא מתבייש שיש לו ללכת לפניהם וקבל הבשת שדוחקים אותו שילך לפניהם והוא מצטער שיאמרו כמה הצופה זה שהוא הולך לפני מי שגדול הימנו כמה הוא מתגאה והם מתכבדים בזה וזהו ענוה גדולה שמתבייש כדי לכבדם והם חוטאים שמתכבדים בקלונו: אל יכבד אדם את חבירו כמה שמתבייש כגון שקורין אותו מור והוא קורחו רבי ומתבייש בו ולא יכבד אדם את שם רבו בפני רבו אחר שמשבח את רבו בפני רבו אחר ואל ישבח אדם את רבו רבו בפניו כגון שאומר לרבו רבך אומר בן שהרי (יא) אמרו לר' אליעזר על רבן יוחנן בן זכאי חבירך התירו ואל יהנה אדם מענוותנותו (יב) שישבח את עצמו בענוה שלו שנאמר (משלי כו ב) יהללך זר ולא פיך אלא לחבירו ולתלמידו כדי שילמדו מדרכיו (יג) יכול לשבח את עצמו שנאמר (ש"כ כב כד) ואהיה תמים לו ואשתמרה בעתי (שם שם כב) שמרתי דרכי ה' (שם כג א) נאם הגבר חכם על וכן (יד) אמר לתלמידיו כמה האריך ימים.

משנת אברהם

מאחר שכבר הגיד נבואתו לפני הסנהדרין. ואפשר לנטעם זה השמיט הרמז"ס דין זה וגם רצינו השמיטו ונתן טעמו ליישב לשון המקרא.

ואורי אפשר לפרש את סגרת הס"ק נמדרש הכ"ל שאין הנביא רשאי לנבאות עד שיתנו לו הסנהדרין רשות, היינו לפי מה שכתב הרמז"ס ז"ל יסודי התורה ז"א, ואין הנבואה חלה אלא על חכם גדול נחמיה גבור נמדותיו. ונש"ס נדרים ל"ה איתא: גבור נכח ועשיר ועניו, ולא יהי יצרו מתגבר עליו אלא הוא מתגבר דעתו על יצרו תמיה. כנראה דהרמז"ס ז"ל מפרש דברי הש"ס גבור כנגד יצרו ולא גבור ממש, והוא נעל דעת רחנה נכונה עד מאד וכו'. וכן צריך הנביא ערס יתחיל להיות נביא להסכמת הסנהדרין שיסכימו עליו כי הוא מוכשר להיות נביא, וזו היא הנטיילת רשות.

אלא דצריך ציבור, מה יעשה הנביא שזוהו ד' יתעלה להתנבאות ואין הסנהדרין נותנים לו רשות, היכול לשתוק ולתנוע עצמו מלהנצל מאחר שאין לו רשות מהסנהדרין או שאל אסור לו לשתוק כדי שלא יהי גבור כונש נבואתו. ונראה דדמי להא שכתבו התוס' דריש שנת ד' ד"ה קודם שיבא, דאם לא התירו לו לרדות את הפת לא יתחייב סקילה כיון שנתיה מלרדות על ידי מה שאנו אוסרין לו, הכל נמי אין הנביא כונש נבואתו אלא ע"י הסנהדרין שאין נותנים לו רשות, ואפילו להתוס' ישנים שם היינו דוקא היכי דפשע בתחילה כגון התם שהדציק פת נתגור, אפשר לספקי דיתחייב סקילה אפילו כשאינו רודה את הפת ע"י מה שאנו אוסרין לו, אבל נ"ד לא פשע כלל. ואפשר עוד לומר דאין כלל מציאות לשאלה זו, דזה שהקצ"ה שלחו להיות נביא צדאי שהסנהדרין יתנו לו רשות, וזה שאין נותנין לו רשות צדאי לא ד' שלחו, אולם מירושלמי סוף סנהדרין, דפליגי דשני נביאים שמתנבאים בתחילה פי' צפעס ראשונה, על דבר אחד אם נאמיים ואין צריכים ליתן מופת, משמע דמ"ד דנאמיים היינו בתורת עדות מפני שהם שנים, א"כ שפיר צריך סנהדרין היינו צית דין שיקבלו את העדות ויעשו את הנביא לנביא מוחזק.

[ג] ואת יראי וכו'. מקור לדברי רצינו הוא נכתובות ק"ג: ונכתובות כ"ד. ואת יראי ד' יכבד, ואמר מר זה

שאין דעתו פנויה מלהצטות אותה אשה והוא שונה זה תמיה, „יתר מזה" תהי' אהנת ד' כלל אהננו שונים זה תמיד כמו שזנו נכל לנצח וכלל נפשך וכו'.

אם הנביא זקוק לרשות של הסנהדרין

בכרי להתנבאות.

[ב] למה אמר וכו'. נמדרש הונא בילקוט שמעוני ריש ישעי' איתא: את מי אשלח מפי הקצ"ה ומי ילך לנו מפי הסנהדרין, שאלע"פ שהיו מתנבאים מפי הקצ"ה אולי היתה סנהדרין וזה היינו לא הי' לו רשות להתנבאות, לכך אתה מולא את מי אשלח מפי הקצ"ה ומי ילך לנו מפני סנהדרין, ולכך שניהם — ישעי' ועובדי' — נחזון, נחזון צנימטרי' שבעים ואחד שנתנבאו שניהם צע"א סנהדרין, ר' צנייה אומר חזון שנתנבאו צע"א לשון הגדול שנביאים והירוד שנביאים, למה, כי אין לד' מעורר להושיע דרב או צמעט, עכ"ל. משמע דר' צנייה חולק על הס"ק וסובר שאין הנביא צריך רשות של הסנהדרין, ואליבא דיד' שז קשה למה כתיב את מי אשלח צלשון יחיד ומי ילך לנו צלשון רבים, וע"ז מתרץ רצינו דלשון רבים צא ללמד דרך ענוה ולשון יחיד כדי שלא ליתן פתחון פה למינים.

אלא שדברי המדרש הכ"ל אליבא דת"ק דאין רשות לנביא להתנבא אלא א"כ נטל רשות מן הסנהדרין הוא חדש לגמרי, ולא מוחכר דין זה לא בתלמוד ולא ברמז"ס. ובפרט שקשה להצין דאין משכתח לדבר זה, הלא כשיבא הנביא לפני הסנהדרין ויאמר להם שד' שלחו להגיד נבואה, אין מתקבל על השכל שהסנהדרין ישתיקו אותו וצלי תת לו רשות לפתוח את פיו, וצדאי שהסנהדרין ישמעו מתחילה את נבואתו ואח"כ יתליטו אם ליתן לו רשות, והלא כבר התנבא והשמיע לפני הסנהדרין את נבואתו ומה שייך צוה עוד נתינת רשות. לכל היותר יכולים הסנהדרין להכריז שלא יייתרו ושלא יאמינו העם לדבריו אולם למנוע מלהתנבא זה הוא דבר שאין כמעט נמציאות

תתנו. יהודי אחד היה שלא היה קורא שנים מקרא ואחד תרגום שהיה אומר הואיל והטעם תלוי בכך שנים מקרא ואחד תרגום (א) שמאריבין לו ימיו ושנותיו ואני קץ בחיי למה אקרא אמר החכם הרי לא אמרו זה אלא כנגד האוהבי חיים אלא מעתה מה שכתב [א] אריכות ימים (שמות ב יב, דברים כה טו) כניבוד אב ואם ובמשקלות וכי כעבוד זה יפטרו עמל וזמר נפש שקצים בחייהם אלא לא דיברה תורה תוכחות שמי שאינו הושש בתוכחות שיעשה מה שלבו חפץ ולא נאמרו הברכות שמי שאינו הושש בהם להיות פטור שאין זה דומה לשכיר יום שאדם יכול לומר לו אם תעבדני בטוב אני אוסף על שכרך כי השכיר יכול לומר איני חפץ לעבוד לך ואיני חפץ בשכירותך אלא לעבד קניין כספו שאין עבד עושה תנאי לרבו ועוד דומה לשורו ולחמורו שנאמר (ישעיה א ג) ידע שור קנהו וחמור אבוס בעליו ישראל לא ידע כשם שעול העלל עליהם כך עול הקב"ה על בריותיו כמו שכתוב (שם שם יט ב) אם תאבו ושמעתם מוב הארץ תאכלו ואם תמאנו ומריתם חרב תאכלו לפי שנתן רשות לאדם לעשות טוב ורע וחפץ שיעשו רצונו על מנת שלא לקבל פרס אלא כנגד האוהבים הנאת העולם והיראים מפורענות אמר הקב"ה עשו רצוני כרי שייטב לכם ולבניכם לעולם ודברי תוכחות אם לא תעשו רצוני אבל כנגד העושים מאהבה לא אמר שברם כי אין קץ לשכרם לכך יקרא אדם שנים מקרא ואחד תרגום לשם מי שאמר (שמות יג ט) למען תחיה תורת ה' בפיך (דברים ו ז) ודברת בם (שם ל יד) בפיך ובלבבך לעשות (שמות כא א) ואלה המשפטים אשר תשים לפניך (דברים ד מו) וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל (שם לא יט) ולמדה את בני ישראל שימה בפייהם ומכל מקום הקב"ה יאריך ימיו ושנותיו ואל יפמוך על תנאי (דניאל ג יח) וזן לא ידוע שהוא לך מלכא די לאלהיך.

תתנו. לא תסיג גבול רעך אשר גבלו ראשונים שתיקנו הגיונים (א) שלא יאמר ניגון של תורה לנביאים וכתובים ושל נביאים לתורה ולכתובים ושל כתובים לתורה ולנביאים אלא כל ניגון כמו שהוא מתוקן שהכל הלכה [א] למשה מפיני שנאמר (שמות יט יט) יעננו בקול.

משנת אברהם

דהא גס עם כתיב למען יאריכו ימך על האדמה אשר ד' אלוקיך נתן לך, ופירושו קיום הדורות צלחן ישראל, אולם לפירוש הרמז"ן תקשה הא גס אלל כבוד אז ואם כתיב למען יאריכון ימך ולמען ייעז לך על האדמה אשר ד' אלוקיך נתן לך, אם לא שאלמר דשני עניני זכרות הם למען יאריכון ימך כלומר של כל יחיד ויחיד ולמען יעז לך על האדמה כלומר, ולמען השני הפסיק ענין ועל האדמה מתחסם רק למען ייעז לך.

הושפט מלך יהודה כשהי' רואה תלמיד חכם הי' עומד ומכסאו ומתקפו ומשקו וקורא לו רבי רבי מרי מרי, ע"ש.

סימן תתי"ן

אריכות ימים דכיבוד אב ואם ושל משקלות.

[א] אריכות ימים וכו'. רצינו פורט משקלות שכתוב זהם לצנ שלמה, למען יאריכו ימך על האדמה (דברים כ"ה ט"ו). ויש לדקדק בדברי המדרש רצה נפרשת כי תאל ו"ל: כך לא גילה הקב"ה מתן שכרן של ומצות חון משתי מצות, המורה שצחמורות והקלה שנקלות, כבוד אז ואם חמורה שצחמורות ומתן שכרה אריכות ימים, שנאמר כבוד את אביך ואת אמך למען יאריכון ימך, והקלה שנקלות, שילוח הקן, ומתו שכרה אריכות ימים שנאמר שלח את האם וגו'. וקשה הלא גם נמשקות כתיב אריכות ימים ככ"ל. ונאמת צירושלמי פאה איה, איתא: א"ר אבה צר כהנא השוה הכתוב מצוה קלה שנקלות למצוה חמורה שצחמורות, מצוה קלה שנקלות שילוח הקן ומצוה חמורה שצחמורות זה כיבוד אב ואם וצתיהן כתיב והארכת ימים. ולפי גירסא זו לא קשה הא דהכ"ל דאין הירושלמי צל לומר שאין כתיב צחורה שכן של אריכות ימים אך ורק צתתי המצות אלא צל לומר שהשוה הכתוב השכר צתיהן, אולם לפי נוסח של המדר"ר קשה. ועוד יש לדקדק הא כתיב: למען תירא את ד' אלוקיך לשמור את כל חקותיו ומצותיו אשר אנכי מצוך אתה וצנך וצנך נצך כל ימי חייך ולמען יאריכון ימך, דברים רב, הרי שצכר זה נאמר על כל התורה והמצות. אולם הרמז"ן ז"ל שם פירש: כי צעבור עשות המצות תזכה שיהיו לך צנים יראי ד' ויעמדו על פני האדמה לעולם ויעמוד זרעכם ושחכם לפניו כל הימים ולמען יאריכון ימך צלחן שהיא נחלת ד' וכו'. ולפי"ן אין דומה השכר הזה של למען יאריכון ימך, שמשמעו שהדורות יהיו להם קיום צלחן ישראל להשכר של למען יאריכון ימך הכתוב אלא שילוח הקן, ששם השכר שהתורה מצטתת הוא לכל יחיד אשר יקיים אותן המצות יאריך ימים, וצנך לא קשה ממשקלות,

סימן תתי"ן

נקודות, מעמי התורה, ונגינות.

[א] למשה מסיני וכו'. ראה מחזור ויטרי סי' ק"כ, הול' וקולי נרדמים, אם מותר לנקד ספר תורה, שהשיב: אסור לנקוד משום צל תוסף, ואע"פ שנתנו פסוקי טעמים ונגינות הקריאה מסיני צמסורת כדכתיב ושום שכל, על פה נאמרו. וראה שו"ת הרדב"ז סי' ג סיון תרמ"ג, שהניקוד הוא הנורה של האותיות וכל צורה מנגלת את החומר, והואיל שחיה"ק היא רחבה מני ים ואין לה גבול לכן אין לנקד את האותיות, ע"ש. ואין מכוונתי להאריך צמה שכבר האריכו האחרונים, וצפרט צמאמרי יעקב הנכרכי צפרו "אשתדלות עם שד"ל", שאסף כל החומר והמקורות להאמת ולהצדיק את קדמות הנקודות והטעמים, ודלא כהשערת ר' אליה צמור וציריו לדעה. אולם מדברי רצינו לא ראייתי שם כלל. ובהקדמת צעל מנחת ש"י לתכ"ך הביא מספר ערוגת הצשם פכ"ג, ומשללת הקבלה, גם מהרצ ר"י מוסקאטו ז"ל צפירושו לס' כחרי מאמר ג' סי' ל"א, וגם העיר מדברי רצינו צנסימן זה, ע"ש. וצנך ניח את הויכות הזה להחוקרים ולהנודים, ולא צתתי צזה אלא לפרש את דברי רצינו מתוך השקפה ההלכתית. — צמגילה ל"ב. כל הקורא צלא נעימה והשוה צלא זמרה עליו הכתוב אומר וגם אני נתתי לכם חוקים לא טובים וגו' אצל מדקמתקיף לי' אציי: משום דלא ידע לצמומי קלל משפטים לא יהיו צהם קרית צי', משמע לכאורה דהניגון אינו אלא לצמומי קלל, ואם איתא דהלכה למשה מסיני היא ויש צו משום לא תסיג גבול וגו', וזה קא תקשה אציי.

ספרים אלו כלומר איוב תלים ומשלי הם שונים בניגונם כו' ריעווי"ש בהערות מוהר"ש בובר הערה א'. והודיעו בהשחר שנה רביעיית צד 478, כי נמצא בפארין ספר גוונים לעשרה מזמורי תהלים ארון עולם וכו', ויעוין מה שהעיר ע"ז החכם שוח"ה בהכרמל החודשי שנה שניה צד 389.

תתנו. (א) ברכות ח' א'. תתנו. (א) בתוס' ב"ב י"ד ב': וניגון אחד דבימיהם היה ניגון כדאמרינן ויקראו בספר תורת אלהים מפורש ושום שול מאי ושום שכל פסוקי טעמי. ובספר מעין גנים שודפס ע"י חברת מקיצי נרדמים ברלין תרמ"ט על איוב ג' ב': ואמרו חז"ל מפני מה שלשה

שוער, וכן מפורש בהרמז"ס ז"ל ובסוף משנה הל' כלי המקדש ג"ט, ו"פ, דהא אפילו כשנתקלקל קולו של לוי מרוב זקנותו ואינו ראוי להיות משורר, פסק הרמז"ס ז"ל כדבר להיות מן השוערים, אם ג"ח. אלא דרבינו מפרש דמה שאמרו על עסקי קול כולל הן השירה שנתקדש והן השירה של גגון הטעמים. **ובזוהר** ה'ק' פרשת האזינו דף רל"ו. איתא: כי אם ל' אקרא, א"ר יוסי אם ל' ממש, ומשה צההוא שעתא גלי להו לישראל דכתיב צן מלה ועשרים שנה אנכי היום וגו', ומלאן אוליפנא ההוא זכאה דהכמתא עלאה ציה, כד מטי יומא לאסתלקא מעלמא צני לגלגלה ההיא חכמתא לאינון די רוח קדישא צינייהו, מלנן מומה דכתיב צן מלה ועשרים שנה אנכי היום, וכתיב ועתה כתבו לכם את השירה הזאת וגו' ע"ש. והוא סעד לדבריו הנ"ל שסודות התורה מסר משה רבינו לישראל קודם הסתלקותו בצירה, והיינו הטעמים ונגינתם כדברי רבינו שהם מסיני.

ובספר עץ חיים הקדוש היכל צ' דרוש נקודות, פרק ו' כתוב: הטעם הספר תורה שיש לו כתיבת האותיות ומנין, וחסרים ממנו טעמים ונקודות, כי כבר ידעת כי ס"ת הוא נחית היסוד להצא וכבר נודע צוהר בהצעה מקומות דממשנה איתגבירי כולהו ולשון ספר תורה מורה על זה הנ"ל, ועל ידי מה שהצ"ח קורא הפרשה בתורה טעמים ונקודות נתקן מה שחסר ממנו, לכן תמצא כי הטעמים על צהם הוראה צהולאת הצל הפה כי יש גגון פרטי לכל טעם צפני עלמו צהולאת מהפה ולתון וכו' ע"ש בדברים הקדושים צרומו של עולם והם ספרי תורה אמיתיים וקדושים גורא מאל. ודברי רבינו כאן הם צהתאמה גמורה עם הדברים האמורים כספר ע"ת. **שוב** ראיתי דמה שכתבתי לעיל צסוף ד"ה ולכאורה לדבר פשוט שהלוי שגר יוכל להיות מן השוערים ציום המחרת לאחר שיתמנה לזה מן הממונה, אינו כל כך פשוט, כי ראיתי צספר ראש יוסף חולין דף כ"ד שהציא דברי הרמז"ס הנ"ל שהצאתי ממנו ראוי לדברי, דלוי שנתקלקל קולו אינו נפסל אלא לומר שירה אצל יהו' מן השוערים, והקשו אם הלא נקטינן משורר שיעיר חייב מיתה, ע"ש, ופשיטא לי' לצעל הרא"י דזה איסור לעולמים. ואני לא אדע מהיכן פשיט לי' להרצ דין זה, דמנדי הסגרא חין איסור זה נוהג אלא צשעה שהלוי ממונה להיות משורר אז חין לו לעזוב משרתו ולהיות שוער, ועמנו דמילתא כמו שכתב החינוך כדי שלא יהו' כקדירה דצי שותפי שכל אחד סומך על חנירו ואין הדבר נעשה צשלימות אצל לאחר שהמשורר סיים עבודתו ואחר נכנס תחתיו מדוע יהו' אסור לו להיות ממה לשוער וכן להיפך. ונפרט שמוכח הדבר ממשנה רבינו שהו' מקים את המשכן וצ"ס ערכין אמרינן שהו' מן המשוררים, אלא ע"כ דהאיסור אינו אלא צעונה אחת. אולם מדברי התוס' ערכין דף י"א שכתבו רא"י מדברי הימים שהיו משפחות מן השוערים ומשפחות מן המשוררים, משמע דנאמת לא החליפו לעולם את אלו צאלו. אלא דאכתי חין רא"י שאסור הו' להחליף אותם על ידי ראש המשמר.

ובדרך אגב הנני להעיר צמה שנסתפקתי בדברי הרמז"ס ז"ל הנ"ל הל' כלי המקדש ג"ח, שכתב: ויראה לי שאינו נפסל, כשנתקלקל קולו, אלא לומר שירה אצל יהו' מן השוערים, עכ"ל. אם זה דוקא כשהו' הלוי צתחילה ראוי לשירה אלא שאח"כ מחמת זקנותו נתקלקל קולו אז יוכל להיות מן השוערים אצל היכי דלכתחילה לא הו' ראוי קולו להיות מן המשוררים חין מקבלין אותו אפילו לעבודת השוערים אז שמה חין חילוק וכל שאינו ראוי להיות מן המשוררים הרי הוא מתקבל להיות מן השוערים. ודקדקתי צרש"י סוטה י"ב: דמקשינן: קרי לי' ילד וקרי לי' נער, תנא הוא ילד וקולו כנער דברי ר' יהודה אמר לו ר' נחמי' א"כ עשיתו למשה רבינו צעל מוס, פירש"י, צעל מוס והוא לוי ונפסל צקול ,,לעבודת השיר", ע"ש משמע דאפילו הו' קולו עז מנערותו

אולם התוס' אם ד"ה והשונה צלא זמרה, כתבו: שהיו רגילין לשנות המשניות צזמרה לפי שהיו שגין אותן על פה ועל ידי כך היו נזכרים יותר, עכ"ל. מצוחר דדוקא חנינון של משניות אינו אלא לצסומי קלא כדי שיזכור מה ששנה, אצל חנינון של קריאה צתורה אינו לשם זכירת הקריאה, דהא דברים צצכתב אי חתה ראשי לאמרו על פה, ומעולם היו קורין צתורה וצנציחיים וצנכתובים מתוך הכתב וחין מן הגורך לגגון צצנזיל הזכרון. וכנראה מש"ס נדרים ל"ז: וכ"מ, וצינו צמקרא זה פיטוק טעמים, פירש הרא"ש אם שעל ידי חנינון חנינון לחצר המקרא למעלה או למטה, ואם איתא דפיטוק הו' דאורייתא ע"ש. ויש לשער דמה דאמרו צפסחים ק"ט. זה חנגלה דברים שכיסה עתיק יומין מאי נינהו טעמי תורה, פירושו הטעמים של קריאת התורה והיינו חנגינה, והוא דברגא חדל עם מה דאמר לעיל מיני' ספרי תורה, ומסולקת צזה קושיית המהרא"א אם דזה סותר למה דאמרינן צפרק כ"ג, סנהדרין כ"א, מפני מה לא נתגלו טעמי התורה, שהרי שני מקראות נתגלו טעמן ונכשל צהן גדול עולם ע"ש. דעממי תורה דהכא היינו חנגינה של האותיות, ואם צסנהדרין המדובר מהטעמים של הדגים והמנות. ואפשר דלא נודע לנו רק חנינון של הטעמים אצל צענם הטעמים ממוסה דברים מעיקרי התורה דכמו שפי' הרא"ש אם צדף ל"ח, ד"ה פילפולא צעלמא: חנה ותרופות והיינו ,,כתבן שלך" כי כל החכמה והשכל רמוזים צכתב התורה צנורות האותיות ע"ש, חונא למעלה צסיון תשצ"ט ע"ש. ומסתבר דחין זה אומר צנורות האותיות לצדנה, כי הלא כל אותיות שוות, כלומר, חין לאל"ף או לצ"ת ואיך אלא צורה אחת, ורק הטעמים הם המשנים את חכוונה צהגינים וצחאותיות. ומשמעות הש"ס אם, דמאותם הטעמים שנסמרו לו למשה חסיני למד משה את החכמה והשכל חנגון צתוך האותיות והוא חנג צהם טובת עין ומסרס לישראל, ואפשר שמה רבינו לא מסר דרך הלימוד איך להצננון צהטעמים אלא את התולאות אשר הוציא מהטעמים מסר וכן חנגינה של הטעמים ממסרה לנו, ואפיר הו' חנגינה הלכה למשה חסיני.

משורר ששיער ופסול שנים.

ובמעניין הדבר שעל אותו פסוק שציא רבינו: שנאמר יענון צקול, דרשו רבותינו צערכין י"א. על עסקי קול, פי' רא"י שהו' מלווה לשורר לפי שמה לוי הו' ע"ש. וכנראה שרבינו מפרש שגלו הזה שצטוה משה על השירה נכלל גם כן השירה של הטעמי תורה וחנגינה דהא כל התורה כולה נקראת שירה כדכתיב ועתה כתבו לכם את השירה הזאת, ואפשר דעל אם הטעמים שיש צהם גגון חזמרה נקראת שירה ומשה רבינו ע"ה צוה את ישראל שיכתבו להם הטעמים צצתורה חכוללים את חנגינה אשר מסורה צידינו, דומה למשורר שיר הכותב את שירו על ידי חוי וקוי חנגינה, כידוע. **ולכאורה** דרבינו מפרש צזה כפי דרכו הא דאמרו אם על עסקי קול, ופירש"י שהו' מלווה לשורר וכו' משום דקשה לי' הלא כתיב צתורה דמשה רבינו הקים את המשכן וא"כ הו' מן השוערים ואמרינן חתם אמר חצי נקטינן משורר שיעיר צצל חנירו חתימה, ולפי פירושו של רבינו חכוונה ששירת משה רבינו ע"ה לא היתה זו של לויים אחרים דהיינו שירה צפה או צכלי שנתקדש אלא השירה שצטוה ללמד את הטעמים ונגינתה, היינו סודות התורה הטמורים והנעלמים צהטעמים וצנגינתם. אלא דזה קשה לומר שמה רבינו לא הו' יכול להיות משורר משום שהקים את המשכן והו' מן השוערים, דחין איסור זה איסור לעולמים, אלא ציום שהצית אצ שלו מפקדהו להיות משורר אז אסור לו צאותו יום להיות שוער, אצל למחרתו שוב יוכל הצית אצ שלו לפקדהו להיות

תתיח. (א) אין קורין פסוק על גבי מכה בשבת והרין דקריא על גבי יברוחא אסיר בא וקרא הפסוק הזה על בנו שהוא מיתבעת תן עליו פסוק תן עליו תפילין בשביל שישן אמור והתני אמורים היו שיר פגעים בירושלים אמר ר' יודן באן עד שלא נפגע וכאן משנפגע איזוהו שיר פגעים (תהלים ג ב) ה' מה רבו צרו מזמור (שם צא א) יושב בסתר עליון עד כי אתה ה' מהסי עליון. (בראשית ד א) קניתי איש את ה' (ב) איש שלישי ומן האשה שלישי ומן הקב"ה שלישי (ג) לכך [א] היודר מצוה שלישי (ד) קהלא קרישא שלישי יום בדרך ארץ שלישי בתפלה שלישי בתורה.

תתייג. וישלח יואב מלאכים אל הוד ויאמר נלחמתי ברבה וגם לבדתי את עיר המים ועתה אספך את יתר העם והנה על העיר ולבדה פן אלכד אני את העיר ונקרא שמי עליה (ש"ב יב כז כח) לכך תלמיד שנתן לו רבו רשות להורות שאין לו פנאי לרב לעיין או לשבת בדין או שום דבר גדול שיהא גדול לעיני הכל וכבר עיין התלמיד ומוכן ונכון הדבר לגמור יאמר לרבו כך וכך נראה מואת הראייה ומואת ויניח לרב לגמור [א] כדי שיהא על שם רבו (א) ואל יחשוב התלמיד אנמור ואחתוך שיקרא על שמו ובתיב (שיר ז י) דובב שפתי ישנים אלא יניח לרבו לגמור מפני כבוד רבו ועוד יותר נשמעים ומקובלים הדברים הנאמרים משם אדם גדול ואף (ב) רב יהודה (ג) ורבא היו אמורים רבי (ד) יהונתן אפר כדי שיקבלו דבריו.

משנת אברהם

סימן תתי"ח

הידור מצוה עד שלישי.

[א] הידור ממצוה וכו'. אפשר דזו היא כוונת רבותינו דצ"ס צ"ק ט'. נמצענא אמרו משמי' דר' זירא עד שלישי משלו ומכאן ואילך משל הקב"ה, פירש"י, דלוחו שלישי שיוסיף בהידור מצוה משלו הוא שלישי נפרע לו נתייו כדלמרינן היום לעשותם ולא היום ליעול שכרם, ומכאן ואילך מה שיוסיף בהידור יותר על שלישי יפרע לו הקב"ה נתייו, עכ"ל. ויש לדקדק אמאי משלמין לו נתייו על מה שמוציא יותר משליש הראשון האמרת היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם ומה צין שלישי הראשון ליותר מזה, אולם לפי דברי רבינו מוזנן שפיר, משום דהשלשה חלקים אשר נהאדם עושים את המצוה, והחלק שנו מלת הקב"ה היא הנשמה הטורה היא יכולה לקבל שכרה נעוה"ג, אצל החלקים התומריים הנאים לאדם מלת הוריו כלים ונאצדים לאחר מיתה ואי אפשר להם לקבל שכרם אלא נעוה"ז לפיכך משלמין לו נתייו, אלא דהתוס' שם הוסיפו: משל הקב"ה אוכל פירות נעוה"ז והקרו קיימת לו לעוה"ג, משום דהקשה להם, דמה ריוח יש לו לאדם אם מוסיף על השלישי, שמשלמין לו נתייו מה שהוציא, וכך ונפרשים שמשלמין לו מה שהוציא בתורת פירות, והקרו של זכות המצוה קיימת לו לעוה"ג. והרשב"א שם הוציא נשטמ"ק, כתב: מכאן ואילך אינו מוציא משלו אלא משל הקב"ה שהוא זמין לו, "ריוח" נעוה"ג, עכ"ל. כנראה שגם צוה לתרץ דקדוקו ה"ל, דמה ריוח יש לו לאדם שמשלמין לו מה שמוציא, ומתרץ שימין לו הקב"ה "ריוח", כלומר, אם מוציא סלע יותר משליש, השי"ת זמין לו להרויח סלע עם ריוח היינו מלה או אלק סלעים כי מדה טובה מרובה.

סימן תתי"ט

תלמיד המורה במקום רבו.

[א] כדי שיה' וכו'. לכאורה הדברים ריכיים ציבור, דמשמע מלשון רבינו דלין צוה אלא משום מדת חסידות שלא יחתוך התלמיד את הדין, והלא אמרינן בטענה דה"ה. וכן צעירונין ס"ג דתלמיד אל יורה הלכה במקום רבו אלא א"כ ה' רחוק ממנו שלש פרסאות ונתוס' סנהדרין ה': ד"ה אלא א"כ, משמע דאפילו נטל רשות מרבו אסור לו להורות בתוך ג' פרסאות,

תתיח. (א) ירושלמי שבת פ"ו ה"ב. (ב) גדה ל"א א': שלשה שותפין באדם כו'. (ג) בבא קמא ס' ב'. (ד) במדרש רבה קהלת פסוק ראה חיים ובילקוט קהלת רמז חתקפ"ט: רבי בשם עדה קדושה אמרו קנה לך דברי אומנות עם דברי תורה כו' ולמה קורין אותה עדה קדושה שהיו משלשין את היום שלישי לתורה שלישי לחמלה שלישי למלאכה.

לכל זאת אינו נפסל אלא לעבודת השיר בלבד אצל יוכל להיות מן השוערים.

והנה נספר המצות שרש שלישי יש מחלוקה צין הרמז"ס והרמז"ן ז"ל, שהרמז"ס ז"ל חולק על צעל הלכות המונה הללו דולא יעבוד האמור צלום צמנין המצות, והרמז"ס ז"ל סובר שאין למנותה מפני שאינה נוהגת לדורות, והרמז"ן שם מזדיק את שיטת צעל ההלכות, ראה צעל מנילת אסתר שם, ומשם נראה שיש ג"כ פלוגתא צין הרמז"ס והרמז"ן אם לוי שפסל צנים צמדנר, ראוי לעבודה אחרת שלא לשאת צתף, הרמז"ן ז"ל סובר דלא לכל העבודות הוא נפסל, והרמז"ס סובר דנפסל לכל עבודות הקודש. וכן קשה לשיטת הרמז"ס מה צין פסול שנים שפסול לכל עבודות, ופסול קול שלישי נפסל אלא לשיר.

ולפע"ד טעמו של דבר הוא פשוט, פסול שנים צע"כ אין הטעם שהתורה פסקה את הלוי אחרי היותו צן ל' שנים משום שאין כמו חוק ואינו יכול לשאת צתף כדנעני, דהא מצינו שיש אנשים שהם יותר מחמשים ויותר צריאים וחזקים מחלו שלא הגיעו עוד לחמשים שנה, ואם היתה התורה צלה לפסול פסול שנים משום הפעולה כלומר, צכדי שתיעשה הפעולה של עבודת הכתף כראוי, ה' צדין שצוה התורה לצחון את הלויים לפי כחם ונצורתם ולא לפי השנים, אלא צע"כ דהפסול הוא משום שהקפידה תורה על הפועל, כלומר, הגם שזה הלוי שהוא יותר מחמשים יעשה עבודתו יותר היטב מזה שלא הגיע לחמשים, לכל זאת הקפידה התורה שיה' הפועל הזה לא יותר וצן חמשים, וצכן אין שום סכנה לתלק צין עבודה של משא צתף לשאר עבודות וכיון שגם לכלל שנים הפוסלות הרי הוא פסול לכל עבודות הקודש, אצל פסול הקול הלל הוא מפני שקולו מתקלקל ואין באפשרותו לשיר צקול נעים, א"כ הפסול הוא משום שהקפידה התורה על הפעולה ופעולה זו דוקא של שיר אי אפשר שתיעשה על ידו, אצל שאר עבודות שאינן תלויות צקול כשרות צו. וראה צהרמז"ן צהעלותך עה"כ ולא יעבוד עוד, שהוא ז"ל חולק גם על רש"י שהציא צסם הספרי ולוי הנפסל צנים כשר לשיר ולנעילת שערים ולטעון עגלות, והרמז"ן ז"ל סובר שאינו כשר לשיר. ממלא שג' דעות יש כאן: א) רש"י סובר דלוי הפסול צנים אינו פסול אלא לעבודת הכתף וכשר לכל שאר עבודות ואפילו לשיר. צ) הרמז"ס ז"ל סובר דנפסל צנים פסול לכל עבודות הקודש כשוער ומשורר, ואינו כשר אלא לטעון עגלות. ג) הרמז"ן ז"ל סובר דאינו כשר לשיר אלא לנעילת שערים, ולעבודת צני גרשון שאינם עבודת פנים.

תתיח. (א) ירושלמי שבת פ"ו ה"ב. (ב) גדה ל"א א': שלשה שותפין באדם כו'. (ג) בבא קמא ס' ב'. (ד) במדרש רבה קהלת פסוק ראה חיים ובילקוט קהלת רמז חתקפ"ט: רבי בשם עדה קדושה אמרו קנה לך דברי אומנות עם דברי תורה כו' ולמה קורין אותה עדה קדושה שהיו משלשין את היום שלישי לתורה שלישי לחמלה שלישי למלאכה.

תתב. ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושיהם תהלתו עמדת לעד (תהלים קיא י) יראת ה' ראשית דעת חכמה ומוסר
 אוילים בזו (משלי א ז) תחילת חכמה יראת ה' ודעת קדושים בינה (שם פ ט) הרי ג' פסוקים וכתוב (שם
 ד ז) תחלת חכמה קנה חכמה וכלל קניינך קנה בינה מתחילה כשאדם משכיר לבנו מלמד ישכיל באותו דבר שלומד שאם
 בנו ילמדו מקרא והרב [א] בקי בתלמוד ועם הארץ הוא במקרא כמה שהבנים צריכים צריך שיהא לו ידיעה. וכלל קניינך
 קנה בינה שיהא לו רב שידע אע"פ שאינו לומד אלא עברי (א) צריך שיהא [ב] מכין מה לומד ובשלומד מקרא צריך להבין לו
 כשיגיע לדברי יראת שמים גנון לכבד את התורה ולומד שהבורא בשמים והוא הנותן והוא המפרנס (ב) ויראה לו שבשמים
 הוא ואם יגדל ילמדוהו שיש גיהנם וגן ערן כי הילדים לבם כלב גדולים בחלום סבורים שהכל אמת כפי הילדים סבורים שכל דברי
 אמת קודם שירגילוהו חכמים רעים. ג' פסוקים כנגד ג' מידות שבמקרא ושכמשנה ובתלמוד ובגדל בנו ובתו שיוכלים להבין
 כפי מה שיוכלים להבין אמר ג' מקראות כי אז היה רב למקרא רב למשנה רב לתלמוד ועתה ג' אחד לתורה ב' לנביאים ג'
 לתלמוד ומנין שכל הרבנים צריכים שיהו יראי שמים שכל מי שלא ילמוד תחילה להיות ירא שמים לבניו לא יועיל אחר כך
 (ג) וג' מלמדים הם [ג] אב ואם והרב והמגדל ב' והחברים ג' וג' עתים של התחלות עד שיוביא שתי שערות (ד) ועד י"ד
 שאין בו יצר אשה ועד שלוקח אשה ובשלווקח אשה עד שיהיה לו בנים. תחילה צריך שיהיה לו רב וחבר ירא שמים שלא יהא
 זולל וסובא ושלא יחלל שבת ושיהא לו חבר טוב ורב טוב לחזרה מן הנשים ובשלווקח אשה להזהירו מן הנדודות בימי טובא (ה)
 שלא יושיט מירו לידה אפילו לחם אם יש לו בנים להזהירו מן הגזל ולהיות קבוע בתורה הוא זורעו.

משנת אברהם

הסמוך ל' לא תסור מן הדבר וגו', והוא דקדוק עזוס. אולם
 ראיתי נפסיקתא זוטרתא פרכת שופטים: ועשית על פי הדבר
 אשר יגידו לך מן המקום ההוא אשר יצטרך לך, על הוריות
 בית דין הגדול שצירושלים חייב מיתה ואין חייבין מיתה על
 הוריות בית דין שצנינה. וכמו שם צצירור הר"ס שם חכם
 הספרדי, דמחלף ללמד דלוי חייב מיתה על הוראת בית דין
 שצנינה אבל חייב לעשות כמו שהורו ע"ש.

ויראה שדבר זה נלמד מן המקראות ופורשות נצורה, דכתיב:
 ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום אשר
 יצטרך לך וגו'. והדר כתיב: על פי התורה אשר יורוך ועל
 המשפט אשר יאמרו לך תעשה, לא תסור מן הדבר אשר יגידו
 לך וגו' ולכאורה הפסוק השני מיותר לגמרי דלמן צו שם
 דבר שלא נאמר בפסוק שלפניו, אלא ע"כ דהתורה אמרה כאן
 שני דברים, צפסוק הראשון המדובר מהצית דין הגדול צירושלים
 כדכתיב מן המקום ההוא אשר יצטרך לך וגו', זה מוסב אלמעלה
 דכתיב ונחת אל הכהנים הלוים, כי מצוה שיהיו כהנים ולוים
 צצית הגדול צירושלים, ועל זה קאי מה דכתיב צסוף הפרשה
 והאיש אשר יעשה צזדון צללתי שמוע אל הכהן העומד לשרת
 שם את ד' וגו', כלומר זוקן ממרח החולק על צית דין הגדול
 דינו צצניתה, אולם הפסוק השני ה"ל על פי התורה אשר
 יורוך, לא תסור, לא קאי על הצית דין הגדול צירושלים, דהא
 כאן לא הזכר המקום אשר יצטרך, אלא קאי על כל צית דין
 אפילו זה שצנינה, הו היא דרשת הפסיקתא ה"ל דעוש מיתה
 אינו אלא צחולק על הצית דין הגדול צירושלים, אבל המצוה
 לשמוע והאיסור דלא תסור מוסב גם על כל צית דין צירושלים.

סימן תת"כ

מורה"רדים צריך להיות בקי בתלמוד וירא שמים.

[א] בקי בתלמוד וכו'. רצינו תלמד אותנו צכאן פרק חסוב
 צדיני מורים לתלמידים. וכשתדקק צצדניו תמצא
 שהוא ז"ל מפקיד ראשית כל שהמורה צריך להיות צקי בתלמוד
 אלא שאינו ראוי להיות מורה לילדים צמה שידע בתלמוד צלצה,
 אם הוא "עם הארץ" צמקרא, אלא צריך שתהא לו "ידיעה"
 צמקרא לכל הפחות. ורצינו לא הציא את הציר של הצקי צמקרא
 ועם הארץ בתלמוד, כי זה צולאי שאינו ראוי להיות מורה
 לילדים. וטעמו של דבר כי רצינו הקפיד צצותר שיה' המורה
 ירא שמים אשר ידע להשריש צלצה התלמיד יראת שמים וכבוד

ועי' צכסף משנה הל' ת"ת היצ, וצרמ"א יו"ד רמ"צ"ד, ולריך
 לומר דכוונת רצינו היא דאפילו היכי שהרב צומר לו צצירוש
 להתלמיד להורות הצלכה זו הפרטית צצאה לפניו מפני שאין
 לו להרב פנאי לעיין זה כמו שכתב רצינו: שאין לו פנאי לרב
 וכו' לכל זאת לא יורה התלמיד אלא ינית להרב לגמור. ולזה
 הציא רצינו את הדמיון מיואל, דהגם שכלת מלת דוד המלך
 ללכוד את העיר לכל זאת תלק כבוד לדוד כדי שיקרא על
 שמו של דוד.

והנה צירושלמי שציעית רב, חיתא: רבי חייא צצם רב הוגל,
 תלמיד שהורה אפילו כהלכתא אין הוראתו הורייא, ע"ש,
 ויש להצין למאי נפ"מ שאין הוראתו הוראה, דהא אין לפרש
 דמותר לו לחכם אחר לסתור את הוראתו, ואין צוה משום
 חכם שאמר אין צצירו ראשי להציר, דאיך יסתור צצירו את
 הוראתו לאחר שהראשון הורה יפה, ואין לומר דצא לומר שהנצל
 דין שנתחייב לשלם אינו צריך לציית למה שפסק התלמיד
 צמקום רבו אפילו כשהורה יפה, דאיך יודע הנצל דין אם
 הדיין פסק יפה או לא. וכסבור הייתי לומר דהפי' אם עמדו
 למנין והתלמיד ג"כ עמד צאותו מנין ואפילו שאמר התלמיד
 כרצו ועם אותו התלמיד יש רוב, אין זה תשוב רוב כי צצרי
 התלמיד כמו שאינו. אולם צצכה"ג יו"ד סימן רמ"צ"ח, הציא
 צצם הרצ"ז דאם עמדו למנין לא ימנה כנגד רבו עם החולקים
 על רבו, משמע דמותר לו למנות עם אלו הסוגרים כרצו.
 ומד הסברא נמי אינו מתקבל שלא יה' נמנה צצנין כשרצו
 חפץ צזה. ואולם לפי צצרי רצינו יש לומר דאין הוראת התלמיד
 נקראת הוראה אפילו כשהורה כהלכה, היינו דאין אומרים
 שצך הורה התלמיד אלא ההוראה של התלמיד נקראת על שם
 רבו. אלא דדוקק גדול הוא לומר דזו היא כוונת הירושלמי
 צצמרו אין הוראתו הורייא.

ואפשר דכ"מ לענין הללו דלא תסור וכן העשה של ועשית
 ככל אשר יורוך. צכלל דבר הנלמד מיי"ג מדות או
 שהוא מפי השמועה יש צו האיסור או המצוה מדלורייחא וכן
 הלאו דלא תסור והעשה ה"ל למי שאינו מצנית, ועל זה צא
 הירושלמי לומר דתלמוד שהורה צמקום רבו אפילו שהורה
 כהלכה אין כאן איסור דלא תסור ולא העשה של ועשית כאשר
 יורוך דהוראת תלמיד צמקום רבו לא שמה הוראה.

ובמנחת חינוך מצוה תל"ו הקשה מניין שיש איסור של לא
 תסור צצצר שאינו מפי צית דין הגדול צירושלים,
 הלא צתורה מנאחר צצירוש ועשית על פי הדבר אשר יגידו
 לך מן המקום ההוא אשר יצטרך לך וגו', ועל זה קאי הפסוק

י"ד שאין בו יצר אשה וכן אמרו בגדה פ"ו א' בן י"ג שנים
 ויום אחד דברי הכל סימן. (ה) עיין תוס' שבת י"ב ב' ד"ה בימי.

תתב. (א) כוונתו שהרב יודע רק הנקודות אבל לא סירוש המלות. (ב) יעין
 ברכות מ"ח א' ורחמנא היבא יתיב בר. (ג) לא אוכל לבין
 המספר ואולי צ"ל האב, והרב, והחברים. (ד) צ"ל והוא ע"ד

תתכא. א"ל יתן אדם את בנו (א) לפני פעמים ללמד (ב) כי יכום או יענישוהו אחד לא נתן שכר המלמד פשוט לו השפירות מהרה אמר לתלמידיו יהי רצון שלא תצליחו בלימודכם [א] אמר להכם מה פשעו ואמר לאביהם שמע לעאתי ותשכיר מלמד אחר לבניך שלא יהא בעפון ולזה תתן השכירות שלו אע"פ שלא הגיע [ב] סוף הזמן תפרידוהו לשלום מנך. **תתכב.** א"ל יעשה אדם חסד במקום שיש עבירה כגון שיש כנים לראובן וכנים לשמעון ואומר שמעון לראובן אתה עשיר ואני עני ואין לי במה להשכיר מלמד לבני ואין לך כל כך שתשכיר לבני מלמד אלא עשה עמי חסד ותעזוב לבני ללמוד עם בניך לפני הרב שהשכרתה לבניך אם בניו של שמעון אינם הגונים ובטלנים ויוציאו את בני ראובן לתרבות רעה אל יניח לבניו של שמעון ללמוד עם בניו.

תתכג. מ"י שמלמד תינוקות ואחד חריף מחבירו והרב שלהם רואה שאין תקנתם שילמדו יחד וצריכים החריפים רב להם לבד אל ישתיק ויאמר לאביהם אלה צריכים רב לבד ואלה לבד אע"פ שישפיר אם יפרידום.

תתכד. חנך לנער על פי רבו גם כי זקין לא יסור ממנה (משלי כב ו) אם תראה שיצלה במקרא ולא בתלמוד (א) אל תדחוק לו ללמוד תלמוד ואם יבין בתלמוד אל תדחוק אותו ללמוד מקרא במה שיודע בו תחנכנו.

תתכה. (א) בן המש עשרה לתלמוד מאי נפקא מינה אלא ביון שאדם רואה שאין בנו זוכה לתלמוד ילמוד לו הלכות גדולות ומדרשים וקריאה.

תתכו. היתה באניות סוחר (שם לא יד) כאניה אין כתוב כאן אלא כאניות אניות הרבה של סוחר אחר (א) שכל תלמיד חכם שאינו יודע להשיב בכל מקום שישאלוהו אינו ראוי לישיב בסנהדרין וראש ישיבה ממרחק מביא ראיה

[א] וממסכתא למסכתא מה גרם (שם שם טו) ותקם בעור לילה (שם שם יח) לא יכבה בלילה נרה [ב] כל הלילה יושב ועוסק בתורה באניות סוחר כך הקב"ה מומין לעוסקים יומם ולילה בתורה כל צרכיהם כשם שהסוחר שהשעה משחקת לו מלאכים הממונים עליו נכנסים בלב אחרים להביא לאותו מקום שזה הסוחר שם וממין לב הסוחר לקנות ואחר כך ממין לב אחרים לבא שם אצל הסוחר או הסוחר אצלם לקנות וכן העוסק בתורה תדיר (ב) הקב"ה שולח לו מלאכים למרחוק להביא לו כל צרכיו לכך נקראת תורה לחם. כאשר נגזר על מלך אחד לנצח אחד את חבירו שולח הקב"ה מלאכים להטות לב אותם שרים לחיות עמו ובלב אחרים מודיעם לנזם כך כל זה מקרוב תביא לחמה אין כתוב כאן אלא ממרחק להודיע ולפרנס אותו צדיק העוסק בתורה ובמעשים טובים וגם לזכות את שבמרחקים.

משנת אברהם

סימן תתכ"ז

[א] **ממסכתא** לנסכתא וכו'. כדאמרינן ז"ל ק"ל, כל התורה כולה דמויי מדמינן לה, וכן צירושלמי נרכות רפ"ז ולכן חזקן רבנן קיימיין נסוכה וילפי מטיט הנרות, ע"ש, כי זה הוא יסוד מייסודי הלמוד להשוות מילתא למילתא, ועי' בהקדמתי לספרי משנ"א ח"א.

שיעור שינה.

[ב] **כל** הלילה וכו'. הגם דכתיב צעוד לילה דמשמע צוקו הלילה, חולם ראיתי צפי' על משני מפת הגר"א ז"ל: ותקם צעוד לילה, כמ"ש חזות לילה וכו' ואז נקראת לילה כמ"ש שמורים וכו' הלילה וכו', זה צעוד לילה בהתקלטה. וכן מפרש שם היתה כאניות סוחר וכו', וז"ל לא נכח לילה אלא לשינתא ר"ל חזי ליל ראשון שהיא מציאה את כל המעשים למעלה ולומדת שם הכונה עליונה ומציאה למטה צעוד"ז כמ"ש לא נשמים היא וגו', וכמ"ש יראת ד' היא חולדו ואין להקב"ה וכו' וז"ש ממרחק תביא לחמה כמ"ש רחוק מה שהי' ושמועה טובה מנאך מרחק, עכ"ל הק'. ומה שכתב הגר"א ז"ל צעוד לילה בהתקלטה, הגם דאמרינן דאי אפשר לנ' ימים בלא שינה כדריס ט"ו, אצל אין קנע לשינה ונסוכה כ"ו משמע דיש שיעור למטה והיינו שתינן נשמי, והוא שיעור מהלך משה לחמה, וזשם האר"י ז"ל ראיתי דנאחות כ"ט נשמי מהס' עדיין עסק בתורה ולא הי' יאן שינה גמורה אלא בהנשימה האחרונה שנס', ועל זה רמזו שינה אחד מס' שניותה, כי עד הנשימה הס' אין שם שינה חלה עליה, ונדלתי שזה הוא זמן קלר מולד ושפיר אמר ותקם צעוד לילה בהתקלטה.

ודברי האר"י הק' ז"ל יש להם מקור נש"ס נרכות ג: עד חזות לילה הי' מתנמנם כסוים מכלן ואילך הי' מתגבר

התורה טרם שירגילוהו חנדים רעים, ואם אין המורה צעל תלמוד מהיכן למד להיות ירח שמים, הלל הקראים צעלי מקרא הס ואין נהם שום נקודה של ירחת שמים מפני שלא למדו את התלמוד.

[ב] **מה** שלומד וכו'. כל האשמה של רבו דיואז הי' צזה שלא הבין מה שלמד, ז"ל כ"ל, ועל ידי כך עשה מלאכת ד' רמיה, ע"ש בנהרש"א, ואפילו לפי הר"ח שם בתוס', וכל שלא ידע המלמד לא היו בכלל ארור, אצל זה צרור שאינו ראוי להיות מורה.

[ג] **בלומד** ח' א"ל ואס, צ' הרצ והמגדל, ג' והחנדים.

סימן תתכ"א

[א] **אמר** לחכם וכו'. נריך להיות: אמר לו החכם מה פשעו, כלומר, אלו התלמידים מה פשעו שאתה מקלל אותם.

בעל הבית ששכר מלמד, עד מתי חזור.

[ב] **סוף** הזמן וכו'. דיוק נקט רבינו סוף הזמן ולא סוף השנה, כי בשני זמנים נשנה יכול צעל הנזית לחזור, כדאיתא צפתתי תשובה חו"מ סי' של"ג צשם עטרת צנ, שכל תחילת זמן עד ר"ח יוכל צעל הנזית לחזור, היינו צימי החורף עד ר"ח חשון וצימי הקיץ עד ר"ח אייר, ע"ש, וכבר נתקבל הניו "ומן" על מושג של ששה חדשים שהתלמיד לומד אצל רבו. גם מה שכתב רבינו שצריך לשלם לו שכרו צעד כל הזמן, מנזאר צנ"י סי' של"ג צח"מ הונח צנאל הגולה שם צשם תשובת הר"ש כלל ק"ד, דמי ששכר תלמד לצניו ונתנון הזמן מלא תלמד יותר טוב ממונ, אינו יכול להוציאו, כלומר אלא נושלים לו שכרו, ע"ש.

ותכו. (א) מאמר כזה לא מצאתי אבל אמרו שבת קיד"א: איזהו תלמיד חכם כל ששואליו אותו הלכה בכל מקום ואומרה. ובסנהדרין י"ז א' אמרו: אין מושיבין בסנהדרין אלא מי שיודע לטהר את השרץ בקיץ טעמים. (ב) יעוין ב"מ פ"ד ב'י: קרא אנפשיה היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה.

תתכא. (א) אבות פ"ב מ"ה. (ב) בגא בתרא ב"א א': כי מחית לינוקא לא תינהי אלא כו'. תתכד. (א) יותר מזה אמרו בפסחים קי"ג א': טרחי בך בשמעתתא ולא מסתעייא מילתא תא ואמרוך מילי דעלמא. תתכה. (א) אבות פ"ה.

תתכן. שני יהודים שמעו מלמד אחד שלמד לתלמידיו תיבה אחת בטעות אמר האחד לחבירו אמר לו טעות למדתה אמר חבירו אם אתה גם בו שלא תלבוין פניו אמר (א) ואם לאו [א] אל תשפוך דמו אמר לקרובו שיאמר לו ולא משמך שלא יתבייש.

תתכת. אל ילך אדם לדבר עם מלמדו תינוקות בשעה שהוא מלמדם (א) פן יבטלנו בדבריו וכן (ב) לשכיר ולפועל של ישראל ואל ישב אצל שכיר אפילו בשאין עושה פעולה שמה יהיה לו בשת לומר אין לי פנאי ואם רגיל ואין לו בשת מפניו ואינו מבטלו הרי אין בכך כלום וירא שמים כגון (ג) חזני המעגל ואבא חלקיה לא היה מסיח ממלאכתו [א] אפילו שלום לא רצה להחזיר.

תתכט. עת להאריך ועת לקצר אם ראוהו הולך לפדות שבויים או יהודי נתפס ושמעון פגעו בדרך ואמר לו כל העניין אל ירבה עמו בדברים עת לקצר כי [א] הנתפס בצער.

תתל. אל יעסקו אדם במלאכה שאין לו לקבוע עתים לתורה. יש אדם שבני אדם רגילים אצלו אל ישכיר עצמו ללמד תינוקות כי יבאו אצלו ולא יעסקו בטוב בהן (א) ואל יאמר אדם הואיל ואני מלמד ילדים ביום אשכים ואלמד לעצמי מפני שנמצא ישן בלימוד תינוקות וקיבל שכר על מנת ללמדם בטוב. ואל יפתה את לב בני אדם לומר כך וכך הרבה רצו ליתן לי בסהורה או שיאמר אני קניתי בכך וכך [א] ולא היה כך (צפניה ג יג) שאריות ישראל וגו' ולא ידברו בזה ולא ימצא בפייהם לשון תרמית (ב) ואל יתעה את החפצים לקנות אותן החפצים שבירו שיראה להם פנים כאומר למכור להם ואין

משנת אברהם

להשיג שלום נשעה שעוגד כפועל אלל נעליו נשכיר יוס, דמי שעושה שלל צדק צדלוי שהוא חוטא, ומדנרי רנינו משמע דאין צה אלל משום מידת חסידות. ולאפשר לומר, משום דהמהרש"א שם נתענית הקשה הלל להשיג שלום יש צו משום מלצה והי' לו לעשות המלצה ולנכות משכר יומו של נעל הבית. ותירץ דהי' עני ולא הי' צידו לוותר על מקצת שכרו אפילו, ע"ש. ולפע"ד נראה דנאמת הי' יכול לעשות מלאכתו צלי שום הפסק ולהשיג שלום, כי אפשר לו לאדם לפעול חיזה פעולה של מלאכה וזה נשעה לדבר עם חנירו, וצפרט להשיג שלום, אלל שזה הי' נכלל היסח הדעת, כעין דלמריקן צירושלמי נרכות דתפילין הי' היסח הדעת לנושא וני חטאת, הגם שפעולת הנושא חיזה נגרעת אלל היסח הדעת מיהא הי', דלי אפשר לו לאדם לכוון שני עניינים צבת אחת, ראה נצפריי ונש"ל ח"א דף סא"סא שהארכתי. ודבר זה שהפועל יעשה פעולתו צידוי ולא יסיח דעתו כלל, זה צודלוי אינו חיוצ מדיעל, דהלל רק את ידיו השכיר לנעליו ולא את מתשנתו, אלל אנא חלקי' מנד מידת חסידות לא הסיח דעתו. וזה שהוסיף רצינו: אנא חלקי' לא הי' „מסיח ממלאכתו“.

כארי, פירש"י מתמננס כסום, עוסק נתורה כשהוא מתמננס כסום הזה שאינו נרדס אלל מתמננס ונעור תמיד. ונפוכה כ"ו. למורינן שנת' דודו כסוסיא ודסוסיא שיתין נשמין, וזה הוא שדקדק רש"י שפי' שם על שינת' דמר כדרב ודרב כדרבי ורבי כדודו: כרצ דמתנו למד מידת שינתו שהי' ישן רצ, ציוס" כשיעור הזה, ורבי כדודו, כך קבל מאבותיו שזו היתה שינת דוד מלך ישראל, ע"ש. הרי דגני דוד לא פי' שינת דוד ציוס, אלל כל שינתו צכל המעת לעת לא הי' יותר. וכן משמע צזהר הק' פרשת לך לך דף פ"ג: ת"ח דוד מלכא הוה קם נפלגות לינא, דלי תימא דהוה יתינ או שכיו צערס' והוה אמר שירין ותושנתן לא, אלל כמה דכתבו חזות לילה אקום להודות לך, אקום ודלי נעמידה לאתעסקא צשירין ותושנתן דלורייתא, ע"ש. ומשמע דלא הי' ישן כל הלילה, אלל עד חזות לא הי' עומד אלל יושב ועוסק נתורה, ומחזות הלילה עד הנקר הי' עומד על רגליו לומר שירות ותשנות, וזה מתאים למה דלמר רב אשי צנרכות ג: הכ"ל, עד חזות לילה הי' עוסק נד"ת מלכאן וליך צשירות ותשנות, הגם צירושלמי נרכות אלל לא משמע כן דקאמר התם: מכל מקום לא הוה שחרא אחיא ומשכח לדוד דמיד, לכל זאת אפשר להעמיס דהפירוש דמיד ישן אותן השתין נשמין. והגם שאין השכל שלנו מקבל איך אפשר לו לאדם להתקיים צשינה של כמה רגעים ממש צמעת לעת, אולם צמופלח מנד אל תדרוש ואין לנו שום תפיסה והשגה צרמי המעלה ומדותיהם ותכונת נפשם.

סימן תתכ"ט

[א] הנתפס צלער וכו'. מקורו ממה שאמר אלישע לגמזי: כי תמצא איש לא תצרכו וכי יצרכך איש לא תעננו וגו'. ופירשו הרד"ק והרלב"ג, אמר לו כך כדי שלא יתעכב צדרך ע"ש.

סימן תתכ"ז

[א] אל תשפוך וכו'. מה שאין צממ"ק לצ"צ כ"א, והניח צנ"ע, אין לו שום נד השתוות, דשאני התם דנפיק חורצא מיני', דהא איכא מ"ד קעלי', אלל צדבר שאינו יולא היינו שום חורצא ותקלה, והמלמד אינו אלל שוגג, למה צניישנו וישפוך דמו צמקום שיש ענה שקרוננו יאמר לו מצלי לציישו.

סימן תתכ"ח

היסח הדעת ממלאכה של פועל.

[א] אפילו שלום וכו'. צש"ס מכות כ"ד למריקן פועל לזק כגון אנא חלקיהו ע"ש. משמע דזה מדינא שלל

חלקיהו בר בריה דחזני המעגל תענית כ"ג א'. תתל. (א) ירושלמי דמאי פיו היג: לא יעשה בחוד שלו בליה וישכיר עצמו ביום ותוספתא בבא מציעא פ"ח מובא בשריע יו"ד סימן רמ"ה סו"ד ברמ"א ובתו"ס סי' של"ג ס"ה ברמ"א. (ב) מזה שאמרו בבא מציעא י"ח ב': היו חמרים מבקשים תבואה ממנו כו'.

תתנו. (א) יעוין ב"ב כ"א ב': אל שיליה לרביה א"ל האיך אקרייתו כו' הרי כי לא חשש דוד לזה וצ"ע. תתכת. (א) מזה שאמרו שבת ק"יט ב': אין כבסלין תינוקות של בית רבן אפילו לבנין בית המקדש. (ב) מזה שפטר חכמים את הפועל מברכה רביעית של ברכת המזון. ברכות ס"ז א'. (ג) צ"ל אבא

בלבו והם אין קונים במקום אחר כי פבורים שזה ימנור להם ומתיב (ויקרא כה יז) ולא תזנו שהוזהרו בדבריהם ומתיב (זכריה ח טז) דברו אמת איש את רעהו.

תתל"א. אל ילך אדם לבית חבירו או בכל מקום שהוא מושכר לעשות מלאכה כי אם תדבר עמו ממעט במלאכת חבירו ואפילו אם יראה חבירו בעל הבית יתבייש לומר לשכירו מאומה וגם לזה המכבול.

תתל"ב. ולא ראיתי צדיק נעזב (תהלים לו כח) כמו (ירמיה מט יא) [א] עזבה יתומך אני אחיה הייתי מצוה להחיות ורעו חוסה במוותו צדיק ואשרי בניו אחריו וזהו וזרעו מבקש להם לא ראיתי צדיק נעזב כשארם צריך לשכירים אע"פ שאינו כל כך בעל כח במלאכתו לא יעזבנו ולקחת רשע במלאכתו אע"פ שהוא בעל כח וכת' (משלי י טז) תבואת רשע לחטאת ולא ראיתי בזרעו מבקש להם שלא יתבייש אבל ברשעים תראה שנא' (תהלים צא ח) ושלומת רשעים תראה כי יראה חממים ימותו ויצטער עליהם.

תתל"ג. לא יעקב אדם אצל מי שמכויש ממנו לשעה גדולה שמא יצטרך לנקבו או לעשות חפציו ויתבייש ולא ילך ובערב יום טוב ושבת כשצריך לעשות צרכי שבת או צרכי יום טוב אל ילך לביתו ואל ידבר עם המנקר בשם והעושה מצות שאר דברים וזהו (קהלת ג ז) עת לחשות ומתיב (משלי כה יז) הוקר רגלך מבית רעך.

תתל"ד. אם יבא לביתך אורח אל תשאל לו מדברי תורה אלא אם בן תדע שידע להשיב או תשאל בינו לבינך שלא יתבייש. תתל"ה. חייב אדם ללמד לבנותיו המצות כגון פסקי הלכות ומה שאמרו (א) מי שמלמד לבתו תורה כאלו מלמדה תיפלות וזהו עומק התלמוד וטעם המצוה ופודי התורה אין מלמדין לאשה ולקמן אבל חילכות מצות [א] ילמד

לה אם לא תדע הלכות שבת היאך תשמור שבת וכן כל מצוה כדו לעשות להזהר במצות (ב) שהרי בימי חזקיה מלך יהודה אנשים ונשים וגדולים וקטנים ידעו אפילו טהרות וקדרשים וזוהי (דברים לא יב) הקהל את העם האנשים והנשים זהם וזהו (שם כט ט ז) אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלקיכם ראשיכם שכטיכם וקניכם ושוטריכם כל איש ישראל מפכם נשיכם וגרך אשר בקרב מחנך מחטב עציך עד שאב מימך כדו שידעו עבדים ושפחות פסקי המצות מה לעשות ומה שלא לעשות (ג) אבל לא יתכן לבחור ללמד לבנות אפילו האב עומד שם ושומר פן יתייחד לא יתכן פן יצרו עליה או יצרה עליו (ד) וקול באשה ערוה (ה) והשונמית הולכת [ב] ושומעת הדרשה מפי אלישע שהרי אמר' (מ"ב ד כג) מרע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת ממלך דשבת הולכת ובחודש הולכת ילמד אדם לבנותיו מצות שהן מצוות ומה שאמר בסוטה (י) זכות תולה במים המרים אילו זכות תורה וזהו עומק ההלכה אין להם עסק בתורה וזכות רק שידעו המצות אבל בעומק ההלכה ולפילפול אינם מחוייבות ומצות שאינם מחוייבות לקיימם לא נצטוו ללמוד (ז) אבל מצות שנצטוו צריכין ללמוד לדעת [ג] באיזו לשון שידעו בו אבל (ח) האיש מצווה ללמוד בלשון הקדש וחייב ללמוד אפילו תורת כהנים ופדר קדשים וזהו (שמות יט ג) כה תאמר לבית יעקב לנשים בלשון רכה לומר ולאנשים הפילפול. כל שזהיר במצוה לקיימה לעד לא יחטא בה בשוגג באותה מצוה שאין הקב"ה מביא תקלה על ידי צדיקים כשנזהר בה אבל אם אינו אלא קרוב למוזר כגון שמשים חלב ושומן על השולחן או בשם ובכונה שאינו עושה כיוצא במצוה זה מנגלגלין ומביאין תקלה על ידו כגון אם אמר (ט) אני אקרא בתורה לאור הנר בשבת ולא אטה מביאין תקלה על ידו ושומר מצוה לא ידע דבר רע באותה מצוה אם נזהר בה מן פסקות (י) רב אמר [ד] בשם שנתעלם מן העין הבשר אסור לכך (יא) שמרוהו בשנשך נחש הצבי קרו עליה שמואל (משלי יב כא) לא יאונה לצדיק כל און. תתל"ו. עת לעשות לה' הפרו תורתך (תהלים קיט קבו) כגון שהולך לבקר חמץ ואם [א] יחרהר בתורה ישבת שום מקום שיש בו חמץ.

משנת אברהם

סימן תתל"ח

חייב ללמד דינים לנשים.

[א] ילמד לה וכו'. הנה נמשנה סוטה כ' זן עזאי סוצר נשים חייבות נת"ת ור"ל חוסר לנשים ללמוד תורה. ונקודותיו כע: אשה פטורה מת"ת דכתיב ולמדתם אותם את בניכם ולא את נבותיכם, כלומר פטורות מת"ת אבל אין חיסור דבר. ומה דמקשן בסוטה כה. זכות דמלי אילינא זכות תורה היא חיה מלווה ועושה היא, היינו כסתמא דש"ס הכל בקידושין, דל"כ הוי מקשה היא איכא חיסורא ואינו מלווה כלל. ומדברי התוס' שם בסוטה כה: ד"ה זן עזאי, משמע דזן עזאי הסוצר נשים חייבות נת"ת, סוצר דמה שנאמר צפרשת הקהל למען ישמעון אינו מתיחס אל הנשים. ואולי מייצעי לי' לדגש פרט למדבר ואינו שומע. ור"ל זן עזאי' סוצר דלמען ישמעון מתיחס אל הנשים, כלומר שאינו מתיבות דנת"ת אלא נציל לשמוע כדי שידעו לקיים המצות. והרמב"ן ז"ל עה"ת, דברים לד"ה, למען ישמעון ולמען ילמדון כתב: האלשים, והלשים גם הן שומעות ולומדות ליראה את ד', עכ"ל. כנראה

דהמקבל שדה מתחירו לזרעה חטים לא יזרעה שעורים, הגם שהטין מכהטין את הקרקע יותר משעורים, וטעמו כדלמדין נגמ' דכתיב שארית ישראל לא יעשו עולה וגו', ז"מ ק"ו: ע"ש. ומה שמיין בנמ"ק להיו חמרים מנקהים תנוחה ממנו וכו', אין לו שום דמיון.

סימן תתל"ט

[א] עזבה יתומך וכו'. רבינו מניח ראוי' דהניב נעזב מתפרש לא על האדם עצמו אלא על בניו ופירושו של ולא ראיתי צדיק נעזב הוא שצניו לא יהיו נעזבים. ואח"כ מניח רבינו שני פסוקים שונים משלי י"ד ל"ג, וחוסה במוותו צדיק, כלומר הדיק צטות גד' אפילו נמות, וצמה הוא צטות, על זה ענין עוד פסוק אחר משלי כ"ז, אשרי צניו אחריו, כלומר כי טוב יהי' לצניו אחריו מותו. ואין לדקדק על רבינו שהרכיז שני פסוקים כאחד כי כך הוא דרכם של ראשונים דרשנותיהם, ואפילו בתלמוד מנינו כיוצא בזה, ראה תוס' שנת קכת. ד"ה ונתן הכסף וקם לו, ע"ש.

(ח) הרמב"ם בפירוש המשניות אבות פ"ב מ"א כתב: מצות קלות כגון שמחת הרגל ולמידת לשון הקודש ואולי מקור דבריו מהספרי פיסקא מ"ו: כשהתנינו מתחיל לדבר אביו מדבר עמו בליהק וברושלמי פ"ג דסוכה: מלמדו לשון תורה, אבל זה שכתב רבינו כי מצוה שיהיה הילמוד, בלשון" קודש לא אדע מנין. (ט) שבת י"ב ב'. (י) חולין צ"ה א'. (יא) שם נ"ט א'.

תתל"ח (א) סוטה כ' א'. (ב) סנהדרין צ"ד ב'. (ג) קידושין ט"ב א': לא ילמד אדם רחוק סופרים ויעו"ש בגמרא שאמרו הפעם משום אמות התנוקות שלא יתחורו עמהם וזהו שלא כדברי רבינו ויעוין ש"ע אבן העזר ט"י כ"ב ס"ב. (ד) ברכות כ"ד א'. (ה) חסד כאן וצ"ל: והאב ילמד בתו, והשונמית הולכת כו'. (ו) כ"י א'. (ז) כן הבא הרמ"א בשו"ע י"ד סימן רמ"ו ט"ו בשם סמ"ג.

חיוב ת"ת לאנשים הוא בלשון הקודש, וחיוב ת"ת לנשים בכל לשון.

[ג] באיזון לשון וכו'. נמנ"ק נדחק דגדרי רזינו שכתב דגשים זריכות ללמוד הדינים בכל לשון שהוא והאנשים זריכים ללמוד בלשון הקודש. אולם צלמת אין כאן שום דוחק והדגרים מנוארים היטב. דהחילוק בין גשים לאנשים דין תלמוד תורה הוא שאנשים מנווים לא בלשון על העשייה של המצוה אלא ג"כ על לימוד הדינים והפסול של המצוה, כדאיתא בסוטה דף ג"ה שעל כל מצוה ומצוה נכרתו עליה ד' זריחות: ללמוד וללמד לשמור ולעשות, לכן מחוייב כל אחד ואחד מ ישראל ללמוד וללמד בלשון הקודש, דהלא כל הדרשות והדיוקים וה"ג מדות שהתורה נדרשת בהן הם יולאים מהלשון שהתורה כתובה בה, וכן המשנה כתובה בלשון קודש ומיתור לשון וכן מסגנון הלשון למדו רבותינו בעלי הגמ' את כל הדינים וההלכות והפסולים, ומוצן מעמנו שמי שלומד את התורה ואת המשנה בלשון אחד אינו יכול בשום אופן לדקדק וללמוד אף אחד מאלף ממה שיש ללמוד מהלשון וסגנונו של לשון הקודש כמו שהתורה כתובה, לכן אי אפשר לקיים מצות ללמוד וללמד רק בשלומד את התורה והמשנה בלשון הקודש, אולם הגשים אינם בכלל ללמוד וללמד, והן אינם אלא נעשייה גרידא, ומה שזריכות ללמוד הוא רק לדעת את הדינים והחוקים וצוה אין הן זריכות ללשון הקודש דוקא, כי את פסקי הדינים מה שצריך לעשות ומה שלא לעשות הן יכולות לדעת בכל לשון. וכדי להזכיר צוה שאמרו כל המתלמד את צוה תורה כאילו מלמדה תפלות, יותר נכון שהצטת תדע הדינים בלשון אחד ולא בלשון הקודש כי אז לא תהי' לה אפשרות לעסוק בתורה היינו נחקר ההלכה ונדרשת עסק התורה.

וכבר מפורסמים דברי מרן ז"ל בהקדמתו לספרו הנדפדף אגלי טל, לפרש דברי התוס' יצמות ה'. ד"ה ואכתב, שהקשו אחאי אין עשה דיבוס דוחה לאו ועשה דאלמנה מן הנשואין לכהן גדול, הא עשה ול"ת דכ"ג אינם שוים בכל, ואחאי עשה דגלות דוחה עשה ול"ת גני כהן מזורע, משום דהעשה היא אינה שוה - בכל דלינה אלא צכהנים כדכתיב קדושים יהיו לאלוקיהם, ותירצו דדוקא זקנו תשוב אינו שוה בכל הוהיל ואינו צאנשים אצל אלמנה מן הנשואין לכה"ג שהאשה מזהרת כמו האיש לא מדחי ל" עשה דיבוס אף דלינו שוה אלא צכהנים. ואינו מוצן החילוק של אינו שוה בכל אלא צאנשים הגם שאין ישראלים חייבים בהן היינו שאין חייבים בחלק של העשייה, אצל שאר חלקי המצוה של ללמוד וללמד גם ישראלים חייבים לכן הוי כמו שוה בכל ואין עשה דיבוס דוחה אותה, אצל גלות זקן הוי אינו שוה בכל גמור, דגשים אין חייבות בשום מצוה אלא בחלקי עשייה, ובגלות זקן שאינם נעשייה אינם כלל בשום מצוה אפילו בחלקי המצוה לכן הוי אינה שוה בכל, ודפח"ת. והוא מתאים לדברי רזינו שפילו בנצות שגשים חייבות אינם חייבות אלא נעשייה, ומה שזריכות ללמוד היינו רק לדעת הדין כדי שיעו לקיים העשייה, ונצמות שהן פטורות מן העשייה פטורות ג"כ מחלקי המצוה של ללמוד וללמד, מה שאין כן צאנשים דמנות שהן פטורים לכל זאת אינם פטורים מחלקי הלימוד של אותה מצוה, וזה שכתב רזינו דאיש מצווה ללמוד בלשון הקודש אפילו תורת כהנים וסדר קדשים, כלומר, הגם שנצו"ה חרצ המקדש וא"א לנו לקיים מצות הקרבנות נעשייה, אצל חייבים אלו לקיים חלקי המצוה זו בללמוד וללמד.

נשים מברכות, "לעסוק" בדברי תורה ופטורות מכתובת ספר תורה.

והנה צאו"ח סימן מ"ו מנואר דגשים מנצרות זרכת התורה והגם הנצרה לעסוק בדברי תורה קאי על עסק התורה

שהדגים הדגרים לומר דאין הגשים צלמדה כלל אלא הגים ולמען ילמדון מתחסיס רק ליראת ד'. ודגרי רזינו נכאן הוא כר"א ז"ע כנ"ל דמה שמחויבות לקיים זריכות ללמוד עלי עסק ונשא ומתן של הלכה. וצו"ד ס' רמ"ו מנואר דחייבות רק בתורה שכתב ולא בתורה שצנעל פה, דזה הוא המשא ומתן של הלכה. וכן מנואר בנדריים ל"ז תינוקות לא קורין בתורה בשנת וכו', ונגמ' גם מוקפה ולמאן דאמר שזכר פיסוק טעמים מ"ט לא אמר שזכר שימור, ומשגי, קסבר ננות מיי קא צעין שימור, ע"ש. מנואר דמורה דאורייתא ללמוד לננות דאל"כ לא שייך איסור של נטילת שזכר כדאיתא התם, והיינו נמי בתורה שכתב.

הסבר ע"כ: לא חרש ולא שבת וגו' דשונמית.

[ב] **ושומעת** הדרשה וכו'. גש"ם ר"ה ט"ז ילפינן ממקרא זה שחייב אדם להקציל פני רבו צרגל, וקבלת פני רבו אינו נמשמע לשמוע ממנו שום דרשה. אלא נראה דהי' קשה לו לרזינו דאם החיוב הוא להקציל פני רבו כמשמעו קבלת פניו, א"כ הוי מצוה שהזמן גרמא דהיינו דוקא צרגל ולמה הלכה השונמית להקציל את פני אלישע הלא כל מצוה שהזמן גרמא נשים פטורות, אולם אם הפירוש דהחיוב להקציל פני רבו הוא בצנזיל הדרשה, והוא צנזר תלמוד תורה שהגשים חייבות ללמוד הלכות ומצות אין זה ענין של זמן גרמא אלא וייצות תמיד וגם צרגל משום שאז יש לה הזדמנות לשמוע ההלכות מפי הרב.

ולפי פירושו של רזינו יונת מה שהקשו בטורי אפן ר"ה הכ"ל וכן צנז"י מהד"ת אור"ח ז"ד צהא דאמר ר' יצחק צר"ה מנ"ל דחייב אדם להקציל פני רבו צרגל שנאמר מדוע את הולכת וגו' לא חדש ולא שנת וגו', דפתח צרגל וסיים נחדש ושנת, וכבר העיר הרשב"א צוה, והצנז"י כתב דמשום שלא יהי' כבוד רבו גדול מכבוד השכינה אי אפשר שיהי' חיוב להקציל פני רבו בכל חדש ובכל שנת דהא אין חיוב להקציל פני השכינה יותר מנג' רגלים בשנה לכן אמר ר' יצחק דחייב אדם להקציל פני רבו צרגל דוקא, כלומר, לא יותר מחיוב של קבלת פני השכינה, ע"ש. ולא זכיתי להצין דא"כ למה קבלה השונמית את פני אלישע נחדש ושנת הלא זה הוא יותר מנ' פעמים בשנה, וצדין שלא יהי' כבוד רבו גדול מכבוד השכינה. ועוד הלא נשים פטורות לעלות לרגל ואיך תקבל פני רבה בשעה שאינה מחויבת לקבל פני השכינה.

אולם לפי פירושו של רזינו שהשונמית הלכה לשמוע מפי אלישע החוקים והדינים בתורת תלמוד תורה נצ"כ שאלישע לא השמיע החוקים והדינים בכל ראש חדש ובכל שנת, אלא צרגלים בלצד כתקנת משה רזינו ע"ה שחיהו להם לישראל שיהיו שואלין ודורשינן צענינו של יום, הלכות פסח נצפח הלכות עזרת צענרת הלכות חג צחג, מנילה ל"ב, ופירש"י להודיע הוקי אלקים ותורותיו וכו' ע"ש. ומזה למד ר' יצחק שחייב אדם להקציל פני רבו צרגל, כלומר, לצוה אל דרשת רבו ולשמוע החוקים והדינים מענינא דיומא. והגם דגני שונמית כתיב חדש ושנת, הצינ ר' יצחק דזה אינו חדש ושנת מונש דהא התקנה של משה רזינו ע"ה לא היתה על חדש ושנת, אלא חדש היינו ר"ה, כדכתיב תקעו נחדש שופר, ושנת היינו יו"ט כדדרשינן מנחת השבת דספירת העומר מנחת יומא ועא, כמו שפירש הטורי אפן שם, אלא דהוא ז"ל לא פירש מ"ט משמע ל" לר' יצחק להוציא משמעות חדש ושנת מפשוטו, וכפי פי' רזינו נכון מאלד. ולא תקאי איך נאמר דחדש משמע ראש השנה, הא ר' יצחק אמר רק דהחיוב הוא להקציל פני רבו צרגל והלא ר"ה לא איקרי רגל כנצדירוצין מ', דלפי פירושו רזינו שהחיוב הוא לשמוע החוקים והדינים, כל הרגלים שווים לענין זה, כדאמרינן צמנילה ד', אפילו פורים נמי, ע"ש.

קאי, ואולם בעירובין י"ג אמרין דס"ת להתלמד כתיבא, ע"ש. משמע דכתיבת ס"ת יש לה צ' תכליות לשמיעה ולהתלמד, והנה נשים פטורות מלימוד התורה אבל בודאי דחייבות לשמוע מה שכתוב בתורה בדרך הפשוט בלי התעמקות כדאמרין בקטוה הכ"ל, ע"י ריש דבריו בסיון זה, דאפילו אין נשים חייבות בת"ת אבל צ"ח לשמוע כדי שידעו מה שכתוב בתורה שכתב בכדי לשמור את התורה ומצוותיה, ובכן אפשר דהגם דפסולות לכתוב ס"ת אבל מהחייבות להשתדל שיהי' ס"ת נכתב כדי שיוכלו לקיים מצוות שמיעה, וזהו בדרך דוחק תנזק שיטת השאגת חר"י הכ"ל.

בומן הזה יש חיוב לנשים ללמוד דיני קרבנות.

ובסדר הדברים לדפוס זכיתי בספרים היקרים שאל ומשיב שהודפסו מחדש בניו יורק, וראיתי בזה תשובה ארוכה במהדורת רביעאה ח"ג, סיון מ"א, לאצי המחבר ז"ל, והעיר מחדשים הכ"ל ל"ה ומלמד את בניו וצנתיי מקרא משמע שיותר ללמד לבנותיו מקרא, ודחה משום דש"ס שם משמע דלא גריס במשנה רק את בניו לבד ולא צנתיי ע"ש. ולא הבנתי הלא מובאר שם בגמ' צנות מני צני שימור כנ"ל, הרי דמפורש דמיירי גם בלמוד את הצנות.

וראיתי שם שהגאון הכ"ל מוצא בזה דרך פלפול את דברי התוס' צריש חולין דנשים לא ישמעו לכתחלה והקשו דהא אפילו בקדשים שחטות לכתחלה, אלא משום דמבואר צו"ד סיון א', שהטעם נריך שיהי' לו ידיעה בכ"ד ספרי קודש ובתלמוד זכמה פרקים, ובדל"י שצריך ללמוד דיני טריפות וכדומה, ונשים אסורות ללמוד תורה שצ"פ ואיך תהייה צקויאת דיני טריפות לכן אין שחטות לכתחלה, אבל בקדשים הלא כתב האגור דמה שמצרכות על וזונו לעסוק דצ"ת, הוא משום דחייבות בקרבנות, א"כ חייבות לדעת וללמוד דיני קרבנות וממילא גם הדינים של ע' טריפות, לכך היו שחטות בקדשים לכתחלה, אבל בעו"ה שאין לנו קרבנות שזו אסור להן ללמוד, ולכן כתבו בתוס' גסם הלכות א"י שאין שחטות, היינו צ"ח הזו, ע"ש. והנה לפלפול אפשר לומר כנ"ל אבל בודאי שאין זה דבר של קיימא, דהא מפורש בתוס' דלחן שחטות משום שדעתן קלות, ואיך אמר דהטעם הוא משום שאין יודעות הדינים, והלא גם אנשים שאינם יודעים את הדינים אסורים לשחוט, ועוד מה שכתב דצומן הצית הי' מותר להן ללמוד את הדינים כדי לקיים מצוות הקרבנות, לא אדע למה להן ללמוד דיני שחיטה ודיני טריפות, אטו לא יכלו להביא קרבנות מצלי לשחוט צעמון. ולפי מה שכתבתי לעיל, הסגרת מהייצת דדוקא צומן הזה צריכות הנשים ללמוד דיני הקרבנות כדי לקיים ובשלמה פרים שפתינו, כלומר, משום שאין להן שום עצם אחרת לקיים את חלק העשייה, אבל צומן הצית הי' להן אפשרות לקיים את חלק העשייה מצלי ללמוד כנ"ל.

מתני התחיל האיסור של בשר שנתעלם מן העין.

[ד] **בשר** שנתעלם וכו'. מדברי רבינו משמע שדין זה שצבר שנתעלם מן העין אסור לא הי' נוהג בישראל עד ימי רב והוא שחידש דין זה. אולם בתוס' חולין ה' שהקשו דצ"ה על פי הדבור, וא"ת ולמאי דס"ד דלא הי' ע"פ הדבור תקשי דהא אמר רב צבר שנתעלם מן העין אסור וכו' ע"ש. ומה קושיא הלא ציינו אליהו עדיין לא נאסר צבר שנתעלם מן העין, וצ"ל דהפירוש בתוס' הוא, דאיך הי' יכול רב לאסור דבר שמופוש נקרא להיתר, כסגרת הטו"ז צו"ד סיון קי"ה, או נאמר, דמדחזינן דגזירת רב היתה נכונה מאד שבצכות זה זכה שלא ניזק מניקורי (חולין נ"ט), וממילא מסתבר שגם אליהו הי' נוהג צבר שנתעלם מן העין, ושפיר הקשו בתוס' הכ"ל.

וצוה אין נשים חייבות וגם יש בו צד איסור ואיך יאמרו אשר... ולונו, כבר העיר הפת"ג שם בטו"ז אות י' דלא חילקו בנזקח הצרכה ועוד דחייבות ללמוד דינים השייכים להם, ע"ש ובהג"ה"ש שם דמצרכות כשם שמצרכות על כל מצות עשה שהזמן גרמא, כלומר, הגם דיש צוה לתא דכל תוסף כמו שכתב רש"י צר"ה דף ל"ג וכן כתבו בתוס' שם ד"ה הא כי, דאשה מצרכת על מצות עשה שהזמן גרמא שהרי אמרו דאפילו אשה עולה למינן שצעה ואע"ג דלינה מצווה לעסוק דצ"ת, ע"ש. ובמג"א שם כתב דלכך מצרכות משום שחייבות לומר פרשת הקרבנות, כלומר, הגם דלינן חייבות בקרבנות לצור אבל חייבות בקרבנות יחיד כגון תעלות ואשמות. ויש לדקדק דמה צכך דחייבות בקרבנות, הלא לינן חייבות אלא בחלק העשייה אבל בחלקי המצוה של קרבנות של ללמוד וללמד פטורות ואסורות וא"כ למה יאמרו הנשים פרשת הקרבנות. וצ"ל דאחני קרבנות דלחן נקטינן דכל העוסק בתורת העולה כאילו הקריב, כלומר, על ידי קיום חלק המצוה של ללמוד הרי הוא כאילו קיימנו חלק העשייה — והוא יוצא מן הכלל של שאר המצוות שאין חלק העשייה מתקיים על ידי קיום חלק הלימוד, — וממילא גם נשים חייבות בזה כדי לקיים את חלק העשייה.

ובאבני נר י"ו סיון שג"צ הביא את הסגרתו צהקדמתו לאחני טל, ומיישב בזה את תמיהת השאגת חר"י סיון ל"ה על מה שכתב הרמב"ם ז"ל בצפר המצוות שאין נשים חייבות במצוות כתיבת ספר תורה, ועל זאת כתב השג"ה, או תימה מניין לו זאת, ואפילו לפי מה דמשמע לכאורה מדברי הרא"ש דעיקר מצוות כתיבת ס"ת הוא משום כדי ללמוד צה, מ"מ הא כתבו רבותא דנשים מצרכות צרכת התורה האויל וחייבות ללמוד מצוות הנוהגות בהן כמש"כ הנ"י צא"ה סי' מ"ז גסם הסמ"ג. ואי משום שאין חייבות צהרצה מצוות כגון מצ"ע שהזמן גרמא וכיוצא בהן, א"כ יוכלו לפטור את כל העולם כולו מדיון מצוות כתיבת ס"ת, שהרי הרצה מצוות שאינו נוהג בישראל אלא צכהניס ואפילו צכהן הדיוט אינו נוהג הרצה מצוות אלא צכ"ג לבד והרצה מהם מצוות המלך ואינו נוהג צכל אדם. אע"כ הא לאו מילתא היא, א"כ הי"נ אין לנו טעם לפטור את הנשים ממצוה זו וכו' ע"ש.

ורפ"י דברי תרן זצ"ל אין כאן שום קושיא, דאין שום צד השתוות ממצוות הנוהגות רק צכהניס ולא צישראלים או צומלך צלבד, למצוות שאינן נוהגות נשים, דאין לך אפילו מצוה אחת בתורה שיהי' שום אחד מישראל פטור מללמוד את דיני המצוה, וכל אחד מישראל מתקיים החלק של ללמוד וללמד מכל התרי"ג מצוות, אבל נשים מה שהן פטורות מעשייה הן פטורות לגמרי גם מחלק הלימוד כנ"ל. ולכן שפיר פסק הרמב"ם ז"ל דאין נשים צכלל מצוות כתיבת ספר תורה, משום דאינם לא צעשייה ולא צלימוד, אבל מצוות הנוהגות צכהניס, הגם שישראלים פטורים מחלק העשייה אבל ישנם צחלקי המצוה של ללמוד וללמד ע"ש.

ובשאגת חר"י הכ"ל חקר ציסוד הדיון דאשה פסולה לכתוב ס"ת דהא היא וכתבנאם דמייך לקרא דתפילין אינו ענין לס"ת דשם צפרשה לא הוצרכ ס"ת, ע"ש. אולם צהר"ן גיטין צפרת השולח שם ומשמע דאשה פסולה לכתוב ס"ת מק"ו דתפילין ומצוות, משום דס"ת קדיש טפי מייביה, ע"ש. ולפי זה אין הטעם שגסם פסולות לכתוב ס"ת משום שאין צלימוד התורה כשם שפסולות לכתוב תפילין משום שאין מצוות תפילין נוהגות בהן אלא משום קדושת ס"ת ואין מן הראוי שגסם יכתבו ס"ת שקדושתו מרובה.

ובאמת כל השאלה אם נשים חייבות במצוות כתיבת ס"ת, שמלמד שם השג"ה דתליא דצברי הרא"ש דעיקר מצוות כתיבת ס"ת כלומר, הכתיבה הוא צכדי ללמוד צו וממילא נשים דלינן צלימוד התורה לינן צכתיבת ספר תורה, נראה לפע"ד דזה תלוי במה דאמרין צצנא צתרא מ"ג אחני ס"ת דלשמיעה

תתלו. כשחל ערב פסח להיות בשבת לא יארכו בשבחות שמא יבא עת איסור המין וכן כמת מוטל ובמקום שיש עוסקים מיד לאחר התפלה. כתיב (שם א ב) כי אם בתורת ה' חפצו ואינו אומר חפצו מאד וכתוב (שם קוב א) במצותיו חפץ מאד, מאד מדברי תורה כיצד אם מתקן מצות לפסח אל ידבר ואל יעסוק בעמקי הלכות שמא לבו יהיה טרוד בעסק התורה ולא יהיה נזהר עד שיחמוץ הכבץ ואם שולח בשר במקום אחר וממחר לנקרו להסיר חלב וגידיים על יעסוק בעמקי הלכות פן לא יהא נזהר ושמא יש בו חלב וכן העושה מלאכה לאחרים וכן כל מצות הצריכות כיוון לב.

תתלת. עת לעשות לה' הפרו תורתך בערבי פסחים ולהנכנסת כלה לחופה ולהוצאת המת עת לחשות בשמחורפין או מקללים אותו וכשמדברים מילי דהדיוטות אין להשיב (א) והילל שהשיב לומר לאחרים שישאלו כל צרכן ולא יקפיד הרב אם ישאלו בטעות ועת לדבר כמו שאמר (ב) לר' אלעזר בר' שמעון ולר' ישמעאל בר' יוסי בניכם ממזרים ואמרו אהבה דוחקת הבשר (קהלת ג ז) ועת לדבר כגון גלית הפלשתי שהשיב דוד וישעיה לרבשקה לפיעת פנחריב בזה לך לענה לך (ג) (שם שם) עת לחשות [א] כשאינו בידו למחות ואין דבריו נשמעין ועת לדבר כשדבריו נשמעין.

תתלת-א. כתיב (שמות ז ז) ויעש משה ואהרן כאשר צוה ה' אתם בן עשן מה צריך לומר בן עשן אלא מודיענו מי שצריך לעשות המצוה ואינו יכול מפני דבר אחר שצריך לעשות קודם שאר עסקים וימחר לעשות המצוה אם בערב הפסח או בערב הסוכות שעדיין יש לכפות פותחו אם יש לו לבקר חולים או לקבור מתים [א] ימחר כדי לעשות אף השנייה וזהו (תהלים קיט ט) חשתי מן השנייה ולא התמחמתי מן הראשונה כדי לשמור מצותיך וזהו ויעש בן עשה ועוד (א) מצוה ושירי מצוה.

תתלת-ב. כתיב (קהלת ד ז) טוב מלא כף נחת ממלא חפנים עמל ורעות רוח טוב מעט בתפילה שנקראת משאת כפי מנחת ערב מעט תפילה [א] ככוונת הלב ממלא חפנים מתפילה ארובה בלא כוונת הלב יותר טוב שיתפלל אדם בשבחו

משנת אברהם

סימן תתל"ז

והכול אינו אלא השערה גרידל, כי איך ידע אדם צירור מה שיהי' צלצ צניור, הא כל אדם עלול לשנות מחשבתו צעוד רגע, לכן לעולם חייב אדם להוכיח את צניורו, אלא דחכמים נתנו שיעור לדבר עד כדי קללה או כדי הכאה, דאז חסוד צירור שלא יקבל המוקלל או המכה את דברי המוכיח, וזכנ שפיר אומר לו ר' זירא לר' סימון שזכיה אע"ג דלא מקבל, כלומר, הגם שאתה משער נדעתך שלא יקבלו ממוך אין זה אלא השערה ולא צירור, והגם שכך הוא האמת שלא יקבלו ממוך לכל זאת מדת הדין טוענת לפינד גלוי לפניהם מי גלוי, דכל עוד שלא קללו ולא הכוה אין זה בגדר צירור. ומה שאמרו צינמות שמלוה שלא לומר, היינו נודאי לאחר הצירור היינו לאחר קללה והכאה, ומה שכתב רבינו כשאין צידו למות ואין דבריו נשמעים כוונתו לאחר שנתנדר לו שלא יקבלו ממנו והיינו ג"כ לאחר קללה והכאה. ורואה מה שכתבתי צידו תוכחה נסימון מתתקל"ח.

[א] ידרדר צתורה וכו'. ואפשר דמזה הטעם פסק הרמז"ס ז"ל בפ"ג חמץ ומלה כתב: ואין קונעין מדרש נסוף יוס י"ג, הגם דאין הזמן דיקה עד הלילה, עי' עשרת זקנים אשר גלגיון אר"ה סימן תל"א, משום דחיישינן שמא יהרהר גד"ת אם יקבע מדרש צעוד יוס ויפסק גלילה, ועל ידי כך ישכח שום מקום שיש בו חמץ.

סימן תתל"ח

שיעור תוכחה - כדי הכאה

[א] כשאין צידו וכו'. יש לעיין הלא אמרינן צרכין דף ט"ז לשיעור תוכחה הוא עד כדי קללה או עד כדי הגאה, וזה המכה את מוכיחו או מקללו נודאי שהמוכיח יודע מראש שלא ישמע דברו ולכל זאת חייב להוכיחו עד אשר יקללנו או יכנו, ונראה דנש"ס שנת כ"ה, אמר לי רבי זירא לר' סימון לוכחינהו מר להבי דני ריש גלותא אמר לי לא מקבלי מוינאי, אמר לי אע"ג דלא נתקבלי לוכחינהו מר וכו'. והקשה נשפת אחת הא מסיק משום דלפנדך גלוי לפניהם מי גלוי, אבל היכא דיודע דלא מקבלי לא מצינו קפידא. ונתוס' פירשו דגם כאן מייירי נספק אם יקבלו אצל לטון דלא מקבלי משמע שהי' יודע דלא מקבלי ותיירך דכיון דחמור ענשו כל כך חפץ ר' זירא לוכחינהו אע"ג דאין חייב נדנר, ומ"ש התוס' מוטב שיהיו שוגגין כבר כתבתי דל"ד להכא דמזידין הן, עכ"ל. ותיורגו של מרן צעל שפ"א לא זכיתי להצין דהא אמרו כשם שמנוה לומר דבר הנשמע כך מנוה שלא לומר, ואיך יאמר ר' זירא לר' סימון דאע"ג דלא מקבלי לוכחינהו.

אולם ראיתי נחאירי לשנת שכתב: אע"פ שאדם ישער צעלמו שלא יקבלו הנווכחים ממנו, הואיל ולא נתנדר לו שכן אין להתעכב שלא להוכיח, וזו שאמרה מדת הדין אם לפנדך גלוי לפניהם מי גלוי, כלומר, והי' להם למחות עד שיתנדר להם שלא יקבלו, הא כל שנתנדר להם אין נענשים כלל, ולא עוד אלא שהשתיקה נאה להם, והוא שאמרו נמס' ינמות כשם שאדם מנוה לומר דבר הנשמע כך מנוה שלא לומר דבר שאינו נשמע, עכ"ל. ניאור דברי התאירי ז"ל הוא, דמה שאדם חושב נדעתו לצירור שלא יקבלו ממנו, אין זה בגדר צירור

עוסק במצוה
סימן תתל"ח-א

[א] ימחר כדי וכו'. כלומר, העוסק במצוה פטור מן המצוה ואין הראשונה נדחית מפני השני' אפילו כשהשניה היא מצוה יותר גדולה כידוע, אולם רבינו משמענו צוה שהצריחות והמהירות יוכי' דאפשר הוא בכלל המצוה ואם אינו ממהר נעשיית הראשונה כגון שאפשר לו לעשותה נחצי שעה ועושה אותה נמשך שעה שלימה אותה חצי שעה אחרונה אינה בכלל העוסק במצוה שיהי' פטור לעשות השניה, ודומה לזה לעיין טומאה צילא צארובה נמוקס שהי' אפשר לו ללאת נקורה (שצועות י"ז), הגם דלא לגמרי דמיי, דהתם ענין של שיעורין הוא דהא קורה שאמרו אפילו עקב נצד גודל ואפילו כל היום, אבל עכ"פ חזינו משם דמי שיכול למהר ואינו ממהר הזמן הנוותר שבו שהייה ע"ש.

סימן תתל"ט

[א] בכוונת הלב וכו'. כנראה מה שכתב צעור אר"ה סימן א': אחד המרבה ואחד הממעט ובלבד שיכוון

תתלה. (א) שבת ל"א א'. (ב) ב"מ פ"ד א'. (ג) יעוין תוס' שבת נ"ה א' ד"ה אע"ג.
תתלח-א. (א) יעוין מנחות צ"ג ב': שאם עשה לסמיכה שירי מצוה מעלה עליו הכתוב כאילו לא כישר וכישר, וכונת רבינו כי דוד המלך קיים המצוה ושיריה.

של הקב"ה ואותו מעט שלא ירוץ ולא ימהר בו משבחות הרבה שימהר בהן וירוך בהן כי עליהם נאמר (ירמיה כג י) ותהי מרוצתם רעה (ישעיה כג כב) ולא אותי קראת יעקב (א) שהלויים אומרים שורה ומושכים בהם הרי שיר שלפני המלכים מושכים ומנעימים לפני מלך מלכי המלכים הממליך מלכים ומלכותו מלכות כל עולמים דין הוא שינגנו וינעימו (ב) שנאמר (ש"ב כג א) תעים זמרות ישראל ואין נעים אלא במשך (ג) ולכך ספר תהלים משונה בנגינות מן הנביאים ורעות רוח שהוא מתפלל הרבה בלא משך ובלא כוונה.

תתמו. [א] מוב מלא כף נחת שאדם נותן ליראי שמים עניים שורדו מנכסיהם ממלא הפנים עמל שנותן לעניים שאינם מהוגנים ולא עוד אלא שנחשב לו עון כי מה שיתנו לפריצים יתנו לזונות או בכליעות ומקום מורדים

להקב"ה בעולם.

משנת אברהם

לכך נכשלו צ"ח שאינם מהוגנים ולא זדקו אותם, ומאס דרלו לקיים מתן צמח, ואם יתחילו לחקור ולדרוש אודות טיב המקבלים יתפרסם הדבר ולא יהי' מתן צמח, לכן הגם שלא זדקו אותם היו כאלו זדקו אותם והיו בכלל זדקה אלא דאין זה אותה מעלה של מתן צמח שיכפה אף. ואם כנים הדברים, נמצא שהנותן זדקה נגלו וחינו צדוק, והמקבל הוא צלמת חינו הגון לא היו בכלל זדקה. ובכן אפשר לומר דרזינו מיירי בנותן זדקה צמח ומאס כך חינו יכול לצדוק, לכן היו בכלל זדקה אלא שאינה כשאר זדקה צמח.

ובעצם הענין בנותן זדקה צמח לנבי אדם שאינם מהוגנים אם היו בכלל זדקה או לא, נראה שתלוי צמחה של מלות זדקה שנלטינו עליה, אם היא לטובת העני, כלומר שרצון התורה הוא שתתן זדקה לעניים למעט את רעזונם, צמח ויגונם, או דו היא מלוא המוטלת עלינו לקיים מופני סכך זיוה אותנו הקב"ה כדי ללרף את דעתנו ולטהר ולקדש את המדות שלנו, ועי' ברמז"ן עה"ת פ' תלף שהביא דרשת רבותינו וכי מה איכפת לי' להקב"ה אם אתה שוחט מן העוולך וכי'. וכבר ראיתי מפרשים את הכתוב ולא ירע לנגד צמתך לו, כלומר, לא תתן את הזדקה רק משום רחמנות על העני, ואני פירשתי דזה הוא שדרשו נתן תתן פתח פתח את ידך אפילו מלוא פעמים, כלומר, דלחמלי היתה המלוא רק משום רחמנות, אי אפשר שיהי' הרגש של רחמנות צמח המלוא כמו שהוא צמח הרגשונה, אלא הואיל שהמלוא הוא מטעם ללרף את דעתנו להטיר ולהתקדש אין נפ"מ צין פעם הרגשונה לפעם המלוא, ולדרגה כל יותר שאלם מקדש עמו הרי הוא מרגיש את הקדושה ונחמיותה ציורת שאת. ואם הטעם של זדקה כדי להשביע את העני אם הוא חינו הגון או שאינו נר"ד אין כהן שום מלוא, אלא אם הטעם משום טובת קדושת נפשותינו אין נפ"מ מה הוא מקבל כי בכל אופן הנותן נתן והתגבר על יצרו וקדש את נפשו.

ואולי זו היא כוונת מאמרם שם צ"ח י'. וזו שאלה שאל טורטורופוס הרשע את רע"ה, ח"ל כדי שניגל מדינה של גהינם, כלומר אין הטעם של זדקה בכדי להשביע את העני, דהו שפיר טען הרשע, הלא אין הקב"ה חפץ שיהי' לו להעני מה שחסר לו, אלא הטעם כדי שניגל, "אנו", לטובת עזוננו ונפשותינו. כי משל למלך שכעס על נבו וכי', דזה שריחם על צן המלך נפשו עדינה וטהורה. וצוה מתנצר מה שחמרו בסוכה מ"ט ח"ר אלעזר גדול העושה זדקה יותר מכל הקרצנות שנאמר עשה זדקה ומשפט נצחר לד' מוצת. ויש כהן דקדוק גדול הלא נקרא כתיב דהעושה זדקה ומשפט נצחר וכי' אלא העושה זדקה גרידא אפשר שאינו נצחר מוצת. ומה ענין זדקה לקרצנות. אלא כלומר, קרצנות חיון צאין לטובת השם, אם חרענ לא חומר לך וכי', אלא לשם הטבת הנפש שלנו, וכן העושה זדקה לא לשם רחמנות אלא, "ומשפט" כלומר, שכך הוא המשפט והוא של הקב"ה נצחר מוצת.

לבו צתחננו כי טוב מעט צכוונה מהרצה שלא צכוונה, לקוח מדברי רזינו. וצפרט צצמד"ר ויקרא ג' דרשו רבותינו פסוק לענין קרצנות, טוב מלא כף נחת זה קומץ מנחת נדבה של עני וכי' ותפלה צמקום קרצנות, ואין לך דבר שמתעבה פוסלת צו קרצנות.

סימן תת"מ

זדקה לעניים שאינם מהוגנים.

[א] מוב מלא וכי'. מדברי רזינו משמע שהנותן זדקה לעניים שאינם מהוגנים מקיים מצות זדקה אלא שאינו מקבל כל כך שכן מלאך נותן למהוגנים, דהא לישאל דקרא טוב מלא, משמע שזה יותר טוב מזה, ודומה למה שדרש צסימן הקדום שטובה יותר תפלה קצרה צכוונה מתפלה ארוכה שלא צכוונה, וצ"ס צ"ק ע"ז וכן צצ"צ ט' משמע דאין זה בכלל זדקה, דלמא: הכשילם צצני אדם שאינם מהוגנים כדי שלא יקבלו עליה שכן.

אולם צצמת יש להנין צהא דלמרו כדי שלא יקבלו עליה שכן, מי גרע מהא דלמרינן שם צ"צ ט' עכשיו שאין צ"ה קיים אם עושין זדקה מוטב ואם לא צצין או"ה ונוטלין צצרוע וחאפ"כ נחשז להן לזדקה, שנאמר ונוגשך זדקה, ע"ש מה שאינם מהוגנים יותר יש מחו"ה שנוטלין צצרוע. והמהרש"ה כ' דלפ"כ נחשז לזדקה שעכו"ס נוטלין מן העשיר תחת העני, ע"ש. אלא עכ"פ הוי הנוטל עכו"ס וחינו הגון וצפרט שהעכו"ס לא יצמינו שלא ליקח מסים מעניים שאינם מהוגנים, דמה שאכלנו חינו הגון כגון עבריינים ופושעים לדידהו לא הוי מומל, ומה טעמא נחשז לזדקה. ולכאורה הי' אפשר לומר, משום דלמרינן התם דדוקא למונות חין צודקין אלא ליתר מוכדי מוונות צודקין, כלומר, הנותן נר"ד לצדוק את המקבל לכל פרטיו אם הוא הגון ואם הוא נר"ד, לכן צאם נכשלים צצני אדם שאינם מהוגנים, כלומר, ואינם צודקים אותם קודם שיתנו לא הוי בכלל זדקה, ואינם מקבלים שכן משום דהי' להם לצדוק, ולא צדקו, אלא כשנוטלין החו"ה צצרוע לא שיך לומר דהי' לו להנותן לצדוק, דלאו צדויר' תליא מילתא לכן הוי בכלל זדקה, ולפי"ז יולא, דהנותן לנבי אדם שאינם מהוגנים לא עשה מלוא כלל. אלא דלישא דש"ס, "הכשילם" צצני אדם וכי' משמע שהנותן נכשל צהם זה כולל ג"כ אפילו כשצדק הנותן וטעה על ידי שהטעו אותו המקבלים, וצוה חינו מתקבל על הלצ שא יקבל הנותן שכן, דמה הוי לי' למיעצד. וצצמת המהרש"ה צצ"ק ט"ז פי' המאמר ה"ל הכשילם צצני אדם וכי' לפי מה דלמרינן צצ"צ ה"ל דעושה זדקה כתיב מתן צצמח יכפה אף וע"כ צקש ירמיה שיהיו מוכשלים צלותו האף צצחיתתן הצדקה לנבי אדם שאינם מהוגנים שלא יקבלו עליה שכן ולא יכפה זדקה שלהן את האף, עכ"ל. ויש לפרש דברי המהרש"ה דכוונתו

זמרותיהן של ישראל. מדרש שו"ס מזמור א'. ילקוט שמואל ב' קמו קט"ה. (א) עיין מה שהעירתי בס' חתינו.

תתלס. (א) יומא ל"ח ב' כשהוא נותן קולו בנעימה כו'. (ב) שקולו ערב יותר מכולם דהא הוא דכתיב ונעים זמירות ישראל נעימים

תתמא. טוב מלא כף נחת שיתן מלא כף נחת בצדקה [א] ולא כנערה ממלא חפנים עמל שיתן מלא חפנים כנערה וכעמל ובכעס.

תתמב. טוב מלא כף נחת שיתן לשם שמים בעין טובה ובנפש רצון מלא כף צדקה ועושה נחת רוח לפני תוכן רוחות ממלא חפנים שנותן בעמל ובכעס שלא ברצונו ורעות רוח כמו שנאמר (דברים טו י) ולא ירע לבבך בתתך לו. טוב מלא כף נחת טוב שאדם [א] מפרנס אחד אם אין לו לפרנס אלא נפש אחת מלפרנס לחמש ולא יספיק חרי זה חפנים מלא עמל כל אחד חסר ואם גם אחרים נותנים לכל אחד אז יתן לרבים שנאמר (תהלים קיב י) פזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד.

משנת אברהם

המורה נגד העושה של המצויש את חנירו, זה שאמר לו רבי ינאי מוטב דלא יהינת לי, כלומר העושה יותר מן השכר, זה דוקא כשמצייטו אבל זהלכה י"ד אין המדובר כשמצייטו, אלא נותן לו צענצ, דלא אינו מקיים הנותן הלאו דלא ירע לצדק, והמורה של לזקה מתקיימת. ודברי הרמז"ס שכתב אבד זכותו והפסידה מטין כמו שפירשתי לעיל דכוונתו לומר שאין לו לא מצות נתינה ולא מצות חסד, משום דלא שכרו בהפסדו של שפיות דמים של העני המתנייש.

סימן תתמ"ב

כמה עניים מבקשים ממנו צדקה ואין לו אלא כרי הספקה לאחד, כיצד יעשה.

ישם נגמ' משמע מפורש דמה שנותן לזקה מפני שכך הוא מצות הצורא זו היא לזקה, ומה שעושה לטובת העני זה הוא בכלל חסד. ועי' רש"י ס' ד"ה אלא לפי גמילות חסדים וכו', התיינה היא הלזקה, והטורח הוא החסד, כגון מוליכה לניחו או טורח שתעלה לו להרצה, כגון נותן לו פת אפוי' או נגד ללבוש או מעות נעת שהתבואה מצוי', שלא יוציא מעותיו לליבוש שנותן לנו ודעתו, „לטובתו" של העני ע"ש. מתבאר שלטובת העני הוי בכלל חסד, והתיינה צעמזה בכלל לזקה. ולכן שפיר יש לומר דהנותן לצני אדם שאינם מהוגנים אינו מקבל שכר של החסד אשר נמנות לזקה אבל עכ"פ מקבל שכר התיינה שהיא מצות הלזקה עממה כנרש"י ה"ל, ונכונים דברי רבינו שכתב שטוב יותר כשנותן למהוגנים מאשר לשאינם מהוגנים דלא מקבל הן השכר של מצות לזקה והן של מצות חסדים.

סימן תתמ"א

צדקה בסבר פנים רעות.

[א] ולא כנערה וכו'. גם נסמיון זה יש לזקק כנסמיון הקדוש, דמשמע ונדברי רבינו דהנותן לזקה כנערה ונעמל ונכעס לא קיים המורה מן המוציאה כמו הנותן שלא כנערה, ונרמז"ס ז"ל ה"ל ד' מהל' מתניית עניים פרק י' כתב: כל הנותן לזקה לעני כסדר פנים רעות ופניו כבואות צדקה אפילו נתן לו אלק זהונים אבד זכותו והפסידה וכו'. וכנראה שהנוסח הנכון כמו שהנדפס: ד"ה טוב מלא כף נחת לזקה צרנו הטוב ושלא כנערה מתלא הפנים שנותן שלא צרנו ולנו רעה, כדכתיב דברים ט"ו ר"י ולא ירע לצדק צתתך לו, וסמיון זה ונסמיון הסמוך לזה עד: טוב מלא כף נחת טוב שאדם מפרנס אחד וכו' נשמט שם.

ומה שכתב הרמז"ס ז"ל דהנותן כסדר פנים רעות אבד זכותו והפסידה, דלכאורה הלאו כפול להין צורך, נראה לפי מה שכתבתי נסמיון הקדוש שם רש"י שיש צמלות לזקה צ' זכותים, זכות מצות נתינה וזכות מצות של חסד, לכן אומר הרמז"ס דהנותן כסדר פנים רעות אבד זכותו של חסד, דכסדר פנים רעות מחלשת ומזערת דעתי של המקבל וגם הפסיד זכות מצות נתינה כי צמלות התיינה יש תגהי מפורש צמורה ולא ירע לצדק צתתך לו, מכלל דהנותן צלצצ רע אינו מקיים גם מצות נתינה.

ודברי הרמז"ס ה"ל שהנותן כנערה אבד זכותו, מקורו מתנינה ה', הלא אס טוב אס רע אמרי דני ר' ינאי זה הנותן לזקה לעני צפרהסיא, כי הא דרבי ינאי הויה להאי גברא דקא יהיב זוזא לעני צפרהסיא אמר לי' מוטב דלא יהינת לי' מהשתא דיהינת לי' וכספתי'. מוציאה מפני שנתן לזקה צלופסן שהעני התנייש לא קיים כלל מצות לזקה. ולא קשה ונדברי הרמז"ס ז"ל עלמו שם הלכה י"ד דקא חשיב צמעה האחרונה שנותני לזקה, שנותן הלזקה צענצ. הרי דגם צענצ הוא בכלל לזקה. ונלפע"ד הטעם דכשנותן לעני צפרהסיא או כנערה הרי יש כאן איסור של שפיות דמים, דהמצייש את חנירו אלא חירא ואתי סומקא, וגדלי שאין שיה שכר של

[א] מפרנס אחד וכו'. דין זה שכתב רבינו שמוטב ליתן לעני אחד כדי הספקה מליתן לכמה צני אדם ולא

יספיק להם, דריך ציבור דלא מינעיא כשנותן לאחד כדי הספקה לכמה ימים ולחמשה צני אדם לא יספיק אלא ליום, דגדלי שהשכל מתייב דנריך ליתן לחמשה, דמאי הוית להספיק לאחד לכמה ימים ואלו החרצנה אנשים יהיו רעזים חסרי לחם כל החמשה ימים, אלא אפילו כשיש כאן חמשה צני אדם רעזים ואין כאן אלא כדי שנייה לאדם אחד כשעורה אחת יש לעיין אס ליתן את כל הסעודה לאחד או לחלק בין כל החמשה להשציע רעבונם פורתא. דעד כאן לא פליג רע"ק אבן פטורא בשנים שהיו מהלכים בדרך וביד אחד מהם קיתון של מים אס שותים שניהם מתים ואס שותה אחד מהם מניע לישב, דרע"ק סובר חייד קודמיו, מושם דהמים צידו, אבל אס יש צלותו קיתון די מים צעדו ועוד ישאר מים שלא כדי הספקה לשנים הנשארים — כגון ג' שהלכו בדרך — גם רע"ק מודה לכן פטורא דישתו שניהם, דמאי הוית להחיות לאחד ולהמית את השני, ומכל שכן צדין של רבינו דלא מיידי צסכנת נפשות אלא צקיום מצות לזקה.

האמנם גם הרמז"ס ז"ל צפיה"מ לאצות פ"ג והכל לפי רוב המעשה כתב כתב ג"כ כסוף דברי רבינו נסמיון זה: אין שכר מי שפדה אסיר צמאה דינרים או עשה לזקה לעני צמאה דינרים שהו' די מחסורו כמו שפדה עשרה אסירים או „השלים חסרון" עשרה עניים כל אחד צערה דינרים, ועל זה ההקש אמרו לפי רוב המעשה אבל לא לפי גודל המעשה, עכ"ל. הרי דגם הוא ז"ל דקדק לומר שמוטב לתת לעשרה עניים מליתן לעני אחד אבל צתנאי, „להשלים חסרונו" אבל אס לא יספיק לכלם, ומשמע שמוטב לתת לאחד, לכל זאת טעמא צעי. והנה רש"י צעירובין ט"ט. ד"ה אין פותחין לעני בגרון ממשער עני אס יש לו הרצה לחלק וצאו עניים הרצה והוא מחלק לכל אחד אל יפחות לו ומשיעור זה דנתינה צעיק, והתם קתני לה ה' לו דבר מועט נותן לפנייהם והן מחלקין ציניהם, עכ"ל. משמעות דברי רש"י אלו דגני מתנות עניים אס נותן פחות מהשיעור השני צמשה אינו מקיים מצות נתינה לכן כשאין לו צעד כל אחד הנאים אליו, הרי הוא נותן לפנייהם והם מחלקים ציניהם וצנה קיים הנותן מצות נתינה כי נתן לפנייהם כשיעור

חסרונו, דהא ידועים דברי הפוסקים שנכדי לקיים מצוה מן המצוות לא שייך לומר אין מעצירין על המצוות, עי' בס"ח ח"ה דף רל"ג ונפרט בג"ד שיש משאש שלא יקיים מצוה זדקה כשיתן לאלו שלא יספיק להם.

והנה זדקה היא דבר שיש בו טובת הנאה לבעלים, דיוכלו ליתן למי שירצו, והתוס' בחולין קל"א. ד"ה יש בו טובת הנאה, כתבו, דדבר שיש בו טובת הנאה לבעלים, אפילו לא העני ולקחו מויליין מידו, ודבר שאין בו טובת הנאה לבעלים לקחו אין מויליין מידו, ומיהו אם לא לקחו ונא העני ושללו ממנו אם ירצה לא יתן לו דקרי ל' לעיל ממון שאין לו תובעין ואם ה' צריך ליתנו לתובעו אם כן הוי ל' תובעין עכ"ל. והשאלה אם צא עני הראוי ליקח אותה זדקה ולקחה אמרת מויליין מידו, הגם שהוא ראוי לאותה זדקה כמו זה שהנצל צית חפץ ליתן לו, מכל שכן שיש לו רשות לעכב את הזדקה מצלי לתת אותה לזה שאינו מקיים בו את המצוה של אשר יחסר לו נכדי לתתה לזה העני אשר הזדקה הוה תמלא חסרונו.

אולם כנראה אינו כן דעת הרמב"ם ז"ל, דהא כתב בהלכות תרומות יב"ט, דאסור לו לכהן לטול התרומה אחר שהורמה אלא מדעת בעלים, שהרי הם של בעלים ליתנם לכל כהן שירצו שנאמר וליז את קדשיו לו יהיו, ואם לקח שלא מדעת בעלים זכה בהן שאין לבעלים מהן אלא טובת הנאה וטובת הנאה אינה ממון, עכ"ל. משמע מזה דמונר הרמב"ם ז"ל דנדבר שאין לבעלים טובת הנאה, חייבים הבעלים ליתן לעני הראשון המצטק את המתנות, דאל"כ אין שום חילוק בין דבר שיש בו טובת הנאה לבעלים לדבר שאין בו טובת הנאה, דהא סובר דלענין צא העני ולקחו אפילו דבר שיש בו טובת הנאה לבעלים אין מויליין מיד העני.

ולפי זה זדקה שהיא דבר שיש בו טובת הנאה לבעלים בין לתוס' ובין להרמב"ם לכאורה אין הבעלים מהחייבים ליתן לעני הראשון, אלא יכולים לעכב עד שיצא עני שיהי' הגון לפי דעתם. וכן כשצא עני שאין הסך של זדקה זו מספקת למלואת חסרונו, יכול הבעל הנית לעכב את הזדקה ולהמתין עד שיזדמן לו עני שסך של זדקה זו תהי' מספקת לו למלואת חסרונו.

אם יש טובת הנאה לבעלים בצדקה ואם צדקה היא ממון שאין לו תובעים.

ואכתי יש לעיין אם צדקה בכלל יש טובת הנאה לבעלים, דהתייבא לענין המצ"ע של נתינת זדקה יש טובת הנאה לבעלים, כלומר, הרשות נידם לקיים מצוה נתינה בכל עני שירצו הם, אבל הלאווין הכתובים בצדקה, לא תאמז את לצדק ולא תקפץ את ידך, הלא על לאווין הללו עובר הבעל צית כשעני מצטק ממנו ואינו נותן לו, ואם הם כמה עניים המצטקים ממנו זדקה ואינו נותן להם צומן שיש לו כסף של זדקה, צודאי שהוא עובר על לאווין הנ"ל על כל עני ועני, ומה מועיל צזה מה שהבעל צית אומר שהוא חפץ ליתן לעני אשר הזדקה תמלא את חסרונו, אבל סוף כל סוף יש צזה שאינו נותן לעני העומד לפניו ומצטק ממנו משום לא תאמז וכו'. ודומק גדול הוא לומר שאין הלאווין הללו אמורים אלא דוקא כשיש צידו של בעל הנית לתת לעני כדי הספקה ואינו נותן, אבל כשאין צידו כדי הספקה לא נאמרו לאווין הללו, דהא מקרא נולא דבר הכתוב מחתיך האציון, ואציון הוא התאצ לכל דבר, כלומר אפילו לכל דבר מיעוט.

גם הכני מסופק אם נומון של זדקה הוי בכלל ממון שאין לו תובעים כמו ונתנות כהונה, דגני מתנות כהונה יכול הבעל צית לומר אני אתן לכהן אחר ואין שום דבר שיכיפהו ליתן לכהן זה, אבל גני זדקה הרי הוא מחייב ליתן לזה העני הדורש ממנו משום לאו ללא תאמז וכו' כלאיתא צתוס' כתובות מט: ד"ה אכפי', דלפיכך כופין על הזדקה הגם דכל מצ"ע שמתן שכרה

הגם שלא צא לדי עניים כשיעור לכל אחד ואחד. ואם נאמר דגם בצדקה כיון דכתיב נתינה וכתיב די ומסורו אשר יחסר לו אינו מקיים המצוה אם אינו נותן כשיעור, יש לומר דרבינו מייירי כשלא צאו העניים לפניו, דאז צודאי יהי' הדין כמו צמתנות עניים שצריך להניח לפניהם ויחלקו ציניהם, אלא מייירי שיש לו לחדם זדקה צכיסו כדי הספקה לאחד, אז מוטב שיתן לאחד כדי הספקה ויקיים המצוה של נתינה ומאשר יחסר צעלמו להלקח לכהן עניים ולא יספיק להם, אבל כשצאו לפניו ומצטקים נומנו אין וון הראוי לדחות את אחד מפני הצידו ומה גם לדחות כמה עניים מפני אחד.

אלא דכבר הקשה הושטה למחך צהל' מת"ע פ"רז' על דברי רש"י אלו, דמוניב נתינה אין לנו למעט אלא פחות משנה פרוטה, וצירושלמי נפקא לן ומצתיב ושצבו תן להם כדי שצביה אבל לא משאון נתינה, ע"ש. אבל איך שיהי' גני זדקה לא הוכר כלל שום שיעור כזה, ובכתובות נ' אמרין דלמעלה יש שיעור דאל יצבו יותר ומחוש, אבל למטה, צודאי שצפרוטה מקיים מצוה זדקה, וצרמנ"ם הל' מת"ע ז"ה, דהנותן פחות משלישית השקל צצנה לא קיים מצוה זדקה. אלא דאפשר דגני זדקה שאינו משום דנפקא לן ומצתיב אשר יחסר לו ואפילו סום לרכוש עליו (כתובות ס"ח), כלומר, צנותן עשיר שאין הולאה זו מנעת ליותר ומחוש, אלא הנתינה זדקה דכתיב צקרא הוא אפילו סום לרכוש עליו ועמד לרון לפניו, א"כ שפיר משצתיב אפילו דינא דרבינו כשצאין לפני הבעל צית חמשה צני אלם צני טובים הרגילים להולאה מרובה כעין אפי דכתובות הנ"ל צמה אתה סועד צצבר שמן ויין ישן וכו' ואין לאל ידו של הבעל צית לנולא את חסרונם של כלם מפני שההולאה מרובה אבל תספיק מה שצידו למלואת חסרונו של אחד מהם, מוטב שיתן לאחד ויקיים אשר יחסר לו ומאשר יתן לכלם ולא ינולא אפילו חסרונו של אחד מהם. והגם דיש לשאול דאם לכך התכוון רבינו א"כ לתה נקט הציור צביש כדי הספקה לאחד ואין כדי הספקה לתמשה, הלא יכול לציייר דאם יש לו סלע של זדקה וזו היא כדי הספקה לראצון העני ולשמעון אין זה מספיק שיתן את הסלע לראצון ולא לשמעון, דו"ל דרבותא קא משמע לן הגם דעל ידי שיתן לתמשה הרי הוא מרצה צתינה ויש צה משום רוב המעשה כפי' הרמנ"ם ז"ל צצצות הנ"ל לכל זאת יתן למי שיקיים צו אשר יחסר לו. וכדמיון הזה יש רצות צש"ס לענין אצסורא, עי' שצת קכ"ז למעוטי צהילוכא עדיף או למעוטי משאוי עדיף, ועי' מנחות ס"ג: מוטב שירצה צמלככה אחת צצרקדה ולא ירצה צמלככות הרצה. — כמונן שאין זה אלא דמיון רחוק. — וצתוס' קידושין כו. ד"ה נתון ליהושע, שהקשו הלא ר' יהושע ה' עני ואמאי לא נתן לו גם מעשר עני, ותיירצו צ' תירוצים, א) משום דרלה ליתן המעשר עני להרצה עניים. ב) דהי' לו לר' יהושע מתאים זה, ע"ש. ולפי תירוצ' הא' משמע כשיצת הרמנ"ם הנ"ל דמוטב ליתן סכומים קטנים לכהן עניים מליתן סכום גדול לעני אחד, וכפי תירוצ' הנ' משמע כדברי רבינו, ועי' עוד תוס' כתובות כ"ו סד"ה אין, עי"ש.

אם מותר למנוע מציתן צדקה בכדי לתתה לעני אשר תספיק לו.

ואם נאמר דנאופן כנ"ל מייירי רבינו יש להסתפק עוד צכוונת דברי רבינו, אם זה שמוטב ליתן למי שספיק לו ולא להרצה שלא יספיק להם, היינו דוקא כשצא זה שספיק לו ומקודם או אפילו כשצאין כולן צצת אחת, אבל כשצאו אלו שלא יספיק להם צתחילה אין לו לבעל הנית רשות לעכב את הזדקה אשר צידו ולהמתין עד שיצא לפניו עני שיוכל לקיים אצלו אשר יחסר לו, או שמוא הואיל שהבעל הנית חפץ לעשות המצוה מן המצוות היינו לקיים מצוה נתינה וגם אשר יחסר לו, מותר לו לעכב את הזדקה ולהמתין עד שיזדמן לו עני אשר תספיק לו למלואת

כתב דעובר על לאו תלמזן וכו' משום דלא מייירי התם כשעני תונעו, אלא לענין כל תלמזן מייירי התם, ואפשר דהיכי דהעני תונעו עובר על לאו דלא תלמזן, אפילו היכי שרואה ליתן לתלמזן שיהי' נזי כדי הספקה.

נבאי צדקה אם יש בו לאו דלא תלמזן.

והנה צירושלמי כתובות רה, פליגי ר' חנינאל ור' יוסי, אם אומרים לפרנסין ללוות צדקי להשיא את יתומה, ואמרינן אם כהדא צילדה אחת ציומיו דר' אמי אמר ישתניק למועדא, פירשו המפרשים שלא הי' די ממונן צקופת הגדקה ואמר להניח את הכסף מה שיש צקופה צעד העניים אשר יטרכו להולאות יו"ט, א"ל ר' זעירא גרמית יפסיד, כלומר, על ידי זה תגרם להפסיד את הכסף, אלא יתכול דמרי' דמועדייל קיים, כלומר, תקח היתומה את כל הכסף אשר צקופה, והשי"ת צודאי ציונן לעניים על הולאות יו"ט, ע"ש. ומשמע דנהדל פליגי, דר' אמי סובר דאין ליתן כל הסכום הגדול ליתומה אחת, דמוטב לעכב את הסכום הזה ולחלקו בין כמה עניים אשר יספיק להם לצורך יו"ט, ור' זעירא סובר דכיון דהיתומה צאה ראשונה ראוי ליתן לה כדי הספקתה הגם שעל ידי כך לא יהי' נשאר צעד כמה עניים לצרכי יו"ט. ולכאורה משמע מוכח דאין כאן איסור של לאו תלמזן צמעכא את הגדקה צדקי ליתנה לעניים אחרים דא"כ איך אמר ר' אמי לעכב את הכסף ולא ליתנו להיתומה. אולם יש לדחות דשאני הכא צדינא של הירושלמי דמייירי צקופה של צדקה, והצנאים צודאי אינם עוצרים על לאו דלא תלמזן וגו', דלאו זה אינו אלא לנותן, שאינו רואה ליתן ומועכב את הכסף אלא, דכל זמן שלא נתן את הכסף הרי הכסף שלו ולא נתן את הגדקה ויש צוה משום לאו תלמזן וגו', אבל קופה של צדקה הלא כבר חל שם צדקה על הכסף צעודו תחת ידי הגזנר, ואין הגזנר עובר בלאו דלא אינו תלמזן את לזו כלל, דלמזן הלז שייך דוקא על ממונן שלו ולא על ממונן של צדקה שאינו שלו כלל.

וי"ש להעיר מהא דצ"ק ג"ג, לשמור ולא לאצד לשמור ולא לקרוע לשמור ולא לחלק לעניים, פירש"י ד"ה לשמור ולא לאצד, כי יתן וגו' לשמור דהפקידו אצלו לשמור הייב צפשיעה ולא כשהפקידו אצלו על מנת לאצד או ע"מ לחלק לעניים דלא קרינא צי' לשמור, דכיון דאמר לי' חלקהו תו לא דמפקיד מינאו ומאן קתבע ועניים לא מאו תבעו דלכל חד וחד מאי אמר לאו לדידך היצנאל אלא לתרינא, עכ"ל. ולכאורה משמע מוכח דדין הגדקה כדיון מתנות כהונס דהמזיק פטור משום דהוי ממונן שאין לו תונעים, אלא דיש לחלק בין מזיק צידים לפשיעה, דצמחית פושע לא הוי מזיק צידים אלא דהתורה חייבה את השומר שיטלם לצעלים אם פשע, והיינו דוקא לצעלים אבל העניים אינם צעלים, דהא מסקינן שם דהיכי דמיקח קיזן להו כגון עניים דפומדיחא הוו העניים צעלים ולשמור קרינא צי', ועוד דהשומר אפילו היכי דפשע לא שייך צני' שהוא עובר על לאו דלא תלמזן, כי אין הכסף אצלו ולא תלמזן היינו דוקא כשאינו רואה ליתן את הכסף להעניים ומחזיקו לעצמו. אולם שם צמחמות וכן נראה מהנמוק"י שם דאפילו זורקו לים נמוי פטור משום דהוי ממונן שאין לו תונעים ע"ש.

אור"ח צשיטה מוקבצת שם הניא צשם הרמ"ה ז"ל דהיינו טעמא דפטור כשהפקידו אצלו ע"מ לחלק לעניים, משום דלא חצוב פשיעה, דלא הי' אפשר לו להשימר להטמין את הכסף צקרקע כדי דשתהא שמיירה מעולה כדיון כספים שאין להם שמיירה אלא צקרקע, דהא בכל שעתא ושעתא חייב דילמא אחי עניי ולא שכיחו להו זוחי מלחך שיהי' טמונין צקרקע ואמעטי להכי לא חייבתי' רחמנא אפשיעותא דכיון דלא אחי ליד' תצורת שמיירה ולא יכול לתקצרינהו צקרקע, אבל היכא דהני קייזן להו ומיעד ידע שומר דלאו אדעתא דשקלי מיני' בכל שעתא אפקידו

כתוב צדקה אין בית דין של מטה מוזהרין עלי', משום דצדקה איכא תרתי לאיין לא תלמזן ולא תקפון, ע"ש. והנה צני"ד סי' רנ"ח דהי' מנואר דצדקה הוי ממונן שאין לו תונעים, והג"ה שם הראה מקום לחולין קל"ה, וצנאר הגולה שם הניא צשם תצונת הרשצ"א דלע"ג דממונן שאין לו תונעים הוי, דכי תבע לי' הוי עני מני אמר לעני אחרנא היצנאל לי' מ"מ היצני מייחייב לשמים ליתן משום צפיך זו צדקה, עכ"ל. ולא ידעתי למה לא כתבו משום לאו דלא תלמזן דעל עשה צפיך אפשר דלא עבר משום דמני אמר לתרינא היצנאל לי', אבל על הלאו דלא תלמזן צודאי דעבר מיד כשתבעו עני רהשון ואינו נותן לו. ועוד היכי שומרינן צר"ה דצדקה עבר על כל תלמזן מיד משום דעניים קחי וקיימו ע"ש דף ו' ה"ה מני אמר לא לעניים אלו נדרתי אלא לתרינא שאינם כאן, הלא ע"כ שיש גז הוב לתת לעניים דקחי וקיימו והיינו משום לאו תלמזן. גם לא זכיתי להנין היך אפשר לומר דצדקה הוי ממונן שאין לו תונעים ואין יכולים לכופו את הגזנר שיתן, והלא שם צר"ה ו' אמרינן צפיך זו צדקה ולעלל מיני' צלותו פסוק כתוב ועשית, ודרשינן שם צר"ה ועשית הוצרה לצני"ד שיעשוד, פירש"י, ועשית על כרחך מוכחן הוצרה לצני"ד לכופו, הרי מפורש דכופין את הפוסקי צדקה שיתנו מה שפסקו. ואפשר דזו היא כוונת הרשצ"א ה"ל שהניא מקרא דצפיך אלא שאינו מונן מה שהומר דמייחייב לשמים, הו צקרא מפורש דצני"ד כופין אותו.

שוב התעוררתי מהר"ן פרק גערה שנתפתתה, על המשנה, האז אינו קייב צמונות נתן, שהניא דצרי רבינו הוי גאון ז"ל שכתב דגני צדקה מייקס הוי דקחי צנל תלמזן אצל אין צני"ד חייבים לכופו ולעשות לו כלום. ותמוה הר"ן ז"ל דהא אמרינן שם צכתובות דמי ששטתה צ"ד יורדין לכסיו חנין ונפרנסין את אשתו וצנר אחר והיינו צדקה, ואם הייא דאפילו צפניו לא נחתין לכסו' צצניל צדקה כ"ש אלא צפניו אע"פ שהוא יוצא שלא לדעת. וכן מה שכתב דאפילו נודר שצנרו עליו ג' רגלים מייקס הוי דקחי צנל תלמזן אצל אין צני"ד חייבים לכופו ולעשות לו כלום, לא דק, דהא אמרינן צר"ה ו' ועשית הוצרה לצני"ד דין שיעשוד וצנהוא קרא כתוב צדקה כדדרשינן צפיך זו צדקה וכו' ע"ש. הרי דצנר זה תלוי צשלי צרצני, וצודאי הטעם של רב הוי גאון ז"ל הוי משום דצדקה הוי ממונן שאין לו תונעים, ואלו הסוגרים דהוי ממונן שיש לו תונעים הוי מעטם הלאוין של לאו תלמזן ולא תקפון. והרצ"ז (צפ"ו מהלכות מתכ"ע"י) תירד קושיית התוס' ה"ל דלפיכך כופין על הגדקה, משום דשתי מצי"ע של צדקה שהיא כהונ עלי' וכופין עליה כהונ ככופין על שחר חובות לפרעם. ואם כניס דצנרים ה"ל, צע"כ צפרש דצרי רבינו צכאן דמייירי צשאין העני שאינו מספיק לו לפטיג, אלא כמו שפירשתי לעיל ד"ה והנה רש"י, דהנעל הניא יש לי צדקה צכיסו, או מיעדן לו רבינו לשמור אחר עני אשר צדקה זו תמלא חסרונו, אבל כשנא עני לפניו ומצקש ממונן שיתן לו מצדקה זו, קייב ליתן לו אפילו כשאין צה כדי הספקה.

ורפ"י הסגנר ה"ל אפשר לומר דצוה פליגי הצנלי והירושלמי צניטין צירושלמי גיטין גז מקשה וכו' יש מכיר לעני, כלומר, איך יוכל הנעל בית לומר שהוא חפץ ליתן לעני שהוא ימיר הלא צריך ליתן לעני הצל לפניו רהשון, כך פי' שם צקרבן עשה, וצננא' דיון לא מקשה הכי צניטין ל"ה, דאפשר דפליגי הי' יש טונת הגלה לצעלים צצנר השייד לעני, והגם דהתם לא מייירי צצדקה אלא צנותות עניים, אולם כצנר הוצל"ת צצ"ז דמועבר דשם מייירי צנותות עניים הנותחלק צצנך הניא שאין לצעלים טונת הגלה, ואפשר דצדקה לא גרע מזה וקין לו לצעל הניא טונת הגלה משום לאו דלא תלמזן ככ"ל.

ובש"ך יו"ד סימן רנ"ח צכתב צשם המרדכי דאין קדם יכול לפטור את עצמו מן הגדקה צטענה שהוא רואה ליתן לאחרים, דא"כ צצד יפטור את עצמו לעולם, ע"ש. והא דלא

תתמוג. (א) הקונה עבד עברי בקונה ארון לעצמו [א] אוכל ממה שרבו אוכל ושותה אבל ארם הרגיל לאכול מעדנים ולשתות יין לא יאמר לא אקבל אורחים לפי שאיני יכול להאכיל אותם מעדנים שאני אוכל לכך נאמר

משנת אברהם

תמוג וכו' הגם דיש לו טובת הנאה בהעשה לדקה, ראיתי בספר שאל ומשיב מהגאון ז"ל מלבוש ה"ג מהדורא ח' סימן ז"ה, שהקשה השאל איך אמרין דשומר חזקה הוא כשומר שכן משום פרוטה דר"י והעוסק במצוה פטור מן המצוה, והרי יש ג"כ לאו דלא תאמץ ולא תקפוץ, וכחז שם לתרץ להלאין דלא תאמץ ולא תקפוץ הן לחזק העשה של נתינת חזקה שאסור לו לאמץ את לבנו, אבל כל שפטר מנוף המצוה לדקה איך איך הלאוין, וזהו תירוץ מה שכתבו התוס' בשבועות כ"ג: ד"ה דמקום, דגם על עשה מיקרי מושבע ועומד מהא דאמרו בשבועות כ"ה דעל עשה לדקה מיקרי מושבע ועומד, ומה ראוי מלדקה הא שאני התם דהוי מושבע ועומד על הלאוין, אבל ע"כ דלוי הלאוין תלוי אלל ח"כ חלה העשה, עכ"ל. אלל דסדרת הגאון הנ"ל אינה סותרת למה שכתבתי, דזה דוקא גבי עוסק במצוה דלוי העשה של חזקה חלה אז ממילא איך לומר דגם הלאוין אינם חלים, אבל דנ"ה, איך הנעל בית פטור מהעשה של נתינת חזקה אלל דאמרינן דיש לו טובת הנאה ליתן אותה לדקה לעני אחר, ח"כ אין כחן פטור, ושוב עובר על הלאוין אם אינו נתן לזה העני חזקה ראשון.

אור"ח נעם סדרת השאל ומשיב דהלאוין הכתובים נדקה אינם אלל כשהייב נעשה, לא ברורה לי, דמה בין לאוין של דקה ללאוין של מעקה, חזקה ושלוחה הקו, ולא מייבש לשיטת הר"ר יוסף מל"י הוצא נתום' קידושין ל"ד ד"ה מעקה, דאפילו במקום שפטור על העשה כגון חזקה על עשה דיר"ט דפטורה משום דהוי מ"ע שהזמן גרמא, לכל זאת הלאו של יר"ט חלים משאך לאו משום שיש עמו עשה, וכן נלאוין של מעקה, חזקה ושלוחה הקו, וממילא נמי כן גבי לאוין לדקה הרי הן תלוי אפילו כשאין כחן עשה, אלל אפילו להי"מ שנתום' שם דלא סבירא להו כסדרת הר"ר יוסף מל"י מכל מקום כתבו רק דלאם הנשים פטורות מהעשה שיש בה לאו כגון מעקה וכו', כשיהי' להאשה לקיים מצוה עשה אחרת אז אותה עשה ידחה הל"ת של מעקה, משום דעל העשה של מעקה פטורות, הרי מוצא דהל"ת חל אפילו כשפטורות על העשה, ואיני יודע לחלק בין הלאוין של דקה ובין הלאו של מעקה הא גבי מעקה ג"כ הלאו זא לחזק את העשה, כלומר, לא תשים דמים בניתך אלל עשה מעקה וכן נמי גבי דקה לא תאמץ את לבנך ולא תקפוץ את ירך אלל נתן תתן, ולא הנבתי מה שכתב בשו"מ, שאסור חף לאמץ את לבנו מה זה, "חף" הלא אינו עובר על אמון הלב אלל בלינו נתן, אבל הנותן אינו מאמץ לבנו, ובכל אופן לא אוכל להצין מדוע בלא הציא מדברי התוס' המפורסמים הנ"ל אפילו אם נאמר שיש לחלק בין הנושאים. ומה שהקשה הראי' שהציאו נתום' דלוי איסור לאו חל אאיסור עשה מדפריך דף כ"ה אילימא מתנה לעני מושבע ועומד מהר סיני הוא דכתיב נתן תתן לו, דאפשר שאני התם דליכא לאו דלא תאמץ, לא קשה, דראיית התוס' היא מדקדקו בגמ' דכתיב נתן תתן לו, ואי אמרת דקושיית הש"ס היא משום הלאוין הול"ל דכתיב לא תאמץ וגו'. וז"ל. שוב ראיתי שגם הפמ"ג בפתיחה לה' שחיטה, שורש ז' מפרש דברי התוס' כח"ש.

גבי ודאי לשומר הוא ואיני לי' למיקנרינהו ואי פשע זהו ואיניב חייב וכו' ע"ש. משמע דלא רלה לפרש כפירוש רש"י דהוי ממון שאין לו תוצעים, ואפשר דעמ"ה דהרמ"ה ז"ל דלא איך גבי דקה ממון שאין לו תוצעים משום דיש לאו דלא תאמץ בכל אופן אפילו כשאינו מחזיק את הממון לעצמו, כלומר, מי שאינו משמר ממון עניים כראוי הגם שיודע שעל ידי זה לא יוכל לתת לעניים הרי זה בכלל מאמץ את לבו לבני עניים, וממילא נדקוין חלה עליו חזנת שמירה כראוי ואם פשע חייב לשלם.

י"ש והעיר עוד מהא דנ"ק ל"ט דאמרינן התם מתיב רבי עירא ואלו נערות שיש להן קנס הבא על הממזרת ועל הנתינה ועל הכותית ואי ס"ד קניס ר"מ בממונס ה"נ נקנסו כדי שלא יטמנו בזה אחר אצ"י כפי שאל יהא חוטא נשכר, ומקמי ונתנו' לעניים אמר רב מרי משום דהוי ממון שאין לו תוצעים, פירש"י אי אמרת ליהוי דעניים מחן אחי תבע לי' אי תבע לי' עני ח"ל לעני אחר יהיבנא לי', ע"ש, הרי מפורש דדקה הוי ממון שאין לו תוצעים, אלל דמכחן נמי אין ראוי דהא נדקה זו אינו מחוייב מדאורייתא אלל דמקשה דרבנן יתקנו שיתן את הקנס לעניים נותרת דקה, ונדולאי דלינו עובר על אי נתינת דקה זו על לאו דלא תאמץ ולכן שפיר הוי ממון שאין לו תוצעים.

וראיתי נשפנת פענה להגאון הנפלא מרוגלונו ה' מת"ע ט"ו, שהקשה אחי' לא אמרינן דהוי ממון שאין לו תוצעים נהא דסנהדרין כ"ה: אמר ר' נתן' לא חזרת דברים נלכד אמרו אלל חזרת ממון כיצד אמר אני פלוני בר פלוני כינסתי מאתים זה צפירות שביעית והרי הן תרומים בנתנה לעניים וכו', ואמאי לא אמרינן הכא דהוי ממון שאין לו תוצעים כשם שאמרו נהא דנ"ק ל"ט הנ"ל. ויתרין כיון דפירות שביעית לכמה שיעות שייכים לעניים כמובאר בספ"ט דשביעית לא הוי ממון שאין לו תוצעים, ועוד דאחתי התם נצ"ק דהוי קנסא ושיך אפילו לעניים שיש להם ר' זה לכן הוי ממון שאין לו תוצעים, ע"ש שהאריך. והנה מה שכתב דפירות שביעית הוי ממון שיש לו תוצעים לא ידעתי את כוונתו דהא הכא אין כחן פירות אלל מצות ועלוי ליתן, "במתנה" לעניים היינו נדקה ונלדקה אמרינן דהוי ממון שאין לו תוצעים, גם מה שכתב משום דלוחה דקה נצ"ק ל"ט נזה ון הקנס שייכת גם לעניים שיש להם ר' זה, לא ידעתי מנא לו, דא"כ לאו עניים הם ואין לדבר שיעור, ועוד מה מתרצי בגמ', הא יכולים רבנן לתקן שיתן לעניים ממש היינו לאלו שאין להם ר' זה ואז לא הוי, לפי הגאון הנ"ל, ממון שאין לו תוצעים.

אור"ח לפי ענ"ד אין כחן שום קושיא מנ"ק הנ"ל על הא דסנהדרין, דנצ"ק שפיר משני נשום דהוי ממון שאין לו תוצעים וממילא תקנת חכמים שקנסוהו תנטל כי לעולם לא יתן לעניים, אלל בנסנהדרין שם המדובר לענין חזרה, כלומר, שיהי' זה האדם נחזקת כשרות, והלא אדם זה הפך שיהי' מוחזק בכשרות ואנו דמים נזה שהחזיר את אשר כנס צפירות שביעית לעניים אם חזר לכשרותו או לא, אלל אם לא יתן לעניים ויאמר דהוי ממון שאין לו תוצעים, הלא לא יחזור לכשרותו, דכל זמן שלא הוציא את הכסף של פירות שביעית מת"י לא זב לכשרותו, ואין כחן שום קושיא.

סימן תתמ"ג

הסבר על הניב, "עמד".

אם הלאו דלא תאמץ תלוי בהעשה דצדקה.

[א] אוכל ממה וכו'. נתום' קידושין כ' ד"ה כל הקונה, הקשו הא די לו להיות כדודגו, כלומר אחי אמרינן

ובהא ענינא שכתבתי לעיל דיש סברא לומר דלוי הנעל הבית יכול לומר נדקה שיתן לעני אחר משום הלאו דלא

תתמוג. (א) קידושין כ"ב א. (ב) קהלת רבה פסוק ויתרון ארץ ובילקוט שם רמז תתקע"ב ויקרא רבה פכ"ב במדבר פי"ד.

(משלי טו יז) טוב ארוחת ירק ואהבה שם משור אבוס ושנאה בו אפילו בעל הבית אוכל שור אבוס ורצה לתת ממנו ועינו רעה אבל אין עינו רעה אם יתן לאורה ארוחת ירק אע"פ שהוא עשיר הואיל ואהבה שם אם יכול לעשות שלא יאכל לפני האורחים מעדנים כשהם אוכלים ארוחת ירק יהא טוב ואם אי אפשר מוטב לבעל הבית לאכול מעדנים ולאורה ארוחת ירק ואפילו לפניו ואפילו הוא עשיר מלגדש אורחים מוטב שיכניס אורחים ויתן להם מאכל עוני ומים מלגדש ואפילו אם הוא עשיר ואינו חפץ ליתן לחמו ומימיו יכניסם לביתו ויאמר הוצא משלך מזונות וצורכך אבל אם רעים הם האורחים ויש נשים בבית שהוא ירא פן יחטאו עליהם נאמר (שם כב ו) גרש לך ויצא מרון (ב) טוב לביש לא תעביד.

תתמר. הבן הרואה את אביו קמזן ואינו נותן לעניים והבן יודע כאביו שאם יאמר לאביו לתת צדקה שלא יתן הבן יכול לומר לאב [א] שיתן לו הרבה ואחר כך יתן הוא לעניים כשהאב עשיר ואינו רוצה לעשות טובה הרי האב

סבור שהבן לוקח הכל והבן כאילו משלו נותן וכן אשה לבעלה אם הבעל צר עין והבעל נותן לה שתעשה בו מה שתרצה היא תקח (א) מאשר נתן לה ותתן צדקה [ב] וכן עשתה אביגיל נתנה לדוד.

תתמה. (א) והאורח שרואה שעל המקבלו למשא שהוא עליו או אפילו הוא עשיר ואינו נותן בסבר פנים יפות או נותן בסבר פנים יפות [א] מפני הבושת או אדם שאין לו במה להתפרנס וכבר נתנו לו הקהל ומוצא חבורה

ללכת לדרכו ומעכב בשביל מעט ריוח שלו ואינו חושש שבעל הבית מוציא עליו עתיד ליתן את הדיו וכל שכן איש שאינו הולך בשביל דוחקו אלא כסחורתו והוא בבית יהודי ואוכל משל בעל הבית ומעכב שם וכל שכן מי שהולך לעיר אחרת עבור טיולים ואינו חושש שחבירו מוציא עליו.

תתמו. ידור אדם עם עני ואוכל משל עצמו (א) פן יתבייש שזה מוציא משל עצמו ואל ידור עם עשיר ויוציא משל עצמו פן יתבייש שזה מוציא משל עצמו ויראה פן יחרפוהו ומפני הבושת אומר לו אל תוציא ולכו כל עמו אלא מפני הבושת עושה.

משנת אברהם

סימן תתמ"ד

בן המשקר לאביו כרי שאביו יתן צדקה, השכר למי.

[א] שיתן לו וכו'. יש לדקדק, פשיטא שיותר לו להנן לעשות בתמונו שמקבל מיד לבניו כפי שירצה. וז"ל דקמ"ל רבינו שיותר לו להנן לשנות ולומר שהוא לריק לאותו ממון לגורכו וללרכי ביתו, משום שהנן מכיר את דעת לבניו שלא יתן לו אם יאמר לו האמת שהוא לריק לאותו ממון בשביל צדקה. אלא שיש להסתפק אל מי תתיחס מלות צדקה זו, להנן הטותן להעניים דהא עכשיו משלו הוא נותן, או שאל אל האב דלא גרע מנאנך לו סלע ומלאה עני דחשוב צדקה.

[ב] ובן עשה וכו'. רבינו כנראה מפרש שאביגיל נתנה לדוד מאשר נתן לה צעלה, אולם רש"י וכן הרד"ק גשמואל יכ"ה ה"ל"ג, מפרשים: וימת לבו, שנסתפק (נצל) כמות כי נלטער על המנחה שהצאה אשתו לדוד. ואפשר דנצל ה"ו נר עין כל כך דעל מה שנתנה אשתו מלה גם כן מת לבו.

סימן תתמ"ה

העושה דבר משום שמתבייש הוא בכלל כפיה.

[א] מפני הצטת וכו'. הגם שאין האורח כופהו חסונו כאילו כופהו. ומקור הדבר צנחנות נ"ג, אמר לי מעללי ידי היינו עשייה פירש"י כנסתי עמך זהו עשה שירצה בשביל כבודו, ע"ש. ומשמע מש"ס שם דהיינו דוקא צנחן שיש בו משום מלוא אלא שאין כופין עליה, אז אם עושה תחזולה שיקיים האדם המלוא זה מפני הצנחן אמרינן דהיינו כפיה, אצל צנחן שאין בו מלוא מותר לו להכבד להגיע לפני הבעל בית שיעשה דבר פלוני, דלא שייך לומר שזה הוא בכלל כפיה דלמה יתבייש הבעל בית לומר שאינו רוצה. והסידור"א נדפס ס' שט"ו זיין מקור לדברי רבינו דהנתן מפני הצנחן חסונו כפיה, מהא דצ"מ כ"ג, אצל הכא משום כסיפוחא, והראה מקום למה"ע ס' כ"די"ז דמשום כסיפוחא הוי חשש גזל.

כקונה הדון לעלמו הא אין לו יותר זכות מרנו. ותיירו צנס הירושלמי דפעמים אין לו אלא כר אחד אם שוכנ עליו צעלמו הינו מקיים כי טוב לו עמך ולא הינו שוכנ עליו גס הינו מוסרו לעצמו זו מדת סדוס, נמלא שע"כ לריק למסור לעצמו, והיינו הדון לעלמו, עכ"ל. ורחימי תקשים ה"כ אמלי דריש רע"ק והי אחיד עמך חיד קודמין (צ"מ ס"ג), הא אמרינן הכא דהינו מתקיים כי טוב לו עמך כשיש דין קדימה לדון. ולפ"י עכ"ד, דרשת רע"ק היא מנינ "עמך", כלומר, הכך מלואה שחידק יהיה צנחני גנס אתה תוכל לחיות, וזה יהיה אחיד עמך, אצל אין אתה מלואה להחיות את אחיד שעל ידו כך אתה לא תוכל לחיות ולא תהי צעולם. לפיכך חיד קודמין, כלומר אתה מלואה לראות שתקיים צעולם ותהי, ורק אז תוכל להחיות גם את אחיד. אצל צענין שאין הדבר נוגע להחיות כגון צדקו שאין לו אלא כר אחד, הפילו יתן את הכר להעבד אין זה נוגע להחיות של הדון אז הדון מלואה שהעבד יחי חיים של נחת צויה ממש להדון, וממילא אין לו ענה אחרת אלא למסור את הכר להעבד כדי שלא יעבור על מדת סדוס. אלא דנחוס' ע"ז ו' ד"ה והשאל, כתנו שהנינ עמך מתפרש טפלן לך, כלומר, אתה העיקר והאחרים טפלן לך. ונע"כ ז"ל דשאי תס גני שניס שהיו מהלכין צדק שהא דבר הנוגע להלל נפשות חייב להליל את נפשו מקודם אע"ג דשניהם שקולין משום דאדם מלואה על הלל נפשו לא פחות מהלל נפש חבירו לפיכך מסתבר לדרוש עמך טפלן לך, אצל גני כר אין הארון מלואה שיכבד על הכר, ואינו מסתבר שאל הנינ עמך דכתיב גני ענד לומר דהעבד יהי טפל, דזה ידענא צלא קרא, ונע"כ דנה ללמד שיהי צויה עמך ממש. ונפשות, דרשת צנחנינו בהירושלמי מונח, משום דכתיב: וטוב לו עמך, כלומר, צכל דבר שהוא עמך — צויה, אז טוב לו ולא לך, ורצונו דקדקו מדלל כתיב צפרשת ראה כמו שכתוב צפרשת משפטים: אהנתי את אלוני ואת אשתי ואת בני, אלא כי יאמר אליך — כי אהבך ואת ציתך כי טוב לו עמך, א"כ כי טוב לו עמך הוא נתינת טעם אל כי אהבך, ואם צנחן שאינו מספיק לשניהם העבד הוא הטפל, מה נתינת טעם הוא אל כי אהבך.

תתמו. (א) בדפוס הנוסח: מאשר כתב לה, ור"ל שכתב לה בכחובתה ונראה ראה לזה מהא דאמרו בירושלמי פסחים פ"ד הי"ט: כיון ששמע כן כפל לה כחובתה. יעו"ש. ועיין בשו"ע יו"ד סי' רמ"ח ס"ד

ובתו"מ סי' שני"ח סי"ג. ובתשובות גורע ביהודה מהר"ת יו"ד סי' קנ"ח דשק"ל וטרי ומסיק דאסור לקבל מתאשה אם יודעים אהנו שהבעל מקפיד.

תתמו. רבש מצאת אכול דייך פן תשבענו והקיאנו (משלי כה טז) מדבר באדם אורח שבא לבית איש ונתארח לביתו ונותן לו לאכול מעדנים ומקבלו בכבוד והאורח רואה שמענגין אותו ומתעבב שם בביתו אמר בעל הבית מוטב שאחפך הרברים כדי שיצא אטיב לו לא יצא וזהו רבש מצאת אכול דייך פן תשבענו והקיאנו תמחר לצאת. תתמו. יש רברים שאינו גזל והם המורים מגזל כגון אם בא לאדם אפילו צדיק ועשיר וצר עין ובוש לגרשו מביתו או מפרנסתו ואוכל משלו או בבית עני שאין פסק בידו ובוש לומר לו אין לו וזהו גזל גמור מדיני שמים הרי ריבית שאדם נותן מרצונו אעפ"כ אסרה תורה וכל שכן זה וזהו שנאמר (משלי כג ו) אל תלחם את לחם רע עין [א] ולכך (שם טו כז) שונא מתנות יחיה.

תתמו. ותשובתו קשה שאם ישלם לו בוש לקבל (א) לכך לא רצה לקבל ר' פינחס בן יאיר ולא ליהנות מאדם. תתן. בעל הבית האוכל עם האורח שלו לא ימחר כשתיה ובאכילה אלא במשך ישתה ויאכל וישתה פעמים הרבה כי כמו שהבעל הבית עושה האורח עושה ויעסוק שלא יחשדו האורח שבעין רעה הוא נותן לו ואמרו (א) כל שאברהם אבינו בעצמו עשה הקב"ה עשה בעצמו לורעו (בראשית יח ז) ואל הבקר ריץ אברהם ולמה לא צוה לעבדיו ויהא הוא יושב ועוסק בתורה הואיל ואפשר לעשות על ידי אחרים אלא אברהם היה בצער מן המילה ולא היה יכול לעסוק בתורה והלך לקבל אורחים לכבודם כד"ר זירא כשהיה יגיע מגורסתו היה עומד ויושב לפני פתח בית המדרש כדי לעמוד לפני רבנו ד"א אברהם ראה [א] שמהוגנין היו אמר אשמש להו (ג) בדרבנן כמילי שהיה משמש כסעודה (א) כמשה וכתוב (תהלים קיט קכ) עת לעשות לה' הפרו תורתך משה שימש זקנים.

תתנא. טוב עין הוא יברך [א] כי מלחמו נתן לדל (משלי כב ט) הוא ולא צר עין (א) ונותן הרבה כשכיל כבודו או שנותן בעינין רע בחירופים ובגידופים או (ב) שמעכבו ואומר לו אתן לך אילו היה מיד נותן לו היה הולך לעשות צרכיו או לבית אחר ומקבל לכך נאמר הוא יברך הוא ולא שנתן לו בעל ברחו.

תתנב. אין לרחם על האכזר לומר אני אפרע בשביל אותו רמאי וגזל ונגב אך תוציא מידו שנאמר (איוב כט יז) ואשברה מתלעות עול ומשינוי אשליך טרף. כמעשה (א) בחסדי שראה באחד שקינה בחלוק חבירו וכו' ויסרו עד שהחזיר מה שנגב.

תתנג. אל ירחם אדם על מי שהוא [א] מרחם על אכזריים (א) ואל ירחם [ב] על מי שאינו מרחם על עצמו ואל ירחם על מי שהוא כפוי טובה כגון מי שמרמה את חבירו וגונב וגוזל ומסית ומרדל ורכיל ואל ירחם על מי שאינו מרחם

משנת אברהם

סימן תתמ"ח

במתנה של רבים אין משום שונא מתנות יחי'.

[א] ולכך שונא וכו'. שטע מינה דהטעם של שונא מתנות יחי' הוא משום שיש להוש שהנותן אינו נותן צעין יפה, ולפי"ז נראה דנדר זה שייך רק כשהנותן הוא יחיד, אבל צבור הנותנים מתנה צדילי דלל שייך לחוש לזה.

סימן תתנ"ג

[א] שמהוגנין היו וכו'. גש"ס קידושין ל"ז: וכתבנו צו והוא עומד עליהם ושמה תלמרו כמלאכי השרת נדמו לה, לא נדמו לו אלא לערביים, פירש"י כדלמריין צנ"מ פ"ו: אמרו לו כערביים שדנתו שמתחיים לצנן רגליהם ע"ש, משמע דנשעה שאזנהם אבינו עמד עליהם ושימש אותם עדיין הי' חושד אותם לערביים, ואיך אומר רבינו שאזנהם ראה שמהוגנין. וז"ל דלכל זאת שייך לומר עליהם מהוגנין, כלומר, מן המתוקנים שנהם, ומה שמתחיים לצנן רגליהם מפני שכך נתחכו מנעוריהם. ונפרט בזה הזמן שעדיין הי' העולם שם ולא הכירו את אלקי האמת עד שעמד איתן האזרחי, כמו שכתב הרמב"ם ז"ל. ונפרט שכדברי רבינו מפורש בתורה: וירא וירן לקראתם מפתח האהל וישתחו ארצה, והספורטו שם מפרש: וישתחו ארצה, כי הי' תוארם נורא כלומר ומראהו כמראה מלאך אלוקי' נורא מלאך, וחשב אותם לשלוחי אלה מלאך, ע"ש.

סימן תתנ"א

פירוש מהגר"א על מרקקין עד כוית וכו'.

[א] כי מלחמו נתן וכו'. נקרא כתיב כי נתן מלחמו ללל, ורבינו נקט כי מלחמו נתן, צדקתו להדגיש מאי ושמע האי דרשה שאינו נותן כדי להתייר, כי מלחמו נתן, כלומר, מהלחם הזר הנלך לו לסעודה נתן ללל, ואין לו לעני צנה להתייר אם נותן לחם לר לעני.

ודומה לזה מפרש הגר"א ז"ל צפירושו על משלי: דשיעור צ' סעודות הוא י"ח גרוגרות והן ו' צניס, ואיתא צוהר צנ"ג צניס יש עשרה זיתים שהם ט' גרוגרות הרי שהזית פחות מהגרוגרות צחלק עשירית. ולפי"ז שיעור סעודה הוא ג' צניס והם עשרה זיתים, וכשיש ללדם זה השיעור לצד אז חייב לצרף לאחר שיאכל כשיעור הסעודה, כו"ש ואכלת ואשנת וצרכת, לשון יחיד, אבל ישראל עם הקדושים חפשו צחפוש צרות חיד לגדלו ולרומונו יותר, וכשיש לו שיעור הג"ל של עשרה זיתים הוא מהדר אחר עשרה כדי שיגיע לכ"א כזית ויברכו צסם, ואם לא ימלא עשרה עם כל זה יהדר אחר ג' ויחלק צניס לכל אחד כדי לצרף עכ"פ ציומו, ח"פ מאמרס שמתקדקין עד כזית ועד צניס, כלומר, אם אפשר להשיג להם עשרה הרי מתקדקים תחלה עד כזית, וצ"ל להם עשרה עכ"פ צניס, ציומו, ושפ"י. וכל הדרוש הזה הוא מהניב „מלחמו" כדרשת רבינו.

סימן תתנ"ג

אסור לרחם על האכזר.

[א] מרחם על וכו'. צנדפס: אל ירחם אדם על אכזרים, ומקורו ממה שאמרו העושה טובה למי שאינו

מאברהם אבינו. תתנא. (א) ב"ב י" ב': כל צדקה וחסד שהעכו"ם עושין חטא הוא להן כשאינם עושין „אלא להתייר בהם". (ב) בעין מה שאמרו תקניית כ"א א' בעובדא דנחום איש גמ זה. תתנב. (א) ב"ב כ"ד א'. תתנג. (א) כתובות ס"ז ב': יש לו ואינו רוצה להתפרנס אין נוקקין לו מובא בשו"ע יו"ד ס"י ר"ג ס"י. (ב) שתי תיבות אלו יש

תתמה. (א) מסכת דרך ארץ וטא פ"ח: אורח המטריח בעל הבית מגונה. תתמו. (א) צ"ל שלא יתבייש כו' ור"ל כי העני אינו מתבייש אם זה שדר אצלו מוציא הוצאותיו מכיסו. תתמס. (א) חולקין ז' ב'. תתנ. (א) בבא מציעא פ"ו ב'. (ב) ברכות כ"ח א'. (ג) שתי תיבות אלו יש למחוק. (ד) מבילתא יתרו מסכתא דעמלק פרשה א': לחיכו הלק אלא מלמד שהיה עומד ומשמש עליהם מהיכן למד

על עצמו כגון מפור מעות שלא לצורך ואינו נשמע כשיועצים אותו אל תוציא המעות כהכלים ועל מי שהוא משחק ומפסיד ואומר לך תרחם עלי שלא וביישני ויבלימני פלוני שהרויח עלי זהו טוב שיתבייש המשחק ועוד שלא יהא מפייע לעוברי עבירה ועל כפויי טובה כגון אם נתן לו אחד והוא אומר לאחרים מה שלכלבים היה משליך נותן לי ומשקר בשעושה לו טובה מבריעו לכף חובה ולאותו אדם כל זמן שהוא נהנה ממנו (ב) שלא יאמר וכשלא יהנתו יהפוך לשנוא לו ויש כשיעשה לו טיבות הרבה ואם פעם אחת יעשה לו דבר מועט שאין מקובל לו שישכח כל הטובות בשביל דבר מועט ולא יחזיק לו טובה וכל מי שאינו מחזיק טובה למו שעושה לו טובה כגון שלא בפניו לא יברך את הקב"ה שזימן לו מה שזה נותן לו. ועל כל אלה נאמר (ישעיה כו יא) כי לא עם בינות הוא על כן לא ירחמנו עשהו.

תתנב. אם רעב [א] שונאך האכילהו לחם אבל אם היה צר עין מכל עניים שלא נתן ולא ההנה לשום אדם מממנו וגם נוזל את העולם עליו נאמר (תהלים קט יב) ואל יהי חונן ליתומיו וכל שכן עליה.

תתנה. אם כסף תלוה את עמי (שמות כב כד) כיון שהתורה הייבנה להלות [א] למה אמר אם כסף תלוה (א) אם משמע רשות אלא רמאי אחד שלא יפרע ויש לו הרבה ועושה עצמו עני או אין לו כסף ויש לו לחם והוא רוצה לעשות סחורה ואינו נותן לבניו לאכול או אם רוצה לשתות ואין לבניו לאכול או ישכיר זונה או ירויח בעולה מוטב שיתנו לו לחם המאכל ואל ילוו לו אע"פ שיתבייש שבכל שבוע ושבוע יתנו לו כיון שאינו הגון יתבייש ואם הוא אינו הגון וילוו לו או יתנו לו יפזר או יוציא שלא יבא לתקנת ביתו ואשתו הגונה יתנו ליד אשתו או ליד בני ביתו החגונים.

תתנו. אם כסף תלוה את עמי ואם יודע בו אפילו כשהיה לו לא יפרע אינו מחויב להלות לו ואם יחיה לו לא יפרע אלא בקפסות או כשהיה לו לא יפרע אלא צריך לחזר כמה חדשים אחריו ליפרע ממנו הרי עליו נאמר (א) טב לביש לא תעביר לכך כתיב אם כסף תלוה את רשות (ב) ופעמים חובה (שם כ כב) (ג) אם מוצא אבנים תעשה לי לפי שפעמים הזתרו הכמות הוצרך לומר אם (ד) ויקרא ב יד) ואם תקריב מנחת ביכורים (ח) על שנים מעבדים.

עניני צדקה

תתנו. אדם צדיק וצריך לצדקה שתתן לו ואם רשע וזלל וסובא עומד ואינך יכול לתת אלא לאחר מהם והנה הרשע אומר אם לא תתן לו ישתמר או [א] יעשה עבירה אחרת ולא רצווחה תן לצדיק (א) והרשע ילך לגיהנם אבל אם בא

משנת אברהם

שחולק עליו וסובר דלן אלו חונה חלק רשות. **אלא** יש לדקדק דנזרי ר' ישמעאל האומר כל אם ואם שנתורה רשות חון מאלו ה', הלל שם נמכילתא איתא: אם חבל תחנול, ר' ישמעאל אומר נא הכתוב ללמדך שתהא עושה מלוא ותהא נוטל את שלך, ולכאורה משמע שם אם חבל תחנול מלוא שיקח את שלו. ולאידך גיסא קשה להנין ליד יאמר שזה הוא מלוא לקחת את המשכון. ונריך לומר דהפירוש הוא, שתהא עושה מלוא כלומר מלוא להעני ואל תמנע מלהלותו שתיחא שמה תצטרך למשכנו, אלא עשה המלוא ואם תצטרך תהא נוטל את שלך, ומלאת אומר שאם זה אינו אלא רשות.

וייש לומר פרפרת אחת לפרש דברי רבינו דנ' אלו הן רשות ולא חונה, משום דר' ישמעאל ור' עקיבא פליגי נסוטה ג' זענין וקנא את אשתו, לה יטמא, לעולם זהם תעבדו, דר' ישמעאל אומר שאינן מלות עשה אלא רשות ורע"ק סובר שהן מלות עשה. והקשו שם נזוס' וכי לית להו הא דלמר גשלהי מס' מכות דש מלות וי"ג מלות נאמרו למשה מסיני, וכי לר' ישמעאל דלמר רשות נזר להו או לר' עקיבא טפי להו, ותירצו דנשאר ג' מלות שסובר ר' ישמעאל שהן עשין יסבור רע"ק שאינן עשין, ע"ש. א"כ י"ל דר' ישמעאל האומר כאלו דנ' אם אלו הן חונה שפיר סובר שם נסוטה דאלו ה' ג' שם אינן אלא רשות, אצל רע"ק הסובר שם חונה נזדקי יסבור נכאן שהג' אלו שנאמר נזן נזשון אם הן רשות, ונלופן זה יש תרי"ג מלות הן לר' ישמעאל והן לרע"ק. וכן שפיר מפרש רבינו אליעזר דרע"ק משום דהלכה כרע"ק מהצבור, והנך. ועי' מה שכתבתי זענין זה נספרי משנת אברהם חלק א' דף ל"ח.

דעת עליו הכתוב אומר לא יאנה ה' סלות לו, ועי' סנהדרין ע"ג. וכן אמרו במדר"ר קהלת זט"ז רש"ל אומר כל מי שנעשה רחמן נמקוס אכזרי סוף שנעשה אכזרי נמקוס רחמן. ועי' לעיל סימן ונמנ"ק שם.

[ב] ירושלמי סוף פאה, על נפשי' לא חיים על חורנין לא כל שכן.

סימן תתנ"ד

[א] שונאך האכילהו וכו'. כלומר, דוקא אם הוא שונא שלך נלנצ, למעט את מי שהוא שונא של כל ישראל שהשי"ת שונאו אי אתה מלוא לפרנסו, והוי נכלל לא יאנה ל' כ"ל סימן תתנ"ג.

סימן תתנ"ה

כל "אם" שבתורה רשות.

[א] למה אומר וכו'. זהו ינחמונו על המכילתא פרשת משפטים הקשה ג"כ כמו שהקשה רבינו, דלר' ישמעאל דנ' מלות אלו חונה למה כתב נלשון אם, ותירץ דגני כסף תלוה כתוב אם משום שיש ספק אם יהי' סיפוק נידו לעשות, ואם הכתוב גני נכורים ונזנת, כלומר, אם תזכה ליכנס לארץ ולהקריב נכורים ולעשות נזנת, ע"ש. ותירצו של רבינו יותר מתקבל, ונפשטות יהי' אפשר לומר מדלמר ר' ישמעאל אומר ולא אומר דרש ר' ישמעאל או אומר ר' ישמעאל ש"מ דיש מי

(ד) שם שם. (ה) אין לו מובן ואולי כונת רבנו כי אמרו במנחות ס"ח ב' שאם תקריב מנחת בכורים במנחת העומר הכתוב מדבר ואמרו בסנהדרין י"א ב' כי על שלשה דברים מעבדין את השנה ואחד מהם על אביב ויעו"ש רש"י ד"ה על האביב: ואית דמפרשי לפי שאין להם מהיכן להקריב העומר לכן רבנו משמיענו בשבטיל זה אמרה התורה אם שמשמע גם רשות ללמדנו שלא לעבר השנה בשבטיל העומר בלבד רק על שנים מעבדין כמו שאמרו בסנהדרין שם על שנים מהם מעבדין ועל אחד אין מעבדין.

למחוק או צ"ל: שלא יאמרו לו ר"ל שלא יאמרו להנותן כי המקבל דבר עליו רעה. חתנה. (א) מכילתא משפטים מסכת דכספא פ"ט: ר' ישמעאל אומר כל אם ואם שבתורה רשות חון מזה אם כסף תלוה, ואולי כונת רבנו למה אמרה תורה "אם" אחרי כי הוא חובה הלא "אם" משמע רשות. קהלת רבה פסוק ויתרון ארץ ילקוט שם רמז התקע"ב מדרש רבה ויקרא פרשה כ"ב במדבר רבה פרשה י"ד. (ב) אולי צריך להיות: ומשמע. (ג) מכילתא יתרו מסכת דכחוש פרשה י"א.

לעשות רציחה כדי לפדות הנקי שלא יהא נרצח תן לו זהו (משלי יג כג) [ב] רב אכל ניר ראשים ויש נספה בלא משפט. תתנת. אחד היה אומר תנו לי אני עני ואומרים עליו שיש לו ועשה עצמו חולה ואמר לחון לברכו שיתרפא אמר החכם כיון שהוא אומר חולה הוא וצריך לברכו בן יהיה לא היו ימים מועטים ולקה בייסורים גדולים.

תתנת. (א) הרי אמרו מי שאינו צריך לבריות ולוקח מהן צדקה לא יצא מן העולם עד שיצטרך. תתם. ובעשה באיש אחד שהיה תלמיד חכם ולא היה צריך לבריות והיה הולך ואומר תנו לי כי אני צריך ולא היה נחנה שזה פרושה מה שנותנין לו כי היה נותן לעניים צדקים וכשהיו אותם עניים הולכים ומבקשים שיהיו נותנים להם לא היו הוששים עליהם וכשהיה תלמיד חכם אומר הרי עניים הם לא נתנו והלך זה והיה אומר תנו לי כי אני צריך והיו נותנים לו ונותן לעניים מוטב שאומר חסד ואבייש את עצמו כדי שאחיה את הפריטין מותר לקבל ומה שאמרו שאסור שלוקח לעצמו ואינו צריך. במגילה דירושלמי (א) ה' חייא בר אבא אזל לחמץ יהבון ליה פריטין למיפלגיה ליתמי ולא רמלתא ונפק ופלגיןן לרבנן מוחו שיהא צריך להפריש תהתיהון ה' יעקב בר אחא ה' יוסא ה' לעזר בשם ה' חנינא כל (ב) המעות ישנו אם לא נתנו לגזברים ואם נתנו לא ישנו הרי למדנו שאין צדקה אלא במי שנותן לתלמידיו חכמים צדקים שעוסקים לשמה (ג) ה' יעקב בר אידו ור' יצחק בר נחמן הוו פרנסים ויהבין לרב המא אבות דר' אושיעא חד דינר והוא יהיב ליה לאוחרנין ה' זכריה התניה דר' לוי הוו מלעזיין עליו ואומרים דלא צריך והוא נסיב כד דמוך אשכחון דהוה והוא יהיב מן דיליה לאוחרנין כל זה בירושלמי שאסור לעשות בן למי שאינו צריך ולוקח אבל העושה פיקוח נפש ומתבייש ואינו נהנה מותר [א] כך מוכיח בתלמוד ירושלמי שאומר ההוא תלמיד חכם שהיה מקבל והיו הכל מתרעמים עליו אישתבח שהיה נותן לעניים. תתסא. יש דברים הרבה מרבים הבל [א] זה המגדל עופות יפין לנוי ומה שמוציא עליהן היה לו לתת לעניים.

משנת אברהם

סימן תתנ"ז

נספה נלי משפט, דלז ע"כ צריך ליתן להם כדי לפדות את הנקי, פירוש זהנרפס סי' ע"ז.

אין נותנין ממון להמאיים לעשות עבירה.

סימן תת"ם

[א] כך מוכח וכו'. הלשון מיותר וכפול. וכנראה שאין זה מדברי הס"ח אלא כך הו' כתוב על הגליון ונעשות הועתק בפנים.

סימן תתס"א

גידול עופות וצפרים בבית.

תקח דך ולא לכלבך.

[א] זה המגדל. ננרפס דפוס ראשון סימן תתנ"ז, זה המגדל עופות יפין לנוי, ולקולס". והפסוק הוא נקהלת רי"א, ובסוטה מ"ה אמרינן זמרא צניחא חורנא צניפא, ונפרש מההרש"א שם, דקדק לומר צניחא דההוא זמר לתענוג הוא לאפקוי זמרא דגנדי ודקרי, שם צ"ש, שאינו לתענוג אלא למלכה בחן דשרי, וזמרא לאסור היינו שמעמידן להם לתענוג עופות המלפנפים בחלונות, ע"ש. ומכאן משמע לגדל עופות אסור דוקא לתענוג אצל לשם הרוחה מותר, ומה שכתב רבינו בהנחלה ס"ח שלא להושיב שום חרנגולה על ציזים, היינו כמו שפירשתי שם דלוחה זו רק לרעו לאמרה ע"ש. ודברי רבינו נכאן שאין לגדל עופות לנוי ולקולס היינו דוקא שלא לשם ריחה, אצל מי שעושה כן נכדי להתפרנס מזה צודאי שאין חשש. ונש"ת מהר"ח אר"ז סי' פ"ג השיב לאסור לטלטל בשנת עופות המלפנפים בקול נאה אע"ג שגני אדם נהנים מהם אסור משום מוקנה. וצודאי מיירי נאלו שעושים זאת לשם פרנסה. ונמד"ר הקלת על הפסוק ה"ל אסור לגדל קופות, היינו אפיין (מלך נקי צלגלית) ותולדות ותולדות הסגליון ולדני השדה וכלז הים, מה חית להון הטיה מניהון, או מד המוכתי או מד ונעקב, פי' מה יש לו לאדם מהן הנאה או מכה אחת או עקילה, משמע דלא נאסר אלא לגדל דברים היכולים להזיק דוקא, ע"ש. וממדרש ה"ל משמע דלדני השדה אינם כמו שפירש

[א] יעשה עבירה וכו'. הטו"ז ציו"ד סי' של"ד העיר מהא גיטין ל"ח שהיא אמתא דהות צפומדיתא דהוו קא מעבדי נה אינשי איסורא, אמר. אביי אי לאו דאמר רב יהודה אמר שמואל כל המשחרר עבדו עובר נעשה הוה כייפנא ל"י למרא וכתב לה גיטא דחירותא ע"ש. משמע דחושפין לאיסורא שיעשה זה אם לא עזור לו, ומחייבין לרצה שיסחררה והיא הערה עלומה. אולם נראה דשאינו התם דהאיסור שנעשה על ידי אינשי הוא פועל יוצא מזה שהאשה היתה שפחה והיתה מופקרת לנשי אדם, לכן נכדי להסר מכשול מחייבין את האדון לשחררה, אצל צ"ד זה האדם המאיים לעשות עבירה אין עבירה זו פועל יוצא ממה שהוא עני, דהא אין העניות מציאתו לירי עבירה זו. ודינא דרבינו צויתר יש להשוות להא דתקן בגיטין מ"ז המוכר את עמו ואת בניו לנכרים אין פודין אותו אצל פודין את הנכים לאחר מיתת אביהן. אלא דגנ"ג שם אמרו הא דאין פודין אותו היינו דוקא שמכר את עמו ונשה ושילב, אצל קודם לכן פודין אותו, ושז צריך ציבור אחאי לא נחייב ליתן לו ומקודם נכדי שלא ישתעבד. אולם הרב הסיד"א נספרו צרכי יוסף יו"ד סימן רנ"ז הניח דברי הרש"ד על התו"כ פרשת צהר, אחרי מוכר, שאם נא ואמר לקרוביו הריני רוצה למכור את עמי לעכו"ם אם לא תתנו לי כדי דמי, והרי בשאמכר. תפרו אותי על כרחכם ומה שתעשו לאחר מכירה תעשו עכשיו יכול יהיו נזקקים לו קרובים ליתן לו ת"ל אחרי מוכר, ע"ש. ומזכר דהגם דיש על הקרובים חובה לגאול את המוכר עמו לעכו"ם, לכל זאת אין מחייבים ליתן לו כלום כדי שלא ימוכר את עמו. וע"ש שהניח גם דברי רבינו נכאן. ועיקר סברת רבינו נראה משום דאי אמרת דחושפין לאלו המחייבין להשתעבד עמו א"כ לא שנתת חיים לכל צרי' וכל נפש שפילה יצא ויחיים עלינו ונלטרך ליתן להם כל ממון שנעולם, ודומה להא דאמרינן בגיטין ל"ז מפני מה אמרו בין כך ובין כך ישתעבד שלא יהי' כל אחד ואחד הולך ומפיל עמו לגייסות ומפקיע עמו מיד רבו.

[ב] אכל. כלומר, יש שאוכלים ניר מה שצריכים ליתן לראשים, עניים, נדיקים, כשיש חשש שיהי' מי נרצח

תתנו. (א) יעוין ט"ז יורד סי' של"ד סק"א. תתנו. (א) כתובות ס"ח א' פאה מ"ט. תתם. (א) ס"ג ה"א. (ב) צ"ל: המצות עד שלא ניתנו לגברין את

רשאי לשנותם משניתנו לגברים אין אתה רשאי לשנותם, הרי למדנו כו'. (ג) ירושלמי פאה ס"ח ה"ט ושקלים פ"ה ה"ג. (ד) צ"ל מפליג ליה לאוחרנין.

תתסב. אם יש לאדם בית טוב שאינו מתיירא מן האש מוטב שלא יבנה בית אחר כדי [א] שיהיו בידיו מעות ויעשה צדקה ולא יבנה אדם בתי כנסיות אלא אותם פשוטים יתן ליראי ה' העוסקים בתורה לשמח וכן (א) אמר ר' חמא ב"ר חנינא לר' אושעיא כמה בתי כנסיות בנו אבותי אמר לו ר' אושעיא כמה נפשות אברו אבותיך שלא נתנו אותן מעות לתלמידי חכמים שיעסקו בתורה (תהלים מ"א ב') אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטוהו ח'.

תתסג. כתיב (משלי ג ט) כבוד את ה' מהתוך מהונך ולא כל הונך (א) המבזבז אל יבזבז יותר מחומשו. תתסד. דרי כתיב (קהלת ז טז) אל תהי צדיק הרבה ואל תתחכם יותר. מעשה באיש שהיה דל וחסר כל ולא היה רוצה לקבל צדקה אמר היאך אקבל הרי אני גזול את העניים אלא הלך ולוה מן בני אדם ונתנו לו על מנת שירויח המחצה ויחזיר להם לזמן פלוני והיה לוח מהרבה בני אדם ולא היה פורע ומלוין לו על אמונת שמים ולא היה פורע ואמר כמה אפרע ואין לי במה לפרוע ועוד הלך ואמר תלוו לי אמרו לו (תהלים לו כא) לוח רשע ולא ישלם והוא אמר מוטב שאהיה לוח ואם יהיה לי אפרע ולא אקבל מן הצדקה שלא אגזול עניים ואמרו עליו אל תהי צדיק הרבה ועוד שהוא רשע למח ולוח הוא יודע שאין לו הצלחה ולא יהיה לו במה לפרוע ומתחיל שם שמים על ידו ונועל דלת בסני לווין ועוד אל תהי צדיק הרבה למה תשומם כשממה בלא דיורין.

תתסה. מי שיש לו בנים ואינו יודע כמה לפרנסם והוא [א] מצווה לפרנסם ואינו רוצה לקבל צדקה הרי הן עניים ורעבים הרי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחסא הרי זה עון גדול משהיה לוקח ועליו נאמר (משלי יא יז) ועבר שארו אכזרי שנעשה אכזר על מי שהיה לו לרחם עליהם הוא אכזר.

תתסו. כתיב (שם כב טז) עשק דל להרבות לו נתן לעשיר אך למחסור להרבות לו אסור עשיר שנתן לארים לשליש או לרביע או לחצי לא יאמר (א) כיון שהארים עני אעסקו שיעזוב לו העשיר בדין נמצא שהעשיר יקח מתחת ידו ויתן לאחר (ב) יכול אפילו נתן [א] לעשיר במקומו [ב] ולעני במקום רחוק כגון עושרו בארץ ישראל והוא בחוצה לארץ ת"ל אך חלק או עשיר שמבקש שיתנו והוא נתן מה שמקבל לעניים לכך נאמר אך.

תתסז. יש שאין רוצה [א] ליהנות מן הצדקה וחוטא כמו מעשה באחד שהיה משבח את עצמו והיה אומר מעולם לא רציתי ליהנות מן הצדקה אמר לו החכם בעבור כבודך עשית והייתה מכביר על בעל הבית כי אתה נכבד והייתה מעבב

משנת אברהם

היא הגדרה לאדם ללמדוהו בדרך כלל להגדיר את עצמו כפי האפשרות מליהנות מעולם הזה.

סימן תתס"ה

אסור לו לאב למנוע את בניו הקטנים להתפרנס מן הצדקה.

[א] מצווה לפרנסם וכו'. כלומר, אם יש לו לפרנסם דאע"פ שאמרו אין אדם זן את בניו ונתותיו כשהן קטנים אצל זן קטני קטנים, עד כמה עד זן שש (כתובות ס"ה), ומתקנת אושא הוא שיהי' אדם זן את בניו ונתותיו הקטנים (שם מ"ט). אולם כל זה נגזר לו לפרנס, אצל אין לו לפרנס קופה של צדקה חייבת לפרנסן כדאיתא התם ניחא לך דמיתונו ציך מנדקה. והאז שאינו רוצה שיתפרנסו בניו מן הצדקה נשעה שאין צדו לפרנסם הרי הוא חוטא דהא אפילו לעצמו חייב ליקח מן הקופה של צדקה ואם אינו נוטל הרי הוא שופך דמים, ירושלמי פאה דת, ע"ש.

סימן תתס"ו

[א] כתיב עשק וכו'. המפרשים בהדפס סימן תתס"ה דחקו בצירוש דברי רבינו ולי נראה שרבינו מפרש עשק דל להרצות לו, כלומר, פעמים שאדם עושה דבר ככדי להרצות לו לל, ועל ידי כך הוא עושק את הדל, כגון שהארים עני ונא אחד והשתדל אצל בעל השדה שיפדות לו להארים מהשכר שנותנים הארסים אחרים שאינם עניים, הנס שמתשנתו של זה המשתדל הוא לטונת הארסים העני, אצל לסוף יהי' זה לרעתו של הארסים, כי הצעל השדה יקח שדהו מתחת ידו של הארסים העני ויתנה לארסים אחר שאינו עני.

[ב] ולעני במקום וכו'. לדעתי לריך להיות ולעני כשהוא במקום רחוק. כלומר, צדקה כתיב נתן לעשיר אך למחסור,

הרמז"ס ז"ל שחונזרים בטנורם לרץ ואם נפסק הטנור מתים, דא"כ מה שייך לגדלם צנית או נחירו, ומ"ש רבינו הטעם דמוטב שיתן את המוןן לצדקה, בידי שאלין זה הטעם העקרי, דא"כ יש הרבה דברים שאפשר לו לאדם להיות נלעדס וההולאה שלהם היא הרבה יותר מאשר גידול עופות ולפרים לניו, וכנראה הי' לו לרבינו ציה טעם כמזם שלא פירשהו, ומפי רופאים שמעתי שפריס צנית עלולים להצית מחלות שונות ר"ל ולכאורה הי' אפשר להניח קצת ראי' דאסור להחזיק צנית עופות ולפרים לניו ולקולס מהא דחמרינן בחולין ק"מ דעוף טהור רוצץ על ציני עוף טמא אינו חייב בשילוח הקן דכתיב תקח לך ולא לכלניך, פירוש משום דבעין לך שיוכל להנות מהפריס, והא יוכל להנות גם מפריס טמאים לניו ולקולס, אלא ע"כ, דאסור להחזיק עופות לניו ולקול, אלא דהא יתחל דהא הדרשה היא מלך כלומר, לך לעמך ולהנאת גופך זה אכילה, ועוד דמהתם נשמע דמותר להחזיק את העופות, דהא חמרינן דלינו בשילוח הקן והיינו דמותר לקחת את האם לציתו.

סימן תתס"ז

איזה הוא בית טוב שירוד בו האדם.

[א] שיהיו בידיו וכו'. כנראה אין הכוונה אלא בלדס שמעותיו תמונלמין וצנין ציתו או צנין צית הכנסת יהי' גרם להקטין ולהפחית את צדקתו, אצל צענין אחר לא. וכבר אמרו דירה נאה מרשיבה דעתו של אדם (צרכות כ"ז) וההוא חסידא ענד צית שער ולא הוה אליהו משתעי צדאי' (צ"צ ז'), ומסקינן דוקא שעשי צדופן שמונע את העניים לנא לתוך ציתו. וצנסהדרין ז"ט: אמרינן כל העוסק בתורה לשמה כחילו צנה פלטרין של מעלה ושל מטה, עכ"פ נשמע דאין שום איסור לצנות פלטרין של מטה.

שום איסור לצנות פלטרין של מטה. אולם הגדרה זו שרבינו מגדיר „צנית טוב" היא צית שאינו מתירא מן האש, כלומר, בניו מאצנים

תתסב. (א) ירושלמי פאה פ"ח היס שקלים פ"ה היו וע"ש.

תתסג. (א) כתובות נ' א' יעוין ירושלמי פאה פ"א הי"א.

תתסד. (א) דברים צריכים חיקון ואולי ר"ל שישתדל שהארים יקח מעט פחות מאת העשיר כדי שאותו הפך יתן העשיר לעני אחר הרי זה אסור.

(ב) ר"ל יכול אם אין עניים במקומו אסור ב"כ ליתן לעשיר חיל אך חלק, וכן עשיר שמבקש לתת לו והוא יחלקם לעניים ג"כ מותר, ועל מה שכתב רבנו עשיר שבארץ ישראל יעוין ספרי ראה פיקא קט"ז.

עמו והיה לו צער והיה לו בושת לומר לך צא ואתה ידעת וכמה שלחת לפלוני ופלונני תן לי זה ותן לי זה הפך הרי מוטב לך לקחת מן הגבאי ולא היה לך כגזל כי כשכבר נתן ביד הגבאי כל מי שצריך ונחנה אינו כגזל אבל כל מה שאדם נחנה מן היחיד ויגנו חפצו כאילו אוכל מן הגזל.

תתסח. כשואדם נצרך לבריות אם יכול לעשות שיתנו לו הקהלות שבכל עיר ועיר אל יאמר ליהודים לבקש כי מה שנותנים לו מן הכיס לא יכאב הלב על זה אבל מה שנותן היחיד שמא צעור על הרבר שמוציא מידו פשוט וכמוצין דמו הוא (א) ורבה שהיה מעשה דוחק שיתן אותו האיש היה עשיר אבל האדם עצמו לא יתכן שיעשה ולאחר שפסקו לא יטריח יותר אבל קודם לכן יגיד עניו ודליתו.

תתסמ. (א) מלגבת פורים לפורים מגבת העיר לאותה העיר אין מדרקין במגבת פורים אבל לוקחים את העגלים שהטין ואוכלים והמותר (ב) לא יפול לכיס של צדקה ר' אלעזר אומר מגבת פורים אל יעשה מהם עני רצועה לפנדלו ר' מאיר אומר הלוח מעות להבירו ליקח בהם פירות (ג) אסור מפני שגונב דעת המלוה (ד) ר' אלעזר משום ר' מאיר אומר הלוח מעות להבירו ליקח בהם פירות אסור מפני שגונב דעת המלוה (ה) ר' אלעזר משום ר' מאיר אומר הלוח מעות להבירו ליקח בהן חלוק לא יקה טלית טלית לא יקה בהן חלוק מפני שגונב דעת המלוה.

תתע. כשרואין הקהל שנכנסין אורחים בבית יהודי טוב מפני שהיה עשיר והיה מכנסים אורחים ונכנסין תדיר אצלו בבית ואחר כך ירד מנכסיו ואעפ"כ אין האורחים נמנעין מליכנס בביתו הייבין טובי העיר לומר לו בחשאי אני יודעין לך שאין לך כל כך שתוכל לפרנס האורחין וכיון שהן רגילין לכא אליך קח מן הצדקה תאכילם ותשקם אם יבאו אורחים לידו שיכול לומר משל ציבור הוא כדי שלא יחזיקו לו טובה (א) ואם כך האורחים שאם ידעו שמשל ציבור מפרנס אותם יפריחו אותו ולא יבאו מבתו מהרה אבל בשחיו סבורים שמשלו זן אותם ואם האורחים הולכים בביתו בחזקת סבורים שמשלו זן אותם ואילו היו יודעין שמשל ציבור זנם היו מתביישין מוטב שלא יגיד להם ואעפ"כ שהם סבורים שזה מוציא משלו אין זה דומה לגונב דעת הבריות (ב) שהרי בעצמן טועים ואף אם המקבל אורחים עני וירא שמים יורד מנכסיו ומתבייש לומר משל ציבור אני מפרנס אתכם לא יחא אלא כאדם שאומר תנו לי ומה שנותנין לו נותן לעניים וזהו (תהלים מא ב) אשרי משכיל אל דל.

תתעא. אדם שהיה רגיל לעשות צדקה לעני והנה נתן הרבה עד שנודע לעני שאינו יכול לתת יותר ואם עני יודע שאם לא יקבל צדקה ממנו שלא יתן לאחר שהרי אין לו לתת אלא בשכיל הבושת נותן לו לא יקבל העני מידו ואם אינו יודע יאמר לו על ידי אדם שהנותן לא יתבייש ממנו וגבאי צדקה לא ילכו לבקש ממנו שאינו יכול לתת כי מחמת הבשת יתן ויהיה להם עון.

תתעב. (א) אורח שבא למקום אישפיוכניה ישייר פאה כדי להראות שיותר מכדי שובעו נתנו לו שאם יאכל הכל פן יאמרו כיון שאכל הכל הרי מעט נתנו לו אבל אם אמרו לו אל תשייר כלום בקערה שלך כי מה נחנה הרי אתה גורם שהכלבים יאכלו הנשאר אל ישייר הכל כרצון בעל הבית ועוד שלא יעבור על (דברים כ יט) כל תשחית שמשליכין על האשפה הנשאר.

תתעג. מעשה באחד שלא חשש על דברי בעל הבית (א) והיה ממעט לו בקערה והאורה היה קובל אמר לו החכם הדין עם בעל הבית כי אין לך לעבור על דעתו כלום אתה עושה אלא בשכיל כבודו (ב) רבוננו זהו כבודו. תתעד. (א) אורח אל יכניס אורח כך ראובן שמוכח לשמעון אל יאמר שמעון לראובן תזכה גם ללוי בעבור אהבתי אלא אם כן שאמר ראובן לשמעון תודיעני מי שצריך שאהנהו.

תתעה. ראובן אמר לשמעון יש לי כדי לפרנס אחד ולא שנים ואם תחפוץ אפרנסך ופירנס שמעון והגיד שמעון ללוי הלך לוי לראובן אמר לו פרנסני אמר לו איני יכול מפני שאני מפרנס שמעון ושמעון היה מפציר בראובן לפרנס גם את לוי פירנס לוי והניח שמעון אמר שמעון למה תעזבני אמר לו (א) מפרתני עד שהכנסתי את לוי תחתיד לא המלת עלי כשאמרתי לך אין לי לתת ללוי אלא כדי לפרנס אחד והלכת והיית מפציר בי לפרנס גם אותו הרי הכנסתיו תחתיד ועל כיוצא בך נאמר (משלי כו יד) מברך רעהו בקול גדול בבקר השכם קללה תחשב לו.

תתעו. אדם שיש לו אורח ויודע בעל הבית שהאורח יש לו לעבור בנהר בסמינה והאורה נכבד ובשת יש לו לעשות צרכיו על דפני הסמינה פן יראו (א) אל יתן לו לאכול [א] דברים המשולשים כגון חלב וכיוצא בו. תתעז. כתיב (ש"א י ט) והיה חפנתו שכמו ללכת מעם שמואל ויהפך לו אלקים לב אחר מכלל ששמואל עמד (א) ושאל נטל רשות.

תתעפ. מי שהולך ללוייה עם חברו החולך לדרך הוא נופל רשות ופונה והמלוה עומד ואם רואה החולך לדרך שטורה על החולכים ללוחו ללכת יאמר שובו והם עומדים והוא פונה משם שנאמר (בראשית יח כב) ויפנו משם האנשים וגו'

משנת אברהם

סימן תתס"ז

[א] ליהנות מן וכו'. פירוש שלל רצה לקבל מקופת הגדקה של הקהל אזל מנעלי נעים ימיוס ה' נהנה, ולכן אמר לו החכם כי לפעמים יהידי נותן נחמת כיסופל והוי נכלל גזל. ועי' לעיל סימן תתמ"ה.

פי' נמה שהוא נותן לזקה לעשיר הרי הוא נחמך לעניים אחרים שרק להם ראו ליתן לזקה ולא לעשיר, אלא אך מיעוט הוא שיותר לתת לזקה לזה שהוא עני כלן הגם שהוא עשיר נמקום אחר, כדלמרינן נחולין ק"ל צעל הנית שהי' עוצר נמקום למקום ונדיך ליעול לקט שכהו ופאה וועשר עני נוטל ולכשיחזור ישלם, והכל עני ה' צלוהה עשה ע"ס.

יכול להגיד להם שמשל צבור הוא, אבל אם יתביישו ולא יהנו לא יגידו להם. (ב) חילין ציד ב' : והא קא מטעי להו אינהו הוא דקא מטעו נפשייהו. תתעב. (א) עירובין ג"ג ב' ובדרך ארץ רבה פ"ו ובתוס' שם ד"ה משירין. תתעג. (א) ר"ל כיון שראה בעה"ב כי האורח משייר התחיל לתת לו מעט ועי' התרעם האורח. (ב) ירושלמי פאה פ"א ה"א. תתעד. (א) בבא בתרא צ"ח ב' ובדאי"ז פ"ח. תתעה. (א) מלשון יפצור בו בראשית ל"ג י"ב. תתעז. (א) שבת ק"ח א' : אכלי' נהמא דשערי כו' כי הויכ דלישתלשל. תתעפ. (א) ד"א רבה פ"ה.

תתסח. (א) בבא בתרא ח' ב'. תתסמ. (א) תוספתא מגלה פ"א מובא בבא מציעא ע"ח ב'. (ב) כן הוא בתוספתא כ"י ערפורט אבל בבבלי ב"מ שם הגירסא יפול לכיס של צדקה ותיבת אל ליתא כן בתוספתא ב"פוסים הישנים ליתא מלת אל, ונראה מכל הפוסקים (יעי' טור סימן תרצ"ד) כי הוא טעות בכ"י ערפורט ויש לחזק תיבת "אל" וכן הגיה הגר"א. (ג) צ"ל : ולקח בהם כלים כלים ולקח בהם פירות אסור. (ד) מכאן עד ר' אלעזר יש למחוק כי ליתא לפנינו. (ה) לפנינו ר' שמעון בן אלעזר. תתע. (א) ה' צריך תיקון אבל כוננו כי אם לא יתביישו האורחים או

ואברהם עודנו עומד לפני ה' [א] וכתוב בהפנתו שכמו מעם שאול ויהפוך לו אלקים שם לב אחר שם ולא לפני שמואל יהא סבור ששמואל גרם שהרי לאחר הימים פשהלך לבא לשמואל לבקש את דוד בנויות נתנבא לכך בהפנתו שלא גרם שמואל אלא שמן שנמשח גרם ללב אחר להלחם. (משלי כא א) פלגי מים לב מלך ביר ה' על כל אשר יחפוץ יטנו (א) אם זכו העם והמלך יטנו לטובה ותחשב למלך לצדקה ואם לא זכו העם והמלך יטנו לרעה ונפרעין מן המלך שלא זכה שיטף לבו לטובה.

תתעמ'. הגותן צדקה לשם שמים הקב"ה זורעה כיצד אם נותן להם כסף או שוה כסף או כל דבר שהוא הנאה לעני והכל כנגד העוני והעושר (א) הרי מעה לעני שקולה כנגד הרבה לעשיר והקב"ה זורעה כגון ערן וצמחם וכן בכל שנה ושנה ומכניסם לאוצר וכן מיני מגדים ונהנה מהם לעולם הבא שנאמר (ישעיה פא יא) כי בארץ תוציא צמחה וכגנה זרועיה תצמיח כן ה' אלקים יצמיח צדקה וכתוב (תהלים צו יא) אור זרוע לצדיק וכתוב (שיר ז יד) ועל פתחינו כל מגדים חרשים גם ישנים וכתוב (דברים לב לד) הלא הוא כמס עמרי התום באוצרותי וכתוב (חושע י יב) זרעו לכם לצדקה קצרו לפי חסד שכל מי שמחנה צדיק כפי הנאה שנהנה וכפי המעשה אם עני הוא ונותן פרוטה לעני יותר טוב מלעשיר כמה פרוטות.

תתפ. (א) הגותן צדקה יזכה לראות פני שכניה (דברים טז טז) וראה כל זכורך את פני ה' אלהיך וראה יראת ופמך לו (שם טז יז) איש כמתנת ידו הרי מן התורא ומן הנביאים שנאמר (ישעיה לג טז) לחמו נתן מימיו נאמנים

וסמך לו (שם טז יז) מלך כפייו תחוינה עיניך ומן הכתובים שנאמר (תהלים יז טו) אני בצדק אחזה פניך ויוכח לתחיית המתים שנאמר (שם טז) אישכמה בחקיק תמונתך כמו שכתוב (ויקרא כה לו) וחי אחיך עמך וכן יהיה לתחיית המתים הרי אמרו (ב) בני חיי ומזוני לא בזכותא תליא מילתא אלא במולא תליא מילתא ואם יקשה בעיניך הלא כתוב (שמות כג כו) את מספר ימך אמלא (שם כ יב) למען ואריכוך ימך (דברים יא כא) למען ירבו ימיכם וימי בניכם (שם ה כו) למען ייטב להם ולבניהם לעולם (משלי יא ד) וצדקה תציל ממות ואמרו (ג) זכות תולה במים הרי חיים בזכות וכן מזוני בזכות שאמר לו (ד) ר' היא בעבור איזה זכות נתעשרתה שיש לך טבלא של זהב אמר מכה הייתי הרי מזוני בזכות וכו' וכול אדם להיות (ה) שבזכות יהיה לו בנים וכגון (ו) שינוי השם ושינוי מקום אע"פ שאין המזל נותן אלא (ז) אין מזל לישראל [א] וצריך לכתוב בספר הכבוד אם כן למה יש צדיק ורע לו כדי שלא יאמרו אם היה בטובה לא היה צדיק כמו שאמר השטן (איוב א ט) החנם ירא איוב אלקים לכך מראה לעולם שמאחבה עובדים (ח) וכדי שלא יאמרו קבל עולמו.

משנת אברהם

של מזלה גרם הוא שהיא נולדה בצאתו מזל המועד אותה מלהיות לנצל מה זה ענין ללא מיעושה. אלא ע"כ דהפי' של מזלה גרם הוא ככ"ל, שכן נגזר עליה צמרומים צתורת עונש והעונש העקרי הוא שלא יוכל לקיים את מה שנלוטו צתורה. ודבר המסתדר הוא שאין להאמין שהללחת האדם צחיו תלוי בצחיה ומזל כלומר חיה כוכב שינוש נשעה שטולה, דא"כ איך יעויר שזר ועונש צעולם הזה הלא זה שטולה צר גדל טז צע"כ שיהי' לו כל טעז צעולם הנס שאינו מניע לו וכן מי שטולה צר גדל ציש צע"כ שלא יהי' לו שום עונה צעולם הזה, וזה דצר המשתגד ליסודי אמונתנו וכל התורה כולה מלאה יעודים עונים צעוה"ז כשנטיצ דרכנו. וצע"כ שהכל תלוי צכותיו וחזותיו של אדם והן המכריעין לענין השכר והעונש. וצדרשותי הארכתי צמה דלמרינן צפסחים קי"ג מניין שאין שוללים צכלדיים שנאמר תמים תהי' עם ה' אלקיך. ופירש"י כלדיים חזיים צכוכבים, כלומר, אסור לו לאדם לשאול ולדרוש צכוכבים לדעת צחיה כוכב נולד, כי לפי זה לא יאמין ח"ו צשכר ועונש אלא יחשוב שכל הללחתו ואי הללחתו צחיו תלוי רק צשכוכב אשר שמש צמרוס נשעה שטולה, וזה הוא היפך מתורתנו הק', אלא תמים תהי' עם ה' אלוךך, פירש"י להיות צוטט צו צכל קורות ונולדות הנאות לך. וכן פירש"י צתורה (דברים יי"ד י"ג) התהלך עמו צתמימות ותנפה לו ולא תחקור אחר עתידות אלא כל מה שיצא עליך קבל צתמימות ואז תהי' עמו ולחלקו ע"ש. וצצרי הזהר הכ"ל שאפילו ס"ת שצהיכל תלוי צמזל, הגם שאין שייך שזר ועונש לס"ת, כצר פירש יפה צדרשות למחר"ס שייך ז"ל צצוק חולין, דלמרינן צעירוינן דכסף הנל לו לאדם ומדינת הים אינו מתקיים אלא ח"כ עושה צהן מצוה וכותב ס"ת, ח"כ גם כתיבת ס"ת להכניסה צהיכל תלוי צמזל, כלומר, שאם יזכה האדם צמעשו ועל ידי כך יגיע לו כסף ומדינת הים אז יכתוב ס"ת. ודפס"ת.

וכבר השתמשו צרותיו צתלמוד הרצה פעמים צניצ ומזל אז מולל לענין שזר ועונש, וגם לענינים שונים כגון: חמורא מולל דמורא גרם, שנאמר וקף כי היין צוגד צצר יהיר

סימן תתע"ו

[א] דברים המשולשים וכו'. צ"ל דברים המשלשים.

סימן תתע"ח

[א] וכתוב בהפנתו וכו'. כמה טעיות יש צסימן הזה ולקמן סימן תתקמ"ג כפול צלשון יותר מדויק.

סימן תת"פ

מזלא גרים ופירושו.

הסבר למאמר מניין שאין שואלים בכדריים.

[א] וצריך לכתוב וכו'. צנדפס סימן שכ"דצרג, כל זה כתיב צספר הכנוד. ונענין הללחת אדם ומזלו ראה צתוי"ב קידושין ד"ד, אלא הכל לפי זכותו. וצתפלת ישראל שם שהאריך צזה הרצה, ועי' וזה צזהר וישנ דף קפ"ה, ונצנצו אורות שם, וצזהר נשא קל"ד, ותנא הכל תלוי צמזל ואפילו ספר תורה שצהיכל דמתעטר צעשר קדושות לה נפיק מצלליה. ומזה דפסקין צימות ס"ד לצניו קטלנית דמולל גרם אין ראי', דנדלוי אין הכוונה שם דהיא נולדה צמזל כזה צנעליה ינותו, דהא גם הרמז"ס פוסק שם כרצ אשי מזל גורס והלא הוה ז"ל אינו כוצר דהמזל שאדם נולד צו יכריע עליו לצט או לציש צכל ענינים, כמנאר צאגרותיו שהניל צעל תפלתר ישראל הכ"ל. אלא ע"כ דהפירוש צש"ס ומל גורס כלומר שזך נצור עליה צשמים שתענש צעונש זה שלא יהי' לה צעל. וראי' לדצר דברים כצונות דף צ' אורינון מניל אמרה לי' נסתתפה שדוה פירש"י כלומר מזלך גרם, והקשו צתום' שם ולאמאי אינו יכול לטעון אדרצה מזלה גרם, ותירצו דכיון דלה מייפקדא אפרי' ורצי' לה מיענשה כדלמרינן צינמות ס"ד ולא נלמר דהפירוש

(ה) ברכות ל"א ב': א"ל שבקי לי דאענשיה ובעינא רחמי ויהיב לך רבא מיניה. (ו) ראש השנה ס"ז ב'. (ז) שבת קנ"ו א'. (ח) עיין אבות דרבי צפדיה היו ומנורת המאור צר ב' ס"ב כלי' ז' ח"ב.

תתע. (א) מעין דברי הילקוט משלי רמז תתקנ"ט. תתעט. (א) יעוין סוכה מ"ט ב' וברש"י שם ד"ה ורעו. תתפ. (א) ב"ב א' א' אדם נותן פרוטה לעני וזכה ומקבל פני שכניה. (ב) מועד קטן כ"ה א'. (ג) סוטה כ' א'. (ד) שבת קמ"ט א'.

תתפא. מעשה שאדם אחד שקבל צדיקים עמו ולא היה צדיק המקבל הצדיקים [א] חדש וחדשים ואחר הימים מורעו של אותו רשע קיבל בביתו כמו כן מורעו של אותו צדיק הרי האב שקיבל מתחילה הצדיק בביתו מפיבין לו במיתתו ומוציאין אותו מגיהנם שאילמלא הוא שקיבל את הצדיק לא היה מגלגלין שיקבל זרעו את בנו של אותו צדיק הראשון הרי אם זכה אדם וכשביל אותו זכות מספיקין לזרעו הרי מטיבין לאב כשזרעו יעשו זכיות וכן מי שחטא וכשביל אותו עון מגלגלין חובה לזרעו נפרעין מן האב כשזרעו חוטא לכך יבקש אדם רחמים אם הוא חוטא שלא יחטא זרעו או תלמידיו כדי שלא יפרעו ממנו.

תתפב. יותר טוב להתחבר עם הארץ שהוא וותרן בממונו ומשא ומתן שלו טוב (א) מלהתחבר עם תלמיד חכם שעצרן וקפדן.

תתפג. (א) שמאי אומר הוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות (ב) ור' ישמעאל אומר הוי מקבל את כל האדם בשמחה מה בין זה לזה שמאי אומר לענין תורה שאמר (ג) עשה תורתך קבע או לאורחים שאמר (ד) אומר מעט ועשה הרבה פאברהם אם יבא אורח אל תתן לו בעין רעה כדי שתקבל שכר ותסביר לו פנים [א] ד"א (ה) כאותו שבא להתגיר ור' ישמעאל שאומר והוי מקבל את האדם בשמחה ואינו מדבר בדברי תורה אלא דיבורו בנחת עם חברות ואם יוכיחך תשמח על דבריהם.

תתפד. יש צדקה שאינה נראה כצדקה והיא לפני הקדוש ברוך הוא צדקה מעולה כגון עני צדיק שיש לו חפץ למכור או חפץ שאין חפצים לקנות והוא קונה מירו וכן עני שהפך לכתוב ואין אחרים משכירים אותו והוא משכירו אין צדקה למעלה ממנה שהוא יגע בכתיבה ואתה נותן לו רווחים אבל אם תראה איש שיכול ללמוד שיבין וסופר שיכול לכתוב ואינו רוצה ללמוד ואינו רוצה לכתוב אם תתן לו צדקה קורא אני עליך לצדקה והיא צדקה שנאמר (ישעיה כו יא) כי לא עם כינות הוא על כן לא ירחמנו עושהו ויוצרו לא יחננו :

תתפה. הרי אם עני ועשיר חפצים לקנות חפץ ואין לשום אדם אחר אותו חפץ כי אם לך וזה [א] נותן כזה והם יודעים שירדוהו מצוה למכור לעני כדי שירדוהו על ירך כשימכור אותו חפץ.

תתפו. מעשה באדם אחד שהיה לו סופר והיה נותן לסופר קרובו פשיטתים הרבה והיה האדם מתעה אותו ואומר מעט נתתי בשביל שלא יתבייש לקבל כי מוטב לאדם שלא יבייש כמו שכתוב (א) (קהלת יב יד) אם טוב שנותן צדקה אם רע שמביישו וביאך אלהים במשפט לכך עשה כך.

משנת אברהם

לא ה' לדיק, ואחר הימים מורעו של אותו רשע קיבל צדיות כמו כן וכו'. ומה שכתב רבינו „הרי מטיבין לאב כשזרעו“ וכו' כלומר, כשמת אותו הרשע לא הועילה לו זכות זה מה שהתרחו אללו הצדיקים חדש או חדשים להצילו מגיהנם, כי עונותיו היו מרובים על זכותיו, אולם לאחר הימים שגם בניו של אותו הרשע ג"כ נהנו נמדת של הכנסת אורחים לדיקים, זכות יתיר זה נמשך על חשבון האב, כי אלמלא האב שנהג נמדה זו לא היו בניו יודעים להכניס אורחים, וזכות יתיר זה הכריע את המשקולת להצילו ולהצילו מנגיהנם.

סימן תתפ"ג

שיטת שמאי והלל בהוי מקבל את כל אדם בסבר פנים.

[א] ד"א כלותו וכו'. כלומר שומאי סובר שרק בנוגע לתורה או למצות כגון אורחים, אתה צריך לקבל את כל אדם בסבר פנים יפות אבל גוי זה שגא לפניו ואמר גיירני וכו' אינו בכלל תורה ולא בכלל הכנסת אורחים לפיכך לא קיבלו בסבר פנים אלל דהפס נאמת הננין, והלל ה' נוהג כר' ישמעאל שללו דוקא בתורה אלל בכל ענין ה' מקבל את כל אדם בספ"י.

סימן תתפ"ה

[א] נותן כזה וכו'. ודקדק רבינו לומר דאם העני נותן פחות מאשר העשיר נותן אין המוכר צריך למוכר להעני נפשות, משום דאין המוכר צא לקיים צוה מצות דקדק, ואם ימוכר לו נפשות אפשר דזה יהי' בכלל דקדק דהא הוי כאילו נותן לו מכוסו, וכאן מיירי רק צדין קדימה להעני מפני שהוא נלך ציורה.

וגו', וצ"ל פירש"ס, אף כי היין צונד צלדס למה, ומשום דגבר יסור וגו' גלותו של אדם שמוגס דעתו דגבר שאין צו גורם שהיין צונד צו, דסנירין שהול יין ונעשה חומץ מדה כנגד מדה וכו', וצ"ל ב' אדם דלית ל' מולא פירש"י שיש לו דעת לשמור את גופו, ועי' שנת נ"ג אדם דלית ל' מולא, ועי' הוריות י' דילמא חלשא דעתי' ואיתרע מויליה, ובשנת ס"א מולא דהאי גברא פירש"י מללכו של חולה זה דמוקבל קמיע, ע"ש. וראה נספר נחלת אבות להאזנרנאל על מס' אבות פ"ג ד"ה הסוללה השנית, שם חוקר גם כן צענין כוכב ומול, והאריך צוה הרבה ע"ש. וראה לקמן סימן תתקפ"ט.

וברדך כלל יש לנו רק הנחה אחת אמיתית שיסודה הוא יסוד כל תורתנו הקדושה ודעתו פטורה, שיש השגחה פרטית ומלתו יתעלה על כל דבר פרטי הנמצא בחלל כל עולם ועולם, ואמונה זו מתנגדת לכל ענין של מול וכוכב. ואפילו ר' אברהם אבן עזרא שלו שיטה אחרת כמעט זרה לשיטתנו שיטת תוס' האומר כי כל מעשי השם ציד התלכדים צראשית אלא, וכו' בני אלים הם הכוכבים, שמות ט"ר"י"א, וכן נשמות ל"ג"כ"א שמצא שגורלו של אדם צהיו תלוי במול, לכל זאת מודה כי אין מול לישראל שהם שומרי התורה כדכתיב מפורש בתורה: ואחכס לקח ה' להיות לו לעם נחלה, וכן כתיב ונפלינו אני ועמך, ואם לא ישמרו את התורה אז הם תחת המול, כלומר, החטא שצאדם גורם להסרת השגחתו יתעלה, ע"ש.

סימן תתפ"א

[א] חדש וחדשים וכו'. הנוסח זקוק לתקון ואולי צ"ל, מעשה צאדם אחד שקבל לדיקים (כלומר, לתוך ציות) להיות אללו חדש ומדשים ולאותו אדם אשר קבל את הצדיקים

תתפג. (א) בעין שכתב הרא"ש בתשובותיו כלל ט"ו: אם אין מעשי התייה מחוקקים יותר גרוע מעייה. תתפג. (א) אבות פ"א מ"ג. (ב) שם פ"ג מ"ט. (ג) שם פ"א מ"ג.

תתפנ. אדם אחר רצה ליתן להבירו צדקה בלא בושת קונטרס שאחרים כותבין בארבעה היה נותן לו ששה והיה כותב טעויות הרבה אמר החכם אין לך זכות באותה צדקה שכל מה שכותב מלא טעויות אלא תבליע לו בשאר סחורה או תאמר לו כחכמה אחרת (משלי יג טו) וכל ערוב ועשה בדעת.

תתפח. ומי שקרוביו צדיקים ועניים ואינו נותן להם ונותן לאחרים שאינם כך טובים דומה למי שמשלם למי שחייב בלא אחריות ואינו משלם למי שחייב באחריות כי לקרוביו הטובים חייב שנאמר (ויקרא כח לו) [א] וחי אחיך עמך.

תתפמי. עשיר אחד היה מחלק מעותיו לצדקה לעניים והיה נותן לגבאי והיה לו אה עני וקרובים עניים אמר לו החכם כל מה שאתה נותן לגבאי נחשב לך לצדקה כי טוב שתתן לאחריך ולקרוביך העניים ואמר אני אתן להם ולא יהב

לח (א) כרבעי למיעבד כי עשיר גדול היה וחלה העשיר וצוה לתת לאחיו ט"ו ליטרין וכו' ליטרין לחצי ריוח למי שילמוד ואין לו פרנסה וליתום בן אחותו י' ליטרי' ולבתו מ' לפרין וחצי הכתים לאשתו מעוברת ולילד ק' ליטרין וחצי הכתים והיו ערעורין ומחלוקת על דבר הממון כי אשתו לא רצתה לתת מה שצוה כי אמרה אין שם הכל כנגד הכתובה [א] והכל נעשה בעבור שבהיו עשה עם אחיו וקרוביו היה יכול לעשות ועוד שאמרו עליו שהיה קשה וקנתרן במשא ומתן עם הבריות והוא שאל לחכם כשהיה בריו איזה דבר ששקול כנגד הכל אמר לו החכם כגון אתה שכל מעשיך במשא ובמתן תהיה נאמן וגם תותיר משלך להכרעות ואם יבא לך אדם עני אפילו אין לך ריוח בסחורה אלא לעני עשה עמו ואם עם אחרים יש משא ומתן לעני עזור לו למכור ולקנות והכל באמונה ואם האמין במקום שכורר לך שישויבו לך הואיל ויש לך עושר תאמר לו אני אקח מפלוני ואתן לך שלי עד שאקח מפלוני ובכל דברי משא ומתן תהיה בכפר פנים עם הבריות.

תתני. יהודי אחד היו לו שני אחים עניים לאחד היה לו פרנסתו בצמצום אלא שהיה לו בת להשיא ולא היה יכול להשיאה בלא כסף ואם יתן לה משלו לא היה יכול להתפרנס ואחיו העני לא היה לו כלום זה שהיה לו הבת אמר לעשיר

אחי תן לי להשיא את בתי ואחיו העני אמר לו פרנסתי אמר העשיר אם אתן לאחד לא ישאר לי ליתן לאחר אתן לאחי שאין לו מאומה שנאמר [א] וחי אחיך עמך ואתה (א) חות דרגא או (ב) שחרר עבדך ותן לבתך.

תתצא. שנים היו מבקשים לראובן את בתו ואתם שנים ממשפחה אחת אחד היה עני ואחד היה עשיר אמר ראובן אל החכם תן לי עצה טובה אין לי כלום והנה שמעון עשיר ורוצה את בתי וברצון הייתי נותן לו את בתי ואינו רוצה אלא אם כן אתן לו י' זקוקין ולוי עני ושואל ממני מעט שמא יהיה לי זה ואם לא יהיה לי אבקש מזה הקהל לסייעני או אם

משנת אברהם

כך. ולכן השווה רבינו זה לנוי שמשלם לנוי שחייב צלל אחריות.

סימן תתפ"ח

סימן תתפ"ט

צדקה לקרובים צדיקים קודמת מאשר ליתור

[א] והכל נעשה וכו'. מקושי הנגה יש כאן. ואולי צריך להיות: והכל נעשה, כלומר, מה שאשתו לא רצתה לקיים דבריו צעלה, צעזר שחייבו, "לא" עשה עם אחיו וקרוביו, "כאשר" ה' יכול לעשות. ודברים אלו צאים להסביר מה שכתב צדקש דבריו דהגם שהעשיר הנטיח להחכם כי יתן לקרוביו לכל זאת לא יהב להו כדנעי למיעזר. ומה שכתב בסוף הסימן שהחכם אמר לו, "שכל מעשיך במשא ומתן" זה ג"כ מתייחס, "להכל נעשה" כלומר האשמה היתה צעלה החכם שאמרו לו מה שאנור לו ולא אמר לו ליתן צדקה לאחיו ולקרוביו.

קרובים שאינם צדיקים.

[א] וחי אחיך וכו'. לא מנינו שום דרשה ומתקרא זה לענין קדימת קרוביו. ונפסקי דרשינן מקרא דוכי יהי' נד לציון ומקרב אחיך צדקה שערך (דברים ט"ו ר"ז), אחיך, זה אחיך מלאך, מלאך אחיך זה אחיך ומלאך, מלמד שאחריך מלאך קודם לאחריך מלאך, צדקה שערך מלמד שאכשי עריך קודמין. הונא צרש"י עה"ת. ונתדנ"ה ר"פ כ"ו, הלא פרום לרעז לחמך, ומצדך אל תתעלם הא כיצד, אלא אם יש לאדם מוונות נתון צדקה ומצדק לעשות מוסן צדקה כדי שיפרנס אחרים משלו כיצד יעשה, נתחלה יפרנס את צדקו ואמו ואם היתור יפרנס את אחיו ואחיותיו ואם היתור יפרנס את בני משפחתו ואם היתור יפרנס את בני שכונתו וכו'. אולם מקרא דוחי אחיך עמך לא נשמע לכאורה שום רמז לדרשת רבינו יצרא"ה שרבינו צל לומר, שאם יש לו לאדם קרובים צדיקים ועניים וגם יש לו קרובים אפילו יותר קרובים אליו מהראשונים אלא שאינם כל כך טובים כהראשונים מוטב שיפרנס את הטובים שאינם כל כך קרובים אליו, ורבינו מסמך דרשתו לקרא דוחי אחיך עמך, כלומר שגושה מעשה עמך כדדרשינן צעלמל דוקא צעושה מעשה עמך. אלא דאכתי קשה לאם אין הקרובים עושים מעשה עמך למה נקט קרובים וקרובים אפילו קרובים שאינם עושים מעשה עמך ואחרים טובים שאינם קרוביו כלל, אחרים קודמין. ואפשר דרבינו לא מיירי כשהקרובים שאינם טובים הם רעים לגמרי, אלא שאינם טובים כהראשונים והם שכתב שאינם "כך" טובים, דאין הוזה לפרנסו, כעין שכתב הרמ"א ציד"ד סימן רנ"ד, דעברין לתיאזוב אין איסור דנדר אם רועים לפדותו אבל אין מוונות

סימן תת"ץ

וחי אחיך עמך משתייד רק בנוגע למזונות.

[א] וחי אחיך וכו'. כנראה דרבינו דריש וחי אחיך עמך, דלענין חיות דהיינו פרנסה, אחיך צריך להיות דרגא קדא עמך, כלומר, כשם שאיך קודמין לנשואת נת תצריך כן אחיך קודם לפרנסה לנשואת נת תצריך. ונאמת כן מסודר בקרא: כי תראה ערום וכסיתו, היינו דוחק העני, ומצדך אל תתעלם וכו', ינמות ס"ג, ע"ש צרש"י.

סימן תתצ"א

[א] חרילה לך וכו'. כלומר, דלקנן כדנות צעד עשיר אסור, וזה הלא יקנן כדנות צעד בתו שתהא עשירה.

(ב) פסחים קי"ב א'. תתצא. (א) ספרי ראה פיסקא קט"ו.

תתפח. (א) בבא מציעא ע"א א': עניין קודמים. תתפס. (א) עבודה זרה י"ז ב'. תתצ. (א) יבמות ס"ג א' ולפינו נחות וכן הוא בירושלמי קדושין פ"ד.

אלך מעיר אל עיר לקבץ הרבה כדי לתת לשמעון ליקח בתי ויהיו עשירים אמר לו [א] חלילה לך לגזול את חברות שהרי אמרה תורה (דברים טו ח) די מחפורו אשר יחסר לו (א) ולא לעשרו מוטב שתתן בתך ללוי שמעט יקח ממך ולא תגזול בני אדם: התצב. מו שיש לו נכסים הרבה הרבה ויש לו בנים ובנות עשירים ועניים יתן לעני יותר מלעשיר [א] לבתו עניה יותר מן העשיר וללומד תורה ירבה:

תתצב. אדם שיש לו בנים ועושה ואינם מקבלים תוכחתו לעסוק בתורה ובמעשים טובים מוטב שלא יפרנס אותם ויהיו טרודים ומעונים במלאכתם וישבו לדרך הטוב אבל אם רואה (א) שעל ידי שמונע מהם מזונות יבאו לתרבות רעה לאו כל כמינה:

תתצד. (א) מכל שבט נתקבצו לקבור (ב) שבט בשכם שנאמר (יהושע כד לב) ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם כדי שיהא [א] כפרה לאבותיהם שמכרוהו ומפני שכלכל יוסף את אחיו לפיכך ראוי על הבנים לכבד את מי שגמל חסד לאבותיו ולאמותיו שנאמר (משלי כז י) רעך רוע אביך אל תעזוב (ג) וידוד גמל חסד לרוע יהונתן.

תתצה. כתיב רעך רוע אביך אל תעזוב ורעה כח' אם פירנס אדם את אביך אל תעזוב ורעה כמו שאמר (מ"א ב ו) ולכני ברזילי הגלעדי תעשה חסד והיו באבלי שלחנך וגו' רעך רועה אביך ורעה כתיב כח' אם אדם שרעהו פירנס אביך אל תעזוב מלשלם לו גמול טוב לרועה וזן את אביך ואם אינו חי שלם לבניו (א) שהרי אמר דוד [א] מוטב לעבור על (דברים כג ז) לא תדרש שלמם וזבתם ואדרוש שלום חנון בן נחש שלא אחיה מכשילין לעתיד לבא ורעה רעה את אביך רועה אביך זהו זקנך ואם אביך שהם היו רועים ומפרנסים אביך (ב) ורעה קרי תפרנסה.

תתצו. אם באים שנים לפניך וחדיו שתתן להם צדקה ואתה יודע שאחד יש לו עול בית או זקן או חולה ואתה בא לתוסף לו אל תוסף לו בפני הכירו פן יחשוד אותך כי יאמר הוא מכבד את זה יותר ממני ועוד שמתבייש זה שנבזה בעיניו מזה.

תתצו. כשארם נותן מתנות [א] לא יטיל קנאות בין מקבלי מתנות אם רוצה לתת לאחד עשרים ולאחד עשרה ולאחד שלשים לא יתן לזה לפני זה הכירו וגם המקבלים לא יאמרו זה לזה מאחר שהנותן לא רצה לתת להם לזה בפני זה.

משנת אברהם

סימן תתצ"ב

להרבות בנחלה לאחד מבניו הוא בכלל עבורי אחסנתא.

[א] לבתו העניה וכו'. כנראה שהמדובר הוא לענין פרנסה ולא לענין נחלה, כדלמדין צ"ב קמ"א לענין הרווחה נתו עיפאל, פיר' רש"ס שאינה יכולה לחזור אחר מזונותי, אבל לענין נחלה בן עדיף, וכן מה שכתב רבינו: וללומד תורה ירצה, היינו נמי לענין הרווחה, כדליתא התם: ומהו לזון את הבנות וק"ו לבנים דעסקי בתורה, אבל לענין נחלה אין להרבות לאחד יותר מלשניו כדלמדין צ"ב קל"ג: לא תיהוו בני עזרי אהסנתא ואפילו מנרץ צ"ש לנרץ טעל וכ"ש מנרץ לנרתי, פיר' רש"ס, ואפילו להרבות לאחד ולמעט לאחד אסור ע"ש.

סימן תתצ"ד

[א] כפרה לאצנתא וכו'. כלומר, לקיים מצות השנת גניזה למקום שנגזב כדליתא צטוה י"ג: משם נצוהו ולשם נחזיר אצנתא, ועל ידי זה תהא כפרה לאצנתא.

סימן תתצ"ה

חיוב לגמול חסד לבני אומות העולם אם אבותיהם עשו טובה לישראל.

[א] מוטב לעבור וכו'. הגם דוד נענש על אשר דרש בשלום חן בן נחש, כדליתא צמוד"ר פרשת פנחס, אמר לו הקב"ה אתה תעבור על דברי אני כתנתי לא תדרוש וכו'.

תתצב (א) לכאורה סותר דבריו שכתב בס"י תתניו יעו"ש, אבל יש לחלק בין בנים לאחרים. תתצד. (א) סוטה י"ג ב' וברש"י שם ד"ה אמרו: בניו בעצמם הניחו שיתעסקו בו כל ישראל, וכן הוא במכילתא בשלח פרשה א'. (ב) צ"ל

ואתה עושה עמם גמילות חסד, סוף צל לידי ציון, וצל לידי תלמדה עם ד' לומות וכו', היינו משום דכתיב נופרש נקרא לא תדרוש שלומם, אבל צמקום שאין ליסור לדרוש שלומם שז"ש חיוב לדרוש שלומם שאצנתא עשו טובה לאצנתא כדכתיב רעך וגו'. ורבינו מציא ראי' וזה שיש חיוב של שלום גמול לבניו שזה הביאתו לדוד לחשוב שהוא חייב לדרוש בשלום אלו אפילו שנופרש צהם לא תדרוש וגו'.

סימן תתצ"ז

מעם למה נתן יוסף לבנימין שלש מאות כסף.

[א] לא יטול וכו'. צביל משקל שני סלעים מילת שהוסף יעקב ליוסף משאר אחיו כתגלגל הדבר וירדו אצנתא למצרים (מגילה ט"ז). ואין זה דוקא צביל הנוטיל קנאה צין הבנים דהא צב"ס שם מקשה גס על יוסף איך הוסיף לבנימין יותר משאר אחיו. והגם דקשה שם מה דמשני, רמז רמז לו שעתיד בן לצאת מומנו שיאל מלפני המלך צה' לבושי מלכות, דהא סוף כל סוף ה' מטיל קנאה, דהא רק יוסף ידע זה הרמז ואפשר דהאחים לא ידעו זה הרמז, אלא דאפשר דכוונת הש"ס היא, מדהוסיף לו רק שמונת יבניו האחים שזה צל לרמז על דבר מה, דאל"כ ה' לו לתת לו מתנות אחרות ולא דוקא שמונת. אלא דאכתי אין התירוץ של הגמ' מספיק על מה שנתן יוסף לבנימין שלש מאות כסף ולאחיו לא נתן כסף כלל. ורליתי דחידושי אגדות שהעיר צוה ותירץ דאין כאלן קנאה צוה שנתן לו כסף מכיון שהי' גס אחיו וזן האם, אלא דצנצנדים שהם מתנות גלויות שהעולם יתשנן שהוא מרצה להם שאלה על מכירתו ונגדים שהם דוגמת כמות פסים, ע"ש. ובשם הגה"ק מהסטרלוואל צ"ל שמעתי שאותם השלש מאות כסף ה' יוסף חייב ליתן לבנימין מניול על שגרם לו ציון צוה שמואל הגביע בלמתחתו, דקרו ל' גנבל צר גנבתא,

את יוסף בשכם. (ג) שמואל ב' ט' א'. תתצה. (א) מדבר רבה פכ"א ומדרש תנחומא אות כ"ה. (ב) ר"ל מה"א. דריש שהוא לשון נקבה ומוטב על אם האב.

תתצא. אם אדם בא לעיר שנותנים מעט לצדקה ואחר כך בא לעיר אחרת שנותנים הרבה לצדקה לא יאמר המקום יהיה בעירכם בעירכם נותנים הרבה ובעיר אחרת מעט מן ימעתו כד"א להדיוטים אבל לטובים רשאי לומר וכגון שהצדיקים לטובים נותנים אבל לרעים אם ימעתו לית לן כה אבל לטובים אומרים האמת שאם בא בעיר פלונית נותנים מעט לטובים הרי יאמרו הצדיקים כיון שאין להם נעזור להם ואם טובים הרבה בעיר יגידו לטובים האמת שאינם צריכים ואם מעט צריכים אם לא יגידו להם יתנו להם הרבה הרי המותר להם כאלו גזולים ואם נעשה אדם עני על ידי מעשיו הרעים או ששחק בקוביא והפסיד (א):

תתצא. ש"לח לחמך על פני המים (קהלת יא א) תקדים את עוברי הים כלחם וכמים שכרוב הימים תמצאנו כלומר אותם שהכינו והזמינו צידה לזמן פלוני נכוא למקום פלוני שנהיה שם ורוח סערה או שאר דברים עיכובם ורעבים וצמאים אותם תקדים כלחם וכמים ובמלכושים שתמכור וזהו (בראשית מט יג) וזולן לחוף ימים ישכון והוא לחוף אנית וירכתו על צידן שלח לחמך על פני המים ואשוי (א) תדיר היו עניים באים משם מפני שנסתחמו שדותיהם כי כרוב הימים תמצאנו שהיה עני בא אצלך כשנסתחפה שדהו ואמר שלח לחמך להם לאותם ואל תצריכם לבא אליך ואם סוחר אתה ומוכר להם תביא לאותם שעל פני המים ותמכור לעוברי ימים כי לפעמים אין לספינה רוח ואכלו לחמם כבר ולכך הזהיר ליושבים פמוך לים לעשות מצוה גדולה (ישעיה בא יד) לקראת צמא התיו מים וכן שלח לחמך על פני המים כי ברוך הימים (א) תמצאנה. בפרשת ויקרא (ב) [אין ג'] בעניין עולת הבקר וצאן ועוף ושלמים אין ג' לומר אין גמילות חסדים מצויים (ב) כמו כמת כי לגבי מנחה יש (ג) מנרשה כי (ד) באשתו של חוני המעגל מצונו שהעננים אצלה נתקברו קורם ובחטאת יש ג' כי בעולה אין גמילות חסדים שהרי עולה כולה כליל ובשלמים אין גמילות חסדים שהרי הבשר לבעלים אבל הטאת הבשר לכהנים ואין לבעלים כלום וכן למנחות לכך (ה) כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים.

תתק. (א) תרין תלמידים מן דר' חנינא הוו נפקין מקטוע קיסין חמתין חד איפטרונגולום אמר אילין תרין נפקין ולא חזרין מן נפקין פגע בהון חד סב אמר לון זכון עמי דאית לי תלתא יומין דלא טעימית כלום והוה עמהון חד עיגול קצין פלגא ויהבון ליה אבל רצלי עליהון אמר תתקיים לכון נפשכון בהדי יומא דקיימיתון נפשי בהדין יומא נפקין בשלם וחזרין בשלם וחזון תמן בני נשי כדשמעון קליה אמרין ליה ולא כן אמרת אילין תרין מי נפקון ולא חזרון אמר אי דחכי גברא רשקך דאיפטרונגולא דידיה שיקרין אפילו כן אזלין ופשפשוין ואשכחון חנינתא פלגא בהדא מובלא ופלגא בהדא מובלא אמרו ומה טיבון עבדתון יומא דין ותניין ליה עובדא אמר ומה ההוא גברא יכיל עבדי דאלההון דיהודאי מתפיסא בפלגות עיגול. ר' הונא מישתעי חד גיור הוה איפטרונגולום חד זמן אתא בעי מיופוק אמר כרון נפקין חזר ואמר כל ארבעית בהדא אומתא קדישתא לא למיפרוש מן אילין מיליא מסוק על שמיה דבריון קרוב למינכסא יהבון ליה (ב) אימרא ואכליה מאן גרים ליה דיפול בנין דהרהר מן גרים ליה דאישתוב מן בנין דאיתרחץ על בריה. אמר (ג) רבו לוי כל המנהש כופו לבא עליו שנאמר כי לא נחש כי לו נחש אמר רבי אחא אמר רבי זעירא כל מי שאינו מנחש מחיצתו לפניו ממלאכי השרת מה טעם שנאמר כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל בעת ואמר ליעקב וישראל מה פעל אל. אמר רבי ברכיה בשם רבי אבא בר כהנא עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות מחיצות של צדיקים לפניו ממלאכי השרת ומלאכים שואלים מה פעל אל מה חזרה לכן הקדוש ברוך הוא ער כאן בירושלמי (ד) הרי למדנו מי שהולך בדרך או למקום פכנה או למקום הוועד שיתן לעני לחם או שום דבר שהנאתו קרובה כזקן שאכל העיגול אבל אדם שיש לו בישת לקבל מאכל יתן לו מעות וזהו דרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד [א] שנהנה העני:

תתקא. אשרי משכיל אל דל (תהלים מא ב) אם ילדה אדם לעני מעות והמלוה יודע שהמלוה אין לו לפרוע והעני טוב שאם היה לו היה פורע ברצון ועתה אין לו אם [א] יראנו הולך (א) ילך הוא מצד אחר שלא יהא סבור עתה רוצה לשאל לו החוב ועוד יתבייש אע"פ שלא ישאל לו יאמר הלזה בלבו עתה יכול המלוה להשדני שאינו פורע לו ואין לי במה לפרוע:

משנת אברהם

סימן תת"ק

[א] שנהנה העני וכו'. עי' רש"י סוכה דף כ"ט (הנאצתי לעיל כמה פעמים) שמה שעני נהנה זה הוא הסקר, והכתיבה היא הצדקה.

סימן תתק"א

הגררה של איבור לא תהי' לו כנושה.

[א] יראנו הולך וכו'. לכאורה זו היא גמרה מפורשת בנ"מ ע"ה, מנין לנושה נהניו מנה ויודע שאין לו שאסור לעבור לפניו ת"ל לא תהי' לו כנושה ע"ש. ואפשר דמדינא אסור רק לעבור לפניו, כלומר, שאין המלוה רשאי לעבור לפני הלוה, שלא יהי' נראה נעימו כנושה זו ע"ש בנ"מ, הולס רצונו ומחזיר משום אשרי משכיל על דל, שאפילו המלוה עומד צוקו ורוואה שהלוה הולך ויפגש נה, שעל המלוה לסור ון הדרך לתקוס שלא יפגשוה הלוה.

כדליתא צמד"ר פל"ג. והמנהג ת"ס קונסין לותו בליטרל דהנהל ונותנין לותו להסת"ה ירושלמי צ"ק ח"ג, וליטרל הוא מנה כדליתא בנכורות ל' שהיא כ"ה סלעים, והתוס' שם כתבו צ"ס ר"ת דהנה שיה' צ"ג פעמים כשל משקל כסף, נחלל דכ"ה סלעים של זהב שוים צ"ג פעמים של כסף והיינו צדיק שלש מחלות כסף, ודפס"ת.

סימן תתצ"ט

אין בשלמים גמילת חסד לכהנים.

[א] תמצאנה וכו'. ל"ל תמצאנה.

[ב] אין ג' וכו'. פירושו, בכל הפרשה של עולת צקר, לאן ועופות וכן צפרשת השלמים לון שם לוח ג' המרעו לגמילות חסד, משום שאין חסד לכהנים צקרנות חלו שאין הכהנים נהנים מזה, הם דצשלמים ג"כ הכהנים מקבלים הזה ושוק, אפשר דלון זה גמילות חסד שהללוני שהטי צסמה זו לשם חולין ג"כ היו מקבלים הארוע והלחיים והקוצה.

תתצ. (א) חסד כאן ואילו יש להשלים עם מה שכתב רבנו כס"י תתני"ג. תתצט. (א) צ"ל מורדות ור"ל שדרים במקומות גמורים שהמים שותפים לשם. (ב) בבא קמא פ"ב א' שתיא משכמת ואופה כדי שתהא פת מצויה לעניים. (ג) ויקרא ב' ס"ז. (ד) תענית כ"ג ב' וצ"ל באשתו של אבא חליקה בר בריה דחוני המעגל. (ה) פסחים

נ"ס ב'. תתק. (א) ירושלמי שבת פ"ו ה"ט. (ב) לפנינו חמרא. (ג) נדרים ל"ב א' ולכנינו אמר רבי בירושלמי שם בשבת ר' לוי. (ד) שבת פ"ו ה"ט. תתקא. (א) בבא מציעא ע"ה ב' אסור לעבור לפניו.

תתקב. איש א' היה שבו בארץ מרחקים אמר בלבו איך אעמק שאשמור שבת ועשה עצמו שוטח והיו משחקים בו הקטנים והיו נותנים לו לחם ובשבת לא היה מצוי ברחוב אלא הולך בבית להתלוצץ ואחר ימים באו יחודים לאותו מקום עם שר אחר ושמע אותם שהיו מדברים בלשון הקדש ביקש מהם שיוציאוהו משם אמרו אל תדבר עמנו לשון הקדש פן יכירו בך שאתה יחודי ותשליך עלינו מיט לפני השר ותלוצץ בנו אמרו לשר בבקשה ממה תן בידינו אותו שוטח שנוציא אותו חוץ מן העיר ובידינו ננקום ממנו נתנחו בידם והם קשרוהו בזנב הסוס בבזיון והוציאו אותו מן העיר ואחר כך חקרו שהיה חכם בתורה ובקשו ממנו מחילה שבזוהו כי בשביל [א] שלא ידעו שהוא יחודי עשו אמר מחול אמרו לו כיון שהיינו [ב] יכולין לפדותך בממון ובזיונך והיינו תולשין בשערותיך כדי שלא ידעו שאתה יחודי צריכין אנו כפרה אמר להם עליכם נאמר (משלי כז ו) נאמנים פצעי אוהב [א] ואפילו אם [ג] הייתי אביכם לא הייתם צריכים כפרה כי יש לכם שכר גדול ואמרו לו אותו ממון שהיינו צריכין לפדותך ניתן לך ולא קיבל.

תתקנ. מועשה בדרם אחד שהיה הולך מעיר לעיר שיתנו לו כי עני היה והיה מלא תורה ומעשים טובים ולא רצה להגיד מי היה ולא היה מגלה כאילו יודע כלום והיו נותנים לו מעט לאחר שנתנו לו היה נושא ונותן בדברי תורה עם תלמידים חכמים של עיר ואחרי שראו שהיה מלא תורה היו באים להוסיף לו מתנה מרובה ולא רצה לקבל מהם כי אמר כבר נתת לי בתורת עני אבל מה שאתם חפצים לתת לי בשביל [א] התורה לא אקבל :

תתקד. יהללך זה ולא פירך אם בא לעיר שאין מזכירי' שהוא חכם אם ישתוק ולא ידבר בדברי תורה יתנו לו כמו לאחד מעמי הארץ הריקים ולא יתנו לו כי אם מעט [א] לא יוכל לדבר לבני העיר לומר אני אותו תלמיד מלך אלא ידבר עמהם דברי תורה וממילא ידעו מה שיש בו : ואם תלו בו מפלים הרבה ויודע שלא יועיל אם יגיד להם ולא יאמינו לו לא יגיד להם כי מה יועיל שיחטאו על ידו וכל דבר שממילא בדבר פיו נהנה חרי התירו כגון [ב] אם יורדין גשמים לא יוכל ליכנס בבית הכנסת מפני הגשמים להנצל מן הגשמים אלא אם כן ידבר בו עם אחד בדברי תורה וכן הכהנים היו עובדים [א] ונהנים מן האש אבל בשבת לא היו נותנים לכהנים ליקרב אצל המזבח אלא לוקנים חסידים שלא יגעו באש שלא לצורכי הזבח אלא להנאתם ולכך לא נאמר בפרשת (במדבר כח ט) וביום השבת שני כבשים לא השם ולא עשיית ולא הקרבה כי לא

משנת אברהם

סימן תתק"ב

[א] שלא ידעו וכו'. כלומר, נקשו ממנו מחילה והתנללו את עלמם כי מה שעשו לו בזיון זה ה' רק כדי שלא ידע שום איש שהוא יהודי.

פדיון שבויים ע"י צער דגופא.

[ב] יבול'ים לפדותך וכו'. יש לעיין גדיון זה, דמשמע מדברי רבינו א' דנמוקס שיס אפשרות לפדות את השבוי על ידי ממון ושלא לערו או צער ובחינם, דאין מחוייבים לפדות אותו בזמון אלא על ידי האמנעי של צער להשגוי דהא כך השיב אותו החכם "כי יש לכס שכר גדול", (ג) יש להסתפק נטעם הדבר, אם תשום דאין כאן חיוב כלל לפדותו בזמון נמוקס שיס ענה אחרת הנס שעל ידי כך נצטר צידים את הנפדה, או אפשר דזה דוקא נמוקס שהנפדה מוחל על צערו כענין האמור כאן.

והנה גדיון מחילה על הצער, סתמא דש"ס ז"ק ז"ג הוא דרנא מסיק דדוקא על ראשי אנרים אין אדם מוחל אצל צערו מוחל כשם שמוחל על ממונו, ואפילו לפי מה דאמרינן שם לעיל דא"ל רב אסי צר המחל לרנא וכי אדם מוחל על צערו ואינתיק רנא, משמע דהודה לו דאין אדם מוחל על צערו, וע"ש גשטמ"ק דהקשה א"כ איך מחלק רנא צוה עם ר' אושעיא, אצל כל זה מירי צמנערו על לא דבר, אצל ג"ד הלל הצער הוא לעונתו להצילו מידי סכנה צוה הכל מודים דאדם מוחל על צערו, ואפשר דגדיון זה נס על ראשי אנרים מוחל, ולא שייך צוה אפילו הטעם דפגם משפחה ודומה לרופא המנתח ראשי אנרים של החולה כדי להציל את נפשו. אלא דאכתי יש להסתפק גדלח מחל אם יש לפדותו בזמון או מחל אין כאן חיוב לפדותו בזמון מחל שיס ענה לפדותו על ידי צער דגופא. וכנראה מדברי רבינו אין כאן חיוב לפדותו בזמון אם אפשר להצילו ע"י צער דגופא כי הלל

כך אמר להם החכם, "כי יש לכס שכר גדול" וטעמו של דבר נלפע"ד, דהא דחייבין להרנות בזמון צפדיון שבוים משום דכולהו איתנהו נהו (ג"צ ח') וע' נתום' גיטין דף ק"ו, חולס כשם אופן להצילו על ידי צער דגופא, מחלח דהמון שיתנו לפדותו הוא להצילו מצער דגופא, ועל זה אין חיוב להרנות ממון להציל את הצירו מצער שאין צו סכנת נפש.

חוב לפדות את אביו בממון הרבה שלא ע"י צער דגופא של אביו.

[ג] הייתי אביכם וכו'. דברים אלו צריכים ציבור, ומה שהראה צמח"ק לפנהרין פ"ד צמנל צלציו לצורך רפואה אין לו גד השתוות, דהא מתקצר דגס התם חייב הנן לפזר כל ממונו אם אפשר לעשות הרפואה לצציו שלא צנער, דהא על ל"ת חייב לפזר כל ממונו, והכא היתה ענה להצילו ע"י ממון וצדאי כשצציו צשני חייב לפזר כל ממונו להצילו שלא ע"י צער דגופא שינער הנן צעמנו את אציו. לכן נראה שכוונת רבינו היא לומר, ואפילו אם הייתי אביכם, כלומר, ואחס לא הייתם יודעים שאני צשני אלא תחסנו עלי שאני איש אחר והייתם מנערים אותי צנער דגופא כדי להצילני לא הייתם צריכים כפרה לאחר שיוודע לכס שאת אביכם ציערתם כי כוונתכם מיד היתה לטובה, והחסם אמר להם זאת צכדי לנחמם על שהצטערו על אשר ציערו אותו כדי להצילו ולא היו יודעים שהוא ת"ס. אצל צלמח צלציהם לו היו יודעים מתחילה שהוא אביהם היו מחוייבים לפזר כל ממונם לפדותו מצלי לצער.

סימן תתק"ד

הקרבת תמידין ומוספין בשבת הותרה ולא הותרה.

[א] ונהגים מן וכו'. רבינו מחלק צין כהנים שנהגים מן האור של המנצח צשעת העבודה שמותר דהוי לא אפשר ולא קא מיוכוון דהכל מודים דשרי (פסחים כ"ה:), וכהנים

תתקד. (א) יעוין דברים ס"ב א : באתרא דלא ידעני ליה שרי ליה למימר צורבא מרבנן אנה ואולי יש לחלק דהתם מיירי לענין שיתעסקו בדניי תחלה אבל לקבל נדבות בצד תורתו אינו רשא. (ב) מגילה כ"ה ב.

תתקב. (א) כעין ראיה לדברי רבנו מזה שכתב הרמ"א ביו"ד סי' רמ"א סי' ג' בשם הרמב"ם והטור וז"ל : במה דברים אמורים בביש שם אחר לעשות אבל אם אין שם אחר לעשות והוא מצטער הרי הוא מקויו ותחתיו לו כפי מה שירשהו לעשות יעו"ש ובסנהדרין פ"ד ב. תתקג. (א) יעוין דברי הרמב"ם בפירושו לאבות פ"ד מ"ו.

מאמינים אלא למוחזקים חסידים אבל בחול הקב"ה יודע מי מתקרב אצל האש להנאתו ואף בחול [ב] לא היו מחפזין ציריהן ואחוריהן כנגד האש שעל המזבח לחמם גופם.

משנת אברהם

חום של הקדש, צל ושלחבת, לענין מעילה.

[ב] לא היו וכו'. והא דלא אמרינן כאן לא ניתנה תורה למלאכי השרת כעין דאמרינן בכתובות כהונה שלא נלו, דלכך הוקדשו מתחלה ליהנות בהן, שלא נתנה תורה למלאכי השרת שיהיו הכהנים זרעין להפשיטן בגמר עבודתן ולא יהיו עליהם אחר העבודה כהרף עין (קידושין כ"ד), דהיינו דוקא לענין שוגג, כלומר, דאין מעילה בשגגתן אצל צמודי זודאי אסור. ועוד דהיינו דוקא בקדשי נדק הנית כגון התם, עי' תוס' סם ד"ה בכתנות, אצל לא בקדשי מוצח כגון הכא. ויש לעיין אס בזהו של המוצח יש דין מעילה דהא קיי"ל דכל דבר שנעשה מצותו אין מועלין בו, והחוס הוא פועל יוצא מדבר שנעשה בו מצותו כבר, ונפרט לפי מה שכתבו התוס' ישנים ציומא נ"ט דהטעם הוא משום דילפינן מחטאות המתות שאין מועלין בהם כיון דאין ראוים עוד למנוה, כן ממי כל דבר שאינו ראוי עוד למנוה כגון שנעשה מצותו אין מועלין בהן, וכן משמע מרש"י סוכה מט: ירדו לשיתין, ע"ש. א"כ החוס היוצא מהמדרה אינו ראוי לשום דבר מנוה, והוא צא מדבר שנעשה בו מצותו. ואינו דומה למתחמם בגזי עולה שמעל (פסחים ל"ג), דבגזי עולה עדיין לא נעשה מצותו, כלומר, ראוים הם להקדש לכל דבר. וגם אם יש להסתפק אם הטומא ידיו בגזי עולה צמקום שהגזי מונחת אס מעל, דרש"י אם צמקום הוסיף דג"ה תאמר, כגון היו כאן גזי חולין וגזי עולה ונתכוון, "ליטול" של חולין והלכה ידו על של עולה. ולא כתב ונתכוון להטמין ידו בשל גזי עולה.

והגם דלפי הסגרא של התו"י הג"ל דדבר שאינו ראוי למנוה הוא בכלל דבר שנעשה מצותו ואין מועלין בו תקשי א"כ צמקום כ"ו דמקשה מהא דר' יוחנן בן זכאי שה' יושב צללו של היכל ודורש כל היום כולו, והא הכא דלא אפשר ומיכוון ושרי, ומשני, שאני היכל דלתוכו עשוי. ומה קושית הלל הגל היוצא מכותלי ההיכל אינם ראוים לשום מנוה, ומה איסור יש בזה, והתם אין לומר דהוי רק איסור ולא מעילה, דהא בקידושין כ"ד מקשה והא חומת העיר ומגדלותיה וכו', פירש"י ואמאי מועלין בהן נימא לא נתנו שגגות אותן מעות למעילה מאחר שעומדין לחומת העיר שלא נתנה תורה למלאכי השרת שיהיו זרעים מליהנות מן החומה ליבצ צללה ועליה וכו' משמע דמה שנהנה מללה קשיב נהנה מן ההקדש דאל"כ מה מקשה אמאי מועלין בגזי השלכה וכו' הלא שירי הלשכה ראוי למנוה מה שאין כן כל החומה. ובהשקפה ראשונה עלה נדעתי לומר דרש"י נשמר מזה והוסיף: מליהנות מן החומה ליבצ צללה, "ועליה", כלומר, דוקא כשהנהנה מן החומה עומה, אצל א"כ לתם הוסיף ניב, "צללה" ונפרט מהא דר' יוחנן בן זכאי משמע מפורש דיש צלל משום מעילה. ונפרט קשה לפי מה שכתבו בתוס' ונעילה י"א ד"ה תורים, דמטאות המתות אין מעילה אפילו מדברגן ע"ש.

וצריך לומר דכל עוד שהגוף של הדבר ראוי להקדש הגם דהנאה שהאדם נהנה הוא הבא מן הגוף של הדבר והוא אינו ראוי למנוה, לכל זאת יש בו מעילה, דלא דמי לחטאות המתות, דעלם הגופות אינן ראוים למנוה, לכן החוס של האש, מכיון שהאש עמנו נכרך למנוה הגם שאין החוס ראוי למנוה יש בו משום מעילה, וכן כל ההיכל והחומות, מכיון שהחומות נכרות להקדש גם צלל שאינו ראוי לשום

המתקדשים אצל האש להנאתם אסור, כבסוף הסימן, דזה היו אפשר וקא מיכוון דהכל מודים דאסור, אצל מה שמחלק רבינו זין איסור שנת לאיסור הנאה מן המקדש, דבשנת לא היו מניחים לעשות העבודה אלא לכהנים מוחזקים לחסידים מחשש שמא יגעו בלאש שלא לצורך עבודה, כלומר ויחללו את השנת בהעברה או בכנוי, ובחול לא היו מדקדקים אלא האמינו לכל כהן שלא יתקרב להנאתו, נריך זיאור, דמאי שנא זין איסור שנת לאיסור הנאה דהקדש, ולדרבה שנת דעונשו חמור לא התי להולכי צי' כדאיתא בריש גי'ה, ומה רא' מציא רבינו מרלא כתיב לא השם ולא הקרבה וכו' נפרשת וניום השנת שני כבשים, הלא כל הקרנות לצור שזמנם קבוע דוחין את השנת ושם כתיב הקרבה ועשייה.

ואורי יש לומר משום דהקרנות של שנת יש תמידין ומוספין ויש קרנות לצור שזמנם קבוע, ורש"י צעירובין ק"ג. ד"ה הלכה כר' יהודה צמנרר, כתב צה"ד: ומלאכה דאורייתא לא הותרה במקדש חוץ מהקרבת תמידין ומוספין וקרנות הצנור שדוחין את השנת ומגזית הכתוב, עכ"ל. והקשה מרן ז"ל צה"כ דקא פתח בהותרה וסיים בהודעה. ומפרש הוא ז"ל שכוונת רש"י היא, לא "הותרה" במקדש חוץ מהקרבת תמידין ומוספין, כלומר, תמידין ומוספין שהם קרנות של שנת אינם נתורת דהוי' אלא הותרה, דהא הקרנות הללו מומנות השנת הן, וכשם שצוית תורה לשנות ומלאכה ציום השנת כך צוית להקריב את הקרנות הללו, ולא שייך לומר צה שם דוחין את השנת, אלא שהותרה כאילו היום לא ה' שנת כלל, כי איסור שנת לא חל כלל על הקרבת קרנות אלו עד שגרך לומר הודעה השנת, אצל קרנות לצור, כלומר, אלו שאינם צאים דוקא ציום השנת, דהא כל קרנות הצנור אינם צאים תמיד דוקא בשנת, כי לפעמים יוב הקרבתם אינו חל בשנת, אותם הקרנות, "דוחין" את השנת כלומר צאים חל יום הקרבתם בשנת או הן דוחין את השנת ולא שהשנת הותרה אללם. ועי' במשנת אברהם ת"א דף נ"ה: ומעתה מסתברים דברי רבינו דגזי קרנות של יום השנת היו זמנים שתיעשה העבודה דוקא על ידי כהנים מוחזקים לחסידים וזמנים ציות, כי לא רצו לסמוך עמנם על פתם כהנים כי תשאו שמוא יעשו צמנרם והואיל שהשנת הותרה אצל הקרנות הללו והיו כאילו היום חול מותר להם לתקן את האש אפילו שלא לצורך הקרנות, זה צודאי אסור, דכל מה שהותר לא הותר אלא לצורך הקרנות, ודמי למנבל לחולה בשנת ועל ידו כך יאמר הואיל והותר לנבל צעד ההולה היום מותר לנבל גם לעמנו, אלא דקששו שמה כהנים שאינם מוחזקים יצואו לכלל טעות ויסברו שאין צה איסור כלל, אצל בחול לא תשאו שמוא יתקדשו הכהנים אל האש להנאתם שלא לצורך העבודה, כי אין כאן צמה לטעות ולומר שאין צה איסור, ולא נחשדו אום כהנים שיתקדשו להנאתם ויאמרו שללוצר עבודה הם מתקדשים, כי הקב"ה יודע מי מתקרב אצל האש" כלומר, ואין להם מקום להורות היתר לכן לא תשאו לשום כהן, ומונילא לא קשה מה שדקדקתי בדברי רבינו שזמנא מהכתוב של וניום השנת דוקא, דבשאר קרנות לצור שזמנם קבוע שדוחין שנת ולא שהשנת הותרה אללם כנ"ל צמם הא"ג, לא ה' כל השא אפילו פתם כהנים היו עונדים כי אין צה מקום לטעות כלל, משום שהקרנות הללו לא הותרה שנת אללם אלא דהוי' צלל.

תתקן. מי שמתפרנס מן הצדקה [א] אסור ליהנות מפני שהוא כאוכל את הצדקה. הנהנה מן הצדקה שנתנה לו בשביל שהוא עוסק בתורה ובמצוות ובמעשים טובים לא יחנה מאשר נתנו לו אלא למי שהוא טוב ועוסק בתורה ובמצוות ובמעשים טובים כמוהו ועני כמוהו ואם אמרו לו על מנת כן אנו נותנים לך שלא תתן לשום אדם אפילו לטוב ממנו אינו נותן ואינו צריך לומר לגרוע ממנו:

תתקן. אמר (א) רבי אליעזר בן יעקב אין ראוי להמנות גבאי מן הצדקה אלא אם הוא כרבי חנינא בן תרדיון: תתקן. אם אדם עני הוא ושפתו אע"פ שהוא טוב וצדיק לא יתכן שיהא גבאי כששכח כמה יסרע (א) ולא יקבל פקדונות אפילו מן הטובים פן ישכח:

תתקן. והייתם נקיים מה' ומישראל (במרבוי לב נב) ולא מכל ישראל פעמים שהגבאי נותן לבני טובים שאין יודע אלא שנים או שלשה מהשובי העיר שאם ידעו האחרים היה זה המקבל מתבויש כי בשיכעמו היו מלבינים לו פניו והיה הגבאי נותן על פי שנים או שלשה טובי העיר לעניים טובים ושאר הקהל תמהו' אנה באה הצדקה כך מהרה ולגבאי יש כוש מוטב לגבאי שילבינו פניו ואל יתבויש העני שאם ייגד הגבאי יגרום שיתבויש העני המקבל:

תתקן. אם הגבאי שומע מהנבלים שאומרים לו שחושדים אותו כיון שהטובים אינם חושדים אותו אל יקפיד על דבריהם שנאמר כי נבל נבלה ויבר ואין לצדיק לשום על לבו אבל אם רבים הם שמרברים אין אנו חפצים כך יאמר בפני הטובים כיון שהרבים מתרעמים תבחרו איש שיהא כהפצם: אם טובים אומרים כמו כן יאמרו לאחר אל יקפיד ואם יש אחר שמקובל לטובים (א) ולאותם ימנע ויעזוב לאותו גבאות וכן פרנסות וכן הכל כשנשמעין לאחר יותר ממנו.

תתקן. גבאי' של צדקה שהנבלים חושדים אותו שהוא גונב או שנותן למי שהוא חפץ אל ישים אל לבו ואל ימנע בשבילים (א) ואף למשה רבינו היו חושדים אותו ואם יראי שמים שם יאמר להם אל תפסידו לצדקה יהיה אחד מכם גבאי כי שונאים אותי ואינם נותנים לי אבל לכם שמה יתנו ואם אין שם שירצה לקבל פרס של צדקה אבל יש שם שבועיני וראי שמים חשודים אל יאמר לו יהא גבאי ואל יאמר אינו רוצה להיות גבאי כי אז נאמר (ב) במקום שאין אנשים השתדל להיות איש שאם יהיה ביד אותו שאינו הגון (ג) פן ייגד וכתוב (תהלים מא ב) אשרי משכיל אל דל שלא יתבויש.

תתקן. יש מזכה ואין לו שכר כגון שיש לו ממון וקצבו לעניים כך וכך והוא איש זרוע ואומר אתה פלוני תן כך ואתה כך כדי לחקל מעליו וזהו שאמרו (א) יתנו אחרים והוא לא יתן עינו רעה בשלם אבל (ב) גדול המעשה יותר מן העושה [א] כשהוא מקדים כגון שהוא גורם ששמו חרם לתת פשוט מן הליטרא לצורך צדקה ואחרים נותנים גם הוא יתן.

תתקן. גדול המעשה יותר מן העושה דוקא אם מעשה העשירים לתת לצדיק עני וכשאר אחרים נותנים לו כמה יהיה ומו יתן לו אלא שזה גורם שנותנים לו אבל אם מעשה את מי שאינו יכול להתפרנס הרי הוא כאילו גזלן ועוד אפילו אם מעשה את העשיר לתת לצדיק העני ואחרים מספיקים צרכי העני הצדיק חטא שירחוק אותו שחיה לו לעזור לאותו שאין אחר עוזר לו ואם שנים באים ושניהם צריכים וצדיקים לאחד יש לו מסייעים בעירו ולאחד אין מסייעים אם ירחוק את בני עירו לתת לאותו שיספיקו לו בעירו מוזנותיו או קרוביו מספיקין לו מוזנותיו אחר כך יאמרו כבר דחת אתנו לתת לזה כבר לא נוכל לתת אף לזה נמצא שגזל את שאין לו.

משנת אברהם

דברים שינסם בכלל פרנסה כדליתא צכתונות שיש מזון ויש פרנסה, אין להעני לקנות דבר מזון מפני שהוא כחובל את הצדקה, ולו ניתן שלא לחכילה, ואסור לו לשנות דכל המעניר על דעת של געל הצית נקרא גזלן (ג"ק ע"ח), ועל ידי כך יש הסגך לסימן זה מה שכתוב צסוף הסיון: ולא אמרו לו על מנת כן וכו'.

סימן תתקי"א

המעשה שכרו גדול מהעושה.

[א] כשהוא מקדים וכו'. פירוש לו גדול המעשה יותר מן העושה, משום שהעושה לא עשה אלא על ידי קצת כפייה והמעשה נתן מרצונו הטוב, כך פירש הרמב"ם כי רמ"ז. וקשה ח"כ למה לו משום הגדול המעשה יותר מן העושה, אפילו אינו מעשהו אלא נותן סתם מרצונו גדולו שהוא גדול מונו שנותן על ידי כפייה, ועי' בט"ז שם. אולם נראה דרבינו מפרש מעשה שלא על ידי כפייה, אלא שהוא נותן הרגשון ועל ידי כן הוא גורם שגם אחרים עושים כמותו ונותנים וצפרט אם הנותן הרגשון אינו כל כך עשיר ונותן ונתנה הגונה, אחרים שגם עשירים לא יתנו פחות ממנו, וכנעין זה אמרו גדול המעשה יותר מן העושה ולא הוא עני ואין לו ומעשה את אחרים, כתב הטור שם: „שכרו גדול כשכר

דבר יש בו מעילה, דלזלין צתר הגוף והעלם ולא מן המסתעף מונו, ולא היו בכלל דבר שגשש מלתו. והוגמת סגרא זו איתא בערכין כ"א, והמשכיר בית למכירו והקדישו אחר כך מעל השוכר הדר זה, הגם דנהגלת הדירה עלמה אין כאלו מעילה דהא הוא שכר את הדירה קודם שהצית נעשה הקדש, אלא משום דגוף הצית הוא של הקדש הרי הוא מעל גם בהגלה של היתר היוולת מעלם הצית.

ואין להקשות לפי הספר הכ"ל ח"כ אחי אמרינן נמשנה דבינה ל"ט, דנחלת של הקדש מועלין זה ושלחנת לא נהנין ולא מועלין, הא השלחנת קשורה נחלת ואף שאין דין מעילה משום השלחנת, צריך להיות זה מעילה מדאורייתא משום השלחנת שהוא גוף של הקדש ככ"ל, דשאינו שלחנת דלית זה משא (רש"י שם), והגם דהוה מונו לית צי' משא, צ"ל דיש חילוק בין חוס שהוא הנחת הגוף לשלחנת שאינו הנחת הגוף. ועוד אפשר דרבינו סובר דיש צחוס איסור דרבנן כמו בשלחנת.

סימן תתקי"ה

אסור לעני לשנות מפרנסה למוזנות בצדקה שמקב"ל.

[א] אסור ליהנות וכו'. אפשר דהכוונה היא, מי שמתפרנס כלומר, אם נתנו לעני לא על המוזנות אלא שאר

תתקן. (א) אולי כונתו שאסור לו להתנאות במלבושים נאים כי מכלה הוא את הצדקה. תתקן. (א) עבודה זרה י"ז ב'. תתקן. (א) יבמות ק"ט א': והתרחק משלשה דברים מן המיאון ומן הפקדונות ומן הערבונות. תתקן. (א) ר"ל לאותם שאינם חפצים שיהיה גבאי. תתקן. (א) ירושלמי שקלים פ"ה ה"ג. (ב) אבות פ"ב מ"ה. (ג) ר"ל שמה ייגד למי נתן צדקה ויתבויש העני.

תתקינו. אשרי משכיל אל דל (תהלים מא ב) אם תראה אדם חשוב ואדם שאינו חשוב הולכים ובאים לעיר ונותנים לשאינו הגון יותר מאשר נותנים להגון גרם זה שלא יהיה זכות לקהל כל כך שמומינים להם מן השמים מי שאינו הגון לתת יותר וימקטו לטוב ועוד גורם שזה אבותיו או אמותיו היה בידם עושר ובשביל להתגאות נתנו למי שאינו הגון כדי לשבחם ובשחיו באין לו קרוביו או טובים שלא ישבחוהו היה ממקט לתת להם לפיכך מרדו לו מדה במדה שעל אחרים מרחמים יותר מעליו ומקל ורעו שנ' (שם קט ב) אל יהי חונן ליתומיו:

תתקיד. התורה נתנה כנגד העית בני אדם אמרה לעשיר ולעני לתת מעשרות ותרומות ומתנות כהונה אם יש עני בישראל וכחן עשיר איך יתכן שהעני יתן לעשיר אלא התורה צותה לכל עני ועשיר כדי שלא יאמר העשיר עני אני ואיך אתן לכהן עשיר ואפילו לכהן עני יאמרו אתה עשיר לכך לא חלק הכתוב: וכן כשצריכים הקהל לתת צדקה אף על פי שיש עניים בעיר שמתפרנסים בצמצום נותנין חרם לתת מן הילט' כך וכך אף על פי שזה אינו נכון להיות נותן לעני לצורך העני ופעמים שעני הנותן יותר עני מן המקבל אלא מפני הרעים שאם לא יכנס זה באותו חרם גם רבים לא יכנסו ונמצאו רבים עניים וכל ענין הקהל מבוטלים לכך מוטב שיתנו גם הם ויכנסו עמהם כחרם (א) אבל אם היו הרעים נשמעים לטובים לא היו דוחקים אותם עניים: והטובים יחזירו להם לעניים כל מה שיתנו בסתר שלא ידעו בו הרעים (ב) ואם תאמר והלא צורך עניים הוא כלומר לא יתנו להם אלא כאחת מאותם עניים שמקבצים להם:

תתקמו. הנה אמרו (א) אם תשמישו בכלי זהב אין דוחקין אותו למכור ולהשתמש בכלי כסף (ב) ולמאן דאמר ישתמש בכלי כסף כל זה באותן הימים שהיו נשמעים לצדיקים שהיו יכולין לדחוק את העשירים שיתנו אבל בזמן הזה שיר העשירים תקיפה ואין נשמעים לטובים אלא רק לתקנתם ודוחקים אף אותם שאין יכולים להתפרנס לתת איך יתכן שזה העני נתן ויפרנסו את אותם שיכולים למכור את כלי תשמישם ולהתפרנס איך יפרנסום מאותם מקעות שנתנו אותם שאינם יכולים להתפרנס ואין כלי תשמישם יקר ואם תאמר (ג) מהילל הזקן [א] שאני הילל שעשה עמו חסידות שרץ לסניו. תתקין. בתיב (משלי כה יד) נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלל במתת שקר (א) בשביל עון פוסקי צדקה ברבים ואין נותנין ולפיכך במקום שרבים יש שמשקרים מוטב שינדרו לתת [א] בסתם כדי שלא יחטאו ולכן נקראו הנשמים צדק (ישעיה מה ח) ושחקים יזלו צדק שעל ידי צדקה נשמים יורדים ופוסקים (ב) ולכך כחושענא רבה היו מביאים כל נדריהם כי פעמים יום שמיני [ב] כשבת ואז מי שלא קיים את נדרו עובר בכל תאחר ולכן כל תיבות שבפסוק ממי' (במדרש כט לג) ומנחה' ונסכיה' לפרי'ם לאיל'ם ולכבשי'ם במספר'ם כמשפט'ם סופם כנגד ז' גשמים (ג) מו' רקיעים ואומרים הרי קיימנו נדרינו ואתה אל תעצר הגשמים ותן מטר ולמה בעון נדרים גשמים נעצרים לפי שכתוב (דברים יא יד) ונתתי מטר ארצכם בעתו ואם אתם מאחרים את הנדרים גם אני לא אתן בעתו את הגשם ולא יהיה לכם במה לקיים את הנדר וגם לצורכיכם גזלתם וקובעים אתם אותי ונערתי בזרע.

משנת אברהם

אולם הגוונים ז"ל כתבו, הונא בשמו"ק שם כתובות ס"ז, דכל הני מעשיות דענין ענין טוניס מירי דוקא עניי שאינו מפורסם נעניות, שעוין לו כבוד שלו כדי שלא יתפרסם שהוא עני, חזל עני שנתפרסם אין לו חזל כאלה מעניי ישראל, עיון שם.

סימן תתק"ו

דבר שבועת כ"ג בערב יו"כ, שתיקה כהוראה בנדרים.

[א] בסתם כדי וכו'. כלומר, והגם שאין הנדר מוגיל בשפתיו חלל שהנציח אומר שזה האיש העומד חללו נודר כך וכך, לכל זאת הוי נדר גמור מפני שהנודר עונה אמן או דבר שענינו קבלת דברים, כביו"ד סי' ר"ט, חזל כשאינו מוכיר הסכום ואינו מושג נצלו לתת, אין כלן איסור של עון נדרים. ואם חשג נצלו ליתן נצעה שזה העומד חללו אומר שהנודר יתן והוא עונה אמן נודלי שחייב ליתן כמו שהשג, ואפילו לא ענה אמן חלל עומד ושוקת, כתב הריטב"א בשנועות ל"ו: שם הראש"ד דאף בשנועות נטוי חס עמד ושקת הוי כחושבנע מעמנו. ובספר אמת דקד מהנה"ק מלונצבוטען יו"ד סי' קפ"ו מניח ראי' לזה ממשנה דיומא י"ח, שהשגיעו את הכהן שלא ישנה דבר מכל מה שאמרו לו, ולא הזכר שם שהכהן ה' עונה אמן או כן אעשה, ע"ש. והגם דמשג אין כל כך ראי' דהרי רק על דעת כן שקבל את

הנותן. ולהל"ל יונח שאם חזירו נותן על ידי שהקדים הוא אז שכרו יותר גדול מחזירו, משום שיש לו זכות מה שנתן נעמנו וזכות שגרם לחזירו שיתן, חזל כשאינו נותן נעמנו ופני שאין לו, אז שכרו כשכר חזירו שנתן על ידי השתדלותו. ובזה יונח למה אמרו נלדקה דהמעשה יש לו יותר שר מהעושה ונשאר מלות אמרינו: כל המעשה את חזירו לדבר מנוה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו (סנהדרין ל"ט), דהתם לא מירי שמעשהו לעשות המנוה על ידי שהקדים הוא לעשות המנוה, חלל דמעשהו נדרך כפייה קתה, דלזו אין לו להמעשה יותר שר מאשר להעושה.

סימן תתקט"ו

עני בן טובים המפורסם לעני דינו כשאר עניים.

[א] שאני הילל וכו'. כפי הנראה רבינו שחלל למה לקח הילל עבד לרוך לפני עני בן טובים הא הילל נעמנו ה' עני, דאין לוותר שהילל עשה זאת צהיתו כבר נשאו ועשיר, דלזו לא ה' מותר לו לזלל נצבד הנכר שהוא הנשיא שלהם, ולזה משני שאני הילל דמיתת חסידות עשה, דלז"כ למה רן נעמנו לפני העני בן טובים כשלא מלא עבד לקנות, דזה ודאי אינו משורת הדין, דלדקה הוי רק ליתן נמוני חזל להתננות נעמנו ונפרט לת"ה ולרוך כעבד לפני עני בן טובים אינו כלל נגדר דקה, חלל שאני הילל דהמזויר על עמנו הרבה יותר משורת הדין.

התקיד (א) ר"ל שאם אותם היודעים דבר זה שזה הוא עני ומתפרנס בצמצום דבריהם יהיו נשמעים לטובים אם יודיעו להם הטובים ולא יהיו דוחקים. (ב) צ"ל ואל תאמר ור"ל שלא נאמר שנתן להעניים כפי שנותנין לכל עני, לא כן אלא יחזירו להעניים כל מה שנתנו. תתקטו. (א) כתובות ס"ח א'. (ב) חמש תבות אלו יש למחוק כי לא מצינו סלוגתא בזה יעוין כתובות ס"ח א' וחוספתא פאה פ"ה ויעוין יו"ד סי' רי"ג ס"ב שגם המחבר סבירא ליה שעשיו

נשתנה הדין מכפי שהיה בזמן התלמוד. (א) כתובות ס"ו ב'. תתקיו. (א) תענית ח' ב'. (ב) כן כתב הרמב"ם ויעוין פסקתא דרב כהנא פוסקא ביום השמיני עצרת: אהה נותן להם ימים טובים כו' ומרבים בתפלות ומרבים במוספים ומרבים בקרבנות לפיכך צריך הכתוב לומר ביום השמיני עצרת תהיה לכם. ואפשר שהיו מרבין בשמחה מפני חתימת הדין ויעוין לקמן סימן תתשס"ד. (א) תגייה י"ב ב' ויעוין שם: מכיון שבו אוצרות שלג ותוסי שם.

לומר דנדינו של הרמז"ס ה"ל היינו דוקא כשהזכיר סך נשעת הנדר ואח"כ שכת כמה הזכיר אצל נז"ד לא עלה על דעתו נשעת הנדר שום סכום, ולכאורה נז"ד מנרע גרע דהתם כיון שהזכיר את הסך יכול לשער אח"כ דלסכום גדול מאלד לא התכוון, דלמלי כן ה' זוכר, דאורחא דמילתא הוא כשאלם נודר סכום גדול הוא זוכר ורק נסך קטן שאין לו חשיבות מתרמי דשוכת, אצל כשלא הוילא נשפתיו ולא חש נדעתו נשעת מעשה כמה רצונו ליתן אלא אומר סתם, או אומרים נשמו והוא מסכים, שיתן לזקה יש לומר דכוונתו למתנה מרובה. אולם נראה דטעמו של רצונו ז"ל הוא דקיל בזה שלא הזכיר את הסך משום דנמנחות ק": דנסתם אזלינן נתר הפסות הרי עלי עשרונות יניא שנים, ועי' נתוס' מנחות ק"ז ד"ה ודילמא, לכן קיל דכל מה שיתן אפילו סך הכי פחות כבר ינא ידי נדרו.

ואורי יש לומר דשיטת רצונו היא דאין איסור כל יתל דברו בזה שאינו מוילא מתוך פיו את הסך, דאפילו נאמר דהסכמתו על ידי שתיקתו הוי כהודאתו וחיבי לקיים אצל לענין כל יתל. הלא כתיב כל יתל דברו, וכאן אין שום דבור, כלומר, אין דבור אשר יצטר כמה נדר שיהי' נצל יתל, ואפשר דמשום זה כתב רצונו דהוי קיל.

אם יש בר יתל על הסכמה שבלב.

וגראה דנדר זה אם איסור כל יתל דוקא כשהוילא מתוך פיו או אולי יש כל יתל אפילו כשלא הוילא מתוך פיו תלוי בפלוגתת הרמז"ס והר"ן ז"ל בנדרים ט"ו. גבי שאת נהנית לי עד הפסקה אם תלכי לבית חניך עד החג, א"ר אצא הלכה לפני הפסקה אסורה ולוקה. וכתב הר"ן ז"ל ס': כלומר לוקה הוא אצל הוא אינו לוקה שהרי לא עשה שום איסור אלא שהדירה. אצל הרמז"ס ז"ל כתב לוקה הוא שהדירה אם ההנה איתה אצל היא אינה לוקה דכיון דלא נדרה כלל לא שייך בה לא יתל דברו, וליתא דודאי הוא אינו לוקה מדאמרינן צפרק אין צין המודר גבי כשי מעילה בקונמות, א"ל רב אחא צרי' דרב איקא לרב אשי כשרי עליך ונתנה לו נמתנה מי מעל, למעול נתון הא לא חסירה עלי', אלתא אין האומר עובר כלל, כלומר, על כל יתל, אצל ודאי דעבר על לפני עור, והמודר נמי עבר דאע"ג דכתיב לא יתל דברו, לא יתל אדבר קאמר, ורש"י לדבר מדאמרינן נגדה מ"ו לפי שמינו שהשוה הכתוב את הקטן לגדול לזדון שזועה לאיסור וכל יתל, ומפרש התם לאיסור כל יתל קאמר, וכגון שהקדישו הוא ואכלו אחרים שהאחרים לוקין עכ"ל, הרי מפורש שלפני הרמז"ס והר"ן ז"ל אם כל יתל הוא דוקא כשהוילא מפיו או אפילו כשלא הוילא צפוי אלא שנאסר דברו, וכן נמי נז"ד שיש עליו חוב לקיים הנדר שנצטו אלא שלא הוילא נשפתיו.

אולם עיקרם של דברים נראה דמה שכתב רצונו דיותר קיל שאל יוילא הנודר נשפתיו, הוא משום דהרא"ש כתב בשם הרמז"ן ז"ל, הוצלו דבריו נט"ו יו"ד סימן ר"רנ"ו ונש"ך יו"ד ס' רל"ב-ל"ד, דכלל הוא דדיני נדרים דכל שפיו מכתיב את מחשבתו ממש, אזלינן נתר פיו ע"ש. א"כ אם קושט נצטו שלא יתן מה שגודר צפוי היינו ליתן ואית צי' כל יתל, אצל מנר הסנרף נראה דהיינו דוקא כשמוילא צפוי ממש, אצל כשאלו נאים לחייבו מכת שתיקה כהודאה דהוי קנלת דברים, זה דוקא כשאינו עוען שנצטו חשנ נשעת שתיקה להיפך, אצל כשעוען נשעת שתיקה חשנ להיפך לענין נדר אין השתיקה כהודאה, לכן זה שאינו משלם את הנדר צודאי שנצטו לא ה' לנודר נשעת שתיקה ולא עבר על כל יתל, מה שאינו כן כשמוילא מפיו ממש דלא אינו מועלת מחשבתו כלל. וראה צפוי מנגים או"ח הל' פסח ס' תמ"ח נאשל אות ה' לענין ציטול המזן.

השזועה הם עושים אותו לשליחם של ישראל כמו ששפורה שם ולכן אין מן הנודר שיקבל ויאשר את קנלת השזועה. **ורפ"י** ה"ל יונח ג"כ מה שהקשו המפרשים דמה תועלת נהשזועה הא לפי דעתם הכחזת הוי נשצע לנטל את המזנה, ובספר נמת נדק ס' ה"ל וכן נשפת אמת למרן זקוקלה"ה מנור (יומא י"ח) מתרן משום דכיון דמשנעין אותו נכולל על כל מה שאמר לו כלומר אף צמה שאין הנדוקים מחולקים עם הפרושים, שפיר חלה שזועה אפילו לנטל את המזנה. אולם שם נשפת אמת העיר הגה"ק ר' יעקב מירר הי"ד חתנו של מרן ז"ל, דזה ניחא רק לשיטת הרמז"ס א' נתוס' שזועות כ"ה. דנכולל שזועה חיילא לנטל את המזנה: אצל לשיטת ר"י שם נדקום ועשה לא חייל אפילו נכולל אי אפשר לתרן כ"ל דהא הכא קו"ע הוי. אולם לפי ה"ל יונח, דנז"ל נשפ"א ה"ל מזדדים לתרן דלא הוי נשצע לנטל את המזנה משום דאין המזנה של עבודת יו"כ מועלת דוקא עליו, אלא דדתי תירון זה משום דהוא כהן גדול ואין אחר כה"ג והמזנה מועלת עליו, וכל זה שהוא הכ"ג הוא משום שליחותם של ישראל אצל אם מתניס מראש שאם ישנה דבר מכל מה שאמר לו לא יהי' הוא שליח ממילא שוב אין עליו חובה ושזו לא הוי נשצע לנטל את המזנה. והמוצטר מכל התירוטים הוא מה שכתב הגה"ק ר"מ הי"ה, שם נשפ"א, דגם לפי דברי הנדוקים החולקים ע"ד חכמינו ז"ל צפירוש הכתובים לריכס לעשות כהוראת צ"ד הגדול שצירושלים כמ"ס הרמז"ס נאצות פ"א, מ"ג, א"כ נהי דהם תשודים לעבור על דצריהם ולעשות כדעתם מ"מ כיון דגם לשיטתם מותרין לעשות כדברי ה"ל מנר הוראת צ"ד הגדול שוב לא הוי לנטל את המזנה ושפיר חיילא השזועה גם לדידהו. ונזה יונח למה הזכירו נהשזועה אנו שליחי צ"ד וכו', כלומר להזכירו שהוא מזנה לעשות נכל אופן כהוראת צ"ד הגדול.

ושימת הר"ן צריש נדרים צ', וכן נשפ"ג דשזועות דצלי עניית אופן לא הוי שום שזועה אפילו עומד ושותק, דנכעין זה שתיקה לא הוי כהודאה. ויש להניח קאת ראי' לשיטה זו ומסנהדרין ע"ה דצעי שם אי צן נה מזנה על קידוש השם או לא, ומסיק דאינו מזנה, מהא דאמר לו אלישע לנעמן נך לשלום, ואם איתא לא לימא לי' פירש"י ואם איתא דנן נח מזנה על קידוש השם לא נימא לי' נך לשלום דמשמע דהודה לו וכו' ע"ש. מנזר דדוקא נמשום דאמר לי' נך לשלום הוי הודאה אצל אי הוי שתק גרידא לא הוי הודאה, אלא דיש לתק כמנן צין הודאה לדבר איסור כדחתם דמסתברא דשתיקה גרידתא לא הוי הודאה וצין הודאה לדבר מזנה כגון נז"ה, שהנצחי אומר שפלוני יתן לנזקה וזה שותק דמסתבר דנפשו של אדם חפזה נעשיית המזנה דשתיקתו הוי כהודאה, כהסנרו הידוע של הרמז"ס לענין כפייה לנצי מזנה. ועוד דנצי אלישע שאני שהוא שמע מה שגמון אומר דנדר הנוגע לא לו לאלישע, אצל כשהנצחי אומר דבר שנוגע להשומע ושותק מסתבר דהוי כהודאה.

אולם רצונו מייירי כשאינו מזכיר שום סך של כסף אלא שהנצחי אומר פלוני (העומד אצלו) יתן לזקה או מתנה לעניים כמו שנוהגים כעת בהרצה צתי כנסיות. וכנראה מדברי רצונו שזנה יותר קיל מאשר יזכיר את הסך, כלומר, מאשר יאמר פלוני יתן כך וכך. וצריך ציאר צמה קיל נסתם יותר מן המפרש, הלא זה השותק עונה אמן ואפילו אינו עונה אמן כתצתי לעיל נשם הראצ"ד דנענין דלהנצ שתיקה כהודאה דמית, ואלא שאין זה השותק קושט נשעת מעשה שיתן סך גדול, ונאחר, דנעמנו אינו יודע כמה ירצה ליתן, הלא פסק הרמז"ס ז"ל צה' מתנות עניים ח"ג, הנודר לזקה ולא ידע כמה נדר יתן עד שיאמר לא לכך נתכוונת, ומקורו נמנחות ק"ו. ואין לומר דשאני הכל דלא נדר כלומר שלא הוילא מפיו דהא אחרין דעניית אמן הוי כהודאה וכן השתיקה. וגם דותק

תתקפו. כתיב (משלי כז יד) מברך את רעהו בקול גדול בבקר השכם קללה תחשב לו מי שאמר לשליח צבור לברכו שובך וכך יתן לו או שובך וכך [א] יתן לו או לצדקה בבקר השכם ללכת או יש לו לשלם באותו יום [ב] והעניים מצויים ואמרו שעובר בכל תאחר או שיוודע עניים צדיקים וצדיקים והוא אומר מוטב שאתן לכיף של צדקה של צבור שהרי שליח צבור יברכהו בקול רם ויענו בקול רם אמן והצדיקים העניים בלילה ילינו מבלי כגדים לכסות והנכאי לא יתן להם מה שצריכים או בלילה לא היה להם מח לאכול או שהשכים בבקר ואמר תן לי הכלים שעושים בהם מלאכה ביום אף על פי שיוברכו בלילה על שהשאלו כמות לילה קללה תחשב לו ולכך סמכו (שם שם יג) קח כגדו כי ערב זר אלא יתן לטובים כפתר וחס יברכחהו וכתיב (שם כא יד) מתן כפתר יכפה אף וכתיב (דברים כד יג) ושכב בשלמתו וברכך ולך תהיה צדקה [ג] והבורא יודע רואה לנותנים אם טובים זאינו חפץ כשמברכין אותו ונותנים לשאינם ממוזגנים :

משנת אברהם

עצרת שחל בשבת אם יש לו תשלומין כל שבועה לענין כל תאחר.

[ב] **בשבת** ולא וכו'. נתיים ר"ה ה' ד"ה שהתוס, כתנו ואלו כל תאחר אלף בכל הרגל, ע"ש. ואע"ג דלין קרנן יקיד דוסה שנת ולין דלי אפשר להקריב בשבת א"כ איך כאלו עשה דונתת שמה והצלתה שמה, מכל מקום דכיון דאפשר להקריב בשבת שזרגל עובר על כל תאחר אע"ג דביום השמיני לתג לוי אפשר להקריב משום שנת, מידו דהוי לכל סוכות דעלמא שחי אפשר בלא שנת ולכל זאת עוברין על כל תאחר הגם שהין צידו להקריב בכל שמונת ימי החג אלף בשבעה ימים לנד. והרי כשחל עצרת בשבת ג"כ אינו יכול להקריב משום שנת ולכל זאת עובר נעשה, ונפרט לדין דקיי"ל נדרים ונדנות אין קרנן ציו"ט א"כ בכל יו"ט אינו יכול להקריב ולכל זאת עובר.

שוב ראיתי בטורי ארן ר"ה ו' גני ואכלנו וולדה שלמים נחה, שכתב דמוכאן ראי' דעצרת שהל בשבת, הוחיל ואינו אלה יום אחד, כס שיש לו תשלומין כל שבעה לענין ראי' וחגיגה כך דינו לנל תאחר שזינו עובר על כל תאחר אלף לאחר ז' של תשלומין, ומחלק שם בין סוכות דאע"ג דלעולם יש בו יום אחד שנת שאינו ראוי להקרבה משום דאפשר מקודם אלף בעצרת שהל בשבת דא"ל להקריב בו ביום יש לו תשלומין כל ז' לענין כל תאחר. אולם נקונטרס אחרין שם תפש עליו הלל בלא"ה נדרים ונדנות אין קרנן ציו"ט ומה לי עצרת דעלמא או שחל בשבת, ע"ש.

וא"י פלל על הטורי ארן הא דבר זה מפורש צירושלמי ריש ר"ה דף ג' רצן נר חיה נעי שלמה שנתו בעצרת אפשר לומר הוא אינו כשר ועובר, עד, והכל הקרבה מנעוד יום שלא ינא לדי צ"ת, ע"ש. ולפי דברי הטורי ארן מה מתקשה הירושלמי, הלל יש לו תשלומין כל שבעה, אלף ע"כ דלין לו תשלומין לענין כל תאחר.

סימן תתקי"ז

[א] **יתן לו וכו'.** נדפס: או שכך וכך יתן לצדקה, נזקק השכם ללכת צריך לשלם לו או שיש לו לשלם צלוותו יום שהרי עניים מצויים ואמרו שעובר צנל תאחר.

כל תאחר בצדקה.

[ב] **ועניים מצויים וכו'.** מדברי רבינו נשמע שאינו עובר צנל תאחר לאלתר אלף א"כ עניים מצויים והוא כשיטת הר"ן צר"ה ו' אהא דאמר רבא וצדקה מתייב עליהן לאלתר, שלאחר שהר"ן הביא שיטת התוס' דנליכא עניים לא מתייב לאהדורי אנתרייהו עד ג' רגלים ולאחר ג' רגלים מתייב לאהדורי אנתרייהו, ושיטת הרשב"א ז"ל וכן הר"י מטררקי דדוקא נעשה עבר מיד, אלף צנל תאחר לא עבר עד

אחר ג' רגלים ואפילו היכי דקיימי עניים, וכתב הר"ן ז"ל על דנריהם: ואני אומר לא כדברי זה ולא כדברי זה, דמיני דתלוי נמקדש כתיבי הקדשות והקרנות תלוי נג' רגלים ומיני דלא תלוי נמקדש כלדקה לא תלוי נרגלים כלל וליכא פלונתא בין קיימי עניים ללא קיימי עניים וכו'. עד כאן ריש דבריו דמשמע דנצדקה עובר צנל תאחר לאלתר צנל אופן בין קיימי עניים בין לא קיימי עניים. אולם צסוף דבריו כתב: דנצדקה עובר קושטא דמילתא היא דכיון שעברו עליה שלש רגלים עובר צנל תאחר אלף אין הכי נמי לאלתר נמי מחייב עליו ,,הא קיימי עניים" ולא תליא נמקדש כלל כנ"ל. ומלאת למד דכל היכי דקיימי עניים קאי עליה דצדקה צנל תאחר לאלתר והיכא דלא קיימי עניים מסתברא דכיון דענדי זריכותא נגמ' ואוקינומא תרי קראי חד לאפרשי' ולא אקרבני' וחד לאומר ולא אפרשי' משמע דכל היכי דלא קיימי עניים צריך להפריש מה שגדר ומניח אללו עד שיצואו עניים אלף לצור אחריהם אין לנו וכו' עכ"ל. ודברי רבינו כשיטת הר"ן צסוף דבריו דלינו עובר צנל תאחר לאלתר אלף א"כ עניים מצויים. ורק הילוך אחד יש בין דברי רבינו לשיטת הר"ן הנ"ל, דהר"ן לא מיירי כשאמר ליתן ליד הגזר של צדקה אלף שגדר סתם ליתן לעניים ולכן כתב כשאין עניים מצויים אינו מחייב לצור אחריהם, אלף רבינו הלא מיירי כשאמר ליתן הצדקה ליד הגזיר ולא אמאי לא יהי' חייב ליתן מיד ליד הגזירי אפילו כשאין עניים מצויים, וצריך לומר לו דסובר רבינו דכיון שאין עניים מצויים אין איסור כשאינו נתון מיד לגזירי דסוף כל סוף ממון זה לא ינא ליד העניים מיד הוחיל שאינם מצויים, או אפשר דיש להעמיס דברי רבינו שלא נדר כלל ליתן הצדקה ליד הגזירי אלף כמו שהבאנו לעיל בצות א', או שכך וכך יתן לצדקה, כלומר, הוא נעצמו יתן לצדקה לעניים, לכן כתב שפיר דאינו עובר צנל אלף א"כ העניים מצויים.

עוד הביא הר"ן ז"ל שם צסם התוס' (צתוס' שלפנינו אינו כ"כ מפורש) ששאל ר"ת על הצדקות שאנו רגלין לידור צצית הכנסת או צצתינו אס עובר מיד כי קיימי עניים, והשיב: דכיון שאנו נודרים לדעתנו ואילו היינו נשלמין אותה לגזר ה' הנודר נפטר צכך דמה לו עוד לעשות והגזר אס מנותין עד שיצואו עניים הגונים או מחלקס מעט מעט אינו עובר גס אזו מטעם זה אין לחוש אס הנודר משהה אותו צידו, מפני שאנו נודרים לדעת סיה' הנודר עצמו כגזר להקלה לפי ראות עיניו. ונראה שאומר ר"ת ז"ל דכי קאמר רבא וצדקה מתייב עליה לאלתר, ה"ק דמתייב לתת לנ לאלתר להקלה לעניים לפי מראית עיניו, ואס גמר צדעתו לקפון ירו מלתתה עכשו מיד עובר צנל תאחר, עכ"ל. ולפי דברי הר"ת הנ"ל שהלדס הנודר נעשה גזר על הצדקה ואינו חייב למסרה ליד הגזר, ונפרט כשיחלק צעצמו לעניים יגיע יותר טובה להעניים מאשר יתחלק הכסף על ידי הגזר, שפיר יש לומר דרבינו מיירי דאפילו נדר ליתן צדקה ליד הגזר אלף שיוכל צעצמו לחלק צאופן יותר מועיל לעניים חייב ליתן להעניים ולא ליד הגזר, כי הוא צעצמו הוא כגזר על הצדקה שגדר.

תתקח. ראובן שאמר לשמעון קח אלה ותן לעניים טובים ושמעון יש לו קרובים עניים ויודע שקרוביו של ראובן עניים וטובים כהם יתן שמעון לקרובי ראובן [א].

משנת אברהם

מיד, לאלתר עובר אל תאחר ע"ש, כן נמי נלדקה מכיון שמתמלא נודר לטובת עניים וטובתן הוא שיגיע הזדקה לידם לאלתה, הוי כמפרש שיתן את הזדקה לעניים מיד ולכן עובר על צ"ת לאלתה. והגם דיש לעיין נדברי הר"ן הג"ל מנא לן דעובר נצל תאחר מיד כשמפרש להניא קרצנו מיד, שאל דין הוא שאין צל תאחר אלף גג' רגלים צין נגודר סתם צין כמפרש. וז"ל דסגירא לי' להר"ן דג' רגלים הוא הזמן הקצוב משום דאין חיוב על האדם לצוא לבית המקדש אלף גג' רגלים, והגם שחייב לצא צרגל ראשון למדוהו רבותיו מקרא דצ"ת אינו אלף לסוף ג' רגלים, אלץ כשנדר להניא את קרצנו מיד ח"כ על ידי דרו קצב לו זמן לעצמו והיינו מיד, וכשאינו מניא מיד עובר על צ"ת.

שוב רחמי נספר לפנת פענח מתנות עניים ח', שכתב שכדברי הר"ן אלו מפורש נירוולמי ר"ה יאל, דהאומר הרי עלי עולה להניא נשני נשנת דמיד שאל שני נשנת עובר צ"ת. אלץ דהגאון הג"ל מסתפק אם אינו עובר גם כן משום צל יחל ע"ש.

והרשב"א ז"ל שכתב להיפך דכוונת רבא היא על העשה, כלומר, דמייחייב לקיים העשה לאלתה, דאם על צל תאחר כוונתו, ה' לו לומר וזדקה, עובר עליה לאלתה, דעל צ"ת נופל הלשון עובר ולא מייחייב. וסדרת הרשב"א ז"ל היא דזו היא שמהשג רבא דאין לומר דהעשה היא לקיים מנאל שפתיך נניאלתו למוקדש דאל קיימו עניים הצריכים לזדקה וכל תכלית הזדקה היא לטובתן של עניים ואיך יתכן שלא יהי חייב לקיים מנאל שפתיך עד הרגל וצניתיים יונתו בעניים נרעב. אלץ ע"כ דחייב לקיים העשה מיד. אלץ צ"ת אינו עובר אלף גג' רגלים.

והר"ר הר"ן הג"ל שכתב דיש מנזה צהפרשת הזדקה היכי דלא קיימי עניים, הגם שלפי הג"ל דתכלית הזדקה היא לטובת העניים, מה תועלת יש צהפרשה אם אין הזדקה ונגעת לידם של עניים. יש להסביר לפי מה שהנאחי כ"פ את דברי רש"י צסוכה נ"ט דמנאל הזדקה היא הנתינה ומה שעניים נהנים מזה הוא הסקר. ח"כ נתינת הזדקה היא מנזה לעצמה הגם שאין העניים נהנים ממנה, לכן שפיר מסתבר דיש מנזה צהפרשה צדלא קיימו עניים, דעל ידי הפרשת הזדקה מקיים מנאל נתינה הגם שאינה מנגעת עתה ליד העניים.

[ג] והב"ר יודע, נדפס צולוניאל דפום ראשון סימן תתרכ"ג: והצורה יודע מי שנתן לטובים ואינו חפץ שיצרכוהו נקול רס וגם רואה לנותנים לשאינם מהוגנים כדי להתכבד.

סימן תתקי"ח

אוצרי פירות והריוח לצדקה.

[א] בגדפס דפ"ר, סימן תתרכ"ג, מסיים סימן זה: אחד ה' קונה תנזאה הרצה וה' מוכר לעניים נרעב כמו שקנה, אמרו לו שמה לאיד לא ינקה, אמר כיון שאני נותן להעניים כמו שקניתי ויש עניים שצחנם אני נותן ולכך אני שנות שיתנו ציווקר ויש שאני מנזה להם שיכלמו לי תנזאות כשיהי' צול, ע"כ. וקשה איך ה' זה קונה תנזאה הרצה וכו' הא הוי צכלל אוצרי פירות וכו' צ"ג צ"א, ואלחי אמרו לו דאסור משום ושמה לאיד ולא אמרו לו דאסור משום אוצר פירות דלפינן מקרא אחרינא, וז"ל דלוצרי פירות היינו דוקא כשעושין זאת צכוונה לאצרים ולמוכרם ציווקר, עי' רש"ס שם,

ובאבני נר יו"ד סימן ש"ז מפלפל צדברי הר"ן הג"ל צר"ה הכראין כסותרין את עלמן, דמתחלה כתב דאין חילוק צין קיימי צין לא קיימי עניים עובר מיד, ולצסוף כתב דצקיימי עניים קאי עלה צצל תאחר מיד והיכי דלא קיימי צריך להפריש מה שגדר ומניח אללו עד שיצואו עניים אלץ לחור אחריהם אינו צריך ומרן ז"ל האריך לצאר כוונת הר"ן ע"ש. ולפע"ד סדרת הר"ן ז"ל פשוטה, לזדקה שאינה משתייכת למקדש אינה תלוי צרגלים כלל והתורה אמרה לא תאחר לשלמו צודאי שלא נתכוונה לומר שהזמן של צל תאחר הוא צרגלים, דוה עינן עניים לבית מקדש וצ"כ דכוונת התורה שלא תאחר את ההזדמנות הראשונה שתהי' והיינו צקיימי עניים ויש לך הזדמנות לשלם את הגדר עליך לפרוע להם מיד ואם לא עשה כן עבר על צל תאחר. אולם כשאלם למשל דר צכפר רחוק מן היצוב דלא שכתי עניים ואם נאמר דהזמן הוא כשיצואו עניים לפינו יוכל להיות שכל ימיו לא יצואו עניים ומתי קייים נדר, ולי אפשר לומר דהתורה ניתנה לשיעורים שונים, לכן כתב הר"ן דכיון דאשכתן צגנו' דמנצרינן קרא ללומר ולא אפריש, הרי חיינן דהפרשה צעממה מילתא היא, וצ"כ דזה מיידי צדלא קיימי עניים, דאין לו ענה לקיים צנתינה דלז חיונא רחמי עלי' להפריש את הכסף, ומה גם לפי דברי ר"ת דלדום עצמו נעשה גצור על הזדקה ח"כ כשהפריש הרי זה חללו הפריש ומסר ליד הגזר ומה לו לעשות עוד. ואינו דומה לקרצנות ושאר הקדשות דתלוי צניאלה למקדש.

ובטורי אכן דף ו' צנצני מנזאים שם הקשה אדברי הרמב"ם ז"ל פי"ד מהל' מעה"ק דכתב צדלדקה עובר אעשה אם לא נתן את הזדקה עד רגל ראשון מעת נדרו ועל צ"ת צ"ת עובר מיד, דמשמע מדברי דלפיכך עובר על צ"ת צ"ת מיד משום שאין לזקה משתייכת להקדשות התלויין צג' רגלים שהוא זמן צניאלה למקדש, וח"כ אמחי אינו עובר נעשה מיד אלץ דוקא כשעבר עליו רגל אחד ע"ש.

ולפע"ד לא קשה כלל, דשחי העשה מהל"ת צ"ת, דגני עשה כתיב מנאל שפתיך, וכתיב רש"י שם צר"ה ו' דמתמנאל הכי אמר קרא מנאל שפתיך קיים ע"ש. אלץ אין כלן זמן קצוב לקיים, ואלמנאל קרא דנצלת שמה והנצלת שמה, ה' צדין שאינו עובר לעולם על מנאל עשה זו עד יוס מותו, וכל ימיו ה' צעמוד וקיים מנאל שפתיך, דמהיכי תיתי לומר שאם אינו משלם עד זמן פלוגי עבר נעשה. ועכשו דכתיב צתורה ונצלת שמה והנצלת שמה נפקא לן דצרגל אחד עובר נעשה, וקרא דמנאל שפתיך אינצריך נדלומר ולא אפריש כדליתא צגנו' שם, ונכן שפיר פסק הרמב"ם ז"ל דצרגל אחד עובר נעשה. אולם קרא דלא תאחר לשלמו, אינו צל לומר שעובר צל"ת אם אינו משלם, אלץ צל לומר שעובר צל"ת אפילו כשמשלם אלץ שמשלם צחיפור זמן, כדכתיב לא תאחר, שהתורה הקפידה על זה שמשלם צחיפור, והשאלה מתי נקרא צחיפור זמן, דאין לומר דחיפור זמן מתיחיל משעת ציאלתו למקדש דמה שייכות יש לעניים לבית מקדש, וצ"כ דקרא צל לומר דמיד כשיצא עני לפנדך לא תאחר ליתן לו, כי צלם אינך נותן לו מיד אפילו כשתתן לו למחרת הרי חיירת על נקשתו שנקש מנך היום, וכדלומר רבא וזדקה מייחייב עלה לאלתה, כלומר, לאלתה חייב ליתן ואם לא נתן עבר על צ"ת.

האומר הרי עלי להביא קרבן מיד.

ואפשר להסביר ציותר סברא זו, לפי מה שכתב הר"ן צנדריס ד' צסוף ד"ה אמר מר, דהאומר הרי עלי להניא קרבן

הספרי ע"ש וז"ל מנצרינן תלמידי רבי הושעא

תתק"ט ראובן שאמר לשמעון צא ותן אלו המעות ללומדי תורה לשמה ויש לשמעון קרובים עניים ויש [א] נכרים שעוסקים בתורה וקרובים לשמעון אומרים תן לנו ונעסוק בתורה יתן לנכרים [ב] שכבר עסקו בתורה ואמר לקרוביו כיון שלא עסקתם עד עתה אבל בשכיל המעות אתם רוצים לעסוק אין תורתכם לשמה ויפרנס אותם שכבר עסקו בתורה :
תתק"ב. הנה (א) כתיב (ירמיה יח כג) ויהיו מבשלים לפניך ככשלים ככני אדם שאינם מהוגנים זהו בידי שמים אעפ"כ לא יעשה אדם בן כגון אם אדם אומרי לך אני נותן לך אלה המעות על מנת שתתנם לטובים ואתה יודע שהנותן אינו צדיק והוא עושה במעשה אנשי ענות לירמיה אע"פ שאותו המקבל יודע בו באותו שהוא רשע ואעפ"כ שעושה לי רע אל ישנה ויתן לטובים כמו שיאמר לך ליתן [א] ואיך רשאי לשנות.

משנת אברהם

הקדש במעות, דוקא כהמעות הוא בכל הדבר.

ומצד הדין צולתי שאין על הנותן לחזור או להטות שום תנאי לאחר שצא החפץ ליד הגנאי, דיד עניים חן וכבר זכו העניים צהפן, כלומר, למכור אותו למי שנותן המחיר הכי גדול. והגם דהקדש נטעות אין הקדש כצ"ה (סיר ל"א), וכלן הנותן טוען אילו ה' יודע שיהי' חפצו נמכר לשונאו לא ה' נותן את החפץ ולאפשר דלא הוי נכלל דנרים שכלל דליין דנרים (קידושין ל'), דכאן איכא אומדנא דמוכח, דהא אין הנותן רוצה לחזור במתנתו אלא שלא יגיע החפץ ליד שונאו. אולם צירושלמי טיר משמע דהקדש נטעות אינו הקדש היינו דוקא שה' טעות על כל ההקדש אצל על מוקצת ההקדש לא אמרינן הקדש נטעות אינו הקדש, דאמרינן התם הפריש שקלו סבר הוא שהוא חייב ונמלא שאינו חייב לא קדש, הפריש שנים סבור הוא שחייב שנים ונמלא שאינו חייב אלא אחת אותו השני מה את עזר ל' וכו' ומסיק דגם השני קדש. וכן הדין גני חטאת דהפריש חטאתו וסבר שהוא חייב ונמלא שאינו חייב לא קדש הפריש שנים וסבר שהוא חייב שנים ונמלא שאינו חייב אלא אחת השנייה רועה, ע' צירושלמי שקלים דג'. ומילתא דמסתבר הוא דהא טעמא דצ"ה הוא צביר ל"א, אחותי הקדש נטעות לא מחטנין, והיינו דוקא כשכל חלות ההקדש הוא נטעות אצל כשטוען המקדיש שהוא רצה להקדיש החפץ אלא שלא ימכר לשונאו א"כ אין לו טענה על חלות ההקדש. ועדיף מהא דהפריש שנים, דגם אחותי הקדש על השני נטעות הוא אלא דלנו רואים השני סלעים כחמד אצל כאן אין לו להנותן שום טענה על אחותי הקדש. ולאידך גיסא יש לומר דשאני התם גני הפריש שני סלעים, דיש צוה משום פשטה קדושה נכולה, כאומר רגלה של זו עולה משום דיש משום אחותי קדושה על חלק אחד מן הצהמה, הקדושה מתפשטת נכולה (קידושין ז'), כן נמי הכא, אצל צ"ד חס הקדש נטעות אינו הקדש אין כאן שום קדושה שחפשת.

והנה נש"ס טיר ל"ה מצאנו דלמ"ד הקדש נטעות הוי הקדש אין גשאלין על הקדשות ולמ"ד הקדש נטעות לא הוי הקדש סובר דגשאלין על הקדשות, וע' צירושלמי שם דמפורש יותר, והטעם דגשאלה היא ג"כ בתורת חרטה שאומר שאילו ה' יודע שכך וכך יהי' לא ה' מקדיש, אולם כשצא ליד הגנר אין שאלה צהקדש אפילו למ"ד הקדש נטעות אינו הקדש והוא צתשונת ר"צ אשכחי סימן ט"ו נשם הרשצ"א. ועיין וזה צאצני טר יו"ד סימן ר"ל, ובכן מדוקדקים דברי רבינו : אמר לו הגנאי כיון שנתת אותו לי ויאל כנר מידך וכו', דמאחר שצא ליד הגנר אין שום טענה על הקדש נטעות. וע' צתס' פסמים מ"ו ד"ה הואיל, דהיכא דאתא הקדש ליד הגנר לא אמרינן הואיל אי צעי מיתשיל עלה, ע"ס.

המטיל ממון לקופסא של צדקה במעות.

וזה רבות נשנים גשאלתי צנרלין, מאחד שהעמידו בתוך ציתו קופסא של צדקה צעד אנשי כולל אחד צארץ ישראל, והוא

והכא מיירי שהאיש הזה קנה סהם לשם מסחר ועלה השער או שמה מותר לאלור פירות נכדי שהריות יהי' לצדקה, דהא צנמ' שם מדמי אורני פירות למלוי צרנית ויש דעות שמתר להלות צרנית מקופה של צדקה, ע' לעיל סימן

סימן תתק"ט

[א] נכרים שעוסקים וכו'. כלומר, זרים שאינם קרובים לשמעון.

ניב לומדי תורה משמעו שיודעים תורה.

[ב] שכבר עסקו וכו'. מדברי הרב נשמע שצטיל צ' דברים יש ליתן המעות לאלו שכבר עסקו. ה). מפני שראובן התנה תנאי ליתן המעות ללומדי תורה, וניי זה כולל רק אלו שכבר למדו ומקודם ולא אלו שיתחילו ללמוד עתה. (ג). משום שנתאלו של רבונן הותנה שיהיו לומדים תורה לשמה, ואלו שיתחילו ללמוד מעכשיו נצטיל המעות אין זה לימוד תורה לשמה. ויש להניח רא' שבתם לימודי תורה היינו אלו שכבר למדו ולא המתחילים מעכשיו, מהא דקידושין מ"ט על מנת שאני קריינא, על מנת שאני שונה וכו', ואתאי לא נאמר שמקודשת בכל אופן אלא שילמוד וישנה מעכשיו, אלא ע"כ דנינים אלו מתפרשים על מי שלמד ושנה כבר.

האמנם שהרמז"ס ז"ל שם אישות פ"ת, כתב : על מנת שאני שונה — צריך להיות יודע לקרות התשנה, משמע דאינו צריך שישנה אלא כל שידוע לקרות סג', הולם הרי"ף ז"ל כתב : עד שיטנה משניות ע"ש. ואפילו לדעת הרמז"ס, אפשר דשאני התם דמסתבר שאין האשה מקפדת אלא על סוג הכמות, שהיא חפזה להקדש למי שידע לשנות, כלומר חכם ולא עם הארץ, אצל צ"ד נודאי שהנותן מקפיד שיגיעו מעותיו לא למי שידוע ללמוד אלא למי שלומד. והאשר שמתעם זה הוסיף רבינו לומר נצטיל טעם הצ', משום דלבעט הא' צלצד אפשר דלשיטת הרמז"ס ה' יכול ליתן המעות לקרוביו הגם שאינם עוסקים בלימוד עד עכשו אם רק יודעים ללמוד.

ויש להסתפק כשאמר הנותן ליתן מעותיו ללומדי תורה לשמה כדברי רבינו ויש שלומדים תנ"ך ויש לומדים משניות ויש לומדים גמרא, למי מהם יתן. ומסתבר דעוסקים צנמ' עדיפי צצזה נכלל הכל, צצולה צמקרא צצולה צמשנה וכו' (סנהדרין כד).

סימן תתק"ב

[א] ואיך רשאי וכו'. לכאורה מילתא דפשיטתא היא ואיך חיסוקי אדעתין לשנות וליתן את הצדקה לרעים ולא לעניים בני טובים, ולאפשר דכוונת רבינו דסד"א שלא לקבל מאותו שאינו הגון כדי שלא לזכותו צצמזה אלא יניח המעות צירו כדי שיתלקם צצצמו ונודאי חמין לו ה' בני אדם שאינם מהוגנים, לצאת אומר רבינו דמקבלין ממנו, ונותנים להגונים.

תתקבא. הגבאי אם יש שיאמר לו הא לך מעזת אלא שאני מוסר לדרך שתתן לצדיקים עניים העוסקים בתורה ושאר נותנים לו לתת בכיסם של צדקה ונותנין לו מעזת לתת ושכח אם לכיס של צדקה או אמרו לאותם הטובים ושם אותם לתוך הכיס של צדקה חייב לתת לאותם טובים כן ואם שכח כמה היו יתן הרבה לאותם העניים טובים העוסקים בתורה עד שירע שכבר פרע הכל.

תתקבב. אחד נתן הפץ לגבאי למוכרו ולתת לעניים שמע ראובן שנתן שהגבאי רוצה למוכרו לשמעון וראובן אמר לגבאי הפץ שנתתי בדרך אל תמכרנו לשמעון כי אני שונאו ואינו יכול לסבול שיהא הפצי שנתתי בדרך לשמעון אמר לו הגבאי פיון שנתתה אותו לי ויצא כבר מדרך ואמרת לי למוכרו ולא התריתיה לי שלא למוכרו לשמעון ואין אדם רוצה לתת יותר ממנו באותו הפץ וזהו גזל שאם אמכור אותו לאחר שפוחת הרי כאילו אני גזול את העניים אמר ראובן אילו הייתי יודע שאתה מוכרו לשמעון שונאי לא הייתי נוטנו ושאל הגבאי לחכם אמר לו אם הנותן שהוא ראובן רגיל לתת הפציו לדרך תמיד כדי לתת לעניים אם לא תעשה הפצו עתה הרי [א] לא יתן פעם אחרת ואחרים אמרו מה שירצח פעם אחרת לעשות יעשה עתה אין לשמוע לו.

משנת אברהם

עכ"ל הרשב"א. כ"ל הטעם דדוקא צלמירה לגזוה נהי דהוי כקנין גמור מ"מ כיון דלא קנה הלל מזד האמירה אחי דבור ומנטל דבור דגלי לן קרא דיש שאלה בנדרים דלא יחל דברו הוא אינו מוחל אצל אחרים מוחלין לו, אצל כשנסרו לגזר לל אמירה מהכא, דלא יהי' כח הדיוט חמור מכח הקדש דהא צדיק גופא כשהקנהו נמשיכה תו לא מהני שאלה וא"כ בהקדש נמי כיון שנסרו ליד הגזר הרי קנהו הקדש נמשיכה ופשיטא דלא אחי דיבור ומנטל משיכה דהא צדיק נמי אין לאחר משיכה כלום וכו' עכ"ל הש"ך שם. ואין קאחיתין עלה דהקדש נטעות הוי הקדש לאחר דלחי ליד גזר מדין שאלה שלייה מועלת, וכיון דאמרינן דדוקא צדיקא קנין של משיכה אין שאלה מוחליה דוקא אז אין טענת טעות טענה, אצל כשהקדש לא קנה נמשיכה אלא מדין כליו של לוקח, וצוה הקנין תלוי שיאמר לו המקנה לך וקנה, וא"כ כל הקנין הוא משום דיבורו של הנותן, ושזו תועיל שאלה ומחילא גם טענת טעות טענה היא ואין כאן שום הקדש. ואין להקשות הא הנותן נעלמו הנייה את המעות צהקופסא והוי כמודד, ובמידה יש מעשה, דזה אינו, דהא אי אפשר לומר דמידה הוי כמשיכה, דמשיכה צריך להיות נעשית מזד הקונה ומדידה נעשית מזד המקנה, אלא דמידה מזד המקנה הוא גמירת דעת ועושה קנין וגמרו אצל אין כאן קנין גמור כמשיכה ממש ולא עדיף מחמירה לגזוה דיש שאלה. ולא עוד אלא אפילו עשה הגזר משיכה ממש צנ"ד הנני מסופק אם הקדש נטעות הוי הקדש, דהא אמרינן דכל הטעם הוא משום דלא יהי' כח הדיוט חמור מכח הקדש, ואטו ראינו העושה משיכה נפרתו של שמעון ושמעון סוגר שהמושך הוא לוי, כי רק ללוי הוא רוצה להקנות, הכי תועיל משיכה זו, נודחי שלא תועיל משיכה נטעות כלל, צומן שיש טעות צגוף הקונה, והבן.

ור"ב מכל הני"ל, הלל מצוחר צח"מ סימן ר"י צ"ח, דהאידיגא כל הקדש יש לו דין חולין שאין הקדש עתה צנ"ד הנני וחינו אלא לצדקה, ע"ש. והגם דמחמרינן לענין אם תשז צלבו ליתן איהו דבר לצדקה חייב לקיימו (יו"ד רכ"ד-י"ג), אצל צנ"ד דאין אנו צלין לפטור את הנותן ממה שהשז ליתן, אלא כל השאלה אינה אלא לענין הקדש נטעות, נודחי שנותר לו להנותן ליתן את הכסף אשר נתן נטעות אל הקופסא, לעניי ארץ מולדתו כרצונו.

סדר שהקופסא היא צעד הכולל של ארץ מולדתו והנייה שם המעות צערך יותר משנה ולנסוף נודע שהקופסא היא צעד כולל אחר שלא מארץ מולדתו ושאל האיש אם מותר לו ליטול צחורה את המעות מאלה קופסא וליתנם לעניי כולל ארצו כי נטעות הנייה את המעות צהקופסא. ונשעתו צדצתי צלותו הענין עם הגאון הקדוש ר' יעקב מזיר צידערמאן הי"ד יגור, חתנו של מרן זצוק"ל צעל השפת אמת, והוא זצ"ל כתב לי מכתב מלא ד"ת וחצל כי נאצד ממני ואיני זוכר מה שכתב. **והנה** לפי הני"ל דכל דלחי ליד הגזר הוי הקדש אפילו נטעות יש לרין אם הקופסא העומדת צרשות הנותן שזכו כאילו צא הכסף ליד הגזר, דהא אמרינן צנ"ד פ"ה דכליו של לוקח צרשות מוכר קונים לו צמקום שיש לו רשות להניח, והלא הנותן נתן רשות לגבאי הכולל להנייה את הקופסא צנייה, ועוד כשנתן הנותן את המעות צהקופסא הוי כאילו מדד לו צכליו, דקונה הכלי ללוקח, כדאיתא צח"מ סי' ר"ג. אולם יש לחלק ולומר דעד כאן לא אמרו דהקדש נטעות הוי הקדש מכיון דלחי ליד הגזר, אלא דוקא כשנותן ליד הגזר ממש, דאז אין אנו צריכים לשום קצרה שתועיל המסירה ליד הגזר אלא מה שהי' טעות היינו צצנת המסירה, כלומר, הנותן אינו טוען שאין המסירה כדת, אלא שטוען שנסר נטעות, כי לא הי' לו למסור, אז שפיר אמרינן כיון דהמסירה היא כדין ואחי ליד הגזר אין טענתו טענת טעות על ענש ההקדש כלום, אצל צידיון דיון דצמחת לא מסר ליד הגזר, והכסף עדיין צרשות הנותן, אלא מטעם כליו של לוקח קונים צרשות מוכר קאחיתין עלה, וצדיו זה שהכלים של לוקח קונים צרשות מוכר יש תנאי שהמוכר יאמר להלוקח לך וקנה, או שימדוד המקנה לכליו של הקונה, וצנ"ד שמה שאמר לו לך וקנה או מה שמדד לתוך כליו הי' נטעות כי המקנה סבר שזה קונה אחר, א"כ יש כאן טעות צהמסירה, ומצד טענתו של הנותן שהקדיש נטעות הרי הוא טוען שאין כאן שום מסירה להקדש משום שהמסירה היינו מה שאמר לו להצנאי לך וקנה הי' נטעות, וא"כ לא אחי עדיין צרשות הקדש ושזו הדרך לכללל הקדש נטעות ללו הקדש הוא.

ועוד נראה דמה דאמרינן כיון דלחי ליד גזר לא תועיל טענת טעות, היינו דוקא צדלחי ליד' דגזר ממש ולא על ידי קנין כליו צרשות הנותן, דהא כל הדין הזה נובע ממה שכתב הרשב"א דכיון דלחי ליד גזר לא מהני שאלה, והטעם דלא מהני שאלה כתב הש"ך צשם הרשב"א ז"ל סימן רכ"ה משום שהגזר קנה צעבור ההקדש נמשיכה, והש"ך שם מצחר דהגם דאמירה לגזוה הוי כמסירה להדיוט ואחאי יש שאלה על האמירה ואין שאלה על המסירה, משום שלא אמרו דאמירה לגזוה הוי כמסירה להדיוט ממש אלא לענין קנין צלבו להיות האמירה גומרת בהקדש כמו שגומרת המסירה או המשיכה צהדיוט וכו', דדוקא כי ניחא דהו"ל כמסירה ממש ליד גזר הוא דאמרינן דאין שאלה אצל אי לא אמרינן אלא כמסירה להדיוט דהיינו קנייה של הדיוט שפיר איכא למימר דיש שאלה

סימן תתקכ"ב

תקנה כדי שלא תהי' תקלה בעתיד.

[א] לא יתן וכו'. כעין שאמרו אם כן מנאלת מכשילן לעתיד צלבו (כתובות צ"ז, קידושין ל"ג, יומא ע"ז), שלא העמיידו חכמים צדריהם כפי הדין כדי שלא תהי' תקלה בעתיד. ואחרים שאמרו שאין לשמוע לו נודחי סצרו צדיקוד אי אפשר לומר א"כ מנאלת מכשילן וכו' דא"כ אין לצדנ סוף, ולא אמרו אלא צתקנה כלליה כהא דש"ס הני"ל.

תתקבג. כי על כל אלה וכיבאך אלקים במשפט (קהלת יא ט) אם טוב אם רע (שם יב יד) זה שנותן צדקה ואומר להבירו תלוה לי כי (א) אני צריך אותו לצדקה ואותו מלוה לו ותוא חם על מעותיו ואומר כשארויה אפרע לך ויש לו ואינו פורע מהרה והמלוה היה יכול להלוות או להרויח בו וכן הנותן כחמה לקרבן או לצדקה (ב) והבחמה אכלה כרשות הבירו ובתיב (שם ד יז) מתת הפסילים זבח.

תתקבר. כל גבאי לא יבקש לאדם הצריך מן הכריות לעשות לו חנם או לפרוח והוא יעשה מה שיצוהו מפני שנהנה ממנו והוא ירא ומיראתו עושה אלא אם כן דבר מצוה.

תתקבת. מעשה באחד שקיבץ מעות מכל קהלה לעשות ולא הספיק עד שנטה למות אמר לחכם מה אעשה מן המעות אם אומר לכל עיר ועיר להחזיר. אמר החכם המפור המעות ביד נאמן שיחיה יתום ויתומה להשיא ואין מעות

כמה להשיאם ויהיה לך ולאשר נתנם בצדקה מן המוכחר ובלבד שיהו חיתום והיתומה צדיקים.

תתקבו. מעשה בבהור אחד שהיה נטוי למות אמר תפרוני תפרוני כך היה צועק תפרוני אמרו לחכם אמר החכם מה הוא אומר אמר להם שמה הוא בכור אמרו כן אמר להם אמרו לפרותי ויחיה מיד נתנו לכחן ח' פלעים [א] וחיה

כ"ה שנים אחר כך :

משנת אברהם

סימן תתקב"ז

סכנה לאהר הפרדיון.

הרדנ"ז ח"א ס' תל"ו דהנן משתיין לכהן עד שלא נפדה, ע"ש. אולם מענין הוא מה שכתב הרמ"ע שמות י"ג-י"ג, וערפתו, כי כל זכור שלא יקרב לגני המזבח או לא יפדה חייב מיתה, כי כל זכור ונזרים אדם ונחמה מתו וכו'. כנראה שדקדק צניז וערפתו לומר כי זו ככלל גם זכור אדם שלא נפדה, כי מנינו שחכ"ל מנארים ניז עריפה גם על האדם, כעין שדרשו בספרי האזינו על הכתוב יערוף כמטר לקחי, ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי הומר אין יערוף אלא הריגה וכו', ר' צנאה הומר אס לא עשית דברי תורה לשמן ממתים לותך שלמור יערוף כמטר לקחי ואין עריפה אלא הריגה שנלמד וערפו שם וגו'. ומהא דנ"ק פ' אהא שגורא קטע' לידא דיטוקא, יש קלת רא' יש סכנה להשות את הפדיון, והגם דהתם לא יחירו את הפדיון רק לשעה קלה.

ואולי יש צוה ליתן טעם לדברי הרמ"ע צפוף צכורות נהלכות פדיון זכור שכתב: ואחר שיה' נן שלשים יום יפדנו מיד לא יאחר מלותו כמו שאמרו חכמים ז"ל ושמתם את המלות קרי צי' ושמתם את המלות אס צאת מוזה לידך אל תחמילה. ומרן ז"ל צאצ"נ יר"ד סימן ש"ה כתב על דברי הרמ"ע אלו: ואס לדון יש תשובה כי מזה למדן ג"כ שאין מעצירין על המלות כמזכר צר"ש יומא ל"ג, וצמילה ג, דמה שמעצירין על המלות ממוקס למקוס הוי כאילו החמין את המלות כלומר שמעציר על המלות מומן זה למון אחר, וע"כ אמרין צמילה דהמעציר מו"ד שצדור ראשון ל"ד שצדור שני חשון מעציר על המלות, והיינו שזמנים חלוקים דומים לגופים חלוקים כמ"ש הרמנ"ס צהל' שגגות, אבל צפדיון הנן דאינו חלוק לילות מימים וכולי יומא אריכתא כדאיתא צ"ס צילה ל' וצ"ס סויר ז' שאני שערות הואיל ומגדלות זו מזה, יומא מתי הא כתיב ויהי ערב ויהי צקר יום אחד, התם לאו דמפסקי מהדדי הוא מאי קאמר יומא ויליאל חד יומא הוא ולעולם לא מפסקי מהדדי, פירש"י: התם דכתיב קרא יום אחד לאו משום דאיפסקו מהדדי אלא האי דקאמר שהול יום אחד דקיימאל לן דליליאל ויומא חד הוא שהלילה הולכת אחר היום ולעולם לא מפסקו מהדדי. הרי מפורש שכל הימים חשונים גוף אחד ולא חשון מעציר כשפודה ציום אחר, ודוקא צהא דמגילה שימים שצין י"ד ראשון וצין י"ד שני אינם רלוים לקריאה והם זמנים חלוקים וכדברי הרמנ"ס צהל' שגגות פ"היה' ונתום' כריתות ט' דמפרשים שנתות כגופים דמיא כפשוטו כגופים מחולקים משום דצנת זה מוגדל מחצירו שימי החול צנתיים, אבל צפדיון הנן לא שייך כלל דין מעציר, עכ"ל. וצויתר יש להפליא אדברי הרמ"ע הכ"ל דהלא כתב שאפילו זו ציום אין לאחר אלא פודין מיי, ומה שייך מעציר על המלות צפודה ציום הקלוב צמורה, והלא צמילה שזמנו קלוב צשמיי, לא הוי מעציר כשמל כל היום, אלא

[א] וחיה כ"ה וכו'. צפשוט הענין הוא שזכות המלוה שנתקיימה זו נצנזור הנינה עליו ואפשר שנתוספו לו השנים כדאמרין זכה מוסיפין לו. וכהא דצנימין הגדיק שהוסיפו לו כ"צ שנים על שנתיו צכורות המלוה (צ"צ י"א). [ואולי יש לכוון המספר של כ"ה שנים שהוסיפו לו, משום דמנינו שצ אשי גדר ל' שצמר זחי לרצ אהא צרי' דרצינא צפדיון הנן (צכורות ל'), משמע דזה הוא שיעור של פה"צ. וסתם צכירות של פועל הוא דינר ליום כדאיתא צמד"ר פס"ה, הרי שדינר מספיק לפרנסתו של אדם ליום, נמלא שהכהן העני מתפרנס צכסף הפדיון שצעה עשר יום, וצתום' סוטה י"א איתא צסם התוספתא דמה עונה מרובה על אחת חמש מלות ע"ש, מנזאר דצככות שהחיה את הכהן העני שצעה עשר יום מניע לו מן השמים שזכר שיחיה הוא שמונת אלפים וחמש מלות יום, וצכ"ד שנים של ש"ד ימים יש שמונת אלפים ארבע מלות ותשעים וששה ימים לכן הוסיפו לו, צצניל הארצעה ימים החסרים, שנה שלימה כי הקצ"ה ממלא שנותיהם של צדיקים כלומר כשיש להם לחיות אפילו יום אחד צצנה ממלאים לו כל אותה שנה, ולכן הוסיפו לו כ"ה שנים שלימות]. דהא צ"ס לא מנינו דיש איוו הקדש על זכור אדם עד שנלמד שיש צוה סכנה אס אין פודין את הצכור ונשום שמתמטין צהקדש, כלומר, האדם עצמו משתמש צקדושת זכור שבו. וצספרי משנת אברהם ח"א דף מ' הנצתי את דברי חמודות על הרמ"ע סוף צכורות צצנר מה שהציל הרמ"ע ז"ל שם: ותקון גאונים — ולשילי' כהנא, כלומר שהכהן שאל את אבי הנן, מה צעית עפי צריך צוכרך דין או חמש סלעים דמתיצא למיפרקי' צהוא, עכ"ל. וכתב צד"ח שם ו"ל: וכתב צפסקי מהרמ"א סימן רל"ה מה שכתבת דאס ה' נותן הנן לכהן שהי' יולא צכך כמו צפטר חמור, צוותא הוא דל, דצפטר חמור גופא לא ידעלא מתיבן דייקת דיולא אס נותן הצכור לכהן דילמא צריך לפדות או לערוף. והא דילפינן מהקדש היינו דאינו צריך דוקא שה אלא פודהו צאחר דברים אבל מכל מקום פדייה צעי, ואפילו אי מהני התם היינו משום דהחמור קדוש גופא צצכורה ואפילו צנהלה קודם פדייתו משא"כ צן צכור דיליף צהדיא מקרא דחולין גמור הוא למאי מניצעי לי לכהן אי לעצד, אין צן חורין נעשה עצד, אי לצן הא לאו זרעי' הוא ע"ש. הרי מפורש דאין שום קדושה צצכור אדם קודם פדייה דאי לאו ה' אסור צנהלה, וקרא: זכור צניך תתן לי, משמע על מלות פדייה צלצד ואין לכהן שום חוב על עצם הנן הצכור. ועי' צנתצנת הריצ"ש סימן קל"ה וצנתצנת

תתקבג. (א) כלומר שאנתנו לצדקה. (ב) ר"ל ונתפסמה משל אחרים.

תתקכו. בכור שזרו הדר לו וקרני ראם קרניו (דברים לג יז) אם יש לארם בכור שנולד לו בעדרו כשהוא יחדר שאר בהמות שהוא נחנה מן הצמר יחדר אף הכבוד (א) שלא יהא חלק גבוה שפל מעדרו שכל זמן שהוא תמים לקרבו הוא עומד. אחד היה לו בכור שנח אמו מוטב שישים אותו בחרר אחד וינעול בעדו וימות ברעב ולא ינגח בני אדם ותתך מעט מן הקרנים.

תתקכח. אם היו רואין הציבור שרוצין להרוג אחד לוקחין ממנו (א) ופורקין אותו [א] ואם יאמר מוטב לו שיתרג משיך מעיר לעיר בסכנת נפשות ולא יהיה ספק בזה לצרכי בני ביתו אם תשאירו לי מקצת שאוכל להתפרנס או אתם תפרנסו ואם לאו (איכה ט ט) טובים היו חללי הרב מחללי רעב ואם רוצים לעורר את אחת מעיניו או לקטע את ידו או את רגלו ואם יקחו ממון שיש לו ויבולין לפדותו וזה אומר אל תקחו את ממוני מוטב לי לסבול הצער בגופי מלמות הוא וכני ביתו ברעב והם אומרים לא בני יש פגם משפחה ובושת ופגמה לכל היהודים אמר לי הבושת ואם הבשתי ליהודים יפדוני הם ועוד שאלו ראוהו אמר לקהל רעו לכם בני פלוני קרובי רוצים לתפוס ואני מגיד על מעשיו הרעים אם לא תמחו בידו אם לא תגרשוהו מן העיר אם לא יתפשוהו הגוים רעו לכם כי לא אתן בעבורו לפדותו יותר מכם לא חששו לבסוף נתפס דחקוהו לתת יותר מאשר הם נותנים אמר להם הלא התריתי בכם אמרו לו אם נעזוב ולא יהי פדוי וזך משפט הגאולה.

עניני כיבוד אב ואם

תתקכט. בראשית רבה (א) (בראשית מו א) ויסע ישראל וכל אשר לו ויבא בארזה שבע ויזבח וזבחם לאלקי אביו ויחק אמר ר' יהושע בן לוי חזרתי על כל בעלי אגדה שבדרום שיאמרו לי פסוק זה ולא אמרו לי עד שעמדתי עם יהוד' ב

בן פדיה בן אחותו של בן הקמר ואמר לי הרב והתלמוד שהיו מהלכין בדרך בתהילה שואלין בשלום התלמיד ואחר כך בשלום הרב אמר ר' הונא כד אתא ר' יהושע בן לוי לטבריה שאלהו לר' ויחנן ולר' שמעון בן לקיש ר' ויחנן אמר שהייב אדם בכבוד אביו יותר מכל זקניו אע"ג (ב) שהייב אדם בכבוד אביו יותר מכל זקניו וזקניו [א] והנה יצחק ויעקב ואחד מבני יעקב בא לעבוד ליעקב

משנת אברהם

כאשטאו, וראיתי שגם הוא ז"ל כתב קרוז לדברים הנ"ל. הו"ל: אך לפי הנראה הטעם צדק דפדיון של עמו יש בו ענין אחר נלעדי המצוה, שהפדיון נוגע לתיקון נפשו כמש"כ רמב"ם רצונו נחיי פרשת תשא, ואם אינו פדוי הרי הוא נענש שכן דרשו רז"ל למה שמך עליית הרגל לפדיון הנכור לומר לך שהנכורות שגפדו מתקבלין פני שכינה וזכיון לראיות בנין ציט המקדש, הא לא נפדו לא יראו עכ"ל. ומה שנוגע לתיקון נפשו התינו מוטל עליו יותר מעל חצירו דכל אשר לאיש יתן צעד נפשו וכו'. והגאון הנ"ל מתאמץ להביא ראיות דנוגע להלל נפשו התינו מוטל עליו יותר ממה שמוטל על חצירו. והיינו שהוא ז"ל הבין שיש צפדיון תיקון להשמה ולכך הוא צריך לתפש אחרי ראיות מי קודם הוא או צנו, אבל בנוגע לסכנה אין הדבר זקוק לשום ראיו' שחייב קודמין ואין כפ"מ בין איש אחר זר אליו לגמרי או צנו. ולדעת ג' רבנים נחיי חמורו: הא לא נפדו לא יראו, כוונתו שיש סכנה שיומרו ולא יראו כדמשמע מדברי רבנים נכאן. ובדבר נוסף הנראה של פדיון הנך ראה בשו"ת חכם בני סי' ק"ה, שהביא דברי חכם השני. ויש להאריך בזה.

שזרין מקדימין למות מושכם אברהם צנקה. ועי' נלעדי ער לו"ה סימן תק"ו שמדבר מזה דבר שיעט הטורי אצן ללא שייך אין מעצירין אלא. צמעזיר ממקום למקום ולא צמעזיר ממוקן למוקן.

אור"ה לפי הנ"ל דפדיון יש השם סכנה להולד צמאחר פדיונו אין לתמוה כלל על הרצ"ש האומר דלריך לפדות מיד ולה אחר הוא בש"ס צ"ק פ' הנ"ל מנינו דיש נתיחור לשה קלה משום סכנה וכן מטיין דברי רבנו נכאן. והא דנהגו לפדות ציוס ל"א לעת מנחה ולא צנקה ממש היינו ממששאל שלא יפדה קודם זמנו כדאיחא צ"ע, אבל מהראוי ה' שלא אחר אפילו לשה קלה אלמלא משום ששאל.

ובזה מתחורר מה דלמריין צנכורות מ"ט פלוגתא דרבנן ור"י גבי הוא לפדות וצנו לפדות, אמר ר' ירמי' הכל מודים היכה לדיכא אלא חמש סלעים הוא קודם לצנו מחיי טעמא דמלוה דיד' עדיף כי פליגי היכה לדיכא חמש מאועצדות וחמש צני חורין, ופליגי צמלוה הכתובה צמורה אי הוי כמלוה הכתובה צטער או לא, ע"ש וצקידושין כ"ט. והדבר צריך ציאור הלא טעמא דר"י האומר צנו קודמו הוא משום שמוטו על הצני ומלות צנו עליו, פירש"י צמשנה: מלות פדיתו של אצ זה היתה על הצני שמת ומלות צנו עליו, וא"כ אין המלוה לפדות את עצמו רמי' כלל עליו אלא על הצני שמת, ומה טעם מודה ר"י דהיכה לדיכא אלא חמש סלעים שהא קודם לצנו דמלוה דיד' עדיף, הלא אמת שאין כאן מלוה דיד' כלל, אלא על הצני שמת רמיא מלוה זו ולא עליו. אולם לפי הנ"ל דיש סכנה צחי פדית הנכור מסתבר שפיר דהא ציינ לעשות המלוה של פדיון עצמו כדי להציל את עצמו מסכנה והוא קודם מצנו, כדון כל סכנה שהאדם מתחייב להציל את עצמו מקודם, ומעתה הפירוש צנמ', הכל מודים, דמלוה דיד' עדיף, כלומר, לפיכך הוא קודם משום דהמלוה זו משתייכת לדיד' לעצמו להצילו מן הסכנה ולא פליגי אלא היכה לדיכא חמש מאועצדות דר"י סובר צנו קודם שעל ידי כך יפדו את שניהם. ובסדר"י את הדברים לדפוס זכיתו צהספר היקר והנעים ראשית צכורים על מס' צכורות מלת הגאון הקדוש ר' אברהם ווייצנערד ה"ה, תלמיד ותיק למרן זלוקל"ה מסא"ד

סימן תתקכ"ח

פורין את השבוים בממונם נגר רצונם

[א] ואם יאמר וכו'. מסרון הטיכר יש צסימון הזה כי לא הורה נכאן אם לפדותו או לא. ונולדי שהי' כתוב כאן: אחר „מתללי רעב": אין שומעין לו. כי איך יהי' מותר לו להפקיר את דמו עתה ממשש שלא יהי' לו צנה להתפרנס אחר זינו. ואין פורקנו כעת מוטל על הקהל צעוד יש לו כסף ואחר זמן כשלא יהי' לו אז יהי' מוטל על הקהל לפרנסו. וכן צדון השני אין הטענה צדקת שיפדו הקהל אותו ואם לאו הוא מפקיר עצמו לסכנת אצו ולנזשת של כל היהודים, כי כעת יש לו מונון ואסור לו לסכן את נפשו. וכן הדין הג' המתחיל: ועוד שאלו, הוא ג"כ מעין זה דלואלין צתר השתא, כלומר, קודם שתפסוהו הגוים אין לגרשו מן העיר ולאהר שנתפס, הקרוב אליו חייב לגאלו יותר מאחרים.

ברשי ד"ה הי"ג: שהוא בן בנו של רוצח ואינו מוחרר על כיבודו. ויש לומר דהתם כונת רש"י בשביל שהוא רוצח ואינו גם בנו אינו מחויב בכבודו, ובסיפרי בהעלותך פ'סקא ע"ח: מלמד שהתינוקות קורין לאבי אביהם אבא.

תתקכו. (א) בעין מה שאמרו ביצה כ"ב: שלא יהא שולחנך מלא ושולחן רבך ריקם. תתקכח. (א) ר"ל פודין אותו. תתקכט. (א) פורשה צ"ד. (ב) הרמ"א ביו"ד סי' ר"מ סב"ד כתב ג"כ דחייב בכבוד אביו יותר מכל זקניו וזקניו ועיין מכות י"ב א'

או להאכילו או להשקותו או שום צורך ויצחק צדיק כיעקב לא יתכן שיעשה צרכי יעקב ויצחק יושב ומצפה עד שיעשה צרכי יעקב זה היה עון ליעקב וגם בן יעקב חייב בכבוד יצחק.

משנת אברהם

סימן תתקכ"ט

כבוד אבי אביו.

ראובן נעשה גואל הדם להרוג את אביו ראובן אצל בן בנו של ראובן נעשה גואל הדם להרוג את ראובן. אולם לפי ה"ל שכתבתי לראובן הרוגה אינו יורש את אביו הנרצח לא קשה מידי, דנדוקא נקט הש"ס דאז ששרג את בנו ולא להיפך, משום דאז אין אחד מיוצאי תלמי של ראובן הרוגה יורשים את יעקב זקנס, וממילא אפילו בן הבן אין נעשה גואל הדם. ואפשר שמכלא הוי"א הרמנ"ס את הדין גואל הדם תלוי צירופה, שלא ידענו מקורו, משום דה"י קשה לו למה נקט הש"ס הסדר הנ"ל.

ובדברי הרמנ"ס ה"ל גואל הדם תלוי צירופה לא הראו הנושאי כליו שום מקור לזה, ואולי יש לומר שהרמנ"ס ז"ל הוי"א את דינו מקרא (שמואל ב' י"ד), והנה קמה כל המשפחה על שפחתך ויאמרו תני את מכה אחיו ומיתתו צנפ"ש אחיו אשר הרג ובשמידה גם את היורש וגו'. ויש לומר דטענת האשה התקועית אל המלך היתה צמה שהדגישה, והנה, קמה כל המשפחה" כלומר, כולם רוצים להרוג אע"פ שאי אפשר שיהיו כולם קרוצים בשוה, ורק הקרוז קודם הוא היורש, ורק לו משפט הגאולה (וראה רש"י קידושין כ"א ע"א סוף ד"ה מוצה), ואחרים שאינם יורשים אותו אינם נעשים גואל הדם, הרי זה עד שאין כוונתם של בני המשפחה לנקום נקמת ההרוג משום כי יחס לבנם, אלא כוונתם להשמיד את היורש כלומר את הרוגה שהוא כעת היורש אשר ירש מאת אביו, כי תלוי של ירושת אביו שירש האב הנרצח לא ירש הרוגה כי אין רוצה יורש את הנרצח, ואת ממונו של הנרצח כבר ירשו בני המשפחה, ועתה הם רוצים שגם את נחלת הרוגה ירשו לאחר שישימו את היורש בתורת גואל הדם כדין של תורה, ויירשו אותו כעין אז שירש את בנו הסורר ומורה משום שנהרג דינו. — לבלתי שים לאישי שם ושאריית וגו', והמלך הודה לה כי הצדק איתה, וכל יסוד טענתה היתה צאתה והנה קמה, "כל" המשפחה, ומזה הוי"א הרמנ"ס ז"ל דינו גואל הדם תלוי צירופה.

ובדברי הרמנ"ס ה"ל שכתב לרבותא דאביו יורש כל נכסיו אע"פ שגרם לו סקילה, יש לעיין מהיכיו תיסקי אדעתן שלא יירש את בנו, ואלא שגרם לו מיתה, הלא הוא קיים מזה הכתובה בתורה ותפשו בו אביו ואמו וגו' וצריך לומר משום דהרשות ניד האב והאם למחול לו, וס"ד צנזיל שלא מחלו לו הרי גרמו לו מיתת סקילה והוי כרואם שאביו יורש את הנרצח, קמ"ל.

ואשר לקושיית המפרשים ה"ל צסתירת דברי רש"י מכות י"ג, שאין בן הבן חייב בכבוד זקנו למה שכתב בפירושו עה"ת צפרשת ויגש מדברי המדרש, כמעט כל המפרשים מתרצים דאין בן הבן חייב בכבוד זקנו לאחר מיתת אביו, וכולם מחלקים צוה מכה סגרא גרידא, צלי ראי', וצפרט קשה להבין מניין לו לרש"י צמכות לומר דאין בן הבן חייב בכבוד אביו אביו, דהא התם שאני דבן הבן צל לקיים מצות גאולה, כי מצוה צגואל הדם לכן אינו חייב להשגיח על מצות כיבוד, אצל צעלמא אפשר דגם אחר מיתת אביו הבן הבן חייב לכבוד את אביו אביו, והגם כי כבר דאו צה רצנים כלאומר לא אמוע להוסיף על דצריהם.

בדין כבוד אבי אביו לאחר מיתת אביו.

הגה בתוס' יצמות דף ה' ד"ה כולכם, כתבו דמה דאמרין צקידושין ל"א שאתה ואמך חייבין צכבוד צצדיק ילפינן מדכתיב אני ה' אחרי הכתוב איש אמו ואביו תיראו וגו', ממילא שמעינן מכלא ממי דהבן חייב צכבוד אביו אביו מטעם שאתה ואצד חייבין צכבוד זקנך והוא מקרא ה"ל דאני ה', אלא דיש חילוק צציהם, דלגבי הקצ"ה אתה וכן צצדיק חייבין

[א] **הנה** יצחק וכו'. מדברי רבינו נראה שמפרש דהגם שי' לו לבן יעקב להקדים לכבוד את אביו יותר מאשר את זקנו יצחק, לכל זאת כשצניהם צידת לפניו אם ישמש מקודם את אביו הרי זה ציוש לאביו אביו, אצל כשישמש מקודם את יצחק אין צוה ציוש לאביו יעקב לכן לא יעשה בן יעקב עון אלא ישמש את אביו אביו תחילה וכעין שאמרו אתה ואצד חייבין צכבוד, וכן אתה ואמך חייבין צכבוד צצדיק. **וקרוב** לדברים אלו כתב הרמנ"ן עה"ת צראשית מ"רא' דלתמר שהצוה אלו דברי המדרש המוכר דצדרי רבינו, כתב: ואינו מסיפק, שהראוי לומר לאלקו אצותי צלי שיחד אדם, כ' כלומר, הרגיש הרמנ"ן ז"ל שי' צוה משום אי צכוד צמה שלא הזכיר את הצרכ, וצאופן צוה צודאי אין מן הראוי לחלוק צכוד לאביו. ורא' לדבריו הצי"א הרמנ"ן ז"ל דהא צתפלתו הזכיר יעקב אלקי אביו הצרכס ואלקו אביו יצחק (צראשית ל"ב-כ'). לכן תירץ הרמנ"ן ז"ל צצדך סוד, ע"ש.

דין גואל הדם תלוי בדין ירושה.

ובממ"ק העיר מהה דרש' מכות דבן בנו נעשה גואל הדם על רצחת אביו מפני שאינו מזהר על צכודו. וכבר דאו צה רצנס, ועי' צצפר חוט המשולש, וצכלי תמדה פרשת ויגש, וצצדי תמד אות כ'. ולצאורה נראה לתרץ סתירה זו לפי מה שכתב הרמנ"ס ז"ל צה"ל רוצה ה"י' וכל הראוי לירושה הוא גואל הדם, היינו שגואל הדם תלוי צירופה, כלומר, צישנו צדין ירושה. וצהרמנ"ס ז"ל ממרים צדי, חיתא: בן סורר ומורה הרי הוא ככל הרוגי ציה דין שמונס ליורשיה, שצע"פ שאביו גרם לו סקילה הרי הוא יורש כל נכסיו, עכ"ל. מצאך דרוגה אינו יורש את קרונו שרצת דל"כ מה צצותא צבן סורר ומורה. ונקלט צצכרוני שראיתי צצחיה ספר מקור דצדרי הרמנ"ס אלו דרוגה אינו יורש את קרונו הנרצח מקרא: הרצחת וגם ירשת האומר צצנות הצרעאלי, כלומר, הרציהה מצטלת את דין הירושה, נמוא לפי זה דאז ששרג את בנו אינו יורשו (הם אין לו צניס), א"כ נפסק צכלא דין הירושה, וממילא גם הבן אינו בתורת קרוז להאצ הרוגה, דהא אי אפשר לומר דהקורבה צצין הבן לצד קיימת, ולהיפך מהאצ להבן צצלה, וכיון שאין כלן קורבה צין האצ להבן, אין בן הבן מחויב לכבוד את אביו אביו, דלא עדיף מאביו גופא שאינו חייב לכבוד כי השארות פסקה, ושפיר נעשה הבן הבן גואל הדם להרוג את אביו אביו. אולם מצופק אינו צוה הבן דאפילו נאמר שכן הוא הדין כמו שכתבתי דאין הבן הרוגה של אביו יורשו, אצל איך נאמר דהאצ ההורג את בנו שאין הנרצח יורש את אביו ואין בן בנו של הרוגה יורשו, דאטו צצציל שבן הבן אצד את אביו ע"י רצחת זקנו הפסיד גם את ירושת זקנו, וצצנרל קלושה היא שאין לי עלי' ראי' דעל ידי הרציהה נפסק היחס המשפחתי עד שלא יירש הנרצח את הרוגה.

ויש לדקדק צצ"ס מכות ה"ל י"ג, דנקט צאצ ששרג בנו נעשה לו גואל הדם ומניח איך אין בנו נעשה לו גואל הדם, ולא קשה הא צצנו והא צצן צנו, פירוש כשהרג האצ את בנו ראובן אין שמוען אחיו נעשה גואל הדם לאביו יעקב אצל בנו של ראובן נעשה גואל הדם להרוג את זקנו, ולמה לא נקט הש"ס כשהרג ראובן את יעקב אביו, שאין בנו של

חייב צבכוד אמו כצבכוד אציו, אצל גני מת אציו אינו חייב צבכוד הסגל מאחר דשמעינן שיש אפשרות להחיות שיטתה. ולפי' תוס' ר"י הזקן מתורגמים כל הדקדוקים הנ"ל. ואפילו לפירש"י נמי לא קשה מניין ידע שהוא בן אלמנה שמה הוא בן אלמן ושאלתו היא, אציו קודם או אציו אמו קודם, דזו אין שאלה כלל דאם אציו קודם לאמו מאני ה', בודאי שהוא קודם לאציו אמו, ובע"כ שהוא בן אלמנה והשאלה לענין אציו אמו. ונפרט דלא שייך לקרוא לאציו אמו אמו, ורק לאציו אציהם קורין אצא. ומכל הנ"ל נשמע כדברי רש"י במכות י"ב, דלאחר מיתת אציו אינו חייב צבכוד אציו אמו. ועי' ירושלמי הוריות סוף פ"ק אצידת אציו שחיי תלמודו וממנו ואצידת אמו גרושה מאציו, מי קודם, אציו הוא שיקדים או עד שיהי' כל תלמודו ממנו, ע"ש. משמע דנאין חיי תלמודו מאציו אין שום שאלה שאציו יקדים, כלומר, אלא שניהם שווין. וראה לקמן סימן תתקס"ג, שמשמע מדברי רבינו שכתב: מי שלא ראה אציו ואמו צעמדו על דעתו היכן מלות כבוד אצו ואם, ויש לו זקן וזקנה הרי יקיים צהם וכו', דלאחר מיתת הוריו אין הוא חייב צבכוד הורי הוריו אלא מעלין עליו כאלו קיים מלות כבוד לשוכבדים, ע"ש.

מקרא אבי אביו ואבי אמו

וברמב"ם ה' ממרים ה"ג, וכן המקלל אציו ואציו אמו הרי זה כמקלל אחד משאר הקהל, עכ"ל. וכתב הכסף משנה שרבינו למד דין זה מהא דמכות י"ב הנ"ל שכן הנה נעשה גואל הדם, משום שאינו מזהיר על כבודו, ע"ש. ורחוק מאד לומר שזה הוא המקור לדברי רבינו, דשאני התם שיש עליו מצוה להיות גואל הדם ומכיוון שאציו כבר מת אינו חייב צבכוד זקנו ואינו המורה של גאולה מוטלת עליו, אצל מניין שהמקלל את אציו אציו נחיי אציו פטור, ועוד מאי טעמא דלא כתב הרמב"ם דין זה גם צמכה אציו אציו. ובספר כנה"ג ה' כבוד אצו הביא דברי הרמב"ם הנ"ל והראה מקור מפורש לדבריו צתורת כהנים פראת קדושים פרק ט': איש אין לי אלא איש אשה מניין ת"ל איש איש כי יקלל. את אציו ולא את אציו אציו ואת אמו ולא את אציו אמו, אציו ודאי ולא הספיק, אמו ודלית ולא הספיק, עכ"ל. ובקרבן אהרן שם כתב דהתור"כ דרש מקרא יתירא דהא כבר כתיב ומקלל אציו ואמו וגו' למעט ולומר דאינו חייב אלא על אציו ואמו דוקא ולא על אציו אציו ועל אציו אמו, ע"ש. ולפי זה נהבאה שאין כאן קרא מיותר שפיר חייב על אציו אציו ואציו אמו. מכל מקום הדבר מתמיה לומר דהתורה פטרה על קללת אציו הוריו וחייבתה על הכאתם.

ואלמלא דברי הראשונים ה' נראה לפרש דהתור"כ הנ"ל הממעט קללת אציו אציו ואציו אמו, קאי נמי לאחר מיתת ההורים וצאומת פטור הן על הקללה והן על הכאה אלא דעל הכאה לא צריך קרא לפטור, משום דצירושלמי יצמות ס"פ י"א ה"ב, איתא: ר' עקיבה אומר אציו ואמו קלל את שהוא חייב על אציו חייב על אמו ואת שאינו חייב על אציו אינו חייב על אמו, ע"ש. ובצרת רע"ק פשוטה דאציו חמור מאמו דהלא יש לו דין קדימה לגבי אמו, דלית ואמך חייבין צבכוד אציו ואם פטרתה התורה על קללת אציו איך יתחייב על הקל, על אמו. ומבבדא זו ידענו ג"כ דמי שפטור על קללת אציו או על הכאת אציו ממילא נמי פטור על קללת והכאת אציו אציו, דהא אציו חמור מאציו אציו, דהא אציו מפורש צקרא. ולכן כשמת אציו ואין הנה חייב על הכאתו דהמכה את אציו המת פטור, ממילא ידענו שגם על אציו אציו פטור, דלא יהי' אציו אציו חמור מהאצו עצמו, ולכן לא איצטרך קרא לזה לפטור, אצל המקלל את אציו המת חייב, והו"א דחייב נמי על קללת אציו אציו לאחר מיתת אציו, לכן

צבכודו יתעלה, אולם נאצי אציו אין הנה חייב צבכודו של אציו זקנו אלא מחמת כבוד אציו, כלומר הנה הנה חייב לכבד את זה שאציו חייב לכבד, והלא אציו חייב לכבד את אציו זקנו. אולם כשמת האב ואין עליו חיוב לכבד את אציו היינו הסגל של הכבד כי אין מתים חייבים צמנות, צמתים חפשי, אז השאלה מי פקע חיוב כבוד של הסגל ממת הנה הנה או שמה כיון דחייב ה' לכבדו צחיי אציו גם עכשיו חייב דאין דבר שיפקיע את חיובו, והחיוב שחל עליו נשאר צתקפו ולא פקע, ונפרט דיש צברא לומר מכיון שהנה הנה חייב לכבד את אציו צמותו וזה הוא מכיבודו של האב שצנו יכבד את האב המת — הסגל. **ואפשר** להעמיס הדברים הנ"ל בצוגיין צקידושין ל"א שאל בן אלמנה אחת את ר' אליעזר, אצא אומר השקיני מים ואמא אומרת השקיני מים איזה מהם קודם, אמר לי' הנה כבוד אמך ועשה כבוד אציו שאתה ואמך חייבים צבכוד אציו. דא לפני ר' יהושע אמר לו כד, אמר לו רבי, נתגרשה מהו, אמר לי' מנין ריסי עיניך ניכר שכן אלמנה אתה, הטל להם מים צספל וקעקע להן כתרנגולין, ע"ש. והדקדוקים רבים. (א) מה עלה על דעתו של בן האלמנה לומר דכבוד אס קודם לכיבוד אצו, דהא כד שאל איזה מהם קודם משמע שעלה על דעתו שיש שום צברא לומר דכבוד אס קודם, ואמאי הא גני כיבוד צפירוש כתיב כבד את אציו ואמ"כ ואת אמך, ולאמלי ה' שאל צנוגע למורא אס ה' אפשר לומר מדכתיב אס קודם לאצו. ואפילו למה דאמרו חז"ל גלוי וידוע שהנה מכבד את אמו יותר וכו' אין צוה שום דבר אשר יקדים את האב להאצו צנוגע לכיבוד. (ב) מכיון שכבר פסק לו ר' אליעזר את הדין שהאב קודם למה הלך שוב לשאל את ר' יהושע. (ג) למה צורף שאל שוב נתגרשה מהו צהיותו בן אלמנה. (ד) כל השאלה שאל אינה נהוגה לבן האלמנה כי מאחר שאין לו אצו מה נפ"מ לו מי קדים. (ה) צתוס' ר"י הזקן פירשו: מה שאמר לו מנין ריסי עיניך ניכר וכו' כלומר, מאחר שראה תנועותיו צשאלתו כי חרף הוא, הנה שהוא בן אלמנה, שרוב הס חרופים מפני שמעודו נושא ונותן צככסי אמו, ע"ש. כנראה שאל הסכים לפי רש"י שפירש שראה ששברו ריסי עיניו מתוך רוב הצביה, דמה ראי' הוא שהוא בן אלמנה שמה בן אלמן הוא וצובה על אמו. אולם אפילו לפירוש ר"י הזקן ג"כ קשה מה חריפות יש צשאלה פשוטה כזו.

לבן נראה דשאלתו של בן האלמנה היתה לענין אציו אציו אציו חיי עדיין, מי קדים, אמו קודמת משום שלאחר מיתת אציו אינו חייב צבכוד אציו אציו, או שמה אציו אציו קודם, משום שהחיוב אשר חל עליו צחיי אציו לא פקע כנ"ל, והאב קודם להאם משום שאתה ואמך חייבים צבכוד אציו. אלא שהשאל לא פירש שאלתו ולא הזכיר אציו אציו אלא אציו אציו, כדרך הצנים שקורין לאציו אצו, אצא, ור"א וכן ר"י הביאו ששאלתו מתיחסת לדין קדימה צבין אצו לאס והשיבו לו צפפשות דהאב קודם משום שאתה ואמך חייבין צבכוד אציו, לכן החכים השואל וחזר ושאל לר"י נתגרשה מהו, כלומר, דכיון דנתגרשה שוב אינה חייבת צבכוד צעלה שוב לא אמרינן שאתה ואמך חייבין צבכוד אציו כן נמי לענין אציו אצו האב לאחר שמת האב לא אמרינן שאתה ואציו וכו' אצו שמה החיוב שחל על פקע. ולאחר שאלה שאלה זו הנה ר"י פקחותו של השואל שהוא שאל צנתגרשה מהו כדי לדעת מזה הדין של כיבוד זקנו לאחר מיתת אציו. וזה שהשיב לו מנין ריסי עיניך ניכר שכן אלמנה אתה, כלומר, והנה פקח ששאלת שאלת נתגרשה מהו צכדי לדעת הדין צנן אלמנה והשיב לו צצוזה הטל מים צספל, כלומר, צנתגרשה שחובל לקיים ידי שניהם הטל להם מים צספל, ולא כמו קודם שנתגרשה דכבוד אציו קדים, וממילא נשמע דיש אפשרות להחיות שיטתה ולא אמרינן כיון דחל שוב לא פקע, וממילא נשמע ג"כ דפקע החיוב של כיבוד אצו אציו לאחר מיתת אציו, דדוקא גני נתגרשה שניהם שוים כי

תתקל. האב שבתו נשואה ועוסקת בצרכי בעלה והאב צריך לה (א) לא יצוה לבתו לעשות צרכיו [א] כל זמן שעוסקת בצרכי בעלה ואם הכעל טוב יאמר לה לעשות צרכי האב קודם:

תתקלא. כתיב (שם מג ח) ונחיה ולא נמות גם אנחנו גם אתה גם מפנו גם אתה [א] ואחר כך גם מפנו הרי האב קודם לטף כשאין לאב אבל כשיש לאב מה יעשו הטף שאין להם.

תתקלא א. אמרינן בקידושין (א) שאל בן אלמנה את ר' אליעזר אבא אומר השקינו מים ואימא אומרת השקינו מים איזה מהם קודם אמר לו הנח כבוד אמך ועסק בכבוד אביך בא לפני ר' יהושע ואמר לו כך אמר לו רבי נתגרשו מהו אמר לו מבין ריפי עיניך ניכר שבן אלמנה אתה הנה אמרו אם אביו אומר השקינו מים ואמו אומרת השקינו מים ישקה את אביו ואם האב רואה שהאם כועסת על הבן עון הוא על האב שדוחק את בנו וגורם שאמו כועסת על הבן ואף הבן אם רואה שאמו מצטערת והבן יודע שיכול לפייס את אביו יפייס את אביו שלא יקפיד וכן אם יבקש אדם אחד לבן שיעשה בשבילו וצריך לו ביותר והאב מצווהו לעשות דברים ואינו צריך להם כל כך ואחר כך יכול לעשות צרכי אביו יפייס אביו שימתין עד שיעשה לאותו מה שצריך ביותר ואם אביו אינו רוצה האב חוטא [א] ורוכ בנים דומים לאחי האם ובלבבות (ב) אחותי בת אבי היא לכך מותרת אך לא בת אמי לפי שדומה הזרע כאילו גוף אחד.

משנת אברהם

שדקדקו צמולין י"א צנוגיא דרונא, אחיה ממכה אביו ואמו, ואחיה לא יליף ממקלל אביו ואמו דרחמנא אמר דחייב מיתה וליחוש דלמא לאו אביו הוא, דשאי מקלל ממשכחת דחייב מיתה אפילו לא אזלינן צתר רונא דשקיללו שלא צפנו כג"ל.

נא קרא למעט, וטעמו של דבר כג"ל דלאחר מיתת אביו הואיל שאינו חייב בכבוד אביו, פטור ננוי על קללתו. אבל כשאביו חי שפיר חייב על קללת והכאת אביו. והגם שחזק הסגרא הדברים נראים יפה, עוד הדבר צריך לראי' מה שחזק לי לעת עתה.

סימן תתקל"ד

נשים במצ"ע שהזמן גרמא.

[א] כל זמן וכו'. מלשון רבינו משמע שיש דגוד איסור נאשה שאינה עושה צרכי אביה אפילו כשרשות נעלה עליה, דאל"כ למה הזהיר רבינו שלא יצוה לה אביה וכו'. וממילא נשמע דכל מצות עשה שהזמן גרמא דנשים פטורות וכתב באגודה דהטעם משום שהאשה משועבדת לבעלה, ג"כ יש חיוב עליה לעשות אלא דפטורות משום ששעבוד נעלה קודם, והוא דלא כדברי רש"י דר"ה ל"ג דאי תקעי עזרו על כל תוסף, דזה שייך לומר דוקא אם פטורות לגמרי, כלומר, שלא חלה החובה עליהן לעולם.

וכן משמע במכילתא יתרו צענין דכבד וכו' מה כיבוד לא חילק צין איש לאשה אף ממורא לא חילק צין איש לאשה, והפירוש הפשוט הוא דכבוד לא כתיב ניב איש אלא כבד את אביך וכו' וממורא כתיב איש אמו ואביו תיראו וכו' וכן הו"א דנשים פטורות ממורא, והגם דקשה למה לן לקרא ליהיב נשים ממורא הלא הוי שלא נקום ועשה, וכבר נכתב צוה הרבה, עי' בהרא"ם פרשת קדושים דמה דאמרו אשה רשות אחרים עליה היינו דוקא לענין כיבוד ולא לענין מורא דמורא הוי צבזב ואל תעשה ומדוע תפטור, ורצה מהרש"א קידושין ל"ד ד"ה גרמא, ועי' במקנה שם, הרי דנשים חייבות כבוד אב ומדאורייתא אלא שצנעה שרשות נעלה עליה, אנוסה היא ופטורה, ופגו' ואלמנה וגרושה חייבות כבוד"א דהא אינן אנוסות ומחמת שעבוד אחרים. ולא שייך להקשות א"כ פטויות וגרושות ואלמנות ליתחייבו צנ"ע אפילו כשהזמן גרמא, דמאד הדין פטרה התורה את כל הנשים, ולא פלוג.

סימן תתקל"א

[א] ואחר כך וכו'. כנראה שרבינו נא ללמד נכאן שחייב של אדם קודמים לחיי אביו (דהא הלכתא דאין הנן חייב לתור על הפתחים לפרנס את אביו, יו"ד ר"מ"ה) ולחיי ילדיו, וחיי אביו קודמין לחיי ילדיו. ומה שמסיים, "אל כל כשיש לאב מה יעשו הטף שאין להם" כוונתו דהאב חייב צנעות צנו הקטנים כבנותנות דף מ"ט.

שתוקי וגר המקלל את הוריו.

ובדברי הירושלמי הכ"ל ציננות נתקשו מפרשי הירושלמי, והכני להעתיק את דבריהם: והלא הגר חייב על אמו ואינו חייב על אביו כדברי ר"י הגלילי, רע"ק אומר אביו ואמו קלל את שהוא חייב על אביו חייב על אמו ואת שאינו חייב על אביו אינו חייב על אמו. מודה רע"ק בשתיקה שהוא חייב על אמו אף ע"פ שאינו חייב על אביו. רבי יעקב בר אבהו ר' יסא צבס ר' יוחנן מה פליגין צגר שהיתה הורתו שלא נקדושה ולידתו נקדושה אבל צגר שהיתה הורתו נקדושה אף ר"י הגלילי מודה. והקרנן עדה שם מביא אבל צגר שהיתה הורתו ולידתו, "שלא נקדושה" אף ר"י הגלילי מודה, וע"ש צפני משה. וכל הפירושים דחוקים מהד. וגם טעמא צפי אמאי מודה רע"ק בשתוקי שחייב על קללת אמו אע"פ שאינו חייב על קללת אביו.

ולפע"ד כוונת הירושלמי לומר דהגם דרע"ק סובר את שאינו חייב על אביו אינו חייב על אמו, היינו דוקא במקום שאי אפשר לו להתחייב צבס אופן על קללת אביו אבל שתוקי, הן אמת שאם יקלל את מי שהוא צנוכה, לא יתחייב דהא אינו יודע מי שהוא אביו, אבל אם יקלל את אביו צנוכה, כלומר, שיאמר שהוא מקלל את אביו צכל מקום שהוא, צודאי יתחייב, דהא ע"כ יש לו אב ה"ל או אב, ועל קללה חייב אפילו לאחר מותו, לכן גם על קללת אמו חייב כשמקלל צפניה, או שלא צפניה. ומה שכתב הרמב"ם ז"ל צבל" מנחם די, שתוקי אינו חייב על אביו כהירושלמי הכ"ל, היינו כשמקלל צפניו למי שמוספק עליו שהוא אביו, דומיא דמכה, אבל כשמקללו שלא צפניו, צכל מקום שהוא יחייב. ומה פליגין צגר שהיתה הורתו שלא נקדושה ולידתו נקדושה, כלומר, אפילו היתה לידתו נקדושה מכל מקום אין הוא מתייחס אחר אביו כיון שהיתה הורתו שלא נקדושה ואין הנן מתייחס אחר האב צנוכה, א"כ אין לו אב שיתחייב עליו על קללתו, וצוה פליגי ר"י הגלילי ורע"ק הם חייב על קללת אמו, אבל צגר שהיתה הורתו ולידתו נקדושה, אף "רע"ק" מודה שחייב על קללת אביו ואמו דהא ישראל גמור הוא שגולד מן הישראלים הוא.

ואם כיוס הדברים הכ"ל דשתוקי המקלל את אביו שלא צפניו אלא צכל מקום שהוא נמא, חייב, מיושב שפיר מה

תתקל. (א) קדושין ל"ב: אשה אין מסוק בידה לעשות שרשות אחרים עליה. תתקלא. (א) שם ל"א ב'. (ב) כן פרש"י בראשית כ"י י"ב: ובת אב מותרת

תתקל"ב. האב שמוצו לבנו לעשות לו כך וכך והנה שר או שופט או איש אחד קורא לבן ומבקש לו שום דבר עיבובא ולעשות שום דבר ואם הכן יודע שאותו השר ואותו איש אם היו אומרים לו לעשות בסני האב היה האב מוצו לבנו לעשות הפצם ולעווב מוצו גם עתה בלא ידיעת אביו ועווב מצות אביו ויעשה הפצם.

תתקל"ג. מי שאמרה לו אמו עשה כך וכך אתה בני ולבסוף בא אביו ואמר לו כך וכך עשית מי אמר לך לעשות זה לא יאמר אמי אמרה לי בן אם רואה שכוועס אביו פן יכעוס אביו על אמו ופן יקללנה נמצא שהבן גורם ומעלין עליו כאלו הוא עושה. וזהו (בראשית כו יג) [א] עלי קללתך בני אך מן הדיון לא היה לך לומר עלי שלא יקללני ואף על פי בן אני אמרה אם יבטער ורוצה לקללך :

תתקל"ד. הבן שבא לידו ריוח ואביו ישן זה למרנו מרמה בן נתינה (א) אבל אם בא לאביו ריוח ואינו רוצה להקיצו ונפטר ואביו בשמקין מצטער יותר שלא הקיצו והבן יודע דעת אביו ששמה יהיה כשמקיצו בשביל אותו דבר שיוודע שאביו שמה על זה יקיצו וכן שמקיצו ללכת לבית הכנסת או לדבר מצוה :

תתקל"ה. האב שהיה חוטב עצים או עבודה אחרת והבן לומד (תהלים קיט קכו) עת לעשות לה' הפרו תורתך [א] ויעשה הבן המלאכה אע"פ שהאב עם הארץ אבל אם הבן יודע שהאב כשהוא יושב פניו עוסק במעשים רעים כגון אם ישב במל ידך אחר זנות או יסכף את בני אדם לעשות רכילות מזה לזה וכיוצא באלה או ילך ויעשה מחלוקת מצוה על הבן לטורדו במלאכה כדי שלא יחטא באותה שעה ואם הבן עושה מלאכה והאב אומר לו לך ועסק בתורה ואחטוב העצים או אעשה אותה מלאכה שאתה עושה ועסקו הבן בתורה ואפילו בני אדם שם והבן חושב אם אני מניח את אבי במלאכה ואני אשב מה יאמרו העולם שאני מביזה את אבי ואפילו לא אמר לו לך ועסקו בתורה אלא האב חפ על בנו שלא יטרף ישמע לאביו וכנגד הבישת יהיה שברו גדול ואפילו אם האב מתכוין כדי לבייש את הבן לומר הוא שוקט ואני טורח אבל אם האב רוצה שילך הבן לשחוק ולדבר עבירה אל ישמע לו (א) ולא תאמר עבירה דאורייתא [ב] אלא אפילו עבירה דרבנן :

תתקל"ו. ואדם שיש לו בן נשוי ועומד על רגליו עד שישוב אביו במקומו ויש לאביו למשא פן כשעומד גם אחרים עומדים כנגדו [א] רשאי האב למחול את כבודו ולא יעמוד הבן כנגדו ואם בזה שלא יעמוד גם אחרים לא יהיו עומדים כנגד אבותיהם ויקילו באבותיהם ואמותיהם או לא ישנה את בנו מאחרים :

משנת אברהם

יטרים אחר זמנות ויספיקנו ע"ש. ואיך אמר רבינו אע"פ שהצט עם הארץ יפר הבן תורתו ויעשה מלאכת אביו. וג"ל דהכל מיירי לא נתימדות אלא בהזדמנות פרטיות אצל נתימדות אין הבן מוטל את לימודו מפני מלאכתו של אביו, או אפשר דרבינו מיירי דוקא כשעושה אביו מלאכת עבודה קשה כמו שמפרט הוטע ע"ס וכדומה.

[ב] אלא אפילו וכו'. כן כתב הרמב"ם ז"ל צהל' מנורים פ"ו, י"ג. וכתב הכ"מ שם משום דקיי"ל דכל מילי דרנאן סמוכיסכו אלאו דלא תסור הרי הוא ככל דברי תורה. ונצטר הגולה גש"ע יו"ד ר"מ כתב משום דמילי דרנאן הוי ג"כ כבודו של מקום וקודמין לכבוד אביו, ע"ש.

להאב יש חלק בהמצוה כשהבן מכבודו.

ובמצות כיבוד אב כבוד כשתני במק"א, דיש לנדר שגם להאב המתכבד על ידי בנו יש חלק בעשיית המצוה דהא אי אפשר לו לבנו לקיים מצוה זו בלעדי אביו, ודומה למ"ש הר"ן ז"ל בקידושין פ"ג דהגם דאין אשה מצווה על פרי' ורבי' לכל זאת יש לה חלק בהמצוה דאי אפשר לו לזעלה לקיים המצוה בלעדי אשה. ולכן גם אב מצטל חלקו מהמצוה במחילתו על כבודו. ובה מתישנת קושיית התוס' שישנו נתיבות מ' שהקשה הרב ר' עזרא דתנאוי אינטריך קרא צינות ה', דאין עשה דיכבוד או"א דיהא שנת, הא אין זה עשה דאי אמר האב לא צעניא ליתא לעשה כלל כמו דאמריין התם לענין עשה דולו תהי' לאשה. ולה"ל אחי שפיר, דשאני גבי אונס דאי אמרה לא צעניא אין היא מצטלת כלל שום מצוה, דלא שיד לומר גבי מצוה כזו שהתורה חפשה שתיעשה מצוה זו, כי הלא כל הענין של מלגס הוא כנגד רצון התורה, אצל גבי כיבוד רצון התורה שתיעשה המצוה בדרך כלל הגם כי בהזדמנות זו שיש צה תלול שנת אין התורה חפשה שתיעשה המצוה.

סימן תתקל"ו

אם מותר לו לאב למחול על כבודו.

עשה דכיבוד או"א לא דחי אפילו איסורא דרבנן. [א] רשאי האב וכו'. משמע דדוקא משום שלא להטריח גם אחרים מותר לו לאב למחול על כבודו אצל צענין

סימן תתקל"א

[א] **ורוב** נזים וכו'. כנראה שדברים אלו אין להם שייכות להכתוב למעלה אלא ענין צפני עלונו הוא שרבינו נוסדיר דהגם שאין אבות לעכו"ס לכל זאת יש להם יחס אחר הווס מפני שנטבע הרי הם כנוף אחד. ואולי רוצה רבינו צה להסביר את דבריו שלמעלה כ' עון הוא על האב שדוקא את בנו וכו' מפני שנטע הטבע הבן הפן למללות את רצון אמו, ואולי זה היא הסנה שהבן ירא את אביו יותר מאלו ומכבד את אמו יותר מאביו (קידושין ל"א), ומשום דנבנוף אחד לא שיד מורא ולי אפשר שהיד תתירא מן הרגל. וכנראה דרבינו דקדוק הוסוף: דומים לאחי אס, "בלצנות" כלומר צדעות, אצל לענין עלם הקורנה אין חילוק בין אב לאב צטראל עם קרובה, וראה מה שכתב רבינו צהס הגאון צסימן רל"א, ת"א.

סימן תתקל"ב

[א] **עלי** וכו'. צדפוס הראשון של צולויס סימן של"ו איתא: עלי קללתך בני אד וגו'. מן הדיון לא הי' לך לומר עלי ולגלות שאני צויתידך שמה יקללני. ואף על פי שמתה שאתה האם והוא מצטער ורוצה לקללך אל תאמר לאניך שאתך צויד, עכ"ל. פירוש, שרבינו מוקדק דהי' לה לומר עלי הקללה ולמה אמרה "קללתך" אלא צה הכתוב ללמד שאם יגלה יעקב לאציו שאתו צוותה אותו ויגרוס צה שיתק יעסם על רצקה או יהי' כאלו יעקב קלל את רצקה אמו. והונקלוס כנראה ג"כ דקדק צניצ עלי קללתך ולכן פירש עלי אתאמר צבצוה דלא ייתון צוטיא עלך צרי וכו'. ועי' רש"י מכות כ"ד ד"ה לא רגל, ע"ש.

סימן תתקל"ה

אימתי הבן מבטל מתורתו בשביל מלאכת אביו.

[א] **ויעשה** הבן וכו'. צה"ס קידושין כ"ט ואם צנו צרי ונווולו ותלמודו מתקיים צידו צנו קודמו, פי' רש"י ואין לו ספיקו נכסים שילמדו שניהם, ולמוד צנו והוא

תתקלז. בעיר אחת באו איש ובנו וצוה האב לבן כשיקרא בתורה שלא ילך על [א] ברכיו לנשק כי היו הרבה שלא היו להם בנים וצוהו שלא ינשק ברכיו כדי שלא יהא להם עונמת נפש.

תתקלח. ומי שרוחץ בבית המרחץ ובה לשפוך מים על התנור ואכיו שם ויודע שאכיו אינו יכול לפבול לרוב חמימות או שום צדיק שם אע"פ שכולם אומרים לשפוך מים לא ישפוך ואם רואה הבן שאחר ישפוך יותר מאשר ישפוך ויכאב יותר אז מוטב לו שהוא ישפוך [א] אם כן אם אמרו לבן לעשות חבורה באכיו או נהרוג את אכיו מוטב הוא שיעשה חבורה באכיו ואל יחרג אכיו.

תתקלט. כבר את אכיו ואת אמך למען יאריכוך ימיך (שמות כ יב) ולא שיקצרו ימיך כיצד אם ליטטין או נגכים והאב רוצה ללכת עמהם אז הבן יאמר לאכיו אל תלך שם פן יכרך ואל ירחוק את הבן ללכת עמו ואם הבן ירא ללכת יחידי בלילה ומתפחד מן השדים ללכת בחשך אל ירחוק האב לבן ללכת.

תתקמ. ושאלו אמר לנערו וגו' לכה ונשובה פן יחדל אבי מן האתונות וראג לנו (ש"א ט ה) הרי צריך הבן לתזהר על דאגת אביו שלא ילך למרחוק ולא במקום שאביו ואמו דואנים עליו ומצטערים עליו כי נענש האדם שנרגם שאביו ואמו דואנים ומצטערים עליו.

תתקמא. למה נענש יוסף ששמוהו בבית הסוהר ונתנסה באשתו של פוטיפר מפני שהיה לו לחשוב ולשים על לבו אבי עתה בצער עלי וירשב באפר (א) והוא מפלפל בשערותיו וממשמש בעיניו ועוד בשחיה ממונה על הכל היה לו [א] לשלוח לומר יוסף בנך חי אל תצטער לכך (ב) נצטער אפרים (ג) על מאתן אלפיך בניו שנחרגו (ד) ולפי שהשיב אברהם נפשות למלך סדום שנתעבדו בניו למצרים (ה) ולפי שגרמו שבטים עיניו וצער ליעקב גרמו עיניו להם מניין שמוכיחים שלא לצורך שנאמר (בראשית לו י) ויגער בו אכיו הרי לא היה ליעקב לגעור ביוסף כי מה שהלם הגידו אלא בעבור שאר בניו

משנת אברהם

להתרחק מאביו, והי' לו לאביו למחול על כבודו, וגם קשה מה התועלת מהתרחקות מאביו, הלא גם זה צכלל כיבוד אב לצל יתרחק מאביו, אלא יקבל פניו, וגם צרנו יש חיוז להקביל פניו צכל רגל, א"כ עכ"פ יש חיוז להקביל פני אביו מזמן לזמן. הולם צסיון ש"א, ח"א דך קנ"ט כתצתי דמה דמועיל מחילה היינו דוקא כשצד מחל טרם שחלה המורה של כיבוד כגון רצ הוגל דומחל ליקר' טרם שקרע צנו את השיראין, והמחילה מועלת שלא תחול המורה ככ"ל שהמחילה היא טנדקי להפטר מן המורה, אבל כשכבר חלה המורה אין מחילה מועלת, ע"ש שהארכת. וכך שפיר עשה מוהר"ם ז"ל שהתרחק מחלת אביו, כלומר, הצד מחל על זה מקודם שלא יקביל צנו את פניו, והיינו מחילה למפרע, אבל אם כבר גל לפני אביו אי אפשר לו לאביו למחול על כבודו, ודברי רבינו אינם מטיין כן.

אחר אין האב רשאי למחול על כבודו הגם דקיי"ל כר"מ אב שמחל על כבודו כבודו מחול (קידושין ל"ג), וטעמו של דבר נראה לפע"ד מזהו דנכל מלות עשה הפלה התורה שיעשה פעולה זו ואין לעשות טנדקי להפטר מעשיית המורה הא הפילו נמלות עשה שאין בה קום ועשה כגון צניית אמריקן נמנות דיש עונש צעשיית טנדקי להפטר מהמורה. ולכאורה יש להקשות דאם היתא דעשה דכיבוד או"א לא דסי חפילו איסורא דרצנן, למה לן להוקמי ציננות ו' קרא דאת שנתותי תשמורו נלאו דמתמר דליכא כרת, תמילי לא משני דקרא תתא ללמד דאפילו איסור דרצנן ואיסורי שנת כגון שנות וכיוצא בו לא דחי. ואין לומר דאי אפשר דקרא שנתורה אחי לאסור דרצנן דמתמר מן התורה דהא אשכחן בנסהדרין ע' צנושה אכל דבר שהוא מורה ודבר שהוא עזירה אינו נעשה צן סורר ונורה. ואמריקן שם צננ', דבר שהוא מורה תנחומי אצלים, דבר עזירה תענית ציבור, וטעמא מאי איינו שומע צקולנו ולא צקולו של מקום, ופירש"י תנחומי אצלים תקנתא דרצנן צעלמא הוא, תענית ציבור לא עבר אלא דרצנן עכ"ל. הרי דצד קרא למעט חפילו איסור ומורה דרצנן, אלא דזה אינו, הא שם ציננות ממעטיקן מוחת שנתותי תשמורו, ואיסור דרצנן מאיסורי שנת אינו נכלל צוחת שנתותי תשמורו, אלא נלאו תסור, ואי אפשר למעט מוחת שנתותי תשמורו דבר שאינו נכלל צו, אבל השתא דממעטיקן מוחת שנתותי תשמורו לאו דמתמר, שיש לו ענין לשנתותי תשמורו ואין בו כרת אלא לאו גרידא, שצו ידענו דכל לאו גרידא נתמעט מזה, כלומר, שאם אמרו לו הו"א לעבור על שום לאו לא ישמע להם, וממילא ידענו דגם על לאו דלא תסור אין לו לעבור. ושאני התם בנסהדרין דנתמעט מנינו קולנו ולא קולו של מקום, ונקולו של מקום נכלל כל דבר דרצנן הן למורה והן לאיסור תלאו דלא תסור, והצן.

מחילה על כבוד הורים טרם חלות המצוה.

והרמ"א צו"ד ר"מז' כתב צלצ שהוא תלמידו של צנו ויש לחוש לציוון התורה אם יתצוה הצן לפני האב כשימשנו, יש להם להרחיק זה מזה שלא יקל שום אחד צכצדו לפני הצירו, וכן עשה מוהר"ם עם אביו כלומר, שחיוס שעלה לגדולה לא הקביל פני אביו ולא רצה שאביו יצא אליו, ע"ש. והגם דלפי ציטת רבינו לא הי' צריך מוהר"ם מרוטנבורג

סימן תתקל"ז

[א] ברכיו לנשק וכו'. ראה מה שכתצתי צזה צסיון ק"צ ח"א.

סימן תתקל"ח

[א] ואם כן וכו'. לא זכיתי להצין הדברים מה "ואם כן", מה רא' צריכה לזה, הלא כל עניות שנתורה הותרו או הודחו צכדי להציל נפש מישראל, ומה צין עזירה של הצלה צאציו למצול צצנת צצציל חולה שיש צו סכנה. ואין לתלק דשאני חלול שנת שלא הותר אלא כשכבר הסכנה כאלן, אבל צנדון של רבינו אין כאלן סכנת נפש אלא חשש שחל יחרגו אותו, דהא חפילו מפני הספק של סכנת נפשות ג"כ מותר לחלל את השנת כדאיתא ציוואל וכנראה יש כאלן חסרון של כמה מלים וחולני צריך להיות: אם אמרו לנן לעשות לאביו חבורה שיש בה משום חשש סכנת נפשות או נהרוג את אביו כלומר רציחה וחלית, מוטב שיעשה הוא חבורה צאציו, כי הספק דקמה מפני הודאי.

סימן תתקמ"א

[א] לשלוח לומר וכו'. כלומר, צעשה שהי' ממונה צצית פוטיפר כבר היתה לו האפשרות לשלוח שליח

ונשתעבדו בניו בצצדים ריי שנים וכו' שהפירש בני אדם מלהבנס תחת כנפי השכינה שנאמר תן לי הנפש והרכוש קח לך ופירש הר"ן שם ד"ה שנאמר: ואברהם אבינו נתנם לו. (ה) במדרש

תתקמא. (א) כעין זה במדרש רבה בראשית פרשה פ"ד. (ב) והיא ד כ"א, כ"ב. (ג) במדרש רבה שמות פרשה כ': ונהרגו מהם לי רבוא. (ד) דברים ל"ב א': במה נענש אברהם אבינו

שיראו שאביו תופשו בזמן לכך גערף שלא יצטערו אחיו ודע מיעקב שדיבר ליוסף בנגרה בשביל אחיו לכך יצא ממנו ירבעם וחביריו ועוד בשברכם בדרך לראובן וליחודה ולזן כמדבר פה אל פה שאמר להם שיהיו ראשו דגלים לראובן (שם מט ג) בכורי אתה ליהודה (שם שם ה) אתה יודוך ליוסף (שם שם כה) ויעורך לזן (שם שם יח) לישועתך כי דבר שלא בפני אחיו פן יקנאו וישנאו ועוד יאמרו מה כיבוד עשו אלה לאבינו מה שלא עשינו אנו ולשאר שבטים דיבר פעל ידי מתורגמן (שם שם ה) מכרתיהם (שם שם טו) ויט (שם שם יג) ישכון (שם שם כא) הנתן (שם שם יט) יגורנו (שם שם פ) לחמו (שם שם כז) יסרף ואע"פ שכן עשה לזן ליוסף וליחודה ולראובן מכל מקום קצת דיבר לעצמם ועל הגדול של ראשי דגלים לא דיבר בפני אחרים כיוצא בו כן יעשה אדם לבניו.

תתקמב. אם האב והאם מתענה והבן חושב איך מבטל מהם העניינים והבן מתענה או מדבר אני אתענה אם תתענו והבן יודע שאביו ואמו עצבים על שמסגף נפשו אבל אינו יודע באיזה ענין לבטל מאביו ומאמו התעניות אסור לו לענות נפשו ממה שאביו ואמו מצטערים בתעניותיו ודוקא בתעניות שאין חובה לאחריהם אלא לעצמן אבל לא בשאר דברים שיש חובה לאחריהם [N] כגון שבובים אביו ואמו יותר מדאי ואמרו (א) כל הבוכה יותר מדאי לא על מת אחד הוא בוכה אלא על החיים לכך הבנים יכולים כמה שמצטערים את עצמן אבל לא בשאר דברים אבל אם רואה שאביו ואמו כועסים ביותר עליו או אין מנחין בכיה בשבילו לא יצטרך אביו ואמו ויבקש לאחריהם שימחו בידם וכתוב (בראשית לו לה) ויקומו כל בניו וכל בנתיו לנחמו וגו' ויבך אותו אביו ולפי שלא שמע אליהם לכך נחרגו בני אפרים בחיי אפרים וכת' (דח"א ז' כב כג) ויתאבל אפרים אביהם ימים רבים ויבאו אחיו לנחמו ויבא אל אשתו ותהר ותלד בן ויקרא את שמו בריעה כי ברעה היתה בכיתו לפי שעל יוסף עשה אבילות יותר מדאי אחר כך לקח אשה ויבא אל אשתו ותהר אע"פ שהיה עצב על אותם שנחרגו.

תתקמג. אהרן היה מתענה על אשתו שמתה והיה בכל יום מתענה והיו הפצים לתת לו אשה ולא רצה והיו אומרים לו אתה עושה עון שאינך נושא אשה ושאתה מתאבל יותר מדאי וכמה שנים ומתענה ולא השש והיה לו בן וכתב מאשתו ראשונה לכסוף (א) לבנו ולא היה לו בן אלא בת ומתה הרי אם היה לו אשה אחרת איפשר שיהיה לו בנים ממנה וכתוב (ישעיה ט טו) על בחוריו לא ישמה ה' (תהלים עח טג) ובתולדותיו לא הוללו. **תתקמד.** כתיב (בראשית פה כו) וידו אחות בעקב עשו למה לא נאמר אחוזה כי אין כח לילדים לאחוז ביד ער שיהיו בן חצי שנה וכה היה לו בבטן שנ' (חושע יב ד) בבטן עקב את אחיו ומגיד לנו הסודותיו של יעקב כי כשראה שעשו שחת רחמיו אמר אם יצא אחי ולא אצא אני מיד אחרי הרי הרחם סתום ובשאתי יצא יתרחב ויהיה כאב וצער לאביו על ידי לידתי אלא בעוד הרחם פתוח אצא ולא תכאב לידתי לאמי (א) [N] וזכר יעקב והיתה רבקה אוהבת אותו ועשו ששחת רחמיו לא אהבתו (ב) כל כך.

תתקמה. ראה כמה הראשונים היו מכבדים את אבותיהם (א) שהיה עשו לוקח בנריו החמודות ולובשם כשממשש את אביו והיו מקוטרים בבשמים כדי שיהנה יצחק מן הריח ומנהגו של עשו היה כשהולך לצוד היה מביא עמו הרשת וכלי הציידים וקשתו מפני אריה טורף אבל לא היה יצחק אובל אלא אם בן [N] נלכדו על ידי רשת ולא כמו עתה שצדין על ידי פלבים שנושכין והורגין שא נא בליך רשת לתפוש החיה בחיים ואם היה מצליח בצידו היה עשו מתקן מאכל טוב לאביו ולובש בגדים חמודות ואותו יום היה עושה מאכל טוב ליצחק ראה הקב"ה ריח בני מוב כריח בגדים שרגיל ללובשם ביום שמצליח בתמיפת צידה כשרא אשר ברכו ה' מירושו ביום אשר ברכו ה' לעשו אז היה רגיל בבגדים של ריח והיום אני מריח ריח אותם בגדים הרי מוכיח שהוא עשה בו הצלחה.

תתקמו. והבאתני עלי קלה ולא בריכה (בראשית יב יב) כי לא יתכן ולא יכשר לומר (א) והבאתה עלי מפני כבודה (צפניה ג ג) שאריות ישראל וגו' ולא ירבונו בזה אלא כשבאין לארם שני דברים ולא יוכל לעשות שניהם וכתב אחת יבואו לידו יקיים הגדול וירחה לקטן כגון אם יחפצו להרוג איש יצפנהו בבית ויאמר אין עמי כגון רחב הוונה [N] כן יעקב

משנת אברהם

סימן תתקמ"ד

[A] **וזכר יעקב וכו'.** צמ"ק מנסח הזכרה רבקה, ולזין מן הזורך לשגשג, והכוונה כי צעודו צנצן זכר יעקב לכל לצער לאמו. וצירושלמי כתובות הז', איתא כמה מעשיות מגדולי החכמים שזכרו את המילדת שהולידה אותם ואת המוהל שאל, ע"ש.

סימן תתקמ"ה

[A] **נלכדו על וכו'.** כלומר, שנלכדו על ידי רשת וגשטו אח"כ כדי שלא יהי' גזל ולא נבלה, וכן הוא צמד"ר פרשה ס"ה, שז נלכד, שחז מלאני זיני שלל תאכלוני נבלות וערפות, סג מלאני זינק שלל תאכלוני גזל וחמס, ע"ש, וכן מפרש רבינו רשת דהנלכד על ידי רשת, הרשת קונה ולא היו גזל ולאפשר לשותפו אח"כ.

סימן תתקמ"ז

[A] **בן יעקב וכו'.** עי' רש"י מכות כ"ד, לא רגל על לשונה,

לאזינו, וכבר כתבו המפרשים שכללו השנעים גם את יוסף צמרם שלל לנלות. וצמד"ר בראשית סוף פרשה פ"ה, ולמה לא גילה לו יצחק ליעקב, אמר, הקנ"ה לא גילה לו ואני מגלה לו. ואפשר דמזה הטעם גם יוסף לא גילה לו לאזינו.

סימן תתקמ"ב

[A] **כגון שזוכים וכו'.** הלשון מפורס, והכוונה, לאסור להבנים לצער את הוריהם צמה שמתענים צכדי לנטל את הוריהם מתעניות, אולם אם ההורים צוכים יותר מזלתי על המת, דזה הוא דבר הגורם רעה להבנים מפני שאמרו חכמ"ל דהצוכה על המת יותר מזלתי, על מת אחר הוא צוכה, אז מותר להם להבנים לצער את הוריהם צמה שהבנים מתענים צכדי לנטל את ההורים מהצוכה יותר מזלתי, וכל זה דוקא כשהבנים יראו תועלת צתעניתם, אצל אם ההורים אינם מניחים את הצוכה או שהם מצטערים וכועסים עליהם ציותר, אז אין תועלת צתעניתם אלא ישתדלו על ידי אחרים אצל הוריהם להדול מלצכות.

רבא בראשית פרשה פ"ד : שבטים גרמו לאביהם לקרוע כוי.
תתקמב. (א) מועד קטן כ"ז ב'.
תתקמג. (א) אולי צ"ל מת בניו.
תתקמד. (א) הלשון משובש וצ"ל : וזכרה רבקה זאת והיתה אוהבת אותו.
(ב) אולי צ"ל : כמו כך ומוסב על שלמטה : ראה כמה כוי.
תתקמח. (א) בראשית רבה פרשה ס"ה.
תתקמט. (א) ר"ל שהיה ליעקב לאמר והבאת כלומר לאמו. (ב) שמואל א' כ"ט. (ג) מלכים ב' ו'. (ד) כן פירשו רש"י והראב"ע.

שיקר לקיים מצות רבקה ויבא אליו הכרכה כי הוא ראוי ולא עשו וכן (ב) דוד לאביש אל נגב יהודה וכן אלישע אמר (ג) (מ"ב ו יט) לא זה הדרך ולא זה העיר. דבר אחר לא שיקר יעקב אלא דיבר דבר שמשמע ב' דברים (ד) אנכי יעקב עשו בכורך הוא (ה) כמו אברהם אמר על שרה (בראשית כ ב) אחותי היא בני בנים הרי הם כבנים הרי בת אחיו כאחותו וכתוב (שם יג ח) כי אנשים אחים אנחנו וכן שמואל בעגלת בכר וכן עשה יעקב ויצחק הישב כי בעבורו אמר והטעות מעצמו מותר כדאמר בשחיטת חולין (ו) איהו דאטעיה אנפשיה וזהו (שם כז לה) בא אחיך במרמה ואמר עשו (שם שם לו) ויעקבני ולא אמר כי שיקר אותי ומה שאמר (שם שם יט) ואכלה מצדי אין זה שקר כי יגע ורץ אחר נדוים לתופסם כי גם להם נקרא צדה שנאמר (יהושע פ יד) ויקחו האנשים מצירם ועל דעת זה דיבר ומה שאמר (בראשית כז יט) עשיתי כאשר דברת אלי כי פעמים רבות צוהו וקיים דבריו. תתקמו. ויאמר עשו הנה אנכי הולך למות ולמה זה לי בכורה (שם שם לב) למה לו לכתוב לא היה לו לכתוב אלא (שם שם לג) וימכור את בכורתו ליעקב ולמה יש לכתוב מה שחשב עשו אלא שלא תתמה למה נתן חקדוש ברוך הוא ממשלת רב לבני עשו לומר (א) שתדיר כשביל אביו הולך למות [א] למקום סכנה בין החיות כדי לצוד לאביו וממנו למד יוסף כשאמר לו יעקב (שם לו יג) לכה ואשלחך אליהם היה יודע ששונאים לו אלא אמר עשו הולך תדיר למקום סכנה כדי לצוד ציד להביא לאביו ואכי שלחני לראות את שלום אחי ואת שלום הצאן שהוא חיות של אבי ובני ביתו כל זה נכתב כדי להודיע לישראל איך לטרוח כדי להביא פרנסה לאביהם ואיך יהיו זהירים [ב] לעשות מצות אביהם. תתקמה. אם תראה בני אדם רשעים שמקילים את אביהם ואת אמם ומצליחים ונשעושים בושר לא יצליחו כדי שיהא עונם גדוש לכן שעה משחקת רשעים שכשעושים עולה מרויחים ומצליחים ובשעושים בושר לא יצליחו כדי שיהא עונם גדוש לכן שעה משחקת להם כדי [א] להפרע מהם לבסוף או בגיהנם או ממש יהיו נפרעים וזהו שאמר (תהלים ד ח) נתתה שמחה בלבי מעת דגנם ותירושי רבו אם למכעיסים שראויים לפורענות כך שלווים ושקטים כל שכן לצדיקים לעתיד לבא: תתקמו. כתיב (שם קלג א) הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד אחי"ם ג"ם כגימטריא בנים שני אחים או אב ובניו שהם בקטטה אע"פ שהבן עובד לאב ומכבד את אביו כיון שהם בקטטה ובכעס וכן הרב ותלמידו אע"פ שלומדו תורה כיון שמתקוטטים יחדו מוטב שלא יהיו יחדו מפני שמצערו ואל תאמר מפני שהאב שמצטער והרב מצטער אלא אפילו הבן מצטער על ידי האב כיון שאינן יכולים לסבול [א] מוטב שיפרדו: תתקמו. איש שיש לו אשה רעה לא ידור עם אביו ועם אמו [א] סן תהיינה מורת רוח לאביו ולאמו ואם יכנס עבר ושפחה לביתו לא יכניס אותם שמורדים באביו ואמו והמתלוצצים בהם (א) וכשיקצוץ עמהם יחיה תחילה שיעשה מה שיצוה אביו ואמו.

משנת אברהם

שיעקב לא רצה לשקר ונתהילה שהיה קולי ינושני הני הלא שאמו הכריחתו ועל פי הדגור דכתיב עלי קללתך בני ומתרגמינן אלי אתחננה נבונה לא ייתן לווייתא עלך צדי.

סימן תתקמ"ז

בשביל פרנסה מותר לו לאדם לסכן עצמו.

[א] למקום סכנה וכו'. כן פירשו הרש"ע והרשב"ם נשם לבניו. ומלאך נשמע לדליית חיות צוערים יש צה משום סכנה, ואסור לו לישראל להתעסק צה דאסור לסכן את עצמו, ולגדל חס זו היא פרנסתו של אדם, דנשניל פרנסה מותר לו להסתכן כדכתיב ואליו הוא נושא את נפשו, ראה נוצ"ת יו"ד, ומנינו צלמוראים יוסף רישא (שנת ק"ל), ענות רישא (תענית י'). אולם אפשר דהס לא היו לדים אלא עופות ע"י רשת. וראה צערוך ערך רשא, פירוש צייד חיות ועופות, ונדלתי משום דזו היתה פרנסתו.

כיבוד אב ואם בבני נת.

[ב] לעשות מצות וכו'. ראה ח"ה סימן קס"ב שהארכתי חס חייב אדם אז מותר לו להכניס עלמו נספק סכנה להללת חצירו. ומה שכתב רינוג שהתורה כתבה הנה הנכי הולך למות צדי ללמד עד כמה צריך הדם לכבד את הוריו, הגם דעשו לא נלטהו על כבוד חז דאין מלוה זו ככלל שבע מלות המנויות בסנהדרין כ"ו, ונצטר ס"ה מפורש דאין צ"ל מלווים על כיבוד אר"ה, שזר רחמי צ"ל נתל אשכול על ספר האשכול סימן ל"ט שגפלה צה ע"ש. הולם מצוה צדיקושיין י"ח דעשו ה' לו דין של ישראל מומר. ונמד"ר נראשית ע"ו, ויירא יעקב מאלה, אמר כל השנים הללו הוא יושב ומכבד את הוריו, תאמר שהוא צל עלי מכה כיבוד חז ולא ע"ש. ומדברי המד"ר נראשית פל"ט משמע שיש צאי כיבוד

אר"ה משום חילול השם דאיתא התם: לפי שהי' חננה לבניו מפחד ואומר אלא ויהיו ותללין צי שם שמים ואומרים הניח לבניו והולך לו לעת זקנתו וכו'. וחילול השם הוא צגדר ע"ז צצני כה נלטהו.

סימן תתקמ"ח

[א] להפרע מהם וכו'. עי' קידושין ל"ט דעגדין לי יוס טנ יווס ציש, ועי' ירושלמי פיהא חז, סנהדרין ריש פרק י'.

סימן תתקמ"ט

[א] מוטב שיפרדו וכו'. ללא ימלט שהצן הסוגל מלח לבניו לא יצטן צו נכעסו, וזה הוא ככלל מה שאמרו, חסור להכות לבנו הגדול, משום דסוף הדגזר שהצן יצוה את לבניו.

סימן תתק"ן

גרמא לבטל כבוד הורים.

[א] פן תהיינה וכו'. ראה צספרי משנת חננה ח"ה דך שהארכתי לצאר שכל מלוה שנתורה שתכליתה היא הפעולה ולאו דוקא הפועל, כל גרמא לנטול המלוה משו צלילו עשה צדים, ובכיבוד חז ולא שנתושת המלוה היא הפעולה שיתכבדו ההורים ולא יהי' להם מורת רוח ולער מן הנשים.

סימן תתקנ"א

אין להורים להשפיע לא על בניהם ולא על בנותיהם להשתדך נגר רצונם.

[א] מלחטא צגשים וכו'. הנוסח הנכון הוא כדפוס ראשון של צולוגיא, סימן תקס"ג: אז ירא שמת לא

עצמו. והמורתי פירש הנה אנכי הולך למות ברעב והקשה דא"כ היה לו לומר הנה אנכי מת? אבל לפי פירוש רבנו גיחא.

שם. (ה) כן פירשי' בסנהדרין ג"ח ב' דיה אלא. (ו) צ"ד ב'. תתקמו. (א) כן פי' הכבוד עוללות שם סמה שאמר עשו הנה אנכי הולך למות הוא בשביל שהולך למקום סכנה, והפירוש הוא הביא מדעת

תתקנא. האב המצוה לבנו לקחת בת בנו או בת בתו והוא אינו חפץ בה וירא אם יקחנה שישנא אותה או ירא שמא לא יוכל להתאפק [א] מלחטא בנשים ואע"פ שישנא אותה הרי עושה דבר גדול כשביטל אביו ואמו וזמנו חוטאים שדוחקים אותו ליקח אשה שאינו אוהב אותה ואם יודע האב שהבן [ב] עצלו מאד ויודע האב שאם מצוה לבנו לעשות לא ימנע מלעשות חוטא האב שדוחקו לעשות ואם רואה הבן שהוא יותר שמה שיאמר לו הבן תעשה זה כגון אם הבן הולך ויהודי בלילה והאב צעור על זה והאב שמה שיאמר לו הבן תלך עמי אז יאמר הבן לאביו אם תחפוץ תלך עמי וכל כיוצא בו ובלבד שלא יאמר לאביו בפני העולם שלא יאמרו הבן משעבר את אביו ואם רוצה האב שיאמר לו בפני העולם רצון אביו יעשה:

תתקנב. מו' שיש לו אב או אם [א] בעלי מחלוקת וכן אשתו טוב שיאמר לאשתו שתשתוק, ואם יאמר לאשתו שתשתוק היא תהיה כמחלוקת עם בעלה ולא תשמע לו בתשמיש המטה מוטב לו לשתוק (קהלת ג ז) עת לדבר בשנשמעים דבריו ועת לחשות בשאין נשמעים הרף מאף ועזוב חימה אל תיזקק בין שני בעסנים אם רואה אדם שאשתו כרגזות ובעס ואם משמש עמה בעודו משמש תדבר כעמים אע"פ שאין הכעסים עמו אלא על אחרים מוטב שלא ישמש כי הולד לא יהיה טוב:

תתקנג. אם האב והאם מצויים לבן שלא יקח אשה כדי שיעבוד להם זה לא יתכן אלא יקח אשה ויהי אצלם ואם אינו מוצא אשה במקום שאביו ואמו שם ואביו ואמו זקנים וצריכים מי שיעבוד להם אז [א] לא יצא מן העיר ואם אינו יכול להרויח אלא כדי להספיק צרכי אביו ואמו ואם יקח אשה לא יוכל להספיק לאביו ולאמו או ישמע לאביו ולאמו ואם אביו ואמו בעלי קטטה ויש לו אשה ויודע שעל הנם מתקושמים והריון עם אשתו לא יתכן לכעוס על אשתו כדי לעשות נחת רוח לאביו ולאמו ואם עשיר הוא ויש לו מי שיעבוד לאביו ולאמו אז יוכל ללכת אל עיר אחרת ליקח אשה ואם רואה אביו או אמו שכנות הארץ רעות והבן רוצה לקחת משם אשה והאב מצוה לו שלא יקח [ב] חוטא הבן אם יקח שהרי יעקב שמע ליצחק ולרבקה אבל אם טובות ואחיה טובים ויש רעות שאחיה רעים ורצו לתת לאב ולאם מומן שיעסקו שיקח אשה מהם והטובים אינם רוצים לתת לאב או לאם שום דבר והאב והאם מצוים לו לקחת בת מי שננותנים להם מומן והבן אינו רוצה ליקח אשה אלא מן הטובים אע"פ שמועטים עליו אביו ואמו לא ישמע אליהם (א) כיון שעושוין עמו שלא כהוגן:

תתקנד. איש אמו ואביו תיראו (ויקרא יט ג) הרי תיראו כתיב לאחר אביו (א) מיד ועוד תיראו לשון רבים ולא אמר תירא כדי לפסוק מורא בין אם לאב ובין שבתות וכאלו לאיש ולאמו ולאביו לשלשתן אמר תיראו ואת שבתותי תיראו שהאם והאב בכלל תיראו שלא יבטיחו את הבן כל כך שלא יוכל הבן להתאפק [א] עד שימרוד בהם אמו ואביו תיראו ואת שבתותי (ב) מפני אי"ר יהודה הראשונים לא היו משמשים מטותיהן לא בליל ראשון ושני ושלישי בשבוע פן יולד בשבת ויבא

משנת אברהם

טפילה להס' במחלוקה אז מוטב לו שלא להסערצ במחלוקת עם אשתו, אבל כשחין האשמה צהורים אלא נלשתו בלגד סהיל מריצה עם הוריו, גדולי שחין מן הראוי שהנעל ישתוק, הלא לדעת הנה שחול, זו יולדת שלא בכתובה במקללת את יולדיו בפניו (כתובות ע"ג) ע"ש, וכן נשבעת מסימן דלהלן תתקנג"ג, דדוקא ציודע שאביו ואמו בעלי קטטה ועל חנם מתקושטים את אשתו, אז לא יתכן לכעוס על אשתו, אבל צהיפך גדולי שחונה על הנעל להשתיק את אשתו עד הוריו בכל אופן.

יוכל להתאפק מלחטא בנשים, מוטב שלא ישאנה, ואם יוכל להתאפק מלחטא בנשים אע"פ שישנא אותה הרי הוא עושה דבר גדול כשביטל אביו ואמו, חטאים שדוחקים אותו ליקח אשה שאינו אוהב אותה. והנס שרצינו לא כתב אלא שלא לדחוק את הבן ליסוף אשה שאינו חפץ בה, מכל מקום נראה שהדין המוסרי זה נוהג גם בנות שאין להסורים רשות לדחוק את בתם להנשא לאיש שאינו הפנה בו, דהא כשכבד נשואה וטוענת תמוס עלי כופין אותה לגרסה, וכתב הרמב"ם ז"ל צהל' אישות פי"ד"ח, מפני שאינה כשואה שתנעל לשנאוי לה, זו שאינה נשואה לו, על אחת כמה וכמה שאין להעמים עליה להנשא למי שאין לנה. עמו. והלא בנות קטנה דמדלוריתת צידו למסרה למנוול ולמוכה שקין, אמרו חכמים אסור לאדם להשיא את בתו כשהיא קטנה עד שתגדל ותאמר צפלוי אבי רוצה (קידושין מ"א), וע"ש בתוס' (וראה וזה צהשמעות).

סימן תתקנג"ג

מצות עשה דכיבוד או"א המורה מעשה דפרו ורבנו.
 [א] לא ילא וכו'. שהרי יעקב נעס צצרת יוסף על שפירש מהוריו, הגס נשאל אשה צנית לנן, וחין לשחול מה חולוני' דעשה דכיבוד מעשה דפרי' ורצ'י, משום דעשה דכיבוד או"א הרי הוא מצטל צניאסתו מצית אביו ואי אפשר לתקנה אצל עשה דפרי' ורצ'י אפשר לתקן לאחר זמן, וצפרט לפי מה שכתנתי לעיל צנימון תקנת' ז' מדגרי אמדרש שהמתי את הוריו ויואל יש צזה משום חילול השם דחמור מעשה דפרי' ורצ'י.
 [ב] חומא הבן וכו'. כלומר, מלגד דחוטא צמה שגוסל אשה שאינה הוגנת לו, גם כן מצטל מלות עשה דכא"ר, א.

[ב] עצל מחד וכו'. לדעת, גם כאן נכון הטוסה שצדפוס רשאין „עצל מחד" כלומר, אם האב רואה שהבן ענז על דבר השידוכין שחציעים לפניו, הגס שאינו מפרצ צפירוש כצחלוקה הראשונה שכתב רצינו „והוא אינו חפץ צה" חוטא האב שדוחקו ליסוף אשה שלא כפי מהלך רוחו. ואי אפשר לקיים הגירסא שלפנינו שאין לאצ לנות לבנו העלל לעשות שום דבר, דא"כ צעלה מלות כיבוד או"א אלל צנים עללים, ובל אז היא דרכה של תוה"ק, אלל כל המלות לא צאו אלל ליישר צהן את מדותיו של אדם לעונה, ועל ידי סימנע האב להשתמש עם צנו, עוד יותר תצרנה העללות אלל, וכשיתרגל לשמש את אביו ולמללות את אשר ילונו תסור העללות ממנו.

סימן תתקנג"ב

דברר חיוב כיבוד או"א על הקמנים.
 [א] עד שימרוד וכו'. והוי צכלל המכה צנו הגדול עוצר צלפנ"ע (מנ"ק י"ז), ולפני"ו מתפרשים דברי רצינו דאמו ואביו קאי על הבן שהוא איש כלומר גדול, דגני קטן אין כאלן לפני עור דקתס קטן לא ימרוד צהוריו אף אם יכוסו, וכן מטין דברי רצינו לקונן צנימון תתקנ"ה: לאצ ולאס מזסיר

[א] בעלי ונחלוקת וכו'. כנראה כתב רצינו צדקדוק שההורים של הנעל הם בעלי מחלוקת העקרים וגס אשתו

תתקנ. (א) מלי חויל שבועות מ"ה ב': שחים קצצת לי. תתקנג. (א) יעוין שיו"ע יו"ד סי' ר"ם סכ"ה. (א) חלבה זו יש למחוק וכונת רבנו שהיה לו לכתוב איש תיראו אמו ואביו. (ב) נדה ל"ח א' ולפנינו הוא (ר' יהודא) אמר

[ב] לידי חילול שבת כי האשה יולדה ברע"א כמנין הריון וקריאה או ברע"ג כמנין כ"ר כמנין ולפי שהיו נזחרים כך היו זרעם צדיקים זהו שנאמר איש ואמו אביו תיראו ואת שבתותי לכך כענין שבת שלש שלש בויתלו שלש מלאכתו שלש יום השביעי שלש אשר עשה ברא בעשרת הדברות שלש יום השבת וכן במשנה תורה כנגד שלשה ימים שהיו נזחרים מלשמש כל זה אליבא דרב יהודה שהיה אומר יולדת לתשעה אינה יולדת למקוטעים שלשה תקופות הן רע"ג לבר. מ"ז שעות וחצי הנשארים לכל תקופה וכן להגות בתורה שלשה תקופות (ג) מט"ו באב של חמה עד ט"ו באייר של חמה וזהו שנאמר (תהלים יש ז) ותקופתו על קצותם כלומר הסר תקופת ימים והשאר אין צריך לעסוק יומם ולילה אם לומר כל היום [ג] בתמוז (ד) אינו מחוייב ללמוד בלילה כי יום ארוך הוא יעסוק בתורה יומם ולילה לכך אותיות של תורה ותה"ר זכתיב (חושע ד ו) ותשכח תורת אלהיך אשכח בניך גם אני זכתיב (שם ט יב) ושכלתיב (שם שם יא) כמבין ומהריון :

תתקנה. איש אמו ואביו תיראו תירא לא נאמר אלא תיראו לאב ולאם מזהיר שאם בא האישה לכלל איש שיראו פן יכוחו ופן יקללוהו עד שיענה להם ויקללם ויכס [א] ועוד לאב ולאם מזהיר שיתאפקו לשמש מסותיהם בשלש לילות

הראשונות פן יולד בשבת (א) אליבא דרבי יהודה :

תתקנו. מציננוהו שניא כח (איוב לו כג) לא הכבד עול המצות על ישראל ואם תאמר גזל ועריות אפילו אם לא נכתבו דין הוא לשמרם שאם לאו לאו קיום העולם שהרי האילים והתרנגולים בשביל הנקבות מינם זה את זה כך היו בני אדם

עושים היו חורגים זה את זה כך לא יצוה האב לבנו דברים הקשים וכבדו עלי ועשות וכן הרב לתלמוד פן ימנע מלעשות ונמצא מחסיאו ולא יתן אה לבנו [א] ממן הרבה בחייו שמה יעבודו ויכבדוהו בשביל הממון ולא לשם שמים :

תתקנו. האם שמצוה לבנו מעשים מה שחפץ שיעשה תחלה יאמר לו באחרונה שהרי מלאכת המשכן נאמרה לו [א] למשה תחלה ושמירת שבת באחרונה ומשה הקדים לצוות את השבת תחלה (א) וידו צוה תחלה על יואב כי היה כבוד

משנת אברהם

למשה תלכת המשכן קודם פרשת השנת, ולא דהילפתא היא מהסמוכין. אלא דנרין עיון גדול דלפי סגרת רנינו דהדצר הנאמר צאחרונה הוא הקדום והוא דוחה את הדצר הנאמר צראשונה, תקפי ותיכון הודיע משה שאין תלכת המשכן דוחה שנת, הלא צפרשת ויקהל צווה משה צאחרונה על תלכת המשכן, והרי זה אומר שלתשכן יש דין קדימה וידחה את השנת. ולמה צאמת לא אומר משה לישראל צאמות סדר שלטווה הוא, שנת צאחרונה, ולדעתי חסדים כמה ניצים צדרי רנינו, כי הוא התחיל לצרר ,ומשה הקדים" וכו' כלומר, צל לתת טעם למה הקדים משה שנת תלכת המשכן ולא סיים את דצרינו. ובריש"י עה"ת צריש פרשת ויקהל: שעת ימים, הקדים להם אזהרת שנת לצווי תלכת המשכן לומר שאינו דוחה את השנת. ומשמע דעיקר הלימוד הוא ממה ,שהקדים" שנת, ותלכת המשכן הוא האחרון, שלא כדברי רנינו. אולם המורה והגור ארי' שם האריכו הרבה צדרי רש"י אלו, והמורה ז"ל הדין מדברי רש"י לייפקל, דדצר הנאמר צראשונה הוא העיקר והוא הדוחה את הנאמר אחר כך, ולפי שהקדים משה תלכת שנת לתלכת המשכן נשמע לנו שהשנת דוחה ואינו נחה מפני תלכת המשכן, וצפרשת כי תשאל גני הצווי של תלכת המשכן נאמר שנת צאחרונה, וכדי שלא יצין משה שהמשכן דוחה את השנת נאמר שם אך את שנתותי תאמר, למעט שהשנת אינו נחה, כי אינן ורקין מיעומטין הס, כדליתא שם צרש"י. ואלמלא הקדים משכן לשנת צפרשת כי תשאל לא ה' נרדך המיעוט של אך, כי כל היכי דסקולין הס לא היו אמרינן דהמשכן ידחה שנת משום ששנת חמור שיז צה עשה ול"ת ונסקילה, וצנין המשכן אינו אלא עשה גרילא, אלא משום דהקדים משכן, וקיי"ל דכל הקדום הוא העיקר לכן נרדך אך למעט. ע"כ תוכן צדרינו הק'.

ול"א זכיתי צעני להצין את דצרינו, דל"כ ה' לו להקדים גם צפרשת כי תשאל, שנת לתלכת המשכן ולא היינו צריכים להמיעוט של ,אך". וגם מה שכתב דהמיעוט של אך נרדך

שחס ,גל הגן לכלל חיס" שיראו וכו'. הולם צריטע"ל ונו"ק שס כתב דלחו דוקא צנו הגדול ממש אלא אפילו קטן חס יש לחוש שימרוד צהוריו ויצעט צהס צצנור חו צמעסה, חסור להכותו ע"ש. ומכאן נשמע דגם קטנים היינים צכצוד חו"א, דל"כ מה חסש שימרדו צהוריהס. ור"ה צצנן עורל קדוסיס, חוס חמו ולציו וגו' שכתב דגם הקטנים מוחסריס על מורל חו"א ועל השנת ולא על ער הנועדסיס וכבר החרכתי צח"א צדן קטניס אכ"ו לעין קטניס צמלות כצוד, ע"ש. ראש סימן שס"ו

[ב] צידו חילול וכו'. ר"ה ח"א סימן קט"ו שהלכתי צזה. [ג] עיין תוס' עירובין ס"ה דלילי תמחו לה איצרי חלל לציתתא והיינו משום דהיום גדול

סימן תתקנ"ה

[א] ועוד לצו וכו'. צדפוס ראשון חיתת: יעדו לצו ולאס מזהיר שלא יציוו לצניסס לתלל שנת, ומזהיר לצו ולאס שיתאפקו וכו' ור"ה סימן ח' ח"א מה שכתנתי צדצר קטן העושה תלכיה צצנת על דעת הציו ע"ש.

סימן תתקנ"ו

[א] ממוזן הרצה וכו'. צדפוס הראשון חסר ניצים ,שמח יעצדוהו ויכצדוהו צצציל הממון" והכסון כלשר לפנינו.

סימן תתקנ"ז

חילפותות דאין מלאכת המשכן דוחה שבת.

[א] למשה תחילה וכו'. רנינו סוצר דחל לדין תלכת המשכן דוחה שנת ולפינן ממה שצפרשת תשאל נאמר לו

כחסידים הראשונים. (ג) בבע בתרא קכ"א ב: מבאן ואילך דמוסיף וסיף, ועיין שם בצמקאי, ועיין מבי"א סי' רל"ח סק"א וביוד" סי' רמ"ו סכ"ג. (ד) בתרומה איכה ב' י"ט: עסקו במשנה בלילא וכעין זה בתחומא תשא י"ט: היה לומר תורה ביום ופושט אותה בלילה בינו לבין עצמו למה אלא ללמד לישראל שהיו יגיעים בתורה ביום ובלילה ובילקוט תשא רמז ת"ו: בשעה שהקב"ה היה מלמדו מקרא היה יודע שהוא יום ובשעה שהיה מלמדו משנה היה יודע שהוא לילה. וגם הרמב"ם הלכות תלמוד תורה ס"ג ה"ג: אפי"ם שמצוה ללמוד ביום ובלילה אין אדם לומר רוב חממתו אלא בלילה. ועיין חובות הלבבות ס"ו משער

אהבת השם מה שכתב לענין תפלה ואמרו בעירובין ס"ה א': לא איברי לילא אלא לגיירא, ובמדרש שמואל פרשה ה': אין גרונה של תורה אלא בלילה שנאמר קומי רוני בלילה. וכעין זה בתמיד ל"ב ב' ויעוין במספת לרי"י עמדין מה שהשיג על חזוהר ויקרא כ"ג א': דצחוטא בלילא הוא יתימי מביממא, שהרי בבבלי עירובין ס"ה א' אמרו: דאמרי ליה לרי' זורא מחודין שמעתתיך אפר ליה דימא צינהו.

תתקנה. (א) ברכות כ"ב א': כדו שלא יהיו ת"ח מצוין אצל גשותיהן כתרנגוליים, ועיין עירובין ק' ב': תרנגול מסיים ב"ו.

תתקנו. (א) ר"ל ושלמה הרג את יואב תחלה.

שלא יוכל שלמה ליואב ונתגלגל שנפטר אדוניוהו על ידי שאחו בקרנות המזבח ועשה יואב בן אילו היה יודע ששלמה יחייבוהו על אבנר ועמשא היה בורח:

משנת אברהם

נריך ניאור, דזשלאמא גני כבוד אז ואס ומסתגר ספיר דגס אנדין ואמך חייבין לשמור את השנת, אזל גני מקדש, הלל זה אנו דניס מהו יותר מכבודו של מקום אס לשמור את השנת ולחזול מלכנות את הנצת המקדש ציוס השנת או שמה הוא יותר מכבודו לננות את המקדש אפילו צשנת. ונריך לומר דכוונת רש"י היא משום דלני ה' מיותר, וזי אמרת שמכבודו של מקום הוא לננות את המקדש צשנת לשמור קרא מנאי ה' ואנל ידענל דמה שכתוב בסוף הוא העיקר והדומה, ובע"כ דלני ה' צל להזיור על שמירת שנת הסמוך לו.

המחלל את השבת לצורך כבוד אב ואם אם חייב.

ויש להקשות, לכתוב מקדשי תיראו ואת שנתותי תשמרו ואנל ידענל דהשנת דוחה ואינו נדחה מפני המקדש ולא לכתוב אני ה'. וכן קשה גני כיבוד אז ואס למה לי אני ה', הא צרישא כתיב איש אמו ואביו תיראו ולכסוף כתיב ואת שנתותי תשמרו, הרי יודע אני ששמירת שנת עיקר ואינו נדחה, ולמה לי דכתיב אני ה'. ואולי יש לומר דלחמלא קרא דלני ה' לא ה' חייב מי שמחלל את השנת צכדי לקיים מצות כיבוד אז ואס או צנין צית המקדש, והיינו אומרים דהגם דהעיקר הוא מה שכתוב בסוף ולא בתחילה, כדברי רבינו, אנל עכ"פ אין צוה חיוצ של חילול שנת, לכן כתיב אני ה' לכסוף להזיור על חילול שנת בעובש, כדברי רש"י הנ"ל צשנועות: אתם והמקדש חייבים צכבודי, „שהזהרתי על השנת“. אלל דגס זה לא צהיר אס יחלל את השנת לשם כיבוד אר"א או לשם צנין צית המקדש אס יתחייב, דהא צגנו' שם ציצמות לא אמרינן יכול חילל את השנת כשאמר לו אנני יחלל לא יהי' חייב ת"ל את שנתותי תשמרו, אלל יכול יהא דוחה ונריך לשמוע לאר"א, משמע דצלמות אס חילל לא חייב, ודבר זה תלוי צמחלל שנת לצורך מצוה אי תשיב מלאכה הריכה לגופה. וראה מה שכתבתי צוה צספרי משנת אברהם ח"צ דף ט"ז: וע"ש שהצחתי צגס הרצנ"א דלר"ש קצורת מת מצוה דוחה שנת, ע"ש.

ואשר להקשיא צגריש צגרי דלפי צגרי רבינו דמה דכתיב צסיפא הוא העיקר והדומה, א"כ למה אמר משה רבינו צפרשת ויקהל מצנין אחר מלאכת שנת, הא מזה נשמע שהמשכן דוחה את השנת וצחמת אין צנין המשכן דוחה את השנת מפני צצנווי הקדים השי"ת מלאכת המשכן לשנת, נראה לפרש דמשה רבינו לא ה' לו צורך להקדים משכן לשנת, אלל עיקר התיאור היתה להסמיך מלאכת המשכן לשנת ומן הסמיכות צבלד נלמד שאין צנין המשכן דוחה שנת, והוא משום צגריש פרשת ויקהל צהתחלת פ' השנת כתיב: ויאמר אליהם אלה הדברים אשר צוה ר לעשות אותם, וצשנת ע' ילפינן מכאן ל"ט מלאכות, מדצרייר הדברים אלה הדברים, כלומר, צנינים אהלו השמיע משה רבינו שיט ל"ט מלאכות האסורות צשנת. ומה הן הל"ט מלאכות אמרה התורה ללמוד ממלאכת המשכן, לכך נסמכו הפרשיות הללו. והתינת אס אסור לעשות הל"ט מלאכות הללו צנין המשכן צשנת, אז אנו מוסיים את המלאכות החצונות שהיו צמשכן ונאסרו לנו לעשותם צשנת, ומזה אנו יודעים מה הן הל"ט מלאכות של שנת, אזל אס נאמר צצנין המשכן אין שום מלאכה אסורה צשנת מה שייד למילף ומשם לאסור הל"ט מלאכות לענין שנת, הלל תוכל לומר דצרנה שותן המלאכות לא נאסרו כלל צשנת, ומה תועלת הוא צמה שאמר משה רבינו, „אלה הדברים“ ולמה נסמכה פרשת השנת למלאכת המשכן, אלל ע"כ צנין המשכן אינו דוחה את השנת, ולא ה' נחיצות לאמר את הזו של שנת למלאכת המשכן. והגם דמפשטא דסוגיא צשנת מ"ט, הדר יתני

מפני שהקדים משכן לשנת צצנווי, ואס לא הקדימה לא הוי סליק דלעתין דצנין המשכן ידחה את השנת, לפלא הוא לי, כי הלל מפורש צמחילתא ריש ויקהל: ומה אני מקיים ועשו לי מקדש צשאר כל הימים חוץ מן השנת, או אף צשנת, והדין צותן, ומה עבודה שאינה צלה אלל מכה המכשירין הרי היא דוחה שנת, מכשירי עבודה שאין צאין אלל מכהן אינו דין שידחו את השנת וכו'. הרי מפורש דסד"א שהמשכן ידחה שנת מכה ק"ו, ומחילא צצנווי מפי הקצ"ה למשה נריך ה' להמיעוט דאך.

והרמב"ן ז"ל צפרשת כי תשא הניח דרשת רש"י: אך את שנתותי תשמרו, אף על פי שתינו רדופין ורציין צוצרות מלאכה, שנת אל תדחה מפניה, כל אכן ורקון מיעוטיין, למעט שנת ממלאכת המשכן, כלומר, שאין מלאכת המשכן דוחה שנת. והקשה הרמב"ן ז"ל כי לפי זה המיעוט סוצנ על השנת, כלומר, עלדין לשמור את השנת, אך יש דבר יואל מן הכלל שהשנת נדחה ממוט, ואס הכוונה של המיעוט הוא למלאכת המשכן א"כ התורה מועטת צוה איסורו של שנת ממלאכת המשכן, ויהי' מותר לננות את המשכן צשנת. אולם האך אינו צל לענין המשכן כלל אלל למעט את השנת צמילה או צפיקות נפש כצנאחר ציומא ע"ש.

והנה קושיית הרמב"ן הנ"ל היא חזקה צכפלים. א' הלל המיעוט של אך כתוב צשנת א"כ הרי זה מועט את השנת ולא את המשכן. ב' הלל המיעוט של אך מפיקין ציומא למעט פיקות נפש. ולי נראה דקושיא אחת מתורת צצנירתה. משום דאך אחי למעט את השנת צגבר שיט צו פיקות נפש, מחילא שמעינן צכלל שאר ענינים אין השנת נדחה, וצכן ידענו מזה שרק פק"י דוחה את השנת ולא צנין המשכן דאין מיעוט אחד מועט שני דברים. וכוונת רש"י היא, כל אכן ורקון מיעוטיין, כלומר, ואך זה נדרש למעט שנת צגבר שיט צו פק"י, ומחילא צל למעט שנת ממלאכת המשכן, כי הדרינן לכללא שכתב רבינו דמה שאמר צצחרונה הוא העיקר והוא הדוחה ואינו נדחה (וצחמת לא רציתי צגום מקום שתיא מוצאה דצרשה דאך למעט מלאכת המשכן, יודוע דאין רש"י מציא דרשות צדורש מעמנו).

הכתוב באחרונה דוחה למה שכתוב בראשונה.

ודע דמפשטא דה"ס ציצמות ו' יש רא' לצגרי רבינו דמה שכתוב צצחרונה הוא העיקר והוא הדוחה את הנאמר צראשונה, דאמרינן התם: יכול יהי' צנין צית המקדש דוחה שנת ת"ל את שנתותי תשמרו ומקדשי תיראו, כולכם חייבין צכבודי, ע"ש. משמע דמדכתיב אני ה' צסיפא דקרא נשמע שזה הוא כבודו של מקום לצל לננות את המקדש צשנת (עי' שם צרש"י ותוס'), הא לא הוי כתיב אני ה' צסיפא הו"א דצנין צית המקדש דוחה שנת, ואמאי הא כשם כתיב מקדשי תיראו צסיפא כך מני כתיב שנת צרישא, וכן היא שם אותה דצרשה עלמה לענין כבוד אז ואס, אלל ע"כ דמה שכתוב בסוף הוא העיקר והוא הדוחה.

וברש"י שנועות ט"ו ד"ה אין צנין, מציא צגרי הש"ס ציצמת הנ"ל ומנסח: יכול יהא צנין צית המקדש דוחה שנת ת"ל את שנתותי תשמרו ומקדשי תיראו אני ה' כולכם חייבים צכבודי, אתם והמקדש חייבים צכבודי שהזהרתי על השנת וימים טובים נמי שנתות איקרו, עכ"ל (ולא כמו שהוא לפינינו ציצמות ו' דליתא לנינים „אני ה'“). והוא כדצרינו ציצמות הנ"ל שמאני ה' דסיפא דריש לה. ומה שפירש"י שגם המקדש חייב צכבודי

תתקנת. וכן החלומות שאדם רואה באחרונה קרוב להיות תחלה ומה שרואה בתחלת הלילה [א] יתקיים באחרונה :
תתקנת. יעקב שידוע שבניו בני מריכה לא יגרום שיבואו לידי מחלוקת בעבור הירושה יחלוק בהיו וימנה אפיטרופוס על
שלו בפני עדים כדי שיהא שלום לאפיטרופוס ולזרעו [א] וכתיב (משלי יד לב) וחוסה כמותו צדיק (שם יג

כה) [ב] צדיק אוכל לשובע נפשו בשבת ויום טוב :
תתקס. ראה כמה תעניות וצומות ובכי ותחנונים אדם עושה כשבנו חולה כי מרה נפשו על בנו וכל שבן שהיה לו לעשות
בעשותו דבר עבירה שהוא אויב טובה נפש לעולמים :

תתקסא. לאדם שיש לו בנים ומתקופטים יחדו נשנה קטנים אם אהוב לו אחד מהן ביותר והאהוב ביותר פושע לא יעזור לו
אלא יעזור בו ויבנה ואם הגדולים מכים זה את זה הגדול לגדול או הגדולים לקטנים לאחיהם ולאחיותיהם
לא יוכל האב לומר להם תבנו או תכו אמכם וכן בשמקללים זה את זה לא יאמר תקללו אותנו או אותו או אותי על מנת כן
שלא תכו ולא תקללו אותי ואתנו ואחיכם ואחיותיכם אף על פי שיותר שמח האב שיקללו אותו [א] אינו רשאי לומר להן כן
ואינם רשאים לעשות לאביהם ולאמם כן :

תתקסב. כתיב (שם א ז) יראה ה' ראשית דעת חכמה ומוסר אוילים בזו מה ענין מוסר לראשית דעת וסמך לו (שם שם ח)
שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך מן הדין לא היה לאהוב הבנים אלא מעת שהבנים נכנסים ביראת
ה' שנאמר (שם ח יז) אני אוהבי אהב שהרי אם אדם אוהב גופו של זרעו כך אוהב הכלב את גוריו וכל הכריות אוהבים ילדיהם ועל
זה נאמר (קהלת ג יט) ומותר האדם מן [א] הבחמה אין אבל אם אדם אוהב דעת בניו לשם שמים כגון אם הולך בנו או בתו בחושך
או במקום שיראה מהם שלא יהא תקנת גופם אומר לעבדו או לשפתתו ללכת עמם או הוא בעצמו ילך עמם פן ינוק הגוף ופן יבא
הגוף לידי נזק ויותר צריך להיות נזהר מדעת בניו ובנותיו פן יחסאו כמעשיהם ובגופם בהרהור לבם שנאמר (איוב א ח) כי
אמר איוב אולי חטאו בני וברכו אלהים בלבכם :

משנת אברהם

סימן תתקס"א

אם חטאו של זקן ממרא משום שפגע בכבוד חכמים.

[א] אינו רשאי וכו'. דנדר אם מועיל מחילה על הכיבוד ועל
הציון של אר"א, ונדנר ציון גנופה ואידך, כבר
הארכתי נח"א סימן שי"ח"ג ע"ש. ויש להעיר עוד מדברי
הרמב"ם ז"ל נפ"י המשנה סנהדרין י"א ג. תומר דנדרי סופרים,
שכתב דנח"א שזקן ממרא הוא אדם שרואה דנריו יותר
מדנרי צ"ד הגדול ולכן חייצתו התורה מיתה לכבוד צ"ד ומעלתם
כמו שחייב המקלל אצו ולאמו מיתה לכבוד אצו ולאמו ולפיכך
אמר אחד מן החכמים זקן ממרא על פי צ"ד שרצו צ"ד למחול
לו מוחליו לו, אבל אין הדבר כן מן הטעם שזכרוהו כדי שלא
ירצו מחלוקת בישראל וכו' ע"ש. משמע לכאורה דכשם שמועלת
מחילת צ"ד לזקן ממרא כך מועלת מחילה למקלל אצו ולאמו,
וכאן הכל מודים דלא שייך הטעם כדי שלא ירצו מחלוקת
בישראל, א"כ נשמע דמועלת מחילה אפילו על הציון דמה
ציון יותר גדול יש ממקלל. אולם צדוקם של דברים דלא כתב
הרמב"ם ז"ל את הנ"ל לומר לענין מחילה במקלל אר"א, דלא
מצינו מזה נזום מקום נתלמוד דההורים יכולים למחול לאחר
שהצו קללם, ועוד דא"כ תמיד היו קללת הורים התראת ספק
דאיך יתרו צו שאם יקלל יתחייב מיתה שמה ימחלו לו ההורים,
וצפרט דמכח שכל ידענו שקרוב הדבר שההורים ימחלו לו כדי
שלא מניחתו דרחמי ההורים מרוצים, ושאני זקן ממרא דאינו
צריך התראה דתנר אינו צריך התראה וכה"ג הקצו בתוס'
גיטין ל"ג ד"ה ופסקעינהו, והתירוח דשם לא יועיל לכאן ע"ש,
ואין לחלק דשאני התם דאם יצטלו הגט ויפקיעו הקידושין
יתברר דלא עבדא איסורא דפנוי' היתה, אבל כאן אפילו ההורים
ימחלו מכל מקום איסורא עבד קללת הורים, דהא ההתראה
צאה לענין עונש, וכל שיש אפשרות שלא יענש שזו היא התראת
ספק. אלא ע"כ, דהרמב"ם לא הביא הא דמקלל אלא לדוגמא
לומר, כשם שחייצתה התורה מיתה במקלל אר"א משום כבודם
כך חייצתה התורה מיתה לזקן ממרא על אשר פגע בכבוד
צית דיך, ולענין מחילה הא כדאיתא והא כדאיתא. ומדברי
הרמב"ם עה"ת דברים י"ז"א, וכן שם כ"די"ה, משמע שטעם
מיתתו אינו צביל צבדוס של חכמים אלא כדי שלא
יתרצו מחלוקת בישראל ע"ש.

וקמינעיה לכו הא דתקן אצות מלכות ל"ט, כנגד מי, משמע
דלכו כולי עלמא צברי להא דר' נתן, דל"כ מה השאלה הא
אמרת דמתו את כל מלכות החשובות שצמטקן ומלאו ל"ט,
אבל הלא כבר כתב הפני יהושע שם דל"ג דשמיע להו
להנך אמוראי הך צרייתא דר' נתן אפ"ה לא משמע להו דנעיקר
מינן המלכות סמכינן אהך דרשה, ע"ש. והר"ף לדברי של"ט
מלכות דילפינן ממשכן היינו רק אלו שלאסרו לעשותם צמטקן
ולא אלו שהותרו הגם שהן מלכות, דנש"ס פריך שחיתה צמטקן
היכי הוי, ומה שאלה היא זו, הלא היתה שחיתה התמידי, אלא
משחיתה התמיד אין ללמוד משום דשחיתה זו הותרה צמטקן,
ואנו אין למדים ממשכן אלא מה שלאסר צמטקן. וכבר כתוב
מזה צ"כ למרן זקוקלה"ה מסאכאטשאלו.

סימן תתקנ"ח

[א] יתקיים צהרונה וכו'. סימן זה כפול ונדפס נח"א סימן
ש"ן וע"ש צמשת אצרהס.

סימן תתקנ"ט

[א] וכתיב וכו'. דפוס ראשון : וכתיב עליו ועל כיוצא בו
וחוסה וגו'.

נשמה יתירה גם ביו"ט.

[ב] צדיק אוכל וכו'. אין לו ענין למה שלמעלה, גם כל
הענין הוא מקושי הנפש, דהא צבנת יש מלות עונג
הכוללת אכילה ושתי', עי' ח"א, סימן א' ועי' עירובין פ"ג רש"י
ד"ה מתכוונין, דצבנת אכיל אינש עפי משום דצנסים תנשילי'
ועי' גינה ט"ו, פסקים ס"ה. ויאפשר דכוונת רבינו היא לרקדק
צלשון הקרא לדיק אוכל לשונע,, נפשו"ו הלא השציעה היא
לנורך הגוף ולא לנורך הנפש, הגם דמצינו לשון נפש לאו דוקא
על הנפש ממש, כמו אף אחר יוכל לכל נפש. ועוד, לכן
מפרש רבינו דקאי על שנת ויו"ט, והוא צהתאמה עם דנרי
רש"י צבינה ט"ז ד"ה עשה יתירה, רוח צז למנוחה ולשמה
ולחיות פתוח לרוח, ויאלכו וישתה ואין,, נפשו"ו קנה עליו.
כלומר, צימות החול הנפש קנה צבכילת מעדנים ולא צבנת.
ואם כנים הדברים, נשמע מלאן דגם ציו"ט יש לו לאדם מישראל
נשמה יתירה.

תתקסג. כל המצות יקבל עליהם שכר האדם אפילו מצות של אחרים כגון מי שלא ראה אביו ואמו בעומרו על דעתו היבן מצות כבוד אב ואם ויש לו זקן וזקנה הרי יקיים בהם וכן אם לא ראה אם יש לו אחים גדולים ממנו יכבדם וכבד צדיקים שנאמר (תהלים טו ד) ואת יראי ה' יכבד בענין שהיה לו לכבד אביו ואמו ושבת בכסות נקיה וספרים יפים בתיקון יפה ורכותיו יכבד ויראה מהם. ומחממים בענין כיבוד אב ואם ומורא את אב ואם. ויכבד את הגדולים אותו זאת מוכיחו הרי [א] מעלין עליו כאלו קיים כבוד ומורא לכך (א) היו קורין לאלישע אבי אבי ואלישע לאלהיו אבי אבי כי היה מקיים בו מה שמהוייב לאביו אבי בכבוד אבי כמורא :

תתקסד. (א) מעשה באדם אחד שהיה מכבד את אביו ביותר ומשחינו ברחיים פעם אחת רצה להכותו אדם אחד בא בנו והיה משחינו אמר הבן בא ונחון ואני אלך ואקבל המכות והלך וקיבל ונמצא שבן זה יבא לע"ב.

תתקסה. מפני שיבט תקום והדרת פני זקן (ויקרא יט לב) (א) [א] ואפילו זקנה (ב) ואת נשים תקומנה אבל כבוד של נשים ונערים להחבא שנאמר (איוב כט ה) ראוני נערים ונחבאו וכתוב (תהלים מה יד) כל כבודך בת מלך פנימה :

תתקסו. הוחרר בכבוד זקן שכן כתוב נגד זקניו כבוד (ישעי' כד יג) ואם תראה זקן ובחור אף על פי ששניהם בחיבה יחדיו ואפילו חאב וזבן אל תחליש דעת הזקן לשאול מן הבן לפני האב שהרי כל זמן שהיה אברהם קיים לא מצינו שדבר הקדוש ברוך הוא עם יצחק וכל זמן שיצחק קיים לא דבר עם יעקב אבל כשיצא יעקב משם דבר עם יעקב שאם היה מדבר עם יעקב בהיותו עם יצחק או עם יצחק בהיותו עם אברהם יאמר שמה שוב פסול מצא בוקן שהרי איש אלהים שבא מיהודה לאחר שאכל ושתה דיבר (א) עם הנביא שהשיבו ועמו לא דבר (ב) אלא כמעמד אביהם (ג) ועם יהושע כמעמד משה (ד) ועם קין לרעתו אבל באבות לא פסל את הזקן מפני הבן ומשה (במדרב יא יז) ואצלתו מן הרוח אשר עליך ושמותי עליהם בזמן הזה שאין דברים שהיו נהגים בזמן שבית המקדש קיים הרי בעשרה שבטים לא היה מוכח ולא כהן בני הזנוהם ורבנן וכתוב (מ"ב ד מב) ויבא לאיש האלהים לחם בכורים (ה) וכי בכורים היה מביא אלא אותו האיש היה משער שדהו ואלו היו רשאים לעלות לירושלם אילו היו כהנים וליום שם ישער כמה היה נותן חלה תרומה מעשר ומנחת קרבן מחצית השקל ונתן ממנו לאיש האלהים לכן הזכיר כאן איש האלהים וזהו (תהלים מא ב) אשרי משכיל אל דל ביום רעה ומלטהו ה' (משל"ג ט) פבר את ה' מהונך ומראשית תבואתך.

משנת אברהם

סימן תתקס"ב

[א] **הבהמה חין וכו'.** הגוסס. הכוון כדפוס ראשון: אכל אדם יש לו לאהוב דעת בניו לשם שמים, שהרי אס הולך וכו'.

סימן תתקס"ג

אם יש חיוב כיבוד לאביו ואם אמו.

[א] **מעריץ עליו וכו'.** ראה מה שכתנתי בסוף סימן תתקכ"ט. ואס נאמר כמו שזידדתי לעיל בלריכות דהיסק של הנשים להורי הוריקס תלוי דנין ירושה, אפשר להעמיס דברי רנינו צכאן כגון שיש לו זקן וזקנה מלמ, שאינו יורסם לכך אינו חייב נכזום מטעם כבוד אור"ל. ויש סעד לדברים אלו מדברי התוס' ז"ל קט"ו ד"ה גן הנת, שכתבו: וזכ"י נראה ה' דברי נשים כנשים גני יעוס מנהלה הוא דקיימת לך, ע"ש.

סימן תתקס"ה

קיומה והידור מפני אשת חבר ואשת רבו מובהק.

[א] **ואפילו זקנה וכו'.** הדין של קיומה והידור משתיק לנ' ענינים, מפני שיבט תקום, היינו איש זקן צא ציונים ואפילו זקן אשמאי, כלויס גן יהודה הדורש ניב שיבה אפילו כל שיבה, כלומר, מי שיש לו שיבה צנים (קידושין ל"ג), וממילא גם אשה כלולה צנה, דמה לי זקן אשמאי או זקנה הלל לא משום חכמתו אלא משום שיבה אלו מלווין לכנדה. והדרת פני זקן הכתוב בתורה, איך הכוונה זקן ציונים אלא מי שקנה חכמה ואפילו יניק ומכיס, וזהו יש להסתפק אם מחויבין לקום מפני אשה ונלומדת שאינה זקנה ציונים, כי אשה בתורה ליתא, דל"כ לא לשתיטש צנוס מקום דיש היוב לקום מפני גוי

ונלומד, דהא גם צנויס הסכמה מלוי' כדלמרינן צנוגלה ט"ז. מקרא דוילמרו לו חכמוי, והנ' היל אשת חנר אס לריכין לקום מפניה מפני כבודו של צעלה, וצפירוש צרית עולס מלח הרב החיד"א צס"ה הגדפס הניל צסיונן תקע"ת צנס הלר"י ז"ל דלין חיוצ לקום מפני אשת חנר. חולס צצצועת דף ל' מפורש דלפילו אחר מיתת צעלה חייבין לקום מפניה משום דלשת חנר כחנר ע"ש, משום דלשתו כגופו, דהא צירושלמי כתובות פ"צ"ט' איתא דלפילו אשת ליטסיס כליוסיטיס והיינו משום דלשתו כגופו.

והנה צרש"י סס ד"ה דניתהו דרב הונא, משמת רב הונא, וצפשוט כוונת רש"י היל דלמלי ה' רב הונא קייס לל היתא אשתו מתדיינת צפני צ"ד כדלמרינן צכתובות ע"ד דנגלי היל ללשה לצול לצ"ה, וצע"כ זו היתה אלמנתו של רב הונא, ומסתנרל דלשתו זו של רב הונא היתה חונה דכולה שניה דרב אלא צר אהנה לל אקייס זרעל לרב הונא מתוצה, (צ"ק פ') לכן כשמת רב הונא היתה לה לחונה צניס קטיסיס מרב הונא ולא היו עדיין מצוגרים להחדיון צעד חמס. או שמא הקשה לו לרש"י כקושיית התוס' סס ד"ה והאלמר מר, דלמלי לל ה' יכול להושיצה ה' חמרינן עשה דכבוד התורה עדיף, ותירצו דללחר מיתת צעלה איך כלן עשה דכבוד התורה. ופנתת הדנר היל משום דללחר מיתת צעלה פקע שחרות, דהא מותרת לעלמח ואינו יורשתו, ויש לומר דרש"י דייק לה דמירי צללמנתו של רב הונא, דנלמח דבר מתמיה היל שלל הונא לל צש"ע ולא צרנוצ"ס ז"ל דין זה המפורש צגנו', דיש לקום צפני אשת חנר, והלל זה דין מפורש סס צנמרל חלמלי השמיעו כלס דין המפורש צנמרל חולס נראה משום דקשה מלי קלמר רב נחמן אי חיקום מקמה מסתתמן טענת' דצעל דינל, הלל אס הדין שיש לקום מפני אשת חנר, מדוע יסתתמו טענותיו אטו אי רב הונא ה' צל לפני רב נחמן להחדיון לל ה' רב נחמן קס מקמי' מחשש שלל יסתתמו טענותיו של צעל דינ', צודאי לל יסתתמו, כי גם צעל דינ' יודע שמל דהין יש לעמוד לפני ת"ת, וכן נמי צלשת חנר, אלא ע"כ דמל דהין איך לעמוד צפני אשת חנר, ורב נחמן רלה לעשות לפניס משורת דהין דוקל

כתבד שיש לעשות לאיש יש לעשות לאשה. (ב) הביא הגר"ש נאטאגוזאהן ז"ל בהגותו ליוד סי' רמ"ד סק"א.
תתקסה. (א) צ"ל דבר הקביה עם כו'. (ב) בראשית ט' ח' ואין למחוק חמש חבות אלו. (ג) דברים ל"א י"ד, ט"ו. (ד) בראשית

תתקסג. (א) צ"ל: היה קורא אלישע אבי אבי. תתקסד. (א) כעין המעשה המובהא בירושלמי פאה פ"א ה"א יעו"ש מובא ברש"י ותוס' קדושין ל"א א'. תתקסה. (א) הרב בעל בית יהודה פי' כ"ח כתב: הדבר פשוט שכל מיני

תתקבצו. [א] כבד ה' מהונך ולא כל הונך המבובו אל יבובו יותר מחומש חנה אמרו שלא יחא שלחנך מלא ושלחנך רבך ריקם
 הרי אם יושבים בפעודה הרב והתלמוד יתן המאכל תחלה לפני הרב ויתן המובחר ואם אביו זרבו וישבים ולמד
 מרבו יותר מאביו יקדים לרבו ואם שקולים שלמד מזה ומזה יקדים לאביו ואם אביו משכיר לו רבו ולא הרב מלמדו אלא בשכר
 נמצא (א) הרב קודם ואם אביו לימדו יותר תורה אף על פי שאביו קודם ויודע שרבו יעקום אם לא יקדים לו ואביו לא יעקום
 יקדים את רבו ואם שניהן כופסין ויכול לרצות האחד ...

תתקבצו. אם יש דליקה בעיר מוציא תחילה מבית רבו ואחר כך מבית אביו ואחר כך מבית רבו כי שלו קודם
 מוטב להציל את הספרים ואם אביו מפרנסו הרי מוציא תחילה מבית אביו ואחר כך מבית רבו כי שלו קודם
 לכולם (א) היכי מבריונין אמר רב יצחק בר יוסף נפל בישראל לבני חילא ונימא נפיל טריפתא לבני חילא לא זבני הא מטעין להו
 אינהו הוא דקא מפעין נפשיהו כי הא דמר זוטרא בריה דרב נחמן הות קאזיל מסיכרא למחוזא ורבא ורב ספרא הוו אתו לסיכרא
 פגעו אהדרו הוא סבר לאפיה הוא דקאתו אמר להו (ב) איצטעור רבנן ואתן כולי האי אמר ליה רב ספרא אנן לא הוו ידעינן
 דהוה קאתי מור אי הוו ידעינן טפי הוה טרחינן (ג) השתא מיהא לדעתא קאזילנן אמר ליה רבא אמאי תימא ליה הכי דאחלישתיה
 לדעתיה (ד) ומי לא הוה מטעינן ליה איהו דקמטעי לנפשיה מאילו דברים לומדים אנחנו הרבה, תלמיד חכם שיש לכא בעיר יצאו
 טובים לקראתו דאחלישתיה לדעתיה (ה).

תתקבצו. אר"ם השוב ימטע הלובו בפני בני אדם שיושבים כי יעמדו בפניו וכן אם כבד יושבים והוא יודע שיעמדו [א] ויאמרו לו
 שם במקומינו (א) לכן נאמר (ויקרא יט לב) זקן ויראת ואם יכבדו צדיק אחד יחשוב שמו קבלתי מזכותי שקיבולני
 ואל (ב) ירד אחר הכבוד אלא כל מעשיו ומחשבותיו יהיו לשם שמים ויגדל כבודו בעולם הזה ולעולם הבא (ג) רבי יוסי ברבי
 בון בשם רבי הונא ברבי חייא בא וראה כמה גדול כחן של ערשי מצות שמפני זקן אין עומדים בעלי מלאכה בשעת מלאכתן
 ומפני ערשי מצות עומדים אמר רבי יוסי בר בון אילו דקיימא מקמיה מיתא לאו מקמיה אינן קיימי אלא קומי אילין דגמלוך ליה
 חסד אפילו עם הארץ נושאים המת או עוסקין במצוה יש לעמוד כנגדן :

תתקע. שנים שהם בעיר כגון ראובן ושמעון והנה שמעון מכבד את ראובן לא יניח ראובן לשמעון לכבדו דבר שיתבטוש
 שמעון כגון שאין דרכו של שמעון להביא מים מן הבאר ואם שמעון אינו חושש אבל למשפחתו יש גנאי בדבר
 לא יקבל ראובן משמעון שיכבדנו :

תתקעא. כתיב (שופטים ה לא) כן יאבדו כל אויביך ה' ואזחביו נצאת השמש כנגדורתו ואזחבך הית צריך לומר או כן יאבדו
 כל אויבי ואזחביו לא דיבר אלא כנגד דוד כי דודי בנימטריא אהבי"ו ואהבי"ו בנימטריא ודודי"ד. ואהבי"ן
 בנימטריא יהודי"ה שהוא משבט יהודה וכתוב (תהלים פט לו) וכסאו כשמש נגדו וכתוב (ש"כ כג ד) כאור בקר יורה שמשו, ואהבי"ן
 במליו שלשים וששה ואזחביו חסד וי"ו בנימטריא שלשים (א) שלשים צדיקים כאברהם אבינו וכתוב (ישעיה מא ח) זרע אברהם
 אזחבי (ב) ל"ו צדיקים (שם ל יח) אשרי כל חובי לו. כל אויביך ה' פי' [א] אויבי הצדיקים.

משנת אברהם

היו מפזרין פחות מחומש כדליתא צירושלמי פאה ח"א, עד
 כדי תרומה ותרומות מעשר, והרנל אמר כנד את ה' מהונך
 ומראשית כל תזולתך, כמראשית כל תזולתך, כלומר, קודם
 התקנה היו מפזרין רק כדי תרומה גדולה שהיא אחד מתחשים,
 וזאה התקנה להגדיל את הזקנה, כדליתא צירושלמי שם :
 בלואש נמו שיה' אדם מפריש חומש מנכסיו, כלומר, ולא
 כמו שנתנו נפשות לפנינו. אולם נתלמואל דין מפורש שהתקנה
 נאה להגדיר את ההפרשה שלא יה' אדם מפריש יותר מחומש
 (כתובות ל'), שמה ילטרך לנצרות. וזולאי לא היו מפרישין
 למנות פחות מחומש דהא נש"ס שם קאמר מאי קרא, וכל
 אשר תתן לי עשר לעשרנו לך. והיינו חומש אלל דהיו נותנין
 יותר וזאה התקנה להגדיר. וגם צירושלמי שם משמע דקודם
 תקנת אורש ידעו מזה שאין לפור כל ממונו דאלל ל' ר"ג ל'
 ישגז והלא אמרו חומש מנכסיו למנות, ומסיק דכך היתה
 הלכה בידם ושכחם ובלואש חזרו ויסדוה. וזולאי שסוד לאיסור
 זה שאין לפור כל ממונו ילפינן מכנד וכו' ולא כל הונך
 כדצרי הגאון.

נלמונה זו כדי שלא תפול צרותה לגמר אין איש זוכר כי
 היא היתה אשתו של רב הונא, אבל צעוד צעלה קיים אין היא
 חוששת אם אין עומדין לפני' ולא היה רב נתמן חושש ללל,
 אלל דקש רב נתמן שמה יסתמנו טענותיו של צעל דיני',
 ולפי זה יולל דמגד הדין אין לעמוד מפני השת חנר אפילו
 כשצעלה קיים, ולאפשר דו היא שיטת הפוסקים שהשמטו הלי
 דינא דמנ'. אלל שלפי התוס' היל' אינו כן ויש עשה דכנד
 התורה נאשת חנר כשצעלה קיים.
ואור"י יש לומר דפני אשת רבו מונסק כ"ע מודים לרריך
 לעמוד, דכנד רבו יותר חמור מכנד סתם תלמיד חכם,
 ורב נתמן קרלי לרב הונא חנרין (ב"ב ז"ו, חולין ל"ו ועוד),
 אולם בכמה מקומות משמע שה' תלמידו של רב הונא (ב"ב
 ק"ג, נדה כ"ח ועוד). ונכן הרצה אנשים סברו שאין רב נתמן
 תלמידו של רב הונא הנס שצמתת ה' תלמידו, לכן היה ר"כ
 מוספק מה לעשות אם לקום מפני אשת רב הונא, כי שמה
 חושב הצעל דין שרצ נתמן אינו תלמידו ואם יראנו קם, יסתמנו
 טענותיו.

סימן תתקס"ט

[א] **כנראה** ז"ל יאמר להם שנו בתקומיכם.

סימן תתקע"א

[א] **אויבי** הצדיקים וכו'. וכן תירגם יונתן: כן ייזדון כל
 סנאיו עמך ה' ורחמיהו דיקיא יהון עתידין
 ללזהרא וכו'.

סימן תתקס"ז

יסוד לתקנת אושא לבב לבובו יותר מחומש.

[א] **כבד** את וכו'. אין הכוונה שמקרא דכנד וגו' ילפינן לאין
 לבזנו יותר מחומש, דהא זו היא מתקנת אושא,
 אלל מקרא ידענו דאסור לפור כל הונג, וקודם התקנה כנראה

תתקעא. (א) ירושלמי ע"ז ט"ב ה"א : אין העולם יכול להיות פחות משלשים
 צדיקים כאבינו אברהם מה טעם ואברהם היה יהיה בנמטריא
 שלשים וכן הוא במדרש רבה בראשית ט"ה, ופסיקתא דרב
 כהנא פיסקא ויהי בשלח דף פ"ח א' ויעין שוח"ט פרשה צ"ב.
 (ב) טנהרין צ"ב ב' וסוכה מ"ה ב'.

ד' ו'. (ה) בעין מה שאמרו כתובות ק"ה ב'.
 תתקסו. (א) צ"ל האב ודין זה מובא בשם רבנו ברמיא ביו"ד סי' רמ"ב ס"ד.
 תתקס"ה. (א) חולין צ"ד ב'. (ב) לפנינו : למה להו לרבנן דסרוח ואחו
 כולי האי. (ג) ארבע חנות אלו אינן לפנינו. (ד) צ"ל
 א"ל והא קא מטעינן ליה. (ה) חסרון הניכר יש כאן.
 תתקס"ט. (א) קדושין ל"ג ב'. (ב) צ"ל ירו"ף. (ג) ירושלמי בבבויים פ"ג

תתקעב. אחר עיור היה עובר לפני הכם אמר אחד כן יהיו כל אויבי כמותו האיש ענה אחר אמן אמר החכם הוא חוטא ואתה מפויעו כי יש לו ביהודים אויבים ולכך אמר יאברו כל אויביך ה' פירוש אויבי יראי ה' ואוהביו של יראי ה' (מלאכי ג ב) שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה ועוד ואוהביך לא נאמרו אלא ואוהביו של אוהב יראת ה' כצאת השמש בנבורתו שנאמר (ש"ב כג ג) צדיק מושל ביראת אלקים וכאור בקר יורה שמש וכתוב (מלאכי ג) וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה ועוד ואוהביך לא נאמרו אלא ואוהביו של אוהב יראי ה' כצאת השמש בנבורתו כעניין שנאמר (שם שם יח יט) ושמכם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובר אלקים לאשר לא עברו כי הנה היום בא בער כתנור והיו כל הודים אילו אויבי ה' שנאמר (דה"ב יט ב) ה'רשע לעוור ולשונאי ה' תאחז ובזאת עליך קצף מלפני ה' וכת' (ירמיה מג ב ג) כל האנשים הזרדים אומרים אל ירמיהו שקר אתה מדבר לא שלחך ה' אלקינו, לאמר לא תבאו מצרים לגור שם כי ברוך בן נריה מסית אתך בנו למען תת אתנו ביד הכשדים להמית אתנו ולהגלות אתנו ככל הרי הזדים אויבי ברוך בן נריה וכן (תהלים קיט נא) זדים הליצני אויבי אוהבי ה' הליצני מתלוצצים ומליצים עלי לשבר דברי הטובים וכתוב (תהלים נז ו) כל היום דברי יעצבו וכן כתוב (דברים א מא) ותהינו לעלות ההרה וכתוב אחר (שם שם ג) ותזידו אויבי משה אהרן היו אומרים מה תלוי בזה שח' ומשה לא ילכו עמנו וזהו (במדבר יד מד) וארון ברית ה' ומשה לא משו מקרב המחנה ואמרו לשאר ישראל רוצים אתם לעלות עמנו [א] ואמרו הן וזהו ותהינו (מלאכי ג יט) וכל עושה רשעה קש ולהט אתם היום הבא אמר ה' צבאות אשר לא יעוב להם שרש וענף, שורש לרשעים וענף לזרדים וזהו (שם שם כא) ועמותם רשעים ולא יתכן להתפלל בשביל הציבור למי שהוא זיד לפי כששהוא אומר שונאי אויבי אויבינו שונאינו שמין לבו על יראי ה' כל אויביך ה' וכן ירמיה היה מבקש רעה על אנשי ענתות לפי שהיה יודע שהם אויבי ה' ואוהביו כצאת השמש (א) המתפללים עם הנץ החמה שקראו קריאת שמע שכתוב בו (דברים ו ה) ואהבת את ה' אלקיך (שם יא יג) לאהבה את ה' אומרים קרית שמע עם [ב] דמדומי המה ותפילה בהנץ החמה ואוהביו כצאת השמש בדמדומי המה קרית שמע השמש בנבורתו תפילה בהנץ החמה אז [ג] כל היום אהבת שמים בלבנו שנאמר (תהלים פט טז) אשרי העם ידעו תרועה אלא יודעים לבוין ויריעו כל בני אלקים זהו בהנץ החמה שנא' (בראשית לב כז) שלחני כי עלה השחר וכתוב (איוב לח ז) ברן יהו בדבכי בקר ויריעו כל בני אלקים וכת' (תהלים עג כג) ואני תמיד עמך בשעת התמיד (שם שם) אחות ביד ימיני וכתוב אשרי העם יודעו תרועה וכת' (איוב לג כו) וירא פניו בתרועה זו תפילה ואמרו (ב) מתריעין בפה (תהלים פט טז ז) באור פניך יהלכון בשמך יגללון כל היום וכתוב (איוב ה כא) עד ימלא שחוק פיך ושפתוך תרועה הרי אע"פ שכתוב (משלי יז כו) גם ענוש לצדיק לא טוב יכול לומר יאברו כל אויביך ה' וכתוב (ישעיה סה טו) והנחתם שמכם לשמועה לבהירי והמיתך ה' ה' ולעבדיו יקרא שם אחר לא יתכן שיקרא אדם שם בנו עכן או עובר ואשר כתוב פנעאל בן עפרן (ג) כי כשחטא ראובן פנע בו אשר והגיד יקראו לו עובר ויראל וזהו (דברים לג כד) יהי רצוני אחיו שנתרצה עם אחיו כשהודה ראובן אף אביו ואמו העלימוהו והרחיקוהו עד שנתרצו אחיו שנאמר (שם שם) ולאשר אמר ברוך ראשי תיבות אב, מבנים אשר ראשי תיבות להפך אב, והיה מערן בשמן אב ואם. וכל [ד] שמעיד על חבירו יחירי ראוי להלקות ק' מנות שנאמר (משלי יז י) מהכות כפיל מאה (ח) ולכך נעלם ק' בפרשה בני אשר ימנח וגו' בדברי הימים. (א' ז ל).

תתקעג. **ב** מי שרא ממונית הים ובאתה אשה לשאל על בעלה או בנים על אבותם זה יודע שמת הבעל או יודע שאב ואם מתו והאשה בחורה והבנים אין להם כמה להתפרנס אלא אם כן ימכרו בניכסי אביהם אע"פ שאמרו (א) אין משיבין על הקללה אינו רשאי לשטוק (ב) וקודם שיגיד יאמר לגוי שיהיה הוא תחילה ואחר כך יאמר הכל.

תתקעד. מי שבא מארץ אחרת ובאים לשאל לו על אודות חידושים ויודע טובות להגיד לצדיקים כגון שהיו אנשי העיר שהיה ביניהם בארץ שיצא משם ולך מיר לצדיקים ומכשרם ואם יודע לאביו ולאמו או לרבו בשורה יגיד להם קודם לכל כדי לשמוח לצדיקים תחילה.

תתקעה. [א] למה (א) נקרא חסיד על שם חסידים ועוד (ב) חסיד על שם (דברים יד יח) והחפירה תרגמו ותוורתא וכתוב (ישעיה כח כב) ולא עתה פניו יחורו לפי שמביישין ומלבינין פניו והוא כהרש וכאלם לא יפתח פיו לא יבייש פני אדם ולעתיד פניהם מבהיקות שהן ה' (ישעיה ס א) קומי אורי א' (שם שם) כי בא אורך ב' (שם שם) וכבוד ה' עליך זרח ג' (שם שם ב) ועליך יורה ח' ד' (שם שם) וכבודו עליך יראה ה' (שם שם ג) והלבו גוים לאורך ו' (שם שם) ומלכים לנוהג ז' (שם שם) זרחך ח' אילו (ג) ז' כיתות שנהנין מזוי השכינה.

משנת אברהם

סימן התקע"ב

[א] ואמרו הן וכו'. כן פירש רלב"ע ע"ס.

וזמן של קריאת שמע.

[ב] דמדומי המה וכו'. שיטת רמב"ם היא דלא כשיטת ר"ת בתוס' יומאל ל"ז ונספר הישר ס' ה' דקרא דיראוך עם שמש קאי לקריאת שמע, ונריך לקרות ק"ש אחר הכן החמה, אלא כשיטת הרמב"ם ז"ל דמזוהתה שיתקיל לקרות קודם הכן החמה כדי שיגמור לקרות ולברך נרכה אחרונה עם הנה"ת. וכנראה מדברי רמב"ם כהן א"ן הפירוש דזמן ק"ש הוא מקודם אלא שמתארים אותו ככדי לכוונן לתפלה אלא

הזמן הקצוב לק"ש הוא עם דמדומי המה וזמן תפלה נצן הסתמא, ואין להקדים ק"ש אפילו כשלא יוכל להתפלל מיד.
[ג] כל היום וכו'. רמב"ם תפלה מה דלמדין נצרכות ט:
זימנא חדא סמך גאולה לתפלה ולא פסיק חוכא תפומי' כולי יומא, כלומר, שה"ש שמת כל היום נצננו מלפנת שמים, לאל"כ מה רבותא שה"ש שומק כל היום.
[ד] שמעיד על וכו'. כדלמדין נצפסקים קי"ג: והרואה דבר ערוה נצנירו ומעד בו יחירי וכו'.

סימן התקע"ה

[א] למה נקרא וכו'. ראה מש"כ נצ"ח סימן ה', ונראה ששטות ע"ס.

שהיה לאחימעץ בבשורתו לודד ממות אבשלום שמנע להודיעו כיון שהיה אשר להודיע עיי הנער הכושי, משאי"כ לגבי אדוניו ממשיתח שלמה שאיל איש טוב אתה וטוב תבשר ומי"מ מיהר להשיב לו אבל אדונינו זוד כוי וכה"ג בכל מקום שאין מוכן אחר להודיע לו.
תתקעה. (א) פה מקום להעיר על שם חסיד שרבו הוראותיו בדברי חז"ל:

תתקעב. (א) יעוין ברכות ט' ב' כ"ט ב'. (ב) חזונית י"ד א' יעו"ש. (ג) ספרי דברים פסוקא שניה. (ד) יעוין פסחים ק"ג ב'. (ה) ר"ל שאשר העיר על ראובן יחירי.
תתקעג (א) מגילה ט"ו א' עבודה זרה י' ב'. (ב) עיין דברי רבנו בס"י תתתכ"ג ועיין בטושיע יו"ד ס"י ת"ב ט"י"ב ולא דמי להא דאמרו בשבת ק"ג א' ודאן אינו חשש איסור באמירה וע"ד

תתקעו. כי עליך הורגנו כל היום (תהלים מד כג) אילו בני ארם שמקבלים כוונת ופליחה וחלבנת פנים על חמנות [א] בא ארם לקיים מצות ציצית ותפילין וכיוצא בהם נשפך דמו מפני הבשת (א) ומעלה על המלבין פניהם כאילו שפך דמים ומונעם מלעשות מצוה וזהו (ישעיה כט כא) מחסויא עמי בדבר שהם מדברים רע על ערשי מצוה וזהו כי עליך הורגנו כל היום וזהו (תהלים כט ה) כי עליך נשאתי חרפה.

משנת אברהם

סימן תתקע"ז

אם יהרג ואף יעבור על הלבנת פני חבירו.

[א] בא אדם וכו'. נדרפס סיוון מ' היתה: כי כשחומרם לאדם סכלות לקיים מצות ציצית ותפילין וכיוצא בהם, נשפך דמו כמים מפני הנזסה, מעלה עליו הכתוב כאילו

נהרג עליו ועל המלנין פניו מעלה עליו כאילו הורגו ומונעו מלעשות מצוה, זשה"כ וכו'. ולדעת כי רצינו מכוון לשני ענינים: (א) כי כשחומרם לאדם (כשר) סכלות לקיים מצות וכו', נשפך דמו של אדם כשר זה כמים, נשמעו דברים נזוויים כאלו מפני בן ישראל, וז"ל, מפני הנזסה, כלומר, הכשר מתניין שיש צני אדם גרועים כאלו נזרחל, ונזסה זו וכאלו לב של הכשר נקצן כאילו הטועה נדעה הורגו להכשר. (ב) על המלנין

ובין איקרי חסיד. וזהו לא כדברי רש"י בטובה הגיל. שם ר"י ב' חסידא ברתא דאברהם אבינו ואיקרי חסיד. אותיות דר"ע אות ד' חסידך אלו רשעי ישראל שנקראו חסידים שנאמר אפרי לי חסידים שם אות ח: וכיון שמקליץ אותן וחוררין בתשובה לפני הקב"ה מיד מתקבלין לפני שכינה כצדיקים וחסידים שלא חסאו מעולם מדרש רבה שמות פליה: ומהו חסידה זה כתן גדול שנאמר תומיק ואוריק לאש חסידך, וזהו מכתם ריבוי ב' אמר דוד כו' דלא אמינא כי חסיד אני אלא בלון דאוקמה רבן ולא ע"ה חסיד דאורייתא אחתיבת מימינא דקוב"ה דאיהו חסד ובגיד מאן דאתעסק באורייתא אחקרי חסיד, כו' אלא הכי אוקמה איהו חסיד זה המתחסד עם קונו. מדרש רבה בראשית פרשה פ"ו: לא יעו"ב את חסידיו חסידו כתיב איהו זה יוסף, בספרי בהעלותך פסקא ע"ח: הם חסידים ממי ילמנו והוא חסיד למי ילמו בא חסידים ללמוד אצל חסיד, מובא בילקוט שופטים רמז ל"ח, שם בספרי האוניו פסקא ע"ו: כך ד"ה יש בהם רבנים יש בהם כשרים יש בהם חכמים יש בהם צדיקים יש בהם חסידים, מובא בילקוט האוניו רמז תתקמ"ב. מדרש שוח"ס תהלים מומר קמ"ט: ומי הם החסידים אלו ישראל מה כתיב למעלה מן הפרשה וירם קרן לעמו תהלה לכל חסידיו וזה זמן שישראל רואין את הקב"ה הם נעשו חסידים, דאיהו בים נעשו חסידים ואמרו שיהיה כו' וכשיראו אותו לעולם הוא נתעשים חסידים שנאמר תהלתו בקהל חסידים, בילקוט ישעיה רמז ע"ו: נקרא חסיד שנאמר וחסיד בכל מעשיו אף אתה הוי חסיד. ויקרא רבה פ"א: עם חסיד תתחסד כו' פתר קרא באברהם אבינו כיון שבא בחסידות הקב"ה בא עמו בחסידות, עמו בחסידות, מדרש שוח"ס מומר קמ"ט: באיהו זכות האומה הזאת עומדת אמרו לו יש בה חסידים ויש בה צדיקים ויש בה יגיעים בתורה. מדרש תנחומא פרשה וישב אות י"ד: לא יעו"ב את חסידיו וכי חסידיו צדיקין שמור? ובחובות הלבבות שער עבודת האלהים פ"ג: ומי שעולה ממנה אל העבודה שהיא מדרך הערת השכל יגיע אל מדרגת הנביאים ובחזרי עליון "החסידים" כו', שם פ"ג: והמדרגה העשירית כו' וזאת המעלה הרמה שבמדרגת אנשי התורה וזאת מעלת הנביאים והחסידים אשר נמסרו אל האלהים כו'. הרמב"ם בהקדמתו לפירושו על המשניות: וזו לך דברי החכם המפורסם בפילוסופיא שאמר חפץ האל ממנו להיות נבונים חסידים (נראה לי כי כוונתו על מה שכתב החכם בספר המדות האמר ה' פיג עו"ש כי ביאר הוראות חסיד בכל פרטיו). הרמב"ם בפירושו פאה ט"א מ"א: ולא יתחייב לתת יותר מחמישים ממונו לכד אם עשה כן במדות חסידות. בשמונה טרקי פ"ד: לא הוי חסידים מגוחים חכונת נפשוחיהם תכונה הממוצעת בשה אף הוי נוסים מעט לצד היתר או חסר ע"ד הסיג והשמירה. וכן כתב בהלכות דעות פ"א ה"ה ויעוין דבריו שם פ"ו ה"ט. במ"ה מאבות משנת ד' חסיד הוא האיש החכם כשיוסף בעקלה ר"ל במעלות המדות עד שיטה לקצה הא' מעט כמו שביארנו כו' כי ההפלה בדבר יקרא חסיד והיה המפנה בסוב או ברץ וכן כתב במורה נבוכים פ"ג לשלישי: וכבר ביארנו בפירוש אבות שחסד ענינו המפנה באינו דבר משפליים בו ויעוין שם בפירוש מוהר"ם. ודברי הרמב"ם אלה הביא המגור המארז נר ב' כלל ח' ח"ה פ"ב ויוע"ש בפירוש ג' שיהיה יהודי ויעוין בטהו מקובצת בבה מציעא ל' א': ואף ה' יתונת ד"ל ליד דנזיקין בחסידים אלו שהיו חוששים אף ליבר שאינו רגיל כו' שיתרחקו מהויקן הבריות כו' ושיקיים מילי דאבות שיהא תורן בממונו כו' יעו"ש. (ב) בצרכי הנביים ערך חסיד הביא את ב"ש חמדת הימים ט"ב דשבת וכעין מליצה זו בספר סודס רמזנים לרשיט שפרוט פרק השוכר: הרוצים להתחסד מן חסודא ומן החסידה והאנה וכן כתב הרשב"ם בביתארו משלי י"ד ליד וחסד לאומים חסדת ויעוין פסקתא דרב כהנא פרשת שקלים י"ב ב' ואולי רצה רבנו לרמוז על מה שאמרו למה נקרא שמה חסידה שעושה חסד עם חברותיה חילין פ"א א'. (ג) ירושלמי חגיגה ט"ב ה"א ספרי דברים פסקא מ"ז שוח"ס תהלים מומר י"א.

ב"ק ל' א': האי מאן דבעי למהיו "חסידא" ליקים מילי דנזיקין רבא אמר מילי דאבות ואמרי לה מילי דברכות. ברכות ד' א': לא "חסיד" אני שכל מלכי מורח ומערב ישנים עד שלש שעות ואני חצות לילה אקום להרות לך. שם ו' ב': כל הקובע מקום לתפלתו אלהי אברהם בעזרו וכשמת אומרים לו אי עניו אי חסיד. שם י' ב': חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת. שם נ"ז א': הרואה דוד בחלום יצפה לחסידות, ספר תהלים יצפה לחסידות, הרואה שיר השירים יצפה לחסידות, הרואה בן עזאי יצפה לחסידות ויעוין אבות דר' נתן פ"מ חגיגה י"ד ב' וירושלמי שם הלכה א'. שבת ס"ג א': אם עם הארץ הוא "חסיד" עם שבונונה. שם ק"ב א': אמר רב חסדא מדת "חסידות" שנו כאן, אמר רבא. "חסיד" אגרא דשבתא שקלי? אלא אמר רבא הבא בירא שמים עסקינן ושם ברש"י ד"ה חסידא: אם "חסידים" הם יש להם לתתר משלהם בכל ובר שיש בו נגוד עבירה. עירובין י"ח ב': אדם הראשון חסיד גדול היה. ראש השנה י"ז ב': מתחלה צדיק ולבסוף חסיד ושם ברש"י ד"ה חסיד: נכנס לפנים מן השורה. חגיגה ח' א': ילך אצל חסיד שבוור וירבה עליו בתפלה. שם י"א ב': ריש לקיש אמר נקרא חסיד שנאמר גומל גפשו איש חסד ושם ברש"י ד"ה נקרא חסיד: המתענה. מועד קטן י"ח א': שורפן חסיד. ירושלמי שקלים פ"ג ה"ה: יראת חסא מביאה לידי חסידות חסידות מביאה לידי רוב הקדש, בבא קמא ק"ב ב': חסיד מי משתבע בשיקרא? וברא בתרא ד' ב': ההוא חסידא דהיה רגיל אליהו ומשתעי בהדיה. חולין ס"ג א': למה נקרא שמה חסידה שעושה חסידות עם הכרותיה. סוכה נ"ג א': יש מהם אומרים אשרי ילדונם שלא ביישת את וקנתנו אלו חסידים וכתב רש"י שם ד"ה אלו חסידים: כל חסיד הוי חסיד מעיקרא ומהו לקח היוחסין שכתב בהקדמתו שלא נקרא חסיד אלא מי שקרא חסא כל ימיו מעיקרו. אבל מה שכתב שם כי מבואר הוא בכל ענין אמר הוא נכונה משתבתי לעיל וצ"ל פרק החליל. מדרש שוח"ס תהלים מומר ס"ז: כל מי ששומע קולתו ושוקט נקרא חסיד. שם ע"ט: כיון שנעשה בהם דין חסידות הוי סתורין חסיד. א' ברש"י שם ד"ה ככופי זו תנופה שמראים עצמם חסידים. שם ס"ז א': מאי עבדיך ומאי חסידך לאו חסידך חסידך ממש. ירושלמי תרומות פ"ח: אמר ליה ולא משנה עשיתי אמר ליה ודא משנת החסידים? ופי' המפרש: אע"פ שהדין כן לחסיד שכמותך אינו ראוי לעשות כן. נדה ל"ה א': חסידים הראשונים לא היו משמשין מטותיהן אלא כרביעי בשבת. שבת כ"ב א': ההורג נחשים ועקרבים בשבת אין רוח חסידים נוחה ממנו, ואותן חסידים אין רוח חכמים נוחה מהם. סנהדרין ק"י ב': אמר רי"ע עשרת השבטים אין להם חלק לעו"ב, שבת קכ"א ב': ההורג נחשים ועקרבים בשבת אבות פ"ב מ"ה: ולא עם הארץ חסיד ופירש רש"י שם: אבל ירא חסא. שם פ"ה מ"י: שלי שלך ושלך שלך חסיד. ופירש הרמב"ם שם: שהחסיד הוא שירבה בפעולות הטוב ורגל שיטה לאחד משני הקצוות מעט. שם שם מ"א: קשה לכוּסע ונוח לרבות חסיד, ופירש הרמב"ם שם: ההתכליל אין קרא הסכל. שסבלנותו יחירה עד שיקרב להעדר ההרגשה בדבר הכעס חסיד. שם שם מ"א: יתן ויתנו אחרים חסיד ופירש הרמב"ם שם: אין קרא רב הרמזנות אשר לא יספיק לו מה שירחם הוא לבדו עד שירחמן ג"כ אחרים חסיד. שם שם מ"ד: הולך ועושה חסיד, ופירש הרמב"ם שם: שמי שיצא מן הנהירות מעט יקרא חסיד. שם פ"ו: ומכשרתו להיות צדיק וחסיד. ובמ"ט שמחות פ"א: חסידים הראשונים היו מתקטרין בחולי מעים כו' וב"ר פרשה ט"ב. ירושלמי סנהדרין פ"א: תנא ר' שמעון בן מנסיא אומר חסידו כו' שעשע עמי חסד כורתו בריתי שנכתרו על ידי עלי זבא שעילו אותי ונבחו על שמי. מדרש רבה ויקרא פרשה א': אן דברת בחזון חסידך זה אברהם כו' מדבר בדות. כו' זה משה. לחסידך שהיה משכנו של לוי. קדושין פ"ב א': הספרים רובן חסידים וברש"י שם ד"ה הספרים: שפורשים למקום סכנה וחמיו הם בודעה-זוהר בלק קפ"ז א': אן תלמיז דר' שמעיה חסידא אתון לא הוה לכו לברכא בידים מוזהמות, שם קצ"ה א': בנין לאתרכאק בימינא דפשיטא לקבלא לאינון דתבין

תתקע"ז (א)

תתקעז. אחר היה מחרף ומבזה את החסיד לא נפלו פניו והיה מקללו כחיו ובממונו היה מקללו שיזמנו לו עונות הרבה כרי שלא יחא בן העולם הבא ונתעצב ונפלו פניו אמרו לו תלמידיו למה נפלו פניך אמר להם בשבישני הרי לא פגם אותי ואין אפן כבודות כשמת אדם לא יהנה מכבודו וכשקללני בהנאת העולם הזה כל זה בלה אבל כשקללני בהנאת העולם הבא למרוד בהקב"ח דאג לבי פן יגרום עון והתפללתי שלא ישמע קול מקללים אלא קול [א] מן המברכים.

תתקעח. ועיקר חזוק החסידות (א) שאע"פ שמתלוצצין בו אין מניח חסידותו וכוונתו לשמים (ב) ואינו צופה בנשים (ג) והם צופין חוץ ממנו ואז יזכה לרב טוב הצפון ועינו תשבץ בזיו השכינה (ישעיה לג יז) מלך ביופיו [א] תחזינה עיניך כל מי שאנו מסתכל בנשים ואפילו בעורה (ד) ולא בכתולה כמו שנאמר (איוב לא א) ומה אתבונן על בתולה ומעלת חן לפניו כשתתארס או תתנשא עדיין חנינה עליו וכל שאינו יצרו נהנה מן הערוה יזכה לראות זיו שכינה לעתיד לבא.

תתקעט. כ"ט בעיני ה' בעיניו בתורה וכנגדם כספר הושע זנות וניאוף ב"ט ואומר (הושע ד יד) הקדשות ואמר (זכריה ב יב) בבבת עינו לימר כל הפורש מזנות וניאוף ועוצם עיניו מראות ברע יזכה לראות עין בעין נראה אתה ה' עין בעין יראו ולא יעלים עיניו ממנו ועיניו יראו הכבוד וימצא חן בעיני אלקים ואדם.

תתקפו. מי שעוצר את יצרו מראות בנשים ומלהראות שיצו אליו וכן האשה ואינו מדבר דברים בטלים (א) וסובל בעם ואינו מתנאה ועוסק בתורה ובמעשים טובים יהיה לפניו ממלאכי השרת.

תתקפא. בשעה שאדם כועס על יסתכל אדם בו כי עם ראיית עינים מלאך רע עומד וממתור לנקום על צעריו וגם משכה תלמודו (א) וגם פני הנדה שרמים מצוים בה :

ותתקפב. שורש החסידות מתחילה כיצד מתחילה כשאדם מושך את לבו במידת חסידות קשה לו כמו שמלעגים עליו ומבישים אותו ואחר שרש במידת החסידות אין בו יצר לסור ממידת החסידות כשם שנכנס בקושי בחסידות כך יהיה לו קשה לעזוב מידת חסידותו מפני הבושה לכך שורש החסידות קשה בתחילתו לכך [א] יעשה בבחורות אבל כשהוא זקן ואינו חושש באותן מעשים רומה לאדם שדיבר לשון הרע וכלתה לזונו ולא מדבר יותר ועל דבר [ב] שקשה לו לאדם לעשות ועושה יש לו שכר הרבה.

משנת אברהם

ישים ה' נפי אותו לשמור לדבר, ועי' במפרשי התורה שם.
וכן כתיב ויהפוך — הקללה לברכה.

סימן תתקע"ח

הגדרה לניבים צופה ומסתכל בנשים.

[א] **תחזינה** עיניך וכו'. נגדפס סימן ט' ונסס: לכן טוב לו לאדם כשפוגע בנשים הן פניו' הן נשואה הן ארומית הן ישראלית הן גדולה הן קטנה להצניע פניו ולהסתכל בה שכן מצינו נאיוב לאח, צרית כרתי לעיני ומה שתנוק על בתולה וכו'.

והנה נזכרים כ' אמרו כל הזופה בנשים וכו' וכל המסתכל בעקבה וכו', נראה שזופה הוא פחות ממסתכל, לזופה דשס אמר בנשים שאינן נאשיו, והמסתכל בעקבה נאמר בנשיותו נדה ע"ש, הולס נע"ז כ' דפריך ולאסתכלוי מי שרי, נשמע דראייה בעלמא קרי' ל' מסתכל, דחי לא מלי קשיא, בודאי שר"ג ורע"ק לא שמו לנ להסתכל בנשים, וגם מדברי רש"י שם ד"ה קרן זויית הואי, דאיך רואה אותו מרסוק נאה כנגדו שיעורם עיניו, משמע נ"כ דהאיסור לאו דיקא במסתכל בשיימת לנ מיותדת.

ומה שכתב רבינו הן ארמית, כלמד מר"ג ורע"ק דראו ארמית, ולכל זאת פריך ולאסתכלוי מי שרי ע"ש.

סימן תתקפ"ב

[א] **יעשה** נצחיותו וכו'. ראה סוכה נ"ג אשרי ילדותנו שלח ביישה את זקנותנו אליו חסידים, פירש"י כל חסיד הוא חסיד מעיקרו.

[ב] **שקשה** לו וכו'. כעין דלמריין בעבודה זרה י"ז וניכספיה ליצריין וניקבל אנרש ע"ש.

פניו של הכסר שמתרפו ומוגעו מלעשות מנוסה. ואפשר דה"ו של ומוגעו הוא ו"ו המחלק, כלומר „אוי" מונגעו.

ולפי דעת התוס' נ"מ כ"ח ד"ה חוץ, גדול עונשו של המלצין פני חנירו שליני עולה מניחנס לעולס או שעולה לאחר י"צ חדש ושרוי גלל טונה לעולס, והנהל על אשת איש שעולה לאחר י"צ חדש ושרוי לה"כ בעונה, ומיילל משתמע להס על עזירה של א"ח יהרג ואל יעבור מכ"ש על הללנת פני חנירו. וכן נמו אמריין שם דף נ"ט מתמר שהיתה מוכנת להשרק ולא להלצין פני ירוסה, ונפטי יהושע נ"מ שס מסתפק אם חייב אדם למסור נפשו על הללנת פני חנירו. ולפלא הוא שלא הביא התוס' מפורש בנסטה י' דלח חסינ הללנת פניס בהיה ג' עזירות משוס שאינו מפורש בתורה ע"ש, נשמע דמדוינל חייב למסור נפשו. הולס מדברי התוס' ערכין ט"ז ד"ה הל דלהוו מעשי, משמע דיש חילוק גדול בין ג' עזירות ממש ובין אלו עזירות המסתעפות מהן, דעל רלייה ממש אין נגדי כהונה וכפרים ועל הללנת פני חנירו צרנים נגדי כהונה וכפרים ע"ש, ולס אינס שויס מוש, שוב מלך הסכרל ידענו דאיך לו לחדס למסור נפשו עליהם, וכנן לריך לפרש דברי התוס' בנסטה ה"ל שרק על המפורשות בתורה דינס דיהרג ואל יעבור ולל על אלו המסתעפות מהן, וכן מטיין דברי המחירי בנסטה י' שכתב „דרך הערה" אמרו כלומר, הוא ז"ל דייק מלשון הנמרה „נוה לו לאדם" משמע דחייבנל למסור נפשו ליכא. ובסנהדרין י"ח כתב: מדרכי המוסר שלח יבייש צרנים, עיין שם.

סימן תתקע"ז

[א] **מן** המזכרים וכו'. הגם דאינו מזכר כלל נכלן שהי' לו לאותו חסיד ומזכרים, הולס הכוונה שהקול נעלמו של המקלל ויתהפך נפיו לברכה כדכתיב גני בלעס הלל את אשר

תתקעת. (א) בן כתבן הרמ"א בשו"ע סימן א' ס"א בשם הטור. (ב) נדרים כ' א' : כל הצופה בנשים סופו בא לידי עבירה וכל המסתכל כו'. (ג) ר"ל שאנשים וחלו מסתכלים עליהן והוא אינו מסתכל. (ד) יעיון שו"ע אבן העזר סי' כ"א ס"ג.

תתקס. (א) ר"ל כובש כעסו.
תתקפא. (א) הרמ"א ביו"ד סי' קצ"ה סעיף ז' : אבל מותר להסתכל בה במקומות הגלויים אפי' שנהנה מראייתה והרמב"ם במורה נבוכים סמ"ז לשלישי : והמורה מסדעת הצאבה עד זמננו זה בארצות

המזרח כו' ומי שמדבר עמה יטמא ראה כמה בין זה ובין אמרו כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה נזה עושה לבעלה ולא יאסר ממנה רק בעילתה כל ימי טומאתה ובאגרתו לבנו ר' אברהם המתחלת דע בני אברהם : וקצת דיינים מהם יאמינו וינהגו בענין הגדה כמו שיאמינו האומות הדרים בארצות ישמעאלים לא יראו הגדה כלל ולא יעיינו בקומתה כו' אבל הרמב"ן בבירורו לתורה בראשית ל"א ל"ה : כי היו הגויות מרוחקות מאד כו' שהבלין מו"ק וגם מבטן מוליד גנאי ועושה רוע כו' ודבריו מובאים

תתקפנ. (א) באגדה דשמואל אמר דורש (ש"א ט"ז יח) ונכון דכר כמעשה הטוב שמעמיק בכינה איך לעשות טובה ומבין לאחרים לעשות כמו (נחמיה ח ז) והלויים מבניו את העם לתורה ונכון דבר זה שרואה את הנולד.

תתקפד. (א) כל מי שיש לו להכנס בעומק החסידות ובעומק הילכות הבורא ובעומק כבודו אין זה יכול להיות [א] אלא א"כ הוא הכם ומבין תפשו רצון בלא בעם ועיובת דרך ארץ ועויבת שיחת בני אדם ושישוע ילדים ומלהסית עם אשתו אלא בשעת מעשה.

תתקפה. [א] לעולם יהא אדם ברעת וכיראה לחשוב ערמות העולם כנגד תקנתם וכנגד כבודם כיצד יראה הואך אדם משים נפשו ככפו והולך במקום סכנה בשביל כבודו כגון פרשים הולכים בעומק המלחמה ומופרים עצמם בשביל כבודם שלא יתביישו ועוד כמה ערמות הנשים הנכבדות שנתעברו מנאפוסייהם כמה ערמות חשבו שלא יבא לידי הכשת וכן הגנבים ומה אילו לכבוד שעה עבדו בשביל כבוד שמים על אחת כמה וכמה שצריך להערים בשביל כבוד בוראו וכן יהוא עשה בשביל (א) עוקבא שאמר (מ"ב י יח) אחאב עבד את בעל מעט יהוא יעבדנו הרבה רק [ב] שבפיו נכשל שאמר יהוא יעבדנו הרבה מכל מקום בעקבה עשה.

תתקפו. (א) אמר (ב) רבינא מריש הוה אמינא ליכא קושטא בעלמא אמר לי ההוא מרבנן רב טבות שמיה ואמר ליה רב טביומי שמיה דאי הוו יהבו ליה כל הלליה דעלמא לא הוה משני בדבוריה זימנא חרא איקלעי לחתווא אתרא וקושטא שמיה ולא הוה משני בדבוריהו ולא הוה אינש מית מהתם בלא זימניה נסיבי איתתא מנהון והוו לי תרתי בנין מינה יומא חד יתבא דביתחו זקא חייפא רישא אתאי שכתה טרפא אדשא סבר לאו אורח ארעא אמר לה ליתא הכא שכיבו ליה תרתין בנין אתו אינשי דאתרא לקמיה אמרי ליה מאי האי אמר להו הכי הוה מעשה אמרו לי כמטותא מינך פוק מאתרון ולא תיגרי בהו מותנא בהנך אינשי והוה שנאמר (ירמיה ב ל) לשוא הכיתי את בניכם וכל דבר הפירות שנוהג בכל יום כגון דברים שיצרו קשה עליו כגון לשון הרע ודברים בטלים ולדבר שקר ולראות בנשים ולדבר חידושים וללכת במיול על הכל יש יצר וכן שלא לישבע ושלא להזכיר שם שמים לבטלה וכל כיוצא בהם שנוהג תדיר ויצרו תוקפו ואין יכולים לעמוד בהם אלא אם כן מילדותם החזיקו בהם לכך יחנך אדם בנו מאלה בקטנותם גם כשיזקינו לא יעזבוהו ולא יניחוהו שנאמר (משלי כב ו) גם כי יזקין לא יסור ממנה הרי מליח ותפילין שהרבה [א] מן הטובים היו הצצים להתעמק ולהניח תפילין הרי מפני הכשת מנעו וכל דברים שאין מתנהג בהם האדם בקטנותו כשהוא גדול וחסך לעשותו בגודלו קשה עליו כמילה והתורה קשה לגרם מפני הכשת ולאחר שהחזיק האדם בצמות ובמעשים טובים קשה לו לפרוש מהם ואע"פ שבזכותם לו לפרוש ממעשיו הטובים ופירש עונשיו גדול מאד ואם לא פירש (א) אלא בשביל הכשת אינו פורש מן הטובות אין שכרו גדול כמו מתחילה כשנכנס בהן והיו קשין עליו ורחק את יצרו (ד) [ב] משה רבינו לא דיבר כנגד עונשיו של מעלה במקום שיש עונש של בית דין של מטה.

תתקפז. שורש היראה במקום שקשה עליו הדבר שנאמר (בראשית כב יב) כי נתח ידעתי כי ירא אלהים אתה שורש דבר החסידות שצריך לעשות לפניו משורת הדין בכל דבר שנאמר (תהלים קמח יז) וחסיד בכל מעשיו שורש התפילה שמחת לב באהבת המקום שנאמר (שם קה ג) ישמח לב מבקשי ה' ולכך היה דוד המלך מננה למלאות לבו שמחה באהבת הקב"ה שורש התורה להעמיק לדעת לעשות מעשה מכל דבר שנאמר (שם קיא ו) שכל טוב לכל עשיהם פעם אחרת נפרש כל אחת.

תתקפת. כמה הבינים צדיקים לפני הקב"ה וראה כמה עלבונם קשים לפניו (א) ביום שנידו ר' אליעזר שלישי העולם נתקלקלו ולמה שלישי (ב) לפי שצדיק התונה בתורה נקרא מלאך שנאמר (מלאכי ב ז) תורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' משנת אברהם

משנת אברהם

ערוס זיראה להערים בכל מיני ערומה ליראת צוראן, עכ"ל.
 וניני ערוס פירושו חכמה, נח אחיך צמרמה מתרננין נחמתא,
 וכן ויהוא עשה צעקנה, ת"י ויהוא ענד צמוכמא.
 [ב] שפיו נכשל וכו'. סנהדרין ק"ג מחי גרמא לי, אמר אביו צרית כרותה לשפתים שאלמר אחשנ ענד הצעל מעט יהוא יעזבנו הרבה.

סימן תתקפ"ד

[א] אלא ח"כ וכו'. ראה צמ"כ ה', ל"ה, ל"ו וכנס טוב צמ"ק פרק ל"ג, "כי אין ראוי להדס להרום לעין נחמיה האלקית מתחלת התהשנה בלתי שירגיל עמנו נחמיה וצדעות ויכך מזותיו זכוד רב וימית תלוותיו". ואמר התפרשים כי מה שרצה הרב לומר שירגיל עמנו נחמיה וצדעות הרמוז בו כי יתוייב לאדם כדי לידע הליכות הצורה לדעת השלום חכמות: התכונה, חכמת הטבע והסתמה הלוקית, וצדקת החכמה הלוקית ישוה אדם מה ש אפשר להשיג מהס"ת וזה אמרו היו נכונים לשלש ימים כי ציזם השלישי ירד ה', וצריך ג"כ שצדק מזותיו שהוה נרמו צמרו וכנסו שותותים וימית תלוותיו ועל זה נח הרמוז אל תגשו אל אשה, ע"ש.

סימן תתקפ"ה

[א] לעולם יהא וכו'. צריך להיות: לעולם יהא אדם ערום צדעת זכיראה, והוא נש"ס צרכות י"ג, פירש"י,

אין דין למעלה ובשחר טוב ממור ע"ב.
 תתקפת. (א) ב"מ ג"ט ב'. (ב) גורים כ' ב': מאן מלאכי השרת רבנו, ובמסי ד"א זוטא פרק השלום: והתבם נקרא מלאך שנאמר מלאך ה' יצירה הווא, ודעת רבנו כדעת המובהא בפירוש ספר יצירה לר"י ברצלוני דז 121: ומהם - מי שאומר שהמלאכים והצדיקים יהיו שוין. (ג) בראשית רבה פרשה ס"ח. (ד) גורים כ' א'. (ה) באב מציעא ג"ט ב'. (ו) מ"ק י"ז א'.

במגרת המאור סי' ק"מ.
 תתקפ. (א) מדרש שמואל סוף פרשה י"ט.
 תתקפד. (א) יעוין דברי הרמב"ם ז"ל בפירוש המשניות ברכות סוף מ"ט: זה הענין ארוך ורחוק עמוק עמוק מי ימצאנו כו'.
 תתקה. (א) מלכים ב' י" ב' ויעוין סנהדרין ק"ט א'.
 תתקפו. (א) סנהדרין צ"ו א'. (ב) לפנינו: רבא. (ג) כלומר שלולא הבושת יהיה שורש מעשיו הטובים. (ד) מדרש תנחומא פרשה משפטים אות ד' רבי אלעזר אומר אם יש דין למטה

צבאות הוא (ג) ומלאך שליחו של עולם לכך לקח שליח עולם ועוד (ד) ר' יוהנן בן דהבאי משום מלאכי השרת ור' אליעזר עשה כן (ה) וראה אע"פ שנתכוון רבן גמליאל לשם שמים כשנפל ר' אליעזר בתחנון בעבור אותה נענש רבן גמליאל וכל שכן מי שלא מתכוון לשם שמים המתכוון לבייש חבירו ואע"פ שאשתו של ר' אליעזר היתה אחות של רבן גמליאל לא חשש רבן גמליאל ואע"פ שראה כמה דברים שנעשו בשביל ר' אליעזר ואע"פ עשה כרי שלא ירבו מחלוקות בישראל (ו) ורב יהודה בשלה בא אותו צורבא מרבני ששם אותו בשמתא ושחק אמר חרי לאיש גדול בתורה כמותך איני מחסה ואע"פ שהיה חולה לא היה חושב שמה יענישנו לכך אדם שיוכיח את חבירו או יתקוטט עמו שראה בו דבר שלא בהגון ומידת הדין פוגעת בו ולא בעושי הרע אל יאמר מאחר שאני נענש על כך אבקשך מחילה ואחזור בי כי הקב"ה מנכח את הצדיק לראות אם יתחרר על מדותיו ואם יחזור מצדקתו וגם כדי שלא יחזור הרשע בתשובה שאומר הרשע אני חוטא ומצליח והוא זוכה ומצטמר ולוקח ואינו שב וזהו (ישעיה כג וז) למה תתענו ח' מורביך תקשיח לבנו מיראתך (שם סו ד) מנעת את שש ועושה צדק ולפי שמידת הדין פוגעת בעושה טובה ובת' (חכוק א יג) [א] כבלע רשע צדיק ממנו ובת' (שם שם ד) על כן תפוג תורת.

והתקפסו. ואם אדם מצליח בבנים או בטובה או רואה את חבירו שמצליח אל יאמר אדם עולם תלוי במזל שכמה צדיקים מעוניים ורשעים שרויים בטובה חרי במזל תליא מילתא ויחשוב אם עולם תלוי במזל איך נעשה זה שכל בני מלכים וכל בני שרים גדולים אם גדלים במזל שיחזור על הפתחים איך נעשה זה שלעולם לא יולדי יחודי במזל שייעשה אומנות של גוים כגון עבדים ובנאיים וחייטים במדינות שאינם עושים מלאכה ואינם רגילים לעשות שום מלאכה וגם בני שרים אינם גדלים במזל שייעשו מלאכה שיש להם גנאי אלא יתלה האדם בהקב"ה שחכמה עושה כל אלה וכשנותן שררה לאדם גזר לו ולזרעו ובעבור חטאו מורידו או זרעו וכמה יתלה האדם שרואה ששרוי בטובה יחשוב שמה אבותיו וזהו שלו היו טובים ומשלם לבנו כדי שלא יתחיל שם שמים או הוא עשה טובה ומשלמן לו כדי לטורדו מן העולם ועוד יחשוב בעבור זה פלוני מצליח כלומר אותו רשע מצליח כי הקב"ה עושה כדי להביא עליו הרבה פורענות על שהיה יכולת בידו לפרנס עניים והיה יכולת בידו למחות ביד עושה רעה וזה מתגאה ועושה מה שיצרו מתאוה ומפייע עוברי עברה ואין יכולת לימחות בידם מפני זה גאה שהחיותו על הטובים חרי (קחלת ה יב) עשר שמור לבעליו לרעתו למלאות לו מדותיו הרעות ואפילו הוא רשע בן רשע מטיבין לו בעבור להרע לו בסופו ולנפות לצדיקים נותן לרשע טובה לראות אם יתחתן בו ולפרוע ממנו ומי שלא יתחתן לשלם לו כי מעת (א) שנתחתן אסא בעמרי נגזר על זרעו של אסא בלייה שהרי נפלו ביד יהוא אם לא היה מתחתן בעמרי היה מחזיר לבית דוד עשרת השבטים חרי ראינו שמספיק לרשע טובה כדי לראות מי יתניף לו ומי ידבק בו ומי יעשה כמותו וכתוב (תהלים עג ג) כי קנאתי בהוללים שלום רשעים אראה וכ' (שם שם ב) כמעט נטוי רגלי לכך יחשוב הצדיק בלבו מה שזה מצליח כך מנכח אותי שנאמר (שם לו א) אל תתחר במרעים אל תקנא בעשי עולה ובת' (שם שם ז) אל תתחר במצליח דרכו שלא תחנף לו ולא תתחתן בו ולא תדבק בו ולא תתחבר עמו (ב) ולא בעני אשכול וממרא כמה ממון היו נותנים וכמה כבוד היו עושים לו ולקח מננות בית אביו אע"פ שהיו עובדי ע"ז כי יודע כי הם בעלי חסדים ואמר מזה אישכם כשיראו נסים שהקב"ה עושה עמנו ושכינה מדרבת עמי אז יאמינו בהקב"ה אבל בנות כנען אינן רחמים ואינן גומלי חסדים ולא אוכל להשיבם למוטב שנ' (בראשית כו לה) ותהיו [א] מרת רוח ליצחק ולרבקה חרי לא רצו האבות בעושר וכבוד כדי שיכבד את ה'.

בתתק"ץ. נתן הנביא כיון שכבר אמר שימלוך שלמה למה היה ירא על אדוניה פן ימלוך אלא אמר שמה לבסוף ימלוך אדוניהו ויהרגו כמה נפשות על ידו וגם נתן מתפחד פן יהרגהו אדוניה שהרי לא שלח אחריו שיאבל עמו כשוזמן האחרים ויודע היה שהקב"ה הפך שיעמוק הנביא לקיים דבר ה' ואע"פ שהקב"ה היה מקיים אלא שצריך לגדולים ועוד הקב"ה משים בלב הנביא ספיקא כדי שיעמוק בתחבולות כדי שיתקיים מה שהקב"ה גזר בלא ניסים כי אם משה הלככות וסבור האדם שמחמת עורמתו והכמתו ואינו בן אלא מהקב"ה והוא בשאומר מה שאין הקב"ה הפך הם חכמים מחוכמים על זה נאמר (אויב יג) לכר חכמים בערמם הנה כפי מקומות וכפי ענין מנהג הדרים בהם ולפי הדיועות והרי כאלה מקומות אחד מני אלה אינו נזוק על ידי נחשים ועקרבים אבל במקומות שיש נחשים ועקרבים בהם ניווקים בהם וכן היושבים על הגבולים של כל אומה רגילים להלוך מהם בשביה ולא באותם שיושבים באמצע המלכות אלא אם כן הולכים למלחמה או יבאו עליהם מארץ אחרת וכפי הדיועות והרגילות כיצד פעמים יארע שיהיה למתקן מנעלים בת יפה ויבא הדוכים או המלך לשבט עמה אבל זה לא יארע שבעל מלאכה בזויה כגון מתקן מנעלים שישכב עם בת מלך כי כל מה שיכול להיות בלא ניסים שהרי גזרין פלוני לפלוני ואי אפשר אלא על ידי עון ונפרעין ממנו מגלגלק חובה על ידי חייב כיון שלפי הדיועות גזרין.

תתקצא. ואהבת (דברים ו ה) את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך בכל עמקי מחשבותך שנאמר (תהלים צב ו) מאד עמקו מחשבותיך כי (א) רבינו יעקב ברבי יקר ניהו ערן היה מכבד בזקנו לפני ארון הקודש וכשהיו קחל הולכים לפני המלך או לפני השלטון היה חולץ מנעליו ואמר אני עני הם בכפם ואני ברחמים ובתחנונים ומצא שהם בשלהם ואני בשלי [א] נהגו והם חסידים אחריו.

משנת אברהם

סימן תתקפ"ח

[א] **בבלע** רשע וכו'. ראה מנילה ו', זכרות ז', ז"מ ע"ל רש"י ד"ה זדיק גזור אינו בולע, ואע"פ שמתמוטט עולה ואינו נבלע לעולם.

סימן תתקפ"ט

[א] **במורא** תליח וכו'. ראה סימן תת"פ שהלרכתי צזה. [ב] **מרת** רוח וכו'. אולי כוונתו של רבינו דנמד"ר זרהזית

פרק ס"ס, למה ליתקן תהלה, אלא על ידי שהיתה רנקה נת כומרים לא היתה מקפדת על טעופת עבודה זרה, וזה על ידי שהי' בן קדושים הי' מקפיד על טעופת ע"ז, לפיכך יחקה תהלה ע"ש. הרי שרנקה לא היתה מקפדת שגזיל שגשי עשו עבדו ע"ז, ולכל זאת אמרה רנקה לנסוף קלתי נחיי מפני צנות ה', זע"כ נשוס שהיו רעים צטען אינן רחמייות ואינן גומלות חסד, ואכזרים תשובתן קשה.

סימן תתקצ"א

[א] **נהגו** הם וכו'. דפוס הראשון: וכן נהגו הסידים

שמועה זו נכנסת לאוני כר' ובאמת נראה לומר כי מקור דברים כאלה הוא מה שאמרו זכמים מ"ז א: שאין המחשבה הולכת

תתקפסו. (א) תוספתא סוטה פ"ב. (ב) מדרש רבה בראשית פרשה ג"ז. תתקצא. (א) הגאון ר"ם חאגיז ז"ל בספרו משנת חכמים כתב ע"ז: אין

תתקצב. איזה אהבה לשם שמים מי שאוהב את חבירו וכשרואה בחבירו שום גנאי מוכיחו. תתקצג. סייג לחסידות שיפשפש במעשה בכני אדם כשיראה או ישמע שבני אדם... ישום על לב כשיראה שיחטאו שידע שבמידה שעשו נפרעין מהן ומתוך זה יפשפש במעשיו ויתרחק מעבירתו. תתקצד. מצוה שיאמר החכם לבנו או לקרובו אותו פלוני שנפטר בשביל אותו עון אם יודע אותו פורענות באתה עליו בשביל כך וכך שעשה למען אשר יציה את בניו ואת ביתו אחריו ובלבד שלא יאמר בגלוי שלא יתביישו קרוביו. תתקצה. אל ישבח אדם את חבירו לפני כיוצא בו כגון סופר לפני מופר אחר אומן לפני תופש אוימתו מפני שמלבין פניו ועוד יקנא בו [א] יודבר ברעתו אבל אם ירא שמים הוא מותר לספר שבחו ליראי שמים אחרים לפי שהם שמחים וכרצונם שיהא יותר ירא שמים ועוד זה יאמר אעשה כמעשיו שנאמר (במדבר יא כג) ומי יתן כל עם ה' נביאים את כל עם לא נאמר כי לא היה הפץ שיהיו הרשעים ושאינן הגונים רוח הקדש שורה עליהם כגון (א) חנניה בן עוזר שמחטויים את העם שנאמר (איכה ב יד) נביאיך חזו לך שוא ותפל ונת' (שם ד יג) מחמאת נביאיה כי תלמוד חכם רשע יותר רע מעם הארץ כי נמשכים אחריו ומחטא את הרבים ומעוות את הדינים וכתוב (תהלים נ טו) ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי לבך נאמר ומי יתן (את) כל עם ה' נביאים הצדיקים הראויים שתשרה עליהם רוח הקדש כי (ב) יש ראויין אלא שאין יודו ראוי לכך (ג) אמר ר' יוחנן מאן דמתריך בבקר אליבא דבן בג בג מובילנא מאניה אבתריה לבי מסותא כלומר הנני עבד לו ללמדך במה היו מחבבין הראשונים טעמי תורה וכן (ד) ר' שרהקו בר קפרא כרי שיפרש וימה תכל תועבה לכך יהא אדם משועבד כדי שילמדנו אפילו דיבור אחד.

תתקצו. אל ישבח אדם מעשיו ולא עצמו שכך אמרינן (א) אל תאמן בעצמך עד יום מותך ואל ישבח מעשיו ולא ישב במקום שמשבחין אותו שיהנה בעולם הזה אלא יאמר למי ששמה שעשה כך והוא רוצה לשמוח ולעשות כמעשיו. תתקצז. (א) כשיצאו רבן שמעון בן גמליאל ורבי ישמעאל בהן גדול ליהרג אמר לו רבן שמעון בן גמליאל לר' ישמעאל אחי אוי לי שאיני יודע על מה אני יוצא ליהרג א"ל שמה כשהיית דורש כרבים היה לבך שמה והנאך לבך אמר לו ניהמתני וזה יעשה כל אדם כשעושה לשם שמים מעשים טובים שיעשה בצניעות ואל יחנה לבו שאע"פ שכוונתו לשמים ישמור שלא יחנה לבו שאם שמח לבו [א] לפני העולם הרי קבל שכר של אותה מצוה בעולם הזה ואם לבו שמח בעל כרחו ילמד ללבו לכפוף את יצרו ויחדל מאותו מעשה ששמה כי כמה מתים היו שכבר מתו בעלי מעשה וגם שעשו מעשה זה ונשתקע הדבר ואין זכר להם ואין מזכיר אותם כך יהיה לי לכך מה הנאה יש לי שישבחוני כך יחשוב בכל עת עד שיהא מלומר שלא יהא הישג במה שישבחוהו בני אדם ולא יעשה שום דבר אלא לשם שמים. תתקצח. כתיב (משלי כו ב) יהלך זר ולא פיך וכתוב (ירמיה ט כג) כי בזאת יתהלל המתהלל אלא אם יחנה לבו באותו שבה שמשבח אסור אלא כשאין לבו יחנה [א] אז יהלך זר ולא פיך (א) אמר לו רבן גמליאל לר' יהושע בא

משנת אברהם

סימן תתקצ"ז

הנאה מלימוד התורה — מצוה.

[א] לפני העולם וכו'. דפוס ראשון סימן ח': צפני העולם הרי קבל מהקנת שכר של אותה מצוה ע"ש. דקדק רבינו והדגיש שאין לשמוח צפני אחרים מעשיית המצוה, כלומר, ועל ידי זה אחרים ישמחו, אבל אדם העושה מצוה גדולה שצריך להיות שם ועלן ושמה שזכה לקיים את המצוה, ולדבריה לעון הוא לו כשעושה את המצוה מתוך עצנות, וכן כתוב תחת אשר לא עזבת — צשמחה. ואין זה ענין למה דלמדין מלות לאו ליהנות נתנו, דאין זאת אומרת שאסור ליהנות מעשיית המצוה, אלא כמו שפירש"י ר"ה כ"ה, לא נתנו לישראל להיות קיומם להם הנאה אלא לעול על לאריהם נתנו. כלומר, לא לשם הנאה נתנו המצוה, לא אמרה תורה ליטע צפוכה כדי ליהנות מהשיצה, ולא צאה המצוה לשם הנאה, אבל כשהנהגה מזה ושמה שמקיים מלות צורלו צודלי עושה טוב אם לא שעושה זאת צפני אחרים. ובדבר הנאה שהאדם נהנה מלימוד התורה כבר כתב מרן ז"ל צהקדמותו לספר הצניח אנלי טל שגם הנאה היא צכלל מצוה. וראה מה שהארכתי צנה צח"א דף קפ"א.

סימן תתקצ"ח

[א] אז יהלך וכו'. ז"ל אז צזאת יתהלל וגו'. ועי' נדרים ס"ג. וכן כתוב צתורה: את ה' אלקיך תירא —

אחריו. וראה צנראה ונקומות צשם הר"מ חנו" ז"ל. ולפי דעתי צריך להיות כי רצונו יעקב צרצו יקיר הצקו כ"ע ה' מוכד לפני ארון הקודש. כלומר, הוא צעלמו עשה זאת ולא על ידי מצרתו. כי אינו מתקבל על הצב אדם גדול יחל צעלמו ויכד צזקו אפילו לפני ארון הקודש.

סימן תתקצ"ה

אל יספר בטובתו של חבירו.

[א] וידבר צרעתו וכו'. אפשר דרצונו מפרש צנה מלמרת צ"ג קס"ד, אל יספר אדם צטונתו של חצירו, שמתוך טונתו צל לידי רעתו, כלומר, חצירו צלומנות וכדומה, כגון הצומר לרצונן הסופר כי שמעון הוא סופר מהיר, כי סוף הדבר שרצונן יחמר שמעון אינו סופר טוב כלל. ואני פירשתי אל יספר אדם צטונתו של חצירו, כלומר, אם תספר על רצונן הסופר שהוא משורר טוב או חייט טוב, הגם שזה הוא שנה צעד שמעון המשורר או לוי החייט, אבל לרצונן הסופר יולא מזה גנות, כי שצנו הרצוי לו הוא צהיותו סופר מהיר. וכן כשאומרים על ת"ת ולמדן כי מטיב לדבר צשפת חגלית אין זה שצנו אלא גנותו. והפירוש צשצנו של חצירו, צשצנה שהוא שנה צעד חצירו ולא לו. והרמז"ס ז"ל צפ"ז מהל' דעות הל' ד' כתב: וכל המספר טונת חצירו, צפני שוגלו" וצ"ס ליתא לניצ זה, ועי' הנהגות מיימוני שס, וצפמ"ג ח"ה ק"ג, ח"ה חות ג'. ואפשר דהרמז"ס ז"ל ג"כ מפרש כרצונו דהאיסור הוא לצנה את האומן צפני אומן חצירו, דכל אומן שוגל צני אומנותו.

ותנא דבי אליהו פיל בשגוים רבים. תתקצח. (א) ראש השנה כ"ה א, ובירושלמי שם פ"ב ה"ח. (ב) פסחים ג"ו א. (ג) ר"ל כי יאמרו אשר אלו לא בנו ספר רפואות הוי מוצאים לו רפואה היה חי ועכשיו כשבגנו ימות לכן תרפאנו. (ד) ברכות י"ד ב.

אלא אחרי העובד ודי בונה. תתקצה. (א) ירמיה כ"ה. (ב) סנהדרין י"א א. (ג) עירובין כ"ז ב. (ד) נדרים ג"א א.

תתקצו. (א) אבות פ"ב מ"ד. תתקצז. (א) אדר"ג פ"ה ולפנינו: כשתססו ועי"ש ובמסכת שמחות פ"ח

כשלוש רבי ותלמידיו רבי בחכמה ותלמידיו ביראת חסא תלמידיו שאני גזור עליך ואתה מקיים ואתה עושה עצמך כתלמיד לרבו הרי שיבא עצמו ביראת חסא אלא צריך לומר כן שאע"פ שאתה גדול בחכמה אני גדול ביראת שמים ולא לכבוד בית אבא אני חולק עליך אלא לכבוד שמים וראיתי תיקון ימים טובים לעשות כדברי לכה אל תצטער שעברת על דעתך ועשית כדברי בדין עשית, שאם עשית יום הכפורים כחשבונך הייתה חוטא וכן עובדיה אמר (מ"א יח יב) ועבדך ירא את ה' מנעורי כי צריך היה לשבח את עצמו [ב] שאינו דומה מי שגורם מיתה ליראי שמים למי שאינו ירא שמים ואינו דומה מי שגורם מיתה למי שאחרים תלויים בו למי שאין אחרים תלויים בו לכך אמר (שם שם יג) ואחבא מנביאי ה' וגו' ואכלכלם ואסור לשבח את האדם אלא בדבר שיש בו שנאמר (משלי יב ה) לפי שכלו יהלל איש (שם שם כו ב) והללך זר ולא פיך אם כן למה צוה לומר למביאי בכורים (דברים כו יג) לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי (שם שם יד) שמעתי בקול ה' אלקי הלא הקב"ה יודע ואיך ישבח את עצמו לא עשה כן [ג] אלא שיוחר ויאמר אחר פן אוציא דברי שקר מפיו וכתוב (תהלים סג יב) יפכו פי דוברי שקר ומה שאמר חזקיה (מ"ב ג ג) זכר נא את אשר התהלכתי לפניך באמת ובלבב והטוב בעיניך עשיתי כי אמר זכור להחיותינו כדי שיעשו אחרים טובה ואם לאו יאמרו (קהלת ט ב) מקרה אחד לצדיק ולרשע ועוד כדי שאזכה את הרבים ועוד הנה (ב) גנו [ד] ספר רפואות יאמרו אם לא גנוו עושים לו רפואה (ג) ומת בעון שגנוו תרפאנו וידעו שאתה רופא ויעשו תשובה (ד) ומה שתלה בעצמו לכך תלו לו באבותיו כי מה שהזכיר על עצמו כל זה בשביל.

תתקצט. מו' שמשבחים אותו ואומרים אותו דבר קיים ולא קיים ועסוק לקיימו ואם אינו יכול לקיימו ואם יאמר אינו מקיימו גם אחרים לא יעשו ישתוק.

תתר. אל' תשמח אם יכבדוך כי לפי הכבוד וההנאה בעולם הזה [א] מנבין לו מזכותיו בעולם הבא ואם תאמר והלא (א) תיקן רבן גמליאל שיעמרו מפניו כדי שיקבלו שכר ויהיו מוראו עליהם לשם שמים ירד ומשותלה האריות וימים מכולם לפי שירד הררד את עצמו ומשותלה [ב] שח כמת ללמדך שכל מי שהוא עניו ומשום עצמו כמו שאינו הקב"ה יאריך ימים ושנותיו והנוד ולמדך קצרו ימים לפי ששמו בשם חנוך בנו של קין ולמדך לפי ששמו בשם למך בנו של משותאל וקין ובניו (משלי י ז) שם רשעים ירקב אבל צדיקים (שם שם) זכר צדיקי' לברכה :

תתרא. רבי (א) אבא (ב) בשם בר זמינא בשם ר' זעירי אין הוה קדמאי מלאכים אמן בני נש אין הוה קדמאי בני נש אמן חמרין. אמר ר' מנא בכהיא שעתא אמרין אפי' לחמרתא דר' פינחס בן יאיר לא מדמינן קדמאי מלאכים שנאמר (תהלים פכ ו ז) אמרתי אלהים אתם [א] ובני עליון כלכם אכן כאדם תמותון אי הוה קדמאי בני נש שנאמר (יחזקאל לד לא) ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתו אמן חמרין שנאמר (ישעיה א ג) וחמור אבוס בעליו ישראל וכתוב (בראשית כב ה) [ב] שבו לכם פה עם החמור הראשונים יותר טובים מן האחרונים וזהו (ג) אכשור דרי ונפקא מינה שלא יאמר אדם בהספידו של שום צדיק שברורו לפניו לא היה כמוהו שהרי (ד) הספידו על הילל תלמידו של עזרא ועל (ה) שמואל הקטן תלמידו של הילל :

משנת אברהם

סימן תת"ד

[א] מנבין לו וכו'. ראה תענית כ"ה וזה אכלת אפתורא דתרי כרעי. ואפשר דזו היא הכוונה בלחמס עולם הפוך רחיתי עליונים למטה ותחתונים למעלה, פירש"י איותן שהיו כאלו תשובים רחיתי קלים (פסקים ל'), כלומר, שקבלו סכרם וזה העולם ולכן קל כגודל צעולם הנא.

מעם למה קורין משותלח ולא מתושלח כדכתיב.

[ב] שח כמת. שצטט משותלח יש איותיות הללו. ואפשר דמשום זה נקרא צפי כל משותלח כמו שכתב רבינו ולא מתושלח כדכתיב נקרא, כדי שלא יהי' ניב מת צראש השם. ובמדרש אנכיר הוצא בילקוט איתא מתושלח צדיק גמור הי' וכל דבור ודבור שהי' יולא מפיו הי' מושל ר"ל משלים שצטט של הקצ"ה והי' שונה ט' מאות סדרי משנה וכו' ע"ש. ועל חנוך יש מדרשות חלוקות, צ"ר פכ"ה איתא שלל הי' צדיק, ובגמ' דרך ארץ איתא שכתב חי לגן עדן, ורבינו מפרש אליבא דמת"ד דצדיק הי' דאל"כ מואי קשיא למה נקראו ימיו, אע"כ דצדיק הי'.

סימן תת"ד

[א] ובני עליון וכו'. חכ"ל אמרו בני עליון וכו' קודם מעשה עגל, כלום תמותון לאחר מעשה עגל.

[ב] שבו לכם וכו'. צ"ס קידושין דף ס"ה וכו' דרשינן שהעכו"ם דיין כחמור, עם הדומה לחמור ואין המקרא הזה מתיראם לישראל כלל. ואפשר דכוונת רבינו לומר

הוא תהלתך וגו' (דברים י', כ"א). וראה בפנים יפות שם שמונת אלפים להתפאר בנאות היראה, וכן אמרו בסוף סוטה, לא תיקני יראת תטא דליכא אגל ע"ש.

[ב] שאינו דומה וכו'. הר"ש צנזרים ס"ג דמקשינן : כתוב ועבדך ירא את ה' מנעורי וכתוב יהללך זר ולא פיך, ומשני, הא באתרא דידעי לי' הא באתרא דלא ידעי לי', מפרש : באתרא דלא ידעי לי', כדי שלא יזולו צנזר תורתו ויעגשו ע"ש.

[ג] אלא שזהו וכו'. כן כתב הרש"ם עה"ת (דברים כ"ג, י"ג) : וחמרת לפני וגו', כך צוה הקצ"ה כדי שלא יאמר אדם לעכב מעשרותיו לשקר לפני הקצ"ה.

מעם לצוואת רי"ח שלא ליהנות מדבר המרבה

לעשות פרי.

[ד] ספר רפואות וכו'. אפשר דדעת רבינו כדעת הרמב"ם בפיה"מ סוף"ד דפסקים וכן צנו"ג ג', ל"ז ספר רפואות שגנו חזקיהו הי' צו מילתא דעבודה זרה ולא התיירה התורה להתרפאות בהן ע"ש. ודלא כפירש"י שם בפסקים כ"ו. ולכן הזכיר חזקיהו זאת בחוליו, כדי שלא יאמרו הטועים שיש ממש צע"ז וחלמלי הי' משתמש בלחות הגורות הכתונות בספר רפואות הי' תרפא. וכנראה מהגוואה של רבינו האוסר את הדברים הטועים הרבה פרי וולדות יותר מכפי הנהוג, שזה הוא ג"כ מהטעם הנזכר, כי כן הזכיר הרמב"ם ז"ל שם צנו"ג : ויננה להנמיח הילוף ולתת פרוו מהרה יותר מן הנהוג, ונהוג מנהג הטיפלמאות ושהוא ענין יותר נפלא מכל מניי הכיסוף כולם, צנייהרת יליחת פרי כל עין, ע"ש.

תתר. (א) הוריות י"ג ב'.

תתרא. (א) שקלים פ"ה הי"א ובדמאי שם פ"ה הי"א ובבבלי שבת קי"ב ב'. (ב) בדמאי הגי' : בר זמינא ובשבת : איר יירא אמר רבא בר

זימנא. (ג) בימות ל"ט ב'. חולין צ"ג א' ופרש"י שם בתמוה. (ד) סנהדרין י"א א'. (ה) שם שם.

תתרב. כתיב (בראשית לב ה) עבדך יעקב (שם שם יט) לעבדך יעקב (שם שם כא) עבדך (שם לז ה) את עבדך (שם שם יד) לפני עבדו הרי ה' פעמים קרא עצמו עבד וכנגדם ה' (שם מו כח) ויאמרו שלום לעבדך אבינו (שם מד כד) ויהי כי עלינו אל עבדך אבי (שם שם כז) ויאמר עבדך אבי אלינו (שם שם ל) ועתה נבאי אל עבדך אבי (שם שם לא) עבדך אבינו הרי ה' ועוד כנגדם (שם שם יח) ודבר נא עבדך דבר כאוני אדני (שם שם) ואל יחר אפך בעבדך (שם לז) ישב נא עבדך תחת הנער עבד לאדני (א) הרי ה' [א] יש דורשין לנגאי ויש דורשין לשבח כנגד (שם כז יט) אנכי עשו כבודך עשיתי כאשר דברת אלי (שם שם כ) כי הקרה (שם שם כא) האתה זה בני (שם שם כב) והיודים ירו עשו (שם שם כג) כידי עשו (שם שם כד) אתה זה בני עשו ויאמר אני הרי ה' עשו וזה (שם שם לה) בא אחיך במרמה ויקח ברכתך (שם שם לו) ויעקבני זה פעמים הרי ג' (שם שם) את כבודתי לקח וגו' ברכתי (שם שם מא) על הברכה אשר ברכו אביו ה' ולכך הוצרך ה' פעמים לקרוא לעצמו עבדך וקרא עבדך אבי ויהודה ה' ולשבח כך לפי שהקטין את עצמו וקרא ה' פעמים עבדך כרי שלא יצטער יצחק שאם ... זה לזה או ישנא או יצטער יצחק ועוד לפי שהשפילוהו בניו שקראו עבדך אבינו ה' פעמים לכך ה' יעקב מלאים ו' (ירמיה מו כז) ואתה אל תירא עבדי יעקב (שם ל י) ואתה אל תירא עבדי יעקב (שם מו כח) אתה אל תירא עבדי (ישעיה מד ב) אל תירא עבדי (שם מו יד) אל תיראי תולעת יעקב וה' (יחזקאל כח כח) אשר נתתי לעבדי לעקב (ישעיה מד א) שמע יעקב עבדי (שם מו כ) גאל ה' עבדו יעקב וה' אביר יעקב הרי כפי (ב) מה שמקטין אדם את עצמו יגדיל הקב"ה אותו (בראשית כה כג) [ב] ורב יעבד צעיר (שם כז טו) ותלבש את יעקב בנה הקטן (שם שם מו) ותקרא ליעקב בנה הקטן (עמוס ז ב) מי יקום יעקב כי קטן הוא. כנגדם ה' יעקב מלאים וד' יעקב קטן כל מי שמקטין את עצמו הקב"ה יגביהו (במדבר יב ג) והאיש משה עניו מאד מכל האדם לכך (דברים לד יד) ולא קם נביא עוד בישראל נמשה :

תתרג. אמ הולך אדם על דרך וטיפ אצלו ומנע אדם מעון ואפילו גוי מעון מפני דרכי שלום (א) יפסע בפיט עד שיעבור [א] הטעון משאו (משלי ג ד) ומצא הן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם מוטב לאדם שיהא נרחם מפני חבירו ואל ידחה

חבירו מפני :

תתנדר. כתיב (איוב טו טו) הן בקרשיו לא יאמין וכי חוטאים הם אלא הם ושלום שבדון או במרד או כמעל הטאו אלא באומר מותר ונענשין על הדבר ובגון מלאכים שנשתלחו להפוך את כרום ולהציל את לופ (א) ועל ידי שגילו מסטורין של הקב"ה נדחו ממחיבתן קל"ח שנים אע"פ שכוונתן לטובה כי אמרו אם נאמר ללום תצא לא ישמע אלינו ולא נוכל לעשות עד בואו שמה וכדי שימחה גילו לו וכיוצא בו (ב) אליהו גילה מסטורין שהגיד לרבי שר' חייא ובניו שהם כאבות העולם ונענש וכן (ג) גבריאלי שהשיב על הקלקלה שמו שנתן בו הקב"ה חכמה יתירה נענש על מה שהיה לו לדקדק ולדעת ולא דקדק לכך (שם ד יח) במלאכיו ישום תהלה וכן בעבדיו לא יאמין (ד) כי משה אמר את הדבר הקשה תביאו אלי ונענש שלא ידע להשיב לבנות צלפחד (ה) ושמואל אמר (ש"א ט יט) אנכי הרוואה ונענש לכך לא ישיב אדם לטוואלים איח פלוני הנקרא כך וכך לשבח לא יענה אני פלוני שאותו שבח בו שאין בכל המעלות המשובחות כענוה ואמר (במדבר יב ג) והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה (ו) מכל האדם ולא ממלאכי השרת (ז) שהמלאך אומר לחבירו אני אלך בשליחותך שכן מציונו בניאיאם בדינאל ויחזקאל ואמרינן בסנהדרין (ח) משם כותבין וזולתין בכל המקום כל מי שהוא ענו ושפל בדרך ורוח חבריות נוחה הימנו יהא

מ ש נ ת א ב ר ה מ

סימן תת"ד

צד האיסור שבלקיחת יפת תאר.

[א] ומצינו שנענש וכו'. יש להניח אם התורה התירה יפת תאר יהי' אפילו כנגד יצר הרע מוטע שילכלו נצר תמותות שחוטות וכו' אצל היתר הוא א"כ אמאי נענש. ובפשטות יש לפרש דמה דלמרו לא דברה תורה אלא וכו' הכוונה, משום שמוטע האדם להיות תלץ לדבר האסור לו כדכתיב וימים גנונים ימתקו, לכן התירה התורה יפת תאר כדי שלא יתחוו לה, ועל ידי כך יפרוש עלמו ומנה, כמלאת אומר שאין ההיתר זה כשאר ההיתרים אלא הכוונה של ההיתר כדי שלא יעשה האדם מה שאינו נכון לעשות. וזה הנושא יפת תאר, א"כ הענה של התורה לא הועילה לה, לכן נענש. ועוד יש לומר לפי שיטת רש"י נקודותיו כ"ז דנמלאתה אסור לנא עליה כל עיקר אלא לאחר שנתגיירה, ונחוס' שם מפרשים קרוז להכ"ל דלזרו מתפייס ונטל הימנו, דכיון שיש לו פת נסלו שסופה להיות מותרת לו לאחר כל המעשים. ועיקר ההיתר נמה שנתגיירה נע"כ, והקשה צפניס יפות א"כ למה הנריכה התורה להזהיר לא לתעמר נה תחת אשר עניתה דהיינו לאחר שנה עליה שלא יוכל למכור אותה לשפחה, איך ס"ד שימכור הדם את הגורת הלה ישראלית גמורה היא.

דהראשונים יותר טובים מן האחרונים, דצינו לזרס העכו"ס היו דומים לתמור, וצינו ישע' כתיב ותמור הזום נעלו ישראל, שנתמעטו לזרנא נמוכה זו.

סימן תת"ב

[א] יש דורשין וכו'. הולי כוונת רבינו למה דאיתא במד"ר ריש וישלח: רבינו אמר לרבי אפס כתוב חד הגרל וכו' רבי אפס אמר לו לרבי מה אתה מנזה על כבודך ורבי השיב מה אצל טב מן סני, לא כך אמר כה אמר ענדך יעקב וגו' עיי"ש.

[ב] ורב יעבוד צעיר וכו'. זוהר איתא מלן דהוא רב הוא זעיר.

סימן תת"ג

[א] המעין ומלאי וכו'. נדפס: ואפילו אם הטעין משא גוי. והפסר משום זה הניח רבינו הפסוק של ומלא קן — ואדם, כלומר, הניח אדם כולל אפילו נכרי, כדדרשין קדם כי יקרינ מכם (תולין ה', י"ג), ועי' תוס' יצמות ס"ה ר"ה ולין הכותים.

יעקב יומא סי' ס"ו ובשם לא נמצא המאמר הזה. (ד) סנהדרין ח' א': על דבר זה נענש משה כו' וצ"ל בדברי רבנו: כי משה אמר והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי, דברים א' י"ו. (ה) ספרי דברים פיסקא י"ז: ויאמר אנכי הרוואה כו' ובמדרש שמואל פי"ד ובאגרת בראשית פס"ט. (ו) ספרי בהעלותך פיסקא ק"א. (ז) אדר"ג פי"ב: זה אומר לחבירו פתח אתה

תהרב. (א) חסר כאן עוד אחד וצ"ל ותאמר אל עבדך בראשית מ"ד כ"א. (ב) כעין שאמרו עירובין י"ג ב': כל המשפיל עצמו הקב"ה מגביהו ויעוין ספרי ואתחנן פסקא כ"ז: יעקב קרא עצמו עבד כו' והקב"ה קראו עבד. תהרג. (א) סנהדרין ל"ב ב'. (ב) בא בחשן משפס סי' רע"ב סי"ג. תתרג. (א) מדרש בראשית רבה פס"ט. (ב) בי"מ פיה ב'. (ג) פין

דיין בעירו משם מעלין אותו בהר הבית ומשם לעזרה ומשם ללשכת הגזית (ט) שלחו מתם איזה בן העולם הבא ענוותן ושפל ברוך (י) שאיף ועייל שאיף ונפיק וגרים באורייתא תדירא ולא מחזיק טיבותא לנפשיה יהבו רבנן עניייהו (יא) כרב עילא ב"ר אבא פירש (יב) רבנו ש"י שאיף ועייל שאיף ונפיק שוחה ונכנס שוחה ויוצא והכי אמרינן (יג) בבבא מציעא גבי תיקרת הבית שנחבטה שוף על שוף פוק הואיל ועושה כמלאכים ישוה להם ובדין הוא שלא ימות אלא (יד) יעשה לצדיק שלא לשמה ולכפול שברו לעתיד זה תלה העולם במזל שנאמר (קהלת ט ב) מקרה אחד לצדיק ולרשע כדי שצדיק יעבדיהו באהבה שאינה תלויה בדבר שנא' (שיר א ד) מישרים אהבוך (שם שם ב) על כן עלמות אהבוך (טו) על מות אהבוך במזל העולם הזה תלוי מכל מקום אמרו אין מזל לישראל פעמים שכתוב (שמות כ יב) למען יאריכוך יומך וכתוב (משלי יא ד) וצדקה תציל ממות וכתוב (שם יג כה) צדיק אוכל לשובע נפשו ובטן רשעים תחסר הרי שלמה החכם שלא נחסר מאומה ממנו תלה הטוב והרע בזכויות וכן ראינו שהמלאכים (טז) הכתובים בראייה נידונו ואם יאמר אדם מניין שיש תשלום שבר גדול לצדיק (יז) ולרשע בעולם הבא אמור לו הרי רשעים שרויים בכל טוב (יח) וצדיק מגיע אליהם במעשה הרשעים בעולם הזה ולמה והלא כתיב (דברים לב ד) אל אמונה ואין עול אלא (איוב לר י) חלילה לאל מרשע אלא שעיקר תשלום לעתיד לבא (יט) כאב שרהמן על בנו גזול מבנו שדה בור בדי שלא יעמול ומשיבה לו כשהיא מלאה פירות ויש צדיקים שנותן להם בעולם הזה הצלחה מפני הרשעים שלא יאמרו שהקב"ה חפץ רק כמורדים שנאמר (מלאכי ג יג) חזקו עלי דבריהם וגו' אמרתם שוא עבד אלהים ומה בצע כי שמרנו משמרתו ובי חלפנו קדגנית מפני ה' צבאות וגו' גם נבנו עשי רשעה וגו' עד כאשר יחמול איש על בנו העבד אותו וכתוב (שם שם יח) ושכתב וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלהים לאשר לא עבדו (שם שם כא) ועמותם רשעים וסמך לו (שם שם כב) זכרו תורת משה עבדי יש דברים שמן התורה מותר ואע"פ כן נענש אדם כי (כ) התורה לא התירה אלא כנגד היצר כגון יפת תואר [א] ומצינו (כא) שנענש דוד בה בדבר אבשלום (כב) התורה התירה בהמה מסוכנת ויחזקאל החמיר על עצמו (כג) ומבכהמה שהורה בה חכם ויש דברים שמותר ואם יעשה שענש בעבור בני אדם שרע בעיניהם העניין שעשה מפני חילול השם כגון דוד בבת שבע שהרי אמרו (כד) כל האומר דוד חמא אינו אלא טועה ועוד כגון (יחזקאל ד יד) לא בא בשר פיגול (כה) וזהו בשר כוס כוס וכן בהמה שהורה בה חכם וכן מעשה באדם אחד שהשכיר גוי לבנות ביתו וקבל הגוי בקבלנות והיה הגוי [ב] בונה בשבת וביומים טובים והיו מתרעמים עליו ולא השש בו כי אמר הגוי קבל בקבלנות ובשלו הוא עושה (כו) ולא היו ימים מועטים שלא נשאר הקרקע לא לו ולא לזרעו :

משנת אברהם

ומפרש הגאון הנ"ל וכן נספר המקנה דרש"י סוגר דהתורה התירה לו לגייר אותה זע"כ ולישא אותה חלף דהיתר זה אינו חלף ח"כ לא זל עליה זמלחמה, ואם יזרו מתגבר וזל עליה זמלחמה אי אפשר לו לגייר אה"כ ולישא אותה לחשה, וס"ד דנאופן זה כשזל עליה זמלחמה ולא גיירה עדיין, שיוכל למכור אותה לשפחה, לכן הזהירה התורה לא תתעמר זה תחת אשר עייתה, ע"ס.

ולפ"י"ז יש כהן שני היתרים, וההיתר הא' היינו לגיירה ולישא אותה הוא היתר גמור, וההיתר הראשון מסתגר שלינו חלף שגיירה תורה כנגד יצר הרע, כלומר, צוה שידע שלא יוכל לגיירה שזו אס יצא עליה זמלחמה, ומיילא יפרש מונה, חלף זענש דבר איסור הוא, ונתוס' אס נקידושין כ"ז ד"ה שלא ילחנה, כתנו דלמו של תמר נתעברה זמלחמה, והיינו לא נשאה לאחר שתגיירה, ולכן נענש דוד זה דגזר חלשלוס.

דין קבלנות ע"י נכרי בשבת.

[ב] בונה גזנת וכו'. דוקא צננין דליכא מלאכה דלזרייתא לכן אסרינן צנבלת ומשום הרואים שיאמרו שניה לו לעשות מלאכתו צתורת שכיר יום, חלף זמלחמה דרצנן, אף דאמירה לעכו"ס אף צגזת אסור כל דליכא מלוא מ"מ לא חמיר ולא גזרו מפני הרואים ומותר צקבלנות, כמו שכתב זמש"צ א' סימן רמ"ד. ואס זמש"צ אות צ' הניא צ' פירושים דעת הר"ן דקבלנות אסור משום שאין העולם יודע לחלק צין קבלנות לשכיר יום, ודעת התוס' דיאמרו על הקבלנות שהוא שכיר יום. ואפשר דיש נפ"מ לדינא, דלשיטת התוס' תועיל מודעה והכרזה שזו היא קבלנות ולא שכיר יום, כעין שמותר צמכירה ומחלטת, ולדעת הר"ן שאין העולם יודעים, לא תועיל

המודעה לאחר שהעולם סוגר שאין חילוק צין שכיר יום לקבלנות. **והנה** הדין של קבלנות האסור בתוך התחום, כפי המצוה צמשצ"ז הנ"ל וכן זל"א סימן רמ"ג"א, היינו צזוכר את העכו"ס לעשות לו מלאכה לשנה, או קובע שכירות לעכו"ס וריוח לישראל או קיבלות וקצת ריוח לעכו"ס, וצכן יש להסתפק מה הדין כשעכו"ס מוקבל ככוס קצון ועליו צגזנת את הבית, או שעכו"ס מוקבל כך וכך, ועליו צגזנת את הבית וגם להספיק כל החומר הדרוש: עניס, לצניס, צרזל, הכל מאשר לכל עד שיהי' הבית צנוי ושלם, ואין לישראל צו חלף הקרקע. אס צלופן כזה ג"כ לא תועיל הכרזה לדעת הר"ן משום שאין העולם יודע להצחקין צין קבלנות ושכיר יום, או שמא צלופן כזה גם הר"ן ז"ל סוגר דלא שייך לומר דאין העולם יודע להצחקין, ותועיל הכרזה להודיע צרבים שהצית הזה צגזנה על ידי עכו"ס והחומר של הצנין וכן עגודת הצנן הוא על אחריות של הנכרי ולדעתא דנפשי' עמיד.

(כ) קדושין כ"א ב. (כא) סנהדרין ק"ז א. (כב) חולין ל"ז ב. (כג) שם שם. (כד) שבת ג"ו א. (כה) חולין ל"ז ב. ועיין מסכת כותים פ"א. (כו) יעוין שבת י"ז ב. בתוס' ד"ה אין שגם ר"ת לא רצה לעשות מעשה להתיר לבנות בית על ידי גוי בשבת אע"פ שקבל בקבלנות, וכן בתשובות הגאונים ליק תרכ"ז סי' ס"ו: דבר זה אסור הוא וחילול ה' ואסור לעשות כן דאמר רבנו מ"ק י"ב א': מקבלי קבולת בשבת בתוך התחום אסור כו'.

שאתה גדול ממני כו'. (ח) פ"ח ב. (ט) סנהדרין שם. (י) לפנינו שייף ועייל שייף ונפיק. (יא) לפנינו עולא בר אבא. (יב) כוונת לרש"י שם. (יג) צ"ל בבבא בתרא ז' א. (יד) צ"ל צדיק העושה שלא לשמה. (טו) ליקוט שיר רמז תתקפ"א בשם הספיטא. (טז) שתי תבות אלו אין להם מובן ויש למוחקם. (יז) צ"ל ועונש גדול לרשע. (יח) לשון הוריות י' ב. (יט) סגנון לשון חז"ל שאמרו בבא בתרא ט"ז א': שהיה גזול שדה מיתומים ומשיבה ומחזירה להם.

תתרה. ומעשה כאלמנה אחת שתבעה כתובתה מן היוורשים ונשבעה בפני שנים והיא לא ידעה שאחד מן העדים היה קרוב לאחיה מותה לא היו לה בנים תבעו אחיה היוורשים שלח את הבית אשר ישבה בו ובאו יורשיי הכעל וישבו בבית ואילו יורשין אמרו ירושת אחותם הוא שאמרו הלא ירתם שנשבעה אחותינו על כתובתה ואמרו אין עד כי אחד קרוב והאחר הלך למדינת הים ונתגלגל שיררו מנכניהם קרובי הכעל והבית הרב הרי יש דברי שאין בית דין שלמטה יכולין לדון ובית דין שלמעלה עונשין ויש דברים שמוזרים ונענשין משום משום דפני עלך לחברך לא תעבד [א] לכך עומד (ויקרא יט יח) ואהבת לרעך כמוך :

משנת אברהם

אפשר לו לאדם לעשות טובה לחניו וחינו עושה חינו עובר נעשה זו, לחין כחן חיוו לעשות אלא אזרהה של לעשות רע לחניו. והפמ"ג מסתפק אם זה דוקא שיכול לעשות לעצמו, כלומר, שיכול לעשות לעצמו אותה טובה במקום חניו, כגון שיש לו נגד שיכול לנגוש וחניו מנקה ומנוי להשאליו, אז אם חינו משאליו חינו עובר נעשה, משום שיכול לומר שהוא נעצמו ישתמש בהנגד, אבל כשאין הנגד הזה ראוי לו כגון שהוא קטן או גדול וממדתו אז חייב להשאליו ואם חינו משאליו עובר נעשה, או אפשר לחינו עובר נעשה על שום העדר הטנה, ע"ש. כך הנצתי בדברי הפמ"ג, אם לא שגיתי.

ול"א זכיתי להצין את דברי הפמ"ג, דלפי זה יולא שהילל השמיע לאותו הגר רק את המדה של סוד מרע והוליא מן הכלל את ועשה טוב, וזה חינו מתבצר. ועוד, הלא צמה שאמר מה דעלך סני וכו' נכלל גם העדר הטנה, דפשיטא דסני לכל איש ואיש אם חניו יסרב לעשות לו טובה כשיצקנו. ונכלל תקשי מהיכן לנוד היילל זה הפירוש נקרא של ואהבת לרעך כמוך. האמנם כי המהרש"א שם כתב דהיילל סמוך על סוף הפסוק דלא תקום וגו' אבל אין זה נמשמע שגשגיל כך אין נהניו של ואהבת לרעך כמוך חיוו של עשה נקום ועשה. ונפרט דואהבת לרעך כמוך הוא סיוס לל"ת של לא תקום ולא חטור, ונש"ס יומא כ"ג מתפרש הלאו הזה רק דמניעת הטנה, אמר לו השאליו קרדומך וכו', ח"כ הכתוב מוהיר אותנו שאע"פ שחניך סירב לעשות לך טובה ולא רצה להשאלוך אתה אל תנקס בו אלא השאל לו, וזהו תקיים ואהבת לרעך כמוך, ח"כ עיקר הקרא ללוות לכל למנוע לעשות טובה לחניו. ואפשר דהכוונה מדחזין שלא הזהירה התורה אלא נלופן אם לא נעשה הטובה יהי' צוה משום נקימה, נשמע דמניעת הטנה נלי נקימה אין איסור. וראה מש"כ בסיוון תתתמ"ד.

ובספרי אמרי אברהם עה"ת כתנתי דכוונת היילל היתה ללמד לחיותו הגר שותרתו דורשת מאת האדם שיהי' טוב ונוטיב לאחרים נהחלט היינו בתמידות נלי הפסק, ודבר זה אפשר לקיים רק בשלילות כלומר, להמנע מלעשות שום רע לחניו לעולם, אבל אי אפשר להיות טוב בחיוו נלי הפסק, כי אי אפשר לו לאדם לתת נדקה נכל רגע ורגע או לגמול חסידים וכדומה, וזו היא תורת ישראל המשונה מתורת המוסר של שאר אומות העולם, שנהם אתה מולא בני אדם שנותנים נדקות נמדה מרונה כפעם נפעם אבל אין זה אומר שזהירים גם מלהרע לאחרים, לנל לשלם שכר לפועליהם כראוי ולנל לעמוד צהם עבודה קשה ולנל לצוות את העניים, כלומר, הם זהירים ביותר נעשה טוב שהוא ענין הצל מומן לזמן ואינם זהירים בצור מרע שהוא תמיד נלי הפסק נכל ימי חייו של האדם. וזו היא הכוונה שאותו הגר דרש מאת היילל שילמדנו כל התורה על רגל אחת, כלומר, על יסוד אחד נלנב שהוא ועשה טוב, ועל זה ענה לו היילל כי העיקר הוא הרגל השניה של סוד מרע, מפני שהוא תמיד נלי הפסק, ראה שם בספרי הנ"ל ותמלא נחת.

ואשר להערת הפרי מודים הנ"ל להלכה אם העדר הטנה הוא נכלל עשיית רע, כבר כתנתי כ"פ בספרי מדברי המרדכי בשבועות לענין שבועת נדקיה, ומדאיתטיק קרא דלא תעמוד על דם רעך לרואה את חניו טובע ננהר וכו' שהוא

דלזה תועיל הכרזה כנ"ל, דמאחר שכל החומר של הנצין הוא של נכרי ואין לישראל שום אחריות ולא ריוח ממה שהנכרי צונה נצנת, ולמאי כתבו נצתום' דנצנין נרשותו של נכרי אסור. גם חינו מנזאר הטעם נהירושלמי הנ"ל שהניחו נצתום', לחלק בין מחונר לתלוש, הלא לענין חומר מלאכת נצת אין שום חילוק בין צונה לתנן, ושניהם אצות הן.

ל"ב נראה לפע"ד, לפי מה דאמרינן נסוכה ל"א דר"א פוסל נמסך נרשות הרניס, הלא נרשות הרניס אין לו נעלים, ולכל היותר נאמר דהקרקע אינה שלו, ואיה כתנן דהקרקע נריכה להיות שלו, הלא על שם הסכך קרוי סוכה והסכך הרי הוא שלו. אלא ע"כ דהסוכה נעלה אל הקרקע וכאם שהקרקע אינה שלו כך כל הסוכה אינה שלו ולפיכך פוסל ר"א. ורנן סברי דכאך משום דמכשרי נסוכה שאולה ע"ש. חזין מהתם דכל נצין מתנעל להקרקע ננגוע לנעלות, יח"כ נכרי הצונה נצין על קרקע של ישראל, הגם דהישראל חינו הנעל הצית, עד שלא ישלם ולא יקנה את הצית, אבל אם אינו דניס אם הנכרי הוא הנעל הצית, עלינו לומר שהנצין מתנעל אל הקרקע. וזה הוא מה שמחלק הירושלמי הנ"ל בין מחונר לתלוש, וזה הוא שכתבו נצתום' דנרשותו של ישראל אסור נצנין, כלומר, דמחיון שהכל מתנעל אל הקרקע של ישראל אסור מדינה היכי דאין המלאכה נעשית מעמסה כגון פותקין מים לגינה, הלא על ידי עכו"ם. ואפשר דהטעם העקרי של הר"י ז"ל דהאיסור הוא משום דלחומרם יש שליחות לנכרי יהנכרי עושה מלאכת ישראל בשליחותו. ולפי זה יולא, דנכרי העובד נקבלנות בתלוש, כגון שעושה כלים והחומר של הנכרי, הגם שהוא נרשות ישראל, תועיל הכרזה להודיע שהנכרי עושה עבודה עצמו. ולדינא נריך עיון גדול.

סימן תתרה

הערר הטובה מתנגד להצו של ואהבת לרעך כמוך.

[א] **לכך** עומד וכו'. אולי כוונת רבינו לומר דהגם דלפי הפירוש של הכתוב לחברך לא תעבד יהי' לו לומר נשלילות ולא נצתום' ואהבת לרעך כמוך שהוא נחיוו, כמו שהעיר המהרש"א נצנת ל"א. ולזה מפרש רבינו, משום דעל מה דסני לך אי אפשר לצית דין של מטה לדון, כי מיי יודע את רוח בני אדם לומר שדבר זה סני עלך, ואם יהי' נאמר נלשון לאו אז יהי' הדין מסור לצית דין של מטה, ואי אפשר יהי' להעניש את האדם לא על ידי צית דין של מטה מפני שאי אפשר לו לנצ"ד לדעת ולהחליט אם הדבר הזה שנאוי עליו, וגם לא על ידי צית דין של מעלה, משום דנמקום שיש דין למטה אין דין למעלה, כלומר, נדבר שמסור דינו לנצ"ד של מטה אין צית דין של מעלה מענישים, לכן נכתב נלשון חיווי ואהבת וגו' כדי שיהי' צוה עשה, הגם שהעצירה היא נלאו, ועל עשה מענישין נדיי שמים כדליתא נמנחות דף מ"א.

וראייתי נפמ"ג אר"ח סו' קנ"ו ח"א ז' שהעיר נדברי המהרש"א הנ"ל וכתב נדנרי היילל שחירגם את הכתוב נשלילות לחברך לא תעבד, אין נכלל זה העדר הטנה, כלומר, שאם

החכם מי שמדותיו אלה היו בנימינים בעולם הזה ולעולם הבא ואמר השלמת הצניעות ו' מדות לשון רפה וגמילות חסד והתרחק מהזיק (ט) המומים וסוד מהלשון הרע והאמונה וכמות הסוד (י) ואמר החכם כשתשאל על אדם שאל מי רעהו כי כל אדם עושה [א] כמעשה רעהו על כן כשתהיה בתוך עם התרע לטוב שבהם ואל תתרע לרע פן תרע כמוהו ודע כי (יא) הואיל אם יהיה נמצא לא ישאלו עצתו ואם יפקד לא יפקד ולא יהיה נכבד כל ימיו ואם יהיה במושב החכמים ישמע הדברים ולא יבין השמר לך בני מהתעלם מן החכמה ומגעול בה (יב) והזהר מן הדוכרה ואמרו (יג) הכשת והאמונה נצמדות כשתתלק האחת תסתלק הברתה :

תתרת. אין אדם יכול להזיק טובה לעצמו שאילמלא בשת שברא הקב"ה לא היה אדם נקי מעבירה [א] ותדע לך שהרי להרוג את האדם בגלוי יותר מצויין מאשר ישכב איש עם פנויה בגלוי ואפילו עם אשתו [ב] כי הכעס מצוי בקטנים ובזקנים ובחלשים הרי בעבור בשת גדול האדם מלחטא לכן אל תחזיק טובה לעצמך כי בנעורייך עזבת מן הכשת ולפי שלא יכוך ואפי' אחר כך התאפקת מעבירה מפני שמתחלה הייתה עוזב הרע מפני הכשת :

תתרת. [א] ומותר האדם בגימטריא בשת אין שאין נכרת בשת ואין יצר כבוד וכשת לבהמה אלא יצר של הנאה והמונע הנאה לנקום ממנו ויצר בשת וכבוד נולד באכילת עץ הדעת כרי שלא יחטא והעומד בנסיון בשת שברי גדול ושונאיו ילכשו בשת וכבוד נכרא למען ה' ויריאו שנא' (תהלים טו ד) ואת יראי ה' יכבד וכתוב (ש"א ב ל) כי מכבדי אכבד :

תתרי. עת לעשות לה' הפרו תורתך (תהלים קיט קכו) אע"פ שכתוב (דברים כג ז) לא תדרש שלום וטובתם (א) אמר דוד מוטב שאפיר זה הדבר בהנזן בן נחש לפי שנמל לי חסד ואם אקיים התורה לא יגמלו אומות העולם חסד לישראל ואפילו אם יעמוד אדם בנסיון גדול לא יתפאר לבו עליו שמא בגדול ממנו בעבירה מועטת לא היה יכול לפבול כי מי יכול לעמוד [א] בצד הכשת שאם אומר לאדם שהוא מסור ביד השליט יש לך לעשות דבר אחד כחר לך אחת מהם או נגלה לך חצי שעריך או שאר דברי בשת או תגנוב ותגזול שום דבר להכירך או שום לאו או עשה לעבור מי יודע אם היה יכול לעמוד בו :

תתריא. אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת והלא נשים [א] וגרים שנוצרו אין להם ללמוד אלא האיש נוצר יומם ולילה לא יבטל רגע אחד לכך האשה עובדת את בעלה שיעסוק בעלה בתורה לכך נתן ממשלה באיש ומי שמשועבר יומם ולילה אינו יכול לקבוע זמן לאחרים (ב) לכך מצות עשה שהזמן גרמא [ב] אין האשה חייבת הרי אם

משנת אברהם

סימן תתרי"א

הלל עורב חלל מפני שהוא נוינו (צ"ק ז"צ), צרית עולם נדפס ברוב ההולאות, מון מדפוס ראשון סימן ע"ג

[א] וגרים שנוצרו וכו'. הגם כי גם גרים לאחר שנתגיירו חייבים נת"ת חלל נשעה שנוצר צניותו פטור הי' מת"ת. חלל דקשה דהא גר שנתגייר כקטן שנוצר דמי, ומני אז חייב נת"ת. והפטר דכוונת רבינו לגר תושב, או אולי לריד להיות נשים ועבדים.

מצות עשה דרבנן שהזמן גרמא, הרלקת הנר.

[ב] אין האשה וכו'. באנדורה שער ג' כתב סגרא זו דמשום שלום בית פטרה הנורא ומנאותיו גדול השלוס וכו'. ונספרי זה כתנתי כ"פ אם החיוו של הדלקת הנר בשנת הוא משום שמחה או משום עונג, וגם פלפתי דנדר חיוו הדלקת הנר בשנת שמוטלת חונה על האשה, הא מז"ע שהזמן גרמא היא ואיך תיקנו רבנן לחייב את האשה דנדר שפילו צניווי של תורה היא פטורה, חולס לפי הכ"ל יונס דהא כל הטעם דפטורות מוז"ע שהז"ג הוא משום שלום בית, והלא נר של שנת הוא נר של שלום בית כדאיתא בשנת דף כ"ד, וא"כ מצוה זו אם מקיימות הרי הוא גרס לשלוס בית.

ודעת רש"י בנרכות כ', דלא גרים שם פשיטא מז"ע שהזמן גרמא היא, דנמצוה דרבנן גם נשים חייבות שפילו כשהזמן גרמא. והתוס' שם וכן בפסקים ק"ח פלוגי וסוגרים דפטורות ע"ש. חולס שפילו לדעת רש"י מסתגר דרך מצוה שתיקנו רבנן דדרך כלל, חלה גם על הנשים, חלל לא מסתגר שתיקנו רבנן לכתחלה מצוה שהזמן גרמא שתחול רק על הנשים. ולהכ"ל ח"ש. חולס שפילו לשיטת רש"י בשנת ל"ג דהטעם דנשים חייבות בהדלקת הנר הוא משום שהיא כנתה נרו של עולם, ח"כ הוא ענין של רחמי, דנזכות זה הן חיות, ועל שחיון זהירות בהדלקת הנר ממות, ממילא חייבות דוקא הן בהדלקת הנר, כמחמירם אלו גברי צעי חיי נשי לא צעי חיי. והמהר"ל ז"ל בנצרת ה' פנו"ח כתב דנשים חייבות במז"ע

עמון. (יא) ציל האויל. (יב) ציל והורו מן הדבור הרע. (יג) שם שער י"ב. (יא) ילקוט שמואל סי' קמ"ו. תתרי. (א)

סימן תתרי"ב

[א] ותדע לך וכו'. הכוונה, שמי שהורג את חבירו ועינר על שפיכת דמים הוא מפני שהין לו נזשת, ותדע שהרי הורג בגלוי. ולחלמי הי' לו נזשת והי' זונע את עלמו וון העבירה בגלוי גם נסתר לה הי' הורג. ומי שיג צו נזשת, שפילו דנר המותר לו לא יעשה בגלוי. [ב] כי הכעס וכו'. נדפס סי' ת"א: כי הכעס מניו לכל אדם צין גדולים וצין קטנים צין זקנים, ויגר הרע אינו מניו חלל צנחורים חלל לא צקטנים וקטנים או חלשים, ולוחס הצחורים אשר יגרם תקיף עליהם חייב מניחיס חלל מפני הנזשת. לפיכך אין אדם יכול להזיק טובה וכו'. וכן אמרו רז"ל צענור תהי' ירחתי על פניכס לנלתי תחטאו זו הנזשה, ורלה נדרים כ'.

סימן תתרי"ג

[א] ומותר האדם וכו'. כלומר, ומותר האדם צנימטריא בשת, ולכן אמרו ומותר האדם וון הצהמה היק, כלומר, שהשנת שיג לו לאדם ואין לה לצנונה, היא אין, כי חונה נכרת. חולס לצנונה אין יגר של כבוד ואין בשת לה. ומה שהצנומה מוזקת, הוא או להצנתה הי שניקמת ומוי שמונע הנחה ונמנה.

סימן תתרי"ד

[א] בצד הנזשת וכו'. הרינו"ס ז"ל צפה"ו כתב שיעקר עוגש נהינס הוא הנזשת שהנפש ותננישת.

איחא : ושימשול. (פ) צ"ל וירוא מן המומים. (י) שם שער מ"ב וכעין מה שאמרו רז"ל פנדרין כיג א נקי הדעת שבירושלים כו' לא היו נכנסין בסעודה אייכ יודעין מי מיסב

למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת כי התורה רחבה וארוכה מאד ואם זיכות הרבים ובא מעשה עבירה לירך ותגברת ליצרך אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך לא עובד לחטוא שזכותה את הרבים או יש שלא זיכה ומתגבר על יצרו מפני כי אחר כך יזכה את הרבים לכך קודם לכן לא עזבוהו לחטוא כי גלוי לפניו מעשה האדם ולמי יגלה סודו ויש שעותר לזכות או טעמי תורה ידע ולא עזבוהו לחטוא (ג) (בראשית ו ג) בשג"ם הוא משה יתן תורה למ' יום לכך מ' יום מבול לכך

משנת אברהם

וכמו שאומר רבינו שם צפרק ה', וע"כ כתב כאן הטעם דעונג [ורמז לדבר עשה לך כלי גולה זו נר וקערה (נדרים מ''), כלומר, אפילו עני בגולה נרדך לנר כמו לקערה כי גם נר מנרכי האכילה הוא].

ומיידו לפי זה יש לכאורה להסתפק קצת נמי שאינו יכול לאכול צליני שנת אלא כזית וגם הוא עני שאין לו משלו אם הוא חייב לשאול, דמשום עונג אין כאן ונצינד אינו חייב אם אין לו משלו. וגם איכא למידק קצת נפסחים נ"ג, מ"ט לא דרשו מלקוח ה' מכוונד, הנדרש בשנת קי"ט על יו"כ, דמדליקין נרות צליני יו"כ דהוא משום כיבוד, דהא אמרינן דהדלקה בכלל כיבוד, וי"ל צנקה.

ג) ראיתי שכ"ת מפלפל נחמיה צהא דנשים חייבות שדלקת הנר דהא היא מז"ע דרצנן שהזמן גרמא, ותלי לי' מר אם הטעם של הדלקת הנר הוא משום כיבוד או משום עונג, ולפי הטעם משום כיבוד יחיא, ולכנז את השנת אפשר גם צימי החול היינו להכין השמן והפתילה, כעין שאמרו צצילה, כל ימיו ה' אוכל לכבוד השנת.

ולפע"ד אין הדבר כן, דענם הדלקת הנר יש לה זמן וכדאמרינן שלא יקדים והוא זמנית צלי ספק, ואי דאם יערח להכין זמן ופתילה כמה ימים קודם השנת ודאי יטול שכרו וכהא דשמאי הוקן הכ"ל צצילה ט"ז, אבל לענין הדין של פטור הנשים אזלינן בתר החיוב והחיוב הוא זמן מוגבל להדליק את הנר בערב שנת. ואם יערח אדם כל השנה צציל ד' מיינים וישאור אחרים שנת. ומכל מקום לולג הוא מצוה שהזמן גרמא. וכן על דרך זה צמורה שתיקנו חכמים, ומסתבר או על ידי הנציחים או על ידי אנשי כנסת הגדולה לאחר שנשחכה תורה וחסרו ויסודה ממסרה דוקא לנשים או מפני הטעם שהיא כנתה נרו של עולם או מפני הטעם הפשוט שצציל הרמז"ם מפני שהיא מצוי צצית, אבל בכל אופן כך מפורש נמשנה על שאין זהירות וכו' וכך מפורש בצרייתות צצלי וצירושלמי שנמסרה המצוה זו דוקא לנשים, ומה שייד כאן חקירה כזו, וכי אין כח ציד חכמים לתקן כך, ומ"ש מתפלה דמשום דרחמי ניניהו תיקנו גם לנשים, והא עדיפא דתיקנו שהנשים חייבות צוה תחילה אלא דאם אין אשה מדלקת החוצה על האיש להדליק, ולא ה' שייד לתקור אלא אם ניתנה מצוה זו סתם וכהא דמקרא מגילה דאמר ריב"ל שאף הן חייבות מפני שהיו צלותו הסם, אבל זוהי מצוה שנתנה בתולה לנשים יותר מאלהים.

ובדברי המרדכי יש לעיין קצת דלא דמי הדלקת הנר לסוכה וכדומה שהעושה פטור דתסם אף לצ"ש אם עשאה מתחלת השנה לשם סוכה כשרה, ועוד דקיי"ל כ"ב"ה ואף שלא לשם סוכה כשרה צאיזה זמן שעשאה מה שאין כן הכא דתינין ובלגז שלא יקדים אף דטעם של הדלקה שיתענג בשעת הסעודה מכ"מ המצוה מתקיימת כשמדליק. ויש לעורר עוד ואין הפנאי מסכים לכך.

הכותב צפזון וחותם צצרכת השנים וכט"ס לכ"ת ולאציו הרצ המופלג צתו"י, ה"י.

ידידו המוכזרו ומוקירו כערכו הרס והנעלה.

יצחק אייזיק הלוי הרצוג

שהזמן גרמא צצרכת משום זהו הוא צכלל לא תסור והיו לאו ואין חילוק צין זמן גרמא או לא. ועוד דדוקא דצדוריייתא התוך מלכו של עולם יכול לפטור למי שירצה אבל לא צצרכת. והנה טעמים אלו נכונים על מצות שתיקנו חכמים צדרך כלל על כל ישראל ושפיר אי אפשר להם להוציא את הנשים מן הכלל, אבל אכתי לא ומסתבר למה תיקנו מצוה של הדלקת הנר בשנת דוקא לנשים לצד. ולהנ"ל יונח.

ומדברי הרמז"ם ז"ל שכתב צה"ל שנת ה"ג, דהחזן של הדלקת הנר הוא על הנשים מפני שהיא מצויה צצית, נראה שגא צוה לתרץ איך תיקנו צצנן לחייב את האשה צמורה שהזמן גרמא, ועל זה אומר דמכיון שהיא מצויה צצית ועליה לעשות ולתקן לצעלה צצית לכן גם תיקון של הדלקת הנר נכלל מתיקון צצית הנצית, וצוה אי אפשר לומר כי רשות אחרים עליה כצצית האצורה.

בשנת תרנ"ה צציותי מתגורר נפאריש ה' לי משא ומתן צהלכה זו עם הרב הגאון האדיר ר' יצחק אייזיק הלוי הרמז, שה' אז הרב הראשי צצירלצנד, וכעת הוא הרב הראשי צציראל. צמכתי אל הגאון הכ"ל דדקדקי צצלונות הרמז"ם ז"ל שצפרק ה"א מצה"ל שנת כתב: ומדליק את הנר שזה צכלל עונג שנת, וצפרק ל' כתב: וצריך לתקן ציתו מצעוד יום מפני צצוד השנת ויהי' נר דלוק ושלחן ערוך לאכול ומטה מוצעת שכל אלו לצצוד שנת ה', ע"ש. וגם חקרתי צהא דהנ"ל איך הטילו צצנן חוצה של הלכת הנר על האשה הלא דבר זה הוא מצוה שהזמן גרמא, והאצרכתי צוה. ואלו הדברים שהשיב לי הגאון הכ"ל שגיט"א:

צ"ה יום ד' דתשובה, תרנ"ה, דובלין.

שלוש וכט"ס לכ' הרב הגדול הצריך וצקי צמדרי תורה, אצור תורה ויראה טהורה כש"ת ר"א פריי"ם, אצן יקרה צצריז הצירה.

אחריש"מ צצרכת השנים. מכתצו היקר תוכו רצוף דצרי תורה נחמדים לצכוון הגיעני ומפני הצטרדות המרוצות וצפרט צאלו הימים הקדושים לא נפניתי עד רגע זה ממש לקרוא את הצד"ת שאלה לי ומאותו הטעם אני מוכרח לצא צצצית האומר ואני כותב צלי עיון צצפרים וצהשקפה ראשונה וע"כ עלול שהי' מקום להשיב צמדה מרוצה.

א) צע"ד לשונות רצינו הגדול מדויקים ומכוונים מאד, ושיעתי היא דצהלקת הנר תרווייהו איתנייהו עונג וכיצוד,

ושם צפרק ל' מדצנ צמי שאינו צריך אלא לכזית דשם לא שייד עונג דהוא דוקא צצעודה גמורה, ואיך כאן משום כיבוד (או ציו"כ שחל להיות צצצנת דצית צי' אלא כיבוד), ואולם צצפרק ה' הרי מדצנ הרמז"ם צצני שאין לו מה לאכול ואוכל מן התמחוי או משל אחרים, ולית כאן משום כיבוד, דהא דרשינן צצירושלמי פאה, כצד את ה' מהוכך אם יש לו ממון חייב ואם לאו פטור (עי' קידושין ל"צ ואכ"מ) ולא ה' חייב לחזור ולשאול שמן ופתילה מאחרים, ומחייבו רצינו מטעם עונג, דזה שייד למצות האכילה, ואף דעשה שצתך חול, כצד פירשה רצינו צצפרק ל' דהכל לפי ממונו של אדם וכו' והיינו להצרות צמאכלים אבל כגון נר דסעודה אפילו עני גמור מהדר לאכול לצור הנר גם צתול והוא צכלל הסעודה וחייב לחזור על הפתחים צצציל כך,

חתימה (א) אבות ט"ב מ"י. (ב) בן כתבו מוהר"י אנטולי בספרו מלאך התלמידים פרשת לך לך (ליק תרכ"ו דף ט"ז א'): שהיא פטורה מכל מצות עשה שהזמן גרמא כי אילו הייתה סרודה לעשות

המצוה בזמן היה הבעל בלא עור בזמנים ההם והיתה קטטה נופלת ביניהם וחסור הממשלה המכוונת שהיא לתועלתו ולחוצלתה, וברבינו אלה הביא הכלבו סי' צ"ג, וכן כתב האבודרהם מדעת

שכתנתי לעיל להכניזו של שנת הוא לפרסם את השנת ולהעיד על מעשה נראשית צפומי:

ובנוגע למה שדיקקתי אף הטילו חכמים חונה לקיים מלות הדלקת הנר שהוא דבר שהזמן גרמא, וכתנתי להטעם שהדלקה היא משום כבוד השנת ומילא גם נחול אפשר לכבוד את

השנת כשמתי הוקן שכל ימיו ה' אוכל לכבוד השנת [ומה גם לפי הנ"ל שהכבוד של שנת הוא לפרסם את השנת ולהעיד על

ידי כך על מעשה נראשית], והגאון הנ"ל דמה סבא' זו נטענתו וכי משום זה לא היו מלוה שהזמן גרמא, ולטו לולב לא היו

מז"ע שהזמן גרמא הגם שיזיייר שיטרח כל השנה לרכוש לו לולב לשם התנן וכו'. אולם כבר מפורסמים דברי הרימז"ן

והרימז"ח ז"ל שחירלו קושית התוס' דקידושין כ"ט, למה לי קרא אותו ולא אותה ה' היא מז"ע שהזמן גרמא, ותיירו דנהי למות

מילה היא ציוס שמתי אצל ההתעסקות להכין מוהל וזרכי המילה אין לה זמן קצוב לכן איזטרדין קרא, ורזה תוס' ע"ז כ"ז ד"ה

אשה לאו נת מילה, שכתבו ג"כ משען סברא' זו, ואם נמזות מילה נאמרה סברא' זו, נמזות כיבוד השנת על אחת כמה וכמה

שיש מקום לומר שהסקב צימוי החול לכבוד השנת הוא חלק מציבור השנת, דהתם גבי מילה נמה שמשתדל עצמו קודם יום השמיני

נצרכי המילה עדיין לא נעשה דבר נמזות מילה עצמה עד בא יום השמיני אצל כשמכבד את השנת נמה שמטריח עצמו צימוי

החול להכין זרכי שנת אז מיד מקיים מלות כיבוד השנת. ורזה נח"א מספרי זה דף ז' שהארכתי צדברי רצינו שכתב שכלל מלות

זכור את יום השנת הוא לרחון, וללבוש צנדים, ולתקן עונג שנת ,,עברז שנת", וכתנתי שם דדברי רצינו יש להם מקור נפסיקהא

דנתי וצמכילתא זכור מלפניו, כלומר, ההתעסקות צימילי דשנת קודם השנת, ע"ש.

ואשר לשאלת הגאון הנ"ל א"כ כל מלות עשה שהזמן גרמא יש לה התעסקות טרם הזמן, כבר קדמו המקנה דקידושין

שם וכתיב דלדעת הרמז"ן והריטב"א נע"כ דריך לומר דכל מלות מילה אין החיוב על האב שימול את בנו אלא שישתדל שהבן יהי

נימול וההשתדלות אינה תלו' בזמן, כלומר, אין מלוה זו דומה לשאר מלות התלויות בזמן כגון לולב שמלותו ציוס ראשון של תנ

ומה שמשתדל לעשות לצורך המלוה טרם זמנה אינו אלא השתדלות גרידא אצל מלות מילה אין המלוה על האב שימול את בנו אלא

שישתדל שצנו יהי נימול ציוס השמיני וכל עשה שהוא משתדל זהה זו היא מלותו. והלא סברא' זו נעצמותה כתנתי להגאון

ריא"ה הנ"ל לחלק בין מלות עונג וכיבוד השנת דנמזות עונג עצם המלוה היא כשמעגן את השנת ציוס השנת והמשתדל קודם

השנת שיוכל לעגן את השנת צמתי אינו אלא השתדלות והכנה לקיוס המלוה, אצל כיבוד השנת אינה דוקא ציוס השנת, אלא זה

המכבד את השנת טרם בא השנת גם כן מקיים מלות כיבוד, דומה ממש למלות מילה בהשתדלותה טרם זמנה כסדרת המקנה הנ"ל, ודו"ק היטב.

ובבמשך השנים, מזמן שכתנתי את דברי להגאון ריא"ה שליט"א, מלאתי נספר פרי דיק מהגאון הקדוש ר' לודק הכהן

זקבל"ה מלוצבון, דקונטרס נציחה השנת, שכתב דברים יקרים ונפלאים נעמיים אלו, ורליתי גם הוא ז"ל סובר שכיבוד

השנת היא מז"ע דרצנן, ולפי דעת היראים היא דאורייתא, שאין הזמן גרמא משום דהיא נוהגת כל ימי החול ג"כ, וכתיב שם

דף מ' חל"ק: ומכללות דברי הרמז"ס שם נפ' ל' צענין כבוד הוא ואפילו יהי הטורח לצורך דבר של עונג, וכן דנין כי העונג

אינו אלא נעשה שמתענג צימויו אצל מלות כבוד הוא כל מה שעושה לכבודו, וע"כ ספיר גם מה שטורח גם מקודם הרי כבוד שנת הוא שטורח נשביל, דל"ס סיה' הכבוד ליומו דוקא, וכן

דרך לערות לכבוד המלך טרם צולו וזה עיקר כבודו נטורה שהוא עוד טרם צולו, ורזה שם דף מ"ב שהאר"ך צדברים מממדים. ושמחתי כיוס מועד נמה שכיוונתי לקחת דבריו של הגאון הק'

ז"ל, הגם שדבריו אינם ממש כמו שכתנתי לחלק בין עונג לכיבוד

העתקתי את כל דברי הגאון הנ"ל כי ערצים עלי דבריו היקרים מפו ומפנינים וגם מפני שיש לי לדון דברים כלהלן:

הנה מה שכתב הגאון הנ"ל צריב דבריו דלא שיך עונג אלא נסעודה ומורה אצל לא נמי שליבו דריך אלא לכזית, אין

זה דבר פשוט, ולדעתי תלי' נפלוגתא נצנת קי"ת: נמה מענגן רב יהודה צרי' דרב שמואל בר שילת משמי' דרב אמר נצנשיל

של תרדין ודיגם גדולים ורלשי שומין, והיינו סעודה גדולה כמו שפירש"י התם, דצדדים אלו היו תשוצים להם, הולס רב הייא

בר לשי אמר רב אפילו דבר מיעוט ולכבוד שנת עשאו הרי זה עונג מלי הוא אמר רב פפא כסא' דהרסנה, הרי דלין עונג תלוי

כלל נסעודה גדולה. אולם מה שכתב דדעת הרמז"ס ז"ל היא דדוקא צדבר שהוא משום עונג הייב להחזיר על הפתחים ולא

צדבר שהוא משום כיבוד כהא דירושלמי פאה, ולכן אין הרמז"ס ז"ל מחייבו להחזיר על הפתחים ולשאלו שמו ופתילה משום כיבוד

אלא משום עונג, היא סברא' מפוררה ורלו' למי שאמרה. אולם אכתי לא צדור מהיכן הוניא הרמז"ס ז"ל את הדין דחייב אדם

לחזור על הפתחים ולשאלו שמו ופתילה, ומלי חולמי' דמלות עונג ממות כיבוד או ממות לולב דמפרש שם צירושלמי שאינו

חייב לחזור על הפתחים. **שוב** רליתי נמון אצורה סימן רס"גיה, שכתב דלפיכך מחזיר על הפתחים לצורך נר ופתילה משום דהוא עיקר סעודת

שנת ואין זה נכלל עשה שנתב חול ומראה מקום לסימן תרע"א, והמחליט השקל שם מפרש מדממרינן שם גבי נר חנוכה דמוכר

את כסותו כדי לקנות נר חנוכה מכל שכן הוא הדין לצורך נר שנת דהא אמרינן שם נצנת דנר שלוס בית עדיף וקודם לנר

חנוכה. ורזה נאצני נר הל' חנוכה שמסניר צטוב טעם דעת הרמז"ס ז"ל שר"ך לחזיר כסותו לצורך נר חנוכה מלה ד' כוסות צריב ערני פתחים אפילו מן התמחוי, משום דכל דבר

שהוא לפרסומו ניסא' לא שיך לומר ששם אין לו הרי הוא פטור משום שהוא אנוס נמה שאין לו ולהוי כחשנ לעשות מלוה ונאנס

ולא עשאה, דזה דוקא נשא' כל המלות דיש לומר דהוי כאילו עגד, אצל צדבר שר"ך פרסום לפרסם לאחרים מה תועיל משפנתו

לאחרים, לכן נד' כוסות שהוא לפרסם לצני ציתו כדכתיב והגדת לצנך, אינו מועיל משפנתו, וכן צנר חנוכה שהוא לפרסומו ניסא', ע"ש וס"א. וממילא יונת נמי גבי נר שנת עזה הוא פרסום לצני

ציתו וגם לאחרים הרואים נרות דולקות שהיוס שנת המועיד על מועשה נראשית, לכן פוסק גם ציה הרמז"ס ז"ל שר"ך לחזור

על הפתחים דוקא לצורך שמו ופתילה אצל לא לשאר עונג שנת שאינם נאים לשם פרסום לאחרים. ואפשר דזה הוא הטעם

דאמר רבא פשיטא לי נר ציתו ונר חנוכה נר ציתו עדיף משום שלוס ציתו, כלומר הגם ששניהם נאים לשם פרסומו ניסא' אצל

נר שנת יש צו יותר פירסום משום שהוא מועיד על צריחת שמים וארץ שהוא יותר נס' ופלא מאשר הנס דחנוכה ואלא שתאמר

דאני נר חנוכה שהוא מפרסם לאחרים, דהא מלוה להניחה על פתח ציתו מנחון, על זה אומר רבא דשלוס ציתו, כלומר נמה

שהוא מפרסם לצני ציתו צריחת שמים וארץ על ידי הש"י"ת ועושה שלוס ננפשא ומקצנס לעצודת השם עדיף. ורזה שם צדצינו

הננאל שמיפרש משום שלוס ציתו, שנאמר וידעת כי שלוס אלהך (איוב ה'), ודלא כרש"י שם.

ומה שכתב הגאון ריא"ה שליט"א דהרמז"ס סובר שיצ נשדלקת הנר משום כיבוד וגם משום עונג, כן מלאתי כתוב גם

צדרי מגדים אר"ה רס"ג. אולם זה צדור לי שלא כן דעת רש"י ותוס' דהא רש"י מפרש נשדיא שם דף כ"ה ד"ה חונה, כבוד

שנת הוא שאין סעודה חשונה אלא נמקום אור כעין יומא צנרף נתרל דיומא ע"ה, והתוס' שם מפרשים נשדיא דהדלקת הנר

נמקום סעודה חונה משום עונג, אצל הדלקת הנר גופי', פירוש ללו דוקא נמקום סעודה, זה פשיטא דחונה דהתנן על ג' עצרות

וכו' על שאינן זסירות נשדלקת הנר, משמע דמה שגשים מלות להדליק את הנר אין לו שייכות לעונג אלא או לכיבוד או כמו

היו שניו ק"כ שנים (ד) וכן (ה) [ג] יאשיה שמו וכתיב (ירמיה א ה) בסרם אצרך כמטן ידעתיך ובטרם תצא מרחם הקדשתיך (ו) אעפ"כ אינו רוצה מלאך להגיד מפני מרת הדין שלא יאמר כבר גזרת עליו מה יועיל לנסותו: תתריב. אדם שזימה את הרבים ולימד את העם ועשה עבירות לא יגן מפורענות הכאים תדע משלמה המלך שאיין חזיקר ותיקן (א) ורצו למנותו עם שלשה מלכים שאין להם חלק לעולם הבא אלא שירדה האש לכך לא יהא גם רוח ולב המזכה שיאמר שיעשה הפנו כי לא יועילו מחשבותיו שאמר זכותי וכל המזכה וחילל שם שמים הרי כנגד הזכות שזכה: תתריג. אמרינן בתנאימא (א) אמר אברהם לפני הקב"ה רבונו של עולם איני זו מכאן עד שתשבע לי שלא תנסני שמא הם ושלום לא שמעתי לך והייתי מאבד כל מה שיוגעתני כל ימי אמר ר' יוחנן אמר לו הקב"ה שלא ינסהו לעולם עזר. יסורין שבאו על איוב היו ראויין לבא על אברהם (ב) שנמסך לפרשה את עוף בכורו זה איוב שנא' איש היה בארץ עוף איוב שמו הרי משמע מי שזכה ואחר כך חטא שאין זכותיו לכלום חשובין (ג) ובסוף יומא משמע שלא אבד זכותיו זמה שכתוב (יחזקאל יח כד) כל צדקותיו וגו' לא תזכרנו והו כתוהא על הראשונות ואברהם אמר שאם הם ושלום לא שמעתי בעקידה הייתי מאבד כל מה שיוגעתני כל ימי פירושו של זה הדבר לא שהיה מאבד הכל לגמרי אלא שזה העוף שקול כנגד כל הזכות ויבריע את כל זכות שהיה נתנו לו לעת זקנתו כן וביר הקב"ה להמת ולהחיות ויאמר למה לא השבחה אם תעברו על מצוותי אמית את שניכם מוטב ימות יצחק במצוה ולא במרד ועוד יותר חילול שהקב"ה מן צריך בידך ותאמר מדת הדין איזה חסידותו שכל מה שעשה הכל מיראה ואין לו שכר ועוד הבריות היו מרננות עליו לזה שמיראה עשה עשות כל הניסים להוליד כן ולמגן צרו בידיו הרי שהיה צריך הקב"ה אם לא היה עומד אברהם כנסיונו של עקידה לשלם לו רעה ולנכות הזכות והמוצה שמסר צרו בידיו ושנתן לו בנים אז ישום הזכות שעשה אברהם כנגד הניסים שעשה לו נמצא שעל הראשונות אין לו כלום וזהו שאמר אברהם שאם לא שמעתי לך הייתי מאבד כל מה שיוגעתני כל ימי:

תתריד. יראת ה' שורה (תהלים יט י) אותה יראה שאין בה הרהור עומדת לעד כשבא המא ליודו ויבול להטוא ויצרו מתגבר עליו ותוקפו ומוצא מקום ושעה בלא יראת אדם וכלא בשת ועוב בשביל הקב"ה וכן עשה הרבה פעמים ואחר כך תוקפו יצרו עד שחטא יש לו שכר על הראשונות ואם מתחרט ותוהא על הראשונות אין לו זכות על שעצר יצרו מתחלה: תתריטו. למה כתיב (בראשית יז ז) ביני ובינך בברית מילה (א) לפי שצריך האדם להסיר ממנו הרהור עבירה כאילו אין לו ערובה שנאמר (קהלת ג כא) רוח בני האדם העולה היא למעלה כל היום אין להרהר אלא מרצון מעלה והרי יהא בלא הרהור (ב) פעליונים שאין ביניהם תאוה רק לאשתו יבא לקיים פריה ורביה בצינעא כשאדם בפתר לבדו יחשוב על כל דבר אילו היה עושהו בגלוי אם היה מתבייש מכני אדם אל יעשהו בפתר (ג) כל הגדול מחבירו יצרו גדול מחבירו וכשאל על כל עבירה ועבירה קטנה דבר מחבירו לא היה נפשל כגון (ד) רבינו הקדוש [א] שלא ריחה על העגל לקח י"ג שנים בייסורין לכך ישום אדם ללב ואם היה על העגל כך מי שלא ריחה על האדם אין דינו אם לא ילקח בזה העולם וילקח באתו עולם וכל שאינו נישך בני אדם וכל לבית אם חפץ לגרשו יגרשו בשבט אבל לרחוק אותו בחוף בדלת ביציאתו ולעוררו זה לא יתכן: תתריטו. ועל פת להם יפגע גבר (משלי כח כא) זה שאמר הכותב (תהלים ג ג) וסביביו שפעה מאד (א) כחול השערה הקב"ה מרדק פביביו (ב) לפי שלא נתן יהונתן פת לדוד נהרגו נוב עיר הכהנים ונענש יהונתן על זאת שנהרג עם שאול אביו אע"פ שיהונתן היה ירא להביא להם לשדה שלא יודע פן יתכן דוד בנפשו אעפ"כ נענש יהונתן כחוט שנהרגה פירושו כחוט השער רק הנע לבאן ולכאן אע"פ שאין אנו רואין מי מוזיו ואין רוח אנו מרגישין שמוזיו אנו יודעין שעל ידי רוח דומם ננער וזו כך הצדיק שמרת הדין פוגעת בו אין אנו יודעין על איזו עבירה כי לא המא אלא שאנו אומרים מאחר שהוא לוקה הקב"ה לא הביא על חנם פורענות עליו שנאמר (שם קמה יז) צדיק ה' בכל דרכיו (ג) דודו אע"פ שכולמוס אחוז והוצרך

משנת אברהם

אלה דעתו שנס הטורה לעונג ג"כ ומנחת הכינוז הוא, לזבל זעלס הענין הוא כמו שכתבתי דמטעם זה תיקנו רבותינו (או להדעה שהלכת הנר היא מלאה יתחל) מנהו זו לכשים כי אינס תלויה צומו, כ"ל. [ג] יאשי' שמו וכו'. ראה יצמות כ'. ונמנ"ק הגיה שלל כדת.

סימן תתרט"ו

המביא את חבירו לירי ספק סכנה בכרי להציא את עצמו מודאי סכנה.

[א] אע"פ שספק וכו'. נח"ל סיון קס"ז כתבתי דשיתת רבינו היא שחסור לו לאדם לסכן את עצמו הפילו כנספק סכנה בכדי להציל את חבירו, ע"ש. ולולס כלן כתב רבינו שחסור לו לאדם להציל את עצמו מסכנה ודלית, כי בולמוס ודאי סכנת הנפש היא, על ידי פעולה המציאה את אחרים

סימן תתרט"ז

[א] שלא ריחה וכו'. הגם שהאמת הוא כדברי רבי שאמר לו לאותו העגל לכך נזרתי, ותכלית בהמה הוא שקיטטה, לזבל מחאר זההיו עגלה תליא לריסא כנספ' דרבי וקא צבי, ה' לו לרחס עליה כדקאמר גס כתיב ורחמינו על כל מעשיו. אלא דנשאר צני אדם איון צזה שום נדנוד של הטא זולת לגבי גזרח רצה כרבי. וכנראה דדעת רבינו דליון יסורין צלא עון, עי' שנת כ"ה ודעת התוס' צנרכות מ"ו ד"ה מר

עצמו, ומקור ובריהם הוא מה שאמריו בכבוד אב בקושיו ל' א': אשה אין סיקס בידה לעשות מפני שרשות אחרים עליה. (ג) חולין קליט ב'. (ד) צ"ל כדכתיב: והיו ימי מזה ועשרים שנה בראשית ו'. (ה) צ"ל בירמיה כתיב בסרם כו'. (ו) נדה פ"ז ב': ואילו צדיק ורשע לא קאמר.

אנטולי בספרו המלמד כתב בפרשת לך לך: ובזה היה בנות המצוה לחסר התאוה לא בטל פעל הכלי ההוא בו כי לא יחפוץ השם בהשחתת העולם. ומקור דבריהם מדרשו תרשא ח': לפיכך גיתנה ברית מילה בערונה שתתא יראת המקום מונעת לעשות חטא. (ב) שבת פ"ט א': יצד הרע יש בינוס ז (ג) סוכה ג"ב א'. (ד) בבא מציעא פ"ח א'. תתרטו. (א) בבא קמא ג' א'. (ב) סנהדרין ק"ד א', ילקוט שמואל רמז ק"ל. (ג) לא מצינו שחוזו לדוד בולמוס רק מצינו בימא פ"ג ב' שאחוז למצרי בולמוס ותאכילוהו דוד מיני מתיקה, אבל בירושלמי יומא פ"ח היה אמרו: כשאכל דוד ברעבוך אכלך ופירש המפרש שאחוז בולמוס. (ד) סנהדרין צ"ה א'.

תתריב. (א) סנהדרין ק"ד ב'. ובראשית רבה פ"יו. (ב) שם פרשה ג"ו. (ג) צ"ל בסוף פ"א דקדושין מ' ב'. (א) מדברי רבונו נראה כי מסכים לדברי הרמב"ם ע"ד המילה שכתב במו"מ פ"ט ש"לשלי: וכן המילה אצלי אחד מטעמים למעט המשגל ולהחליש זה האבר כפי היכולת עד שימעס במעשה הזה, ור"י

לאכול הואיל והיה לו למנוע מפני שראה שם דואג האדומי מוטב שימות ולא ימסור נוב עיר הכהנים למיתח [א] אע"פ שספק היה ונענש דוד שאומר (א) (ש"ב כא יז) ויעזור לו אבישי בן צרויה בתפלה שלא יענש בימיו וזהו (שם קיט קכ) סמר מפחדך בשרי וממשפטיך וראיתי שאילו היה יונתן מביא להם שמא ידע הנער או אחר ויגיד לשאלו כי דוד בשדה וימית אותו ואז יענש יונתן מן הדין ועתה שלא הביא נענש על גילגול דוד וכן אני מה היה לי לעשות לכך סמר מפחדך בשרי וממשפטיך וראיתי אבל בשאני אומר שעל כל דקדוקים אתה דן כל שכן שמדת טובה מרובח שכל דקדוקיה תשמור וזהו שנאמר (ישעיה סב יא) הנח שכרו אתו ופועלתו לפניו וזה שנא' (תהלים קיט כב) זכרתי משפטיך מעולם ה' ואתנחם :

הנאת העולם הזה או מפורענות העולם הבא אלא ירא פן לא יהיה [א] תמיד תמים וזהו (בראשית כב יב) כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה באהבת הקב"ה וכן כשבאה מצוה לידו וקשה עליו לעשותה ואע"פ שקשה עליו ביותר עושה אותה כגון אברהם בעקירת יצחק וכתוב כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה והלא קודם שבראו הוא ידע שנאמר (ירמיה א ה) בטרם אצרך בבטן ידעתוך ובטרם תצא מרחם הקדושתוך אלא כך אמר לו לא אנסה אותך עוד כי זה גדול מכל הנסיונות כי נודע בזה הדבר כי הוא שלם בכל הדברים אע"פ שלא ניסהו בשאר דברים כי זה גדול מכולם ולו אין לומר עתה ידעתי ולא קודם אלא איני צריך לנסותך יותר כיוון שבזה נפיתוך הרי הכל בכלל וזהו (שמות יח יא) עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים אין צריך לנסות עוד שום אלה ויוסף אמר (בראשית מב יח) את האלהים אני ירא קשה עלי מאד שאתם מרגלים [ב] ויש לי לעיזב אתכם אבל שהנחתם את בניכם ברעבון אם לא תביאו להם מה יאכלו וכן (מ"א יח ג) ועובדיה היה ירא את ה' וקשה עליו פן יגדלו לאיובל ויהרגוהו אבל כשהוא אומר (ויקרא כה לו) (ב) ויראת מאלהיך דבר המפור ללב אבל (דברים ו יג) את ה' אלהיך תירא (תהלים לד י) וירא את ה' קדושו :

תתרויח. משה רודד היו שוין (א) משה מלך מ' שנה וכן (ב) דוד משה הושיע ישראל וכן דוד משה (דברים לג כא) צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל וכן דוד עשה צדקה ומשפט שנא' (ש"ב ח טו) ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו (ג) משה אמר (תהלים צב א) מזמור שיר ליום השבת (שם שם טו) להגיד כי ישר ה' צורו ולא עולתה בו ולפי שאמרו למשה רבינו למה תמות בלא עתך הלא מאדם הראשון עדיך כל אבותיך חיון ויותר ממך אמר להם (דברים לג ד) הצור תמים פעלו להגיד כי ישר ה' צורו ולא עולתה בו ממנו ולמדו הדורות לי לא נשא פנים כל שכן לאחרים ובשאר דינים היה יכול לדנונן אלא במשה עשה ניסים (ד) ובמשה לקח ולמה מת משה פחות בשנים מכל אבותיו מאדם הראשון אמר להם לישראל מה שאמרתי לכם (שם ל כ) הוא הייך ואורך ימיו לא כתבתי אלא בעולם שכולו ארוך שהרי מי עסק בתורה ונצטער בה יותר ממושה הכל למדו ממנו ועל ידו נתנה תורה וקיצר ימיו וכן בניבוח אב ואם כתיב אריכות ימים ומאדם הראשון עד יוסף לא קיצר ימים

משנת אברהם

סימן תתרי"ז

ניב "תמים"

[א] תמיד תמים וכו'. לפי הסדר רבנו דתמים תשמעו שבעד את ה' לא מיראת הפורעניות ולא בשביל שום סנה אחרת, אפשר דזו היא שכתבו באברהם אבינו התהלך לפני וה' תמים, כלומר, מה שתהלך לפני יהי' רק בשביל מדת התמימות שהי' תמים עם ה' ולא בשביל שום סנה אחרת. ורבנותיו ז"ל אמרו נמוכות כ"ד שאברהם אבינו ע"ה נקרא תמים. והרמזן ז"ל גם עה"ת כתב: והי' תמים כטעם תמים שהי' עם ה' אלקיך, יגזיר נצלו שהכל ציד עליון העליונים שהוא אל והוא אל שדי עושה עוזה שלא הי' נצול ומביא רעה בהיות המזל טוב ויפה כפי שתהלך האדם לפניו וכו' ע"ש. וראה ע"ז ו' תמים נדרכיו לדיק נמעשו. ולפי הג"ל יתפרש תמים נדרכיו שחנז את הרע לא בשביל יראת העושה אלא בכדי להיות תמים עם ה' ולדיק נמעשו זו עשיית הטוב, ורש"י גם פירש תמים נדרכיו, עניו ושלל רוח, לדיק נמעשו, בלא חסם. כנראה מדבריו שיש שיהי' האדם עניו ושלל רוח ונמיליות כלומר, נמעשה לא יהי' נקי מחסם. ואפשר דרש"י גומר מלפרש תמים דכתיב נבט כנ"ל מאוס דלחזינון נדרכים ל"א: מכל המלות שעשה אברהם אבינו לא נקרא תמים עד שחל, הרי דלי אפשר להגיע למדרגת תמים עד שחל ונת לא נלטהו על המילה.

[ב] כנראה ז"ל: ויש לי לעזור אתכם נפטי וכו'.

לידי ספק סכנת נפשות. ואע"פ שאין זה היסור מלד הרין אולם מומדת חסידות אין לו לחדם לעשות כן ודוד המלך ע"ה שעשה כן נענש והגם דהלכה היא כרע"ק דהייך קודמון לחיי הצורך נ"מ ס"ג, אפילו גדולי סכנה לחצרו וכו"ש כאן שתינו רק ספק סכ"ג לחצרו. והין שום סנרל לומר דרע"ק מודה דמלך מודת חסידות לריך האדם להקדים את חיוו של חצירו לחיי עלמו, והדרנא מסתבר כדברי ההמדת ישראל שבהלתי נסיון הג"ל דאפילו צן פטורה לא אמר דמדינא חייב שלא לראות נמיתתו של חצירו אלא מומדת חסידות נצנד כמהמרו „מוטב" שישתו שניהם, ע"ש. אולם ומכלן מתחוויר מה שכתבתי שם, דפולגנת רע"ק וכו"פ אינה אלא נשנים שהיו מהלכים נדרך וכו' דפליגי אים צלופן כזה חשונ שהצרה צלה על שניהם כלחת או לא, אבל צלופן שהאסון לא נה אלא על אחד, זה העומד מרחוק אינו נתפס בצלותו האסון כלל, זה הכל מודים שאין זה העומד מרחוק חייב לשתף עלמו ולסכן את נפשו. ולכן בלא שהנולמום אחזתו לרוד, והיא צרה פרטית רק לדוד עלמו, לא הי' לו הרשות להגיל את עלמו נחמנעי אשר עלול להביא את אחריים לידי סכנה. ואלמלי הי' הדבר סכנה ודלית לאחריים הי' היסור מלד הדין, ובספק סכ"ג יש צו היסור רק מומדת חסידות, ועוד דהכל היו ספק סכנה לרצים, דכונ עיר הכהנים וספק סכ"ג לרצים חומר וודלתי סכ"ג דיחיה. וכשם שמלגיה גדולה לסכן את עלמו נכדי להגיל את הרצים, כדמלנינו נגי הסתר, כן יש היסור להגיל את עלמו שהננת את הרצים לידי ספק סכ"ג. וראה סימן קנ"ה לענין גרמא לשפכות דמים ובהשמטות, ובסימן תקל"ה נדין להגיל את האדם ועל ידי זה יכנס אחר נמקומו, ע"ש.

ובילקוט תהלים רמז תתמ"ו: להגיד כי ישר ה' אמרו לו למשה מי עשה לך שלא ליכנס לאיזי כוי, (ד) במדבר כ' י"ב. (ה) בזהר תרומה קניו א': ונגעליון חרעי ובי מורשא בשבת במנחה משום דבהאי שעתא נפטר משה רבינו, ובתוס' מנחות ל' א' ד"ה מכאן: מה שנהגין לומר צדוק הדין כשבת במנחה פירש רב שר

בתרי. (א) בנפס: החסידות. (ב) ב"מ ג"ח ב'. תחרי. (א) ב"ר פרשה ק': ושימש את ישראל ארבעים שנה. (ב) מלכים א' ב' י"א. (ג) ב"ב י"ד ב' רש"י ד"ה ועיי משה: תפלה למשה וכל אחד עשר מזמורים כסדרו, ומדרש רבה בראשית פכ"ב: ובא משה וחדשו על שמו, ופירקי דר"א ומדרש שוח"ט פירש צ"ב

כיוסף להודיע שאורך ימים שכתוב בכבודו אב ואם לא דבר אלא [א] על עולם הבא ודוד קיצר ימים מאכותיו להודיע כי הכל מדבר לעולם הבא. מזמור שיר ליום השבת משה רבינו אמרו וסופו צריר ולא עולתה בו לומר (ה) שמת משה בשבת והצדיק עליו את הדין ולמה מת משה (ו) וידו בשבת כדי לקיים (ש"ב ז ט) ועשיתי לך שם גדול בלשם הגדולים אשר רמוז משה. כשם הגדולים (ז) שהמפטיר קורא בתורה ומפטיר בביתאיים ומברך מגן דוד (ח) משה נתן ה' ספרים ודוד ה' ספרים בספר תהלים לפי שהיתה תורת משה בימיו (ט) שתיקן משמרות וצוה לשלמה לקיים התורה (י) ועמרום וישו מתו בעטוי של נחש. ולפי שבמזמור שיר ליום השבת סופו להגיד כי ישראל ה' לכך אומרים בשבת צדוק הדין ולפי שמשא רבינו קיצר ימים מאבות ובשבת מת וכן דוד לכך אומרים (תהלים קיט קמב) צדקתך צדק לעולם ותורתך אמת בעולם שכולו ארוך השבר (שם לו ז) צדקתך כהררי אל משפטיו תחום רבה שרדקך עם משה ודוד.

תתרי"ט. כי מפני הרעה נאסף הצדיק (ישעיה נז א) כגון (א) בנו של ירבעם הרי מעלה על ירבעם כאילו המית את בנו ונפרעין ממנו עינויותיו ועונות בנו שנמספה בנו [א] בלא משפט ומעלה עליו כאילו אמר הקב"ה שקיבל לו מיתה כשבילו ונותן חלקם לו לכך (ב) הצדיק תחלת הפסוק וסופו :

תתרכ. (א) בפרקים דר' אליעזר אמר (בראשית כד ב) זקן ביתו של אברהם היה אליעזר עבדו וכתבו עבד עולם וכשגמל חסד ליצחק הוציאו לחירות ונתן לו הקב"ה שכרו בעולם הזה כדי שלא יהא [א] לרשעים שבר טוב לעתיד לבא והעמידו למלך והוא עוג מלך הבשן (ב) ר' יוסי אומר שבעת ימי המשחה אנו לומדים מינקב אבינו שעשה שבעת ימי המשחה ושמחה ולקח את לאה ועוד [ב] הוסיף שבעת ימים אחרים ועשה שמחה ושמחה ולקח את רחל שנאמר (שם כט כב) ויאסוף לכן את כל אנשי המקום ויעש משחה אמר הקב"ה גמלתם חסד עם יעקב עבדי אתן את שכרם לבניכם כדי שלא ניתן להם שכר טוב לעולם הבא שנאמר (מ"ב ה א) כי בו נתן ה' תשועה לאדם (ג) ורבי אליעזר ביקש לר' צדוק אביו ליתן שכירות לרופא שלא יהא לו לגוי חלק בנן ערן שכשעושה טובה לישראל ואם לאו בעולם הבא ימנעו לישראל שיתנו לגוי משלו או נפרעים מאותו שקבל מן הגוי ומטיבין לאותו גוי בעולם הזה או בעולם הבא :

תתרכ"א. (א) רבי ירמיה אומר מגיין אתה אומר אפילו גוי [א] העוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול ת"ל (ויקרא יח ה) אשר יעשה אותם האדם וחי בהם (ב) וכן הוא אומר (ש"ב ז יט) וזאת תורת האדם כהנים ליום וישראלים לא נאמר

אלא האדם וכן הוא אומר (ישעיה כו ב) פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים כהנים ליום וישראלים לא נאמר אלא גוי צדיק וכן (תהלים לג א) רננו צדיקים בה' וכן הטיבה ה' לטובים הא אפילו גוי ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול [ב] כשבעה

משנת אברהם

ושמע דלא הי' רשע, וכן אמרו אליעזר עבד לזרחס זקן ויושב צניעה הי' (יומל כ"ח), ונכנס חי לגן עדן (לרך לרן זוטא, פכ"א). משמע דאליעזר אינו עוג, דהא עוג משה הרנו (נרכות ל"ד), וכדברי פירי דר"א שהגיד רבינו איתא זמס' סופרים פכ"ו ע"ש.

[ב] הוסיף שבעת וכו'. צירושלמי דמו"ק ל"ז יליף מכלן דלין מערצין שמחה בשמחה.

סימן תתרי"ח

[א] על עולם וכו'. קידושין ל"ט, סולין קמ"ג, למען יארכינו יינד צעולם שכולו ארוך.

סימן תתרי"ט

[א] בלא משפט וכו'. ככתוב: יען נמלא צו דבר טוב וגו' ודרשו רבותינו שנטל משמרתו שהושינו אצו שלל יעלו ישראל לרגל (מו"ק כ"ח, סנהדרין מ"ג, רש"י). אולם הרלב"ג נמלכים שם כתב: ורלוי שדע שגמלאו צו (צננו של ירנעס) דנריס רעיס רניס. שלולי זה לא הי' זה הגמול לזד רלוי לו אף יהי' רלוי שיעשך אחרי אצו ומה שידמה לזה מהטוונת, עכ"ל.

סימן תתרכ

אליעזר — עוג.

[א] לרשעים שבר וכו'. מאמריו הלוקים יש צדברי רבותינו על דבר אליעזר עבד לזרחס, הס ז"ל אמרו: אליעזר גשרת חת רנו נלמונה ילא מכלל ארוך לכלל צדוק,

סימן תתרכ"א

גוי — גר, העוסק בתורה

[א] העוסק בתורה וכו'. בספרי משנ"ל הנלתי נוספת המדר"ר גוי העוסק בתורה לאחר שנתגייר הרי הוא ככהן גדול, ומנוילל אין כלן פלונתל צין ר"מ ורשנ"ז הדורש אתם קרויים אדם ולא עכו"ם, ור"מ או לנוספת רבינו ר' ירמי' לא צעי לומר אלל שלין מתהשנין ציחוסם של ההורים אלל מעשיך יקרנוד ופעין דלמרו שטע' ולצטליון לכ"ג: ייתון צני עמתי' נלסל דענדין ענזדל דלהרן וכו' (יומל ע"א), ולסור לומר לגריס זכור מעשי אצותיק (צ"מ כ"ח).

[ב] בשבע מצות וכו'. צומן שמקבלין גר תושב אין הליסור של הונלה אלל צגר תושב, הלול צומן הזה שלין מקבלין, כל נכרי השומר שבע מצות הרי הוא ככלל גר תושב, ומנוה עלינו להחיותם (רמז"ס מלכים י"ג), וראה צירושלמי

חמשה ספרים. (ט) תענית כ"ז א'. (י) בבא בתרא י"ז א'. תהריט. (א) מלכים א' י"ד י"ג. (ב) הוא הפסוק בישעיה ג' א'. תתרכ. (א) מרק ט"ז. (ב) שם שם. (ג) מדרש איכה פסוק ח' צריה לראש. תתרכ"א. (א) סנהדרין ג' א', ע"ז ב' א', ב"ק ל"ח ב', ולפינו במקומות אלה ר' מאיר ועיוין תוס' יבמות ס"א א' ו"ה ואין: ולפי ספרים דגריסי התם ר' ירמיה, ובאמת מצינו לר' מאיר שאמר אפילו בג"מ המתקהל ביעקב הרי הוא חשוב כאנשי כהניג מדרש שו"ם, ואם נוסף לזה מה שר' מאיר צוה לומר בכל יום ברוך שלא עשני גוי מנחות מ"ג ב', ויודעים אנתו כי ר"מ היה ממשפתח ברים גיסיין ג"ו, לכן גירסת ר' ירמיה היא יותר מתוקנת, וכן הוא באמת בתורת כהנים אחרי פרק י"ג. (ב) שש תיבות אלה ליתא לפינו

שולם גאון (הוא בתשובות הגאונים שערי תשובה סי' ר"כ) על שגפטר משה רבנו באותה שעה, וכן כתב השבלי הלקט סי' קכ"ו: מפני שמסורת ביונו מאבותינו שמשו רבנו ע"ה נפטר בשבת במנוחה, ובתשובות הגאונים ליק תרכ"ז סי' ז': במנוחה בשבת מהו למגרס תלמוד ודבות, אבות אין תלמוד לא, מפני שאמרו במנוחה בשבת נפטר משה רבנו וכו' ובכלבו דין מ' הביא משם ר' נתן ז"ל: האומר שנפטר משה רבנו ע"ה בשבת ולכבודו אנו עושין אי אפשר להיות כר'. ועוד הא כתוב בו בן מאה ועשרים שנה אנכי היום אלמא ביום שבת (ציל שבת) היה כותב הרי לא היה שבת ועיוין ס"ז או"ח סי' רצ"ב סקיב. (י) שבת ל' א' ועיוין היגה י"ז א' ת"ה א"ל עצרת. (י) ספחים קי"ז ב' יעו"ש. (ח) מדרש שו"ם תהלים מזמור א': משה נתן להם חמשה חומשי תורה וכנגדם נתן להם דוד ספר תהלים שיש בו

מצות שנצטוו לבני נח (ג) והזהר מטענותו שמטענותו אסור ותשוב לו אבירה שלו ואל תזלזלו אלא תכבדוהו יותר מישראל שאינו עוֹפֵק :

תתרכב. והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים מה טובה עושה שמש ללבנה [א] שמלבישה אותה וזה שהרי לעולם הלבנה יש לה זוהר כלפי התמה שהחמה זורחת עליו דרך קנה חלול כך כשנכנסת הלבנה בעוגל שבקנה בעובי הרקיע אז היא שלמה. וכך הצדיקים כשהו כגדולה אל יתנו בשת לצדיקים אלא יתנו להם גדולה וינהגו כהן כבוד ואל ישב ביניהם כבשת וכתוב (תהלים קמב ח) כי יכתירו צדיקים :

תתרכב. יש מתפלל ונענה יש מתפלל ולא נענה הרי יש שצער חבירו ועלבונו של חבירו [א] אינו מעלה על לב זה יתכן שלא יהא נענה שהיה לו לחשוב אילו הייתי בצער של זה הייתי צריך להתפלל עלי וכתוב (ויקרא יב יח) ואהבת לרעך כמוך ומאחר שאינו מצמצר בצער הצדיק לא יתכן שיהא נענה לכך כל התפילות והתחינות תיקנו לומר [ב] בלשון רבים רפאינו ראה נא בעניינו וכתוב (דברים יג יח) ונתן לך רחמים ורחמך [ג] המרחם ירוחם ואם לאו מה בין זה לבהמה שאינה חוששת בצער חברתה ועליו נאמר (קהלת ג יב) ומותר האדם מן הבהמה אין. שני צדיקים שבאין לעיר ומכבדו את האחד אותו שמכבדו יבדד לזה שאין מכבדו כדי שלא יקנא בכבודו ועוד כדי שיכבדוהו וכן חכם שבא לעיר שיש בה ירא שמים אותו צדיק וחכם צריך לנהג בו כבוד גדול ולשבחו כדי שיהו בני העיר שומעים לירא שמים שלא יאמרו הלא זה החכם לא נהג בו כבוד כמו שנהג משה רבינו כיהושע וכתוב במוארות והיו לאותות ולמועדים שהחמה נוגחת את זוהר שלה ללבנה שכנגדה כמו (א) שמואל למור עוקבא ומור עוקבא לשמואל :

תתרכב. [א] החובל בךש החובל מן הנחבל צריך הנחבל שיבקש עליו רחמים שנאמר (בראשית כ ו) ויתפלל אברהם אל האלהים וירפא אלהים את אבימלך ואת אשתו וכן אתה מוצא ברעי איוב (איוב מב ח) ואיוב עבדי יתפלל עליכם וכתוב (שם שם י) וה' שב את שבות איוב בהתפללו בער רעהו :

תתרכב. [א] אחד היה לו יהודי שונא וחלה והתענה עליו כדי שירפאהו הקב"ה אמרו לו הלא צערך כמה פעמים אמר צדיקים לו רבים וכתוב (ש"ב א יב) ויספרו ויבכו ויזמונו עד הערב :

תתרכב. אחד היה מלביש את בתו בכנדים חמורים ומאכילה יותר משאר בניו ומבנותיו אמרו לו והלא אמרו (א) לא ישנה אדם את בנו בין הבנים אמר לא אהיה כפוי טובה כנגדה כי [א] לקחתי ממון עליה כי נתתיה לעשיר ובאותו ממון אני ובני ביתי חיים וראוי לכבדה יותר :

תתרכב. אחד היה מושיב תלמידו אצלו אמרו לו והלא תלמידים אחרים יותר הריפים ואתה מקרב אותו יותר אמר אביו של זה גרם לתורתו שהספיק לי מוונות:

משנת אברהם

[ב] בלשון רבים וכו'. נצטוו צרכות ריש פ"ה, שאפילו מתפלל צלשון רבים אסור לכוון צכל תפילת י"ה לנורך עמנו כי אס לטונת כלל ישראל, לנד מתפילת אלוקי לצור המיוסדת לנורך עמנו ע"ש. וצנמנ"ס ז"ל ליתא לתפילת אלוקי נאור, ואפשר דקוצר דאין להתפלל לנורך עמנו כלל.

[ג] המרחם ירוחם וכו'. ראה תוספתא ז"ק ספ"ט: ונתן לך רחמים ונו', סימן זה יהי צידך כל זמן שאתה רחמן. הרחמן מרחם עליך. ונספרי שם: כל זמן שאתה מרחם על הצריות, מרחמין עליך מן השמים, וכן הוא צגנת קכ"א וראה צינה ל"צ כל המרחם על הצריות צידוע שהוא מוצעו של הצרחה צנינו וכו'.

יננות פ"ח ה' א' וכריתות ט'. וראה מה שכתנתי נספרי נשנת הצרחה ח"צ צדין גר תושב.

סימן תתרכ"ב

[א] שמלבישה אותה וכו' כלומר, סיסרה לא אית לה נהורא מדילה אלא מה דהייצ לה שמשא (זהר נחקתי קימ"ג).

סימן תתרכ"ג

חיוב לבקש רחמים גם על צרת החייד.

[א] אינו מעלה וכו'. ראה צרכות י"צ כל שאפשר לו לבקש רחמים על חנירו ולינו מנקה נקרא חוטא. ולפי דברי רבינו כל שאינו משתתף צרת חנירו עוצר על מנ"ע של ואהנת לרעך כמוך. ונספר אומר השכחה להגרי"צ תמה על הפוסקים שהשמיטו דין זה, דצנמנ"ס פי"ד מהל' אצל וכן צש"ע יו"ד סימן של"ה אינו מנואר אלא צחולה שהמנקהו צריך לבקש רחמים עליו והוא צכלל ציקור הוליס, אצל צצער לעלמא ליתא צהפוסקים שהייצ לבקש עליו רחמים, וכתצ נספר הכ"ל דלפיכך נאמר צש"ס כל שאפשר לו לבקש רחמים, דהיינו דוקא צגדול הדור ולדיק כר"ס צן דוסא וחנירו צצטוח שהי' נענה צתפילתו ע"ש. ומדברי רבינו לא משמע כן. ומדברי הש"ס צנת ס"ז וחולין ע"ת, וכן מיי שאירע צו דצר צריך להודיע לרבים ורבים מנקהים עליו רחמים, משמע להדיא דיש חיוב לבקש רחמים על כל צרה שלא תנא על החייד, והוא כדברי רבינו.

סימן תתרכ"ד

[א] החובל צחנירו וכו' לשון התוספתא הכ"ל צ"ק ספ"ט.

סימן תתרכ"ה

[א] אחד הי' וכו'. סימן כפול צח"א סימן רצ"ו. וראה שם צמשנת הצרחה.

סימן תתרכ"ז

גם על גרם טובה יש כפויי טובה.

[א] לקחתי וממון וכו'. הגם שהתורה זיכתה לו לאצ צממון זה כדכתבי את צתי נחתי ונו', אצל מכל מקום

תתרכב. (א) מועד קסן ס"ז ב. תתרכב. (א) שבת י' ב.

ובתוי"ב איתא. (ג) כן כתב הרמב"ם בהלכות גולה ואבדה: אסור להטעיות את העמים בחשבון כו'.

תתרכב. לאחד מתי אשתו והיו לו בנים ממנה ולקח אשה אחרת והיו לו בנים גם מן השנייה ואשתו השנייה היתה טובה לזרע מן הראשונה ומתה גם היא ורצו לתת לו עוד אשה וממנו ולא רצה אמרו לו למה לא תקח אשה אמר אכזרית היא ותהא רעה לזרע השנייה והיא היתה טובה לזרע הראשונה [א] ולא אחיה כפוי טובה :

תתרכב. עני חולה ועשיר חולה ורבים חולקים לעשיר לכבדו תלך אתה אצל העני ואפילו אם העשיר [א] תלמיד חכם כיון שרבים מצויין אצלו ואצל העני אין ארם הולך אבל אם תלמיד חכם צריך והעני צריך כבוד תורה עדיף ואם תלמיד חכם אינו ירא שמים והעני עם הארץ וירא שמים ירא שמים עדיף שנאמר (תהלים קיא ו) ראשית חכמה יראת ה' ואומר (שם טו ד) ואת יראי ה' יכבד וכתוב על ביקור חולים של עני (שם מא ב) אשרי משכיל אל דל כיום רעה ילמטהו ה' וכתוב (שם שם ד) ה' יפעדנו על ערש דוי (שם שם ג) ישמרתו ויחיהו :

תתרכב. מועשה באחד שהיה מתקן מסריקות ונתעשר ונתן לו הפרנס בתו ותלה בלי אומנתו על שולחנו ועל מיטתו והפרנס ביקש ממנו שיוסי כלי אומנתו ולא רצה פעם אחת נתארח תלמיד חכם אצלו ונולד בן לעשיר וביקש מאתו תלמיד חכם לאכול בסעודת ברית מילה וביקש הפרנס לחכם שביקש לעשיר להסיר כלי אומנתו אמר העשיר אני תולה כלי אומנותי לפני בדי לזכור החסד שעשה לי הקב"ה ואני מודה ומשבח להקב"ה שעשה לי הטובה ונתן לי העושר שלא יתגאה לבי עלי אמר לו אותו החכם תהא עליך ברכה שתלית כלי אומנותך לזכרון :

משנת אברהם

אולם י' לרנן גזה אס כניס הדגריס הכל'ל שזיקור חולים הוא משום כיבוד, דל"כ דנין שלא יהי' חיוב לזקן את חולי ישראל העמי הארזים לחין איש חייב לכבדם, ולא מזניו בשום מקום פטור זה. והרמב"ם ז"ל נהל' אכל י"דא' כתנ דניקור חולים הוא גמילת חסד שנגופו והוי נכלל ולאסנת לרעד כמוך, וחין שזס סנגרל דמול"ע של ולאסנת לרעד היא דוקא בת"ס. ונש"ס אמרו אפילו גדול אצל הקטן. גם משמע משם הטהעס של זיקור חולים הוא מפני שהמזקרין עושין לו לחולה כל זרכיו, ומטעם זה דרש רע"ק כל מי שאינו מזקר את החולה אפילו שפך דמוס, והרח"ש שס פירש משכיל אל דל, משגיח אפילו לזקרו ולפקח זרכיו. ולפי זה עשיר חולה איס לו עגדים ומשגשים הרבה חין חיוב לזקרו. חולם מטעם דלמחין התס כל המזקר את החולה נוטל אחד משגים מחליו, חין נפ"מ זין עשיר לעני, דכל יותר שזקרו אותו יטלו אחד מס' נחלו כעשורייחל דני רבו. ומהא דזרכות י' דלמר לי' הקב"ה לך וזקר את החולה, משמע ג"כ דחין זקור חולים משום כבוד, דהא ישע' סגז שאין הוא חייב לנח לפני המולך לכבדו דכבוד ניחא עדיף, וגס נכדי לפקח ולעשות לו זרכיו ג"כ לא שיד גני מולך שיש לו עגדים רבים, אלא ע"כ דהחיוב של זקור חולים הוא משום שיטול אחד מס' מחליו, והוא גמילת חסדים שנגופו, כלומר, דהגס אסם ישלח שליח זן גילו של חולה יטול אחד מס' מחליו, אכל חין זה פוער את המשלח לזקר צעמיו וליטול עוד אחד מס', ונפרט כי גס על השליח חונה רחיל, ואס הוא מזקר הרי הוא מונחל חונתו ולא את חונת המשלח. **אולם** צספר תורה האדם לרמנז"ן ז"ל שער הניחוש כתנ: ושועינן מהכא דזקור חולים כדי שיכבדו וירנבו לפניו ויעשו לו זרכיס הגריכים לחליו, וינחל נחת רוח עם חנידיו, ועוד כדי שיכוון דעתו לרחמים וינקש עליו כדתינחל (מ"ק ה') וטחא טחא יקרא, זריך להודיע זערו לרזיס ורזיס מזקשים עליו רחמים. הלכך המזקר את החולה ולא זקש עליו רחמים לא קייס מנזה, עכ"ל. ונצוחר ומדניו ז"ל, לחין הטעם משום כבוד, אלא לעשות לחולה זרכיו ולנקש עליו רחמים. והרמב"ן ז"ל השנויט הא דלמרו שנוטל אחד משגים מחליו, ודפאר משום דלמחין צצ"ת ל' לא נזרכה אלא לזן גילו דלמר מר זן גילו נוטל אחד מס' נחלו ואפילו הכי מיינע' לי' למחל, משמע לחין הטעם של ז"ח כדי שיקח אחד מס' נחלו, דל"כ מי שאינו זן גילו למה ילך אכל החולים, והש"ס חומר לרזנות דלפילו זן גילו שנגיע לו רעה למזקר צנוה שהוא נוטל אחד מס' נחלו, גס כן זריך לזקר, וצע"כ הטעם העיקרי כדי שיעשה זרכיו של חולה ונכדי שיקש עליו רחמים.

ואין לזקדק זכדרי רמנז"ן ז"ל שכתנ דהמזקר את החולה ולא זקש עליו רחמים לא קייס את המנזה א"כ הי' לו לומר דהמזקר את החולה ולא עשה לו זרכיו של החולה לא קייס את המנזה, דהא רמנז"ן ז"ל כתנ דמשום שני טעמים

זתו גרמה לטונתו, וחין מן הראוי להיות כפוי טובה אפילו על גרם של טובה. וסעד לזגריס אלו מדגריס התוס' ע"ז ה' ד"ה כפויי טובה, ע"ש.

סימן תתרכ"ח

[א] ור"א היה וכו' כלומר, מלמד שאסור לו ליקח אשה אכזרית שיהי' רעה לילדיו, גם יהי' כפוי טובה לאחם של הילדים.

סימן תתרכ"ט

הטעם של מצות ביקור חולים.

[א] תלמיד חכם וכו'. לכאורה משמע דמיירי בעשיר תלמיד חכם ועני עם הארץ, ואינו מונב, למה ילך אכל העני עם הארץ שאינו חייב לכבדו, הלא חונה מוטלת על כל אחד לכבד את הת"ת, ומה זין זה להא דלמחין נכתונות ע"ז, ומצטלין ת"ת להולאת המת, צנה דגריס אמורים כשחין עמו כל זרכו, אכל למחן דמתני לית לי' שיעורא, הרי דלת"ח חין שיעור לומר שכזר רבים מוציין אכלו.

והא דכתנו התוס' נצכורות כ"ז ונחולין ק"ד לחי איכא חזר שאינו זריך למתנות יתנו לעם הארץ עני, הוצל צמק"ח נדפס שס"א צסס הגאון רמ"א, אינו ענין לכאן כלל, דהלל התס מפורש צתוס' דגס על עם הארץ עני אנו מוציים להחיותו ואס לא יתנו לו המתנות ילטרכו ליתן לו חולין, אכל הכא דמיירי לענין כיבוד כמו שמפורש צזכרי רזינו אחי ייחו כזוד ת"ת וילך אכל ע"ה שאינו חייב לכבדו.

לכן אפשר דרזינו מיירי צשניהס ת"ת, אלא אחד עשיר ואחד עני, וצת"ה עשיר יס חונה לכבדו הן משום תורתו והן נושום עשרו, דרזי מוכז עשירים, ונצופן כזה חומר רזינו דכיון שרזיס מוציין אכל הת"ת העשיר אז מוטב שחלך אכל הת"ת העני. ונחלוקה הצ', אס תלמיד חכם זריך והעני זריך כבוד התורה עדיף מיירי כשרק אחד הוא ת"ת והשני אינו ת"ת.

ואפשר דרזינו נתן טעם לזגריו צנה שכתנ צסוף הסימן: וכתני על זיקור חולים של עני אשרי משכיל אל דל, והלח מוקרף זה ילפינן זיקור חולים הן צעשירים והן צענייס, (נדריס מ'), אלא כלומר, מכיון שאדם חולה הרי הוא עני דכן קרלו הכתנז דל. ושס צגח' ילפינן מוקרף דמדוע אתה ככה דל זן הונלך, כלומר, אפילו זן המולך דל הוא צחליו. ומחילח חין נפ"מ זין עשיר וזין עני, לכן אס יס אכל אחד מזקריס כדי זרכו ילך הוא אלא השני, מכיון שצניהס ת"ת ושניהס ענייס הסי נחליוס.

תתרח"א. יש דברים אם תחמיר על האדם לא יעשה המצוה כגון זה: מעשה בחסיד אחד שלא היה רוצה ליגע בכשרו בשקצצתו כינה שמה ימצא לו כינה או פרעוש והיה לו מיאוס והיה חולץ תפיליו ואחר כך נוגע ולקח המאכולת ונוטל ידיו ומניח תפילין וכשהיה חולץ לפני זקנים לא כופף קומתו כי אמר איך אשתחזה בעוד תפילין עלי ועוד אמר איך אראה באשתי או איך אדבר עמה בעוד שם שמים עלי ואמרו מאחר שצריכין כך פרישות לא נוכל לסבול [א] ולא הניחו תפילין אמרו לאותו חסיד הרי במלתחלה אותם מן המצוה בחומרות שלך אם כן איך תשליך הניע מחוטמך בעוד שהתפילין עליך ולא (א) לא ניתנה התורה למלאכי השרת ועוד (קבלת ז טו) אל תהי צדיק הרבה ואל תתחכם יותר ועוד אמר רצית להיות פרוש כהם לא היה לך לגלות לאחרים ואותו חסיד לא היה מנשק את בניו אלא כשהיה שמח לדבר מצוה ולבו שמח באהבת הקב"ה היה מנשקם בפיהם כדי שמחשבתו תיכנס בלבם אמרו לו לפי דבריו התורה ביראת שמים בשעת ביאה שיהו בניך צדיקים אמר להם ברבות התאוה יהיו בנים צדיקים והרהור הכסליון התאוה ובניו מנשקין ידיו ורגליו וברכויו על שם (פראשית כו כז) [ב] גשה נא ושקה לי בני:

תתרח"ב. א"ל תהי צדיק הרבה כגון שיהודי עומד (א) בבית ע"ז ורוצים להרוג אותו ואמר לא אכנס בבית ומצינו (ב) ביהונדב בן רבב שהלך לבית ע"ז כדי שלא יהא אחד מעובדי ה' בין עובדי הכעל אמרו מוטב שילך לבית ע"ז כדי שלא יעבוד שום צדיק לע"ז מיראה ועוד כדי שלא יהרג הצדיק אע"פ שעושה מיראה הוא עובד: תתרח"ג. א"ל תהי צדיק הרבה שאם יש צדיקים יותר ממך ובאתה לעשות דבר ורע בעיניהם מאחר שהם חסידים ממך וגם חכמים כמודך אתה (משלי ג ה) אל בניתך אל תשען (שם יב טו) דרך אויל ישר בעיניו ובתיב (מ"א כ לה לו) ואיש אחד מכני הנביאים אמר אל רעהו בדבר ה' הכני נא וימאן האיש להכתו ויאמר לו יען אשר לא שמעת לקול ה' הנך חולך מאתי והכך האריה:

תתרח"ד. (א) [א] ומעשה ביוסף הכהן שטמאזוהו אחיו וכו' וכן (ב) ר' חייא בר אבא בתלמוד ירושלמי טמא נשמת רבו ונשיא ואמרו (ג) לא פסקתי לפני מי שגדול ממני ואם אינו רוצה ומפציר שילך לפני מי שגדול ממנו וצער יש לו פן יחשוהו הקטן ויקבל שכר למה לפי שברצונו אינו חולך לפניו ומצטער ובין יצטער ובין לא יצטער מתבייש הוא והגדול משנת אברהם

בשנת ק"ל תפילין עדיין היא מרופה נידם, ג"כ הכוונה שאינם מניחים כל היום כולו ע"ש נרש"י ד"ה דל"ר ינא. ועי' ונגן אברהם אר"ס ל"ז, דמדברי הרש"ש משמע דלפילו אינו מניח תפילין כלל מחשש שלא יוכל להזהר לא הווי בכלל פושעי ישראל גנופן. ונפמ"ג שם הביא דברי הנ"י דלפילו אין מניח תפילין מלחה טעם שלא יהי, הווי בכלל פושעי ישראל גנופן, ולפילו מנטל רק יום אחד. וע"ש צלות ז', שמתפק אס מן התורה חייב תפילין כל היום, או מ"ה די נרגע ה' שמיני ומרננן כל היום, ומשום שאין לנו גוף נקי בטוה. ומסיק דמלזה מן המוציא מן התורה — ויש כמה דברים שיש בהם מלזה מן המוציא מן התורה — כל היום, ע"ש. ולפע"ד הלא תפילין כתיב למען תהי תורת ה' נפיק, והוקשה כל התורה לתפילין, א"כ תפילין הוקשו לת"ת, ונת"ת הן אמת דלי נצי פטר נפשי צק"ש שחרית וערבית, אצל זה נרור שהעוסק בתורה כל היום מקיים מצות עשה דלורייתא, וממילא תפילין ממי כן, דלי מניח רק רגע ה', ומה גס צק"ש, דיולא ידי חובתו מדלורייתא, אצל המניח תפילין כל היום מקיים כל היום מצוה דלורייתא, ונפ"מ לפרוטת דר"ג.

אלו החיוב לצקר את החולה, ומחי הולמתי דהאי טעמא מהאי טעמא, משום דבעשיית נרכיו של חולה לא פסיקא מילתא לומר דלא קיים את המלצה אס לא עשה נרכיו דפעמים שאין החולה נריך לו כגון עשיר שיש לו ענדים ודומה, אצל משום שצדק עליו רחמים זה דבר הנחוק לכל חולה. ואם נאמר דאין מן החיוב לצקר את עמי ההרץ החולים ככ"ל תחזור מה דלמרינן צבנות דר' נתן פמ"ל נר"ש בן יוסחי שהי' מנקה את החולים ומל"ה אדם אחד שתפוח ומוטל בחולי מעיים ולאחר גידופן לפני הקצ"ה. ה"ל ריקה הי' לך שתקש רחמים על עמך ואתה אימר גידופיך. ה"ל הקצ"ה הוא יסלקנו ממני ויניחנו עליך. אמר יפה עשה לי הקצ"ה שהנחתו דברי תורה וסייתי מתעסק בדברים בטלים ע"ש. וקשה למה קראו לניקור חולים דברים בטלים. אולם להנ"ל יונח דמיון שהחולה הי' אדם שפל דל"כ לא הי' אומר דברי גידופיך, לא הי' לו לרשע"י לנקרו. ונציין יהושע שם מפרש דשאני רשע"י דתורתו אומנתו לא הי' לו להפסיק מדברי תורה אפילו לניקור חולים. ולפי פירושו אין מכין רח"ל. ואולי שאותו אדם חולה הי' ג"כ ת"ת, והלא שהמר גידופן משום שאין אדם נתפס על צערו.

[ב] גשה נא וכו'. ולא כראצ"ע שפירש שם שהנשיקה רק ציד או צדקה או צלוואר ולא צנגלים. וראה סנהדרין כ"ז קס צר תמא נשקי' אכרעיה.

סימן תתרח"א

סימן תתרח"ד

מומאת כהנים לקרובים רשות או חובה.

[א] ומעשה ציוסף וכו'. סימן זה כנראה מוסב למעלה צענין אל תהי לדיק הרצה, משמע מדברי רבינו שאלד הדיון לא הי' יוסף הכהן חייב לטמא עצמו, אלא משום אל תהי לדיק הרצה. ונתוס' פוטס ג' ד"ה לה, כתבו דדוקא למ"ד לה יטמא חוזה מטמאין אותו צל כרה, אצל למ"ד רשות אין מטמאין אותו צכ"כ ע"ש. והואיל דקוי"ל הלכה כרע"ק מחזיר, הלכתא דחוזה, וא"כ אמאי כתב רבינו דאין צוה אלל משום

תתרח"א (א) זכמים ק' א', שמחות פ"ד. (ב) צ"ל כד דמך ר' יהודה נשיאה ר' חייא בר אבא דהף לר' זעריי בי כנישתא צנפני צפונין וסימיניה והוא בירושלמי ברכות פ"ג ה"א. (ג) מגילה כ"ח א', ולפנינו:

המניח תפילין שעה קמנה מקיים מצ"ע. [א] וראי הניחו וכו'. כנראה הכוונה שלא הניחו תפילין כל היום כמו שהיו רגילים צומנס, אצל נודאי חי אפשר לומר שלא הניחו תפילין כלל אפילו לשעה קלה, דהא לזמן מועט אפשר להזהר בכל החומרות, ואיך יטעלו מצוה עשה דלורייתא. ונתוס' ר"ה י"ז ד"ה הקרפתא, מפרש ר"ת דמי שירא להניח תפילין משום דצענין גוף נקי והוא דולף כל שעה שמה לא יוכל לשמרה צטהרה ונקדושה הא דרתי אין עליו דין פושעי ישראל צנופן ע"ש. מלשון „כל שעה" נראה ע"כ דהכוונה שאינו מניח תפילין כל היום כולו, אצל מקיים מצוה תפילין כשמיניתן פעם בכל יום, וכן מה דלמרינן תתרח"א (א) ברכות כ"ה ב'. תתרח"ב (א) ר"ל שרוצים להרוג אותו שהוא בבית ע"ז ואחד יכול להצילו ואינו רוצה ליתנם לבית ע"ז להצילו. (ב) מלבים ב' י' ב"ג.

המפציר בו לא בטוב הוא עושה(ד) ואמר ר' יוסי יודע אני בעצמי שאיני [ב] כהן ואם יאמרו לי חבירי עליה לזוכן הייתי עולה וכן (ה) רב הפציר בשמואל שהיה הולך לפני רב לפי שקללו ומכל מקום אל יכבד אדם את חבירו ברבן שיודע שחבירו עצב שמפציר על אותו דבר אע"פ שהוא שבח כי רצונו של אדם הוא כבודו (ו) וכן לכיבוד אב ואם (משלי ג ז) אל תהי חכם בעיניך לומר אשנה ממה שאמרו חכמים כי איש אחר היה לו מזוזה בימיו ביאתו והיה עשוי בשפתה הדלת היה פונה אחריו כלפי מזוזה אמר מוטב שאתקן המזוזה לצד שמאל אמרו לו אל תהי חכם (שם שם) ירא את ה' וסור מרע מאשר רע בעיניו ובעיני חכמים שאמרו (ז) מזוזה בימיו ביאתך :

תתרל"א. הגדה אמרו (א) הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו אבל אם מתבייש בה אל יודיעו וכן דבר מצוה (ב) שמוצות לא ליחנות ניתנו כמעשה בחסיד אחר שהיה מעיין תדיר בטליתות בכית הנכנסת איזה נקדע או ניתק חוט והיה תולה בה ציצית ומציצה כהלכתה לפי שזמין לאדם שלא בפניו :

תתרל"ב. מעשה בחסיד אחר שהיה נושא תפילין וציצית כל היום וכשמת שמעו שבני מעלה הספידו (דברים לג כא) צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל שהיה מוכה אף אחרים (א) לעולם יהא אדם ערום ביראה ודעת דעת לאביו שכשמים לרבוך במצותיו ולקרב את חבריו ואדם שעני יעשה מצות בגופו והקב"ה מטיב לאחרים בזכותו מעלה עליו כאילו עשאו ושכרו כפול לעתיד לבא.

תתרל"ג. כתיב (תהלים קיט טז) חבר אני לכל אשר יראוך וכי אפשר להיות חבר לכל העולם יש שלא היו מכירים את דוד ודוד לא היה מכירם אלא לפי שהפסח היה נשחט לג' כיתות [א] וכנגד ג' (תהלים קמ"ד יג יז) ובשם ה' אקרא כחלל ויהי דוד בוחר לו יראי ה' לבת שלו וכל קרבן שהיו יראי השם מביאים היה מתחבר עמוהם וזהו (שם טו ד) יראי ה' יכבדו וכל שהיו יראי ה' עושים דין או הוראה וחרפי רשעים מעידין ומוריים לרעה מאסור מותר וממאס מהור והיו שולחים לדוד ומתחבר להם דוד להסכים עם יראי ה' בכתביו וכתוב (תהלים נח) אספו לי חפירי מורת בריתי עלי ובה וכתוב (שם

משנת אברהם

אל תהי לדיק הרבה, והלא זו מצות עשה כשאר עשין לכופין אותו לקיים.

אולם נתור"כ פרשת שמיי: ויאמר משה אל מישאל ולאלפן קרנו שאלו את אחיכם וגו' תקשה למה לא ציווה לאלעזר ולחיתמר, אלא מכאן שאין הכהנים מומאים למתים ע"ש. ומתקיים התפשים שם הלא נדב ולחיות היו אחים של אלעזר ולחיתמר והם מו' מתים שהכהן מומא להם. ותירץ שם נקראן אהרן דהא דהכהן מומא למתים הוא רשות ולא חובה. והר"מ והזית רענן הקשו עליו מהא דזנחית ק' דטימולו את יוסף הכהן נצל כרתו משום דהוי חובה. ולפי דברי רבינו אתי שפיר דנאמת אין הכהנים מומאים למתים נתורת חובה אלא רשות להם לטמא כנתור"כ ה"ל, והא דטימולו את יוסף הכהן נע"כ הוא משום אל תלדק הרבה גרידא.

ובספרי משנת אברהם ח"א דף כ"ח"ה הארכתיו נדין טומאת כהנים לקרוצים אי הותרה או דהוי, וצוה תלוי הדין של חובה או רשות, דדוקא אי טומאה הותרה שייך לומר חובה אצל אי טומאת קרוצים אינה אלא דהוי' לא שייך לומר חובה, דומיא דשאר איסורים שהדמו כל הכי דאפשר למוהד משהדיקו. ודעת רש"י בצרכות כ' ד"ה שאל"ת שטומאת קרוצים הותרה, ושיטת התוס' שם שהיא דהוי' ע"ש בספרי. וכן אפשר דשיטת רבינו היא כשיטת התוס' ה"ל דטומאת קרוצים דהוי' לכן כתב שרף מנד אל תלדק הרבה ה' טומאין את יוסף הכהן, אצל מדינא לא ה' מחויב לטמאות את עצמו, דאפשר לו על ידי אחרים.

א"א דלפי ה"ל תקשי לשיטת הסוברים דטומאת קרוצים דהוי' ולא הותרה, הלא קיי"ל כרע"ק מהבירו דלה יטמא חובה, ואם חובה שמוע מינה דהותרה ולא דהוי', ואפשר דטעמם הוא משום דחיתא נתור"כ פרשת אמור: לה יטמא, על הודאי הוא מומא וליוני מומא על הספק, כגון ספק צן ט' לראשון ספק צן ז' לאחרון, ועי' נתורת האדם ענין הכהנים מזה. ואיך אפשר ללמוד מזה יטמא שתי דרשות, ונע"כ דהתור"כ לא יליף לה יטמא חובה, ולא אינטריך קרא אלא למעט את הספק, וממילא אין הלכה כרע"ק. ואלו הפוסקים כרע"ק סוברים דעיקר דרשה חיתא ללמוד לה יטמא חובה, ולמעט את הספק לא אינטריך קרא, כדמרינן צעלמא אינטריך קרא למעוטי

סימן תתל"ז

[א] **וכנגד ג'** וכו'. נראה שצריך להיות צלמן שהפסח נשחט בג' כיתות, משום דכתוב קהל ועדה וישראל, כדחיתא בפסחים ס"ד, וכנגד וכו' כלומר, ועוד טעם כנגד ג' ובשם ה' וגו'. והנס דנמשנה שם לא מצינו שה' נשחט בג'

תתל"א. (א) ברכות י"ז א'. תתל"ב. (א) בילקוט שמואל רמז קכ"ז: לעמית לבא אין לך כל מחיצה ומחיצה של צדיקים שאין דור עומד על גבם. (ב) שבת קי"ח ב'.

לא צעדת. (ד) שבת קי"ח ב'. (ה) בבא קמא פ' ב'. (ו) ירושלמי פאה פ"א ה"א. (ז) יומא י"א א'. תתל"ב. (א) שבת י' ב'. (ב) ראש השנה כ"ח א'.

קא (ו) עיני בנאמני ארץ לשבת עמדי (א) ועוד לעתיד לבא בגן עדן יתחבר דוד עם כל יראי ה' וכן יש יראי ה' במצוה אחת ובמצוה אחרת אינו ויש בזה ולא אבל דוד בכל שנאמר (ש"ב כג ה) ערובה בכל ושמורה וכתוב (שם שם כג כג כד) כי כל משפטיו לנגדי וחקתי לא אסור ממנה ואהיה תמים לו דוד זיכה את כל יראי ה' בהלל את ה' ואמר (ב) יהי חלקי עם מי שאומר פמוקי דומרא בכל יום וכתוב (תהלים כג כד) יראי ה' הללוהו הרי חלקו עם הכל וזהו (ישעיה נג יב) לכן אהלק לו ברכים מכאן כל המזכה את הרבים ואותן מזכים אחרים הרי כל הזכויות עד סוף כל הדורות כאילו המזכה עושה את כולם וכאילו חבר לכולם ומי שמסית כל הדורות כן לרעה וכן לטובה וזהו חבר אני לכל אשר יראוך.

התל"ח. כתיב (תהלים קיב א) אשרי איש ירא את ה' במצותיו חפץ מאד ואינו אומר אשר במצותיו יעשה אלא במצותיו חפץ מאד כי יש אדם שכל תאות נפשו לעשות המצות וללמוד אלא שטרוד במונוות ויש לו עול בית ואין לו השגת יד לעשות המצות אלא חפץ מאד במצותיו של הקב"ה וכיון שחפץ מאד מתפלל שימציאם הבורא לידו ועוד במצותיו חפץ מאד זה שמוסר את נפשו ואת יקריו עליהם יש לו בושת שמכיישין אותו עליהם ואעפ"כ מקיימם ומחדר מצות [א] בממונו ומזכה את הרבים:

התל"ט. אשרי איש ירא את ה' במצותיו חפץ מאד למה אמר דוד מאד כי זה מאד בשארם צעור מאד ואף על פי כן עוסק בצרכי שמים וכן בצרכי חבירו:

התל"ז. אשרי ירא ה' במצותיו חפץ מאד וכתוב (תהלים א ב) בתורת ה' חפצו ולא נאמר מאד הרי במצות חפץ מאד מבתורה כיצר מי שהיה עוסק לעשות מצות ואם באותה שעה שהיה עוסק במצות יעסק בתורה שמה ישבה ויבא הבצק לידו הימוץ וקרוב לזה אם מנקה בשר ומיד שולחו מידו וכן בכל מצות כיוצא בו שהרי כתיב (א) בראשית מה (כד) אל תרנזו בדרך וכל שכן בדבר מצוה:

התל"מ. כתיב (תהלים קיט ס) חשתי ולא התמהמהתי לשמר מצותיך לא היה צריך לומר אלא חשתי לשמור מצותיך [א] ובשכיל שהיה צריך להתחיל בהי"ת לא היה כותב תיבה על הנם אלא כך אמר חשתי ולא התמהמהתי בשתעלה בלבי מחשבת מצוה [ב] לא התמהמהתי וכשיעשנה יהישנה יעשנה בזריות שנא' (בראשית יח ו) וימחר אברהם האהלה אל שרה ויאמר מהרי שלש וזהו (תהלים קיט נא) השכתי דרכי וסמך אחריו חשתי ולא התמהמהתי ואם פגעני אדם לדבר עמי על צרכי לא התמהמהתי שירבר עמי חשתי לשמור מצותיך ולא התמהמהתי היה צריך לומר אלא כך אמר לא אחרתי מלשמור מצוה בעונתה תפילה בשעתה וכל מצוה בעונתה ובעתה:

משנת אברהם

זמנצור זמן לזמן בלחות מלוא עמנו, ואיסור זה אינו כשמשה המלוא חלל א"כ יש זמן צמים שלא יוכל לעשות המלוא, או לדעת הסוצרים שאין זמנצור זמן לזמן איסור, ואין איסור זמנצור על המלוא חלל כשמניח מלוא שגאה לידו ועושה אחרת, ויש זריות נשעת עשיית המלוא, כעין דלחמירן בפסחים פ"ט נמלאו צנות זריות ונגיס שפלים, וכן אמרו כהנים זרזים הם, כלומר נשעת עשיית המלוא הם עושים צריות, וזה שכתב רזינו לכשיעשה יחישנה ויעשנה צריות.

ובעין זה שמעתי לפרש דברי רש"י זמנחות ז"ה ד"ה זמקום זרזים ולא נעזרה ממש חלל נמוץ ופסוהו כהנים זרזים שלא יתמין, ופלא הוא, דהלא מקרא מלא צתורה הוא חמוץ תלפיתו, חלל הפירוש הוא שהכנים אינם מניחים את הלחם נשעת לישה עד שתחמוץ חלליה, חלל הם עושים תחזולה ככדי להחמישה לקיים מה שנאמר חמוץ תלפיתו, ולא שתחמוץ מעמנה: וזה הוא זריות של כהנים נשעת עשיית המלוא.

זריות בשלילה

ובירושלמי שנת א"ג, זריות מניחה ליד נקיות, יליף מקרא וכלה וכפר, ומפרש הקרנן העדה שם, ולשון וכלה משמע זריות מלשון כלוי, משמע מהירות דהיינו זריות ע"ש. ומלך הסנרל לא שייך זריות חלל צחיוצ ולא בשלילות, כי זריות היינו מהירות כלומר לעשות מהר היפך המתינות ולאנחה, חולם בפסחים ל' יש זרין וכספר, דעניד כולי שנתא ולא עניד זמעלי שנתא. משמע דממה דלל עניד מלאכה זמנצור נקרא זרין, הרי דיש זריות בשלילות. חולם כנראה רש"י שם מהר מזה שכתב: ואע"ג דלא לשום מלוא תיכוון, מלוא שלא לשמה היא וכו'. כנראה כוונתו לפרש דזה האיש זרין להשלים כל מלאכתו נשעת ימי המעשה וממילא אין לו לעשות מלאכה זמנצור"ש. ממלאת חומר זריותו הוא צחיוצ צמה שמשלים כל עזרתו צימי המעשה, ואע"ג שאין כוונתו בזה כדי שלא ינטרך לעבוד זמנצור"ש, חלל מה שהוא זרין הוא משום שכך הוא טבעו, לכל זאת חשוז כעושה מלוא שלא לשמה.

כיתות חלל זמקדש, חולם צירושלמי פסחים דה, חיתא דגם פסק מלרים ה' נשעת נג' כיתות, וניתן כה נקולו של משה וה' קולו מהלך בכל ארץ מלרים ארבעים יום, ומה ה' חומר, ממוקס פלוני עד ממוקס פלוני כת אחת וכו'. וממילא מוסתר דגם צימי דוד צנוצ וגנצנו ג"כ ה' שוקטים את הפסק נג' כיתות.

סימן תתל"ח

[א] בממונו ומזכה וכו'. כדדרכין בכל נפשך וכלל מלךך, יש לך אדם שממונו חניצ וכו' (צרכות ס"ה):

סימן תתל"ט

מושגים: זריון מקדימין למצוה, שהוי מצוה,

מעביר על המצות

[א] ובשבי"ה שה' וכו'. כנראה שצריך להיות: לא הו' צריך לומר חלל חשתי לשמור מצותיך נשעת שה' צריך להסתיל נתי"ת, ולא הו' כותב ולא התמהמהתי על חכם.

[ב] לא התמהמהתי וכו'. יש כמה ענינים בזה: זריון מקדימין למלוא כדילפינן מוישכס אנרסה צנקר (פסחים ד'), והוא נמלוא שזמנה קנוע כגון מילה דכל היום כשר למילה חלל זריון מקדימין למלוא, וצמלות שאין זמן קנוע אמרינן שהוי מלוא לא משהינן (צמות ל"ט), וזה הוא שכתב רזינו כשתעלה נלצי מהשעת מלוא לא התמהמהתי, ויש איסור של חין מעבירין על המלוא, מלוא שגאה לידך אל תחמיננה, שהוא לכמה פוסקים איסור דלורייתא, מקרא דואמרתם את הנות, אל תקרי מלוא חלל מלוא (מילה ר'), ועי' נמוס' שם. ובמקום אחר הארכתי דצדי השנ"ה, הם יש חין מעבירין

חרה, (א) תענית י"ב.

תתרמב. כתיב (קהלת ד ט) טובים השנים מן האחד אינו דומה זכות של צדיק אחד לזכות של צדיקים (שם שם) אשר יש להם שגר טוב בעמלם (שם שם יב) ואם יתקפו האחר שאם תבא פורענות [א] על המשפחה זכות שניהם עומדת ומבטלת אותה (א) שאם היו שלשה צדיקים צדיק וצדק וגם השלישי בין בן צדיק ודור רביעו רשעים אמור להם לא אמר שלמה לא ינתק אלא (שם שם יב) לא במהרה ינתק (ב) אפילו פוסקת היא חוזרת שנאמר (ישעיה נט כא) לא ימושו מפוך ומפי זרעך ורעך ומפי זרעך ורעך אמר ה' מעתה ועד עולם שוב אין תלמידיו חכמים פוסקים ואשר רואה שפוסקין לפי שנתחנתנו באותם שאין צדיקים או באותם שאין בני תורה (ג) ורוכ בני דומים לאחי האם :

תתרמג. רא"ח כמה גדול קידוש השם כי אמר אליהו (מ"א יז א) אם יהיה וגו' טל ומטר כי אם לפי דברי ולא לא השב [א] שמא ימותו צדיקים אלא השב מוטב שיתקיים (דברים יא יז) ועצר את השמים כדי שלא יאמרו אחאב עשה את הבעל וגשמים יורדים ואמר אליהו הרי כתיב (תהלים לד יא) [ב] כפירים רשו ורעבו אילו הכופרים בהקב"ה ואלישע למה קילל את הנערים לפי שידע שלא יצא צדיק מהם :

תתרמד. כתיב (מלאכי ג כד) והשיב לב אבות על בנים (א) הרי אליהו זכור לטוב [א] יושב על כסא כשמלין את הילד לכך (ב) מי שנושא אשה שאינה הוגנת לו הקב"ה כופתו ואליהו רוצנו כי אליהו יושב ורואה כשמלין לראות מי נולד מן הגון והוגנת וזהו שכתוב (בראשית לד יד) לא נבל וגו' לתת את אחותינו לאיש אשר לו ערלה [ב] כי הרפה היא לנו ואליהו מסדר הצדיקים בגן עדן לפי מעשיהם הראויים יחד מי אצל מי כמו שכתוב במדרש שוחר טוב (ג) נכנס אליהו אצל רבי שמעון בן יוחי אמר לו ר' יהושע בן לוי הפך לבא אצלך אמר אם לא נראתה הקשת בימיו יכנס במחיצתי הרי אליהו מושב צדיקים וחדיו זה אצל זה הראויין להיות יחדיו וזהו שכתוב לגבי אליהו והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם כי בגן עדן יש שאין הכן זוכה להיות אצל האב והאב אצל הבן לתחיית המתים ישיבם להיות יחדיו ביום הדין כמו בן יעמיד הראויים והשבים יחדיו ולא יתעצב האב על שהבן אינו אצלו כי שמחת גן עדן ושמחה שנהנין מזיו שכינה משמחת כל עצבון וצער שנאמר (תהלים סח ד) וצדיקים ישמחו ועלצו לפני אלהים וכתוב (שיר ד ה) שני שדיך כשני עפרים תאזומו צבייה הרעים בישושים שבגן עדן בששון ששים שנתאמו בצביונו של הקב"ה והשוו עצמם והשוו מעשיהם לשני עפרים כמו (בראשית יח כז) ואנכי עפר ואפר (תהלים נח יד) אשר יחדיו נמתיק סוד וכתוב (מלאכי ג טז) אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו וכתוב (תהלים קלג א) הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד יחדיו המתיק סוד ובגן עדן ימתיקן יחדיו (ישעיה סו יא) שר תנחומיה וישבע (תהלים מז יא) שבע שמחות את פניך :

תתרמה. (א) כשבא אליהו זכור לטוב לר' שמעון בן יוחי ואמר לו ר' יהושע בן לוי הוא בחוץ וחמץ לשאול לך הלכה אמר לו שאל לו אם לא ראה הקשת מימיו אז תביאנו וכו' יש גאון בעולם הבא אלא כדאמרינן בספרי (ב) כת' (במדרב ר כו) ישא ה' פניו אלך וכתוב (דברים י יז) לא ישא פנים הא כיצד ישא פנים בעולם הזה ואפילו מן החיים למתים (ג) כי בקש שמואל והכניסו את לוי בישיבה שלמעלה (ד) ומשה רבנו ביקש על יהודה עד שהיה נושא ונותן עם תלמידיו חכמים באותו עולם ולא ישא פנים בעולם הבא כי לפי מעשיו ושימוהו השווים במעשיהם (ה) כי אין צדיק יכול ליכנס במחיצת צדיק חבירו אלא ברשותו ושוה לו ולא מפני גאוה אלא מפני שאין משוא פנים בדבר שהאב אינו יכול להכניס את כל זרעו במחיצתו ואין האב יכול לומר תנו מחלקי לבניי ואעפ"י (ז) שאמר ר' יוחנן אני אכניס את אחר במחיצתי וכיפה את האש והביאו הרי על פי מעשים שידע ר' יוחנן שאחר זכה בדברים והיה מזכירם למעלה ראוי להכניסו על ככה ועל ככה (ז) וכן ר' חגיגה בן

משנת אברהם

סימן תתרמ"ב

[א] על המשפחה וכו'. כלומר, הגם דמנינו נסדום שפחות מעשרה צדיקים לא הועיל להציל את סדום, היינו דוקא להציל כל העיר או מדינה חבל להציל משפחה אחת זכות שני צדיקים תולדת אחת.

סימן תתרמ"ג

[א] שמה ימותו וכו'. ראה ירושלמי זרכות פ"ה, אית דנעי מימר צננה של זרפית — התזר את הכרתיק שכל מיני רפואות נתונים בו, ע"ש.

אין מחסור ליראיו.

[ב] בירושלמי יצוות לדו, כשראה ר' דוסא בן הורסינס את רע"ק הרקל עליו, כפירים רשו וגו'. ומפרש הקרבן העדה, לפי שה' רע"ק צנעוריו ע"ה ועני ולנסוף ה'

ת"ת ועשר ולאמר כשהן כפירים (גרלה כוונתו מנזרת כופר), רשו נתרסה ורעבו וכשהן דורשי ה' לא יחסרו כל טון תורה ועושר. ונספר ליקוטי רמ"ל הניח נשם הגאון הקדוש ר' שונעלקי זצוקלה"ה לפרש את כל הכתוב: יראו את ה' קדושו כי אין מחסור ליראיו, כלומר, אין היראה מניחה את הלב לידו מחסור, שאין זה כלל שירא ה' לא יהי' עשיר, כי עיניו רולות שזכירים רשו ורעבו, שהכופרים הם עניים ולנים, דורשי ה' לא יחסרו כל טון, עשירים ונעלי הלכה ע"ש כדאמרינן בהררי' ל' אטו צדיקי אי אכלי תרי עלמי מי סני לכו. וראה תוס' זרכות ה' ד"ה לא כל אדם.

סימן תתרמ"ד

[א] יושב על וכו'. ראה מה שכתנתי צה נה"ל סימן תקפ"ה.
[ב] כי חרפה וכו'. נמד"ר ושלח: היכן מלנינו שנקראת ערלה חרפה מן הכל כי חרפה היא ע"ש, ולשון חרפה הוא שמתגיש מאחרים.

בגן עדן, ועיון שם, ובבא מציעא פ"ה ב': באתר דוקוקין דנורא ובעורין דאשא מאן מעייל בר נפחא לתמן. (י) חגיגה ט"ו ב'. (ז) עבודה זרה י"ח א'. (ח) הר"ם אלשקר בתשובותיו סימן ק"א הביא תשובת רב האי גאון ע"ד אחד שנתן לאדם על מנת שיקרא בתורה ותהיה זכות הקריאה לו וכיון תשובה כך ראינו כי דברים אלו דברי הבל שאין לסמוך עליהם ואין יעלה על הדעת כי שכרו של זה של מעשים טובים שעשה זה לזה בו אבל מי שנתן שכר למלמד ללמד לאחרים מה שכן צריכין יש לו שכר גדול בכך ע"כ. ועיון סוטה כ"א א': הלא ושנבא אחי הוה הלל עסק בתורה

תתרמב. (א) ילקוט קהלת רמז תקע"א: והחוט המשולש לא במהרה ינתק צדיק בן צדיק וכן הוא אומר מפין ומפי זרעך ומפי זרע זרעך. (ב) בבא מציעא פ"ה א'. (ג) ב"ב ק"ז א'. תתרמג. (א) פרקי דר"א פכ"ט. (ב) קדושין ע" א'. (ג) מזמור ל"ה. תתרמה. (א) כתובות ע"ז ב' ומדרש רבה בראשית פרשה ל"ה. (ב) נשא סוטה מ"ב. (ג) ברכות י"ח ב'. (ד) בבא קמא צ"ב א'. (ה) בבא בתרא ע"ה א': כי על כל כבוד חופה מלמד שכל אחר ואחר עושה לו הקבי' חופה ל"ב כבודו. ובמדרש רבה ויקרא פרשה כ"ה: עתיד הקבי' לעשות צל חופה לבעלי מצות אצל בני תורה

תדריון לאותו שהשליך עצמו באש אבל בלא מעשים לא יכול האב להכניס את בנו (ח) [א] ואין אדם יכול לקנות חלק חכירו שבעולם הבא שנא' (חגי ב ח) לי הכסף ולי הזהב וכתיב (ויקרא מה כג) כי לי הארץ וכתיב (איוב מא ג) תחת כל השמים לי הוא ובמה יקנה העולם הבא בדבר שאינה תלויה כדור שמים היא הוראה יתן לו האדם משלו והקב"ה יתן לו משלו וקודם המעשה יכול האדם לקנות עולם הבא כגון תלמיד חכם עני ואינו יכול לעסוק בתורה ובמצוות מפני שטרור במלאכתו ואם הוא עשיר אומר לו תן לי חלק עמך אני אתן לך מוונת ואעשה כל מלאכתך וכל מחסורך עלי על מנת שתתן לי שכר לימודי החצי אבל בלא טורח העשיר ובלא דבר אינו יכול לתת לו כלום ושמעון אחי עזריה עשה כשרתו את אחיו של הייל רצה לעשות כן ולא קיבל עליו הייל יצתה בת קול וכו' כדאיא במסכת סוטה (ט) זה היה בלא תנאי וכיון שזה מספיק וטורח לו מוונת בסדר פנים יפות פעמים יהיה לו יותר שאם טורחו וצערו גדול ופעמים פחות הרי שמעון בעל תורה וראובן אינו בעל תורה ולא היה שמעון מקיץ משנתו אלא שראובן עומד ומדליק לו את הנר ומכין לו כל צרכיו ושמעון עצל אלא שראובן מכין לו הרי לראובן יותר חלק משמעון לפום צערא אגרא וזהו שנ' (קהלת ז יב) [ב] כי בצל החכמה בצל הכסף אע"פ שכתבנו למעלה לי הכסף ולי הזהב הואיל ונותן אדם מהונו בדבעי ליה למיעבד הרי קונה לו חיי העולם הבא (יא) אבל כל זביות שאדם עושה ואין ענוה עמה כמו תכשיל בלא מלא (יב) וכל ענוה שאין עמה יראת שמים ככאל בלא תבלין כל אותן שמחהריון ואין מבטלים הרחרום בתורה או בשאר דברים הקב"ה לעתיד לבא ישבר לבם :

תתרמז. ר"א כמה חמורה שבועה ומחיקת השם שהרי כשנבעלה הפוסת כמה בעילות בעבירה לא נפלה יריבה ולא צבתה בטנה ואשת איש כהנך וכשהשביע הכהן ושנת מי המורים נפלה יריבה וצבתה בטנה אע"פ ששם שבועה אינו אלא בלאו וכן מחיקת השם והיא אינה מוחקת אלא גורמת לכן אין להשוות המצות לפי עונש שלהם וא"ת למח לא צבתה בטנה ולא נפלה יריבה בשעת הרגל עבירה אלא רין היה כשארז גזול שתפול ידו וכן האבר העושה העבירה מיד ללקות אלא אילו היה כן היה העולם יראים שלא לשמה כמו גירי אריות ואז תאמר ויהא כן הרי בשביל צדיקים גמורים שעושים לשמן ולא יזראת ייסורין נכרא העולם הרי אם החוטא מיד לוקח לא היה ניכר מי היה עושה מיראת השם ואפילו אותם שאינם חוטאים מאהבת הקב"ה היו מונעים בעבור שלא ילקו לכך טוב צדיק אחד :

תתרמז. אע"פ (א) שענוה מביאה את האדם לעולם הבא אין ענוה נוגעת בעולם הבא כיצד מי שמשפיל עצמו בעולם הזה ויכול להשתורר כי הפציום להגביהו ויש לו מקום להתנאות ומשפיל עצמו כגון (ב) רבי אלעזר בן עזריה שירד מרצונו מנשיאותו לכבוד רבן גמליאל (ג) ובני בתירה כעבור הייל שהיה גדול מהם וכל כיוצא בהם יהיו לראש [א] בעולם הבא ולא יוכל לומר הלא בעולם שעבר לא היינו חוששים ולהיות ראש גם בעולם הבא אין אנו חוששין להיות ראש לפי שבעל כרחו הוא ראש ואין יכול לחלוק כבוד לצדיק פחות ממנו. שני צדיקים אחד הרב ואחד התלמיד והתלמיד יותר צדיק מן הרב לא יוכל התלמיד לומר אני אחלוק כבוד לרבי כמו שעשיתי בעולם שעבר כי אין משוא פנים בעולם הבא אבל ענוה יש לצדיקים

משנת אברהם

סימן תתרמ"ה

אין קנין מועיל לקנות עולם הבא של חבירו.

דשנים שהקנו זה וזה על ונתנה שיקבל אחד מהם מלחר שלכל מי שיתן לו יחלוק עם חבירו דקנה, וכן נהקנה דבר שגל לעולם עם דבר שלא נגל לעולם דיש סוגרים דקנה. **ומצד** הסגרה נראה מלמד כל הנ"ל שאי אפשר לו לאדם למכור את שרכו שבעוה"ז לאחרים, דהא ראונו של השי"ת הוא שזה העושה הטוב והישר שיקבל הוא את שרכו שלמימות בעוה"ז וזה שעושה רע יקבל דינו ועושו בעוה"ז, ולי אחרת שיש אפשרות לקנות שרכ עוה"ז, יתחייב שזה הרשע אשר קנה והעדיק את שרכו בעוה"ז יקבל שרכו והעדיק יהי' צרע בעוה"ז והוא היפך הרצון של השי"ת, ומלוא שרכ ועושה נטלים ה"ו. ואפשר שזו היא כוונת רבינו שכתב: שנאמר לי הכסף ולי הזהב וכו', כלומר, השי"ת נותן לאדם הכסף והזהב לא שצביל שעל ידי הכסף הזה יקנה את חלק עוה"ז של חבירו ועל ידי הכסף והזהב שהשי"ת נותן לו יתהווה היפך רצונו יתעלה. **[ב]** כי צלל וכו', ראה מוד"ר ויקרא פכ"ה: עתיד הקב"ה לעשות כל והפופות לצעלי מלות אלל בני תורה בנן עון, ולית לי' ג' קריין, חלל כי צלל הסכמה צלל הכסף וכו'.

סימן תתרמ"ז

עולם הנפשות ועולם הבא.

[א] בעולם הגל וכו', ראה ת"ח סימן כ"ו שכתנתי נדנר עולם הגל וכן עון שיש נזה שיטות שגויות. ועדת

[א] ואין אדם וכו'. כבר הורינו צט"ת הם יש מוטע נקנין שרכ המנות לעולם הגל. וסגרת רבינו נראה שהינו נוועיל קנין כזה, ומשום דמה שהקנינה ניתן דמים למכור היני כלום, דגם הכסף הזה שייך לנוי שאמר וזה' העולם, ולת לליקת, ודומה הדבר לרלוון שלוקח ממוני של שמעון ונותנו לנוי נכרי לקנות חפצו של לוי אשר ציד שמעון. והת' דלל כתב רבינו שהטעם שאין מוטע נקנין כזה יבאום דלין אדם מקנה דבר שלא נגל לעולם, והשכר של מלות הינו בעולם עדיין, ואפילו דבר שיצנו בעולם הגלל שאינו נרשיתי הי אפשר להקנות (צ"מ ט"ו) מה שאירש מהלל וכו'. אפשר משום דרמה לומר דהפילו לר"ת דלמר אדם מקנה דבר שלא נגל לעולם היכי דעידיו דחמי, ורק נתקום שיש כמה ספקות לת חשבו עידי דחתי כדלמריון צריש מתפקיד, חלל הכל מי יימר דמיגענ ומי יומר וכו', חלל בני שרכ מלות חין כלל ספק אהד שמה יגרסם ההטעם כשיטת המוכר, דענינה מכנה מלוה. ועוד דמשכחה שהמוכר מקנה זכוותיו סמוך למויתתו דלי אפשר לו להטות ענה, דלר"מ הוי קנין מעליא, לכן כתב רבינו דלין הקנין מועיל חליה דכ"ע נוטעם דלי הכסף וגו'. ועוד נפ"מ היכי דהחליפו שרכ עוה"ז של זה נזה, דמטעם דבר שלא נגל לעולם אפשר דקני, כעין שאמר' ננמ' צ"ג, הונח צרמ"ה הו"מ סימן ר"ב,

ענוה וכתורה יראה, ובתנחומא פ' עקב: לא מפני שאהם מקיימים כו' אלא אני בוחר בכס מפני שאהם עניים ועיוני חולין פ"ס א': לא מרובכסותוענית ד' א': תורה אינה מתקיימת אלא במי שדעתו שפלה כו' אבל בוורה נשא קמיה א' אמרו: כל מי שיש לו יראה יש לו ענוה.
תתרמז. (א) סתהרין מ"ח ב': איהו בן עוה"ב ענתון כו'. (ב) ברכות כ"ח א'. (ג) מסתים סיו א' ובבא מציעא ס"ה א'.

שבנא ענד עיסקא למוף אמר ליה תא בעבוד וניפלוג יצתה בת קול ואמרה אם יתן איש את כל הון ביתו וגוי ויקרא רבה פביה, במדבר רבה פ"ג: זבולון ויששכר שניהם היו נוטלין שכר תורה ביחד כו'. (ב) כ"א א'. (י) אבות פרק ה' משנה כ"א.
(יא) בברכות ל"ד א': כל היודד לתיבה ואינו מסרב דומה לתכשיל שאין בו מלה, ויע"ש בפריש"י. (יב) בשבת ל"א א' לענין קב של תומטין, ובתנחומא בראשית ס' א': שהתורה סולתיתה

בלבם ויש שופטים בעולם וכל אחד משימים לפי מעשיו פעמים שהבן עושה זכות יותר מן האב ותלמיד יותר מן הרב וישב [ב] התלמיד למעלה והרב למטה וכן הבן למעלה והאב למטה ואינו רשאי לחלוק כבוד לרבו וכן הבן לאביו אינו רשאי לחלוק כבוד להחליף מקומותיהם ואעפ"כ כל אחד שמה בחלקו המגיע [ג] והבן שהוא למעלה אינו מתבייש על אביו שהוא למטה הימנו ובתיב (תהלים כה ג) גם כל קויד לא יבשו ויבשו הבוגרים ריקם : תתרמ"ח. א"ר יהא ארם רוףא אחר הכבוד נ"י (א) קוברת בעליה כמה צדיקים מתים כשהם ראשים מפני אותו שבא אחריו להיות ראש (ב) הגיע זמנו ונרחה הראשון מפני האחרון :

תתרמ"ט. (א) אמר ר' בון והלא אי אופשר לשני שביעית שיחול י"ד להיות בשבת ולמה נתעלמה הלכה כדי ליתן גדולה להילל אמר ר' מנא אמא שמעיה מן ר' יודן ומן כל רבנן מפני מה נוחגין בית משן בכבוד שלא ירבו מחלוקת בישראל. שלשה הניחו בתרן בעולם חזו וירשו העולם הבא ואילו הן יונתן בן שאול ואלעזר בן עזריה וזקני בן בתירה יונתן בן שאול א"ר לא אלא אפילו נשים מאחורי הקוריון יודעות היו שדוד עתיד להיות מלך אלעזר בן עזריה תניי הוא לית ליה אלא נהרא דוקני בתירה דשריון גרמין מן נשיאותה ומניניא נשיא ורבנן דקיסרין אמרו אף ר' חנינא דציפורין לר' מנא אמר ר' יהושע בן קפסין כל ימי הייתי בורה מן השררה עכשיו שנבנפתי כל מוי שהוא בא ומצויאני בקומקום הזה אני יודר לו מה הקומקום הזה מורה ומפצע בו כך אני יודר לו אמר ר' יוסי בן בון חס ושלום דהוא בעי לה אלא דהוא אמר ר' מאן יימר לי דחורן מקדש שם שמים רכותי כדי ליתן גדולה להילל הרי מעלימין העלימו מבני בתירה איך ישפילו את הצדיקים (ב) בעבור העקידה אלא זה העולם אחד נדחה מפני חבירו בון רשע מפני רשע בון רשע בון רשע מפני צדיק בון צדיק מפני צדיק וכן כל החי אחד נדחה מפני אחר כי זה העולם כיון שכראו בשתי מדות של שמות כדכתיב (בראשית ב ד) כיום עשות ה' אלהים ארץ ושמים ובתיב (שם שם ז) וייצר ה' אלהים הרי שתי שמות לומר כי מראשית חקר ה' אלהים כל המעשים שעתידין כל בשר לעשות וגור פורעניות כנגד המעשים של יצר הרע וכנגד המעשים... ולכך שני שמות פעמים מתגבר מרת רחמים על מרת אכזריות ופעמים אכזרית תתגבר על רחמנית לפי שצפה שעתידין לחטוא גור שידחה אחד מפני חבירו ואז נגזר כיון שאדם הראשון חטא וגם על ידי עץ הדעת שקין הרג את הכל ולכך גזר (שם ג יח) וקוין ודרדר תצמיה לך שבכל דור דור יהיו בעיר ועיר אם צדיק שם יהיה [א] גם רשע שם שמצערו ולכך יש אולן שפירותיו מתוקים ומעוטף קוצים ולכך הטובים יש רעים שמצערים אותם לפי שבשתי המדות ברא את העולם ולכך התחיל בראשית ב' ולמה נתעלמה הלכה מבני בתירה כדי ליתן גדולה להילל הרי זה העולם משפילין אחד [ב] ומשכחין מן לבבו דבריו תורה מפני כבוד אחר ואע"פ ששניהם צדיקים אבל לעתיד לבא לא ישפילו איש מפני איש (ירמיהו יז י) לתת לאיש כדרכיו כפרי מעליו ולא יוסיפו כבוד אלא כפי הראוי לו ולפי שבשני שמות יצר את העולם כדכתיב כיום עשות ה' אלהים לכך נוחגים מרת הרין ומרת רחמים בצדיקים ומרת הרין ומרת רחמים ברשעים (תהלים קד לה) יתמו הטאים מן הארץ ורשעים עיר אינם לפיכך לא יהיה מרת הרין נוחגת ואם תאמר הלא כתיב (ישעיה סה כ) כי הנער בן מאה שנה ימות והחוטא בן מאה שנה יקולל והלא אין מלאך המות לעתיד (ג) כי נשחט ויש אומרים כי אפילו באומות העולם לא ימות ולמאן דאמר באומות העולם ימות אם בן איך ימות כשאין מלאך המות ולכך אמר יקולל בעניין אחר לא ימות אלא דרך קללה בעניין שאמר (ד) הושיט

משנת אברהם

[ג] והבן שהוא וכו'. כלומר, הבן אינו מתבייש אלל האב שהוא למטה מבני מתבייש, דהא כך אמרינן צננות כ"ט מפני שלדיקים שצו כפוף ראשיהם מפני מעשיהן שהיון דומין זה לזה וע"ש גרש"י, ושם המדובר מעולם הנא שגנרף צו"ד ע"ש. ולין זה מתנגד להא דאמרינן בכל אדם מתקנל חוץ מבני ותלמידו (סנהדרין ק"ה), דקנלל לחוד וצושה לחוד. ועוד הו אמרינן התם ופליגל דרב יוסי נר חווי וכו', הרי דלל כ"ע סוברים כן.

סימן התרמ"ט

קוץ ודרדר וגו' רשעים המכאיבים לצדיקים.

[א] גם רשע וכו'. כלומר, כשהצדיק הוא צדיק גמור אין לו כנגדים הרבה אלא רשע אחד שנועצרו צדקי לקיים קוץ ודרדר תנחיה לך. הולם צלדיקים שאינם גמורים אלא שאינם רשעים ח"ו, להם יש הרבה כנגדים מרשעי הדור המכאיבים בכל זמן ועידן.

[ב] ומשכחין מן וכו'. כדמצינו גבי משה רבינו כשהגיע זמנו של יהושע אמר לא אוכל עוד ללאת וללל צדרי תורה שנסתמו ממנו מסורות ומעניות. החכמה (רש"י גס המ"ת).

תתרח"ח. (א) פסחים פ"ו ב'. (ב) שבת ל' א', מועד קטן כ"ח ב'. תתרח"ט. (א) ירושלמי פסחים פ"ו ה"א. (ב) שני חיבות אלו יש למחוק. (ג) אולי כהנחו למה שאמרו סוכה ג"ב א': לעתיד לבא מביאו הקב"ה ליעה"ר ושוחטו, והוא יצהיר הוא מלאך המות בבא בתרא

אצבעו ביניהם ושרפם זהו עליונים וזהו מלאך המות שלהם וכנגדו כחתונתם כדכתיב (מ"ב א י) ואם איש אלהים אני תרד
 אש מן השמים ותאכל אתך ואת חמושיך וזה לא היה מלאך המות ובוזה העניין יקולל וימות אע"פ שאין המלאך המות כדכתיב
 (ישעיה קה ח) זבלע המות לנצח ואם תאמר כיון שאין מרת פורענות ואין שם שיעשה שום פורענות אלא שם ברכה ואין יקולל
 ואין ימות ועוד והלא אין יצר הרע ועוד רגע שכועס ככל יום שנאמר (שם כז ד) חימה אין לי אלא אם אין אדם נזחר בימות
 המשיח כגון בשונג יאמרו ראוי אילו היה זה מויד היה ראוי לקללו ולהמיתו ושגגת תלמוד עולה דרון ויהיו נזחרין נתעלמה
 הלכה מכני בתורה בעולם הזה מהסרין הצדיקים בעבור אחר אבל לעתיד לבא לא יחסרו הצדיקים מפני צדיק אחר ולא ימעטו
 כבוד אחד מפני אחר אלא לכל אחד ואחד כפי מה שראוי לו ולא יוריד ולא ירעה אחד מפני הבורו וכל צדיק שמפירש דברי
 צדיק אחר כגון אמורא שמפירש דברי תנא או דברי אמורא שהיה לפניו כשמת (ה) יוצא התנא כנגדו לקבלו בכבוד פנים ופות
 וללכת עמו ולבקש מן המלאכים להקל עליו לתיירו בפני הקב"ה ולדבר עליו טובות ואם צדיק עשה ספר [ג] ובא צדיק ועוסק
 לסתור בדי להראות חריפותו ולא העמיד דבריו על האמת כשמת הנה המת קיבל על זה שבא לסתור דבריו בהנחם :

תת"ן. (א) רבי בעז משרי שמוטתא סליק ר' פינחס בן יאיר לגביה אמר ליה מה עבידיה עבדין וכו' עד אמר ליה מי שנה
 רבי למיכל עמי צבחר וכו' עד נחת אישתא ואקפת עלוי אזלון ואמר לרבי אמר לא זכינן למישבע מיניה
 בהדין עלמא נזכי נשבע לעלמא דאתי כלומר (מלאכי ג טז) ולחושבי שמו שמהשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה ומוזה ידע
 [א] שלעלמא דאתי יזכה הרי נוכל לדעת אע"פ שיש צדיק שהוא טוב ולא יזכו להיות יחידו כיון שעשו עמו חסד פעמים
 שיזכה לראותו וליהנות עמו מאותו טוב כנגד מה שאותו צדיק נהנה ממנו :

תת"נא. אין אדם יכול לומר הרביתי זכויותי ועשיתי טובה הרבה הפגי לקבל שכרו הכל לעולם הבא ואין יכול לומר בעולם
 הזה אקבל כל שכרו ולא לעתיד לבא או מקצת בעולם הזה ומקצת לעולם הבא וכן בפורענות שאין תלוי באדם
 תשלום זכויות ותשלום ענינות אלא ביר הקב"ה הוא נותן מה שהוא חפץ בעולם הזה ובעולם הבא (א) שעושה לשמה יותר מאלף
 שלא לשמה :

תת"נב. כתיב (ישעיה נו ה) ונתתי להם בביתי וכחומתי יד ושם טוב מכנים ומכנות שם עולם אתן לו אשר לא יכרת
 כתיב להם וכתיב לו לפי שדיבר יד ושם טוב יש שזוכה לשני עולמות יש צדיקים שהם עשו יחדיו זכויות כגון
 חבירים שמתיעצים יחדיו לעשות המצות או רחוקים ומעשיהם שונים ונשמרים מן העבירה הרי אלו לומדים יחדיו לפני הכבוד
 שנאמר (תהלים קמט ה) ועלו חסידים בכבוד (ישעיה כד כג) ונגד זקניו כבוד ויש צדיק שזוכה לעולם לשם אבל רוב צדיקים
 שגזרו למעלה שיוכרו שמו על שם תורתו ופעמים לוקה בדרך זכרים כדי שלא יחא לו הנאה כפלים למעט מזכויותיו לכך חכמים
 הראשונים (א) לא היו כותבים ספריהם כשםם ולא היו מניחים לכתוב את שמם על ספריהם כגון מי שחיבר תורת כהנים
 וספרי מביילתי ובריייתות ומדרשים ואגדות ותיקוני העולם כגון מסכת סופרים לא כתבו בספריהן את שמם על שם פלוגי כתבתי
 זה הספר כדי שלא ינהגו כן העוה"ז ויפגזו ויעוה"ב או היו ממעטיין לו בעוה"ז ורעו ושם טוב מורעו כנגד הנאה שנחנה בעוה"ז
 מן השם שקיבל הנאה על שמו שמועטין הן מן הצדיקים שזוכין לב' שמות לעולם כגון שורעם קיים לעולם ונדורעם שהם זרעם של
 צדיק שכבר קיבל שם טוב של ספריו ולכך אמרו (ב) השמה בייסורין יזכה לזרע רב וכתיב (ישעיה נג י) יראה זרע יאריך ימים לכך
 (ג) א"ר שמעון בן יוחי יכול אני לפתור את כל העולם כולו מכל יום הדין לפי שו"ג שנים היה במערה הצער שקיבל שלא היה לו
 נחת רוח לא מבניו ולא מאשה אדם שסובל ייסורים ובני אדם אצלו הרי נוח לו והוא ובניו בצער במערה ומקבלין באהבה הצער ולא
 היו ראוין לאותו צער וקיבל מאהבה י"ג שנים ואותו זכות מהנה לכל העולם כגון (ד) ייסורין דר' אלעזר וכל העולם היו
 נהנין לפי כשהשמן מקטרג ואומר רבונו של עולם ראוין לפורענות וכשהצדיק בצער או בייסורין שלא בדין אומר הקב"ה הרי
 הצדיק לוקה שלא בדין שנאמר (משלי יג כג) ויש נספה בלא משפט ואז אין למדת הדין להביא פורענות לעולם וחני מילי אם
 נגזר פורענות היה יכול לומר קבלתי שלא בדין גם תעביר מן העולם פורענות אבל לפטור עוברי עבירה להביא כגן עון לא
 אמר והא דאמר (ה) רבי פרידא שאמר אם חפץ להביא כל דורו לעולם הבא כגון שלא יגלגל עבירה על ידם ולא ימפרם ביר
 יצר הרע אבל היטאו לא אמר כי אין משוא פנים בדבר וכן (ו) נשיצאה בת קול בימי שלמה שכולם מזוכנים לעולם הבא כדי
 שמהח ששמחו על חנות הבית להגן עליהם שלא ימפרם ביר יצר הרע שיפרא להם לב טוב כמו שכתוב (ירמיה לב מ)
 ואת יראתי אתן בלבבם (ז) וכל מי שהיה בהספידו של רבי ראוי שלא יבא לירי עון כדי שיבא לעולם הבא אבל כשמניין את
 הצדיק והצדיק חפץ לראות נקמה אז העולם נפטרין כמעשה (ח) דר' אלעזר שנידוהו ולקה העולם שלישי ולעתיד לבא כתיב
 (ישעיה סו כב) כי כאשר השמים החרשים והארץ החדשה אשר אני עשה עומדים לפני נאם ה' כן יעמד זרעכם ושמכם אבל
 בזה העולם [א] אין אדם זוכה לשם ולזרע אלא או זה או זה אע"פ שרוד זכה לכך הראשונים לא גילו על שימרו ספר כן

משנת אברהם

ש"ס דילן חולין ז' משמע דרבי זכה על כך ולומר אס נחיינו
 כך נמיתתן על אחת כמה וכמו וכו'. ופירוט הפשוט שרבי זכה
 של זכה צלמא דתתא להיות נידע עס ר' פנחס בן יאיר. אולם
 רש"י עס נחולין פירש בדרך החרת, ולאפשר משום הירושלמי
 ה"ל.

[ג] ובא דיק וכו'. אלמלא הייתי מתירא להניס דברי רבנו,
 הייתי נוגיה ונא, "לחה" כי הינו מתקבל על הלך
 שדיק יסתור דברי חזירו שכבר הלך לעולמים ככדי להראות
 חריפותו ולא יעמוד דבריו על האמת.

סימן תתנ"ב

סימן תתנ"ן

שמות המחברים על ספריהם

[א] שלעלמא דלתי וכו'.

[א] אין אלס וכו'. כנראה הכוונה לומר שרוב בני אדם אינם
 זוכים לשם ולזרע כאחד אבל גדולי שהיו הרבה

רבינו דניוק הגיה דברי הירושלמי,
 דגס משמע שרבי אמר שצלמא דתתא יזכה
 לשנוע מזיו פניו של ר' פנחס בן יאיר צלמא דתתא. אולם לפי

ה' וביחוד מצינו לספרים הראשונים שנקראו על שם מחבריהם
 כמו יהושע, שמואל, ישעיה, ירמיה, יחזקאל וכן ספרי חכמינו
 אבן עזרא, רש"י, רא"ש ורובנו בחי'. (ב) ברכות ה' א': ואם
 קבלם מה שכרו יראה זרע יאריך ימים. (ג) סוכה מ"ה ב'.
 (ד) ב"מ פ"ד ב'. (ה) עירובין פ"ד ב'. (ו) מ"ק ט' א'.
 (ז) כתובות ק"ג ב'. (ח) ב"מ ג"ט ב'. (ט) סוכה כ"ט

(ח) בבא קמא ק"יא ב': אי שכיבנא כו'.
 תתנ"ג. (א) ירושלמי דמאי פ"א ה"ג.
 תתנ"ג. (א) ר"ל ולא יוכל לדעת אם הרבה זכויות.
 תתנ"ג. (א) אבל ר"ש וינולו בהקדמתו לספרו תחכמוני אומר: ישועה אל
 אם יכתבו בשם שבתי בלי למחות שמי מזה ספר סודי כו' ולא
 אטלח להם אם ימחו פינסי זכוניי להעלים שמי וכריי מבין קהל

יהנו זרעם יתמעטו ועוד פן יתגאה זרעם ואמרו מה אבותיכם חשובים כנגד אבותינו הצדיק שהיה מחדש בכל יום טעמי תורה ומת אילו לא היה מת היה מחדש אל תאמר זה דומה (ט) ליושב בסוכה וגשמים יורדים ויצא חוץ לסוכה שהוא סימן רע. אלא זה דומה למלך שעבדו תורה בשבילו והיה ממונה על אוצרות המלך אמר לו המלך איני רוצה להסריתך יותר ואמסור המפתח לאחר ואתה תננה ותהיה אצלי ואני מעלה עליך כאילו עדיין כל האוצרות בידך כך הצדיק שבכל יום מוסיף טעמי תורה ומת מעלה עליו הכתוב כאילו לא מת ונותנין החכמות שהיה לו להוסיף בלב זרעו או בלב אחר ומעלה עליו כאילו מפי זה ויצאין כמו שסילק את משה ונתנו החכמה ביד יהושע שנאמר (דברים לד ט) ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו וכן שלמה קיבל חכמת דוד ואלישע מאליהו או אפילו לא מסר לו מצניעין לאחר אותן חכמות וזה מקבל שכר כאילו מפיו יצאו זה שנאמר (י) מקום הניחו לי אבותי להתגדר בו וזהו שאמר (ישעיה נו א) מפני הרעה נאספ הצדיק תחילתו וסופו של הצדיק מחידושו של זה שעלה על לב צדיק ולא הספיק בידו או מת או שלא היה לו פנאי מצניעין לצדיק אחר וזה ללפני השכינה בן עין יחדיו ובנגדן רשע שחשב לעשות זדון והתחיל לחשובו ולא הספיק לעשות רשעו לא יפסיד ונותנין לו ביד זרעו או ביד תלמידו וזה שהתחיל וחשב לעשות יותר ולא באו לידו ואתם שעשאים יחדיו בגיהנם זהו שכתוב בזכרי (מ"א) מן יה י"ט) וימת על הטאתיו אשר הטא לעשות הרע וגו' ללכת בדרך ירבעם לעשות ללכת אבל עדיין לא הלך ולא עשה והו: שנאמר (ישעיה א כח) ושכר פשעים וחסאים יחדו וגו' יכלו וכן לצדיקים יחדיו והו: שנאמר (תהלים קלג א) הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד ופעמים שחשב אדם לשם גיאות ולא הספיקו בידו ונותנין חכמתו לצדיק שנאמר (איוב כז יז) יכון וצדיק ילבש כן בדברי תורה ואין שכר לאדם שחשב לחדש אלא נפרעין ממנו על שם שאם היה חי או היה לו פנאי היה עושה בגאווה :

התרגג. כשברך יעקב את בניו ומשה לישראל בירכם כדרך העולם הזה ולא בירכם בתורה וביראת שמים ובאריכות ימים כי לא יכלו לברכם אלא בכרחה לכל שכט ושכט בשמים שהן כעין ברכה אחת ובדרך ליהודה בגבורה וביוון ובתיב (תהלים עה מה) כגבור מתרונן מיון וכתיב (זכריה ט טו) ושתו והמו כמו יין ואילו היה מברכם בתורה או ביראת השם או באריכות ימים לא היה יכול להתקיים כי (א) ג' דברים מעבירים האדם על דעתו ועל דעת קונו אע"פ שלבו חפץ ואי אפשר לברך יותר מברכה אחת אבל מה שחשב"ה כדרך לאבות ולישראל הרבה כי תורה ויראת ה' בלבם ולפני מותם ועוד הכרחה לא לתקיים אלא לטובים ועוד [א] יראת השם באדם תלוי אע"פ שאדם אומר ויחד לכבינו ליראה את שמך ואם תאמר יברכם בתורה יש תלמידי חכמים שיותר רעים מעמי הארץ ואריכות ימים כתיב (מ"א ג יד) ואם תלך בדרבני לשמור חקי ומצותי כאשר הלך דוד אביך והארכתני את ימך :

התרגג. (א) ר' חנינא אמר אין מיתה לעתיד לבא [א] אלא בבני נח בלבד ר' יהושע בן לוי אמר לא בישראל ולא באומות העולם שנא' (ישעיה כה ח) ומהח ה' אלהים דמעה מעל כל פנים מה עבד ליה ר' חנינא מעל כל פנים (ב) מעל פניהם של ישראל והא כתיב (שם פה ב) הנער בן מאה שנה ימות הרמא מסייעא לר' חנינא ומה עבד ליה ר' יהושע בן לוי ראוי לכלל עונשיו והא כתיב (תהלים מט טו) בצאן לשאול שתו מות ירעם והא מסייעא ליה לר' חנינא ומה עבד לר' יהושע בן לוי לפי שבכולם הוא פרעה בשעתו סיסרא בשעתו אבל לעתיד לבא הקב"ה עושה (ג) למלאך שלחם דכתיב (שם שם) וירדו עם ישראל לבקר וצורם לבלות שאול מלמד ששאול כלה והם אינם כלים וכל כך למה לפי שפשטו את ידיהם בביבול דכתיב מוּבּוּל לו הוא הוא דכתיב (מלכים א ח יג) בנה בניתי בית זבול לך חרי כיון שאין מיתה לעתיד לבא למה הוא יפטר בקרבנות ומה צריך לכפרות אלא כמו ערי מקלט שלעתיד לבא חרי [ב] בשוגג יחרוג אם אין יצר הרע לעתיד לבא למה ינזר אל עיר מקלט איך יאמר (דברים יט ז) כי יחם לבבו אלא כעין מלאכים שחטאו בשוגג כשנשתלחו

משנת אברהם

סימן תתרג"ד

[א] אלא נזני וכו'. פסחים ס"ח, כן בישראל כן נאומות העולם.

ערי מקלט ומציאות מיתה לעתיד לבא.

[ב] בשוגג יחרוג וכו'. משמע הא דחמריין חין מיתה לעתיד לבא, היינו מיתה צדי שמים, חבל צדי בני אדם תהי' מציאות למיתה, דאל"כ חין יחרוג בשוגג. ורבינו מקשה למה לו לנוס לערי מקלט כי אז לא שייך הטעם כי יחס לנגו, כנראה שחפש רבינו עיקר הטעם של ערי מקלט צדקי להגיל את ההורג בשוגג ולא משום כפרה. וראה מה שכתבתי וזה בספרי משנ"ח ק"ג.

אולם מש"ס מכות י' משמע דההורג בשוגג הוא נצטיל חטא שחטא למפרע, כדכתיב והאלקים חנה ליה. ועי' שם במהרש"א ונתוס' שם ע' נגלעד שכתיב רוחים, ואל"כ קשה למה לן לערי מקלט לעתיד לבא כשיצטל יצר הרע מן העולם, ועי' מתרג' רבינו דלעתיד לבא בני אדם יהיו זדרגת מלאכים שכל חטא קל יחסז להם לחטא כעין המלאכים שנשתלחו ללוט ועל ידי חטא קל יצאו גם לידי רציחה בשוגג.

נדרות שלפנינו זכו לשניהם כאחת. ולולי חין מכוונת רבינו שאינו זוכה לזרע לזרע אחר, חלף נצטיל עיש לו הגלה ומספרו ומשמו חינו זוכה להעמיד זרע בני תורה לזרע דור. ובשציל זה נמנעו הרבה גדולי ישראל אשר לפנינו להוציא לזרע מחידושי תורתם נחייסם כדי שלא ינוכה להם מזרעם. וברור לי שחין מכוונת רבינו על מהנרי ספרים כנזור העכשווי כמוני והדומים לי, כי לא נאמרו דברים הללו חלף כלפי חלו המחזרים שלפניהם אשר חידשו חידושים בתורה, ועל ידי ספריהם ילא שום לתהלה בכל העולם, חבל המחזרים שנימינו חין נספריהם שום גדולות ונפלאות וחין שום חשש שזכו על ידי חינוריהם לשם, חין קפידא צהזכירם את שום על ספריהם.

סימן תתרג"ג

[א] יראת השם וכו'. כלומר, והנכרה ציראת השם היתה מנצלת את הנחירה של האדם שהיא חפסית והוא שרמיחה אחר מפי עליון לא תלא הרעות והטוב, כלומר, חין הנורא נהור על האדם להיות טוב ולא להיות רע, רמז"ס הל' משנה ה"ג.

תתרגג. (א) ב"ר פכ"ו וילקוט ישעיה רמז רצ"ה. (ב) כן הוא בילקוט אבל במדרש : למעם בני נח. (ג) צ"ל : מלאך המות מסייגור

א' (י) חולין ר' ב'. תתרגג. (א) עירובין מ"א ב'.

לזוט ומעשה דגביראל (ד) אין משיבין על הקלקלה בזה הענין כמו שהמלאכים שונגין וצריכין כפרה כן בני אדם לעתיד לבא רק בזה חילוק כי המלאכים כשהוטאין אין להם כפרה כי אין בקרבנות כפרתם ולא בשום דבר אלא מיד גזור ונפרע מהם וגם מן הנשמות כמו מן המלאכים רק לחיים יש להם כפרה או על ידי קרבנות או על ידי ייסורין ולכן לעתיד לבא יביאו כפרות [ג] ועל הקבר כקברו בארץ ואשר אמרו על הצדיקים יחיו דוקא צדיק גמור לצדיק אחר בנזון (ה) ר' יוחנן לרב כהנא כך הנער בן ק' שנה יקולל לא יומת אלא להרחות ממחיצת הצדיקים עד זמן הקצוב ויש אומרים מיתה לא תהיה לעתיד לבא אבל ייסורים יהיו שתריו (ו) אליהו אמר תרי אני כפרת משכבו של ר' חייא הרי טובל שוב צער ולא יתכן לימות המשיח לצדיקים לפיכך ייסורין ואשר אמר על המים של מעיין שיצא מירושלים (זכריה יג א) לחטאת ולנדה הרי קודם גוג ומגוג וקודם שיתקבצו הגלילות ויתחזקו בארץ ועל הידוש בהתחלת ימות המשיח בתיב (מכה ה ה) ורעו את ארץ אשר וגו' בפתחיה (שם שם ד) שבעה רועים קודם שיכלו הרשעים ואז עדיין רשעים בעולם וכתוב (עמוס ט י) כחרב ימותו כל חטאי עמי [ז] ואז נוהגת פרה אדומה :

משנת אברהם

תהי' נזכרת כשיצא מלך המשיח צ"ל אצל לא מקודם. אלא ללא אדם מדוע לא העיר הגאון הנ"ל שאי אפשר לזנות המזבח נלי שוויר כנ"ל צ"ל צ'ל' ש'ל' תמוס' ו'אולי משום שהתוס' ס'ס צ'סוכה לז'לו לומר דקודם שהוקדשו האזנים מותר להניף עליהן צרזל. והמטה למך צ"ל א' מהל' בית המזבח ד'סה ד'גריס אלו אלא שלא הניא ס'נרז זו צ'ס' תמוס' ע"ש.

ואני מסופק אם אי אפשר להחליק את האזנים לזנות על ידי אזנים טובים, שזמנינו נוקעים ומחליקים את האזנים הכי קשים על ידי אזנים טובים, דהא הסיפור הוא רק לזנות המזבח באזנים שגוע בזה צרזל. אלא ד"כ מה קשיא להו להתוס' מתיכן היו נוטלים אזנים לזנות, הלא גם להם הי' ידוע דבר זה שיש אזנים טובות שהם קשין מאד ואפילו את הנזרל מתקעים, עי' תוס' שנת פ"ח ד"ה מה פטיש.

אולם מה שכתב בנזון ליון הנ"ל שהצית המקדש יבנה צ"ל על ידי משיח זקק, הן אמת דכן כתב הרמב"ם ז"ל צפ"א מהל' מלכים ע"ש. אולם צירושלמי מעשר שני, ה"ב איתא: א"ר אחא ז"ת אומרת שנית המקדש עתיד להצנות קודם למלכות בית דוד, דכתיו ודס עגבים תשתה תמר, ועי' במראה הפנים ס. משמע לכאורה דלא כנ"ל. אלא דלא קשיא משום שכבר כתב הרמב"ם ז"ל צפ"א מהל' מלכים הנ"ל שהמלך המשיח עתיד להחזיר מלכות בית דוד ליבנה וכו'. וכן הפירוש צהירושלמי ג"כ כן שהמלך המשיח יבנה בית המקדש מקודם ואח"כ יחזיר את מלכות בית דוד ליושנה.

אלא מה שכתב בנספר הנ"ל משום דכתיו והשמותי את המקדש וגו' נמצא שהמקריב אינו מקריב לשם ניחות, לא זכיתי להצין כלל, הו צגמו' ס' אמריון דהיינו דוקא שהקרין יהי' נקרב לשם הנחת רוח לה' לשם מי שאמר והי' העולם, פירש רש"י נחת רוח לפני הקב"ה שאמר ונעשה רצונו ע"ש. והלא זה שאנו מנפים צ"ע להקריב קרבנות הוא צכדי למלאות רצונו יתצדק, ומה שייך לומר שאין זה בכלל ניחות, ומה שאמרו צגמו' הוא לאפקוי מי שמקריב ואין במחשבתו לשם ה' אצל אנו ישראל עם קרונו מתפללים בכל יום והשג את העבודה לדציר ביתך וכו' וכל מגמתיו להקריב קרבנות לעשות רצון השם יתצדק ויתעלה.

אולם גדול לי על הגאון הנ"ל שיגע ועמל ס'ס צ'טוזה סימן א' לצדק רוח דצרי הכתוב ואלא אריה צריה ניחותא (ויקרא כ, ל"א). אלא הניא דצרי הרמב"ן ז"ל ס'ס צ'קוינו שכתב מנע להיפך מדצרי הגאון הנ"ל, ולפי דצרי הרמב"ן נשמע ממקרא זה שהקללות שצתורת כהנים נאמרו על חרזן בית הראשון, שהשם יתעלה התרה גישראל לסלק מהם מקדשו וקבלת הקרבנות שהיו לרצון לו במקדש הווא — ונקללות צ'נושנה תורה — לא הזכיר ס'ס המקדש וריח ניחותא כאשר הזכיר כמן, שלא היתה האש יורדת ואוכלת הקרבנות צ'נית שני. וראה צהרמב"ן פרשת תצא שהזכיר עוד פעם שהקללות

[ג] ועל הקבר וכו'. אין הלשון מוצן כל לרכו, וכנראה כוונתו שגם לעתיד תהי' קצורה צלרץ אשר תכפר על החטאים כי צכאן רצונו מפרש לפי דעת הסוברים שגם לעתיד תהי' מיתה. וכן מפרש צרקא: כי כימי הען ימי עמי (ישעי' ס"ה, כ"ג), וינתק תרגס: הרי כיומת אילן הייח. וכתב ע"ז הרד"ק שם דאפשר שזיון צה למה שאמרו רבותינו ז"ל ען חיים מהלך תמש מלות שנה ע"ש. הרי דלאחר זמן זה תהי' מיתה, כי אין ימי ען לעולם.

אם יש אפשרות להקריב קרבנות בזמן הזה.

[ד] ואז נוהגת וכו'. הרמב"ם ז"ל צ'סוף פ"ג מהל' פרה כתב: שהפרה העשירית יעשה המלך המשיח מהרה יגלה אח"כ. וראה צתוי"ט פרק ג' דפרה, ונעל תפארת ישראל ס'ס האריך צ'נלוגת התנאים צ'משנה ס'ס דמאי קמ"ל הרי מה דהוה הוה, וכתב: ואי משום ההשג לעתיד צ'נ"ל, ג"כ אין לחוש לנגלוג רשעים דלא יתמו חטאים מן החרץ ורשעים עוד אינם קודם צ'יאת המשיח (מגילה י"ז), וא"כ לנגלוג מאן דבר שמי' אז, עכ"ל. ולצדדי רצונו אין שום קושיא דפרה הדומה תהי' נוהגת קודם שיכלו הרשעים, ולצדדי אנו לדעת דיני פרה לכל פריטה אז.

ובברברי התוס' יו"ט שם פרה ג"ג שהקשה ול"ת ולמאי צ"מ תני מלי דהוי, הגם דקוי"ל מקריבין אע"פ שאין צית, וממילא יש מליחות שנקריב קרבנות צ'זמן הזה כשעכס שמקוב המקדש יהי' צדיקו צ'ע"ה, ונלטרך לעשיית פרה כדי להטטר מוטומאותיו כי כלנו טמאי מתים אצטנו. ושאלה זו סובצת גם על דצרי הרמב"ם הנ"ל צ'הל' פרה סוף פרק ג' מדוע אומר שהפרה העשירית יעשה המלך המשיח דוקא, והלא יש אפשרות שנטטרך לטטרה מקודס. וצריך לומר דגם הרמב"ם ז"ל סוצר כשיטת התוס' צ'סוכה מ"א ד"ה דאשתקד, דאע"פ שמקריבין אע"פ שאין צית הני מילי כשיש מוצח צ'נוי אצל צ'לל מוצח לל, ואי אפשר לצנות מוצח צ'נוי אלו צ'אזנים שצנרצו חלוקות מנשאת ימי צ'רצ'אית, עי' תוס' סוכה מ"ט ד"ה סכל. וממילא אי אפשר להקריב קרבנות עד שזככה למקדש העתיד שאנו מנפים צ'נוי ומשוכלל הוא יגלה ויצא משוים שצ'מטר מקדש ה' כוונת ידך, רש"י סוכה מ"א ד"ה ה' גמי, וצכ"ת.

ובבמה שדלקתו צ'נצרי הרמב"ם שכתב דוקא המלך המשיח יעשה את הפרה העשירית, יש סעד לדצרי הגאון רי"ע ז"ל צ'ספרו צ'נין ליון סימן א' שכתב דאפילו קדושה רצ'וזה קדשה לעתיד ללא אצל ה' אפשר להקריב נושוס דכתיו והשימותי את מקדשיכם ואלא אריה צ'ריה ניחותא, וצ'העדר ריח ניחותא אסור להקריב כדאיתא צ'נצמים מ"ו לשם שס' דצריס הזצח מצח וצ'כללם לשם ריח ולשם ניחותא. לכן אי אפשר להקריב עד צ'יאת מלך המשיח, ע"ש. ושפיר כתב הרמב"ם ז"ל דהפרה

שלום. (ה) עין ישראל יומא ס"י ס"ז. (ה) בבא קמא קרוי ב' (ו) נעלם ממני מקור דברים אלה ואולי צ"ל ריש לקיש אמר הריני כפרת ר' חייא ובניו סוכה כי א.

תהרנה. א"ל תזכרו ראשונות (ישעיה מג יח) [א] המועדות הראשונות שבימי משה אבל פורים אינו בכלל ראשונות שכל הנסים אינם דומות לפורים שהרי במצרים גזרו כל הברכה הילוד היארה תשליכהו הברכה להמות והבת להחיות אבל לפורים (אסתר ג יג) מנער ועד זקן ומן ג' ונשים כל היהודים (א) לכך כל ימי הפורים לא נבטלים. ויש אומרים יום הכפורים זכרה על השגגות ואל תתמה שהרי אף הנשמות לאחר מיתה חוטאים ונענשים (ב) ברוחו של נבות שאמר לו צא מהזבוב. (ש"ב מו לב) ויהי דוד בא עך הראש אשר ישתחוה שם לאלהים ואמרו (ג) רצה להשתחות לע"ז וזה גרם שנתחתן אסא בבית עמרי וברע איובל ויצא מהם מנשה וכל מעשה אחאב (ד) עשה מנשה כ"ב שנים באחאב יעקב היה כ"ב שנים אצל לכן שעשה תרפים, ויהודה גרם שיוסף היה במצרים בין עובדי עבודה זרה כ"ב שנים, ולכך מנשה כ"ב שנים עשה כאחאב איובל הרגה נביאים (ה) וכן מנשה הרג ישעיה יהודה גרם יוסף ולכך משניהם יצאו מלכי בית דוד ולא נגזר על בית אחאב על הנקיבות בלייה אלא על הזכרים ולכך בתענית ירושלמי (ו) מדבית אחאב שעירי הטאת יביאו קורם שיחה מנוח למשיח שנאמר (מיכה ה ה) ורעו את ארץ אשור בהרב ועוד כתיב (ישעיה יא י) והיתה מנוחתו כבוד (שם א כח) ועזיבו ה' יבלו וזו אין רשע בעולם ואין רעה לכל בריה ויברכו הטוב והמטיב ויתנו טובה על כל הטובות שמוציאין בטובה ואין גורעין לעתיד [ב] וכל הקרבנות בטילין שהרי עונות לא יהיו כרתיים (מיכה ז יב) ותשליך במצלות ים כל הטאתם :

משנת אברהם

סימן תהרנה

מועדות ומצות לעתיד לבא.

[א] המועדות הראשונות וכו'. נמדד"ר סוף פרשת פנחס איתא: אצל המועדות האלו אינן בטילין לעולם ולא החדשים וכו'. וגם בישראלמי ומילה ז"ה המצוין נמות"ק איתא: ר' יוחנן אמר הנביאים והכתובים עתידים ליצטל וחמשת ספרי תורה אינן עתידין ליצטל מה טעמא קול גדול ולא יסק. רש"ל אמר אף מגילת אסתר והלכות אינן עתידין ליצטל לאמר כאן קול גדול ולא יסק ולאמר להלן וזכרם לא יסק מורעס, א"כ הן לפי הירושלמי והן לפי המדרש המועדות הכתובות נתורה אינן בטילין לעולם.

והנה נדה כ"ח, נגד שאנן בו כלאים וכו' אצל עושה מנוח תכריכין למת מנוח, אמר רב יוסף זאת לומר מלות בטלות לעתיד לבא. וע"ש בתוס' ד"ה אמר רב יוסף, ועי' בתוס' ע"ז ס"ה ד"ה אצל עושין דגס ר' יוחנן ס"ל מלות בטלות לעתיד לבא, וא"כ גם המועדות בטילין, דהא קיום המועדות בכלל המלות הוא. ובכן אפשר דרבינו מפרש אליבא דמ"ד מלות בטלות לע"ל. אלא דמכל מקום תקשי דאיך יאמר ר' יוחנן בישראלמי מגילה הנ"ל דחמשת ספרי תורה אינן עתידין ליצטל הא הוא סוגר דמלות בטלות לע"ל כנ"ל בתוס' ע"ז. והא דאמרינן בשנת קנ"ח והגיעו שנים אשר תאמר אין לי זהם חפץ אלו ימי המשית שאין זהם לא זכות ולא חובה, אין ראי' שהמלות בטילין, דאפשר דהפירוש הוא משום שיצטל הי"ר הרע מן העולם ומיילא לא תהי' חובה כי בני אדם לא יתעלו וגם לא יהי' זה משום זכות, דאם אין יר הרע בעולם אין זה זכות לאדם שאינו הוטל, אולם מהא דר"י סוגר דמלות בטלות לע"ל ולכן מותר לקבוע נבטלים דכשיעמוד לע"ל לא יהי' איסור כלאים, קשה א"כ מה זה שאומר דה' ספרי תורה אינם בטלים.

אולם צלחת הרש"א, הוצא בה"ן, חולק על פי' התוס' הנ"ל דהכונה של מלות בטלות לעתיד לבא היינו לאחר התקיה אלא הפי' לעתיד לבא היינו בעוד שהוא מת אצל לא לאחר התקיה, והסדרי עהרה הביא ראי' לדעת הרש"א מוסקדין ר"פ הלך דר' יוחנן גופא אומר מניין לתחיית המתים מן התורה שנאמר ונתתם את תרומות ה' לאהרן הכהן וכי אהרן לעולם קיים אלא מלמד שיקום לתקיה וישראל נותנים לו תרומה,

שנמשנה תורה הם על הגלות העכשווי, וסם לא נאמר כלל ולא אריה צריק ניותחכם. נמלאת אומר שכשם שמותר הי' להקריב צניות שני אע"פ שלא ירד אש מן השמים ולא הורה הקללה של ולא אריה צריק. ניותחכם, כך מותר להקריב גם עכשו ואין זה ענין כלל למה שאמרו צנתיים מ"ו, לשם ריה לשם ניותח, דהא לחינו מקריבין לשם ה'.

ובשו"ת חתם סופר סימן רל"ו מתנצר שהגאון רעק"א ז"ל הי' רונה להשתדל אצל שרי ירושלים שיתנו רשות להקריב, אלא שחש מה לעשות להטעה ממומאה ויחסי כהונה ודגני הושן. והסת"ס ז"ל הביא צגס-כפתור ופרה שר"ה מפרזי עלה לירושלים שנת י"ז לאלף השני ואמר להקריב עם קרבנות. וכתוב שם דאין להקש לטומאה משום דטומאה התורה לצבור ע"ש. וכן כל האחרונים המדברים מזה כתבו דיש היתר להקריב משום דטומאה הותרה וכו'. ולא זכיתי לראות שום מקום נוקר לדבר זה שיהא טומאה הותרה לצבור באופן כזה, כלומר, אחרת הוא כשיש מקדש בניו או עכ"פ מנחה בניו, וחובה רמיה להקריב קרבנות אלא שהצבור טמא, אז היתרה התורה להקריב אפילו בטומאה, אצל מניין שיב חיוג לצנות את המנחה צכדי שתחול עלינו חובה להקריב בטומאה.

ומצד הסבדא הי' מקום לומר דזה תליא אס טומאה הותרה או דחוי' נציבור, דאי הותרה א"כ הוי כמו שאין כאן טומאה כלל, ומיילא מחויבים אנו לצנות מנחה — בדאפשר — ואח"כ נקריב קרבנות אפילו בטומאה דהא הותרה ומשום כמו שאנו טהורים גמורים, אצל אס טומאה דחוי', משבצר דרק כשהחובט בניו ואין ענה אחרת מקריבין, אצל לצנות מנחה לכתולה כדי שנקריב בטומאה אין אנו חייבים. והואיל דהרמב"ם ז"ל פסק כרצ שש (יומא ו') דטומאה דחוי' היא נציבור, ונפרט שלפי דברי החת"ס הנ"ל לא נוכל להקריב אפילו כשיהי' לנו מנחה בניו אלא פסקים, ואפילו התוס' מודים שם ד"ה אומר רב תהליפא, דגני פסק אחרין טומאה דחוי' היא נציבור כיון דלאו כל ישראל יתייחד פסקא, א"כ אין חיוג לצנות מנחה צכדי להקריב פסקים בטומאה.

ואין להקשות דא"כ אחלי לא אמרינן שם ציומא דפליגי רב נחמן ורב שש נפנס המנחה בע"פ צונון שצריכים להקריב בטומאה, ולרצ נחמן לדמר הותרה לריבים לתקן את המנחה כדי להקריב את הפסק ולרצ שש דאמר דחוי' אין לתקן את המנחה, דהא צונון צניות המקדש קיים לריבים לתקן את המנחה לדברי הכל צכדי להקריב קרבנות לצבור.

ב'. (ו) כוננו למה שאמרו שם ס"ד: בן ציצית הכסת מן דאבדו בן קוביטין מן דאחאב ובמרדש רבה בראשית פצ"ח: דבית כובשין מן דאחאב ומהו רואים אנחנו כי לא היה בליה על הנקבות.

תהרנה. (ח) בירושלמי מגילה פ"א ה"ה: הנביאים והכתובים כו' אף מגלת אסתר וההלכות אינן עתידין ליבטל, וזהו שיסר הפייטן ביוצר לפרשת זכור: ואם כל המועדים יהיו בטלים ימי הפורים לא נבטלים. (ג) שבת קמ"ט ב'. (ד) סנהדרין ק"ז א'. (ה) שם ק"ג א': דל מינייהו עשרין וחרתי. (ה) יבמות מ"ט

תתרגנו. כתיב (תהלים פט כו) הוא יקראני אבי אתה אלי וצור ישועתי לפי שכתוב במשיה (שם ב ז) ה' אמר אלי בני אתה אבל לא אמר משיה האיך יקרא לכך אמר אבי אתה לפי שכתוב ה' אמר אלי בני אתה וכתוב (דברים לב ז) שאל אביך ויגידך ויאמר לך וכתוב (תהלים ב ז ח) אני היום ילדתיך שאל ממני ואתנה גוים נחלתך לפי שבעולם הזה אלה המצות (א) שאין נביא רשאי לחדש דבר ואמר משיה איך אשאל קשות והנה [א] אני צריך לפרנסה וגם אני צריך לעסוק בצרכי אומר הקב"ה שאל ממני כבן מן האב כי אין דבר מעכב ואתנה גוים נחלתך שיעשו צורךך בדכתיב (ישעיה סא ח ז) ועמדו וזים ורעו צאנכם ואתם כהני ה' תקראו (ב) לא ניתנה תורה אלא לידור המדבר שפנויים היו לעסוק בתורה ולא לאוכלי תרומה הוא יקראני אבי אתה וללמד להועיל ולהגיד שאלותיו הוא ולא אחר כששאל יהושע ונביאים אמר (דברים ז ב) לא בשמים היא אבל במשיה הוא בשמים (שם לב לד) הלא הוא כמדם עמדי חתום כאוצרתי כל הסודות שמחדשים למעלה וצוררים אותם לעתיד לבא לצדיקים גמורים [ב] וכל תיקו וכל ספיקות אליהו ומשיה יספשו (ישעיה מב ד) ולתורתו איים ייחלו (שם נא ד) כי תורה מאתי תצא ומעט מריח אותם סודות וזוים יונקים חכמי החידות בעולם הזה כגמול מחלב שטעם חלב וריח שדים בפיו הוא יקראני אבי ולא משה כי ניתן למשה הדעות כאשר ידבר איש אל רעהו אחותי רעיותי אבל משיה הוא יקראני אבי אתה תגיד לי כל שאלותי אל איש אל רעהו עדיין ספק בידו הוא ולא שלמה לפי שכתוב (ש"ב ז יד) ואני אהיה לו לאב אבל לא יקראני אבי כי לשלמה לעניין החכמה ולמשיה לעניין התורה הוא יקראני אבי אתה מאי רבותיה כמו כן כל ישראל שנאמר הלא מעתה קראת לי אבי אלא שם לפי שכתוב (הושע ב יט) והסודותי את שמות הבעלים מפיה ויקראו אבי לעניין שמירת התורה וגזירות כבן אל מצות אביו אבל [ג] לעניין רגלים (ירמיה ג ד) אלוך נעזרי אתה בכלה שיוצאה לקראת התן לפי שמילתא יתירא היא (ג) במשיה שיריח מי הוא החייב והכמתו המופלאת ויאמרו זה אין לו אב ורב שילמדו חכמה שמא כיון שלא נודע יחוסו ואביו ואמו שמא מלאך הוא ומו אביך והוא מתפלל לאכיו שבשמים ויאמר בתפלתו אלי אתה כדי שירעו ששואב רוח הקדש מן הבורא י"ש כי יתמהו כל העולם עליו ויאמר לא במעשה שדים ולא בכשפים ולא בהשבעות מלאכים אלא כי עליו רוח ה' וכתוב (שם כג ו) וזה שמו אשר יקראו ה' צדקנו והוא לכל השאלות יקרא אבי אתה המלמדני להועיל אלי לפי שכתוב (מזכר ה ד) והקימנו עליו שבעה רועים והוא יאמר הצילני כי אלי אתה (שם שם) ושמונה נסיכי אדם וצור ישועתי להחיות משיה בן אפרים ולהושיע מן גוה ומגוג (ד) (דברים מז ג) כל ימי חיך להביא לימות המשיח למשיחו לכורש (ה) למה קבל למשיח על כורש למה לא קבל לאבות העולם או למלאכים אלא לפי שביום שנכנס נבוכדנצר בימיו היוזקים נולד כורש ואמר למשה אל תעשה כזה שאמרו מי שרוצה ללכת יעל וישראל מתפחדים ללכת מעצמם ועזרא נתבויש לכפש תיור ואתה עתיד לקבצם לעתיד לבא לכך אל תעשה כמו כורש ולמעלה קובלים לכן גילו בלילה או במעשים:

תתרגנו. (א) שבעה רועים ושמונה נסיכי אדם אברחם ויעקב מהם לפי שמצינו באברחם שעשה מלחמה עם ד' מלכים ומצינו יעקב (בראשית מח כב) כחברו ופקשתי ולעתידי כתיב במלחמת (ישעיה כט כב) ויעקב אשר פדה את אברחם וכתוב (שם מא ח) יעקב וגו' זרע אברחם אוהבי ויעקב יצא חוצה לארץ ישראל (ב) אבל יצחק עולה כליל ולא יצא חוץ לארץ וכן לעתיד לבא אברחם ויעקב יצאו ורעו את ארץ נמרוד ואת ארץ אשור שהוא חוצה לארץ אבל יצחק עולה כליל לא יצא עמהם וילין טובה על ישראל כדאמר במסכת שבת (ג) הרי מי ששמר עצמו כארץ סהרה לעתיד לא יצא ממנה שהרי יצחק לא יצא ממנה ולעתיד לא יצא עם האבות לחוצה לארץ: תתרגנו. י"ש צדיק בשמבקשים למות [א] נמליה ידויה ואומרים (תהלים כט א) מזמור לדוד הבו לה' בני אלים (א) אמר ר' חייא בשעת שהצדיקים נפטרין שלש כיתות מלאכים וכו' עד אמר ר' יהודה כ"ר סימון כ"ר יאשיהו הקב"ה כביכול הוא בעצמו אומר שלום (שם קמט ח) יעלזו הסידים בכבוד ירננו על משכבותם ומקלפים לקב"ה שם לכך רוחצין את ידיהם (קהלת ה טו) כל עמת שבא כן ילך (ב) כשנולד רוחצין אותו (ג) וכשמת רוחצין אותו:

משנת אברהם

סימן תתרגנו

אכילה רוחנית לעולם הבא.

[א] אני צריך וכו'. המחמיר הזה הוא אליהו דמ"ד חן בין עוה"ז לימות המשיח אלא שעצור מלכיות נלכד (נרכות ז"ד), אולם הרמז"ס ז"ל סוצר שעוה"ז הוא עולם נלא גופות, כמלחמה נזכרות י"ז העוה"ז חן צו לא אכילה וכו' ופילו הראצ"ד הסולק עליו, מודה שהגויות תהייה חזקות שלא יטרכו לאכילה, כגויות של המלאכים, ומשאלות נראשית משמע שיש צו אכילה כמו צנת צוה"ז" שיש צו מצוה של עונג, ונגמ' אמרין דמעטנו נאכילה וככר כתנתי נספרי זה שיש מתלקים צין ימות המשיח ועולם הנלא, ודברי רבינו נכלון מוסגים על ימות המשיח כמתפלל דגמ' נרכות הל"ל. [ב] וכו' תיקו וכו'. תיקו נטריקון: תנתי יפשוט קושיות וספיקות. עי' נתוס' יו"ט סוף עדיות.

[ג] לענין רגלים וכו'. לא אדע הכוונה של „רגלים“ שכתב רבינו. ולדעתי הוא ט"ס.

ואם איה' דר' יוחנן סוצר דמנות נטלות לע"ל מה שייך לומר שישראל יתנו תרומה הלא נתינת תרומה מנחה היא ונכלה לע"ל, אלא ע"כ דגם ר' יוחנן סוצר דינהגו המנות גס לעתיד. ולפע"ד דתהירושלמי הכ"ל דר' יוחנן סוצר נפירוש דמנות ספרי תורה אינס נטלים לעולם, הוא רח' יותר אלימותך, דמה' דתרומה יש להוית דישראל יתנו תרומה נזורת אינס מנווים ועושים.

ובפנימיות הענין נראה דהתוס' שמפרשים שמנות נטלות לע"ל אליהו דר' יוחנן היינו שכל מנחה תכליתה לעשות פעולה כלל האדם, כגון לינית תכליתה למען תזכרו וגו', תפלין תכליתה למען תהי' תורת ה' צפיד, ולעתיד טובה לנא להתכלית נלוופן יותר נעלה מעשיית המנות, נלוופן יותר רוחני, וממילא המנות נטלות, אולם הממשת ספרי תורה, כלומר התכלית התכוון נזורה לא תינטל לעולמים. ויש זהו להאריך.

[ב] וכו' הקרצנות וכו'. נמדדש נתחומה פרשת אמור, כל הקרצנות נטלין לעתיד לנא חיך מקרצן תודה.

תתרגנו. (א) שבת ק"ד ב'. (ב) מכילתא בשלח מסי ויבט פרשה ב', ולפנינו: לא ניתנה תורה לדרוש אלא לאוכלי המן ושנים להם אוכלי תרומה. (ג) סגודין צ"ג ב'. (ד) נרכות י"ב ב'. (ה) כעין מה מה שאמרו במגילה י"ב: אלא אמר הקב"ה למשיח כר ועל דברי רבנו אורות משיח יעוני מה שאמרו במדרש קהלת: תורה שאדם למד בעוה"ז הבל היא לפני תורתו של עוה"ב. ובילקוט ישעיה

רמו רציו: הקב"ה יושב דורש תורה חדשה שעתיד ליתן עיי משיח, וכן הוא באמתות דר' עקיבא אות ז'. תתרגנו. (א) סוכה ג"ב ב'. (ב) מדרש רבה בראשית סס"ד. (ג) פ"ס ב'. תתרגנו. (א) ילקוט תהלים רמו תתפיז ועיוני כתובות ק"ד א'. (ב) שבת קל"ד ב'. (ג) בשבת קמ"א א': עושין כל צרכי המת ספני ומדיחין ורשיי במקדש קטן ה' ב' שמספירין בה את המתים

יתחמם (ד) [ג] ור' אפי הוה מתני והוה תמן מיתה מה דנפק לא אמר ליה ולא כלום ומאן דיתיב לא א"ל ולא כלום :
 תתירסב. (א) רבי אמי הוה יתיב מתני אמר חד להכריח את לבוש כלאים אמר ליה ר' אמי שלא מאניך ויחייב ליה [א]
 ולא שיחא פטור אותו לבוש אלא היה חושב ר' אמי שמא לא יפשיט המלבוש והניח שיחא שונג ואל יהא
 מזיד ד"א כבוד הכריות גדול או כלאים דרבנן :

תתירסג. חסיד אחד היה רגיל בשחיה ישן או משמש מטתו היה לו חלוק אחד לכך כי אמר שמא ידבק בו שכבת זרע
 וכשהולך לבית הכנסת פן ידבק בחלוק שאני רגיל ללוש ופן ידבק צואה במכנסיים ובמנעלים שמא צואה נדבק

משנת אברהם

ונשיטה וקונצת כתוצות פ"ג צענין מצטלין ת"ת מפני הולאת
 המת, מציל דברי הריטב"א לפרש דברי הירושלמי הג"ל כמו
 שפירש הרמב"ן ז"ל בפה"א, דהירושלמי סובר דגם איסור
 דאורייתא נדחה מפני ת"ת, דלא כמו שמפרש רבינו. ועי' גשגשת
 חר"י סימן נ"ח, שהניח ג"כ דברי הירושלמי ודברי הרא"ש על
 זה בפ"ט דגה.

ומדברי רבינו כפי שהם לפנינו מחולקים לצ' סימנים נראה
 לחין זה ענין אחד, אלא הירושלמי שהניח צנוף סימין
 דלעיל מתפרש והוה תמן מיתה, כלומר שהיה שם צלוחתה
 העיר מת שהיו זריכים לקברו, ומן דנפק לא אמר לי' ולא
 כלום, כי מצטלין ת"ת להולאת המת, ומאן דיתיב לא אמר לי'
 ולא כלום, דמאחר שכבר יצאו כמה אנשים להתעסק בצנורת
 המת, שז חין חיוני על אחרים לצטל מת"ת, ואין זה שום
 ענין לטומאה כי שם לא הי' שום טומאה צניית המדרש. כי
 אלמתי היתה טומאה צניית המדרש לא היו כהנים ראשין להשות
 שם כי שיעת הירושלמי דטומאה דאורייתא אינה נדחית מפני
 ת"ת. וגם צירושלמי זכרות פ"ג, ח' נראה כמו שכתבתי דליתא
 התם לאחר דמינעי חס מותר לו לתליד כהן שיטמא לכבוד
 רבו, והוה שיטמא כהן לכבוד תורה, ר' יוסי הוה יתיב מתני
 ועאל מיתא, מן דנפק לי' לא אמר כלום ויין דיתיע לי' לא
 אמר כלום, עכ"ל. ופירשו המפרשים „לכבוד תורה" כלומר,
 ללמוד תורה, ולפע"ד הפירוש להתעסק בצנורת ת"ת, דהא
 כך מפורש בנמילה ג' כבוד תורה קאמרת, כבוד תורה
 דיתיד חמור, תלמוד תורה דיתיד קל, ע"ש. מדין דכבוד תורה
 חין זה תלמוד תורה אלא התעסקות בצנורתו לכבודו, כעין
 דאמרינן התם חין מועד צפני ת"ת, אהל חין הפירוש שהי'
 המת צניית המדרש, אלא דהשאלה אם מותר לו לכהן לטמא
 את עצמו לכבוד ת"ת לקברו, משום דכבוד תורה חמור והוי
 כמת מזה, ע"ש בנמילה. ועוד מה שייד לומר משום ציטול
 תלמוד תורה, הכי לא אפשר לו לכהן ללאת מצית המדרש
 וללמוד בחור.

ג ראייתו צטט"ק הג"ל בכתובות פ"ג, דמפרש צס הריטב"א,
 דר' יוסי הוה מתני והוה תמן מיתא וכו', כלומר, שהי'
 שם אדם וגוסס צטמוך שעזרת הטומאה כשימות צניית המדרש
 וכו'. ומשמע מדבריו שעיקר החשש הי' משום טומאת אהל
 כשימות, אהל זה צעה עדיין לא מת, וצאופן כזה חין כאן
 איסור דאורייתא דהא רק משום שחששו צכל רגע שימות ואז
 תהי' הטומאה עונרת צניית המדרש, וא"כ חין זה איסור
 דאורייתא ללאת קודם שימות.

והגם דנפיר ת"ג אמרינן לענין אחרוני הא איתחול, מוצאך
 דהכהן מיטמא ועוזר זלאו דלא יחלל צעוד שהגוסס לא
 מת, אולם כבר האררכתי צספרי משנת אצברהס חלק צ' דף ל"ג,
 דרק טומאת מנע יש צגוסס ולא טומאת אהל, ע"ש. וממילא
 אפשר דגם רבינו מפרש את הירושלמי הג"ל דמיירי צגוסס
 ואין כאן איסור דאורייתא לכל הפחות, ועוד אולי שיטת רבינו
 כשימת התוס' זכרות כ' ד"ה שז ואל תעשה, דשאני טומאת
 כהן דקיל שכן לאו שאינו שווה צכל הוה. וראה השמטות צספור
 הספר צדיני טומאת כהן.

שונים, וכן מפרש הפני משה צירושלמי כלאים ט"ח. מה פשטים
 צצרייתת. וכנראה רבינו הול"ח דער זה שאין הפשתן מתקבל
 צנע מהא דאמרינן בצבורות י"ז דתתל שילדה מין עו לחין
 לוקין על צמור משום כלאים דמה פשתן שלא נשתנה חף צמר
 שלא נשתנה, ופשטא דש"ס שם אפשר לפרש דנפשתן לא שייד
 שיהי' שינוי, דכל פשתן גדל מן הקרקע, לכן גם צמר לענין
 כלאים וכן לשאר דברים המנוים שם לא חשבו צמר כשיש צו
 שנוי בתולדה כגון רחל צת עו, אולם רבינו מפרש שלא נשתנה
 צנעו כי צעה שגדל אינו משתנה לצנעים שונים מצעמו אלא
 תמיד הוא לצן מתולדתו, כך צמר לא השיצ צמר כשיש צו
 שנוי מתולדה כגון רחל צת עו, משום דהי אפשר לפרש ולומר
 דצמר צנעו לא יהי' חשבו צמר דהא משכחת צמר צנעו מתולדה.
 ונהל' סוכה פ"ה הל' ד' כתב הרמב"ם ז"ל דסככה צצליני
 פשתן פסולה, משום שצשתנית צורת הפשתן לאחר שקיק וצפן
 את הפשתן וכליו חין ונגדולי קרקע ע"ש וצהשנות. מוצאך
 דדבר המשנה צורתו חסין שהי' לו משעת תולדה חין לו שז
 יתס לזה הדבר שילא ומנו. ואפשר דהרמב"ם ז"ל הול"ח זה
 הפירוש מהא דצבורות י"ז, דפשתן כצשתנה מתולדתו חשבו
 שנוי, ולא היו גדולי קרקע לענין סוכה. והגם דלענין כלאים
 חין חילוק צין פשתן צנעו לשאינו צנעו, משום דהתורה אסרה
 לציטת צגד של כלאים ואי אפשר לצנד שלא יהי' פשתן דק וצפן.
 [ד] ור' אפי וכו'. שייד לסימן שלאחר זה.

סימן תתירס"ב

טומאה דאורייתא אם נדחית מפני תלמוד תורה.

[א] ולא שיהי' וכו'. רבינו מתירן ג' תירושים על שהי' ר'
 חוסי סובר שלא הי' לומר לזה שלצו כלאים :
 ח) מוטב שיהי' שונג ולא יהי' מזיד. צ) דאינו חייב לפשוט
 משום כבוד הצריות. ג) שהי' לצו כלאים דרבנן, והכל מודים
 דכבוד הצריות דוחה איסור דרבנן. עי' זכרות כ' שיטת רש"י
 ותוס'. אולם כל אלו הג' תירושים אינם מישנים דברי הירושלמי
 שם צכלאים שהניח רבינו צסוף סימין דלעיל, דהא טומאת כהן
 דאורייתא, ונדחיי אלו שצאו ללמוד היו יוצאים כדי שלא לשהות
 צאהל המת ולא שייד צזה כלל כבוד הצריות.
ודברי הירושלמי צססוף סימין דלעיל הוצאו צתורת האדם
 להרמב"ן ז"ל ענין ההולאה ומציא ג"כ דברי הירושלמי
 צצרכות פרק תי שמתו : מהו שיטמא כהן לתלמוד תורה, דר'
 יוסה הוה יתיב מתני ועל מיתה ומאן דיתיב לא אמר כלום וכו'.
 ומסיים הרמב"ן ז"ל חה הענין הירושלמי צצירור. ומיהו צנתי
 דילן לא משמע שתדהה טומאה משום ת"ת, אלא חונה לארץ
 וצית הפרס אהל טומאה דאורייתא לא ע"ש. והוא כשיטת
 הפוסקים דרק איסור דרבנן נדחה, והירושלמי חולק על ש"ס
 דילן וסובר שאפילו איסור דאורייתא נדחה מפני ת"ת כדאמר
 שם חין מדקדקון צמת וצכלאים צניית המדרש. אהל רבינו שסובר
 דגם הירושלמי סובר שרק איסור דרבנן נדחה חיד יפרש את
 הירושלמי צססוף סימין דלעיל לענין טומאה צניית המדרש.

תתירסג. (א) נראה כי דריש ארנן רית מסוף המיבה חתוך צפרנים והמה
 הזקודות שכתובות למעלה.
 (ז) ירושלמי כלאים פ"ס ח"א ולפנינו ר' יוסי.
 תתירסב. (א) שם שם.

ואין תפלה נשמעת ובתוב (קהלת ד יז) שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים וקרוב לשמע [K] וסובין לנקות ידיו וכתוב (תהלים כו ז) ארחץ בנקיון כפי ומספרים להתוך צפרניו כדכתיב (שיר ה יד) ממולאים בתרשיש : לתרסר. בכל עת יהיו בגדיך לבנים (קהלת ט ח) כמו (ישעיה כד טז) ובגד בגדים (א) כגדו עשה תשובה והמאיך ילבינו דבר אחר כגדוץ ממש הוי זהיר שלא יהא רבב על בגדיך ושלא יהא שכבת זרע על בגדיך וגם מנובט שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים לא יתכן לשמש מיטתו ובעת ששכבת זרע עליו ללכת לבית הכנסת, צריך אדם לעיין שלא ידבק במגעיו צואה לכך נאמר (שמות ג ח) [K] של געלך מעל רגלך :

לתרסה. מעשה כאחד שהיה משים עור בעין כים במכנסים שלו כנגד ערלתו מפני טיפי מי רגלים שמא יהיו נוטפים על בגדיו ואם יתפלל הרי תפילתו תועבה וכן כשיצא אדם מבית הכנסת יראה מקום שישב עליו שמא יש מנובט עליו ויבא חכירו וישב עליו פתאום או ישב עליו בלילה ויהא מנובט ויעסוק בתורה או יתפלל ונמצא על ידו נעשה לו צריך אדם להיות מבפנים כבחוף שנאמר (תהלים קג א) וכל קרבי את שם קדשו וזי קרבים מברכים אלא כשהוא מברך שלא יתרחק לדבר אחר וכל שכך לדבר עבירה לא יתרחק דבר אחר כקול רם ובמשך הקול (א) כי בקול רם כל הקרובים מתגעגעים ונמשכים אחר הקול :

לתרסו. כשצוקח אדם קנזה בירו לקנח עצמו למטה מן הטנופת והנה [K] ראה בעצמו שלא הוצרך לבית הכנסת והסיר מירו הקינוח לא יגע בספרים ולא ילך לבית הכנסת עד שירחיק ידיו. ויש אדם בלילה אצלו מים בכלי שאם יראה קרי ואינו יכול לשפוך מ' קבים יקח מים וישפשף סביב לערוה כי לא יתכן שילך לבית הכנסת עד שישפשף מקום הבשר שנגע בו שכבת זרע וגם יראה ויעיין במכנסים שלא תהא רושם צואה דבוקה במכנסים (עמוס ד יב) הכוון לקראת אלהיך ישראל שלא תהא עושה צרכיך כשהולכין לבית הכנסת ואם נעשה כך שלא יבול קודם לעשות שלא היה לו נגאי להפנות לא יתכן שילך לבית הכנסת וצריך לנקבו שנאמר (תהלים קג א) ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו ואחר כך יתן מעט מים במכנסים כנגד פי האמה (א) ואם השתי מיושב אין צריך שהרי כבר כלו המים ואם בשבת השתי מים וצריך ללכת לבית הכנסת אל יישפך מן המים על הבגד אלא על פי האמה דוגמת נטילת ידים שאחר כך אדם מקנה ידיו ואם נשפך מ' קבין על האדם בשבת או ביום טוב או טבל (ב) יזהר [ב] שלא יסחט השער להוציא המים. אדם שאין לו מי שישפוך מ' קבין עליו ואין לו כמו כן בלי עשוי שיהיו נשפך עליו בלא ידיו יכנים המים בכלי שלו וישים על דבר גבוה וישפוך עליו וימחר להניח הכלי מידו וישים זרועותיו אצלו קודם שיכלו המים מן הראש כדי שירדו המים על זרועותיו ועל ידיו ולא שזהו בטוב כי ידיו וזרועותיו שמא לא ירד מים עליהם אלא טוב כלום מלא כלום :

לתרסו. אחר היה שואל להבירו בפני רבים למה לא הייתה היום בבית הכנסת אמר לו (ש"א כ כו) ולא דבר שאול מאומה ביום ההוא כי אמר מקרה הוא בלתי טהור הוא כי לא טהור לאחר שהלכו העם אמר לו למה הזכרתה לי זה הפסוק אמר לו אתה יודע כשאני נזקק לאשתי איני מתפלל עד שיהא עלי מ' קבין מים נזרקין ולא היה לך לישראל ביום ראשון ולפני העולם לא יכולתי לומר כי אמרו חכמים (א) אם ואמרו שמשיתה מותרת אין לומר שימשתו ולא היה לך לשאול ולמה אמר בלתי טהור הוא כי לא טהור בלתי טהור הוא דוד כי לא טהור יבול לאכול עמו ולא יתכן לאכול עמו ושישב על השלחן :

משנת אברהם

סימן תתרי"ג

לגמרי המוכן לקיומך שיטריך ליטול ידיו. וכנראה הכוונה שהייר נגע למטה צפי הטנופת אלא שכאשר נקי כמו שה' ומזה ראה צעמו של הוהך לנקיון, אז יטול ידיו.

סחיטת שער בשבת.

[ב] **שלא יסחט וכי'.** אע"ג דלין סחיטה נשער כמו שכתב הרמב"ם ז"ל פ"ט בה"ל שנת מ"מ איסורא איכא, נרית עולם נכדפס סימן תתכ"ז. וכזר צילר מרז ז"ל צלני נור אי"ה סימן קנ"ג דשיטת רש"י היא דלין בסחיטת שער שזס איסור מדרבנן וכן נהדחת שער, דכן כתב רש"י בשנת קכ"ה דהשער קסה ולוינו בולע. ולהרמב"ם ז"ל סחיטת שער אסור מדרבנן וכן הדחת שערותיו אסור מדרבנן. וכן דעת הראש"ד נספר נעלי הנפש שכתב אשה הטונלת בשנת חיך תללל מסחיטת שער, והל דלין טהרין כשרותן אדם את פניו בשנת שלא ירחן את שערות זקנו, משזס דנשערות נקיות חיך כלון שזס כבוט וכיון דמדרך הלדס לרחון את פניו בכל יזס ומסתמל שערותיו ינקיות.

[א] **וסובין לנקות.** כלומר, אותו חסיד ה' לו מן המוכן סובין לנקות את ידיו, וכנראה שרש : ארחץ בנקיון כפי ,,אסוננה" תלשון סובין, וראה לקמן סימן תתרי"ע. ומה שמיים מוחלים נתרשיש, נודלי כוונתו על האמור ידיו גלילי זהב, כלומר, שהידיים אריכים להיות נקיים מכל לכלוך כזהב. וראה לקמן סימן תתרי"ח.

סימן תתרי"ד

[א] **של נעליך וכי'.** ראה מה שכתבתי נאריכות צנימן תנ"ט בה"ל נענין כניסה לנית הכנסת נלי מנעלים, והעליתי דעיקר הקפידל שלא להכניס לואה וטיט למקום קדוש, וכן מני משמע מדברי רבינו נכאן.

סימן תתרי"ו

[א] **ראה צעמו וכי'.** חיך שזס סגרא שטנוגע ננייר נקי

מתגעגעין האט והכא כי ודברים אלה מביא ר"מ בן ישראל בספרו נשמת חיים מאמר ג' פ"א. וכן הבעל הטורים פרשת יתרו : וירא העם וינועו : על כן מתנועעים בשעת לימוד התורה, לפי שהתורה נתנה באימה ברתת ובניע (ויעוין שבת קי"ז א' : מכאן שנתנה התורה במגוד ראש, ויעוין ברשיי"ש), ולעומת כל אלה יעוין בשליה דף רכ"ח כי מתנגד לזה, ויעוין שו"ע או"ח סימן מ"ח במג"א סק"י.
תתרי"ו. (א) ברכות מ' א'. (ב) יעוין שו"ע או"ח סי' ש"ל.
תתרי"ז. (א) ב"מ כ"ג ב'; בפוריא, ויעיין רש"י שם.

תתרי"ד. (א) ריבה קהלת פי' בכל עת יהיו בגדיך לבנים : מן העבירות, ויעוין שבת קנ"ג א' וסנהדרין ל"ז א'.
תתרי"ה. (א) המנהיג סי' מ"ז כתב : ומצאתי במדרש שחייב אדם לנעוץ את עצמו בתפלה ע"ש שנאמר כל עצמותי תאמרנה, וכן כתב החסיד בספר היראה ונעוץ כל גופו לקיים כל עצמותי תאמרנה. והר"ק בפירושו לתהלים ל"ה יוד' : או פירוש עצמותי הודעוץ אברי הגוף בכונת התפלה וההודאה וכאלו הם ישובחי. וכבר זכר המנהג הזה הכוזרי מאמר ב' סי' ע"ט אבל רק לענין לימוד התורה ולא לענין תפלה, וכן מוזכר בזהר פנחס רי"ח ב'; מאי האי דכל עמי דעלמא לא עבדין נעווצא אלא ישראל בלחודיהו דבן לעאן „באורייתא“

תתרכסח. כתיב (ישעיה ג י) אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו (א) בדבר שנאכל לא יגנה :
תתרכטו. (א) רבי חייא צוה לרב לאכול חולין בטהרה ואם אינו יכול כל השנה לאכול בטהרה שיוחר ז' ימים בשנה לאכול חולין
 בטהרה (ב) ופירש רב ניסים ז"ל ז' ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים וגם עוד נוכל לומר כי חייב אדם
 לטהר עצמו בדגל (ויקרא יא יא) ואת נבלתם תשקצו שלא יגעו בהם כדי שיוכלו לעשות קרבנות ולאכול זהו בזמן שבוית המקדש
 קיים וצוה ר' חייא לרב שיאכל בזמן הזה אע"פ שטמאי מתים היו ואין אפר פרה צוה לו להיות ז' ימים בשנה אוכל חולין
 בטהרה :

תתרעו. יבין אדם אצלו מספרים תדיר כדי להתנחך צפורניו כי עסקו ידיו בחלב ודם יחתוך צפורניו ועוד בתבשול של בשר
 ואחר כך בחלב ואם שהט בחמה או עוף או בדק בחמה אם בא לידו דם או חלב מיד לאחר שעוב דם או החלב
 מידו ירחץ ידו שמא יגע בשום מאכל או בכלי וידבק בו ויאכל. יהא רגיל אדם שיהיה לו סוכין בכלי שאם יגע אדם בחלב או
 בדם או בדבר האסור שיעביד בסוכין כל הליכולך כי אין מנקה הידים כמו סוכין שאין בהן קמח (א) כי בשורות הכף המנופת
 נשאר לכך הסוכין מפורין אותו עם המים :

תתרעא. כתיב (שיר ה י) ידיו גלילי זהב ממלאים בתרשיש והתרשיש לכן הוא ומרמה הצפורנים לתרשיש לכך יהא
 המספרים אצלו לאדם כדי להתנחך שחורית צפורנים כי חלב ומנופת נשאר שם ואיך יאכל חלב לכך יהא רגיל
 להתנחך אותם ואדם שידידו מליבלכות בחלב או בדם או בשום דבר איסור יקח עץ דק ויפיר מבין הצפורנים ובין הבשר הכל
 שאם יגע במאכלו לח הרי יסמא המאכל וכן אשה שהגיע זמנה לטבול (א) בחולו של מועד ושכחה שלא התבנה הצפורנים

[N] תסיר בעץ דק הטיט שבין הצפורנים ובין הבשר :
תתרעב. (שם ד א) שערך כעדר העזים מה שער של עזים אינו עשוי להיות רבוקים ונקשרים יחד כמו צמר [N]
 כך שערך בעת טבילה שלא יהו קשורים

תתרעג. מעשה באחד [N] שראה את שהיה צדיק ופניו ירוקות אמר לו למה פניך ירוקות אמר ליה מפני שצפורניי היו
 גדולים וחלב נכנס בהן והייתי כך אוכל דבר חום וגם הייתי מדבר [ב] בין ויכולו כשהיו אומרים הקהל וגם
 בברכת שבת מנין אבות כדברו ובעת יתגדל הייתי מדבר ואם יש לאדם שכיר ישראל או מלמד לבנו או אורח ובנו קמן והבן
 מלובדלך ושמא יש לו מיאוס והוא בוש לומר לו (א) אל יניח אדם לילד לקחת חלב בידו כי הילדים אינם יודעים לרחוץ בטוב
 ידיהם ושמא יאכל בקערה עם הגדולים :

תתרעד. מעשה בחסיד אחד שהיה רגיל לקנות ירק וקטניות שהיה חותך בעצמו מן הערוגה ולא היה מוסר תיקון מאכלו
 ביד גוי ושפחה ולא ביד עצל כי לא היו מתקנים מאכלו בטהרה

תתרעה. מעשה בחסיד אחד שהיה הולך בעצמו לשוק וקונה ירקות וקטניות ואמר לו תבטל מתורתך אומר להם אם תלך
 שפחתי שמא תאכילני דבר טמא שהרי אני רואה שהגויים משימים על הירקות ועל הקטניות חלב ואני הולך
 כדי שלא לקנות אלא מן הטהור שלא הושם עליהם בשר נבילה וטריפה וטמא וכתיב (תהלים יט יב) גם עבדך נזהר כם
 כשהיה לאותו חסיד חלב שאינו מהותך או מהותך שמדלג לפנך ולכאן שבא בו מים או פסולת לא היה אוכל על אותו שולחן
 כי אם היה בסמוך שמא ידלג מן טיפו חלב על המאכל לכך כשהיה אוכל לא היה נתן בידו חלב שניתזו נוצצות על המאכל :
תתרעו. הרב התירה התורה לכל מלאכה ולא לאכילה זהו שנאמר (איוב לב כג) לא מצאנוהו שגיא כח לא דברה תורה כנגד

משנת אברהם

אסור להפסיק בין ויכולו לויכולו.

[א] **שראה** מת וכו'. צפרישה לטור או"ח ס' רס"ח מביא
 ז' נוסחאות : (א) שראה לחסיד אחד צמיתו.
 (ב) שראה לחסיד אחר מותו ולנזקת הא' פי' שראה לחסיד
 נשעת מיתתו. אולם נדפס דפוס ראשון סימן ק"ח : מעשה
 שראה מת לדיק שנפטר פניו ירוקות, משמע שראה את המת
 לאחר שנפטר, ונדפוסים האחרונים הוסיפו : מעשה שראה
 אחד, "נחלוס" מת לדיק שנפטר, וכנראה שני, "נחלוס" הוא
 הוספה מהמעתיקים, וראה צטו"ז סימן רס"ח.

[ב] **בין ויכולו וכו'**. נאו"ח סימן רס"ח, י"ג : אין לדבר
 נשעה שאומרים ויכולו ולא נשעה שאומר הש"ל נרכה

מעין שני. והוא מהטור שם שהביא מס"ת. אולם הנוסח
 אינו כמו שהוצא בטור, אלא : והייתי מדבר בין ויכולו לנרכת
 חנות וקדיש (דפוס ראשון). או יותר נכון כפי הכתוב לפנינו
 בין ויכולו כשהיו אומרים הקהל, והכוונה שה' מדבר לאחר
 תפילת שמו"ע נלחש עד שהקהל אומר עוד פעם ויכולו, וא"כ
 אסור להפסיק אחר התפלה עד שיאמר הקהל ויכולו, וכן
 הנהגה בישראל של להפסיק עד שאומרים ויכולו.

צפורנים בחוה"מ ואפילו לדעת המחמירין אורח סי' תקליב ס"א אבל
 לצורך מצוה הכל מודים שמוחר, רק המרכזי בהלכות גדה מחמיר
 ואומר שגם בחוה"מ תעשה ע"י עכרים, לכן דעתי כי אולי צ"ל
 ביי"ט ועינין ביי"ד סי' קצ"ח ביי"ד סי' כ"א שתעשה ע"י עכורים
 ואם אין עכורים תתקן היטב את הסיס שתחת הצפורין.

תתרעג (א) חסרון הניכר יש כאן.

סימן תתרע"א

[א] **תסיר** גען וכו'. צמח"ק הגיה צו"ט נמקוה נחילו של
 מועד, ואינו נכון, דהא התוס' צמח"ק י"ח ד"ה
 ונגנוסטר, הנילוו נשם הירושלמי דאשה נוטלת שיערה ולפניה
 נחוש"מ ומשם דההו נכלל תכשיטיה, ולדינה חסריין נטילת
 שער דאשה אפילו לאחר שנעה (י"ד ש"ג), וממילא גם נטילת
 לפניהם אסור.

סימן תתרע"ב

[א] **כך** שערך וכו'. היינו דוקא נלשה כשזהה משום שהיא
 מתקפדת שלא תתגנה על נעלה, אצל נעילות גרים
 אין קפידא דקיי"ל שתי שערות או יותר אין חוללין כשהן קשורין
 ואפילו שיערה אחת קשורה דוקא כשמתקפדת, ע"י יו"ד קל"ח
 סעיף ד'ג, וע"י סוכה ו' ותוס' יצמות ע"ח ד"ה רוצו.

סימן תתרע"ג

תתרסח. (א) ר"ל כי לא יבזה את האוכלין וכונת רבנו למה שאמרו ברכות ג' ב'.
 תתרסח. (א) ירושלמי שבת פ"א ה"ג. (ב) יעוין רא"ש סוף ר"ה מ"ש בשם
 אבי העזר ובטור א"ח סי' תר"ב, ובבס"פ משנה הלכות ברכות פ"ז
 ה"ח, ויעוין בערות דבש ת"א דרוש ה' שהעתיק לשון הירושלמי
 בטעות : וא לא אכיל י' ימים.

תתרע. (א) ר"ל בשרטוטי הכף, ובנדפס : כשמת הגוי.
 תתרעא. (א) דברי רבנו צ"ע כי לפי מה שאמרו במרי"ק י"ז א' : מותר ליטול

רצון הבורא ולא כפי הצורך לאדם אלא [א] כפי המנהג ואכילת האדם חלב בכרת והמץ בכרת [ב] ואיך חלב מותר בהנאה והמץ אסור בהנאה אלא לפי שהתיר הבהמה ואיך יתכן לאסור הנאת החלב הרי כששושח הבהמה הרי מצוי החלב והתורה חסה על ממונו של ישראל בדבר שלא יוכלו לפקול ומן הדין היה לאסור החלב אלא כמו שאמרו [ג] לא יעשה אדם סחורה בדברים שמהם יאכלם (א) אלא אם נדרמנו לו ימכרם ואם תפסה מצורתו דגים שמהם ימכרם וכן חלב לפי שמצוי אמר הקב"ה מוטב שאתיר למלאכה כדי שלא יפסלו ומן הדין היה לו לאסור אף בהנאה פן יפסלו בו אלא שתדיר ומצוי ומי שהוא עשיר ויכול להדליק שמן וכות גדול עושה מפני שפעמים העבר והשפחה או בניו ובנותיו הקטנים מוליכים את הנר מלא חלב נימחה ואין נזהרין שלא ישפוך על המאכל ועל הכלים ועל השולחן ושמה הלהם והמאכל יגע בחלב ופתיב (תהלים יש יב) גם עברך נזהר בהם :

משנת אברהם

סימן תתרע"ו

טעם של היתר הנאה בחלב.

דהא דגזריס עמאליס כתב אס סדמנו לו ימכרס ואס תפסס מלודתו דגיס עמאליס ימכרס וכן חלב וכו' ולא כתב ימכרס לכרר, משמע דמותר למכרס לישראל לסחורה, שזע מינה דישאל מותר לו ליקח את הדגים עמאליס סדמנו לו לנייד ישראל וכן החלב לסחורה. והנה בחלב פליגי התוס' והרמב"ם ז"ל אי מותר לסחורה. דהרמב"ם ז"ל כתב צהל' מאכלות אסורות דעו, דכל דבר שאסור באכילה ומותר בהנאה אע"פ שהוא מותר בהנאה אסור לעשות בו סחורה ולכוון מלאכתו דגזריס אסורים הוין מן החלב שהרי נאמר בו יעשה לכל מלאכה וכו'. אולם בתוס' ז"ק פ"ג ד"ה לא יגדל אדם, כתבו צה"ה: ד: וכל חלב מותר למכור היכא דלא קאי לאכילה וכו'. ומזהיר דחלב העומד לאכילה הגם שמוחר בהנאה דכתיב יעשה לכל מלאכה אצל אסור למכרו, והיינו לסחורה. וכן הביא גדרכי משה צמיון קי"ז בשם התוס' הנ"ל, ולפלא שבש"ע לא הביא הרמ"א כלל דגזרי המחנך שהביא היתר סחורה בחלב כדעת הרמב"ם ז"ל. ומה שחילקו בתוס' בין חלב העומד לאכילה לחלב שאינו עומד לאכילה נפשטות כוונתם לחלב שכבר סרוח ואינו עומד לאכילה, או אפשר דכוונתם למאי דאמרינן בחולין קכ"ח, חלב שחטוה צכפרים לריח מחשבה, ופירש"י דצכפרים איין אוכלין חלב אלא צכרכים ע"ש.

[א] כפי המנהג וכו'. ראה מדרש רנה שמות פל"ד: שאין הקנ"ה נל צטרחות עם צריותיו, לא נל על האדם הלל לפי כחו וכו' ודרש לי' נקרא דליונ (ל"ו), שדי לא מנלטהו שגיל כת וגו'. וראה רש"י עה"ת פרשת האזינו עה"ק על גחליו ירחק.

[ב] ואיך חלב וכו'. איין הכוונה דוקא חלב דהא גס דס מותר בהנאה הגם שהאכלו צכרת. והגם דאיין העונש של כרת תלוי באיסור הנאה, דהא צבר בחלב וערלה וכלאי הכרס נלאו ואסורין בהנאה וממא שאכל קודש חייב כרת הגם שאינו איסור הנאה, אלא דרבינו רובה להסגיר זהו הוא אחד מהטעמים שהתירה התורה את הנאת חלב מפני שאי אפשר ה' לעמוד באיסורו מפני שתדיר ומצוי. וראה במו"כ ג, מ"ח שגם הרמב"ם ז"ל כתב: חלב הקרב משביע ומפסיד העכול ומוליד דס קר מדונק, ושריפתו היתה יותר ראויה" מאכילתו. נראה שגם הוא ז"ל סובר דמן הדין ה' לו לאסור אף בהנאה, כדגזרי רבינו.

איסור סחורה בדברים אסורים, דאורייתא או דרבנן.

[ג] לא יעשה וכו'. מדגרי רבינו שהשוה עשיית סחורה דגזריס עמאליס לחלב, כלומר, שבשניהם עשתה התורה יואל מן הכלל, דאסרה לסחור דגזריס עמאליס והתירה בגזמנו לו, משום שאי אפשר לו לאדם לעמוד באיסור זה מפני שמצוי, וכן החלב אסור באכילה ומותר בהנאה, א"כ נראה שישעט רבינו דעשיית סחורה דגזריס עמאליס הוא איסור דאורייתא, דאיין לפרש שכוונתו דאיסור סחורה אינו אלא מדרבנן כנראה לכלורה מחמרו: „כמו שאמרו לא יעשה" וכו' דל"כ מה השתוות יש בין איסור סחורה לחלב, הלא החלב אסור מדאורייתא והתורה אסרתו בעונש סחור מחאה טעם שיהי', או מטעמו של הרמב"ם הנ"ל או מטעם אחר הנעלם מחמתו, דין הוא שיהי' אסור בהנאה, אבל איסור סחורה שאינו אלא מדרבנן לא שייך לומר שיאסרו אפילו כשגזמנו לו דזה הוי איסור הנאה ולא מצניו איסור דרבנן שיהי' אסור בהנאה כגון צבר בחלב דרבנן אינו אסור בהנאה הגם שיעקר איסור צבר בחלב הוא דאורייתא, וכן האריכו צוה הרבה מהמחזרים לנאר אס איסור זה הוא דאורייתא או דרבנן, עי' יו"ד קי"ז עו"ג א' ובתוס' יו"ט פ"ז דצניעות, ובספר בית יעקב מלחזמיר סימן מ"ג, ובגוב"י מהד"ת סימן ס"ג, ובשו"ת רעק"א סימן ע"ד ובשו"ת חות יאיר סימן קמ"ג וחת"ס יו"ד סימן ק"דק"ח, ובשו"ת בית יצחק יו"ד סימן קמ"ג ועוד.

סחורת בחלב.

ומסתימת דגרי רבינו שהשוה הנאת חלב לסחורה דגזריס אסורים בגזמנו לו, נראה דגם חלב מותר לסחורה

מה שקנה לכרי צמתנה. והגם שהג"י נסמך קו"ז נסופו, הניח גם הגהות מיימוני דאסור לקנות דבר איסור ככדי ליתנו צמתנה לכרי, אפשר דהיינו מדרבנן אבל מדאורייתא אין אסור אלא צהרווחה. וצמתת דברי הגהות מיימוני הם מקושי הגנה, והלא משנה מפורשת היא להיפך נשיעית פ"ח משנה ה', ולכונן הוא נותן צמתת חנם. ונאמר ש"ת בית יעקב הקשה מש"ס ע"ז ס"ג, ונתינת זה לזה מתנה של חנם, הרי צמתתה אינה בכלל סחורה. ולפע"ד יותר מפורש נמשנה הנ"ל שהצמתי אם לא שאלמר דאחי נשיעית דהוי הפקר, ולא חצונ צמתתה כלל, דהא אין להם להנצלים אם צמלות על הפירות של נשיעית. והנה צמורות נ"ז צמשה לענין חצונה צונל, חכמים אומרים המתנה כוכר. ונ"י שם מרבינן מקרא לתורה, משמע דנעלמא צלא קרא אין המתנה כוכר, ואפילו נחוק דמהכא ילפינן לכל התורה כולה, היינו דוקא צמתתה הוי מוכר אצל לא סחורה, ונפרט למה שזדדתי דהאיסור אינו להרווחה.

ובן מה שמתפק צמ"ה, הוצא גד"מ יו"ד ריש ס' קו"ז, אם מותר להלות צרינית על דבר איסור ע"ש, אפשר דתלוי צמקירה הנ"ל, ומה שמריות אינו מרויח מן הדברים אסורים אלא מן הריבית שהלוה מועותיו, אולם ישנו בכלל מסחר, דלמלא הדברים האסורים לא ה' מלוה, ממיילא גם הדברים האסורים הם הלך ומהשאה ומתן אע"פ שאינו מרויח צמם אלא צמעותיו.

ואם כנים הדברים שלא נאמר מדאורייתא סחורה צמדים אסורים אלא להרווחה גרידא, ומסולקת הקושיא שהקשה צנו"י על מה שתרין המשנה למלך צמה דאמר צמורות ו' דאפשר דהלצ (חי"ת קמולה) אסור והא דשלת ישו אני הוה עשרה חריני חלב לשר האלף היינו לסחורה, וקשה הא אסור לעשות סחורה צמדים האסור. ותרין המשנה למלך דאפשר דישי היה מוגדל עוים לשחיטה, וההלצ הוי למדמה לו. והקשה הצנו"י אצל חיך ה' מותר לשר האלף לקבל את החריני חלב לסחורה. ולהנ"ל אפשר משום דישי שלא לו לשר האלף צמתנה, ושר האלף קבלס ג"כ שיתנס צמתנה לכרים דהגם דהוי בכלל סחורה אצל אין זה הרווחה כנ"ל. וכן כתב הצנו"י שם אלא שלא צמך החילוק שצן הרווחה לסחורה. ומתוס' סוכה ל"ג ד"ה וליחצ ל', שכתבו: ואפשר הקונה מתצירו כדי „להרויח ולמכור ציוקר" היינו מני סחורה ע"ש, משמע דלא נסתפקו צמ"ס אלא כשיש הרווחה דוקא. ויש לומר עוד דשר האלף קבל את החריני חלב מאת ישו אני הוה להחליף עם הנכרים צמד חפצים אחרים. וצכלל יש ספק אם חליפין הוי סחורה, למשל הקונה צמדים אסורים ומחליפם עם הנכרי על הצמאה ומוכר את הצמאה ציוקר, הלא אינו מרויח צמדים אסורים אלא צמאה צמנה צוקר.

ובזה יונה ג"כ מה שראיתי ומקשים צמם הגאון ר' צעריש חתן הפנ"י ז"ל ממה דאמרין צנ"ק י' אלא טעמא דהמת ית' לו הא לאו הכי הו"א דנעלה דמזיק הוה, השתא אזי צית ל' כמה ערפות יהיז ל' דאמר מר ישיז אפילו סונין דילי' מינעי'. ומה קושיא הא צעיקן קרא דאי לאו הכי מצי ניזק למימר לא צעינא נבלות וטרפות צתורת תשלומין משום דאין רצוני לעשות סחורה צמלות, משא"כ סונין. ולהנ"ל לא קשה כלל דאין כלן איסור של סחורה, דהא אין הניזק מקבל הנבלות לשם הרווחה, אלא צתורת פרעון וזה לא אסרה תורה.

ובעצם הקושיא של התו"ט נשיעית מהא דצמורות ו' שכתעט כל האחרונים מתאמינים להציח רא'י מה דסחורה צמדים אסורים אינו אסור מן התורה דאל"כ מה מתרין ודילמא לסחורה, כשאני לעמוי הנני אומר אדרבה מכאן רא'י דהאיסור סחורה הוא מן התורה, והכי פירושא של הגמ', ודילמא לסחורה, כלומר, מכאן נשמע רק היתר סחורה צמל, דהתורה הוציאה חלב (חי"ת קמולה) מן איסור סחורה, כשם

דיש איסור סחורה צמדים מן החי דהא כתוב מפורש דרק צמלצן אין איסור ולא הזכיר לא דם ולא חזר מן החי, לדידי' לא קשה מצמלה כמו שהקשה הצנו"י, צצמלה צע"כ מיירי קרא צמדונו לו כנ"ל.

סחורה ברם, היקש למחצת.

גם ראיתי שם צנו"י שכתב צמם הפרי תחר שמותר לסחור צמם שאם מועיל היקש לדם לר' אצוה להתיר את הדם צהנאה אחתי לא יועיל להתירו לסחורה, כוונתו דאין היקש למחצת ע"ש. ולא זכיתי צעניי להצינ את דברי הגאונים ז"ל, מה שיך לומר צזה אין היקש למחצת, הלא צע"כ לא הוקש דם למים לכל העינים, דהא מים מותר לשתות והם צכרת, וצע"כ לא צא היקש זה אלא לדבר אחר, והיינו להתירו צהנאה, הצל אין זה אומר שמותר לסחורה, דהא כל הדברים המתרים צהנאה ואסורים צאכילה יש עליהם איסור סחורה. ועי' צתום' יצמות פ"ו ד"ה אף מועה, שכתבו: הצל היסור זרות לא ילפינן לרבנן אע"ג דאין היקש למחצה, כיין דלא מצי לקושי צמרי לאסור אף ללוים כמו תרומה וכו'. ומאיר צפירוש דצאופן כזה לא אמרינן אין היקש למחצה, ועי' צתום' צ"מ קי"ד ד"ה ואיך ההוא, שהאריכו צעיקן היקש לדבר אחד צלצד. ויש לפלפל מדברי התום' זצמם ס"ט ד"ה וכי צחיוו תורה, שמשמע קלצ להיפך, ויש ליישב ואכ"ת.

וישיטת הרמז"ס היא צורה דגם דס אסור לסחורה דהא כללא כייל ולא הוציאה מן הכלל הלה החלב צלצד. וכדי שלא תקשה על הרמז"ס הא מפורש צפסקים דהיתקוש למים, ה' כ"ל כפי הנ"ל, דצמתת יש להקשות אחתי לא חתרו צפסקים כ"צ על הקושיא והרי דס וכו', הא דאמרין צכריות ד' מינעי ל' להקיש דחתי כל חלב וכל דס לא תאכלו וכו', הרי דהתורה כתבה היקש גמור להקיש דס להלצ ומיילא מני מה חלב מותר צהנאה כך דס מותר צהנאה דהא אין היקש למחצה, גם תקשי מה דפריך התם צכריות והלא לרבנן הקושיא למאי אשתא, אחתי לא משני דלייטריך להיתר סחורה. אלא דמה הוציא הרמז"ס ז"ל דרק חלב דכתב צ' מפורש יעשה לכל מלאכה מותר לסחורה אצל דס אסור לסחורה, ואי הוי אמרינן דהיתר הנאה הוא מהקושיא דס לחלב הוה לן להתיר גם דס לסחורה, דאין היקש למחצה, אצל כשהיתר הנאה נלמד מדיתקש למים, אין אנו למדין מזה אלא היתר הנאה, דאי אפשר לומר דהיקש גמור לכל דבריו הוא דהא מים מותרים ודס אסור צאכילה כנ"ל.

סחורה בדברים האסורים שלא להרויח.

וברין איסור סחורה צמדים אסורים הראויים לאכילה, יש לתקור מה הוא מהות האיסור אם האיסור לסחור צמם כדי להרויח, כלומר, שאדם מתור אחריהם לקנותם ככדי שירויח ויתפרנס מזה, וצודאי אפילו הוציל השער ומכר צהפסד ג"כ עבר על איסור זה כי סוף כל סוף נשא ונתן ככדי להרויח, אצל היכי שקונה צמדים אסורים ויודע מראש שלא ירויח מזה כלל אין כלן איסור, וה"כ דהאיסור הוא איסור גנבא, כלומר, האיסור חל על הסותר שלא ישא ויתן צמם, או שמת אף נפ"מ אם נושא ונתן על מנת להרויח או לא, משום שהאיסור הוא שלא לסחור צמה ויותר דומה לאיסור חפלא, שמונת איסור על חפצ זה לכל יאח צמסחר. ונפ"מ אם נצבע שלא יסחור צמדים אסורים שלא להרויח אם חלה השצועה או חצונ מושצע ועומד מהר סיני, וצפסשות ג"כ נפ"מ אם קונה ככדי ליתן צמתנה לכרי, דאין זה צכלל הרווחה, דהגם דמטי הנאה ליד' דנדלוי אינו נותן מתנה לכרי אלא משום דצמיד ל' יניחא (עי' תום' פסקים כ"צ ועי' צ"מ ט"ז), אצל אין זה צכלל הרווחה, אולם צכלל משא ומתן צודאי שהוא, ומה ל' אם קונה מזה ומוכר לאחר מצני להרויח או שנתן

שעת הכושר אין זה שמו העכשוי שמו העלמיי, כי קודם שנטרפה צהמה לא היתה לה שם טריפה אלא צהמה שמה ולאחר שנטרפה נתוסף לה שם צהמה טרפה, ואם הי' שוחטה טרם שנטרפה לא היתה נקראת טרפה כלל, אבל נבלה הוא פועל יוצא מאיסור שאינו זנות, כלומר נבלה משמעו שאינו זנות וזה השם הוא שם איסור ועם שהי' זה תמידי אלא עד שלא נתגלה לא הי' איסור זה עוד איסור מוחלט כי אפשר הי' לשוחטה אבל כשנתגלה נעשה איסור זה איסור מוחלט, נמשאת אומר, דהאיסור של סחורה נזברים אסורים אינו אלא נאיסור ועם ולא נאיסור שאין שם האיסור שלו איסור ועם.

ורפי הגז שחקרנו למעלה שהאיסור סחורה נזברים אסורים היינו המשא ומתן של הרווחה גרידא, יונן שפיר מדוע מותר לדעת הרמז"ם לסקור נחלב של נבלה וטרפה, דאינו דומה לנבלה גרידא שהדבר שהאדם עושה בה מסחר הוא נבלה, כלומר, שמה נבלה, והאיסור ועם הוא והתורה אסרה לישא וליתן צוה כי הוא מריות נבלה אבל חלב נבלה, הלך אין שם העגם של החלב הזה נבלה, אלא חלב שמו, ואיסור נבלה הוא הנוסף לו, כמאמרם יצא איסור נבלה ויחול על איסור חלב, ואין הוא מריות נבלה אלא נבלה, שהתורה התירה לסקור בו, ואין הקונה אלא הסוחר משלם נשכיל שהוא חלב נבלה אלא נשכיל שהוא חלב, אבל נבלה אחרת הוא משלם נשכיל הדבר שהוא קונה, ושם העגם של הדבר, נבלה והסוחר מריות נבלה וזה הוא שאסרתו התורה, וכל זה שפיר אס אמרינן דהאיסור הוא משום הרווחה כנ"ל אבל אס נאמר שאין האיסור משום הרווחה אלא משום דאיסורא רביע עלה דחפצא אין שום סכנה לחלק ציון נבלה לחלב נבלה. ועוד דנבלה שיך לומר שהסוחר מריות צוה שהיא נבלה, דכל נבלה נמכרת צולו מנשר כשר, כך שהסוחר הקונה את הנבלה וימכרנה לנכרי יקנה אותה צולו, ולהנכרי אין נפי"מ אס היא נבלה או לא וישלם לו צעד הנבלה כמו שהי' משלם לו צעד הכשרה הי' אבל נבלה אין הסוחר משלם צולו צעד חלב נבלה מאשר הי' לו לשלם צעד חלב של כשרה כי אינו ראוי לאכילה ישראל אלא או למלאכה או למכירה לנכרי. והיינו דוקא אס האיסור סחורה נזברים אסורים היינו לשם הרווחה.

ורפי הסנהא הג"ל שלא אסרה תורה סחורה נזברים אסורים אלא נזברים שהאיסור שלהם הוא שום העלמיי, משולקת קוביית הנוצי"י הג"ל שהקשה א"כ מה דמי נזכרות ו' ודילמא לסחורה, הא השתא קיימינן דחלב אסור א"כ איך מותר לסחורה דשאני חלב דאיסורו משום אצר מן החי, דאין שם העגם של הדבר אצר מן החי אלא חלב שמו, ונדבר שאין שמו העלמיי דבר איסור לא אסרה התורה לסחורה.

ובשם הגאון הקדוש זצ"ל מאקטאוואל שמתהי להביא רה"ר דאיסור סחורה הוא דאורייתא, מדהקשו התוס' בשצעות כ"ד לדעת הריצ"א שיש איסור שאינו זנות לנ"ד צהמה נחיייה לאו לאיברים עומדת, א"כ איך חל איסור אצר מן החי על איסור שאינו זנות, ולא הקשו איך חל איסור נבלה על איסור שאינו זנות. אלא דנאמת יש נבלה איסור סחורה ונצהמה נחיייה הגם שיש עליה איסור שאינו זנות אין כלן איסור סחורה, לכן לא שייך להקשות איך חל איסור נבלה על איסור שאינו זנות, דאיסור נבלה הי' איסור מוסקי, דהא נתוקף על החתיכה איסור סחורה, אבל אצר מן החי על איסור שאינו זנות אינו איסור מוסקי משום דאין נאצר מן החי איסור סחורה דהוקש לים שהוקש למים כשיש הנוצי"י הג"ל. ובכל אופן שמעינן דאיסור סחורה נבלה הוא איסור דאורייתא, ודפח"מ. אולם לפי מה שבידדתי לעיל דאיסור סחורה היינו דוקא להרווחה, והוא איסור נגרף ולא שהאיסור רביע דחפצא, אי אפשר לומר דאיסור סחורה נבלה הי' איסור מוסקי דאיסור שאינו זנות, דאיסור מוסקי לא הי' אלא נאיסור חפצא. ועי' בפסר נרוך טעם שער הכולל דין 3, דאיסור נגרף

שהחירה את החלב (חיי"ת נזירי) לעשות בו כל מלאכה אצל היתר אכילה אכתי לא שמענו, ועל זה משני דאין סנהא דישי אצי דוד שלא את החריצי חלב אל שר האלף לסחורה, נזואי לא ימכור מידי דאכילה לשונאיו נמלחמה, אלא ע"כ דשלה לו לשר האלף לאכילה, ומיילא נשמע מחלון היתר אכילה ולא היתר סחורה נבלה, ומכלן מסתייע דהאיסור סחורה הוא דאורייתא, וזה פשוט ולא ידעתי למה לא פירשו כל המפרשים את הפירוש צנו"ן נזורות כנ"ל, דהא כך נשמע שם צנו"ן דמתחלה רצו ללמוד מדאסרה תורה נצר נחלב ש"מ חלב לחורף שריא, ודמי' דילמא נצר נחלב אסור נהנה ויחלב נכד אסור נאכילה ומותר נהנה, וכשהנצינו מקרא דדי חלב ללחמך, דלמא לסחורה כלומר, היתר זה לא נא אלא להתיר סחורה ולסוף הניא וקרא דעשרת חריצי החלב דשם אי אפשר דנא להתיר סחורה ללא מסתבר ששר האלף ימכור לשונאיו מידי דאכילה צמן שהוא רוצה לכמות.

סחורה בחלב נבלה, וסחורה במריפות.

ויש להעיר מדברי הרמז"ם הנ"ל שכתב דחלב מותר לסחורה משום דכתיב היתר מפורש בקרא, יעשה לכל מלאכה, והנה צתורה כתיב: חלב נבלה וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה ואכל לא תאכלוהו, ואמרתי נגמרא דצוה התורה מלמנו יצא איסור נבלה ויחול על איסור חלב, ויצא איסור טריפה ויחול על איסור חלב, היינו דחלב נבלה או טריפה האוכלו חייב שתיס משום חלב ומשום נבלה (זכחים ע', כריתות ד'), ולכל זאת מותר לכל מלאכה. ולפי דברי הרמז"ם ז"ל מותר לעשות בו סחורה, וקשה אמאי מותר לעשות בו סחורה, תינה איסור חלב שהותר לסחור בו, אבל איסור נבלה או טרפה אשר על החלב זה מדוע יהי' מותר לסחור בו, הא אסור לסחור נבלה וטרפה, ואטו משום שיש בו ג"כ איסור חלב הותר יותר, נשלמא להפוסקים דאיסור סחורה נזברים אסורים אינו אלא מדרבנן שפיר, אבל למ"ד דהוא איסור דאורייתא קשה.

ויש להסניור נהקדם דברי החות יאיר נשזונה סימן קמ"ב, דדרשת הש"ס יהיה לאסור סחורה נזברים אסורים כתיב רק נשרינס ונעומאים וחי אפשר ללמוד מהם נבלות וערפות, דמה לשרינס ולעומאים שלא הי' להם שעת הכושר, אבל נבלות וטרפות הי' להם שעת הכושר. ורעק"א ז"ל כתב דנבלה לא היתה לה שעת הכושר משום דגם נחיים היו איסור שאינו זנות ולגבי הך איסור לא הי' לו שעת הכושר ואסור דאורייתא, אבל נטרפות יש לומר דהיו לי' שעת הכושר קודם שנטרפה. וכן פסק רעק"א ז"ל שם דאיסור סחורה נבלות היו איסור תורה ואיסור סחורה נטרפות אינו אלא מדרבנן. ויש לבאר סנהא זו של הגאון רעק"א ז"ל דמה שייך לומר דלא הי' לנבלה שעת הכושר משום איסור שאינו זנות, הלא אינו דמיס לענין איסור סחורה, ואין איסור זה נוהג נצהמה נחיייה הגם שיש עליה איסור שאינו זנות, ואלא דתאמר שלענין איסור סחורה מחזיקין מאיסור שאינו זנות לאיסור נבלה אמאי לא נאמר ג"כ כזה לענין טרפה, וקודם שנטרפה כבר הי' עלי' איסור שאינו זנות, ונפרט לדעת הסוגרים דמחזיקין איסור שאינו זנות לאיסור טריפה עי' שם שמעתתא הי' ט'.

אל"א דהסנהא הדבר הוא שהתורה אסרה לעשות מסחר נזבר שהוא אסור נעגם כגון שרינס, טמאים ונבלות, כלומר, דהאיסור הוא שם העגם של הדבר, דגם נבלה מתי שהיתה מתנגלת היתה נבלה, וזה שם העגם שלה, והרמז לזה שלא מזינו צתורה נצר נבלה, אלא נבלה הוא השם העגם, אולם נטרפה מזינו נצר נשדה טריפה, כלומר, שם העגם הוא נצר וטרפה הוא שם התאר של אותו נצר. וזה הוא החילוק צנן הי' לו שעת הכושר ללא הי' לו שעת הכושר, דנבר שלא הי' לו שעת הכושר השם שעליו הוא שם העגם אבל דבר שהי' לו

תתרגעו. מעשה באחד שהיה קצב והיו לו קנים הרבה כשהיה מוציא הריאה לחוץ היה מכניס קנה בקצת בקנה הריאה ומנפת והיו לו קנים הרבה קטנים וגדולים כפי קנה הריאה אמרו לו למה אמר להם מפני שפעמים פי הריאה מלוכלך בדם ושמן יכנס הריאה בחוץ כגורנו והדם יכנס בפיו לפיכך מכניס הקנה של עץ בקני הריאה ולא קני הריאה בסיו וכתוב (יחזקאל ד יד) לא בא בשר פיגול לא אכלתי לא נאמר אלא [א] לא בא בפי :
תתרגעו. ראה כמה היתה מצוה על אוהביה חביבה שהרי שחט ובירך חבירו על כיסוי הדם (א) וחיבו רבן שמעון בן גמליאל עשרה זהובים [א] ולא אמר אתן לו עוף לשחוט ויברך על השחיטה ועל כיסוי הדם כי לא הפסדתי לך בלום אעפ"כ נתן לו עשרה זהובים אע"פ שהלכה כמאן דאמר שאמרו שאין צריך כל הדם לכמות וכסה הכל :

משנת אברהם

טעם מר, ועי' ש"ד שם אות ד' דאין מותר לטעום דבר ליסור ע"ש. וראיתי באחרונים שכתבו והמחנך דקדק בלשונם לומר וטעמו בלשונם, כלומר מוציא את לשונם מתוך פיו וטעום, ולא ככל טעמיה שטעם נתוך פיו. ודברי רבינו שכתב דיש לחוש למה שכתבו לא זל "צפי" משמע נ"כ דעיקר הקפידא שלא יכנס האיסור לתוך פיו, אצל כשטעם רק בלשונם, ורוחץ את לשונו טרם שמכניסו שוב לתוך פיו אין קפידא.

סימן תתרג"ח

החומות מחבירו דם שצריך כיסוי ושופכו לים אם

חייב לשרם עשרה זהובים

[א] ורא' אמר וכו'. התוס' בחולין פ"ז ד"ה וחיבו ר"ג, הקשו קושיא זו ח"ל: ולא היה יכול לפטור עלמנו צמה שהי' נותן לו עוף אחר לשחוט, דזאת מצוה אחרת היא, ומצוה ראשונה הלכה לה והיו מעוות לא יוכל לתקן, עכ"ל. אולם מדברי רבינו משמע שזאת היא זה שנתן עשרה זהובים יכול לפטור עלמנו אם הי' נותן לו עוף אחר לשחוט ולכסות, אלא שלא רצה לעשות כן ונחר ציומר בנתינת עשרה זהובים מלימתו לו עוף אחר לשחוט ולכסות, כי רצה לשחוט ולכסות בעלמו את העוף האחר, אם ישחטו. אצל לפי דברי רבינו אין זה מעוות שלא יוכל לתקן. וזו היא שיטת ר"ת בתוס' ז"ק ז"א ד"ה וחיבו ר"ג, צמעה צמד שקראו ז"ל לקרות צתורה וצ' אחר וקדם וקראו ושלל לר"ת ואמר לו שיתן לו תרנגולת לשחוט תחת איתן שתי הצרכות. ועל קושית הר"י שם בתוס' דאם כן למה חיבו ר"ג עשרה זהובים צוה שקדם וכסה ולמה לא חיבו ר"ג ליתן לו עוף אחר לכסות, צודאי יתרו ר"ת דצמחת הי' יכול לעשות כזאת אלא שהמצוה היתה תצוה עליו, כתיבולו של רבינו. ועתה נחוי אכן צמה פליגי התוס' ורבינו וכן הר"ת והר"י בתוס' ואם יש נפקא מינה לדינא.

והנה בספר התוס' דהיו מעוות שלא יוכל לתקן יש להניח, הלא אין זה דומה למי שאינו מניח תפילין ציוס הראשון שצנת שאינו יכול לתקן צמה שיניח ציוס ז', כי הלא חייב להניח תפילין ציוס א' וכבר עבר היום ומה שניח ציוס ז' הלא חייב להניח גם צלי יום הראשון שעבר. אצל נכיסוי אין כאן חיוב לשחוט ולכסות את העוף השני, ואם לא נכדי שיקיים מצות כיסוי שספר בעוף הראשון לא הי' שוחט את העוף הב', ואחרי הוי מעוות שלא יוכל לתקן. ונע"כ צריך לומר דבצנת התוס' היא שהעשרה זהובים הוא על מה שניטל מה שהי' חייב לקיים, ומיד כששחט את העוף הראשון ומצירו כיסה הרי ניטל את השוחט מלקיים מה שחייב, ונעדי ציטול מצוה זו עליו לשלם עשרה זהובים, ואפילו ישחוט אותו שוחט אחר כך מצוה עופות ויכסה, לא יקיים צוה מה שהי' חייב שחיטת העוף הא', אלא יקיים מה שעליו לקיים בהעופות האחרונים, ואין קיום המצוה באחרונים מועיל לתקן מה שניטל

האיסור הפלא אין זה איסור מוסף. ואפילו נאמר לאיסור סתורה הינו דוקא להרווחה כד השני דלעיל, מכל מקום הלא איסור סתורה ילפינן מדכתיב יהיו, וזה הי' רק איסור עשה כמו שכתב המהרש"א בפסחים כ"ג ד"ה ולחוקי, ואיסור עשה צודקי דלא הי' אלא איסור נצרה דהעשה משתייכת לנצרה בלבה.

דבר שהיתרו מפורש בתורה אין ביד חכמים לאסרו. ולדברי הטורי זהב הנ"ל צורה דעה סימן קי"ז סעיף א', הוצא צריש דברי, שכתב דמה שהתירה התורה

צפירוש אין ביד חכמים לאסרו, הנאתי ראייה ממה לאמרינן בחולין י"א, דהי' לה תימא הכי לר"מ דחייס למיעוטא הי"כ דלא אכיל גשר וכו'. ודקדקתי אחרי לא אמר לר"מ דחייס למיעוטא הי"כ דאסור למיכל גשר, כלומר, אסור לאכול גשר לכל ישראל. אלא דנתוס' שם דף י"ג ד"ה פסח וקדשים, כתבו, ונצבר תהום לה פריך משום דנראה דמדאורייתא לא חייס ר"מ למיעוטא אלא ונדרנן ולהכי פריך הכי נמי שמתמיר שלא לאכול גשר כלל ואפילו מתמיר גשאר גשר פסח וקדשים אין יכול להתמיר ע"ש. כלומר, גשר תהום היתרו מפורש נקרא כי תהום נפסד וגו', לכן הי' אפשר להם לרצנן לאסור, אלא שמתר לו ליחיד להתמיר על עמנו ולקדש עמנו צמותר לו, לכן צדקדוק אמרו: הי"כ דלא אכיל גשר, כלומר, רק לעמנו החמיר ולא לאחרים, ואינו דומה לשאר איסורי רצנן שאסור לכל אחד מישראל. ומה שהקשו עליו מהא דשביעית שאין עושין סתורה צנעילות והלא צתורה מפורש היתרו או מכור לנכרי, נראה דאין זה בכלל מפורש היתרו צתורה, דלולא מה שפירשו לנו חכמים הי' אפשר לפרש לגר אשר צשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי, כלומר, שהגר יאכלנה או הוא ימכרנה לישראל, אלא שצנתינו פירשו לנו להקדים נתינה לגר למכירה לנכרי.

ועוד רא' לספר הט"ז הנ"ל מהא דכתבו התוס' בחולין ה' ד"ה על פי הדבור, וא"ת למאי דס"ד דלא הי' ע"פ הדבור תקשי דהא אמר רב גשר שנתעלם מן העין אסור וכו', ומאי קושיא, הא גשר שנתעלם מן העין אינו אסור אלא מדרבנן, וצודאי לא נאסר קודם ימי רב, ומה קושיא על אליהו. אלא ע"כ דהכי פירשו, אם הכתוב אומר שאליהו אכל גשר שנתעלם מן העין הרי היתרו מפורש נקרא ולא הי' כח ציד חכמים לאסרו, אלא ע"כ דאליהו לא אכל גשר שנתעלם מן העין, וזה תינה אם אמרינן דאכל ע"פ הדבור, כלומר, דידע ע"פ הדבור שזה גשר כשר, אצל למאי דס"ד דלא הי' ע"פ הדיבור היך אכל אליהו, ותירגו דלענין גשר שנתעלם מן העין הי' אליהו סימן ע"פ הדיבור אצל לא סברו דגם על שקיטת אחאב אכל ע"פ הדיבור עד דמסיק דגם לענין זה סמך ע"פ הדיבור.

סימן תתרג"ז

אסור לטעום דבר אסור בפיו.

[א] לא זל וכו'. ציו"ד סימן מ"א לענין טעימת הכדד לדעת אם יש צה טעם מר כתוב: וטעמו בלשונם אם יטעום

לשרינה, הלל אפשר לשאת. הלל גדולי שמונה זו אינה מוטלת חלה על הנעלים וזה ההער שקדם והרנו לא קיים שום מנהג כלל, דמה שייך לומר דעניד מנהג נזמן שאין המנהג מוטלת עליו כלל, חלה דמנע את הנעלים מלקיים מנהג. וכן עץ הנוטה לרה"ר העשוי להזיק, גדולי שרק הנעלים מקיימים את המנהג נקנייתו, ודמי למצות מעקה, חלה זה שקדם וקצו מה מנהג קיים הלל חין עליו מוטלת המנהג, דאטו רחוב העושה מעקה לגנו של שנועון קיים נמצות מעקה, הלל חין המנהג מוטלת חלה על נעל הנצית. ח"כ בקנינת האילון רק מנע את חנידו מעשיית המנהג חלה הוא נעממו לא קיים מנהג ולכל זה חייב ליתן לו עשרה זהובים ח"כ נשמע דחין זה פרעון נצביל מה שחטף מונו חלה עליו לשלם נצביל חטף את חנידו מלקיים. והנה רש"י שם נצי עומד לקנינה כתב צריש דנריו: אשירה, ונשיטה מקובצת הציא נשם הרב"ד ז"ל: אשירה שהיא נרשותו של ישראל והוא רוצה לקנינה ולקיים בה כל אשריהם תגדעון, ע"ש. ולא זכיתי להבין הא ננוזה זו נודלי דמוטלת על כל אחד ואחד מישראל, חלה שייך לומר דמנהג זו מוטלת רק על הנעלים, דמה נעלות יש על איסורי הנאה ומה זו טענה חלה נצינא למעבד הא מנהג.

בנתי נספרים ורחיטי נספר כוס הישועות תיחסי מהרש"ך זצ"ק שם לפרש דנרי התוס' ד"ה וחינו ר"ג, שכתבו: נפרק כיסוי הדם מוכח שזה שער נרכה. אפשר לומר דהוה קשה לנו מאי ניייתי רחי' ומהם לשלם שער מנהג למוי נשחטפה מונו המנהג דלמא התם שאני דהתורה זכתה ל' דכתיב ושפך וכסה מי אשפך יכסה משא"כ הכא דהתורה לא זכתה ל' להרוג או לקצץ האילון, לכך כתבו דזה שער הנרכה ולא התורה זכתה ל' הכיסוי לא נצינו דזכתה ל' הנרכה ואפילו הכי חיינו ר"ג ליתן ל' זוז, ש"מ מי שהדבר שלו שנעשה המנהג צו הוא קודם ומי שחטפו מונו מחייב לשלם לו שער המנהג עכ"ל. כנראה שהנאון הרגיש נמה שהקשיט לעיל דמה שייך נאשירה חטיפת המנהג וכן נשור העומד להריגה, והואיל נמה כלל חדש דאפילו חין המנהג מוטלת על הרבאון יותר מן השני שקדמו, מכל מקום יש לו טענה של חלה נצינא למעבד הא מנהג משום דהדבר שנו המנהג נעשית הוא שלו, כלומר, נאשירה העומדת נרשותו נעשית המנהג, לכן לו דין קדימה. ומכל הלין נשמע דהפרעון של ל' זהובים הוא נצביל מה שמנע את חנידו מלעשות מנהג השייכת אליו, ואפילו לא עשה השני המנהג כגון ששפך את הדם לים ג"כ עליו לפרוע את העשרה זהובים. וכן מטין דנרי הרמב"ם ז"ל הנ"ל נה"ל חובל ומזיק, שכתב: וכן הורו שכל המונע הנעלים מעשיית מצות עשה שהן רחויין לעשותה וקדם אחר ועשאה משלם לנעלים ל' זהובים, ע"ש. מוצא דעיקר החיוב על שמנע את הנעלים מלעשות המנהג. ומה שכתב: וקדם אחר ועשאה, לנרבותא נקט חלה מצעי היכי דמנע את הנעלים מלעשות המנהג ולא נעשית המנהג כלל, כגון ששפך את הדם ולא נתכסה כלל, דמשלם, חלה אפילו כשנעשית המנהג על ידי השני חלה שמנע את הנעלים מלעשותה ג"כ משלם ל' זהובים.

ראובן שמל את בנו של רוי שלא ברשותו אם משלם עשרה זהובים.

ומדרברי הרב"ש ז"ל נפ' כיסוי הדם שכתב דאז נצינה לאחד לתול את בנו וקדם אחר ומל אותו אינו משלם ל' זהובים משום דלא זכה הרבאון נהמנהג ואם חין האז רוצה למולו נעממו המנהג מוטלת על כל ישראל והמנהג משתייכת להשני כונו להרבאון חולה כנראה האז למולו נעממו וקדם אחר ומל אותו משלם ל' זהובים דהמנהג מוטלת על האז ע"ש. ועי' נקלות התנן סימן שפ"ג. נשמע ג"כ שהרב"ש סובר דלאו משום שהשני קיים המנהג עליו להחזיר ל' זהובים, דהא חמרת

נהעוף הא', ושפיר הוי מעוות שלא יוכל לתקן. ואין פרעון ל' זהובים משום שתפס מחנידו דבר השווה עשרה זהובים חלה מפני שגרם שהשוחט יטול המנהג. ואין הכי נמי אם לא כיסה השני חלה שפך הדם לים הגם שהשני לא קיים שום מנהג ולא הרויח כלל עליו לשלם להרבאון ל' זהובים כי סוף כל סוף ציטל מהרבאון את המנהג. זו היא נצרת התוס'. חולם רצינו כנראה שוה סך זה, ודומה למוי שחוטף מחנידו עשרה זהובים, ואם החזיר לו עוף אחר לשחוט ולכסות הרי הוא מחזיר לו את עשרה זהובים, חלה זה דוקא כשנעשית המנהג או הדבר נא לידי שוויא של עשרה זהובים, ונאמרת ה' לו ענה לקנות עוף נצתי זהוב וליתנו להשוחט לשחוט, חלה דגם המנהג השני' היתה נצנינה על השני, שאם יקנה עוף אחר הרי הוא רוצה שזו לקיים המנהג ולכסות נעממו, לכן נתן לו את עשרה זהובים. וממילא נשמע מזה דהמנעל את חנידו מלקיים המנהג, כגון ששפך את הדם לים, שלא נא לידי שוויא של ממון חלה גורם נצנד, פטור. ויש לפלפל בזה הרבה, כמונן.

תשלומין של עשרה זהובים קנסא או דינא.

והרי"ף ז"ל נצ"ק סוף פרק החובל הציא צ' דעות אם תשלומין של עשרה זהובים הוא קנסא או דינא ונפ"מ למורה נקנס דפטור, ואם דנין כן נשאר כל המנע, דמקנסא לא ילפינו, ואם דנין אותו נחוק לחרן. ועי' נח"מ ריש סימן שפ"ג. ולפי הנ"ל יש לומר דאם אנו מחייבים לשלם עשרה זהובים משום ציטול המנהג ואפילו כשזה החוטף את המנהג לא קיימה, ח"כ ליכא למימר דתשלומין חלו הם נצורת דין דהא לא הוי יותר מגרמא, ונצ"כ דזה הוא קנס או תקנה כמו שכתב השיטה מקובצת נהחובל נשם ה"ר יונתן ז"ל דיש לומר דכך תקנו חכמים כדי שיהיו המנע חנינות על נעליהן. חולם אי אמרינן דדוקא כשהשני עשה את המנהג חייב לשלם עשרה זהובים משום דהוי כמי שחוטף מחנידו עשרה זהובים שחייב להחזיר הרי זה חיוב מדינא ולא מקנסא.

והרמב"ם ז"ל נה"ל חובל ומזיק, ז"ה, הציא צ' דעות אם הסך של ל' זהובים הוא קצוב לא פחות ולא יותר, או כפי שיראה הדיינים ע"ש. ונודלי שגם זה תלוי אם הוא קנסא או דינא, דקנס הוא דבר קצוב כפי שקצבו נצותינו וגם קנס של תורה הוא קצוב. והסבורים שאין זה סכום קצוב נודלי שסבורים שזה הוא מדינא לכן חייב ליתן כמו שיראה הדיינים ככל נוק או גניבה שהדיינים אומדים כמה הזיק וכמה גנב. וראה נצ"ק פ"ד:

ויש לדקדק נצנרי רש"י שם נצ"ק ז"ל דמפרש נשור העומד להריגה, שור שהמית, ונאילון העומד לקנינה, אשירה או כל עץ הנוטה לרה"ר ומחירא שמה יפול על האדם ויומת ע"ש. על מי מוטלת מנהג זו להמית את השור ולקצוץ את האילון, עד שנאמר דהשני חטף המנהג מנעליה. דנצי שור שהמית את האדם ונגזר דינו חלה חין המנהג להמיתו מוטלת על הנעלים חלה על הנצית דין, ואפילו כשאינו נסקל כדין שור הנסקל כגון שור שהוא עריפה או שור של אדם עריפה שנהרג משום ונצרת הרע מקרבנך, אם הרג נצני נצ"ד (סנהדרין ע"א), נראה ג"כ שהחיוב הוא על הנצית דין, ואפילו נאמר דנצרת הרע מקרבנך מוטל על כל אחד מישראל חלה אינו מוטל יותר על זה מאשר על זה חנידו ומה שייך לומר דקטעין חלה נצינא למעבד הא מנהג. ונצ"כ דמייירי נשור נצנעליו יודעים נצ שהמית אדם חין עדים, ואז עושים מנהג כשהורגים אותו כדי לתנוע שפיכת דמים, הגם דקשה ח"כ למה פירש"י שור שהמית חלה ה' אפשר לפרש שיודעים נעליו שעלול להמית דגם אז מנהג על נעליו לנצער הרע, ועוד קשה למה עומד

נוקב מכה אדם אלא מאליו ע"ש וזריך ציאור, הלל אם לא יניח האדון את הסס על אזנו לא יפעול הסס, ח"כ גם הסס צא מכה אדם, אלא הכוונה, דכיון דהתורה ציוותה שהאדון יקבץ את האהון, והקפידה על הפועל, אינו די מה שהאדם מניח את הסס על האהון, דזה מועיל על הפעולה שתי' האהון מנוקבת אזל לא אפשר לומר שהאדון נקב את האהון, אזל מרצע הנוקב את האהון על ידי פעולתו ממש של בעל הבית היו הפועל על ידי האדון.

ורפ"י זה שפיר מסתבר דגם גבי מילה כיון שי' חוננה על האב שהוא יעשה את הפעולה ואין זו אותה חוננה המוטלת על הבית דין שיהי' הערל נמול אלא התורה הקפידה שהאב ימול לא שייד לומר שי' צוה שליחות, דהשליחות מועלת רק לענין הפעולה ולא לענין הפועל.

ור"י הוא עלם הסגור של רצח האומר דמודה שמאי נאומר לשלוחו לא נעול כל הערות ואכול את החלב שהוא חייב ושלוחו פטור שלא מנינו בכל התורה כולה זה נהנה וזה מתחייב (קידושין מ"ג). כלומר, אם החיוב הוא על הנאה דוקא אם כן הקפידה תורה על הגוף הנהנה והיינו על הפועל ולא על הפעולה גרידא, דהא הפעולה נעשית אפילו שלא כדרך הנאתו, אלא ע"כ שעיקר הקפידה על הפועל וזה לא שייד שליחות, ואינו דומה לקידושין ולגירושין ולתרומה שתכליתן הפעולה.

הסבר לרברי מהר"ח א"י דדוקא בקידושין מצוה בו יותר מבשלאו.

וראיתי נמשכות מהר"ח א"י סימן קכ"ח שכתב דלא אמרינן מצוה זו יותר ממשלוחו אלא בקידושין דוקא מפני שאין השליח נהנה כלום מן הקידושין ואדרבה נפסד שגאסרת עליו, אזל בשחיטה והפרשת חלה וכיוצא בזה לא יהי' מצוה זו יותר ממשלוחו כאשר נהגו כל רבותינו וכל העולם אע"פ שנקיחים בהלכות שחיטה נותנים לחזן לשחוט וכן יהי' גם בהפרשת חלה וללמד את בנו תורה, שנתחלה משכירים מלמדים ואין האב עצמו מלמדו, וכן יהי' גם צמילה שאפילו האב אומן יכול לכתחלה לומר לאחר למול, ואע"פ שצמילה אין המוהל נהנה, גם אזי הבן אינו נהנה והרי הם שווים וזכל אלה יוכל השליח לנרד, אכן בקידושין אינו סובר כלל שיוכל השליח לנרד ולקדש את האשה אם לא שהמשלח עומד אצלו וזומע ויוצא בנרכת השליח שאפילו הי' מקדשה נעצמו הי' חנירו מנרד בשבילו ומזיחו וכו'. מוצא מדבריו דצמילה לא שייד אפילו מצוה זו יותר ממשלוחו. אלא לזריך להנין מה זה שכתב לפיכך אמרינן בקידושין מצוה זו וכו' משום דאין השליח נהנה, משמע דצמילה שהשליח נהנה לא אמרינן מצוה זו יותר ממשלוחו, וצ"כ דאין כוונתו לאכילת מצה דהא נעצמו כתב שם בריש דבריו דצמילין וצמילת מצה וסוכה ולולב אין שייד שליחות, ח"כ כוונתו למצוה שאינה נגופה אלא שהשליח נהנה ואיך משכת לה, צ"כ דנהנה מן המצוה, כגון שליח לנתינת דקה, דהשליח נהנה ממה שהעני מקבל הדקה וח"כ גם בקידושין השליח נהנה מן המצוה, ומה חילוק צמילה, אלא צ"כ דכוונתו לומר, דגבי קידושין המשלח יבנה ממה ששאל אשה ולא השליח אזל צמיות שהשליח והמשלח אינם נהנים הנאת הגוף אלא הנאת מצוה בלבד, אז אין מצוה זו יותר ממשלוחו, משא"כ קידושין המשלח יבנה הנאת הגוף והשליח רק יבנה הנאת מצוה, אז מצוה זו יותר ממשלוחו.

וכנראה הוציא מהר"ח א"י כלל זה מהא דאמרינן שם בקידושין מ"א דמצוה זו יותר ממשלוחו ידעינן מהא דרב ספרא מחרין רישא רצח מלה שינוטא, כלומר, דוקא צמילה הדומה לזו, שנהנה ממשכילי שנת הנאת הגוף אז דוקא אמרינן מצוה זו יותר ממשלוחו. אולם לפע"ד רש"י אינו סובר כן, דרש"י שם פירש מחרין רישא לכבוד שנת, כלומר, המצוה הוא כבוד

כשהאב חפץ למול את בנו אין המצוה מוטלת על שום אדם זולת על האב, ח"כ זה שקדם ומל לא קיים שום מצוה ולכל זאת עליו לשלם, וצ"כ דהפרעון הוא משום מניעת עשיית המצוה לזה שהמצוה מוטלת עליו לעשותה.

ורע דלולא דצרי הרא"ש הנ"ל הי' מקום לומר דדן זה אם האב צוה לאחד למול את בנו וקדם אחר ומל אותו אם זה שקדם חייב ליתן י' זהובים תלוי אם האב הוא מוהל או לא. וכונתו לדברי התוס' צע"כ כ"ז ד"ה אשה, שכתבו דהא דליצטריך קרא אותו ולא אותה שאין האשה חייבת למול את צנה למ"ד דאשה פסולה למול, משום דליצטריך ללמד שאין אשה חייבת לנרד למהלך, היינו שאין היא חייבת להחזיר אחר מוהל שימול את צנה ע"ש. נשמע מזה דמנות מילה על האב מוטלת צמיי אופנים שונים, כשהוא נעצמו מוהל אז המצוה עליו למולו נעצמו כמו שפסק הש"ך צמיינן שפ"צ ודעת הק"ח ושאר פוסקים דלא מני תשובה שליח דהוי כמו מצוה שנגופה לתוס' ר"ד דלא מני תשובה שליח. אולם כשאינו מוהל, אז חוננה מוטלת עליו להחזיר אחר מוהל למול את בנו, דאל"כ למה לי קרא דאיתו ולא אותה לפטור את האם מלהחזיר אחר מוהל הלל אין על האם יותר חיון מאשר על האב, והאם נעצמה אי אפשר שתמול כי פסולה. לפי זה אב שהוא נעצמו מוהל וצוה לאחר שימול את בנו לא צוה לו לעשות מצוה, כי מצותו של זה האב אינו להחזיר אחר מוהל אלא למול נעצמו וזה שקדם ומהלו לא הפסיד מצוה לא לאב ולא לזה שצוה אותו האב. אולם כשאין האב מוהל אז יש עליו מצוה להחזיר אחר מוהל, ומכיון שצוה להראשון למול הרי צוה אותו לעשות מצוה כי יש צו של האב מצוה, וזה שקדם ומהלו ציטל המצוה הן מן האב והן מן הראשון, וצדין שיכלם עשרה זהובים.

במצוה שהקפידה על הפועל ולא על הפעולה בלבד אם יש שליחות.

ואשר למחלוקת הפוסקים אם האב חייב למול נעצמו או מועיל שליחות עי' צמבני סר י"ד סימן שי"ח, י"ט ונקודת החושן הנ"ל. ושם נקט"ח כתב להסביר דעת הסוברים שאין להאב להזמין מוהל אחר אם יודע נעצמו למול, משום דמני למצוה שנגופה שאי אפשר למנות שליח כדברי התוס' ר"ד. ובאמת יש לעיין צוה אחאי לא תועיל שליחות ככל דבר מצוה דשליחו אי לא אדם כמותו, ומה זה ענין למצוה שנגופה כגון תפילין ואיך ששם המצוה נגופה לאדם, הנל כאן הלל אין התלוי נעשית באדם עצמו אלא צננו שהוא מחזן לגופו והיכן מנינו נמצוה כגון זו שלא תועיל שליחות.

ואפשר להסביר הדבר נהקדם מה שכתבתי נח"א סימן תקפ"ג דף שי"א ד"ה והסגר, דצמילה יש קפידה הן על הפועל והן על הפעולה, על הפועל היינו שהאב נעצמו ימול, ויש מצוה על הצ"ד שלא יהיו בנו ערלים אלא כמולים והיינו מצוה על הפעולה. ושם יודדתי דצ"ד המלין גלילה גם כן מתקיימין המצוה, דסוף כל סוף על ידם הפעולה של מילה מתקיימת ע"ש. והנה צירושלמי פ"ב קידושין נתחלתו, יש סוברים דקרא של ורצע אדוניו את אזנו צמרצע, צא למעט שליח, כלומר, רק אדוניו ירצע ולא שליחו, והסג דככל התורה כולה שליחו של אדם כמותו, צע"כ דהיינו דוקא לענין הפעולה צמס אנו דנים על הפעולה אזל צמקום שאנו צריכים לדון על הפועל כגון צאלו הדיקים שהתורה הקפידה על הפועל אין לומר דמוטעם שליחות כמותו חשוב שהמשלח עשה את הפעולה וכאן גבי נרצע התורה הקפידה שהאדון יהי' הפועל ואין הקפידה רק על הפעולה שירצע אלא שהאדון ירצע.

ובזה מתחוררים דברי רש"י בקידושין כ"א: מיעט סס, שלא יתן סס על אזנו וינקנה דהא לא דמי למרצע שאינו

יחזקאל האלהה שרה אמו ויקח את רבקה ויהי לו לאשה, ותרגמוהו
ונסב ית רבקה, וכן פי' הרמב"ן ז"ל: גם לקחה, דעניס אלו
ויקח את רבקה מיותרים לגמרי אם לא ללמד שקידשה עוד
פעם, ואולי מכאן ללמד דנקידושין על ידי שליח צריך הנעל
לקדש עוד פעם משום מצוה זו יותר מנשלומו.

חזרתו על הדברים הנ"ל ורלייתו נשדי חמד קונטרס דברי
חכמים סימן מ"גמ"ד, שהאריך בזה והביא תלוקי דעות
מהרצה אחרונים אם אמרין מצוה זו יותר מנשלומו בכל
המצוות או דוקא נקידושין והכנת שנתו. והביא גם נסח
האחרונים שתי ראיות מהא דאמרין בנמחיות ל"ג, ריש גלותא
נלא ביתא א"ל לרב נחמן קצע לי מוחותא, הרי ללא אמרין
בנמחיה מצוה זו וכו'. ועוד הביא מהא דקידושין ע' אשכחיה
דקעביד מעקה, נודלי כוונתו דשאל לו לא סבר מר כיון שנתמנה
אדם פרנס על הניצור אסור געשיית מללכה צפני שלשה, ומה
שאלה היא זו, ואמאי לא השיב לו דאין זו מללכה אלא מצוה
ומצוה זו יותר מנשלומו, ע"ש שהאריך. ולי נראה דממחיה
ומעקה לא קשה כלל דמסתבר דלא אמרו מצוה זו וכו' אלא
במצוות שיש בהן קום ועשה כגון קידושין אשה ושנת אבל מצוות
שאין בהם קום ועשה כגון לינית מעקה ומחיה דאין מצוה
שיהי' לו שליח בת ד' כנפות ואין מצוה שיהי' לו בית שיקבע
זו מחיה או שיעשה זו מעקה אלא החיוב הוא רק אם יש לו
בית, בנמחיה כאלו לא נאמר מצוה זו וכו'. אלא דמהר"ח א"ז
הנ"ל שכלל שמיטה והפרשת חלה עם מילה כאחד נראה דלא
נחית לחלק כנ"ל.

מעם כמה אי אפשר לחריצה על ידי שרית.

ובענין הליצה ע"י שליח, דלא מהני כדמחזר בכתובות ע"ד,
והאחרונים האריכו בטעם הדבר מדוע עכ"פ האשה
לא תוכל למנות שליח, דנשלמה הוא אינו מונה שליח, משום
דהוי דבר שנגופו כבשרת תוס' ר"ד, ואין הרגל של השליח לא
נעשה רגל של משלחו, ואם תחלוץ את רגלו של השליח לא
שייד לומר שהלצה רגלו של הינס אבל למה לא תוכל היא
לחלוץ ע"י שליח הלא הפעולה שהיא עושה היא מחוץ לגופה
אלא נגופו של הינס, ע"י אגני נזר חלק אה"ע סימן רכ"ג
ונש"מ מהר"ם חלק א' סימן י"ד, קל"ה, וחתרו למלא טעמים
שונים לזה. ולפע"ד הטעם הפשוט שאי אפשר לחליצה על
ידי שליח אפילו מצד האשה, ומשום דהלל מפורש בתורה דהשליח
היא ענין של ציון לנשות את אחי המת שאינו חפץ להשלים
ציון הבית שהתחיל אחיו לננות בנדושי, כאמרם ז"ל לא
קראתי לאשתי אלא ביתי, ספורנו כי תאל, וראה דמ"ג גמ"ט
סכתא: ואמנם טעם הינס כתוב כי ה" מנהג קודם מתן
תורה (כוונתו כדמצינו גני ער ואונן) והשאירתו התורה
ויזויתה לעשות החליצה מפני שהמעשים ההם היו מנוגים במהגני
הזמנים ההם ואולי יצרה מן הגנות ההוא הינס ע"ש. והגם
דהחליצה גומרת הענין ואינו יכול לינס אחר החליצה לכל זאת
ציויתה התורה לעשות לו הגנות, ובע"כ שהכוונה של התורה
היא, בראשונה לאיים על הינס שאם לא יינס ייעשה לו הגנות
ההוא, ואם עומד נסירובו ולא יתפון לקחתה, שזה הוא ציון
להמת וגם להינימה שאינו רוצה בה, ציויתה התורה שיעשה
הציון הזה להינס בכדי שיהי' זה פגויים להאשה הסובלת ציון
גדול, וכידוע שמי שמחיה את זה שעשה לו רעה, הרי ציון
זה הוא לו לשעוית רצון ופגויים על הרעה שנעשתה לו, א"כ
אי אפשר שתעשה שליח, כי שניעת רצון הוא הנאה ואי אפשר
שהגוף של האשה יהנה על ידי שניעת רצון של השליח, דומה
לזה דהנ"ל לא מצינו זה נהנה ולא מתחייב, כי הנאה הוא
דבר שנגופו כנ"ל.

ויפיי הירושלמי הנ"ל בנקידושין דילף מדכתיו ורצע אדונו את
אונן, מניח אדונו המיותר, שאין האדון עושה שליח א"כ

שנת ולא עונג שנת, וכבוד שנת אינו דבר שהגוף נהנה ממנו.
ובאותה אי אפשר לפרש מחריך רישא משום עונג שנת, דעונג
אינו אלא צשעת אכילה והוא צשעת דוקא ולא מערב שנת,
אולם כבוד שנת אפשר לקיים בכל ימות החול כדאמרין גני
נ"ש דכל צהמה נאה הי' אומר זו לכבוד שנת, והארכתי במשכ"ל
נס"ה ת"א סימן א', רפ"ו ובהשמוטות. א"כ כמה שמחריך
רישא קודם השנת אין כאן אלא מצוות כבוד, ושיניהם אינם
נהנים ממצוה זו הנאת הגוף אלא הנאת המצוה, ולכל זאת
אמרין מצוה זו יותר מנשלומו. ובש"ע א"ח סימן תל"צ כתב
המג"א גני צדיקת חפץ דמצוה זו יותר מנשלומו משמע ללא
כשיטת מהר"ח א"ז הנ"ל. והפרמ"ג גם כתב דמה דאמרין
מצוה זו יותר מנשלומו היינו מצוה שיעשה צעמנו קנת מן
המצוה הא לאחר שעשה צעמנו קנת מן המצוה שוב אין מצוה
זו יותר מנשלומו, וראייתו מהא דפסחים ד' באתרא דיהני
אגרל לאחרים לבדוק, וא"ך יעשו זאת הא מצוה זו יותר
מנשלומו אלא ודאי להנעלי צמים צעמם עושים מקנת הצדיקה
ושוברים אחרים להשלים את הצדיקה יפה, כן הצנתי מדבריו.
והגם דאם משלם שכר להשליח הי' ראוי מצד הסנדל לומר
דהוי כגופו דהא חזיקן דהמצוה חנינה עליו, אלא מדאמרין
נקידושין ריש פ"צ דתני הליש מקדש זו ונשלומו ללמד דמצוה
זו יותר מנשלומו צע"כ דאפילו גותן שכר לשליח ג"כ אמרין
מצוה זו וכו' דל"כ מה פסקא, הא מן לא איירי בנותן שכר
לשליח.

ועלה נדעתי לתת טעם לשנת דבריה מהר"ח א"ז ז"ל הנ"ל
ללא אמרין מצוה זו יותר מנשלומו אלא נקידושין צלנד,
דהוא לכאורה דבר מתניה דמה צין מצוות קידושין לשאר כל
המצוות, משום דשנת קמ"ה איתא: והא דתני רבי הושעיא
הולך אדם אלל רועה הרגיל אללו ונותן לו טלה לפסחו
ומקדישו ויואל זה, התם מני כיון דרגיל אללו אקדושי מקדיש
לי' מעוקרה, ופריך, והא מקדיש תני, כלומר, הנעלים מקדישים
ולא הרועה, ומשני, הקדש עליו מדרבנן. פירש"י, עליו מעלה
צעמנו שקדישו צעלים ע"ש. חזיקן דצהקדש יש מצוה שהנעלים
עמם יקדישו הגם שהטלה כבר הוקדש על ידי הרועה, ומעלה
זו לא מצינו אלא צהקדים, והואיל קידושין יש בהם משום
הקדש דאם לה א"כ ע' כהקדש כמו שהארכתי במשכ"ל ת"א
ציון נשואי ערכאות ע"ש. ולכן אין המעלה זו משתייכת אלא
לקידושין ולא למצוה אחרת, ולא תקשי א"כ אמאי רבנן טרחו
צעמנם לכבוד השנת, דשנת נמי יש בו משום הקדש דהא מקרא
מלא הוא זכור את יום השנת לקדש, וחזן מקדשת מצוה יש
בו משום קודש, וכן כתיב כי קודש הוא. הגם דזה נראה
כדוחק לא מנעתי מלהזכירו בכדי להצדיק את דבריה מהר"ח
א"ז ז"ל שהי' אחד מגדולי רבותינו הקדמונים.

ובסדרי הדברים לדפוס זכיתי צספר גליוני הש"ס סדר גמים
מהגאון ר' יוסף ז"ל ענגיל, ורלייתו גם נקידושין מ"א
שקדמני צספרא זו ליישנ דברי הסוברים שנוטין לחזור ולקדש
מן שקדש על ידי שליח, ע"ש שהביא צסם: שו"ת מהר"ם צ"ר
צורך סי' תל"ג, שו"ת הרשב"א ח"ד סי' רמ"ד, שו"ת הריב"ש
סימן פ"ט ושו"ת תשב"ץ ח"צ סי' ע"ד. וכתב הגאון הנ"ל
דכשם שמצינו נקדשים דעשו מעלה מדרבנן להקדיש את הפסח
ע"י הנעלים, כך נהגו בנקידושין מעלה זו לקדש שינת ע"י
הנעל צעמנו. וכתב דלכן הנעל מנרד שינת, ככל מצוה דרבנן
שמנרצין עליה ע"ש. והנה עמם הסנדל שכתנתי דחוקה, אולם
מה שמצדיק הגאון הנ"ל בזה מה שמנרצין צרכת אירוסין
שינת הוא דחוק דלא, כי הלא כל הענין ילפינן מהא
ד' ספרא מחריך רישא, ואטו דר' הפירא הי' מנרד על זה.
ואולי יש רמז לזה בתורה, דמצינו שאליעזר קידש את רבקה
ליצחק בתורת שליח, כדאיתא בתוס' כתובות ז' ד"ה
שנאמר, ועי' רש"י תענית ד' ד"ה אפילו חיגרת, ומפורש בתורה
שיצחק קידש את רבקה אחרי צואה לנחתו דכתיב: ויביאה

תתעט. אמרו לוקן כמה הארכת ימים כשהייתי שוחט או אחרים שוחטים עוף או חיה הייתי מכסה הדם אחרים לא היו זהירים [א] לכסות הכל ואני הייתי [ב] מכסה אחריהם :

משנת אברהם

חס יחזור ויעול אחרון מהודר הכשר לכתחלה לא יתקן את הלכתחלה מאחר שכבר יאל ידי נטילת אחרון נהראשון, והאחרון השני שהוא נוטל אינו הוספה להראשון אלא נטילה אחרת לגמרי, אבל מוצת כסוי הדם לכתחלה המנוה לכסות כל הדם והראשון לא כסה אלא חני הדם הגם דכבר נעשית המנוה דזיענד אבל מה שמכסה את שאר הדם הרי זה הוספה למנוה ראשונה והלכתחלה של המנוה מתקיימת, ומה גם שצמנוה זו אי אפשר לקיים הלכתחלה אלא אחר קיום הדיענד, דהלא אי אפשר לכסות צנת אחת ויודי כשמכסה מקצת דמו מתקיימת המנוה דזיענד ורק כשמכסה את השאר מתקיימת המנוה לכתחלה. דאל"כ לא משכחת לעולם מתן ד', דהא כל הנתנין צמתן ד' שניתן צמתן אחת כיפר ויאל ידי המנוה, א"כ למה ליתן הג' מתנות האחרונות, אלא ע"כ כנ"ל.

והנה הרמז"ס ז"ל צהל' עזדות יום הכפורים הלא, פסק כל עזדות שענד צננדי לכן צהיכל לריך לעשותן על הסדר שזיארנו ולא הקדים צהן מעשה לחצירו לא עשה כלום. וכן פסק שם צהלכה ד', הקדים דם השעיר לדם הפר צמתחת שצהיכל על הפרות יחזור ויזה מדם השעיר פעם שנייה לאחר דם הפר עכ"ל. והקשה צלחם משנה שם הלא צ"ס יומא ס' א"ר יהודה אימתי צדצרים הנעשים צננדי לכן מצפניס, פירש"י ז"ל מצפניס, לפני ולפניס, היינו צקדצי קדשים אבל צהיכל אינו לריך לחזור ולהזות, וצפירוש אמרינן צצחסיס מ' אליצא דר' יהודה מדכסדרן לא מעכבי ס"ד אמרינא הזאות נמי לא מעכבי, הרי מפורש דצהיכל אליצא דר"י כסדרן לא מעכבי, ואיך פסק הרמז"ס ז"ל דגם צהיכל יחזור ויזה. ותיירן: דכיון דאפשר לחזור ולהזות אע"ג דזדיענד שפיר דמי לא מקרי דזיענד כיון דאיכא דם דיכול לחזור ולהזות עכ"ל. מנזאר מדצרו מנוה שנעשית כבר צאופן שיאל צה דזיענד, חס חוזר ועושה אותה צדי לתקן את הלכתחלה ויאל צה גס את הלכתחלה.

והגאון הנפלה ר' יואל יהושע ז"ל מקיגלנך צספרו חלקת יואל סימן ל"א וצח"צ צהשמעות דף ד' השיג על הלח"מ וכתב דמה דלמרינן צמנחות ריש פרק ר' ישמעאל דלף צצנת אימורים לו הנא שמינה לכתחלה ושחוט שאני התם דעדיין לא יאל ידי המנוה דלכתי לא זרק את הדם, אבל כשכבר יאל ידי המנוה אי אפשר לתקן כדמנזאר צריש פרק התכלת גני הקדים תכלת ללנן. וצהשמעות שם מציא ראי' דלא כהלח"מ מוצחסיס כ"ו דקאמר דאי שלא צמקומו כמקומו דמי א"צ שוב שיחזור הכשר לקבל ולזרוק, וכאן איך משש צל תוסוף דהו"ל כנו שנותן צאותו הקרן שכתבו התוס' צר"ה דליכא צנת, ואמאי לא לריך שיחזור הכשר ויקבל, אלא שזע מינה דמנוה שנעשית כבר אי אפשר לתקן את הלכתחלה. וגם הציא משצנת הריצ"ש סימן פ"צ שחמה על השולל שהציא צסם הראצ"ד דצמקדש ע"י שליח שצריך לחזור ולקדשה אה"כ פעם שנית מטעם מנוה צו יותר וצנצלותו, לריך יקדש שוב לאחר שכבר יקדש ועשה מנוה.

ורפי מה שכתנתי להסציר צצרי רצינו צכאן גני כסוי הדם, דשאי כסוי הדם משום דהמנוה שהדס יאי' מכוסה כולו לכן אע"פ שכבר יאל ידי מנות כסוי צמה סכסה מקצתו יא מנוה לחזור ולכסות את השאר, כן נמי נוכל לפרש את צצרי הרמז"ס הנ"ל לפי פירושו של הלח"מ, ומכיון שהמנוה היא שאותו דם של הפר יאי' מוחה קודם הזאת דם השעיר, ועדיין ישנו לאותו דם לכן מנוה שיחזור ויזה כסדרן, ואין הכי נמי שאם כבר נשפך הדם אינו לריך להציא פר אחר דכבר יאל צמתנות שצהיכל דזיענד, אע"פ שהקדים דם השעיר, דאם לאמר

הרי מפורש צננ' דניצ יצמתו דכתיב ועלתה יצמתו הוא מיותר (יצמות כ"ח), א"כ מפורש צנורה דלין הוא עושה שליח, והגם דילפינן מניצ זה יש לך יצמה אחת שעולה להלינה ואינה עולה ליינוס, אבל צכל אופן צשמעות הכתוב שהיא צעממה תעלה השערה ולא שחמה, כדדרשינן גני נרנע.

ובאבני נור סימן רכ"ג הנ"ל הציא צסם הרצ מפראלך דגס ציצס מניצו צננ' דמועיל שליחות מהא דלמרינן ציצמות י' דאיהו שליחותא דלחסיס קעצבי, א"כ מנזאר דמהני שליחות, ומרן ז"ל דמה דצרו ע"ש, ולא צכיתי להצין כלל ראי' זו הלא מנזאר צקידושין צצוגיא דשליחות צריש פ"צ דהיכי דאית לי' שותפות צננ' כגון פסח דאחד שוחט לכולם, לא הוי מטעם שליחות, והכא נמי כל לחסיס שותפים צצבר דעל כולם המנוה ייזולת.

סימן תתע"ט

מצות כיסוי הדם לכתחילה כל רמו.

[א] לכסות הכל וכו'. צהלין פ"ה, רצנן צצרי כוליה צעי כסוי ולר' יהודה אפילו דם הנפש לא צעי כסוי אלא מקצתו ולרצנן שנועון צן גמליאל דם הנפש כוליה צעי כסוי (רש"י שם ד"ה אבל כסה). וצש"ע יו"ד כ"חט"ו פסקינן שאין לריך לכסות כל הדם, וצגליון מהרש"ה שם דלכתחלה לריך להדר שיהי' יכול לכסות כול' דאל"כ קשה מהא דלמרינן שם פ"ה: שהזוח ולריך לרב הייז לכסות כיצד יעשה או עותרו או עוקרו, ושם דל"ל לא טרוף, אל נחור, הא אפשר צשמיטה ולא יכסה אלא טפה אחת. והצ"י הציא שיטת הרו"ה דלריך לכסות כל הדם, ורואה צציוון תתת"כ לקמן שצצרו מתאימסיס למה שכתוב כאן דמנוה לכתחלה לכסות הכל, ונראה דאפילו למ"ד דמו ואפילו מקצת דמו, היינו דאם כסה רק מקצת דמו ג"כ יאל ידי כסוי אבל צמה שמכסה יותר ממקצת יש צו ג"כ משום מנות כסוי.

והנה שם צש"ס יש דלקדק ומסיק דטעמא דרצנן המצריכסיס לכסות כל הדם הוא משום דצצרי דמו כל דמו משמע, והא מפורש שם צתנו רצנן וצתינא לידך דטעמא דרצנן הוא מדכתיב וכסהו כלומר דהוי כמו וכסה היתב. וצילנא דצרי התוס' שם ד"ה רצנן, הי' אפשר לפרש דרצנן צצרי דמו משמע מקצת כמו דצצרי צכור אפילו מקצת, אלא משום דהדר כתיב וכסהו ולא וכסה, אחא וכסהו לאפוקי ממשמעתי' דדמו, ור"י צבר דמו כל דמו משמע כמו צסובר צכור כול' צכור, ואחא וכסהו לאפוקי ממשמעתי' לכן צסובר דדמו הכתוב כאן, ואפי' מקצת דמו. וצירסת הרי"ף ז"ל שם היא: דמו וכסהו, רצנן צצרי עד שיכסה כל דמו. כלומר, הילפותא אינה מן וכסהו אלא מן דמו, ולצירסת זו ינחא מה דמוסיק דפליגי צמשמעויות של דמו חס כל' חס מקצת דמו, אולם לפי צירסת הש"ס שלפנינו צ"ע.

מצות שנתקיימה בדיעבר אם אפשר לחזור ולעשותה

לתקן את הלכתחלה.

[ב] מכסה אחריהם וכו'. צמנוה שינא דזיענד חס יש אפשרות לתקן את הלכתחלה ע"י עשיית המנוה עוד פעם, צודאי דאי אפשר לתקן את הלכתחלה. אולם נראה דזה דוקא צמנוה שאינה תלוי' צשיעור או אפילו צמנוה שיש צה שיעור אלא שהוא צצני דצריס, כגון מי שנעל אחרון הכשר דזיענד,

תתקרא. [א] אחר היה שוחט עופות אמר לו חבירו אני אביא גם עופות שלי אלא בעור שתשהם אל תכסה הדם לא מצא בביתו והלך לשוק ושהה שעה גדולה באו בני אדם ודברו עם מי ששחט ולא ענה אותם ולאחר כך הביא העופות ושחט במקום ששחט אמרו לו למה לא עניתנו אמר להם כל זמן שאין אני מדבר לא אסיה דעתי שנאמר (מ"ב ד כט) כי תמצא איש לא תברכנו וכי יברכך איש לא תעננו כיון שלא ידבר בינתים חרי כאילו אלישע בעצמו ידבר לא תעננו אלא כי תמצא איש לא תברכנו אם לא היה שבשליחות אלישע אם היה ביום אחר כי תמצא אשה אל תברכנה (א) אין נותנין שלום לאשה כי תמצא איש לא תברכנו ואחר כך כי יברכך זהו מקרים אדם בשלום כל אדם וכי יברכך איש לא תעננו שלא תאמר משום גזילת העניייה אע"כ לא תעננו כיון שאתה יודע שמת לא יתכן לא לשאול שלום ולא להשיב שלום (ב) כשיש [ב] מת מוטל ובאו אורחים לא יתן שלום להם ואם יתנו לו לא יחזיר להם שלום :

משנת אברהם

ולהעלותם לירושלים. ומוילא נשמע מלפני דלם לא הי' גזירה אלא מלפני של לכתחלה נלמד, לא הי' צריך להחזיר הדמים ולהעלותם לירושלים. ומה התם דלכתי לא נתקיימה כל המלצה עד שיבא לירושלים, נמוקס שכר נתקיימה המלצה לא כל שכן, והבן.

אם מברכין על המצוה שאינה מעכבת בדיעבד.

והנה אם אחד כסה מקצת הדם ולא חשב לכסות עוד והפסיק נדבר המפסיק ואח"כ נמלך נדעתו לקיים מלצה מן המונחך לכסות כל הדם הנשאר אם עליו לנרד שנית או שאלו אין מברכין אלא על דבר שחייבו מעכב דיעבד ולא על המלצה שאינה מעכבת ונפרט שהלא כבר נרד על עיקר החיוב של מלצה. וראיתי צפרי מגדים הל' מגילה סימן תרפ"ט, משנצות אות ל' בן כרד שקרא צ"ד אסור לנרד צ"ו וקורא בלא נרצה כקורא בתורה משום דליתא צירושלמי הכל יולאין צ"ד שהוא זמן קריאתה, ואע"ג דלכתחלה מלצה על בן כרד לקרות צ"ו, אכל מכיון שכבר יאל דיעבד אי אפשר לו לנרד ע"ש. ומוילא מני צ"ד שכבר יאל ידי חובת דיעבד אי אפשר לו לנרד. אלא דיש להלך ככ"ל, דגני מגילה דומה למי שנטל אחרתו שאינו יואל צו אלא דיעבד שאי אפשר לתקן הלכתחלה, אכל גני כסוי, הרי זו הוספה על המלצה הראשונה ועל הוספה זו לא נרד עדיין, והנרצה הראשונה לא היתה על ההוספה הזו כיון שהפסיק בנתיים.

סימן תתק"ף

אם יש לברך על הכיסוי לאחר שכבר כיסה

מקצת הדם.

[א] אחר הי' וכו'. כל הסימן הזה כתוב נסיון של"ת, וראה שם במשנ"ח דדין הפסק שיהא צין שחיטה לשחיטה וצין שחיטה לכסוי. ולפי שיעת רצינו נסיון הקדוש שיש מלצה נכסוי כל הדם, אפשר דאסור להפסיק נכסוי עד שיכסה כל הדם הגם דיעבד יאל אם כסה רק מתקנתו או אפשר מכיון דכבר יאל ידי המלצה נכסוי מקצת הדם שוב מותר לו להפסיק. וכן יש להסתפק אם לא נרד עד שכסה מקצת הדם אם מותר לו לנרד עד שלא נמר כל הכסוי, או אפשר לעונר לעשייתו היינו עשיית המלצה המעכבת דיעבד, אכל לאחר שכבר יאל נכסוי שוב לא היו עונר לעשייתו צמה שלא כסה כולו. וראיתי צפרי מגדים אר"ת משנצות סימן תל"ג סוף אות ג' שכתב: ויראה לי אם הדליק (נר חנוכה) אע"ג דקו"ל הדלקה עושה מלצה מכל מקום אם לא היתה אח"כ לא יאל כבסיון תרע"ה, א"כ עדיין עוסק במלצה ונ"ע עכ"ל. משמע דוקא משום דלא

שחייב להניח פר אחר ולחזור ולהזות נהיכל כסדרן, הרי זה דומה למי שנטל אחרתו ויאל צו דיעבד שאינו יכול לחזור וליטול אחרתו מהודר ללאת צו משום דהוי צני דנרים, אכל נדבר אחד כמו גני כסוי אם חזר ועושה יואל גם הלכתחלה. ומה שהניח הגלון הכ"ל ראי' לדחות דברי הלח"מ מהא דנצחיס כ"ג, לא הננתי כלל הא שם אמרין דלענין כפרת נעלים שלא נמקומו נמקומו דמי, כלומר, הלכתחלה הוא דוקא קודם שזרק, אכל כשזרק שלא נמקומו שוב הוי כאילו זרק נמקומו ממש ואין זה ככל דיעבד. שצ"ס, ומה שייך להקשות אמאי לא יחזור הכשר ויקבל.

ובחידושי רבנו חיים הלוי זצ"ל ומריסק מתרן קושית הלח"מ הכ"ל צלופן נממד, והוא ז"ל מנרר מהסוגיא צימאל מ' דלר"י יש חילוק צין הזאות דעל הפרוכת שהוא מלפניס המוצא דין כפניס כלומר כלפני ולפניס וסדרן מעכב דחוקה כתיב צהו, והזאות שעל המוצא עצמו דין כחון דלין סדרן מעכב. ומה שכתב הרמב"ם דהסדר מעכב נהיכל היינו צהזאות שעל הפרוכת, והסוגיא דנצחיס מ' שומנה הקשה הלח"מ מיידי נמתנות המוצא, ודפח"ת.

ויש להציה ראי' לשיטת הלח"מ הכ"ל דמלצה שנעשית צלופן שכשרה דיעבד יש לחזור ולעשותה כדי לקיים הלכתחלה (אם לא שאינו צני דנרים כגון אחרתו ככ"ל) מהא דאמרין צינמות ק"ה צההיא איתתא דרקקה מקמי דתחלוץ א"ל רבי אמרי חלוץ לה ושרי לה תיגרא, פי' לכתחלה צריכה לרקוק אחר החליצה והיא הקדימה לרקקה לחליצה, ורבי אמרי אמר שאינה צריכה לרקוק פעם שנית אחר החליצה, אמר לי' רבי אכל והא צניעין מירק, והשיב לו רבי אמרי: הא רקקה לה, ופריך ותירוק ומה נכד, ומשיני נפיק מיני' חורצא וכו'. ומנאר שם דקסנר כסדרן לא מעכבא, ולכל זאת אם לא דנפיק מיני' חורצא הי' מנריך לה לרוק עוד פעם, הגם שכבר מלצה ריקקה נעשתה צלופן שיאל צה דיעבד.

ודע דמה דאמרין דמלצה שנעשית צלופן שכשרה דיעבד אי אפשר לחזור ולעשותה לתקן את הלכתחלה, היינו דוקא שנצלוץ עשייתה דיעבד אין כאן איסור דרצנן משום גזירה, אכל אם צלופן עשייתה יש איסור דרצנן, הגם שאפילו מדרצנן יאל ידי המלצה, לכל זאת צריך לחזור ולעשותה, דאל"כ האיסור דרצנן שהוא משום גזירה לא יתקיים לעולם. ודבר זה מנאר נתום' סוכה. מ' ד"ה על חיון, שהקשו ותימה דמשום גזירה דרצנן דשמא יגדל מהם עדרים לא הוה לן למימר אין מתחללין דיעבד וכו'. וי"ל דלין מתחללין דהכא היינו שיחזרו דמיס למקומם וכו'. ופירשו ציותר בקידושין כ"ה סוף ד"ה אין לוקחין, ומשום הכי אמר אין מתחללין דאפילו דיעבד לא מהני ויחזרו הדמים למקומן, דאי אמרין מהני כך לי דיעבד כמו שהי' עושה אותו נתחלה ע"ש. כלומר, מכיון שיש עלה שיחזרו הדמים למקומן ושתהא המלצה נעשית צלופן שלא יהי' צה גזירה דרצנן הגם דמדינא יאל, לכל זאת צריך לחזור הדמים

תתק"ף. (א) קדושין פ"א ב', (ב) מובא בפסקים וכתבית של מהרי"א איסרלין סי' כ"ה וביו"ד סי' שמי"ג סי' ויעויין מסכת שמחות פ"א ה"י.

תתרא. מי שבא לשחוט ספק טריפה אם יוכל לעפוק שיחא לו עוף או בהמה שיברך עליה וישחטנה תחילה (א) או אם ירצה ישחט הראשונה ויברוק:

תתראב. כששחט אדם היה או עוף [א] יחשוב בלבו זה שלא חטא נשחט וצולין אותו ואדם שהוא מלא עונות איך ינצל משפכות דמים ומגהינם וצוה הקב"ה לכפות דם היה ועוף פן יאמר מלאך הממונה עליהם איך דם זה שלא חטא נשפך על ידי חוטא אשר חטאיו כשנים וכתולע [ב] וחותרים בדם את הנגזר למות ועל מצחות האנשים אשר חטאיהם כשנים לכך צוה לכפות דם וכדם הקרב למוזבח וברם שלא נשחט כראוי אין חותמין וכל שכן בדם טמאים וכדם צפור אע"פ שבא למוזבח כיון שלא נגע בו ברזל לא יצטק הממונה לכך היו מולקים בצפורין ואף בהמה ראויה לכך אלא שאי איפשר למלוק כי העור והסימנין קשים כי המזבח אסור לבנות בברזל כל שכן חזכה (א) ומה שהתיר בשר לאכול לעוסקים בתורה ולמקיימי תפילין הרי ספר תורה ותפילין מעור וגידים והבשר משולחן גבוה קא זכו (ב) אמרו חכמים אין בשר מותר לאכול אלא לתלמידי חכמים שנאמר (ויקרא יא כו) זאת תורת הכהמה והעוף וכתוב (שמות יג ט) למען תחיה תורת ה' בפניך מן המות בפני אמר הקב"ה הרי אתה כותב על עור בהמה שהורה ובשבל זה אתה שוחט משולחני וצוה (תהלים יב ז) אמרות ה' אמרות תקטיר ואחר כך כתיב (שם שם יח) ובשרם תחיה לך כהנים משולחן גבוה קא זכו וכן זה וזהו (ג) גדולים מעשה חייא שהיה צד צבאים וכותב בעורם התורה ומאכיל את הבשר לתלמידי חכמים:

תתראג. במקום שיש גוי שיועד לנקר בשר אל יניחו לו [א] למכור בשר שמא יאכילם בשר טריפה וינקר:

משנת אברהם

תמכאן נשמע דנמקום שאין הנכרי יודע לנקר מותר ליתן לו בשר מנוקד למכור כי הנקור הוא הסימן עכ"ל. ובט"ז יו"ד סימן ס"ה' הניח נשם הרמז"ס ז"ל דלין הנקור סימן ויש סוברים דהוי סימן ע"ש.

בדין מכירת בשר כשר בחניות של גכרים או של ישראל חשוד.

בומן סדרתי את הכתנים לדפוס צאה לפני שאלה על דבר מכירת בשר כשר בחניות של נכרים כלהלן: בעלי צית החרושת של נקניקים ובשר מעושן שאין להם שום השגחה של רבנים בעיני כשרות. גם ל"ע מחללים את השנת צפרהסיא כי צית החרושת וגם החנות שלהם פתוחה בשנתות צלי שום נוסה, פתחו להם עוד צית חרושת שנו הם עושים חזילות קטנות של בשר חי מכל המינים ומעטפים את הנשר נמעטפה של סעלולויט כדי שיוכל הקונה לראות את מה שנמעטפה, ואותה מעטפה סגורה נחותם של נייר המדונק זה נתור סימן כשרות, ובעלי החרושת דרשו מאלת הרבנים להעמיד משגיח מפקח על הנקור ועל הדחה ומליחת הנשר שיעשה הכל בכשרות, ואותו בשר יהי נמכר בחנות אחת או בכמה חניות של פירמה נכרית מפורסמה. נהחיות של נכרים יהיו מקום מיוחד צעד הסחורה הכשרה הנ"ל ונמודעות גדולות וצולתיות נהירות הודיעו כי הם מוכרים בשר כשר לישראל. כמובן שצולותן החניות של נכרים נמכר גם בשר טריפה וחזיר. וכמה מהרבנים הנעירים ונפרט הנעלי נחים החפצים בכל פעולות נלנד שיהיו עסקנים לצוריים, ראו צוה סימן צרכה ליהדות צאמרס שעל ידי תקנה יפה זו גם אלו הפושעים נעני ישראל הקונים בשר טריפה נהחיות של הפירמה הנ"ל יקנו מעתה בשר כשר. כשנודעתי מהתקנה המדמה הזו ומהתכנית של הרבנים הנעירים לתת הכשר על הנשר הנ"ל ולדרוש מאלת בני ישראל לקנות את הנשר הכשר דוקא בחנות של נכרים, סרצתי זה בכל כחי, אסרתי את הנשר הנ"ל והנעתי את נמוקי האיסור לפני גדולי ישראל שצאגודת הרבנים של ארצות הנרית וקנדה וגם לפני הרבנות הראשית בישראל וכולם הסכימו לאיסורי ועודדו אותי להלחם בכל עוז נגד אלו הפורעים פרצה נחומות הדת העלולה להרוס את כל הכשרות עד היסוד. וצורך הנקום שהללתי להשפיע על הפירמה הנכרית והוא חקלה את נוכירת בשר כשר.

יחא אם לא הנית, אכל משום מלוא גרידל לא חשונ עונר לעשייתו. ואפשר דלין ראי' מה דכתנ משום דלא יחא דהתס הוא הדין דלא יחא, אכל חפילו נמקום שילא חלא שיש מלוא נמה שמוסיף עדין עונר לעשייתו הוי, ודמי ללצו תפילין ומעוטף נליית הגס שכנר יחא ידי חונתו לכל זאת נענד נכל משך זמן המלוא.

ולפי דברי מגדים נסימן תרפ"ח שהנלתי נסימן הקדום הדנר תלוי נשאלת הירושלמי נמגילה אם נן כרך מוליא את נן עיר נקריאת המגילה נ"ד, משום דלכתלה הן כרך קורא נט"ו, או דילמא כיון דיולא נדיענד נ"ד הוי מחויב נדנר. ואם נאמר דמה שיולא נדיענד ולא לכתלה לא חשונ מחויב נדנר אלא ח"כ מחויב נלכתלה, מסתנרה דמחויב נלכתלה גרידל כגון נ"ד שכנר יחא נדיענד נדלתי דלא חשונ מחויב נדנר ולא הוי עונר לעשייתו חלא דיס לחלק דשתי התס גני נן כרך ננ"ד אכתי לא מני זמן חיוני, והגס שיולא חס קורא נ"ד אכל אינו מחויב לקרות.

אין שאילת שלום בבית הקברות.

[ב] מת מוטל וכו'. פשטא דלישנא משמע שהמת מוטל נצית ונלא אורחים נצית אין החגשים שאינם חוננים נצית שוללים נשום האורחים, אולם מהמנזאר נצל רצתי הונל ניו"ד סי' שמ"ג' נככר קטן אין שולין שלום זה לזה, כשהמת נעיר, משמע דלאו דוקא נהצית שהמת מוטל שם. והרמ"א שם נשם ספר חסידים דעל צית הקצרות אין שולין נשלוס אם יש שם מת מוטל חפילו צריווק ד' אמות. וחולי כוונתו לדברי רבינו נשכלאן, הגס דלין המדונר כחן מנית הקצרות.

סימן תתרא"ב

[א] יחשוב נלצו וכו'. ראה רמנ"ן עה"ת ויקרא ח"ט, ויותר ראו לשמוע הטעם (של קרצנות) כדי שישחונ הדס נעשותו כל אלה כי חטא לאלוקיו נגופו וננפשו ורהוי לו שיספק דמו וישרף גופו לולא חסד הנורה וכו'. [ב] וחותרים נלס וכו'. ראה מדרש אסתר פ"ה אם נלס היא חתימה ע"ש.

סימן תתרא"ג

[א] למכור בשר וכו'. ננדפס סימן תתל"ט פירש הנופרס

תתראב. (א) יעוין ביו"ד סי' י"ט סי"א דדעת האר"י שרק היכא שאין לו אחר או מברך אחר הבדיקה אבל אם יש לו או מוטב שישחוט אחר, ודעת רש"י שיכול לברך קודם ועו"ש בש"ך סק"ב.

תתראג. (א) פסחים מ"ט ב. (ב) שם שם. (ג) נבא מציעא פ"ה ב' וכתבותיו ק"ג ב' ושם איתא: ליחופים.

תתרפר. שיר המעלות אשרי כל ירא ה' החולך בדרכיו יגיע כפיך כי תאכל אשריך ושוב לך (תהלים קכח א ב) וחלא כבר נאמר אשרי כל ירא ה' אלא מרבך בירא ה' שהוא עשיר ואינו צריך לעמל ידיו וכל היום עוסק בעבודת ה' וזהו החולך בדרכיו שכל דרכיו לשם שמים אבל בעני מרבך יגיע כפיך כי תאכל כל מי שיוכל להתפרנס בעמל ידיו ואינו נהנה מן הצדקה או עמל וגם נהנה מן הצדקה ויגע כפיך כי תאכל אבל אם צריכים לתורתו הרי יתפרנס מן הצדקה ואל יעמול וזה החולך בדרכיו לכך אמר אשריך (שם שם ג). אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך אשתך בירכתי ביתך (א) לא יתכן לאשה שתהא לפתח שלא יתאוו אליה ויראוה וכתוב (בראשית ד ז) לפתח חטאת רובץ עושה באיש לכך (שם

משנת אברהם

ומה שר לפתוח תפירת השק. ונפרט שכל החותם של נייר אשר על המעטפה אפשר להסיר נקל ולהדניקו להצילה אחרת. אין זה אפילו סימן קל. ונמילתא דליכא ליסורא דלורייטא וליית לי' להכרי רוחא עונא צריך שני חותמות. לכן צריך שיהי' חותם או תו שאי אפשר להסירו מנזל לשברו על הנשר ממש, וחותם שני צריך להיות על המעטפה. והנזל יפלו פיהם של האומרים דמיות של נכרים לא תשידי אליחלופי הוליל שנעליהם הם עשירים גדולים, דהא כתב הרד"ז ז"ל הונא ככה"ג. סימן ק"ח אות ה' דכל מוקס דליכא למיחש לחלופי לא נתנו הכמים את דצריהם לשיעורים לחלק צין עני לעשיר דכולהו תשידי לחלופי היכא דיש להם הנאה עכ"ל, ע"ש. ובכאן גרע הרצה שהנעלים מחליפים נשלהם ולא נשאל אחרים לחין רוחין דזה שום ליסור גנינה ולפעמים חושב הנכרי שהנשר עריפה הוא יותר עוז מהכשר ומה שהוא עריפה אין זה חסרון עניני הנכרי, ודמיה לאח דחולין ו' מוריא ואמרה דר צי רצ ליכול תמימא ולנא ליכול קרירא ע"ש.

ואפילו כל זה הי' מתוקן היינו שנעלי החרושת היו נלמנים, ושהסימנים נהגשו היו נעשים כדת, הי' אסור לתת הכשר על הנשר הזה שימכר נחמיות של נכרים, כי מה שרנו אלו דהנ"ל הוא ליתן הכשר על החנות של נכרים שיבואו לשם ישראלים ויקנו את הסחורה על סמך הסימן של כשרות אשר על המעטפה, והכשר כזה לא נלמד שאינו הכשר אלא מכשירים הללו הם מסויעים לדבר עצירה ממש, כי עד שלא ניתן הכשר לקנות נשר נחמיות של נכרים, הרצה מהקונים אינם נכנסים לשם לקנות לא מפני יראת שמים אלא מפני הנזשה, ואפילו קונים שם שאר דברים הם נזשים להתקרב אל השלחנות ואינצטנאות של נשר, אצל מכיון שניתן רשות למשחית לקנות נשר נחמיות של נכרים נזדאי שלא יבואו ולא יכלמו לקנות כל מיני נשר ומי יתרה נהם שם נחמיות לאמר את זה קנה ואת זה לא תקנה, ואינו דומה לעתים שלפנים צאירופה, שכל היהודים הן אנשים והן הנשים היו חרדים לדבר ה' ויראים מעשות דבר שלא כדון התורה, ונפרט נמאלכות אסורות שלא הי' אפילו אחד צעיר שלא הי' נזהר, אצל נצרות הללו שרנצם ככולם רק מנפים להיתרים, וכל נער האומר כשר ומותר, גדול בישראל מתקרי להם, נזדאי שהכשר כזה אינו אלא מסייע ממש צדי עוצרי עצירה. הלא רבותינו לא ראו להתיר להם לנני נשכר מה שמותר, לפי שאין בני תורה, פירש"י ומקילי טפי (שנת קל"ט), לאלו שהם חסודים לעבור על כל דבר אסור נזדאי שאסור לסייע להם נהכשר כנ"ל שיהי' להם לכמות עינים. ונפרט היתכן מלד המוסרי להתיר שישראל עם קרונו יקנה נשר נחמיות של גוים נשעה שיש חניות של ישראל המוכרות נשר כשר נהשגחת רננים מנהקים, הלא הכשר על החניות של נכרים או של ישראלים הפתוחות נשנת יגרום לחילול שנת צפרהסויא, כי הקונים הללו נכנסים להחיות הללו נשנת צפרהסויא ואין נהכשר כזה אלא משום ענת הילר הרע להחטיא את הרננים הן צאיקור מאלכות אסורות והן נחילול שנת והוא חתירה תחת היסודות של תורתנו הקדושה ונתנו הטעורה.

והנני להזכיר נכאן את ראשי הדברים של הטעמים והנמוקים שהכריעו אותי להכריז את האיסור הנ"ל:
א. הבעלי נחמיות של בית החרושת העונדים נחמיות נשנות צפרהסויא ללא נזשה, לא נלמד שאינם נלמנים על הכשרות אלא אפילו משגית תמיד לא יוכל לשמור ולפקח לבל יכניסו טרפיות ונחיות החרושת של נשר עריפה לבית החרושת הקדש שיהי' בו המשגית, כי המשגית אינו נחיות החרושת אלא נשעות ידועות, והנעלים יודעים היטב את העתים שהמשגית אינו שם ונקל יכניסו שמה כל מיני טרפיות שקונים נזול, ואי אפשר לו להמשגית לדעת אחר שזנו אל בית היוצר אם ומה הכניסו. ודבר זה מנואר ציו"ד קי"תדי' דיואל ונכנס אינו מועיל כשסר הנחיות עליו, והוא ש"ס ערוך ע"ז מ' וכן מפורש שם נמשנה דהם השודר יודע שדעתה של הישראל לשמות אסור ע"ש. ובאן רחם נלילות וכן ציוס אחר העונדה הנעלים סוגרים את הבית ורק אלנא נמאל המפתח וגם ציוס הנעלים יודעים נדיוק נאיוו שעות המשגית לא יהי' נחיות החרושת. ואם רבותינו חששו שאל יחליף העונד כוכבים את הדברים שהם של נעל הנחיות, על אמת כמה וכמה שהנעלי נחמיות יכניסו את סחורתם הטרפיות שנדמה להם להיתר מכיון שעברו ושנו זה רנות נשנים, והרצה יותר ריוח יגיע להם מאשר נשש של חלופי. **ועוד** הלא ש"ס ערוך הוא, השודר על הטרפיות, "אין לו תקנה" עד שילך למוקס שאין מכירין אותו ויחזיר אציה נדבר חשון או שיוניא עריפה מתחת ידו נדבר חשון משלו (סנהדרין כ"ה). ומדקאמר אין לו תקנה מנואר שאינו מועיל מפקח ומשגית דל"כ משכחת לה תקנה. והלא השודרים הללו של נעלי החרושת לא נלמד שאינם עושים תשונה אלא עומדים נמרדס ומנשילים את הרננים נסחורה שאין לה שום ערנות על הכשרות והנעשית צפרהסויא נשנות נחיות היוצר הישן שלהם, אלא שרונים שנכסיר להם את הנשר אשר יוכרו נחיות הקדש. חוהפה של הפקריות כזו לא נשמע בישראל מעולם. לכן אסור ליתן להם להנ"ל שום הכשר עד שישנו נשונה שלימה לשמור את השנות ולהתנהג ציהדות ונכל דרכי התשונה כאשר יורו להם המורים כמנואר ציו"ד סימן קי"ח נט"ז אות ט"ז נשם רש"ל ע"ש. ולאיסור זה הסכימו האגודת הרננים של ארנות הנחיות וקנה וגם הרננות הראשית בישראל.

ועתה נדבר נאופן אם היתה נאה שאלה זו לפנינו שהנעלים של בית החרושת לתקן את הנשר היו אנשים כשרים שיש להאמינם ועל ידי מפקחים שלא יאל מנכול מתחת ידם, אם הסימן כשרות זה שעל המעטפה מספיק או לא.
הדבר נרור שהחותם הכדפס שמדניקים אותו על המעטפה אינו סימן כשרות, לא מינעיה שעל ידי הסימן הזה יהי' מותר לקנות את הנשר אשר נמעטפה אלל נכרים נחמיות, אלא אפילו כשישראל שולח תצילת נשר לישראל על ידי נכרי, אין סימן זה ומספיק להתיר את הנשר, שהרי כתב הכלנו נשם הרי"ף הונא ככה"ג סימן קי"ח אות ל"ג, שהשולח נשר צריך להתם את הנשר ולא את השק שהרי יכול לפתחו נתפירותיו ע"ש. והכא גרע משק, כי הנייר שנו מעוטף הנשר קל יותר להסירו כולו צלי קריעה ולהעטיף בו נשר טריפה

תתרפר. (א) ילקוט תהלים רמז תתפ"א: אשתך כגפן פוריה כשהיא נצוצה

שם) ואליך תשוקתו (תהלים קכה ג) בניך כשתילי זיתים סביב לשלחנך תעטוף שיהו בניך כשתילי זיתים סביב לשלחנך שאם לאדם בנים גדולים אל יניחם לאכול בכית אחר שלא ימשכו לבם לחיות זוללים וסובאים וזהו בניך כשתילי זיתים סביב לשלחנך ולא לשלחן אחר כאיוב שהיה מניח לבניו לאכול יחדיו כדי שלא יאכלו בבית אחר ויאכלו רעים אתם ופן יצאו לתרבות רעה אשתך כגפן פוריה נקוד כלומר אשתך מלובשת ומקושטת כגפן פוריה אז יתחמם יצרך כאש ויורה הזרע כהן ולא לפני הכל אלא בירכתי ביתך שיעשה אדם חדר לתשמיש בירכתי ביתך מקושטת רק לבעלה אשתך כשיצרך מתחמם ולא בעל כרחו וכשהיא נדה [א] בירכתי ביתך תהא כדי שלא תשמא בליו אם אוכל חולין כשהרהר (שם שם ו) וראה בנים לבניך לא נאמר וראית בנים לבניך אלא וראה ציווי עסקו שתראה בנים לבניך קח אשה בקטנותך וכן לבניך וראה בני בניך לא נאמר אלא וראה בנים לבניך עד כמה מחויב אדם ללמד לבניו ולתלמידיו עד שיראה לבניו ולתלמידיו שכבר אינם צריכים לו וכבר למדו כך הרבה שכבר מלמדים הם לאחרים והרב רואה ובודקם ובטוב הם לומדים שאינם טועים וכו' וראה בנים לבניך כך אמר תקח אשה טובה וצנועה לבניך שתדע בכרור שהבנים אינם של אחרים אלא של בניך וראה שכשיגיעו על פרקם להנשא תשיא להם נשים שאם תאחר שמוא ישכבו את נשי רעיהם ואת נשי נכריות והבנים בני אחרים כי בעלי הנשים סבורים שהם שלהם וראה בנים שיהו כרוכים אחרי בניך אין רעיהם ואת נשי קטנים כל זמן שהם בלא אשה יכולים להיות בלא הבורים וראה בנים צדיקים לבניך שלא ילמדו דרך רעה וראה בנים לבניך תבדוק שיהו בנים שיולידו בניך שיהו תמים לבניך שתבדוק באחי האשה ואל תאהב עושר אם אחי האשה רעים ויתנו עושר לבניך אל תקח אלא שהאחים טובים וראה בנים לבניך ושולם כשבני בניך בשלום ונשמעים לבניך אז יהיו יחדיו ואם לאו אל יהו אצלם וראה בנים לבניך מכבדים ויראים מהם שלא יקולו אב ואם לפי שכתוב (משלי יט יח) יסר בנך (דברים ד ט) והודעתם לבניך ולבני בניך ולא אמר שיוכיחם לכך אמר וראה בנים לבניך ולא שיהו מורדים בהם והולכים עם הפריצים וראה בנים לבניך ולא בנות שיהו (ב) משחים הזרע עד שיהו נשותיהם מזרעות תחילה וראה בנים לבניך שתשיא להם נשים ראיות לחריות וגדולות ולא קטנות [ב] לא לך ולא לבנך וזהו

משנת אברהם

והאמנם שאין צדיקים הנ"ל שום קידוש והם צרורים ופשוטים לכל מורה הוראה ובעל יראה, לא מנעתי להדפיסם למען יעמדו ימים רבים והיו לעד חס ח"ו עוד יעלה על דעת של נוי שהוא תהשנת פוגל בדבר הכשר כנ"ל.

סימן תתקפ"ד

דעת בעל המקצועות שהנדה מטמאה באהל.

[א] בירכתי ביתך וכו'. ניב ירכתי משמעו סוף, כדכתיב ולירכתי המשכן ותרגומו ולסיפי משכנא, כלומר הגדה לריכה להיות צדוף הנזית במקום מיוחד. והפסח שרצינו סוגר כנעל התקלועות הוצה צפי' הראג"ד ז"ל למס' תמיד שאשה נדה מטמאה צאה, ועי' צט"ת התם סופר הא"ח סימן כ"ג. ואין לפרש דכוונת רצינו להזייר שלא תטמא את המאכלים צנועה דל"כ הי' לו לומר שלא תטמא את המאכלים.

מצות פריה ורבייה מצוה רבה משום התכלית של המצוה.

[ב] ר"א לך וכו'. משמע הפילו כבר קיים מצות פרי' ורבי', ומצוה שיקח נת צניס ולא אשה שחינה ראו' להריון, דהא נקרא כתיב בניך דמייירי שיש לו צניס כבר. אולם הרמז"ס ז"ל צפרק ט"ז מהלכות אישות כתב: לא ישה אדם עקרה וכו' אלא ח"כ קיים פו"ר. והמגיד משה כתב שהרמ"ך השיג עליו דהלכה כר' יהושע היו לו צניס צילדותו יהי' לו צנוקתו, ומסיק דהרמז"ס כתב כהן צדין תורה ודברי ר' יהושע הם מדברי סופרים ע"ש וצט"ז אה"י סימן א'. ויש להעיר מהא דהצניעה להו צנוגילה כ"ז מהו לנוכר ספר תורה וכן ליקח צו חדש, ת"ש אין מוכרין ס"ת אלא ללמוד תורה ולישא אשה ש"מ תורה צתורה שפיר דמי, דילמא שאני למוד שהלמוד מביא לידי מעשה אשה נמי לא תהו צראה לשנת יצרה אצל תורה צתורה לא. ומדנקט אשה נמי לא תהו צראה ולא נקט קרא דפרו ורבו משמע דמייירי צאיב שכבר קיים פרי' ורבי' לכל זאת דמי לתלמוד תורה שיש צה עשה דאורייתא, ואיך נאמר צהא דר' יהושע הנ"ל דהוי רק מדרבנן. ונריך

לומר צהא דמגילה דלא התיירו למכור ס"ת צכדי לקיים צמנון זה מצות עשה גרידא, דל"כ למה דוקא צצניל שתי מצות אלו ת"ת ולישא אשה, ולמה לא כדי לקיים מצות לולב וכדומה, אלא צצנתי מצות אלו יש תכלית נוספת מלצד המצוה צעלמותה, ת"ת היא מצוה ומלצד המצוה יש צה תכלית אחרת שהלמוד יביאנו לידי מעשה וכן פרו ורבו היא מצוה דאורייתא אצל נוסף על זה יש צצנויה זו עוד תכלית אחרת שהתורה צפנה צה והיא צלא יהי' העולם תהו, מה שאין כן צצאר המצות שאין צהן תכלית נוספת מלצד המצוה. ולפי זה שפיר הע"ס צצנוגילה מייירי צצלא קיים עדיין פרי' ורבי' והיא מצות עשה דאורייתא כמו תלמוד תורה, אלא דהש"ס נקט צדיוק קרא דלא לתהו צראה להצציר צצנויה זו יש צה תכלית נוספת כמו בתלמוד תורה. וצדין קטנה צצת: צצינו, עי' צע"ה סימן כ"ג וצמשה למלך חיסורי ציאה כדכ"ו.

ובזה מתורצת קושית התוס' גיטין ת"א ד"ה לא תוהו, שהקשו למה לא נקט קרא דפרו ורבו, משום דצצניל מצות עשה גרידא לא הוי כייפינן לרצו לשחררו, אלא משום דהעשה של פרו ורבו היא מצוה שיש צה תכלית נוספת והיא יולאת מן הכלל של כל המצוות לכן כופין את רצו. והפסח להעמיס זה צמה צצתנו שם: אי נמי נקט האי קרא משום דמוכחא דמצוה רצה היא וכן צצנוגילה כ"ז מיייתי לה גבי מוכר ספר תורה וכו' כלומר דמקרא דלא תוהו צראה מוכחא דמצות פרו ורבו היא מצוה רצה כנ"ל.

במצוה שיש בה תכלית לא בעינן בעידנא.

ובסברא הנ"ל יש להצציר מה שהקשו צתוס' גיטין ת"א ד"ה כופין, וח"ת וכי אומרים לאדם חטא כדי שיהיה צצרך וכו' ותיירצו דדוקא היכי דצצרו פשע כגון גצי הדניק פת צצנור אצמירן וכי אומרים לאדם אצל כהן העצד לא פשע. והטורי אצן צצצני שהם לתוגנה מזהה תירוצו של התוס' ומציא תירוצס של התוס' צצפסיס פ"ט, דמצוה רצה שאני דצצגון זו אומרים לאדם חטא צצצניל שיהיה צצצך. והקשה שם צצצני שהם דלע"ג. דהוי מצוה רצה ת"ת צעידאל דעצד הרצ על העשה דשחרור עדיין לא מקיים העצד העשה דפרו ורבו עד אחר צצואצין וציאה, דדוקא לומר שצצצצרו על תנאי, כלומר צלא יחול השחרור אלא על מנת שישא אשה ויצעול וכצקייס

בירכתי ביתך או בניך כשתילי זיתים כו. (ב) נדה ל"א ב. (ג) סנהדרין ע"א ב.

שנאמר (תהלים קכו ד) כחצים ביד גבור שלמהחוק שלוחה כן בני הנעורים שאם יוליד בנערותו כשהוא זקן או הם גדולים הוא יושב ובניו עושים צרכיו וכנגד שונאיו ועוד כחצים ביד גבור ומושיך ירו והחץ בירו ואינו מורה כך אם עובר מלירות הזרע עד שתהא מורעת תחילה אז בני הנעורים ולא בנות וראה בנים לבניך אם יודע אדם שבניו שבנו עם נשים וילדו ותלו בבקליהם אם יגדלו אותם ממורים ויבואו אמותם או אבותם ויהיו אומרים לאבותם אלה תן בניך לבנותינו נמצאו פוגעין בערות בבנותיהם או באחותם או בדרותם [ג] ולא יהיה בעצה לזווגם לפי שכתוב (דברים כג ג) לא יבא ממזר וגו' וראה בנים לבניך ושלום לבניו ושלום ביתו ושלום עם הכל ולא יזיקו לשום ישראל שלא יניחום להיות עם זולל וכובא כי אם יהיה עמהם ילפמו את הבריות וירצחו לבך ימנעם מן השתייה (משלי כג כט) למי פצעים הנם (שם שם ל) למאחרים על היין פצעים הנם (ג) שהרי הורגים בן סורר ומורה הנם קודם שחטא בשביל יין וראה בנים לבניך ושלום על ישראל שלא יהו עושיין היזק לישראל וכן הוא אומר (איוב לא כא) כי אראה בשער עזרתי וכן כתוב (אסתר י ג) והובר שלום לכל זרעו לפי שבני מרדכי היו שרים צוה להם שיהו בשלום עם כל אדם :

תתרפה. כל דבר מצוה שהיא של רבים ויש מחלוקת בדבר אם יעשה כגון לקשור ספר תורה [א] וכן לולב או שום דבר של ציבור ואחר רוצה לעשות ואין מוחין בירו ואם הוא יעשה יהיה מחלוקת או עירעורין מוטב לו שלא יעשה שהרי משרבו הרעים על החסידים (א) היו החסידים מושכים את ידיהם מלחם הפנים והיו מניחים לעשות לאחר אף על פי שאחר אינו הגון יעשה כדי שלא יהיה מחלוקת וראה בנים לבניך ושלום על ישראל שיהו בני בניך עם בניך בשעה שיש שלום על ישראל ובשעה שאין שלום ישלח מקצתם למזרח ומקצתם למערב ומקצתם לדרום ומקצתם לצפון שאם [ב] במקום אחר תהיה הגזירה (בראשית לב ט) והיה המחנה הנשאר לפליטה אבל אם גזרין שמד וירא פן לא יעמדו כנסיון בכל מקום שהם יותר טוב שיהו אצלו שיחוק את לבם ואם הם טובים שיהו מרוחקים ולא ישלש בהם עין הרע : תתרפו. כתיב (איוב לה יא) מלפני מבהמות ארץ כגון (ש"ב יב ג) ולרש אין כל רמו (א) מי שהוא רש ראוי להיות ראש לעתיד לבא וראש רש ולרש אין כל כי אם כבשה אחת קטנה אשר קנה ויחיה ותגדל עמו ועם בניו יחדו מפתו תאכל ומכסו תשתה וביחיקו תשכב ותחיו לו כבת ותגדל עמו ועם בניו יחדו אבל אם מת האב והיא בחורה והבנים גדולים [א] לא יתכן שתהא עמהם בבית. מפתו תאכל שהיב במזונותיה. איש פרוש ואוכל חוליו בטהרה יקח לו אשה פרושה ויודעת הלכות טהרה ומתנהגת עמו בטהרה וזהו מפתו תאכל. ותגדל עמו שלא המתין אביה להיות גדולה בביתו

משנת אברהם

סימן תתפ"ה

מצוה לאגד את הלולב בעצמו ולא על ידי שליח.

[א] וכן לולב וכו'. משמע שלפנים כשהיו מתנזים את המנות היו מתנזים נקשירת הלולב של צנור כמו שזכרנו נקשירת ונגלילת הספר תורה. ועי' רש"י סוכה ל"ג ד"ה ופליג עלי': שמעיק מהכא דנעיקן צלוב קשר גמור שיקשור שני ראשי הצנור והצנורין כהגדה של ירק לאו אגודה הוא ואפילו רצנו דפליגי עלי' דר' יהודה ואמרי לולב שאינו אגוד כשר, וזו דמורה לאוגדו כדתיב לעיל משום זה דלי ואתוהו ואוקימנא כדרצנו, עכ"ל. מנאחר דקשירת הלולב הוא מחלקי המנהג, והואיל שאין אגדין אותו צ"ע, חלק הקשירה הוא מערב יו"ט. ונודחי שהנכון שמי שקונה לולב לעצמו יקשרנו בערב יו"ט נעלמו וראיתי שאין העולם נוהגים צוה אלא מנזים לנער לקשור את הלולב, וזה אינו נכון כי מצוה זו יותר מנשלוהו. ואפשר דלר' יהודה דליף לקיחה לקיחה מאלוהי אלוהי (סוכה ל"ג), א"כ המנהג של ולקחתם לכם נכלל גם המנהג של קשירת הלולב וכשם שהקיהה היא מצוה שגופו ואין לעשותה על ידי שליח כן הקשירה צריכה להיות של על ידי שליח.

[ב] במקום אחד וכו'. ראה רמב"ן עה"ת שהניח דברי המ"ר למדתך תורה דרך ארץ שלא יבא אדם כל ממונו צוית אחת. וגם זה ירמו וכו' ע"ש.

סימן תתפ"ז

[א] לא יתכן וכו'. בקידושין פ"א: אמר ר' יהודה אומר ר' אסי מתיחד אדם עם אחותו ודר עם אמו ועם בתו. פירש"י מתיחד עם אחותו לפרקים אצל אינו דר תמיד ביחוד

התנאי יכול השיחרור לנפרע כדי שהשיחרור והניזלה יהיו צנת אחת, ללא משמע הכי אלא משמע דמשחררו מיד לגמרי צלי שום תנאי וכו' ע"ש.

והנהגה מה שכתב הט"א שזה דוחק לומר דמשחררו על תנאי זה אמת, דמלכד דמט"ס לא משמע כן כמו שכתב צענזר, נראה לע"ד דמדינא אי אפשר כלל לשחרר בתנאי כזה, דהא אמרינן לעיל (גיטין כ"ה), דהנותן גט נשעת תלוי בתנאי אם ימות, דלמ"ד אין צריכה אין זה גט משום דגט צריך להיות מבורר לשמה, ודבר שאינו תלוי נדעתו צלזל לא הוי מבורר, וא"כ גט שיחרור נמי הדין כן, וזה שמשחררו בתנאי שאינו תלוי צהענד לא חשיב מבורר וממילא אינו גט שיחרור כלל, דקיי"ל אין צריכה.

וכן נראה לי דהא דאמרינן דאין מצוה דוחה את האיסור שלא צעידנא, היינו דוקא מצוה דעלמא שאין צהן תכלית נוספת אלא עשייתן צלזל היא התכלית, אצל מצוה שיש צהן תכלית נוספת, כגון המוכר ס"ת צכדי ללמוד או לישא אשה, אי אפשר לומר דצריך להיות צעידנא, דהא התכלית של המצוה אינה צשעת עשיית המצוה, דהלימוד צנורה צלזל אינו התכלית אלא המעשה שיבא אחרי מופלג לאחר הלימוד, וכן נשיאת האשה אינה התכלית אלא לידת הבנים וישנו העולם, א"כ חזיק דהתורה חפלה לא צהמצוה עצמה אלא צהפעול יולא מן המצוה היא זה הוה אלא צעידנא, וצכן ניחא מה שתיירו התוס' צפסקים ה"ל דמשום מצוה רצה לא אמרינן אין אומרים לאדם חטא, ולא קשה קושיה האצני שהם דמכל מקום לא הוי צעידנא, משום דצמורה רצה, כלומר, צמנות שרצון התורה היא התכלית הנוספת לא שייך לומר דצריך להיות צעידנא, והצן.

[ג] ולא יהי וכו'. הכוונה, שלא יהי האצ של הצנים המלאפים צעלה לצוון את הממוזרים לאחריים כדי שלא יתחתנו עם קרוביהם ויהיו פוגעין צערוה של חיינו כריתות, אלא לא יתן להם לצדק צערוות וגם לא יהי מסייע לדי צעירה שהממוזרים יבואו צקהל.

תתרפה. (א) יומא ל"א א'. תתרפו. (א) יעוין סנהדרין ק"ג ב'; מפני מה עייין של רשעים תלויה כו'. (ב) נדרים כ' ב'. (ג) כתובות מ"ח א'; יוציא ויתן כתובה.

אלא בקטנותה השיאה, עמו עם הבעל ולא עם האב (שם יא ד) [ב] והיא מתקדשת ממומאתה שלא היתה קטנה עומדת על פירקה משיאה להגן לה לאהוב לה שיעשה לה כאמור כאן ודרך ארץ לימדה תורה דרך ארץ שאם יש לאדם בנים אעפ"כ יקה לו אשה ראויה להלוי בנים מפתו תאכל שלא יהא אדם צר עין לא במשתה ולא במאכל כנגדה ולא במשתה ומאכל (הושע ד יא) זנות ויין ותירוש יקה לב מכוסו תשתה כשעה שבחיקו תשכב שישמחנה בתשמישו שלא תהרהר אחר אחרים ולא הוא אחר אחרות (ב) כמעשה דר' אליעזר ומכוסו תשתה ולא מכוס אחר שלא תשתה ותהרהר דעות כי על ידי שתיית יין הנזאפים מגנבים לב הנשים כדכתיב זנות יין ותירוש יקה לב וכתוב (זכריה ט וז) ותירוש ינוכב בתולות ובחיקו תשכב (ג) שאם הנזאפה היא שהיא יהיה בחלוקה והיא בחלוקה הדין עמה וכתוב (בראשית ב כד) והיו לבשר אחד ובחיקו תשכב וכתוב (דברים כח נד) ובאשת חיקו וכתוב (שם שם נז) באיש חיקה אלא כשמספר בתענוגי האיש הוצרך לומר אשת חיקו כפי רצונו והפצו ותאותו והיו שכתוב (שם שם נד) האיש הרך כך והענג מאד תרע עינו באהיו ובאשת חיקו (שם שם נו) הרכה כך והענגה אשר לא נסתה כף רגלה הגן על הארץ מהתענג ומרר תרע עינה באיש חיקה כפי תאותה וכפי יכולתה להנאתה באיש אמר באהיו לפי שהוא מעונג אחיו עושה צרכיו ובעת צרה לא יוכל לחמול עליו אבל אחותה ואחיה לא אמר כי בעלה או בנה או בתה עושים הכל ולא הזכיר בת כי השיאה לאיש ותהי לו כבת (ד) מזה בת מעשיה ומציאותיה לאב כך האשה לבעל מה אב מפיר נדרי בתו אף הבעל ומה בת משרתת לאב אף אשה לבעל ומה בת אסורה אף אשה מתרחקת בימי מומאתה ממנו ואם יש לו בת וקונה תכשומין לה שלא תהא מנוולת בעיני אישה כך לזו (ה) ומה בתה אינו כופתה לפני ארי כך (ו) לא יכה את אשתו וכשם שמוחה ביד בעלה שלא ישום עליה עלילות דברים כך על אשתו ותהי לו כבת (שמות כא ט) כמשפט הבנות יעשה לה (שם שם י) שארה כמותה וענתה לא יגרע ותהי לו כבת קירשה כבת פמוך לפירקה:

תתפנו. כתיב (דברים יג ה) אחרי ה' אלהיכם תלכו וגו' וכו' תדבקון כמו שמצינו בהקב"ה צניעות כך לימד דרך ארץ לישראל לעשות הרי כמזבח החיצון מביאין קרבנות ובהיכל קמרת למזבח הזהב ובמנורה נרות ועל השלחן לחם הפנים אבל בדביר שארון הקדש שם זכרובים שם ועליהם שכינה אין מאכל ושימוש דבר ולא נרות לימד דרך ארץ שבני אדם יאכלו בבית ולא לעין כל ולפנים מזה יהא חדר לאיש ולאשתו ולא נר ואורה בעת הצורך שחרי אין נקבות בכל צבא המרום שהרי כתיב (בראשית ו ד) בני האלהים (א) ושני כרובים כנגד התן וכלה וכתוב (ישעיה נד ה) כי בועליך עושיך לכך דימה חיבת ישראל (שיר א יג) בין שריו ילון מה לפני ולפנים לא שום כלי ולא שום צרכי אדם אלא שכינה ותורה ולא נרות כך צריך תלמיד חכם להיות עם אשתו בלא נר בצניעות ומה דיבור יוצא לישראל מבין הכרובים כך אם ואם יורו לבניהם שנאמר (משלי א ה) שמע בני מוסר אביך ואל תמוש תורת אמוך (ב) קמהית אמרה אם לא ראו קורות ביתי שערי ראשי (ג) ואימרת חלוקי מימי לכך מידה במידה הצניף המהור על ראשו ומעיל האפור וכתנתו:

תתפנה. ויהיו שניהם ערומים האדם ואשתו ולא יתכוששו (בראשית ב כח) לא היה צריך לומר אלא ויהיו האדם ואשתו ערומים או ויהיו שניהם ערומים [א] אלא מגיד כשהיו שניהם משמשים היו משמשים לפני הנחש (א) לפיכך גרם שהנחש השיא לחוה לאכול עץ הדעת (ב) ולכך צריך בצניעות תשמיש המטה אע"פ שאין חיה מדברת עתה אם יעשה לפני כהמה ויהי (ג) או יראה כשרובעים בהמנות שמה מהמת תאווה יתירה בא לשכב עם הבהמות או הבהמה עם האשה (ד) ונדרו אפילו זכובים אטו בהמות ופן יתרהר ופן תהרהר אחריהם וכל שכן לפני בני אדם וגם כשישמשו שלא ישמיעו קול (ה) ולכך ר' אליעזר לא היה משמש אלא בחצי הלילה פן תשמע את אשתו שום איש או הוא לאחר אשה ויהיו חבנים כמזורים וכתוב (בראשית ג טז) ולא אישך תשוקתך ולא אל איש אחר:

תתפנה. כתיב (קהלת ז ה) טוב אחרית דבר מראשיתו כל דבר שמראשיתו טוב אחריתו טוב בא לשם שמים אל אשתו והיא כמו בן כיוונה לשם שמים יצא צדיק מהם וכשמחלוקת יש מתחילה כשנולד להם בן לא יהיה אחריתו טוב או כשזווגין במחלוקת:

תתפן. יש אדם טוב שיש לו אשה והאשה יוצאה לתרבות רעה והאדם טוב והאשה מחרפת את בעלה והיא מושלת בו והיא בתרבות רעה וכיון שהיא מושלת והיא לעיני בעלה תעשה רצונה ולא יקפיד עליה והוא ימות בחייה

וכתיב (יחזקאל יח ב) הנפש החוטאת היא תמות
 תתפנה. זאת התשובה כי האדם היה חייב להצטער ואפילו אם אינו חייב פעמים הוא בעון אביו שעשה לאשתו כך או אמו לבעלה ואפילו אמו לאביו ואם תאמר מה יכול אביו לעשות שמקננת אותו מכל מקום גרמה האשה לבנה שיהיה לו אשה רעה ואם תאמר כיון שהאב טוב ולמה הזרע יהיה כמו האם או אם האב מקניט את אשתו ויהיה הזרע

משנת אברהם

לזלה צנית. משמע דללא ציוד היינו כשהם שני אחים מותר. וכנראה דרבינו החמיר מנידת חסידות, והר"ש"ס סס כתב שמהל תומרה יש להתרחק מיוחד כל ערוות ע"ש.

[ב] והיא מתקדשת וכו' ומלאו ועד: דרך ארץ, לא לזכר להצין תשמעות הדברים, וכנראה יש כהן חסרון של כמה נחלים.

סימן תתפ"ח

[א] אלא מגיד וכו'. צמד"ר סוף פרשה י"ח: להודיעך מחלוו הטויה קפץ עליהם אותו הרשע, מתוך שרלה חותם

תתפנה. (א) יומא נ"ד א'. (ב) שם מ"ו א'. (ג) בבבלי שם ליתא, רק תתפנה. (א) בראשית רבה פרשה י"ח. (ב) גדה י"ז א'. (ג) עבודה זרה כ"ב. (ד) גדה י"ז א'. (ה) נדרים כ"ב. (ו) נדרים כ"ב.

באותו עניין ולמה יהיה להם ולמה אין זכות האם יכפה עון האב ולא יהא לזרע מזיק עון האב וכן האם הייבת כרת שהזרע לא יכרת לפי שהאב טוב או האב חייב שיכרת והאם טובה כה יהיה מן הזרע אם תאמר אם אוחז מעשה האב יהיה דינו כמעשה האב ואם תופש מעשה האב יהיה דינו כמעשה ה'. והלא הרבה פעמים שהבן יהיה נמשך אחר הרע אע"פ שתופש מעשה הטוב אלא צריך האחד שיהא לו זכות גדול לבטל העונש או האיש יודע שהאשה היתה רעה ואחיה רעים ואע"פ"כ לקחה או היא ידעה בו שהוא רע ואע"פ"כ נשאת לו הרי הילדים אחר הרע אם לא יהא זכות גדול של הטוב או של אבות שובריעו לזכות או לפעמים ששניהם טובים האיש והאשה וטובלת כדי שתהר בן וגם הוא מתכוון לכך הרי אותו ילד טוב או פעמים שהאיש והאשה רעים ויכבדו לתלמודי חכמים ויצא תלמיד חכם מהם ורוב העולם כשאישה ואשתו עוולנים כמעט בלא אונס או בעיוות מאזנים ובעיוות משקלות ובכסף ובמעטות גם הבנים רעים באותו עניין ומן הדין שיהא זרעם בלא תורה אלא שמה עשו הנאה לתלמידי חכמים רק רעים יהיו :

תתוצב. ופעמים שדברי חכמים מתבטלים מפני דברי חכמים הנה אמרו (א) תורה הוזרת על אכפניא שלח כשיש שלש דורות בעלי תורה והנה בימינו כמה דורות שהיו אבותיהם בעלי תורה וזה הדרור עמו הארץ זהו מפני שאבותיהם נתחתנו באותם שמשפחתם עמי הארץ ואמרינו (ב) רוב בני דומים לאחי האם ופעמים להפך והנה אמרו (ג) מי שבעל ארמית בנו יהיה עמי הארץ שנאמר (מלאכי ב יב) יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער וענה מאחלי יעקב והנה בדורינו הרבה מאותם שיהיו בניהם תלמידי חכמים אלא בשביל שמשפחת אמותיהם תלמידי חכמים ורוב בני דומים לאחי האם ואם כן כיון שהזיווגים מן הקב"ה למה יזווגם שיתבטלו דברי חכמים ומאי אולמיה דהאי מהאי :

תתוצג. אמרת כי הזיווגין מן הכורא והכורא מוזוג הזיווגים כפי הרעות כי לפי דעת שמשון זיווג לו הנשים וכתוב (שופטים יד ד) כי מה' הוא ולפי דעת יחורם (מלכים ב' ח יח) זיווגו לו מבית אחאב אשה ורוב הערלים והנימולים שמתעשרים בני דלים ומתגברים כדי שיתחתנו בהם בני הגדולים שאם יהיו עניים לא יהיו מתחתנים בהם והנה הכורא מנהג עולמו כשירצה לתת גדולה לאדם יהיו לו או לזרעו עושר בני שישלם לו בזה העולם ותרע שהרי כמה וכמה בעלי תלמוד ואין בהם יראת שמים ויהיו לו תלמידים הרבה הפל כדי לכבדו בזה העולם ואינו ראוי לכך אלא כמו שנותן עושר לאדם כדי שיהא נחשב ונכבד בעיני הבריות ויש שאינם יראים את ה' ואין ביריהם מעשים ואע"פ"כ נוראים ונכבדים ולא מפני זכות אלא כדי שנותנים לו שכרו של אבותיו ואמותיו כדי שלא יהא לו שכר בעולם הבא כיון שאינו טוב אלא לתת להם שכר בעולם הזה ולכך מתעשרים ולכך דבריהם נשמעים ולכך מרננים בעלי תורה ויחשוב הצדיק אם כך לרעים כל שכן לעושי רצון הקב"ה :

תתוצד. איש אחד אמר לאיש אחר פלוני קח אשה פלונית עשירה אמר כיון שיש לי מוונות אע"פ שיש לי בצמצום לא אקחנה מפני שאחיה רעים ורוב בני דומים לאחי האם אמר לו (א) בהדיה כבשיה דרחמנא למה לך אמר לפי שידע ישעיה שעתידין לצאת ממנו צדיקים לכך אמר לחזקיה בהדיה כבשיה דרחמנא למה לך אבל אני היה לי כל ימני לדאוג פן יהיו חכמים רעים ומה שאמרו (ב) נחות דרגא וטב אתתא והוא שאחיה טובים :

תתוצד. (א) כתיב (קהלת יא ו) בבוקר זרע ולערב אל תנח ירך אמר ר' דוסתאי אם לקחת אשה [א] בנערותך וילדה ואתה אל תשב בזקנותך לבר מאשה למה כי אינך יודע וגו' אבל אם יקח אשה שאביה ואמה רעים ואינם גומלי חסדים מסתמא בידע שהזרע רע ועל זה לא אמרו בהדיה כבשיה דרחמנא למה לך :

משנת אברהם

סימן תתוצ"ה

בזמנו של רי"ח כבר נתקבל חדר"ג

שלא לישא שתי נשים.

זכן המדרש המנסה וילדה ומתה מיירי זקן שאינו ראוי להוליד עוד, דעליו מוטלת תוצה לישא אשה דוקא לאחר מיתת הראשונה, כדי להנצל מהרהור עזירה, והמד"ר שכתבי שרה מיירי זקן הראוי להוליד ולשתו זקנה, דנלוה שישא אשה על אשתו כדי להעמיד תולדות עוד, כמזון דזה מיירי או צההתנה צשעת נשיאת הראשונה שיהי מותר לו לישא אחרת או כשננסכת. וכל זה דוקא צשנים קדמוניות טרם שהחריס רצינו גרסוס. ונזכרת הספר חסידים דפוס ראשון: וילדה ומתה היא צהירה ופשוטה, משום שצינו רצינו כבר נתקבל החרס דרצינו גרסוס שלא לישא שתי נשים ואלא לגרש צעל כרחק כמנזאר צסימן תשנ"ה, ורצינו נפטר כארבעים ושלוש שנים אחרי פטירה רצינו גרסוס מלאור הגולה. התאריך הזה הוא לפי דעת התולדאים. חולם לפי התשובה מנצל הרוקח הונאה צלור זרוע הלכות ראש השנה סימן ער"ה שכתב: אמר אצח מרי ר' יהודה צר' קלוינימוס צשם מרנא ורצנא ר' יהודה חסיד צשם ר' שמואל חסיד שחמר צשם ר' קלוינימוס הזקן צן ר' יחא צן ר' אלעזר הגדול שאירע מננאל מילה צר"ה ושללו לקדושים אשר צלרן רצינו גרסוס צר' יהודה מלאור הגולה וכו' משמע שר' יהודה חסיד ז"ל לא היה אפילו צן זמנו של רצינו גרסוס מלוה"ג אלא חי אחריו זמן מרובה, ומזון שהחרס של רצינו גרסוס כבר נתקבל צהעולם צזמנו של רצינו ר' יהודה חסיד ז"ל כמזור למעלה.

[א] בנערותיך וילדה וכו'. דפוס ראשון סימן שעו כתוב: וילדה ומתה, וכן הוא צמ"ר קהלת, חולם צמ"ר חיי שרה איתא: אם היה לך צנים צנערותך קח לך אשה צזקנותך. ולין לומר דמה שכתוב צמ"ר קהלת ומתה הוא משום שגם קודם חרס דרצינו גרסוס מלאור הגולה לא היה מן הראוי לישא שתי נשים, דהא מוקרא מלא הוא צתורה כי תהיינה לאיש שתי נשים, וכן מצינו צנציאים וצנצוניים פעמים אין מספר. והא דלמר ר' חמי כל הנושא אשה על אשתו יוציא ויתן כתובה, מפורש שם צנפוסקים דמסתמא נשאה על תנאי שלא ישא אשה אחרת עלי' ואם מותלת מהני, והלכה שם כרנא דנושא חולם כמה נשים על אשתו צלדאית לי' למצינינו חולם החילוק צהנוסחאות צנמדרשות הוא פשוט, משום דמנזאר שם צש"ס וצנפוסקים דיז חיונ להוליד תולדות צזקנותו אע"ג שכבר יש לן צנים מנערותו חם עדיין צכחו, ויש גם חיונ שתי' לו אשה אפילו כשהוא זקן ואינו ראוי להוליד כדי שלא לצל לידי ההרהור עזירה, ע"ש צצפרק הצל על יצמתו וצנימוקי יוסף,

תתוצב. (א) בבא מציעא פ"ה א'. (ב) ב"ב ק"י א'. (ג) סנהדרין פ"ב א'. תתוצד. (א) ברכות י"ד א'. (ב) יבמות פ"ג א'.

תתרוצו. ועוזבי ה' יבולו (ישעיה א כח) זה שעוזב צניעה או בת טובים ויראת שמים ולוקח אחרת בעבור כמון או בעבור יופי או כבוד משפחה אלא כמו בועז רות ויהושע רחב ונביאים יצאו מהם וכתוב (הושע ב כ) וזרעתיה לי בארץ זכתיב (ישעיה ה ז) כרם ה' צבאות בית ישראל (א) מה זרעים זכרים אין זרעים כלאים אף ישראל כולו זרע אמת ולא פסולים שלא נתחתנו בעמים ויבול שכאושים ופגמים אין כלאים והטח ושעורה ובאשה כלומר רעה וטובה אין כלאים יבול ישראל כך שמדקדקים יחדיו צדיקים ורשעים לכך נקרא זרע אלהים שמן המובהר לשם ה' :

תתרוצו. כל שיש לו [א] לב טוב ולוקח גיורת שיש לה לב טוב וצנועים וגומלי חסדים ונעימים כמשה וכמתן מוטב להתחתן בורעם מלהתחתן בישראל שאין בהם אלה המדות שהורע של גר יהיו צדיקים ויהיו טובים :

תתרוצו. מעשה ראובן ושמעון, ראובן אמר אתן בתי ללוי שהוא צדיק אעפ"י שאביו של לוי לא היה צדיק הואיל והוא וד' אבות אביו צדיקים ולא אתן אותה לכן גר צדיק ואביו היה צדיק שהרי עזיזהו יותם היו צדיקים אעפ"י שאחזו היה רשע חזקה עמד ממנו אכל בן גר אין לו זכות אעפ"י שאביו היה טוב שמה זרעו יהיה כאבות אביו ושמעון אמר אתן לצדיק בן צדיק אעפ"י שאבות אביו לא היו צדיקים ולא אתן לצדיק בן רשע :

משנת אברהם

סימן תתרוצ"ז

על תכונת נפשו של גר.

ובדברי רבינו יש כעין פשרה נדבר, שכתב שהורע של גר יהיו צדיקים ויהיו טובים, כלומר דוקא דור שני אצל לא הגר והגיורת הראשונים.

ומדברי הש"ס ז"ק ל"ח : לא כשעלתה על דעתך עלתה על דעתך, שתי פרידות „טובות“ יש לי להוציא מהן רות ונעמה העמונית, משמע דזה ה' גלוי רק למי שאמר וה' העולם, אצל משה רבינו הגם שראה צנאוה שעמידות להתגייר, לכל זאת לא סבר שהיינה פרידות „טובות“ כי סתם גר סורו רע. וזוה מסולקת קושית התוס' צימות ק"ט הכ"ל לחיד נאמר רעה אחר רעה תנח לתקצלי גרים, והלא יהושע קבל את רחב ונעמה ורות המואביה. ולהכ"ל יונת, כי הן הן היוצאות מן הכלל, ורות ונעמה רק על דעתו של הקצ"ה ולא על דעתו של משה עלתה, ונרצח הזונה, הלא התוס' צעמם כתבו בנפשו שה' רק על פי הדבור, דאלמלא כן אין מוקצלים גרים מוז' חומות, עי' תוס' סוטה ל"ה ד"ה לרבות כנענים.

[א] לב טוב וכו'. כלומר, דוקא אדם נעלה שכונתו לשם שמים בלבד, אצל נסתם בני אדם לא, דהא רש"י פירש צהריות י"ג הכל רצין לישא גיורת, שמתרצין לישא גיורת מלישא משותררת, משמע דוקא כשאין להם ענה לישא ישראלית אלא גיורת או משותררת אז מתרצין יותר בגיורת.

ומדברי רבינו שהתנה תנאי צנועה גיורת שיהי' לה לב טוב ונעמה וגומלת חסדים, משמע שצריך לנדוק היטב אם יש לה אותן המעלות כי נסתמה אין לגרים מעלות הללו, והוא מתאים עם מה שאמרו נמש' גרים ד"ב: רצ"י אומר לפי שסורו רע הזהיר עליו הכתוב במקומות הרבה וגר לא תלחץ, לא תונה, ולתם ידעתם את נפש הגר, הוא סורו רע הזהיר עליו הכתוב במקומות הרבה, ע"ש. כלומר, לפי שסורו רע, שטעניו רעים, וסורו רע הכונה סורו לניתך והתחזרותו רע צדק, פירש המפרש למס' גרים צ"ס ויולל, לכן מנד הטבע לנד לא יהי' לטובה עליו. ולפי זה הפירוש של ולתם ידעתם את נפש הגר, כלומר, ידעתם את תכונת נפשו הרעה, לפיכך הזריכה התורה להזהיר כל כך שלא תשלם לו כגמולו אלא עשה עמו לפנים משורת הדין. ונחלת יעקב למס' גרים פירש שני פירושים אחרים על סורו רע, כלומר, מכיון שיסור להיות עכו"ם לא יועיל אח"כ שום פיתוי וריגוי, ופירוש זה מתאים עם מה דאמרין צעמלם גזירה שמה יהור להסורו (קידושין י"ז). ועוד פירש שמכיון שעלתה לו להגר להתגר על סורו הרע על יצרו ולתסות תחת כנפי השכינה, דין הוא שהתורה הזהיר כל כך עליו ועל כבודו ומדברי הש"ס צרכות י"ז, שמעו אלי אצירי לב, גונאי טפסאי, אומר ר' יוסף תדע דלא אצייר גיורת מינייהו, משמע שאלו המתגיירים אינם אצירי לב, ונע"כ דהפירוש של סורו רע הוא כפי' של הנחלת יעקב. **והנראה** שהחילוק בין הפירושים הכ"ל נדבר תכונת הנפש של הגר, היא הסנה הגורמת המחלוקת בין רש"י ותוס' נדבר קשים גרים לישראל לספקת, דרש"י מפרש: ועוד שגמלתי את ישראל ממעשיהם. אצל לא כן מפרשים התוס', וה"ר אברהם גר מפרש משום שהגרים יותר זהירים צנאות מישראל לפיכך קשים הם לישראל שזוכרים עונותיהם, וראה תוס' קידושין ע' וכו"מ. ומשעם זה זקוקים צעלי התוס' לפירש צימות ק"ט רעה אחר רעה תנח לתקצלי גרים, היינו דוקא היכי שמשאין אותן להתגייר, ע"ש. אצל לפירוש של רש"י הדברים כפשוטן שאפילו אם הם מתאמצים להתגייר אין מן הנכון לגייר אותם כי ילמדו את ישראל ממעשיהם הרעים, כי הכונת נפשו לא טובה היא.

קבלת גרים בזמן הות.

ובארצות הללו לתכופות נאים חגשים וגשים להתגייר, והרצנים הנעירים נפרט אלו מן המתקדמים חושבים שזוה הם עושים נחת רוח ליוצרים צמה שהם מוספים יהודים חדשים לעמנו. ולמי מלמד שמעולם לא גיירתי למי שהוא, הנני מלמד את תלמידי שלא יעשו זאת והלואי שישמעו לי. והנני לנצר את טעמי ונימוקי:

פ"י מה שציאתי לעיל שיעת רש"י היא שכל קבלת גרים אינו דבר נכון, וכי מה שאמרו רעה אחר רעה וכו' משתייך בכל ענין, צודאי שיש למנוע את עצמו מתקבלת גרים. אלא אפילו לפי שיעת התוס' דכשאין משיאין אותו אלא מעצמו מתאמץ להתגייר ראוי לקבלו, ואפילו נפרש את דברי רבינו כפשוטו שזה הנושא גיורת הוא צעל טוב לב, אצל צרור שזה דוקא נגר או גיורת המתגיירים צעל הכרת האמת, שאין דת כדתו ואין תורה כתורתו הקדושה והם נאים להסתופף צל כנפי השכינה ורוגים צל נפשם ולגם להיות מישראל עם קרובו ולקיים את כל מצות התורה הן שכתב והן שצעל פה, אלו צודאי גרי לך הם ושכרם הרבה מאלו, ואשרי להם שדבקו צמי שאמר וה' העולם, ועל ידי עשיית המצות יזכו לעולם הנח (צימות מ"ז, רמז"ס פ"ד מהל' איסורי ביאה). ונימוי של רבינו שהרדיפות על ישראל היו עד אשר עצמו מלספר וישראל נצוים היו צעני האומות שצירופה וכל עיר ה' מקום מיוחד לדירה מצומצמת צעד ישראל ולא ה' רשות לישראל להלך צרצור של נכרים, מוזן מעצמו שצתנאי החיים כאלו לא נא שום נכרי להתגייר, לקבל על עצמו דת יהדות ולהיות נרדף מן הנכרים אם לא שרוח חלקי נצנה צו אשר הציאו לידי הכרת

כלאים כך בנותיהם זרועים כלאים.

תתרוצו. (א) במדרש במדבר רבה נשא פ"ט: מלמד שהיו אביו ואמו מראין לו כרמי תמנה זרועין כלאים ואומרים לו כשם שכתביהם זרועים

תתצט. כתיב (דברים יג ו) כי יפיתך אחיך בן אמך וכתיב (שיר ה א) מי יתנך באח לי יונק שדי אמי (א) רוב בנים דומים לאחי האם ולכך אמרו (ב) הנושא בת אחותו [א] הוא חסיד וכשיליך בנים מבת אחותו הרי יהיו חסידים כמותו מפני שרוב בנים דומים לאחי האם אבל אם יש רשע ומתכוין להנאתו שהיה לו בת אחותו יפה ולא לשם מצוה נתכוון זה אינו טוב אבל מי שמדקדק בזה בידוע הוא חסיד כמותו אבל רשע הלוקח בת אחותו יהיה רשע כמוהו (ג) ואם אמו נשואה לבעל אחר שאינו אביו כגון אלמנה או גרושה ואותו בעל הבית אכזר היה וכניו רעים אז אם לוקח בת אחותו מאמו יהיה רשעים אע"פ שהוא טוב :

תתש [א] יש דברים שהתירתם התורה ואם יעשה אותם האדם יבא לדין עליהם שיש לו לאדם לחשוב שלא התירתם התורה אלא כנגד היצר כגון יפת תואר ולפי שדוד לקח יפת תואר (א) נולד אבשלום ונחרגו כמה נפשות על ידו וכן אדם שיכול לקחת אשה שאחיה צדיקים ולוקח אשה שאחיה רשעים על זה יביאוחו לדין שגורם לעצמו שיהיו בניו דומים לאחי האם (ב) וכתיב (שמות כב י) שבעת ה' תהיה בין שניהם עתיד אדם שיתן את הדין שלא היה לו עסק עם אדם שהוא ברוך לו והיה לו עסק עם אדם שאינו ברוך לו פן ישבע לשקר או ישביעוהו :

תתשא כתיב (דברים לב ז) שאל אביך ויגיד וזקניך ויאמרו לך אם יש לאדם בנים כגון ליעקב ראובן ושמעון ויש

משנת אברהם

מפקדין שם מלות וי"ג מלות ורות השיבה עמך עמי, היינו שקיבלה כל התרי"ג מלות, וא"כ אחי לא נאמר לדין גירות מועלת ומדאורייתא אלא דוקא כשהגד מקבל כל התרי"ג מלות וצריך לומר דאי אפשר לפרש שרות קיבלה כל התרי"ג מלות דהא אין אשה הייבנת בתרי"ג, ונע"כ דנעמי הודיעה לה שיש "לעם" ישראל כולל תרי"ג מלות ומהן מלות שאין אלא צבחים ומהן מלות שגם הנקבות מזהירות וכן שפיר השיבה עמך עמי, דאל"כ מה טעם לתשובה זו, ונזהר יתא מה שחזרה ואמרה אסור לך ע"א והא גם ע"ז כלול בתרי"ג, אלא לאחר שאמרה לה מהתרי"ג מלות שאין שייכות לכל אחד מישאל קורה והזהירה על ע"ז שהיא אסור החל על כל אחד ואחד מישאל צין זכר וצין נקיבה, והגם שגם בני נח מצווים על ע"ז, אפשר דהזהירה על השיתוף, עי' תוס' סנהדרין ס"ג.

מכר הנ"ל יואל שצכל אופן חלה הגירות ואם אינם מקיימים אח"כ הרי הם מומרים ככל ישראל מומר, וא"כ צבחים הנצלים לפנינו שעל פי רוב אלו יודעים מראש שלא יקיימו את המצוות, צודאי שאסור לנו להיות גורמים ומסייעים לידי עברה, דהא רק על ידינו הם נעשים מומרים דלמלא לא נגיד אותם לא יהיו מצווים כלל לקיים המצוות ולא יהיו מומרים לכל התורה אלא על ידי הגירות. ובפרט לאלו שנושאים ככריות מה טעם היא שנעשית יהודית, אדרבה אם הוא דר עמה צניותה אין הוא עובר על איסור נדה אלא מדרבנן וכשנעשית יהודית ואינה טובלת לנדחה הרי שניהם עוצרים צאיסור של כרת, לכן צודאי שאין מן הראוי להזדקק לשום גירות צאצרות הללו אם לא שצורר כשמש שהמתגיירים יהיו שומרי תורה ומצוות, דאז גם אפילו לשיטת רש"י שהנצחתי לעיל נמי אין חשש, דהא צמנחות מ"ד ד"ה הוציאה, כתב מצואר דאם מתצורר שהגירות הוא לשם שמים מקבלים אותם מיד, ומדאמרו על קבלת גרים, שהיווי מצוה לא משהיון (יצמות מ"ז), שמע מינה דהצ"ד מצווה על קבלת גרים, אצל גירי צדק דוקא, אלא שבענינים כאלו צריכים להיות מתונים מאד, וראה מה שכתבתי צח"א סימן ש"ט דף קל"ד צדין המתגייר לשום אשה.

האמת והנדה, אולם אחרת הוא צומנו וצאצרות הללו צפרט, שכמעט כל הנצלים להתגייר אינם נצלים אלא משום אשה אשר חפץ צה לו משום איש שהיא חפלה צו.

וייש לי מקום עיון צהפירוש של גר המתגייר לשם אשה דפלגי נתלי צינמות כ"ד אם הכוונה שמתגיירים ומקבלים עליהם לקיים את כל המצוות כראוי אלא שהסנה לזה הוא איש לשם אשה ואשה לשם איש, ורק צגרים כאלו ההלכה שהם גרים צדיענד, אצל אם אלו יודעים מראש שלא יקיימו את מצוות התורה אלא שכל צואם להתגייר הוא צצביל שיוכלו להתחנן עם האישה או האשה, הכל מודים שאפילו צדיענד אין צגירות כזו שום ממש, או שמת מכיון שהתגיירו, כלומר, נמולו וטבלו, גיירותן מועלת צדיענד, ומה שאינם מקיימים את מצוות התורה הרי הם ככל ישראל מומר. ונפ"מ לדינא כמעט לכל הגרים צצאצרות הללו הנצלים להתגייר כי רובא דרובא ידוע מראש שלא יקיימו את המצוות, כי איש המתגייר לשם אשה הלא האשה הישראלית עלמנה אינה שומרת המצוות ואיך ישמור הוא את המצוות שכל גיירותו אינו אלא לשם אותה אשה, וכן אשה המתגיירת לשם איש. **ומדאמרינן** צצכורות ל' נכרי צנא לקבל צברי תורה חוץ מדצר אחד ואפילו דקדוק אחד מדצברי סופרים אין

מקבלין אותן, וצתוספתא דדמאי פ"צ וצתו"כ קדושים מפורש : "גר" שקיבל עליו כל צברי תורה חוץ מדצר אחד אין מקבלין אותן, משמע דהא צינמות דמתגייר לשם איש פירושו שחקבל עליו צצמות לקיים כל המצוות אלא שהסנה לגירותו היא האשה או האישה, דאל"כ הרי לא עדיף מההקבל עליו חוץ מדצר אחד, אולם מזה מצואר צצכל אופן היינו כשקיצל עליו חוץ מדצר אחד או חוץ מהרצה צצרים הרי הוא גר. דהא אי אפשר לפרש דדוקא כשקיצל עליו לקיים כל התורה כולה משום איש או אשה הוא דהוי צדיענד גר, אצל כשאינו מקבל עליו מיד לקיים כל התורה כולה אינו גר מדאורייתא ואפילו צדיענד, דהא קתני התם אפילו דצר קטן מדקדוקי סופרים אין מקבלין אותן, ואיך לא יהי' גר מדאורייתא צצביל שנמע מלקבל עליו דקדוק מדצברי סופרים, אלא ע"כ צצכל אופן הוי גר מדאורייתא, ומצרבנן אין מקבלין אותו לכתחלה דוקא.

ובבבב משנה ה' איסורי ציאה יגידו הגיה צצברי הרמנ"ס : הואיל ומל וטבל מצוה להצזיר לו אצידתו חוץ כשצור לעצור עכו"ס ע"ש. משמע ג"כ צצכל אופן הגירות מועלת הואיל שמת וטבל, כלומר, הגם שגם גר תושב מקבל עליו שלא לעצור כו"ס ושאר מצוות שהצזהרו עליהם צני נח וא"כ מאי אולמי' של גר זה שאינו מקיים את המצוות מנר תושב, על זה מתרץ שהחילוק ציניהם שזה מל וטבל וגר תושב לא, כך משמע לכאורה, אולם אכתי צריך ציארר דהא כל דין גירות ילפינן מרות ושם מצואר צצגו' דנעמי אמרה לרות

סימן תתצ"ט

[א] הוא חסיד וכו'. ראה מה שכתבתי צזה צפירושי להוצאה אית ד'.

סימן תת"ש

[א] יש צצרים וכו'. ראה מה שכתבתי צציומן תתצ"ד.

הביא הכנה"ג אבן העזר סי' א' סק"ה. תתש. (א) סנהדרין ק"ז. (ב) שבעות לי"ב עינין ברש"י שם.

תמוצ"ס. (א) בבא בתרא ק"י א'. (ב) סנהדרין ע"ו ב', ולפינו : והנושא בת אחותו כו' עליו הכתוב אמר או תקרא ותי' יענה. (ג) דין זה

לו לראובן בן ולשמעון בת והנה בן ראובן אינו הגון וכת שמעון הגונה [א] והזקן יעקב היה עוסק שיקח בן ראובן את בת שמעון הרי הזקן יעקב חוטא שעוסק שיקח בן ראובן את בת שמעון שאינו ראוי לה או אינו מקובל לה : תתשב. (א) אל תשרך להשיא נערה לזקן או למי שאינו חפץ בה או היא אינה חפיצה בו או בת צדיק לרשע או בת רשעים לצדיק ואפילו כחור ובחורה בבית רגזן או אשה [א] אל תגור :

תתשג. אחד זקן אמר לאחר עמוק לי שיתנו פלונית בתולה ולא רצה אמר לא אעסוק (א) שלא תהא על ידי (ויקרא יט כט) ומלאה הארץ זימה להשיא בתולה לזקן אמר לו החכם לא כיוונתה ביושר בזה המעשה כי זאת הבחורה כמה בחורים בקשו אותה ולא רצתה בהן אלא שזה הזקן היא חפיצה מפני שהוא יהודי טוב ומה שאמרו ומלאה הארץ זימה זה המשיא בתו לזקן זה שהיא חפיצה כבחור [א] אבל כשחפיצה בזקן מפני שהוא טוב או שיודעת שיותר תקנתה בזקן או מצוה לעסוק לה בזקן :

תתשז. כתיב (שם שם) אל תחלל את בתך להזנותה שלא תשיאנה לזקן או למי שנמאס בעיניה וכן אמרו (א) לא תחסום שור בדישו שלא תכופ לקחת [א] יבמה מוכת שחין (שם שם יח) ואהבת לרעך כמוך כי אתה לא הייתת לוקחה וכן אתה אל תדחוק אותה ועיר (שם שם יד) ולפני עיר לא תתן מכשול שאם תזנה הפשע שלו גורם ואף הזקן אם לוקח בחורה הוא חוטא :

תתשה. ומעשה שהיו רוצים לתת לזקן בתולה ולא רצה וזקן פן יגרום לה חטא אמרו לו והלא היא חפיצה כך והלך הזקן לפני הבחורה והסיר כובעו ואמר לה ראי שאני זקן וראשי מלא שיבה ושאר דברים מפני הזקנה כדי שלא תאמרי לא ידעתי והיא אמרה אפילו [א] לרחוץ רגלי אדוני דיי לי רק שיקרא שמך עלי ויצאו מהם תלמידי חכמים : תתשו. אמרו לאחד אשה פלונית יפה במקום פלוני חפיצה כך שמע לעצתנו ולך שם [א] ותצבע שעריך כשחור והיא תהא סבורה שאינך זקן אמר חלילה לי להטעות אותה אלא תראה שאני זקן [והיא תאמר מה שבלבך אם חפיצה

כי] :

תתשז. אל תחלל את בתך להזנותה זה המשיא בתו לזקן וכל שכן למנוול ולמוכה שחין אם כן למה נאמר (דברים כב טז) את בתי נתתי לאיש הזה הרי זכתה תורה לאיש להשיא את בתו (א) שאם רואה האב שהייתה חפיצה כבחור והוא יודע שהיא זונה ואין תקנתה לכך זכתה תורה נאם להשיאה למי שהוא חפץ שיהא תקנתה ופעמים משיא לזקן שאין לו במה לפרנסה ומשיאה לזקן לתקנתה :

תתשה. פעמים שאדם שאינו הגון מבקש את בתך אם תכנס ליתן לו תחטא בגון שאם היא חפיצה בו והוא אינו הגון ולא תוכל להעבירה משם או חפצה להנשא ואין מבקש בתך אלא מי שאינו הגון דע לך שהיא תקלקל צא ולמד (א) מדורות הראשונים שהיו מולידין לה' שנים ודינה קטנה היתה וחפיצה להנשא וכוונת יעקב לטוב שלא נתנה להנשא לעשו לכך שכב עמה שכם [א] ואם אדם מתכוין והוא חכם ביותר ואותו מעשה כונתו לטובה נחפך לרעה הואיל וחוטא

משנת אברהם

סימן תתש"א

סימן תתש"ה

[א] והזקן יעקב וכו'. הכוונה, ששמעון אינו הגון מתנגד שנתו תנשא לזן רחוק שזינו ראוי לנתו, אז על הגת לשמוע לעצת אביה ולא לעצת הסבא. וזה הוא שמך רבינו דבריו על המקרא שלל אינך ויגדך זקיך ויאמרו לך, כלומר, הקדים אינו לזקנו לשמוע דברי אינו נראשונה, הגם שאתה ואינך חייבים לשמוע לדברי זקיך.

[א] לרחוץ רגלי וכו'. הלשון לקוח מלכות דר' נתן פי"ו הכ"ל, ע"ש.

סימן תתש"ב

סימן תתש"ו

[א] אל תגור. נדפסו דפוס ראשון סימן שע"ט כתוב: או אשה נחורגס, ורלה סיטה מ"ג.

[א] ותצבע שעריך וכו'. ראה מה שכתבתי נח"א דף ז"ד בענין גילוח שער של אשה, והבאתי דברי התוס' יצמות מ"ח ד"ה לא, דכל שאינו מנגלח לשם נוי ויופי אין צו משום לא ילגש נגר שמתל אשה. ואפשר דגם דין של רבינו צכאן הוי שלל לשם נוי, דהא אין כוונתו של זה להיות נראה לעיר אלא כדי שתחפון האשה צו. ויש עוד לדון בזה דהא סוף סוף הוא רוצה צנוי זה ומה לי אם נצביל האשה או משום אחר סנה אחרת, ונתוס' הכ"ל וכן צ"ע י"ד סימן קפ"ג מנזאר דדוקא דהיכי שעושה שלל לשם נוי אלא לצורך רפואה וכדומה מותר וכלאן הרי הוא עושה ממש לשם נוי, ואטו יש בזה היתר של אינה צריך לגופו כמו גני מלאת שנת. ולריך לומר דבאמת אסור משום לא ילגש נגר וגו' אלא דרבינו לא מיירי צכאן אלא בענין הונאה.

סימן תתש"ג

סימן תתש"ח

[א] אבל כשחפינה וכו'. כלומר, לה אמרו אלל המשיא נתו לזקן, היינו שלל לרצון נתו. ונדפס סימן שע"ט הרלה הגאון חיד"א ז"ל מקום בלכות דר' נתן פי"ו דר"א עמנו נשא נעירה נת אחותו לאחר שאמרה לו שך רעוה.

סימן תתש"ד

הסבר בענין זיל בתר מחשבתו.

[א] שלא תכוף וכו'. כלומר, כשם שאמרו אין חוסמין אותה שתניס למוכה שחין כן אין משיאין אותו עלה ליבס יבמה מוכת שחין.

[א] ואם אדם וכו'. הסרון הכיכר יש כלן ולריך להיות: ולא אדם חכם מתכוון צעשייתו לטובה ולנסוף יולאת ממעשהו

תתשו. (א) יש להוסיף מה שאמרו בכתיבות מי בי: אי בעי מסר לה למנוול ולמוכה שחין.
תתשח. (א) סנהדרין ס"ט ב. (ב) סוטה ל"ה א. (ג) ר"ל גם פנינה

תתשב. (א) סנהדרין ע"ו ב.
תתשב (א) סנהדרין שם.
תתשו. (א) יבמות ד' א.

הוא ואפילו אינו הכם אלא שהיה לישאל לו לחכם יקבל פורענות נגד שלא נזחר הואיל ויכול לדעת שסופו רעה הואיל ולא שם לבו לדעת יענש ויגמול עווא ששלח יד בארון והיה לו לדעת (ב) ארון נושא את נושאו ומכל מקום יקבל שכר על כוונתו לטובה (ג) וכן פנינה וכן יעקב ברינה שלא נתנה לעשו ועירו הנביא שהכח הארי שהיה לו להזהר שמא נביא השקר הוא ועוד [ב] בדבר שנחנה ממנו ומ"מ יקבל שכר שהיה נראה בעיניו עון אם לא יאכל וישתה אבל אדם שהכמים חסידים אומרים לו אל תעשה ואז עשה וכוונתו לטובה יענש ולא יקבל שכר על כוונתו לטובה כגון המעפילים שכמה התרח בהם וכגון שמואל הנביא שהתרח שלא יוצאו הארון על זה נאמר (קחלת יא ט) יביאך האלהים במשפט (שם יב יד) אם מוב יכין וסופו רע:

משנת אברהם

הקטרה, וא"כ הרי זה דומה ממש לנתכון לאכול חלב ואכל שומן, ואמתי חייב. אולם לפי ה"ל יחא, דנשעה ששטת את השטיה ולא ידע עדיין שהראשונה כחובה, לא ככוונה בלבד חטא אלא גם נמעשה דהא שטת נהמה שלא לצורך קרבן, ודמי לפרישת מזודה לדגיס, דהפרישה היא המעשה האסורה ומה שהעלה אח"כ גם תינוק אינו מתקן את אשר פרש נאסור, כן נמי מה שטודע אחר שחיתת השני' שהראשונה טריפה אינו מתקן מה ששטת את השני' נאסור, אבל נתכון לאכול חלב ואכל שומן לא עשה שום איסור אלא במחשבה, דהגם שנשעת חכילה סדר שהוא חלב אבל לאחריים כבר הי' ידוע שזה שומן אבל גני קרבן שום אדם לא ידע נשעת שחיתת השני' שהראשונה טריפה.

ויש להסביר ביותר את הסגרה הנ"ל דשטת שני' ונמלאת הראשונה טריפה הוי מעשה איסור ביותר מאשר נתכון לאכול חלב ושומן, דנמיון למה שכתב צספר מנן אבות להגאון ר' מרדכי צנעט ז"ל שהקשה לפי מה שכתבו בתוס' כריתות י"ט ד"ה דהא לא איכיון, דהחילוק שבין מתעסק לשוגג שצכל התורה הוא דצכל התורה כולה כשאומר מותר הוא בשוגג בדבר שידוע לנו שהוא איסור, אבל מתעסק מתכון לדבר שהוא היתר לכולא עלמא חס הי' כפי מה שהוא סבור ע"ש. וקשה א"כ אמתי יתחייב צגגת צנת, הלא חס הי' כמו שהוא סבור שהיום חול היתה המלכה מותרת לכולי עלמא. ותיירץ, דמתעסק אינו אלא דבר שצא במקרה כגון חלב ושומן, שכמו שיש חלב צעולם כן גם יש שומן, אבל צנת דקצוע וקיימא משעת ימי בראשית וציוס שיש קדושת צנת אי אפשר שיהי' אז ג"כ חול, לא שייך לומר דהוי מתעסק, ודפח"ת. חזינו מהכא דקיל יותר דבר שצא במקרה כגון חלב ושומן לענין מתעסק, משום דנשעה שיש חלב יש גם שומן, כן נמי זה ששטת לאכול חלב ואכל שומן אינו עושה מעשה איסור ידיוע עכ"פ לאחריים שזה שומן אבל צקרצנות של צנת, נשעה ששטת את השני' הי' צנת צעולם ולא הי' ידיוע לשום איש שהראשונה טריפה לכן הוי לא לבד מחשבה של איסור אלא גם מעשה איסור.

הסבר למה נענש עירו הנביא.

[ב] **ברבר** שנהנה וכו'. צנלפס סימן תפ"ט פירש המפרש: כיון שהוא דבר הנאה לאכול ולשתות הי' לו (להנציח) להזהר מאד שמה אינו לשם שמים. והגאון החיד"א מפרש: שאפילו בדבר שיש לו הנאה אם כוונתו לשם שמים מקבל שכר הגם שטעה, והצי"ח ראי' מצנות לוט שנהנו וחשבו לשם שמים הגם שטעו וכו' שילאו מהן צ' אומות גדולות. ולדעתי דוחק גדול יש צאלו הפירושים, ופירוש החיד"א עיקר חסר מן הספר.

ולפי ענ"ד הכוונה בדברי רבינו היא לתרץ למה נענש עירו הנציח צמיתה ידוי שמים על שאכל אלא הנציח השקר הלא הוא האמין לדברי הנציח השקר צמה שאמר לו: גם אני נביא כמורך ומלאך דבר אלי דבר ד' לאמר השיבו אתך אל ביתך

רעה, הואיל והוא הכם, חוטא הוא. כלומר שמתפקידו של איש חכם להנין מראש תולאת מעשה, ואפילו אינו חכם אלא שהי' לו לישאל וכו'.

והנה מה שכתב רבינו דיקבל עונש על המעשה זה פשוט דהלא כל שוגג דעלמא אינו מתכוון לרעה ולכל זה חוטא הוא, אולם מה שכתב שיקבל שכר על המחשבה הטובה הגם שעל ידה צא לידי תולאת רעה, זה הוא דבר חדש, ואינו כתוב שיש שכר על מחשבה טובה הגורמת לרעה.

ואפשר לפי מה דלחמירין צמנחות ס"ד, פרש מזודה להעלות דגיס והעלה דגיס ותינוק רצה אמר פטור ורצא אמר חייב, רצה אמר פטור זיל צתר מעשיו ורצא אמר חייב זיל צתר מחשבתו ע"ש. ומזואר דאפילו לענין חיוצ חטאת סבור רצא דלזליקן צתר מחשבתו והמעשה צטלה לגני המחשבה, וכן פסק הרמב"ם ז"ל שם הגם דנעלמא ההלכה כרצה לגני רצא, חזין מהכא דהמחשבה היא העיקרית גם צמקוס שהמעשה שהיא המולאה של המחשבה היא היפך המחשבה ואם כך הדין צומן שהמחשבה היא לרעה מכל שכן שמה טובה מרובה צומן שהמחשבה היא לטובה כצנידון דידן.

ואם נדקדק היטב בדברי רבינו שכתב: ואותו מעשה כוונתו לטובה נהפך לרעה, וכפי שכתבתי צריש הסימן יש כאן חסרון וצולאי צריך להיות: ואותו מעשה שעשה צכוונה לטובה נהפך אחר כך לרעה, משמע שנשעת עשיית המעשה לא הי' שום רעה כלל אלא אחר כך ילא מזה רעה, א"כ צתחילת עשיית המעשה לא הי' שום רעה כלל אלא אחר כך ילא מזה רעה, א"כ צתחילת עשייתו היתה מחשבה וגם מעשה טובה, לכן צדין שיקבל שכר על המחשבה. וראה והבן היטב צמה שכתבתי צספרי משנ"א חלק צ' דף ט"ו. ושם ציארתי דמ"ד זיל צתר מחשבתו איין הפירוש מחשבה גרידא אלא מחשבתו היינו המחשבה שהיתה לו נשעת פרישת המזודה שהיא פעולה ממשית שיש איתה מחשבה והיינו תחילת המעשה. ע"כ כי איין מרצוני לכפול הדברים שהם ארוכים. וכן כאן הפירוש מחשבה שיש עמה תחילת המעשה, ושיניהם היו לטובה אלא שא"כ נהפך הדבר וילא מזה רעה, אבל כשהיתה מחשבה גרידא לטובה ומיד צתחילת המעשה עשה רעה איין שום סברא שיקבל שכר על המחשבה. וכבר הארכתי צח"א סי' ד' בדבר הצטרפות מחשבה למעשה ע"ש.

ולפי הנ"ל שפירשתי דברי רבינו וכן מה דאמרו שם צמנחות ס"ד זיל צתר מחשבתו דהיינו לא מחשבה גרידא אלא מחשבה ותחילת מעשה, מסולקת קושיא גדולה שהקשה מהר"ם הוצאה צגיטה ומקובצת צמנחות שם, דלמתי יהי' חייב חטאת משום דלחמירין זיל צתר מחשבתו, וכי נתכון לאכול חלב ואכל שומן מתיחייב, ותיירץ דלא דמי דשאי הכא שכבר ילא הצור ידוי חוצתו צכחובה ומשום מצוה מן המוצחר לא הי' לו להציח שני' כיון שאז אפשר לו לדעת מראש אם השני יהי' יותר טוב מן הראשון, ע"ש. אולם תירון זה אינו עולה יפה לפירוש של הרמב"ם ז"ל שדפרא נמלאת הראשונה כחובה צצני מעיים היינו צנמלאת טריפה, ורבינו גראסם שם צפירושו צגליון הש"ם מפרש נמלאת הראשונה כחובה היינו שלא הי' צה חלב כדי

נחמונה לשם שמים כדלחמירין בבא בתרא ט"ו א' מ"ב נענשה שמתו בגיה כמו שאמרו במדרש שמואל פרשה ה'.

תתשט. כל החפץ לעשות עבירה [א] דין היה להספיק בידם עבירות אלא אמר הקב"ה אם אמציא לרשע תאותו נמצא מרבח ממורות ויתחתנו בהם הצנועים ופעמים שמניה להביא ממורות כדי שיתחתנו בהם אותן שראויין להן מסייעי עבירה או אותם שבידם למחות ולא מיחו או המוציאין לעז על אחרים ומחפשים למצוא פגם על המשפחות כדי שלא יתחתנו בהם לכסוף יתחתנו בהם או ממנו יוצאים ממזרים :

תתש"ו. (א) הכתוב מתיר לתת גם אפילו הקדיחה תבשילו או מצא נאה הימנה ועתיד ליתן את הדין לפי שלא התיר אלא שמא יחטא באשת איש אם לא יתירה :

תתשיא. (א) ויפת תואר התיר כנגד היצר ועיד יש ישראל שחתוך חוטמו או יש בו מום ואין בת ישראל הפיצה בו הרי יקה יפת תואר והכתוב לא אמר לאדם אשתו בכל עניין שחפץ ליהנות ממנה פן יתן עינו באחרת ויש לאיש לעשות כמו שכתוב במסכת כלה (ב) והיה מן הדין (ג) לאסור מלשמש כשאשתו מעוברת (ד) או בחדשים שקשים לוולד אלא שמא הוא או האשה יהרהרו אחר האסור להם מוטב שלא יהרהר וישא אפסר דבר שאי אפשר והחכם יתן את הדין שאין שם על לב איזה דבר התיר הכתוב מפני היצר ומפני שאי אפשר בעניין אחר וכתוב (שם יב יב) ויותר מהמה בני הזר : **תתשיב.** אם תראה איש שיגלה לך דעתו או על ידי נאמנים תרע דעתו או איש או אשה אמרו לך בבקשה ממך תעפוק לי לזונג לי שאהנה בזה העולם בו וגם כאותו עולם כגון האשה שמבקשת אחר בחור יפה שאין לו בנים והיא רוצה שאף ממשפחה טובה שיהיה וגם תלמיד חכם וגם צדיק והנה מצא איש שיש לו בנים ואינו כל כך יפה והאב מפצירו לזה לזונג את בתו לו זה העופק לזונגה לא ישמע לאב ולאם שלא יעבור על (ויקרא יט יד) ולפני עור לא תתן מכשול וכתוב (שם שם כט) ולא תזנה הארץ :

תתשיג. אם שתי נשים אחת אימרת הלוואי שהייתי נשואה לבחור יפה ואחרת אימרת הלוואי שהיה לי איש שהיה טוב והנה שני בחורים אחד יפה וטוב ואחד בחור שאינו יפה יעפוק שהיפה והטוב למי ששאלה כהוגן נותנין לה [א] יותר טוב ממה ששאלה כיון שרק חפצה למקום הראוי גם ראוייה לזונגה יותר בטוב ממה שחשבה ובאחרת אל זקק לזונגה שמא תשנא אותו :

תתשיז. במקום אחר היתה בת הנשיא ואמרו לאחד קח לך לאשה כי היא בת נשיא ואמרו לו אשריך אם תקחנה ותתכבד בנשיא ושאל לחכם אם יקה בת הנשיא ויתכבד בנשיא אמר לו החכם אם אתה שואל בכבוד העולם הזה כבוד יהיה לך אמר לו שאלתי מה ברצון הבורא בדבר אמר לו הנשיא צדיק ובתו רעה ואין לך לקחת הנשיא לאשה כי הוא זכר אלא בתו מוטב לך לקחת אשה טובה שהיא אינה בת נשיא מלקחת בת נשיא שהיא רעה מכרעת את בעלה להיות כיוצא בה ואמרו (א) חות דרנא ופב איתתא :

תתשטו. כתיב (ויקרא יט ג) ולאחותו הבתולה הקרובה אליו אשר לא היתה לאיש לה יטמא ולמה לא הקפידה תורה על אמו אם תנשא לבעל ועל בתו אם תנשא לבעל אעפ"כ מטמא להן [א] ולמה לאחותו הבעולה לא יטמא (א) לפי שמצוה הוא לכבד את אמו ובתו מצוה לכבדו אם כן לאחותו אפילו בתולה לא יטמא לה אלא מפני כי האדם צריך לפרנס ולהשיא את אחותו לבעל ואחר כך אין זקוק לה יותר :

משנת אברהם

גירושין שהרי דוד המלך התירו לו לייחד ולא התירו לו לגרש (סנהדרין כ"ג).

ויאכל לחם וגו' ח"כ לא הי' עיזו הפילו שונג הלל מתעסק ממש שהול סנר שמתעסק בדבר מלוה לשמוע אל הציני. וראה צתונת הרשב"א סימן י"ח מה שכתב זה. ועל זה מתרן רבינו דכיון שנהנה ממש שאלל אלל הציני השקר אינו מועיל מתעסק לפטור, דהמתעסק צתלנים וצעריות היינ שכן נהנה.

סימן תתשי"ג

[א] יותר טוב וכו'. כמו שאמרו צתענית ד', צתי את שאלת דבר שפעמים מתצנף וכו' כלומר כיון שאלו צכוונה לשם שמים כדכתיב לדעת את ה' לפיכך נתן להם הקב"ה יותר ממה שצנקה.

סימן תתש"ט

[א] דין הי' וכו'. כלומר צל להטמא פותחין לו אלל אין מסייעין אותו, ולמה, הלל אמרו רבותינו צצ"ק ס"ט, הלעיטוהו לרשע וימות, אלל אמר הקב"ה וכו'. ואני לא זכיתי להצין למה לו לרבינו לתת טעם כדי שלא יתרנו ממורות צישראל, הלל דבר ידוע הוא מה שכתב הרמב"ם ז"ל ה' תשונה ה"ג, שדבר זה עיקר גדול הוא והוא עמוד התורה והמונה שכל מעשיו של אדם מסורין לו ולל יהי' לו לא כופה ולא מושך אלל הוא מעצמו וצדעתו שכתן לו הדין עושה כל שהאדם יכול לעשות ע"ש. דלס לא כן מתצטלת הצחירה של אדם, ואפסר דכוונת רבינו לאלו צני אדם שחטאו כל כך הרבה עד שנגעלו לפניס דרכי התשונה, כמנולר שס צהרמב"ם, ולחוטאים כאלו אין הצחירה תפשית, וצכן השאלה ששולל רבינו.

סימן תתשט"ו

מעם היתר מומאת קרובים

סימן תתש"י

[א] שלא התיר וכו'. כעין שאמרו: צל וראה כמה קשין

[א] ולמה לאחותו וכו'. והחיוך צמולה רס"ג ונזלר הטעם שהתורה התירה לכהנים לעמל רק לאלו הנטוייס צקראל כי דרכיה דרכי נועם ולל רצתה התורה לצערס כל כך כי יחס לצנס על קרוב המת וכו' כלומר אחותו הנשואה לאיש אינה כל כך קרובה לאחיה, וכן משמע מדברי הרמב"ם צמורה טכוכיס סוף פרק מ"ז משלישי, וכן משמע מיצמות ס' דמניצ הקרובה מרבינן את הארוסה, דלרוסה שאינה עם צעלה עדיין קרובה לאחיה.

תתשטו. (א) מדברי רבנו נראה כי אינו מחויב לכבד את אחותו הגדולה, וכן כתב בשבות יעקב ח"א סי' ע"ו כי רק את אחיו הגדול מחויב לכבד אבל לא את אחותו הגדולה.

תתשי. (א) גיטין צ' א'. תתשיא. (א) קדושין כ"א א'. (ב) ובגדרים כ' ב'. (ג) יבמות י"ב ב'. (ד) גדה ל"א א'. תתשיר. (א) יבמות ס"ג א', ולפינו: נחות.

תתשמו. יש זיווגים שלא יצליחו או שניהם או אחד מהם לשני אחים שתי אחיות וכן אב וכן שתי אחיות או אם ובת שני אחים (א) או אדם שהשיא בתו [א] לאחי אשתו וכן האיש שהוא אלמן (ב) ויש לו בן ואשתו אלמנה ויש לה בת ומשיא בת אשתו לבנו או בן אשתו לבתו וכן (ג) שני חתנים שעושים נישואין [ב] בשבת אחת וכן אדם שנשא אשה ששמה רבקה או שם אחר ובנו לקח אשה ששמה רבקה וכן בנו לקח אשה ששמה רבקה לא יצליחו [ג] והנמצא היא לא תצלה שהיא משולשת או הוא משולש שהארם והבת ובת הבת לקחו ג' שמות שווין הנמצא הוא לא יצליח וכן שלשה או ארבעה שררים בבית אחד ששמן יחד לא יצליחו או זרעם והרכבה כיוצא באלה אע"פ שלא לנחש יש לחוש לא נאמר על זה (דברים יח יג) תמים תהיה :

תתשיו. שני אחים הנושאים שתי אחיות אחד מהם ימות או לא יצליחו לכך לא ישאו או יגרש אחד מהם את אשתו אם נעשה הדבר כך :

תתשית. יש זיווגים שלא יצליחו ונפקא מינה לאיש חסיד למנוע מהם וליחדל ראובן שלקח את רחל ומתה וילדה בנים לראובן ולאחר מותה הניחה בנים לא יקח ראובן את לאה (א) לפי [א] שאחד מומאה אין זוכין להוליד בנים משתי אחיות אלא אם לא הניחה בנים אם יקח לאה אז יוליד ממנה בנים לפי שהראשונה אחותה לא ילדה לו וכן אם מת לאדם בתו וילדה לו אשתו בת אחרת אם הראשונה הניחה בן או גת אז יקרא פעם שנייה בשם המת כיוון שיש לה זרע ואם אין לה זרע אז לא יקרא השנייה בשם המתה ואז יהיו לו בנים מן השנייה כך עניין השער וצריך רחמים גדולים להפוך השער מעניינו וכן שני אחים אחד נשא אשה אמר לו אחי עסקו שיתנו לי אחות אשת אחי או בתה או האב לקח אשה ואמר הבן עסקו לי באחותה או בתה אל תעסקו :

תתשיתו. בחור שבא לקחת אשה (א) כבת ארבעים שנה (ב) אל תהי עצת יראת ה' באותו זיווג שהרי [א] בת אחיו ובת אחותו התיירה תורה כי רובן קטנות מן האיש אחי אביהם או אחי אמתיים אבל לאיש אסור לקחת אחות אביו ואחות אמו כי רובן יותר בשנים מומנו ואשה שמתה אחותה וזמא פנויה והניחה בנים קטנים אם היה מותר לקחת אחות אביו או אחות אמו היתה ממתנת עד שיגדל והוא כשיהיה בן עשרים שמא היא תהיה בת ארבעים (דברים כה ה) כי ישנו

משנת אברהם

דמיעוטא דלא שכיח. ולפטר דנצטיל כך לין טהרין צלוהרה זו תשום שקדמונינו רלו יש קטרוני הניכר צסימן זס.

סימן תתשמו"ז

הנושא בת אחותו.

סימן תתשיו"ט

איסור נשיאת דורתו מכלל החוקים.

[א] **בת אחיו וכו'.** הרמב"ם ז"ל צמורה נטוכים הלך ג' פרק מ"ט עמד צזה וכתב: שחיות הלך היל כלל ולחיות האם היא כלל והנבל על דודתו הרי זה שורש ועקף, וזה הוא עיקר ערוה שאסרה התורה, וכאם שלא נאסר נת אחי אז ולא נת אחות אז כן לא נאסר נת האם ולא נת האמות. והרמב"ן ז"ל על התורה (ויקרא י"דו) דוחה כמעט את טעמו של הרמב"ם, והוא ז"ל אומר כי העריות מכלל התקונים. והרשב"ש ז"ל על הרמב"ם ז"ל אומר כי הניח את דברי הרמב"ם והרמב"ן ז"ל וכתב שלפקחי האומות השוללים טעם לדבר הוא משיב שאדם חייב צכנוד דודתו וכשישאל אותה יהי' הדבר להיפך שהאשה היא דודתו תתחייב צכנודו ולסור למשמעתו, ע"ש. וכמוצן שהטעם של הרשב"ש אינו אלא לדחות צקנה רלון את השוללים מלחיות העולם, דהא אינו מוזכר כלל שיתחייב אדם צכנוד דודתו, ואפילו לפי מה שהציג הרשב"ש שם צשם פוסק אחר דלדס חייב צכנוד דודתו, צודלי שלכל היותר לין חייב זה אלא מדרצקן, ולין יתחייב כרת על צילת דודתו משום שלא קיים מצוות ציצוד דודתו שהוא מדרצקן, אלא עיקר הטעם כמו שכתב הרמב"ן ז"ל שכל העריות צכלל הוקים הן ולין אלו יודעים שום טעם דצבר שהול חוק.

גם הטעם שכתב רבינו, ולפיכך אסרה תורה נשיאת דודתו משום שעל פי רוב דודתו של אדם היא יותר מאלרצעים ולחינה רלויה להוליד, לריך צילור, דהא צנסהדרין נ"ה ונקשה לת"ד לחיות אצ אסורה לצני נה הא כתיב ויקח עמרה את

[א] **לאחי אשתו וכו'.** ראה מה שכתתי צהלוה ד' צענין נלריוכות. וכדי שלא יהיו דברי רבינו צכלן צכותרים למה שכתב צעלמו צסימן תתש"ט דהנשאל צת לחיותו הוא חסיד, וצינמות ס"ב וצנסהדרין ע"ו מצולר להדיל דמלוה, אפשר לומר דלין כוונת רבינו צכלן על הנשאל צת לחיותו, אלא על המשיל צת צתו לניסוי אחיו של אשתו אצל לין אשתו אם של הצת. והנש שלין אלו יודע לתת טעם לדבר הזה, כי הלל לין אדם קורצה צין הצת הנישאלת וצין הגים, אצל לין אלו יודעים טעמו של רבינו צכל מה שכתב להזהר צסימן הזה.

[ב] **בשבת אחת וכו'.** ראה מה שכתתי צלוהה ג'.

[ג] **והנמצא היא וכו'.** צכלן לא הקפיד רבינו אלא על צמות משולשים דוקא, וראה צלוהה ג' צצמשק אליעזר שס. ומה שכתב רבינו: והנמצא היא וכו' לריך להיות ותמצא היא, והכוונה פשוטה שניצ היא לו הוא מג' לחיותו, ולפטר משום צצכצני קודש ומלצו: גבר לא ילל צימיו (ירמיהו כ"ב), כי לא ילל וזרעו (שם), והוא לא תלל (דברים י"ד), והגם שיש צצכצני קודש עוד כתיבים כאלו כגון: לא ילל לכל (ירמיהו י"ג) ועוד, אולם אלו שהנצתי נראים יותר מתלתימים לכוונת רבינו כי יותר מרמזים על עניני צידוכין, גבר זרעו, והוא, שלוחיותיו שלוש, וגם והיא לא תללל של ציניות הנה.

סימן תתשיו"ח

[א] **שאחד מומאה וכו'.** צדפוס הרלשון איתל: לפי שלמרו חכמים אחד מומאה לין זוכין וכו', ולין ספק צצכלן חסרים כמה מלים, כי אינה למרו חכמים דבר זה, ועוד, אם רק אחד מומאה אינו זוכה למה יחיר רבינו על מיעוטא

יעיין יבמות ס"ב ב' תד"ה והגושא. (ב) יש להתעורר כי בזה אסרו הקראים היינו בת אשת האב שיש לה מאיש אחר כמו שכתוב בגן עדן לרי"א האחרון עיני עריות. ועיין פסחים ד' א' רב בר אחיה כו'. (ג) עיין ירושלמי תענית פ"ד ה"ה: שמונים וזוגות כו' ועיין דברי המהר"ר בסי ש"ה.

תתשית. (א) זהו ג"כ דעת הקראים שם בגן עדן הנ"ל ועיין מועד קטן כ"ג א': מעשה ביוסף הכהן שמתה אשתו כו'.

תתשית. (א) יעין ב"ב ק"י"ב ב': בת ארבעים שוב אינה יולדת. (ב) יבמות

תתשמו. (א) מלבד שרבונו מותר דברי עצמו שכתב בסי' תתצ"ט: הנושא בת אחותו הוא חסיד יש להתעורר כי בהלכות גדולות הלכות תמורה כתוב: ומיכך תשובה למיעין שאוסרין בת האח כו' וכן כתוב בנפסות ופרח פ"ה: כי הקראים אוסרים בת האח ובת האחית, וכן כתוב בגן עדן עיני ובאלקוריא חויון הגשים: לא תקחו לכם את בנות אחיהם ואת בנות אחיותכם, כן הנני להעיר כי ברמב"ם הלכות אסורי ביאה פ"ב מוסף ואומר: ומצות חכמים ישא אדם בת אחותו והוא הדין לבת אחיו כו' ור"ת חולק ע"ז

אחים יחריו ומת אחד מהם יחריו פרט לאשת אחיו שלא היה בעולמו שהרי אמר הכתוב (שם שם ז) להקים לאחיו שם הרי כל שכן כשיהיה הוא בן י"ג הוא כבר בת שנים רבות וכשהוא בן י"ח או בן כ' היא אינה ראוייה ללדת (ג) שהרי אלמנה שעבכה בלא בעל עשר שנים טוב אינה יולדת שהרי לאחר שמת בעלה נולד זה וכן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו קנאה הרי עשר שנים אינם בכלל להקים זרע לאחיו ואין לומר דעתה היה עליו לפי שמח שאמרו חכמים שהתה עשר שנים בלא בעל אינה יולדת זהו בשאין דעתה אבל כשיש דעתה לא זהו ודאי כגון (ד) בת רב חפדא על רבא לפי שהיה גדול אבל על קטן אין תאזה לכך אמרו (ה) שהתה עשר שנים טוב אינה יולדת כמה הקפידה תורה על פריה ורביה לפיכך אם בחור לוקח בת שנים שקרובה למ' שנים שלא תתעבר הטובים אל היו באותה עצה :

תתשכ. מעשה באחד שהיה במדינת הים ומת והניח סמונו ביד נאמן שמע חבן אמר אלך אחר הממון ואוליך בני עמי וילמוד שמה לפני הרב שלשם והיה לו בן קטן ואמר לו החכם אל תוליך את בנך עד שתלך אשתך בן או בת כי המקום רחוק מאד כי לא יתכן לאדם שאין לו בנים לזכות למדינת הים למקום שאין השיירות מצויות מפני שיעבב שם [א] ואשה אחרת אינו יכול לקחת שם (א) כדרך אליעזר בן עקב ועוד איך תהיה אשתו עגונה ועוד אם ימות ואחיו קטן מאד ואינו יכול לייבם וצריכה שנים רבות להמתין לכך ימתין עד שיהיו לו בנים :

תתשכא. יבמה שנמלה לפני האחים (א) ומצוה בגדול לייבם ואם אין הגדול רוצה לייבם מפני שיש לו אשה או אין לו אשה ואינו [א] רוצה לייבם וגם אינו רוצה לחלוץ כי רוצה לדחוק אותה שתתן כל אשר לה לו מצוה כשאר האחים אבל אם האח המת הביא הרבה עושר אל אשתו יותר מכתובתה והאח אמר לה [ב] קחי כתובתך ותחזירי לנו השאר והיא אומרת אין לי וידוע שיש לה יותר מכתובתה הדין עמו :

משנת אברהם

סימן תתש"ב

[א] ואשה אחרת וכו'. אין לדקדק מכאן שאם לא שהמדינות רחוקות ואיכא משום דראז"י ה' יכול לקחת אשה על אשתו, ויהי' נשמע מכלן צמינו רבינו עדין לא נתקבל חרס דרבינו גרשום, ודלא כמו שכתבתי לעיל סימן תתרכ"ה, דשלי הכא משום מלות פו"ר ה' אפשר לו להסיר, דהא מיירי שלא ה' לו אלא בן אחד, אולם משום דראז"י לא יהי' אפשר לו לישא אשה אחרת. וראה מה שכתבתי לקמן סימן תתשנ"ט. ועוד אפשר שהמעה שהביא רבינו נכאן ה' קודם תקנת רב"ג.

[ב] אם ימות וכו'. גדפוס ראשון: אם ימותו, כלומר, אם ימות הבן ולא"כ האב צמדינת היס אז תזקק אשתו ליבום לאחיו הקטן.

יוכנז דודתו, ומשני דיוכנז לא היתה אחות קהת מן האם אלא מן האב, ואחות אב מן האב לא נאסר קודם מתן תורה, ע"ש. ואם הטעם כמו שכתב רבינו מה לי אם היא אחות אב מן האב או מן האם צכל אופן היא על פי רוב יותר גדולה בשנים ממנו מכיון שהיא אחות אביו.

ולאידך גיסא אפשר לומר דרבינו הוליא טעם זה האומר כאן מהש"ס הנ"ל, דלכאורה קשה מה משני דיוכנז לא היתה אחותו של קהת אלא מן האב, אבל לאחר מתן תורה נאסר גם אחות אב מן האב גרידא, והאלל האבות קיימו כל התורה כולה עד שלא נתנה, ונפרט שהרמב"ם ז"ל כתב דהלכות מלכים שעמסר לנטווה בהרבה מלוות עד שצא משה והשלים את התורה, ולמה לא מהר עמסר גם דודתו אחות אביו מן האב. אולם ידוע מה שכתב הרמב"ן ז"ל דהאבות לא קיימו את המצוות אלא בארץ ישראל ולא בתוך ארץ, ואע"פ שלאחר מתן תורה אין חילוק בין ארץ ישראל ויחון ארץ בנוגע למצוות שאינן תלויות בארץ, אולם הענין הוא שלאחר מתן תורה אין המצוות תלויות כלל בטעמי המצוות ואין לנו רשות לחקור בטעמי המצוות, שאל"כ ח"ו תנטל כל התורה כי כל אחד ואחד יאמר טעמי התורה כפי רגונו, אבל קודם מתן תורה היו האבות וקיימים את המצוות לפי הטעמים האמתיים ויעקב אבינו ידע שלפי הטעם האמתיו אין איסור של שתי אחיות של אלא בארץ ישראל. ולפי זה אפשר דגם עמסר קיים את כל התורה עד שלא נתנה אלא שידע דהטעם שלאחות אביו מן האב הוא כדברי רבינו משום שעל פי רוב אשה גדולה בשנים יותר ממנו לא תלה, אבל כשאין לחוש לזה כגון שגורו שתל אז אצל לו הטעם של האיסור קודם מתן תורה, והי' מותר לו לעמסר לישא את יוכנז מכיון שהיתה ראויה ללדת. וזה מה שכתבו בתורה: ויקח עמסר את יוכנז דודתו לו לאשה ותלד לו את אהרן ואת משה (שמות ו' כ'), כלומר, ותלד לו וכו' הוא נתינת טעם לתה לקח לו את יוכנז דודתו מפני שהיתה עדיין ראויה ללדת את אהרן ואת משה. ה"כ נשמע דהטעם של איסור זה הוא כדברי רבינו אלא שלאחר מתן תורה אין האיסור של התורה תלוי כלל בהטעם והאיסור הוא איסור שהמלט צכל אופן ובכל מקום ובכל זמן.

סימן תתשכ"א

מצות חליצה קודמת.

[א] רוצה ליבם וכו'. מסימן זה ומסימן שלאחריו נשמע צמינו רבינו היו מייצמים ואפילו יש לו אשה. והגם דנעלי התוס' סברו דמצות חליצה קודמת, והריב"ז נסיון תק"ט כתב שחכמי הצרפתים סוצרים מנח"ק, משמע דכולם סוצרים כך, וגם רבינו הוא מחכמי אשכנז ולא מחכמי ספרד, לכל זאת נשמע דצמינו נהגו ציבוס יותר מן החליצה. והרדב"ז ח"ד סימן ק"ח האריך הרבה בזה וכתב תוכחות לוי שיריה לומר דמצות חליצה קודמת. ולנצוף כתב: כללי דנקטינן מהאי שקליא ועריא דרובא דרובא סוצירו להו מלכות ציבוס קודם, ותו „דרוב ישראל נהגו ליבם" ע"ש. מנאר דצמינו הרדב"ז שהוא מן האחרונים, צמינו נהגו ציבוס יותר מן החליצה, והיינו דוקא בין הספרדים, אבל הני יולאי אשכנז נהגינן בחליצה ולא ציבוס. ולא מינביעא כשיש לו להיבם אשה שאין מתירין לו חרס דרב"ג, אלא אפילו כשהוא פנוי חולץ ולא מייבם. וראה צר"ט שצות יעקב ח"ד סימן קל"ד שכתב צאחד שרגלו הימנית עקושה ואי אפשר לו לחלוץ ואין עלה אחרת אלא לייבם, לכל זאת כתב:

מינה אם יש אחרים שיכולה להם ודעתה עליהם מימ אסור ודי בזה. (ז) יבמות ל"ד ב'. (ח) שם שם. תתשכ. (א) יומא י"ח ב'. תתשכא. (א) יבמות ל"א א'.

מ"ד א': כול אצל שכמותך. (ג) שם ל"ד ב'. אולם צ"ע וא"כ משיטא דהא דרשינן שם י"ב א': אשר תלד פרט לאיילונית שאינה יולדת ואשר לומר דבגילוחו אסור לייבם מצד הסברה וקרא אתי לומר דבסתותו הוי ביאה דאיסורא, ויעו"ש ק"יא ב' וגם נפסק

למנוה וכו', הרי מפורש דרבנן דפליגי אלזנא שאלו סברי דשמת אחיו זלל זניס נסתלק איקור הערוה והרי היא עליו כשאר אשה דעלמא, ואפילו אינו מתכוון לשם יבום כלל ואפילו יאמר צפירוש שאין הוא כונסה לשם מנוה אלא לשם נוי או לשם ממון אין כאן שום איסור משום „דאיסור ערוה כבר נסתלק“. אולם אלזנא שאלו סובר שאם נושא אותה צפירוש לשם ממון ולא לשם מנוה לא נסתלק האיסור. מכל וכל והוי כפוגע בערוה. ומסתברא שאין כאן מקום להגדיל את המסלוקת ולומר דאלזנא שאלו סובר שאפילו נסתמא לא נסתלק האיסור ערוה ורבנן סברי שאפילו אומר צפירוש שאינו כונס לשם מנוה לכל זאת נסתלק האיסור.

הכונס יבמתו שלא לשם מצוה הוי איסור דאורייתא או דרבנן.

והנימוקי יוסף גריס הנז' על יבמתו כתב דאפילו אלזנא שאלו לא אסר כשאינו מתכוון לשם מנוה אלא ודרבנן והיינו דוקא לכתחילה לזל דזיעבד קנאה, ורבנן מודי דלכתחילה אסור אלא דפליגי אס כונס לכתחילה לשם נוי דרבנן סברי דעבר על איסור דרבנן קל, ואלזנא שאלו סובר דעבר איסור דרבנן תמור ולפיכך הוא אומר כפוגע בערוה. כך הנתי מלשונם של הנ"מ, אס לא שגיתי בהנחתו, ע"ש.

וצריך להנין דל"כ דאלזנא שאלו נמי סובר דאפילו מתכוון שלא לשם מנוה אין כאן אלא איסור דרבנן ולכתחילה דוקא, מ"ט של זעלי התוס' וכן פסק הרמ"א ז"ע דזמן הזה אין מיבמין, הלא זה הוי גזירה לגזירה, דגזרינן אפילו בזמנא שמתכוון לשם מנוה גזירה שמת לא יתכוון אלא לשם ממון או נוי, ובמתכוון לכתחילה לשם ממון אינו אלא איסור דרבנן הלא בזמנא זו שלעולם לא יוכל לזל לזל ילידי איסור דאורייתא הכל מודים דלא גזרינן לגזירה כמו שכתבתי כמה פעמים זשס מרן ז"ל מסאכאטשאו צניאור דצרי הש"ס שנת כ"א גזי חנז מהותך.

ובע"כ ריך לומר דסנת פלוגתתם של התוס' והרמז"ם ז"ל היל, דהתוס' סברי דלא כהנמק"י והרמז"ם דאיסור ערוה פקע מיד כשמת אחיו זלל זניס, אלא האיסור קאי וקיימא אליבא דאלזנא שאלו עד שיכוון לייבם לשם מנוה דוקא, ואם התכוון לשם נוי לא נסתלק האיסור והוי פוגע בערוה, לכן לא מיציעא כשאומר צפירוש שמתכוון לשם ממון או נוי זלזל, דהוי כפוגע בערוה, אלא אפילו כשמתכוון לשני דברים צידה, היינו לשם ממון או נוי וגם לשם מנוה, לכל זאת ומסתבר דעיקר מחשבתו היא לשם נוי או ממון, והמחשבה לשם מנוה אינה המחשבה העיקרית אלא הטפילה והיא זטילה להמחשבה העיקרית, כמו שזיארתי הרבה פעמים דכללא הוא שהמחשבה הטפילה זטלה להמחשבה העיקרית, ראה צספרי משנת זנרסם ח"א דף ע"א צאריכות זענין זה. אולם הרמז"ם והרי"ף והנמוקי יוסף ובכלל כל חכמי הספרדיים סברי דאיסור ערוה פקע מיד כשמת אחיו זלל זניס ולכך פוסקים דלא כאזנא שאלו. **ובדברי** הרמז"ם זפיה"מ הל"ל צנכורות רחיתי צנשנות הרמז"ם ז"ל סימן קמ"ג דפוס ליפסיא, שכתב ג"כ כמו צפירושו להמשה, וזה לשונו: וכאשר ידעתם מסקנת ההלכה שמתים יבום קודמת למנות קלינה, ואפילו אינו מתכוון לשם מנוה אלא מפני יופי או לשם ממון מפני שכאשר אין לו זניס „הותרה לאחיו ואין שום איסור ערוה“ עכ"ל. הנה כתב כמו הל"ל שאיסור ערוה ומסתלק מיד צמיתת אחיו. והוספ"י עוד לומר שאין זה צנדר דקוי' אלא צנדר התורה. והרי"ף סימן ר"ט צהשאלה שם כתב: ולא אז ולא עתה אין אנו הושעין שיהי' לשם מנוה וכו' ע"ש.

ובפ"גותת אלזנא שאלו ורבנן אס מנות יבום או מנות קלינה קודמת, יש לצאר מה הכוונה של רבנן האומרים

קשה עלי לעשות מעשה שהוא זנר תימה זעני העולם לייבם זמן הזה. והרמ"א זל"ה סימן קס"ה פסק: אס שניהם רוצים ציבום אין מתיחס אותם אלא ל"כ ניכר וידוע שמכוונים לשם שמים, והוא משום דהרמ"א פסק דלא כחכמי ספרד זמנות יבום קודמת.

ובגמ"י אה"ע סימן כ"ד האריך לצאר דמה דאמר אלזנא שאלו הכונס לשם נוי וכו' כאילו פוגע בערוה, היינו כשמתכוון צפירוש שלא לשם מנוה אלא לשם נוי לזל סתם שאינו מתכוון לפיכך משל מנוה אפילו אלזנא שאלו מודה דשפיר דמי ע"ש. והנה מלשון הרמ"א הל"ל לא משמע כן דהא כתב: אל"כ ניכר וידוע שמכוונים לשם מנוה, משמע אצל סתמא לא. והנמ"י שם הביא ראיה לצנריי מהא דריש זנתים דאמרינן דנגט סתמא לא תשוב לשמה משום דסתם אשה לאו לגירושין קיימא, משמע הא לאו הכי ה' סתמא כשר, והא סתם יבמה ליבום קיימא, ואין לומר דאליבא דאלזנא שאלו האומר קלינה קודמת ממילא סתם יבמה לאו ליבום עומדת, דזה אינו, חדא שאם זועלה הרי סתמא עומדת להיות נקיית לשם יבום. ועוד גזי יבם חרש (שם צהשנונה מייירי ציבם חרש) כיון דאי אפשר צהלינה צודאי שהיא עומדת להתיבם, ע"ש. והנה לפי החילוק השני לא הוי סתמא כלשמה גזי יבום אלא ציבם חרש. ואני לא זכיתי זעניי להנין מה זל השתוות יש צין סתמא דגירושין וסתמא דיבום, הלא סתמא דגירושין מייירי צסופר שכתבנו גט זלי לדעת מי היא האשה אשר תתגרש צנגט זה, ובכן אמרינן דזה לא הוי לשמה, כי איך דאמר צנשעה שכתב הסופר שם לאה צנגט ה' שם זה סוצב על אשה לאה המקבלת עתה את הגט הזה, הלא אשה זו לא היתה עומדת כלל להתגרש צנשעה שהסופר כתב את הגט, אצל הנז' על יבמתו סתמא, כלומר שאינו אומר שהוא זל עליו' לשם מנות יבום איך יעלה על הדעת לומר שלא המנוה היתה הסבה לציאה זו, הלא אלמלא המנוה צודאי שלא ה' זל עליו' כי ערוה היא לו, וא"כ צע"כ שהמנוה של יבום היא אשר הביאתו לזי ציאה זו. ומה שיש לומר צסתמא דיבום הול, שאלמלי היתה האשה מוכוערת לא ה' רואה ליבמה, נמלאת שצפעולת היבום יש לו ליבם זה שתי כוונות או שני גורמים והיינו המנוה והנוי של האשה, וזוה יש לדון מה כוונתו של אלזנא שאלו, אס כוונתו לומר הכונס לשם נוי, כלומר, שאומר צפירוש שהגורם היחידי לכניסת אשה זו היא אלזלו רק הנוי, והמנוה אינה שום גורם, או שמת כוונת אלזנא שאלו היא, שאם הנוי הוא גם כן גורם לכניסת האשה, ואלמלי היתה מוכוערת אז צצביל המנוה צלזל לא ה' כונסה, הרי הוא כפוגע בערוה. ולא אדע אס אפשר אפילו להשוות דין של סתמא דיבום לסתמא ולשם פסק דאמרינן שם צצנחים דכשר דהכא עדיפא, משום דאפילו מחשבה של סתמא היא צנז מה סתירה למחשבה לשם פסק, דזה השותם סתמא אינו חושב לשם פסק, אצל כאן גזי יבום אפשר לו לחשוב שתי מחשבות כאחת ואין אחת מתנגדת להצירתה כלל, כלומר, הוא מיבם את יבמתו משום שהיא מנוה וגם מפני נוי. וראה מה שכתבתי צאריכות צספרי משנת זנרסם ח"א דף ק"צ צענין ז' מחשבות צפעולה אחת כגון גזי נתערצו דמים צדמים דנותן אחת למעלה ושצע למטה לשם פר ולשם שעיר, ע"ש היטב.

אולם צנדר מה שמתדש הנמ"י הל"ל דלא קאמר אלזנא שאלו אלא צמתכוון צפירוש שלא לשם מנוה, ורבנן סברי דאפילו יאמר צמפורש שאינו מתכוון לשם מנות יבום אלא לשם נוי וכדומה הוא נושאה גם כן מקיים מנות יבום, כן כתב גם הרמז"ם צפירוש המשנה לצנכורות סוף פרק ראשון וזה לשונו: ומה שאמר כאן על הצהלינה והציבום על דעת האומר שהיבמה אינה מותרת אלא עד שיכוון היבם צצעילתו לשם מנוה אצל אס נשא אותה לשם ממון או לשם נוי הרי הוא כאילו פגע בערוה, ואין זה אחת, לפי מאחר שנסתלק ממנה איסור ערוה כשמת אחיו זלל זניס הרי הוא מותר ואפילו נתכוון שלא

תתשכב. המת כשחלה וצוה לאחיו לייבם את אשתו והאח רואה שאינה הגונה או כבר היו לה שני בעלים [א] ומתו בלא בנים אע"פ שמצוה לקיים דברי המת ואפילו אביו ואמו מצווים לו ליבם יחלוץ ולא ייבם ואם מצוה ארם לבנו שלא לחלוץ כדי לצערה והיא הגונה ורצוה לדחוק את קרוביה שיתנו לו ממון כדי שיתן רשות לבנו לחלוץ אל ישמע הבן לאביו ומעשה היה באחד שאמר לו החכם למה תקשע לבך או בנוס או פטור אמר והלא כבר מתו לה כמה בעלים מיטב שלא אחלוץ ולא תנשא לבעל ולא יכשלו בה בני אדם אמר לו החכם אתה תעשה מה שעליך מוטל ובני אדם יזהרו ממנה : תתשכב. ומעשה באחד שלא הפך לחלוץ וחלה ברגליו ואמרו לו אותו עון שאין חולץ זה גרם לו שחלה ברגליו וחלץ ונתרפא :

תתשכר. יביאך האלהים במשפט (קהלת יא ט) על כל נעלם אם טוב ואם רע (שם יב יד) כגון מי שתבע בת ראובן לתתה לו או לבנו והנה קצבו לתת כך כסף עמה ואחר כך אינו מבנימה לחופה שרוצה שיוסיפו לו על התנאי או שקצב ראובן כסף הרבה בשביל בתו וחפץ לתת ונגזל או אבד ממנו זה ודוחקו לתת לו מוח שנדרר לו ואין לו וחמתין שנים [א] והננים לבסוף את בתו או מי שתבע בת ראובן וראובן אמר כך וכך אתן לך כי איני יכול ליתן לך יותר לפי שאין לי והתובע ממתין שנה או שנתיים ולבסוף יעשה במה שיתן ראובן חרי אחר שהיה יכול להוליד או שמעון שרואה שיש לו לפרנס וחפץ בבת ראובן רואה שאין ראובן רוצה בו ודוחק לראובן שיתן לו כל אלה חוטאים :

תתשכח. שלשה בחורים משלשה משפחות תבעו בנות איש אחד בא לחכם ואמר לו שלשים זקוקים יש לי להשיא בנותי אותו שהוא ממשפחת מעולה אמר תן לי חמשה עשר זקוקים ואקח את בתך וכן בחור אחר אמר כן חרי אם אתן לשנים שלשים זקוקים לא ישאר לשלישית כלום ואפילו ממשפחת גרועה לא יקחנה ושלשה בחורים ממשפחת בינונית שואלים כל אחד עשרה זקוקים ובחור ממשפחת גרועה שואל חמשה זקוקים אם אתן בת אחת למשפחה הטובה

משנת אברהם

סימן תתשכ"ב

אין ביבום חשש קטלנית.

[א] ומתו בלא בנים וכו'. מדברי רבינו נשמע שגם צינמה יש לחוש לקטלנית, חולס צתשנת הרומז"ס סימן קמ"ג כתוב: וכי תדחה מצוה של תורה משום חשש צעלמה, דבר זה לא שמענו מימינו, והלכה למעשה שנתקדשה לכתחילה וניתמסה ולא רצונו מי שהקפיד בזה, וזה דבר פשוט אשר אין להסתפק בו כלל כי זאת הצינמה דינה ככל היצמות ותיצנס או תמרוד ותזל בלא כתובה עכ"ל. ורצה מה שכתבתי צח"א סימן תשע"ז אם קטלנית מתייבמת, והבאתי דברי מהרל"ח צתשנה שכתב דמתייבמת ודברי החכם בני סימן א' הסולק עליו, וכנראה לא הי' לפנייהם לא דברי הרומז"ס צתשנה הכ"ל ולא דברי רבינו שצמיון זה, כי טרם הודפסו צינמיהם.

סימן תתשכ"ד

המסלק רק ב' שלישי נדוניא מחמת אונס.

[א] והבנים לבסוף וכו'. כלומר, החטא הוא צמה שאיחר השולחין, ומכיון שהי' צדעתו לישא אפילו אם לא יסלק האב, דהא חזיקן שכך עשה, לא הי' לו לאתר, חולס אם החתן אינו רוצה לישא את הכלה נצטיל שהאב לא סילקה, הרשות נידו לפטורה, והאב מנד שהוא אנוס שנעשה עני אין עליו לא קנס ולא חרס דאונס רחמנא פטרי' אבל לא אמרינן דנצטיל האונס של זה רחמנא חייגי' לחנרי'.

ובספר יהושע סימן ל"ג כתב דנמסלק ב' שלישי הנדוניא שיס תקנה כפי תקנות הארצות דב' שלישי נדוניא הוי כמו שקילק הכל, אז אין החתן יכול לחזור, ע"ש. חולס צתפארת ישראל גמזוי אה"ע סימן ו' שנסוף סדר נשים, כתב: וכל דאין יכול להכריח את החתן ליעול פחות רק שאין החתן יכול להכריחו נצטע עד שגלנין רחשה, ואם אזי הכלה ירצה ליתן שלישי פחות, יכול לומר להסתן או כנוס או פטור, ע"ש. ורצה נש"ע אה"ע סימן ל', נ"ב, וניו"ד רל"ב. חולס אם אזי הכלה נאנס ולא יכול לסלק אלא ב' שלישי נראה לפע"ד שאין החתן יכול לחזור, דכשהוי גוונא שנאמס ב' שלישי ועל השלישי האחרון אנוס הוא, מכיון שיס תקנת הארצות בזה נודאי אמרינן דאונסא כמאן דעביד, ואינו דומה ציס לו ואינו

ונת יבום קודמת, הלא הינו מסתדר שרצנן יאמרו לאדם שלעולם עליו מוטלת חונה של מצוה מן המונחר ליינס, דמה יעשה זה שלישי יכול לפרנס עוד חשה, או מה יעשה זה שהאשה זו שגוי' לו או שלישי חוהב חותה, וכי תסיק אדעתין שרצנן ייעלו לו שיקחנה לאשה.

ולפע"ד דבר זה מנודר צירושלמי ינמות סוף פרק י"ב, דגרסינן התם: אית תניי תני חליצה גנאי, אית תניי תני חליצה שנה. אמר רב הסדא מאן דהמר חליצה גנאי כמשנה הראשונה (כלומר, דמנינה יבום קידומת), מאן דהמר חליצה שנה כמשנה האחרונה. אמר ר' יוסי אפי' תימר כאן וכלן כמשנה ראשונה, כאן וכלן כמשנה האחרונה. מאן דהמר חליצה גנאי ע"י שפנס דבר אחד מה"ת יבוא ויטול פגמו ונקרא שמו צישראל צית חלוץ הבעל, ומאן דהמר חליצה שנה, נהמר כהן קרייה ונהמר להלן ויקרא צהם שמי, מה קרייה שהמר להלן שנה אף כהן שנה, ע"ש. והמאמר הזה צירושלמי פלאי היא, דאיך נהמר דאפילו מאן דהמר מנות יבום קודמת מודה דחליצה שנה, דא"כ אומאי יבום קודם.

ונראה דר' יוסי מפרש דמה דפליגי אהא שאלו ורצנן אס מני"ק או מנח"ק, היינו דוקא כשמי הדרכים שוייס לו להאדם והוא צל לשאלו אס לייבם או לחלוץ, או אצל שאלו חומר שעלינו לומר לו חלוץ, ורצנן סברי חומרים לו שמצוה מן המונחר היא היבום. אבל כשאין הפך לייבם תחילו סנה שלא תהי', אז נודאי חומרים לו לחלוץ, ככ"ל שאין שום סברא שאנו ייעזן למי שהוא לישא אשה שאינו הפך צה, ונחליצה זו פליגי הצרייתות, אית תניי תני שחליצה זו לגנאי, כלומר, הצרייתא האומרת שחליצה זו היא לשצח מוכל להיות אפילו כמשנה ראשונה האומרת דמנות יבום קודמת, הלא דעד כאן לא אמרו דיבום קודם אלא כשמי הדרכים שווין לו, אבל כאן שהוא אינו הפך צה, החליצה היא לצנת, ואין אדם זה מוטל כלל צמה שאין לבו עלי' ואין הפך צה, והצרייתא האומרת דחליצה זו היא לגנאי, מתיקמא אפילו למשנה האחרונה האומרת דמנות חליצה קודמת, הלא דעד כאן לא אמרו חליצה קודמת, אלא צרוה לייבם ומשום חששא דלא יתכוון לשם מצוה אלא לשם נוי אמרינן חליצה קודמת, אבל זה שאינו רוצה לייבם כל עיקר משום שאינו הפך צה, חליצה זו היא לגנאי, שהרי הוא פונס, דבר אחר"ן מן התורה, כלומר, התורה נתנה לו שני דרכים, יבום וחליצה, והללו אין רק דרך, אחר", חליצה ולא יבום, ואת היבום הוא מנחין.

[ב] קחי כמותך וכו'. עיין צאנן העור סימן קס"ה צדנר תקנות הקהילות צעטן זה.

בט"ו זקוקים ולבינוני ב'י' זקוקים ולגרוע בה' או שלשתן לבינונים אמר החכם אם היו מקצתן קטנות הייתי אומר תן ט"ו למשפחה מעולה והשנייה לבינוני והשלישית [א] תמתין עד שתרויח ועתה גדולות הן מוטב שתשוה בנותיך לבינונים ועם כל אחת עשרה זקוקים ואל תקל אחת בשביל אחרת בלומר בשביל כבודה :

תתשכנו. אחד אמר לחכם רוצים לתת לי אשה מיוחסת ואין להם ממון לאביה ולאמה לתתה לה וגם אין לי במה להתפרנס ואני דואג מן הצטרך לנגוב ולעשות עולה ורוצים לתת לי במקום אחר שאינה מיוחסת כל כך רק אינם פסולים לבא בקהל אמר לו החכם כיון שאין לך ואם תקח במקום עוני הרי הצטרך מיד לקבל מן הנבאי ולא יתן לך כדי פרנסה והצטרך ללכת מעיר לעיר כל יומך ותהיה ברעה ובדאגה ולא תוכל ללמוד מפני הדאגות טוב שתקח במקום עושר [א] ולא הצטרך לנגוב ולעשות עולה ואם מן השמים יהיה ובניך יהיו טובים ועשירים יהיו קרוביך שמחים שיתחתנו בהם כיון שאתה לוקח לשם שמים כדי שלא תחטא :

תתשכנו. [א] איש אחר נשא אשה שלא כהפצו (א) וברך שתי ברכות ברוך דיון האמת ברוך הטוב ומטיב ברוך דיון האמת שהזמין לו אשה שלא כהפצו וברוך דיון האמת שלא לקחה כרצון אלא מחמת דוחקו וברוך הטוב והמטיב שנתן לו ממון חריבה אמרו לו זה אינו דומה לבי ששמע שמת אביו ויורשו שמברך ברוך דיון האמת וברוך הטוב ומטיב לפי שבידו שמים הוא שמת אביו אבל אתה בידך היה למה לקחת אותה אמר דיקדוקי עניות גרמו לי וגם על פי הגזירה (ב) כי מ' יום קודם יצירת הולד גזרין איוו אשה לאיש ולכך ברכתי ברוך דיון האמת :

תתשכנו. (א) אמר שמואל שמא יקדמנו אחר והאמר רב יהודה אמר שמואל בכל יום בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני אלא שמא יקדמנו אחר ברחמים כי הא דרבא שמעיה להתוא גברא דקבעי רחמי ואמר תזדמין לי פלונית אמר ליה לא תיבעי רחמי הכי אי חזיא לך לא אזלא מניך ואי לא כפרת בה' בחר הכי שמעיה דקאמר או איהו לימות מקמה או היא תמות מקמיה אמר ליה לא אמרי לך לא תיבעי ע'ה דמילתא הכי אמר רב משום ר' ראובן בן אצטרובלי מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים מה' אשה לאיש מן התורה שנאמר (בראשית כד ז) מה' יצא הדבר לא נזכר דבר אליך רע או טוב מן הנביאים שנאמר (שופטים יד ד) ואביו ואמו לא ידעו כי מה' היא ומן הכתובים דכתיב (משלי יט יד) בית וזון נחלת אבות ומה' אשה משכלת הרי אפילו גויה לפי שהיא נגזרה אילו זכה היא מתגיירת וכשלא זכה לוקח לו גויה והא דאמר שמואל שמא יקדמנו אחר איך פירשו כך שיקדמנו אחר ויקחנה אחר וישכננה ויבעלנה כי זה אינו יכול להיות שיעיל בתפלה לישא ולבעול ותרע שכן הוא שהרי אמר כי הא דרבא אמר אי חזיא לך לא אזלא מניך ואי לא כפרת בה' כך פירשו ואם לא נגזר שתקחנה לאשה ואם תתפלל בחזק כדי שתשאנה ואם לא נגזר שתא אשתך ובתחנונים יכול להיות שתשאנה ושתקדים אבל לא יתגלגל שתבעלנה אלא תכפור בה' ותתן לה גט ותגרשנה כי אין לתפלה מועיל שום ערמה שיוכל לבעול כשלא נגזר ואם תאמר וכי יעקב אבינו לא ידע זה אם בן למה הוצרך לעבור שבע שנים (ב) הרי תרע זה מנתן הנביא :

משנת אברהם

והיא לסלק חלף ז' שלישים, דלז החתן יוכל לומר שהיא התקייב עגמו לישא אשה זו רק צתנאי שלא ישתמש עגמו הנותתן צהתקנה של הקהילות, דהא אפילו צתקוס אונס שה"ך צתקודות הכסף סימן רל"ו דקיי"ל אונסא כמתן דלא עזי, ע"ש. אבל כשיש אונס ונתקל ז' שלישים נראה דהכל מודים דאין להסתן רשות לתזור צלי קנס וחרס.

סימן תתשכ"ה

[א] תמתין עד וכו'. צתוס' קידושין מ"א ד"ה אסור לאדם, כתצו: ועכשו אלנו נוהגין לקדש את צנותינו אפילו קטנות היינו נשום שכל יום ויום הגלות מתגבר עלינו ולא יש סיפק ציד אדם עכשו לתת לנתו נדוניה שמה לאחר זמן לא יהי' סיפק ציד ותשצ צתו עגונה לעולם, עכ"ל. תשמע דאין להסתות את נשואי צתו הקטנה עד שירויח צעד נדוניה. ואפשר דרצינו מיירי צלדס עשיר שעלול להרויח.

סימן תתשכ"ו

הנושא אשה לשם ממון.

[א] ולא תצטרך וכו'. כלומר, אין זה בכלל מה שאמרו חכמים הנושא אשה לשם ממון הוויין לו צנים שאינם מהוגנים, דכיון שעל ידי כך לא יצטרך לנגוב ולעשות עולה הרי היא הגונה לו, דהא מיירי שאינה פסולה לו, וצנשאליות

סימן תתשכ"ז

[א] איש אחד וכו'. סימן זה כתוב צת"א סימן תקע"ט. וראה מה שכתתי שם צתש"א.

השתדל בזה ששלח את בת שבע לדוד, וכן כתב הרב אברבנאל מלכים א' א' : ולשואל שישאל איך נתן הנביא לא האמין בנבואתו כד.

תתשכנו. (א) המני"ח בהלכות קטנות ושאל למה אין מברכין שהחיינו על נשואי אשה ? והשיב, עד שאתה שואלני על שהחיינו שאלני למה לא יברך דיון האמת. (ב) טוסה ב' א'. תתשכנו. (א) מר"ק י"ח ב'. (ב) ר"ל נתן הנביא ידע ששלמה ימלך ואעפ"כ

תתשכמ. אחד היה מתענה תעניות שהקב"ה יתן לבנו אשה טובה והזמין לבנו וכשנרדל חכן והיו לו בנים מתה אשת האב אמר חכן לא אהיה כפוי טובה נגד אבי והתענה גם חכן מ' תעניות שיומן הקב"ה אשה טובה לאביו אחד שמתה אמו שאל בתוך ל' יום אם יובל לגלח כל הראש שער ראשו אמרו לו אם ראשו מלא שחין ובעבור השחין מגלח מותר ואם לאו לא יגלח שחרי במ' באב אמרו (א) אם הפטין בראשו פך :

תתשל. מעשה בכחולה אחת [א] שלא היתה מתקשמת אמרו לה מי ישא אותך שאינך מתקשמת ואין תובעין אותך אמרה כיון שהקב"ה ממציא הויזגין (א) ונתגלגל הדבר שלקחה תלמיד חכם צדיק :

תתשל. יהודי אחד היה חפץ באשה אחת שהיה אוהב אותה והיא ושלח שרכינין לאביה ולאמה ואמרו בתינו אינה רוצה והיא שלחה בסתר אנכי הפיצה כך אבל אבי ואמי עוסקין בשירוף אחר רק תמתין כי לא יקחני ואחר כך יעסקו בי עליך רק תעסקו תחלה האריך ניכל להתפרנס ולא רצה להמתין ונשא אשה אחרת והיא היתה הפיצה בו לטוף מתה אשתו ואהב מאד אשה אחת ששמה כשם אותה שהיה כותחילה חפץ ולא רצתה להמתין וגם הפיצה בו ולא הפסיק לקחת את זאת ע"י שנישאת לאחר היה תמיה מה זה אשה ששמה כשם הראשונה ושתיהן לא נזדווגו לי למה אהבתי והן אותי ולכסוף לא נזדווגו לי וחקר ואמר מפני שציערתי אותה הראשונה שרעתי עליה ורעתי עלי ולא רציתי להמתין לכך נעשה לי כך : תתשל. כל איש שרבות נשים מצפות עליו או אשה שרבים אנשים מצפים עליה מחמת יופיה לכסוף תינשא לשאין הגון לה ותתחרם שאם תנשא לאיש טוב נמצא רבים מצטערין על ידה לכך לא רצה הקב"ה שרבים יצטערו

על ידה :

תתשל. ולמה יהיה זה שמי שאינו הגון יבואו לו בלא טרחים וכלא צער אשה כחפצו ולצדיק בכמה טרחים כדכתיב

(חושע יב יג) ויעבד ישראל באשה ובאשה ע"מ וכתוב (בראשית לא מא) עבדתיך ארבע עשרה שנה בשתי בנותיך וכתוב (שם שם י) היתי ביום אכלני חרב וקרה כלילה ותרד שנתו מעיני ויש צדיק במקום שחפץ לא יקח אלא באשר לא חפץ יקח בטרחים ובצער כי זה העולם מהנים ממנו לרעים אפילו בלא תפלה וכלא צער אבל לצדיק אין רוצים להחנות לו עד שיצטער כי הקב"ה חפץ שלא יהא לצדיקים שמתה שלומה שהרי נשתיה (א) רבי שוחק היה פורענות באה כי הצער של צדיקים מכפר ומעביר פורענות מכני אדם שהרי (ב) כשהוכה מיכה על הלחי לכך לא נפלו ישראל אלא אחאב לקיים (מ"א ב מב) והיתה נפשך תחת נפשו אבל (שם שם) ועמך תחת עמו לא נתקיים על עמו לפי שהוכה על הלחי ואם תאמר והלא (ג) כשנידו את ר' אליעזר באיתו יום לקה העולם שלישי ולמה לקו והלא צער הצדיקים מכפר אלא לפי שר' אליעזר תבע עלבונו על שציערוהו [א] ושירעו הכל שכדבריו הוא ולכך : קו אבל כשהצדיק לוקה והוא אומר בלבו נוחא לי זה הצער כדי שיהו העולם נהנין או נהנין באיזה צער שיהיה ורוב מה שנהנין מאותו עניין שהצדיק מצטער ועוד (משלי יד כג) בכל עצב יהיה מותר כך בשמחת הצדיקים יהיה עצבון ויכול להיות שקודם שבא הצער לצדיק היה לבו שמח או שחוק וכתוב (קהלת ב ב) לשחוק אמרתי מהולל ולשמחה מה זה עושה וכתוב (משלי יח יב) לפני שבר וגבה לב איש וכתוב (שם טז יח) לפני שבר גאון ומכל מקום יש לי לאדם לחשוב שמא באותו צער שאירע לו עשה צער לשום אדם ובצער שאדם שריו יבקש בעבור כל אותם שצטערו בזה הצער ובה עניין שהקב"ה יענה לו שנאמר (תהלים נה יט) כי ברבים היו עמדי בשביל רבים שהיו כמו כן בעניין אותו צער :

תתשל. אחד [א] אהב אשה אחת ושאל אם מותר לראותה שהגידו לו למה אתה אוהב אותה והלא אינה יפה כל כך אם היתה מביט בה לא היה לכך רודף אחריה ואפרו לו כי מביאה לידי קושי ערה ולירי קרי אם יראה ועוד

זכות ושכר גדול יש לו שנמשו וכל מחשבותיו עליה ואעפ"כ (ישעיה לג טו) עוצם עיניו מראות ברע : תתשל. (א) כל צער שאדם סובל באותו עניין עושין טובה לרעה שנאמר (שם נג י) יראה זרע ואריך ימים וכתוב (משלי ב ו) אשרי בניו אחריו :

תתשל. איש אחד היה אוהב אשה אחת ולא הכירה ולא היה יודע למה והיה תמיה על מה ולמה נעשה וחשב באיזה עין ולא מצא וחשב שמה כשיבא זרעו לידי כך שואהבו הקב"ה יתן להם מה שואהבים וכך היה והיה מתפלל

משנת אברהם

סימן תתש"ג

סימן תתשל"ג

בתולה בוגרת מתקשמת כדי שתנשא.

[א] שלא היתה וכו'. אין זאת אומרת שרצונו ניעץ לננות שלא להתקטע, דהא אפילו אשה נשואה נדה אמר ר' עקיבא אם לא תכחול ולא תפקוס אתה מנגה על צעלה ונמצא צעלה מנרסה, וכ"ש, בתולה. ור"ה פסקי תוס' תענית סוף פרק ראשון אות ל"ד שכתבו : בוגרת שהגיעה זמנה להינשא, עליה לייפות עצמה שימצאו לה קופלים וכן בוגרת נשואה, ע"ש. אלא שרצונו אומר דהגם שבתולה זו עשתה שלא כדת צויה שלא קיטעה עצמה, לכל זאת הואיל שכוונתה היתה לשם שמים זכתה לנצל תלמיד חכם ולדיק.

[א] ושירעו הכל וכו'. רצונו מפרש שכל העולם נלקה בשליש זיתים וכו', אולם צו"ת הרצ"ש סימן שע"ד רוצה לפרש לפי דעת הגאונים, שמה שאמרו צנ"ח ולקח העולם לכו דוקא אלא אותם שהסכימו צנכרת, והיינו כי מפני שצרכיהו הרי רצו לומר יהי כרשע אויביו, ומפני זה סוף ר"א שליש תנולתם כדון הקורא לתנור רשע יורד עמו עד לחיו, ופירשו הגאונים (ר"ה תוס' צ"ח ע"א) דשורף שליש תנולתו.

סימן תתשל"ד

[א] אהב אשה וכו'. נייירי או שהיתה אשת איש או שלא היא אפשר לי לישא אותה, דאי לאו הכי הא מצוה

תתשכמ. (א) ירושלמי ברכות פ"ב ה"ז. תתשל. (א) ציל הויזגין אינו דוגמת כלל ונתגלגל כו'. תתשלג (א) גורים ג' ב'. (ב) ירושלמי סנהדרין פ"א היה ויערוש היטב, וכתב הרמב"ם בפרק י' מהלכות יסודי התורה ח"ד : דברי הפורעניות כגון שאמר פלוגי ימות כו', אם לא עמדו דבריו אין בזה הכחשה

לנבואתו ואין אומרים הגו דבר ולא בא שהקב"ה ארך אפים ורב חסד ורחם על הרעה כו'. לכן גם במיכה אין על פי שלא נתקיימה כל נבואתו אין לחוש לזה. (ג) ביים ג' ב'. תתשל. (א) כעין מה שאמרו ב"ק ג' א' : דבר שאותו צדיק מצטער בו יבטל בו ורעו.

רבונו של עולם גלוי וידוע לפני כסא כבודך מה שנפשי אוהב אותה אשה פלונית לא מעון שאני מתאוה אליה כי איני מכירה ואם ממך שאני אוהב אותה תתכרך ואני סובל כאשר מוכ בעיניך ואם מעשה כשפים הוא רבונו של עולם [א] תן בלבי שאעשה להתירני ויהי רצון שלא אתאוה למיתת אדם ומתוך אהבתה אמר רבונו של עולם איך יתכן שאקח שום אשה אחרת פן אהרוש עליה רעה ופן אשנאנה באהבתי פלונית ופעמים מן השמים שאדם אוהב אשה ואשה את איש אע"פ שלא יקנהנה כדו שיקוף בנשום אחרות שלא נגזרו לו והאשה באנשים שלא נגזרו לה וזמי שממושף אין תקנה כמו שיצא מן העיר וידור בעיר אחרת ויקח בעיר אחרת אשה ויש שאוהב כפני שהרע של זה ושל זו יתחתנו ויש שאוהב אם יקנהנה יצטער ופעמים לטוב ובתיב (בראשית כט כ) ויהיו בעיניו כימים אחרים באהבתו אתה ונעשית עקרה ולבסוף לטובה :

תתשלל. דע שאדם נופל ביד דבריו אדם אחד התענה ימים רבים שיומין לו הקב"ה אשה שהוא אוהב ולא נתקיים תעניתו ותפלתו אמר לחכם הרי התענית ובכתי וכל הועיל לי אמר החכם שמא אותה לא נגזרה לך ולמה אין מועילין תענותי ודמעותי שאני מתענה ומתפלל שיסיר לבי ממקום שלא נגזר לי וישים לבי לאהבה אותה שגזר לי מעתה שאשים לבי לה אמר החכם מפני שאתה צופה בנשום והאיך תסיר לבך מזהן לבסוף לקח אשה שלא מצאה חן בעיניו אמר כל תענותי לא הועילו לי אמר החכם שמעתי דברי גאון מפיך שאמרת לא הייתי לוקח פלונית בכל כסף וזהב כי אביה כך וכך לפך אותה עצמה הזמין לך הקב"ה כי דבריו גאון רשתות חן למעלהן ומכל מקום התעניות והתפלות יועילוך לשאר דברים שישטיב לך או לזרעך מאותו תענית אכל רע לך שכל הצער הבא עליך כשבייל שהיית צופה בנשים וזימן לך מה שלא מצאה חן בעיניך ובשכיל התעניות והתפלות אפשר שתאהב בזאת ותצליחו יחדיו ויש לי לקחת אשה פלונית ואמרה לי אינה הפיצה לינשא לי והייתי תתשלל. אחר חלם ובא לפני חכם אמר לו חלמתי ויש לי לקחת אשה פלונית ואמרה לי אינה הפיצה לינשא לי והייתי לוקח אשה אחרת אלא שנראה לי עין [א] שלבסוף תמות ויש לי לקחת אותה שהלמתי שתנשא לי אמר לו

החכם (א) דברי חלומות אין מעלין ולא מורידין [ב] אין לסמוך על החלומות ואין עין שתקח אשה ואילו היה נגזר שאותה שהלמתי תקח הייתה מתרצית לך ואם תאמר להמתין כמה שנים עד שתתרצה זהו שטות ועין (קהלת ה ב) כי בא החלום ברוב ענין פעמים שאדם חולם שיש לו איש אשה פלונית לפי שדברו ממנה ופעמים שיחלום שיש לו איש אשה שהוא כבר מתה אין לסמוך על החלומות ואם יחלום על אשת איש שתנשא אם ימתין הרי מצפה למיתת הבעל והומא שקונה לו הרהורי עבירה ואינו מקיים פריה ורביה :

משנת אברהם

כי רבינו אינו מסכים לשיטת הרמז"ס ז"ל, ושיטתו כי מעשי כשפים אינו פועל יוצא של מחלת הנפש והעגזים, אלא זה הוא דבר מנשי הנאל על ידי רוחות רעות, וראה בסימנים: קע"ה, שע"ט, ש"ף ועוד.

צנסהדרין ע"ה ולינסנה וינסכ, דמותר לו לראותה אם נדעתו לישא אותה, וראה ננדפס סימן תל"ה נמפרס ונזרית עולס.

סימן תתשל"ז

על דבר הכשפים.

והאבן עזרא, שמות ז"ל, מפרש: מכשפים, משנים דבר התולדות למראה העין, וההרטומים היודעים סוד התולדות. אולם לא כן דעת הרמז"ן ז"ל, דברים י"ח, ט', ע"ג. ונרמז"ס הלכות עכו"ם י"ד, מפרש: ודברים אלו כולן דברי שקר וכזב הן וכו' ע"ג. ועי' בהוריות י' דפליגי ר' יהודה ור' שמעון אם נגעי אונסין ממשלין, דלר' יהודה ממשלין ור' שמעון אין ממשלין, ומצואר שם דהא דר' שמעון סובר דנגעי אונסין אין ממשלין היינו נגעי רוחות אלינא דרבא ונגעי כשפים אלינא דרבא פפא, ובכך אפשר דנסת פלוגתת ר' יהודה ור' שמעון היא אם מעשי רוחות וכשפים יש בהם ממשות או אינו אלא למראה העין בלבד, ולפי זה הרמז"ס והרמז"ן פליגי בפלוגתת התנאים בהוריות ה"ל. אלא דסוף כל סוף אי אפשר להנין הדבר, דאם אין צוה אלא מראה העין בלבד מה שייד לקרותו נגע הלא אפשר לסמא את העין של היסוד שאין דעתו בהירה אצל איך אפשר לסמא את העין של הרבים ושל הכהן אשר הוצא אליו הנגע. וכנראה ענין זה הוא למעלה מהצנת האדם ואי אפשר לו לאדם הפשוט להנין זאת בהנה גמורה ועל זה נאמר תמים תהי', לא תתקור צענין שאין תקירה מועלת.

[א] תן בלבי וכו'. הפירוש הפשוט הוא שהתפלל שיתן ה' בלבי כינה ודעה איך להתיר עלמו ומעשי הכשפים שנעשה לו, והוא כעין לדמריקן בחולין ק"ה: אמרה מילתא אסרתה לארצא אמרו אינהו מילתא שרויה, הרי דמי שידוע לומר מה שצריך לומר יוכל לנצל את הכשפים, ובכך התפלל אותו האדם שידוע לו הקצ"ה מה שצריך לדעת להתרת הכשפים. ולפי זה נודחי הנוסח הכתוב להלן בדברי רבינו: ומי שמכושף אין תקנה כמו" (ונדפוס ראשון, נכה"ה) שילא ען העיר וידור צעיר אחרת וכו' כלומר, דעד שלא ידע הפעולה הנזכרת להתרת הכושף אין לו תקנה. אלא נוסח זה אינו מתקבל דלמה לו לרבינו להאריך כל כך הלא די שיאמר אין לו תקנה. ובאמת נדפוסים המאוחרים איתא: אין לו תקנה עד שילא מן העיר וידור צעיר אחרת וכו'. ולפי שיטת הרמז"ס ז"ל צפיה"מ סנהדרין פ"ז, "כל מה שאתה רואה מאמרת מדבר ושומע צענין זה היא שמועה כוזבת וכפי מה שישים מחשבתו צוה כמו שילארע לבני אדם הרבה נמוקם הפנוי רואה לומר נשעת התיחדות" וכן האריך צוה צמו"ג ח"ג פרק ל"ז, כל ענין הכושף אינו אלא דבר נדוי וכן הלכ של השוטים ומי שמאמין צוה הוא שגוען נדעה. וגם הרמז"ן עה"ת עה"כ מכשפה לא תהיה, כתב: והשוטים נפתים אחרים. ח"כ מי שאסור נכשוף הוא תולה תלאת רוחנית, ואותו האדם שומנו מדבר רבינו התפלל שיוכל להתגבר על מחשבתו ודעתו האי ללוהה עד שיתיר את עלמו ומחשבות כוזבות המושלות עליו, ולפי זה נכון לנסח להלן בדברי רבינו: עד שילא מן העיר וידור צעיר אחרת וכו' כלומר, שגוי המוקם והדירה תועיל לו בתורת רפואה. אולם אין לכהד

סימן תתשל"ח

[א] שלבסוף תמות וכו'. גם מכאן נשמע שנינו רבינו כבר נתקבל הפרס דר"ג שלא לישא שתי נשים, דאל"כ אין הכרח שתמות הא יכול לישא גם אותה שהלם עלי'. ואולי אין כל כך ראי' מזה משום שהסימן הזה הוא מן הנוספים, וכבר ציארתי דעתי בהקדמה לתק ח' שהסימנים הנוספים בהולאה זו נכתבו בזמן מאוחר ושלא על ידי רבינו צעלנו.

תתשלח. (א) גיטין נ"ב א.

תתשלם. אחר היה יודע לעשות בלחישות לדעת עתידות בא לאיש צדיק אמר לו תוכל לברך להקב"ה על מה שנזר עליך שראיתי שיש לך לקחת אשה יפה אמר לו מי היא אמר לו פלונית בת פלוני אמר לו והלא אשת איש היא אמר לו ברור לי שתנשא לך אמר לו היום לא יום בשורה הוא ולא אברך על מיתת איש שיש למות בעבורי וזו יודע שאני טוב ממנו אמרו לו אם כן איך יקח אדם אלמנה אמר זה אינו דומה לבי שכבר מת אבל אתה מגיד לי בעורו חי ואני אתפלל תמיד על חייו וכן איש ששונא את אשתו והיא הולה יתפלל בערה אע"פ שלכו היה שמה במיתתה (א) ולא היה מתפלל כהן גדול על צרכי עצמו לפני ולפנים וכהן גדול אסור באלמנה [א] פן יתפלל לפני ולפנים על זה שימות שום אדם וישא אלמותו: תתשלם. שארית ישראל וגו' ולא ידברו כזב ולא ימצא בפייה לשון תרמית (צפניה ג יג) אם יש לאדם בן או בת לא יאמר כך וכך רצו לתת לי שהייתי נותן בתי לאיש פלוני או בתי לבני [א] או יאמר כך וכך רצו לתת לי בפחורה

שלי ולא היו דברים מעולם:

תתשלם. איש אחד תלמיד ניכב ולא בא בעת ללמוד ואמר לו רבו למה עכבת אמר לו דיברו לי מאשה שהייתי לוקח אותה לי לאשה ועניתי אני הפך לקחתה רק שיש לי להמתין כמו חדש עד שיבא אחי אמר לו החכם ומה דעתך לעשות אמר אין בדעתי ליקחנה כלל אמר לו למה אתה מרמה אותם אמר לו כי אני מכפש אשה אחרת ואני אומר להם אם לא תתנו לי כך וכך הרבה כסף אקח אותה פלונית אמר לו החכם בשביל תקנתך אתה מעכב אשה אחרת ברע אתה עושה כיון שאינך הפך בה תאמר מיד מה שבדעתך שאינך רוצה כדי שיפנו על ימין או על שמאל מיד אמר לו איני רוצה כדי שיהיו יראים ממני ויתנו לי הרבה אמר לו לא יתכן לעשות כך ליהודי טוב גם לא על מקח ועל ממכר לעמוד על של ראובן ולדבר עם ראובן כדי להטעות את שמעון (א) וכן מי שקנה כבר אין לגנות מקחו וקורם שיקנה אין לשבח כיצד ראובן שראה הפך שרוצים לקנות משמעון ואמר ראובן לשמעון אותו הפך שבידך שזה מאה ואינו שזה אלא שמונים וראובן אומר ועושה זה כדי שלא ימכרונו והשוב לא אתן בשמונים שמה ראובן יטול במאה וראובן אומר אחר כך כיון שאין נותנין לך אלא שמונים תן לי ואתן לך שמונים לא יתכן לרמות ולהטעות שום אדם:

תתשלם. מעשה באיש חכם ערום וצדיק והיתה לו בת יפה מאד והיו שנים שהיו מבקשים שיתן בתו לבנו וזה שהיתה הבת שלו אמר בסתר לאיש אחד תעשה בעבור אהבתי ותקבול לב"ד ותטעון עלי כך למחר עשה כן ואמר אותו שהבת שלו פלוני ופלוני יהיה ב"ד והיו נושאים ונותנים בדין ואמר זה שהבת שלו לחבירו זה הדין אפילו עם הארץ יכול לדין שירגיש שאני המשקר וכשבאו לגמור הדין היה אחד אומר לאבי הבת אני עוזר לך וחבירי עוזר לאותו שנגנדיך אמר אבי הבת תפסקו לי הדין אמר הדין עמך ואיתו אחר אמר אין הדין עמך אלא עם חבירך ונתן את בתו לבנו לאשר הייבו כעם אותו האיש שהיה מוכרו ואמר איך אתה כפוי טובה וגם אותו בעל דינו אמר (ש"ב יט ז) לאהבה את שנאיך ולשנא את אהביך ואמר זה לאותו האיש אתה אהבתי אהבה תלויה ברבר בטל דבר בטלה אהבה ואמר לחבירו לפי שאתה היית אומר תן בתך לזה שהוא יותר טוב הראיתי לך מי הוא יותר טוב זה שהיבני הרבה היה קשה לו פן אעקוב שלא אתן את בתי לבנו ואע"כ לא החנף לי הרי הוא צדיק לכך כשארם רואה שמתניפין לו ויתרחק מהם ואל ישב בדין עמהם ולא שום שותפות יהיה לו עמו ואת אשר לא החנף לו אע"פ שצריך לו זה יקריב אליו ויתחבר לו:

תתשלם. כתיב (יחזקאל טו ה) ואעבור עליך ואראך. אדם שרוצה לקחת לו אשה ורוצים לו (א) יש לו לעבור שם לראותה ושהיא תראה אותו והוא יראה אותה שאם לא יישר בעיניה לא יקחנה ואם יקחנה בלא ראות שמה ישנא אותה ויקרה ויתאוה למיתתה (ב) וכתיב (משלי ג כט) אל תחרוש על רעך רעה ואין להביא ראייה מיצחק אבינו שלא ראה אותה כי לא יש [א] לצאת מארץ ישראל (יחזקאל טו ח) והנה עתך עת דודים כשעומדת על פרקה אז לעשות נישואין כי כשהאיש לוקח קטנה שאינה ראוייה לביאה ולהריון כאילו הוא זנות כשאינה יכולה להתעבר שאינה ראוייה לקבל הריון ואמרו (ג) שמעכב המשיח ואמרו (ד) כהן לא יקח איילונית וכתיב (ויקרא כא ז) אשה זונה וחללה לא יקחו ואע"פ שלישראל מותרת [ב] כמו קטנה מותרת אף לכהן אלא יש דברים שהתירה תורה ליתובי היצר ואע"פ שאינו טוב ואמרו חכמים (ה) על קטנה מן השמים ירחמו ולא תשמש במנוך וכתיב והנה עתך עת דודים (ו) הנ"ה עת"ך ע"ת דודים בנימוט' תעומד'ת ע"ל פרק"ה (ז) דדים כתיב בדידים ניכר כדאמר במסכת נידה (ח) (משלי ב יז) העזבת אלוף נעוריה (יחזקאל טו ט) וארחצך כמים ואשפת

משנת אברהם

סימן תתש"מ

[א] או יאמר וכו'. ראה לעיל סימן תת"ל. והוא כפול צמיון תתתכ"ג, תתתרכ"ט.

סימן תתשמ"ג

היוצא לחוץ לארץ לקדש אשה.

[א] לצאת מהרץ וכו'. הגם דלמרינן דמותר לנאת מחרץ ישראל לחוץ לארץ לישא אשה (ע"ז י"ג), היינו דוקא כשאי אפשר לו לישא אשה על ידי שליח בחוץ לארץ אבל כשאפשר לו לישא אשה על ידי שליח שהוא בחוץ לארץ, משום חיסור דרבנן שלא יקדש על ידי שליח לא הותר לו לנאת לחוץ

[ב] אין לסמוך וכו'. ראה מה שכתתי צה"ל סימן שפ"ג על דבר הלמות, ונחלוס המדובר צמיון זה ומסתבר שאין צו שום מנהג, כי איך יטעו נחלוס לישא אשה פלונית צעשה שהיא גשולה, ונפרט מה שידך ציווי לאדם על דבר שאין ציוו אלא תלוי בדעת אחרים.

סימן תתשל"ט

[א] פן יתפלל וכו'. אין להניח דברים הללו, דלמה יתפלל הכהן גדול על מיתתו של צעל אשה פלונית, הלא לא יוכל לקחתה נשום אופן מפני שכהן גדול אינו יכול לישא אלה את הגתולה. ולולי חסרים כוונת מליס ונרדף להיותה שלא ה' מתפלל לפני ולפנים על צרכי היחיד שמת יתפלל שימות שום אדם וזה שהיא מתפלל צערו ישא אלמתו, וגם זה דוחק גדול.

שאמרו יבמות ל"ו ב': לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה משום שנאמר אל תחרוש על רעך רעה וגו'. (ג) נדה י"ב ב'. (ד) יבמות ס"א ב', ובנדפס: כהן גדול וזה טעות כמו שמוכח ביבמות שם שאפי' כהן הדיוס אסור ליקח איילונית. (ה) יבמות

תתשלם. (א) יומא י"ג ב'. תתשלם. (א) כתובות י"ז א': מי שלקח מקח רע מן השוק ישבתו בעיניו או יגנו בעיניו. תתשמג. (א) קדושין מ"א א': אסור לקדש אשה עד שיראה. (ב) כעין מה

המוך (ט) שצריכה טבילה קודם נישואין אע"פ [ג] שלא ראתה דם (שם שם) ואשבע לך ואכא בבבית אתך נאם ה' כלפי למעלה נאמר אבל אין נשבעין שמא יתן לה גט: תתשמר. הגה אמרו (א) כל מי שלוקח קטנה מעכב את המשיח ואם תאמר אם ילך בלא אשה יתן לה גט: מעכב משיח אלא אם ילך בלא אשה לאונסו אבל אם לוקח קטנה הרי מרצונו מאבד שכבת זרע ומשליך לאיבוד ואם יקח אשה אין שכבת זרע יוצא ממנו אלא לאונסו אבל אם לוקח קטנה הרי מרצונו מאבד שכבת זרע ומשליך לאיבוד ואם תאמר (ג) ג' נשים משמשות במוך לבעלה לפי שכבר לקח וחכמים אומרים [א] מן השמים ירחמו ואם תאמר אם כן כשאשתו מעוברת הרי הזרע לבטלה שהרי בג' חרשים הראשונים אין ידוע בברור שהיא מעוברת לכך יבא עליה אע"פ שכבר מעוברת והלוקח קטנה שיש גדולה אז חוטא למה לוקח קטנה כששתיהן שוות מבנות טובים ומ"מ אם בת י"ג שנים אע"פ שרבות בנות אין יולדות עד י"ו שנים בשאין גדולה כיון שראוייה ללדת [טוב עושה]:

משנת אברהם

השחתת זרע כיון שדרך תשמיש נכך אינו אסור, ע"כ. ולדידי הא לא קשיא אפילו שנוהגת שמתיר לשמש נקטנה מה שאין כן לדעת מקלת, מכל מקום לא דמי דהתם שמשמש כדרך כל הארץ אע"פ שאין ראוי להזרוע מ"מ תשמיש כזה ראוי להזרוע נמקום אחר, אבל לשמש במוך אינו כדרך כל הארץ שעושה מעשה נידים להשחית וכמעשה הזה אין ראוי להזרוע בשום מקום. ועוד דהתם הזרע נפלט מאליו אבל נמשעה הזה מנפלת הזרע כדי שלא יקלט וכ"ו ע"ש בדברי הרד"ק.

והגה השיטה שהניח הרד"ק דאפילו חכמים מודים דג' נשים מותרות לשמש במוך ופלוניתה ר"מ וחכמים היא אם הייבנות לשמש במוך או לא, זו היא שיטת ר"ת בתוס' יבמות י"ג ובכ"מ, אלא שלא התיר ר"ת לג' נשים לשמש במוך אלא דרנן אלא אם נותנות המוך לאחר תשמיש, משום דנשים אינן מלכות על השחתת זרע הואיל שאינן מלכות על פריה ורביה, וסובר דיסוד איסור השחתת זרע הוא משום חיונו של פריה ורביה. אולם רש"י סובר שאין איסור השחתת זרע תלוי בפריה ורביה כלל אלא איסור זה הוא איסור צפני עצמו לכן גם נשים שאין חייבות בפריה ורביה מלכות על השחתת זרע. וגם מה שכתב הרד"ק לחלק בין קטנה וליולנית שהוא תשמיש כדרך כל הארץ מה שאין כן נמשמש במוך גם זה מנוגד בתוס' כתובות ל"ט. ובש"מ"ק לכתובות הניח שכמעט כל הראשונים סוברים כשיטת ר"ת משום דקשיא להו לשיטת רש"י חמאי אמרו חכמים דאסור לג' נשים לשמש במוך משום השחתת זרע הלא חכמים סוברים מן השמים ירחמו, כלומר, שלא תתעבר, א"כ לא יהי' כאן זרע כלל ואין מה להשחית. אולם קשיא זו לא קשה כל כך דהא אפשר לפרש מן השמים ירחמו שלא תמות. ועוד וזה הוא העיקר, דלפי שיטת רש"י לא תלוי כלל השחתת זרע צפני ורבי' א"כ זה האיסור להשחית את הזרע הוא איסור לעצמו אפילו כשאלו נטוהים צדמתי שמים שלא תתעבר. ועי' דה"י"ג.

ומדברי רבינו נראה שמשום נמשש במוך למשמש עם הקטנה ומעוברת, כלומר, אין חילוק אם משמש כדרך כל הארץ או לא, צניעה יש איסור של משחית זרע מכיון שהזרע הולכת לאיבוד, ולא נחית כלל לחלק כמו שחילקו התוס' הב"ל בכתובות, ואם סובר רבינו דאסור לישא קטנה היינו לכתחלה אבל צדיענד מותרת לשמש במוך לדברי ר"מ, וכנראה הוא נוטה לדעה זו, דא"כ מה קשיא לי: וא"ת ג' נשים וכ"ו הלא הלכה כרבים ולא כר"מ, מכל שכן באשה נאולה לבעל ונתהוה זה מחלה המסכנת אותה אם תתעבר, שמתרת ליתן את המוך לאחר התשמיש כדי שלא תתעבר להנלל מן הסכנה.

ובעת' יאל לאור ספר צפנת פענח על אה"ע מלת הגאון הנפלא מראגאלאו ושם צ' תשובות צענינים אלו צמיון פ"ט, ל'. וכתב הגאון שנהשחתת זרע יש איסור של ג"ע ואיסור של שפיכת דמים, אלא שנאשתו אין כאן איסור עריות ובכדי להנלל מאיסור של ש"ד, עלתו שימשם הצעל צנים דחוק שלא

לארץ. ועוד דשאי יתק שחי' עולה תמימה ויציאת חוץ לארץ ה' פוסלת זו, כדליתא צ"ר פרשה ס"ד.

[ב] כמו קטנה וכ"ו. דפוס ראשון הניבים, כמו קטנה מותרת אף לכהן" ליתא. ולדעתי צריך להיות: ולמה קטנה מותרת אף לכהן, כלומר, דהא אמרינן בעלמא שאני כהנים דרבי זהו רחמנא מלת יתירות (קידושין כ"א, תמורה ד'), ועל זה מתרץ: אלא יש דברים וכ"ו. [ג] שלא ראתה דם. עי' יו"ד קצ"ב.

סימן תתשמ"ד

משמשת במוך משום סכנה.

[א] מן השמים וכ"ו. בלגני נזר אה"ע סימן א' מסיק להלכה דעד כאן לא אמרו חכמים דאסור להן לשמש במוך ומחויבות לסמוך על שומר פתאים ה', אלא דוקא בדברים המנויים כגון קטנה, ומעוברת, ומניקה, דשכיחי לרוב, אבל אשה שיש סכנה לפי דעת הרופאים אם תתעבר אסור לה לסמוך עמה על שומר פתאים, ומותרת לשתות כוס של עיקרין, ע"ש. ויש להניח רא"י לדברי מרן ז"ל מהא דאמרינן ציננות ע"צ: והאיודנא כיון דדשו זה רבים שומר פתאים ה', משמע דדוקא משום דדשו זה רבים והוי דבר המנוי סמכינן על שומר וכ"ו אבל צענין אחר לא.

אולם לא זכיתי להבין צעניי את דברי מרן ז"ל ה"ל, דהלא השאלה אם האשה מותרת לשתות כוס של עיקרין ואין זה ענין כלל להא דג' נשים משמשות במוך, דגני שתיית כוס של עיקרין אין כאן השחתת זרע אלא השחתת כלי הולדה, וזהו יש איסור של וצארנכס לא תעשון כן, ויש דעות שאין איסור זה אלא בנאנשים דוקא המלואים צפני' ורבי' אבל לא צנשים, אבל השחתת זרע זה הוא איסור צפני עצמו המשתייך דוקא להמשחית את הזרע ולא לכלי ההולדה. וצענין שתיית כוס של עיקרין ראה מה שכתבתי צח"א סימן י"ת. וצריך לומר דכוונת מרן ז"ל הוא לומר דאפילו נהשחתת זרע שהוא חמור משתיית כוס של עיקרין לכל זאת אין האשה מחויבת להסתכן עמה בנסכנה שאינה מנויה ולסמוך עמה על שומר פתאים ה', ומכל שכן שמתיר לה לשתות כוס של עיקרין.

ובשו"ת הרד"ק ח"ג סימן תקצ"ו, כתב: ומסתברא לי דאפילו למ"ד כולן משמשות כדרך מן השמים ירחמו, כולן מותרות לשמש כדרך קאמר ואין צריכות לשמש במוך, אבל לא שתייהנה שלוש נשים אסורות לשמש במוך, דמני למימר שמה אין לי זכות שירחמו עלי מן השמים. הלכך לכולל עלמא שלוש נשים רשאות לשמש במוך ושאר נשים אסורות.

והקשו על פירושו זה דהא קטנה וליולנית אע"ג דלאו בני הקמת זרע יניחו לא אסור לשמש בהדיהו ולא הוי

נעוריה צריכה הבתולה להיות לה אלוף היינו להנשא. (ט) גדה סי' א'. תתשמ"ד. (א) שם י"ג ב'. (ב) קדושין כ"ט ב'. (ג) יבמות י"ב ב'.

י"ב ב'. (ו) צ"ל: הנה עתך עת בגימטריא העומדת על סירקה ובזה יתיה המספר מכון. (ז) ד"ל חסר וי"ו. (ח) מ"ז א' ומה שמסיים העובות אלוף נעוריה הוא להראות לנו כי בימי

יהי' איור צין הכים והאזנר וזו אינן שם זרע כלל, ומסתמך עלמו האל דגדה כ"ב. וכנראה כוונתו להא דאמרינן שם עד שתלא טומאתו לחוץ. ולא אדע מה ראי' היא משם, דהתם גזירת הכתוב היא דוקא לענין טומאה ולא לענין שפיכת דמים. ועוד הלא סוף הזרע לזאת מן הכים לחוץ ומה השתתף זרע יותר יש מזה. ולדעתי יותר נכון שהאשה משימה על ידי רופאים מכסה המכסה צננים את פי האם דלזו האיש משמש כדרך כל הארץ וצנעה שהאשה משימה את המכסה לפניו אינן כאן שום זרע עדין להשחית ואינו אלא גרומא רחוקה.

נשים ועבדים אם חייבין על אביזריהו דעבירות.

ובעצם הפלוגתא דרש"י ור"ת אי נשים מזהרות שהשתתף זרע, הי' נראה לומר דבר חדש, דהנה אף שאין איסור זה מפורש בתורה ומכל מקום לפי החומרות שהחמירו רבותינו צוה וכן לפי החיובים שאיימו רבותינו צוה, לשון הרמב"ם ז"ל צפה"מ סנהדרין, משמע דעיקר איסור הוא מדאורייתא, וכדמנינו בתורה גזה עזירה חמורה מעונשם של ער ואונן, וגש"ס נדה ה"ל מצוה דיש צוה משום גילוי ערוות וגם משום שפיכת דמים, ומסתבר שאין זה גילוי ערוות או שפיכת דמים אלא אבזרייהו דהני עבירות, ועי' תוס' ערכין ט"ז ד"ה הא דאהנו, הגפ"מ צין עבירות של שפיכת דמים וגילוי ערוות ממש וצין העבירות המסתעפים מהן כגון מלצין פני חנירו המסתעף משפיכת דמים וכן הא דאמרינן צננת נ"ה מתוך שזה קיימן מועלה עליהם כאילו שכזום, כלומר, זה הוא טעם המסתעף מגילוי ערוות, ע"ש. כן נמי השתתף זרע הוא איסור המסתעף משפיכת דמים וג"ע. ומאד הסגרא נראה דכל האיסורים המסתעפים כנ"ל לא הזהירו צהם אלא ישראל אצל נכרים הגם שהזהירו על שזע מצות היינו דוקא צהאיסורים המפורשים אצל לא צהאיסורים המסתעפים מהעבירות המפורשות, דלא מנינו למשל שהזהירו נכרים על הלצנת פני חנירו צרצים הגם שאישראל זה נכלל צעזירה של שפיכת דמים. ומתך לסגרא זו יש צמדדש רבה פראת משפטים: לפיכך נתן אלקים לאר"ה מצות גולמות שיעו צהן ולא הופרש צהן צין טומאה לטהרה, ע"ש. כלומר, המצות שנתנו לאר"ה הן גולמות לעולם ואין כוללות שום דבר יותר מאשר כתוב צהן. ולפי זה גם ענדים וכן נשים דליתקשו להדדי, דילפינן לה לה מאשה, אינן מזהרות אלא על המצות המפורשות ולא על האיסורים שאינם מפורשים אלא שם פועל יוצא מן המפורשים.

אולם ציננות מ"ח משמע דנסגרא זו מחולקים רש"י ותוס', דרש"י שם ד"ה גר תושב, מפרש: דגר תושב סקבל עליו שלא לעבוד כו"ם הזהירו הכתוב על השנת, דמתחל את השנת כעונד עבודה זרה" משמע דגר תושב מזהר על השנת משום שאיסור חילוב שנת כלול צאיסור עבודה זרה, ונתוס' שם חולקים על רש"י והקשו מהא דאמרינן דעכו"ם שצנת חייב מיתה משמע דלא סנירף להו כרש"י דגר תושב מזהר על השנת משום דאיסור זה כלול צאיסור ע"ז משום דהתוס' סנירף להו דלא הזהירו צני נח ולא גר תושב אלא על האיסורים המפורשים ולא על אלו הכלולים צהם שלא נכתבו מפורש.

ורפ"י הג"ל מונת הפלוגתא של רש"י ותוס' צאיסור השתתף זרע, דלרש"י גם נשים מזהרות על איסור זה הכלול צאיסור של שפיכת דמים וגילוי ערוות, ולשיטת התוס' הג"ל דאפילו גר תושב ומכל שכן עבד ונכרי לא הזהירו על האיסורים שאינם מפורשים, וא"כ גם אשה שהוקשה לעבד אינה מזהרת, לכן גם על השתתף זרע לא הזהרה.

נכרים מצווים להעיד על בריאת שמים וארץ ולא על השביתה.

וראה צריש ספרי משנת אברהם ח"ב שפלפתי צדברי רש"י הג"ל ציננות מ"ח, והקשיתי דא"כ גם עכו"ם ולאו דוקא

גר תושב יהי' מזהר על השנת דהא גם נכרי מנווה על ע"ז, ע"ש. אולם נראה דאפילו לשיטת רש"י דגר תושב מנווה על השנת, אינן כוונתו לומר דאסור לו לעשות מלאכה צננת, אלא שני ענינים יש צננת, מנווה לנוח ולהנפש צננת, ויש גם איסור מלאכה צננת מלא תעשה כל מלאכה. המנווה לנוח ולהנפש היא עדות על צריאת שמים וארץ כדכתבי כי שנת ימים עשה — וציום השציעי שנת וינפש. והנה צדרי להעיד על הצריאה נלצד, אינו מפורש צתורה שלריך לשמור את השנת מעשות צו מלאכה כל היום וכל הלילה, לכן נכרים שלא נלטוו על עשיית מלאכה אלא החיונ שלהם להעיד על צריאת שמים וארץ, די להם אס ינפשו רק מוקצת היום. והה שפירש"י שם ציננות דמקרא דוינפש ילפינן דגם גר תושב מנווה על השנת, כלומר, שינוח וינפש מעט צוקצת היום, ואינו דומה לישראל שלא די לו צמה שמקיים וינפש כי ישראל מנווה על השציתה ועל איסור מלאכה וחיונ זה הוא כל היום וכל הלילה. וממילא לא קשה כלל על רש"י מהא דאמרינן דעכו"ם שצנת חייב מיתה דזה דוקא כשצנת כל היום וכל הלילה, משום שהעכו"ם משתמש עלמו צדבר שלא ניתן לו אלא לישראל, כמאמר המד"ר שמות פכ"ה וצברים פ"א"כ"א, כך השנת הוא צין ישראל וצין הקצ"ה, שנאמר צני וצין צני ישראל, לפיכך נכרי צנא ומכניס עלמו צינע חייב מיתה, ע"ש. והיינו דוקא צנוגע להצציתה מכל וכל וצאיסור עשיית מלאכה כל היום אצל אין זה שולל את הנכרי לנוח קצת היום כדי שלא לכפור צמעשה צראשית גזה הוא פועל יוצא מאיסור של ע"ז, כך היא שיטת רש"י.

ורפ"י שיטת רש"י מתצאר היעצ מאתמר צציה ט"ז דמקשה שנת נמי מתנה דעצדי לאגלוי, כלומר, ולמה אמר הקצ"ה למשה לך והודיע אותם. ומשני, מתן שכרה לא עצדי לאגלוי. וקשה הלא לא הודיע כלל מתן שכרה. אלא כלומר, המתנה טובה שיש צננת שניתנה לישראל היא מה שזכינו צקדושת השנת שאינה רק לשם עדות על צריאת שמים וארץ, דזה גם לנכרים יש אס שצנתיס מעט היום מעצודתם או ממלאכה אחת, אלא המתנה היא הקדושה של כל יום השנת צצציתה המוחלטת מכל המלאכות והצנותין, והה שאמר לו הקצ"ה למשה לך והודיע אותם את המקרא של לדעת כי אני ה' „מקדשכם" כלומר, של קדושת השנת דוקא. ושפיר משני מתן שכרן, היינו שזכו ישראל לקדושת השנת יותר מנכרים, לא עצדי לאגלוי, דאלמלא לא נאמר לנו היעצ של „מקדשכם" לא היינו יודעים זה.

ואל תשינו איך אפשר שרש"י סוצר דנשים לא הזהירו על האיסורים שאינם מפורשים אלא נכללים צאיסורים המפורשים, הלא מהקישא דר' יונה הוקשו איש ואשה. דצאמת ר' יונה לא אמר אלא הוקשו איש ואשה לכל עונשים צנתורה ולא אמר לכל אזהרות או לכל איסורים, כלומר, דלא הוקשו אלא לצברים המפורשים שמענישים עליהם צנית דין של מטה אצל למשל הלצנת פני חנירו צרצים הגם שנכלל צאיסור רציחה אצל אין מענישים עליהם, וכן הדין לכל שאר איסורים הנכללים צהאיסורים המפורשים שאין מענישים עליהם, צאותם לא השווו איש ואשה.

בני נח קודם מ"ת נצטוו על אביזריהו של שבע מצות.

ואין להקשות על הא דהכ"ל מהא דאמרינן ציננות ל"ד דער ואונן מתו צחטא של השתתף זרע, חזינן דגם צני נח מזהרים על איסור זה וממילא גם נשים מזהרות ותקשי לשיטת התוס' לפי פירושי הג"ל. דשאני קודם מתן תורה דלזו גם צני נח הזהירו על האיסורים היוולאים מהאיסורים הכתובים צתורה לאחר מתן תורה, דהא התוס' צעלמם כתבו צנסהדרין כ"ט ד"ה והא פריה, צדני נח לא נלטוו אפריה ורציה לאחר מתן תורה והוי מן המצוות שנאמרו לצני נח ולא נטוו צסיני דקיי"ל

שהאשה חייבת אצל לא לגרעו, ע"ש. מנזחר דיותר יש לחייב את הענד ומאשר את האשה, ואם ענד אינו מנווה על השחתת זרע אשה בזדאי שאינה מנווה. אולם כבר הארכתי בקונטרס מיוחד לעיל ח"א סימן ז' לענין ענד וחובו, ע"ש.

אם עבדים מצווים על פו"ר.

ובתום הגיגה ז' ד"ה לא תהו צראה, כתבו נשם הירושלמי דענד מנווה על פו"ר ומשום דפרו ורצו גם לכנען נאמר, והקשה המהרש"א שם הא למירין בסנהדרין הנ"ל דפריה ורציה היא מן המנות שנאמרו לבני נח ולא נשנו צניני ולישראל נאמרו ולא לבני נח. והמסנה למתך נה"ל מלכים הנ"ל כתב על זה: ודברים אלו נכתבו שלא צהגה, והאריך הרבה. ותמלית דבריו היא כי ענד שזל וטבל לשם עבדות הרי הוא כישראל וממילא הוא מנווה על פו"ר, ומה שהוסיפו בתום' לומר שפרו ורצו גם לכנען נאמר כוונתם בזה שלא תאמר שהואיל וענד אין לו חיים ובניו אינם מתקשים אחריו א"כ גם שנאמר פרו ורצו לבני נח לא נכללו עבדים במנווה זו ולכן גם לאחר מ"ת אין הם מנווים אפר"ר, לכן כתבו דמתחילה פו"ר גם לכנען נאמר ולאחר מ"ת לא ינאו מן הכלל אלא עכו"ם אצל עבדים לא מפני שהם כישראל גמורים, ע"ש. וראה בצנני מלואים סימן א' שמצינו דברי המ"ל אלו ומפלפל בהם. אולם מה שמחליט המסנה למתך שענד שזל וטבל לשם עבדות הרי הוא כישראל גמור וחייב צפ"ר בזדאי שדבר זה תלוי בהשיטות שהצנני ציינו ז' הנ"ל, דלפי שיטת המגדול עון דענד אינו מנווה על הלאוין שנתורה ולא ילפינן לה לה מאשה אלא לענין מנות עשה, בזדאי שאינו כישראל. ונפרט שנש"ס מפורש רש"א אחד גר תושב ואחד ענד ואמה התושבים עושין מלאכה בשבת לענמן כישראל נחול (כריתות ט'). ובטורי אכן לתגיגה בצנני מלואים שם מפלפל בדברי הירושלמי שהביאו בתום' הנ"ל בתגיגה דענד מנווה על פו"ר, ומפרש דאלמלא הגו"ש לה לה, ה' הענד פעור מכל המנוות אפילו מחלו המנ"ע שהנשים חייבות, משום דנאמת אינו ישראל כלל דהא לא לשם ישראל אלא לשם עבדות מל וטבל, אלא מוכח גו"ש דלה לה חייב רק צנני"ע שהנשים חייבות, והירושלמי אול כר' יוחנן בן זרוקה הסובר דנשים מנוות על פו"ר לכן סובר הירושלמי דגם שפחה חייבת צפ"ר אצל ענד אינו מנווה דהא אין לו חיים ולא יוכל לקיים פו"ר כלל, וכונת הירושלמי דיש ציטול פו"ר בענד היינו צפחה דהא ענד אינו נושא אלא שפחה. וגם בזה יש דוחק גדול דהא ענד מותר צנכרית כדמפורש בתום' נדה מ"ז וכנראה בתום' צעמן חזרו מדצריהם, דבתום' גיטין מ"א הביאו רא"י מחותו ירושלמי עמנו דענד מנווה רק על שבת ע"ש, והדברים עתיקים. ע' צנני"ח מנווה א'. אצל מכל מקום נראה מדברי הטו"א הנ"ל שפשוט אצלו כנ"ל דענד אינו נכלל ישראל ופטור מפו"ר, ושוב יש מקום לומר כנ"ל שאינו מותר בהשחתת זרע משום דאינו מנווה אלא על שפיכת דמים ומש' ולא אצנרייהו דש"ד, ואם הגו"ש דלה לה היא גו"ש גמורה שוב דין אשה כדין ענד לענין זה.

ויש להעיר מדברי בתום' גיטין כ"ג ד"ה נכרי נמי, דענד קרוי בן צרית הגם שאינו ישראל, ע"ש.

והנה הסברה הנ"ל שכתנתי דאין הנשים מותרות על איסורים שאינם מפורשים אלא יולאים מליסורים מפורשים, היא חדשה ולא ראיתי למי שהיא שיעיר בזה, לכן עוד הדבר זקוק לקביעת מסמורות ולצנן מהרבה מקומות שנש"ס, ואי"ה עוד אשנה פרק זה.

אם נשים ועבדים נצטוו על לאוין שאין עונשים עליהם.

והנה לעיל העירוני מלשון הש"ס השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שנתורה, היינו דוקא בדברים שמענינים

לישראל נאמרו ולא לבני נח. והקשו נש"ס שם הא פו"ר נשנית צניני דכתיב לך אמור להם שצו לכם לאהליכם, ולכל זאת רק לישראל נאמרה ולא לבני נח. והקשו בתום' מנא לן צאמת דככרים אינם מנווים על פו"ר ואי משום דלא חייב ל' צדיק שצו מנות הא אמר לעיל קום ועשה לא קא חייב. וי"ל דשצו ואל תעשה נמי הוא, דמי שמונוה על פו"ר מנווה שלא להשחית זרע עכ"ל. מנזחר מדצריהם דעד שלא ניתנה תורה היו בני נח מותרים על השחתת זרע הגם שהוא רק איסור יולא מהמנוה של פו"ר וממילא נמי הותרו בני נח על השחתת זרע משום שהוא יולא מליסור שפיכת דמים ושפיר נתחייבו ער וחוקן על השחתת זרע.

ור"א קשיא איך נאמר דעכו"ם לאחר מתן תורה דינם הוקל מעכו"ם שקודם מתן תורה, דהא חזיק דכך הוא צאמת, כי כל מנוה שנאמרה לבני נח ולא נשנית צניני לישראל נצבד נאמרה ולא לבני נח, כלומר, ולא לככרים שלאחר מתן תורה, דהא אי אפשר לומר דלא נאמר גם לככרים של קודם מתן תורה דהא מפורש בתורה שנאמר להם, והוא פשוט.

וי"ש בזה נמי משום סברה, דעד שלא ניתנה התורה צכתו ומה שנלטוו בני נח ה' הכל בעל פה מה שצווה ה' את האדם, מוזנן שכשם שצווה אותו על פו"ר כך צווה אותו על השחתת זרע, אצל לאחר מתן תורה שהאיסורים לככרים יולאים ומה שכתבו בתורה דהא למירין שר"ך שיה' נשנית צניני, אין להם לעכו"ם אלא מה שמפורש ולא מהמסתעף מהמפורש. וכן נמי לא קשה ומה דלמירין שם בסנהדרין כ"ט, לנו מורשה ולא להם משום דהוי או צכלל גזל או צכלל נערה המאורסה, דשאי התם דמפורש מורשה ואין זה מסתעף אלא מפורש.

ור"פ הנ"ל שכתנתי לחלק בין קודם מתן תורה לאחר מ"ת, דקודם מ"ת גם עכו"ם נתחייבו על השחתת זרע ולא לאחר מ"ת, וממילא יולא דנשים שהוקשו לעבדים ג"כ היו מותרות קודם מ"ת על השחתת זרע, ואפילו נדחה דהגו"ש לה לה לא נאמרה עד אחד מ"ת, אצל שוב יש סברה לומר דלא מצינו חיוב בין איש לאשה צנני נח, דדוקא בישראל יש לחלק בין איש לאשה דאי ישנו צכל המנוות מה שאין כן אשה אצל צנני נח אין שום סברה לחלק. ובהו מסתלקת קושיא עגומה על שיטת ר"ת דאין אשה מותרת על השחתת זרע, מה שהביא הר"ן ז"ל בשם רמב"ן דיש פרק כל היד רא' לשיטת רש"י ממתקרא מלא בתורה: כי השחית כל צבר, ולאמרו רבותינו שחטאו בהשחתת זרע, חזיקו דגם נשים איעשו ואף דלא מופקדו על פו"ר, ע"ש. ולהנ"ל אין כאן שום קשיא, דקודם מתן תורה גם הנשים הותרו על האיסורים המסתעפים ובכן איעשו גם הנשים על השחתת זרע שהוא איסור יולא משפיכת דמים.

ובתום' נדה מ"א ד"ה פולטת, משמע דשרי לכל אשה לכבד את הנית לאחר תשמיש ע"ש. ובזדאי שכתבו כן לפי דעת ר"ת דאין אשה מנווה על השחתת זרע, ועי' מג"א סימן תר"ו דסמוך לטבילה או לוסת שרגילה להעביר אסורה לכבד ע"ש.

וראיתי במסנה למתך ה' מלכים פ"י הל' ז' שהביא דברי הרמב"ן הנ"ל שהביא רא"י ממצול שנגשו גם בני נח על השחתת זרע, וכתב: ומכל מקום לא ידעתי היכן רמזא איסור זה דהשחתת זרע לבני נח. ולדעתי ימתן כמו שכתנתי דעד שלא ניתנה תורה היו הככרים מותרים גם בהשחתת זרע מלתא דשפיכת דמים, ורק אחר מ"ת אין הם מותרים על דברים שאינם מפורשים להם לאיסור.

ובדבר מה שכתנתי לעיל דילפינן לה לה מאשה וכשם שאין הענד מותר על דברים שאין מפורשים כך אפשר נשים אין מותרות עליהם, יש להחזיק דברים אלו מדברי בתום' צנ"ך פ"ח ד"ה יהא ענד, שכתבו: דכי גמירין לה לה מאשה היינו להתמיר על הענד לעשותו כישראל לכל הפחות במנות

תתשמח. (א) המוליד ממור [א] לא קיים פריה ורבייה (ב) אדם הראשון היה מסוף העולם ועד סופו (ג) ובקשו מלאכי השרת לומר לפניו קדוש כי היה מלא כל הארץ בא הקב"ה ומיעטו (ד) ולקח מאכריו קצת והיה מונחין התיבות בשרו סביבותיו אמר אדם להקב"ה למה אתה גוזלני (איוב י ג) הטוב לך כי תעשוק כי תמאס יגיע כפוך וכתוב (תהלים קלט ה) ותשת עלי כפכה אמר לו אני מחזיר לך (בראשית א כח) פרו ורבו ומלאו את הארץ כבראשונה והיינו דאמרי (ה) אין בן רוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף אמר לו הקב"ה טול אותן התיבות ותפורם בכל הארץ ומקום שתשליכם שם ישוּבו לעפר כשהיה ויתיישב המקום מזרעך (ו) ובמקום שתגזור לזרעך לישראל שם יהיו ולגוים שם יהיו והיינו שנאמר (ירמיה ב ו) בארץ לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם שלא זרק שם מבשרו מכאן יש לומר למוליד ממור לא מיבעיא דלא מקיים פריה ורבייה אלא שמעכב המשיח דקאמרי ממור לא חיי ואותו ממור שמוליד לא יוליד בנים דלא חיי כטריפה דאינה חיה ואילו אותו הזרע שהזרע בכפול אם היה מזרעו בכשרות וזיה מוליד בן או בת שהיו מתקיימין והיו מולידים גם בנים אחרים נמצא שהפסיד כל זה והסר מגוף אדם הראשון :

משנת אברהם

ללמוד מקרא, לחיך אפשר להגשים לא הזהירו על הלואו של לא תרצה ולא תגנוז או אפילו על לאו הניתק לעשה כגון לא תגזול, א"כ ח"ו הותרה הרעועה שכל הנשים ירצחו ויגזלו צלחן מוחה, וזה דבר שנסגרה שאין לר"ך לשום קרא, וזפרט כי מנינו בתורה עושים שוים לנשים כמו לאנשים כגון מות יומת הנוסף והנוסף, ועוד כהנה רבות, אלא כל הילפוחא לא אינטרך לענין אזהרה ואיסור דזה ידעינן מסגרא, וממילא צאיסורים שאין צנס עונש כמו לאו שאין צו מעשה וכדומה לא נלרך שום קרא לומר להנשים מזהרות עליהם כהנשים, אלא צאיסורים שיש עליהם עונש כגון מלקות או מיתה על זה הוא השאלה צנמ' מנא לן דמענישים את הנשים בלותו העונש שמענישים את האנשים, שמה עונשן קיל הוליל ואינן למודות כל כך כהנשים, ודוקא על העונש אנו צריכים לקרא, ושפיר קא חמר "השווה" הכתוב אשה לאיש לכל עונשין צנתורה, כלומר, עונשם שווה.

עליהם דהא לא חמרו לכל איסורים או לכל אזהרות צנתורה. סוב ראיתי בהמקנה קידושין ל"ה שעמד צוה ומתוך צנחמת הא דאינטרך קרא ולא ילפינן ממהם משום דהוי חמרינן טיף מנל תקיף וכל תשחית דפטורות והנס דלקולא ולחומרל לחומרל מקשינן היינו דוקא לענין איסורא אצל לא לענין עונש לכן אינטרך קרא דוקא לענין עונש ע"ש. הולס מלשון רש"י שס וצ"ח סכתנו: לכל עונשין, ולחיון עונשין מלקות הך, משמע דדוקא צנבר שיש צו עונש השוה אשה לאיש ולא לאיסורים. והפרי מגדים צנתיחה כוללת לחו"ח חלק השני אות י"ד צנחמת ומתפק אס נשים מצוות על לאו שאין צו מעשה משום דצקראל כתיב איש או אשה אשר "יעשו", וכן הציב דברי רש"י הנ"ל דמשמע דוקא כשים עונש מלקות. ונדולי שהספק הוא ג"כ על לאו הניתק לעשה וכן על לאו הצא מכלל עשה שהזמן גרמח הנס דפטורות מהעשה אס מזהרות על הלואו, וכן צלאו הצא מכלל עשה שלא הזמן גרמח דהנס דחייצות צנעשה אפשר דלא נטוּו על הלואו כיון שאין מלקות על לאו זה. נס צנחמת חינוך מצוה ח' הציב דברי הפנ"ג הנ"ל, ע"ש. אולם צנצנ"ץ סימן ג' יסנה לשאלה זו דמנין לנו לומר שהנשים נטוּו על לחיון שאין עונש עליהם, והוא ז"ל השי צנפרשה היחל לא הזהר עונשין אלא איש או אשה אשר יעשו מכל הטאת האדם, וצוה נכללו כל עצירות צנתורה הן אלו שעונשם צידי אדם והן אלו שעונשם צידי שמים, ע"ש. אלא דלצנריו סוב קשה למה הודגש צנמ' הינן לכל עונשין ח' לו לומר לכל תטאות ואנא ידענא דהכל צכלל.

סימן תתשמ"ה

הוליד ממור אם קיים פו"ר.

[א] לא קיים וכו'. ראה צרי"ט חלגני צבורות פרק ח' שהציב צברי הנית שמואל צאה"ע סימן א' שהציב צברי רבינו שהס כנגד הירושלמי ציצמות פ"ב דהמוליד ממור יאל ידי פו"ר. ומתוך דרבינו מיירי צממור שאינו ידוע דלינו חי לכן לא יאל ידי פו"ר. ולא חיך אפשר להעמיס דברים אלו צנברי רבינו הלל רבינו כתב צצמיון זה: מוליד ממור לא מניעיל דלא מקיים פו"ר אלא שמעכב המשיח דקחמרי ממור לא חי ולאותו ממור שהוליד לא יוליד צנים דלא חי כטריפה דלא חיה וכו' והשאלה למה ל' לרבינו לומר שאותו ממור לא יוליד צנים הא ממור דלא ידוע חינו חי יותר משלשים יוס כדאיתא צירושלמי קידושין פרק האומר הל' י"א, ואיך יוליד, וצע"כ דרבינו מסציר דממור דלא ידוע לא יחי' וממור דידוע לא יוליד, לכן לא יאל ידי פו"ר לא צממור ידוע ולא צאינו ידוע. וצע"כ דרבינו מפרש הירושלמי הנ"ל ציצמות צלשון שאלה, כלומר דהירושלמי שואל אס מה שחמרו דממור הוא צנו לכל צבריו הוא גס לענין פו"ר ולא חופשטח האיניעיאל, והואיל שהוא ספק דאוריייתא פסק לחומרל דלא יאל.

ובמנחת חינוך מצוה א' מפלפל חיך קיים מצוה פו"ר בהוליד ממור הא חוי מצוה הנצה צעצירה, והיא קושית הרי"ט חלגני הנ"ל, וכתב דדמי להא דירושלמי בהוליד מצוה לרה"ר ואכלה דלא חוי מצנח"ע משום דהולאת המצה אינה

והנה מדברי התוס' שם צקידושין ל"ד ד"ה מעקה, שהקשו חיך יהיו נשים פטורות ממעקה ואצידה ושילוח הקן משום דהוו מצוות עשה הא סוף כל סוף חייצות משום הלחיון דחית צהו, משמע מפורש דנשים חייצות צלאו שאין צו מעשה כגון מעקה ולאו דלא תוכל להתעלס דאצידה וכן צלאו הניתק לעשה, דהא שילוח הקן ואצידה ומעקה הכתוב נתקן לעשה **אולם** ראיתי דבר חדש צמרה"ל סוף הלכות ערב יו"כ סכתנו צצס מוהר"ו קייניגען צנרך רמז דלהכי נשים פטורות מהדלקת נרות לכצוד יו"כ, ד"נר, עולה כנגד רמ"ח מצו"ע צנתורה ועוד שני לחיון שאין עונשין עליהם כשם שאין עונשים על העשה והס לאו הניתק לעשה ולאו הצא מכלל עשה, כלומר, שני סוגי לחיון, וצס רק אנשים חייצים צכלס, אצל הנשים פטורות, משמע דכוונתו לומר לחיון הנשים מצוות על לאו הניתק לעשה ולא על לאו הצא מכלל עשה.

ולפי ענ"ד נראה דהא דחמרו צצ"ס לכל עונשין צנתורה ולא חמרו לכל איסורים צנתורה הוא פשוט דמעולס לא היתה שום ס"ד דהנשים לא נטוּו על הלחיון עד שצנטרך

ויש צענינו ויש בחוטמו ויש במיו ויש באזנו כו'. ובספר אלוד הדוני לריא עששטיין צד 68: ידדו אל אדם ומצאו אותו כי נשתנה דמותו (כעין שאמרו במדרש רבה שלפנינו: ששה דברים ציטלו מאדה"ר ואלו הן זיון שנאמר משנה צניו ותשלחתו) וגנתתו אבריו אבר אבר כו' יעריש. (ה) יבמות סיב א. (ו) ברכות ל"א א': כל מקום שנזר אדה"ר כו'.

התשמה. (א) הרמ"א בשו"ע אבן העזר סי' א' ספק וקיים מצוה פו"ר ואולי מיירי רבנו בממור שאינו ידוע ולא חי יעוין יבמות ע"ח ב'. (ב) חגיגה י"ב א', וכן בצורדיא פי"א ובהקדמת הווהר סי' א'. (ג) בראשית רבה פרשה ח'. (ד) זה לא נמצא שם ויעוין רבה תשא פרשה מ: ע' שאדם הראשון מוטל גולם כו' יש שהוא תלוי ברעשו של אדם ויש שהוא תלוי בשערו ויש שהוא תלוי במצחו

תתשמו. דע והבן כי לא כל העונשים שלמעלה נכתבו בחומש כי עונש לפריה ורביה לא שמענו והנה נאמר להזקיה (מ"ב ב א) כי מת אתה [א] ולא תחיה (א) מת אתה בעולם הזה ולא תחיה לעולם הבא על שביטל פריה ורביה ממנו וכן צוה הקב"ה על פצוץ דבא שלא יבא בקהל אע"פ שאשה אינה מצווה על פריה ורביה [ב] התורה חפצה שכל בת ישראל תינשא למולידים וכתוב (ויקרא יב ב) אשה כי תוריע וילדה (ב) אע"פ שבגזרות לא אזהיר שלא נקרא קהל התורה לברות שפכה [ג] ביפת תואר (ג) מוטב שיאכלו בשר שחומה ואל יאכלו בשר נבילה:

תתשמו. במכילתיה (א) (שמות כא י) אם אחרת וכו' [א] מפאן אמרו חייב אדם להשיא את בנו (ב) במקום אחד שכל זמן שאדם יודע שבניו נשמעין לו כשהן אצלו בעירו שאם יתרחקו אם יחטאו מי יוכיחם ומי יורה אותם:

תתשמה. (א) כתיב (דברים ד ט) והודעתם לבניך ולבני בניך אימתי אתה זכאי לראות בני בניך כשתשא את בניך הקטנים לכך מצוה לאדם כשהוא [א] בקמתו שיקח אשה וישיא בניו כשהן קטנים ומהרה יקיים והודעתם לבניך ולבני

משנת אברהם

לקיום העולם אינו נדון שהקב"ה ידון אותו צדדת הרחמים אלא צדדת הדין וזוהו אין תשובה מועלת אליו. כך שמה שלא עסק צפ"ר גרס שלא תועיל לו תשובה על תפלים אחרים ולא משום שביטל פר"ר נגזר עליו מיתה צעה"ז ולי תקייה צעה"ג, ולכן אין רא' מכלן להגירסא תיב מיתה שהשוניט הטור. [ב] התורה חפיה וכו'. כעין טעם זה כתב הרמז"ס ז"ל צמו"נ גימט: והזיר מלישא פלוע דכל וכרות שפכה מפני שהיא צעילה נפסדת ולצעלה, והנשואין ההס יהיו מכשול לה ולתוצעיה, ע"ש. והסינוך צפרשת כי תלז כתב הטעם: להרחיק ממונו לזלתי הפסיד כלי הזרע צשום זד כידוע במלכים שנסרסים הזכרים לתמותם שומרים הנשים ויש מן הזכרים הפסותים הרועים צדנר כדי לזכות צשלן המלך וכו'. כלומר, הגם דפלוע דכל אינו סריס וראוי לצעול, ולטעם החינוך דין שיהי' אסור לצל צקהל מי שלינו ראוי לצעול דוקא, אלא משום דלא פלוג אסרה תורה גם מי שמשפיד כלי הזרע.

[ג] ביפת תאר וכו'. צריך להיות כיפת תאר, כלומר כגם שאמרו ציפת תאר: מוטב שיאלכו כן גם הענין שהתירו לברות שפכה צניורת.

ומדרקט רנינו רק גיורת משמע דסובר דפלוע דכל וכו"ש אסור צמוזרת ודלית כדעת הרמז"ס צפרק ט"ו מהלכות איסורי ציאה ודלא כהראצ"ד שם. וצדנר ספק פ"ה, ראש צלצני נזר אה"ע סימן י"ז.

אלא הכשר מנוה והמנוה היא האכילה ונה אין ענינה, כן נמי הענינה היא הנזיה והיא אינה אלא הכשר להמנוה דהיינו ההולדה, ע"ש. ולדעתי אין הדנר כן, דהנזיה אינה הכשר גירדל אלא מנוה ממש דהא אי אפשר להוליד צלי ציאה ואס התורה ציוותה על הולדה ממילל ציוותה על הנזיה, ואפילו להשיטה הסוברת דהצנת הצידה לכהן צנית הקצרות לא היו צעידנל משום דצשעה שהכהן מטמל את עלמו צנית הקצרות עדיין אינו מקיים המנוה, הגם דלי אפשר לו לקיים המנוה אם לא יטמל עלמו, שאני התס דקיוס מנות הצנת הצידה אינה תלוי' צטומלה, ורק התס הוא מקרה שהאצידה היא צנית הקצרות, אלל צלצנדקא אחרות אינו זוקק לטומלה, אלל כלן לעולם אי אפשר להולדה צלי ציאה, וצ"כ כשציוותה התורה על הולדה מיד ציוותה על הנזיה דהא אי אפשר צענין אחר, ודמי הא מילתל למה שהצתי הרנה פעמים צספרי צשם מרן זצ"ל מסאכאטטאו שהראה מקום למה שכתבו התוס' ישיס צכתונות ל"א גני דלי צעי גחין וכו', אלל צלס לא הי' אפשר צלא הצנכה, הי' מתחיל נמי האיסור צשעת הצנכה" ע"ש. כן נמי הכל כיון דלי אפשר להולדה צלי ציאה המנוה מתחלת משעת ציאה, אלא דיש מקום לומר דהנזיה היא מנוה הנזיה צענירה וההולדה היא רק מנוה, וזה אינו דהא אלמלל הענינה לא הי' צל לידי מנוה. ועי' מה שכתבתי צספרי משנת אצנרס ח"צ דף ע"ה ד"ה וצחידושי רבי, ע"ש.

סימן תתשמו"ו

עונש של ביטול פו"ד.

[א] ולא תחי' וכו'. הצית יוסף צצה"ע סימן א תמה על הטור שלא הנזיה הגירסל, תייב מיתה" ולכאורה רא' צורה לגירסל זו מהש"ס שהנזיה רנינו דהוא מקרל ופורש כי מת אתה ולא תחי', משום דלא עסקת צפ"ר. אולם ראיתי זה הרנה שניס צציה ספר פירוש הגון על דצרי הש"ס הנ"ל, דהנזיה אומר לו למלך כי מת אתה וכו' כלומר, שלא יועיל לו תשובה, ועל זה סלל המלך: מלי כולי האי, כלומר מדוע חטאו כל כך גדול שליני מועיל תשובה והלא קיי"ל דאין לך דנר העומד צפני התשובה, ועל זה השיב לו הנזיה משום דלא עסקת צפ"ר, כלומר, צתחילה עלתה צמצשנה לצרל את העולם צמדת הדין, כלומר, ולפי מדת הדין אין תשובה מועלת אלא נפש החוטלת וכו', אלא שראש שליני העולם מתקיים ציתף למדת הרחמים, א"כ לא ציתף הקב"ה את מדת הרחמים אלא צצניל קיוס העולם, אלל מי שליני עוסק צפ"ר ושליני חושש

סימן תתשמו"ז

[א] מכאן אמרו וכו'. ראש צצמו"ק. ונראה שרנינו מנסח אחרת מלשר לפנינו צמכילתל: מכלן אמרו תייב אדם להשיא את צנו קטן, משום דמקרא זה נלמר צצוד, וצרישא כתיב ולס לצנו ייעדנה וגו' ואל"כ כתיב ולס אחרת יקח לו וגו' ולס נלמר דהקרא של ולס אחרת מייירי צצנו קטן שליני לוקח לו אשה, כמו שליחל צמכילתל לפנינו, צע"כ דקרא שלפניו ולס לצנו מייירי כצננו קטן, וזה אי אפשר דהא קיי"ל צקידושין י"ט אין יעוד אלא צנדול, וצירושלמי איתל דפליגי צזס ר' יוחנן ורשב"ל וצודלי הלכה כר' יוחנן דאין יעוד אלא צנדול, לפיכך רנינו משנה את הנוסח דהמכילתל.

סימן תתשמו"ח

[א] בקמתו שיקח וכו'. משמע שרנינו מפרש מה דלמרינן צקידושין כ"ט שהלז מנווה להשיא אשה לצנו

תתשמו. (א) שם יו"ד א. (ב) הלשון מגומגם וצביל: אעיפ שבניורת לא הוהיר לברות שפכה (כמו שאמרו יבמות ע"ו א) שלא נקרא קהל. התירה יפת תואר כו'. (ג) קדושין כ"א ב: מוטב שיאכלו ישראל בשר תמומת שחוטת ואל יאכלו בשר תמותות נבלות. תתשמו. (א) משפטים פרשה ג. (ב) לפנינו צמכילתל: מכאן אמרו חייב אדם להשיא את בנו קטן, במקום אחר (ובילקוט משפטים רמ

בניך ומכאן ואילך מעתה ועד עולם אינה פוסקת מזרעו ברכתיב (ישעיה נט כא) ודבריו אשר שמתי כפיך לא ימושו מפיו ומפי זרעך וגו' מעתה ועד עולם לכך והודעתם לבניך ולבני בניך :

תתשמוט. (א) בתחילה הוסיף אברהם ליצחק אשה [א] ואחר כך לקח סגורה (ב) ומה שרוב עמרים לקח לעצמו קודם לבנו לפי שלא רצו להתה לבנו אלא לו ואמר כיון שחפצים לתת אותה לי אקחנה ושמה לא כנסה עד שהיה אשה לבנו [אבל אם האב מצא אשה לבנו] והאב חפץ להשוואה לו ואינו רוצה הבן הרי האב יקח אשה לו ואם אירס הבן אשה וחפץ האב לעשות נישואין של בנו ואין הבן רוצה לקחת אשה יחשוב אז כמה מהרורים וכמה צער הוא סובל ויחשוב כשיהו בניו מגיעין לפירוקן לתשג. ארם שהוא כבוד וחפץ לקחת אשה יחשוב אז כמה מהרורים וכמה צער הוא סובל ויחשוב כשיהו בניו מגיעין לפירוקן ויחשוב כי צער לפניו שהולך בלא אשה ופעמים אין יכולת בידו לכך יתפלל שיומין לו הקב"ה זיווגן בעתם לכל צרכם ותקנתם הרי משה רבינו בראותו שלא יכול לחזור במצרים לקח גורת ולמה נולדו ליהודה פרץ זרחה בגלגול עבירה כי תמר ראויה לו היתה אלא מפני שגרה למכור את יוסף והיה בן שלשים שנה עד שלקח אשה ובגלל אשה הושם בבית הסוהר ובשביל יהודה גרם שלא נזדמנה ליוסף אשה עד שהיה בן שלשים לכך לא מלך דוד עד שהיה בן שלשים (ש"ב ה ד) ו"א (בראשית מט ט) מטרף בני עלית אתה לא הרגת את יוסף גרמת לו שנתגדל שהיה בן שלשים שנים לכך מלך דוד כשהיה בן שלשים שנים :

תתשנא. מעשה כאחר שהיה תדיר עוסק לזוג זיווגים ועסק בנישואין קודם כשהלך לעולמו בחוליו אירס לבנו אשה (א) [א] וזוה שיעשו נישואין לאחר ל' יום אחר מותו אמרו לו לאחר י"ב חדשים אמר לא מי כל ימי הייתי עוסק לזוג ואינו רוצה שעל ידי יעכבו נישואין ואפילו נישואי בני משום פריה ורביה ומשום שלא יהרהר הרחורים רעים אבל זה אין האב יכול לצוות לבנו שבתוך ימי אבולו לשמש מיסתו וגם אין יכול לצוות לבנו כשאשתו ירואת חפא שיתן לה גט :

תתשנב. האיני שמשיא את בתו יצוה לה [א] שלא תעבור ימי טבילתה ולא תאמר לבעלה לא אפבול עד שתתן לי כך וכך מעות או אותו חפץ כששניהם מתכוונים לשם שמים והיו הבנים צדיקים :

תתשנג. החכם השיא לבנו אשה והיה מצוה לבנו אמר לו הנה להמיר יש התנים אם יכבדם יותר ממך אל תקנא לומר הנה לחתנו מכבד יותר ממני ואני חתנו ואל תשנא להמיר על זה ואם המיר בא לכבדך אמור לו כבוד לחתניך כי בזה חפצתי וגם היה אומר לחמיו על בנו אל תכבו את בני כי אם תכבד את בני ישנאוך החתניך ויקנאוך וגם תראה אהבה יתירה לחתניך מלכני :

תתשנד. אמר החכם לבנו אל תראה לאשתך כשעה שהיא חוטאה ויש ארם שאשתו עושה רעות לאנשים או לנשים [א] ועוזר לאשתו ולבסוף נופל לכך אם רואה איש שאשתו מריבה ואינו יכול למחות בידה וגם ירא ממנה שלא תעשה לו רעה מוטב שישתוק ולא יבריע את אשתו לפני העולם לכך וכות אלא שלא בפני אשתו ואמר אני צעור שאשתו עושה כך : תתשנה. כתיב (בראשית מט לב) כי עתה יאהבני אישי [א] אם אהבה בלב תלויה אפילו כמה בנים אם תלד לא יאהב אותה אלא יראה כאילו אהב אותה אף על פי שאינו בלב וזיוון שהאשה יולדת כשביל הבנים יראה לה אהבה :

משנת אברהם

משום כבוד הורים יכולים לחמול. וקשה הלל מפורש בתוס' יצמות מ"ג ד"ה שאני, דלע"ג דלסקרינן צלציו וצלמו צית השמחה עד י"ג חודש מ"ו מותר לישא אחר שלשים משום מנות פו"ר ע"ש, וכן הוא בתוס' כתובות ד' ד"ה אצל איפכא, ע"ש, וראה יו"ד סימן שצ"ג. וד"כ מה ה' לו לזה לנאות. ודלע"ג דיועד ה' זה שנינו יתאכלו עליו הרנה ולל ירנה לישא לאחר שלשים, הגם דמדינא מותר, לכן ליוה שלל לעכב חת הנשואין, חולם העיקר נראה לי דרציו צל להשמיענו הדין שצוסף דריו דליו אלז יכול לנאות לנטל גזירת ז' ושלשים הוליל דזה הוא מדיני אלז ולל מחמת כבוד הורים, ודלל כמו שמדד, רעק"ל גליון הו"ד סימן שד"מ, ע"ש.

ליו הפירוש כשהצן הוא קטן ממש אלל סמוך לפרקו מיד כשנעשה גדול, משום דגנ' ה' אפשר לפרש דקלי על צנו קטן וכשיטת הר"י דריולי דקידושי קטן על ידי אלז הן קידושי דאורייתא, חולם ממה שכתב רינו: מנזוה לאדס כשהוא צקטנותו שיקח אשה, צע"כ דלל מיידי צקטן ממש כדלמרינן צעלמא חיוצא לדרדקי, ונפרט שהכל מודים שאין קידושין לקטן צעמנו שלל על ידי אלז, ורציו הלל הניח אותו קרל שהניח הירושלמי שם על המשנה שהלז חייב להשיא אשה לבנו, וראה יצמות ס"ג הנשיאין סמוך לפרקו, וראה דרכי משה ח"ה"ע סימן ח' וראה תוס' סנהדרין ע"ז ועי' בקידושין כ"ט, ולי הוי כסינא צלרציוסר וכי' משמע אלז לל מקודס.

סימן תתשנ"ב

[א] שלל תעזור וכו'. משום שהיא משועזדת אליו ואם מעצירה זמן טבילתה הרי גחלתו מהשיעצוד אשר לו עלי. וראה כתובות ס"ג, וראה זה משפטים ק"א, חיתתא דמתאחרת לצעלה עונה דילה למיעצד צערא לנעלה.

סימן תתשמו"ט

[א] ואחר כך וכו'. נדפס סימן תתשכ"ז פירש המפרש לפי שכבר קיים אברהם אלציו מנות פו"ר, כוונתו צזה דלחלמל כן הוא קודם, דכך מפורש בתוספתא צבורות פ"ו ע"ש.

סימן תתשנ"ד

[א] עוזר לה וכו'. מלי ארי' אשתו הרי כל העוהר לליש זר לעשות רעה חוטא, אלל כלומר, כשאשתו עושה רעה, עליו למחות צידה כי קנינו היא, וכל שאינו מוחה הרי חוטא כאילו עזר לה, ולכן כשאינו יכול למחות צידה, עליו להודיע גיש לו צער צמה שאשתו עושה.

סימן תתשנ"א

גזירת ו' ושלשים מדיני אבל ולא משום כבוד הורים.

[א] וציוה שיעשו וכו'. לכאורה משמע שאם לל ה' אלז מנה לעשות נשואין לאחר ל' ה' הן צריך להמתין עד אחר י"ג חודש אלל משום שגזירת י"ג חודש לינה אלל

תתשנא. (א) מדברי רבינו משמע שאם היה מצוה לכנס בתוך ל' יום לא היו שומעין לו, ויעוין יו"ד סי' שדים סי' בהגהיה.

תתשמו. (א) מדרש רבה בראשית פ' ס'. (ב) קדושין ג"ס א' ולפינו רבין חסידא.

תתשנו. מי שעוב את אשתו כי הוא שונא אותה או בעם עמה והלך לעיר אחרת ובביתו היה יכול להתפרנס ובא לאחר שישכירוהו ללמד בנו או לכתוב לו...

תתשנו. אחר בא לאיש צדיק ועוב את אשתו בשביל כעסו אמר לו החכם לא בטוב אתה עושה שאתה גורם שאשתך עגונה אמר לו אותו האיש חזור אצל אשתך איני רוצה להשכירך תלך אצל אשתך אמר לו אם כן אלך לארץ מרחקים שאל לחכם אמר החכם תכתוב כתב לאשתו אם יאמרו לך שלא תשכיר אותו או אל תשכיר אמר הוא אשתו רגזנית אפילו להכעיסו היא תאמר שלא להשכירו ואני יודע שאם לא אשכירנו ילך למרחקים ולא ישוב מהרה אבל אם יהיה עמי אשדלו בדברים ער שישכיר אמר לו אם כן תנפח:

תתשננה. איש אחר היתה לו אשה שלא היתה הגונה השורה על הזנות והיה יודע חבטל וגם היה יודע שאינה מקפדת עצמה על הנדירות אמר לחכם מה אעשה שחשודה על הזנות וגם אינה נזהרת בימי נדודת כך יש לה אם הייתי קרב אליה בימי טובאיתה כמו בימי טהרתה ואיני יכול להיות בלא אשה ורציתי לתת לה גם ואין קרוביה מניחם יאותי ואני צועק לקהל [א] ואינו מועיל לי ואינם מאמינים לי ואין משגיחין בדברי אמר לך לארץ מרחקים מאד ושלח לה גם ותקה לך שם אשה ותאמר לחכמי העיר כל העניין כרי שלא יאמרו אם יש לך אשה אחרת אפור אתה ליקח אשה בכאן (א) כדרי' אליעזר בן יעקב ואם היא תקבל הגט טוב ואם לאו הרי אינך חוטא כיון שאתה יודע שהיא רעה בזנות או בנידות ואם תקבל גט תשלח לה דין כתובה:

משנת אברהם

סימן תתשנ"ה

קע"ה, ט' הניא הרמ"א ג' דעות, והדעה האחרונה שה' צומן הזה הנעל נלמן, ע"ש. ועי' נפתחי תשובה שם מה שהניא בשם הרב אחרונים נזה. ואין כלן לכאורה סתירה מדברי רבינו שהזקק הנעל ללכת למרחקים ולא התירו לו במקומו לישא אשה ארת, כי אפשר שיעקר המניעה לא היתה מנד הצית דין אלא שקרוני האשה לא היו מניחים לו לישא אשה אחרת או לגרשה נע"כ.

[א] אם אהנה וכו'. כלומר, רנינו מפרש שללה לא היתה שגולה על יעקב, וצוה אזדל לה הקושיו אין הוליד יעקב ננים מלחה הלל זה נכלל בני שגולה (נדריס), אלא כמו שגמרא הרמב"ן ז"ל (בראשית כ"ט, ל') כי שתי נשים שהלחת אהונה מאלד תקרא השניה שגולה כגדה, כמו שאמר ויהנה גם אה רחל מלחה, לא שאלחה, וד"כ מה שאמרה לכה: כי עתה יאהני אישי, אין הפירוש שלא יגרשנה כמאמרו צמד"ר ללמן של אלו אני מגרש, דהא לא שאלה מעולם ומהיכי ייתי שיגרשנה, אלא שאמרה לכה כי עתה יאהני לא פהות מאשר אוהב את רחל, ועל זה מקשה רבינו שפיר: אם אהנה תלוי וכו'.

וטעם הדבר, כי אי אפשר לכוף את הנעל לדור עם אשה שלנו נוקפו כי שווי' הנפשי' חתיכה דליסורה, כדלמרינן צכתונות ט' נלמן לאוסרה עליו, פירש"י ודע"פ שאין הדבר הזה יכול להתברר אלא על פיו, לגבי נפשי' היו מהיוון לשווי' עליו' חתיכה דליסורה אבל להפסיד כתונתה לא מהיוון, ע"ש. ומה דלמרינן התם משום חזקה דאין אדם טורח צטעודה ומפסידה, היינו דוקא להפסיד כתונתה אבל לאוסרה עליו נלמן צלי חזקה. והלא ק"ו הוא, מה התם דליכא למימר מיקס הוא לא קים לי', פירש"י מתוך שפניו ה' ולינו צקי מיקס הוא דלא קים לי' כצנור שאלא פתח פתוח ולינו כו, לכל זאת נלמן, היכי דעוען ודלי שהכשילתו צנור חסור דלא שייך למימר טעושה על אחת כו"כ שאלמן.

סימן תתשנ"ו

אם יש להתיר חר"ג כשאשתו מכשילתו בדבר האסור, בלי עדים.

אור"ם ככנסת הגדולה שה"ע סימן קט"ו הניא דעות שונות אס הנעל נלמן לאסור את אשתו עליו על ידי עלמו ולהפטר צצציל זה מהחרס דר"ג, ואלו הן השיטות:

[א] ואינו מועיל וכו'. את הסימן הזה הזכרתי בהפתיחה לחלק ה' ד"ה ,,הנזקקות" והנלתי את דברי הגאון צעל ישועות מלכו שה"ע סימן צ' צהתוכחו עם רבי ירושלים צדין של סימן זה, והוא ז"ל מצטיר את דברי רבינו שהרצנים צמרחקים ילמינו לו צמה שהוא טוען כי אשתו אינה מקפדת לשמור עצמה צימי נדמה משום הפה שאסר הפה שהתיר, ועל ידי כך יתירו לו את החרס של רבינו גרשום מלוה"ג. וכבר כתבתי כ"פ צחלק זה שמכאן צנמע צצמי רבינו כבר ה' מקובל החד"ג צין האצטויס.

ה) המהרש"ל תשובה סימן ל"ג כתב: דוקא צציון של מהר"ק שהיא נתנה אלצע צין שינו ולמורה לו שהיא עמלה, אבל האומר שראה אשתו צציתה או שהאמין לעד אחד שאמר צציתה מנדן אותו מטעם חדר"ג, ולאו דוקא מנדן אותו אלא כופין אותו לכל דבר המשועבד לה כגון שורה כסותה ועונתה, כאשר כתב רבינו שמשן מיינגיל על אחד שראה צלשתו צציתה דליכא למיחש שמא עיניו נתן צלחרת ולינו יכול להויליה צע"כ מפני חרס דר"ג.

והנה מדברי רבינו צנמע שאין להתיר את החרס של רצ"ג אפילו כשהשודה על הזנות ולינה זחירה צנדתה אלא א"כ יש עדים צזה, אבל צמה שהצעל עלמו טוען אין מלמינים לו צזה. ולאו דוקא אלינה אונצת כתונתה צלל עדים והתראה אלא אין מתיירים לו לישא אחרת, דהא מיירי רבינו כשרוצה לגלס את הכתובה כנראה מסיוס הסימן: תשלח לה דין כתובה. ולכל זאת לא רנו להתיר לו צצוקומו לישא אשה אחרת. אור"ם צע"ע שה"ע סימן קט"ז, ז' נצנולר דגס צלי עדים אס יודע צציתה, וממילא אס הכשילתו צצנר ליסור מלוה עליו לגרשה ולסור לדור עמה וממילא דאין כאלו החדר"ג כי כן מפורש צרמ"א סימן א' צצוקוס שזדינל עליו לגרשה לא גזר רצ"ג. וצצנר הכתובה ע"ש צציון קט"ו. וצלה"ע סימן

צ) שימות הר"ם מטרטני: לכ"ע אין מנדן אלא כשמלמין לדצריה צלי שום עדות אבל כשמלמין לעד אחד אין מנדן אותו. ולדעתי רחי' מפורשת לזה מהש"ס קידושין גצי האי סמיא דלמור לי' אי מהיוון עליך צבי חרי זיל אפקה. ג) הנהרות מיימוני פכ"ד מהל' אישות כתב: הורה הרב ר' יוסף האומר שאשתו צציתה אינה אסורה לו לפי משנה האחרונה שמא עיניה נתנה צלחרת, כן נמי היישיגין לאחר תקנת ר"ג שמא עיניו נתן צלחרת.

ועלה זדעתי לומר דהשיטה הסוגרת דלאמן הנצל לומר שראה אשתו זינתה או שהאכילתו דבר איסור הגם שאין לו עדים, ולא אמרינן דעיניו נתן נזקתת או שרואה לפטור ממנה משום שנראה וכדומה, משום דמהימין צמינו דאי אינו תושב לתרס דרנ"ג למה לו להוילא שם רע על נת ישראל שהוא איסור דאורייתא הלא ה' יכול לנגרשה זע"כ ויעבור רק על חדר"ג ויפטור ממנה, אלא ע"כ שהוא תושב לחדר"ג ואינו רואה לעבור לכן מהימין ל' דמה שאומר הוא אמת, ואין לומר דיותר רואה לעבור על חדר"ג וגם לעבור על איסור הוילאת שם רע שלא יתברר מלעבור על חדר"ג על ידי גירושין זע"כ שהכל ידעו, חדא, דמסתמא אדם יותר חשוב לעבור על איסור של חדר"ג מאשר על איסור תורה של הוילאת שם רע, ועוד דיש לנו להעמידו על חזקת כשרות והגם שגם לה יש חזקת כשרות שהיא כשירה, לכל זאת מאמינים לו צמינו הכ"ל מפני שכבר כתב הר"ן בסוף גדרים דאמרינן דלשה האומרת צפני צעלה גירשתני נאמנת דאין אשה מעשה פני' צפני צעלה משום דהוי העזה טובא לאפקוי נפשה משיעבודא דצעל, כך מני אין הנצל מעיז צפני אשתו לאפקוי נפשי' מאשר הוא מושעזד לה, והגם דלא דמי לנגמרי דהא הכא לא יפטור מכל השיעבוד כי עליו לשלם כתובה, אבל זה עמום שאומר על' זינתה וכדומה נזדאי שאין העזה יותר גדולה מזו. ולפי הכ"ל יולא שהגם דהנצל נאמן אבל דוקא אם אומר זינתה צפני צית דין וצפניה, ודלא בהסוגרים שאין הנצל צריך לומר צפני צי"ד וצפניה זינתה.

אם אמרינן מנו מטענה למעשה.

אלא דיש לעיין אם אמרינן מינו נכהאי גוונא, דאפשר דלא אמרינן מינו אלא מטענה לטענה, כלומר אם תמני לומר דהטוען הוא שקרן ה' יכול לטעון בשיק טענה היותר מועלת לו מזו, כגון מודה במקצת שה' יכול לטעון טענת כופר הכל, אבל מינו מטענה למעשה כגון הכא שעכשוו הוא טוען שהיא זינתה והמינו שה' יכול לנגרשה אין זו שה' יכול לטעון טענה אחרת אלא שה' יכול לעשות מעשה, אפשר דמינו כזו לא אמרינן.

אולם נראה דדמי אפי' מילתא להא דאמרינן צגיטין נ"ד, ה' עושה עמו נטהרות ואמר לו טהרות שעשיתי עמך נטמאחן נאמן, משום דצדו לטמאחון, הרי דאמרינן מינו מטענה למעשה, ואפילו לפירוש הרא"ש שם דאין זה מטעם מינו אלא משום צעלים מהימין ל' עי' צנתינות צחוה"מ סיוון פ"כ כללי מינו אות י"א, הלא הכא נמי צדו לנגרשה כהתם, ודמי ממש לנצל האומר גירשתי משום דצדו לנגרשה.

ולפי צדדי רצינו האומר שאם הנצל הולך למרחקים לתקום שאין יודעין צו שהוא נשוי נאמן לומר שאשתו זינתה מטעם מינו דאי נעבי שתיק, אין להקשות א"כ גם נכאן במקומו יה' נאמן צמינו שה' יכול ללכת למרחקים ולהפטור מאשתה. חדא דלא אמרינן מינו נכהאי גוונא שה' יכול לעשות דבר שיש צו הולאה יתירה ועירחא גדולה, ומי יודע אם יש צדו ללכת למרחקים שחא לא יה' לו שם ממה להסתפרנס. ועוד, דלא אמרינן מינו אלא אם ה' טוען טענה אחרת אז היינו זקוקים להאמינו, כלומר, אכן שמסופקים עתה אם אומר אמת היינו מאמינים לו בהטענה האחרת, אבל צנ"ד אפילו אם ילך למרחקים ה' רק הצ"ד שצמרחקים מאמינים לו אבל לא אמתו, וצנן לצני דיון לית ל' מינו, וק"ל.

חילוק שבין חדר"ג לקבלת מי שפרע.

ועתה זכיתי צספר צפנת פענח על אה"ע מהנאמן מראגאלאחו צנ"ל וראיתי שם כמה תשובות צענין זה, ודעתו שהנצל

ובשו"ת הרד"ז ת"ח סיומן תנו"ה לאחר שהניא דברי האשר"י להלכה דלא אמרו והלו יולאות שלא נכתובה אלא דוקא השנויות צמנה, היינו שהאיסורים שהאשה עושה הם רעים להנצל כמו נודרת ואינה מקיימת צנעון נדרים צנים מתים או שהיא פרוזה דרגלים לדבר שמונה תחתיו או שמשמשתו נדה או מאכילתו דבר איסור, אבל כשהיא אוכלת דברים אסורים אינה יולאת צלי כתובה. וכתב הרד"ז על זה: אבל תנא מלמדה לני שרואה אשתו עוברת על גופי תורה ואינה מנגרשה, דכיון דהיא אינה זכירה צאיסורים לעמנה, גם אותו תכשיל והוא לא ידע, ועל זה נאמר גרש לך וילא קלון וגו' ואומר אני דצנכונן זו לא תקנו ראשונים שלא יגרש אדם את אשתו אלא"כ ונתן לה את כתובתה אלא צזרק לה את גיטה וישאר עליו כתובתה חוב וכו' עכ"ל.

והנה הרד"ז צאשר הוא מן הספרדים שלא קבלו את החדר"ג לא מיירי מענין החרם, אבל מדצדיו יש ללמוד שלא גזר ר"ג לדין צמקום שהנצל יודע שאשתו עוברת על גופי תורה, דהא לא חמיר חרמו של ר"ג מתקנת חכמים שלא לגרש צלי פרעון כתובה ולכל זאת מתיר הרד"ז לצרוק לה גט הגם שאין ציד הנצל לשלם את הכתובה, כן מני לדין אין כאן חרם צכגון זה.

ובשו"ת צרית אברהם אה"ע סיומן פ"ח האריך מלד צצברים אלו ומציא תשם כעני כל השיטות ולהשיטה הסוגרת שהנצל אינו יכול לנגרש זע"כ אם אין לו עדים אע"פ שלנו נוקפו ומאמין שאשתו עלולה לשמש נדה או להאכילו דבר אסור, קשה להצין צד ס"ד שצנינו גרשום תיקן תקנה כזאת להאכילו את האדם דבר שהוא תושב שאסור לו, והיא כעין קושיית הר"ן צשליה נדרים צסוגיא דהאומרת טמאה אני לך. ולחידך גיסא קשה מה שהקשה צספר מהר"י הלוי הוצא צצרית אברהם הכ"ל דאם נאמר דהנצל עמום נאמן לנגרשה זע"כ נאומר שראה זינתה ואין לו אפילו עד אחד ולא רגלים לדבר, א"כ מה הועיל רצינו גרשום צגיורתא, הלא כל אחד יכול לומר כן ותצטל הגזירה מכל וכל.

ובשו"ת שצ יעקב חלק ה' סיומן מ"ז כתב דלא שייך לומר שכל אחד יאמר זינתה אשתו כי ינטרד לומר עם מי זינתה ויתברר שקרו, ע"ש. ולה זכיתי להצין אם אתה אומר שיתברר שקרו הרי זה דוקא אם הדבר צריך צירור צעדים אבל להשיטה האומרת שאין הנצל צריך לעדים מה שייך שיהצטר שקרו, ועוד צטוען שהאכילתו דבר אסור מה היכא למימר.

ואני מוסיף להקשות דאם נאמר שהנצל נאמן לנגרשה זע"כ בטענה של זנות או שהאכילתו דבר אסור, לא צלצד שצנצל הגזירה של רצ"ג אלא דהתקנה תהי' לתקלה, דעד שלא גזר ר"ג את גזירתו ה' יכול לנגרשה זע"כ מפני שלא מצאה קן צעיניו ועכשוו זע"כ יעליל עליו זינתה או שהאכילתו דבר אסור וינגרשה ושם איש לא ישאנה שצו משום השם הרע שהוציא צעלה עליו שלא כדת.

ועוד הלא אשה שטוענת מאוס עלי צעלי כופין אותו להוילאה. וכתב הרמז"ס צ"ל צבל' אישות משום שאינה צצבויה שצנצל לשנאוי לה, ע"ש. ומסתבר דלא גרע איש מנאשה וא"כ צריך להיות שמי שאומר על אשתו מאוסה היא עלי יוכל לנגרש זע"כ משום דנאמר דלא תיקן רצינו גרשום צמקום שמן הדין צריך לנגרש כדי שלא לכופו לנעול את השנואה עליו ושיהי' צצנים צני שנואה, וא"כ צטלת את כל התקנה דהא כל מי שרואה לנגרש נזדאי שהיא מאוסה ושנואה עליו, אלא ע"כ דלשם זה תיקן רצינו גרשום את תקנתו שלא לנגרש זע"כ, תשם דתכלית של התקנה היתה שלא תהיינה צנות ישראל כהפקר לכל מי שיעלה על דעתו לנגרש, וא"כ אין דאמר שמי שצד ואומר על אשתו זינתה או שהאכילתו דבר אסור יהי' מותר לו לנגרש.

תתשנב. איש אחד בא לפני חכמים אמר להם תודיעוני מה לעשות שיחא לי תאוח לאשתי ולא רצו החכמים להודיעו כי ידעו החכמים [א] שהיא זונה :

תתשס. מי שיש לו שום חפץ ובא אחד וחפץ לקנותו ויודע שאם ימכור לו יתננו לזונה באתנן נמצא [א] שחטא זה על ידו [אל ימכור לו] :

תתשסא. מי שאינו יכול בטוב ליוקק עם אשתו לא יחזור אחר דברים האסורים לאכול (א) כגון הדג שיש לו מ' אצבעות ושאר דברים האסורים אל יאכל אלא דברים המותרים כגון יבשל (ב) ערשים ולא ימלא (ג) כי המלה מבטל התאוח (ד) אבל שומים צלויים וחס לאוכלם מרבה חורע (ה) ודג מליח הרינג"ש מבטלין התאוח וגם (ו) קטניות מבטלין התאוח (ז) וברשין היין אבל ערשים מבושלים מרבים חורע וכך יעשה לגלגל דק וישים בערשים וביום יאכלם ואם ירצה לשתות יכפסם כשיניו את הגלגל ויבלע וישתה ובלילה [א] בלא אכילה ישמש אבל דבר האסור [ב] אל יאכל :

משנת אברהם

לאמן צלומר שאשתו זינתה ואינו צריך לעדים לענין חר"ג משום דזה הוא כעין מי שפרע שמקבל עליו לטותח דרצנן, כן נמי זה הצומר שאשתו זינתה וכדומה הרי מקבל עליו החרס אם אינו אומר אמת. ואם אומר אמת אין עליו שום איסור ואדם לאמן על עמו דבר איסור, כלומר, לאמן צלומר שאינו עושה איסור, ע"ש נסוף סימן כ"א. ומסתמך על דברי התוס' בצבורות י"ג ד"ה הכי קלומר, דמי שפרע אין זה דין, כלומר אלא ענין של איסור. אולם נצטט הדבר חילוק גדול יש בין מי שפרע לחר"ג, דמי שפרע מתחילה כך תיקנו חכמים שלא נכוף כלל אלא אומרים לו מי שפרע וכו' ואם מקבל עליו את המי שפרע שוב אין לבי"ד עסק בו, אבל תקנת ר"ג היתה להגן על האשה שלא תתגרש בכל זמן שהנצל רוצה לגרשה, ומה תועלת יש בתקנה זו אם הנצל מקבל עליו חרס, ונדלוי שהגאון הכ"ל לא כיוון אלא לשם דמיון צעלמא.

ודומה לסברא זו כתוב בשר"ת שאל ומשיב ח"א סימן א' זה לשונו: אבל כל שהוא טוען כן ח"כ הוא אומר שידע נדלוי שאין כאן חדרגמ"ה אין מה איכפת לן בזה, ממ"נ אם שקר טוען יחול עליו חרגמ"ה אף שלא נכרה אוחו, ואם אמת טוען תע"צ שמגרש רשעה ונזיחו ע"ש. אמנם כן הוא אבל זה דוקא אם החרגמ"ה נאל לשם עונש על מי שעובר אבל אם התקנה לגדור גרר שלא תהי' כל אשה קלה צעני צעלה להוליאה, הוונתה נפשך הכ"ל אין בו ממש.

ובשרי חמד אסיפת דינים מוערכת גירושין סימן צ' אות ג' אסף מנחה אחרונים אם הנצל לאמן כשראה צעלמו שאשתו זינתה ע"ש, דיש אומרים לאמן ויש אומרים אינו לאמן דחושפין שאל עיניו נתן באחרת, ע"ש.

ולדינא הנה נאצני טר אה"ע סימן י"ג, י"ד, לאחר שהניח את דברי המצי"ט הכ"ל והנצל עמו לאמן, כתב: ולדינא נראה צעד אחד ורגלים לדבר יכול לגרשה צע"כ, והיינו דוקא כשהנצל טוען כן והעד מעיד שהוא כדבריו, אבל כשאין הנצל יודע אלא מפי העד, אין הנצל מחויב להאמין להעד והרי היא בחוקת כשרות כנתחילה ע"ש, משמע דעל פי עמתי שאומר שראה או ידע שזינתה אינו לאמן ואין מתירים לו. ומסתבר דכן הוא הדין דח"כ אין לך צת של אברהם איניו יושבת תחת צעלה ותמיד תהי' עשויה להתגרש על ידי הולאת שם רע, ונפרט צדור הפרוץ כשינוי שאין להתיר אלא עכ"פ נאומדנא דמוכה וצרגלים לדבר. ומדברי רבינו שנסמין זה ראוי גדולה לדין זה דהרי נמקומו לא היו מתירים לו.

סימן תתשנ"ט

[א] **שהיא** זונה. כלומר מונה שסיפר להם שאין לו תאוח הנינו סנינת הדבר היא שהיא מונה עליו, אבל אין צוה די צירור שהיא אסורה עליו ונדלוי שאין יכול לגרשה שלא לרצונה.

סימן תתש"ס

[א] **שחטא** זה וכו'. כלומר אין צוה משום לפני עור גמור דהא יכול ליוקק החפץ מחחר ולא הוא דומיא דקאי צתרי עברי דנהר"א. ונש"ס ע"ז ר' מציא ראוי דקתני לא יושע ולא קתני לא יתן, וכבר הנאחתי צה"א דהגירסא צתוספתא היא לא יתן, וממילא לפי התוספתא אפשר דגם צלא קאי צתרי עברי דנהר"א עובר על לפני עור.

סימן תתשס"א

[א] **בלא** אכילה וכו'. אינו צדור מה הכוונה של מעשה הגלגל, ואפשר לשער שהכוונה דלכילת עדשים

לאמן צלומר שאשתו זינתה ואינו צריך לעדים לענין חר"ג משום דזה הוא כעין מי שפרע שמקבל עליו לטותח דרצנן, כן נמי זה הצומר שאשתו זינתה וכדומה הרי מקבל עליו החרס אם אינו אומר אמת. ואם אומר אמת אין עליו שום איסור ואדם לאמן על עמו דבר איסור, כלומר, לאמן צלומר שאינו עושה איסור, ע"ש נסוף סימן כ"א. ומסתמך על דברי התוס' בצבורות י"ג ד"ה הכי קלומר, דמי שפרע אין זה דין, כלומר אלא ענין של איסור. אולם נצטט הדבר חילוק גדול יש בין מי שפרע לחר"ג, דמי שפרע מתחילה כך תיקנו חכמים שלא נכוף כלל אלא אומרים לו מי שפרע וכו' ואם מקבל עליו את המי שפרע שוב אין לבי"ד עסק בו, אבל תקנת ר"ג היתה להגן על האשה שלא תתגרש בכל זמן שהנצל רוצה לגרשה, ומה תועלת יש בתקנה זו אם הנצל מקבל עליו חרס, ונדלוי שהגאון הכ"ל לא כיוון אלא לשם דמיון צעלמא.

ודומה לסברא זו כתוב בשר"ת שאל ומשיב ח"א סימן א' זה לשונו: אבל כל שהוא טוען כן ח"כ הוא אומר שידע נדלוי שאין כאן חדרגמ"ה אין מה איכפת לן בזה, ממ"נ אם שקר טוען יחול עליו חרגמ"ה אף שלא נכרה אוחו, ואם אמת טוען תע"צ שמגרש רשעה ונזיחו ע"ש. אמנם כן הוא אבל זה דוקא אם החרגמ"ה נאל לשם עונש על מי שעובר אבל אם התקנה לגדור גרר שלא תהי' כל אשה קלה צעני צעלה להוליאה, הוונתה נפשך הכ"ל אין בו ממש.

ובשרי חמד אסיפת דינים מוערכת גירושין סימן צ' אות ג' אסף מנחה אחרונים אם הנצל לאמן כשראה צעלמו שאשתו זינתה ע"ש, דיש אומרים לאמן ויש אומרים אינו לאמן דחושפין שאל עיניו נתן באחרת, ע"ש.

ולדינא הנה נאצני טר אה"ע סימן י"ג, י"ד, לאחר שהניח את דברי המצי"ט הכ"ל והנצל עמו לאמן, כתב: ולדינא נראה צעד אחד ורגלים לדבר יכול לגרשה צע"כ, והיינו דוקא כשהנצל טוען כן והעד מעיד שהוא כדבריו, אבל כשאין הנצל יודע אלא מפי העד, אין הנצל מחויב להאמין להעד והרי היא בחוקת כשרות כנתחילה ע"ש, משמע דעל פי עמתי שאומר שראה או ידע שזינתה אינו לאמן ואין מתירים לו. ומסתבר דכן הוא הדין דח"כ אין לך צת של אברהם איניו יושבת תחת צעלה ותמיד תהי' עשויה להתגרש על ידי הולאת שם רע, ונפרט צדור הפרוץ כשינוי שאין להתיר אלא עכ"פ נאומדנא דמוכה וצרגלים לדבר. ומדברי רבינו שנסמין זה ראוי גדולה לדין זה דהרי נמקומו לא היו מתירים לו.

ובעוברת על דת או צעדי כיעור דעת מרן צל"ג דלריך היתר של מאה רבנים. וצנינתה ממש ויש עדים מתירים

תתשסא. (א) בספרי הטבע נמצא שיש מין דג שיש לו אצל מין כעין שני קרנים, לכן נוסחת הגדפס: ב' אצבעות מתוקנת. (ב) בצדה לדרך מאמר ה' פכ"ב: ערשים מרבים מרה שחורה, ואולי בשביל זה נהגו להאכיל ערשים לאבל ב"ר פסיג וירושלמי ברכות פ"ג ובבבלי ב"ב ט"ז. (ג) גיטין ע' א': שמונה ממצטים את חורע ואלו הן המלה כו'. (ד) כן כתב אליהו רבה סי' ר"פ, אבל בבבא קמא פ"ב א' גבי תקנת עירא לאכול שום בערב שבת לא הוכיחו צלוי. (ה) יעוין ברכות מ"ד ב': דג קטן מליח כו'.

(1) יעוין פסחים ק"א ב' איודהר מכרמשא, ובערוך ערך כרומשא וירושלמי כלאים פ"א ה"א: פול השעועית אמר ר' יונה למה נקרא שמה שעועית שהיא משעשעת את הלב ומשלשלת את בני מעים ופירש הר"ש בכלאים פ"א מ"א מטמסם את הלב, ועיין יומא י"ח א': אין מאכילין אותו לוב מי גריסין של "פול" ולא כל דברים המביאים לידי טומאה הרי שפול מין קטניות מרבה תאוח. (2) ברכות מ"ד ב' אמרו: כרישין קשים לשנים ויסיס לבני מעיים, ועיין עירובין ג"ז א': הא בחומי וכתרי וברשיי שם ד"ה תומי.

תתשכב. איש שלקה אשה (א) וכשפו אותם שאין יכולים לזוקק יחדיו ועסקו בשביל רפואות שנה ושנתים ושלש ולא הועיל להם עין להם שהם יחדיו למה אמרה תורה (דברים כג ב) לא יבא פצוע דכא וברות שפכה בקהל ח' (ב) ולא הזכיר [א] סרס חמה כי אינו נודע לבני אדם אבל איסורא איכא וכן מי שהוא מכושף שנה או שנתים ושלש שאינו יכול לזוקק לאשתו [ב] יגרש את אשתו ויקח אחרת והיא תנשא לאיש אחר ויהיו לזה בנים ולזאת כי (ישעיה מה יח) לא תהו בראה לשבת יצרה :

משנת אברהם

חפצר להתירה צלי ג"פ, לכן נחמי חזן חס יש לסמוך על הפסק של הח"י הנ"ל.

אלף שהסגנון של התשובה הנ"ל אינו נהיר כל זרוב, כי תחילת דבריו כתב: שאלה, אותו איש שישען על ביתו ולא יעמוד, תיכף אחר הקידושין, וכבר עשו לו כמה רפואות טבעיות וסגולות ועל ידי מכשפים ולא הועיל ולצטוף צדקו אותו צמימי סרים ומלאו צו רונג, ולאחר גדול אחד, נגזרה חפ"ו שנראה לו להלכה לא למעשה שאין צריך גט דולתי אדעתא דהכי לא קדשה נפשה, ומשום יגדיל תורה אמרתי אהכמה לחטט אחר זה חס חמת או לא וכו' ולאחר כל המשא ומתן שלו נהלכה גם הוא צל לידי ומסקנה דמה שכתב צ"ע סימן מ"ד והוא מן הרמז"ס ז"ל דסרים שקידש צריך גט היינו כשידעה צו שהוא סרים אצל כשלא ידעה צו אין צריכה גט דהוי מקה טעות, וסיים: ונלפע"ד להלכה ולא למעשה. ח"כ למה חרה לו על הגדול שאמר כן וכתב עליו כי אמר, נגזרה חפ"ו. וזוהי צריך להיות נראה התשובה כי הגדול אמר נגזרה חפ"ו, להלכה ולמעשה" כי אינה צריכה גט, ועל זה חרה לו להצטל חוות יאיר כי למעשה אין הוא נוסכים עם אותו גדול. אחרת לא אוכל ליישב את הסגנון.

וכתב עוד גם צטוף התשובה דמה שכתב צ"ע סימן מ"ד והוא מהרמז"ס ז"ל דסרים שקידש צריכה גט היינו צדידעה צו שהוא סרים אי נמי צסרים דמאי צעיל איירי כמו שכתבו המפרשים גמי פגיפיר, עכ"ל. הנה מה שכתב מפותיפר, לא ידעתי כוונתו דסם כתבו על מה שאמרו דצעתת שמויט סיפרה לו, והקשו הלל אמרו דנסתרם כדי שלא יהי לו תלויה ליוסף, ועל זה אמרו דהפער שנסתרם לזכרים ולא לנקבות, ואין לו שום ענין לנ"ד. הלא שלא ידעתי למה לו להציא ממרחק לחמו, הלא כמעט כל מקום שאלמר צגמ' ניב סרים משמעו על מי שאינו יכול להוליד אצל לא על מי שאינו יכול לצעול, כגון קטן וקטנה דלא תולצין אליבא דר"מ קטן שמה ימצא סרים ומאלא פוגע צערוה שלא צמקום מצוה, ואי ס"ד דמירי צסרים שאינו יכול לצעול מה פוגע צערוה איכא חטו המחמר שעושה ציצמתו היא פגיעה צערוה הלא הציאה על אשת חתני היא הפגיעה צערוה. הלא דולתי דהכוונה צניב סרים היא צבה שלא יוכל להוליד וצנה הוא פוגע צערוה, כי כוונת התורה היתה צהתרת איסור אשת חם צמקום מצוה כדי להקים סם לחתני, ח"פ.

קידושי סרים אי הוי קידושין שאין מסורין לביאה.

הנה מה שכתב הח"י להקשות ומקדושין שאין מסורין לביאה דהוי קידושין, לפע"ד לא קשה כלל דהא זה דוקא צפסק קידושין שאין מסורין לביאה כגון המקדש אחת משתי אחיות דעל כל אחת יש ספק שמה או קידש אצל צדולתי קידושין שאמ"ל הלא משה מפורשת: המקדש אשה וצתה או אשה ואחותה כאלתה אינן מקודשות. הלא דלין זה ענין כלל להא דקידושין שאמ"ל דהתם הטעם משום איסור אינן מסורין לביאה והכא

צבילה מוועט הזרע אצל שתיית מים שיש צהם צליעה מעדשים מועיל, לכן מיעץ לשים דבר עגול של צטר או זרעים צהעדשים כדי שהמים שבו נתצלו העדשים יתצטעו לתוך העגול והאדם ישתה אותם. ואין זה חלף השערה גרידא.

[ב] אל יאכל וכו'. משום דצטר זה של חכילת הדברים אינם צתורת רפואה חלף צתורת סגולה וכבר כתב הרמז"ס ז"ל צצוף יומא דאפילו לחולה שיש צו סכנה לא הותר חלף צברים אסורים שיש צהם משום רפואה ולא משום סגולה.

סימן תתש"ב

סרים שקידש אשה אם צריכה גט או הוי מקח טעות.

[א] סרים חמה וכו'. ראה לעיל סימן תתשמ"ג.

[ב] יגרש את וכו'. משמע מדצרי צבינו שהיא צריכה ג"פ ואין כלן קידושי טעות. וצתשובה הראשונה צהתצ"ץ ח"א מפלפל צתוך שאר דברים צענין זה. והשאל חס כתב דלעתו אפילו קידושין מודצנן ליכא דמספר כתובה נלמד שכן כתב זה ואיעול לותיכי כאורח כל ארעה, והרי זה כמקדש צתנלוי זה ולא קיים דאפילו גיטא לא צעיל. ועל זה השיב התצ"ץ: וגם זה אינו מספיק להתיר אשה צו דשמה אחר הקידושין נולד צו ענין זה וצעת קידושין רלוי ה' לכו, ועוד שאם אינו היום רלוי לכו חפער שהי' רלוי לאחר זמן ויתרפא מתותו חולי ותשות כת, וכבר רלוינו מי אצירע לו כך וצב לאיתנו, והאצריך סם לצטל טענת השואל, עיי"ש. וראה צצ"ת חוות יאיר סימן רכ"א צצבר אחד שמתללו צו רוב סימני סרים ואע"ג דהוי סרים חמה ומותר לצל צקהל מכל מקום מסיק סם דלין אשתו צריכה ג"פ היכי דלא ידעה מקודש שיש צו מוס זה משום דהוי קידושי טעות. ומ"ש הרמז"ס עומטוס והאדורגוניוס שקידשו הוי קידושי ספק היינו כשידעו מקודם אצל צענין אחר הוליל וחי חפער לצל לידי ציאה לא הוי קידושין כלל. וכתב סם דלא קשה ממה דקיי"ל כצני דקידושין שאין מסורין לביאה חוויין קידושין, אשתי חתם דלין טעות צקידושין צצום ג' וכו' ע"ש.

ואפשר שאין סתירה מדצרי רצונג, דצנדון של רצינו המתועה היא סטרלית ולא שאינו רלוי לביאה צעט, ולכן מלצריך גט, אצל צמקום שאין חליש רלוי לביאה כלל ואין לו תרופה לחלשותו חפער דלוינה צריכה גט חס לא ידעה ממה קודם הגשולין משום מקח טעות כצברי הח"י הנ"ל.

והנה הפסק הנ"ל של צעל חות יאיר מענין הרצה כי צצ"ע אינו מפורש דצבריו, כמו שצצבר, ושאלה זו מופיעה לתכופות שצנתי דינים של המדינה מצטלים את הגשולין של הזוג לאחר שצצבר על ידי רופאים מוומחים כי חליש אינו צר צעילה ושאין לו רפואה למיחוסו זה, חולם מדיני ישראל הני מלצריכים תמיד ג"פ, והרצה פעמויס יש שהצעל מסרצ ליתן ג"פ או מתעלס ואינו והאשה מתענגת, ולפי הוות יאיר הנ"ל

בטרק דר"א פ"ד: לשמרך בכל דרכך הוא דרך חתנים, נתכחוו ג"כ לחולי זה. (ב) כצפרי חצא סיטקא רמיז: לא יבא צצוצ דכא כו' אמר רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה שמעתי שמי שאין לו אלא אחת זהו סרים חמה כו' ויעיין אבן העזר סי' ה' כל הדינים השייכים לזה.

תתשכב. (א) החולי הוה מוכרז בתרונם ירושלמי דברים כ"ד ו' ובירושלמי סנהדרין סוף פ"ו, וכתב ר"מ בן ישראל בצסרו נשמת חיים מאמר ג' פ"ח: ראה נא אמיתת הדברים אשר כתבנו מענין אסרת החתנים כו' ורא"מ לונץ בצסרו ירושלמים מחברת א' מספר כי עד היום הוה צממינים רבים מיושבי ירושלם באמונה זו, ואולי מה שאמרו

הרי דהר"ח מפרש דגס סריס אינו נועל וכן השחוף ולכל זאת מתקלפין משום שהיא אשת איש. **א"ל** דיש לדחות ראי' זו, ד"ל דרש"י ותוס' שם מפרשים כל אחד לפי שיטתו. דרש"י שם מפרש דמיירי בסריס חמה ולא בסריס אדם דאסור לקיימה משום לא יבא פ"ד נקהל, והתוס' שם הקשו הלל אפשר דמיירי בסריס אדם היינו שגתה כוס של עיקרין ועל ידי כך נעשה סריס, כלומר, דלאו נר ביאה הוא, ולכל זאת אינו אסור לנא נקהל דמיני לזקן שאין לו גזרות אנשים, ואטו זקן אסור לקיים את אשתו ע"ש. ומחילא לרש"י דמיירי בסריס חמה שלא נשתנה אלא נולד כך, נע"כ שנר"ך לפרש דסריס נר ביאה הוא אלא שאינו נר זריעה, דאל"כ אלא שלא ה' מעולם נר ביאה אמאי אשתו שגתה הלל מעולם לא היתה אשתו דהקידושין נטלן, אלא ע"כ דנר ביאה הוא. אולם התוס' לשיטתם דמפרשי דסריס משמעו שגתה כוס של עיקרין וקודם לכן לא ה' סריס שפיר הקידושין לא נטלו כי נשעה שנשאה לא ה' סריס ועכשו נשעה שגתה הוא סריס גמור דלאו נר ביאה הוא. וכן השחוף אי אפשר לו לרש"י לפרש כר"ח שאינו נר בעילה דהא תני לי' צהדי סריס וכסם שהסריס משמעו שכך נולד גם השחוף כן ואמאי שגתה הא נטלו הקידושין. לכן מפרש שנשאו נשאה, כלומר, ואין בו כח להזריע אלא הוא נר בעילה, והתוס' מפרשים שהשחוף לאו נר בעילה, דמיירי שנעשה שחוף לאחר הנשואין. ועי' שם דרש"י שאינו מפרש דשחוף לאו נר בעילה הוא כלל.

וכנראה מדברי רש"י הנ"ל שלא פירש דמיירי נשתה כוס של עיקרין ונעשה אינו ראוי לביאה, דנשתה כוס של עיקרין לא הוי כנסתרס מחליו על ידי חולי אלא כהינו עשה הסירוס צידים, דאי ל"ה הלל רש"י נעלמו סוגר דנסתרס מחולי מחליו אינו אסור לנא נקהל (יצמות כ' ד"ה סריס אדם ע"ש). והתוס' סוגרים דשתה כוס של עיקרין הוי כנסתרס מחליו לפי שאינו עושה שום מעשה צידים נכלי הולדה. ועי' בספרי ח"א סימן ז' מה שכתבתי נענין שתיית כוס של עיקרין. **וי"ש** להקשות אם איתא דסריס שקידש קידושין נטלן משום מתק טעות א"כ אמאי אמרינן נמשנה יצמות דף ע"ט דרע"ק סוגר סריס אדם חולץ וחולצין לאשתו מפני שהיתה לו שעת הכושר, סריס חמה לא חולץ ולא חולצין לאשתו מפני שלא היתה לו שעת הכושר, ר"ל אומר לא כי אלא סריס חמה חולץ וחולצין לאשתו מפני שיש לו רפואה סריס אדם לא חולץ ולא חולצין לאשתו מפני שיש לו רפואה. וקשה תינה לא חולץ, אלא לא חולצין לאשתו בסריס חמה אליבא דרע"ק אמאי, הא קידושין נטלן ומעולם לא היתה אחת אשתו של המת, וכן לר"ל למה לי' לומר דחולצין לאשתו של סריס חמה מפני שיש לו רפואה הא חפילו אין לו רפואה תיפוק לי' דלא היתה אשתו של המת מעולם דקידושין קידושי טעות היו. והתוס' צריש יצמות דף ז' ד"ה או שנמלאו חילוניות, הקשו כעין קושיא זו אלו חילוניות ולא הקשו כן אמתניתין הנ"ל משמע לכאורה דקידושין סריס לאו קידושי טעות הן משום דאיתתא נכל דהו יחיל לה וטע ליתית טע טן דו. ונאמת הויא הרמנ"ס ז"ל דינו דקושין לקידושין סריס.

ועוד קשיא לי דאי אמרת דסריס שקידש קידושין נטלן משום מתק טעות, א"כ נערה המאורשה דנסקילה היכי משכחת לה הא הוי התרתא ספק דשמא הארוס הוא סריס וקידושין נטלן והיא פנויה למפרע, ואלא שנאמר דחולצין צתר רוצה ורוצה לחיובי לאו סריסים נינהו א"כ לילף מהכא דחולצין צתר רוצה דליתא קנון. ודווקא גבול לומר דאין קושין המאורשה נסקלת אלא כשהסכימה להתקדש לבעלה בכל אופן חפילו אם יהי' סריס.

ואולי יש ליישב דנערה המאורשה שאינו משום דכבר פלפלתו בסוף ספרי משנת אברהם חלק א' דלמ"ד כנסה נחזקת

משום שעלם הניאה אין נאפשרות ולא משום האיסור. והי' משום קשמת"ל הוי איתנין עלה לכאורה נודאי שהיינו אומרים שצריכה גט כי כלל הוא דדוקא הכי שהקידושין גורמים לאסור הניאה אלא לא נענין אחר (תוס' קידושין כ"א), אלא הכא אין הקידושין גורמין כלל לנא שאינו יכול לנעול.

אולם כד מעיינן שפיר צהאי דינא דקידושין אין מסורין לביאה נעין דאין זה דוקא כשהקידושין אין מסורין לביאה נאמת איסור אלא גם כשהקידושין אין מסורין לביאה נאמת אי אפשרות כגון בסריס גמור שאינו נר ביאה, הוי קידושין אין מסורין לביאה. דהנה הילפתא לקידושין שאמ"ל היא מדכתיב כי יקח איש אשה ונעלה, ואמרינן דמיני ונעלה נשמע דנעינן ראוי לביאה (קידושין כ"א), ואטו כתיב כאן שהי' ראוי מנד הדין, אלא דהיכי אין הקידושין ראויין לביאה מנד הגוף כגון סריס צהה הכל מודים שאין שום ממש בהקידושין, משום דתכלית הקידושין היא שתהי' הניאה ביאת היתר ומנוה, אלא כשאי אפשר לנא לידי ביאה כלל מה תכלית יש נקידושין כאילו, וכן כשיש כאן ודאי קידושין אין מסורין לביאה מנד הדין כגון המקדש אשה ונתה הכל מודים דאין הקידושין חלין משום דאי אפשר לנא לידי ביאה כלל ודומה לאין ראוי לביאה מנד הגוף, ולא פליגי אלא נספק קידושין אין מסורין לביאה מנד הדין. ומה שדידשו התוס' דלא אמרינן קידושין שאמ"ל אלא דוקא כשהקידושין הן הגורמין לביאה ראוי לביאה, זה דוקא כשאינו ראוי הוא מנד הדין ולא כשאינו ראוי נעלם.

ודבר זה שהכל מודים נקידושין אין מסורין לביאה נודאי, שאין קידושין, כתוב נאצני מולאים ריש סימן מ"ב, צהה הרשנ"א ז"ל שהקשה לאצני דלית לי' דרצה דהא איתנין עלה שם נש"ס, א"כ מ"ט דשתי אחיות דאין מקודשות, וכתב דנצתר קיבולה מרצה, ועוד כתב: ואפשר דאצני מודה נאין מסורין לביאה נודאי ולא נאמת ספק, ע"ש. ולדעתי היכי שאין מסורין לביאה נאמת הגוף שאינו ראוי הוי ודאי קידושין אין מסורין לביאה. דומיון דנדר ממה שאמרו: אף כל שאיסור גופו גרס לו יאל מוקדש שאין איסור גופו גרס לו אלא איסור דנר אחר גרס לו (פסחים מ"ח). חזיון דאפילו נאיסורים גרע איסור גופו ומאיסור דנר אחר. וראה בספרי משנת אברהם ח"א דף כ"א שהארכתי הרצה נצדדים הדומים לזה.

א"ל שפלא לי על החי"ו שלא הניא מדברי התוס' ציצמות ס"ה צסוף ד"ה שצניו לצינה, וד"ה כי הא, שפסק הריצנ"א על אלא שהיתה טעונת על נעלה כי אין לאיש גזרותא וכו' דהשאלה רק לענין הכתובה והתוס' והנדוניא אלא גט נע, ועי' שם שהתוס' האו זאת לנכנסה לתופה ולא נעלה, משמע דאפילו לא ה' יכול לנעול מעולם גם כן הדין כן ע"ש. וראה ח"ע סימן קנ"ד.

ועוד הלל משנה מפורשת היא: אשת סריס שגתה, ונגמ': פשיטא מהו דתימתא מנלעדי אישך אמר רחמנא והאי לאו נר הכי הוא קא משמע לן (סוטה כ"ו), ופירש"י קמ"ל דלמקדש שכנית נעל לנעול הוא דלתי וסריס נר שכנית הוא ואע"ג דלאו נר זריעה הוא וכו' משמע דאלמלא הסריס לא ה' נר שכנית אשת סריס לא היתה שגתה משום דנעינן קדמה שכנית נעל לנעול, ואם נאמר דאי הוא לאו נר שכנית הוא הקידושין נטלן למה לן טעמא דנע' קדמה שכנית נעל לנעול תיפוק לי' דלאו אשת איש היא. ואפילו נאמר שהכוונה נצדרי רש"י היא: קא משמע נעל דלמקדש שכנית נעל לנעול הוא דלתי, וסריס נר שכנית הוא, כלומר דאם לא ה' נר שכנית לא ה' נינו צריכיה למעטו מקדש זה אלא משום שהקידושין נטלן. אולם חזן מזה שאין המשמעות של לשונו של רש"י הוא כך, אלא זה נרור שגיטת התוס' לא כן הוא, שהרי כתבו שם נדף כ"ו ד"ה שחוף, פירש ר"ח שאינו נועל כדרכו ואינו מזריע וכו' תימה אמאי נקט שמואל שחוף ולא נקט סריס וכו'.

כגון שור הנסקל שהזמו עדין, דלאחר שהעידו העדים שהשור
 צר קטלא הפקיר, לא ה' נידו לדעת שיזמו עדין ואלא יפקיר
 את שורו, כגון זה לא אמרין דהפקר נטעות לא הוי הפקר,
 לפיכך הדין דכל הקודם זכה צו ע"ש. ומיילא הכא נמי גמי
 האשה שלא ה' נידה לדעת נשעת הקידושין שהמקדש אינו
 צר נזילה, דדבר זה לא נודע אלס להצטל נצמד והוא לא יגלה
 לה זאת, ולפעמים הוא עצמו אינו יודע מזה כגון נשואין
 הראשונים שלו, צוה לא אמרין הפקר נטעות לא הוי הפקר.
אלא דנגד סברא ה"ל הוא ה"ס דצ"ק ק"י דמוקשה אלס
 מעתה יצמה שגפלה לפני מוכה שחין חיפוק צאל חלינה
 דלדעתא דהכי לא קדשה עצמה וכו'. ומאי קושיא הא לפי
 ה"ל חין לאשה טענת מוקח טעות נקידושין דדבר שאין נידה
 לדעת נשעת הקידושין ולא אמרין צוה דהפקר נטעות לא
 הוי הפקר.

אולם שם צגמ' משני: התם חין סהדי דמינה יחאל לה בכל
 דהו כדריש לקיש דאמר ר"ל טב למיתב טן דו מלמיתב
 ארמלו. וצתירון של הגמ' יש שני פירושים. רא"י מפרש:
 דמינה יחאל לה להתקדש לראשון שהוא שלם על ספק זה
 שאם ימות זקוק לאחריו, כלומר, נצמת חין היא רוצה להנשא
 להמוכה שחין אלס משום שהיא חפלה מאל להנשא לראשון
 השלם, הרי היא מסכמת ג"כ לקבל עלי' אותו ספק שתהי'
 זקוקה להמוכה שחין אם ימות נעלה. אולם הגאונים לא כך
 מפרשים אלס דמינה יחאל לה בכל דהו כלומר היא חפלה
 גם נצטל מוכה שחין כי טוב לה להיות אשת מוכה שחין
 מלמיתב ארמלו. ומזה יולאת נפ"מ לדינא הוצא נמרדכי צפרק
 החולץ שהר"ס ז"ל הביא רא' לשיטת הגאונים דיצמה שגפלה
 לפני מומר יולאת צאל חלינה, משום דדוקא גמי מוכה שחין
 מסקינן צצ"ק דמינה יחאל לה אלס נמומר חין סהדי דלא
 יחאל לה נצטל מומר כי יעצירה על דת. אולם הביא דשיטת
 רא"י אינה כן אלס דע"פ שחטא ישראל הוא וקידושין קידושין
 וזוקק ליצוס, כלומר, הגם דגם הגאונים לא פליגי אהא כללא
 דע"פ שחטא ישראל הוא, אלס דרא"י סובר לא דייחאל לה
 נהיצוס אלס דייחאל לה לימות להספק להיות זקוקה להמוכה
 שחין, משום שהיא חפלה נהצטל הראשון, ומיילא גם היא
 מקבלת על עצמה הסכנה של המומר, משום שהיא חפלה נהצטל
 הרי היא נוחתת להספק הקל של נפילה להיות זקוקה להיצוס
 של מומר.

ומעתה לשיטת רא"י לא קשה כלל מאי פריך: אלס מעתה
 יצמה שגפלה לפני וכו' הא חין לאשה טענת מוקח
 טעות אלס טענת הפקר נטעות חוה לא שייך ציבם מוכה שחין
 ככ"ל, דזה הוא נצמת הצירוף של הגמ' חין סהדי דמינה יחאל
 לה, כלומר, חין סהדי שהיא חפלה נהראשון צכל אופן, ואין
 נידה לעשות הפעולה של הנשואין לזה הראשון צאופן אחרת
 אלס לקבל עלי' גם האחריות להיות זקוקה להמוכה שחין,
 וחיי ממש להא דשור הנסקל שהזמו עדין דחין להצטלים טענה
 של הפקר נטעות.

ורשיבת הגאונים המפרשים דמינה יחאל לה להנשא אפילו
 להיצוס המוכה שחין, דלא כפי' רא"י, לכלאורה צריך
 לומר דקושיית הגמ' היא מטעם הפקר נטעות הגם דחין לה
 צוה אפשרות אחרת נשעת הנשואין, ואל"כ לא סברי הגאונים
 הסברא ה"ל שאין טענת הפקר נטעות טענה צאופן כזה.
 והיוצא מזה שהאלה דידן אם האשה טוענת טענת מוקח טעות
 שהיא טענת הפקר נטעות כשהצטל הוא סרים גמור ואינו
 צר נזילה, תלוי צשיטת רא"י והגאונים ה"ל.

אלא דיח לומר דגם הגאונים מודים לסברא ה"ל דחין טענת
 הפקר נטעות טענה צנ"ד שלא היתה נידה של אשה
 לדעת שהצטל הוא סרים גמור, ולא קשיא מה שמוקשה הגמ'
 צצ"ק יצמה שגפלה לפני מוכה שחין תאל צאל חלינה, דהגאונים
 אפשר מפרשים כמו שהסבירו צתוס' שם ד"ה דלדעתא דהכל,

צתולה ומנאלת נעולה הוי מקח טעות ולגמרי נשמע, ח"כ
 סקילה נעורה המאורסה היכי משכחת לה דהא הקידושין
 צטלין למפרע ופנייה היתה כשזינתה, ע"ש שפלטתי צוה הרצה.
 וצ"כ צלריך לומר דמה דאמרין דהוי מקח טעות היינו דוקא
 לעניני מומן והשעצורים אלס לא לענין איסור, כלומר האישות
 עצמה לא נטלה על ידי כך, והראי' דלריכה גט כמו שהצתתי
 שם מהמפורש נפיה"מ להרמז"ס ז"ל צצ"ק דכתובות על המשנה
 ראוה מדברת אם אחד, ע"ש. הכוונה נצשת כהן שארס צתולה
 ומנאלת נעולה דלע"ג דחין לה כתובה אלס גט צעי ולא
 אמרין דהוי מקח טעות והקידושין צטלין משום דלענין אישות
 היינו לענין איסורים חין כאן מקח טעות. והגם דשם צספרי
 צידדתי מטעמים שונים אחרים, אלס יש לומר ג"כ ככ"ל. ח"כ
 חין דנעורה המאורסה אפילו היכי דיח לומר שהקידושין
 צטלין לכל זאת הואיל דנשעה שזינתה עדין לא נצטל הקידושין,
 נסקלת, וצכן חין כאן קושיא דהוי התרחת ספק. וצככל חין
 להשיצ מדין נערה המאורסה שהידוש הוא לדינה צסקילה וממור
 מנאלת איח גמורה. וראה מה שכתבתי צספרי משנת אברהם
 חלק ח' דף ק"ד צגם המהר"ל ע"ש.

טענת מקח טעות אי עדיף מאומדנא. אם יש להאשה טענת מקח טעות בקידושין.

צדע דלפי שהצתתי חלק ח' מספרי זה דף קמ"ה צגם המנאלת
 צנימין סימון ע"רע"ז, דדוקא לענין מומן סמכינן אומדנא
 אלס לא צאיסורים כגון נצי ערויות ע"ש, חין שום מקום לעולם
 לומר דיתצטלו קידושין נטענת מקח טעות, דהא מקח טעות
 אינו יותר ממומדנא שאנו מהמינים שזה לה ה' חפן צמקחו
 אם ה' יודע הדבר כמו שהוא. וצוה יחאל הא דה"ל דנערה
 המאורסה דנסקלת משום דהאומדנא צו שלא ה' רוצה לקדשה
 אם תזנה עליו חין צוה די כח נצטל הקידושין, וכן צכנסה צחוקת
 צתולה ומנאלת נעולה דלע"ג דלענין כתובה אמרין דהוי מקח
 טעות, אולם לענין גט אינו מועיל אומדנא לפוטרה צלה גט.
 אולם דברי המ"צ ה"ל אינן צרורים כל נרכס כמו שכתבתי
 צספרי ה"ל צצריכות ע"ש.

ויש מקום לומר דחין ניד אשה לטעון טענת מקח טעות
 בקידושין כלל, משום דטענת מוקח טעות הוא דוקא צדבר
 של מקח וממכר שיש צו מוכר ולוקח, וכל אחד מהם יכול לטעון
 טענת מקח טעות אם מתצבר טענתו טענה, אלס בקידושין
 תיחם נהצטל יכול לטעון טענת מק"ט כי היא הקונה כדכתבי
 כי יקה איח אשה, אלס האשה הינה מתקדשת לחיב צתורת
 מוכר כלל, דהא כתב הר"ן צנדרים ז"ד"ה ואשה נמי: מוכר
 שהיא מסכמת לקידושין איח היא מנאלת דעתה ורוצנה אלס
 הנצל כדבר של הפקר והנצל מכתסה לרשותו, עכ"ל. מתצבר
 מדבריו שעל ידי הסכמתה היא נעשית הפקר והנצל זוכה
 נתורת הפקר וח"כ חין כאן ומכר שהיא המוכרת את עצמה
 להנצל אלס שהיא עושה את עצמה הפקר. ומנאלת מומר
 כשהאשה טוענת טענת מוקח טעות הרי צו טענה של הפקר
 נטעות, כלומר, האשה טוענת כי השקירה את עצמה חלוי
 נטעות. וצסימון רנ"ה צה"א מספרי זה הארכתי נדין הפקר
 נטעות, ונאלתי שם דדוקא נטעות שהמפקיר ה' יכול לדעת
 את טעותו צשעה שהפקיר כגון המפקיר לישראל וצא עכו"ס
 וכה צו, שזה הוא טעות וההפקר לא תל כלל לעכו"כ (גיטין
 נו"ז), וכן צכסכים צ"ז צנן צוהין צנתן פאה לירק כי לא
 ידע עד שצא חצוי שאין נותנין פאה לירק, דזה הוי טעות גמור
 מוצד המפקיר כי ה' לו לשאל את חצוי טרם שהפקיר וסי'
 ומעמידו על האמת, וכן ה' יכול להפקיר צפירוש רק לישראלים
 ולא לעכו"ס, כך שה' נידו לעשות אותה פעולה של הפקר
 כמו שרוצה צלי טעות, חו אמרין דהפקר נטעות לא הוי הפקר,
 אלס היכי שאין נידו לעשות אותה פעולה עצמה צלי טעות,

אולם ממה שכתב הרי"ג ש"ס נראה ד' ולדון שלפנינו: וכ"ע בתולה לריכה להמתין זמן וזמנים כי יש נחורים שאינם יכולים צנתולה אם מחמת חולשת זוגם וזריכים לרופא שיעשה להם תרופות שהרי אפילו זקוק שטר כחו יש לו רפואה כדלמך ר"י הן הן החזירוני לנערותי (שבת קי"א), וגם פירס חמה שהיא לקוי ממעי אמו שנינו צינמות ע"ט שיטש לו רפואה, אם מפני רכות שנטם וכשיגדלו יוסיפו אומץ, אם מפני שיט בתולות שפתחו סגור הותם לר וזריכות לרשה תכמה שתפתח אותן באומל ואין זה נגאי להם כי הרי אמרו חז"ל צינמות ל"ד תמר באצבע מיעכה כדי שתתעצר מיהודה וכו', משמע תלשונו דעיקר הטעם שם בעובדא דהרי"ג"ש הוא משום שאינו צרור עדיין שאין לו להנצל גנ"א נהלט ולכן שפיר לא נידד לומר שאין הרשה לריכה גט כלל אצל צאיפן שהכל צרור שהמניעה היא ומצו של הנעל מחמת שאין לו גנ"א מטעמו ושאין רפואה למיחשו, כגון על ידי עדי רופאים נלמנים מישראל הכשרים להעיד ויש לסמוך על סמכותם שאיש זה לא יהי' לו לעולם האפשרות לצא על אשתו כדרך כל הארץ, אפשר דהכל מודים שאינה לריכה גט משום מקח טעות כדעת החוות יאיר וכדעת אותו הגדול שהציא החו"י בשמו.

ובבבסת הגדולה שה"ע סימן קנ"ד, ל"ג, כתב: אם טוענת שאין לו גבורת אנשים הסכמת הרב הלשקר ז"ל צסימן פ"ט, והרש"ד"ס ז"ל נחלה"ע סימן ק"ג דאפילו הוא מודה דצדד אין לכוף לאלתר עד שיראה שאין לו תקנה, ואם הוא מחשיבה מנקהין על הגט וכופין על הכתובה וכו' והגם דשם יש לפרש שאין המדובר אלא כשגולד לו מוס זה אחר הנשואין דאין כאן טענת מקח טעות, אצל אם היתה שיש אופן של מקח טעות שאין לריכה גט כלל צודאי שאלסיפת הדינים של הכנה"ג הי' מוכיר דבר זה.

אולם זה צרור אללי שאפילו לפי שיטתו של החוות יאיר דיש כאן טענת מקח טעות, לכל זאת מודה דמדרבנן לריכה גט. וטעם הדבר דכבר הצאתי לעיל דמקינן על השחק, וזה מצוחר לעיל דלהרבה שיטות הרחשונים השחק אינו יכול לנעול אלא על ידי שמוש בצצר מת, והרמב"ם ז"ל כתב צפ"א מהל' חיסורי ציאה הל' י"א, שהמשמש מת צעירות מכין אותו מכות מדרות, הרי דמדרבנן הוי ציאה, ח"כ מי שאין לו גבו"א הגם שאינו יכול לנעול כדרך כל הארץ אצל יש לו אפשרות לשמש בצצר מת שאותה ציאה הוי ציאה עכ"פ מדרבנן, וממילא היא לריכה לכל הפחות גט מדרבנן. ועי' תוס' נדים דף ז"א שכתבו צבוף דצריהם: וכן מי שאינו צריא להתקשות אפילו למ"ד משמש מת צעירות חייב, מכל מקום אין כאן חיצת ציאה, ע"ש ממלדיים רק לענין הכתובה והתוס'.

ומאחר שגם מדצרי רצונו צסימן זה משמע שצריכה גט, צודאי שאי אפשר לסמוך על דצרי החוות יאיר וצפרט שגם הוא עצמו לא התיר למעשה, ומ"ו להתיר צלי גט.

ובזמן שסידרתי את הכתבים לדפוס זכיתי צשו"ת מהרש"ס חלק ג' מהגאון מצרשואן ורליתי צתשובה סימן ט"ז מענין הנ"ל היינו צאים שגירש את אשתו צערכאות על ידי שאשתו טענה שאין לו להאיש גבורת אנשים, והרופאים צקוקהו והחליטו שהוא פריס ממעי אמו, והציט המשפט הכיר צטענת האשה, אולם הנעל לא הספיק לגרשה צג"פ ומת, והשאלה היא אם זקוקה ליצם כי האה של המת פרק עול יהדות מעליו וצירצ לחלון. והנה מההרש"ס הציא דצרי החו"י והתשצ"ץ הנ"ל ועוד מכמה פוסקים ומסיק דצירוף למה שהאח פורק עול מעליו ויש לדונו למומר, יש לז גדול להקל ולהתיר את האשה צלא חליצה אם יסכים לזה עוד רצ מוצקה צתורה ויראה ע"ש. וידוע כי הרצ מצרשואן הי' מוחזק צימיו לפוסק, וגם ידוע לי שמרן צז"ל מסלכאשאו ההזיק אותו לנעל הוראה גדול, לכן הצאתי את דצריי הגם שלמעשה נראה כמו שכתצתי, צפרט כי

וציותר צזור הוא צתוס' כתובות מ"ז ד"ה שלא כתב לה, דלכחי לא פריך ח"כ אשה שנעשה צנעל צעל מוס תיפוק צלא גט דלדעתא דכחי לא קידשה נפשה, משום דעיקר קושיות הש"ס הוא משום דזה צרור שגם הנעל צנעו שצא את האשה מסכים לדעתה שאם ימות והאשה תהי' זקוקה ליצם מוכה שחין שהקידושין יהיו צטלין, כי הוא לא יעכצ צשום דצד שיהי' אחר מיתתו, ומה הנלה לו אם אשתו תהי' זקוקה לאחיו מוכה שחין, ע"ש. לפי זה הקושית של הגמ' דהוי כלילי הי' תנאי ציניהם על דצד זה, דהא כל אולמי' דתנאי הוא משום שצניהם מסכימים לדצד, וגם כאן יש אומדנא שצניהם הסכימו לדצד קודם הקידושין, ועל זה משני דאין סהדי דמינה ניחא לה להתיצם אפילו להמוכה שחין, וממילא לא הי' כאן כל תנאי. **והנה** צצה"ע סימן קנ"ד, ז', צטוענת שאין לו גבורת אנשים, והוא מחשיבה, י"א דהיא נלמנת וי"א דצומן הזה שיט נשים תרופות אינה נלמנת, והנה כל זה צהוא מחשיבה אצל כשמונה צצדד משמע לריכה גט אלא שכופין אותו להוציא דהא אין שום זכר שם לא צש"ע ולא צכל הפוסקים צצדדו מזה שיט אופן שלא תהי' לריכה גט. והש"ך חיצר ספר מיוחד צשם גצורת אנשים ולא הזכיר מהאופן שלא יהי' לריך גט אלא דפליג שם צצפרו על הש"ע צצדד אם כופין כשאינה צאה מחמת טענה ע"ש. אולם אפשר דהיינו דוקא כשאין הנעל מודה או שלאחר התנהגה אצד גצורת אנשים אצל כשהי' כן מעולם והיא לא ידעה מזה דיש כאן טענת מקח טעות אפשר דאין זה ענין להא דסימן קנ"ד.

אולם רליתי צשו"ת צימין זאצ סימן קכ"ו דף ר"ז שהציא צשם ספר הישר חו"ל: אומר אני דאשה זו דנשלת לאחד שישען על ציתו ולא יעמוד דתנא חייה ויתן לה כתובה מאחר שהוא גורם וצרור לנו שהוא גורם וצנעל תלוי ע"כ, משמע דאפילו היכי שהאיש הזה הי' לו זה המוס מיד כשנשא אותה הרי היא לריכה גט ולא כדעת החוות יאיר. ועוד נראה שם מדצרי צעל צימין זאצ שאין לחלק כלל אם הי' לו מוס זה קודם שצא או שנעשה צו אחר התנהגה, מדכתב שם: ואל יקשה לך חמאי לא מנה המשנה מוס זה צכלל מוכה שחין וצעל פוליוסם והמקומן והמאצף נחושת והצורסי, דו"ל דנהו חתינ וממילא אצל האוי מוס דישען ולא יעמוד אינו צא אלא אחר מני אקף להכי לא נקט לה התנא הא, דהאח ודאי כופין והמשנה לאו דוקא קתני עכ"ל, ואם היתה צצאין לו גצורת אנשים מקודם שצא אין לריכה גט מאי קושית מהמשנה, הלא אלו השנויים צמשנה אין נפ"מ צין היו וצין גולדו, כדליתא שם צש"ס כתובות ע"ז, וצכולן לריך גט, אצל צאין לו גבו"א מקודם שצאח אין לריכה גט לפיכך לא מנתה המשנה מוס זה צין השאר, ולמה לו להצנימין זאצ לתרץ תירוף דחוק דהמשנה לאו דוקא קתני, אלא ודאי דהצ"ו סוצר דגם צאין לו ג"א מעולם קידושין וקידושין ויריכה גט.

ובשו"ת הרי"ג"ש סימן קכ"ז, צצחורה אחת שצאחה לצחור אחד ועמד עמה כמו שמה חדשים וישען על ציתו ולא יעמוד, וממילא צצחורה צתולה כצראשונה וכו' ושם ג"כ אין שום זכר שלא תהי' לריכה גט הגם שמצוחר שם שצנעל לא הי' לו גבו"א מעולם ולא הכחיש את הדצד ומעצמו הודה לדצריה כי אמר שאינו רוצה לשמוע לעצת אלו המיענים לו לעשות עוד פעם שלום עם אשתו ולהיות עמה ציחד משום שאחר השלום יהי' מוכרח לעצו אותה על שאין לו גבו"א והצדד יתפרסם ציתר שאת ותהי' לו לרעה ע"ש. והש"ך צצפרו גבו"א הנ"ל הציא דצרי הרי"ג"ש הנ"ל ומפלפל צהם ולא הזכיר אפילו חש כל שהוא שהקידושין צטלין משום מקח טעות. וראה צשו"ת נצ"י מהר"ת שה"ע סימן פ' שהציא צשם התה"ד דצאיסור אשת איש לא חמרינן כדלמרינן צצ"ק ק"י אדעתא דהכי לא קידשה נפשה, ע"ש.

תתשסג. לא יכסה אדם מומי בני ביתו אם צריכין בניו או אחיו או קרוביו להודווג בגן אם יש להם חולי שאילו היו יודעים אותם לא היו מודוונים יגלה להם [א] פן יאמרו קידושי טעות הוא ולא יפרידום ויהיו ברע יחדיו או אם יש מעשים רעים להם שאילו היו יודעים לא היו [מתחתנים בהם לכך יפרסם וכן לענין צדקה שאם היו יודעים לא היו] נותנים להם הרבה יגיד לנותנים :

תתשסד. כשצרים על העיר ויש שם נשים וכבשו העיר ויש שם פנויות ועינו אותם ונתעברו אם יש להם אב צדיק או אח צדיק ורואה החכם שמחזירין אחר איש לזווגה לו כדי לתלות בבעל יאמר להם החכם אל תחטאו בבעל תודיעוהו תחילה ועוד גורמים שוורשים בין יורשי הבעל לכך ימתינו עד שיוולד או עד שיהא ניכר הוולד ואם אשת איש ועינו אותה והיא היתה נידה כשפירש ממנה עתה באחרונה או לא בא עליה בזמן מרובה שיוודע שאינה מעוברת ממנו ועינו אותה לא יכא עליה עד שידע אם היא מעוברת אם לאו ואם ירע שנתעברה מן אותו שעינה אותה אחר כך יודיע לצדיקים האמת כדי שלא יהו סבורים הצדיקים שבנו הוא ויתחתנו בו ומה שאמרו (ב) אסתר [א] טובלת והולכת למרדכי לפי שכבר היתה מעוברת אי נמי לא מיד ממש ועוד אפילו מיר אם יולד לה בן הרי המלך יקחנו ואפילו אם הוולד של אחשוורוש או של מרדכי אסתר תיעץ לילד ליראה את אלהי ישראל :

תתשסה. אם יודע אדם שאשה מעונה בעל כרחא וכבר שחתה ימים רבים ויודע שלא נתעברה ואין יודע אדם בדבר כי אם הוא לבדו ולא היתה בתולה לא יגיד לאדם כי אינה פושעת אכל אם היא פושעת אם ישאל לו צדיק עצה אז יאמר אם יודע שיסתר הדבר שלא ילבינו בני משפחתה :

תתשסו. בסוף עדיות (א) אמר אין אליהו בא לא לגלות על המשפחות אלא לעשות שלום (ב) אליהו לא יפרסם וכן שכן אנהנו אמרו (ג) אין מגלין אלא פעם אחת לשבע שנים או פעמים מופר הרב (ד) לתלמידו הצנוע שלא לבייש בני אדם ושלא יבאו למריבה :

תתשסז. (א) מן דרמוך שלח ר' תבע באותיה [א] אמר לו כלי שנשתמש בו קדש ישתמש בו חול נפקא מינה אם אחר יבקש לצדיק תלך לפלוגית אשת אותו חכם צדיק ודבר לה שתנשא לי וזה החי שביקש הדיוט לא יעסוק בה שתנשא לאותו הדיוט :

תתשסח. ויביאה יצחק האהלה שרה אמו (בראשית בד סז) להודיע שלא הכניס אברהם את הגר באוהל שרה ולא רצה אברהם שתשכב הגר קמורה על מצעות ששכבה שרה אמנו אלא הניח לרבקה לשכב עליהם שראוייה כשרה וזהו כלי שנשתמש בו קדש לא ישתמש בו חול :

תתשסט. ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קמורה (שם כה א) ואמרו חכמים (א) ע"פ הריבור נשאה ואמרו חכמים (ב) בניה עובדי ע"ז [א] אם בן למה אמר לו הקב"ה לקחת אשה כיון שאין לו להקב"ה הנאה מהם (ג) :

משנת אברהם

והמהרש"א שם נמגילה מפרש שעס אחשוורוש שמשא נמוך ומה שנתעברה מומנו, כוונתו ליתחל נאגדה שדריוש ה' צנה של אסתר ואחשוורוש, היינו לאחר שגאסרה על מרדכי כדרשינן כאשר אנדתי אנדתי, דלולי עם מרדכי היתה אסורה לשמש נמוך, דרק לג' גשים התירו לשמש. אולם הנשמות להטורי אכן נמילה כתנ דעס אחשוורוש נודלי היתה יראה לשמש נמוך וכן נתעברה מומנו, אלא עם מרדכי שיתשה נמוך משוס הנחנה, ע"ש. ונאמת דנריו סתומים איך ס"ד שתמש נמוך עם מרדכי משוס הנחנה, הלל אין היתר אלא נמוקס סכנה.

המהרש"ס לא ראה את דברי הספר חסידים הנ"ל, ונהרנה דברים שנגעתי לעיל לא פגע. וראה דנברי רבניו לקמן סימן תתש"י ונגדפס סימן תקי"ו, שכתב: יש שואגד עגמו מן העולם הזה ומן העולם הבא, כגון מי שאין יכול לשמש ולהזדקק עם אשתו כמה שנים ומכושף, וכן מי שהול עם אשתו ולא ילדה לו ואינו נותן גט נאגד מן העולם הזה ומן העולם הבא, ואם היא מעכנת לו הקרובים כולם חוטאים וכו', וכמה דיינים יש לדייק מדברים אלו כאשר אפרש שם א"ה.

סימן תתשס"ג

[א] פן יאמרו וכו'. לפי הנ"ל נסימן הקדום פי' שיאמרו בן הגס דמדינא אין ממש דנצריהס לנטל את הקידושין כוונתו לעיל נצריכות.

סימן תתשס"ד

[א] טובלת והולכת וכו'. נתוס' נמילה י"ג הקשו קושיל זו ויתרנו שהיתה משמשת נמוך, ע"ש. אולם מה שכתוב בסוף הסימן: אי נמי לא מיד ממש, אין לו כל מונן דמה מועיל לה מיד ממש ה' צעינן חדשי הנחנה. גם הסיוס של הסימן: אסתר תיעץ לילד וכו' לא הננתי הלא לשמש נחדשי הנחנה הוא איסור ואינו מועיל מה שתיעץ להילד. ולני מהסס אס דנצרים הללו הם מהספר חסידים כי אפשר שהיו כתונים על הגליון ממי שהול והוכנסו נפטים הספר.

סימן תתשס"ז

[א] אמר לו וכו'. צ"מ פ"ד איתא שלחה ליה, וצירושלמי שנת ירה איתא: אמרה ליה, ונודלי גם דנברי רבניו ה' כתוב א"ל, כלומר, אמרה ליה, אלא שהמעתיק כתב אמר לו, וכוונת רבניו שמה נשמע שאין לאדם להתעסק צנה שהאלמנה של איש קדוש תגשא לאיש פשוט. והמפרש הנדפס סימן תתשכ"ה נחקק דנצרי, ואם היתה הנרסא לפני רבניו כמו שהול לפנינו, "אמר לו" הרי פירושו פשוט שהסלית אמר לר"א צ"ש כלי שגשמתם צו קודש ישתמש צו חול, נתמיה.

סימן תתשס"ט

[א] אם כן וכו'. סימן זה מיותר כי כתוב לקמן נסימן תתשע"ח נצלימות.

לא לענין גלוי משפחות ויע"ש.
תתשסז. (א) בבא מציעא סיד ב'.
תתשסט. (א) ביר פרשה ט"א. (ב) שם שם. (ג) חסרון הנכר יש כאן.

תתשסז. (א) מגילה י"ב ב'.
תתשסז. (א) פ"ח מ"ו. (ב) עיין תוספתא עדיות ס"ג. (ג) קדושין ע"א א'. (ד) תלמיד צנוע לא הוכירו רק אצל שם של מיב אבל

תתשע. אמרו לאחד למה לא תקח אשה אמר במקום אחר רוצים לתת לי אשה ואביה ואמה ואחיה כולם רעים נמצאו בניה רעים מה מצוה יהיה לי הרי זה ישים מכשול בורעו ובורע זרעו בגיהנם אמרו לו והלא אברהם אבינו לקח קטורה אמר היא צדקת ואמרו על פי הדיבור לקחה וכיון שבניה רעים אם כן על פי הדיבור ולכסוף בני קטורה רעים אלא כבר נגזר כמה מאברהם רשעים ואמר הקב"ה מוטב שיצאו מקטורה וכדי שלא ינחלו עם יצחק וכדי שלא יתחתנו עם יצחק וכתוב (תהלים קכה ג) כי לא ינחה שבט הרשע על גורל הצדיקים למען לא ישלחו הצדיקים בעולתה ידויהם שלא יזהונו אלה באלה ולכך כתב (בראשית כח ו) וישלחם מעל יצחק בנו וזה לעולם מי שמתחתן ברעים הזרע אהו מעשה אבותיו ואמותיו הרשעים וכאילו השליך כל זרעו בגיהנם ועוד הואיל שעל פי הדיבור לקח קטורה שהם יעבדו לישראל לימות המשיח שנאמר (ישעיה ס ו) בכרי מדין ועיפה וגו' ועוד על פי הדיבור לקחה לקיים מה שנאמר (קהלת יא ו) בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנח יריך לבך יקה אדם בזקנותו אשה כדי שיוליד :

תתשעא. בכראשית רבה (א) אמר יוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה על פי הדיבור ומה יועיל על פי הדיבור והבנים רעים אלא גלו לפנו שיצאו מהם שיקיימו התורה אבל מתן תורה לא רצו לקבל כדי שכל הפורענות שעתידים ישראל לקבל שישים על האומות וירשו ישראל חלקם בנן ערן ועוד כי בעבור זה אמר לאברהם ליקח אשה כדי שיצאו ממנה שיעבדו לישראל לימות המשיח כי כשהקב"ה גזור על תקנת האדם גזור אף מי שיעשה צרכיו לא זכה... ואם זכה לתת בידו כגון מדין בימי... הרי כשגזור על האדם לחיות גזור במה יתפרנס ומי יעסוק בצרכיהם וכן כשגזור להוריד אדם מגדולתו גזור מי יחמסנו ומי קוצים שלו (בראשית ג יח) וקוף ורדרד תצמיח לך בכל דור לצדיק ואם זכה (שם שם) ואכלת את עשב השדה (תהלים צב ח) ויציצו כל פועלי און להשמדם עדי עד (שם לו ב) כחציר מהרה ימלו ד"א תצמיח לך והלא ביערים גדל אלא אמר לו עד עתה נתקיימה ברכת (בראשית א כו) וירדו לאדם ולא היה צריך לשמור גנו ופרדיו וצורכיו אבל מעתה (ב) תצטרך להצמיח קוף ורדרד להקרה את פרדסו וצרכיו לעשות גדרים בקוף ורדרד כדי שלא יכנסו היות פן ישחיתו ואכלת את עשב השדה דוגמת (וינאל ד כב) ועשכא כתורין לך יטעמן (בראשית ג יט) בזיעת אפוך תאכל לחם הרי אדם הראשון נתקלל ובקצת מתקיים כגון עוכדי אדמה מלכים ושרים אין אוכלים בזיעת אפם אבל הוה נתקללה בעצב תלדי בנים זה מתקיים בכל הנשים אלא מפני שהטאה והחטיאה ועוד אדם עשה תשובה :

תתשעב. כתיב (שם יח א) ושרה שמעת פתח האהל והוא אחיה הרי אחוריהם כנגד הפתח מלמד דרך ארץ לאורחים ולכל אדם שלא יהא מעיין במקום שהנשים שם כי שרה חיתה באהל אלא יפנה אדם גבו למקום שהנשים שם :

תתשעג. ואברהם זקן בא בימים וגו' (שם כד א) בן חורין לקח בת חורין ולא הניחיהו בשבת בבית הנכנסת לקרות בתורה כי אמרו כיון שאומרים לא תקח אשה מבנות כנען נמצא שיתבייש ועוד לפי שהטאו שעשאוהו בן חורין ואותה בת חורין [א] וקורין זקן ואברהם זקן וכו' אשר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני וגו' ומתרגמן את הפסוקים שקורין ואברהם סב על ביומין וגו' כי עזרא צוה להכדיל מישראל לכל מי שמדבר לשון אשדודית (נחמיה יג כד) ובניהם חצי מדבר אשדודית ואינם מכירים לדבר יהודית :

תתשעד. כתיב (ישעיה ד ה) כי על כל כבוד חופה וסמך לו (שם ה א) אשירה נא לירידי שירת דודי לברמו למה קורא לפורענות שירה ולמה ישורר על זה אלא לימד על שירת חופה כיצד לשורר בחופה מחורבן הבית כדי שלא תהא שמחה שלימה בחופה [א] ולמעט בשמחת החופה זכר לירושלם ולכך אמר (שם ג יח) יסיר ה' את תפארת העכסים ואחר כך כבוד ואחר כך שיר של פורענות ואמר (א) רב המנונא ווי דמיתנא :

תתשעה. כתיב (ד"א טז ז) חוד וחדר לפניו עז וחדיה במקומו לכך (א) אומרים שהשמחה כמענו לכך [אומר פסוק שיש בו השם] כגון (שם לא) ישמחו השמים ותגל הארץ ראשי תיבות השם של ארבע אותיות (ב) כשיש גילה בארץ ברעדה או שמחה בשמים לפניו :

תתשעו. כל המכרך שהשמחה כמענו צריך לחקור אם קיימו וגילו ברעדה אם רעדה במקום גילה אבל אם אדם לוקח לו אשה [א] שאינה חוננת או הוא אינו הגון או שניהם אינם מהוגנים או אין תרבות שם וניבול פה ביניהם (א) או נשים יושבות בין האנשים שההורים שם לא יתכן לברך שהשמחה כמענו ועל אלה ומוצא בהם נאמר (ירמיה טו יז) לא

משנת אברהם

סימן תתשע"ג

סימן תתשע"ד

טעם להמנהג להלביש את החתן בשעת החופה ב"קיימעי"ל.

מנהג לקרות בתורה לחתן פרשת ואברהם זקן.

[א] ולמעט נשמת וכו'. ראה ז"ל ס' : זה ספר מוקלה שגדלש חתנים. ועי' תוס' גיטין ז' ד"ה עטרות חתנים. ולולי מזה נשתרצז המנהג להלביש את החתן בשעת החופה את הקיטל שהול' זכר לנגזר של כל אדם צקצר כדני למעט נשמתה. וראה צספר כפתור ופרח פ"ו, דפוס לונדן דף קי"ח צסס תשנות הגלוכים על דבר זמרח' דאסור, ע"ש.

סימן תתשע"ז

טעם להמנהג לשבור כוס בשעת החופה.

[א] שאינה חוננת וכו'. נראה"ע סינון ק"ה צהגה"ה לדוכנין

[א] וקורין לזקן וכו'. כנראה הכוונה, שיש לקרות לתורה ליש זקן אשר יקרא פרשה זו ולצדקה זקן, וגם מהראוי לתרגם נשעת הקריאה את הפרשה, הגם שפרשיות אחרות לעולם אין מתרגמן נשעת קריאת התורה, כדי להזכיר את השומעים להיות זכירים ממשלוי תערונת על ידי שישמעו לשון התרגום שאינו עברי וזכרו מה שאלמר עזרל להגדיל מוישראל את מוי שאינו מדבר יהודית. ויותר נכון שצריך להיות „וקורין לחתן“ ולא וקורין „לזקן“ כי שמעתי שעד היום מנהג הספרדים לקרות לחתן נשנת שלפני החתונה נפרשה זו וגם מתרגמן אותה.

תתשעא. (א) פרשה ס"א. (ב) כן כתב גם החוקני בפסוק קוף ורדרד : עד עתה נתקיימה וירדו ולא נצטרכת לשמור גן ופרדס אבל מעתה נצטרך לשמור כו'.
תתשעו. (א) ברכות ל"א א'. (ב) ברכות ל"ב : במקום גילה שם תהא רעדה. תתשעז. (א) כן כתב הבי"ח באבן העזר סי' ס"ב אבל הלבוש א"י"ח כתב שאין

תתשעו. (א) ברכות ל"א א'. (ב) ברכות ל"ב : במקום גילה שם תהא רעדה. תתשעז. (א) כן כתב הבי"ח באבן העזר סי' ס"ב אבל הלבוש א"י"ח כתב שאין

ישבתי בסוד משחקים ואעלו וכתוב (ישעיה כח ח) כי כל שלחנות מלאו קיא באה בלי מקום (שם שם יב) לא אבו שמוע אבו"א כתיב אבוא בגימט' (ב) עשרה אומ' שכינה לא אבוא שמוע דברי תורה (קהלת ב ב) ולשמחה מה זה כתיב מה זה עושה תלמיד הכם בין לצים : (ראה השמטות לסימן זה).

תתשעו. כל מצוה הכאה עבירה על ידה מוטב שלא יעשה המצוה כמו מצוה [א] לשמוח חתן ואם יש שם פריצים ויודע שבאל פריצות לא יהיה או אינו יכול להיות בלא הירחור או אינו יכול להיות מלראות בנשים אל יהיה שם ואם יתכבד אדם בקלון חבירו שיש לו כבוד שאדם חשוב שם יהיה בסעודתו ולאותו אדם יהיה לו בשת או יצטער שישוב שם יהיה עין לבעל הסעודה וזה אע"פ שהלך היה לו בשת והיה ירא שמה יבעוס אם לא ילך שם :

תתשעת. ולא יתכבד אדם בממוקן של אחרים כגון זה שעושה לבנו או לבתו נישואין ושולח למקום אחר לבוא לנישואין והאחרים יתאכזבו בכתיבם אחרים הרי ג' או ד' פעמים יאכלו מסעודת נישואין והשאר מסעודת בני הבית נמצא מתכבד בחסרין אחרים הרי חסר לאחרים :

משנת אברהם

איש מנזר ואין לרדק לנקש לו טעם, עכ"ל. הרי דהרמז"ס ז"ל סוגר גם כן דליסור נדה הוא ליסור ערוה כאשת איש. וראה נשז שמעתתא ד"י, שמציא ראי' דלין הטעם של נדה משום טומאה מדברי התוס' ז"ק י"א ד"ה דלין, דכתבו וי"ל דשעתין איירי לענון לאוסרה על נעלה, מנזר דליסור יולדת לנעלה אינו משום טומאה, ע"ש. וראה גליון הירושלמי שנת ז"ב, שזיין לדברי התוס' הנ"ל על הא דאמרו שם : למה יאשת נדה וכל העריות לכתוב נה דין הערואה ולא ילפינן משאר עריות וכו' הרי צירושלמי, נדה היא ערוה ולא משום טומאה, ע"ש. ומה שהנדה מטמאה הוא ענין צפני עצמו ולין הליסור פועל יולא מהטומאה.

ואורי' זה החילוק שבין ליסור נדה הנאסר לנו בתורה שהוא משום ערוה, והטומאה אינה אלא פרט אחד צליסור נדה, וצין מה שגהרו גם הגוים הקדמונים להתקרב אל הנדה, ראה רמז"ן עה"ת נראה ל"א"ל"ה, וכן נש"ס ע"ז י"ה, כ"ד, דשתתא, ע"ש. ואפשר דמהאי טעמא אפרא הורמיז אמיה דשזור מלכא שדרא דמא (נדה כ'), כי הפרסיים זהירים נדה, דזה דוקא מלך טומאה ומזיק, אבל עם ישראל אינו טהרים מלך הדין ומשום ערוה. והתורה הזוהרה על הנדה בתוך שאר עריות (ויקרא י"ח, י"ט), וראה רמז"ן שס. וכן כתב הנוב"י מהד"ת יו"ד סימן ק"כ, דנדה לנעלה ליסור הנעילה כתיב צפני עצמו צפרשת אחרי ודיני הטומאה כתיב צפרשת מלורע, ואף דגם צפרשת אחרי גם כן כתיב ואל אשה צטומלת נדתה לא תקרב וגו' הרי דגם כן הזכיר הטומאה, תכל מקום לא תלה טעם ליסור צטומאה וכו' ע"ש.

שוב ראיתי נספר חלקת יואז מהגאון מקינלק ח"א סימן כ"ט וחלק צ' בהשמות שמעז נדבר זה וחולק על כל האחרונים האומרים שגדה הוא ליסור ערוה (לא אדע אל מי מהאחרונים כוונתו, וכנראה שהוא מתכוון כנגד השז שמעתתא והנוב"י הנ"ל), אלא שגדה היא רק ליסור טומאה ומציא ראי' מהירושלמי הנ"ל בשנת ז"ב, להיפך ממה שכתבתי, ולדבריו מפורש צירושלמי הנ"ל שליסור נדה הוא רק משום טומאה.

ועתה נחזי אן צהירושלמי, וזה לשונו: והכתיב וליש אשר ישכב את אשה דוה וגלה את ערותה את מקורה הערה והיא גלתה את מקור דמיה וגו', כלומר למה הנריכה התורה לפרט שהמעה נדה הוא כגומר תיפוק לי' משאר עריות דהערה כגמר ציאה היא. ומשיני : שלא תאמר הואיל ואין תייצין עליה אלא משום טומאה ערייה לא נעשה נה את המעה כגומר, לפום כן לרדק מומר. ומה מדייק נעל התלקת יואז שליסור נדה אינו אלא משום טומאה, כלומר מתירוצו של הירושלמי. והנה מלמד שמקושת הירושלמי מנזר שגדה היא ליסור ערוה דא"כ מה מקשה דילף נדה משאר עריות הלא אמרת דלין נדה בכלל עריות, והלא כל הקושיא צהירושלמי הוא למה יא' מן הכלל. אבל גם מן התירוצו לא אדע שום ראי' לדברי הגאון הנ"ל, דהכי פירושו של התירוצו צהירושלמי,

לשזור כוס אחר שזע צרכות תחת החופה, והטעם הפשוט משום זכר לחורגן, כדכתיב אם לא העלה את ירושלים על ראש שמחתי. וראה צפרי מגדים חו"ה סימן תק"ס משצנות ד' שכתב טעם הדבר דמתן תורה ה' קידושין צין כנסת ישראל עם קרונו והש"י ויתעלה שמו לעולמי עד, וראוי ה' להיות הנשואין אלא שטעם העגל ושצירת הלויות וחורגן הנתיב ראשון ושני גרמו ח"ו לציטול הקידושין, וצפרט כשאנו גולים מארצנו הקדושה ולין תליה השראת השכינה עלינו כי על אדמה טמאה אינו יושבים, ולעתיד לנא יחזור השי"ת ויחדש את הקידושין מחדש כאומר וארשתיד לי צנדק וגו' ואז יהיו קידושין חדשים וגם נשואין לעולם, ויצר' ה' לנו לצ חדש ועבור, ולכן אינו שוגרים את הכוס של צרכת הירושין לרמו אל הירושין הראשונים שנעלנו על ידי החטאים שלנו, אבל אין שוגרין כוס של צרכת נשואין כי הנשואין אשר יהיו יתקיימו לעולמי עד, ע"ש דברים יקרים לתורים מנפש טהורה וקדושה. אולם מנהגו שלין שוגרין לה את הכוס של צרכת הירושין ולא את הכוס של צרכת נשואין אלא כוס של זכוכית אחר.

ודאי' נספר כנה"ג סימן ס"ה דהטעם של שצירת הכוס הוא משום גילו צרעה צמקום גילה שם תהי' רעה, ע"ש. ולפי דברי רבינו יוננו הדברים מלך, שלכך שוגרים את הכוס להראות נה כי נתקיים רעה צמקום גילה, כלומר, שזו היא נשואין של הגון והגונה ועליהם ראוי לנרדך שהשמה צמעונו.

סימן תתשע"ז

[א] לשמח חתן וכו'. כלומר מה שנתאספים לשמה חתן וכלה, כתב רש"י צכתובות ה' ד"ה שמה תשמח, לאסיפת העם הנאספים שם לנחול הסד זכר לתקדי המקום שנהג עם אדם הראשון שנעשה לו שושין ונתעסק בו ואסיפה זו כבוד המקום היא וכו', אבל כשהם ושלום האסיפה לשם פריצות, מה ענין לצרכות שם. והצ"ח צאה"ע הציא כדברי רבינו נשם מנהגים, הוצא צהחיד"א צנדפס סימן שצ"ג. וראה מה שכתבתי מזה צהשמטות.

סימן תתשע"ח

איסור נדה הוא בגדר ערוה ולא משום טומאה.

[א] צריכה טעילה וכו'. ראה סימן התשמ"ג ומה שכתבתי שם. [ב] שתהא חדשה וכו'. הטעם שכתב רבינו לליסור נדה הוא להנחיל מן החושבים שהליסור נדה שצתורה הוא משום טומאה, כלומר מפני שהנדה טמאה לפיכך אסור לו להנעל להיות עונה אלא הליסור הוא משום ערוה, כלומר התורה גזרה ליסור ערוה על הנדה ורבינו חתר למלא הטעם. וראה צמורה נצוכים גרמט, שכתב : וטעם ליסור צעילת נדה ואשת

תתשעמו. כתיב (יחזקאל טז ט) ואיחצך במים ואשפתך דמוך [א] צריכה מבילה קודם נישואין אע"פ שלא ראתה דם (א) ונידה כיון שמתעט מפריה ורבייה למה צוה הקב"ה כדי [ב] שתהא חדשה כאילו הוא יום חתונתו (ב) ועוד כשביל הוא ששפכה דמו של ארם הראשון :

תתשת. במקום שיש נזאפים בבית המקוה לא יתן ארם לאשתו ללכת לבית הטבילה אלא אם כן ילך עמה וגם מוטב שתלך בינם שמיני לטבילה כמו שאמרו (א) משום גנבים :

תתשפא. (א) כל המקפיד עליו חוצץ ובל שאינו מקפיד אינו חוצץ וכן לתשעת קבין :

תתשפב. (א) חרצן של זב ושל זבה פעם ראשון ושני טמא שלישי טהור (ב) והקרביים של קרבן רוחצין ג' פעמים וג' פעמים (ג) ונשים רגילות לטבול [א] ג' פעמים (יחזקאל לו כה) מים טהורים וטהרתם וגו' אטחר אתכם (ויקרא

טז טז) בתוך טמאתם (שם שם יט) וטהרו וקדשו מטמאת בני ישראל (שם שם ל) לטחר אתכם וגו' לפני ה' טהרו ולכן הטובל בערב יום הכפורים יכניס את ראשו במים ג' פעמים (יחזקאל לו יז) ויטמאו אותה וגו' כטומאת הנדה (שם שם יח) ובגלוליהם טמאה מכל טומאותיהם (שם שם כט) הרי ה' טומאות (שם שם כה) וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם ואשר במטבת ידום הראשונים והשניים הרי משמע רק שתי פעמים לפי שמדבר כטומאה וטהרה :

תתשפג. יש מידות במקוה הנשים יש אשה שיש לה וסת קבוע הרי אדם יכול להזהר שיתרחק עונה מאשתו ויש אשה שאין לה וסת קבוע שאין הבעל יודע להזהר ויש אשה שאם יבעול הבעל אותה לאחר הבעילה מיד אם תקנה תראה

בתם של מראה דם מפני שבעל בכח ואילו כשבועל ולא היה מכניס ערותו אלא מקצת לא היה כלום לואת האשה בשאין לה וסת קבוע ואם בא עליה בכח יתראה כמו דם לואת צריך לבא עליה שלא בכח ולהכניס מקצת ערותו אז אין דם כי פעמים

משנת אברהם

סימן תתשפ"ב

באור בתוספתא: הטובל פעמים במקוה

הרי זה מגונה.

[א] ג' פעמים וכו'. לא אדע למה נחקק צה"מ ומדברי התוספתא ומקוולות שאינו ענין כלל לדברי רצינו. התוספתא הוציאה צה"מ מוקוולות פ"א הלכה ט': הקופץ לתוך המקוה הרי זה מוגסה, והטובל פעמים במקוה הרי זה מוגסה, ומפרש הרי"ג שצטונה סיון ר"ג, והטור צסימן ר"א ציורה דעה, דמיירי במקוה מלוממנת חם הקופץ לשם לפעמים מנפץ המים נקפיתו ויש לחוש שתחמר המקוה מכשיעור, וכן הטובל פעמים במקוה מלוממנת יש לחוש שצפעם הרלשונה לא תכל כהוגן מפני שדעתו לטבול פעם שניה וכשחזר ונכנס פעם שניה להמקוה כבר היא חסרה ממה שסיכר את המים צטבילתו הרלשונה. ועוד פירש דלפיכך הרי זה מוגסה אפילו במקוה שאינה מלוממנת מפני שהקופץ למקוה יש לחוש שהרואים יאמרו שקפץ לא לשם טבילה אלא צכדי להקר, דהיורד למקוה כדי לטבול ולטהר את עצמו אין דרכו לקפוץ אלא יורד צמתיות וצכונה לטהרה, וכן הטובל פעמים יש לחוש שהרואים יצטרו שיורד להקר ולא לטהרה כי אין מדרך הטובלים לטהרה לעלות מן המקוה ולחזור ולטבול. וגם הכסף משנה הציא דברי הרי"ג הכ"ל שם, אצל דרינו מיירי שאינו עולה מן המקוה וחזר לתוכה אלא צעמדו צמים הוא כופה את ראשו ג' פעמים. וכמעט צכל עניני טהרה מצינו את הענין של ג' פעמים, כגון מה דאיתא שהמן ספר לשון הרע על מנהגם של ישראל, צצוב נופל לתוך הכוס נוטלו משם ושותה ועכו"ם הנוגע צכוס יין של ישראל שופך את היין ושופך את הכוס ג' פעמים, וכן צטבילת ידים יש שיעה לשפוך מים על הידים ג' פעמים, אלא צרצינו מסמוך את המנהג של טבילה ג' פעמים להמקראות שהציא.

דאלינרך ללמדנו שאשה מוטמאה את צעלה צהערלס, ואת זה לא היינו יודעים משאר עריות כי צשאר עריות אין דין טומאה כלל, חוה פשוט וצרוור. ולולי ה' צעל חלקת יואצ רואה את דצרי רצינו כלן שמדצרינו צשמע כי אין ליסור נדה מטעם טומאה, לא ה' חולק.

ובירושלמי צנת ריש פרק ט' מפורש דקרא האומר צאחרי: כי כל אשר יעשה מכל התועצות האלה, צולל כל העריות וגם הערוה של נדה, הרי מפורש דאין ליסור נדה פועל יואצ מן הטומאה צנה, והרי זה דומה ממש אליסור של עצודה זרה, דגם ע"ז מוטמאה, וצירושלמי שם דע"ז שלימה אפילו כל שהוא מוטמא מדלורייתא, וכי יעלה על הדעת לומר דליסור של ע"ז הוא מטעם טומאה, אמתה, אלא ודאי שהליסור ע"ז הוא ליסור לעצמו ומשום חומר הליסור גורה התורה עלי' גם טומאה, וכן הדין צנדה. ורואה צהאשכול ריש הלכות נדה צכתנ דטומאת כתמים דוקא תלוי צטהרות אצל לא ענין נדה עצמה.

ובחלקת יואצ חלק צ' צהשמעות הציא את דצרי הספר חסידים צנדפס סיון תרל"ת, לעיל ח"א סימן רכ"ג, צדבר המשנה סוף פ"ח דתרומוות תנו לנו אמת מכס ונטמאנה דמיירי אף צפניות, ומשום דלא מתלק צין נדה לשאינה נדה ש"מ דלא שיך צציאת עכו"ם על נדה ישראלית ליסור נדה להישראלית, וכבר דחיתי את דצרי לעיל, ע"ש.

ר"י לפלג על הגאונים הגדולים הכ"ל שלא העירו צענין זה מש"ס מפורש צניטין ו' אמר ר"י אמר רצ כל המטיל אימה יתירה צתוך ציתו סוף הוא צל לדי שגוש עצירות ג"ע ושפ"ד וחילול, פירש": גילוי עריות, כשמוגיע זמן צטבילתה צעת צינה והיא יראה לומר לא צטבילת ומשמחתו נדה, עכ"ל. הרי מפורש דנדה היא גילוי עריות. ועי' תוס' גיטין צ' ד"ה הוי צדנ שצטרוה, דלכך אלינרך וספרה לה דאשה עצמה כלומנת, משום דס"ד דאינה כלומנת משום דנדה הוי דצנ שצטרוה, ע"ש.

פעמים במקוה הרי זה מגונה, ובמס' דרך ארץ רבה פרק י"ד: הטובל ב' פעמים מגונה. ויותר מזה אמרו בוריתות ח' א': דמאן דמחייב ה' טבילות כיון דטבל חזא "זימנא" איטרה, והשליה מסכת יומא והמהרי"ל הלכות עי"כ בשם הרוקח הביאו דברי המחבר לענין טבילת עי"כ, וכן הביא הראשית חכמה שער האהבה פ"א אבל זהו משום תשובה, וראיה לזה כי לענין טבילת נדה לא הזכירו הפוסקים הנ"ל ג' פעמים, לכן גיל טבילת חסידים יעו"ש ויוכל היות והו' כמ"ש הרמב"ם פ"ד מהלכות עדות השי' יעו"ש ויוכל היות כי כן היה מנהג הנשים בעת טבילתן כשהיו רוחצין מקוהם וענין שבת ק"ט שבבא וכו' ובמרדכי פ"ח דברכות אלא שסוף דברי רבנו אינם מסכימים לזה ועוד צ"ע.

תתשעס. (א) נדה לי"א ב': מפני מה אמרה תורה נדה לשבעה מפני שרגיל וקץ בה. (ב) מדרש רבה בראשית פ"ז.

תתשפ. (א) נדה ס"ז ב'. תתשפא. (א) עירובין ד' ב'.

תתשפב. (א) אין מובן לזה ורצינו להגיה שצ"ל חרסן של זב ושל זבה ראשון ושני מטמא שלישי טהור, והוא ברייתא בתוספתא טהרות פ"ה מובאה בנכחים ע"ס ב', אבל היבת "חרצן" נכתב בכ"ז באותיות אשוריות ואין נחלקן להפעתיק חרסן בתצצן, לכן אולי צ"ל: חיצון ר"ל כי בית הסתרים אינו מטמא כמו נחירי האף כמו שדרשו נדה מ"ג א' מה יודו בגלוי אף כל בגלוי ואומר רבנו שהתיצון רק פעם ראשון ושני טמא ושלישי טהור. (ב) תמיד פ"ד מ"א. (ג) דברי רבנו צ"ע כי הלא אמרו בתוספתא מקהאות פ"ה: הטובל

מחמת מכה הוא [א] ולא ממקור דמיה וכן אמרו (א) על ידי ששופרת לנפות כגון שבא ככה... הרי טענה אחרת: תתשפד. מעשה בחפיד אחר שהיה פמוך לאחר ופנת אשתו וכבר עבר יום אחד ולא ראתה דם היה מתפלל תפלת המנחה ומשמש קודם שקיעת החמה או קודם עמוד השחר בנר ואחר ששימש מיטתו היה רוחץ במים חמין מפיבורו ולמטה ולא היה הולך באותו חלוק שמשמש מפני שאי אפשר לשכבת זרע שלא יגע בכגד או משמש ערום שכך אמרו (א) הוא כנגדו והיא כנגדה יוציא ויתן כתובה ולמה היה משמש קודם שקיעת החמה או קודם עמוד השחר לפי שאחר הווסת היה ירא לשמש בתחילת הלילה שמה תהא נידה בלילה ולא פירש עונה (ב) והתורה אמרה (ויקרא טו לא) והזרתם את בני ישראל מטמאתם יום או לילה ואילו היה משמש ביום שמה באותו יום תראה הדם לכך היה משמש קודם שקיעת החמה אמרו לו לא היית צריך להחמיר כל כך ולאותו רגע בין שימוש מיפה לשקיעת החמה ובין שימוש מיפה לעמוד השחר אין לחוש דמילתא דלא שכיחא היא (ג) ולפי שיש נשים שמתעברות קרוב לווסתן לכך היה משמש אחר הווסת והרבה בני אדם מתים תינוקות שלהם מפני שלא נשמרו מפרישת עונה או נשיהם לא נזהרו בטבילה לכך ישמור אדם לאחר שרחצה מרובא עד שתפול [א] במים חיים בדין:

משנת אברהם

סימן תתשפ"ג

חיסורא ולא משתריא עד דטנלה נמים חיים, עכ"ל. ומזה דיין נספר הכ"ל דלין הכוונה מים חיים ממש אלא למעוטי מים שאזנים, כלומר, דאי אפשר להחס את המים אלא צכלי.

[א] ולא ממוקור וכו'. רסה יו"ד סימן קפ"ז ע"כ סק"כ.

טבילה במים חמין.

סימן תתשפ"ד

ואולי יש לומר דדעת הנה"ג היא דאסור לטבול נמים חמין אפילו אינם שאזנים, דהא המדכי צסוף נדה ומקואות, נדפס צסוף מסכת שזועות הוצא צנית יוסף וציו"ד סוף סימן ר"א, כתב ח"ל: ואני שמעתי ואני יודע אס ממורי ר"ת עלמו או ממורי רבינו הקדוש שה' מקוה אחד שהיו הגשים מהמוות יורה מהמים ומשליכות למקוה לחמומו צימות הסורף ואסר להן ר"ת, והטעם (עיין צהנהו"ת שם כתב להסיר ומציא רא' מפר"ח גני דודי חסרת, מהר"ם) לא נאמר, ושמא מטעם זה אסור ולא תשיצני ממנו טבילה שיש הפרש, וספ"ק דתענית דף י"ג מני אמרינן צמלי אילימא צממין מי איכא והא שאזנים טיבה, פירוש דכשאזנים השיגי, וכן צנרכות דף כ"ב, ח"ל רבי אצא וכי יש טבילה צמים חמין, ואע"ג דתנן צפרק אמר להם הממונה אי ה' כ"ג איסטינס מחממין לו חמין ומטילין לתוך הלוגן כדי שתיפי צינתן. י"ל כי כמה דצריס התיירו צמקדש ואסרו צנצולין מדרצקן וכו'.

מים חיים לטבילת נדה.

[א] במים חיים וכו'. דוחק גדול הוא לומר דרצינו מליך טבילה לנדה צמים חיים דהלל אין שום שיטה מכל הפוסקים שצספור כן ואפילו רצותיו של רש"י לא הצריכו מים חיים אלא לטבילת זנה (צנת ס"ד), ורש"י חולק מתוספתא מפורשת דחומר זנ ומזהה שהצ טעון מים חיים ומה אינה טעונה מים חיים. וצרור דנין מים חיים לא אחי למעוטי אלא שאזנים והכוונה מצינו צשאליתות אחרי: אי נמי כי טבילה צמיה חיי אצל דלייח צדולל או מליח צקצבא לא היו מקוה וכו' הרי הניצוס, "מיה חיי" לא אחי למעוטי אלא שאזנים. והצ"ח צסימן ר"ח כתב: ואפשר דמפני שמועה זו נהגו צכל הקהילות שיכונו לנשים מקוה של מים חיים נוצעים לטבול צהס. אלא דצש"ע לא הוצכרה חומרה זו כלל, והצ"ח צעצמו שם סייס להלכה: אכן כל הנוציאס פה אחד דליתיא להך שמועה דרצ' הלוי, ומה אינה צריכה מים חיים אפילו מדרצקן והכי נקטינן ע"כ. ומעט מועיר רציתי מיני מקוה של מים חיים.

ואולם מדברי התוס' צתענית י"ג ד"ה טבילה צממין מי איכא מוצאר דהצ"ס מיירי צשאזנים ממש שהוחמו ונשצכו למקוה, אצל לא כשיס מקוה כצירה ומוסיפיס חמין להפיג צינתן, ע"ש. וראייה צזקה יש לדצרי התוס' מירושלמי יומא גרה דפרד: וייס לו חמין, כלומר למה הניח דמטילין עשיות של צרל סהיו מרתיתין מערב יוס כיפוריס ולמה לא היו מחממין את המקוה על ידי הוספה של מים חמין שהוחמו מערב יו"כ, ומשני, שלא יהי' אומריס רצינו כ"ג טובל צמים שאזנים ציו"כ, כלומר דאסור משום מראית עינן, כי יחסנו הרוואיס שלא הי' שם מקוה כצירה אלא הכל הוא מים שאזנים. ע"ש צמפריי הירושלמי. הרי מפורש דהאיסור הוא רק צכ"ג משום מראית עינן, ומצטנר דדוקא שם יש לחוש למראית עינן משום דלין הרוואיס מתקרציס אל המקוה צנה טובל הכ"ג לדקדק אס יש שם מקוה כצירה קודם הטלת הזונניס, אצל צסתס מקוה של טבילה נשים מה שייד לומר שיש משום מראית עינן. וכן הוא המנהג הפשוט צכל המקומות להוסיף מים חמין שאזנים לתוך המקוה הכצירה.

ובספר האשכול ריש הלכות מקואות איתת: הגדה והזנה טובלת צמקוה ואינה טעונה מים חיים דלא כתיב אלא צצ. ונתעונה לרצ נטוראוי: שאלתס נדה שטנלה ציס, כך רצינו נדה דאורייתא עולה לה טבילה ציס מפני שהיא צמקוה, ומקוה טובלין צו כל חייבי טבילות, נדה, יולדת, מוצרעים וממאליס צנלה וצרן וצעלי קריין חון מוצ שאלמר צו ורחץ צצרו צמים חיים, ועכשו כל נידות ציצראל ספיקי צצות טיבה ואין עולה להן טבילה צמקוה אלא צריכות מים חיים וכו'. וכל העונר על זה המאלמר רוחה שיש כלין חסרון הטיכר והלשון צריך תקון, כי צריס דצרוו כתב דעת עלמו שאין הגדה והזנה צריכה מים חיים אלא הזנ צלצד ועל זה הוא מציא את דצרי רצ נטוראוי האומר גס כן דלא כתיב מים חיים אלא צצ צצ, כלומר ולא הזנה, ואיך יתפרשו סוף דצרוו דעכשו כל הנדות ספקי צצות טיבה וצריכות טבילה צמים חיים, הלל הוא האשכול וגס רצ נטוראוי אמרו דאפילו צנה ודלית אינה צריכה מים חיים, כהתוספתא הכ"ל דחומר זנ ומזהה שאין הזנה טעונה מים חיים, אלא צודאי צצסוף המאלמר טעות נפל צהדפוס ואי אפשר שיהי' כתוב כלין שהגדה צריכה מים חיים.

וכנראה הדבר תלוי צגירסאות, דצשטמ"ק מנסח שם וכי יש טבילה, "צכליסי" וכן היתה גירסא זו לפני רש"י דדמוצאר צצצרוו שם צנרכות כ"צ ד"ה קאי כוותן, דצעי טבילה זו, "צמקוה" כשאר טבילות עכ"ל, משמע דהמדובר הוא מטיבילה צכליסי.

ובהעמק שאלה על השאליות הכ"ל הציא דצרי צה"ג: והיכא דאיכא דקריר עלמא ולא יכלה איתתא למינטל,

תתשפג. (א) נדה ס"ו א'. תתשפד. (א) כתובות מ"ח א'. (ב) שבועות י"ח ב'. (ג) נדה לי"א ב': אין אשה מתעברת אלא סמוך לחסתה.

שוב ראיתי נמרלה הפנים צירושלמי נרכות פק ג' סוף הלכה ד' שמפפלל בזה ומראה מקום להל דירושלמי ה"ל ביומא. ועכשיו זכיתי צאור הגלוניס (ערוד ע"י לוי), ונרכות כ"צ כתב שדנר זה הכתוב צירושלמי ,,והמתמירין זה טבילה נמים חיים" אינו מעיקר הירושלמי, ונוסף בגליון ע"י אחר, כי ליתא זכת"י ליידין.

וברב"ז חלק ד' סימן ז"ה דפוס סדילקאב, האריך גדין הטלת מים חמין למקוה, ונוסיק דמותר, ושם ומפפלל מהא דיומא ה"ל, ולפלא לי עד דמדייק מדברי הרמב"ם פ"ג מהל' עזרות יום הכפורים שכתב: ה' כהן גדול זקן או חולה מלגנין עשיות של ברזל מצערב ולמחר מטיילין אותה לתוך המקוה כדי להפיג זינתן או מערבין מים חמין במקוה עד שתיפיג זינתן, עכ"ל. ומדלא ערבינהו ותני לנסוף לפי שאין איסור דרבנן נמקדש ומדלא נתן שום טעם נסיפא משמע דאפילו במדינה מותר לערב מים חמין במקוה כדי להפיג זינתן, ולא ידעתי למה לא הניח דברי הירושלמי ה"ל ביומא שמופרש דגזרינן משום מראית עין שלא יאמרו כהן גדול טובל בשאובין.

ולפ"י מה שכתבתי לעיל דיני מים חיים לפעמים צא למעט רק מים שאובין יתחוררו דברי הירושלמי ה"ל בנרכות: אמר ר' ינאי שמעתי שמתקילין ומתמירין זה וכו' מקילין זה לרחוק נמים שאובין ומתמירין לטובל נמים חיים. והמפרשים שם תמהו איך ס"ד להחמיר בנ"ל בזה יותר משאר טבילות, וברש"י נרכות כ"צ פירש שמתמירין נ"ל סאה. ולה"ל כיתא, דיני מים חיים לא צא אלא לשלוב שאובין.

חששא של נהן סאה ונטל סאה.

ובמדינות הללו המקואות הן לרוב על ידי השקה לצור של מים מקוה הנעשה מקרח וכפור טבעי, כלומר, קרח שלוקחים בחורף מעל המים. והגם דנמקוה של קרח יש השגה של נתן סאה ונטל סאה, דהא המים של קרח מתערבים עם המים של המקוה שטובלין בה ומנקים אותה ומוסיפים חמין וצמח הימים לא נשאר בהמקוה רוב של מים קרח, אולם כבר הניח הגאון צעל הלקת יואב נספרו מהד"ת סימן י"ז דאין שום חשש בזה משום דכנר כתב הרמב"ן ז"ל דף ס"ו דכל האיסור של נתן סאה ונטל סאה אינו אלא משום מראית עין גרידה, והיינו דוקא כשנעשה צנת אחת אצל לא כשנמתעטעט ה"רוב של מים מקוה מעט מעט, ע"ש. והשת"ק חלק ג' סימן ע"ג כתב דהא דנטל סאה עד רובו היינו דוקא נמי פירות ע"ש. אולם יותר נכון לתקן שהמים השאובין הנוספים ירדו דרך המשכה לתוך המקוה כמו שכתב באבני טר סימן ר"ע, אולם גם הוא ז"ל לא כתב לעיכובא אלא מהיות טוב איך דאפשר ע"ש.

והנה באבני טר יו"ד סימן רפ"ד כתב דאם אפשר לתקן מקוה לכתחילה שלא על ידי כפור וקרח אלא על ידי מים גשמיים בודאי ראוי לעשות כן משום דהראש"ד מחמיר בזה וכבר כתב הראש"א שהראש"ד צירר דיני מקואות כמשה מפי הגבורה, אלא מה שכתב שהש"ך לא ראה את דברי הראש"ד נמקורו לפיכך הקיל נגד הראש"ד הוא דבר שאינו מתקבל על הל"כ כי ידוע שהש"ך דייקן ונתון ומסיק שעתתא אליבא דהלכתא הוא חכמה להיות הפוסק האחרון בישראל, ונתייבן שהש"ך סובר דכפור לאחר שזמם כבר לטבילה אפילו בצולו בודאי שאין שום חשש על המקואות של כפור העשויין לפי פסקו של החתם סופר ז"ל. וכבר כתבתי שיש חששות הרבה נמקואות שהמים יורדים לתוכה על ידי ציטורות ונ הג, ראה חלק ח' דף של"א שנהמטות שהארכתי בזה.

אם יש תקנה בעשיית ב' אוצרות.

והנה שמעתי מרצים וכן שלמים שהסכימו לעשות שני אוצרות של מים מקוה, היינו שעושין ג' צורות, צאחד לטבילה ושם

המים הם שאובין, ובשני הצורות יש מים מקוה היינו מים גשמיים או כפור שזמם, ובזה הם אומרים להגלל מהחשש של נתן סאה ונטל סאה. ואני לא זכיתי להנין מה תועלת יש בתיקון הזה דאם צלחו לחוש לנתן סאה ונטל סאה מה נפ"מ אם יש אוצר אחד או כמה אוצרות הלל האוצרות פתוחים להצור של שאובין כדי שתהא השקה וה"כ השאובין נכנסין להאוצרות והמים מתערבים, ובכל פעם שמקוין את המקוה שטובלין בה ויחזרים וממלאין אותה נמים שאובים השאובין הללו נכנסין להאוצרות ומה נפ"מ אם אוצר אחד או רבים הלל צמח הזמן יתרבו השאובין בהאוצרות, ואלא כשהתקב כשפופרת הנוד הוא צהאור של מים גשמיים למעלה, כלומר שיש ממנו ולמטה שמים אלה למשל, והמקוה שטובלין בה היא מלאה מים שאובין עד הנקב ולא יותר, אפשר לעשות שלא תהי' שום אפשרות למלאות יותר, אז לא יעברו ממי השאיבה אל האוצר יותר מהכי אינטש מים, כך שריד משך זמן מרובה עד שהשאובין צהאור ירבו על מים גשמיים, אזל אי אפשר שהמי גשמיים יעמדו במידתם שם לעולם, כי בכל הרקה של מים המקוה לאחר שמתמלאת שוב ממי שאובין יכנס למי האוצר חני אינטש של שאובין ולאחר מלאה הרקות כבר נמלטים בהאוצרות חמשים אינטשעם של שאובין כי המים מתערבים בכל אופן ואין שום הגלה בזה שיש כלן שני צורות, כך שאני לא אדע שום טעם להענה של כמה צורות. **והנה** לעיל הצאתי צקילור מדברי האחרונים דאין חשש משום נתן סאה ונטל סאה משום שכמעט כל הספרים מלחים מדבר זה דהלכה כסתמא בש"ע יו"ד ר"א"כ"ו, וגם הש"ך שם כתב צשם הצ"י שהאחרונים הסכימו להכשיר אלא שסיים צשם השת"ק, מכל מקום אין ראוי להכניס הראש צין הממלוקת עכ"ל. וראה צתתם סופר יו"ד סימן ר"ד שהאריך להקל.

רבייה והשקה.

אולם הן ממה שהצאתי לעיל הנני לצדד מה שגראה לפע"ד שצמקואות הללו העשויות משני צורות היינו שהצור שטובלים בו מחובר על ידי השקה אל הצור שבו נמצא המים גשמיים או מים כפור אין שום חשש אפילו להשיטה החוששת בנתן סאה ונטל סאה. דהנה ידוע שיש היתר של רבייה ויש השקה, היינו גבי משנה דמקואות דמייירי הש"ס צינמות פ"ג: מקוה שיש בה ארבעים סאה מכוונות נתן סאה ונטל סאה כשר, ופירש"י דמייירי נמי פירות, כלומר הסאה שנתן הוא מים פירות הפסולין מדאורייתא לטבילה, ועל זה אמרין שם דהיינו דוקא עד רוב, כלומר דוקא אם לא נתן ונטל יותר מיי"ט סאה שעדיין נמצא בהמקוה כ"א סאה מים גשמיים אזל אם נתן ונטל יותר ולא נשתייר בהמקוה רובא ממי גשמיים פסול. והרמב"ם והראש"ד כתבו דאפילו נמים שאובין דפסולין מדרבנן גם כן הדין כן דדוקא עד רובו אזל יותר, כלומר כל שלא נשתייר בהמקוה רוב מים גשמיים אלא שאובין פסול. והנה כל זה דוקא היכי דהיתר עד רובו הוא מטעם ציטול צרוב אז אמרינן, לשיטת המתמירים, דאם אין כלן רוב של מים גשמיים השאובין החורין ונערוין ואת"ג דנטלי מעיקרא. אולם בהמקואות שלנו אין היתר מטעם רוב אלא מטעם השקה, כלומר, השאובין שטובלין בהן אינו משיקים עם המים גשמיים אשר צאור, ועם היתר של השקה מצוה צרש"י בצורות כ"צ ד"ה משיקו נמים, דע"ג דלזכילין ומשיקין אין להם טהרה נמקוה, מית סלקא להו השקה דהוי כמי שזרעו ויחור ונטלן דזריעה מטהרה שמתמלאת דנתן שתיילי תרומה שנתלן לאחר שנמלאו טהורין, וכשם שהזריעה מועלת לענין טהרה מידי טומאה דאורייתא כך הזריעה מועלת לענין פסול שאובין דפנים חדשות צלו לכאן ופקע מינייהו שם שאובין. וממילא לא שייך לומר חחר ונייעור כשם שלא שייך לומר חחר ונייעור גבי שתיילי תרומה שנמלאו ושתלן, אלא המקוה של מים שאובין שטובלין בה יש לה אותה מעלה עממה

הוא, אזל אס נתן ואל נעל לעולם אינו נפסל, וטעמא דמילתא. דכתבין מקוה מים יהי טהור, עכ"ל. ובהשגות הר"ה שם כתוב: עוד כתב הרב (הכוונה על הראש"ד זצ"ל) וצ"ל (הפס), על הא דגרסינן ציננות מקוה שיש בה ארבעים סאה מכוונות נתן סאה ונטל סאה כשר ואר"א אומר ר' יוחנן עד רובו, ואמרין עלה מאי עד רובו, דלא נשקול רובו, ל"א נשתייר רובו, ומסתברא כהאי לישנא ממתניתין דמקואות דתנן מים שאובים ומי גשמים שמתערבים נחזר ונעוקה וכו' ואיכא למשמע מינה נמי מהא מילתא דלעיל דלע"ג דמקוה שלם הוא ונפלו לתוכה מ' סאה מים שאובים פסלוהו דהא ליכא רובו דכשרות עכ"ל הרב. וקאיא לי טונא וכו' ע"ש. ונרור שזה הנוסח שה' לפני הר"ה הי' לפני התשנ"ג, ול"כ גם הראש"ד זצ"ל נפסל אינו מדבר אלל צמקוה שאין בה יותר ממו' סאה מכוונות ובה שאני כמו שפירשתי לעיל. אלל אפילו נאמר דהצנעלי הנפש השלם הי' כתוב צלופי אחר, כלומר, אפילו צמקוה שיש בה יותר ממו' סאה מכוונות, הגם שאינו משמע כלל כך מדברי הר"ה שהציח בשם הצנעלי נפש, דלע"ג דמקוה שלם הוא ונפלו לתוכו מ' סאה מים שאובים פסלוהו דהא ליכא רובא דכשרות. הרי מפורש דמייירי צללא הי' בהמקוה אלל מ' סאה מכוונות דלס הי' זה מ"א סאה מי גשמים וכשנפלו לתוכה מ' סאה שאובים אכתי איכא בה רובא דכשרות היינו מ"א של מי גשמים, אלל אפילו נתעקש ונאמר דהצנעלי הנפש מייירי צלל ענין, לכל זאת המעיין היטב צדצרי הצנעלי נפש רואה כי יש כאן שינויים צלשונו המפליים אור על כל הענין. צריש צדצרי כתב: התם, גני נתן סאה ונטל סאה, משום דתנן ונטל "הוא" אזל אס נתן ואל נעל לעולם אינו נפסל. והניז "הוא" מיותר. אלל כלומר דוקא שזה האדם אשר נתן נעל צעלמו את הסאה, דלז אמרינן דמיי דבשה שנתן לא התכוון לצטל את השאובין ואין כאן תורת זריעה שבהשקה, ולז דוונה לתניי גרעיין בשנת צלרן ונדעתו ללקטה דלא היו זורע כלל כ"ל, אזל כשנתן את המי שאובין לתוך המקוה והא לא חזר ונטלס משם מיד, הרי כאן תורת השקה זריעה, והשאובין מתקבלין אותה מעלה ענמה שיש למי הגשמים.

וגם צדצרי הצנעלי הנפש שהציח הר"ה יש שינוי הלשון הראוי לעמוד עליו ולהתבונן, שכתב: ואיכא למשמע נמי מהא מילתא דלעיל דלע"ג דמקוה שלם הוא, "ונפלו" לתוכו מ' סאה מים שאובים פסלוהו דהא ליכא רובא דכשרות, עכ"ל. ראה מים התבונן כמה שינוי לשון יש כאן, פתח בנתן סאה ונטל סאה וסיים "דמקוה שלם ונפלו לתוכו מ' סאה מים שאובים" וזמתי לא סיים בזה דפתח כשנתן ואלל דכשנפלו, אלל דוקא כשנפלו מעצמן ואלל שנתנם הוא, דלז לא שייך הדין זריעה והשקה, דצריעה והשקה צריך מעשה וכוונה ונפלו מעצמם אין כאן לא מעשה ולא כוונה.

ובירושלמי תרומות היצ איתא: תני רבנן התרומה נעשה כתרומה מזיד, פירוש, הא דתנן התם סאה תרומה שנפלה למאה חולין והגזייה ונפלה אחרת הרי זו מותרת עד שתרומה תרומה לחולין, היינו דוקא צנפלה התרומה מאליה סאה אחר סאה, אזל אס הוא צעלמו רבה, שלאחר שהגזייה סאה הוסיף סאה אחרת, נעשה כתרומה צמוד. ופריך: והא תנינן הו צו ארבעים סאה נעל סאה ונתן סאה (צריך להיות: נתן סאה ונטל סאה) כשר, עד היכן רבי אסי בשם רבי מנא צר תנחום רבי אבהו בשם ר' יוחנן עד רובו של מקוה, וכא את אומר הכין, ומשני, תמן הי' צו רוב ואת מרבה עליו והוא כשר צרם הכא כל סאה וסאה צריכה מאה סאה, ע"כ לשון הירושלמי. ובמלאכת שלמה על המשניות, תרומות הי' מפרש דכוונה הירושלמי היא דר' יוחנן מכשיר צמקוה עד רובו, כלומר, דעד רוב שיעור מקוה דהיינו כ"א סאה יכול ליתן וליטול, והגם שאז לא יאשר צמקוה ממי גשמים אלל י"ט סאה ורוב המקוה היינו כ"א סאה יהי' מים שאובין כשר. וקויית הירושלמי

כמו המים שצלוור. ולא קאיא ח"כ גני מקוה שיש בה מ' סאה מכוונות ונתן סאה ונטל סאה אינו כשר אלל עד רובו, הא מה השקה יותר טובה יש מנותן סאה לתוך מי המקוה וכי גרע מה שנותן לתוך המקוה ממה שמשיק על ידי גביעה צנצן כשפופרת הנוד, דשאני התם דמתכוון מיד בשעת נתינת הסאה ליטול משם סאה ח"כ אינו מנעלו צתורת זריעה דהזורע אינו חושב לחזור מיד וליטול את הזריעה, ואפילו בשנת דלא צעינן שיעשה בשנת אלל הזריעה צלצד ואלל שיהי' נקלט בשנת, ח"כ חזינן דהנתינה צלרן היא המלכה, לכל זאת הדבר פשוט דאס יתכוון מיד כשנתינת את הגרעיין צלרן לחזור וללקטו משם שאין צוה משום זורע.

ועוד הא חזינן דגין זה שמועיל השקה לשאובין צמקוה הוא דוקא צמקוה שאובין צמקוה שלימה אזל מקוה שאינה שלימה, ג' לוגין מים שאובין פוסלין אותה ולא אמרינן שתועיל השקה לאותן ג' צל"ז סאה של מי גשמים, לכן דיוק נקטה המשנה מקוה שיש צו מ' סאה "מכוונות", כלומר, דוקא כשאין צו אלל מ' סאה והא ניתן סאה ונדעתו ליטול מיד סאה הרי הוא כאילו נעל וזמ"כ נתן דמנא שצשעה שנתן לא היתה שם מקוה כשירה ואלל שייך לומר שיש כאן השקה. דלז"כ למה נקטה המשנה "מכוונות" הלא אותו הדין יצויר ג"כ צמקוה שיש צו שמונים סאה דנטל סאה ונתן סאה לא הוכשר אלל עד רובו. אלל דהדין הזה אינו אלל צמ' סאה מכוונות ופסלוו משום מרית עין כמו שכתב הרמב"ן הציחו הצ"י צסימן ר"א, והיינו משום דהרואים יודעים שאין בהמקוה יותר ממו' סאה ויתשבו שזה נעל סאה וזמ"כ נתן סאה דלא שייך צוה השקה משום שהמקוה היתה חסרה צשעה שנתן, ויצאו על ידי כך לידי תקלה לומר שצמקוה חסירה שנתנו לתוכה מים שאובין כשר, דצוה קרוב הדבר לצא לידי טעות ולחשוב שנתן לאחר שנטל, אזל אס הי' בהמקוה יותר ממו' סאה דאפילו יתן הרבה מים שאובין לא יפסלו את המקוה משום דנאמות יש כאן השקה לא גזרו שלא להכשירה אלל עד רובה.

והנה ונואר צנ"י סימן ר"א דהרמב"ם והראש"ד ז"ל סינירים דנתן סאה ונטל סאה אס עשה כך עד שלל נשתייר רוב מ' סאה ממי הגשמים פסול. והתשנ"ץ ח"ה סימן י"ז הציח שיש לחוש לציטת הראש"ד צספרו צעלי הנפש ואלל הזכיר משיעט הרמב"ם. ולפי הנ"ל אין מדברי הרמב"ם ראי' כלל דהא הרמב"ם צפ"ד דמקואות הלכה ז' מציח המשנה המונבה צפרק הערל כצורתה: מקוה שיש צו מ' סאה "מכוונות" ונתן לתוכו סאה מים שאובין ונטל חמ"כ ממנו סאה הי' כשר. וכן נתן סאה ונטל סאה והוא כשר עד רובו, עכ"ל. הרי דמייירי דוקא צשלא הי' צמקוה אלל מ' סאה מכוונות ולא יותר. והטעם כדלחונן לעיל. אולם התשנ"ץ צסימן הנ"ל הציח בשם הראש"ד, דהיכא דאיכא צמקוה שיעור בהכשרו דתו לא מהני פסולין למפסלינהו כלל דכמעין דמי, אזל תכל מקום אי חסרי מיה וקומו להו על שיעור מקוה ודאי אהני צוה פסולין למפסלינהו למקוה משום דהו להו כנתן סאה ונטל סאה דאמרינן צפרק הערל עד רובו כשר טפי לא, והאריך צוה צספר צעלי נפש, עכ"ל. ולפי צדצרי אין המדובר דוקא צמקוה שיש בה מ' סאה מכוונות. אולם הצנעלי נפש אשר לפנינו ליתא לצדדים אלו שהציח התשנ"ץ, וכנראה שהצנעלי נפש אשר לפנינו הוא ספר חסד דבהשגות הר"ה על הצנעלי נפש יש לראות שבהצנעלי נפש השלם הי' כתוב צדדים שאינם לפנינו. וכך כתוב הצנעלי נפש אשר לפנינו צפרק ח' של שער המים: שמע מינה דמקוה שלם אינו נפסל צכמה מים שאובים ואפילו צרובא. אי קאיא לך הא ציננות צפרק הערל גרסינן מקוה שיש בה מ' סאה מכוונות נתן סאה ונטל סאה כשר, ואמר ר' יוסי אומר ר' יוחנן עד רובו ואמרין עלה מאי עד רובו דלא נשקול רובו, לישנא אחרינא דנשתייר רובו, התם משום דתנן ונתן

תתשפת. אע"פ שאמרו (א) נחש משמש פנים כנגד פנים וכן דגים ואדם לפי ששכינה דיברה עמם (ב) אעפ"כ אמר (ג) רב מה בין זה לבינינו וכן רצה לאכול מבושל בשר רצה לאכול צלי הכל רשות ביד אדם רק בליל טבילה לא יתכן כי אם הוא למעלה והיא למטה כי [א] אין הנאה לאשה כי אם היא למטה ואז תתעבר כי קרוב לווסתה היא ולאיש יש בליל טבילה תאזה לכך טוב שתהנה היא ממנו שאם תתעבר יהיה הוולד כמוהו וחרף והיא תזרע תחילה ותלד זכר אבל בשאר לילות יעשה כפי הנאותו כדי שלא יחרה אחר נשים אחרות ורק שיהא רצון האשה (ד) שהרי כתיב (משלי יט ב) גם בלא דעת אשתו בא עליה נפש רק הולד אינו טוב כל אלה דברים לפי דעת אשתו ולפי דעתו אם מצא אשה טובה שתהא כרצונו באותם דברים (שם יח כב) ויפך רצון מה' (קהלת ט ו) רצה האלהים את מעשיך :

תתשפו. האוכל לפני [א] אשה מעוברת מכל מין ומין שאוכלין לפניו (א) ושיטתו לה לפי שמא מתאזה לאכול ובושה לשאל : **תתשפו.** כתיב (בראשית כה כד) וימלאו ימיה ללדת והנה תאומים בבטנה [א] מה צורך זה לומר והלא כבר נאמר (שם שם כג) שני גוים בבטנך ועוד כשאמר (שם שם כו) ואחריו כן יצא אחיו לא היה צריך לומר והנה תאומים בבטנה אלא זה מודיענו אע"פ שכתוב (קהלת יא ה) בעצמים בבטן המלאה מכל מקום כך צריכות המילדות להיות בקיאות אם תאומים שאם תלד שנים צריכות להיות עוסקות עמה לשני וולדות ולכך מה שכתוב (בראשית לח כז) ויהי בעת לדתה והמילדת ידעה

משנת אברהם

סימן תתשפ"ה

[א] אין הנאה וכו'. א"כ גם נשאר עונות אין לה הנאה ואמאי מותר, וצריך לומר דקאי אמאי שכתב בסמוך ולא תתעבר, כלומר דאם אין לה הנאה לא תתעבר. וקל"ה רח"ל לדברי רבינו מקרא ודנק נאשמו והיו לנצר אחד (בראשית ז', כ"ד), ופירש האצ"ע ג"ס יש אומרים: ויולדו אחד. ורש"י נסבדרין דף ק"ה ד"ה ודנק, כתב שאין ממתדנקת אלא א"כ היא נהנה, ומזה יולא שאי אפשר שתוליד כשאינה נהנית.

סימן תתשפ"ו

[א] אשה מעוברת וכו'. מה שאין צעל ומת"ק לנרכות מ"ה, אינו ענין לכאן. אולם ש"ס ערוך הוא בכתובות ס"ה, כל דאית לי ריחא וכו' ומנאור שם שיש הרבה מאכלים אם אוכלם צפני חצירו ואינו נותן לו מהם, חצירו נא לידי סכנה, וגני מעוברת יש סכנה בכל אוכלין.

סימן תתשפ"ז

[א] מה צורך וכו'. כוונת רבינו לומר שהמילדות הכירו קודם הלידה שתאומים צצטנה. וכן פירש שם הספורנו: תומים צצטנה, קודם שגולדו הכירו הנצנות שהם תאומים וכו'.

משום חביבה מצוה בשעתה כל דחוי

מתחלה להותרה.

[ב] חביבה מצוה וכו'. מדברי רבינו משמע לכאורה דאין צמילה שלא צמנה אלא משום העברה על חנינה מצוה בשעתה ולא יותר, והדבר צריך ביאור כי כבר הארכתי בח"א סימן תקפ"ג דף ש"ו דברי הרמב"ם ז"ל צפיה"מ צצט סוף פרק י"ט שכתב: וממה שאני חייב להצריך צכאן, שהאדם כשעבר ולא חל צנו או יליד ציתו ואם עליו ציום, הנה, עבר על מצות עשה וגדולה וחמורה כי אין בכל המצוות כוונה, ולא יתכן לו לעולם לשלם זאת המצוה וכו'. הרי מנאור דהמל את צנו ציום ט' הגם שתקיים את מצות מילה אצל עבר על העשה של מילה צמנה, שאי אפשר לו לקיימו טוב. והדבר מסתבר שצמנות מילה יש שני ענינים: שיהי' הנן נמול ושחאה המילה ציום השמוני, וכשמולו ציום ט' מתקיים שהנן הוא נמול אצל מה שהמילה לא התהוה ציום השמיני הוא מעוות שלא יוכל לתקן. אצל אחרת הוא הענין של חנינה מצוה בשעתה כאשר אבאר

היא ואמאי גני תרומה אחרת דאם לא יסאר רוב חולין לא. גם הירדצ"ז בפירושו להירושלמי הניח פירוש זה וכתב דהירושלמי חולק על הגבלי צינמות צפרק הערל דהא שם ומנאור דר' יוחנן לא מכשיר צמקוה אלא א"כ נשתיר רוב מי גשמים דהיינו כ"א סאה. וזה הוא לפע"ד דוחק גדול לומר דהגבלי והירושלמי פלוגי איך אחר ר' יוחנן. אולם לפי מה שכתבתי לעיל נישא, ומשום דצבלי מפרש דמיירי צמקוה שיש צה מ' סאה ומצומנות לכן אסור משום מרחית עין דהרואים יתשבו שנטל ואח"כ נתן, אצל צירושלמי ליתא לנצו, "מכוונות" דמיירי שיש בהמקוה יותר ממ' סאה ואין כהן תשש של מרחית עין לכן כשר אפילו יתן ויטול כ"א סאה.

אלא דהפירוש של הרבנים הג"ל צקושיית הירושלמי לא נראה לי כלל. דהא הבעל מלאכת שלמה דייק את פירושו דעד רובו של מקוה דקאמר ר' יוחנן צירושלמי דכשר היינו שנתן ונטל רובו מללא קאמר אצל רובו פסול, ע"ש, ומה דיוק הוא זה הלא צינמות פ"צ גם כן קאמר ר' יוחנן דכשר עד רובו ולא קאמר אצל רובו פסול, ולכל זאת אמרינן שם דמה דקאמר עד רובו היינו דנשתיר רובו ומסיק לא ללא נקול רובו, כלומר, דעד פלגא שפיר דמי, אצל אין אום ס"ד לפרש דברי ר' יוחנן דמכשיר כשניטל רובו. ועוד, והוא עיקר, מה שייך לומר דר' יוחנן מכשיר כשנתן ונטל רוב ולא נשאר אלא מיעוט של מי גשמים א"כ אפילו כשלא נשאר כלל, כגון לאחר שנתן ונטל אלה פעמים שגודלי לא נשאר ממי הגשמים כלל, גם כן כשר דמה לי אם נשאר מיעוט או לא, אטו הרוב של מים שאוצין יתצטלו בהמיעוט של מי מקוה, ומה שיעור יש למיעוט שמצריך ר' יוחנן שיסאר ממי הגשמים, והלא אין שיעור למיעוט.

לכן נראה לי שקושיית הירושלמי היא כמו שפרש הפני משה שם דאמאי גני תרומה אם נתן ונטל. ביד אסור אפילו כשנשתיר רוב חולין לאחר כל המעשים, וגני מקוה, כלומר, מקוה שלא הי' צה אלא מ' סאה מכוונות (דלא כמו שפירשתי לעיל, דהא אין משנה אחרת אלא זו שצמקואות שהוצאה צבלי צמיות ושם מפורש, "מכוונות"), שאפילו נתן ונטל ציד כשר אם נשתיר רוב מי גשמים, ומשני, תמן הי' צו רוב ואל מרצה עליו, "והוא" כשר, כלומר, גני מקוה כל שאתה מרצה על מקוה כוונה גם את זה שאתה מרצה הוא כשר כמי המקוה עצמן, משום שיש כהן תורת זריעה והסקה העושים את השאוצין למי מקוה, ואין זה ענין של מנטל אסור לכתחילה, אצל הכא כל סאה וסאה צריכה מאה סאה, כלומר, צכאן אנו צאים מדין בטול צרוב ותרומה צריכה מאה חולין להצטל, לכן המנטל צמוזד אמרינן חוזר וניעור. ודוק היטב כי לפי דעתי הוא פירוש נכון, והפירושים צתירונו של הירושלמי שפירשו מפרשי הירושלמי הם דחוקים (ראה מש"כ בהשמטות).

תתשפו. (א) כעין שאמרו ברכות מ"ה א' גבי שמשו. תתשפו. (א) פסחים ס"ח ב'. (ב) ספרי בהעלתך פיסקא ע"ז.

תתשפת. (א) בכורות ח' א'. (ב) גדרים כ' ב'. (ג) לפנינו: רבי יוחנן. (ד) עירובין ק' ב'.

דף י"ג, אהא דאמרינן חנינה מצוה נשעתה שהרי הקטר חלנים וכו', דמה ראי' היא זו הרי שם ההכרח שתהא ההקטרה מותרת בשבת עצמו דלוי לא יהי' מותר להקטיר בשבת גם נמוציא שבת לא יהי' אפשר להקטיר משום דאמרינן נפקחים נ"ט: ר' כהנא רמי כתיב לא ילין חלצ חגי עד זוקר, עד זוקר הוא דלא ילין הא כל הלילה כולה ילין וכתיב והקטיר עליה חלני השלמים עליה השלם כל הקרנות כולן, פירש"י שלא יתעכב אחר תמיד של צין הערבים, הוא מותיב לה והוא מפרק לה כשניתותרו, פירש"י, כשניתותרו מקרנות שטרק דמן קודם תמיד ולא הספיקו להקריב, דכיון דנראה להקרבה קודם לכן על תמיד של שחר הוא מושלם, עכ"ל. הרי דכל היתר להקריב אחר התמיד של צין הערבים ולא אסור משום עשה דהשלמה היינו משום שראויין להקרבה קודם לכן הא לאו הכי אסור הי' להקריב נמוצי"ש משום עשה דהשלמה, וא"כ מה ראי' היא מכאן דחנינה מצוה נשעתה הא אפשר דנעלמא לא אמרינן חנינה מצוה נשעתה נמוצי"ש משום עשה דהשלמה אחר כך, אלא דשאיני הכא דלוי תימא שאי אפשר להקריב בשבת גם נמוצי"ש לא יהי' אפשר להקריב משום האיסור של העשה דהשלמה, ע"ש. ולפי הכ"ל אין זו שום קושיא דלא סלקא אדעתא דהש"ס לומר שאלמלא הכלל של חנינה מצוה נשעתה לא יהי' אפשר להקריב בשבת דהרי מקרא מלא הוא בתורה עולת שבת נשעתה על עולת התמיד, וכל השקלא וטריא אינה אלא אם מקריבין בתורת דהוי' או הודחה ותו לא.

חביבה מצוה בשעתה הוא חיוב על הפעולה ורא על הפועל בלבד.

ו"ש מקום לומר דרבינו דדוקא נקט הטעם של חנינה מצוה נשעתה ולא משום תומר המצות עשה שאין לה תשלומין, משום דהמצוה של ציוס השמיני ימול שהוא הו' למילה צומנה היא מצוה המוטלת רק על האז צלנד כמו שנארנו בצורך נצ"ח סימן תקפ"ג הכ"ל כלומר, היא מצוה על הפועל שהאז ימול את בנו צומנו, אלא מכיון שעבר הזמן ולא מלו האז אז המצוה חלה על כל ישראל שיסתדלו למול את ישראל הערל, וצכאן דצברי רבינו המדובר לא מן האז אלא מן המילדות ומן העומדים שם נשעת לידה שזריכים לעיין היטב ולדעת דדיוק את הזמן אם הוא יוס או לילה כדי שתהא המילה צומנה, ולא שייד לומר שהחיוצ הזה הוא על העומדים שם משום העשה של ציוס השמיני כי מצות עשה זו אינה מוטלת אלא על האז ולא על אחרים, אולם הטעם של חנינה מצוה נשעתה המושתייכת גם למילה צומנה אינה מצוה על הפועל צלנד אלא היא מצוה על הפעולה, כלומר, שתהא המצוה נעשית צומנה כדי שתהא חנינה לפני המקום, וחלק זה מן המצוה של מילה צומנה שזו חלה על כל אחד ואחד שיש צידו לעשותה, וממילא גם על העומדים שם אפילו הם זרים להילד, לכן נדיוק נקט רבינו הטעם של חנינה מצוה נשעתה.

ואין להקשות על סגרא זו הלא רבינו מדבר בצדד הנשים המילדות העומדות נשעת לידה ואיך יתחייבו הנשים להשתדל שתעשה מצות מילה צומנה מחיזה טעם שלא יהי', הלא החיוצ של מצוה זו אינה מוטלת אלא על אנשים ולא על הנשים כדדרשינן אותה ולא אותה, ואיך יתחייבו נשפרט של חנינה מצוה נשעתה ציוס שהעיקר חיוב המצוה לא עליהן רמיא, משום דכבר הבאתי נסיון תקפ"ג דברי המקנה דלאחר יוס ח' גם אשה חייבת להשתדל נמילת ערלים שבישראל למ"ד דאשה כשרה למול, ואני צאיתי דעת הרמז"ס היא כן, ע"ש דף ש"א. ונראה לי להוסיף עוד, דאפילו נאמר שאין חובה מוטלת כלל על הנשים נמילת הערלים שבישראל לאחר יוס ח' אין זה מטעם הפטור של אותו ולא אותה, דהא קרא זה

גריבין נפקחים ס"ח וצכ"מ, תניא ח"ר שמעון צא וראה כמה חנינה מצוה נשעתה שהרי הקטר חלנים והיבירים ופדרים כשרים כל הלילה ואין ממתנינים להם עד שתמשך. ופירש"י: כשירין כל הלילה, כדכתיב (ויקרא ו') על מוקדה על המזבח כל הלילה, ויכול להקטירין כל הלילה ואעפ"כ אין ממתנינן להם עד שתמשך אלא מחללין שבת עליהן, כדכתיב (צמדנר כ"ח) עולת שבת נשעתה על עולת התמיד, אלא חנינה למחר מצוה נשעתה, עכ"ל. והנה מה שכתב רש"י, "אלא מחללין שבת עליהן" אין הכוונה חלילה שמחללין שבת ומש דהא קרא כתיב עולת שבת נשעתה על עולת התמיד, ומה שייד לומר שיש צוה חילול שבת, אלא כוונת רש"י היא דהקרבת התמיד נשעתה לוינו מטעם דהויא אלא מטעם הותרה, כמו שהבאתי כמה פעמים נשם מרן ומסאכאטשאו מדברי רש"י עירובין ק"צ ד"ה הלכה כר' יהודה צנגר, שכתב: ומלככה דאורייתא לא הותרה צמדקא חוץ מהקרבת תמידין ומוספין וקרנות צבור שדוחין את השבת מגזירת הכתוב עכ"ל. הנה התחיל, "הותרה צמדקא" ומוסיים, "שדוחין את השבת" אלא כלומר, תמידין ומוספין של שבת שאי אפשר שיצאו אלא ציוס השבת והתורה אמרה: עולת שבת נשעתה על עולת התמיד, א"כ אין זה צנגר דהוי' אלא הותרה, אלא קרנות צבור החלין להיות נקרצין בשבת אין זה אלא שהחג הזה הל להיות נשעת וה' יכול להיות שלא ימול בשבת אלא צחול, והגם שמותר להקריב את הקרנות האלו בשבת אין זה צנגר הותרה אלא דהוי'. וראה מה שכתבתי נענין זה בצריכות בספרי משנ"א ח"א דף נ"ה. אולם כל זה הוא צנוגע להקרבת הקרצן תמיד עצמו שפיר אמרינן דזה הוא צנגר הותרה אלא צנוגע להקטרת אימורין מכיון שעל פי דין כשירין כל הלילה, הגם שמויה היא להקטיר ציוס השבת אלא על כל פנים אין היתר הזה צנגר הותרה אלא צנגר דהוי' דהא לא עדיפי האימורין מקרנות צבור הקרצין נשעת שדוחין את השבת ולא מטעם הותרה מפני שהיתה אפשרות שלא יחול יוס הקרצתן בשבת, הגם שעכשיו הל בשבת, מכל שכן הקטר חלנים של תמיד שכתבין כל הלילה, שאינן נקטירין בשבת ומותר הותרה אלא דהוי' זה שכתב רש"י, "מחללין" ומה טעם נדחה הלל היכא דמיינן להדורי מהדריקן (יומא ו'), מפני שחנינה מצוה נשעתה. וראה רש"י מנחות ע"ב ד"ה איברים, שכתב: אלא, "דחייב שבת" משום חנינה מצוה נשעתה. הרי שרש"י מפרש צכאן את דברי נפקחים הכ"ל שניצ "מחללין" כלומר, הגם דאפשר צלילה שצנציל חנינה מצוה נשעתה ענדינן המצוה על ידי דהוי' כשם שהי' הותרה, אלא מדינא על כל פנים דהוי' השבת ואין כאן שום עזירה, אלא נמילה שלא צומנה יש כאן עזירה חמורה כלשונו של הרמז"ס הכ"ל ואין זה ענין כלל לחנינה מצוה נשעתה אלא מה שחלין בשבת הוא משום העשה של ציוס השמיני כעין כל מצות עשה, אלא שזו חמורה מפני שאי אפשר לתקנה, ככ"ל. וראה בספרי משנת אברהם ח"א דף נ"ה הכ"ל שהבאתי ראיות הרבה שמילה נשעת הותרה ולא דהוי', ושזו דברי רבינו הכ"ל אינם מוציאים כל צרכם. ואולי קיזור דברים יש צברי רבינו וכוונתו לומר דגם נמילה צומנה יש ענין של חנינה מצוה נשעתה, כלומר, מלנד שיש כאן יותר מזה, היינו העשה החמורה של צומנה שאי אפשר לתקנה, ורבינו התכוון לדרך קל וחומר, מה התם גצי הקטרת חלנים שלא יעבור על שום עשה אם יקטיר צלילה לכל זאת מקטירין ציוס משום חנינה מצוה נשעתה צלנד, גצי מילה צומנה שיש משום חנינה מצוה נשעתה וגם משום נמילת עשה חמורה על אחת כמה שאין לאחר את המצוה ליוס ע"א. ולפי' ההסבר הכ"ל דמשום חנינה מצוה נשעתה משנתה הדין של הקטרת חלנים ואימורין נגדר דהוי' להותרה דוקא, אלא אפילו לא היינו אימורים הכלל של חנינה מצוה נשעתה גם כן היינו מקטירין חלנים ואימורין בתורת דהוי', אין שום מקום לקושיית הגאון ר' יוסף ענגיל ז"ל בספרו נצורות שמונים

ופטור מקרבן דאין חטאת נזה על העשה אלא על ל"ת, ור' יוסי אומר לא מן הדא, כלומר, אין הטעם לפטור, משום דכל מקום שיש עשה ול"ת גם הל"ת אינה נדחית מפני עשה כי הלאו זה אליה, אלא הטעם דפטור הוא משום דטריד בדבר מזה. הרי מנזח דחברייא בירושלמי לא אמרו כסנת הרר"י מארץ ישראל. אלא דקשה לי מה שייך לומר בהולאת לולב לרה"ר דעשה ללולב דוחה את הל"ת הא אפשר לקיים שניהם דהא יכול לטול צרעות היחיד, אם לא שנאמר דהלולב לבדו ה' צרה"י ושאר המינים צרה"ר שאין ענה אחרת אלא להוציא את הלולב לרה"ר.

שוב ראיתי נפרי מגדים אר"ת סימן של"א, ומשנות בסוף . הסימן שכתב: כסתפקתי מי שעבר ומל מילה שלא בזמנה ציו"ט אם לוקה או לא, מהא דאמרינן בשבת קל"ג יו"ט עשה ול"ת ואין עשה דוחה עשה ול"ת, יש לומר הא עשה גרידא דוחה עכ"פ וכשר לעדות וכדומה, כוונתו, דאין פסול לעדות אלא בעבר לאו שיש בו חלקות. ומצינו שם דברי הירושלמי הכ"ל, ומפרש ג"כ דחברייא סברין דעשה דוחה הל"ת הגם שיש גם עשה עם הל"ת ור"י סובר דעשה דלולב אינה דוחה ל"ת דשבת ומשום דל"ת דשבת חמור שיש בו כרת, ומפרש שם ג"כ, כדי שלא יקשה הא אפשר לקיים שניהם, באתרוג צרה"י ולולב צרה"י והגם צרה"י, ורה"ר צנייהם, וכר"י ללולב צריך אגד ע"ש. ולא ידעתי למה לו הציור הכ"ל ואמאי לא כמו שפירשתי שהלולב לבדו צרה"י ושאר המינים צרה"ר, אלא לזה י"ל דזה לצייר שאפילו יעשה כמה הולאות ג"כ יהי פטור משום דהעשה של לולב דוחה, אלא לפלא לי על אדוננו הפרי מגדים שכל רז לא חניס לי' שלא העיר דבר זה תלוי בצלוגת הרר"י והתוס' הכ"ל, וז"ע.

ובירושלמי שנת ריש פ"צ מתקשה מעתה אין מדליקין בשמן שריפה צלילה על שם שאין שורפין את הקדשים צלילה, ומשני, אומר ר' יוחנן ירדו לה צניעה רבי ישמעאל, כמה דר' ישמעאל אומר תיסקו שעבר זמנו צניעה צין צניעה צין צלילה כך עבר זמנה כשרפת צין צניעה צלילה, ומה אית לך שמן שריפה שעבר זמנה, ר' יהודה בר פזי מכיין שנעמאה כמו שעבר זמנה, עכ"ל. ולפי דעתי אין הפירוש שלשיטת רבי ישמעאל לעולם מותר לשרוף קדשים צלילה, כמו שפירש שם בקרבן העדה, דהא לעיל מינה מיייתי קרא: והנותר מצד הזבח „ציום" השלישי צאש ישרף, ללמד שאין שורפין קדשים צלילה. וכן נותר מפורש בקרא: והנותר ממנו עד הנקר צאש השרופה, הרי מפורש בתורה ששריפת קדשים צניעה דוקא, אלא הכוונה דשריפת קדשים היא כמו הדין של מילה, כשם שצניעה צניעה היא מצות עשה שחיה' נעשית ציום ולכל זאת כשאני צניעה צניעה כשירה גם צלילה, כך שריפת קדשים אם נשרפין צניעה אז דוקא ציום אצל לאחר זמן שורפין גם צלילה, ועל זה פריך הירושלמי מה שייך צניעה ושלא צניעה גני שמן תרומה שנעמאה, דגני קדשים יש זמן קבוע לשריפתם הנמנה מיום השחיטה אצל לא צניעה שריפה, ומשני, כיון שנעמאה כמו שעבר זמנו, כלומר, לעולם הוא כמו שעבר זמנו ולעולם מותר לשרוף צלילה משום דלא ה' לו זמן קבוע מעולם. וכנראה שצניעה זו כתב הר' ר' יוסף דבריו בתוס' קידושין הכ"ל ולא קשה מה שהקשו דשריפת קדשים היא מצוה שהזמן גרמא דבאמת מותר לשרוף צנן שריפה צלילה. והיוצא מזה הוא ששריפת כל הקדשים ונותר בכלל לאחר שעבר זמנם כשר גם צלילה וממילא גם נשים חייבות לשרוף את הקדשים לאחר שעבר זמנם דלא לא הוי מצ"ע שהז"ג הגם דבאמת קדשים צניעה הוי פטורות לשרוף עד שלא עבר זמנם, הרי מתנזח שיש מצוה שהנשים חייבות זה רק בפרט אחד הגם שצנעם המצוה פטורות, ככ"ל.

אגב אורחא ראיתי להעיר מדברי כל הפוסקים משמע דאם מל צלילה אפילו לאחר זמנו לא עשה ולא כלום, והשאלת ארי' בסוף סימן ל"ג מוקיים דבריהם משום דחיד ורבים הלכה

צמיחה בזמנה כתיב: וימל אברהם את יצחק בנו בן שמונה ימים כאשר צוה אותו אלקים (בראשית כ"ד), אצל צמיחה שלא בזמנה דליפין מקרא דהמול לכם כל זכר אין כאן מיעוט לכשים, אלא שנאמר דנשים פטורות מטעם שהיא מצוה עשה שהזמן גרמא דאין מלין צלילה גם צמיחה שלא בזמנה, והנה זה דוקא צניעה לעצם מצוה מילה אצל החיוב לעיין ולצדוק אם זמן הלידה הוא ציום או צלילה, זה הוא חיוב הנהוג צין ציום וצין צלילה ושוב אינו תלוי ציום דוקא ולא הוי פרט זה זמן גרמא וממילא החיוב מוטל גם על הנשים. ודומה להא דהכ"ל דהגם דצמיחה צניעה שהיא החיוב העיקרי אין אשה חייבת, לכל זאת מוטלת עליה חוב למול את הערלים צישראל לאחר זמן, כן מני הגם שפטורה מעצם החיוב העיקרי, למול, לכל זאת חייבת או על כל פנים מצוה עליה להשתדל על ידי עיין צכוכבים להצחין צין יום ולילה כדי שתיעשה המצוה צניעה כי חגיגה מצוה בשעתה, כדברי רבינו.

אלא דיש לדחות את הדמיון הכ"ל, דשאינו גני מילה שלא בזמנה דהצניעה למול את הערל צישראל חלה אז על כל ישראל הזכרים הגם שעד יום ח' חונה זו לא היתה אלא על האב, א"כ חזינן דזה חיוב אחר וחדש החל על האנשים ועל הנשים, אצל מהיכי תיתי לומר שצלותו חיוב עמום שהיא פטורה מצחיוב העיקרי לכל זאת תתחייב בהפרט הטפל.

יש שנשים פטורות בהמצוה העקרית וחייבות בפרט המפל' למצוה זו.

אולם יש כיוצא בזה נזה שכתבו בתוס' בקידושין ל"ד ד"ה מעקה, שם הרב ר' יוסף מארץ ישראל, דעשה שיש עמו לאו גם הלאו אלים ולא דחי לי' עשה, דאל"כ אמאי אמרינן בשבת כ"ה דאין מדליקין בשמן שריפה ציו"ט משום דשריפת קדשים הוי עשה ויו"ט הוי עשה ולא תעשה, הא אפשר לשרוף על ידי נשים שאינן מצוות על העשה דיו"ט משום דהוי מצ"ע שהזמן גרמא, ואין להן ציו"ט אלא לא תעשה, ויתתי עשה דשריפת קדשים ותדחה את הל"ת דיו"ט, אלא ע"כ דגם הלאו אלים. והקשה צפני יהושע שם הא גם שריפת קדשים הוי מצ"ע שהזמן גרמא דאין שורפין קדשים צלילה, ומה מתקשה הרר"י. ותיירץ דהא דאין שורפין קדשים צלילה ילפינן מנותר והיינו דוקא נקדשים אצל שמן שריפה הגם דיש מצוה לשרוף כדמסקינן התם כשם שצניעה לשרוף קדשים כך מצוה לשרוף את התרומה שנעמאה, מכל מקום מסקינן שם דאמרה תורה בשעת ציעור תיהני מינה והיינו הדלקה צלילה וא"כ שורפין את שמן שריפה צלילה ולא הוי מצ"ע שהז"ג ע"ש. הרי חזינן דהגם דצנעם המצוה העיקרית היינו בשריפת קדשים נשים פטורות משום דהוי מצ"ע שהז"ג לכל זאת בשריפת שמן שריפה שאינה המצוה העיקרית, דלרש"י שם אין המצוה אלא מדרבנן משום דלא ליתי זה לידי תקלה, ולדעת התוס' שם דהוי דאורייתא מדליקרי קדוש גם כן לא נוכל לומר דהיא המצוה העיקרית דהא עיקר קרא צניעה כתיב ולא צניעה שריפה. לכל זאת לדעת הרר"י שם בתוס' נשים פטורות משריפת קדשים והיינות בשריפת שמן שריפה, והגן. **והנה** לכאורה פלוגתא זו של הרר"י ובעלי התוס' בקידושין, וראה בתוס' חולין קמ"א מזה, היא פלוגתא בירושלמי סוכה ג"ה, דנמשנה שם אמרינן ר' יוסי אומר יו"ט ראשון של חג שחל להיות בשבת והוציא את הלולב לרה"ר פטור. ובירושלמי שם: דחברייא אמרינן דברי ר' יוסה שצניעה עשה דוחה צניעה צל תעשה, אומר לון ר' יוסי לא מן הדא אלא מן הדא דל"ר אילא ותניי תמן כך ה' הנהג בירושלים אדם הולך לבית הכנסת ולולבו צידו וכו'. ופשטא דהירושלמי דחברייא בנינו שטעמו של ר' יוסי דפוטר הוא מטעם עשה דוחה לא תעשה והגם דשנת היא עשה ול"ת לכל זאת נדחה הל"ת

ונראה להסביר שיטת הרמז"ם ז"ל צהקדם דנרי הא"נ הכ"ל דייק מהירושלמי הכ"ל דג' מיניס הואיל וכתיב, ו"עקף, ו"ערבי לריך ליטלס ניד אחת דוקא. ונזכרים י"ד הואיל וכתיב ולקח ואי אחי קוף ורמי לירי' נעי משקל זיומאל אחריתי. הרי דלשון לקיחה מתיחס אל תחילת הלקיחה ואין הפירוש של ולקח שיהי' נידו נלבד דא"כ אחאי נעי למשקל זימני אחריתי הלא אחר שנתן הקוף לתוך ידו הרי הוא נידו אלא ע"כ דמשמעות של ולקח קאי על תחילת לקיחה, וכן משמע זיומאל ו"ט נגי ספן חזירו ונתן לתוך ספניו. ולפי זה נשמע

כרזים ציצמות ע"ג, ולא העירו כלל מדברי הירושלמי הכ"ל דמנזאר דסתם משנה דאין מדליקין בשמן שריפה היא כר' ישמעאל הסובר דמילה שלא צומנו מלין אפילו צליה. ונש"ס דילן ציצמות ליחא לר' ישמעאל, וגם שיטת ר' יוחנן צירושלמי הכ"ל נראה דלא כמו צנבלי ציצמות, ויש צוה להאריך הרצה ואין כאן מקומו.

ד' מינים שבאורב מעכבים זה את זה.

וברבר מה שכתנתי לעיל דמהירושלמי מוכח דמיירי כשלא הוילא את כל הד' מינים ציחד, כתנתי צמידושי להלכות סוכה צהא דליתא צמשנה צמנחות כ"ו ד' מינים צנלוצ מעכבים זה את זה, ואחרין צגמ' דהטעם דכתיב ולקחתם לקיחה תמה, אמר ר' חנן צר רצא לא שנו אלא שאין לו אצל יש לו אין מעכבין. והתוס' צשם צה"ג כתנו דלס יש לו כל ד' מינים אפילו מוגזיה חד חד לחודי' יאל. ור"ת חולק ומפרש דכיון דכולן מוגזיה אחת היא כל שנטלן צזה אחר זה לא יאל, והכי פירושו: לא שנו דמעכבין משום לקיחה תמה אלא צשאין לו, כלומר שאינו אוהזם כאחת צידו, אצל צשכולס צידו אע"פ שלא אגדס אין מעכבין. ושיטת הרמז"ם ז"ל צפיה"מ וכן צהלכות לולצ דכשישנם לפניו אע"פ שנטלס צזה אחר זה יאל אצל כשאינם לפניו לא יאל צזה אחר זה. ושיטת הרמז"ן ז"ל הוצא צהר"ן סוכה פרק לולצ הגזול, דאע"פ שלא הי' צרשותו ציחד כל שנטלן כולן יאל, וכי אמרינן דאין לו מעכבין היינו לומר כל שלא נטל את כולן אפילו צאחד מהן לא יאל, אצל כל צצלו צידו אפילו צזה אחר זה יאל, ע"ש.

מכאן דגני ג' מינים התורה הקפידה שתחילת הלקיחה תהי' כאחת ומש והלא זה הוא דבר שאי אפשר, לדין דקיי"ל לולצ אינו לריך אגד, ואיך אפשר לקחת ציד אחת ג' מינים כאחת ומש הא צע"כ יקדים צלקיחה מין אחד לחזירו כרגע, ואין לומר דלריך ליקח צשתי ידיו כאחת ומש, דהא ציארנו צשם הירושלמי דלריך ליקח ג' מינים ציד אחת דוקא, וצפרט צלריך יד השני' ללקיחת אחרוג, גם אפילו יקח שני מינים ציד אחת אי צמציאות שלא יקדים מין אחד לחזירו, אלא ע"כ דמה שכתנה התורה וענף וערני וגם כתנה ולקחתם היינו שהקפידא היתה שיהיו המינים מוכנים לפניו ומש ומזומנים ללקיחה, ואז אפילו נטלס צזה אחר זה צהפסק גדול יאל דמה לי אס מפסיק רגע שהוא צהכרח או מפסיק יותר (וכעין צצנרל זו צירושלמי מגילה סוף פרק שני נגי קצירת העומר דכשר כל הלילה: מעתה יאל לו חוץ לתחום כיון שחשיכה יתחיל לקצור אי אפשר לכוון לפיכך כל הלילה כשר. פירושו: משום שאי אפשר לכוון שלא להקדים ושלא לאחר אפילו רגע אחד מתחילת הלילה לפיכך שוב כשר כל הלילה, ע"ש).

ובבספר ישועות יעקב או"ח סימן תרכ"א הקשה למאי דקיי"ל דלס אינם לפניו לא יאל כשנטלן צזה אחר זה, אי"כ ומאי מקשה הש"ס צסוכה מ"ה: והא מכי אגזיה נפק צי', ומה קושיא היא זו הלא צמתני' לא מיירי אלא מלולצ וא"כ שפיר משכחת שלא הי' לפניו צרשות היחיד אלא הלולצ צלבד והוילאו לה"ר מקום שם היו השאר מינים ולא יאל אפילו מוגזיה לולצ צשעה שהגזייהו כי צו צומן לה הי' לפניו אלא הלולצ צלבד, ולפי מה שיארתי מהירושלמי הכ"ל מפורש דהמשנה מיירי כשלא היו הד' מינים לפניו דאל"כ הא אפשר לקיים שניהם.

אלא לפני זה יש לדקדק מה מקשה הרמז"ם צפיה"מ שם צמנחות למה צתפילין קתני דתפלה של יד אינה מעכבת את של ראש וצד' מינים קתני דמעכבין הגם דצשניהם אמרינן צגמ' דציס לו אין מעכבין וצאין לו מעכבין וא"כ דינס שווה. ומאי קושיא היא זו הלא שאני ד' מינים דכתיב קרל וענף וערני וגם ולקחתם ככ"ל מה שאין כן צתפילין. ונראה דהרמז"ם שם צפירוש המשנה לא הקשה מה שהקשה אלא צכדי לצא לדי התירוק שתירץ שם לצאר החילוק צין ד' מינים וצין תפילין דגני ד' מינים אס לקחן צזה אחר זה לא יאל אפילו קצת מוגזיה עד שנטל כולן אצל צתפילין כשהניח של יד מיד יאל ידו חוצת תפילין של יד אפילו לא הניח של ראש ע"ש. ותדע שכן הוא דאל"כ מה מקשה הרמז"ם מד' מינים אפתילין הלא צד' מינים כשאינם לפניו ונטלס צזה אחר זה לא יאל מדאורייתא, לדעת הרמז"ם, וצתפילין מסקינן צגמ' דף מ"ד דמה דאמרינן דלס אין לו מעכבת היינו מדצנן גזירה שמה יפשע, ע"ש.

והנה הקושיא הכ"ל קשה רק לשיטת הרמז"ם אצל לשיטת הרמז"ן לא קשה כי הוא ז"ל סובר דכשנטלן צזה אחר זה יאל א"כ לא הי' לו צורך כלל להוילא את הלולצ לאחר דאגזיה' צרשות היחיד, ולהרמז"ם ז"ל אפשר לומר דלכך צאמת השמיט האי דינא דהפכו אלא שכתב צטור סתם היינו אפילו כשלא הפכו משום דמיירי כשהוילא את הלולצ צלבד דלכתי לא יאל כלל משום שלא היו הד' מינים לפניו, דלפי שיטת הרמז"ם לא קשה כלל קושית הגמ' והא מכי אגזיה' נפק צי'.

דוקא תקיעה בלא תרועה הוי פלגא דמצות.

אלא דלכתי יש להצין מאי דחקי' להרמז"ם ז"ל להשמיט גמ' מפורשת ולמה לא דייק מכלן דינא אפילו כשנטלן צזה אחר זה אפילו כשאינם לפניו. ומתן צאצני צור או"ח סימן תצ"א הציא ראוי' לשיטת ר"ת דלא יאל צנטלן זה אחר זה מדברי הירושלמי הוצא צהר"ן סוכה צדין אחרוג הגדול: ר"י לומר כדי שיטול שיהם צידו אחת אמר ר' יוסה אולי נאמר וכפת עד שיטול שניהם צידו אחת עכשו שצאמר כפת אפילו זה צידו אחת וזה צידו אחת. אי"כ משמע מכלן דגמ' מינים דכתיב כפת תמרים, ו"ענף עץ צבות, ו"ערצני נחל לריך ליטלס צידו אחת דוקא, ומכל שכן שלא יאל צזה אחר זה, והא דאמרינן אס יש לו אין מעכבין היינו שאין מעכב אס לא אגדן צאגודה אחת. אצל כל זה אינו מצביר שיטת הרמז"ם ז"ל הסובר דלס ישנם לפניו אינו מעכב, דאי אפשר לומר דמטעם כל הראוי לצליה אינו מעכב דהא מפורש צירושלמי דלס הי' נאמר וכפת לא הי' יואל עד שיטול שניהם צידו אחת ומש.

וראייתי צספר חלקת יואצ סימון ל"א שהציא צענין ד' מינים צנלוצ אס לריך ליטלן צצת אחת וכתב דדעת צה"ג דלס נטלן צזה אחר זה אפילו אינם לפניו יאל. ואני לא מצאתי דעה זו אלא צרמז"ן הוצא צהר"ן ככ"ל. גם כמה מהדצרים שכתב הגאון הכ"ל שם מצוארים צאצני צור וצספר ישועות יעקב הכ"ל. אולם מה שכתב שם דצע"כ כשנטלן צזה אחר זה יאל משום דאמרינן צסוכה נ"ג דלכך סוצרין צצנן דתקיעה צפני עזמה ותרועה צפני עזמה, הואיל שחזינו צהקהל את הקהל תקיעה צלא תרועה ואי תקיעה ותרועה חדל היא מי אמר רחמנא פלגא דמצוה עביד. ומזה מוכח דד' מינים אין מעכבין אס נטלן צזה אחר זה, דאל"כ איך חייבה רחמנא צערצה צקדש וכי פלגא דמצוה עביד ופלגא לא עביד, ע"ש שהאריך. ולא זכיתי להצין את הדמיון הזה כלל דשאני נגי תקיעה ותרועה שיש מקרא צתורה כדעת ר"י דתקיעה ותרועה אחת היא דכתיב ותקעתם תרועה אלא תרועה היינו תקיעה

שתלד תאומים ולפי שלא נתרוצצו מקודם לא שלחו אחר המיילדת עד עת לרתה ואמרה כיון שלא שלחתם קודם אחרי ומעט בכאן עוסקות ואילו היו הרבה נשים שם לא היתה צריכה לקשור שני כי היתה אומרת לאותן שבידן התינוקות זה ראשון וזה שני זה יצא ראשונה וידעה שכבר יצא כי אם קודם לשקרעת החמה אשה כורעת לילד או סמוך לעמוד השחר צריך מיד אחר לידה [ב] לעיין בכוכבים וזהו שכתוב (איוב ג ט) יהשכו כוכבי נשמו יקו לאור ואין כתיב כוכבי הרי יש שצריך לעיין בכוכבים (שם שם) ואל יראה בעפעפי שחר הרי יש שצריכים לראות בעמוד השחר וסמך לו (שם שם י) כי לא סגר דלתי בפני (שם שם יב) למה לא מרחם אמות מכסן יצאתי ואנוע מדוע קדמוני ברכום הרי בלידה מדבר שצריך לראות הרי מי שיושבת על המשבר כשהוא קרוב ללידה או קרוב ליום צריבין לעמוד ולעיין אם יום הוא או לילה כי (א) הכיבה [ג] מצוה בשעתה למולו בזמנו ולכך נעלם ז' מן יאבד יום עד (שם שם) כי אינך לעיין כדי שלא יהיה נימול ביום ז' ועוד שזה שאין נאמר באותו מענה ז' לפי (ב) שהוא נקרא יום שמחה שנאמר (במדבר י י) וביום שמחתכם :

תתשפת. כתיב (חושע א ח) ותגמול את לא רחמה לאחר שילדה לו בן ובת גמלתה שכבר ילדה לו אשתו בן ובת והיה המתנה אבל לאחר שנולד הבן הראשון לא היה המתנה שהרי לא קיים פריה ורביה ומי שיש לו בן אחד או בת אחת והאם מינקת אותו הבן או אותה הבת וכל זמן שהיא מינקת אינה יכולה להתעבר ויהיא ענייה להשכיר מינקת ויריאה מן הוולד [א] לא תניק כי כבר מכיר את אמו אין מונעת להניק הילד מפני הסכנה ואין דוחין נפש הכרורה מפני נפש שאינו ידוע אם תהר אבל אם האשה אמו של הילד מניקה ועוד אשה אחרת מניקה עמה אותה ילד הרי כיון שהמניקה האחרת שאינה אב הילד מנסקת לו הרי אם הילד תוכל למנוע כדי שתהר ואשר היא ענייה הרי אמרו (א) שהקב"ה אומר לזו עלי ואני פורע וכל שכן שאין דעת אם הילד אלא כדי שתהר הרי... לעשות אם בזה עומד שאינה מתעברת כל זמן שהיא מניקה רק שיהא חלב הרבה לאותו מניקה :

תתשפת. שמועה רעה אל יגידו לחולה ולמעוברת שלא תפיל ואל יגיד אדם חלומו לכל אדם ולא לאשתו :
 תתשץ. (א) הנטען מן האשה לא ישאנה ודור שלקח את אביגיל לפי שלא נודע בעולם ואם תאמר בת שכע לפי שלא נודע עד שכבר הכניסה ושמה כבר [א] ילדה קודם שנודע ואין להוציאה :

משנת אברהם

מקום שיש נירות בלא טומאה כגון מיר שמשון דאסור ציון ומטמא לנתיים וכיון דאשכחן מקום בלא תליא טומאה צמירות אפסר נמי דליתא לאיסור טומאה בלא איסור יין, ולא הוי נירות להלוקח, ע"ש ובהרא"ש. כן נמי מילה ופריעה וכן שחיטה וזריקה לא חשיבו כל אחד חצי דבר אלא צמרות מילה ישן שתי מלות שלימות וכן שחיטה וזריקה.

וזה עמנו הוא החילוק שבין תפילין ור' מייס שגלולג, דגני תפילין וניטו מי שחין לו זרוע פטור מן התפילין, כלומר דוקא מתפילין של יד ותינו צהנת של ראש, כמסקנת השאגת חר' סימן ל"ז, והנס שצנשמים ראש סימן ק' כתב להיפך אצל העיקר כפסקו של השג"ח, הרי מנינו שהתפילין חיון תלויות זו בזה, אצל גד' מייס שגלולג חין שום מקום שלא יהיו כל ה' מייס מלוא אחת ולא אשכחן שום מקום שיש אפילו קצת מלוא צהעד אחד מן המייס לכן לעולם כולן מלוא אחת הן.

סימן תתשפ"ח

[א] לא תניק וכו'. הלשון מנומנס וצריך להיות : והיא עניה להשכיר מינקת או שיראה כי הוולד לא יניק כי כבר מכיר את אמו. והכוונה למה דאמרינן צכתונות ס' כל חד וחד כי חורפי', וראה צירושלמי שם עד כמה מניע מדת ההריונות צילדים שיש מי שאמר כי זוכר את המוהל אשר מהלו וכו'. חולם לא זכיתי להצין את דברי רבינו שכתב : ואין דוחין נפש הצרורה מפני נפש שאינו ידוע אם תהר, דמחי שייך צה ענין דקייט נפש מפני נפש צזמן שאין כאן אלא נפש אחת, ואפילו היו ידעינן צצירור שיהר או אפילו צשעה שדנין על האם ועל העיבור לעולם ונליון את הנפש שיטו צעולם ולא את העובר.

סימן תתשצ"ז

[א] ילדה קודם וכו'. מדברי התוס' כתונות ט' ד"ה מפני מה, משמע דידוע לרבים ה' שהציאה לנית, משמע

ועל זה משיבין דנגן דלי אחרת דגניז תקיעה כלולה גם התרועה וכל אחת היא רק חצי דבר חיד אפסר דלותה התורה צהקהיל את הקהל לעשות רק חצי מלוא, אצל ערצה שצמקדש שהיא הלכה למשה מסיני, מה ענין לה למצות ד' מייס הלא הן שתי מלות חלוקות לגמרי, דלכ"כ תקשי הלא הכל מודים שאם לא נטל אלא ג' מייס לא יאל ידי שום מלוא כלל, ונשום דכל מין ומין לצדו בלי נטילת כל ה' מייס אינס אפילו פלגא דמלוא, וחיד מלוא התורה צערצה שצמקדש צצר שאינו אפילו פלגא דמלוא, אלא ע"כ דהם שני עניינים נפרדים שאין להם שום יחס שותפי.

החילוק שבין ד' מינים שבבב"ב ותפילין ש"י וש"ד.

ולפי ענ"ד יש להסביר ביותר יסוד הענין של ד' מייס שאם לא נטלן כולן אפילו צה אחר זה לא יאל אפילו קצת מלוא, ובתפילין אם לא הניח אלא תפילה אחת יאל ידי חובת אותה תפילה שהיטת, כנו שהצאתי לעיל מפיה"מ למנחות, צהקדם מה שכתנתי צפפרי משכ"ל ח"א דף מ"ה, דלפיכך חין מילה ופריעה נחשבים לשני חלקי המלוא או חני מלוא וכן שחיטה וזריקה, משום שיש אפשרות שתהא המלוא פריעה ולא המילה כגון צנולד מהול, וכן ציהושע כתיב שז מול את צני ישראל והמלוא היתה רק פריעה כי מוליס היו כל ישראל, וכן למ"ד דפריעה לא כתנה לצברהם אצינו, ומזה חוינן שאין מילה תלו' תמיד צפריעה ולא מלות פריעה צמילה, וכן שחיטה וזריקה מנינו עגלה ערופה שערפיתה זו שחיטתה וצעי כהונה ואין צה זריקה, וכן צמנחות דקוונן צמקום דס קחי ואין צה שחיטה, לפיכך חין מלות השחיטה תלו' צזריקה ולא הזריקה צהשחיטה.

וראייתי מהא דנדרים פ"ג, האשה שגדרה צצור ונטמאת ואחר כך הפר לה צעלה מציאה חטאת העוף וחין מציאה עולת העוף ואי אחרת תפר למתענה וחין מפר לשחין מתענה דלמא ממחי דלית לה צערא הפר לה מטומאת דלית לה צערא לא הפר לה, ע"ש. והקשה הר"ן ז"ל מאי קושיא היא זו הלא אמרינן לעיל דחין נירות לחללין. ותירץ משום דאשכחן

תתשפת. (א) ביצה ט"ו ב' תתשצ. (א) יבמות כ"ו א'.

ה'תשצא. ראובן שאמר לשמעון אני אוהב אשה פלזנית וחקרתי שגם היא אוהבת אותי והקרובים לא נתנוה לראובן ולבסוף לקחה שמעון לאשה לא ידור ראובן עם שמעון בבית שהייתה שם האשה :

ה'תשצא. אע"פ שאין להתייחד עם אשה אם הולך בדרך והולכים עם האשה פריצים יהודים או גויים מצוה שיתייחד עמה כדי שלא יגעו בה (א) כמעשה דר' יהושע בן חנניה :

ה'תשצב. בשם שאמרו (א) שאסור לשמש מטתו בשני רעבון כך (ב) בשחטיר במצור והצרים על העיר (ג) וגם נישואין:

ה'תשצג. [א] אדם שנפטר אשתו (א) לא יתכן שישא אחרת כל זמן ששומע מרבים שמזכירים המתה ומצירים עליה כאדם שאומר זכר פלזנית לברכה כמה קשה עלינו מיתתה וצר לנו עליה מאד :

ה'תשצד. כתיב (שיר ז י) וחכך כיון הטוב הולך לדודי למושרים מה דברי תורה תמימים כך צריך להיות הכלי זה [א] תלמיד חכם יהי כמו (תהלים יט ח ט י) תורה תמימה נאמנה ישרים ברה טחורה אמת צדקו כך העוסק בהם תמים, נאמן, ישר, בר לבב, טהר, אמיתי, צדיק (א) על כל מצוה מ"ח בריתות (ב) ונקנית כמ"ח דברים (ישעיה מכ כא) וגדיל תורה ויאדיר :

ה'תשצה. כל הדובר אמת ואינו רוצה לחשוב שקר ולא לדבר שקר אפילו דברים שיחשב ושידבר אע"פ שלא יתכוין להם כל מחשבותיו [א] ודבריו יתקיימו שנאמר (איוב כב כח) ותגור אמר ויקם לך וכתוב (משלי מז י) קסם על שפתי מלך במשפט לא ימעל פיו (תהלים צט ו) קראים אל ה' והוא יענם (שמות יד טו) ויאמר ה' אל משה מה תצטק אלי (א) ולא מצינו שצטק אלא הכין עצמו לצעוק וכן לשמואל על דבר שאיל ולא מצינו שקרא שמואל וכתוב (ש"א ט יז) 'וה' ענהו והוא כשהיו צריכים לדיבור אף בלילה ובמחזה וברוח הקדש רואים לפי שלא מצינו במשה שדיבר אלא על ידי הדיבור לבד אמר והוא [ב] אף במחזה שנאמר (במדבר יב ח) במראה ולא בהידות אף במראה ומלאכים שהרי לא אמר (שם יז יא) והולך מהרה אל העדה לכפר עליהם הרי אף המלאכים עונים לו ומראים לו תקנות כמו בקסורת על ידי אהרן :

משנת אברהם

חומר שלא נרות נצוה וכו'. כלומר, מכיון שראו כל ישראל שמה שאומר שמואל אפילו שלא נתורת נצוה מתקיים, נזהר ידעו כל ישראל: כי לאמון שמואל הנביא לה', כלומר, ומדת הדקות שלו שהשי"ת מחמת את כל דבריו של שמואל הנאמרים שלא נתורת נצוה ידעו שמואל הוא הראוי לנצוה. אולם לא כן דעת הרמז"ס ז"ל נה"ל יסודי התורה רב, אלא לאחר שצדקו את נצוה שמואל וראו שלא יפול מכל דברי נצוהו ארצה אפילו דבר קטן או נתחמת שמואל לנביא נאמן, ע"ש נהלכה ג' שגם דברי היחיד על הנביא להודיע כשאלו שצדקו לו ארצה והלך לנביא להודיע תקומו. ודברי רבינו נכחן אפשר שמקורם מדברי הש"ס שנת כ"ט דמוקשינן ודילמא נח נפשיה דר' חנינא וכו' וינטי, דר' חנינא לא סגי דלא מלך משום דרבי אמר חנינא בר חמא יתיב צראש, וכתוב ותגור הומר ויקס לך וגו' והנה רבי לא ה' יכול לזות מי יתלוך כי דבר זה מקור לסנהדרין והם צוהרים בני שרונים ולכל זאת ה' רב נעוה שמתקיימים דברי רבי, הגם שרבי גדלי לא אמר את הדברים נתורת גזירה, ועי' תענית כ"ג גבי מה ששלחו בני לשכת הגזית לחוני המעגל: ותגור הומר ויקס לך, וצירושלמי שם: אפילו הוא אמר הכין ואת אמר הכין דידך קיימא ע"ש.

[ב] אף נחמה וכו'. ראה צפרי ונר"י עה"ת וברמז"ן שכולם מארכים צפירוש המקרא הזה כי קשה להבין מה שנאמר: אם יהי נביאם ה' נמראה אליו וגו' לא כן עבדי משה פה אל פה אדבר צו ומראה וגו' א"כ מה בין נצוה משה רב"ע ושאר נביאים, ורבינו מפרש, "אף נמראה" כלומר יתר על שאר הנביאים שכלם אינם מתנבאים אלא נחמה ונשה פה אל פה אדבר צו וגם נמראה, נחמה, וראה צו"כ חלק ז' פרק מ"ה.

סימן התשצ"ו

[א] תולדות לדיק וכו'. הכוונה שנינו „לדיקים" יש שש אפיות והאפיות הללו מולידות את הנספר

התשצה. (א) במדרש רבה בשלח פרשה כ"א: אמר הקב"ה למשה מה אתה עומד ומתפלל כבר קדמה תפלתן של בני תלמדת שנאמר מה תצטק אלי ויעיון מכליתא שם ט"ב והאונקלוס חירגם קבילת צלותך, ובתיקוני זוהר: אמר הקב"ה למטרוון המביא תפלתן של ישראל לפניו, והספורנו כתב: אמנם משה בכלל ויצעקו בני ישראל, והראב"ע והחוקני פירשו כי אומר למשה במקום ישראל.

דמיר כשהנראה לניתו כנר ידוע ה'. אולם אפשר לפני מה דאמרינן התם כל היואל למחמת צית דוד וכו' ופירשו רש"י ותוס' דנט גמור ה', לא שייך להקשות כלל מהנטען על האשה, דהתם הפירוש הנטען על האשה כלומר, שאומרים שנה עליה נשעה שהיתה אסורה לו הגם שאין צירור נדבר אלא השדה נעלמת, אסור לישא אותה אחר כך אפילו צונן שמתרת לה, כגון שגירשה נעלה או שנתחלמה, משום שעל ידי כך מתגור כנר צא עלי' נשעת איסור, הגל גבי דוד שה' גט גמור מנעלה א"כ נתגור שמיד נשעה שלקחה היתה מתרת לו ואין כאן כלל הענין של הנטען על האשה, כי מתגור נשעה נטען עלי' כנר היתה גרושה.

סימן התשצ"ג

[א] אדם שנפטר וכו'. ראה מה שכתבתי נח"א סימן קל"ה.

סימן התשצ"ד

[א] תלמיד חכם וכו'. הכוונה דלאחר שמה הכתוב כל המעלות והמדות של התורה, הרי הוא אומר: וגם ענדך וגו' כלומר גם ענדך שהוא התלמיד חכם יש צו אותן המעלות והמדות. ואולי הכוונה צמה שמסיים כי על כל מלוה מ"ה צריות, כדאיתא בטוטה ל"ו, משום דנכל המעלות והמדות המנויות שם: תמימה, נאמנה, משמחל"ב, מאירת, טהורה, אמת, לזקו, הנחמדים ומתוקים, יש מ"ח לוחיות.

סימן התשצ"ה

[א] ודבריו יתקיימו וכו'. לפי דברי רבינו מתחורים הדברים שכתוב נשמואל הנביא: ולא הפיל מכל דבריו ארצה (שמואל א', גכ), ומפרש שם הרד"ק: כל מה שה' אומר הוא צא והקנ"ה מקיים על ידו אפילו הדברים שה'

התשצא. (א) שבת קכ"ז ב', אבל לפנינו: מעשה בחסיד אחד ונזכר שמה ר' יהושע לענין שהלך אצל מסרוניא ע"ש. התשצב. (א) תענית י"א א'. (ב) כן הוא בירושלמי תענית פ"א הלכה ו'. ובבראשית רבה פ"א. (ג) תענית י"ב ב': ממעטין בנשואין. התשצג. (א) עיין יו"ד סי' שצ"ב סי"ב. התשצד. (א) טוטה ל"ז ב'. (ב) אבות פ"ו מ"ה.

תתשצו. וחין צדק יהיה לכם (ויקרא יט לו) (א) אפילו הן שלך ולאן שלך יהי צדק מניין אף רמויות שלו שנאמר (משלי ז יג) קורץ בעיניו מולל ברגליו מורה באצבעותיו וכתוב (ישעיה נח ט) שלא אצבע ודבר און (ב) ואף ניענעו הראש שלא יהא שקר כשאדם רוצה לומר הין כוסף ראשו וכשרוצה לומר לאו מנענע ראשו לצרדין (ג) אף האברים כולם יהיו אמותיים שנאמר (שיר א ד) מישרים אמהך (ד) ולכך [א] תולדות צ' רמ"ה שכל האיברים יהיו צדיקים נענע לו ראשו אמ' גבי ר' ישמעאל (ה) שאף ניענע אמת (ירמיה ב בא) כולו רע אמת :

רתשצו. אדם (א) שנמר בלבו צריך להוציא בשפתיו ואם אדם חשוב שדובר אמת בלבבו וגמר בלבו יכתוב שלא ישכה מחשבתו ולא יחל דברו ואם אינו יכול לעמוד בו ילך אצל הכפם [א] ויתיר למחשבתו שנמר בלבו ואע"פ שלא הוציאם בשפתיו לפיכך על כל מחשבותיו יתרהר שלא יהא במחשבותיו כלום כל זמן שלא יוציאם בפיו : תתשצת. אע"פ שכתוב (תהלים קיט קו) נשבעתי ואקיימה (א) לשמור משפתי צדקך [א] לא ישבע ולא יודר לעשות מצוה שמה לא יקיים וכתוב (קהלת ה ד) טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם : תתשצט. כתיב (מלאכי ב ז) תורת אמת היתה בפייהו בפיהו ולא בפי אחר לא יאמר אדם לחבירו תשאל לפלוני החכם ויאמר כמו שאני אומר שמה לא יאמר בן זכן שנים שיושבין ובא אדם אחד לא יאמר האחד לך הוא ילך מיד אחריו שמה לא ילך וכל דבר שברשות אחר יש לו לעשות לא יתכן לומר פלוני יעשה בן שמה לא יעשה וכתוב (שמות כג ז) מדבר שקר תרחק :

משנת אברהם

של רמ"ת, כי אם תנכה מספר שז כנגד השש אותיות שהן המולידות ואינו נכנסין למספר, יסאך מספר רמ"ת.

סימן תתשצ"ז

גמירה והסכמה שבכל אפילו של ירא שמים

אין בה משום קנין.

קנין גמור ורק לענין מעשר מועיל גמירת הלז של הירא שמים שיהי' חייב לעשר. ונע"כ לריך לומר דשיטת הרמז"ס הוא דמה דלמריקן בשבעות ה"ל דגני תרומה וקדשים מועיל גמירת הלז הוא הדין לענין מעשר, והיינו בשל, ומכיון דירא שמים דובר אמת כלבבו לפיכך אפילו בשל אחרים כגון שלא נתן דמים ודורר ומניח, כל שגמר כלבו לקנות מועיל שיהי' חייב צמעשר, אצל גמירת הלז של אחר צני אדם אינו מועיל שיהי' חייב צמעשר דשאר צני אדם אין גומרים כלום, כלומר, לפעמים הם חוזרים ומה שחשבו, לכן רק ירא שמים חייב לעשר מדינא ולא מומדת חסידות גרידא, אצל להחזיר המוכר אין הירא שמים יכול להחזיר אם לא הסכמת המוכר מלד מדת חסידות אצל מדינא יכול להחזיר, והרמז"ס ז"ל לא דיבר אלא מדינא ולא מומדת חסידות. ומסתבר דגם התוס' לא כתבו שאין ירא שמים יכול להחזיר אלא מדעת המוכר, היינו משום מדת חסידות, דהא מלד הדין אין כאן לא קנין כסף ולא משיכה אלא לכל היותר לאמר שמה שחשבו כלבו לקנות היו כאלו אמר צפירוש הריני קונה מןך, ומה קנין יש בזה, אלא דהתוס' הקשו איך יחזיר הירא שמים מדבריו דהא אמרת דמחשבתו היו כדיוצר ואין זה מומדת ירא שמים לחזור, לכן תירצו דהכונה בהסכמת המוכר, אצל כל זה אינו מדינא אלא מומדת חסידות, כך שאפשר להשוות דברי התוס' עם דברי הרמז"ס ז"ל. ומכל ה"ל יולא שאין צנמירת הלז אפילו של ירא שמים משום קנין אלא שמתשצו היו כאלו דיבר צפירוש ואללו הרהור כדבור לכל הענינים, ולכל היותר יש צמתצת ירא שמים דין נדר כדן הדיוט המוציא דבר מתוך פיו ובכן שפיר מועלת התרת חכם.

[א] ויתיר למחשבתו וכו'. דברי רבינו מקורם מהא דלמור ודובר אמת כלבבו כר' ספרא (מכות כ"ד, ג"ג פ"ת). הולס לריך לנאר היכן מנינו דלריך התרת חכם לקבלה שגלג, הא נקרא כתיב לא יחל דברו ומה למדין אצל אחרים מחלן לו והיינו דוקא בדברו, וצ"ס שבעות כ"ה, דדוקא צתומה וקדשים מועיל גמר כלבו כלבו. ועוד דצ"ס שם צ"ג: הלווקא ירק מן השוק וצירר והניח אפילו כל היום כולו לא קנה ולא נתחייב צמעשר, גמר כלבו לקנותו קנה ונתחייב צמעשר, ומקשה, אטו משום דגמר כלבו לקנות קנה ונתחייב צמעשר, ומשני, אמר רב הושעיא צירא שמים עסקינן כגון רב ספרא דקייס צנפסיה ודבר אמת כלבו, ע"ש. הרי דצירא שמים הדובר אמת כלבו ומה שחשבו צמתצתו היו גמירת דעת מעליא ומתצנה זו עושה קנין גמור מדינא ולא מלד מדת חסידות כלבו, דעל מדת חסידות לא שייך לומר קנה ומייב צמעשר כי איך יעשר דבר שאינו שלו מדינא, וא"כ איך כתב רבינו ענה כללית שילך הירא שמים אל חכם ויתיר לו, אטו יש ציד חכם לנטל קנינים, הלא אין רבינו אומר שדבריו מוסכים רק על ענינים שאין בהם משום קנין לאתרים אלא על ענינים שיש בהם משום נדר וכדומה שהתרת חכם מועלת להם. והנה צתוס' צ"ג שם הקשו: וא"ת כשגמר כלבו לקנות היאך מחזיר, וי"ל דמחזיר מדעת המוכר, ע"ש. ומזכיר מדבריהם דנלמדת הוא קנין גמור לכן חייב לעשר ואין לו רשות להחזיר אלא מדעת המוכר. הולס רמז"ס ה"ל מעשר היא כתב: הרי שלא נתן דמים והי' דבור ומניח דבור ומניח אפילו כל היום כולו ואע"פ שגמר כלבו ליקח לא נתחייב לעשר. ואם הי' ירא שמים משגמר כלבו מעשר ואח"כ יחזיר למוכר אם רצה להחזיר, עכ"ל. ומשמעות דבריו ז"ל דלא כתוס' שריך דעת המוכר אם רצה להחזיר אלא בצלון הקונה כלבו תלוי, משום דהקנין אינו

סימן תתשצ"ח

[א] יסצע וכו'. הגם דצ"ס נדרים ח' ילפינן מהאי קרא דשרי לי' לצינע לזרוזי נפשי, ופירש הר"ן ז"ל: שדבר הגון הוא להשבע לקיים את המצוה ואפילו כשרים שמתנעים שצויה כשבעין הן ככך שאלמר כשבעתי ואקיימה, כלומר, ששרי דוד הי' עושה כך, עכ"ל. הולס צדפוס ראשון של הס"ח כתוב: לא ישצע, „צונן הזה" וכו' (צדפוס צולוניא תתרכ"א). כלומר, מפני עגל הגלות אין אנו צרשותנו ולפעמים צאי אפשר לנו לקיים את המצוה אפילו כשאלו חפנים, לכן אין מן הראוי להשבע לקיים את המצוה.

צדיק מעשיו הטובים, וברש"י על התורה שם: למדן שניקר תולדותיהם של צדיקים מעשיהם הטובים. (ה) ברכות ז' א. תתשצו. (א) שבועות כ"ו ב. תתשצו. (א) בחגיגה יו"ד א' רש"י ד"ה שנושבעין לקיים מצוה: כלומר מצוה שיהא אדם נשבע לקיים מצוה כדי שימהר ויודרו לקיימה.

תתשצו. (א) ב"מ מ"ט. (ב) בירושלמי גיטין פ"ז ה"א: היא שמיעת הקול היא הרבות הראש. (ג) רש"י בשיר א' ד' כתב: מישרים אהבך אהבה עזה אהבת מישור בלי עקיבה ורכסים. (ד) צ"ל ולכן תולדות צדיקים רמ"ח" כלומר מעשיהם הטובים, ועיין מכות כ"ג ב' רמ"ח מ"ע, ובבראשית רבה פ"ל: מה הן פירותיו של

תרתן. כיון שאמרו (א) על מה שלא שמע אומר לא שמעתי אם כן (ב) רבי אליעזר כששאלו לו שלשים הלכות על מקצת מה ששמע אומר להם ועל מה שלא שמע הפליגן בדברים וכן הפליג (ג) ר' יהודה ב"ר אלעאי במסכת סוכה וביון שלא שמע למה הפליגן היה לו לומר לא שמעתי מפני שהיה יודע אע"פ שלא שמע כיון שידע לא רצה לומר לא ידעתי כי לא רצה לשקר אע"פ שאמרו (ד) אם אומרים לאדם למדני יכול לומר לא אם איש אמת הוא שלא ידבר שקר לא יתכן לומר מן חזן לאו אלא ישתוק ומפליגן לשאר דברים ב"ר אליעזר כיון שידע לא רצה לומר איני יודע מכאן כל דבר שאין אדם רוצה [א] להודות ויודע בדבר לא יאמר איני יודע אלא שאיני רוצה להודיע אתכם :

משנת אברהם

סימן תת"ת

אלא מה שידע יורה וילמד לתלמידים, ע"ש. והוא מתאים לדברי רבינו אלף שרבינו מוסיקי שם אינו רוצה להורות לא יאמר איני יודע ונכלל נראה דלפילו נמילי דעלמא שאמרו למד לשונך לומר איני יודע היינו דוקא דנדר שאינו צרור לו או שהטעות נזויה דל"כ מה שייך לומר שאל תצדק, לכן דברי תורה שצרור לו ללמד צריך לומר.

[א] להורות ויודע וכו'. ראה תוס' קידושין ל' ד"ה אל תגמנס, שכתנו דהא דאמרינן נצרכות ד' למד לשונך לומר איני יודע שאל תצדק ותלמד, היינו נמילי דעלמא ולפילו דברי תורה לא יאמר יודע אני דבר להתפאר בכך

תתת. (א) אבות פ"ה מ"ו. (ב) סוכה כ"ח א'. (ג) צ"ל לר' יוחנן ב"ר אלעאי במס' סוכה כ"ז ב'. (ד) ב"מ כ"ז ב' : במסכת.

מלואים והשמות *

לסימן רט"ו

עכו"ם שהרג את ישראל ונתגייר אם דנים אותו בעדים והתראה

אז היינו סייף, אלף אין מכאן ראי' שהותרה לחמור הוי מותרה לקל, משום דצוה אין בהתראה המיתה הראויה לו דמיתה הראויה היא הקלה והתראתו היתה נחמורה, ולדבריה, מכאן ראי' צרורה לדברי דם צנסהדרין ע"ל מיירי בהתרו צו וממילא צעדים.

בספר הסידים ח"א סימן רט"ו כתנתי דהא דאמרינן צנסהדרין ע"ל ואם עשה כן צישראל, כלומר עכו"ם שהרג את ישראל ואח"כ נתגייר היינו מיתה, היינו דוקא כשצאו שני עדים ומעידים שהתרו צו, אלף אם אין כלן אלף עד אחד המעיד שזה הגר הרג את ישראל טרם שנתגייר, אין מומיחין אותו, דלדך אפשר להרוג את הגר שהיה עתה ישראל גמור צעדות של עד אחד וצלי התראה ע"ש. והנה הערני ת"ח אחד שנתוס' צנסהדרין פ: כתוב להיפך. וזה הוא לשון התוס' שם ד"ה הוי מותרה לדבר הקל, וא"ת תפשוט מזה דתניא צ' צן סורר (דף ע"א): עשה כן צישראל ונתגייר היינו אם צא על אשת איש ישראל ואח"כ נתגייר משום דהי עמיד השתא צר הטלח הוא ועל כרחק צדחתו צ' דהי לא התרו צ' אי עמיד השתא ללו צר הטלח הוא, הלכיה מותרה נסייף הוי מותרה לחנק, וי"ל דאפילו לא התרו צ' צהיותו נכרי יש לנו לחייבו אעפ"י שנתגייר, והי"ל ובגר נתחייב ולא מופטר משום דלא התרו צ' מאחר דהשתא נניי אי התרו צ' יש צעון זה חייב מיתה, עכ"ל, הרי מפורש בתוס' דהורגין את הגר צלי התראה וממילא נמי צלי שני עדים, ולכאורה יפה העיר.

ודוחק לפרש כי כוונת התוס' היא, דמה שנתחייב מיתה צהיותו נכרי צלי שום התראה וצשני עדים, משום דעכו"ם אינו נתחייב התראה ודי צעד אחד, והעיקר דאין אינו צהעונש על העון שעשה דלעולם עון זה ענשו מיתה, אלף דעכו"ם צעד אחד וצלי התראה הוי כישראל צשני עדים והתראה, דהא שאין זה להעמוס צדברי התוס', דהא לא הזכירו כלל צצדא זו דעכו"ם צלי התראה הוי כישראל צשני עדים והתראה, ועוד, דל"כ לתם להו להתוס' לומר דמיירי דללא אתרו צ', דמשמע דלילו ה' מתרון צו שמתתו צסייף ה' פטור עתה מומיתה, משום דמותרה לחמור אינו מותרה לקל, וזה הוא דבר שאינו מתקבל כלל לומר דללא שום התראה חייב, ובהתרו צו צמיתה הראויה לו אז, פטור, ואמילי לה אמרו דאפילו אתרו צ' צמיתת סייף ג"כ חייב עתה נשום דהתראה צעכו"ם לא מעלה ולא מוריד והעיקר הוא שעל עון זה ה' אז וכן עתה לאחר שנתגייר עונש מיתה, אלף ע"כ הכוונה כנ"ל.

אולם לאחר שנתקדק צדברי התוס' יתחורר שהלמת כדברי הכ"ל שאין עושין את הגר צעונש מיתה אלף אם כן התרו צו צשעת מעשה, דל"כ אין שום פירוש צדברי התוס' צמה שכתנו, ולא מופטר משום דלא התרו צו מאחר דהשתא נמי אי אתרו צ' יש צעון הזה חייב מיתה דמה נתינת טעם הוא, הלכ השתא היינו נהרג הלה צדחתו צ' ודך יהרג על מה שלא אתרו צ', הלה הכוונה צהתוס' היא צהיותו נכרי אתרו צ' שיתחייב מיתה סייף כי צהיותו נכרי ענשו צסייף לכן לאחר שנתגייר מומיחין הוהו צהנק מתאר דלוי אתרו צ' השתא, כלומר, צהתרהת מיתה הראויה לו ה' נהרג, והלכ צהיותו נכרי התרו צו צמיתה שהיתה ראויה לו

ולפי דברי הכ"ל שאין לחייב את הגר על מה שעשה צהיותו נכרי אלף צעדים ובהתראה, יש לפרש צוה דברי הטור הו"מ סימן ת"ת: ופירש ר"י צצא להשמיענו, פירש מה שאמרו צצ"ק י"ד צני צרית לאפקורי עכו"ם, אפילו שור של עכו"ם שגנב לשור ישראל אין דיין אותו אלף צעדים כשרים, עכ"ל. והוא דבר מומחה, דל"כ ממונו של עכו"ם חמור מנופו, השתא מיתתו אינו צריך עדים אלף די צעד אחד, ממונו לא כל שכן, ודבר זה שכתב הטור הכ"ל כתוב צרא"ש צ"ק שם דף ט"ו, וצפתחי תשובה צצו"מ שם הצי"א צשם שער המשפט שכתב דהחיותך צצמזוה קל"צ חולק על זה. צצמת צהחיותך שם כתוב דגם להמית עכו"ם צריך שני עדים אלף שאין מן הצורך שיהיו עדים כשרים, ונעל מנת

אמרינן הנכרים לא מעלין ולא מורדין, עכ"ל. ומה כנראה מדייק נספר הכ"ל, להצית דין של ישראל אין ממתין את העכו"ם צלי התראה ועדה ועדים כשרים, ואין אני רואה מכלן שום ראיה, דכוונת התוס' היא דעל כל פנים נריך גמר דין של בית דין, ואפילו בית דין של דין אחד ועד אחד דין, ובפרט שנתוס' ע"ז כ"ו כתבו דהא לאמרינן דסתם עכו"ם לא מורדין ולא מעלין אע"ג דמסתמא עונדי כו"ם הם ועונדים על שבע מצוות, משום דרבינהו קרא דכתיב והי' לך למס ועבדך, ע"ש, משמע דהיינו דוקא דסתם עכו"ם, אבל אם יש עד אחד או אם ישראל רואה את העכו"ם עונד כו"ם מחוייב לעשות לו כדיו.

והיפשיתי בספרים וראיתי נספר הומדת ישראל להגאון רמ"ד פלאקיי ז"ל נדף ק"ה, שעמד בדברי הרמב"ם ז"ל שהצא להלכה דברי הש"ס סנהדרין הכ"ל דעכו"ם שהרג צן ישראל או שצא על אשת ישראל ונתגייר חייב וכו', שמסתמית דברי הרמב"ם משמע דדין אותו צדק עכו"ם צלל עדה ועדים וצלל התראה, וזה הוא דבר מתמיה לומר שממתין את הגר שהאז עכשו ישראל גמור צלי התראה וצלי עדים וצדין אחד, כי רחוק מאלד לומר דמירי שהעידו עליו עדים כשרים והתרו צו בשעה שהרג או בשעה שצא על אשת ישראל צהותו נכרי, (וגם הגאון הכ"ל לא הזכיר את דברי התוס' סנהדרין פ' הכ"ל), והרב הכ"ל האריך מענין לענין נדרך דרוש, ותמלית דבריו היא דמה שהצריכה התורה לדון את ישראל לענין דיני נפשות בעדים כשרים ובעדה של כ"ג ובהתראה הוא משום שאין להאמין על ישראל שיעבור עזירה חמורה עד שיתאמת הדבר צנורו גמור שאין צו שום ספק כלל, א"כ כל זה מה שעבר צהיותו ישראל, משא"כ צ"נ שהרג את הנפש או צא על אשת ישראל ונתגייר אח"כ ספיר מהימנין שצהיותו נכרי עבר עזירה חמורה זו וממתין אותו צלי התראה ועדים ועדה, ולצסקו נעלמו דוחסה צכרז או, דהא דבעינן עדה הוא משום דיקרה היו הנפש הישראלית ותכלית רצונו הדיינים לחפש זכות ולהצילו כדכתיב והצילו העדה, וא"כ איך נהרוג את הגר שהוא ישראל צלי עדה והתראה, וצו רוצה הגאון הכ"ל להדגש דכיון דהדין הוא היכי דלא אישתני דינא וקטלא אינו נפטר על ידי הגיירות, א"כ היו גצרא קטילא, א"כ אין הגיירות חלה על גצרא קטילא כלל. ולא הצנתי את דבריו, הלא על זה אנו דנים אם הוא גצרא קטילא, והשאלה שלנו היא זה אמאי הוא גצרא קטילא הלא אין עליו עדים כשרים והתראה ולא בית דין של כ"ג, הלא לא עגמר דינו מוקדם על ידי שום בית דין ואמאי לא תתול עליו הגיירות.

והדרנא למאי דאתחילנא, דלפי ענ"ד אין שום מציאות לומר דנכרי שהרג את ישראל או שצא על אשת ישראל ונתגייר לחייב היינו צלל עדים ועדה והתראה, דהא צב"ס אמרינן דהיינו טעמא מפני שלא נשתנה מיתתו למיתה יותר חמורה (ועי' היטב צכ"מ וצלחם משנה מלכים י"ד), כלומר, דלעולם אנו דנין אותו עכשו דדיני ישראל, הלא שאין נפ"מ צמיתתו אם אנו דנים אותו כישאל מפני שעלם המיתה לא נשתנה, והלא מפורש צירושלמי קידושין א"א דאפילו כשדנין את הנכרי דדיני ישראל כגון שצא על עברה המתורסה דנין אותו צבני עדים וצעשרים וצלושה, וק"ו למה שנתגייר והוא עכשו ישראל גמור, וצע"כ שהפירוש צברי התוס' הכ"ל סנהדרין פ' שהצנתי הוא כמו שפירשתי צריש דברי.

צחיה שפחה שנתקדשה ונשתחררה וחזרה ונתקדשה לאחר

ויש להעיר בענין הכ"ל מהא לאמרינן צניטין מ"ג: איתמר חזיה שפחה וחזיה צת חורין שנתקדשה לראובן ונשתחררה והזרה ונתקדשה לשמעון רב יוסף צר חמא חומר ר"נ פקעי

חינוך מגיה שם עד אחד צמקוס שני עדים משום דכך צנואר צב"ס וצרמנצ"ס דעכו"ם נהרג צעד אחד.

וראיתי נספר חלקת יואצ מהד"ת סימן י"ד שהאריך לפרש את צברי הרא"ש הכ"ל, ותוכן צבריו, דהא לאמרינן צנן נח נהרג צעד אחד היינו דוקא לענין להחיר דמו, כלומר, שיהיו צני נח אחרים שמצווין על הדינים מותרים להרגו, אבל לענין שיהי' חוצה מוטלת על צית דין של ישראל לעכשו צעונש מיתה למה לעולם נריך שני עדים כשרים, ועדה של כ"ג (ומחילא גם התראה), ומה לאמרינן צגמ' דעכו"ם שצנתגייר היו אישתני דינו היינו לאישתני דינו לענין התרת דמו לצני צני נח אחרים שאסורים עתה להרגו על פי עד אחד, אבל לדין לעולם לא אישתני דינו, דגם צהיותו נכרי לא היינו הורגים אותו אלא צעדים כשרים ובעדה של כ"ג. וכן הדין לענין צמוון שאין צצית דין של ישראל מוציחין צמוון מן הנכרי אלא צבני עדים כשרים צצברי הרא"ש הכ"ל.

ובכמה מהדוחק יש צהפירוש החדש הזה, דהלא מהסוגיא דסנהדרין ע"א הכ"ל לאמרינן לימא מסייע ל' — להא לאמר רבי תנינא צן נח צצריך את השם והא"כ נתגייר פטור, הוחיל ונשתנה דינו שנתנה מיתתו — סרחה והא"כ צגרה תידון צצחקה, צצקילה מ"ט לא משום דהוחיל ואישתני אישתני וכל שכן הכא לאישתני לגמרי. ולפי הפירוש של הגאון הכ"ל אמאי היו הכא צני צן נח צצריך ונתגייר נשתנה לגמרי יותר מפרחה והא"כ צגרה, הלא צני צן נח לא אישתני כלל לענין דיני ישראל ורק לענין התרת דמו לצני צני נח אחרים אישתני, א"כ לא אישתני אלא צצד מה, וכן סרחה והא"כ צגרה אישתני גופה, וזה ג"כ אישתני צצד מה, ואמאי קרית לה לאישתני צנן נח ונתגייר אישתני לגמרי הלא לצני לידן לא אישתני כלל, ובפרט שצבר זה לאישתני היו לענין התרת דמו, עיקר חסר מן הספר.

אולם לפי מה שצכתתי לעיל יש לפרש צברי הר"י והרא"ש שכוונתם לענין שור של עכו"ם שנגח שור של ישראל ונתגייר העכו"ם דלא דיינינן ל' כחילו הי' ישראל צשעה שצורו נח ואין מוציחין צמונו ממוון אלא צבני עדים כשרים, הגם שהנגיחה היתה צהיותו נכרי, דומיא דשעה כן צישאל שחייב, ולכל זאת אי אפשר להמיתו צלי עדים והתראה צשעת מעשה ככ"ל. והגם שלא הוצר צברה"ש כלל דמירי שהנכרי התגייר, אבל אנו צריכים להצדיק את צברי הראשונים שלא יהיו צברייהם מתמיהים.

ובתב עוד הגאון הכ"ל צצפרו חלקת יואצ, שמא ראיה לפירושו הכ"ל צצמ"ה סנהדרין שם שכתב דאף דקיי"ל צנן נח שחטא אח"כ נתגייר פטור הוחיל ונשתנה דינו ומיתתו, מכל מקום אם צבר עגמר דינו צעודו נכרי שצו לא מהני הגיירות להצילו מעונשו, דעל ידי הגמר דין חסון כצגרא קטילא. והקשה צצפר הכ"ל, איך יעלה על הדעת להרוג עתה את הגר הזה שהוא ישראל גמור משום שנגמר דינו צהיותו נכרי על ידי עד אחד ודיין אחד, אלא דכוונת הרמ"ה הוא כשנגמר דינו צהיותו נכרי צצב"ד של ישראל צעדה ועדים כדי לקיים מצוות וצצרת הרע, משום הכי היו כצגרא קטילא. והנה צצברי הרמ"ה מצנאר צמאירי צצסנהדרין הכ"ל. ולי פלא על הגאון הכ"ל שלא העיר מצברי התוס' הכ"ל צצסנהדרין פ: דמשמע כצלוורה דהצ"ד ממתין את הגר שצנתגייר לאחר ששעה כן צישאל צלל התראה, וא"כ מה המיתה על צמיתתו אותו על הגמר דין של דין אחד ועד אחד, ואם סוצר הגאון הכ"ל שהפירוש צצתוס' הוא כמו שצכתתי לעיל, על כל פנים הי' לי להציה ולפרש את צברי התוס'.

גם מה שמסתמך צצפר הכ"ל על צברי התוס' צע"ז ס"ד: ד"ה אחיה, שכתבו: וא"ת הלא מיד שעבר צבע מצות חייב מיתה דלוחרת צני נח היא מיתתו צלל עדים והתראה, וי"ל דכל זמן שלא דנהו צצית דין אינו חייב מיתה, תדע דהא

קידושי ראשון, פירש רש"י אפילו למאן דאמר מקודשת זאל השיחור והפקיעה ומקודשת לשני, שהרי נשתנה גופה והוי לה כקטן שגולד, רבי זעירא אמר רב נתמך גמרו קידושי ראשון, פירש"י, על ידי השיחור גמרו דעד עכשוי הנזל עליה זאלש ומלקות (פירוש, הוי זאלש והיא זמלקות) ומכאן ואילך הנזל עליה זמיתה. ובגמרא שם מנוצח רק הטעם של מ"ד גמרו קידושי ראשון מוקרא דכתבי לא יומתו כי לא חופסה, הו חופסה יומתו, אזל הטעם של מ"ד פקעי קידושי ראשון אינו ננוצח בגמרא.

ואפשר שזנת הפלוגתה היא דפליגי זמליה שפחה וחליה זת חורין המקודשת לישראל דהיינו שפחה חרופה, דומשעות הש"ס שם דלאו דוקא כשמאורסת לעזר עברי, כדליתא זכריותות י"א, אלא אפילו כשמקודשת לישראל שאינו עזר, ודינה כזוינתה עם אחר זמלקות, מה דקין לענין התרלה ועדים, אס לריכה התרלה ועדים כישראל, שהרי מה שמלקין אותה הוי מפני שאנו דקין אותה כישראלית, דזכרית זוינתה לוינה זת מלקות, או שזאל לוינה לריכה התרלה ועדים, דהו זקין אנו דניס אותה כישראלית, דלמלי כן היתה זמחוינת מיתה. ויש לומר, דמ"ד פקעי קידושי ראשון סוצר דקין לריכה התרלה ועדים למלקות זמיתה שפחה חרופה, ועמה שנשתחררה לגמרי אס זמזה — לאחר שמשגל לויש — תהי לריכה עדים והתרלה ועדה וגם תעש ענוש זמיתה, לכן הוי נשתנה דינה ומיתה, וכל שמתהוה זנה שינוי גדול כזה הוי כקטן שגולד, ולכן פקעי קידושי ראשון. וזה שרש"י מטעים, "שהרי נשתנה גופה", הנס דקין כאן שום שינוי זעלס הגוף של האשה, אלא הכוונה שנשתנה דינה ומיתה הוי כשינוי הגוף וכקטן שגולד דמי. (ונזה אחי שפיר מה שמעוד זכסר המדת ישראל הנ"ל זכדרי הרדנ"ז על הרמז"ס, שכתב: הכי אמרינן זכל דזכתה גר שנתגייר כקטן שגולד דמי, וכזת כלומר דזה הוי הטעם דגר שנתגייר פטור על מה שנידך את השם זמחיותו זכרי, וקשה מהיכן הוציח הרדנ"ז את הטעם הזה, הלא זש"ס מנוצח להדיח דהטעם שהו פטור הוי משום דלשתי דינו ומיתה. אזל לפי הנ"ל אפשר שרדנ"ז הוציח זכריו מדברי רש"י הנ"ל דלשתי דינו ומיתה משוי לי לשינוי הגוף להיות כקטן שגולד, והבין.)

ומ"ד גמרו קידושי ראשון סוצר דנס זמיתה שפחה חרופה לא היינו מחייבין אותה זכות אלא זעדים והתרלה, משום שמה שהיח חייבת זכות הוי משום שדניס אותה כישראלית, כי קין הנכרי חייבת מלקות, אלא שזי אפשר להייז אותה מיתה כי קין להמית את החליה שפחה זנה, כי שפחה הזמנית לוינה חייבת כלום, ואלל דעד השתל היתה חייבת מלקות והשתל אס זמזה לאחר נשואין תהי זת מיתה, הלא קין זה אלא לשתי מיתה זכלד ולא דינה, לכן קין זה שינוי אשר ישנה את גופה כקטן שגולד ולא פקעי קידושי ראשון. ואפשר להעמיס זאת זכדרי רש"י שם ד"ה גמרו קידושי ראשון, על ידי השיחור גמרו דעד עכשוי הנזל עליה זאלש ומלקות הוי אפילו זמחוי, ומכאן ואילך הנזל עליה זמיתה, עכ"ל, דמה לי לרש"י להאריך כ"כ, דכיון דלמרינן גמרו קידושי ראשון הרי ממילל ידענו שהנזל עליה זמיתה, אלא שכוונת רש"י להסציר דלעומת מה שזמר ר' יוסף זר הויל פקעי קידושי ראשון משום דהוי שינוי הגוף וכקטן שגולד, לומר ר' זעירא דקין זה שינוי מעליח, אלא מיתה, כלומר, ענושה זכלד הוי דלשתי אזל דינה לא לישתי כלל.

חצי עכר שקידש בת חורין ונשתחרר, ונתקדשה לשני

ואם כניס הדברים הנ"ל ה' מוקוס זנה להסציר למה פליגי דוקא זמליה שפחה ולא זמלי עזר וחלי זן חורין שקידש

זת חורין דמקודשת משום דלא שייר זקיניו, כדליתא שם, ונשתחרר העזר לגמרי והאשה קנלה קידושי אחר שיחורו משני, דלס נאמר פקעי קידושי משום דנשתנה גופו של העזר כשם שאמרו שנשתנה גופה של השפחה שנשתחררה, חלו קידושי שני ואסורה על העזר המזוחרר משום אשת איש של השני, ואס נאמר גמרו קידושי ראשון הרי הוי אשתו של הרשון לגמרי, אלא אס סנת פלוגתתם הוי ככ"ל, משום דפליגי חי הוי נשתנה דקין ומיתה, א"כ זה דוקא לגזי האשה שאנו דניס אס חלו עלי' הקידושי או לא, אזל לא שיד לומר פקעי הקידושי מן האשה משום שנשתנה דינו של ההמקדש שמקודס, ורק דומיל דשם זנסהדרין זכרי שנידך ואח"כ נתגייר, שאנו דניס עליו אס חייב על זרכה השם או לא, מה שאין כן הכל שהשינוי אולו ואנו דניס אס הוי מקודשת, והלא אולה קין שום שינוי, והבין.

וראיתי זכסר ישועות יעקב אה"ע סימן מ"ד שכתב: ולפי"ז נראה זעיני זכר חקש, דלילו היינו לומרם זמחוי עזר וחלי זן חורין, דומה זנה לחליה שפחה וחליה זת חורין, דהקידושי חקין לחליין לענין איסור לאו, אעפ"כ זנשתחרר אחר כך לא גמרו הקידושי שלה, וטעמל משום דהוי זכר שלא זאל לעולם כיון שהו הקונה ואינו רזוי לחזיו השני איך יכול לקדש על לאחר זמנו, וכמו שכתבתי דומה זמש לקני את ותמור כיון דלאו זר קנין הוי א"כ הכל נמי זמלי מתקדש כיון דהמקדש אינו יכול כעת לקדש על חזיו השני וכו' ע"ש כי הרב הנ"ל האריך זנה.

ול"א הנתי מה הוי כוונת הרב הנ"ל זמה שמסתפק לענין איסור לאו, הלא ה' יכול לומר דכ"מ אס נתקדשה לשני, כדלמרינן זש"ס זמלי שפחה, דזי אמרינן פקעי קידושי ראשון אסורה לראשון וזי אמרינן גמרו קידושי ראשון אסורה לשני משום אשת איש גמורה.

ג מה שכתבו זכסר הנ"ל דגזי חזי עזר וחלי זן חורין זודלי אמרינן לא גמרו הקידושי שלו מטעם דהוי מקנה זכר שלא זאל לעולם ולא שיד לומר זמנו דחל על מה שמקנה זכר שלא זאל לעולם, וממילל חיילי נמי על זכר שלא זאל לעולם, כיון דהו הוי הקונה ולגזי הקונה לא אמרינן זמנו כזה אלא לגזי המקנה, עדיין לא זכרו לי, זכר כתבתי זכסרי זמנת אנהרס, דלפי זמנה האחרונה זכופין את רבו לשחררו כל קידושי חזי עזר הוי קידושי ספק, משום דזמנת קשה למה לא יוכל לקדש זת חורין הלא דינו כישראל לענין הרבה זמות כדליתא זמגניה מטעם דרזו חייב מדינל לשחררו, א"כ יחי' מותר זנת חורין, אלא שזס נאמר שהו מותר זנת חורין שז לא נאמר זופין את רבו, דהו כל הטעם זכופין הוי משום שלישא שפחה אינו יכול וכו', וממילל אינו יכול לישל זת חורין, ושז נאמר זופין את רבו ושז מותר זנת חורין, והזכר חזר חיללה זקין מעונה, והתוס' זמנ"ז לענין עלה עלי' זכר כתבו זנלופין כזה, היינו כשהזכר חזר חיללה ההוי ספק, א"כ חזי עזר המקדש זת חורין לעולם קידושי הוי קידושי ספק. והנה פסק הרמז"ס ז"ל דהמקדש לאחר שיתלוך ליד יעמיד דמקודשת ולא הוי זכר שלא זאל לעולם, משום דאס יקדשה עכשו הוי קידושי ספק, לכן שז יכול לקדשה על אח"כ זקידושי ודאי, אישות פרק ז' הלכה ט"ו, ע"ש, א"כ הכל נמי לא משז זכר שלא זאל לעולם משום הוי טעמל, והבין כי קזרתי.

לסימן ש"ל ברין טומאת מתי זכרים

בסימן ש"ל כתבתי זכר קנלת שזר של לימוד התורה וכן לימוד זמנת הרפואה דלסור, זמשע שיש לז השמות

בשנים משום זה הלמוד חכמת הרפואה נ"כ מזה קעביד שעל ידי כן תהי' לי האפשרות להושיע להרבה בני אדם תולים הנריכים לרופא, וראה מה שכתנתי נסיון תתי. והגני להעתיק כאן מה שכתנתי בדבר השאלה שגשלתתי מלת תלמידי היקר הרב, המופלג בתורה ויראה מהו"ר **אברהם** שליט"א **קעלמאן**, רב צנורקין, אס מותר לו לכהן ללמוד חכמת הרפואה כי יהי' מוכרח לצא להפרסקטוריום שם המורים לתלמים את תלמידיהם את מלאכת הרפואה והניתוח על גופים של מתים ויש חשש שמא ינטרף התלמיד לנגוע בהמתים.

והנה נמדינות שלנו כמעט כל המתים הם מתי נכרים הנמלאים בהפרסקטוריום, וצנן עלינו לצאר את השיטות לענין טומאת אהל וטומאת מגע ומשא נמתי נכרים.

ביבמות ס"א. וכן ה' רבי שמעון בן יוחאי אומר קברי עכו"ם אינן מטמאין צאהל, משום דאתם קרוין

אדם ואין עכו"ם קרוואין אדם, ורבינא אמר נהי דמעטינהו קרא מטמאוי צאהל צמגע ומשא מי מעטינהו קרא. והנה דברי רבינא יש לפרש בשני אופנים: א' דרבינא לא פליג אדרשב"י אלא שצא לתרץ הקושיא שהקשו שם אדרשב"י הא כתיב במדין כל הורג נפש וכל נוגע צחלל תתחטא, ועל זה משני רבינא דרב"ז לא אומר אלא דאין העכו"ם מטמא צאהל אצל צמגע ומשא מטמא, לכן שפיר לריכים היו להתחטא במחמת מדין משום שנגעו בהחללים ולא משום אהל. ומדברי התוס' ישנים שם דר"ז להביא שם ראי' דר"ש יליף דין קבוע מהבבא, כלומר, ומשום דילמא איקטל חד מישראל, לפיכך היו לריכים להטמא, והקשו דלמאי דמסיק רבינא דממגע מי אימעיע, אלא לה ראי' זו, משמע דסברו דרבינא אינו חולק עם רשב"י אלא מתרץ הקושיא שהקשו אדר"ש. וכן כתבו התוס' בגדה ע'. ד"ה ואין נביא, דלא אימעוט מתי עכו"ם לר"ש אלא מאהל, ע"ש. ב') דרב"ז סובר דאין עכו"ם מטמא לא צאהל ולא צמגע ומשא, (והטעם שאינו מטמא אפילו צמגע נבאר צמונד) ועל זה פליג רבינא ואומר דעכו"ם מטמאין צמגע. ולפי שני הפירושים הכול מודים שאין הנכרים מטמאין צאהל. וצויתר נראה משיטת הגמ' דרב"ז סובר דנכרים אינן מטמאין אפילו צמגע, דהא שם פרכינן ורבנן, כלומר, אמאי פליגי אדר"ש דהא שפיר מתרץ ר"ש דהא דנטמאו צמדין הוא משום דילמא איקטל חד מישראל, ומשני לא נפקד ממנו איש כתיב, ולא ניחו להו לרבנן צמה שומפרש ר"ש לא נפקד לעצמיהו, אלא מאי מטמא רבנן על מה דאמר רבינא דצמגע מיהו מטמאו וצביל מגע הורגו שעהרע צמדין, ואמאי פליגי רבנן אדר"ש לענין אהל, אלא ע"כ דר"ש סובר דאין עכו"ם מטמאין אפילו צמגע, וממילא תירונו של רבינא אינו לדעת רשב"י. וביחודאי הרמז"ן יצמית שם לאחר שזנבר את כל דברי הג' להלכה וזוהא את דברי ר"ת ומסיק דהלכה כרב"ז דאין עכו"ם מטמאין צאהל, מסיים: ומשמע דלסתמא דגמרא סנירף להו דלגמרי מיעטינהו וזה צ"ע, עכ"ל. ואין ספק שהרמז"ן ז"ל דייק מהגמרא כמו שפירשתי.

מגע ומשא במתי נכרים

וראו לצאר את השיטות של הראשונים צדין מגע ומשא נמתי נכרים. דהנה צעמונא דמטמאין צמגע וצמשא, צנראה מחולקים רש"י ותוס' צנור כ"ד. דהקונטרס פירש שם דילפינן מאו צקצר דקצר שלפני הדבור מטמא צמגע, וכל שהי' קודם מתן תורה צין של כותים וצין של ישראל קרי לי' קצר בן נח וקצר הכותים לצאר הידבור קודם הידבור שאין מטמאין צאהל וכו'. המצנאר דמתי רש"י אלו, דרבינא לא פליג אדרשב"י, ומדברי התוס' שם נמיי משמע דר"ש סובר דעכו"ם מטמא צמגע, אלא דלא נראה להו לימוד דהטעם ומשום קרא דאו

צקצר, אלא משום דליכא קרא למויעוטא מגע אלא דוקא צגי אהל כתיב אדם כי ימות צאהל, ולכן הקשו שם דקרא או צקצר למה לי הא וממילא ידענא דמטמאין צמגע, ומה שכתבו שם ודוקא לומר דלא כרבינא, כוונתם, דהוא דוקא לומר דדוקא רבינא ציצמות סובר דמכא סברא גרידא צלי קרא ידענו דעכו"ם מטמאין צמגע וצמשא משום דקרא דאדם אינו ממעט את מתי עכו"ם אלא מטמאת אהל אצל לא צמגע, אלא ש"ס צנור שם סובר דמכא קרא דאו צקצר לרבות דעכו"ם מטמאין צמגע, ולכן צריך קרא דאו צקצר לרבות, דזה הוא דוקא דהש"ס צנור יסנור דליצטריך ליה קרא, או דהפירוש צהתוס' שדוקא לומר דהסוגיא צנור אזלא דלא כרבינא אלא כתירון הש"ס ציצמות דילמא איקטל חד מישראל, והיינו דעכו"ם אינו מטמא לא צאהל ולא צמגע. ועל זה פירש הרשב"א, דקרא דאו צקצר איצטריך ללמד שאותם שמתו לאחר מתן תורה קודם שנאמרה פרשת טומאת מת, שצממאין, דלא תימא כיון דכתיב צפרשא אדם כי ימות צאהל, היינו מפרשה זו ואילך, אצל אותם שמתו קודם שנאמרה פרשה זו אינם מטמאים צאהל, לכן איצטרך קרא או צקצר לרבות, דגם אלו שמתו קודם שנאמרה פרשה זו מטמאים צמגע ע"ש. ונראה דהרשב"א צא לתרץ כל הקושיות, כלומר, צין לר"ש צין לרבנן, איצטרך קרא דאו צקצר לרבות שאלו אשר מתו צין מתן תורה וצין אמירת פרשת טומאת מת יטמאו, כלומר, לר"ש צא או צקצר לרבות שישראלים שמתו צין הזמנים ה"ל יטמאו צאהל וצמגע, ועכו"ם יטמאו צמגע, ולרבנן צא או צקצר לרבות שישראלים ועכו"ם יטמאו צאהל וצמגע, ולא תימא שהדין של טומאת מת ונתחיל רק מומן שנאמרה הפרשה, ואם נאמר שצממת ר"ש סובר דגם צמגע אין עכו"ם מטמא, צא הכתוב לרבות רק ישראלים שמתו צין הזמנים ה"ל צאהל ולצמגע.

אלא דצברי הרשב"א לריכים ציאור, הא סנדרתו היא דסלקא דעתך אמיתא למעט טומאת מגע מאלו שמתו צין הזמנים מניב, "ימות" דמשמעו להצא ולא צעבר, ואיך תסיק אדעתך למעט מזה טומאת מגע, הלא צאותו פסוק כתיב, "אדם" כי ימות צאהל. וכשם שאמרת דמויעוט אדם אי אפשר למעט את העכו"ם אלא מטמאת אהל משום דקא אהל כתיב צאותו פסוק ולא צמגע, כן נמיי ממויעוט ימות אי אפשר למעט אהל ולא צמגע, ושבו הדרא הקושיא לדוכתן או קצר למה לי, וצ"כ צריך לומר דהרשב"א סובר דנאמת רשב"י פליג אהא דאמר רבינא צמגע ומשא מי אימעוט, והוא סובר דעכו"ם אינם מטמאין לא צמגע ולא צמשא כשם שאינם מטמאין צאהל, וס"ד ממילא דגם ישראלים שמתו לאחר מתן תורה עד שאלא נאמרה הפרשה דטומאת מת לא יטמאו לא צאהל ולא צמגע, משום דימות משמע להצא, לכן איצטרך קרא לרבות, ומזה יולא דהרשב"א סובר דר"ש אומר דעכו"ם אינם מטמאין לא צאהל ולא צמגע.

ובן מוכח מדברי הרשב"א שאומר דקרא למעוטי אותם שמתו אחר מתן תורה קודם שנאמרה פרשת טומאת מת, משמע דאפילו ישראלים שמתו קודם מתן תורה אינם מטמאים צמגע וכ"ש שאינם מטמאים צאהל, והלא צעכו"ם אין חילוק צין קודם לאחר מתן תורה וממילא אין מטמאין לעולם אפילו צמגע. אולם דבר זה תלוי בצנראסאות צתוס' שם, דצתוספות שלפנינו כתוב: והרשב"א פירש קצר שלפני הידבור גם אותם שמתו, "קודם" מתן תורה קודם שנאמרה פרשת טומאת מת וכו', ולפי גירסא זו, אלו שמתו קודם מתן תורה מטמאין צמגע, דלא כר"ל, אולם צהגליון כתוב: גירסת ח"נו, "אחר" מתן תורה, ומה שכתנתי לעיל הוא לפי גירסא זו, והדעת נוטה שגירסא זו היא העיקרית, דלא הכוונה לומר דלא הכתוב לרבות אלו שמתו קודם מתן תורה, מה זה שמשקיים קודם שנאמרה פרשת טומאת מת, פשיטא דקודם מתן תורה

לה נאמרה פרשת ט"מ, ועוד, הלא אין הדבר תלוי בהמירת הפרשה אלא בקבלת התורה.

ובתוספות נדה דף ע' ד"ה ואין לניב מלה, כתבו דאפילו לר"ש היינו דוקא צ"ל: שמתו לאחר מתן תורה אצל קודם מתן תורה היו עכו"ם מוטמאין בישראל, דדוקא לאחר מתן תורה איכא פלוגי בין ישראל לעכו"ם אצל קודם מ"ת לא נאמר ניב אדם על ישראל. והרב ר' משה מפונטיו"א פירש דנטייר פרק כ"ג מרזי ונבלו בקבר מתים שלפני הדבור הלאה קודם מתן תורה מנמא אע"ג דלא איקרו אדם, ואי אפשר לומר כך דהך סוגיא דכ"ג התיב אלה כר"ש דממעט להו מאדם, ועוד או בקצר גבי מנע כתיב ואחר מתן תורה מוטמאין קברי עכו"ם צמגע ולא הימעוט לר' שמעון אלא מהל וזכי מסיק צפרק הנא על יצמתו. [הסבר דברי התוס' אלו הוא: דהר"ם מפונטיו"א סובר כמו שכתבו התוס' דהכל מודים דקודם מתן תורה ה' דין עכו"ם שהו לדין ישראל לענין טומאה, ושייהם מוטמאין בין צהאל בין צמשא ומונע, אלא שהר"ם מוסיף על דברי התוס' דהא דר' שמעון מודה בעכו"ם שקודם מתן תורה דמוטמאין אינו משום הטעם שכתבו התוס' דקודם מ"ת עדיין לא נקראו ישראל אדם ולכן אין חילוק בין ישראל לעכו"ם, אלא דר"ש דרש קרא דלו בקצר לרבות את אלו שמתו לפני הדבור היינו קודם מתן תורה, ובין לדברי התוס' ובין לדברי הר"ם מפונטיו"א יולא דאלו שמתו לאחר מתן תורה קודם שנאמרה פרשת אהל מוטמאין, לדברי התוס' מוטמאין משום דלאחר מתן תורה נודתי שכבר נקראו ישראל אדם, ולדברי הר"ם מפונטיו"א מוטמאין מקרה דלו בקצר דאם אלו שמתו לפני הדבור מוטמאין מכל שכן אלו שמתו בין הדבור דהיינו מתן תורה עד שנאמרה פרשת אהל דמוטמאין.] אלא דהתוס' דמו פירוש של הר"ם משום דאי אפשר לומר דקרא דלו בקצר הנדרש נטייר לרבות קצר שלפני הדיבור הוא דוקא אליבא דר' שמעון דמומעט להו מהדב, כלומר, דה"כ לרבנן האי קרא למאי אתי, כמו שהקשו צתוס' נזיר כ"ד הנ"ל, ועוד אפילו לר"ש למה לי קרא דלו קצר לרבות מנע הא איהו מודה דעכו"ם מוטמאין צמגע, היינו כמו שפירשו דריש דצריהם צטייר הנ"ל דרבינא לא פליג אדר"ש, לכן פירשו צתוס' דלפני היצור היינו קודם שנאמרה פרשת אהל, דס"ד כי ימות צהאל מתאן להצא כתיב ולהכי אינטרך הו בקצר, וקאי ריבוי אכי ימות ולא אאדם" עכ"ל. והנה אין ספק כי זה הפירוש של התוס' צכאן נגדה הוא זה עלמו שהציהו התוס' צטייר הנ"ל צשס הריב"א, כלומר, או בקצר אינטרך בין לרבנן ובין לר"ש, לרבנן אינטרך לרבות מתי ישראל שמתו קודם שנאמרה פרשת אהל דמוטמאין בין צהאל ובין צמגע וכן העכו"ם, כי אליבא דרבנן אין חילוק בין ישראל לעכו"ם לענין טומאה, ולר' שמעון אינטרך קרא דלו בקצר לרבות רק מתי ישראל שקודם המירת פרשת אהל, דלא תימא כי ימות משמע רק להצא, אצל עכו"ם אין מוטמאין ממתן תורה ואילך, לכן לא קשה מדרזי צהאל דהוי מתיין מערתה, דקודם מתן תורה גם עכו"ם מוטמאין בישראל שאין חילוק או בין ישראל לעכו"ם, אלא דהי' קשה להכ א"כ ניוח כש שהריבוי דלו בקצר פוסל את המיעוט של כי ימות כך יפסול את המיעוט של אדם דכתיב צהלות קרא, והמאי סובר ר"ש דעכו"ם אינם מוטמאין מהמיעוט דאדם, על זה מתרנין דר"ש סובר דהריבוי קאי רק לפסול את המיעוט של כי ימות ולא צא לפסול את המיעוט של אדם. אחרת אי אפשר לפרש צצדברי התוס' אלה. והשתא הי המרת דהתוס' היינו הריב"א סובר דלר"ש עכו"ם מוטמאין צמגע, למה להו לומר דוקא כזה דהריבוי אינו צא אלא לפסול את המיעוט של כי ימות ולא את המיעוט של אדם, הלא שפיר מצי למימר דהריבוי צא גם לפסול את המיעוט של אדם לענין מנע, כלומר, דאלמלא הריבוי של או בקצר הוי אמרינן דמומעט אדם מוטמאין את העכו"ם מן אהל ומן מנע וצא הריבוי לפסול

את המיעוט אדם ממונע, דהא או בקצר צמגע משתעי קרא, אלא ע"כ דהתוס' סברו דלר"ש אין עכו"ם מוטמאין לא צהאל ולא צמגע, והטעם כמו שפירשתי דעת ריב"א צתוס' נזיר, דהל"כ שוב תיקשי איך תיסיק דעתן למעט ממויעוט כי ימות טומאת מנע הלא צהלות פסוק כתיב אדם וכשס שמויעוט אדם לא אימעוט אלא טומאת אהל כך ממויעוט ימות אין למעט אלא טומאת אהל וקרא דלו בקצר המרצה טומאת מנע למה לי, אלא ע"כ דר"ש סובר דאין עכו"ם מוטמא לא צהאל ולא צמגע. וזה שרציתי לצאר מהתוס' צטייר וכן צגדה, דלשיטת ריב"א אין עכו"ם מוטמא אליבא דר"ש לא צהאל ולא צמגע. ודברי המהרש"א שס צגדה שכתבו אצברי התוס' וקאי ריבוי הכי ימות ולא אאדם, היינו כצירובס, דקודם מתן תורה אין חילוק משום דריבוי דלו בקצר לא קאי אאדם וכי לא זכיתי להצין, דמה ענין דריבוי של או בקצר לקודם מתן תורה, ואפילו נאמר דקאי אאדם ומרצה עכו"ם, א"כ מומלא אחרכו מתי קודם מתן תורה, דאם לאחר מתן תורה אין חילוק בין מתי ישראל לעכו"ם מוכ"ש שקודם מ"ת אין חילוק, וגם הקושא שדקשה שס המהרש"א כבר הקשו צתוס', ועי' רש"ש שס.

ובתוספי הרא"ש שס צגדה כתבו: ואפילו לר"ש דאמר קברי עכו"ם אינם מוטמאין ואיכא למ"ד צינמות דאפילו צמגע אינו מוטמא, היינו דוקא בעכו"ם שלאחר מתן תורה, אצל קודם לכן אין חילוק בין ישראלים לעכו"ם, ע"ש והאו כמו שציארתו לעיל צשיטת הריב"א.

בללות ופרטות אם נאמר בוסיני גר תושב אם מטמא באהל

ובעצם סגרת התוס' שכתבו דאינטרך או בקצר דלא תימא מדכתיב כי ימות היינו דוקא לאחר שנאמרה פרשת אהל ולא ממתן תורה, וזוהו דקדקתי דהריב"א סובר דלר"ש אין עכו"ם מוטמאין צמגע, יש מקום לומר, דצחמת הדבר תלוי בצלוגתת התנאים אס צסיני נאמרו כללות ופרטות של כל התורה כולה או לא, דלרע"ק האומר כללות ופרטות נאמרו צסיני וגסנה צהאל מועד וגסתלשו צערצות מואב, חגיגה ו', וצכ"מ, מה שיך לומר דאינטרך קרא לרבות מתי ישראל שלאחר מתן תורה עד שנאמרה פרשת אהל, הלא מיד צסיני הכול נאמר, וגם אותו או של אדם כי ימות צהאל נאמר צסיני, וצכן דברי הריב"א הנ"ל לא מתפרשין אלא אליבא דר' ישמעאל ולא אליבא דר' עקיבא. וצע"כ דאליבא דר' עקיבא (לפי פירוש הריב"א) אתא קרא דלו בקצר לרבות אלו שמתו קודם מ"ת שיטמאו, כלומר, דצמתן תורה ג"כ נאמר כי ימות דמשמע להצא ולא אלו שמתו כבר לכן צא הריבוי לרבות. וזוהו יולא דגם עכו"ם מוטמאין צמגע, דהא אין חילוק בין אלו שמתו קודם מ"ת לנכרים שאחר מ"ת. ונמלא דדין זה אס עכו"ם מוטמאין צמגע תלוי בצלוגתת ר' ישמעאל ור' עקיבא הנ"ל. וצכל אופן, דין זה תלוי בצפירויס השונים צתוס' הנ"ל.

ובספרי משנת אצרהס ח"צ דף צ': פלפתי צצברי ר' יוסי צמשה דכלאים פרק ח' הסובר דאדי השדה מוטמאת צהאל כאדם, וצירושלנוי שס מפרש דו צריה הגדילה צגדה ומתוצרת צצורה לארץ, קשה, דאפילו ר' יוסי סובר צצריה זו חשוב אדם אצל הלא אין צריה זו מעס ישראל ואיך תעמא צהאל, וקשה לומר דגם ר' יוסי פליג אדרש"ז. וכתצתי שס לצד דצגר תושב גם רש"זי מודה דמוטמא צהאל, ואדי השדה יש להס דין גר תושב, דהא אין עונדי עכו"ם ע"ש, וצמלוואיס והשמוטות לספר הנ"ל צצק ק"א: הצחתי דצרי הצפנת פענת הלכות ומתנות עניים שכתב דהפירוש הוא שישראל צא על אדי השדה והוליד צן דאותו צן מוטמא צהאל, והאו דוקא גדול להעמים פירוש כזה צהמשה.

אולם לפי ה"ל שהנאמתי דברי התוס' לזאת שהיו קודם ונתן תורה ומטמאין צאהל אפילו לאחר מ"ת, יש לומר בפשטות, דדוקא בני אדם שיכלו לקבל את התורה ולא קיבלו אין מטמאין משום דאין קרויים אדם ואינם צאותה דרגא של ישראל אשר קיבלו את התורה, אבל לפני השדה שלא יכלו לקבל את התורה כלל, שזו נשארו צדיקים כמו קודם מ"ת ומטמאין. ודבר ה"ל תלוי בהשיטות השונות שהנאמתי לעיל מהתוספות.

גם חקרתי בספרי ה"ל אם גר תושב מטמא צאהל, דהא ר"ש צ"י לא אמר אלא ואין עכו"ם מטמא צאהל, והלא גר תושב אינו עובד כו"ם. וכתנתי ליישב דברי המדרש רבה שא המנסח: עכו"ם „המתגייר“ ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול, ולא כמו צש"ס שלנו עכו"ם העוסק בתורה הרי הוא ככ"ג, וכתנתי דאין שום סגרא לומר דהמדרש מתכוון לגר זדק, דהא דינו כישראל, ומה בין גר זדק לישראל, ומה משמיענו המדרש, אלא הכונה לגר תושב, והמתגייר, כלומר, המקבל עליו שלא לעבוד כו"ם, וממילא אין שום פלוגתא בין ר"מ ורשב"י, ע"ש באריכות. ולפי זה שזו יש ספק צנ"ד, דהא עכו"ם שזמון הזה יש דעות שיש להם דין של גר תושב ושזו מטמאין צאהל אפילו לרשב"י, אולם דבר זה מוטל בפק גדול, אם יש להם לעמים זמון הזה דין של גר תושב, ולפי שכתנתי שם דכל הקבלה של גר תושב שלא לעבוד כו"ם אין הפירוש שצריך לקבל עליו שלא לעבוד ע"ז דעל זה אינו צריך לקבלה, כי ע"ז היא משבע מצות שנלטו עליהן בני נח, אלא עיקר הקבלה שלא לעבוד ע"ז אפילו בשיתוף, ע"ש, ועל זה גם העמים שזמנינו חסודים מאד. ובפרט שהוכחתי שם דשיטת התוספות צנ"ק ל"ח שהקשו דהא עכו"ם נמי קרויים אדם דכתנתי גבי חירס מלך לור אחת האדם ולא אל (יחזקאל כ"ח) ומדכתנתי שם דהמלך לור צינתי יחזקאל הוא חירס משמע דסברו דהוא אותו חירס שהי' צינתי דוד ושלמה, ואותו חירס הי' גר תושב, וא"כ מה מקשו בתוס', אלא ע"כ דשיטתם דלצינא דרשב"י גם גר תושב אינו מטמא צאהל, ע"ש.

שיטת היראים ברין מומאת מגע בעכו"ם

אולם יש כאן דקדוק גדול, דאי אמרת דרשב"י סובר דעכו"ם אינו מטמא אפילו צמגע, למה אמר דאין מטמאין צאהל ולא אמר שאין מטמאין צמגע וצמשא שהוא רבנותא יתירא. ורבינו ז"ל צנתי טר יו"ד סימן תס"ו אות י"ח עמד בקושיא זו, ומתרג', לפי דרכו נקודש תירון והסגר שיש לו יותר ענין לטעמי התורה על פי סוד, ע"ש.

וְרִי הפעוט נראה לומר, שהתירוף לקושיא זו מפורש ביראים סימן שכ"ח, וכך איתא התם: צמגע ומשא של מתי עכו"ם יש אוסרין, וראייתם דלמרינן צינמות דף ס"ח נהי דממעטינהו קרא מזהל צמגע ומשא לא מיעטינהו קרא. ויש להציא ראי' להיתר מדתינא צספרי ותייתי לה צנזיר מ"ת, על נפש מת לא יצא צמגע חני אפילו נפש צמהה צמגע שגאמר ומכה נפש צמהה ישלמה, ת"ל לאציו ולאמו, צנפס אדם הכתוב מדרג, ר' ישמעאל אומר אינו צריך הרי הוא אומר ועל כל נפשות מת לא יצא צנפסות המטמאות צינאה הכתוב מדרג, פירוש צאהל, ועכו"ם אינו מטמא צאהל דקיי"ל לרשב"י וכו' עד — ואפילו רבנן דפליגי עלי' דר' ישמעאל ולא מפקי נפש צמהה מלא יצא יאלו עובדי כוכבים מן הכלל דכתנתי לאציו ולאמו וצנזיר ישראל משתעי קרא דהא תקן עכו"ם אין להם טירות (טיר ס"ח). ונפקינן התם מקרא, א"כ לאציו ולאמו צינזאל קאמר, עכ"ל. וכל מפרשי היראים הקשו דהיראים הציא צעמו צריש דצריו דצרי רצינא דצמגע ומשא לא מיעטינהו קרא ועל זה לא תירץ כלל דצריו שהציא ראי' דהלכה לרשב"י. אולם הדבר מנואר לכל המזקק דצרי

היראים שכוונתו לומר, דהואיל שיש לנו לימוד מקרא דועל כל נפשות מת לא יצא דאין הציר מוחרר לנא אל אהל שיש שם צנילה משום דאין הציר מוחרר אלא על דבר שמתמא צאהל לכל אדם, אבל הצנילה שאינה מטמאה צאהל לשאר בני אדם גם הציר אינו מוחרר לנא שמה, אלו דצרי ר' ישמעאל, ועל זה מוסיף היראים דגם על אהל שיש בו מת נכרי אין הציר מוחרר, דהא גם הנכרי אינו מטמא צאהל משום דקיי"ל לרשב"י. ומכאן הוציא היראים את דינו שאין הכהן מוחרר שלא לטמא עצמו צמת נכרי, כלומר, שהמת נכרי דינו כצנילה, דכאם שאין הצנילה מטמאה צאהל כך אין הנכרי מטמא צאהל, וכן הדין לענין האיסור לכהן לטמאות עצמו, כאם שאין איסור לכהן שיטמא את עצמו צנילה כך הדין שאין איסור שהכהן יטמא עצמו על ידי מגע צמת נכרי, כלומר, אחת צמת נכרי מטמא צמגע כאם צנילה מטמאה צמגע, אבל אין איסור לכהן שיטמא עצמו צמגע מת נכרי. וזה היראים מתרג' הקושיא הרשונה שהחיל צה, הא אמר רצינא נהי דממעטי' קרא מזהל מומע ומשא לא מיעטינהו קרא, דאין זו שום קושיא, דכיון דידענו שאין העכו"ם מטמא צאהל ממילא ידענו דדינו כצנילה שהגם שמתמא צמגע אין הכהן מוחרר שלא לטמא עצמו.

ומעתה מתורץ מה שהקשיתי לעיל, למה לא אמר רשב"י שאין העכו"ם מטמא צמגע וצמשא, משום דצמת העכו"ם מטמא צמגע וצמשא ללא גרע מצנילה, אלא דעיקר היסוד לדין זה הוא שאינו מטמא צאהל, וממילא ידעינן דהגם שמתמא צמגע לכל זאת אין איסור לכהן ליגע צה, הגם דאם יגע יהי' טמא כמו הנוגע צנילה. והיסוד לדין זה הוא ממה שאין העכו"ם מטמא צאהל.

ורבירים הללו מפורשים צנימוקי יוסף צמ"ז פרח המקבל גבי אשכתי רצה צר אצוה לאלו' שכתב: ובספר יראים כתוב שאין כהן מוחרר אלא על טומאות המופרשות מן המת צנצנ, הילכך כיון שאין מטמאין צאהל (העכו"ם) אין טומאתן אלא כטומאת צנילה, וקיי"ל לרשב"י, ואעפ"י שר"ת דחאה לה, הרצנ"ר ז"ל, ע"ש. הרי מפורש שדעת היראים דהגם שעכו"ם מטמא צמגע וצמשא לכל זאת אין איסור לכהן להטמאות עצמו על ידי נגיעה ומשא. מנלל אמר שלפי דברי היראים אין כאן שום פלוגתא בין רשב"י ורצינא, דהא רצינא לא אמר שאסור להם להכהנים לטמאות עצמן צמגע ומשא של נכרים, והוא לא אמר אלא שמתמאים, וזהו גם רשב"י מודה, אלא מכיון שאין העכו"ם מטמאין צאהל שזו אין הכהן מוחרר שלא להטמאות צמגע. וראה תל"מ פ"ג מהלכ' אבל שכתב ג"כ כ"ל צדעת היראים והציא דצרי הנמ"י ה"כ.

והיראים הוסיף שם צסוף דצרי: ואפילו לרבנן דפליגי עלי' דר' ישמעאל ולא מפקי נפש צמהה מלא יצא (כלומר א"כ אין לנו ילפותא דמותר לו לכהן לטמאות לדבר שאינו מטמא צאהל, ושזו לא ידענו דמותר לו לכהן לטמאות עצמו צמגע מת נכרי) יאלו עכו"ם מן הכלל, דכתנתי לאציו ולאמו, וצנזיר ישראל משתעי קרא, דהא תקן טיר ס"ח, העכו"ם אין להם טירות, ומפיקין התם מקרא, א"כ לאציו ולאמו צינזאל קאמר, ואף צנצנתייר גר צנצנתייר כקטן שכולד דמי ולא קרינא צ"י לאציו ולאמו, וכאשר ממעטינן צמהה מלאציו ולאמו ממעטינן נמי עכו"ם, (כלומר, לא שאינו מטמא צמגע וצמשא אלא שמתמא ולכל זאת אין איסור לטמאות עצמו צמגע, כנ"ל) וכיון דאשכחינן צנזיר שנותר צמתי עכו"ם, כהן נמי לא שגא, דהא ילפינן גזירה שזה דאמו אמו מכהן לטיר צפרק כהן גדול, דף מ"ח, ועוד דתיניא כל שהטיר מנגלח עלי' צפרק מוחרר עלי', פירוש דנפש מת דכתנתי צנינהם שזה. ויש מקשינן על כלל זה, ושמעתי אוסרין לכהן צמגע וצמשא מתי עכו"ם, ואני כתנתי הכראה לי, והמחזיר תנא עליו צרכה והמקיל לא הפסיד, עכ"ל.

טומאת אהל בעכו"ם להלכה

ורפי ה"ל יוצא, דרך אם נאמר להלכה כרש"י שאין העכו"ם מטמאין צאהל, אז יש מקום לדון דהין הכהן מזהר על מנע ומתי עכו"ם, ודין אחד תלוי בהצירו, כי מה שאין הכהנים מזהרים על מנע ומשא של מתי עכו"ם הוא פועל יוצא מהדין שאין העכו"ם מטמאים צאהל, ונכון עלינו ראשית כל לנאר אם הלכה כרש"י שאין העכו"ם מטמאין צאהל.

ובאבני נר יו"ד סימן תס"ו אות ט"ז כתוב: אך אם צאנו למטין, הנה הרמז"ם וס' יראים ורמז"ן צתה"ל ורש"ז צחי' וצתשונה סימן פ"ג והמק"י גס הר"ן פ' המקבל מקילים, וכן משמעות החינוך מזהה ש"ג. ולעומת אלו ר"ת וסמ"ג ומחר"ם אופרים, והמתירים רבו, ע"ש, והיינו לענין טומאת אהל, ולנסוף מסיק: והנה אם נקיל משום רוב הפוסקים לא יהי' תשג משום ספק טומאה צרה", דרוב פוסקים חשיב רוצא דאיתא קמן כמו"ש צאור"ת כלל תפיסה סימן קכ"ד ופשוט, וצרוצא דאיתא קמן אפילו ספק טומאה צרה"י טהור, צאופן שמי שירצה להקל יש לו מקום לסמוך, צפרט צשעת הדחק גדול, אך להורות היתר צרוצ צמקום שהרמ"א כתב טוב להחמיר לאחר שראה פוסקים המקילין לא ידעת, עכ"ל. אולם כל זה לא נאמר מלת מר"ן אלא לצד הרשות, אבל צומן שנוגע לצד צמזה, כתב הוא ז"ל צסימן תס"ה אות י"ז: סוף דבר מואחר שרוב פוסקים קברי נויס אינן מטמאין וגס כתבנו ישוצים לקושית התוס' צמה שהשיב אליהו וכי יש טומאה צדיקיים ומזה הוכיח שדרכו הי' לדחית, ומואחר שכתבנו ישוצים שדנריו אינם דברי דיהוי, ומעשה רב דאליהו, לא צוח ממנה, צכל זאת לא נחליק על הרמ"א שכתב נכון להחמיר, מכל מקום צמקום ציטול שמתח יו"ט (השאלה שס אם חייצין לעצוב את הצית שיש סס מת נכרי ציו"ט, ועל ידי כך תצנטל מעש שמתח יו"ט.) אינו נכון להחמיר לצטל שמתח יו"ט, ויסמוך על רוב הפוסקים ומעשה רב דאליהו, עכ"ל. וה פשוט, משום צנצומאה דרצנן מותר לכהן לטמאות לצורך מזהה כל דהו, ואפילו להציל ממונו מידי עכו"ם ע"י י"ג, ולי הדבר מתמיה שמרן שש להניצ ,,נכון להחמיר" שכתב הרמ"א ציו"ד טע"צ, ולא הציא שהרמ"א צעצמו צדרכי משה שס סייס: וי"א דאפילו טומאת מנע ומשא אין להס, דהואיל דאין מטמאין צאהל היי כטומאת נצילה שאין כהן מזהר עליה, עכ"ל. וצרוצ אצלי שמה שכתב הרמ"א ציו"ד ונכון להחמיר הוא תמצית מהצדדים שכתב צדרכי משה ומשתיד לטומאת מנע ולא לאהל, ולכן כתב נכון להחמיר משום שהיראים ג"כ כתב והמחמיר טע"צ, אולם אין זה סותר למה שכתב סס והמקיל לא הפסיד כללעיל, ומה גס צמקום מזהה שמה לא צברו המחמירים, הלא תראה שצ"ע לא הוצר כלל הדין של מנע צמתי עכו"ם, ולמה, הלא זה ש"ס מפרש ציצמות מונע מי צמייעטינהו קרא, אלא ע"כ כדאמרן, דדין זה תלוי צדין של אהל, והרמ"א צ"ע לטומאת מנע התכוין.

אור"ם צהרמז"ם הלכות אצל פ"ג כתב: וכן אם ננע הכהן צקרר לוקה, — עד — ושס ציארנו שאין עכו"ם מטמאין צאהל, ולפיכך הצרותיהס טהורים, ומותר לכהן ליכנס לשס ולצרוך על הצרותיהס, ואינו אסור אלא שינע צטומאה או שיצאה כמו שציארנו שס עכ"ל.

ומימה שכתב הרמז"ם ז"ל צהלכות טומאת מת, אי"צ: אחד המת מוישראל או מן עכו"ם מטמא צמנע וצמשא, אין ראוי, דהא גס היראים מודה שעכו"ם מטמא אלא שאין הכהן מזהר על טומאה זו, אולם אפילו מהא דהלכות אצל, גס כן לא צהיר אס הוא ז"ל סוצר שיש איסור דאורייתא יעונש מכות על נגיעה של מת עכו"ם, דהא למעלה מדין זה וכן למטה ממנו הוא אומר אס ננע הכהן לוקה וצני מנע עכו"ם אינו אומר אלא אסור.

טומאת כהנים בזמן הזה

ועתה נצד צדצר שכבר דשו צה רציס, אס יש איסור דאורייתא צטומאת כהן צומן הזה צכלל, משום דכלנו טמאי מתים אצחנו ואין לנו אפצרות להטהר. והנה הנודע ציהודה צנהגותיו גדול מרצנה על היו"ד סימן שע"צ"ג, כתב דדעת הראצ"ד צפ"היי"ז מתיירות, דהיכא שכבר טמא צוח אינו מזהר על הטומאה, א"כ כהנים צומן הזה אין מזהרין על הטומאה, ואף דלא קיי"ל כהראצ"ד מ"ת צמת כותי איכא ספק ספיקא, שמת כראצ"ד ואת"ל דלא כראצ"ד שמת כותי אינו מטמא צאהל, והמ"ל צפ"ג מאלל דהה ספק זה לענין מנע דמשום שרוב הפוסקים סס נגד היתר הראצ"ד ונגד היתר מנע ומשא אצל לענין טומאת אהל צמת עכו"ם המקיל לא הפסיד. ואח"כ חזר הנוצ"ו מהיתרו וכתב שס: אמר יצוקאל וכו' כלומר שמה שכתב מקודם הוא לפי שמשך אחר סצרת המשנה למלך שהראצ"ד סוצר שאין איסור כלל לכהן טמא שיטמא את עצמו שוב, אולם יש לומר שהראצ"ד לא אמר אלא לענין מלקות, אצל איסורא איכא גס לדעת הראצ"ד, לכן חזר מפסקו הראשון, ע"ש.

ובשו"ת תחס סופר ישנן שתי תצונות צחלק יו"ד סימן של"ח וסימן של"ט שצהן דן צדנרי הנוצ"י ה"ל, וצתשונה סימן של"א שהיא המחומרת צומן החוקי את צדרי הדגמ"ר צכל עח וכתב שאפילו לצדרי הראצ"ד יש איסור דאורייתא,

אולם נסימון של"ט דחה לדברי הדגמ"ר, וכתב עליו שלא ירד לעמקו של העינין. והא"י נתשובה סימון תס"ח כתב שאין להעמיד שום יסוד על השוואה שבסימון של"ט והוא מהזיק את דברי הדגל מרצנה שיש ליסור תורה לכהנים המטומאים ענמם גם בזמן הזה, ולא אמר הראש"ד אלא לומר לוקין. וכן הוא משמעות הלשון בהראש"ד, וכן ראיתי מונח בשם המלאי שמוציא את דברי הראש"ד רק לענין מלקות, אבל ליסור דאורייתא יש.

אמנם ראיתי נשיירי קרנן לירושלמי חזק פרוק ז' הלכה א', אכרת ר' ינאי אין כהונה היום, והקשה מירושלמי דהתם אמאי שכתב הראש"ד דזמון הזה כלנו טמאי ומתים אנטנו ואין ליסור לטומאות, דהא נכאן מפורש דאסורים כהנים לטמא ענמם, דהא רבי בזמן הזה ה' ולדברי האומר שנימי האמוראים ה' אפר פרה ניחא, מיהו נראה דאף הראש"ד לא קאמר אלא דאין עלייהם חיוצ מלקות אבל „איסורא דרנבן" מיהו איכא, ולכך כתב הר"י הלכ' טומאה דמדרבנן מיהא טומאת כהנים נוהגת בזמן הזה, ודלא כמ"ש המשנה למלך הלכות אבל פ"ג. ומיהו עפ"מ להראש"ד האידנא מותרים הכהנים לטמא לכל מזהו טומאה דאורייתא דהא טומאתם דרבנן היא, עכ"ל השי"ק הנ"ל. ואני חפשי צהרי"ף הלכ' טומאה הנדפס בהלכ' קטנות שבסוף מס' מנחות ולא מנאתי שם שום רמז מזה, ובשלטי הגבורים שם הציא דברי הסמו"ג שכתב דכיון דהלכה כר"ט: כל היום אינו לוקה מפני שאינו מרצה עליו ימי טומאה א"כ בזמן הזה מה מרצה טומאה יש כיון שמי חטאת אינה נוהגת, ע"כ.

ובאבני טור י"ד סימן תס"רט' כתב שלא מלא נתמים דעים לראש"ד כתוב שיש צוה ליסור תורה, וסיים דאפשר דמה שכתב החתם סופר דהתמים דעים כתב כן שהוא מן התורה, כתוב דפוס וועניצ'א. ולפני יש תמים דעים דפוס וועניצ'א ולא ראיתי שם ניבוח"ת. ומתשובת „הראש"א סימן ת"כ שכתב דלא פליג רע"ק אלא לענין מלקות, אבל לכתחילה מודה שאסור". משמע כונו דאין כאן ליסור תורה, דאליסור דאורייתא מעט מן המעט מצינו חילוק בין דיעבד לכתחילה, וכבר כתבתי מזה בכ"מ. ומה שכתב מרן ז"ל שם בא"כ להוכיח שכוונת הראש"א דאסור מן התורה הוא דיוקא צעלמא, ע"ש.

כהן המשהה את טומאתו אם עושה איסור

והנה צעמם הענין של הוספת טומאה, היינו שאסור לו לכהן לטמאות עלמנו למת באופן שמרצה עליו ימי טומאה, לדברי ר' טרפון, יש להצנין וכי כהן טמא המשחה את טומאתו עליו ואינו מטמא את עצמו עושה איזה ליסור צוה, הלכ' לא מצינו שום חיוב על הכהנים שיהרו ענמם מטומאתם. ואין לומר דשאינו שא"ת, כלומר, שכבר טמא אז אין עליו חיוב להטהר, אבל אסור לו להוסיף ימי טומאה בקום ועשה, דהא זה המטמא עצמו נשוא טמא צומת אינו מטמא עצמו דהא כבר טמא הוא, וטומאה שייכת דוקא לדבר טהור, כלומר, לטמא את הטהור, אבל אין טומאה הלה על טומאה, ולא לא דעל ידי כך ישאר עוד יום צטומאתו, ומה עון הוא זה, הלכ' אין עליו שום חיוב שלא להשאר צטומאתו.

וראיתי בספר טורי אגן ראש השנה דף ט"ז, צהא דאמרינן שם חייב אדם לטהר עצמו צרגל שנאמר וצנבלתם לא תגעו: ומשמע ל' צרגל כדאמר צסמוך, וק"ל נהי דקרא מייירי צרגל אפ"ה לא נפקא לן מייני' אלא שאסור לטמא את עצמו צרגל צידים, אבל אם נטמא כבר שיהייב לטהר את עצמו מכלל, וכי דנין טומאה קדומה ליטהר מטומאה דאחמה עשה, והרי כהנים יוכיחו שמוהרין שלא לטמא למת ואם נטמא כבר „אם רצה לעמוד צטומאתו ימים רבים לית לן צה ואינו חייב שיהיה רזה לא מצינו צשום דוכחא", עכ"ל. הרי דהגאון

הנ"ל תפש זה לדבר פשוט שאין שום ליסור שיעמוד הכהן צטומאתו ולא יטהר, ולפלא שלא הזכיר כלל מהא דרע"ק ור' טרפון הנ"ל.

ובע"כ נריך לומר דאין הטעם של ר"ט שמרצה עליו ימי טומאה משום שיהי' טמא יום או יומים יותר דהא אמרינן דאין שום דבר אשר יזקק את הכהן להטהר, אלא כלומר, האריכות ימים של טומאה הוא קו המדה למדוד צה את חומר הטומאה, כגון אדם שנטמא צמת אי אפשר לו להפטר מטומאתו זו קודם ז' ימים, משום שטומאה זו היא טומאה חמורה, וממילא מונע שטומאה ציום א' לטומאתו היא יותר חמורה מהטומאה אשר עליו ציום הצ' לטומאתו וכו', והגם דלענין טומאת מקדש וקדשיו אין נפ"מ דכל זמן שלא נטהר מטומאתו טמא הוא, אבל כאצנו דנים לענין חומר הטומאה אנו משערים את החומר של הטומאה כפי הימים שהאדם זקוק להיות טמא. וזה שאומר ר' טרפון דכהן שהי' טמא ונגע צטומאה אחרת צו ציום, מכיון שאינו מוסיף ימי טומאה אין כאן צטומאה השני' שום טומאה חמורה לצני הטומאה הראשונה, וממילא אין השני' הלה של הראשונה, אבל כשמוסיף עוד יום הרי השני' חמורה היא שאינו יולא מטומאתו זו אלא לאחר יום אחד יותר מאשר מהראשונה, וכשם שאיסור חומר הל על ליסור קל כך טומאה חמורה תלה על קלה, ועי' תוס' חולין ע"ג: ד"ה אלא שאם נגע.

והשתא אם נאמר דמה שצוה"ז הכהנים מוזהרים על הטומאה היינו משום חומר הטומאה, כלומר, הגם שאין אפשרות להטהר, אבל צמה שנטמא הכהן את עצמו צמת שהוא טומאה חמורה שאם היתה אפשרות להטהר הי' נריך להמתין ז' ימים, זה הוא ליסורו. ומעתה השאלה, מה הי' דאין אם זכינו היום לביאת נוהל ולאפר פרה, כלום לא היינו צריכים להמתין ז' ימים ולהזות שלישי ושביעי, אפילו אם ידענו שלא נגענו צמת זה כמה חדשים, ובצנן מה מרצה ימי טומאה איכא צמה שכהן נוגע היום צהמת, הלכ' נכל אופן אנו זקוקים לשלישי ושביעי, אפילו צלעדי נגיעה זו, ואפשר דמשום כך אין כאן ליסור דאורייתא אלא דרבנן גרידא לפי דברי הראש"ד.

והנה צצני טור צהשצות הנ"ל דעתו לנרף דברי הראש"ד ז"ל לספק ספיקא ע"ש. וראה צצת"ס ג"כ מפלפל צהשצות הנ"ל צענין ספק ספיקא, וכן המל"מ, אלא שהמל"מ כתב שם דלענין נגיעה צמת עכו"ם אין לנרף הדעה של היראים לס"ס, ע"ש. ואני ג"כ צתחילת דברי משכתי אחרי הגדולים הנ"ל לדון צענין ס"ס, אולם לא זכיתי להצין — לאחר העיון — מה ענין של ס"ס לכאן, הלכ' צדיני טומאה אנו דנים וצוה הלכ' הכלל צרה"ר ספקו טהור אפילו ספק אחד, וצרה"י אפילו כמה ספיקות טמא, ולפי"ז צנ"ד שלעולם השאלה אינה צרה"ר, כי אין שום תלמוד שנמצללה נכנס ציחידות לתוך המדר של המתים אלא תמיד הם הרצה אגשים ציחד, ודינם צצרה"ר כדאיתא צריש פ"ח דטור שני צזירים והאי דקאי נבי' הא תלתא הו"ל ספק טומאה צרה"ר וכל ספק טומאה צרה"ר ספקו טהור.

ואין לומר דעד כאן לא אמרינן ספק טומאה צרה"ר ספקו טהור היינו אפילו כשאין כאן חזקת טהרה, כדאיתא צתוס' חולין ט'. אבל אין כאן חזקת טומאה, אבל צנ"ד אית כאן חזקת טומאה, דאנן כלנו טמאי מתים אנו, דזה אינו דאם נתפוס שטמאי מתים גמורים אנו, אין כאן ליסור לטמא את עצמו לפי דברי הראש"ד, אלא צע"כ שנאמר דאין זה צבור שטמאי מת אנטנו, וממילא אין כאן לא חזקת טומאה ולא חזקת טהרה ושונ דהרן לכללא דספק טומאה צרה"ר ספקו טהור.

איברא שיש שיטות דס"ל דתיצורי אלם זכלים וכלים זמת און טומאתן כי אלם מדרצנן וזומה לחיצורי אלם זאלם ואלם זמת, עי' משנה למלך טומאת מת פ"ה, ומכיון דלון סוגרים דמשום רפואה לא גזרו רצנן, כמו שהזאתי לעיל זשם הזמה זלק, זודלוי ענין זה של גשיות נתי ידים הוא סניף גדול להתיר. אולם הלכה זו היא רחנה מני ים ויש זה להארך. הרנה עד שתעלה ההלכה מחוורת כי גם המשנה למלך לא זיאר עדיין כל הגורך כי לא הזיל דגרי התום' זשנת י"ז. ד"ה ששמע השומע, שכתנו דמון התורה הזיכר טמא טומאת ז' משום טומאה זתיצורים דיקרב זדיקרב טמא ז' מדלורייתא כדלומר זפ"ז דע"ז, ל"ז: הרי דשיטת התום' דגם לתסקנת הש"ס דלומר רבא לא תתלו ז' זוקי סריקי זרב נחמן, טומאה זתיצורין דלורייתא. אולם זודלוי שמהראוי להזיור את אלו העוסקים זרפואה שישתדלו לישא תמיד נתי ידים על ידיהם, כי שמה יש להזטרף גם שיטה זו לסניף להתיר זשעת הדחק. **אולם** היות שזין זה הוא מהדינים המתמורים שנתורה, כי קדושת כהן הוא דבר גדול ועליו עשה ול"ת, והוא זבר הדש להתיר לכהנים ללמוד חכמת הרפואה, און דגרי אמורים אלם אלם יסכימו לזה עוד תלמידי חכמים מפורסמים ומזנהקים, ואם לאו דגרי זטלין ומזעלין.

לסימן של"א

מסככין בקנים דקים

במלואים והשמטות לחלק א', לסימן של"א, כתנתי זדך של"ז זדגזר מחללת לסכך את הסוכה, ע"ש. והנה נוהגים זכל תפולות ישראל לסכך זקנים דקים, יש עושים קנים דקים כמין קליעה ויש ממככים זקנים דקים ומשפים לזנים או לזנועים, וכן ראיתי סוכות זרות זפולין זנתי יראים. ונתתי אל לזי לבאר הדין הזה, כי גם סוכתי ומסוככת זקנים דקים טונים ומשפים, אי יאה למיעזד הכי:

באו"ח סימן תרכ"ט, סימן י"ח, וכן אסרו לסכך זנסרים שרצנן ארצעה אפילו הפכן על לך שאין זשם ארצעה, ואם אין זרחנן ד' זשרים אפילו הם משופים שדומים לכלים, ונהגו שלל לסכך זשם כלל. וכתב הט"ז, כ"ב הטור זשם סמ"ק מטעם דלמא ינא לסכך זשם זקניות זענין שלל ויכלו גשמים לירד שם. והמג"א שם ס"ח כ"ז כתב: וזה"ש כחזן דפסול הואיל וזומן הזה ממככין זתינן זנסרים שאין זשם ד' איכא גזירת חוקרה (ד"מ). ובדרכי משה כתוב: ונהג"מ כתב דלם סוכך זנסרים אפילו פחות מג' פסולה דהוי זכנית ממש הואיל וזומן הזה "כלן" ממככין זתינן זנסרים שאין זשם ג'. מוצאר שאין הזיסור אלם זנסרים שאין זשם ג', ונמקום "שכולן" ממככין זשם את זתינן, אלם זנסרים דקים מלה, ששם כרוזנן אצנע או אצנעים אין שום חשש, דהא אין ממככין זשם את זתינן כלל, והגשמים יורדים לתוכם. והז"י הזיל דגרי הסמ"ק: זנסרים פחותים מלרצעה מותר לסכך זשם אך מכל מקום זריך לעשות הסכך זענין עראי שיוכלו הגשמים לרדת זסוכה, וכדמפרש זתוספתא זפ"ק, וע"כ נהגו הטולם לכסות הסוכה זערצה או זגומי או כיוצא זשם ולא זנסרים כלל, ואפילו פחותים מלרצעה, דליכא משום גזירת חוקרה, דלמא אתי למטעי לסכך זענין קניות שלל ירדו שם הגשמים, עכ"ל. משמע דאין קפידא כלל זקנים דקים, דהא אין שום זתינן לסכך זשם את הזית זקניות שלל ירדו שם הגשמים. וכפשטא דהש"ס זסוכה י"ד, ואפילו פחות מג' הא קנים זעלמא זינהו, ופירש"י: ואם כן זמאי זכשיר, כלומר, הלא קנים הם הסכך הכי זכשיר. וכן שם: פחות מג' ד"ה זכשרה כי קנים זעלמא זינהו.

ובבאמת כל דגרי הפוסקים הנ"ל מקורם זנהגות הסמ"ק ולא זהסמ"ק, דזסמ"ק סימן ל"ג הלכ' סוכה כתוב:

ספק ברין טומאה

אלא דהטעם הפשוט הוא דלא זיקרי ספק טומאה זרה"ר דלא זשהספק זתינן היינו זמעשה, כגון סוטה דהספק זש נעשה מעשה טומאה או לא, אלם כל שהספק זדין כגון זנ"ד הרי אין זה דומה לסוטה, ולא זייך למילך מספק טומאה זרה"ר ומסוטה. ומה גם זכזבר כתב המג"מ, זנטומאת כהן זכתיב לה יטמא ורשינן על הודאי ולא על הספק, לכן גם על הרוב טהור אינו מטמא. והגם דלדעתי אין זה ענין כלל לספק טומאה זרה"ר, ודבר זה זריך להריכות, אלם זספק זדין ולא זתינן זודלוי דלא זייך למילך מסוטה. ואי"ה זאזר זנ"ג זמק"א.

ולאחר הסיכום כל האמור יש להסיק שאין לסמוך כלל על ההיתר של הראש"ד, כי שמה אין הלכה כהראש"ד, ואת"ל דהלכה כהראש"ד שמה לא אמר הראש"ד אלם לענין זכות, אלם זיסור תורה יש. לכן זודלוי שח"ו להקל כלל זדין טומאת מתי עכ"ס זנגיעה. אולם לענין טומאת אהל זכזר פסק מרן ז"ל זאזני זר להקל לגורך מזה. וכזר כתנתי זספרי זשנת אברהם על ספר חסידים ח"א זגלי ספק מזה רנה איכא זלימוד חכמת הרפואה זכדי לרפא ולהזיל אלפים מויראל ומחלות זנות ר"ל, וזודלוי שאנו מעונינים הרנה שיהיו לנו רופאים חרדים ויראי ה' שנוכל לסמוך עליהם זכל זמן ועידן, דהא גם זימי הזכמים זיתא שהזכמים שאלו לרופאים ולמה להזמין לרופאים זכרים או לזיראל מומרים. וזפרט שזרכישות הידיעה זתורת הרפואה לגורך הללת נפשות מזה היח כמו זתינתי זספרי הנ"ל סימן ש"ג, וראה זספר זמה זדק — הראשון — סימן י"ג, זכתב להתיר לכהן טומאה דרבנן לגורך רפואה אפילו לחולה שאין זו סכנה. לכן ראה שמשש טומאת אהל זנתי זכרים אין התלמידים הרדים זקוקים למנוע את עלמם מלימוד תורת הרפואה. כמזנן שישנם עוד קישורים, כי הרופא זריך לזב זכל יום זכית התולים מקום שיז מתי ישראל. ועל זה זריך לזון זיחוד כי המת מונח זחזר מיוחד סגור, וגם טומאת אהל זו אינה אלם מדרצנן, ולפי דגרי הנ"ל יש להתיר טומאה דרבנן זכדי לרפאות אפילו חולה שאין זו סכנה.

אולם זנוגע לנגיעה ולמשא, אין איני רואה זד היתר. וזנרתי עס כמה תלמידים אשר זמכללה לתורת הרפואה זעירי והם הזנריו לי שאין כלל מן הגורך שהתלמיד זרפואה יגע זידו שום מת זכרי ולא שום זכר ולא עגם, כי השיעורים זהפרופקטוריום הוא זלופן להלך: כמה תלמידים עומדים ממזנן לזלתן זעליו מונח המת זכרי וזחד מהתלמידים זיזה שרובה זותך את הגוף המת זכי ההוראה של הזורה ואין שום זבר זתיקוק את התלמיד שאינו רוצה לנתוח שדוקא הוא ינתח, וזכן זקל יכול התלמיד שהוא כהן להתרחק מנגיעה או ממשא. ועוד זאלתי, אם יש אפשרות להתלמיד הכהן שיהי' זידו קיסם, זתיכת עץ פשוט שאינו זקבל טומאה, וזיהי' הקיסם הזה זידו כל זמן היותו זהפרהסקטוריום, וזתרו לי, זגלי שום זשש לא יזמר לו מי שהוא להכהן לזל יהי' הקיסם זידו. וכזונתי ה' כדי ששם ישבת הכהן וירנה לנגוע, הקיסם זנידו זיכירו לזל לנגוע, ואפילו יגע על ידי פשוטי כלי עץ אין כהן זיסור כלל. אם זכו מנה שזמזר לי שאין זכרח לנגוע את המת.

נגיעה בזת ע"י בתי ידים

והנה תלמידי הזקן הרב ר' אברהם הנ"ל העיר זתי שזרופאים וגם התלמידים הלומדים תורת הרפואה נושאים זתי ידים זשעת מזלכתן, שאלו הנוגעים זמהת אינם נוגעים אלם זנתי ידים ואולי יש להקל זמשום כז.

ונסרים שיג צרחנו ד' טפחים אע"פ שאין מוקצלין טומאה פסולי'ן לסכך זהו משום גזירת תקרה, עכ"ל, ועל זה כתוב בהגהות הסמ"ק המיוחס לרבינו פרץ: אצל פחות מד' מותר לסכך בהם, אך מכל מקום לרוב לעשות הסכך צענין עראי שיוכלו הגשמים לירד בתוכה כדמפרש במוספ' דפרק קמא, וע"כ נהגו העולם לכסות צנרצה או גנמי או צנויאל זהו ולא צנכרים כלל, ואפילו פחותים מד' דליכא משום גזירת תקרה, דילמא אחי למטעי לסכך צענין קביעות שלא ירדו שם גשמים.

והנה כבר הקשו נהא דלין מוסככי'ן צנכרים שיג צהס ד' מהא דלמורין נמשנה תקרה שאין עליה מעוינה כשרה אפילו צנכרים שיג צהס ד', צמפקק וכו', ותירץ הט"ז נסימן תרל"אח', דשאני תקרה שאין עליה מעוינה דלית כאן לגזור שיצט תחת תקרת ציתו דהא חזינן שאיש הזה יודע הדיון של תעשה ולא מן העשוי דהא צל להכשיר את הסוכה ומפסול תעשה ולא מן העשוי צמה שומפקק וכו' ע"ש גם צמג"א ס"ק ז', ודגריהס הוא צש"ס סוכה ע"ו. צצטולי תקרה קא מייפלגי, פירש"י: כלומר אמר לך שמואל לעולם צשיס צהס ארצעה ולא היתה כאן תקרה מתחילה ועכשו הוא צל לסכך צהס לשם סוכה אפילו לר' יהודה פסול דגזרינן משום תקרה שלא יצא וישנ תחת קורת ציתו ויאמר מה לי זה מה לי חדשה, אצל השתא דזו התקרה היתה וצא לירי מעשה לעשות לשם סוכה וזה מוכיח שידע שאמרה תורה תעשה ולא מן העשוי, פליגי ר' יהודה ור' מאיר אי חיכא תו למיגזר משום תקרה או לא, ר"י סוצר — דאף על גב דמוכיח צנכי צתעשה ולא מן העשוי גזרו צה, וצ"ה צברי כיון צצטלה והוכיח שהתקרה פסולה תו ליכא למיגזר, ור"מ צצר לא נחלקו וכו' ואף צה גזרינן. א"כ לפי זה צהסוכות שיג להם גב על הסכך שקורין „שלאק", אין כאן מקום לגזור כשהסכך הוא מנסרים של ד' אפילו, או להרמז"ס פחות מד', דהא חזינן שהאיש הזה יודע את הדיון של תעשה ולא מן העשוי, דאם לא כן לא הי' פתח כלל את הנג טעלה גזי הסוכה, אס הנג הוא מנסרים ולא משיגדלען שכצר לסכך ואין פסולו אלא משום תעשה ולא מן העשוי, ואין לחלק דשאני גזי תקרה שאין עליה מעוינה שהוא עושה מעשה צגוף התקרה שהוא הסכך והרואים יראו שהוא עושה מעשה כדי שיחי' תעשה ולא מן העשוי, מה שאין כן גזי גב טעל הסכך שאין הרואה יודע שיג גב פתוח למעלה ואחי למימר שיותר ליצט תחת קורת ציתו, דהא גזי תקרה שאין עליה מעוינה דיו צמפקק, והרואה אשר יכנס שם לא ידע ולא יכיר שזה הי' מפקק.

והמג"א שם צנסימן תרל"אח' הראה מקום לסימן תרכ"ט ס"ח. כלומר, דהא שם כתוב דלין מוסכין צנכרים כלל אפילו צהס ד"ט — דלא כמו שפירש צתחנית השקל, דהכוונה על מה שאין מוסככי'ן צנכרים שיג צהס ד', אלא על מה שאין מוסככי'ן אפילו צתותין מד', כדפי' צפרי מנדים שם. — ותירץ צפרמ"ג, דמה שאין מוסככי'ן היינו ממנהגא, כטעם הסמ"ק שמה יכסה עד שאין הגשמים יורדין צה, ע"ש, והיינו דוקא צתקומות שנוכסיס צנכרים עד שאין הגשמים יורדין צה, אצל עכ"פ לדידן שאין מוסכין צתיהן צנכרים, צודאי שאין שום חשש לכסות צקנים או צנכרים דקים, כדלעיל.

נכרים דקים המדובקים אל דפנות הסוכה

ובודאי שמהראוי שהקנים הללו לא יהיו מדובקים צראשיהם אל דפנות הסוכה, צמסמרים של צצול צודאי לא משום דיג שיטות דלין להעמיד את הסכך צצצר המקבל טומאה, אלא אפילו להצדיק את הסכך צצשו צצר המצדיק ג"כ נראה שאינו ככוון. והגם שראיתי צל"ג הלכ' סוכה סימן טע"ג צצצר הסכך של קנים העשוי'ן טנלאות מרובעות, והקנים מדובקים צצריץ

צצסהסוכו של הטנלאות ונעשין ע"י כן כגוף אחד, שמתן ז"ל מסיק לכתחילה אין לסכך צצצוקים, אצל אס נהגו לסכך צהס אצפר אין למחות צידס, ע"ש. אולם לפלא לי שלא הזכיר מתן ז"ל את צצרי הר"ן שם צתקומו, שכתב, שהקשו על רש"י היכי מפרש רובו תקרות הצית עשוי'ן מנסרים שיג צהס ארצעה, והא אמרינן צפרק הצית והעליה מאי תקרה, ר' יוסי צ"ר חגיאל אמר קנים וסנאים וסעני, אר"ל לווחין, ולא פליגי, מר כי אתר' ומר כי אתר', אלמא אין רוב תקרות מנסרים שיג צהס ד' אלא מקנים. ואין זו קושיא אלא, שהגוהגים צקנים מתצרים וקושרין אותן עד שעשוי'ן מהן לוח מחוצר יותר מד', עכ"ל, הרי צצקנים ומחוצרים צעשיס גוף אחד יס צצרא לומר שיג צהס משום גזירת תקרה.

אולם האמת הוא דלא שייך חשש תקרה אפילו צצצוקים, משום דכל ימות השנה אין אפילו צית אחד צכל המדינה שהתקרה תחי' מקנים, ואם עושים מקנים הרי הם משמיים סיד על הקנים, ולא שייך לומר דגזרינן שמה יאמר מה לי תחת קורת ציתו ומה לי תחת הקנים. וצודאי זו היא כוונת מתן שם שכתב שאלס נהגו לסכך צצצוקים אצפר שאין למחות צהס, משום דצכל המדינה לא נשמע שידור אדם צצית כל ימות השנה המוכסה צקנים גרידא.

והנה כל זה צצצוקים צצצק או צצמסמורים, אצל קנים דקים שאינם רחציס אפילו טפח אחד צודאי שאין צהס שום חשש, והוא הסכך היותר יפה לסכך צג, צלי שום חשש.

צימן שעי"ח

קטלאנית ציבוט

בפנים הצלחי את צצרי הרלצ"ח המתיר את הקטלנית להתיצט ואת צצרי הטכס צצזי האוסר, וכתצחי שלפע"ד דין זה צפלונתא צצין רש"י והרמז"ן צגוי, ע"ש, ועתה יציתי צצצר העתים שצצטלס ומחדש, וצס צצוף הספר דף שס"צ צצמלואים של הרצ מקיטוב רחיתי שהציא את הדעות של הגאונים הג"ל והעיר מש"ס סוטה ה' המקנה לאשתו אס מת הוללת ולא מתיצצמת, והטעם דרחמנא אמר ויאלה מציתו דלא ליסתרי' לציתי' ואת אמרת תתייבס, ומקטינן, א"ה לאמר לא תיגאל דלא ליסתרי' לציתי', ומשינן, ומי קא רמינן עליו צצל כרחו, ע"ש. הרי דמשום חשש היצק עניני ציתו אמרינן דלין צצכה"ג משום מצות יבוט, ולא אמרינן לסמוך אשומר מצוה וכו'.

ולדעתי אין מכלן שום ראי', דליך תסיק אדעתן דמשום חשש היצק צעניני ציתו לא תחול מצות יבוט, הגע צעלמדך, אשה הידועה לצפרנית ומכלה ממון הרצה שלא לצורך, הכי אין צה מצות יבוט, כלומר, הכי זה שמיצס אותה לא קיים מצות יבוט, אצתמה. אלא הפירוש צצמרז הג"ל הוא משום דהיבט צצקום הצעל קאי, ותכלית המצוה שהיבט יבנה את צית אחיו הנחרצ על ידי מיתתו, ועל כן אמר רב יוסף רחמנא אמר ויאלה מציתו, כלומר, אס הי' הצעל חי היתה עליו מוטלת מצוה לגרשה ולהחריצ את ציתו, ואיך תחי' צכלן שום חובה על האל החי לצנות את צית אחיו, והוא פשוט.

צימן ת"מ

מן המותר בפיך

בחלק א' סימן ת"מ הארכתי צדין מן המותר צפיד. ועתה רחיתי צצצר החיים להגאון רש"ק ז"ל מצרדאי צכלכות חנוכה שהאריך צדין שמן זית שיג צו חשש שמעורב צו שומן חזיר, אס מותר להדליקו לנר חנוכה, ושאלה זו היא גם צצצר צשמיס ראש סימן ש"ד. והנה רחיתי צצכמה צצרים כיוונתי לדעת הגאון הג"ל.

של צהמה טמאה, חדל הלא זה נגד הסנרל דהקראל נא ללמד היתר לעור צהמה טמאה, ועוד למה לי קרא, מהיכי תסיק אדעתך לאסור אם רב יוסף לא הי' אומר דבר זה שלא הוכשרו למלאכת שמים וכו', אללא ע"כ דקראל זה לא נא אללא להורות כדברי ר"ת לאסור לחלוץ צמנעל של עור צהמה טמאה, וא"כ שוב קשה דרב יוסף למאי הילכתא, כמו שכתבו התוס'. והנן ה"ט, כי תירוצ' זה הוא לפע"ד קרוצ' לאמת, שאין מדברי התוס' צננת פירכא לדברי ר"ת צתוס' יצמות אללא אדרנא — ראי' לדברי ר"ת.

שמן היוצא מן הטמא אם כשר לנר הנוכה

ובדבר השאלה הנ"ל, אם שמן של דבר טמא כשר לנר חנוכה, ראיתי שם בפרש"י שהשאל הניח רא"י פשוטה מדהלכ' כשר לנר חנוכה שמע מינה דלא אמרינן בזה מן המותר נפיד, והרש"ק דחה רא"י זו בלאמר כיון דכתבו התוס' בשנת ק"ח דכיון דנבילה וטריפה, פיר' עור נבילה וטריפה כשר לס"ת, נע"כ נפיד אחי למעט דוקא, "מיון" האסור, וממילא חלצ' ג"כ לא אימעיט מצפיד כיון דאחי מצהמה שמין שלה מותר, מה שאין כן בשמן הנא מצהמה טמאה.

והנה לא הי' הרב הנ"ל צריך לראי' מדברי התוס', והי' לו להניח גמרא מפורשת צמנמות ה: מה לחלצ' ודס שכן באין מכלל היתר, פירש"י: שכל אר' הצהמה מותרת להדיט. אללא דבאמת זה ליתא דאין זה אללא לפרוך את הק"ו שפרך בצירכא כל דהוא, והרא"י לזה דהא צתולין ל' פלוגי לענין גיד הנשה למזבח, רצנן סברי ממשקה ישראל מן המותר לישראל למעט גיד, ורבי, מידי דהוי אהלצ' ודס, ורצנן מלותן צכך שאני. מוציא דרק רבי סובר דגיד הנשה דמי לחלצ' ודס, כלומר, צכולס מקרי ממשקה ישראל משום דבאין מכלל היתר, דשאר הצהמה מותרת, אולם רצנן סברי דמה שנא מכלל היתר לא הוי ממשקה ישראל אללא שאני חלצ' ודס שמלותן צכך, וא"כ לרצנן חלצ' לנר חנוכה דאין שיהי' אסור דהא לא שייך לומר בזה מלותן צכך, ומדחזינן דמותר להדליק צתלצ' לנר חנוכה נע"כ דדבר שהוא מדרבנן לא צעינן ממשקה ישראל.

וראיתי שם בשאל ומשיב שהניח בשם צעהמ"ח ספר גאון צני שהקשה למה לי להסתא לשנות צהמנה דמנה מדליקין שאין מדליקין בשמן קיק, ומפרש שמואל דעוף אחר יש צרכי היס וקיק שמו, הא צל"ה אסור להדליק בו משום שלא הוכשרו למלאכת שמים אללא דבר טהור צלצד. והרב צעל שואל ומשיב דהא קושיא זו דבר של שנת שאינו אללא משום שלום צית לא הוי מלאכת שמים, אולם הוא מקשה מאי דאמרו דאין מדליקין צמקדש וכן צנר חנוכה בשמן שאסור להדליק בשנת וצוה פשיטא דמנה הס, ואיך הוכשר בשמן קיק (כנראה רצונו לומר שאין מדליקין צמקדש וצחנוכה בשמן קיק הא פשיטא שאין מדליקין בו, אפילו נמשך אחר הפתילה יפה, מטעם דלא הוכשר למלאכת שמים וכו', צענין אחר איני יודע לכיון מה שכתב, "ואיך הוכשר בשמן קיק" אנה נאמר שהוכשר הלא צמנה מפורש דאין מדליקין בשמן קיק).

ואולם אם הרב הנ"ל סובר דבשנת אין איסור להדליק בשמן קיק משום לא הוכשרו למלאכת שמים וכו' דבר שנת אינו מלאכת שמים, א"כ מה קשיא לי' מהא דאמרו פתילות ושונים שאמרו חכמים אין מדליקין צהן בשנת אין מדליקין צהן צמקדש, אין מדליקין צהן צחנוכה, צאיה לשון אחר הי' יכול לומר זאת, הא צאמת אין מדליקין צהן, ואללא דבשמן קיק צמקדש וצחנוכה יש עוד טעם אחר משום שלא הוכשר למלאכת שמים וכו', זה אינו פוסל את הדין שלא להדליק בו.

ואם כנים הדברים שכתבתי לעיל לרצנן הסוררים צתולין ל' דמשקה ישראל אחי למעט גיד הנשה נע"כ סוברים דצמנה

אולם מה שהקשה הגאון שם בדברי התוס' יצמות ק"ג: ד"ה ואנעלך תהא, מכאן אומר ר"ת שצריך שיהי' מנעל מנעור צהמה טהורה דתהא כתיב, ואין נראה, כי אין להקפיד אם חלץ צמנעל צהמה טמאה, עכ"ל. והקשה בצפר הנ"ל, איך יוכשר צמנעל של צהמה טמאה הא לא הוי מן המותר נפיד, וגם לשיטת ר"ת דאוסר צמנעל של צהמה טמאה נמי קשה למה לי' טעם משום דתהא כתיב תיפוק לי' משום דצעינן מן המותר נפיד, ע"ש שהצריך לתרוץ. ולפי מה שכתבתי צפניס צעינן ת"מ, דלא נאמר כלל זה דלא הוכשרו למלאכת שמים וכו' אללא צנדר הדומה לתפילין, היינו צמנה חיונית כמו תפילין, אללא לא צנדר שאינו חיוני, הגם שהיא מנהו כגון מגילת סוטה לדעת ר' ישמעאל, ממילא חליצה היא ג"כ מנהו שאינה חיונית, משום דאין המנהו דוקא לחלוץ ואפשר צינוס, וצפרט לדעת החכם צני צתצונה דחליצה אינה מנהו אללא מכשיר, צודאי דלא קשה כלל, דאין זה צכלל לא הוכשר למלאכת שמים וכו', אללא דר"ת רוצה לאסור משום דכתיב צי' קראל ואנעלך תהא.

ועתה ראיתי שצנרל הנ"ל שכתבתי צפניס דלא אמרינן לא הוכשרו וכו' אללא צמנה חיונית צלצד, כנר קידומי הגאון צעל שואל ומשיב צפפרו שואל ומשיב מהדורא תנינא ע"ו. אללא צצפפר הנ"ל מייצב בזה קושית הנוצ"י מהד"ת חלק אה"ע סימן קצ"ב שהקשה לפי שיטת ר"ת צתוס' יצמות הנ"ל דאסור לחלוץ צמנעל של עור צהמה טמאה משום דכתיב ואנעלך תהא, א"כ מה הקצו צש"ס שנת כ"ח: אללא הא דמי ר' יוסף לא הוכשרו צמלאכת שמים אללא עור צהמה טהורה צלצד למאי הילכתא, וכתבו שם צתוספות לא צעי למימר לאצמענין דתהא טהור הי', דמשמע דתהא לאצמענין שום צורך הוראה, עכ"ל, כלומר, וצוה שרב יוסף משמענו דתהא טהור הי' אין כאן שום הוראה. ולשיטת ר"ת דילפינן מקרא דאנעלך תהא דמנעל של חליצה צריך להיות כמו תהא, א"כ יש נפק"מ צהוראה לדעת אם תהא הי' טהור או לא. וכתב צפפר הנ"ל דלפי הצנרל הנ"ל דאין לומר לא הוכשרו וכו' אללא צמנה חיונית אין כ"מ לענין חליצה דהא חליצה אינה מנהו חיונית, כמו שצידדתי לעיל וצצנרל דנפשא, וא"כ אין שום הוראה יולאת וזה שרב יוסף משמענו דתהא הי' טהור. והיא קושיא עצומה, כמו שכתב החתם סופר אור"ח סימן ל"ט שהניח קושיא זו בשם, "שמעתי מקשים".

ולדעתי אין צצנרל זו לתרוץ כלל קושית הנוצ"י הנ"ל, משום דר"ת אינו אוסר צמנעל של צהמה טמאה משום דלא הוכשרו למלאכת שמים וכו', אללא משום דקראל כתיב ואנעלך תהא, וצכן עלינו לדעת הי' תהא הי' טהור או לא כדי שגדע לענין מנעל של חליצה אי צעינן עור צהמה טהורה או לא, וצוה ר' יוסף לאומר דתהא שיהי' צצמסכן הי' טהור משום דנני מצכן לא הוכשר אללא דבר טהור, ומעתה יולאת וזה הוראה דמנעל של חליצה שהתורה אמרה דצעינן כמו תהא, צריך להיות מצהמה טהורה, אללא אין זאת אומרת שר"ת מצריך עור של צהמה טהורה משום הכלל דלא הוכשרו למלאכת שמים וכו', אללא מטעם גזירת הכתוב דכתיב ואנעלך תהא.

ורפעינך נראה לתרוץ קושית הנוצ"י הנ"ל צאופן פשוט, דהתוס' מקשו שפיר דאין שום הוראה יולאת ממה לאצמענין רב יוסף דלא הוכשרו למלאכת שמים וכו' מאי אמרת דאיצטרך דר' יוסף צכדי לדעת דעור של מנעל חליצה צריך להיות מעור צהמה טהורה דוקא, זה אינו, דהא צלי דרב יוסף הוה ידענא זאת מדכתיב ואנעלך תהא, דאם לא כן תקשי לאיהו ענין גילתה התורה דמנעל של חליצה צריך להיות כמו תהא, הא אי אפשר לומר דהקפידה היא שיהי' מעור של תהא ממש, דהא תהא אינו צמציאות כלל ולא דומנה אללא למשה לפי שעה, כדאיתא שם בשנת כ"ה, הלא ודאי שהקראל אחי להורות דבר מה, ואין לומר דנא להורות דכשר גס מעור

טהורה בלזבד למאי הילכתא הואיל ולא הל המסכן הוכשר עור
בהמה טמאה, ומפרקינן תפילין, עכ"ל. ולפי פירושו זה קם
דינא דרזק לענין תפילין הוא הלמ"ם דנצטין דזר טמור ולא
בשאר דברים, אלא מדדברי ר"ת בנז"ל יצמות הנ"ל לא משמע
כן, ואפשר דמשום זה דחו בתוס' דברי ר"ת משום דמפרשו
בזה דנצט כפירושו של רבינו האי גאון ז"ל.

לסימן תפ"ט

ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף

בחסיון הנ"ל הארכתני בשיעור מלאכה בשנת וכן כתבתי
בזר ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף או אין לשחיטה
אלא לבסוף, והארכתני בכמה מקומות וראה בספרי משנת
אברהם ט"א דף ע"ה. וכן הנאמרי דברי הא"י יו"ד סימן ש"ח
שכתב דגם המ"ד הסובר אין לשחיטה אלא בסוף מודה דכשנמרה
השחיטה אז גם תחילת השחיטה היא שחיטה, כלומר, לאיגלאי
מילתא למפרע דגם תחילת שחיטה היא שחיטה, ומאן דסובר
ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף סובר דמיד בתחילת שחיטה
היא שחיטה, ואין צריך בזה לאיגלאי מילתא למפרע, ע"ש

והקשה שם מרן ז"ל מהא דרש"י פסחים ס"ג. סוף ד"ה
עדיין הוא מחלוקת, דלמ"ד אין לשחיטה אלא בסוף
וכל מחשבת שחיטה לא מהניא אלא א"כ חישב בנמרה, ונגמרה
שחיטה אין שהות לומר שני דברים והיכא דהקדים מולין לערלין
בסוף שחיטה מולין חיילי וכו' הקדים ערלין למולין ערלין
חיילי וכו', והוה ל"י כולה ערלה ופסולה, ע"ש, ולמה, הא
אמרינן דבסוף גם התחילה היא שחיטה, וא"כ לעולם לא הוה
לא כולה ערלה ולא כולה שחיטה אס חישב מתחילה לערלין
ולבסוף למולין וכן להיפך. וצריך לומר דאין מחשבה מועלת
אלא בשעה שחל המעשה, אבל בתחילת שחיטה שעדיין לא חל
ההיתר אין מחשבה מועלת בה, דאין מחשבה מועלת במתיר
אלא דוקא בשעה שמתיר. והגם דבעלמא מהני מחשבה טרם
המעשה כמו נגע שאומר קודם הכתיבה, וכן בכתובת סת"מ,
צריך לומר כוונתו שכתב התנ"ש סימן ד' סק"ה, להסביר דברי
רש"י אלו, דנאמנת בעלמא מחשבת תוך כדי דיבור מועיל למעשה
של אחר כך, אך מה שאינו יכול לומר בשעת מעשה ממש
אינו חל בתוך כדי דיבור, וכיון דנגמר שחיטה ממש אין
שהות לומר שני דברים, גם תוך כדי דיבור אינו חל, וכן
בש"ס זמנים ט"ו, דמקשה איך אשכחן מחשבה דפסלה בנשאלת
העוף, אי חשב מקמי דליפוק דס לאו כלום הוא, ואי דנדר
דנפיק אצטנד ל"י מצותי, ולא אמרינן דמה דחשב מקמי
דליפוק דס בתוך כדי דיבור, משום דנשעת מעשה אי אפשר
גם תוך כדי דיבור לא מהני, עכ"ד התנ"ש, וה"י ב"ד
דעיקר מחשבה נעת חלות המתיר וכיון דלא אין שהות לומר
שני דברים גם בתחילה אינו חל בתוך כדי דיבור, ע"ש.

וקשה לי הרבה בדברים הנ"ל, להסביר זה שפיר מועיל לתרץ דברי
רש"י הנ"ל בפסחים, אבל הלא מפורש ברש"י בנא קמא
ע"ב. ד"ה אינה לשחיטה, אין שחיטה נקראת אלא לבסוף
וכפקא מינה לענין המחשב נקדשים הוון למקומן או הוון לזמנן
או מחשב שלא לשמו, אינה מחשבה אלא חישב בסוף השחיטה,
עכ"ל, והא הכא לא שייך כלל תירוץ הנ"ל, דהא אין כאן
אלא מחשבה אחת ולמה לא הוה מחשבה כשחישב בתחילת
שחיטה תוך כדי דיבור לסוף השחיטה, הא אמרת דבסוף
השחיטה גם תחילת השחיטה נקראת שחיטה, ולמה לא תועיל
בכאן המחשבה שבתחילה. ולפלא שלא העיר מרן ז"ל כלל
מרא"י זו.

ולאחר התבוננות צענין זה, נראה לי להסביר הדברים
ולהסיר את כל הקושיים גם מדברי הר"ן שה"י
בעלמו הרגיש שאינן כדבריו של הא"ג, אלא שצריך להקדים

דרבנן לא צעין ממשקה ישראל, (ראה לעיל ד"ה והנה לא
הי') הוה אפשר לומר בזה ליישב דקדוק אחד בזה דנצט
הנ"ל דף כ"א. דמתחילה תני רמזי ברי חמא פתילות ושמיים
שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשנת אין מדליקין בהן במקדש,
ואח"כ אמר רב הונא פתילות ושמיים שאמרו חכמים אין
מדליקין בהן בשנת אין מדליקין בהן בחנוכה, ולמה לא אמר
רב הונא פתילות ושמיים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן
במקדש אין מדליקין בהן בחנוכה, הלא בר חנוכה זכר לנס
שצמקדש הוא ויותר ככון הי' לו לתלות חנוכה במקדש מאשר
בשנת. אולם לפי הנ"ל נראה, משום דצין השמיים הפסולים
כשנה שנת קוק, ובמקדש מלמד שאסור להדליק בו משום שאינו
נמשך יפה אחר הפתילה, גם כן אסור משום ממשקה ישראל,
ואם הי' רב הונא תולה חנוכה במקדש הוה אמינא דגם בחנוכה
אסור להדליק בשמן קוק משום ממשקה ישראל, ונאמנת אין
איסור צמיה דרבנן משום משקה ישראל, לכן תלה חנוכה
בשנת ובשנת גדולי ליכא איסורא משום משקה ישראל דנר
שנת אינו אלא משום שום בית, ובכן מלמדנו רב הונא אגב
אורחא דאין איסור ממשקה ישראל בזר מנהו שהיא רק
מדרבנן.

וכד הינא טליא אמרתי בדקדוק הנ"ל לתרץ קושיית התוס'
שם שהקשו מנא ל"י לרצא דסנר רב הונא דמותר להשתמש
לאורה דילמא הא דאמר אין מדליקין בשנת משום דסנר כנתה
זקוק לה ואין יכול להדליק בשנת. ואמרתי משום דהי' קשה
לו לרצא למה לא אמר רב הונא פתילות ושמיים שאמרו חכמים
אין מדליקין בהן במקדש אין מדליקין בהן בחנוכה, כנ"ל, אלא
ללא רצה רב הונא לתלות חנוכה במקדש כדי שלא יעשו שהוא
סובר לאסור להשתמש לאורה, כמו שפירש הר"ן שם ה"ל:
שעת מינה אסור להשתמש לאורה פיר' כל תשמישין ואפילו
תשמיש מנהו כיון שעל ידי נס שיעשה בנמורה תקנהו עשאוה
כמנורה שאין משתמשין בה כלל וכו', לכן אמר רב הונא פו"ש
שאין מדליקין בהן בשנת, ומנה דקדק רצא דרב הונא סובר
מותר להשתמש לאורה.

ובהא דהנ"ל אם גם צמיה דרבנן אמרינן דנצטין מן המותר
צפיד, אפשר לומר דנצט פליגי צנתי מאי הוא שנת
קוק, דשומאל הסובר עוף אחד יש צרכי היס וקוק שמו,
אפשר לסובר דצמיה דרבנן לא צעין מן המותר צפיד והי'
כשר להלקת הכר, אם לא משום שאינו נמשך אחר הפתילה,
ואיך מ"ד דסנרי דשמן קוק הוא משמאל דקאזא או קיקוין
דיונה, כלומר, שנת הנעשה מנאמרים סוגרים דאי אפשר לפרש
דשמן קוק הוא שנת הצא מאלתו העוף אשר צרכי היס כי
שנת זה אפילו הי' נמשך אחר הפתילה יפה גם כן פסול
משום דסנרי דנס למנהו דרבנן צעין מן המותר צפיד,
והאי דצרוור להו להנהו רבנן שהנאמתי לעיל, היינו נעל שואל
ומשיב ובעהמ"ת ספר גאון צני, שאותו העוף אשר צרכי
היס וקוק שמו הוא עוף טמא, דילמא עוף טמור הוא, משום
דנחולין ס"ג. איתא: אמר רב יהודה קאת — המנה צמורה
צין עופות טמאים — זו הקוק, וגירסת הערוך קוק, וכן
איתא צירושלמי שנת ריש פרק ב'.

ודע דלפי מה שכתב הרשב"א בשנת כ"ח צמידושו בשם
תשובת רבינו האי גאון ז"ל שפירש הא דאמרינן שם
אלא הא דתני רב יוסף — למאי הילכתא, הנה לשונו: השתא
קא מיבעיא לן הואיל וקס לו ק"ו דרב הונא מצריניס דלית
ל"י פירכא, ולמדנו ממנו דעור מטמא טומאת אהלים, הלכך
כמה דגמרינן אהל המת ממשכן נג"ש דלהל אהל, מה הלכך
צאהל דמשכן צמר ופשתים אף צאהל המת צמר ופשתים הס,
הכי גמרינן אהל דמשכן מאהל המת מה להלן בעור בהמה
טמאה אף צאהל המשכן בעור בהמה טמאה, הרי מן הדין
הזה הוכשר אהל בהמה טמאה לעור המשכן, וא"כ הוא אלא
הא דתני ר' יוסף ולא הוכשר למלאכת שמים אלא עור בהמה

אלא אפילו נאמר כהדיעות שתוך כדי דבור כדבור דמי אינו תקנתא דרננן אלא דאורייתא, ראה ר"ן ותוס' נדרים פ"ז, מסופקני הרצה אם צפגול ודומה לו אמרינן תוך כדי דבור כדבור דמי, דהא פגול הוא דבר שנמשצה כדכתיב בתורה לא יחשב, ואפילו נאמר שצריך לנטל צפסתיו כמו שהצאתי הרצה פעמים צפספרי שיטות שונות צוה, היינו דוקא כדי שגדע מה הוא ומחשבתו, אבל עיקר פגול הוא נמשצה, (ודומה למגדף, שכתב רש"י צדים הרויית וכן זכריותות שאני מגדף שכן ישנו בלב, כלומר, עיקר העזירה הוא על רוע לבו ומה שצריך המגדף להציע צפסתיו הוא כדי שגדע מה שגלגו, כי נאופן אחר אין אדם יודע מה שגלגו של תנורו), ואיך נאמר תוך כדי דבור היינו נמשך של זמן הצריך להצעת ג' מילים של שלום עליך רני, הוא כמשצה דמי, הא חן לא שמענו אלא תוך כדי דבור כדבור דמי, אבל לא שמענו שתוך כדי דבור בין מחשבה למחשבה כמשצה ראשונה דמי, דמה שייכות יש לשיעור של כדי דבור למחשבה, הלא ידוע שבזמן של אמירת ג' מילים יש זמן לחשוב יותר מעשרים מילים, כי המחשבה שצאדם פועלת הרצה יותר צמירות מאלו הדבור.

ודע שאם אחת כדברי דלא אמרינן שיש כח בתוך כדי דבור להנטרף שתי מחשבות ולעשותן כמשצה אחת, יש צוה כדי ליתן טעם למאי דאמרינן שם צנדרים פ"ז, והילכתא תוך כדי דבור כדבור דמי תוך מומגדף ועובד ע"א ומוקדש ומוגרש. והנה לשיטת ר"ת דזו היא תקנתא דרננן, מסתבר היטב שצד' נדרים אלו לא שייך לומר שתיקנו רננן תקנה זו כדי שיוכל אדם להפסיק ולהשיג שלום לרצו, אולם לשיטת הסוגרים שזה הוא מדאורייתא, אמאי יאלו ד' נדרים אלו מן הכלל, והר"י פירש בתוס' צ"צ קכ"ט: שהוא גזירת הכתוב צד' נדרים אלו, אלא שאינו מפורש שגם מוקדש איפה כתוב בתורה כזאת, דגזירת הכתוב הוא דוקא צמקוס שמיניו כתיב בתורה דבר ואין אנו יכולים להמציא טעם לאותו דבר, אבל מה שייך לומר גזירת הכתוב צדבר שאינו כתוב אלא צהש"ס.

אולם לפי הכ"ל ניחא, דמוגדף ידענו שעל רוע לבו אנו מענישים אותו כצד"י הכ"ל, וממילא הוא דבר שגלגו ונמשצה גרידא ואין לו ענין כלל לנגזרה אפילו לא לדבור, וכן צע"א כתיב למען תפוס את ישראל צללותם, ועיקר העזירה מה שמחשצו צלבו מחשבת ע"ז, כדאיתא צקידושין ל"ט: וכן הרואה ע"ז והשתחוה לה וצלבו לשמים ולא לע"ז אין כאן חיווב, שצת ע"צ: רש"י ד"ה הרי לבו לשמים. וממילא לא שייך צהו לומר תוך כדי דבור כדבור דמי, משום דצנדר לאינו תלוי אלא צמחשבה לא שייך לומר שמשערין את ההפסק צמדה של דבור, וממילא ניחא גם צקידושין דלא אמרינן תוך כדי דבור כדבור דמי, משום דקידושין ענין של הקדש יש צו, דאסר לה אכולא עלמא כהקדש, כידוע, וצהקדש כתיב כל נדיב לב ואינו תלוי אלא צהסכמות הלצ צלצד, וגירושין איתקיש לקידושין מוילתא והיתה, ואלא כשנשאל מדוע הוא כן שהצנדרים הללו תלויים רק צמחשבה ולא צגום מעשה ואפילו לא צדבור, על זה מפרש הר"י בתוס' הכ"ל שהוא גזירת הכתוב, כלומר, הגזירת הכתוב הוא כדמפורש דל' נדרים הללו אינם תלויים אלא צמחשבה גרידא, ומזה היא התולאה שאמרו דנותינו, שגהס אין תוך כדי דבור כדבור.

תוך כדי דבור בהקדש

ואין לשאול א"כ אמאי לא אמרו חכמים דגם צהקדש לא אמרינן תוך כדי דבור כדבור דמי, וא"כ ה' נדרים יש ולא ד', דצאמת מפורש צנשנה צתמורה כ"ה. ואם משאמר הרי זו שלמים מולך ואמר ולדה עולה הרי זו ולדה שלמים, ומפורש שם צגמ' לא נצרכה אלא שאמר בתוך כדי דבור, מהו דתימא תוך כדי דבור כדבור דמי, והאי עיינוי הוא

שיש שני מושגים צדבר של תחילה וסוף. א) תחילה וסוף המצטייכים לשטח של דבר, למשל, אם נשער ששטח מקוס השחיטה הוא כאלצנע והמשהו הרלשין של מקוס האצנע הוא תחילת השחיטה והמשהו האחרון של מקוס האצנע הוא הסוף של השחיטה. ב) תחילה וסוף המצטייכים להזמן, למשל, אם נניח שצריך חמשה דקים (מינוטיין) כדי לשחיט את רוב הסמנים, המשהו הרלשין צהזמן הוא תחילת השחיטה והמשהו האחרון צהזמן הוא סוף השחיטה. והנה מתן דסוגר ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף סוגר דמיד צהמשהו הרלשין של השטח וכן צמהוה הרלשין של הזמן מתחילת השחיטה. אולם מתן דסוגר אינה לשחיטה אלא לצסוף פלוג על זה וסוגר דצנוגע להזמן אין השחיטה אלא לצסוף, כלומר, דוקא צהמשהו האחרון של החמשה דקים פעולה זו נקראת שחיטה, ועד אז כל משך הזמן אין שם שחיטה עליו, אבל צנוגע לשטח של השחיטה הוא סוגר דאין לשחיטה אלא לצסוף, כלומר, עד שלא נגמר המשהו האחרון צנשטת השחיטה לא שמה שחיטה, אולם לאחר שנגמרה השחיטה שוב כל השטח של השחיטה נכלל שחיטה הוא, אבל אין זה ענין כלל להזמן, ואין הוא אומר איגלתי מוילתא למפרע דמיד צתחילת זמן השחיטה הוי שחיטה אלא דאיגלתי מוילתא למפרע מתיחס הך ורק להשטח של השחיטה, כלומר, אין אנו אומרים עכשו שרק המשהו האחרון צנשטת השחיטה הוי שחיטה אלא גם המשהו הרלשין צנשטת השחיטה גם כן נכלל שחיטה, אבל זה נעשה צהמשהו האחרון שבזמן השחיטה ולא צתחילת. והבן היטב צדבר זה.

ומעתה שפיר כתב רש"י הן צפסחים והן צצ"ק למ"ד אין לשחיטה אלא לצסוף כל מחשבת שחיטה לא מהני אלא א"כ חישב צגמרה, דהמחשבה של למולין או לערלין או מחשבת פגול צריך להיות צשעת עשיית המעשה, כלומר, צו צזמן, ולא מקודם, וזמן השחיטה אינו אלא צהמשהו האחרון שבזמן, ומה דאמרינן צנסוף השחיטה גם התחילת השחיטה נחשבת שחיטה, זה רק מונעט השטחיי ולא של הזמניי, ככ"ל. **ואשר** לצברי התנזות שור שהקשה הלא תוך כדי דיבור תשוב צדיבור א"כ למה דוקא צמשהו האחרון ולא צבתוך כדי דיבור של משהו האחרון, ומתוך כך מסיק דמשום שאי אפשר לצטל שני נדרים ר"ת צתוס' צ"ק ע"ג: ד"ה כי צדיבור צהא למולין ולערלין, צע"כ נהי' צקוקים לפיש צהא דרש"י צצ"ק דפגול צריך להיות דוקא צסוף השחיטה, היינו תוך כדי דיבור למשהו האחרון, דתוך כדי דיבור כדבור דמי, והמחשבה של ניצ, "פגול" או חן לזמנו אפשר לחשוב גם צמשהו האחרון וממילא מועיל נמי כשמחשצו כן בתוך כדי דיבור למשהו האחרון.

תוך כדי דבור כדבור דמי

אולם צגם השאלה של התנזות שור למה לא אמרינן צנדרים צנמשצה, כלומר, שהמחשבה פוסלת מדאורייתא, תוך כדי דיבור כדיבור דמי, צריך עיון הרצה אם יש מקום לשאלה זו. ולא מיצעו לפי שיטת ר"ת צתוס' צ"ק ע"ג: ד"ה כי לית לי', דצדבר זה אינו אלא תקנה מדרבנן שתוך כדי דבור לא יהי' הפסק, כשאדם מועיד עדות או עוסק צמקת וממכר, שיהי' מותר לו להחזיר שלום ולא יהי' הפסק, וראה תוס' צ"צ קכ"ט: ד"ה והלכתא, ורשצ"ס שם, א"כ צפגול או צמחשבת למולים ולערלים, שהוא ענין של דאורייתא מה שייך לומר דרננן תיקנו שתוך כדי דבור יהי' כדבור, הלא מדאורייתא הינו כדבור, וממילא שפיר כתב רש"י צצ"ק דפגול לא אמרינן תוך כדי דבור כדבור דמי, משום דפגול צריך להיות צשעת השחיטה דוקא ואי אפשר לחייבו כרת על תקנתא דרננן של תוך כדי דבור, וכן הדין צשטת למולין ולערלים שהוא דבר דאורייתא ולא שייך לומר צזה תוך כדי דבור כדבור דמי.

קקינינו. וז"ע מונסנה מפורשת בערכין כ"ח. המתרים בנו ונתו עצדו ושפחתו — אין מותרים שאין אדם מתרים דבר שאינו שלו, ע"ש, ולדברי הרמב"ם ה"ל אמאי אין אדם יכול להתרים את בניו הקטנים. וראה נהר"ש נכורות צענין הנוסח שהאז אומר בשעת פדיון בנו, הנאתו כ"פ בספרי.

לסימן תרע"ח

ת"ת לאחר שכבר קרא ק"ש אי הוי מצוה דאורייתא

בפנים לדדתי בדבר תלמוד תורה לאחר שקרא ק"ש אם מקיים מצות עשה דאורייתא או שמתא מקוין שכבר יאל ידי הוצת ה"ת דאורייתא נמה שקרא ק"ש אין נותר הלימוד אלא מצוה דרבנן.

ואם נאמר שאין כאן אלא מצוה דרבנן — הגם שאין כן דעת, כמו שכתבתי בפנים — אפשר לפרש צוה מה דאמרינן בצרכות ה: אצל צנינון אומר הייתי מנטער כל ימי על תפילתי שתהא סמוך למיטתי, פירש רש"י כל ימי טוהרתי שלא לעשות מלאכה ושלא לעסוק בתורה כשעמדתי ממיטתי עד שאקרא ק"ש ותפלה, עכ"ל. ויש כאן דקדוק וקושא, דקדוק למה פירש"י עד שאקרא ק"ש, הלא מפורש בנמרא שתהא "תפילתי" ואין זה כולל ק"ש. וקושא, אמאי באמת תפילה קודמת לתורה, הלא תורה דאורייתא ותפילה דרבנן, ועי' בתוס' שם. ואולם לה"ל ניחא, דלכך הוסיף רש"י עד שאקרא ק"ש, כלומר, בכדי לנאת חובת תלמוד תורה דאורייתא, ומה שילמוד יתר על כן אינו אלא דרבנן, ולכן אין ללימוד זה דין קדימה לתפילה האילי ושנים אינם אלא דרבנן, ותפילה שהיא נגדר עבודה מצוה וקודמת.

לסימן תש"ז

כתב כריבור

בענין כתב אי הוי כריבור, הארכתי בפנים. וראיתי שהרב בעל שדה חמד, כללים מערכת הא' האריך מכתה אחרונים המדברים מזה הענין, ועיקר מפלגים צהמכילתא על הכתוב אני חותנד יתרו נא אליך שכתב לו צאיגרת, הגם דנקרא כתיב ויאמר אל משה, הרי דגם נכתב קרוי אמירה. **ולדעתי** אין שום רא'י מכאן, דהא צאומו כתוב אי אפשר לפרש שיתרו דיצר אל משה כי לא ה' אללו כדכתיב שם אחר כך וילא משה לקראת חותנו, א"כ הניב הקדום ויאמר אל משה אי אפשר לפרש אלא או נכתב או על ידי שליח, כמו שפרשים התנאים צהמכילתא, אצל גשאר ענינים שפורש בתורה אמירה דבור או הגדה שפיר יש לומר שהתורה הקפידה שתהא האמירה וכו' דוקא צפה.

ויש להעיר מסנהדרין מ"ט. לזיקים שהן צפה ולא עשו והוא צאיגרת ועשה, ע"ש, הרי שיש חילוק בין צפה לכתב, דל"כ מה מעליותא דפה מאיגרת, אם לא שנאמר דהסיון לשמוע לדברי המלך אינו אלא כשומע מפיו של מלך דוקא ולא נכתב, משום דכתיב אשר ימרה את "פיד", וזה דוחק.

לסימן תרע"ג — תש"ו

המעתיק תקליטים של חבירו

בסימנים ה"ל כתבתי בדבר ניחא לי' לאיגס דליעבד מצוה צמומו וצדין להשמיע דברי תורה של חבירו, להעתיק תקליטים וכו', ע"ש. וראיתי בספר בית יצחק י"ד

דקמעין קמ"ל, הרי מפורש דגם צהקדש לא אמרינן תכדכ"ד. וראה צפיה"מ שם שכתב: שזה דברים יש שאין אומרים צהם תכדכ"ד, מקדיש ומימר מנדף, ועוצד כו"ם ומקדש ומגדש, עיין שם.

והש"ך ז"ל צה"מ סימן רנ"ה האריך צענין זה, אם תוך כדי דיבור כדיבור דמי גבי הקדש ותמורה, והניא דברי הרמב"ם ה"ל שהנאתי מפה"מ צתמורה, שכן כתב להלכה דברים פט"ו מהלכות מעשה הקרבנות, וגם הניא דברי התוס' מנחות דף פ"א ריש ע"ב דצהקדש אפילו תוך כדי דיבור אינו יכול לתזור דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט וכו', והקשה הרב הש"ך עליהם, מהא דצ"ק ע"ג: דמקשה וסבר ר' יוסי תוך כדי דיבור כדיבור דמי והתנן הרי זו תמורת עולה ומלך וכו' הרי דהש"ם לא מחלק בין תמורה לתוך כדי דיבור דעדים דקאי התם, והש"ך שם כתב דברים שאי לקבלם דלישתמיטתהו להרמב"ם ולתוס' ולהצרטורה ולהכסף משנה ש"ם מפורש ה"ל, וע"ש בקצות החושן. ואני לא זכיתי להבין מדוע הקשה הש"ך קושיותיו על הפוסקים ה"ל הלא סתירה זו היא בצשטות מש"ס תמורה ה"ל לש"ס צנ"ה, וז"ל מלי קושא על הרמב"ם ועל התוס', אפשר דדחו דברי הש"ם צנ"ה מהלכה משום דהא דתמורה ונאמר צמשנה מה שאין כן צנ"ה שהיא רק השקלא וטריא צגמ' ולמה יאמר האדון הש"ך שכל הפוסקים וצכללס הרמב"ם והתוס' אישתמיטתהו ש"ס ערוך צנ"ה, וצפרט למה שהסברתי לעיל שיש מקום מכה סברא לומר שאין חורה של תוך כדי דיבור מועלת נדבר התלוי צמהשנה, כ"ל.

לסימן תר"י

מלאכת הגזיזה

במלאכת הגזיזה הארכתי בדברי הירושלמי והר"ה שהתולש למר מן צהמה חיה אין זה גזיזה ע"ש, ויש להעיר מהא דחולין קל"ז. תני דהא גוזז את העזים ושוטף את הרחלים פטור, (מראשית הגז) פירש"י שוטף צמים צנהר ליפותן דהאמר נתלש מהם, ותניא איך גוזז את העזים פטור והשוטף את הרחלים חייב, לא קשיא הא רבנן והא ר' יוסי וכו', פירוש ר' יוסי דייק ליטנא דקרא, משמע דלא פליגי אלא צשוטף את הרחלים צנהר כדי ליפותן וצלי כוונת השוטף נתלש הנמר, אצנל כשחולש ככוונה הכל מודים שתלישה מצעלי חיים גזיזה שמה לענין ראשית הגז, ואמאי נאמר דלענין צנת לא הוי גזיזה.

וצריך לומר דגם צראשית הגז צתולש למר מרחלים חיים שלא צשעת שטיפה הכל מודים דפטור, ודוקא צשוטף פליגי, ומאן דמהייב צראשית הגז סובר משום דלי אפשר לשטוף את הרחלים מצלי שלא לתלוש את האמר, לכן חסונ כגוזז, אצל התולש מצעלי חיים צלי שטיפה הכל מודים דלא הוי צכלל גזיזה. וצתולש צשעת שטיפה משמע נמי דהוי דלאו כאורח' דהא ר' יוסי פטור צשוטף מראשית הגז ולאמרינן התם דמורה ר' יוסי צמידי דאורח' ש"מ דאפילו צשטיפה לא הוי אורח', ורבנן דמהייב צראשית הגז צשוטף משמע דמהייב אפילו דללאו כי אורח' והיינו דוקא צראשית הגז ולא צצנת דמלאכת מחשבת צענין.

לסימן תרכ"ה

בניו הקטנים קנינו של אדם הם

הבאתי כמה פעמים בספרי את דברי הרמב"ם ז"ל צהלכ' תשובה פ"ג, צצניו של אדם הקטנים הרי הם

את אשר אמר לו ה' עד שיאמר לו לאמר — כלומר, וזאת דין זה ללמוד לדורות לאסור לו לאדם למסור דברי תורה (דהא מה שהשי"ת אמר למשה הכל הוא דברי תורה) לאחרים צלתי רשותו של המשמיע, הלל המנוה הוא ללמוד וללמד ואיך יתנה זה או צפתם יהי' הדין שאסור ללמד לאחרים, והלל זה הוא נגד תכליתה של תורה"ק.

ג דברי הש"ס הנ"ל ציומא יש לדקדק, למה אמרו מניין לאומר דבר לחצירו וכו' משמע דבר ממיילי דעלמא, דאם לא כן יותר רבותא מייצגיא לי' למימר, דאפילו דברי תורה אסור למסור ומצלי רשותו המפורט של המשמיע, והלל הלימוד הוא מהשי"ת ומשה, שכל הדברים היו רק דברי תורה, אלא דנצי"כ דנפירוש השמיטו רבותיו מאיסור זה דברי תורה משום הלל אותו קרא מיירי דדברי תורה כנ"ל, משום דכבר הסבירו מפרשי ההת"כ דהא דדרשו אותו הניב לאמר יתר משאר ניני לאמר הכתובים בתורה, כגון צפרשת יליית דכתיב ג"כ לשון כזה: ויאמר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל, ועוד, משום שכפי דבריהם ז"ל זאת הקריאה והדבור אינו נומר להם לישראל אלא הודעה מהכתוב איך הי' מודבר השי"ת עם משה וכו', לשון הקרבן אהרן שם, א"כ הניב זה לאמר אינו כשאר לאמר האמורים בתורה אלא צל ללמד דבר מה, והוא ללמד דין, שהאומר לחצירו דבר — שלא דברי תורה — הרי הוא צל יאמר עד שיאמר לו לך אמור, אבל אין זה משתייך כלל לדברי תורה כנ"ל.

ומדברי' המדרש משלי והתוספתא שהניח הש"ך הנ"ל מסתייע כמו שכתבתי בפנים והירושלמי יצמות שגם הגונג דברים, (ולדעתי אין נפ"מ למעתיק צכתנ למשמיע צעל פה דברים של אחרים, כי המעתיק אינו מחסר מהכתב כלל, ואם מקלקל הכתב הלל מוזיק הוא כנ"ל) צכלל גנג הוא, שהרי המדרש והתוספתא קוראהו גנג, אלא שאם הדברים הם דברי תורה יש אופנים שיותר, כגון המתנגג לאחרים חצירו ללמוד פראו וכדומה, ומיילא נשמע שדברים של קול הרי זו גניבה גמורה.

וכיוצא בזה צהר יתרו: לא תנגג. אי לאו דפסקא טעמא הוה אסור אפילו למנגג דעתא דרבי' צאורייתא או דעתא דחכם לאסתכלא צי' או דיינא דדליין דינא לפוס טענה דאזטרך לי' למנגג דעתא דרמאה ולמנגג דעתא דתרווייהו לאפקא דינא לנהורא, וצמה דפסקא טעמא אסור ושרי, עכ"ל, הרי מצוחר דנאמת הכל הוא צכלל גניבה אלמלא דפסיק טעמא. ולא קשיא אחאי לא מפרש הזהר דפסיק טעמא אחי להחיר לגונג דברי תורה ומעתיקו או המתנגג מאחר חצר וכו', משום דזה כבר נלמד מלא יצחו לגנג וגו' וצע"כ דפסיק טעמא אחי לגונג דעת לאורך מצוה.

לסימן תתמ"ג

ניב „עמד“ — טפילין לך

בפנים כתבתי לענין ניב „עמד“ דרשינן טפילין לך, כמו וחי אחיך עמך חייך קדמינן, ואמאי דרשינן: כי טיב לו עמד דנבי ענד שאם יש לך כר אחד אתה חייב ליתנו להענד.

ויש להעיר דנתוס' כתובות ת"ג. ד"ה כי טוב לך, כתבו צנספרי דרשו מדכתיב כשכיר וכתובש יהי' עמד, ומיתורא דינ עמד קדריש דהוי מצי למיכתב כשכיר וכתובש יהי' עד שנת היוצא, ע"ש, ועי' נתוס' צ"ק פ"ו: ותוס' קידושין ט"ו. א"כ לא קשה כלל, דהא התוס' צ"ק שם פירשו דהגס קרא כי טוב לו עמד אינו אלא סיפור דברים מה שהענד אומר, אבל מכל מקום נשמע מזה שכך לריך להיות, היינו שזריך

ח"צ סימן ע"ה צדנר השאלה: מי שהניח כתבי חידושי תורה אם מותר לאחר להעתיק מהם ולהפיסם שלא ברשות היוצאים, וגם אם העתיק צמי המחצר אם יש בו משום גזל, ע"ש שהרב הנ"ל האריך בתשובתו ונתן שאלה שאלה דמי ששמע מאחד חידושי תורה או לומד אצלו נודחי דמותר לו למוי ששמע להשמיע וללמד לאחרים אותם חידושים ולפרסם בשם אומרם, ואם אמר לו המחזק לבל יאמר נודחי שאסור לו להתלמיד להשמיע את הדברי תורה משום דתורה דילי' הוא ויכול לומר לך רציתי להגיד ולא לאחרים, וכן אם העתיק חידושים ברשות המחזק ולא אמר לו המחזק לבל יפרסמם מותר ומנוה היא לפרסם, אלא כשאמר לו לבל יפרסמם אסור לו לפרסם, אלא דנהעתיק את החידושים שלא צידעת המחזק אם מותר לו להפיסם ולפרסמם בשם המחזק, הניח הרב הנ"ל את דברי הש"ך נת"מ ס"ס רצ"ג בשם המרדכי צפון המפקיד, המפקיד ספר תורה אצל חצירו וכו' פירש ר' יהודה גאון כשם שאסור לקרות בו כך אסור להעתיק ממנו אפילו אות אתם שלא ברשות, משום דמרע לי' לפקדון, וה"ה צדנר ועם הארץ, אבל חצר ות"מ מותר לקרות בו ומותר להעתיק ממנו ואפילו לכתחילה שלא ברשות, והוא שאין לו כיוצא בו לפי שכשהפקידו אצלו יודע הי' שהפקיד חצר וילמוד בו ואדעתא דהכי הפקיד אצלו, כמו המפקיד מעות אצל שולחני דכשהן מותרין, דמשמתא צהן, ושאל הטעם משום דליחא צמדרש משלי על הדין קרא לא יצחו לגנג כי יגונג למלא נפשו כי ירעב, שאין לצוות מי שגונג ד"ת ומעתיקו, מספר המקצועות, עכ"ל. ומפרש הש"ך דמה שכתב „שאל“ הטעם וכו', הגם שכבר כתב הטעם משום דאדעתא דהכי הפקיד אצל הת"מ, משום דצא ליתן טעם למה יהי' מותר להעתיקו, ועל זה כתבו משום דליחא צמדרש משלי וכו', והש"ך הוסיף עוד מתוספתא פ"ז דצ"ק שהמתנגג מאחר חצר והולך ושונה פראו ואע"פ שנקרא גנג זוכה לעצמו שגאמר לא יצחו לגנג כי יגונג וכו' סוף שנתמנה פרנס על הצדור וזוכה הרצים וזוכה לעצמו ומשלב על מה שצדור, שאמר ונמלא ישלב וגו', וראה צמג"א סוף סימן י"ד, ע"ש. **והנה** הרב הנ"ל לא נחית למה שכתבתי אם יש דברים צעלמא דין גזל משום דקול אין בו דין גזל, ואפשר משום דיעיקר השאלה צהספר הנ"ל סוצנת על כתבים של דברי תורה, הגם דלדעתי גם צה יש לדון דהא אין המעתיק גוזל את הכתבים אלא מעתיק הדברים הכתובים עלי הייר, ולא שאם מקלקל את הכתב נודחי שחייב משום מוזיק, אבל כשאין מקלקל את הכתב ורק מעתיק את אשר כתוב למה לא יהי' זה נכלל בדין קול שאין בו גזל, ויש צה לצד הרבה. חולם מה שכתבו שם צתחילת התשובה שהעתיק לעיל לדבר פשוט שאם המשמיע דברי תורה לתלמידו ואינו אומר לו לבל להשמיע, מנוה על התלמיד להשמיע לאחרים, ואם אומר לו לבל יאמר לאחרים אסור לו להשמיע, יש צה לדון, דממ"כ אם סוצר הרב הנ"ל דדברי תורה שויין צה לשאר מיילי דעלמא, א"כ אפילו לא אמר לו המשמיע צל יאמר ג"כ אסור להשמיע לאחרים, כדאמרינן, מנין לאומר לחצירו דבר שהיא צל יאמר עד שיאמר לו לך אמור וכו', יומא ד': ואלא דשאני דברי תורה ממיילי דעלמא, ה"כ אפשר אפילו אומר לו צל יאמר ג"כ מותר או מנוה ללמד לאחרים משום מנוה דתלמוד תורה.

בר' יאמר — בר"ת

והנה הרמז"ס כנראה השמיט דין זה מהלכה, ואפשר משום צנתורת כהנים דרשו אותו ניב „לאמר“ לדרשה אחרת, הוצא צרש"י עה"ת: לאמר, לא ואומר דברי כנושין, צניבלם הוא נדבר עמי וכו'. או אפשר משום דהקשה לו להרמז"ס איך אפשר שיהי' הניב לאמר צל ללמד שאסור לו למשה למסור

להיות לו להעזר עובד במחלל ונמשתה צושה על כל פנים עמך, ומעתה מיותר קרא דעמך דכתיב גבי כשכיר וכתוב יחי' עמך, אלל למד נא שאם אין לו לצעל הבית אלל כר אחד צריך למסרו להעזר, וכל זה מיתורא, אלל גבי וחי אחיך עמך שאין קרא מיותר ספיר דרשינן חיך קודמין.

לסימן תתמ"ה

המעשה את חבירו מפני הכושה

בפנים כתנתי שהגורם לתזירו לעשות דבר מפני הכושה הוי כאליו כפאך, ע"ש. ויש להעיר מהא דערכין ט"ז. ומאי דכתיב וצריך רעהו צקול גדול צוקר השכס קללה תהשנ לו, כגון דמיקלע לאושפיזו וטרחו קמי' ספיר למחר נפיק תיב צוקא ואלמר רחמנא ניצרכי לפלגיא דכי טרח קמאי ושמעין אינשי ואלזין ואלסין ל', פירש"י: אלסין ל' שמתלכסין אללו אורחין עד שמכלין ממונו. הרי דצנל שהוא נותן להאורחים מפני הכושה קרי ל' שאונסין אותו.

לסימן התקכ"ז

בכור בזמן הזה אם מותר להכניסו לכיפה

בפנים של הספר חסידים כתוב: בכור שורו הדר לו וקריני ראס קרינו (דברים לג יז) אם יש לאדם בכור שולל לו נעדרו כשהוא יהדר אחר צהמות שהוא נהנה מן הזמר יהדר אף הזכור, שלא יחי' חלק גבוה שפל מעדרו, שכל זמן שהוא תמים לקרצן הוא עומד.
אחר היה לו בכור שגנה אמר מוטב שישים אותו צמר אחד וינעול צעדו וימות צרענ ולא יגנה בני אדם ותתך מעט מן הקרנים, עכ"ל.
והנה החלוקה הצ' שציינן זה אין צה כל מונן, שאם סגר את הכור צמרד כדי שימות למה לו לתתך מן הקרנים, הלל צהמה סגורה אין יכולה לנגות, ועוד, הלל מפורש בתוס' צכורות ג"ג. ד"ה ואי זהו עיקר וכו' בכור צומן הזה לא היה שריקן למיעזר הכי, היינו לכונסו לכיפה עד שימות צרענ, דלא מייציעא ישראל שיש לו לקיים מצות נתינה ולהמתין עד שזמנן לו כהן שירצה לקבלו אפילו יותר משלושים יום צדקה וחמשים צנסה — אלל אפילו קיצלו הכהן לא שרי ל' לכהן לכונסה לכיפה וכו'.
והנה צנוצ"י יו"ד סימן פ"א, פ"ב פ"ג, מפלפל עם הגאון ר' מאיר פישלס זצ"ל, דצדד הכנסת בכור לכיפה ולהרעינו עד שימות, דמתחילה רצה הנוצ"י להתיר ולצוקר חזר בו. אולם לפלא לי על הגאונים הנ"ל שלא הזכירו מדברי תוס' מפורש הנ"ל, הגם שהציאו דברי תוס' צענין זה מתקומות אחרים צ"ס. (ומה שלא הציאו דברי רבינו אין פלא, כי הסימן הנ"ל הוא מן הנוספים שצהולאה זו, ובימי הגאונים הנ"ל טרס הודפסה.)

אולם בתוס' דף ג"ג הנ"ל כתבו, דאפילו הכהן חסור ל' להכניס את הכור לכיפה, ומשום צכור דשרי צנפילת מוס צלל פדייה איכא הפסד קדשים אס יחי' כונסו לכיפה, אלל מקדים צומן הזה דאפילו נפל צו מוס לא שרי צלל פדיון וחי פריק ל' מייציעו להשליך הדמים לאיצור הילכך כשכונסו עכשו לכיפה אין כלן הפסד קדשים, ע"ש, הרי דמעט מחותו סצרא עגמה שכתבו צע"ז שאין לקנסו, כתבו כלן לאסור. וצריך להצין סצת הדבר שהתוס' משינו מאין לקנסו להצינו לעשות — לאיסור גמור.

אלא כנראה התוס' צע"ז מפרשי למ"ד דחיישין לתקלה כמו שכתבו צריש דצריהם גס. וצענין חי חיישין לתקלה הלל פליגי תנאי צזה צנפסיים ל"ג וציומא ס"ג, ועי' צכריתות ט' גבי נר צומן הזה צריך שיפריש רובע לקינו, לכן צכורות ג"ג התוס' מפרשים חליצה דמאן דלא חייש לתקלה, או שמת אפילו מאן דחייש לתקלה לא שייך לחוש הכא משום צכור הוא דבר הנא ומילא דקדושתו מרחס, וממילא לא שייך לומר שתייב את הכהן להכניס את הכור לכיפה משום תקלה, לכן מפרשים אס מותר להכניס לכיפה, וצאו לידי מסקנא דחסור.

מכא פנים נשמע, שדעת התוס' וכן דעת הרא"ש צע"ז הנ"ל וכן הוא צרל"ש סוף צכורות דאין שום היתר להכניס צומן הזה את הכור לכיפה ולהמיתו צרענ, וצכן תמוהים דברי הספר חסידים צנסינון זה. וראה צהקדמה לפרי זה.
והוא"ל שסימן זה הוא מן הנוספים ואין שום תולאה אחרת להשוות את הנוספת, אמילא שאינו ניצוס או אפשר שורות נשמטו מכאן, ולדעתי הניצוס צנסוק חלוקה ראשונה „שכל זמן שהוא תמים לקרצן הוא עומד" משתייכים להחלוקה צ', כלומר, אחד חי' לו צכור שגנה אמר מוטב שישים אותו צחד אחד וינעול צעדו וימות צרענ. וכלן לפ"ד חי' כתוב: אמר לו החכס לא יתכן לעשות כן, כי כל זמן שהוא תמים לקרצן הוא עומד, אלל יען לו לתתך מעט מן הקרנים כדי שלא יוכל לנגת.

כמוכן שאין לי שום ראוי אחרת להטעות את הנוספה אשר לפנינו, ונודחי אס חי' הנוצ"י רואה את דברי הספר חסידים כפי אשר לפנינו חי' שמת שמה גדולה, כי צכאן כתוב כמו שרצה הנוצ"י לפסוק צתחילה.

מכנים בכור לכיפה אי הוי כמטיר מוס

והנה בתוס' הנ"ל וצרא"ש אפרו להכניס את הכור לכיפה, משום הפסד קדשים. וצריך להצין למה לא יחי' חסור משום מטיר מוס צקדשים, דמה מוס גדול יש מזה שבושה שצהמה תמות, ראה צכורות ל"ג: דצחחות הדס חשבו צעל מוס משום שסופה למות ואין לך מוס גדול מזה מה שאינה יכולה לחיות, ע"ש צרש"י וצתוס', והלא כתב החינוך מזה רפ"ז דאף צומן הזה נוהג איסור הטלת מוס מן התורה אלל שאין צו חיוב מלקות. וראה צשו"ת חידושי הרי"מ יו"ד ס' י"ח מזה. ואפילו נאמר דמה שמכניסו לכיפה אינו יותר מגרמא, אלל גם גרמא למוס יש צו איסור תורה, וראה מה שכתנתי צזה צנפרי מושנת אצרהם חלק ח' דף י"א שהצאתי צצרי פיה"מ צכורות: ומה שאמר כל שהוא לדעתו חסור ואפיל על ידי סינה כגון שהוליכו צמקוס שיש גס צרזל עומד כדי שיכשל צו ויעשה צו מוס וציואל צו וכו' ולא פירש כפשוטו כדלמריקן צ"ס שם מנין שלא יצא צצק וצבילה ויייתנה על האחן כדי שיצא כלל ויאכלנה, משמע דזה הכלל צא לרבות אפילו גרמא כל דהוא שאינו עושה שום מעשה צכור עגמו אלל מוליכו צמקוס שיש צרזל גם כן חסור, ומכל עכן שמכניסו לכיפה ומרעינו צרענ דודאי הוי גרמא.
והרי גדולה מוז אמרו צניטין ג"ג גבי הכניסה לרצקה לדוש ולהטיק, ופירש"י שם דתשלוטין ליכא אמעשה ידיו

צי"ת ת"א, מחקת התרבות
הצפריה ע"ש וצמב"ם

כגון הכל שיש איסור לשחוט זכור תם, לא שייך לומר שיש איסור משום צערנות דהא נזכר הנלמד לדם ליכא זיל תשחית כדאיתא נרמ"א אה"ע סימן ה', מכל שכן להנצל מתוקף דרבים, ולא שייך לומר דישמרטו נקדר ויאכלינו, משום דאי אפשר לשמור את המזיק ואין לו שמירה אלא סכין.

תתקנ"א — תתקנ"ג

הורים המעכבים את בנם לישא אשה

בהסימנים הנ"ל הנדון אם ההורים יכולים לעכב על הנין מלישא אשה שהוא חפץ בה. ונהסימון תתקנ"א הנדון שהורים מנזים את הנין ליקח אשה שאינו חפץ בה, ועל זה כתב רבינו מהר"ם מהר"ם חוטאים נזה. ונסימון תתקנ"ג הנדון שהורים מנזים את הנין שלא ליקח אשה פלונית מפני שבנות המקום ההוא רעות הנה, אז אומר רבינו שהנין חוטא אם אינו שומע להוריו ומניא רא' לזה שיעקב שמע ליעקב ולרבקה.

ויש לדקדק, למה לא הביא רבינו רא' מיחזק שאברהם השביע את אליעזר עצמו לזל יקח אשה ליעקב מננות כענין והי נטות שיחזק לא יקח אשה מננות כענין למרות רצון אביו, הרי רא' מפורשת מן התורה שהנין לרדך נכונן זה לשמוע אל אביו, ולאל שחזר דלון מכאן רא' מפני שגם יחזק לא הי' חפץ נננות כענין, א"כ גם מיעקב אין רא' די"ל דהא דשמע יעקב לדברי יחזק הוא משום שהוא נענשו לא הי' חפץ נננות כענין.

והרמב"ן על התורה זראשית כ"דג, כתב: הי' ראוי לאברהם שיזוה את יחזק נני שלא יקח אשה מננות כענין אצל הי' רצונו לשלוח נחיו אל ארצו ומשפחתו והשביע העבד לעשות כן נחיו או נמותו, ולכן הוצרך על כל פנים להשביע את העבד ללכת שם והוצרך לומר אני מנוד שלא תקח אשה לנני מננות כענין ושתלך אל ארצי ותקח לו אשה מצית אביו, וכיון שהשביע את העבד על זה לא הוצרך לזנות את יחזק דבר, כי יודע זו שלא יעבור על רצון אביו ועל השבעה שהשביע את עבדו, כי הי' הענין נודע ליעקב נאמת. גם יתכן שהי' העבד אפטרופוס על נכסיו וזוה אותו שישא ליעקב לרצונו ויחזיל אותו נכסיו על מנת כן. וזה טעם המושל בכל אשר לו, עכ"ל.

והגה הדיו הנ"ל אם האב יכול לעכב מדינא על בנו לישא אשה מעיר או ממשפחה שאינה הגונה לו לאביו תלוי בשני הפירושים של הרמב"ן הנ"ל, כי לפי טעם הראשון של הרמב"ן לא הי' מן הוצרך לזנות ליעקב או להשביעו על זה, כי ידע אברהם שיחזק לא יעבור על רצונו, כי זה הוא בכלל כבוד הורים לשמוע אליהם גם נענין נשיאת אשה. אולם מפירוש השני משמע, דמזד הדיו הי' לו ליעקב אפשרות לזל לשמוע לדברי אביו נדבר זה, מפני שאין זה בכלל כבוד הורים או זלול הורים, לכן זוה אברהם את אליעזר לזל יחזיל את נכסיו ליעקב אם לא ישמע אליו נדבר נשיאת אשה, הגם שאין יחזק מחויב לציית לו.

אולם מדמנינו שיחזק אחר ליעקב נשלחו אותו פדנה ארם לא תקח אשה מננות כענין, ושם לא הי' שום ענין של תנאי נכסיו, הרי רא' שיש לו לאב היכולת לעכב על בנו מלישא אשה מעיר או ממשפחה שאינה הגונה לו, לכן שפיר הביא רבינו רא' רק מיעקב ולא מיעקב. ונפרט שהרא' מיעקב עדיפא משום דיעקב זוהה את יעקב לזל יקח אשה מננות כענין לאחר שאמרה לו רבקה: אם לוקח יעקב אשה מננות חת כאלה מננות הארץ וגו', משמע דיעקב חשש שיעקב יחפץ לקחת אשה מננות כענין, ולכל זאת זוהה אותו יחזק לזל יקח אשה מננות כענין, אצל מיעקב אין רא', שגם הוא נענשו הסכים לדברי אביו.

דאמר לטובה הכנסתיה שתינוק, ופסולה לא היו אלא מחמת מהשנתו שכוין אף שתדוש וגרמא נסיקין פטור וכו' הרי מנזאר מרנני רש"י אלו שאם הכניסה לרבקה על מנת שתדוש נלכד לא היו גרמא אלא מעשה מעליא, הגם שהין הדישה אלא מעצמה, ומיילא נמי הכל שוכניסה לכיפה, הגם שאינו עושה מעשה נמיתתה חשונו מעשה, ונכ נשמע מדברי רש"י דאפילו נמוקם שאין מעשה כגון הכל שאומר שהכניסה כדי שתינוק, לכל זאת משום שמתכוין גם לדישה היו גרמא, אם כן נמכניסה לכיפה לכל הפחות היו גרמא, וא"כ למה להו להתוס' לפרש שאסור משום הפסד קדשים דזה הוא איסור על הפעולה ולא על הפועל, ולא אמרו דהאסור משום גורם מוס נזכור דזה איסור על הפועל.

ואפשר לומר, דהנה נש"ם ע"ז אמרינן דמייל נזמן הזה פטור משום דלא קרינן צי' תמים יהי' לרצון, כלומר, דקרנן זה נלא המוס הי' אפשר להקרינו משום מוסר המקדש והמוצת, ומרן ז"ל נאנני נר יו"ד סימן תי"ג מסנדר, דהגם דנגוף הקרנן אין שום חסרון וראוי להקרנה לכשיננה המוצת, אלא דרנא דשם לשיטתו הסובר נבעלי חיים נידחין ממילא יש חסרון נהקרנן גופו כי לא יהי' ראוי להקרנה לכשיננה המוצת, ע"ש, ומיילא לידון דסברינן דאין צע"ס נידחין יש איסור תורה להטיל מוס נזמן הזה כי הקרנן יהי' ראוי להקרנה לכשיננה המוצת. והא דאין לוקין עליו הוא משום דכל המטיל מוס נזמן הזה אינו אלא גורם, כלומר, מטיל מוס היינו שנטל את הקרנן מלהיות תמים לרצון מיד, נזמן הזה אין המטיל מוס נעטלו מלהיות תמים לרצון מיד, דהא מיד גם נלי המוס לא הי' תמים לרצון מחוסר מוצת, אלא על ידי המוס פועל בו שלא יהי' הקרנן ראוי לאחר שיננה המוצת, וזה הי' רק גרמא, כידוע גבי נזיקין דהמזיק שלא נמקומו אלא שעל ידי כן יגיע לו היזק אחר כך לא הי' יותר מנורם — ועל הגורם נהטלת מוס לא מנינו מלקות אלא איסור תורה יש בו. אולם זה שאינו מטיל מוס מיד אלא מכניס את הנזכור לכיפה והמוס ייעשה מאליו לאחר שלא יתן לו פרנסה, זה הי' לא יותר מנורם, ככ"ל, דכל דבר הנא לאחר זמן אינו אלא גורם, ונפרט נזה שאין כלן שום פעולה חיונית, כי מה שמכניסו לכיפה אין זה פעולה למייתתו, דלמלא יתן לו פרנסתו לא ימות ולא יהי' כלן שום מוס, אלא מה שאינו נותן לו לאכול זה הי' שגילות, ונודחי שאינו אלא גרמא, דמכיון שאמרנו שכל מטיל מוס נזמן הזה לא הי' אלא גורם, נמאל שהכניסה לכיפה הי' גורם נורם, ולא מנינו איסור אלא נגורם ולא נגורם נורם, — דומה למאי דכתב הר"ם נשנת ע"ג: שמעינן מינה דתמזיקים המנדיך והרכיב משום נוטע ואף משום זורע דיש תולדה לתולדה, עכ"ל, משמע דהוא דבר חידוש שהש"ס משמיענו, ואלמלא כן הי' אמרינן תולדה שמענו ולא תולדה לתולדה, כן נמי הכל גרמא שמענו ולא גרמא לנרמא. —

ואם נאמר שהנוסח נהס"ת אשר לפנינו הוא הנכון, כי מה שכתבתי לעיל להגיה נהנוסח אינו אלא השערה גרידא, כמזון, נע"כ שרנינו לא סנדרא לי' כשיטת התוס' נכורות כ"ג הנ"ל, ולא שייך להקשות עליו, כי נגרא אנברא קרמית, כי רנינו הוא מנעלי התוס', אלא שמכל מקום צריך לזכור העטם לדבר מדוע סובר רנינו שמוחר לכנוס את הנזכור לכיפה. ואפשר דמני להא דמכנין נחלת של מתכת נר"ה נשניל שלא יזוקו נה רניס, שנת מ"ג, ופירש"י שם דלא שייך נצוי נחכי מדאורייתא ומדרננן אסורה והיכי דאיכא נוקא לרניס לא נזרו על השנות, ומיילא אפשר דרנינו סובר כשיטת הפוסקים נזמן הזה אין איסור דאורייתא נהטלת מוס נקדשים אלא מדרננן, ולכן לא נזרו על השנות נמקום שיש חק לרניס. ומה שהצריך נצו"י הנ"ל נענין איסור צער נעל חיים, היינו הכנסה לכיפה, נודחי שאם הי' אפשר נענין אחר להנצל מנתק

רצה לקחת לבנו אשה מצנות ענר אשכול ונמרה אפילו לאחר שיתגיירו.

א"ל דהא דינמות הנ"ל דקאמר לי' לאברהם לא תנסי כותית וכו' נודאי שאין זה אליבא דכ"ע, דא"כ מה הקשו בתוס' נ"ג קמ"א למ"ד גוי מותר באחותו, אחאי לא השיא אברהם את בתו ליתחק, למ"ד שנת היתה לו לאברהם, ע"ש, ואיך אפשר לומר שהי' לו דין נכרי אם החזיר שלא לישא נכרית, ונע"כ דהתוס' לא סבירי להו להא דהנ"ל, ומאי דקאמר נש"ס הנ"ל אינו אלא דיהוי זעלמא, וכבר נכתב הרבה בדבר זה אם האנות היו להם דין ישראל או לא, ואכ"מ.

לסימן תתקס"ה

קימה וחרור באשת תלמידי חכם

שם כתבתי דמש"ס שנועות לי' יש להוכיח דאין חיונ לעמוד לפני אשת חנר אפילו כשזעלה קיים, אלא שר' נחמן רצה לעמוד לפני אלמנתו של ר' הונא לפני משורת הדין כדי שלא תפול צרותה לומר שאין איש זוכר שהיא אשתו של ר' הונא וכו'.

וראיתי נאורים סימן י"ז אות י"א שכתיב להיפך מזה, דאשת חנר צמיי זעלה יש לה דין של ת"ח גופו ואין חוששין לכתומת הטענות כמו שאין חוששין צמה שעומדין לפניו בשעת דינו דהכל יודעים שהדיינים חייבים לעמוד לפניו מעשה דכבוד התורה ולא שייך סתימת הטענות, אלא דלאחר מיתת זעלה אין חיונ לעמוד לפניו בשעת הדין משום סתימת הטענות, משמע דעתו דשלא בשעת הדין יש לקום מדאורייתא אפילו מפני אלמות ת"ת, דלא כמו שהנאיתי בפנים נשם הרב החיד"א בשם האר"י הק' ז"ל.

אולם ראיתי בשדי חמד מערכת הכללים מערכת ה"א, ק"מ, שהאריך צוה והניח ג"כ מהאורים הנ"ל. גם הראה מקום להט"ז סימן רמ"ב ס"ק י"ד, דדוקא כשנשאה אחר מיתת זעלה לעם הארץ אין חיונ לכבדה כראשונה, אבל כל שלא נישאת יש לכבדה מן התורה.

גם הביא שם דברי הירושלמי הוריות ג"ה, כסות אשת חנר ותיי עם הארץ כסות אשת חנר קודמת מפני כבודו של חנר ולא אמרן אלא צמיי חנר וכו', הרי מפורש דנאלמנת חנר אין חיונ לכבדה כמו צמיי זעלה, ולפי זה יש מהירושלמי ראוי צרורה שיש חיונ כבוד אשת חנר רק צמיי של חנר.

אולם המעיין בהירושלמי הנ"ל רואה שאין שום מקום לנוסחא זו, דהא כד איתא התם אמאי דאיתא שם זמנה האיש קודם לאשה, עד כדון זה לחיות וזה להחיות זה לכסות וזה לכסות, מה שנאמר זמנה האיש קודם לאשה להחיות ולהשיב אצידה, ואשה קודמת לאיש לכסות, היינו שמה שמענו ששם עומדים איש ואשה ומנקהים פרנסה האיש קודם, וכן אם שניהם מנקהים כסות האשה קודמת, אבל הירושלמי שאלא מה הדין אם האיש שואל להחיות, היינו פרנסה, והאשה שואלת כסות, ווי קדים, ומשינ' נישמענה מן הדא דאמר ר' לוי בשם אנטונינוס, כסות אשת חנר ותיי עם הארץ כסות אשת חנר קודמת, לא אמר אלא כסות אשת חנר צמיי חנר, אבל אם הי' זה להחיות וזה לכסות אותו שלהחיות קודם. והמפרשים הנ"ל הבינו שהירושלמי מוסיף הנינים, לא אמר אלא כסות אשת חנר צמיי חנר, ולא כשהיא אלמנת חנר, וכל הרואה יראה שאין שום מקום לדברים אלו נכאון, דהא עיקר מה שהירושלמי רואה לומר הוא דדוקא כסות אשת חנר קודמת לפרנסתו של עם הארץ, אבל כשהוא אינו עם הארץ אז פרנסה קודמת לכסות, ומה לו להביא נכאון את הדין של אשת חנר דוקא צמיי זעלה. אלא הנוסח הנכון הוא כמו

ואין מכאן סתירה למה שהוצא בפנים צממ"ק מדברי הרמ"א ביו"ד סוף סימן ר"מ שאין האב יכול למחות צהנן לישא אשה שהנן חפץ צה (מקורו מדברי המהריק שורש קס"ו) דלא נאמרו דברי רבינו אלא צומן שהאב מוחה צנו צטענה שהאשה ההיא היא רעה או מעיר או מושפחה רעה דזה היו בכלל זלזול הורים כשאין הבן צומע לצניו, ודברי הרמ"א לא נאמרו אלא צומן שהאב מוחה מוטעם אחר, כגון שרואה שהנן יקח נת עשירים וכדומה. ובכנה"ג יו"ד ר"מ הביא בשם מהרי"ק: רצה הנן לישא אשה,, שהוגנת לו" אין האב יכול לעכב, והוא כנ"ל. וכן כתב הרשד"ם יו"ד ס' ז"ה ובאה"ע ס' ז"ה, ע"ש. ומה שכתבתי בפנים ספרי דכן הדין גבי נת שאין אציה יכול לעכב עליה לישא את מי שהגון לה, ראיתי בכנה"ג שם, שהביא כן בשם ספר אחר, ע"ש.

חורים המתנגדים לשירוכי בתם

ואין לדחות דדוקא לגבי הבן אין האב יכול למחות, משום דיש כאן מנחה דפרי' ורבי', מה שאין כן לגבי הנת שאינה מנחה, דהא אמרו נתך צגרה שחרר ענדך וכן לה, פסחים קי"ג, הרי דהתירו לעבור על העשה דלעולם צהם תעבודו, משום דמנחה על האב להשיא את ציתו, ראה שו"ת שנות יעקב ס' ע"ז, דכתב דהטעם שמוחר לו לעבור זעשה משום שמונה עליו להשיאה, ע"ש. ונפרט שהמשהה צמו צוגרת הוי רשע ערום, סנהדרין ע"ג, ומה יותר צושה יש מזה שמישא את צתו לעצב משוחרר, ונע"כ שהיא חפלה צו, דנע"כ אי אפשר לו להשיא את צתו צוגרת, אלא משום דחפלה צו הרי הוא הגון לה.

ובדאי שאין הדברים אמורים אלא כשחפלה צהיש שאינו מיוחס או שאינו זעל תורה, אבל עכ"פ הוא שומר תורה ומצוות, אבל כשחפלה צהיש שאינו שומר תורה ומצוות, נודאי שיכול האב לעכב עליה צכל מאי דאפשר, כי ידוע וצנור שגם היא תיעשה כמוהו ותעצור על האיסורים אפילו הכי חמורים, וכבר אמרו צירושלמי כתוצות אשת לכטעים כלסטים.

והנה רבינו מביא ראוי מיעקב שלא לקח אשה מצנות כנען, ויש לדקדק מה ראוי היא זו, האל אמרינן ציצמות ק' דהא דכתיב להיות לך לאלוקים ולארעך אחריד, לא תנסוב כותית ושפחה דלא ליזול זרעך צתרה, א"כ גם יעקב הי' מוחזר על זה שלא לישא מצנות כנען, אבל היכי דליכא איסור תורה צנשואין אין כאן ראוי שהנן צריך לשמוע לצניו. ונע"כ צריך לומר דהאיסור שנאמר לאברהם לישא גויי היינו צלי גיירות, אבל צגיירות הי' מותר לו, ובכן הי' יעקב יכול לישא גיורת.

ובאמת צריך לומר כן לפי שיטת רש"י עה"ת גבי יחאק ואליעזר, שאמר אברהם לאליעזר ואם לא תאצה האשה ללכת אחריד ונקית משנועתי זאת, ופירש רש"י וקח לו אשה מצנות ענר אשכול ונמרה, וקשה איך תיסיק אדעתן שאברהם יורה לאליעזר ליקח אשה ליחאק מצנות כנען הגוים, לאחר שאמר לו השי"ת לא תנסיב כותית וכו' כנ"ל, אלא ע"כ צגיורת.

והרמב"ן ז"ל חולק על רש"י ומפרש ונקית משנועתי זאת, שיהי' הוא — אליעזר — פטור, ואברהם הוא היודע ציתחק הצדיק שיממע לצניו ושיחזר הבן וילך לו אל ישמעאל או ללוט ויתר עמיים. ועוד תירץ הרמב"ן, שאברהם לא אמר לו ונקית אלא משנועתי זאת, פיר' שהצנועה שהצניע אותו ללכת אל ארצי ואל מולדתי, אבל לא להשיא לו אשה מצנות ענר אשכול ונמרה. אולם צכל אופן, נע"כ צריך לומר, שלא יקח יחאק ולא יעקב אשה אפילו מארצו וממולדתו של אברהם צלי גיירות, דהלא כולם היו גוים, אלא שאברהם לא

לסימן תתשע"ו

אנשים ונשים יושבים ביחד, לענין שהשמה

במעונו ולתפלה

[א] או נשים יושבות זין האנשים לא יתכן לנרדך שהשמה
 צמעונו, ע"ש. צממ"ק הראה לדברי הצ"ח הובאו
 צנית שמואל אה"ע סימן ס"ב, אלא ששם יש שינוי ה"ל:
 כשאלשים ונשים צחדר אחד אין אומרים שהשמה צמעונו,
 ואין שמה כשיזר הרע שולט. גם העיר צממ"ק לדברי הלבוש
 אור"ח שאין לנו מהרין צנה, ע"ש. ודברי הלבוש הם צפוף
 המנהגים נדפס צפוף חלק אור"ח סימן ל"ו, ה"ל: ואמרו צספר
 חסידים כל מקום אלשים ונשים רואין זה את זה כגון
 צסעודת נשואין, אין לנרדך שהשמה צמעונו שאין שמה לפני
 הקצ"ה כששם צו הרפורי עצירה ע"כ. ואין מהרין עכשו צנה
 משום דעכשו מורגלות הנשים הרצה זין אלשים ואין כלן
 הרפורי עצירה כל כך דומין עלן כקאלקי חיוראל מפני רוב
 הרגלן ציינו וכיון דצו דצו, עכ"ל. ולא אדע אם צספר
 חסידים אשר לפני הלבוש ה' כתוב, "מקום אלשים ונשים
 רואין זה את זה" כמו שהעתיק, או שה' כתוב כמו לפנינו
 "נשים יושבות זין האלשים", והלבוש אינה את הלשון לומר
 שכל מקום שהאלשים ונשים רואים זה את זה הרי הוא
 כאילו הנשים יושבות זין האלשים, כי יש שם הרפור עצירה.
 ויש לדקדק, למה נקט רצינו דוקא צרכת שהשמה צמעונו,
 ולמה לא אמר שלא יתכן לנרדך צרכת חתינים צמקום שהנשים
 יושבות זין האלשים, והלא רצינו מסתמך על הכתוב לא אצו,
 ישע' כחדי, אצו"א כתצי צגימטר' עשרה, כלומר, השכינה
 לא שרתה שם, והלא צצרכת שהשמה צמעונו לא נרדך עשרה,
 ואפילו צנ' מצרכין אותה, עי' ר"ן ריש כתובות, אצל צצרכת
 חתינים שהיא צעשרה ציותר ה' לו לרצינו להזהיר להצדיל
 את הנשים מן האלשים.

ונראה דרצינו הוציא דין זה מהא דאמרו נסוכה כ"א. על
 האמור צמשה ומתקיין שם תקון גדול, התקיין שיהיו
 נשים יושבות מלמעלה ואלשים מלמטה — עכשו שעסוקין
 צשמה ויזר הרע שולט צהם על אמת כמה וכמה, ע"ש.
 ושם הלא היתה השכינה, כי משם שאצין רוח הקודש, וצכן
 מפרש רצינו על סמך הכתוב צישע' ה"ל שאין השכינה שורה
 צמקום שיש פריעות, וכמו כן כשאומרים צצרכת שהשמה צמעונו
 הכוונה להשרות השכינה מתוך השמה של מצוה, וצמקום שיש
 פריעות א"א להשרות השכינה. וראיתי צאצזה ספר שמעון שאם
 אחד מהצ' רקיעים שם מדור השמה עלן אומרים שהשמה
 צמעונו. וכן איתא צתגינה י"צ. מעון שבו כיתות של מלאכי
 השרת שאומרים שירה צלילה וחשות ציום מפני כבודן של
 ישראל וכו', ומצואר דמעון הוא מקום השירה של מלאכים
 וישראל, ונקרא מעון לשון מדור מקום שמלאכים דרין צו,
 רש"י שם, ושירה היא שמה. לכן הקפיד רצינו צעיקר על
 אמירת שהשמה צמעונו שכל עיקרה צאה לאפוש שמה,
 כדאיתא צרים כתובות.

והנה זין אם הטוסה צספר חסידים ה' כצברי הלבוש, כל
 מקום אלשים ונשים רואין אצ"ז או שהלבוש מפרש
 שמה שכתוב צספר חסידים נשים יושבות זין אלשים הכוונה
 שרואין אצ"ז, מכל מקום צמעונו מכלן צצמקום אצריד להצדיל
 זין הנשים ואלשים, כגון צצנית הכנסת אלנו נוסהים להצדיל שלא
 יהיו מעוררים, וצודאי מקור המנהג הוא מש"ס ה"ל ומירושלמי
 שם, מהראוי שחאה ההצדל, צכל מה דאפשר, צאופן שלא יראו
 האלשים את הנשים צצעת התפלה, דהלא מכלן צמעונו שצמקום
 שרואין אצ"ז הרי הוא כאילו יושבים צצתערבות. ואילו הצני
 תפלות שהתירו לעתים ליצב מעוררים או להושיב נשים לצב

שיש צכמה דפוסים וכן הצינה הגר"א ז"ל ציו"ד סימן רכ"א,
 כמות אמת חצר וחי' עם הארץ כמות אמת חצר קודם לחיי
 ע"ה מפני כבודו של חצר, לא אמרו אלא כמות אמת חצר
 לחיי עם הארץ, כלומר, הירושלמי מסיק את ראייתו, מדלא
 אמרו אלא כמות אמת חצר קודם לחיי ע"ה שמת מינה
 שאם אינו ע"ה אין כמות של אמת קודם אלה אותו ולהיות
 קודם. וצכן אין כלן שום דצר האומר שאין חיוצ כבוד אמת
 חצר אלא צחי' צעלה.

ובכ"ס, דצרי הירושלמי אלו צריכים ציאור. דהא מה שצני
 צמשה דשם האיש קודם לאשה להיות ולהשיב
 אצידה, אי אפשר לפרש לפרכסה, דהא אמריין צכמותות ס"ז
 יתום ויתומה שצלו להתפרנס מפרנסין את היתומה, ואין
 מפרנסין את היתום מפני שאיש דרכו לחזור על הפתחים ואין
 אשה דרכה לחזור, וצע"כ דמה שנאמר צמשה לחיש קודם
 היינו להצילו מיתמה, משום לחיש מקודש יותר שיצו צצתרי"ג
 מנות ולא האשה, וכן מפרשים שם כל מפרשי המשה והצנית
 יוסף צציימן רכ"א, וא"כ מה זה אלה צירושלמי זה להחיות
 והלכמות, איך ס"ד לחיות הבלת נפשות משום כמות אשה,
 ואיך נדחה הבלת נפשו של עם הארץ משום כמות של אמת
 חצר. וצמראה הפנים שם הרגיש צזה ולא תירץ כלל.

ובע"כ נרדך לומר דאלת הירושלמי סוצנת על מה דאמריין
 צמשה לחיש קודם להצנת אצידה, היינו אם יש לפניו
 אצידת איש ואצידת אשה ואין צידו להציל את שניהם ולהשיבם,
 אצייית איש קודם. והטעם כנ"ל דהאיש מקודש יותר, ולא
 שייך כלן הטעם דאמרו צכמותות ה"ל שאיש דרכו לחזור
 על הפתחים, דמה תועיל לו החזרה על הפתחים לענין אצידתו,
 ולכמות אשה קודמת, וצכן השאלה אם יש צידו להחזיר אצידה
 לאיש [מה שהירושלמי קורא אותו, "להחיות"], משום צצמשה
 להחיות ולהשיב אצידה כאחד נאמר] הו להסתדל לטובת כמות
 של אשה איזה קדים, ופשיט ל' מדאמריין דדוקא כמות של
 אמת חצר קודמת להצנת אצידה של עם הארץ שמת מינה
 דהצנת אצידה למי שאינו עם הארץ קדים לכמות אשה. ולפי
 זה אין מהירושלמי ה"ל שום רא' לכבוד אמת חצר, דהטעם
 שכמות אשה קודמת להצנת אצידה של עם הארץ הוא משום
 שאין לעם הארץ קדושה יתירה מעל אשה, והואיל שהאשה
 היא אמת חצר יש צה מעלה יתירה מעל הארץ, אצל אין
 ומכלן רא' שיש צה מעלה יתירה מליש שאינו עם הארץ,
 הגם שאינו תלמוד חכם. וכן הדין לענין צימון שאין צומנין על
 הנשים וכן אין צומנין על עם הארץ, צצרכת מ"ה, מ"ז.

ורא'ו לדברי דהירושלמי מיצעי רק לענין הצנת אצידה לחיש
 וכמות דאשה ואין הדברים מוסבים לענין להחיות כלל,
 דהא דצרי המשה ה"ל איתא צתוספתא דצנא מציעא סוף
 פ"ג, ושם לא הוצרכו כלל לענין להחיות אלה אצידת האיש
 ואצידת האשה אצידת האיש קודמת להצידת האשה, וצכן
 מסתבר דגם שאלת הירושלמי אינה אלא לענין אצידה וכמות.

ושם צתוספתא איתא: אצידת אציו ואצידת אציו אצידת אציו
 קודמת לאצידת אציו, אינתי צצומן שהיא תחתיו ה' אם
 אינה תחתיו שניהם שוים. וקשה, אם אינה תחתיו אציתי אין
 אצידת אציו קודמת הא אמת דלעולם אצידת איש קודמת
 לאצידת אשה. ונרדך לומר, דדוקא צצחר איש ואשה שייך
 לומר דהוא מקודש יותר צצבוריות ה"ל, אצל צצמי שנתרסה
 דלא שייך אמת ואמת צייצין צצבוד אציד, יעל הצן מוטלת
 חוצה לכבוד את אציו ואת אציו צלי שום יתרון לאציו, הרי
 זה עד שאין מרלון התורה להקדים את האצ לאציו מצד
 שהוא איש, לכן הדין דשניהם שווים.

ואנשים לצד צלי שום מחילה, ועוזרים על הצו של וגילו ברעה, דאפילו לפי דברי הלבוש שאין טהרהין עכשו צוה נצרכת שהשומע נמנע, היינו דוקא שם שאינו דבר תמיד אלא מתכנסים לתמונה זמון לזמן, ולא אלו שצאים לתמונה זו צאים לתמונה אחרת, אבל צית התפילה שהוא דבר קבוע ותמיד, וזאתם אנשים והנשים נעמם מתאספים בקציעות ובתמידות, צודאי שיש איסור נדנר להתפלל שם צלי מחילה. וכדברי רבינו נסיון זה: ועל אלה וכיוצא בהם נאמר לא ישתי בסוד משתקים ואלעזר, וגו', וכתבו ענדו את ה' בשמחה, ותפלה נקראת עבודה כדליתא איתו היל עבודה שהיא כלל הוי אומר זו תפלה, וצמקום שיצר הרע שלטת אין שמחה, לכן צודאי מהראוי להצדיל צמחיה צין אנשים וגשים.

לסימן תתשפ"ד

טבילה במים חיים

ברבר טבילת נדה נמים חיים הארכתי צפנים, וראה צמשה למלך הלכות ומקואות פ"א"ה, שכתב על מה שכתוב צתצות הגלוים סיון ר"ו, נדה טבילה צים לא עלתה לה טבילה מפני שהיא כמקוה שאינו מים חיים, שצוה הוא, עכ"ל. ובכן אפשר שרבינו צס"ח התמיר כדעת הגלוים. אולם צודאי שדברי הגלוים לא נאמרו לדינא, כי מצואר צמקומות אין מספר שרק הזנ ואפילו לא הזנה טעון מים חיים, ראה צפנים, ובכן יתכן צצמיו הגלוים גדרו גדר זמני כנגד המשחיתים, הקראים צומנם, שאמרו דגם מים שאובין כשרין לטבילת נדה, כמ ושכתב צצ"ת פאר הדור שהרמז"ס ז"ל צצואו למצרים וראה שהמון נמשך אחר הקראים הטובלין לנדתן צשאובין, תיקן תקנה לכתוב צכתונה שהאשה מקבלת על עצמה צצנועה להיות טובלת צמקוה ולא צשאובין.

וכנראה שתקנה זו היתה נוהגת עוד צמיו צעלי תוס', לכל הפחות צקצת מקומות, כי צצרהצ"ן סיון כ"ה כתוב: וגם מים חיים לנשים אינו, אלא חומר שהנהיגו כן, שאפילו צנה גמורה אינה טעונה מים חיים דתקן (צ"ל דתינא, תוספתא מילה פ"א) חומר צצז מצונה שהצ טעון מים חיים והצנה אינה טעונה מים חיים וכו', והוא הרצ"ן ז"ל ה' צן דורו של הר"ת צעל התוס' וכן רבינו ה' צן דורס, וראה צשאילת יעצ"ן ח"א סיון פ"ח מזה.

וכבר רמזתי לדברי הרמז"ן עה"ת סוף פרשת מצורע דפשטא קראח משמע דגם צנה טעונה מים חיים, אלא מקרא דואחר תטהר למדו רצותינו דצנה אינה טעונה מים חיים. ואנחנו לא נדע אנה נמצאת דרשה זו שכתב הרמז"ן ז"ל, ובגדה ס"ז קרא זה נדרש לדרשה אחרת ע"ש, וצודאי שהרמז"ן ז"ל מצא דרשה זו צצחיה תקום מקורי אשר נעלם מלתנו, וכהנה רבות.

לסימן תשע"א

המכנים עצמו בסכנה לא הוי אגום

בפנים הצאתי לעיני המכנים עצמו לידי סכנה אם יוכל לפטור את עצמו מטעם אונס או לא. וראיתי צצצני נור הלכות תשעה צלב, אר"ח סיון תכ"ה, שהציא דברי הרש"א, שהצאתי צפנים, צצנשככו קודם המילה צממין של אחר המילה אסור. למוזל, דהגם דלאחר המילה יהי מותר לו לחמם ממין כי אז יהי פקוח נפש, מכל מקום אסור לו לגרום עתה שיהי צריך לחלל שנת משום פקוח נפש, כי עתה אין צממין של אחר המילה צכלל פק"ג אלא צכלל מכשירי, והוא צמתנה

לעבור על איסור שנת. והרש"א הציא ראי' לדבריו מריש צילה: לא ישחוט אלא א"כ יש לו עפר מוכן מצעד יום, אף דהדין הוא שאם שחט יתפור צדק ויכסה, לכל זאת אסור לו לגרום שיהי לו הדין של אחר כך. והקשה צצצני נור מהא דצילה ל"ו: צי רחיא דצצני לנור, אמא לקמיי דרצה אמר לי זיל עיילי לפוריך להתם דלהוי כגוף של רעי ואפקי וכו', וכתבו שם צתוס' להסניר דברי הש"ס דהגם דאין עושין גרף של רעי לכתחילה הכא שרי משום פסידא דצי רחיא. וקשה, דלפי דברי הרש"א ה"ל צכלל דוכתא אזלינן צתר השתא וכיון דהשתא צממין אינם אלא מכשירין דאסורין הגם שלאחר כך יהי מותר להחם אסור לגרום לצל להתיר זה, א"כ מ"ט מותר להציא את המטה לשם כדי לעשות מזה היתר להוציא אה"כ, ומזה מועיל שיש פסידא הלל הפסידא אינו מותר השתא להוציא את הרחיא אלא דוקא אחר כך כשיעשה כגוף של רעי. וחילק הא"ג דצני מילה אם ימול צודאי שלא יהי לו שום ענה אחרת אלא להחם צממין כי תהי' סכנה, ואם לא הי' לו מים אסור לו למול כל עיקר, כי איך ימציא סכנה לתינוק, אבל צני רחיא אין זאת אומרת צשעה שהוא מכניס את מייטתו לשם צצודאי יצטרך להוציא את הרחיא, דאפשר שיניח את מייטתו שם עם הרחיא (או אם לא יעזב לו הלא אפשר לו להוציא את המטה), לכן לא הוי צמתנה מתחילה לעבור על האיסור, אבל צני צממין הוי כמתנה לכתחילה, דאם לא כן הי' אסור למול, וכן צני שחיטה ציו"ט אם לא על הסומך שיחפור אה"כ הי' אסור לו לשחוט. **והנה** דברי הא"ג ה"ל צצורים וצוררים, והוא כמו שכתבתי צפנים צצמקום צצודאי יצטרך לעבור על איסור הגם שהאיסור יהי נדחה משום אונס, אין צוה טענת אונס משום דמראש ידע שיצטרך לעבור ויהי צצאונס, כדברי הריב"ש שהצאתי צפנים.

אלא דלפי דברי הרש"א ה"ל, דהטעם צני צממין שצשככו דהוי צמתנה לכתחילה לעבור על איסור שנת, אכתי יש להצין, הא לכל היותר אין צוה אלא משום גרמא, כלומר, הוא גורם שיצטרך לעבור אה"כ על האיסור, תינה צצאסורים שגם גרמא אסור, אבל צני שנת הלא גרמא שרי כצצנת ק"כ עשייה הוא דאסור אבל גרמא שרי, א"כ אמאי יהי אסור למול משום דגורם לצוא לידי חילול שנת, הלא גרמא שרי צצנת אפילו אלא צמקום מזה, וכל שכן הכא שיש צצנר עשה דאורייתא.

אלא דעד כאן לא אמרינן גרמא צצנת שרי, אלא היינו דוקא היכי דהמלאכה לא תיעשה על ידו של העושה אלא על ידי גרמא, כגון גרם צציו שהמלאכה, היינו הכיצו, תיעשה מצאילה והאדם הי' רק הגורם, אבל הכא המלאכה צעלמה היינו להחם צממין תיעשה על ידו ממש, והאדם רוצה לגרום שיהי מותר לו לעשות מלאכה זו, זה אינו צכלל גרמא דשרי צצנת, אלא עשייה ממש ואסור.

הבא במחירת בשבת

עור כתב מרן ז"ל שם צצ"ג ראי' לדבריו ה"ל מהא דצעל הבית מותר להרוג את הצל צמתרת אפילו צצנת. וקשה איך מותר לעמוד על ממונו, והלא אם לא יעמוד על ממונו לא יסורגו ופסידא דממונא אינה דוחה את השנת. אלא ודאי משום דאפילו יאסור להרגו מותר לו לעמוד על ממונו שמה יציל צלי הריגה, דמותר לו לאדם להסתכן עצמו להציל ממונו, כמו שפסק הנוצ"י שנותר לאדם לסקן עצמו צצציל פרנסתו, וראייתו מקרא דואליו הוא נושא את נפשו, וכיון שמכל מקום מותר לו לצעל הצית לעמוד כנגדו ואחר כך נעשה מזה סכנת נפשות ודוחה לא חשבו צמתנה לעבור על השנת כיון

תחילת עמידתו כנגדו אינו דוקא על הכוונת שיהרוג את הנזק נמחשת, עכ"ל.

ואני כבר הערותי דבר זה בספרי. ולאו דוקא קאי מהנזק נמחשת נשנת אלף מנזק נמחשת אפילו נזול, למה יהי' מותר לנצל הנזק להרוג את הנזק הלל נשזיל פסידא דמונזא לא הותרה הרניחה. אלף דהתם שאני, שהתורה אמרה תוקא אין אדם תעמיד עצמו על ממונו, כלומר, זה הוא דבר טבעי שאין אדם יכול לשלוט על עצמו ולשתוק נשעה

שאל הנזק ליקח את ממונו, ולא יועיל אפילו נאסרו לעמוד לו על ממונו, דאין לנו דנים נזה אס מותר או אסור, כי החלטת הדין לא יועיל לזה. וכן הנזק לזה ראוי ממה שכתוב נתורה דרונה נשגבה גולה לערי מקלט משום שלא יהרג על ידי גואל הדם, ולמה לא אסרה התורה לגואל הדם להרוג את הרגל נשגבה. אלף דהתורה מסכנת זאת באמרה כי יחס לנזק, כלומר, זה הוא דבר נשבע שאין הגואל יכול לשלוט על עצמו נרלותו את זה שהרג את קרובו לנל יהרגנו, ולא יועיל הזו נגד הטבע, וראה מזה נסיון קפ"ה ס"ח.

תם ולא נשלם שבה לבורא עולם.

מפתחות לכללי הספר

לפי סדר הסימנים אשר בפנים של הספר חסידים הנוכחי

סימן	סימן	סימן
א. טוד יראי אלהים. בו מדובר ע"ד יראי השם, ע"ד שמירת השבת, ע"ד תלמוד תורה, ע"ד המתים, ומבאר פסוקים אחדים בתנ"ך.	כו. מה שאמר ר' שמעון בן יוחאי גדול וחשוב עולם הבא מגן עדן.	א. ואף מן הרהורים רעים.
ב. תחילת חכמה יראת ה'. ע"ד עבודת הבורא וע"ד יצר הטוב ויצר הרע.	כז. זה ספר חסידים נכתב. ע"ד החסידים.	ב. מעשה בחסיד אחד. כנ"ל.
ג. ראשית חכמה יראת ה'. ע"ד יראת ה'. כל דבר מצוה. ע"ד מחשבה כמעשה.	כח. אם יראה רשע באלה דברים. בעד מי חובר הספר הזה, אשר ילמדוהו ויביטוהו להתלמידים.	ג. ומי שמהרהר באשה. כנ"ל.
ד. כמעשה באדם אחד. כנ"ל.	כט. כתיב ראשית חכמה יראת ה'. להתרחק מן הגאות ונותן טעמים לזה.	ד. מעשה באחד ששאל. כנ"ל.
ה. פעם אחת היה. כנ"ל.	ל. ידענו כי זה העולם. ע"ד עולם הזה ועולם הבא ותשלום שכר לעושי טוב.	ה. אדם שבא לידו עברה. להתרחק מן העברה בכל ענין.
ו. המכבד יכבד כל שמכבד. לכבד את הספרים ולהתרחק מטומאה.	לא. ומי שמת ורבו עבירות. האריך מענישין את האדם על עבירותיו.	ו. שלשה אנשים באו לפני חכמים. ע"ד התשובה.
ז. יראת ה' ראשית דעת. ע"ד יראת ה'. יראת ה' מקור חיים. כנ"ל.	לב. ומי שהזכיר מן החכמים. ע"ד העתירה בעד החוטאים. כדי שיוקל ענשם. ע"ד נסיון וע"ד שכר ועונש.	ז. אמר השני אני ריב. כנ"ל.
ח. הרי י"ח יראת ה'. ע"ד קידוש השם. ועוד י"ח יראת ה'. ע"ד התפלה.	לג. בית שמאי אומרים צדיקים. ע"ד צדיקים ורשעים וע"ד יום הדין וע"ד שאסור לשנות ממה שגבלו הראשונים.	ח. כתיב כי את כל. ע"ד שמענישין את האדם אף אם עבר שלא בכונה וכן לעישה מצוה.
ט. למד זה למד. ע"ד הלימוד ומבוארים בו פסוקים אחדים בתנ"ך.	לד. ועוד הנותן והנותן בשבילו. ע"ד שאינה מועלת הצדקה שנותנין בעד החוטא לאחר מותו.	ט. שלשה פנים אסורים לראות. ע"ד שאסור להסתכל בפני ע"ז וכדומה.
י. מעשה שנכנסו שבעה זקנים. ע"ד יראת ה' וע"ד יראת חטא.	לו. בשביל שבעה דברים. ע"ד מי אינו מתקבל בתשובה? ועוד איזה ענינים מתשובה.	י. ואסור לראות שום אדם. ע"ד שלא לגרום שום בושת לאדם.
יא. למוד לך מאחת הרבה. כי הכל תלוי בגזרת העליון, וגם כי לא נברא דבר אחד לבטלה.	לז. ד' פעמים כתיב תשובה. ע"ד התשובה. הבא על אשת איש. האריך יעשה אדם התשובה.	י. אל יקבל אדם בביתו. להתרחק מן הרחוק וכן מן בטול תורה.
יב. אדם שהיה הולך בספינה. ע"ד שכר ועונש.	לט. וזאת לשבים אם נודע. ע"ד שהעושה תשובה צריך להתבייש.	י. צא ולמד מן שר של גוים. ע"ד שיש לעשות סייג לדבר.
יג. כתיב איש בחטאו יומתו. ע"ד מאיזה שנה יקרא בר עונשין.	מ. והנאף לא יאמר. ע"ד שלא יפרט האדם את חטאו.	י. מכל מה שהוא כתוב. להתרחק מן העברה.
יד. איזה יועץ חכם. ע"ד לשמור את עצמו מן החטא.	מא. ויתפלל בלב נשבר. אופן וענין התשובה.	י. לא יושיב רשעים אצל צדיקים. להתרחק מן הרשעים. וע"ד פת שחרית. ומבואר הפסוק תשמח בתולה במחול.
יז. העושה תשובה יש לו. ע"ד התשובה וענין מעות לא יוכל לתקון.	מב. ומעשה הטוב ומחשבה. כנ"ל.	י. הנותן יין למי שעסקו. נותן טעם לקידוש על היין.
יח. מי שבא על אשת איש. כנ"ל.	מג. והמורה ישאל לו תחלה. ע"ד תנתת המורה עם העושה תשובה. שבא לפני וע"ד היצרים.	י. במסכת מועד קטן פירש. מפרש דברי הגמרא במו"ק.
יט. מי שגנב או לקח. שלא לבייש את פני העושה תשובה.	מד. ועל הרחוק אשה בעת שבא. ע"ד אופן התשובה.	י. מעשה באדם אחד שהיה. ע"ד שאסור לענות את הבהמה.
כ. ראובן גזל קרקע. ע"ד השבת הגולה. כתיב ויותר מהמה. כנ"ל.	מה. שלשה מיני יצר הרע. ע"ד היצרים.	י. כתיב גזם זהב וחלי כתם. להרחיק כל דבר המביא לידי עבירה.
כא. ומעשה באחד שגזל ליטרא. כנ"ל וע"ד גזל של גוי.	מו. יצר הרע דומה לחיכוך. כנ"ל.	י. כתיב הורד עדיך מעליך. ע"ד יום הכפורים.
כב. בכל פרשת ענין חטאת. החכם נענש יותר מזולתו.	מז. לא תחמד כתיב. להתרחק מן העברה.	י. אמר ר' יהודה אין היחיד. ע"ד התענית.
כג. כתיב חטאנו רשענו. כל ישראל ערבים זה בזה.		י. והראשונים כשהיו מתענין. כנ"ל.

- סימן
ע. ראובן שאמר לשמעון. כנ"ל.
צא. אחד היה נואף. ע"ד התשובה.
עב. חסידים הראשונים היו כותבים. כנ"ל.
עג. אחד גנב ונתנו חרם. ע"ד שגדול זכות
עושה התשובה.
עד. אדם שגנב לחבירו כגון. ע"ד תקנת
השבים. וע"ד שחייב אדם להוציא את
זולתו מחדש.א.
עה. ואמרו אם התחטא ביום הכיפורים.
כיצד יתודה האדם ביום הכפורים.
עו. לא יתכן לאדם שיביא. ע"ד שצריך
האדם לפעמים להכניס את עצמו
בחדש.
עז. מעשה בשני בני אדם. כנ"ל.
עח. כל מי שמביא עצמו לידי חשד.
להתרחק מכל אדם אשר יכול לגרום
לו כי יחשדוהו.
עט. חלון חור פתוח לרשות. כנ"ל.
פ. דמעשה היה בחסיד שעשה. ע"ד
שצריך האדם למנוע זולתו מן העברה.
אף אם בזה הוא מושך על עצמו חוט
של חשד.
פא. ותאמר האשה ולמה חשבת. ע"ד
מחשבה כמעשה.
פב. לוי בריה דרב הונא. ע"ד שצריך
האדם להוציא את עצמו מן החשד
ובאיזה אופן.
פג. אל ינקה אדם את עצמו. ע"ד הנ"ל.
פד. כתיב והייתם נקיים מה' ומישראל.
ע"ד הנ"ל.
פה. כתיב לב יודע מרת נפשו. ע"ד
שיגיד האדם צערו לזולתו ורק לאלה
המשתתפים בצערו.
פו. ועתה אכתוב עונות הדומים. ע"ד שיש
דברים שאדם דש אותם בעקביו.
ובאמת ענשם מרובה.
פז. אם בייש חברו ולא שמע. ע"ד שירחיק
האדם את עצמו מלגרום לחבירו כל
ביוש.
פח. אחד הוצרך ליקח עצה. כנ"ל.
פט. אדם שגנב לחברו. ע"ד תקנת השדים
וע"ד ביוש.
צ. רקק בו ולא הגיע הרוק. ע"ד הנ"ל
וגם ע"ד לפייס את חברו שביישו.
צא. ראובן שהוציא שם רע. כנ"ל.
צב. אדם שמספר רעה מבני אדם. ע"ד
כל הפוסל במונו פוסל.
צג. שוחר טוב יבקש רצון. ע"ד שצריך
לדבר זכות וטובות על חברו.
צד. לעולם לא ידבר אדם. להתרחק מן
הגאווה.
צה. מי שאין לו בנים. ע"ד שלא לבייש
שום אדם.
צו. יהא זהיר אדם. ע"ד הנ"ל.
צז. ראובן שתבע לבנו. ע"ד הנ"ל.
צח. מי שאין לו או לאהבו. כנ"ל.
צט. אדם הקורא בנגעים. ע"ד שלא יבזה
את מעשה ה'.
- סימן
ק. לא יאמר אדם ליהודי. להתרחק
מלבייש את חברו.
קא. לא עליכם כל עוברי דרך. ע"ד
שיזהר האדם מלהוציא כל קללה
מפיו.
קב. בעיר אחת באו איש ובנו. ע"ד
שיזהר האדם לגרום לחברו עגמת
נפש.
קג. אם מת לאדם בן קטן. כנ"ל.
קד. אם הוציא נעו מחוטמו. ע"ד שיזהר
האדם מעשות שום היוק לחברו.
קה. אל ישב אדם במקום שאוכלין. כנ"ל.
קו. יכול אדם לשקר כדי שלא יתבייש.
ע"ד להתרחק מלבייש את חברו מותר
לעשות שקר במקום שאין חטא בדבר
הזה.
קז. אדם תפס את חברו בקהל. ע"ד שיהא
זהיר האדם בלשונו.
קח. ההולך עם הטובים. ע"ד שיש לדון
את כל אדם לכף זכות.
קט. אחד אמר לבנו. ע"ד שאסור להתלוצץ
בדברי תורה.
קי. אדם שמחשב לעשות מצוה. ע"ד
שמחשבה כמעשה. וע"ד הרואה את
הנוהג.
קיא. יש אדם שנלכד באותו עון שחוטא
בו. ע"ד התשובה.
קיב. אחד חילל שבת והיה. ע"ד הנ"ל
על חילול שבת.
קיג. מעשה באיש אחד שאמר לחכם.
להתרחק מן השקר ובזה ישמר מן
החטא.
קיד. אחד היה אומר לבחור אחד. ע"ד
שצריך לכבד את ה'.
קטו. כתיב ושנים עשרה מצבה. ע"ד שכל
ישראל ערבים זה בזה.
קטז. למה ישראל ערבים זה בזה. כנ"ל.
קיו. תהא ביראת ה' מן המנצחים. ע"ד
שצריך האדם למחות בידי עוברי
עבירה אם אינו מגיעו היוק מזה.
קיז. מעשה בוקן אחד שאמרו לו. ע"ד
שצריך האדם לותר על שלו ולהכנס
עם כל אחד לפנים משורת הדין.
קיט. מעשה בחסיד אחד שהיה. כנ"ל.
קכ. אחד היה מצער את החכם. כנ"ל.
קכא. שלשה אינם נודעים אלא. ע"ד בני
אדם.
קכב. כתיב ועתה הניחה לי ויחר. להתרחק
מן הכעס ומן קנאה ושנאה.
קכג. ואחד שמע שהיו אומרים עליו.
להתרחק אף מן חשש גול.
קכד. יהודי אחד הלך למרחוק. ע"ד
שצריך האדם להיות נאמן עם
אלהים ואנשים.
קכה. כשכועס אדם על עוברי עברה. ע"ד
המתנינות וע"ד שצריך להשתדל
למנוע את הרבים מן החטא אף אם
יבזה בזה קודש.
- סימן
קכו. מעשה בנן אחד שכיבד אביו. ע"ד
לעצור את הכעס.
קכז. מעשה בצדיק אחד שהיה רגון. כנ"ל.
קכח. כל המבקש נקמה על שעשה. ע"ד
מדה כנגד מדה.
קכט. אל ידור אדם במקום שהאנשים.
להתרחק ממקללים.
קל. ממחרין להפרע מן האדם. ע"ד
האדם. כי בל יצעקו עליו לאלהים.
לקא. דע והבן כי ההורג את. ע"ד שגדול
מאד עונש ההורג את הנפש.
קלב. מעשה באחד שמתו בניו. להתרחק
מעשות היוק לחברו אף במקום שיש
לו מזה ריחוק.
קלג. איש אחד היו לו בנים ובנות. ע"ד
שאסור להונות אף את העכו"ם.
קלד. מעשה באחד שנתן בנו. ע"ד פוקד
עון אבות על בנים.
קלה. אדם שנפטרה אשתו. להתרחק מן
הדומה לכעור.
קלו. אדם שיש לו שפחה. כנ"ל.
קלז. שמואל דיהיב ליה דמיה. ע"ד שצריך
האדם להכיר טובה ובל יהיה כפוי
טובה.
קלח. כל מעשה גרמות שאדם. ע"ד שצריך
לרחם על כל הברואים.
קלט. יודע צדיק נפש בהמתו. כנ"ל.
קמ. ויאמר אליו מלאך ה' כנ"ל.
קמא. ואם יודע שיש לו. כנ"ל.
קמב. איש אחד היה אכזר. כנ"ל.
קמג. וכלב שאינו נושך. כנ"ל.
קמד. מי שעשה בחייו. ע"ד העונש של
הרודים בברואים.
קמה. מעשה היה בארץ ישמעאל. כנ"ל.
קמו. לעולם אל יתא אדם. ע"ד כפוי טובה.
קמז. כל מי שחברו נענש. להתרחק
מלגרום שום היוק לחברו.
קמח. ואשר לא טוב עשה. כנ"ל.
קמט. מי שצמא למים. כנ"ל.
קנ. כתיב ולא אבה דוד. כנ"ל.
קנא. אחד שלח שלוחו לקנות. כנ"ל.
קנב. הרי יהודים שהולכים למלחמה. ע"ד
הנהגת האדם עם חברו.
קנג. לאחד תפש חולי. ע"ד שמוותר לשקר
במקום שיועיל השקר לפקוח נפשות.
קנד. ויאמר אליו אלישע. כנ"ל וע"ד
הצואה.
קנה. לעולם יתפלל אדם. ע"ד שמגלגלין
חובה על ידי חייב.
קנו. אדם שהולך על ידו. ע"ד שיזהר
האדם שלא תבא תקלה על ידו.
קנז. דע לך כי לא לפי. ע"ד העונש.
קנח. כתיב אנכי סבותי. איזה עבירה
חמורה מחברתה.
קנט. אחד היה לו שני מניקות. ע"ד שגדול
עונש הגורם.
קס. לא תשים דמים בביתך. כנ"ל.
קסא. לפני עור לא תתן. כנ"ל.

סימן	קסב.	כתיב ולא תעמוד על דם. ע"ד ואיבת לרעך כמוך.
קסג.	ואך את דמכם לנפשותיכם. ע"ד הגורים.	
קסד.	כשם שחייב אדם על. ע"ד שחייב האדם לשמור את עצמו.	
קסה.	אדם שבאו עליו חומסים. כנ"ל.	
קסו.	לא יראה אדם. כנ"ל.	
קסז.	כתיב ואראה ואקום ואומר. כנ"ל.	
קסח.	מי שחייב סקילה לא ילך. כנ"ל. וע"ד שנפרעין מן האדם.	
קסט.	בניא שעומדים בים. ע"ד שבמקום הצורך מותר להעניש את החוטא אף בשגגה.	
קע.	אדם שרואה חבורת בני אדם. ע"ד שיש לחתוך אבר אחד כדי להציל כל הגוף.	
קעא.	אחד נולד עם שנים. כנ"ל.	
קעב.	נשים היו חשודות. כנ"ל.	
קעג.	אחת רצתה לקחת בעל. כנ"ל ומבאר פסוק אחד בירמיה.	
קעד.	תינוק אחד היה בוכה. ע"ד שאין אדם נתפס בשביל חברו.	
קעה.	ויצא הראשון אדמוני. ע"ד הרוצה.	
קעו.	ומעשה באחד שהרג את הנפש. כנ"ל.	
קעז.	לגוס שמה רוצה. כנ"ל.	
קעח.	אחד היה רופא. ע"ד לא תעמוד על דם רעך.	
קעט.	תבקשם ולא תמצאם. ע"ד הנהגת האדם עם זולתו.	
קפ.	הרואה בחלום מתקן בצק. ע"ד החלומות ופתרונם.	
קפא.	כתיב אדם עשוק. להרחיק את החוטאים החפצים להסתתר תחת צל כנפיו.	
קפב.	אם יש לאדם בנים. ע"ד להשריש זרע ראש.	
קפג.	לאחד נשתמד בנו. כנ"ל.	
קפד.	ואם לחכם תלמידים. כנ"ל.	
קפה.	ואם יש לו לאדם בנים. כנ"ל.	
קפו.	אחזיהו עבד את הבעל. ע"ד חילול השם.	
קפז.	אף על פי שכתוב בנפול. להרחיק את כל המזיקים.	
קפח.	עם הארץ קורעו כדג. כנ"ל.	
קפט.	ומה שכתוב ובמקומיך. על דבר אל תען במקום שיגרום בענייתו היוק לעצמו או לישראל.	
קצ.	משומד שאמר לציבור. להתרחק לגמרי מן המשומדים.	
קצא.	מי שמחטיא לרבים. אין להתפלל על עושי רשעה.	
קצב.	ואמרו על אשר עזבו. אין להצטער על אבדן הרשעים. רק כשנעשים רשעים.	
קצג.	אם נשתמד יהודי מכוין. ע"ד המשומדים.	
קצד.	אם הגוים קורין לשום. ע"ד שיש	
סימן	לבנות את הדברים המחללים שם ה'. קצה.	אם גוים יקראו שום יהודי. כנ"ל.
קצו.	למה היה דוד מצטער. ע"ד שהאב גורם בחטאו שבניו יחטאו וגם ע"ד שינוס אדם מן הנסים.	
קצז.	הפרי מיד הקרן. ע"ד תשלום שכר לעושי טוב.	
קצח.	יש מחטיא בחייו ובמותו. ע"ד העונש.	
קצט.	מחשבה שיעץ וגמר בלבו. על דבר שמחשבה רעה כמעשה.	
ר.	וגם אלה לחכמים. ע"ד המשומדים.	
רא.	ואם יש משומד וידוע. כנ"ל.	
רב.	אבל יהודי שלא נשתמד. כנ"ל.	
רג.	מעשה היה בשעת השמד. על דבר לשנות המלבושים בשביל שלא יכירוהו הגוים.	
רד.	אדם שהולך בשירה. כנ"ל.	
רה.	מעשה בחסיד אחד. כנ"ל.	
רו.	עת לעשות לה' הפרו תורתך. כנ"ל.	
רז.	מעשה באשה יפה מאוד. כנ"ל.	
רח.	מי שהחטיא אחרים כגון. על דבר שצריך ההחטיא להשיב קודם שישוב בתשובה את אלה שהחטיא.	
רט.	ומי שנשתמד וחזר להיות. על דבר השבים בתשובה.	
רי.	אם ראית יהודי שנשתמד. ע"ד שלא יעסוק אדם בהשבעות.	
ריא.	כל שעוסק בהשבעות מלאכים. כנ"ל.	
ריב.	אם תראה שאדם מתנבא. כנ"ל.	
ריג.	מי שיש לו בנים או חתנים. כנ"ל.	
ריד.	גר שבא להתגיר. ע"ד הגרים.	
רטו.	אע"פ שאמרו גר שנתגיר. כנ"ל.	
רטז.	אחד שבא לפני חכם. ע"ד העונש.	
ריו.	קטן שחילל שבת אינו נהרג. כנ"ל.	
ריח.	אדם שחשב לטובה. כנ"ל.	
ריט.	הנה אמרו לפי שקילל אלישע. כנ"ל.	
רכ.	למה שיבח אליהו את עצמו. כנ"ל ומבאר פסוקים אחדים בתנ"ך.	
רכא.	כיצד יפושש האדם במעשיו. ע"ד כיצד נפרעין מן האדם.	
רכב.	אם תראה שמתלוצצים על אדם. ע"ד מדה כנגד מדה.	
רכג.	מעשה באחד שנתלוצץ. כנ"ל.	
רכד.	ואם תראה בית של צדיק. כנ"ל.	
רכה.	ואם תראה דור שמנהיגים רעים. כנ"ל.	
רכו.	ואם ראית רשע מאריך. כנ"ל.	
רכז.	יש רשע שיש לו פרקליט. כנ"ל.	
רכח.	אם ראית תלמיד חכם. כנ"ל.	
רכט.	אם ראית חסידים לוקים. כנ"ל.	
רל.	אם ראית מלך או שלטון. כנ"ל.	
רלא.	בעיר אחת היתה קהלה. על דבר להתרחק מן הגאות.	
רלב.	כשנהרג ר' עקיבא בקיסרין. על דבר מדה כנגד מדה.	
רלג.	יש הריגת חרב או דבר. להתרחק מן עושי עולה.	
סימן	רלד.	אם תראה מדינה. ע"ד התיכחה.
רלה.	אם ראית איש עשיר. כנ"ל.	
רלו.	מעשה באדם אחד. כנ"ל.	
רלז.	ואם ראית רשע עשיר. ע"ד זכות אבות.	
רלח.	מדה במדה לא בטלה. ע"ד מדה כנגד מדה.	
רלט.	מעשה באשה אחת שחלתה. כנ"ל.	
רמ.	מדה במדה לא בטלה. כנ"ל.	
רמא.	ויאמר יהודה הוציאה ותשרף. כנ"ל.	
רמב.	מדה במדה לא בטלה. כנ"ל.	
רמג.	מעשה באחד שמתה אשתו. כנ"ל.	
רמד.	כתיב חוקתי זרועותם. ע"ד הבושת וע"ד כיצד נפרעין מן האדם.	
רמה.	ויאסור יוסף מרכבתו. ע"ד כיצד משלמין השכר לעושי מצוה.	
רמו.	אם בא ראובן לידי צער. כנ"ל.	
רמוז.	רבי אומר כל מצוה שקיבלו. ע"ד המצות וכנ"ל.	
רמח.	רב הונא בשם ר' חייא. כנ"ל.	
רמט.	ונקדשתי בתוך בני ישראל. ע"ד קידוש השם.	
רנ.	אשר פיהם דבר שוא. ע"ד שאסור להתיחד עם הגוי.	
רנא.	שני תלמידים היו בעיר אחת. ע"ד קידוש השם.	
רנב.	שנים שיושבים ובקשו גוים. ע"ד שצריך ההדיוט להדחות מפני התיי.	
רנג.	היה עובר ממקום למקום. ע"ד קידוש השם כיצד נהגיין.	
רנד.	הי טיעות בני אדם. כנ"ל.	
רנה.	בני אדם שבספינה. ע"ד שאין לסמוך עתה על הגורל.	
רנו.	הוא אלהינו ואנחנו צאן. ע"ד קידוש השם.	
רנז.	מעשה בחסיד אחד. כנ"ל.	
רנח.	אמר משה רבנו רבנו. כנ"ל.	
רנט.	אחד סיפר לחברו. כנ"ל.	
רס.	ובגוים לא יתחשב. כנ"ל.	
רסא.	והאשה שהולכת בדרך. ע"ד שמותר לשנות את הבגדים בשביל להנצל מן העברה.	
רסב.	בשעת השמד מקצתם. כנ"ל.	
רסג.	יש שנהרג על קידוש השם. ע"ד השכר למקדשי ה'.	
רסד.	הרבה יהודים נהרגים. כנ"ל.	
רסה.	רשע אחד היה קבור. כנ"ל.	
רסו.	מעשה בתלמיד חכם. ע"ד שאסור לקבור צדיק אצל רשע.	
רסז.	אסור לקבור רשע אצל צדיק. כנ"ל.	
רסח.	מי שמת מנודה בחרם. כנ"ל.	
רסט.	קהל אחד רצו ללכת. ע"ד המתים.	
רע.	ברזילי הגלעדי אמר אמות. כנ"ל.	
רעא.	אחד נרדם בלילה. כנ"ל.	
רעב.	גויה שרית שמתה. ע"ד כבוד שבת.	
רעג.	כפר לעמך ישראל. ע"ד כפרת המתים.	

<p>סימן שמו. מי שיש לו בן קטן. כנ"ל. שמה. ולא ילמד לגלח אותיות. על דבר חלול השם וע"ד להתרחק מן עבודה זרה. שמש. אם המצוה שאין יחידים. על דבר התעסקות עם המתים. שנ. אדם שישב בבלות. ע"ד אבלות. שנא. אדם שאביו או אמו. להתרחק מן הדומה לכבוד. שנב. כשמוכירין תלמידי חכמים. ע"ד להוכיר שם הצדיקים לטוב. שנג. אדם כשנפטר לעולמו. כנ"ל. שנד. לה' הישועה על עמך. ע"ד שאין להצטער על מיתת רשעים. שנה. שנים היו כשהיו מזדמנים. על דבר לזכות את המתים. שנו. הנותנים בעד המתים. ע"ד תפלה בעד המתים. שנו. הנהנה מן המעות שהניחו. כנ"ל. שנה. אדם שנפלו לו ירושות. ע"ד שאין רשאים לשמוח על מפלת הצדיקים אף אם בזה הרויח. שנט. אם פגעים רבים באים. ע"ד שיש לקבל ייסורין באהבה. שס. כשיש בעיר מכת מדינה. על דבר שהצדיק נתפס בעון הדור. שסא. לכך נכתב ספר איוב. ע"ד הניסיונות שמנסה ה' את הצדיקים וע"ד שצריך הצדיק להתפלל בעד בני דורו. שסב. יש אדם שאינו זכאי. ע"ד איזה תפלה תקבל מה' וע"ד שתולים את הקלקלה במקולקל. ועל דבר אשה שאינה הוגנת. שסג. ועוד אמר דברים שהשם. על דבר שצריך האדם להתפלל שלא יהיה לו זוער ראש ולענה. שסד. ויש שם פלוני שכל. ע"ד קריאת השמות אחרי המתים. שסה. פעמים ששנו שם כמו. ע"ד מה יעשו למי שאין מתקיימין לו בנים. שסו. אם ראית אדם שבניו. כנ"ל. שסז. כל שמוליד באותה מדינה. כנ"ל. שסח. ודע כי מעט מוצר ימצא. כנ"ל. שסט. רבי יוחנן עבר בשוקא. ע"ד ששנוי המקום גורם כי ישתנה המזל. שע. מגלגלין חובה על ידי חייב. כנ"ל. שעא. והוא הפיל להם גורל. ע"ד המגפה וסגולה אחת להסיר את המגפה. שעב. אם יש דבר בעיר. ע"ד שאסור לצאת מן העיר כשיש בה איזה מגפה. שעג. אדם שאירע לבנו. ע"ד שצריך להרחיק את עצמו ממקום שאירע לו בו היוק. שעד. ערום ראה רעה ונסתר. ע"ד שצריך האדם לשמור את עצמו. שעה. מעשה ברבי ובכחור אחד. על דבר מדות טובות שצריך האדם לדבקה</p>	<p>סימן שי. אחד היה שמת. ע"ד הצואות. שיא. מצוה לקיים דברי המת. כנ"ל. שיב. הנה אחד צוה לבנו. כנ"ל. שיג. אבא שאול בן בטנית. כנ"ל. שיד. אחד חלה למות וביקש. ע"ד הקדיש. שטו. אם אדם סובל ייסורין. ע"ד שצריך להציל את האדם כל זמן שהוא חי. שטז. מעשה באחד שחלה בא אצלו. כנ"ל. שיו. אל יתנו לגוסס. כנ"ל וכיצד נוהגין בעת יציאת הנשמה. שיח. עת למות למה הוצרך. כנ"ל. שיט. שמעתי מי שבולע אפרסמון. ע"ד להנזר מן דברים המקרבים את המות. שב. ומעשה באחד שבלע. כנ"ל. שכא. ומעשה באיש שבלע. כנ"ל. שכב. מעשה בחכם אחד. ע"ד הקברים של מתים. שכג. מעשה שעשו ארון למת. ע"ד ארון המת. שכד. אם שני בני אדם טובים. על דבר המתים. שכה. אם אדם רואה חלום. ע"ד המויקים. שכו. אמרו הראשונים מי שנראה לו. על דבר המתים. שכז. מעשה היה באחד תלמיד חכם. ע"ד המויקים וע"ד השדים. שכה. הראיה גוי שבא בחלום. על דבר המתים. שכט. ועתה אם יהודי בא אחר. כנ"ל. של. מי שנתן מתנה ומת יקברוהו. ע"ד שאינן לכוות את המתים. שלא. יוהר האדם הרוחץ. כנ"ל. שלב. אדם שנתעטף בציצית. ע"ד כיצד מתעטקין עם המתים. שלג. זקן אחד היה חולה. כנ"ל. שלה. איש אחד כשהלך לבית. ע"ד שיש לזכות את המתים. שלה. ב' היו חולקין אחד אומר. על דבר המתים. שלו. וישמע אברהם אל אפרון. כנ"ל. שלו. כל שהוא בא משום. ע"ד הצדקות כיצד נוהגין עמהן. שלת. אחד היה שוחט עופות. ע"ד היסח הדעת וע"ד נתינת שלום. שלט. מי שמוליד מת עמו. ע"ד המתים וע"ד החוללים. שמ. מת מצוה שמוטל. כנ"ל ועל דבר שלפעמים מותר לעשות המצוה ע"י גוי. שמא. ומעשה באחד שתפסוהו. כנ"ל. שמב. בערב פסח אם ימות מת. על דבר שמתעסקין עם המתים. שמג. עיר שמתו בה שני מתים. כנ"ל. שמד. החכם עבר לפני. ע"ד אבלות. שמה. מעשה באשה אחת. כנ"ל. שמו. ובשם אלהים אחרים. ע"ד הזכרת השם.</p>	<p>סימן רעה. מקים דבר עבדו. ע"ד הצדיקים. רעה. לא יוציא אדם מפיו. ע"ד שצריך לעשות כרצון הקב"ה. רעו. רבי אומר יום הכפורים. ע"ד כיצד מכפר יום הכפורים. רעז. דרש ר' עקיבא. כנ"ל. רעה. בכל עצב יהיה מותר. ע"ד להנזר משחוק ומטויל. רעט. כתיב עבדו את ה'. כנ"ל. רפו. חכם אחד צוה לבנו. כנ"ל. רפא. דע והבן אצ"פ שאמרו. ע"ד התשובה והתענית. רפב. מה שכתוב ונסלח לו. כנ"ל. רפג. על השגגות מביאין קרבן. על דבר הקרבנות. רפד. התורה חסה על ממונם. כנ"ל. רפה. היה דבר ה' אלי. ע"ד התענית. רפו. המתענה בשבת תענית חלום. כנ"ל. רפז. מי שהתענה בשבת תענית. כנ"ל. רפח. בששי יום תענית שקורין. כנ"ל. רפט. ואם אדם רואה מאורות. כנ"ל. רצ. מה שמתענין ביום שמת. כנ"ל. רצא. כי היה מעשה ברב סעדיה. כנ"ל ע"ד התענית שמתענין ביום שמתו בו אבותיו. רצב. מי שמת אביו בפורים. כנ"ל וע"ד הפורים. רצג. ולא נחלו על שבר יוסף. ע"ד מיתת צדיקים. רצד. ביום טובה ששמע שמועה. כנ"ל. רצה. אדם אחד בא לעיר. כנ"ל. רצו. אחד היה לו יהודי שונא. על דבר שצריך להתפלל בעד האנשים המביאים תועלת. רצו. בספרי בענין אספה לי. על דבר מיתת הצדיקים וע"ד כיבוד השבת. רצח. אתיו ונסכאה שר. כנ"ל. רצט. מעשה שמת צדיק אחד. כנ"ל. ש. כתיב פוקד עון אבות. כיצד נפרעין מן האדם. שא. יראת ה' ראשית דעת. ע"ד חינוך הבנים. שב. אדם אחד צדיק היה. כנ"ל. שג. דוד אמר שמרה נפשי. ע"ד שצריך להצטער על מיתת הצדיקים. שד. יוסיף דעת יוסיף מכאוב. ע"ד יום הדין. שה. מחיה מתים אנו אומרים. על דבר תחיית המתים וע"ד שמקברים את המתים. שו. כשהגיע אדם לעת זקנותו. על דבר שצריך לדור במקום שדרו בו אבותיו כדי להקבר שם. שו. שמע עצה וקבל מוסר. ע"ד שצריך האדם לצוות לפני מותו. שת. כשאדם חולה אל יבטח. כנ"ל. שט. וכן יחשוב הפורש למדינת הים. כנ"ל.</p>
---	--	---

סימן	סימן	סימן
תמו. המתפלל ונפל ספר לפניו. על דבר הנ"ל.	תי. אחד היה רגיל לעמוד. ע"ד הנ"ל וע"ד התוכחה שבתורה.	בהן. ערשא דגדא אין ניחוש. ע"ד רוח הטומאה.
תמו. איש שעמד בהשכמה. ע"ד הנ"ל.	תיא. למה בתוכחה יותר תיבות. על דבר הנ"ל.	שעו. כל הניחושים כנגד המקפידים. על דבר הניחושים.
תמת. וכשאמרים ברכו לאחר. ע"ד הנ"ל.	תיב. יזהר הזון שלא יקרא. ע"ד הקרואים לעלות לתורה.	שעת. כי קפדה באה. כנ"ל.
תמט. אם הלכו בהשכמה. ע"ד ברכות הציצית והתפילין.	תיג. האומר בבית הכנסת. על דבר כיצד יחשוב האדם בלבו בעת קריאת התורה או בעת התפלה.	שעט. שיבה נקראת שישוב. ע"ד הזקנה וע"ד המזיקים.
תנא. חסידים הראשונים. ע"ד התפלה.	תיד. כשקורין ויחל בתענית. ע"ד קריאת התורה.	שפ. הנה אמרו במקום אחר. על דבר הכישוף.
תנב. ויהי בישורן מלך. ע"ד הנ"ל.	תטו. האיך היה המעשה שמשוה. על דבר התפלות.	שפא. מי שיש לו עבד או שפחה. על דבר הנ"ל.
תנג. ברוב עם הדרת מלך. ע"ד התעסקות עם המת.	תטז. ויש אדם יפה כדי לשמור. על דבר נעימות הקול.	שפב. למה החלום בא ברוב. ע"ד החלומות.
תנד. אם הגיע עת מנחה. ע"ד התפלה וע"ד קבלת שבת.	תיז. ואשמע את קול כנפיהם. ע"ד הנ"ל.	שפג. מה מראין לאדם בחלום. על דבר הנ"ל.
תנה. מה שמכסין פניהם. על דבר נפילת אפים.	תיה. בראשונה לא היו המתפללים. ע"ד התפלות.	שפד. העולם הזה כנגד העולם הבא. כנ"ל.
תנו. ועמדת בהר לפני ה'. ע"ד התפלה.	תיט. רגנו צדיקים בה'. ע"ד הנ"ל.	שפה. כל ימי עני רעים. ע"ד מה שמתענין על חלומות.
תנוה. פני ילכו והגיחותי לך. ע"ד הנ"ל.	תכ. ואדם שמתפלל ויש לפניו. על דבר הנ"ל.	שפו. אם בחלום אמרו בשורה. על דבר חלומות.
תנח. הנה האיש הזה. ע"ד בית הכנסת.	תכא. הלויים בשיר היו משוררים. על דבר הנ"ל.	שפז. אל יגיד אדם את חלומי. ע"ד הנ"ל.
תנט. מי שקרועין בגדיו. ע"ד כבוד ספר תורה.	תיב. אדם יאה זהיר. ע"ד הנ"ל.	שפח. לא יברך אדם לרשע. ע"ד הרשעים.
תס. אדם שפותח ארון הקדש. על דבר קדושת הארון.	תכג. אמור נא שבולת. ע"ד הנ"ל.	שפט. גלח אחד סיפר את חלומי. ע"ד פתרון החלומות.
תסא. אחד התפלל בחצר. על דבר מקום התפלה.	תכד. כהן אחד היה פורש. ע"ד ברכת כהנים.	שצ. חלום שאדם רואה. כנ"ל.
תסב. כשקובלים בבית הכנסת. על דבר כבוד ספר תורה.	תכה. לשמן ולזכרך תאות נפש. על דבר התפלות.	שצא. אין דבר בעולם שהיה. ע"ד כיצד יבקש רחמים מה'.
תסג. פעם אחת היו קובלים. ע"ד הנ"ל.	תכו. אם זוכה אדם לכך. ע"ד כבוד שבת.	שצב. ואם יש לו שונא ישראל. כנ"ל וע"ד הנהגת האדם עם חבריו.
תסד. מעשה בוקנה שהיתה. ע"ד התפלה.	תכז. כשהיו אימרים ברכות ושבוותן. על דבר התפלות.	שצג. אל יאה אדם מבקש. כנ"ל.
תסה. אשה אחת יצאה. ע"ד ישיבת בית הכנסת.	תכח. האומר בלחש ברכת התורה. ע"ד ברכות.	שצד. יש שמתפלל על אחרים. ע"ד התפלה שמתפללים לה' בעד עצמו או בעד זולתו.
תסו. מצוה גדולה לסגור. ע"ד בית הכנסת וע"ד התפלה.	תכט. כשקורין בתורה אותו המברך. ע"ד ברכת התורה.	שצה. ומעשה היה בזמן שהיה. כנ"ל.
תסז. ומעשה באדם אחד. ע"ד הנ"ל.	תל. וקראתם אותי והלכתם. ע"ד התפלה.	שצו. שמונה עשר פעמים. ע"ד שמונה עשר ברכות.
תסח. אשה בחורה לא יתכן. ע"ד להתרחק מלוות שפתים.	תלא. זה שעומד להתפלל צריך. על דבר שצריך לבדוק את עצמו שיהא בנקיון כשיתפלל.	שצז. אחד זקן הגון היה. ע"ד התפלה.
תסט. דע כשגלו ישראל. ע"ד החרוים והפיזסים.	תלב. לא ישא אדם עליו מעות. על דבר התפלה.	שצח. יש חסידים שמתפללים על בני אדם. כנ"ל.
תע. בראשונה לא היו פייטנין. ע"ד הנ"ל.	תלד. כתיב הלוך וקנית לך. ע"ד התפילין.	שצט. כל אדם ששרוי בצער. ע"ד שאסור להרהר אחרי גזרותיו של ה'.
תעא. וגם חזן תורה. ע"ד קריאת התורה.	תלה. כשיש לו לאדם תפילין. כנ"ל.	ת. מורידים לפני התבה. על דבר שליח צבור.
תעב. אדם שאומר בבית הכנסת. על דבר התפלות.	תלו. אדם שלובש מכנסים. כנ"ל.	תא. אם יש עצירת גשמים. ע"ד הנ"ל.
תעג. ואם במקום שיבוא לסעות. על דבר הנ"ל.	תלז. אדם שהוא שומע. כנ"ל.	תב. בעיר אחת הוצרכו למטר. על דבר הנ"ל.
תעד. מעשה באחד כשהיו. ע"ד הנ"ל.	תלח. הנה שאול כשהיה עושה. על דבר הציצית.	תג. צריך אדם שהוא ירא שמים. ע"ד התפלה.
תעה. כשאדם חפץ לדבר. על דבר לבקש רחמים בעת התפלה.	תלט. אחד היה צריך להתעטף. כנ"ל.	תד. אחד היה יושב על קתדרא. על דבר אין קטגור נעשה סגור.
תעו. אדם הצריך לפרנסה. ע"ד הנ"ל.	תמ. כתיב אמרות ה'. ע"ד סהרות הגוף והמחשבה.	תה. אחד היה רגיל בכלי הנ"ל.
תעז. כתיב אשרי שאל יעקב. על דבר השגחת הבורא וכנ"ל.	תמא. ואם לא התפלל. ע"ד כונה בשעת התפלה.	תו. וישאלו בני ישראל בה'. ע"ד ש"צ.
תעח. מעשה באחד שאמר. ע"ד הנ"ל.	תמב. לא יתפלל אדם. ע"ד התפלה.	תז. מעשה באחד שאמר. ע"ד שצריך האדם להתרחק מן המחלוקת.
תעט. כשאמרים סליחות בלילה. על דבר התפלות.	תמג. המתפלל ואינו יכול. ע"ד הנ"ל.	תח. בפסחים יצתה כת שנייה. על דבר הנ"ל.
תפ. וקראתם אותי הלכתם. ע"ד הנ"ל.	תמד. אדם שהוא רוע מעללים. על דבר שליח צבור ותוקע.	תט. אסור למנות שליח צבור. על דבר ש"צ.
תפא. תפלה לדוד הטה. ע"ד הנ"ל.	תמה. אסור להרהר בתפלה. ע"ד התפלה.	
תפב. אחד חטף מחברו. ע"ד הנ"ל.		
תפג. שלשה שהיו יושבין יחד. ע"ד הנ"ל.		
תפד. כשקורין אח המגלה. על דבר הפסק		

סימן	סימן	סימן
בשעת קריאת המגלה.	תקטו.	בני העיר יכולים. ע"ד הנ"ל.
תפה. מעשה בחסיד אחד. ע"ד התפלה.	תקל.	העושה נר ומנורה לביהמ"ב. ע"ד הנ"ל.
תפו. מי שקרועים בגדיו. ע"ד כבוד ספר תורה וע"ד הבמה.	תקלא.	אנטונינוס אתא. ע"ד הגרים.
תפו. והוא עומד בין ההדסים. ע"ד הנ"ל.	תקלב.	מן ליתן שאמר ר'. ע"ד הנ"ל.
תפה. אדם שפותח את הארון. ע"ד הנ"ל.	תקלג.	מי שאבד מעות. ע"ד קדושת בית הכנסת.
תפטו. מעשה היה פעם נאבדו. ע"ד ברכת התורה.	תקלד.	כשהקהל הולכים. ע"ד עין הרע.
תצו. ועוד מעשה שהביאו. ע"ד הנ"ל.	תקלה.	כסא כבוד מרום מראשון. ע"ד ביהמ"ב.
תצא. אין עושין מצות חבילות. על דבר ס"ת.	תקלו.	מרום מראשון. ע"ד הנ"ל.
תצב. המכבד בבית הכנסת. ע"ד קדושת בית הכנסת.	תקלז.	מקום שהיה בית. ע"ד הנ"ל.
תצג. מן שמתקן גן אחורי. ע"ד הנ"ל.	תקלח.	ולא יעשה אדם בית. ע"ד הנ"ל.
תצד. אחד היה שכן. ע"ד קדושת הארון.	תקלט.	אחד היה הצרו. ע"ד הנ"ל.
תצה. מימינו אש דת. ע"ד מקומות בית הכנסת וע"ד יום הכפורים.	תקמ.	חלון שהוא לרשות הרבים. ע"ד הנ"ל.
תצו. למה מתענין ביום הכפורים. ע"ד הנ"ל.	תקמא.	מעשה באדם אחד. ע"ד הנ"ל.
תצו. מה שאין אומרים. ע"ד תפלות ר"ה ויום הכפורים.	תקמב.	מי שיש לו בית אצל. ע"ד הנ"ל.
תצו. דבר אחר פירש. ע"ד הנ"ל.	תקמג.	כשבאין לתקן בית הכנסת. על דבר הנ"ל.
תצטו. ומה שבאילת צדק. ע"ד הנ"ל.	תקמד.	איך יתכן שטיטוס. ע"ד להתרחק מלבוות קדשי ה'.
תקו. ומה שאין אומרים הלל. ע"ד הנ"ל.	תקמה.	כל זה נסיתי. בו מובא ספור אחד.
תקא. בימי קדם היו חלוקים. ע"ד הנ"ל.	תקמו.	וירא משה את כל. ע"ד בית הכנסת ותפלה.
תקב. אם יש בעיר צדיק. ע"ד התוקע.	תקמו.	כל התפלות והברכות. על דבר התפלות.
תקג. בסדר אהללה אלהי. ע"ד פיוטי ר"ה.	תקמח.	יש חסידים מהראשונים. על דבר שהחינו וכנ"ל.
תקד. צריך התוקע לשער. ע"ד התקיעות.	תקמט.	יש מקשים איך יתכן. ע"ד נוסח התפלות.
תקה. כמאן מתפללין אקצירי. ע"ד ר"ה.	תקנ.	למה אומרים בשמיני. ע"ד הנ"ל.
תקו. יש מקומות שאומרים. ע"ד ברכת כהנים.	תקנא.	לא ישנה אדם את הברכות. ע"ד הנ"ל.
תקז. כשאומרים בקדושה. ע"ד הקדושה.	תקנב.	מי שאין לו לולב. ע"ד הברכות.
תקה. אל ימשוך אדם. ע"ד הנ"ל.	תקנג.	יעלה הדם והיה לה'. ע"ד בשמים במוצאי שבת.
תקטו. נקדש את שמך. ע"ד הנ"ל.	תקנדו.	וילמוד אדם ברכות. ע"ד ברכות וציצית ותפילין.
תקי. אדם שהוא דר. ע"ד התפלה.	תקנה.	מעשה באחד שראה. ע"ד הברכות.
תקיא. כל התפלות לשון רבים. ע"ד הנ"ל.	תקנו.	חמשים תאנים. על דבר ברכות שהחינו.
תקיב. אל מלך נאמן. ע"ד הנ"ל.	תקנז.	מי שבפיו לחם. ע"ד ברכת נטילת ידים והמוציא.
תקיג. אחד היה בכיהמ"ב. ע"ד ברכות.	תקנח.	שלשה שאכלו והגדול. ע"ד בהמ"ז.
תקיד. על כל דברים. ע"ד לבקש רחמים.	תקנט.	ואם אחד שאינו. ע"ד הנ"ל.
תקטו. מי שאשתו מעוברת. ע"ד הנ"ל.	תקס.	פתח אכלת תקיאנה. ע"ד הנ"ל.
תקיו. אל יתפלל אדם. ע"ד הנ"ל.	תקסא.	אדם שיש לו בידו. ע"ד ברכת הפרות.
תקיז. כשיבא אדם בבית הכנסת. על דבר תפסק בתפלה.	תקסב.	יין של תרומה. על דבר התקופה וברכות.
תקיח. שלמה אמר ונתת. על דבר בקשת רחמים.	תקסג.	אחד היה מברך. ע"ד ברכת המזון.
תקיט. הוה אויל וקרעו. ע"ד הנ"ל.	תקסד.	הצמא לשתות מים. ע"ד הברכות.
תכז. המנודה אם לא. ע"ד הנ"ל.	תקסה.	כשאדם אוכל וצמא. ע"ד הנ"ל.
תקכא. אין סומכין על מעשה. ע"ד הנ"ל.	תקסו.	מי שפחות ידיו. להתרחק מן דבר האסור.
תקכב. על ג' צדיק לחמול עליהם. ע"ד הנ"ל.	תקסז.	אחד לקח על ידו. על דבר כוס של ברכה.
תקכג. אדם ששמע שבאו עליו. על דבר הנ"ל.	תקסח.	
תקכד. כל דבר שאדם. ע"ד הנ"ל.	תקסו.	
תקכה. מתיב רב אדא. ע"ד הנ"ל.	תקסז.	
תקכו. כופין את בני העיר. על דבר צרכי העיר.	תקסח.	
תקכז. אם נפלה דליקה. ע"ד בית הכנסת.	תקסט.	
תקכה. מעשה שנפלה דליקה. ע"ד הנ"ל.	תקסו.	

תקסו.	אדם שיש בידו. ע"ד הנ"ל וע"ד כבוד ס"ת.
תקסט.	החכם שמע שאחד. על דבר ברכת המזון.
תקעו.	לאחר שנחזק השם. ע"ד קדושת השם.
תקעא.	אם בפני אדם. ע"ד הברכות.
תקעב.	אם בדרך על המים. ע"ד הנ"ל.
תקעג.	אין עונין אמן. ע"ד הנ"ל.
תקעד.	יהודי אחד שכה. ע"ד הנ"ל.
תקעה.	לא יברך אדם על ששוכח. ע"ד הנ"ל.
תקעו.	כאשר אינך יודע. על דבר הודאה לה'.
תקעז.	מי שבא לו בשורה. ע"ד הנ"ל.
תקעח.	מי שיודע להגיד. ע"ד הנ"ל.
תקעט.	איש אחד נשא. ע"ד הנ"ל.
תקפו.	ארבעה צריכין להודות. על דבר הנ"ל.
תקפא.	אילני דמלבלבי והם. להתרחק מע"ז.
תקפב.	ביום המילה לא. על דבר עלינו לשבח.
תקפג.	בשעת שלום אם יש. ע"ד המילה.
תקפד.	כל אדם יזהר אם יש. ע"ד הנ"ל.
תקפה.	אליהו זכור לטוב. ע"ד הנ"ל.
תקפו.	מצוה שאין לה דורש. ע"ד המצות וע"ד הצדקות.
תקפז.	מעשה שבקשו לחסיד. כנ"ל.
תקפח.	אהוב לך את המצוה. ע"ד הנ"ל וע"ד שבת.
תקפט.	זכור את יום השבת. ע"ד שמירת שבת.
תקצו.	בני אדם הלכו לעשות. ע"ד כיבוד השבת.
תקצא.	בעיר אחת היו נשים. ע"ד הנ"ל.
תקצב.	למה פתחה התורה. ע"ד הנ"ל.
תקצג.	רבא בר כהן. ע"ד הנ"ל.
תקצד.	בני אדם שפירשו. ע"ד יום השבת.
תקצה.	אשה שהרה וכבר. על דבר שמירת השבת.
תקצו.	אל יניח אדם ביום. ע"ד הנ"ל.
תקצז.	בערב שבת סמוך לעת. ע"ד הנ"ל.
תקצח.	אל ידור אדם. ע"ד הנ"ל.
תקצט.	מי שלא הוכן בערב שבת. ע"ד הנ"ל.
תרו.	אמרו לאחד הנה. ע"ד הנ"ל.
תרא.	הרוחץ את התינוקות. ע"ד הנ"ל.
תרב.	בפנקס של ר' יהושע. ע"ד הנ"ל.
תרג.	כשיש דליקה בחול. על דבר יום השבת.
תרד.	ומעשה במשומד כשהיתה. על דבר חלול שבת וע"ד מת מצוה.
תרה.	ומת מצוה שאין. ע"ד מת מצוה.
תרי.	הסימן הזה לא נסמן ונמצא בתוך סימן תרי"ה.
תרו.	אם תחפוץ לעשות. ע"ד יום השבת.
תרו.	הרי התירו ללכת. ע"ד הנ"ל.
תרח.	בשבת לא יאמר אדם. ע"ד הנ"ל.

סימן
 תרמט. לא ימשכן אדם. ע"ד הנ"ל.
 תרצ. אין אדם בא לדין, כנ"ל ואסור להפחיד.
 תרצא. אם נפלו שני, על דבר קדושת הספרים.
 תרצב. זרת האמורה, ע"ד הנ"ל.
 תרצג. אדם שאומר לחברו, ע"ד הנ"ל.
 תרצד. כבד את ה', ע"ד הנ"ל.
 תרצה. התורה משולה, ע"ד ספר התורה.
 תרצו. אדם הקושר, ע"ד הנ"ל.
 תרצז. אם ההספר נקרע, על דבר קדושת השם.
 תרצח. לוחות ושברי לוחות, ע"ד סו"ת.
 תרצט. מי שאבד קונטרס, ע"ד הנ"ל.
 תש. אם יראה אדם, ע"ד הנ"ל.
 תשא. מלך פורץ גדר, ע"ד הנ"ל.
 תשב. עשיר היה ואדם, על דבר סופרי סת"ם.
 תשג. או ההוחל לקרא, ע"ד הנ"ל ועוד דרשות מפסוקים.
 תשד. ומספר קהלת, ע"ד השם שחסר בס' קהלת.
 תשה. כשהסופר בא לכתוב, על דבר הסופרים.
 תשו. יש שכותבין ספרים, ע"ד המחברים.
 תשז. אחד סופר, על דבר לכתוב שם הבעלים על הספר.
 תשת. אחד היה, ע"ד קדושת הספרים.
 תשט. מי שמשכיר סופר, ע"ד הספרים.
 תשי. תורה נביאים, ע"ד הנ"ל.
 תשיא. הכותם סידור, ע"ד הנ"ל.
 תשיב. ואל יכתוב, ע"ד כתיבת הספרים.
 תשיג. כשיש לאדם, ע"ד קדושת הספרים.
 תשיד. אדם שכותב טעות, ע"ד הנ"ל.
 תשטו. סופר שהיה כותב, על דבר כתיבת השם.
 תשטז. כשמרובה דיו על, ע"ד הנ"ל.
 תשיו. אם היה סופר, ע"ד הנ"ל.
 תשיות. הבא לכתוב שם, ע"ד הנ"ל.
 תשיט. מי שכותב את, ע"ד הנ"ל.
 תשכ. הכותב את השם, ע"ד הנ"ל.
 תשכא. וכן אם יכול, ע"ד התפלה.
 תשכב. הכותב את השם, על דבר כתיבת השם.
 תשכג. הכותב את השם, ע"ד הנ"ל.
 תשכד. שמעון שכתב, ע"ד הסופרים.
 תשכה. אם הטביל הקולמוס, ע"ד כתיבת השם.
 תשכו. מעשה היה באחד, ע"ד הנ"ל.
 תשכז. ואותו האיש לא, ע"ד הברכות.
 תשכח. ובסעודה משים, כנ"ל ועל דבר המוציא.
 תשכט. כלי שהיה בו מים, על דבר שאסור לבזות את המוקצה לה'.
 תשל. אם הזה מן הדין, ע"ד הנ"ל.
 תשלא. חכם נכנס לבית, ע"ד הנ"ל.
 תשלב. אחד כשהיה כותב, ע"ד הקולמוס שכותבין בו סת"ם.

סימן
 את הקודש.
 תרמו. מעשה בחסיד אחד, ע"ד קדושת הספרים.
 תרמו. פעם אחת הוציאו, ע"ד הנ"ל.
 תרמח. כבד ה' מהונך, ע"ד הנ"ל.
 תרמט. לא יצניע אדם קולמוסו, ע"ד הנ"ל.
 תרנ. אם נשפך חלב, ע"ד הנ"ל.
 תרנא. לא ישים אדם, ע"ד שלא יבזה את הקודש.
 תרנב. מי שנפל לו דיו, ע"ד הנ"ל.
 תרנג. ואם נפל על הספר, כנ"ל ועל דבר התענית.
 תרנד. ומעשה באחד, ע"ד הנ"ל.
 תרנה. כבד ה' מהונך, ע"ד שצריך לכבד את הספרים.
 תרנו. ספר שאין אדם, ע"ד הנ"ל.
 תרנז. הכותב הלל, ע"ד הנ"ל.
 תרנח. הנה אמרו גזרו, ע"ד הנ"ל וע"ד קדושת השם.
 תרנט. לא יהנה אדם, על דבר קדושת הספרים.
 תרט. ואם כתב איש, ע"ד הנ"ל.
 תרטא. אדם שמעתיק מספר, ע"ד הנ"ל.
 תרטב. מי שיש ספר, ע"ד הנ"ל.
 תרטג. לא יהנה, ע"ד שאסור לבנות את הספרים.
 תרטד. אדם שהולך במדינות, ע"ד שמצוה לקנות ספרים.
 תרסה. הקונה ספרים, ע"ד הנ"ל.
 תרטו. שנים היו אחד, על דבר קדושת הספרים.
 תרטז. אם יש לאדם למסור, ע"ד הנ"ל.
 תרטח. מעשה שהניח כלב, ע"ד הנ"ל.
 תרטט. מעשה באיש אחד, על דבר שבר בעד כתיבת ס"ת.
 תרע. אשה אחת, ע"ד קנית ספרים.
 תרעא. יש תולקים בשוה, מצוה להשאיל הספרים.
 תרעב. הכותב ספרים, ע"ד הנ"ל.
 תרעג. חסיד אחד היה, ע"ד הנ"ל.
 תרעד. צדיק חסיד, ע"ד השאלת ספרים.
 תרעה. יעקב שיש לו, ע"ד הנ"ל.
 תרעז. אחד היו לו, ע"ד הנ"ל.
 תרעז. ואם ראתי ספרים, ע"ד הנ"ל.
 תרעח. ראובן שהשאיל ספר, ע"ד הנ"ל.
 תרעט. משימד שאמר, להתרחק מן המשימדים.
 תרפ. אחד היה, ע"ד ספר תורה.
 תרפא. אחד הלך לפני, להתרחק מן הגלחים.
 תרפב. שני חסידים, ע"ד הנ"ל.
 תרפג. ילד קטן שאינו, על דבר קדושת הספרים.
 תרפד. ילד אחד עמד, ע"ד הנ"ל.
 תרפה. מעשה בחסיד אחד, ע"ד הנ"ל.
 תרפו. מי שנושא ספרים, ע"ד הנ"ל.
 תרפז. אם רואה אדם, ע"ד הנ"ל.
 תרפח. מעשה באחד שהיה, ע"ד הנ"ל.

סימן
 תרט. בשבת אל יקח אדם, ע"ד הנ"ל.
 תרי. לא יפשפש אדם בפליצון, על דבר שמירת השבת.
 תריא. ואין ברגלים חוטא, ע"ד הנ"ל.
 תריב. מעשה באחד שהיה, ע"ד הנ"ל.
 תריג. מי שמביא מים, ע"ד הנ"ל.
 תריד. לא יאמר אדם, ע"ד יום השבת.
 תרטו. קצב אחד אמר לעשירי, על דבר כיבוד שבת.
 תרטז. שנים שהיו מוכרים, ע"ד הנ"ל.
 תריו. אדם שאין לו, ע"ד אכילה בשבת.
 תרית. מי שאוכל מבעוד יום, ע"ד הנ"ל.
 תריט. גויה שרית מתה, ע"ד הדלקת גר בשבת.
 תרכ. כל ימי עני רעים, על דבר עונג שבת.
 תרכא. טוב ארוחת ירק, ע"ד שלום בית בשבת.
 תרכב. ויברך אלהים את, ע"ד עונג שבת.
 תרכג. מעשה באחד שהאריך, ע"ד הדלקת גר בשבת.
 תרכד. וביום שמחתכם זה, ע"ד קידוש היום על היין.
 תרכה. בשבת לא ידבר, על דבר שאסור להצטער בשבת.
 תרכז. זכור את יום, ע"ד הנ"ל.
 תרכח. אחרי ה' אלהיכם, על דבר שמירת השבת.
 תרכח. הרי מעשה בחסיד, ע"ד הנ"ל.
 תרכט. אחד חילל שבת, על דבר חילול שבת.
 תרל. ומעשה בחסיד אחד, ע"ד הנ"ל וסיפור אחד.
 תרלא. ומעשה ברבנו, ע"ד שאסור להרים יד על חברו.
 תרלב. כתיב ויותר מהמה, על דבר השבת הגזלה.
 תרלג. רבי אומר מנין, על דבר שמירת השבת.
 תרלד. תלמיד חכם ראה, על דבר כיבוד שבת.
 תרלה. זקן אחד היה מדליק, ע"ד קבלת שבת.
 תרלו. אשר היא טובה, ע"ד יום השבת.
 תרלז. יום טוב תחום שבת, ע"ד חשבון תחום שבת.
 תרלח. תפילין של יד, על דבר התפילין וכתבתן.
 תרלט. אדם שספריו, ע"ד שלא יבזה את הקודש.
 תרמ. שנים היו מריקים, ע"ד הנ"ל.
 תרמא. צדקתו עומדת, על דבר תיקון תפילין.
 תרמב. אפילו סח בין, ע"ד התפילין.
 תרמג. למה כשעשין ציצת, ע"ד הציצית.
 תרמד. ספר תורה, על דבר סית תפילין ומוזות.
 תרמה. אדם שמתקן קונטרס, שלא יבזה

סימן	סימן	סימן
תשלג. אחד היה מעתיק. ע"ד שצריך לקרא קודם בפה.	וע"ד הצדקות.	תתיג. שאל אביך ויגדך. להתרחק מלבייש את חברו.
תשלה. מהו נכתב תרין. על דבר לכתוב בלא שרטוט.	תשעד. פעמים שביטולה של. ע"ד ת"ת.	תתיז. אם יראה אדם. ע"ד הנ"ל.
תשלה. אם אדם כותב. על דבר מחיקת השם.	תשעה. וכל מצוה הבאה. ע"ד הנ"ל.	תתטו. בבית המדרש. ע"ד שאלות ועונה.
תשלו. אין משנין את השם. על דבר בויון השם.	תשעו. מי שהולך למרחוק. ע"ד הנ"ל.	תתטז. יהודי אחד היה. על דבר טעמי המצות ושכרו.
תשלו. מות וחיים ביד. על דבר להתרחק מלגרומם היוק לחברו.	תשעט. שני אחיו ראובן. ע"ד הנ"ל.	תתינ. לא תשיג גבול. על דבר שאסור לשנות ממה שגבלו הראשונים.
תשלה. נוצר פיו ולשונו. ע"ד הנ"ל.	תשפ. למה שני כרובים. ע"ד הנ"ל.	תתיח. אין קורין פסוק. ע"ד ד"ת וע"ד המצות.
תשלט. הטורח בחכמה. על דבר לאחוז בחכמה.	תשפא. אם צריך אדם לחבר. ע"ד הנ"ל.	תתיט. וישלח יואב מלאכים. על דבר התלמידים.
תשמ. אל יערב לך. ע"ד להתרחק מן הקנאה וכדומה.	תשפב. שנים או שלשה. ע"ד הנ"ל.	תתכ. ראשית חכמה יראת ה'. על דבר הנ"ל.
תשמא. רבי יוסי הגלילי. על דבר תלמוד תורה.	תשפג. אחד מן התלמידים. ע"ד הנ"ל.	תתכא. אל יתן אדם. ע"ד המלמדים.
תשמב. ברכות בחשבון. ע"ד החכמים.	תשפד. הרב שדורש ברבים. ע"ד הנ"ל.	תתכב. אל יעשה אדם. ע"ד התלמידים.
תשמג. שמור תשמרון. ע"ד הנ"ל.	תשפה. אחד היה מגמגם. ע"ד הנ"ל.	תתכג. מי שמלמד תינוקות. ע"ד הנ"ל.
תשמד. כתיב אשרי איש. על דבר הלכה למעשה.	תשפז. יכולים צדיקים לעשות. על דבר נדרים וסייגים.	תתכד. חנוך לגער על פי. ע"ד הנ"ל.
תשמה. כתיב תורת חכם. ע"ד ת"ת.	תשפח. ומדה היא לארבה. ע"ד ת"ת.	תתכה. בן חמש עשרה. ע"ד הנ"ל.
תשמו. ואם חכם כתב. על דבר שלא יחויק טובה לעצמו.	תשפח. אחד היה מתקן. להתרחק מלשנוא את בני אדם.	תתכז. והיתה כאניות סוחר. ע"ד הנ"ל.
תשמו. תורה היא דומה. על דבר לומדי תורה.	תשפט. אם אדם שומע. שלא לבייש את בני אדם.	תתכח. שני יהודים שמעו. על דבר המלמדים.
תשמה. העוסק במקרא. ע"ד ת"ת.	תשצ. אדם ששמע טעם. ע"ד הנ"ל וע"ד תלמוד תורה.	תתכח. אל ילך אדם לדבר. ע"ד הנ"ל.
תשמו. יש אדם מצליח. ע"ד הנ"ל.	תשצא. מי שלמד לפני. ע"ד הנ"ל.	תתכט. עת להאריך. ע"ד ריבוי דברים.
תשנ. ויש אדם אע"פ. ע"ד בטול תורה.	תשצב. כצינת שלג ביום. על דבר שצריך לאמר דבר בשם אומרו.	תתל. אל יעסוק אדם. על דבר המלמדים וע"ד השקר.
תשנא. אם יש אדם. ע"ד לימוד תורה.	תשצג. כשמוכרין תלמיד חכם. על דבר אמירת זכרונו לברכה.	תתלא. אל ילך אדם. ע"ד ביטול מלאכה.
תשנב. כתיב כי היא. ע"ד הנ"ל.	תשצד. ה' חפץ למען צדקו. ע"ד תלמוד תורה.	תתלב. לא ראיתי צדיק. ע"ד שיש לכבד את בעלי תורה.
תשנג. לעולם יעסוק אדם. ע"ד הנ"ל.	תשצה. כל אדם שתחפץ. ע"ד הנ"ל.	תתלג. לא יעכב אדם. ע"ד רבוי דברים.
תשנד. לא ישא אדם. ע"ד הנ"ל.	תשצו. כתיב אשר דבר. ע"ד הנ"ל.	תתלד. אם יבא לביתך. ע"ד שלא לבייש את בני אדם.
תשנה. יחשוב אדם כמה. ע"ד הנ"ל.	תשצז. דבש מצאת אכול. ע"ד הנ"ל.	תתלה. חייב אדם ללמד. על דבר לימוד התורה לנשים.
תשנו. ויאמר אלהים נעשה. ע"ד הנ"ל.	תשצח. מעשה שבאו בחורים. ע"ד יצר הרע.	תתלו. עת לעשות לה'. ע"ד ביטולה של תורה.
תשנז. לעולם הלכה כדברי. ע"ד הנ"ל.	תשצט. אמרו לזקן אחד. על דבר לימוד התורה.	תתלז. כשחל ערב פסח. ע"ד הנ"ל.
תשנח. אם אדם מתוכח. ע"ד הנ"ל.	תת. הוקר רגלך מבית. ע"ד הנ"ל.	תתלח. עת לעשות לה'. ע"ד הנ"ל.
תשנט. אמר ר' יודא. ע"ד שלא ישתמש בכתרה של תורה.	תתא. כשיש לאדם תלמידים. ע"ד הנהגת הרב עם תלמידיו.	תתלח. כתיב ויעש משה. על דבר עשית המצות.
תס. רבי יהושע אומר. על דבר לימוד תורה.	תתב. אל יגדל אדם. ע"ד שאין לרחם על הרשע.	תתלט. כתיב טוב מלא. ע"ד התפלות.
תשסא. ולעיתא בתרא מ'. ע"ד הנ"ל.	תתג. כתיב אם תשוב. ע"ד הנהגת הרב עם תלמידיו.	תתמ. טוב מלא כף. ע"ד הצדקות.
תשסב. טוב לאדם שיעסוק. ע"ד הנ"ל.	תתד. כתיב ואתה ידעת. ע"ד הנ"ל.	תתמא. טוב מלא כף. ע"ד הנ"ל.
תשסג. מעשה באדם אחד. ע"ד הנ"ל.	תתה. תורת ה' תמימה. ע"ד הגרים וע"ד התלמידים.	תתמב. טוב מלא כף. ע"ד הנ"ל.
תשסד. זקן תלמיד חכם. ע"ד תנוקות של בית רבן.	תתו. תורה צוה לנו משה. ע"ד תלמוד תורה.	תתמג. הקונה עבד עברי. על דבר הכנסת אורחים.
תשסה. מצוה שאין לה. ע"ד המצות.	תתז. רק אדמת הכהנים. ע"ד תלמידי חכמים.	תתמד. הבן הרואה. ע"ד הצדקות.
תשסו. תני ר' שמעון. ע"ד הנ"ל.	תתח. מרבה הונן. ע"ד רבית ונשך.	תתמה. והאורה שרואה. ע"ד האורחים.
תשסז. התלמוד קודם למעשה. על דבר ת"ת.	תתט. מסיר אוגו משמוע. ע"ד לימוד התורה.	תתמו. ידור אדם. להתרחק מן הבושת.
תשסח. אדם אחד שהיה. ע"ד הנ"ל.	תתת. תורה לא ילמד. ע"ד הנ"ל.	תתמו. דבש מצאת אכול. ע"ד האורחים.
תשסט. מי שאכל ילך. על דבר שמירת הבריאות.	תתי. תורה לא ילמד. ע"ד הנ"ל.	תתמז. יש דברים שאינם. ע"ד הנ"ל.
תשע. אם ילד שעשועים. על דבר לימוד התורה.	תתיא. אדם שבא אליי. ע"ד זכות עם המינים.	תתמט. ותשובתו קשה. ע"ד הנ"ל.
תשעא. תלמיד חכם שאינו. ע"ד הנ"ל.	תתיב. הילל למה לא. ע"ד טפל ועיקר.	תתנ. בעל הבית האוכל. ע"ד הנ"ל.
תשעב. אם המלך ברוב. ע"ד הנ"ל.		תתנא. טוב עין הוא יבורך. ע"ד נתינה בעין יפה.
תשעג. טוב אחרית דבר. על דבר הנ"ל.		תתנב. אין לרחם על. ע"ד שאסור לרחם האכזר.
		תתנג. אל ירחם אדם. ע"ד הנ"ל.

סימן	סימן	סימן
תתקמא. למה נענש יוסף, ע"ד הנ"ל.	תתצט. שלח לחמך על פני כנ"ל וע"ד גמילות חסדים.	תתנד. אם רעב שונאך, ע"ד הנ"ל.
תתקמב. אם האב והאם, ע"ד הנ"ל.	תתק. תרין תלמידיו, ע"ד הנ"ל.	תתנה. אם כסף תלוה, על דבר גמילת חסדים.
תתקמג. אחד היה מתענה, שלא להצטער על המת יותר מדאי.	תתקא. אשרי משכיל אל, ע"ד להתרחק מלבייש את פני חברו.	תתנו. אם כסף תלוה, ע"ד הנ"ל.
תתקמד. כתיב וידו אוזות, על דבר כיבוד אב ואם.	תתקב. איש אחד היה, ע"ד פדיון שבויים.	תתנו. אדם צדיק וצריך, על דבר נתינת הצדקה.
תתקמה. ראה כמה הראשונים, ע"ד הנ"ל.	תתקג. מעשה באדם אחד, ע"ד העניים.	תתנת. אחד היה אומר, ע"ד הנ"ל.
תתקמו. והבאתי עלי קללה, ע"ד גניבת דעת.	תתקד. יהלך זר ולא, ע"ד הנ"ל.	תתנט. הרי אמרו מי, ע"ד הנ"ל.
תתקמו. ויאמר עשו הנה, על דבר כיבוד אב ואם.	תתקה. מי שמתפרנס מן, ע"ד הנ"ל.	תתס. ומעשה באיש אחד, ע"ד הנ"ל.
תתקמו. אם תראה רשעים, ע"ד הרשעים.	תתקי. אמר רבי אליעזר, על דבר גבאי צדקה.	תתסא. יש דברים הרבה, ע"ד הנ"ל.
תתקמט. כתיב הנה מה, ע"ד שלא לצער ההורים.	תתקכ. אם אדם עני, ע"ד הנ"ל.	תתסב. אם יש לאדם, ע"ד הנ"ל.
תתקנ. איש שיש לו אשה, ע"ד הנ"ל.	תתקכ. והייתם נקיים מה, ע"ד הנ"ל.	תתסג. כתיב כבוד את ה', ע"ד הנ"ל.
תתקנא. האב המצוה לבנו, ע"ד הנ"ל.	תתקט. אם הגבאי שומע, ע"ד הנ"ל.	תתסה. מי שיש לו בנים, ע"ד הנ"ל.
תתקנב. מי שיש לו אב, ע"ד הנ"ל.	תתקי. גבאי של צדקה, ע"ד הנ"ל.	תתסד. הרי כתיב אל, ע"ד הנ"ל.
תתקנג. אם אב ואם, ע"ד הנ"ל.	תתקיא. יש מזכה ואין, ע"ד הצדקות.	תתסו. כתיב עושק דל, ע"ד הנ"ל.
תתקנד. איש אמו ואביו, ע"ד הנ"ל.	תתקיב. גדול המעשה יותר, ע"ד הנ"ל.	תתסו. יש שאינו רוצה ליהנות, על דבר הנ"ל.
תתקנה. איש אמו ואביו, ע"ד הנ"ל.	תתקיק. אשרי משכיל, ע"ד הצדקות.	תתסח. כשאדם נצרך לבריות, ע"ד קבלת הצדקה.
תתקנו. שגיא כח לא, ע"ד הנהגת האב עם בניו.	תתקיד. התורה נתנה כנגד, ע"ד הנ"ל.	תתסט. מגבת פורים, ע"ד שאסור לשנות מצדקה לצדקה.
תתקנו. האב שמצוה לבנו, ע"ד הנ"ל.	תתקיס. הנה אמרו אם, על דבר מקבלי צדקה.	תתע. כשרואין הקהל, על דבר הכנסת אורחים.
תתקנח. וכן החלומות שאדם, על דבר החלומות.	תתקית. כתיב מברך את, ע"ד הנ"ל.	תתעא. אדם שהיה רגיל, ע"ד העניים.
תתקנט. יעקב שידוע, ע"ד הנהגת האדם עם בניו.	תתקיח. ראובן שאמר לשמעון, ע"ד הנ"ל.	תתעב. אורח שבא למקום, ע"ד האורחים.
תתקס. ראה כמה תעניות, ע"ד הנ"ל.	תתקיט. ראובן שאמר לשמעון, ע"ד הנ"ל.	תתעג. מעשה באחד שלא, ע"ד הנ"ל.
תתקסא. לאדם שיש לו, ע"ד הבנים.	תתקכ. הנה כתיב ויהיו, ע"ד הנ"ל.	תתעד. אורח אל יבנים, ע"ד הנ"ל.
תתקסב. כתיב יראת ה', ע"ד הבנים.	תתקכא. הגבאי אם יש, ע"ד הנ"ל.	תתעה. ראובן שאמר לשמעון, ע"ד הנ"ל.
תתקסג. כל המצות יקבל, על דבר שכר מצות כיבוד אר"א.	תתקכב. אחד נתן חפץ, ע"ד הנ"ל.	תתעו. אדם שיש לו, ע"ד הנ"ל.
תתקסד. מעשה באדם אחד, ע"ד כיבוד אב ואם.	תתקכג. כי על כל אלה, ע"ד הנ"ל.	תתעו. כתיב והיה בסנותי, על דבר מי שנפרד והולך.
תתקסה. מפני שיבה תקום, ע"ד כיבוד הקנים.	תתקכד. כל גבאי לא יבקש, על דבר הגבאים.	תתעח. מי שהולך ללוייה, על דבר הנ"ל וע"ד המלכים.
תתקסה. הוהיר בכבוד זקן, ע"ד הנ"ל.	תתקכה. מעשה באחד שקיבץ, ע"ד הנ"ל.	תתעט. הנותן צדקה, על דבר שכר נותני הצדקה.
תתקסו. כבוד ה' מהונך, על דבר כיבוד הורים ומורים.	תתקכז. בבור שורו הדר, שלא יבוה קדשים.	תתפ. הנותן צדקה יזכה, ע"ד הנ"ל.
תתקסח. אם יש דליקה, ע"ד הנ"ל וע"ד כיבוד ת"ח.	תתקכח. אם היו רואין, ע"ד פדיון שבויים וע"ד פקוח נפשות.	תתפא. מעשה באדם אחד, ע"ד הנ"ל.
תתקסט. אדם חשוב ימעט, ע"ד הנ"ל.	תתקכט. בראשית רבה, ע"ד כיבוד אבות זקנים.	תתפב. יותר טוב להתחבר, ע"ד החברה.
תתקע. שנים שהם בעיר, על דבר שלא לבייש את חברו.	תתקל. האב שבתו נשואה, ע"ד כיבוד אב ואם.	תתפג. שמאי אומר הוי, על דבר הכנסת אורחים.
תתקעא. כתיב כן יאבדו, ע"ד הצדיקים.	תתקלא. כתיב ונחיה, ע"ד שצריך לפרנס בנים קטנים.	תתפד. יש צדקה שאינה, ע"ד הצדקות.
תתקעב. אחד עור היה, כנ"ל וע"ד התפלה וע"ד מדות טובות.	תתקלב. האב שמצוה לבנו, ע"ד הנ"ל.	תתפה. הרי אם עני, ע"ד הנ"ל.
תתקעג. מי שבא ממדינת, ע"ד בשורה רעה.	תתקלג. מי שאמר לו, ע"ד הנ"ל.	תתפז. מעשה באדם אחד, ע"ד הנ"ל.
תתקעד. מי שבא מארץ, ע"ד בשורות טובות.	תתקלד. הבה שבא לידו, ע"ד הנ"ל.	תתפו. אדם אחד רצה, ע"ד הנ"ל.
תתקעה. למה נקרא חסיד, ע"ד החסידים.	תתקלה. האב שהיה חוטב, ע"ד הנ"ל.	תתפח. ומי שקרוביו צדיקים, על דבר ומבשרך לא תתעלם.
תתקעו. כי עליך הורגנו, ע"ד הנ"ל.	תתקלז. אדם שיש לו בן, ע"ד הנ"ל.	תתפט. עשיר אחד היה, ע"ד הנ"ל.
תתקעז. אחד היה מחרף, ע"ד הנ"ל.	תתקלח. בעיר אחת, ע"ד שלא לגרום צער לאדם.	תתצ. יהודי אחד היו לו, ע"ד הנ"ל.
תתקעח. ועיקר חזק, ע"ד החסידות.	תתקלט. ומי שרוחץ בבית, על דבר כיבוד הורים ומורים.	תתצא. שנים היו שהיו, ע"ד הנ"ל.
תתקעט. כ"ט בעיני ה', ע"ד הנ"ל.	תתקלט. כבוד את אביך, ע"ד הנ"ל.	תתצב. מי שיש לו נכסים, ע"ד הנ"ל.
תתקפ. מי שעוצר את יצרו, ע"ד הנ"ל.	תתקמ. ושאלו אמר לעזר, ע"ד הנ"ל.	תתצג. אדם שיש לו, ע"ד חינוך הבנים.
תתקפא. בשעה שאדם, ע"ד הסתכלות		תתצד. מכל שבט נתקבצו, ע"ד לשלם טובה לעושי טוב.

סימן	סימן	סימן
בתרנח. יש צדיקים, ע"ד הרציחה.	תהיט. כי מפני רעה, ע"ד הרשעים.	בפני זולתו.
תתרנט. צדיק אחד, ע"ד הנ"ל.	תתרכ. בפרקים דר' אליעזר, ע"ד הגוים.	תתקכ. שורש החסידות, ע"ד החסידות.
תתרט. כתיב ה' אלהי, ע"ד הצניעות.	תתרכא. רבי ירמיה אומר, ע"ד הנ"ל.	תתקפג. באגדה דשמואל, ע"ד הנ"ל.
תתרטא. כתיב ראשית, ע"ד לחונן את ההדל.	תתרכב. והיו לאותות ולמועדים, ע"ד הצדיקים.	תתקפד. כל מי שיש לו, ע"ד הנ"ל.
תתרטב. רבי אמי הזה, על דבר כבוד הבריות.	תתרכג. יש מתפלל ונענה, ע"ד התפלות שלא לגרום קנאה.	תתקפה. לעולם יהא אדם, ע"ד הנ"ל.
תתרטג. חסיד אחד היה, ע"ד הנקיין.	תתרכד. התובל בחברו, על דבר בקשת רחמים.	תתקפז. אמר רבינא מריש, ע"ד חינוך הבנים.
תתרטד. בכל עת יהיו, ע"ד הנ"ל.	תתרכה. אחד היה לו, ע"ד הנ"ל.	תתקפח. שורש היראה, על דבר עבודת הבורא.
תתרטו. מעשה באחד, ע"ד הנ"ל.	תתרכו. אחד היה מלביש, על דבר להכיר טובה.	תתקפח. כמה חביבים צדיקים, על דבר הצדיקים.
תתרטז. כשלוך אדם, ע"ד הנ"ל.	תתרכו. אחד היה משיב, ע"ד הנ"ל.	תתקפט. ואם אדם מצליח בבנים, ע"ד המול וע"ד התחנות.
תתרטח. אחד היה שואל, ע"ד הנ"ל.	תתרכז. לאחד מתה, ע"ד הנ"ל.	תתקצ. נתן הנביא כיון, ע"ד הנ"ל.
תתרטח. כתיב אמרו לצדיק, ע"ד שמירת האוכלין.	תתרכח. עני חולה ועשיר, על דבר ביקור חולים.	תתקצא. ואהבת את ה', ע"ד החסידים.
תתרטט. רבי חייא צוה, ע"ד הנ"ל.	תתרכט. מעשה באחד שהיה, ע"ד להכיר טובה.	תתקצב. איהו אהבה, שצריך להוכיח את חבירו.
תתרטע. יכין אדם אצלו, ע"ד הנ"ל.	תתרכ. יש דברים, ע"ד שלא יתחסד יותר מדאי.	תתקצג. טייג לחסידות, ע"ד החסידות.
תתרטע. כתיב ידיו גלילי, ע"ד הנ"ל.	תתרכב. אל תהי צדיק, ע"ד הנ"ל.	תתקצד. מצוה שיאמר החכם, על דבר חינוך הבנים.
תתרטז. כתיב שפירך כעדר, ע"ד הציצת.	תתרכג. אל תהי צדיק, ע"ד הנ"ל.	תתקצה. אל ישבה אדם, ע"ד להתרחק שלא יבוא לידי קנאה.
תתרטז. מעשה באחד, על דבר שמירת האוכלים.	תתרכד. ומעשה ביוסף הכהן, ע"ד הנ"ל.	תתקצו. אל ישבח אדם, ע"ד שירגיל עצמו להיות ענו.
תתרטז. מעשה בחסיד אחד, ע"ד הנ"ל.	תתרכה. הגה אמרו הנותן, על דבר מצות לאו ליהנות ביהנותו.	תתקצו. כשיצא רבן שמעון, ע"ד הנ"ל.
תתרטז. מעשה בחסיד אחד, ע"ד הנ"ל.	תתרכו. מעשה בחסיד, ע"ד דרכי בני אדם.	תתקצז. כתיב יהלך זר ולא, ע"ד הנ"ל.
תתרטז. חלב התירה תורה, ע"ד הנ"ל.	תתרכז. כתיב חבר אני, ע"ד המזכה את הרבים.	תתקצט. מי שמשבחים אותו, ע"ד מדבר שקר תרחק.
תתרטז. מעשה באחד שהיה קצב, ע"ד הנ"ל.	תתרכח. כתיב אשרי איש, ע"ד לימוד התורה ועשית המצות.	תתקצ. אל השמת אם יכבדוך, על דבר שצריך להיות ענו.
תתרטז. ראה כמה חיתה, על דבר כסוי הדם.	תתרכט. אשרי איש ירא ה', ע"ד הנ"ל.	תתרא. רבי אבא בשם, ע"ד הנ"ל.
תתרטט. אמרו ליקון אחד, ע"ד הנ"ל.	תתרכ. אשרי איש ירא, ע"ד הנ"ל.	תתרב. כתיב עבדך יעקב, ע"ד הנ"ל.
תתרט. אחד היה שוחט, כנ"ל ועל דבר נתינת שלום.	תתרכא. כתיב חשתי ולא, ע"ד הנ"ל.	תתרג. אם הולך אדם, ע"ד הנ"ל.
תתרטא. מי שבבא לשחוט, על דבר ברכת השחיטה.	תתרכב. כתיב טובים השנים, ע"ד זכות הצדיקים.	תתרג. כתיב הן בקדושיה, ע"ד הנ"ל.
תתרטב. כששוחט אדם, כנ"ל וע"ד כסוי הדם.	תתרכג. ראה כמה גדול, על דבר קידוש השם.	תתרה. ומעשה באלמנה אחת, ע"ד עונש ב"ד שלמעלה.
תתרטג. במקום שיש גוי, על דבר ניקור הבשר.	תתרכד. כתיב והשיב לב, על דבר אשה שאינה הוגנת.	תתרו. מי שחלם חלום, על דבר מדות טובות שצריך האדם לדבקה בהן.
תתרטד. שיר המעלות אשרי, מבאר פסוקים אחדים בתהלים.	תתרכה. כשבא אליהו זכור, על דבר עולם הבא.	תתרו. אמרו חכמים המדות, ע"ד הנ"ל.
תתרטד. כל דבר מצוה, להתרחק מן המחלוקת.	תתרכו. ראה כמה חמורה, על דבר עונש המצות.	תתרח. אין אדם יכול, ע"ד שלא יחזיק האדם טובה לעצמו.
תתרטז. כתיב מלפנו מבהמות, על דבר הנהגות בני אדם.	תתרכז. אע"פ שענוה, ע"ד הענוה.	תתרט. ומותר האדם, ע"ד הבושת.
תתרטז. כתיב אזרחי ה', ע"ד הצניעות.	תתרכח. אל יהא אדם, ע"ד הנ"ל.	תתרי. עת לעשות לה', ע"ד הנ"ל.
תתרטז. ויהיו שניהם ערומים, ע"ד הנ"ל.	תתרכט. אמר ר' בון, ע"ד הנ"ל.	תתריא. אם למדת תורה, ע"ד שלא יחזיק טובה לעצמו.
תתרטז. כתיב טוב אחרית, ע"ד הנ"ל.	תתרכ. רבי בעי משרי, על דבר תשלום שכר.	תתריב. אדם שזיכה את, להתרחק מחילול שם שמים.
תתרטז. יש אדם טוב, ע"ד יסורין שבאים על האדם.	תתרכא. אין אדם יכול, ע"ד הנ"ל.	תתריג. אמרינן בתנחומא, ע"ד הנסיונות.
תתרטז. זאת התשובה, ע"ד העונשים.	תתרכב. כתיב ונתתי להם, כנ"ל.	תתריד. יראה ה' טהורה, ע"ד השכר בעד המצות.
תתרטז. ופעמים שדברי חכמים, על דבר חזונו.	תתרכג. כשבירך יעקב את, על דבר ברכות הפה.	תתרטו. למה כתב ביני, על דבר ויצד יתנהג האדם.
תתרטז. אמת כי חזונו, ע"ד הנ"ל.	תתרכד. ר' תנינא אמר, ע"ד גיהנום וע"ד העתיד לבוא.	תתרטז. על פת להם, כנ"ל ומבאר פסוקים אחדים בתנ"ך.
תתרטז. איש אחד אמר, ע"ד הנ"ל.	תתרכה. אל תזכרו ראשונות, כנ"ל וע"ד הפורים.	תתריז. שורש יראה ה', כנ"ל ועל דבר הנסיונות.
תתרטז. כתיב בבקר זרע, ע"ד הנ"ל.	תתרכו. כתיב הוא, ע"ד מלך המשיח.	תתריח. משה ודוד היו, טעם לצדוק הדין ולצדקתך צדק.
תתרטז. ועוזבי ה' יכלו, ע"ד הנ"ל.	תתרכז. כתיב רועים, ע"ד הנ"ל.	
תתרטז. כל שיש לו לב, ע"ד הנ"ל.		
תתרטז. מעשה ראובן ושמעון, ע"ד הנ"ל.		
תתרטז. כתיב כי יסיתך, ע"ד הנ"ל.		
תתרטז. יש דברים שהתירתם, ע"ד הנ"ל.		

סימן	סימן	סימן
תתשא. כתיב שאל אביך, ע"ד הנ"ל.	תתשמח. כתיב והודעתם, ע"ד הנ"ל.	מעוברת.
תתשב. אל תשדך להשיא, ע"ד הנ"ל.	תתשמוט. בתחלה השיא, ע"ד הנ"ל.	תתשצ. הנטען מן האשה, ע"ד להוציא א"ע מן החשד.
תתשג. אחד זקן אמר, ע"ד הנ"ל.	תתשנ. אדם שהוא בחור, ע"ד הנ"ל.	תתשצא. ראובן שאמר לשמעון, ע"ד הנ"ל.
תתשד. כתיב אל תחלל את, ע"ד הנ"ל.	תתשנא. מעשה באחד שהיה תדיר, ע"ד הנ"ל.	תתשצא. אע"פ שאין להתייחד, על דבר להציל מן העברה.
תתשה. ומעשה היה שהיה, ע"ד הנ"ל.	תתשנב. האיש ששיא את בתו, על דבר הנ"ל.	תתשצב. כשם שאמרו שאסור, ע"ד שאסור לפרוש א"ע מן הצבור.
תתשו. אמרו לאחד אשה, ע"ד הנ"ל.	תתשנג. החכם השיא לבנו, ע"ד הנ"ל.	תתשצג. אדם שנפטרה, להתרחק מן הדומה לכעור.
תתשו. אל תחלל את, ע"ד הנ"ל.	תתשנד. אמר החכם לבנו, על דבר דברים שבין איש לאשתו.	תתשצד. כתיב וחכך, ע"ד לומדי תורה.
תתשו. פעמים שאדם שאינו, ע"ד הנ"ל וצ"ד העונש.	תתשנה. כתיב כי עתה, ע"ד הנ"ל.	תתשצה. כל הדובר אמת, להתרחק מן השקר.
תתשו. כל החפץ לעשות, ע"ד הנ"ל.	תתשנו. מי שעזב את אשתו, ע"ד הנ"ל.	תתשצו. אין צדק יהיה, ע"ד הנ"ל.
תתשי. הכתוב מתיר לתת, ע"ד הגט.	תתשנו. אחד בא לאיש צדיק, ע"ד הנ"ל.	תתשצו. איש שגמר בלבו, ע"ד הנ"ל.
תתשיא. ויפת תואר התי, להתרחק מן ההרורים רעים.	תתשנו. איש אחד היתה לו, ע"ד הנ"ל.	תתשצה. אע"פ שכתוב נשבעתי, על דבר הנ"ל.
תתשיב. אם תראה איש, ע"ד היווגים.	תתשנט. איש אחד בא, ע"ד הנ"ל.	תתשצט. כתיב תורת אמת, ע"ד הנ"ל.
תתשיג. אם שתי נשים, ע"ד הנ"ל.	תתס. מי שיש לו, ע"ד להתרחק מן הדומה לכעור.	תת. כיון שאמרו על מה, ע"ד הנ"ל.
תתשיד. במקום אחד היתה, ע"ד הנ"ל.	תתסא. מי שאינו יכול, על דבר דברים שבין איש לאשתו.	תתא. אם תראה בני אדם, ע"ד הנ"ל.
תתשו. כתיב ולאחותו הבתולה, על דבר הנ"ל.	תתסב. איש שלקח אשה, ע"ד הנ"ל.	תתב. מי שנושא ונותן, על דבר הנ"ל ושכרו.
תתשו. יש זיווגים שלא יצליחו, על דבר הנ"ל.	תתסג. לא יססה אדם, ע"ד היווגים.	תתג. אם יבוא אדם, ע"ד הנ"ל.
תתשו. שני אחים הנושאים, ע"ד הנ"ל.	תתסד. כשצרים על העיר, ע"ד הנ"ל.	תתד. ראובן שמע שאומרים, על דבר הנ"ל.
תתשית. יש זיווגים שלא יצליחו, על דבר הנ"ל.	תתסה. אם יודע אדם, על דבר שלא לבייש את בני אדם.	תתה. אדם שיש לו, להתרחק מלהויק לחברו.
תתשית. בחור שבא לקחת, ע"ד הנ"ל.	תתסו. בסוף עריות אמר, ע"ד הנ"ל.	תתו. מי שיש לו, ע"ד הנ"ל.
תתשית. מעשה באחד שהיה, ע"ד המצוה פו"ר.	תתסו. מן דמין שלה, ע"ד היווגים.	תתו. ראובן שהיה, ע"ד הנ"ל.
תתשית. יבמה שנפלה לפני, ע"ד היבום.	תתסז. ויבאה יצחק, ע"ד הנ"ל.	תתו. ראובן שחיב מעות, ע"ד דרך טובים וע"ד מדות טובות.
תתשית. המת כשחלה, ע"ד הנ"ל.	תתסח. ויוסף אברהם ויקח, ע"ד הנ"ל.	תתט. מעשה בשנים שהיו, ע"ד הנ"ל.
תתשית. ומעשה באחד שלא, ע"ד הנ"ל.	תתסט. אמרו לאחד למה, ע"ד היווגים.	תתתי. אם באתה להשכיר, ע"ד הנ"ל.
תתשית. יביאך אלקים במשפט, ע"ד מצות פו"ר.	תתשע. בבראשית רבה, ע"ד הנ"ל וע"ד אדם וחווה.	תתתיא. מעשה בחסיד אחד, ע"ד הנ"ל.
תתשית. שלשה בחורים, ע"ד היווגים.	תתשעב. כתיב ושרה שומעת פתח, להתרחק מן הנשים.	תתתיב. אם ראובן נתן מעותיו, על דבר הנ"ל.
תתשית. אחד אמר לחכם, ע"ד הנ"ל.	תתשעג. ואברהם זקן בא, על דבר אשה שאינה הוגנת.	תתתיג. מעשה באיש אחד, ע"ד הנ"ל.
תתשית. איש אחד נשא אשה, ע"ד הנ"ל.	תתשעד. כתיב כי על כבוד, על דבר חופת חתנים.	תתתיד. אם אדם חייב לשום אדם, ע"ד הנ"ל.
תתשית. אמר שמואל שמא, ע"ד הנ"ל.	תתשעה. כתיב חוד והדר, ע"ד הנ"ל.	תתתיו. ומעשה בנשים שקנו, ע"ד הנ"ל.
תתשית. אחד היה מתענה, ע"ד הנ"ל.	תתשעו. כל המכרך שהשמחה, על דבר הנ"ל.	תתתיו. מעשה באדם אחד, ע"ד משא ומתן באמונה.
תתשית. מעשה בבתולה אחת, ע"ד הנ"ל.	תתשעז. כל מצוה הבאה, על דבר סעודת חתן.	תתתיו. כתיב ואשקלה, ע"ד הצדיקים.
תתשית. יהודי אחד היה, ע"ד הנ"ל.	תתשעה. ולא יתכבד אדם, ע"ד הנ"ל.	תתתיו. המוכר אבק תולעים, ע"ד משא ומתן באמונה.
תתשית. כל איש שרבותו, ע"ד הנ"ל.	תתשעט. כתיב וארצך במים, ע"ד טבילת נשים.	תתתיו. לא יאמר אדם, ע"ד הנ"ל.
תתשית. ולמה יהיה זה, ע"ד הנ"ל.	תתשפ. במקום שיש נואפים, ע"ד הנ"ל.	תתתכ. אע"פ שאמרו מי, ע"ד הנ"ל.
תתשית. אחד אהב אשה, ע"ד גדרים לעברת.	תתשא. כל המקפיד עליו, ע"ד הנ"ל.	תתתכא. כתיב כי יקדיש, ע"ד הקדש.
תתשית. כל צער שאדם, על דבר תשלום שכר.	תתשאב. חרצן של זב, ע"ד הטבילה.	תתתכב. וכשם שאסור לעמוד, על דבר אונאת דברים.
תתשית. איש אחד היה, ע"ד היווגים.	תתשאג. יש מידות במקור, ע"ד וסתות האשה.	תתתכג. לא יאמר אדם בואת, ע"ד הנ"ל.
תתשית. דע שאדם נופל, ע"ד הנ"ל.	תתשאד. מעשה בחסיד אחד, ע"ד הנ"ל.	תתתכד. ראובן שפכר, ע"ד להתרחק מן הרכילות.
תתשית. אחד חלם ובא, ע"ד הנ"ל.	תתשאה. אמר החכם לבנו, ע"ד הנ"ל.	תתתכה. עני שמכר חפצו, להתרחק מן השקר.
תתשית. אחד היה יודע, ע"ד הנ"ל.	תתשאב. שביין איש לאשתו.	תתתכו. החכם היה עורך, ע"ד להתרחק מלהויק לחברו.
תתשית. שארית ישראל לא, ע"ד הנ"ל.	תתשאב. האוכל לפני אשה, ע"ד אשה מעוברת.	תתתכז. עת לעשות לה, ע"ד עיבור שנה.
תתשית. איש אחד תלמיד, ע"ד הנ"ל.	תתשאב. כתיב וימלאו ימיה, כניל.	
תתשית. מעשה באיש חכם, ע"ד הנ"ל.	תתשאב. כתיב ותגמול את, ע"ד מניקת.	
תתשית. כתיב ואעבור עליך, ע"ד הנ"ל.	תתשאב. שמרעה רעה אל, על דבר אשה מעוברת.	
תתשית. הנה אמרו כל, ע"ד הנ"ל.		
תתשית. המוליד ממזר לא, על דבר מצות פו"ר.		
תתשית. דע והבן כי לא, ע"ד הנ"ל.		
תתשית. במכילתיה אם אחרת, על דבר היווגים.		

סימן
 תתקטו. בספרי אומר לא, ע"ד הדיינים.
 תתקטז. מעשה באשה אחת, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. אחד מבועלי דיניו, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. בתורה ובנביאים, על דבר העונשין.
 תתקטז. אדם שקרובו, ע"ד החשד.
 תתקטז. אם היה לך, להתרחק מן החנופה.
 תתקטז. זקן אחד היה, שצריך להיות נקי מאלהים ואדם.
 תתקטז. כתיב עם אשר, שיש ליטול עצה מלפני חכם.
 תתקטז. אם תלמיד חכם, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. אל יפול אדם, על דבר שיתחבר עם צדיקים חכמים.
 תתקטז. מעשה במלך, ע"ד שונא מתנות יחיה וכנ"ל.
 תתקטז. לא יהרהר אדם אחד, על דבר שיטול עצה מחכם.
 תתקטז. אל תבא לעצה, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. אם אמרו לאדם, ע"ד להוקיר את הצדיקים.
 תתקטז. אם יאמר לך, ע"ד ביטול תורה וע"ד שבועות.
 תתקטז. ראובן שנטל עצה, ע"ד העצות.
 תתקטז. ומעשה ביועץ אחד, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. חכם שיעץ לאחרים, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. אם יבא אצלך, להתרחק מלזות שפתים.
 תתקטז. כתיב בספר יחזקאל, על דבר העצות.
 תתקטז. אדם שאין דבריו, ע"ד התוכחה.
 תתקטז. כשאדם יודע, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. כתיב רש ועושר, ע"ד להתרחק מן השררה.
 תתקטז. אם רואה אדם, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. כתיב תחנונים, ע"ד התמנות בכלל.
 תתקטז. כתיב ויהי כהפנותו, על דבר המלכים.
 תתקטז. אם תראה פרנס, להתרחק מן הגאווה.
 תתקטז. אחד היה מתגאה, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. מי שהקב"ה מספיק, על דבר העושר שנתן ה' לאדם.
 תתקטז. כתיב אשר נחני, ע"ד הפרנסים המתגאים.
 תתקטז. אחד היה מוזהק, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. כתיב ושם אלהים, להתרחק מע"ז.
 תתקטז. רוב בני אדם, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. האב שיש לו, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. אחד ירש, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. אשה אחת יהודית, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. כשבא אדם לעשות, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. בכל דרכיך דעהו, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. כשאמר לא ראיחם, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. מעשה בחסיד אחד, ע"ד הנ"ל.

סימן
 תתקטז. רב כהנא ורב, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. מעשה בחסיד אחד, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. אם יש לו לאדם, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. אין זאת וישבעו, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. אשרי אדם מפתח, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. וריש לקיש מו, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. בקשו להכנס, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. לא יהיה אדם, להתרחק מן השקר.
 תתקטז. הרי הוא אומר, להתרחק מן השבועה.
 תתקטז. בקהל אחד נתנו, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. מי ששרוי בצעור, ע"ד הנדרים.
 תתקטז. כתיב טוב אשר, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. המתכוין לומר, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. אם יבוא לפני חכם, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. אע"פ שאמרו חכם, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. כתיב בסוף מלאכי, ע"ד החרמות.
 תתקטז. וימעלו בני ישראל, ע"ד הנ"ל ועל דבר העונשין.
 תתקטז. ומשומדים למה חיים, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. דברה תורה כנגד, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. ויואל שאול את העם, על דבר השבועות והחרמות.
 תתקטז. למה בימי דורות, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. מעשה באדם אחד, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. רשאיין בני העיר, על דבר תקנות הצבור.
 תתקטז. כשהצבור גוזרין חרם, על דבר הנ"ל.
 תתקטז. לא יחתום אדם עם, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. אין גוזרין בו, ע"ד החרמות.
 תתקטז. והחזון אל יאמר, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. קללת חכם אפילו, ע"ד הנ"ל ועל דבר הקללות.
 תתקטז. במקום אחד היה, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. בעיר אחת עשה, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. במקום אחד נתקבצו, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. כששימין הקהלות או, על דבר הנ"ל.
 תתקטז. לא ידור אדם, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. במקום שיש עשירים, ע"ד גולה וערעורים.
 תתקטז. בני האדם, ע"ד שצריך ללכת בדרך טובים.
 תתקטז. ישראל שרדים, על דבר שמירת העיר.
 תתקטז. כתיב אלקים, לשנוא את עושי רשעה.
 תתקטז. גם אלה לחכמים, ע"ד הדיינים.
 תתקטז. אדם חכם שמתפרנס, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. מי שעוסק ברצון, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. אם יבא דין, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. משקר תרחק, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. אם אדם נעשה, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. המבייש את הזקן, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. איש אחד ידע, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. כתיב ואהבת לרעך, ע"ד הדין.

סימן
 תתקטז. כתיב מלפני מבהמות, על דבר להתרחק מן השקר.
 תתקטז. רבן שמעון, ע"ד להתרחק מלהויק לחברו.
 תתקטז. מי שיש לו ממון, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. כסף של בעלי רבית, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. אל יעשה אדם, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. כל אדם שהוא, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. אדם ששמוהו, ע"ד נידוי וחרם.
 תתקטז. אם הרויח אדם, ע"ד גולה.
 תתקטז. אחד שחק עם חברו, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. כל המלוה לשרים, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. כתיב לא יחרוך, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. כתיב האש בית אוצרות, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. מלך יושב על כסא, ע"ד איפה ואיפה.
 תתקטז. ואל יאמר אדם, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. טהרתי מחטאתי, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. בפסוקי מאזני, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. אל תאמר אשלמה, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. ואלה הם שהם, ע"ד להתרחק מהויק.
 תתקטז. והיוודע שמוטר לאכול, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. אל יהא משל, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. איש היה בכפר, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. מי הדין לא היה, ע"ד הרבית.
 תתקטז. הלוקה רבית, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. כל המטלטלין, על דבר שצריך לעשות כרצון חכמים.
 תתקטז. המחזיר חוב, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. אם תחפץ, על דבר השותפות והחבורה.
 תתקטז. אם תראה אדם, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. אדם שנכנס לעיר, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. אם יהודים טובים, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. ישראל וגוי, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. אם רואה אדם, להרחיק זולתו מן השבועה.
 תתקטז. לעולם ישקול אדם, להרחיק את החשד.
 תתקטז. ראובן שהגוי, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. ראובן שאמר לשמעון, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. כל אדם החושד, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. אל יגרום אדם, על דבר כפוי טובה.
 תתקטז. ראובן היה, שלא יעשה רעה לחברו.
 תתקטז. בתנחומא בפרשת, ע"ד להתרחק מן השבועה.
 תתקטז. מעשה באשה אחת, ע"ד הנ"ל.
 תתקטז. גוי שבא לכרות, להתרחק מן הגוים.
 תתקטז. הרי יהודה, להתרחק מן השבועה.
 תתקטז. לא יתחיל אדם, ע"ד הפיזטים.
 תתקטז. לא תשא את, להתרחק מן השבועה.
 תתקטז. כשהיה ר' יוחנן, ע"ד הנ"ל.

ד"ר ת"א מאת: מכתב התרבות
 "הספריה" ע"ש הרמב"ם
 תל אביב, רמ"ז תרמ"ב

סימן	סימן	סימן
תתקנז. יהודי אחד הלך. ע"ד הנ"ל.	תתרג. כבר היו זקנים. ע"ד השבועות.	רחמים.
תתקנח. איש אחד הלך. ע"ד הנ"ל.	תתרד. ראובן ושמעון. ע"ד הנ"ל.	תתרח. שאל אחד אמר. ע"ד שמות ומכשפים וקוסמים.
תתקנט. מעשה באדם אחד. ע"ד הנ"ל.	תתרה. אם קראו את. ע"ד הנ"ל.	תתרט. ושאלו עוד לחכם. ע"ד הנ"ל.
תתקס. מעשה באדם אחד. ע"ד מדה כנגד מדה.	תתרו. אע"פ שבחורים מתיס. על דבר הנ"ל.	תתרז. הקב"ה ברא את. ע"ד הנ"ל.
תתקסא. אמרו לאדם אחד. להתרחק מע"ז.	תתרו. בעיר אחת היה. ע"ד החרם.	תתרא. אמר אדם אחד. ע"ד הנ"ל.
תתקסב. גלח אחד. ע"ד הנ"ל.	תתרח. ראובן אמר. ע"ד נקימה ונטירה.	תתרב. תתרחב. ע"ד הנ"ל.
תתקסג. גוי שהולך בבית. ע"ד הנ"ל.	תתרט. ראובן הלוח שמעון. להתרחק מהזיק לחבירו.	תתרז. כתיב לא תוכל. ע"ד הנ"ל.
תתקסד. אם אדם בבית. ע"ד הנ"ל.	תתרי. שנים היו בתיהם. ע"ד הנ"ל.	תתרא. לאחד היו לו. ע"ד הנ"ל.
תתקסה. אחד רצה ללכת. ע"ד קידוש השם.	תתריב. איש שרואה שני. על דבר להציל את ממון חבירו.	תתריג. לא תשים דמים. להתרחק מלגרום הזיק לחבירו.
תתקסו. קראים עשו בית. על דבר הקראים.	תתריד. אמרין בחלק. ע"ד מדה כנגד מדה.	תתריז. בבית אחד היה. ע"ד להציל את ממון חבירו.
תתקסז. גוי אחד היה. להתרחק מן הגוים.	תתרטו. בבית אחד היה. ע"ד להציל את ממון חבירו.	תתריז. אחד היה רואה. ע"ד להציל את חבירו מן העבירה.
תתקסח. כתיב רוממות. ע"ד הנ"ל.	תתריח. האוכל תרומה בשוגג. על דבר התשובה.	תתריט. אחד ראה שבחורים. על דבר הגנבים.
תתקסט. בעיר אחת לא היו. ע"ד הנ"ל.	תתריכ. ראובן ידע ששמעון. ע"ד הנ"ל.	תתריט. ראובן ידע ששמעון. ע"ד הנ"ל.
תתקע. אחד היה בכפר. ע"ד הנ"ל.	תתריכא. שלשה היו בעיר. על דבר השבועה.	תתריט. אחד יהודי היה. ע"ד שכן רע.
תתקעא. כתיב ועת ומשפט. ע"ד המשפט.	תתריכב. ראובן היה עשיר. ע"ד הגוים.	תתריכג. בני אדם שהיו. ע"ד הנ"ל.
תתקעב. אם יהיה איש. על דבר שלא לסייע לבעלי עבירה.	תתריכד. בני אדם שהיו. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. יהודי שיושב על. ע"ד הנ"ל.
תתקעג. אחד בעל מחלוקת. על דבר אם לענות לכסיל.	תתריכח. ראובן שביקש. ע"ד נאמנות.	תתריכז. אחד בא למכור. ע"ד הנ"ל.
תתקעד. כתיב אוטם אונז. ע"ד הדיינים.	תתריכט. אל יפתה אדם. ע"ד הנ"ל.	תתריכח. אם ראובן קונה. ע"ד הנ"ל.
תתקעה. כתיב צדק צדק. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. דע אע"פ שאמרו. ע"ד הנ"ל.	תתריכט. צדיק אומר מעט. ע"ד הנ"ל.
תתקעו. שנים שיושבים בדין. על דבר הנ"ל.	תתריכז. במזמור י"ב למנצח. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. אל תזור גדר. להתרחק מן הנדרים.
תתקעז. חרב בא לעולם. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. אחד היה רגיל. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. אל יאמר אדם. ע"ד הנ"ל.
תתקעח. צדיק אחד היה. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. לאשה אחת היו. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. לאשה אחת היו. ע"ד הנ"ל.
תתקעט. אם ישבת בדין. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. במקום היו. ע"ד שלא לקלל ולא וצער שום אדם.	תתריכז. אמר רב וישבי. ע"ד הנ"ל.
תתקעז. ראובן ושמעון היו. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. אחד היה מתנשא. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. אם רואה אדם. ע"ד הנ"ל.
תתקפא. שנים שיבאו לדין. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. תנו רבנן שלשה. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. שאל אחד לחכם. ע"ד הנ"ל.
תתקפב. אל תעש עצמך. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. כשיצאו ר' שמעון. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. אשה שמקשה. ע"ד הנ"ל.
תתקפג. ההוא גברא דגול. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. אל תזור גדר. להתרחק מן הנדרים.	תתריכז. אשה שיושבת על. ע"ד לבקש
תתקפד. כתיב ואתה תחזה. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. כתיב שומר פיו. על דבר שלא לפתוח פה לשטן.	תתריכז. אחד היה רגיל. ע"ד הנ"ל.
תתקפה. כתיב ואציה את. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. אחד היה רגיל. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. אל יאמר אדם. ע"ד הנ"ל.
תתקפו. כתיב בפרוז רשעים. על דבר החרם.	תתריכז. אחד היה רגיל. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. לאשה אחת היו. ע"ד הנ"ל.
תתקפז. ראשי הקהל החרימו. על דבר הנ"ל.	תתריכז. אחד היה רגיל. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. במקום היו. ע"ד שלא לקלל ולא וצער שום אדם.
תתקפח. אחד רע לא. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. אחד היה רגיל. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. אמר רב וישבי. ע"ד הנ"ל.
תתקפט. מן הצדיקים נפרעין. על דבר הצדיקים.	תתריכז. אחד היה רגיל. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. אם רואה אדם. ע"ד הנ"ל.
תתקצ. אחד יהודי טוב. ע"ד החרם.	תתריכז. אחד היה רגיל. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. תנו רבנן שלשה. ע"ד הנ"ל.
תתקצא. מן הצדיקים נפרעין. על דבר הצדיקים.	תתריכז. אחד היה רגיל. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. שאל אחד לחכם. ע"ד הנ"ל.
תתקצב. אחד היה לו. ע"ד המסים.	תתריכז. אחד היה רגיל. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. כשיצאו ר' שמעון. ע"ד הנ"ל.
תתקצג. כתיב שומר פיו. ע"ד השבועות.	תתריכז. אחד היה רגיל. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. אשה שמקשה. ע"ד הנ"ל.
תתקצד. מי שרגיל לישבע. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. אחד היה רגיל. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. אשה שיושבת על. ע"ד לבקש
תתקצה. יהודי אחד היה. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. אחד היה רגיל. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. אחד היה רגיל. ע"ד הנ"ל.
תתקצו. איש אחד היה. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. אחד היה רגיל. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. אחד היה רגיל. ע"ד הנ"ל.
תתקצז. יהודי אחד העלילה. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. אחד היה רגיל. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. אחד היה רגיל. ע"ד הנ"ל.
תתקצח. כתיב נשבעתי. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. אחד היה רגיל. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. אחד היה רגיל. ע"ד הנ"ל.
תתקצט. כתיב לא תשא. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. אחד היה רגיל. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. אחד היה רגיל. ע"ד הנ"ל.
תתנר. שר אחד אמר. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. אחד היה רגיל. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. אחד היה רגיל. ע"ד הנ"ל.
תתנרא. שר אחד היה. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. אחד היה רגיל. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. אחד היה רגיל. ע"ד הנ"ל.
תתנרב. בעיר אחת היה. ע"ד החרם.	תתריכז. אחד היה רגיל. ע"ד הנ"ל.	תתריכז. אחד היה רגיל. ע"ד הנ"ל.

סימן	סימן	סימן
תתתשכז. איש אחד היה, ע"ד הג"ל.	תתתשכח. אחד היה בונה, ע"ד בית הכנסת.	תתתשכט. ולא ישתוררו הצבור, על דבר העניינים.
תתתשכח. רב אחד היה, ע"ד הג"ל.	תתתשכט. במקום אחד נהרגו, על דבר קידוש השם.	תתתשלא. כתיב כעצמים, ע"ד הג"ל.
תתתשכט. אמר ליה ר"ל, ע"ד הג"ל.	תתתשלב. סכין אחד מצאו, ע"ד הג"ל.	תתתשלג. בית שנהרגו בו, ע"ד הג"ל.
תתתשכז. כתיב ולא אבה, ע"ד הג"ל.	תתתשלד. כתיב מה בצע כי, ע"ד הג"ל.	תתתשלח. אמרו ליה עכנא, ע"ד קבורה.
תתתשכח. ההולך לארץ מרחקים, על דבר הג"ל.	תתתשלז. שאלו לתלמיד חכם, ע"ד הג"ל.	תתתשלט. בריולי הגלעדי, ע"ד הג"ל.
תתתשכט. מותר ללמוד קטנים, על דבר הג"ל.	תתתשלח. אחד צוה לקבורו, ע"ד הג"ל.	תתתשלט. אל תהי צדיק, ע"ד הג"ל.
תתתשכז. כתיב לא ירדנו, על דבר שלא לצער את האדם.	תתתשמא. על אחד החרימו, ע"ד הג"ל.	תתתשמב. כתיב עת לעשות, ע"ד הג"ל.
תתתשכח. כתיב ותמר את, ע"ד הג"ל.	תתתשמג. כשיש דבר בעיר, ע"ד הג"ל.	תתתשמד. כתיב מי יודע, ע"ד הנשמות.
תתתשכט. אחד לא היה, ע"ד הג"ל.	תתתשמה. אחד לא ראה, על דבר הצל בהושענא רבה וע"ד הצדקות.	תתתשמו. רב אחד ראה, על דבר יום הכפורים.
תתתשכז. כתיב אם שכיר, להתרחק מן העבירה.	תתתשמז. נשמות יש להם, ע"ד הקברים.	תתתשמח. דלא נימי לרב, ע"ד המתים.
תתתשא. אע"פ שכתוב, ע"ד לימוד תורה לשנים.	תתתשמט. הוא אמושא דהוה, ע"ד הג"ל.	תתתשנא. שילא בר אבינא, ע"ד הג"ל.
תתתשב. מטרונא שאלה לר', ע"ד הג"ל.	תתתשנב. פעמים שרוח, ע"ד הג"ל.	תתתשנג. לא יצוה הרב, ע"ד החולים.
תתתשג. אחד שאל לחכם, ע"ד תלמוד תורה.	תתתשנד. אחד היה חולה, ע"ד הג"ל.	תתתשנה. ראובן חלה והתענה, ע"ד הג"ל.
תתתשד. מעשה בתלמיד אחד, על דבר הג"ל.	תתתשנז. אחד מת אביו, ע"ד התענית.	תתתשנו. אין אדם שצריכין, ע"ד הג"ל.
תתתשה. אחד תלמיד שאל, ע"ד הג"ל.	תתתשנח. מעשה בחסיד אחד, על דבר הסגופים.	תתתשנז. אחד ירא שמים, על דבר התלמידים.
תתתשו. מעשה באחד שהיה, על דבר התפלות.	תתתשנח. נשמות יש להם, ע"ד הקברים.	תתתשנח. חסיד אחד צוה, להתרחק מהן זרים.
תתתשו. יהא אדם רגיל, ע"ד הג"ל.	תתתשנז. דלא נימי לרב, ע"ד המתים.	תתתשנט. מי שיש לו עבד, להתרחק מן העבירה.
תתתשז. ניתנו האותיות, ע"ד הג"ל.	תתתשנח. הוא אמושא דהוה, ע"ד הג"ל.	תתתשס. אחד צוה לבנו, ע"ד אבלות.
תתתשז. התורה בארון, ע"ד התורה.	תתתשנח. פעמים שרוח, ע"ד הג"ל.	תתתשא. בבית אחד מת, ע"ד הג"ל.
תתתשז. יש אותיות שהם, ע"ד האותיות.	תתתשנז. לא יצוה הרב, ע"ד החולים.	תתתשב. אחד שונא לחבירו, על דבר המתים.
תתתשא. צד"י קר"ף, ע"ד הג"ל.	תתתשנח. אחד היה חולה, ע"ד הג"ל.	תתתשג. אין מניחין לראות, ע"ד הג"ל.
תתתשב. כתיב אם תבקשנה, ע"ד הג"ל הרשעים.	תתתשנז. ראובן חלה והתענה, ע"ד הג"ל.	תתתשד. יצחק אבינו אמר, ע"ד ברכות הפה.
תתתשיג. על זאת יתפלל, ע"ד הנסיונות.	תתתשנד. אחד מת אביו, ע"ד התענית.	תתתשה. מעשה שהביאו לפני, על דבר הג"ל.
תתתשיר. כתיב ויאמר אני, ע"ד המלאכים ורמזים.	תתתשנה. אין אדם שצריכין, ע"ד הג"ל.	תתתשו. אחד צדיק היה, ע"ד הכשפים.
תתתשז. במצרים בא אחד, ע"ד תלמוד תורה.	תתתשנו. מעשה בחסיד אחד, על דבר הסגופים.	תתתשז. מי שנטה למות, ע"ד יציאת הנפש.
תתתשז. באותה עשה שנגזר, על דבר גזירת הקב"ה.	תתתשנז. אחד ירא שמים, על דבר התלמידים.	תתתשח. כתיב ואלהי ישראל, על דבר התפלות.
תתתשז. לולא האמנתי לראות, על דבר הרשעים והפרעניות.	תתתשנח. חסיד אחד צוה, להתרחק מהן זרים.	תתתשט. כשמביאין לחכם, ע"ד הג"ל.
תתתשיח. כף כף כל, ע"ד מדה כנגד מדה.	תתתשנט. מי שיש לו עבד, להתרחק מן העבירה.	תתתשז. גוים שבשני עיירות, על דבר הג"ל.
תתתשיט. כף הוי, ע"ד המצות ומתן שכר.	תתתשא. בבית אחד מת, ע"ד הג"ל.	תתתשז. אחד בשכר הימים, על דבר הג"ל.
תתתשכ. ואהבת את ה', ע"ד הנסיונות.	תתתשב. אחד שונא לחבירו, על דבר המתים.	
תתתשכא. אמרינן במסכת ערכין, ע"ד ארץ ישראל.	תתתשג. אין מניחין לראות, ע"ד הג"ל.	
תתתשכא. אם מראין לראובן, על דבר החלומות.	תתתשד. יצחק אבינו אמר, ע"ד ברכות הפה.	
תתתשכב. יש חלום שאדם, ע"ד הג"ל.	תתתשה. מעשה שהביאו לפני, על דבר הג"ל.	
תתתשכג. אחר הפה הולך, ע"ד הג"ל.	תתתשו. אחד צדיק היה, ע"ד הכשפים.	
תתתשכד. מעשה באחד שאמרו, על דבר הג"ל.	תתתשז. מי שנטה למות, ע"ד יציאת הנפש.	
תתתשכה. אחד היה מתנשא, להתרחק מן הגאות.	תתתשח. כתיב ואלהי ישראל, על דבר התפלות.	
תתתשכו. התלמידים היו יושבים, ע"ד הבנים.	תתתשט. כשמביאין לחכם, ע"ד הג"ל.	
תתתשכז. כתיב בשכר הימים, על דבר הג"ל.	תתתשז. גוים שבשני עיירות, על דבר הג"ל.	

סימן

התתשעא. אם יש גוי, ע"ד בקשת רחמים.
התתשעב. מי שאביו משומד, על דבר המשומדים.
התתשעג. עשרה בטלנים, ע"ד התפלה.
התתשעד. ולא אבוא שמוע, ע"ד הג"ל.
התתשעה. בעיר אחת היו, ע"ד הג"ל.
התתשעו. אחד היה מדבר, ע"ד הג"ל.
התתשעז. אם אדם טובע, ע"ד הג"ל.
התתשעה. אדם השואל צרכיו, ע"ד הג"ל.
התתשעט. החכם ראה אחד, ע"ד הג"ל.
התתשפ. מעשה באחד, ע"ד הג"ל.
התתשפא. אחד היה מתאחר, ע"ד הג"ל.
התתשפב. כתיב שאו מרום, ע"ד הג"ל.
התתשפג. כשאדם מתפלל, ע"ד הג"ל.
התתשפד. היושב מעוטף בטלית, על דבר הג"ל.
התתשפה. ואדם כשמתפלל, ע"ד הג"ל.
התתשפז. וכשואמרים תחנוניהם, ע"ד הג"ל.
התתשפו. כל מה שאדם, ע"ד הכוונות.
התתשפח. והכהנים בברכת, ע"ד ברכת כהנים.
התתשפט. כל מצוה שאדם, ע"ד המצות.
התתשצ. טוב לאדם שיתפלל, על דבר התפלות.
התתשצא. צדיק אחד היה, ע"ד הג"ל.
התתשצב. אנוש מזער נשאר, על דבר העניינים.
התתשצג. כיון שיש לעניים, ע"ד הג"ל.
התתשצד. אחד היה שונא, ע"ד קריאת התורה.
התתשצה. כתיב והייתם נקיים, על דבר הג"ל.
התתשצו. מעשה בהילל חוקן, על דבר הג"ל.
התתשצז. הזקנים הראשונים, ע"ד הג"ל.
התתשצח. אחד היה מתקן, להתרחק מן המחלוקת.
התתשצט. אחד חזן היה, ע"ד הג"ל.
תתת. כל מי שמקבל, ע"ד הג"ל.
תתתא. יזהר אדם שלא, ע"ד החזנים.
תתתב. במקום אחד היו, ע"ד התפלות.
תתתג. כיון שכבר אמרו, ע"ד הג"ל.
תתתד. כתיב בשופר, כנ"ל ועל דבר התקיעת שופר.
תתתה. מי שחפץ שיתפלל, ע"ד הג"ל.
תתתו. אדם שבתוך התפלה, על דבר הג"ל.
תתתז. אחד היה הולך, ע"ד הנקיון.
תתתח. לא יתכן כשאדם, ע"ד הג"ל.
תתתט. רבי עקיבא אומר, ע"ד הג"ל.
תתתי. כתיב ואהביו כצאת, על דבר הג"ל.
תתתיא. מעשה בחסיד אחד, ע"ד הג"ל.
תתתיב. מעשה בחסיד אחד, ע"ד הג"ל.
תתתיג. כתיב ראה ריח, ע"ד הג"ל.
תתתיד. אחד היה משיח, ע"ד הג"ל.
תתתטו. אמרו לחכם אחד, ע"ד הג"ל.

סימן	סימן	סימן
תתתתטו. מי שעכב ולא ע"ד התפלה.	תתתנו. אחד הביא מן על דבר בשר	תתתתקב. משומד אחד רצה ע"ד הנ"ל.
תתתתיז. מעשה ברב אחז, ע"ד הנ"ל.	והלב.	תתתתקג. אם אדם אוהב, ע"ד הנ"ל.
תתתתיח. אמרו זקנים הראשונים, על דבר	תתתתנח. היאכל תפל מבלי, ע"ד בל	תתתתקד. לאחד היו לו, ע"ד הרשעים.
הנ"ל.	תשקצו.	תתתתקה. ומנין אם החזקה, ע"ד הנ"ל.
תתתתיט. אתו תרי בוטאטי, על דבר	תתתתנט. שנים היו אחד לא רצה, ע"ד	תתתתקי. שאלו לחכם ראובן, על דבר
הפיוטים.	הנ"ל.	הצדקות.
תתתתכ. יש פיוטים אם יתפלה, ע"ד	תתתתס. איש אחד לא היה, ע"ד הנ"ל.	תתתתקו. רבי חמא ב"ר חנינא, ע"ד הנ"ל.
הנ"ל.	תתתתסא. בכל מה שחכמים, ע"ד ללכת	תתתתקח. החכם צוה לבניו, ע"ד תקנת
תתתתכא. שנים כתבו תפלות, ע"ד הנ"ל.	בדרך טובים.	רביים.
תתתתכב. כתיב וישב אהרן, ע"ד בקשת	תתתתסב. בערב פסח ובפסח, ע"ד החמץ.	תתתתקט. אחד היה קונה תבואה, ע"ד
רחמים.	תתתתסג. אם תראה, ע"ד הברכות.	הנ"ל.
תתתתכג. אחד היה מתענה, ע"ד הנ"ל.	תתתתסד. בתחלה היו נכנסין, על דבר	תתתתקיז. הדר בחצר חבירו, ע"ד לעשות
תתתתכד. אין משיבין על הקלה, ע"ד	שמירת שבת.	חסד עם זולתו.
בשורה רעה.	תתתתסה. אחד נתן צמר, ע"ד שעטנז.	תתתתקיח. כתיב לא תשים, על דבר
תתתתכה. בבית המקדש היה, ע"ד בית	תתתתסו. אדם שלוּבש, ע"ד הציצית.	האורחים.
הכנסת.	תתתתסז. תנחומא בפרשת שרצים, ע"ד	תתתתקיב. רבי ינאי ור' יונתן, על דבר
תתתתכו. בית המקדש היה, ע"ד הנ"ל.	תלמוד תורה.	העניים.
תתתתכז. כשבנין בית הכנסת, על דבר	תתתתסח. בציצית כתיב, ע"ד הציצית.	תתתתקיג. כתיב אל תגזל, ע"ד הנ"ל.
הנ"ל.	תתתתסט. רצועות של תמילין, על דבר	תתתתקיד. ראובן היה נותן, ע"ד הנ"ל.
תתתתכח. כתיב ויגע במקום, ע"ד הנ"ל.	התפילין.	תתתתקטו. אדם שהוא קפזן, על דבר
תתתתכט. למה נגזר שאסתר, ע"ד הנ"ל.	תתתתע. כתיב זה אלי, ע"ד הנ"ל.	הצדקות.
תתתתל. במקום אחד היה, ע"ד הנ"ל.	תתתתעא. רבי ישבב חילק, ע"ד עשיית	תתתתקטז. לא ילך גבאי, ע"ד הנ"ל.
תתתתלא. במקום אחד היה, ע"ד הנ"ל.	המצות.	תתתתקיז. שני צדיקים היו, ע"ד הנ"ל.
תתתתלב. אין יכולין מדין תורה, ע"ד	תתתתעב. כתיב ושבתם וראיתם, ע"ד	תתתתקיח. שני עניים היו, ע"ד הנ"ל.
הנ"ל.	הנ"ל.	תתתתקיט. כתיב כבוד את, על דבר כיבוד
תתתתלג. החכם ראה אחד, ע"ד הנ"ל.	תתתתעג. אחד הלך לפדות, ע"ד הנ"ל.	אב ואם.
תתתתלד. אחד היה משים, ע"ד סה"ת.	תתתתעד. כתיב אל תהי, ע"ד הנ"ל.	תתתתקכ. אחד היה עשיר, ע"ד הנ"ל.
תתתתלט. שלשה עשר הקפות, ע"ד הנ"ל.	תתתתעה. כל שהרבים צריכים, על דבר	תתתתקכא. אחד היה מפרנס, ע"ד הנ"ל.
תתתתלז. אחד היה לו, ע"ד האתרוג.	הצדקה.	תתתתקכב. מי שיצא מעיר, ע"ד הנ"ל.
תתתתלה. אחד היה לו, ע"ד הנ"ל.	תתתתעו. בירושלמי אמר, ע"ד הנ"ל.	תתתתקכג. אחד היה מכבד, ע"ד הנ"ל.
תתתתלו. אחד היה לו, על דבר קדושת	תתתתעז. לאחד נשלח כסף, ע"ד הנ"ל.	תתתתקכד. אם יהודי טוב, ע"ד הנ"ל.
השבת.	תתתתעט. אחד בא אצל, ע"ד הנ"ל.	תתתתקכה. איש אחד בא, ע"ד הנ"ל.
תתתתלז. כתיב כוס ישועות, על דבר	תתתתפ. אחד נדר לתת, ע"ד הנ"ל.	תתתתקכו. ראובן רצה להכות, ע"ד הנ"ל.
בהמ"ז	תתתתפא. מעשה באיש אחד, ע"ד הנ"ל.	תתתתקיז. אדם שיש לאביו, ע"ד הנ"ל.
תתתתלה. שלשה יחו אוכלין, ע"ד הנ"ל.	תתתתפב. כתיב יהלך זר, ע"ד הנ"ל.	תתתתקיח. והא אמר אביו, ע"ד הנ"ל.
תתתתלט. אחד היה לו, ע"ד הברכות.	תתתתפג. אחד אמר לחכם, ע"ד הנ"ל.	תתתתקיט. אחד עשיר אמר, ע"ד הנ"ל.
תתתתמ. על המן היו, ע"ד הנ"ל.	תתתתפד. אחד היה לו, ע"ד הנ"ל.	תתתתקכ. אחד היה עשיר, ע"ד הנ"ל.
תתתתמא. לא יחליל שליח, כנ"ל וע"ד	תתתתפה. רב אחד שלח, ע"ד הנ"ל.	תתתתקכא. לא יחטא האדם, ע"ד הנ"ל.
החרם.	תתתתפז. כתיב קחו מאתכם, ע"ד הנ"ל.	תתתתקכב. כתיב שם עולם, ע"ד הצדיקים.
תתתתמב. אדם שנאמר לו, ע"ד הנ"ל.	תתתתפו. אחד הלוח מעות, ע"ד הנ"ל.	תתתתקכג. כתיב את יראי ה', ע"ד כיבוד
תתתתמג. אדם ששכח, ע"ד הנ"ל.	תתתתפח. ראובן שהיה עני, ע"ד הנ"ל.	ת"ת.
תתתתמד. זקן אחד היה, ע"ד הנ"ל.	תתתתפט. ביד ראובן היה, ע"ד הנ"ל.	תתתתקלה. מה שרבן גמליאל, ע"ד הנ"ל.
תתתתמה. הנה כי כן, ע"ד הנ"ל.	תתתתפז. צוה הקב"ה לתת, ע"ד הנ"ל.	תתתתקלו. תא שמע דאמר, ע"ד הנ"ל.
תתתתמו. אשר נתן לשכוי, ע"ד הנ"ל.	תתתתפחא. יש פעמים הלוואה, ע"ד הנ"ל.	תתתתקלז. כתיב אורח ימים, ע"ד הנ"ל
תתתתמז. הברכות שביד אדם, ע"ד הנ"ל.	תתתתפחב. הקב"ה גזר, ע"ד הנ"ל.	וע"ד הצדקה.
תתתתמח. כתיב ברוך יחד, ע"ד המלאכים	תתתתפחג. כתיב הרחוקים, ע"ד הנ"ל.	תתתתקלח. כתיב הנה אנכי, ע"ד הצדיקים.
והשדים.	תתתתפחד. ראובן שאמר, ע"ד הנ"ל.	תתתתקלט. מעשה בחסיד, ע"ד הספרים.
תתתתמט. אחד היה שוחט, על דבר כסוי	תתתתפחה. ראובן שאמר, ע"ד הנ"ל.	תתתתקמ. אחד היה רוצה, ע"ד הנ"ל.
הדם.	תתתתפחז. אם ישאלך אדם, ע"ד הנ"ל.	תתתתקמא. חייב אדם ליוהר, ע"ד הנ"ל
תתתתנ. החכם ראה אחד, ע"ד הנ"ל.	תתתתפחזא. ראובן שלח לשמעון, על דבר	תתתתקמב. במגילת סתרים, ע"ד התפילין.
תתתתנא. יהודי אחד היה לו, ע"ד סכיני	המצות.	תתתתקמג. המתקנים בגד פשתים, ע"ד
השחיטה.	תתתתפחזב. ראובן ראה את שמעון, ע"ד	ס"ת.
תתתתנב. השולח סכין לחבירו, ע"ד הנ"ל.	הנ"ל וע"ד הצדקה.	תתתתקמד. והלא דברים ק"ו, ע"ד הנ"ל.
תתתתנג. אדם שרואה, על דבר שחיטה	תתתתפחזג. אם שמעון היה נוהג, על דבר	תתתתקמה. כתיב והוא עומד, ע"ד הנ"ל.
ובדיקה.	הנ"ל.	תתתתקמו. אחד היה משים, ע"ד הנ"ל.
תתתתנד. אחד היה יודע, ע"ד הנ"ל.	תתתתקמ. אם נותנין לראובן, ע"ד הנ"ל.	תתתתקמז. אל יצניע אדם, ע"ד הנ"ל.
תתתתנה. אחי היה עצרן, ע"ד הנ"ל.	תתתתקא. משומד שנתן לצדקה, ע"ד הנ"ל.	ואומרם להם אנחנו, ע"ד הנ"ל.
תתתתנו. אחד היה אוכל, ע"ד הנ"ל.		

סימן	סימן	סימן
תתתקמט.	תתתקצח.	תתתקטז.
למי שיש לו ע"ד הנ"ל.	מעשה היה בשעתו על דבר	תתתקטז.
תתתקנ.	קידוש השם.	תתתקטז.
סופר אחד סיים, ע"ד הנ"ל.	תתתקצט.	תתתקצט.
במס' תמורה בפרק ע"ד הנ"ל.	וגשיאים ורוח וגשם, על דבר	תתתקצט.
תתתקנב.	הגדרים.	תתתקצט.
כתיב מי יתן, ע"ד הנ"ל.	תתתקד.	תתתקצט.
אחד כשהיה כותב, ע"ד סת"ם.	בארך אפים יפותה, על דבר	תתתקצט.
תתתקנד.	לכבד את העשיר.	תתתקצט.
אחד נשבר בו, ע"ד הקולמטס.	תתתקדא.	תתתקצט.
תתתקנה.	דבש מצאת אכול, על דבר	תתתקצט.
תתתקנה.	התלמידים.	תתתקצט.
הנ"ל.	תתתקדב.	תתתקצט.
החכם נכנס בבית, ע"ד הנ"ל.	ועוד מדבר באדם, על דבר	תתתקצט.
תתתקנו.	האורחים.	תתתקצט.
אחד תיקן עץ, ע"ד הנ"ל.	תתתקדג.	תתתקצט.
תתתקנז.	היקר רגלך, על דבר ידידות	תתתקצט.
אחד היה כותב, ע"ד קדושת	ורעות.	תתתקצט.
הספרים.	תתתקרד.	תתתקצט.
תתתקנט.	היקר רגלך, ע"ד הנ"ל.	תתתקצט.
כשהסופר כותב, ע"ד קדושת	תתתקרה.	תתתקצט.
השם.	ראובן ושמעון שהיה על דבר	תתתקצט.
תתתקס.	החדש.	תתתקצט.
אל ימתר אדם, ע"ד הנ"ל.	תתתקרו.	תתתקצט.
תתתקסא.	מפץ הרב וחץ, ע"ד העדים.	תתתקצט.
אם הפץ הסופר, ע"ד הנ"ל.	תתתקרי.	תתתקצט.
תתתקסב.	שן רועה ורגל, להתרחק מן	תתתקצט.
כתיב ויכתבו עליו, ע"ד הנ"ל.	אנשים רעים.	תתתקצט.
תתתקסג.	תתתקרה.	תתתקצט.
אחד היה מעתיק, ע"ד שצריך	מעדה בגדי, על דבר הנהגת	תתתקצט.
לקרוא קודם בפה.	האדם.	תתתקצט.
תתתקסד.	מעשה היה והביא, ע"ד הנ"ל.	תתתקצט.
אמרינן בפרק, ע"ד שבת.	למה היוצרכו הנביאים, על דבר	תתתקצט.
תתתקסה.	הנ"ל.	תתתקצט.
לעולם יעטוק אדם, ע"ד הנ"ל.	תתתקריא.	תתתקצט.
תתתקסו.	שמים לרום וארץ, ע"ד הנ"ל.	תתתקצט.
האדם ההולך בדרך, על דבר	תתתקריב.	תתתקצט.
הנ"ל.	מארי חלמן לשנאך, על דבר	תתתקצט.
תתתקסז.	נבוכדנאצר.	תתתקצט.
כתיב זכור את יום, ע"ד הנ"ל.	תתתקריג.	תתתקצט.
תתתקסח.	כבוד אלהים הסתר, על דבר	תתתקצט.
תתתקסח.	הנהגת האדם.	תתתקצט.
בני אדם הלכו, ע"ד הנ"ל.	תתתקריד.	תתתקצט.
תתתקסט.	אם נעשה נס, ע"ד הנסים.	תתתקצט.
אם הגויים תפשו, ע"ד הנ"ל.	תתתקרו.	תתתקצט.
תתתקע.	הגו סגים לכסף, על דבר	תתתקצט.
שנים שנתקוטטו, ע"ד הנ"ל.	המלכות.	תתתקצט.
תתתקעא.	אל תריב עם, על דבר הנהגת	תתתקצט.
כתיב והיית אך, ע"ד הנ"ל.	האדם.	תתתקצט.
תתתקעב.	תתתקרו.	תתתקצט.
בימות החמה שיש, ע"ד הנ"ל.	ראשית חכמה, ע"ד הנ"ל.	תתתקצט.
תתתקעג.	ויאמר אהוד דבר, ע"ד קדושת	תתתקצט.
זקן אחד נכנס, ע"ד הנ"ל.	השם.	תתתקצט.
תתתקעד.	תתתקריט.	תתתקצט.
אדם שיש לו, ע"ד הנ"ל.	מי שיש לו ספר, ע"ד הנ"ל.	תתתקצט.
מעשה באחד שהיה, ע"ד הנ"ל.	תתתקריכ.	תתתקצט.
תתתקעה.	למה אמר משה, ע"ד הראיה.	תתתקצט.
לא יתענה אדם, ע"ד הנ"ל.	תתתקריא.	תתתקצט.
תתתקעז.	אל יעמוד איש, ע"ד הנ"ל.	תתתקצט.
דליקה היתה בשבת, על דבר	תתתקריב.	תתתקצט.
הנ"ל.	ויעלהו במות בעל, ע"ד בלעם	תתתקצט.
תתתקעח.	הקוסם.	תתתקצט.
הנולד בשבת, ע"ד הנ"ל.	תתתקריג.	תתתקצט.
תתתקעט.	וכנגד מחזה שדי, ע"ד הנ"ל.	תתתקצט.
אחד חסיד, ע"ד הנ"ל.	תתתקריד.	תתתקצט.
תתתקעפ.	כאשר שבועה, על דבר מכירת	תתתקצט.
כשאומר בשבת, ע"ד הנ"ל.	יוסף.	תתתקצט.
זקן אחד היה, ע"ד הנ"ל.	תתתקריה.	תתתקצט.
תתתקעק.	חלומות סיפר יוסף, ע"ד יוסף	תתתקצט.
למי שנשלח לו, ע"ד הנ"ל.	עם אחיו.	תתתקצט.
תתתקעכ.	תתתקריז.	תתתקצט.
מנחת כהן משיח, על דבר	תתתקריז.	תתתקצט.
הקרבנות.	תתתקריז.	תתתקצט.
תתתקעד.	תתתקריז.	תתתקצט.
ארבעה שולחנות מפה, על דבר	תתתקריז.	תתתקצט.
תתתקעה.	תתתקריז.	תתתקצט.
כיון שביום דן, ע"ד יום הדין.	תתתקריז.	תתתקצט.
תתתקעו.	תתתקריז.	תתתקצט.
בראש השנה, ע"ד הנ"ל.	תתתקריז.	תתתקצט.
תתתקעז.	תתתקריז.	תתתקצט.
איך ביום אחד, ע"ד הנ"ל.	תתתקריז.	תתתקצט.
תתתקעח.	תתתקריז.	תתתקצט.
כי עשית משפט, ע"ד הנ"ל.	תתתקריז.	תתתקצט.
תתתקעט.	תתתקריז.	תתתקצט.
כתיב ואם אדונים, על דבר	תתתקריז.	תתתקצט.
המלאכים והממונים.	תתתקריז.	תתתקצט.
תתתקעז.	תתתקריז.	תתתקצט.
כתיב אלהי הרים, ע"ד הנ"ל.	תתתקריז.	תתתקצט.
תתתקעא.	תתתקריז.	תתתקצט.
למה אמר נעשה, ע"ד הנ"ל.	תתתקריז.	תתתקצט.
תתתקעב.	תתתקריז.	תתתקצט.
גום זהב וחלי, ע"ד הבגדים.	תתתקריז.	תתתקצט.
תתתקעג.	תתתקריז.	תתתקצט.
אע"פ שכתוב, ע"ד הנ"ל.	תתתקריז.	תתתקצט.
תתתקעד.	תתתקריז.	תתתקצט.
גום זהב וחלי, ע"ד הנ"ל.	תתתקריז.	תתתקצט.
תתתקעה.	תתתקריז.	תתתקצט.
ומגיד אע"פ שלגבי, על דבר	תתתקריז.	תתתקצט.
הנ"ל.	תתתקריז.	תתתקצט.
תתתקעז.	תתתקריז.	תתתקצט.
מוכיח חכם, ע"ד התוכחה.	תתתקריז.	תתתקצט.
תתתקעז.	תתתקריז.	תתתקצט.
כצנת שלג, ע"ד הצדיקים.	תתתקריז.	תתתקצט.

סימן

האדם.
 תתתתתת. כתיב מי זה האיש, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. אשה לשלישי, על דבר גורת הקב"ה.
 תתתתתת. וכיוצא בכנים כן, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. למה זימן הקב"ה, על דבר העורבים.
 תתתתתת. האוכל תרומה, ע"ד התשובה.
 תתתתתת. אין דורשין, ע"ד נשואין.
 תתתתתת. אחד היה חומד, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. ראובן היה נהנה, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. כתיב עיריכם ימותה, על דבר הנ"ל.
 תתתתתת. אחד היה עשיר, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. מי שיש לו סיפול, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. החכם ראה אחד, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. אחד הורה לבניו, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. אחד שאל לחכם, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. ראובן שחפץ ליתן, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. רב אחד היה, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. מעשה באדם אחד, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. איש שמגרש אשתו, ע"ד הגט.
 תתתתתת. ראובן ביקש לשמעון, על דבר הנשואין.
 תתתתתת. אחד המתין לחמיו, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. ראובן היה לו, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. כתיב ואם לא, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. יהודי אחד צוה, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. אחד היו לו בניו, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. כתיב קחו נשים, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. אדם שיש לו, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. מי שיש לו בן, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. מי שיש לו בן, ע"ד להרחיק מן העברה.
 תתתתתת. כהן אחד בא, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. ועשית הטוב והישר, על דבר הנהגת האדם.
 תתתתתת. כתיב טוב אחריות, על דבר הנשואין.
 תתתתתת. אחד מבני טובים, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. האיש שמצוה לבנו, על דבר הנ"ל.
 תתתתתת. כתיב וישלחם מעל, על דבר הנ"ל.
 תתתתתת. כתיב לא אוכל, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. כתיב כי התענית, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. למה זכו עמון ומואב, על דבר דוד ומלך המשיח.
 תתתתתת. בחור וזקן נתנו, ע"ד הנשואין.
 תתתתתת. החכם אמר עם אשתו, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. רבי חנינא בן, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. יש שמאבד עצמה, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. לאחד חתכו אבן, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. אחד תלמיד בא, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. לא יחשוב הצדיק, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. אחד היה אומר, ע"ד הנ"ל.

סימן

תתתתתת. החכם שמע לאחד, ע"ד מצות פ"ד.
 תתתתתת. התלמידים היו, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. בעיר אחת היתה, ע"ד ילד זנוגים.
 תתתתתת. אשה הרה לזנוגים, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. עבד היה ליהודי, על דבר העבדים.
 תתתתתת. בסוף מסכת עדיות, על דבר המשפחות.
 תתתתתת. יש מזכה אחר, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. שני משומדים אחיו, על דבר הנ"ל.
 תתתתתת. כהן ששולח את, ע"ד הקידושין.
 תתתתתת. יש ענוה יורשת, על דבר הענוה.
 תתתתתת. וכן יש ענוה, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. יש צדקה והנה, על דבר הצדקות.
 תתתתתת. יש חסידות שהוא, על דבר הצדקות.
 תתתתתת. ויש חסידות, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. יש שופט צדק, ע"ד הדינים.
 תתתתתת. יש טובה שהיא, ע"ד הגורמים טובה או רעה.
 תתתתתת. יש טובה שמביאה, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. יש חסד מלא, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. יש לימוד אע"פ, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. יש משבח שהוא, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. יש צניעות שטובה, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. יש ענוה וחסידות, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. יש אהבה שאוהב, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. כתיב בכל לכבך, ע"ד עבודת הבורא.
 תתתתתת. יכול אדם לחטוא, על דבר הסייגים והגדרים.
 תתתתתת. הרי חסיד שאינו, על דבר החסידים.
 תתתתתת. אל תהי צדיק, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. כל דבר שאדם, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. כתוב במסכת דרך ארץ, ע"ד התוכחה.
 תתתתתת. מעשה בחסיד אחד, על דבר החסידים.
 תתתתתת. יהלך זר ולא פיר, על דבר הגאון.
 תתתתתת. כל מי שהוא חכם, על דבר הצדיקים.
 תתתתתת. יותר טוב למי, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. כתיב ומצא חן, על דבר הנהגות האדם.
 תתתתתת. אמר זקן אחד, ע"ד התורה.
 תתתתתת. הנה אמרו יסורים, על דבר המצות ועל דבר מעשי ה' וגזרותיו.
 תתתתתת. רבי חגי בשם, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. ב' פעמים אלהי הרוחות, ע"ד

סימן

הנ"ל.
 תתתתתת. כתיב מגורת רשע, על דבר העתיד לבוא.
 תתתתתת. כתיב לזיון זה יצרת, על דבר הנ"ל.
 תתתתתת. כתיב ורחמיו על, ע"ד כפוי טובה.
 תתתתתת. כתיב מי האנשים האלה, ע"ד בלעם וע"ד צעב"ה.
 תתתתתת. למה אמר נעשה, ע"ד היצר.
 תתתתתת. רבית אסרה תורה, על דבר הרבית.
 תתתתתת. כיון שהיה אברהם, על דבר אברהם ושרה.
 תתתתתת. כמה אדע כי, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. אמרו שבני יעקב, ע"ד החרם.
 תתתתתת. ותאמר לאה בגד, ע"ד גד בן יעקב.
 תתתתתת. לא יוציא אדם, ע"ד הנהגת האדם.
 תתתתתת. מידות המעולות הם, על דבר הנ"ל.
 תתתתתת. ויאמר יעקב אל ביתו, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. החכם נכנס בכייה, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. המגדל יתומים, ע"ד חינוך הבנים.
 תתתתתת. אם רואה אדם, ע"ד הנהגת האדם.
 תתתתתת. מי שהוא בא מארץ, על דבר הנ"ל.
 תתתתתת. קהילה גדולה, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. כתיב אל תען, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. אם יש דבר איסור, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. החכם היה דוחה, ע"ד מהי לקרב את החוטאים.
 תתתתתת. כתיב דברי חכמים, על דבר התוכחה.
 תתתתתת. אם נצחת חברך, ע"ד הנצחון וע"ד הנהגת האדם.
 תתתתתת. אימתי צריך אדם, על דבר להוציא את עצמו מן החשוד.
 תתתתתת. כתיב יוקח נא, ע"ד הנ"ל.
 תתתתתת. אמרו עליו, על ע"ד הנהגת האדם.
 תתתתתת. רועה שעשה תשובה, על דבר תשובה ונדריים.
 תתתתתת. אין חסיד אלא, ע"ד החסידים.
 תתתתתת. בפרשה ויקרא נ"ה, על דבר הקרבנות.
 תתתתתת. כתיב לולא פני, על דבר התשובה.
 תתתתתת. כתיב ומדוד, על דבר משה רבנו.
 תתתתתת. מעשה קרח ועדתו, ע"ד הנ"ל.

לוח השוואת הסימנים מרפום ברלין לרפום בולוניה

ד' בר *	ד' בול *	ד' בר	ד' בול	ד' בר	ד' בול
א	קנג מן ויש חסיד שלבו הולך עד כל הימים	בר	הר מן ויש גזל עד סוף הסימן.	גו	קעז כל הסימן.
	רסא מן אהוב לך את המצוה עד קלות ראש.	כד	תר כל הסימן.	גז	קעט "
	קנד מן מצוה לשנות עד סוף הסימן.	כה	תרא "	גח	קעט עד מבנות ישראל.
	קנה עד שהוא מבוה יירשנו. קנו מן ואם תראה ג' ע"ס הסימן.	כו	תרב "		תריד מן כתיב הוקר עד סוף הסימן.
ב	קנו כל הסימן.	כז	תרא "	נט	תריד כל הסימן.
	קנז "	כח	תרא "	ס	תריד עד אל תורע כרמך כלאים.
ג	קנו עד ודעת אלהים תמצא. קנה מן יראת ה' שנאת רע ע"ס הסימן.	כט	תרג כל הסימן.	סא	קסח מן אל תערב בנים עד סוף הסימן.
ז	קנז "	ל	תרה עד בעולם הזה.		קיה עד המשמח אלהים ואנשים.
ח	קנה מן יראת ה' שנאת רע ע"ס הסימן.	לא	תרה מן מי שעשה עד סוף הסימן.	סג	קסט כל הסימן.
	קנה כל הסימן.	לב	תרה כל הסימן.	סה	תרטו עד אין שק.
ט	קנה "		תרה עד לדחותו מעלינו.		תרטז מן כתיב שובו עדי עד סוף הסימן.
יא	קנה עד כל אילו הדברים מכינים את הלב.	לג	תרו מן מי שהיו עונותיו עד סוף הסימן.	סו	תריז כל הסימן.
	תקפח מן ואם יבא אליך עד באותו לשון שהוא מבין. קנה עד במצותיו חפץ מאד.		תרו מן אמר רבא עד בשמחת גויך.	סז	תריז "
יב	קס מן ואם באתה לידי נסיון עד ורוח גכון חדש בקרבי.		תרח מן ג' ספרים עד זרון אף.	סח	תריח "
יג	קס מן ואם באתה לידי נסיון עד ורוח גכון חדש בקרבי.		תרט מן אמרו עד ויבא רשע.	סט	תריט עד זרע אברהם.
	קסא מן אם עמדת בנסיון עד סוף הסימן.		תרי מן והנה שני עד הפסדת על ידו.		קפו מן ומי שאהב עד סוף הסימן.
	קסג מן אם נצחת עד סוף הסימן.	לד	תריא מן הרי כתוב עד סוף הסימן.	עא	תרכ כל הסימן.
טו	קסד עד בין בעולם הבא. קסה מן כתיב פוקד עד ועודי עמך.	לה	תריא כל הסימן.	עב	תרכ עד וחתאתי בגדי תמיד.
	קסו מן יש צדיקים עד דבש וחמאה.	לו	תריב עד קרא ולא שמעו. תריג מן וראוי שגודע עד סוף כל הסימן.		תרכ מן ומי שחטא עד שלא יחשדו הכשרים.
	קעז מן ודע מי שמוכה עד מהיר במלאכתו.	מא	קעא מן כשבוכה עד סוף הסימן.	עד	תרכא עד אחרים נחשדים והוא חייב.
	קעז מן מי שעושה זכות גדול עד סוף הסימן.	מב	קעא כל הסימן.	עה	תרכא עד ככלב שב אל קיאו.
טז	תקכה מן יותר טוב עד סוף הסימן.	מג	קעב מן ג' יצרים עד בלא כשוף.		תרכב מן וכשארם מתודה עד סוף הסימן.
יז	תקצב כל הסימן.	מד	קעג כל הסימן.	עו	תרכב כל הסימן.
יט	קסז עד כענין הזה.	מה	קעג "	עז	תרכב "
	תקצג מן כתיב קחו עד סוף הסימן.	מו	קעג עד לא יעלה. קעד מן שני בני אדם עד סוף הסימן.	עח	עט מן השמר שלא תשב עד מעשיו הרעים.
כ	תקצד כל הסימן.		קעד מן שני בני אדם עד סוף הסימן.	עט	תרכג כל הסימן.
כא	תקצה עד ויתן הרבה לצדקה. תקצו מן אחד בא עד בצרכי צבור.	מז	קעז עד ותהנה מזיו שכינה. קג. קד מן ודע מי שהוא (בשינוי לשון) עד סוף הסימן.	פ	תרכג "
	תקצז מן אחד גזל עד סוף הסימן.	מח	קעה כל הסימן.	פא	תרכד "
כב	תקצח עד געשין לו כזכיות. תקצט מן אע"פ שלא הזכירו עד סוף הסימן.	מט	קעה "	פג	תרכה "
כג	תקצט עד הערמת רבית.	נ	קעז "	פד	תרכו "
		נד	קעז "	פה	תרכז "
		נה	קעה "	פז	תרכח "
			קעה "	פח	תרכט "
			קעה "	צא	תרכא "
			קעה "	צב	תרכב "
			קעה "	צג	תרכג "
			קעה "	צד	תרכד "
			קעה "	צח	תרכה "
			קעה "	צט	תרכו "
			קעה "	ק	תרכז "
			קעה "	קא	תרכח "
			קעה "	קב	תרכט "
			קעה "	קג	תרכא "

(*) ד' בר, משמעו, דפוס ברלין ע"פ כ"י פארמא. והוא ספר הסיידים הנוכחי. ד' בול, משמעו, דפוס בולוניה, והוא ספר הסיידים תוצאת הראשונה משנת יר"ת.

ד' בר'	ד' בול'	ד' בר'	ד' בר'	ד' בול'	ד' בר'	ד' בול'	ד' בר'
קד	תרמא כל הסימן.	תרעד כל הסימן.	רכו	קסב	תרמא כל הסימן.	תרטא כל הסימן.	קד
קה	קפ	תרעה	רכח	קסג	"	"	קה
קו	תרמב	תרעו	רכט	קסד	"	"	קו
קז	תרמג	תרעז	רל	קסה	"	"	קז
קח	תרמד	תרעח	רלא	קסח	"	"	קח
קט	תרמו	תרעט	רלג	קסט	"	"	קט
קי	תרמה עד וכי פתח. תרמו מן ר' שמעון אומר עד סוף הסימן.	קפו	רלד	קעא	"	"	קי
קיא	תרמו כל הסימן.	תרפ עד בידכן למצודה. תרפא מן כתיב ע"ס הסימן.	רלה	קעב	תרמז כל הסימן.	תשא כל הסימן.	קיא
קיב	קפא	תרפב עד כשעשתה לאחד. תרפג כל הסימן.	רלז	קעג	"	"	קיב
קיג	תרמו	תרפד מן הרוצח ע"ס הסימן. קפו כל הסימן.	רלח	קעד	"	"	קיג
קיד	תרמח	תרפז	רמו	קעו	"	"	קיד
קטז	צג מן ואם לא היו ישראל עד שלא יחטיאו (בסגנון אחר). תרמח כל הסימן.	תרפח עד בנדה. תרפה מן אם יברחו עד ידיהם. תרפו כל הסימן.	רמט	קעז	"	"	קטז
קיו	תרמט	קפא	רנ	קפ	תרמח כל הסימן.	תש מן וכן נשים עד סוף הסימן.	קיו
קיח	תרנ מן כשם שצריך ע"ס הסימן.	קפב	רנב	קפא	"	"	קיח
קיט	קפב כל הסימן.	קפג	רנה	קפב	"	"	קיט
קכ	קפג	קפד	רנט	קפג	"	"	קכ
קכא	קפד	קפה	רס	קפד	"	"	קכא
קכב	קפז	קפח	רסא	קפה	"	"	קכב
קכג	קפז	קפח	רסב	קפח	"	"	קכג
קכד	קפז	קפח	רסג	קפח	"	"	קכד
קכה	קפז	קפח	רסד	קפח	"	"	קכה
קכו	קפז	קפח	רסה	קפח	"	"	קכו
קכז	קפז	קפח	רסו	קפח	"	"	קכז
קכח	קפז	קפח	רסז	קפח	"	"	קכח
קכט	קפז	קפח	רסח	קפח	"	"	קכט
קל	קפז	קפח	רסט	קפח	"	"	קל
קלא	קפז	קפח	רע	קפח	"	"	קלא
קלב	קפז	קפח	רעא	קפח	"	"	קלב
קלג	קפז	קפח	רעב	קפח	"	"	קלג
קלד	קפז	קפח	רעג	קפח	"	"	קלד
קלה	קפז	קפח	רעד	קפח	"	"	קלה
קלו	קפז	קפח	רעט	קפח	"	"	קלו
קלז	קפז	קפח	רפ	קפח	"	"	קלז
קלח	קפז	קפח	רפא	קפח	"	"	קלח
קלט	קפז	קפח	רפב	קפח	"	"	קלט
קמ	קפז	קפח	רפג	קפח	"	"	קמ
קמא	קפז	קפח	רפז	קפח	"	"	קמא
קמג	קפז	קפח	רפו	קפח	"	"	קמג
קמו	קפז	קפח	רפז	קפח	"	"	קמו
קנה	קפז	קפח	רפח	קפח	"	"	קנה
קנו	קפז	קפח	רפט	קפח	"	"	קנו
קנט	קפז	קפח	רצ	קפח	"	"	קנט
קסא	קפז	קפח	רצא	קפח	"	"	קסא
	קפז	קפח	רצב	קפח	"	"	
	קפז	קפח	רצג	קפח	"	"	
	קפז	קפח	רצד	קפח	"	"	
	קפז	קפח	שא	קפח	"	"	
	קפז	קפח	שד	קפח	"	"	
	קפז	קפח	שה	קפח	"	"	
	קפז	קפח	שז	קפח	"	"	

תשיג מן תחכם באחרייתך.

תשיח מן כשיקרכו עד סוף

ד' ברי	ד' בולי	ד' ברי	ד' בולי	ד' ברי	ד' בולי	ד' ברי	ד' בולי
שח	הסימן	רמג	מן ועוד בימינו עד סוף הסימן.	תכד	תשעא. מן וכן אדם ע"ס הסימן. בתוך סי' יח	שח	תשיט עד ולדבר שמא ימות פפאים.
שיא	תשכ כל הסימן.	רמד	כל הסימן.	תכה	תשעה מן אדם שמתפלל ע"ס הסימן.	שיא	תשכ כל הסימן.
שיב	תשכא	רמה	"	תכו	תשע כל הסימן.	שיב	תשכא
שיד	תשכב	רמו	"	תכח	רנד	שיד	תשכב
שטו	תשכג מן ואם עד אל יזיוהו משם.	רמז	"	תכט	רנד	שטו	תשכג מן ואם עד אל יזיוהו משם.
	תשכד מן אע"פ שאמרו עד סוף הסימן.	רמו	"	תלב	תתכה עד מעל רגליך. רנה מן לא ינשק עד ואחר כך ירוק.		תשכד מן אע"פ שאמרו עד סוף הסימן.
שטז	רלד כל הסימן.	תנח	"	תלג	תשעה כל הסימן.	שטז	רלד כל הסימן.
שיז	רלד	תנט	רק ד' תיבות הראשונות.	תלד	תשעה עד לצורך עליה.	שיז	רלד
שיח	רלד	תס	מן גוים עד שכבר מתו.	תלה	תשעו כל הסימן.	שיח	רלד
שיט	תשכה	תסא	מן וכל דבר עד סוף הסימן.	תלו	תשעו	שיט	תשכה
שכ	תשכה	תנט	כל הסימן.	תלז	תשעו	שכ	תשכה
שכא	תשכו	תסט	מן כי יש מויק ע"ס הסימן.	תלח	תשעו	שכא	תשכו
שכב	תשכו	תעז	תנח	תלט	רנה	שכב	תשכו
שכג	תשכח	תעז	כל הסימן.	תמ	תשעה מן אם מהרהר עד סוף הסימן.	שכג	תשכח
שכד	תשכח	תמו	"	תמז	תשעט כל הסימן.	שכד	תשכח
שכה	רלה	תמא	"	תמו	תשפט כל הסימן.	שכה	רלה
שכו	רלו	תמב	"	תסב	תשפ עד לא תעשה שבתורה. קז מן וכל המונע עד על נשמתו.	שכו	רלו
שכז	רלז	תמג	מן ומה עד סוף הסימן.	תסג	קח מן ואם המעכב עד סוף הסימן.	שכז	רלז
שכט	רלז עד ארבע אמות.	תמו	"	תסד	תשפא כל הסימן.	שכט	רלז עד ארבע אמות.
	תשל מן פעמים ע"ס הסימן.	תמז	"	תסז	תשפב		תשל מן פעמים ע"ס הסימן.
של	תשלא עד או בקבריו.	תמא. תקסה	"	תסה	תשפג	של	תשלא עד או בקבריו.
	תשלב מן והזה עד סוף הסימן.	תשמט	עד יכשל בתפלתו.	תסח	תשפד		תשלב מן והזה עד סוף הסימן.
שלא	תשלג כל הסימן.	תשנ	מן יש אדם ע"ס הסימן.	תסט	תשפע	שלא	תשלג כל הסימן.
שלב	תשלד	תשנא	עד על ידי תחנתו.	תסח	תשפד	שלב	תשלד
שלג	תשלה	תשנב	מן אם חלה עד סוף הסימן.	תסח	תשפע	שלג	תשלה
שלד	תשלז	תשנג	כל הסימן.	תסט	תשפע	שלד	תשלז
שלה	תשלז	תשנד	עד ואתה תעשה את שלך.	תעא	תשע	שלה	תשלז
שלו	תשלח	תשנה	מן וכן כל הנביאים עד בשביל ישראל.	תעב	תשפה	שלו	תשלח
שלו	תשלט עד על גבי קברו.	תשנו	מן בזמן עד סוף הסימן.	תעג	תשפה	שלו	תשלט עד על גבי קברו.
	תשמ מן אם מקבצין עד סוף הסימן.	תשנו	כל הסימן.	תעט	רנו		תשמ מן אם מקבצין עד סוף הסימן.
שלא	תשמא מן כשיש מת עד סוף הסימן.	תשנו	"	תעט	רנו	שלא	תשמא מן כשיש מת עד סוף הסימן.
	תשמב עד שלא ירגישו.	תשנו	"	תעז	תשעד		תשמב עד שלא ירגישו.
שלט	תשמג מן ומי שיושב עד סוף הסימן.	תשנו	"	תפה	תשצ עד ואפילו נחש כרוך. תשצא מן וכן מי שנזהר עד סוף הסימן.	שלט	תשמג מן ומי שיושב עד סוף הסימן.
	תשמד כל הסימן.	תשמז	"	תצה	תשסא עד אל יקפיד. רנו מן וכן יהודי עד סוף הסימן.		תשמד כל הסימן.
שמג	תשמד	תשמז	"	תצו	רנה עד אין השטן יכול לקטרג.	שמג	תשמד
שמז	רלח	תשמז	"	תצז	תשסד כל הסימן.	שמז	רלח
שמוז	רלח	תשמז	"	תקב	רנט	שמוז	רלח
שמט	רלט	תשמז	"	תקג	תנו	שמט	רלט
שנ	רמ	תשמז	"	תקו	תתז	שנ	רמ
שנא	תשמה	תשמז	"	תקז	תתח	שנא	תשמה
שנב	תשמו עד אין לומר ז"ל.	תשמז	"	תקה	תתט	שנב	תשמו עד אין לומר ז"ל.
	תשמז מן ואשר אמר עד סוף הסימן.	תשמז	"	תקי	בתוך סי' יח		תשמז מן ואשר אמר עד סוף הסימן.
שנג	תשמז כל הסימן.	תשמז	"	תקיב	תתיא כל הסימן.	שנג	תשמז כל הסימן.
שנה	תשמח	תשמז	"	תקיג	תתי	שנה	תשמח
שנו	רמא	תשמז	"	תקיד	תשעה	שנו	רמא
שנז	רמב	תשמז	"	תקטו	תשצו	שנז	רמב
שסא	יג מן יסוד עד אחריו עד עולם.	תשמז	"	תקטז	תשצז עד בן אלישיב. תשצח מן אל יאמר אדם עד סוף הסימן.	שסא	יג מן יסוד עד אחריו עד עולם.
	קל עד ועושה חפצו.	תשמז	"	תקיא	תשצח עד בראת בני אדם.		קל עד ועושה חפצו.
שסב	קלא מן ואם ישאל עד מעשיו רעים.	תשמז	"	תקיא	תשצח עד בראת בני אדם.	שסב	קלא מן ואם ישאל עד מעשיו רעים.

לוח השוואת הסימנים מדפוס ברלין לדפוס בולוניא

ד' בר'	ד' בול'	ד' בר'	ד' בול'	ד' בר'	ד' בול'	ד' בר'	ד' בול'
תשנ	תתקמה כל הסימן.	תנב	בטלה.	תתנ	תתקצ מן אמנון ע"ס הסימן.	תתנ	תתקמה כל הסימן.
תשנא	תתקמו "	תתנא	תתקצא כל הסימן.	תתנא	תתקצב "	תתנא	תתקמו "
תשנב	רפה מן צור תעודה ע"ס הסימן.	תתנג	תתקמד עד שיוודע בושתו.	תתנג	תתקמט כל הסימן.	תתנג	רפט כל הסימן.
תשנג	תתקמו עד מה שאלמוד אקיים.	תתנד	תתקמט כל הסימן.	תתנד	תתקמט כל הסימן.	תתנד	תתקמט עד מה שאלמוד אקיים.
תשנד	תתקמח מן הפוסק ע"ס הסימן.	תתנו	תתקמט כל הסימן.	תתנו	תתקמט כל הסימן.	תתנו	תתקמח מן הפוסק ע"ס הסימן.
תשנח	רפט כל הסימן.	תתנח	תתקמט כל הסימן.	תתנח	תתקמט כל הסימן.	תתנח	רפט כל הסימן.
תשנט	רפט "	תתנט	תתקמט כל הסימן.	תתנט	תתקמט כל הסימן.	תתנט	רפט "
תשסא	תתקמט מן הקיש ג' עד סוף הסימן.	תתסא	רצו עד חכם בעיניו.	תתסא	רצו מן רבי שמלאי ע"ס הסימן.	תתסא	תתקמט מן הקיש ג' עד סוף הסימן.
תשסב	תתקנ כל הסימן.	תתסב	רצו עד חכם בעיניו.	תתסב	רצו מן רבי שמלאי ע"ס הסימן.	תתסב	תתקנ כל הסימן.
תשסג	תתקנא "	תתסג	רצו עד חכם בעיניו.	תתסג	רצו מן רבי שמלאי ע"ס הסימן.	תתסג	תתקנא "
תשסד	תתקנב "	תתסד	רצו עד חכם בעיניו.	תתסד	רצו מן רבי שמלאי ע"ס הסימן.	תתסד	תתקנב "
תשסו	תתקנב "	תתסו	רצו עד חכם בעיניו.	תתסו	רצו מן רבי שמלאי ע"ס הסימן.	תתסו	תתקנב "
תשעא	תתקנד "	תתסו	תתקמט כל הסימן.	תתסו	רצו מן רבי שמלאי ע"ס הסימן.	תתסו	תתקנד "
תשעב	תתקנה "	תתסז	תתקמט כל הסימן.	תתסז	רצו מן רבי שמלאי ע"ס הסימן.	תתסז	תתקנה "
תשעג	תתקנו "	תתסה	תתקמט כל הסימן.	תתסה	רצו מן רבי שמלאי ע"ס הסימן.	תתסה	תתקנו "
תשעד	תתקנז עד ולא עשו.	תתסח	תתקמט כל הסימן.	תתסח	רצו מן רבי שמלאי ע"ס הסימן.	תתסח	תתקנז עד ולא עשו.
	תתקנה מן כשרואה אדם עד סוף הסימן.	תתסח	תתקמט כל הסימן.	תתסח	רצו מן רבי שמלאי ע"ס הסימן.	תתסח	תתקנה מן כשרואה אדם עד סוף הסימן.
תשעה	תתקנה עד לא ילך שם.	תתסו	תתקמט כל הסימן.	תתסו	רצו מן רבי שמלאי ע"ס הסימן.	תתסו	תתקנה עד לא ילך שם.
	תתקנט מן ישים אדם עד סוף הסימן.	תתסז	תתקמט כל הסימן.	תתסז	רצו מן רבי שמלאי ע"ס הסימן.	תתסז	תתקנט מן ישים אדם עד סוף הסימן.
תשעו	תתקס כל הסימן.	תתסה	תתקמט כל הסימן.	תתסה	רצו מן רבי שמלאי ע"ס הסימן.	תתסה	תתקס כל הסימן.
תשעז	תתקסא "	תתסח	תתקמט כל הסימן.	תתסח	רצו מן רבי שמלאי ע"ס הסימן.	תתסח	תתקסא "
תשעח	תתקסב "	תתסו	תתקמט כל הסימן.	תתסו	רצו מן רבי שמלאי ע"ס הסימן.	תתסו	תתקסב "
תשעט	תתקסג "	תתסז	תתקמט כל הסימן.	תתסז	רצו מן רבי שמלאי ע"ס הסימן.	תתסז	תתקסג "
תשפ	תתקסד "	תתסה	תתקמט כל הסימן.	תתסה	רצו מן רבי שמלאי ע"ס הסימן.	תתסה	תתקסד "
תשפא	תתקסה "	תתסח	תתקמט כל הסימן.	תתסח	רצו מן רבי שמלאי ע"ס הסימן.	תתסח	תתקסה "
תשפב	תתקסו "	תתסו	תתקמט כל הסימן.	תתסו	רצו מן רבי שמלאי ע"ס הסימן.	תתסו	תתקסו "
תשפג	תתקסז "	תתסז	תתקמט כל הסימן.	תתסז	רצו מן רבי שמלאי ע"ס הסימן.	תתסז	תתקסז "
תשפד	תתקסח "	תתסה	תתקמט כל הסימן.	תתסה	רצו מן רבי שמלאי ע"ס הסימן.	תתסה	תתקסח "
תשפה	תתקסט "	תתסו	תתקמט כל הסימן.	תתסו	רצו מן רבי שמלאי ע"ס הסימן.	תתסו	תתקסט "
תשפו	תתקע "	תתסז	תתקמט כל הסימן.	תתסז	רצו מן רבי שמלאי ע"ס הסימן.	תתסז	תתקע "
תשפז	תתקעה "	תתסה	תתקמט כל הסימן.	תתסה	רצו מן רבי שמלאי ע"ס הסימן.	תתסה	תתקעה "
תשפה	תתקעט "	תתסו	תתקמט כל הסימן.	תתסו	רצו מן רבי שמלאי ע"ס הסימן.	תתסו	תתקעט "
תשפט	תתקפ עד תדרשון משמי.	תתסז	תתקמט כל הסימן.	תתסז	רצו מן רבי שמלאי ע"ס הסימן.	תתסז	תתקפ עד תדרשון משמי.
	תתקפא מן כתיב ע"ס הסימן.	תתסה	תתקמט כל הסימן.	תתסה	רצו מן רבי שמלאי ע"ס הסימן.	תתסה	תתקפא מן כתיב ע"ס הסימן.
תשץ	תתקפב כל הסימן.	תתסו	תתקמט כל הסימן.	תתסו	רצו מן רבי שמלאי ע"ס הסימן.	תתסו	תתקפב כל הסימן.
תשצא	תתקפג "	תתסז	תתקמט כל הסימן.	תתסז	רצו מן רבי שמלאי ע"ס הסימן.	תתסז	תתקפג "
תשצב	תתקפד "	תתסה	תתקמט כל הסימן.	תתסה	רצו מן רבי שמלאי ע"ס הסימן.	תתסה	תתקפד "
תשצג	תתקפה עד וכ"ש כשאדם.	תתסו	תתקמט כל הסימן.	תתסו	רצו מן רבי שמלאי ע"ס הסימן.	תתסו	תתקפה עד וכ"ש כשאדם.
	תשמו עד זכרונם לברכה.	תתסז	תתקמט כל הסימן.	תתסז	רצו מן רבי שמלאי ע"ס הסימן.	תתסז	תשמו עד זכרונם לברכה.
	תתקפו מן שאין כותבין עד אומ' ז"ל.	תתסה	תתקמט כל הסימן.	תתסה	רצו מן רבי שמלאי ע"ס הסימן.	תתסה	תתקפו מן שאין כותבין עד אומ' ז"ל.
תשצד	תתקפו מן אדם מדבר עד סוף הסימן.	תתסו	תתקמט כל הסימן.	תתסו	רצו מן רבי שמלאי ע"ס הסימן.	תתסו	תתקפו מן אדם מדבר עד סוף הסימן.
תשצה	רצ כל הסימן.	תתסז	תתקמט כל הסימן.	תתסז	רצו מן רבי שמלאי ע"ס הסימן.	תתסז	רצ כל הסימן.
תשצו	רצא "	תתסה	תתקמט כל הסימן.	תתסה	רצו מן רבי שמלאי ע"ס הסימן.	תתסה	רצא "
תשצז	רצב "	תתסו	תתקמט כל הסימן.	תתסו	רצו מן רבי שמלאי ע"ס הסימן.	תתסו	רצב "
תשצח	תתקצו "	תתסז	תתקמט כל הסימן.	תתסז	רצו מן רבי שמלאי ע"ס הסימן.	תתסז	תתקצו "
תשצט	תתקצה עד הוסיפו שנתי.	תתסה	תתקמט כל הסימן.	תתסה	רצו מן רבי שמלאי ע"ס הסימן.	תתסה	תתקצה עד הוסיפו שנתי.
	תתקצז מן [ועפעפך] עד סוף הסימן.	תתסו	תתקמט כל הסימן.	תתסו	רצו מן רבי שמלאי ע"ס הסימן.	תתסו	תתקצז מן [ועפעפך] עד סוף הסימן.
תת	תתקצה כל הסימן.	תתסז	תתקמט כל הסימן.	תתסז	רצו מן רבי שמלאי ע"ס הסימן.	תתסז	תתקצה כל הסימן.
תתא	תתקפה עד וכשלב בו זרעו תתקפטי מן ולמה עד תורה	תתסה	תתקמט כל הסימן.	תתסה	רצו מן רבי שמלאי ע"ס הסימן.	תתסה	תתקפה עד וכשלב בו זרעו תתקפטי מן ולמה עד תורה

ד' בר'	ד' בול'	ד' בר'	ד' בול'	ד' בר'	ד' בול'	ד' בר'	ד' בול'
תתהרסח	תסז	תתהרסח	תנו	תתהרסח	תתהרסח	תתהרסח	תתהרסח
תתהרעא	תסח	תתהרעא	תנו מן אין לאדם עד סוף	תתהשמט	תתהרעא	תתהרעא	תתהרעא
תתהרעג	תסח	תתהרעג	הסימן.	הסימן.	תתהרעג	תתהרעג	תתהרעג
תתהרעז	תתקמב	תתהרעז	תשיב כל הסימן.	תתהשנד	תתהרעז	תתהרעז	תתהרעז
תתהרעז	תתקעא	תתהרעז	תריז (כעין זה).	תתהשנה	תתהרעז	תתהרעז	תתהרעז
תתהרעז	תתקעב	תתהרעז	תקכח כל הסימן.	תתהשנו	תתהרעז	תתהרעז	תתהרעז
תתהרעט	תתקעג	תתהרעט	תקלד "	תתהשנו	תתהרעט	תתהרעט	תתהרעט
תתהרפ	תתקעד	תתהרפ	תקלח "	תתהשנט	תתהרפ	תתהרפ	תתהרפ
תתהרפא	תתקעה	תתהרפא	תקלו "	תתהשט	תתהרפא	תתהרפא	תתהרפא
תתהרפב	תתקעז	תתהרפב	תקלה "	תתהשא	תתהרפב	תתהרפב	תתהרפב
תתהרפג	תתקעז	תתהרפג	תקלו "	תתהשב	תתהרפג	תתהרפג	תתהרפג
תתהרפה	תתרוז	תתהרפה	תקלג עד עמו.	תתהשג	תתהרפה	תתהרפה	תתהרפה
תתהרפו	תתרח	תתהרפו	תמו כל הסימן.	תתהשז	תתהרפו	תתהרפו	תתהרפו
תתהרפו	תתרח	תתהרפו	תמח "	תתהשז	תתהרפו	תתהרפו	תתהרפו
תתהרפח	תתרט	תתהרפח	תפד עד לא יתן.	תתהשח	תתהרפח	תתהרפח	תתהרפח
תתהרפט	תתרי	תתהרפט	תפה מן אין לאדם עד תפלה זה.	תתהשח	תתהרפט	תתהרפט	תתהרפט
תתהרצב	תתריא	תתהרצב	תתהשג כל הסימן.	תתהשעא	תתהרצב	תתהרצב	תתהרצב
תתהרצג	תתריג עד לאהריום.	תתהרצג	תתהשד "	תתהשעב	תתהרצג	תתהרצג	תתהרצג
תתהרצד	תתריד מן לאחד ע"ס הסימן.	תתהרצד	תתהשפ "	תתהשעב	תתהרצד	תתהרצד	תתהרצד
תתהרצה	תתקס (בשינוי לשון)	תתהרצה	תתהשפו "	תתהשפא	תתהרצה	תתהרצה	תתהרצה
תתהרצז	תתרוז מן אם יש ע"ס הסימן.	תתהרצז	תתהשפו "	תתהשפז	תתהרצז	תתהרצז	תתהרצז
תתהש	תתרח כל הסימן.	תתהש	תתהשפח "	תתהשצ	תתהש	תתהש	תתהש
תתהשב	שיג מן אבל עד סוף הסימן.	תתהשב	תתהשח עד ואינם מוחים.	תתהשצא	תתהשב	תתהשב	תתהשב
תתהשג	תתריב עד עוסק בהן.	תתהשג	תתהשנט מן בפילגש ע"ס הסימן.	תתהשצא	תתהשג	תתהשג	תתהשג
תתהשה	תתרטז כל הסימן.	תתהשה	תתהשפח מן הקב"ה עד סניגור.	תתהשצב	תתהשה	תתהשה	תתהשה
תתהשו	תתריז "	תתהשו	תתהשטב כל הסימן.	תתהשצב	תתהשו	תתהשו	תתהשו
תתהשז	תקנ "	תתהשז	תתהשג כל הסימן.	תתהשצג	תתהשז	תתהשז	תתהשז
תתהשיב	תקמט מן יוד קטנה עד סוף הסימן.	תתהשיב	תתהשעט "	תתהשצח	תתהשיב	תתהשיב	תתהשיב
תתהשטז	תקמו עד פעמים.	תתהשטז	תתהשפט "	תתהשחב	תתהשטז	תתהשטז	תתהשטז
תתהשטז	תקמח מן כתיב ע"ס הסימן.	תתהשטז	תתהשתיב "	תתהשחג	תתהשטז	תתהשטז	תתהשטז
תתהשטא	תמד כל הסימן.	תתהשטא	תתהשחעד לערל.	תתהשכד	תתהשטא	תתהשטא	תתהשטא
תתהשכב	תמד "	תתהשכב	תתהשחעד ששמע ע"ס הסימן.	תתהשכד	תתהשכב	תתהשכב	תתהשכב
תתהשכג	תמד עד וכן זה	תתהשכג	תתהשחקה מן כל דבר (כעין זה).	תתהשכז	תתהשכג	תתהשכג	תתהשכג
תתהשכח	תמה מן מעשה עד חלה ומת.	תתהשכח	תתהשחיד כל הסימן.	תתהשכז	תתהשכח	תתהשכח	תתהשכח
תתהשכח	תמו מן כתיב ע"ס הסימן.	תתהשכח	תתהשחה "	תתהשכז	תתהשכח	תתהשכח	תתהשכח
תתהשכד	תמו כל הסימן.	תתהשכד	תתהשחטו "	תתהשכז	תתהשכד	תתהשכד	תתהשכד
תתהשכה	תפא	תתהשכה	תתהשחט מן לאחר עד בעל כרחו.	תתהשכז	תתהשכה	תתהשכה	תתהשכה
תתהשכו	תקא "	תתהשכו	תתהשחה מן לא יתחיל עד סוף הסימן.	תתהשכז	תתהשכו	תתהשכו	תתהשכו
תתהשכז	תקב עד בארץ.	תתהשכז	תתהשחט כל הסימן.	תתהשכז	תתהשכז	תתהשכז	תתהשכז
תתהשכז	תקג מן כל הנעשה עד סוף הסימן.	תתהשכז	תתהשחטב "	תתהשכז	תתהשכז	תתהשכז	תתהשכז
תתהשכח	תקג עד וכלו זרעו.	תתהשכח	תתהשחטג "	תתהשכז	תתהשכח	תתהשכח	תתהשכח
תתהשלב	תתשיט כל הסימן.	תתהשלב	תתהשחטז "	תתהשכז	תתהשלב	תתהשלב	תתהשלב
תתהשלב	תמט "	תתהשלב	תתהשחכח "	תתהשכז	תתהשלב	תתהשלב	תתהשלב
תתהשלז	תן "	תתהשלז	תתהשחכז "	תתהשכז	תתהשלז	תתהשלז	תתהשלז
תתהשלח	תן "	תתהשלח	תתהשחכג "	תתהשכז	תתהשלח	תתהשלח	תתהשלח
תתהשמב	תנא "	תתהשמב	תתהשחכז "	תתהשכז	תתהשמב	תתהשמב	תתהשמב
תתהשמג	תנב מן ויש לילה עד סוף	תתהשמג	תתהשחלב מן ואם יש ע"ס הסימן.	תתהשכז	תתהשמג	תתהשמג	תתהשמג
תתהשמד	תנב עד תציל ממות.	תתהשמד	תתהשחלב עד צדיק הרבה.	תתהשכז	תתהשמד	תתהשמד	תתהשמד
תתהשמד	תנג מן בליל עד ברעב.	תתהשמד	תתהשחלה כל הסימן.	תתהשכז	תתהשמד	תתהשמד	תתהשמד
תתהשמד	תנד מן מי שחייב עד סוף	תתהשמד	תתהשחלה "	תתהשכז	תתהשמד	תתהשמד	תתהשמד
תתהשמד	הסימן.	תתהשמד	תתהשחלב "	תתהשכז	תתהשמד	תתהשמד	תתהשמד
תתהשמד	תנה כל הסימן.	תתהשמד	תתהשחלב "	תתהשכז	תתהשמד	תתהשמד	תתהשמד
תתהשמד	תנה עד לומדין.	תתהשמד	תתהשחלב "	תתהשכז	תתהשמד	תתהשמד	תתהשמד
תתהשמד	תנו מן מעשה ע"ס הסימן.	תתהשמד	תתהשחלב עד יהיה חושש.	תתהשכז	תתהשמד	תתהשמד	תתהשמד

רשימת המקורות והענינים בהש"ס בבלי והירושלמי ובספרים שונים

שהובאו בספר משנת אברהם שעל הספר חסידים

מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
ג.	מכאן ואילך היה מתגבר	קמ	לד.	רש"י, ד"ה עשרתם	ל	מ.	חוץ מבית המרחץ	מ.
ה.	כתר גבא גנוב	עה	מא.	מותר לאמרן בלשון הקודש	קכג	מב.	גחלת של מתכת	מב.
ה.	על תפילתי שתהא סמוכה למיטתי	רפח	מו.	רש"י, ד"ה החופר גומא	יט	מט.	הדור יתבי	מט.
ו.	פסיעה גסה	יט	מט.	קרקפתא דלא מנח תפילין	לו	מט.	הם זרעו	מט.
ז.	צדיק גמור	קץ	מט.	הם זרעו	יט	נג.	אדם דאית לי' מולא	נג.
ט.	ולא פטיק חובא	קפו	נה.	אין יסורין בלא עון	ר	נה.	לא מקבלי מינאי	נה.
יב.	כל שאפשר לו לבקש רחמים	רג	נת.	תוספות, ד"ה אע"פ	קמה	סא.	מולא דהאי גברא	סא.
יג.	בשלמא הוא מטהר	קב	סא.	ואם יצא אינו חייב	נט	סא.	למיימינים בה אורך ימים	סג.
יז.	רש"י, שלומד לקנתר	צו	סד.	רש"י, מים חיים לזב	רסה	סו.	ורבים מבקשים עליו רחמים	סו.
יז.	ערום ביראה, רש"י	קפט	סו.	קעבר משום בל תשחית	רג	ע.	דברים הדברים	ע.
יז.	דלא איגייר גיורא	רלה	עג.	המברין והמרכיב	קפב	עג.	תנא תקוצר והבוצר	עג.
יט.	מדלגין היינו ע"ג ארונות	סב	עד.	תוס', ד"ה וצריך להם	כב	עה.	זה הומר במוחק מכותב מב, מ	עה.
כ.	לא גרסינן מצות עשה, רש"י קצו, רה	רסה	עדי.	רש"י, ד"ה וכי מותר לאפות	פא	עה.	ולחייב גמי משום נטילת נשמה כד	עה.
כב.	טבילה במים חיים	רסה	עדי.	מאן דעביד חביתא	יג	פה.	תוספות, ד"ה, מה פטיש	פה.
כב.	נתנו עולא כר"י בן בתירא	קד	עדי.	הטוה צמר שע"ג בהמה	כ	פט.	דל תרתני סרי	פט.
כג.	רש"י ד"ה עם מעותיו	מח	עה.	רש"י, ד"ה להבין	קלג	צ.	מקס ספרים טעון גניזה	צ.
כד.	קריאת שמע	לו	עה.	זה הומר במוחק מכותב מב, מ	מב	צא.	את החי במטה	צא.
כד.	היה עומד בתפילה	נו	עה.	ולחייב גמי משום נטילת נשמה כד	מב	צא.	תרתני דסתרי	צא.
כו.	תוספות ד"ה רב, תוספות שבת	נג	עה.	המוציא במנעלו	כח	צב.	המוציא אוכלין בפיו	צב.
לד.	לעושה פרקמטיא לת"ח	ג.	עה.	המוציא אוכלין בפיו	ז	צב.	שכן משא בני קהת	צב.
לד.	אין בין עולם הזה	רטו	עה.	המוציא אוכלין בפיו	טז	צב.	ימין ושמאל אורח ארעא	צב.
מ.	עיקר אילן מארעא	כג	עה.	המוציא אוכלין בפיו	מב	צג.	רש"י, שאינה צריכה לגופה	צג.
מה.	זימן על עמי הארץ	רצג	עה.	המוציא אוכלין בפיו	טז	צד.	הנוטל צפרניו זו בזו	צד.
מו.	תוספות ד"ה מר זוטרא	ר	עה.	המוציא אוכלין בפיו	כ	צד.	רש"י, אין גיזזה אלא בצמר	צד.
מו.	איוה עם הארץ	צה	עה.	המוציא אוכלין בפיו	כ	צד.	תוס', ד"ה, שהחי נושא את עצמו יד	צד.
גד.	עוג משה הרגו	רב	עה.	המוציא אוכלין בפיו	כ	צה.	כוחלת משום צובע	צה.
גה.	שלחנו של אדם מכפר	נה	עה.	המוציא אוכלין בפיו	כ	צה.	רש"י, ואית דאמרי	צה.
גז.	דירה נאה מרחיבה דעתו	קנה	עה.	המוציא אוכלין בפיו	כ	צו.	ולמה דסליק אדעתן	צו.
סא.	יש לך אדם שממונו חביב עליו רז	קנה	עה.	המוציא אוכלין בפיו	כ	צו.	חלב פקיד ועקיר	צו.
סב.	שמראה בה טעמי תורה	רו	עה.	המוציא אוכלין בפיו	כ	צו.	יריעות עליונות	צו.
סג.	באתר דאית גבר	קכ	עה.	המוציא אוכלין בפיו	כ	ק.	כחו בכרמלית	ק.
						קב.	תחילתו זדון	קב.
						קב.	רש"י, ד"ה, אתאן ללכתין	קב.
						קג.	למאי חזי	קג.
						קג.	נמלך עליה	קג.
						קג.	בשני סמנויות	קג.
						קג.	כותב דרך כתיבה	קג.
						קד.	אות אחת נוטריקין	קד.

ב ר כ ו ת

ש ב ת

ע י ר ו ב י נ

פ ס ח י מ

כג.	לתנו בראש הקנה	לד.	נתנו בראש הקנה
יט	אלו אלפים אמה	גא.	אלו אלפים אמה
קמז	רש"י, ד"ה, אין פוחתין	נט.	רש"י, ד"ה, אין פוחתין
קלח	תלמיד אל יורה	סג.	תלמיד אל יורה
נו	תוס', ד"ה, כל זמן	סג.	תוס', ד"ה, כל זמן
קפג	רש"י, ד"ה מתכווין	פב.	רש"י, ד"ה מתכווין
ח	ביב שהוא קמור	פא.	ביב שהוא קמור
צ	תוס', ד"ה כולה	צא.	תוס', ד"ה כולה
כו	ואם בכלי	צג.	ואם בכלי
נט	דרך מלבוש	צח.	דרך מלבוש
סט	רש"י, ד"ה זוג אחד	צו.	רש"י, ד"ה זוג אחד
עא	רש"י, ד"ה ועוד הישן בשמיני	צו.	רש"י, ד"ה ועוד הישן בשמיני
לו	פורס עליה סדין	צח.	פורס עליה סדין
ח	השתין ורק	צט.	השתין ורק
כג	והא נתרי קינסי	ק.	והא נתרי קינסי
כד, קסג	רש"י, ד"ה הלכה	קב.	רש"י, ד"ה הלכה

קלה	תוס', ד"ה, קודם שיבא	ד.	תוס', ד"ה, קודם שיבא
ט	ידו של אדם	ה.	ידו של אדם
צה	אבל אינו מפטיק לק"ש	יא.	אבל אינו מפטיק לק"ש
קכד	אל ישאל אדם צרכיו	יב.	אל ישאל אדם צרכיו
מד	רש"י, לידי פסידא	יד.	רש"י, לידי פסידא
קכא	וישבה לה בחגיות	טו.	וישבה לה בחגיות
יד	אין פוסין מצודות	יז.	אין פוסין מצודות
יד	אין פורסין מצודות	יז.	אין פורסין מצודות
י	פוסקין מים לגינה	יח.	פוסקין מים לגינה
ד	אין מפליגין בספינה	יט.	אין מפליגין בספינה
ק	משום חלב שאינו מהותך	כא.	משום חלב שאינו מהותך
קצו, לא	נר ביתו וקידוש היום	כג.	נר ביתו וקידוש היום
לא	ותזנח משלום נפשי	כה.	ותזנח משלום נפשי
קצט	תוספות, ד"ה הדלקת הנר	כה.	תוספות, ד"ה הדלקת הנר
רפה	תחש שהיה בימי משה	כה.	תחש שהיה בימי משה
ד	דוד המלך מת בשבת	ל.	דוד המלך מת בשבת
קלג	בגדר דחיל חטאין	לא.	בגדר דחיל חטאין
קצו	נשים חייבות בהדלקה	לב.	נשים חייבות בהדלקה

גא.	באתרא דיהבי אגרא	ד.	באתרא דיהבי אגרא
רכו		פא.	

מקור	ענין	מקור	ענין	מקור	ענין	מקור	ענין
כ.	תוס' ד"ה סריס	רנב	מגעובדת אליו	הג.	משעובדת אליו	רנב	תוס' ד"ה סריס
כא.	ועלתה יבמתו	רכו	עד בן שש	סה.	עד בן שש	רכו	כא.
לד.	ער זאוגן	רמט	מעשה בעני בן טובים	סז.	מעשה בעני בן טובים	רמט	לד.
לט.	שהווי מצוה	רו	אתה מצווה עליו לפרנסו	סז.	אתה מצווה עליו לפרנסו	רו	לט.
מג.	תוס' ד"ה שאני	רנג	מקללת את יולדיו בפניו	סח.	מקללת את יולדיו בפניו	רנג	מג.
מו.	אשרי שנדבקתם	רלה	רש"י, חליצה אי אפשר ע"י שליח רכו	עב.	מקללת את יולדיו בפניו	רלה	מו.
מח.	תוס' ד"ה לא	רלז	מבטלין ת"ת להוצאת המת	עד.	רש"י, חליצה אי אפשר ע"י שליח רכו	רלז	מח.
מת.	רש"י, גר תושב מצווה על השבת	רמט	דן דיינו כר' טרפון	עז.	מבטלין ת"ת להוצאת המת	רמט	מת.
סא.	קברי עכ"ס אינם מטמאין	רעח	דן דיינו כר' טרפון	פד.	דן דיינו כר' טרפון	רעח	סא.
סב.	בת אחותו מצוה	רמ	נמצאת מכשילן לעתיד	צג.	נמצאת מכשילן לעתיד	רמ	סב.
סג.	ערום וכסיתו	קנט	ההוא כובס	קג.	ההוא כובס	קנט	סג.
סד.	קטלנית מולא גרם	קנו	ואת יראי הדר' יכבד	קג.	ואת יראי הדר' יכבד	קנו	סד.
סה.	תוספות, ד"ה שבינו	רנח	תוס' ד"ה גזרו גזירות	קה.	תוס' ד"ה גזרו גזירות	רנח	סה.
עא.	תוספות, ד"ה בו	ו	מלמדי הלכות שחיסה	קו.	מלמדי הלכות שחיסה	ו	עא.
עב.	פריעה לאברהם אבינו ניתנה	רמח				רמח	עב.
עג.	כיון דדשו בה רבים	ריט				ריט	עג.
עת.	תוספות, ד"ה רוכו	רנה				רנה	עת.
עט.	סריס אדם	רסו				רסו	עט.
פב.	מ' סאה מכוונות	רסז				רסז	פב.
פז.	תוספות, ד"ה אף מעשר	רכא				רכא	פז.
צב.	הורו בית דין ששקעה חמה	קד				קד	צב.
ק.	לא תנסוב כותית	רצב				רצב	ק.
קג.	תוס' ד"ה ואנעלך תחש	רפה				רפה	קג.
קד.	פומייהו הוא דכאיב	צב				צב	קד.
קה.	ושרי לה תיגרא	רכח				רכח	קה.
קה.	גידתם חולצת בשיניה	סד				סד	קה.
קט.	תוס' גרים בזה"ז	רלה				רלה	קט.
קטו.	בשעת הסכנה	צב				צב	קטו.

כ ת ו ב ו ת

ב.	נטחפה שדהו	קנו		קנו		קנו	
ד.	תוספות, ד"ה אבל איפכא	רנג		רנג		רנג	
ו.	תוספות, ד"ה האי מסוכרייתא	ב		ב		ב	
ז.	תוספות, ד"ה שונאמר	רכו		רכו		רכו	
ז.	התם פקיד ועקיר	כב		כב		כב	
ת.	רש"י, ד"ה שמת תשמח	רסג		רסג		רסג	
ט.	תוספות, ד"ה מפני מה	רעב		רעב		רעב	
טז.	אתנוסי הוא דאתנוסי	קטו		קטו		קטו	
כה.	חזא לר"א בושח	עה		עה		עה	
כו.	שדה אין	קמח		קמח		קמח	
לא.	משים דמצי לאהרורי	קטז		קטז		קטז	
לא.	תו"י, גחין ואכיל	רנב		רנב		רנב	
לט.	אי אמרה לא בעינא	קכו		קכו		קכו	
מ.	תו"י, הקשה הר"ר עזרא	קעו		קעו		קעו	
מג.	תוס' ד"ה, כי טוב לו	רפט		רפט		רפט	
מו.	תוס' שלא כתב לה	רס		רס		רס	
מט.	אב חייב במוזנות בניו הקטנים	קעה		קעה		קעה	
מט.	תקנת אושא	קנה		קנה		קנה	
מט.	תוס', ד"ה אכפ"י	קמח		קמח		קמח	
מט.	כפו ל"י אסיסא	קיו		קיו		קיו	
נ.	שמא יצטרך לבריות	קפה		קפה		קפה	
נ.	זילו אהדרו	קה		קה		קה	
נ.	הכותב תנ"ך ומשאילן	לז		לז		לז	
נג.	מעלאי ידדי	קנא		קנא		קנא	
נט.	ברחיים זידא	כ		כ		כ	
ס.	כל חד וחד כי חורפי'	רעב		רעב		רעב	
סא.	דאית ל"י ריחא	רסח		רסח		רסח	

ג י מ ין

ב.	תוס' ד"ה, הוי דבר שבערוה	רסד		רסד		רסד	
ג.	רש"י, גלוי עריות — גדה	רסד		רסד		רסד	
ז.	תוס' ד"ה, עטרות חתנים	רסב		רסב		רסב	
יט.	סיקרא ע"ג דיו	מא		מא		מא	
יט.	משום כיתב ומשום מוחק	מב		מב		מב	
יט.	כדברי היחיד בשעת הדחק	קא		קא		קא	
כ.	תוס', חק ירכות	פ		פ		פ	
כ.	לשמה דמי לקדושת השם	פג		פג		פג	
כג.	תוס' ד"ה, נכרי	רנ		רנ		רנ	
כה.	הרי זה גיטיך אם אמות	רלב		רלב		רלב	
ל.	במכירי כהונה	לה		לה		לה	
לג.	תוס' ד"ה, ואפקעניהו	קפג		קפג		קפג	
לז.	תקנת פרוסבל	קג		קג		קג	
לח.	ההיא אמתא	קנד		קנד		קנד	
לט.	דיו על גבי דיו	פג		פג		פג	
מא.	תוס' ד"ה, כופין	רלג		רלג		רלג	
מג.	פקעי קידושי ראשון	רעו		רעו		רעו	
מה.	תוס', בשעת החורבן	קכב		קכב		קכב	
מה.	ס"ת שכתבו מין	נב, סה		נב, סה		נב, סה	
מז.	הפקר בטעות	רנט		רנט		רנט	
מז.	פוידין את הבנים	קנד		קנד		קנד	
מז.	רש"י, ביכורים מצוה חיובית	סד		סד		סד	
מט.	רש"י, ד"ה דברי הכל	ו		ו		ו	
נ.	תוס' ד"ה, מצוה	ו		ו		ו	
נב.	דאיגרי בהו שטן	ל		ל		ל	
נב.	אפרופס חייב לעשר	סז		סז		סז	
נג.	שקבל בהן משקולות	מט		מט		מט	
נג.	הכניסה לרביקה	ב, רצ		ב, רצ		ב, רצ	
נד.	טהרות שעשיתי עמך	רנה		רנה		רנה	
נח.	מי נתן למשיסה	קכב		קכב		קכב	
סח.	אנסי' מישתא	קטו		קטו		קטו	
עא.	תוס' ד"ה, והא יכול	פה, צב		פה, צב		פה, צב	

נ ד ר י ס

ה.	דאי בעי פטר נפשי בק"ש	נג		נג		נג	
ה.	וורחה להם יראי	קכא		קכא		קכא	
ה.	שרי ל"י - לזרזי נפשי	רעד		רעד		רעד	
יא.	המתפס בשלמים, ר"ן	סא		סא		סא	
טו.	מלקין אותו וישן לאלתר	קמ		קמ		קמ	
כ.	זו הבישה	קצו		קצו		קצו	
כד.	הרני כאילו התקבלתי	מכ		מכ		מכ	
כט.	קדושה לא פקעה בכדי	סא		סא		סא	
ל.	ואשה נמי, ר"ן	רנט		רנט		רנט	
לה.	גבור בכח ועשיר וענין	קלה		קלה		קלה	
לז.	זה פיסוק טעמים	קלו		קלו		קלו	

ק י ד ו ש ין

ז.	רגלה של זו עולה	קסט		קסט		קסט	
י.	עשו ישראל מומר	ה		ה		ה	
יז.	שמא יחזור לסורו	רלה		רלה		רלה	
יז.	גר ונכרי שירשו	מט		מט		מט	
יט.	יעוד בקטן	רנב		רנב		רנב	
כ.	תוס' ד"ה, כל הקונה	קג		קג		קג	
כא.	דרבי בהו רחמנא	רמח		רמח		רמח	
כא.	רש"י, סד"ה, חובה	קעג		קעג		קעג	
כא.	רש"י ד"ה, מיעט סם	רכה		רכה		רכה	
כב.	שלא יבא עליה במלחמה	קצד		קצד		קצד	
כד.	הכחועל עינו	יג		יג		יג	
כו.	תוס' ד"ה, נתן ליהושע	קמח		קמח		קמח	
כט.	אותו ולא אותה	קצט		קצט		קצט	
כט.	מלוה הכתובה בתורה	קעב		קעב		קעב	
כט.	ר' יעקב ברי'	קיס		קיס		קיס	
כט.	ואם בנו זריז וממולח	קעו		קעו		קעו	
כט.	אי הוה נסיבנא	רנג		רנג		רנג	
כט.	נשים פטורות מת"ת	קמב		קמב		קמב	
ל.	לא טעים אומצא	צה		צה		צה	
ל.	תוס' ד"ה, מי ידע	קכג		קכג		קכג	
ל.	תוס' ד"ה, אל תגמגם	רעה		רעה		רעה	
לא.	שאל בן אלמנה	קעד		קעד		קעד	
לא.	ז"ל לחיי עולם	קכא		קכא		קכא	
לב.	לבטוף נקראת על שמו	צג		צג		צג	
לב.	תוס', לענין לעכב התפלה בבית	קיו		קיו		קיו	
לב.	אלא לערביים	קנב		קנב		קנב	
לג.	נמצאת מכשילן לעתיד	קסט		קסט		קסט	
לד.	גברי בעי חיי	סו		סו		סו	
לד.	תוס' ד"ה מעקה,	קנ, רנא, רע		קנ, רנא, רע		קנ, רנא, רע	
לה.	תוס' ד"ה, אקרובי	נג		נג		נג	
לט.	דעבדין ל"י יום טוב	קעט, רב		קעט, רב		קעט, רב	
לט.	ליום שכולו ארוך	רא		רא		רא	
מ.	תלמוד גדול ממעשה	צב		צב		צב	
מ.	שקדם לחלה מ' שנה	צג		צג		צג	
מא.	בפלוני אני רוצה	קפ		קפ		קפ	
מא.	מצוה בו יותר מבשלוcho	רכה		רכה		רכה	
מא.	תוס' ד"ה, אסור לאדם	רמד		רמד		רמד	
מג.	לא מצינו זה בהנה	רכה		רכה		רכה	
ג.	דברים שבלב	קסט		קסט		קסט	
גא.	תוס', קידושין שאין מסורין לביאה	רנח		רנח		רנח	

מקור ענין
 לו. תיגוקת לא קורין בתחלה
 לו. מה אני בחנם
 לח. פלפולא, רא"ש
 לח. אלא מפסולתן של לוחות
 מ. זו נר וקערה
 מ. בקור חולים
 סב. אשנה שיקראני רבי
 סב. הא באתרא דידעי לי'
 פא. הנאת תשמושי עליך
 פג. מפר למתענה

ג ז י ר

ד. גזיר שמשון
 ז. שאני שעדות
 כג. תוס' ד"ה, שמתוך
 לא. הקדש בטעות
 מג. אתחולל הא איתחיל
 מח. גזירה שוה אמו אמו
 נד. קבר שלפני הדיבור
 סא. אין מצות כיבוד או"א בעכו"ם

ס ו ט ה

ב. לא ינוח שבט הרשע
 ג. וקנא את אשתו
 ג. תוס', לה יטמא
 ה. דלא ליסתרי' לביתי'
 י. הלבנת פנים, תוס'
 י. שמשון נקרא על שמו
 יב. הוא ילד וקולו כנער
 יג. משם גנבוהו
 יו. זכו שכינה ביניהם
 כ. במחקה המגילה
 כ. גשים חייבות בת"ה
 כא. שמעון אחי עזריה
 כב. תוס' ד"ה, לעולם
 כו. שאם היתה עקרה
 כו. מבלעדי אשך
 כז. תוס' ד"ה, שחוף
 כז. אילמת לא היתה שותה'
 לב. מקרא ביכורים בלשון הק'
 לה. תוס' ד"ה, לרבות
 לו. פרעה לא ידע לשון הק'
 לו. מ"ח כריתות נכרתו
 מ. דתפסו לי' בע"ה
 מ. שבנא עסק בפרקמטיא
 מה. זמרא בביתא

כ בא ק מא

ב. אדם דאית לי' מולא
 ט. עד שליש משלו
 י. טעמה דהמת יהי' לו
 יא. תוס' ד"ה, דאין
 יד. בני ברית לאפוקי
 טז. בבני אדם שאינם מהוגנים
 כב. תוס' ד"ה, חציו דחרש
 כז. תוס' ד"ה, קא משמע לן

מקור ענין
 כז. זרק כלי מראש הגג
 לח. שתי פרידות טובות
 לט. נקנוס כדי שלא יטמעו
 נה. הפורץ גדר
 נה. תוס' ד"ה, המרביע
 נה. תוס' ד"ה, אתיא למיניהו
 נו. הכישה אמרת לן
 סו. כעין שגזול יחזיר
 סו. משכבו ולא הגזול
 סז. תוס' ד"ה, רבה
 סז. לא שנו אלא לפני יאוש
 סט. הלעיטהו לרשע
 עא. תוס' ד"ה, וסבר לה
 עג. הרי זו תמורת עולה
 עח. מעביר על דעת בעה"ב
 עט. כמה גדול כחה של מלאכה
 פ. קטעי' לידא דינקא
 פ. כולא שני דר' אדא
 פב. תוס' ד"ה, לא יגדל
 פז. תוס' ד"ה, וטוב לו
 פח. תוס' ד"ה, יהי' עבד
 צא. וחיבבו ר"ג,
 צב. מפני שהוא מינו
 צג. מחילה על הצער
 צג. לשמור ולא לחלק לעניים
 קג. מחל לו על הקרן
 קי. יבמה שנפלה

ב בא מ צ י ע א

טו. מה שאירש מאבא
 טז. משום דעביד לי'
 כב. משום כטיפותא
 כט. מצא ספרים
 ל. אלא לבן גילו
 לב. תוס' ד"ה, מדברי שניהם
 לד. מי יימר דמיגנב
 נו. אונאה בס"ת
 נח. מרגלית ובהמת לאונאה
 נח. תוס' ד"ה, חוף
 נח. זכור מעשי אבותיך
 נט. מנא לן מתמר
 סב. תוס' ד"ה, לא מאי
 סב. חזיר קודמין
 ע. תוס' ד"ה, תשיך
 עא. רש"י, צדיק גמור
 עה. לא תהי' לו כנושה
 פד. כלי שנשתמש בו
 פה. יסורין של רבי
 קו. שארית ישראל
 קיד. תוס' ד"ה, ואידך

ב בא ב ת ר א

ח. כולהו איתניהו בהו
 ט. בבני אדם שאינם מהוגנים
 י. עולם הפוך ראיתי
 י. כדי שנמצא מדינה של גהינום
 י. תוס' ד"ה, עליונים
 יא. והוסיפו לו כ"ב שנים

מקור ענין
 טו. עד כאן כתב משה
 כא. מי שיש לו אב מלמדו
 כא. כי מחית לינקא
 מג. ס"ת דלשמיעה קאי
 נג. נתן צרור
 נה. המרביע שני מינים
 נו. בהמתך לג"ש
 נו. חלוק של ת"ח
 ס. אפר מקלה
 ס. מהרשא שם
 עח. רשב"ם ד"ה, ר"י
 פה. כליו של לוקח
 פח. דובר אמת בלבבו
 צא. אוצר פירות
 צח. אף כי היין בוגד
 קא. כמין נגר
 קג. ר' גזמן תלמיד של ר' הונא
 קי. רש"י, ד"ה ישכור
 קטו. תוס' ד"ה, בן הבת
 קל. דמויי מדמינן לה
 קלג. ואפילו מברא בישא
 קמא. הרוחא בתו עדיף
 קנ. רשב"ם, אמר ר' אשי
 קנא. רשב"ם, ד"ה ס"ת
 קסד. לא יספר בטובתו ש"ח
 קעד. והלכתא ערב

ס נ ה ר ר י נ

ה. מהכא להתם מועיל סמיכה
 ה. תוס' ד"ה, אלא
 יג. אלא בטלו דיני קנסות
 יד. סמיכה רק בא"י
 יד. מיעוט שאינו נוכח
 טז. אין המופלא במנין של ב"ד
 כא. מפני מה לא נתגלו
 כב. התירו לו לייחד
 כד. בלילה במקרא
 כה. גתונים במתנה לעניים
 כז. נשקי' אקרעיו'
 כט. תוס' דברי
 ל. מיכתב היכי כתבי
 ל. משלמין מנתא בהדיהו
 לד. אמרו שנים טעם אחד
 מג. רש"י ד"ה, והנגלות
 מו. שביטל משמורת
 מט. שהן בפה ולא עשו
 נו. צערא בשעתא
 נח. אחות אב לב"ב
 נח. רש"י ד"ה, ודבק
 נט. תוס' ד"ה, והא פור'
 נט. דבר שבמנין צריך מנין
 סא. עובד ע"ז מאהבה
 סג. עבודה זרה בשתוף
 סה. עקימת שפתיו
 סח. עד שהי' דמו שותת
 ע. דבר שהוא מצוה
 עא. עיר שיש בה מוזה
 עא. ואם עשה כן בישראל

דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין
א	צד.	שרייתו זה כיבוסו	קפח	יז.	ונקבל אנרא	צב	עא.	הי אחד מהם אלם
מז	צה.	מעיל שנשמא	בז	יז.	רש"י ד"ה, אבי חזייהו	קצו	עג.	רואה חבירו טובע בנהר
רה	ק.	יוסף הכהן וטמאוהו בע"כ	רסג	יח.	דשתנא	רמו	עה.	וילנסכה מינסב
מנחות			נד	יט.	לעולם ליגרס אינש	קנג	עו.	העושה טובה לעכו"ם
רפה	ה.	שכן באין מכלל היתר	צג	יט.	לבסוף נקראת על שמו	רמ	עז.	בת אחותו מצוה
רעא	כו.	ד' מינים שבלולב	קלב	יט.	נכסיו מצליחין	רנג	עז.	תוס' קידושי קטן
	ל.	תוס', דוד המלך ע"ה מת בשבת ד	קפח	כ.	ולאסתכולי מי שרי	ז	עז.	זרק חץ ותריס בבירו
	ל.	עד כאן כתב משה	קצד	כא.	תוס' ד"ה, אריסא	ת	עז.	תוס' ד"ה, בנוקין
סח	ל.	תוס' ד"ה, אבל	קיא	כב.	תוס' ד"ה, תיפוק	יא	עז.	כבש עליו
עז	לב.	כתבה אגרת פסולה	רכה	כד.	תוס' ד"ה, אשה	ה	עח.	הוכח תוכיה ולא לגר תושב
סו	לג.	ריש גלותא בנא ביתא	רעו	כו.	לא מורדיין	רעה	פ.	תוס' ד"ה, הוי מותרה
רכו	לג.	כאן נגר	ה	כו.	תוס' עובדי'	קו	פא.	מי שנתחייב מיתה
יב	לד.	לטוטפת הרי כאן ד'	קצט	כו.	תוס' ד"ה, אשר לא יתגאל	קסב	פד.	מקוין דם לאביו
לו	לו.	הנחה בשמאל מנא לי'	צט	לז.	תוס' ד"ה, אשר לא יתגאל	קו	פו.	סדר בתי דינין
סה	לו.	הנחה בשמאל מנא לי'	קג	לו.	לא פשט איסורו	קו	פז.	למיעוטי תלמיד
לח	לט.	הכנף מין כנף	כה	לט.	תוס' ד"ה, וסמניך	קי	פח.	אומר מפני השמועה
קג	מ.	גוריה משום כסות לילה	צט	מ.	תוס' ד"ה, לא ביש לי	ע	פח.	ופירושו מדברי סופרים
לו	מא.	טפח דאורייתא	מז	מה.	העוקר ע"ז	כה	צא.	חלזון עולה בהרים
סב	מא.	תוס' ד"ה, אין פוטר	מז	מה.	עיקר אילן שרי	לב	צב.	תפילין שהניח לי
פג	מב.	תוס' ד"ה, ואל ימול	ט	ס.	עכו"ם אדנא	קכו	צו.	הזהרו בבני עם הארץ
כה	מד.	רש"י ד"ה, חלזון	נו	סא.	רש"י ד"ה יינו של נכרי	קנה	צט.	כאילו בנה פלטרין
רלו	מד.	רש"י ד"ה, הוציאה	רכא	סב.	ונותנין זה לזה מתנה	קסה	צט.	המעשה לדבר מצוה
גב	מט.	רש"י, מוספין הוי מקודש	רעו	סד.	תוס' ד"ה, איזהו	עח	קא.	רש"י ד"ה, וברוקק
רטו	נג.	כשעה שנכנס דוד	אבות			קפט	קב.	מאי גרמא לי
מג	נו.	רש"י ד"ה, לא יהי'				רי	קה.	בכל אדם מתקנא
קמח	סג.	מוטב שירבה בהרקדה	צד	אבות עשה לקרב		פ	קו.	אלא שזכה קנה
כח	סד.	חולה שאמדוהו	צד	אבות עשה לך רב		שבועות		
סג	סד.	ונמצאת ראשונה כחושא	אבות דר' נתן			יט	יג.	תוס' ד"ה, לא קראו
רלה	סד.	העלה דג ותינוק				נח	טו.	אין העזרה מתקדשת
רסט	עב.	רש"י ד"ה, אברים	צד	אין אדם מת אלא מתוך הבטלה		קפב	טו.	רש"י ד"ה, אין בנין
רפח	פא.	תוך כדי דיבור בהקדש	רה	ומוטל בחולי מעיים		קטו	יז.	תוס' כדי לפשוט
סד	פד.	חוץ משבעה המינין	רלז	כך רצונה		קנ	כג.	תוס' ד"ה, דמוקים
רו	צה.	רש"י, במקום זריון	עז	נקיד שעל התיבות		רעד	כה.	תרומה בלב
נו	צה.	רש"י ד"ה, מחיצה	עדיות			קפד, רצב	ל.	אשת חבר כחבר
נה	צו.	רש"י, שלחנו של אדם				פ	לה.	כגון אד'
עט	צח.	תוס' ד"ה, שלא יבאו	קא	א"ה, ולמה מוכריין דברי היחיד		קטז	לט.	שהשבעה חלה על שניהם
עט	צט.	דנפקו לחולין				כג	מג.	קצירה במשכן, תוס'
קיא	צט.	אפילו לא שנה אדם	הוריות			מכות		
נג	צט.	מצוה לאמרו בפני ע"ה	קה	ז.	יאמר להם טועים אתם	ריב	י.	הורג בשגגה
פח	קא.	מנחות ונסכים אפילו	קז	ז.	אילימא דהוא מופלא	קעג	יב.	הא כבנו
קסו	קד.	הרי עלי עשרונות	רז	י.	אטו צדיקי	רא	כד.	אברהם אבינו יחמים
קסו	קז.	תוס' ד"ה, ודילמא	רמו	יג.	נגעין אונסין	גז, קלה, רעד	כד.	זה יהושפט מלך
בכורות			זבחים			עבודה זרה		
נו	ז.	שמעון העמסוני הי' דורש	רעא	יד.	ואי אתי קוף ורמי	רד	ה.	תוס' ד"ה, כפוי טובה
רכא	ז.	ודילמא לסחורה	רכה	כ.	שלא במקומו כבמקומו	קנא	ו.	תוס' ד"ה, השתא
רנו	יג.	תוס' ד"ה, הרי קאמר	רכז	מ.	סד"א תזאות גמי לא	רנו	ז.	דקתני לא יושית
ריז	יז.	רחל שילדה מין עז	ריג	מ.	לשם ששה דברים	קיה	ח.	דנפישו להו רוצחין
מב	כא.	תוס', תרתי דסתרי	רכא	סט.	תוס' וכי באינו	נז	יא.	אותיב ידו' עלה
רסו	כב.	משיקו במים	רכב	ע.	יבא איסור טריפה	סב	יא.	תוס' ד"ה, עוקרין
ג	כג.	טימאה כמאן דאיתא	עב	פ.	תוס' ד"ה, בל תוסיף	רמו	יג.	יוצא לחו"ל לישא אשה
רד	כו.	תוס', חבר שאינו צריך למתנות	עב	פא.	תוס' ד"ה, אבל סוף	רצ	יד.	גר ונכרי שירשו
קלא	כט.	כפועל בטל של אותה מלאכה	גב	צ.	תדיר ומקודש	מט	טו.	דאזלא מקליו
רלז	ל.	חוץ מדבר אחד	גב	צא.	אטו שבת למוסף אהני	יו		
עה	לא.	מאן דעקץ ליעקציו						
קיא	לא.	תוס' ד"ה, חוץ מן הבכור						
רצ	לג.	אחות דם						

דף	ענין	מקור	דף	ענין	מקור	דף	ענין	מקור
דף	ת מ ו ר ה		דף			דף		
ע	אי עביד לא מהני	ד.	צב	פג. תוס' ד"ה, אין בילה	פג.	מג	תוס' ד"ה, אחד מום	לד.
רמח	דרכי גזוז רחמנא	ד.	רבג	תוס', וחייבו ר"ג	פז.	קעב	מט. הוא לפדות ובגו לפדות	מט.
קכב	בספרא דאגדתא בשבתא	יד.	רפו	כולי' בעי כיסוי	פח.	קסא	ג. מנה כ"ה סלעים	ג.
נד	נשתכחו השיעורין	טז.	כד	תוס' ד"ה, אלא	צ.	קעא	ג. שדר ל"י שבסר זווי	ג.
סג	אלא בבא לימלך	כג.	רד	תוס', חבר שאינו צריך	קד.	רצ	גג. תוס' ד"ה, ואיתו	גג.

ת ו ל ין

דף	ענין	מקור	דף	ענין	מקור	דף	ענין	מקור
	כ ר י ת ו ת							
רכא	מיבעי ל"י להקיש	ד.	כב	קט. רש"י, זה בנוס	קט.	קמד	ב. תוס', הכל שוחטין	ב.
רכב	האיכלו חייב שתים	ד.	כד	קכ. כחל מגיקה	קי.	ו	ד. מומר לע"ז	ד.
רנ	אחד גר תושב	ט.	כז	קכב. שיעור עיבוד	קכב.	רבג	ה. תוס', על פי הדיבור	ה.
רעז	שפחה חרופה	יא.	כא	קל. המזיק מתנות כתובה	קל.	קיא	ו. חברו עלי אהוי	ו.
כג	דלית המדלית	טו.	קנו	קל. עובר ממקום למקום	קל.	קלד	ו. כי תשב ללחום	ו.
כז	ר"א לא בעי מלאכת מחשבת	יט.	קמח	קלא. תוס' ד"ה, יש בו	קלא.	רל	ו. בר בי רב ליכול חמימא	ו.
כח	תוס' ד"ה, דהא לא	יט.	קל	קלד. האי שקא דדינרא	קלד.	ריא	ז. אם בחייהו כד	ז.
צא	תוס' ד"ה, שבתות כגופים	כ.	קלז	קלה. כדי לעשות ממנו בגד	קלה.	כז, פד	ח. מותר לשחוט בה	ח.
			רפח	קלו. הגוזז את העצים	קלו.	פז	ח. ליבן סכין ושחט	ח.
			קנה	קמ. עוף טהור רובץ	קמ.	קעה	יא. אחיא ממכה אביו ואמו	יא.
			רא	קמב. ליום שכולו ארוך	קמב.	רבג	יא. ה"ג דלא אכיל בשרא	יא.
						יב	טז. בטיבו ראשון	טז.
						כז, פד	יט. שחיתתו פסולה, רש"י	יט.
						כז	כ. רש"י ד"ה, וכי	כ.
						כה	כ. תוס' ד"ה, לא למעוטי	כ.
						כז	כז. דגים שנבראו	כז.
						פה	כט. כל העסקין בפרה	כט.
						כד	לג. מומניו עכו"ם	לג.
						פז	לג. משכתת בשחיטה יבשתא	לג.
						פז	מ. חצי קנה פגום	מ.
						קמד	נט. רב ניצל מניקורי	נט.
						רפו	סג. קאת זו הקוק	סג.
						צט	סד. תוס' ד"ה, אחוי ל"י	סד.
						נח	עא. תוס' ד"ה, למאי הלכתא	עא.
						כה	עה. בעי רב חסדא	עה.
						כד	עה. אבל דגים דלא נפיש	עה.
						כד	עה. רש"י ד"ה, מקרטע	עה.
						רג	עה. ורבים מבקשים עליו	עה.

דף	ענין	מקור	דף	ענין	מקור
כו	פגם ולא נהנה	יח.	נט	ג. רש"י ד"ה, שלא יהי'	ג.
	נ ג ע י ם		נה	ה. דכתיב לא לכם ולגו	ה.
קכא	בני ישראל הרני כפרתם	פב.	לז	ו. תוס', יש להזהר - מחיקת השם	ו.
			ס	ז. תוס' ד"ה, יגוד	ז.
			כב	ז. שער המת	ז.
			קלז	יא. על עסקי קול	יא.
			ה	טז. שיעור תוכחה	טז.
			קפח	טז. תוס' ד"ה, הא דאהנו	טז.
			רצ	טז. כגון דמיקלע לאושפיוו	טז.
			קסד	כא. שוכר הדר בה מעל	כא.
			נט	כג. מעלין לו תפילין	כג.
			נט	כד. סליקו ל"י תפילין	כד.
			רפח	כח. המחחרים בנו ובתו	כח.

דף	ענין	מקור	דף	ענין	מקור
	נ ד ה				
קכא	סומכין על היחיד בשעת הדחק	ט.			
גה	תוס' ד"ה, שורפין	יז.			
רסג	שדרא דמא	כ.			
רמט	עד שתצא סומאתו	כב.			
פד	תוס' ד"ה, אמר רבא	כג.			
רב	תוס' ד"ה, פילטת	מא.			
קו	השווה הכתוב את הקטן	מו.			
ריד	בגד שאבד בו כלאים	סא.			
רעח	תוס' ד"ה, ואין נציב	ע.			

רשימת המקורות מהענינים בהש"ם הירושלמי

דף	ענין	מקור	דף	ענין	מקור	דף	ענין	מקור
	ת ר ו מ ו ת			כ ל א י ם			כ ר כ ו ת	
צט	אסור לטמא את הטהור	ה.	יד	ח"ב. המנהיג בקול	ח"ב.	עח	ב"ג. שמור רגלך	ב"ג.
רסז	נעשה כמרבה במויד	ח"ב.	רין	ט"א. מה פשתים כברייתה	ט"א.	רין	ב. מה שיטמא לת"ת	ב.
						רסו	ג"ה. טבילה בחמין	ג"ה.
						רח	ה. בבנה של צרפית	ה.
פט	ירמ"י אמר לו לחנני'	ג.	קא	א"א. אין בייד יכול לבטל	א"א.			
			קלט	ו"א. תלמיד שהורה אפילו כהלכה	ו"א.			
							פ א ה	
כד	ולא מחלזון	א"ג.				גג	א"א. אפר סוטה	א"א.
קלו	מחקו סאה	א"ד.				ק	א"א. מן צו סמך לדברי תורה	א"א.
יא	מה טעמיהו דב"ש	א"ה.	ריג	ח"ב. בית המקדש קודם	ח"ב.	קלו	א"א. מצוה חמורה שבחמורות	א"א.
רפו	קאת זו הקוק	ב.				קעט	א"ב. דעבדינג ל"י יום טוב	א"ב.
רע	בשיטת ר' ישמעאל	ב.				קפה	א"ב. מראשית כל תבואתך	א"ב.
קיא	עמד בייד וביטל	ו"ב.				קנג	ב"ג. על גפשי' לא חייס	ב"ג.
טז	יתר עליהו הושטה	ז"ב.	עב	א. גטעו לאילן	א.	קצח	ב"ג. אם יש לו ממון חייב	ב"ג.

רשימת המקורות והענינים בהש"ס ירושלמי

שכו

מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין
ז.	צד חלונן	כד	ז.	ת ע נ י ת	כג	ז.	צד חלונן
ז.	הדין דצייד כוזרא	מ	א.	נח בכניסתו לתיבה	מ	ז.	הדין דצייד כוזרא
ז.	נטלו לתנו	ג	מ	מ ג י ל ה	ג	ז.	נטלו לתנו
ז.	האי איתתא דשרקא אפה	מ	א.	גויל במקום שער	מ	ז.	האי איתתא דשרקא אפה
ז.	הוזמר	רסד	א.	בירושלים היו מוחקין	רסד	ז.	הוזמר
ט.	גדה - ערוה	רסא	א.	מועד קטן	רסא	ט.	גדה - ערוה
י.	כלי שנשמש	קטו	א.	אין מערבין שמחה בשמחה	קטו	י.	כלי שנשמש
י.	זרק חץ ונתחרט	רו	ב.	מי שימנה עמי	רו	י.	זרק חץ ונתחרט
י.	דוך דוכנים	יט	א.	חניגה	יט	י.	דוך דוכנים
יב.	וכמה יחרוש	קב	א.	כשם שאסור לטהר הטמא	קב	יב.	וכמה יחרוש
יט.	נשאל לחכם והתיר		ב.	הטובל סתמא		יט.	נשאל לחכם והתיר
	פ ס ח י ס						פ ס ח י ס
ג.	הדא דתימא בשיש שם	צה	א.	יבמות	צה	ג.	הדא דתימא בשיש שם
ה.	פסח מצרים בג' כתות	רו	א.	כפירים רשו ורעבו	רו	ה.	פסח מצרים בג' כתות
ו.	הפשטו דוחה שבת	טז	ח.	גר תושב	טז	ו.	הפשטו דוחה שבת
	ש ק ל י מ		י.	את שהוא חייב על אביו			ש ק ל י מ
א.	אפילו לאמת המים	נה	יב.	חליצה גנאי	נה	א.	אפילו לאמת המים
ב.	הפריש שתיים	קסט		כ ת ו ב ו ת	קסט	ב.	הפריש שתיים
ו.	לוחות ושברי לוחות	ס	ב.	אשת לסטים כלסטים	ס	ו.	לוחות ושברי לוחות
ו.	לחם הפנים ואפילו פסול	קיב	ה.	זכר את המוהל שמהלו	קיב	ו.	לחם הפנים ואפילו פסול
ו.	שקבוע בארץ ומדבר בלה"ק	קכד	ו.	ישתביק למועדי	קכד	ו.	שקבוע בארץ ומדבר בלה"ק
	י ו מ א		י.	האומר שרפוני			י ו מ א
גיה.	ויחם לו חמין	רסה		נ ד ר י מ	רסה	גיה.	ויחם לו חמין
דיא.	של שם עלה בינינו	צא	א.	הנודר בתורה	צא	דיא.	של שם עלה בינינו
	ס ו כ ה		ד.	שכר סבילה נוטלין			ס ו כ ה
ג.	לבית הכנסת ולולבו בידו	נד	ט.	לא דיין שאסרה התורה	נד	ג.	לבית הכנסת ולולבו בידו
ג.	הללויה בחד תיבה	פב		נ ז י ר	פב	ג.	הללויה בחד תיבה
ג.	מצות עשה דוחה	רע	ז.	אין לתלות באדם גדול	רע	ג.	מצות עשה דוחה
ג.	אולי נאמר וכפת	רעא	ז.	אין כהונה היום	רעא	ג.	אולי נאמר וכפת
	ך א ש ה ש נ ה						ך א ש ה ש נ ה
	שלמה שנתה בעצרת	קטז			קטז		שלמה שנתה בעצרת

רשימת המקורות והענינים בהרמב"ם

מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין
קצח	שהיא מצויה בבית	לג	דף	עד שיבואו עליו	קצח	דף	מקור
קצח	לפי ממונו של אדם	ריב	ריב	אין הבורא גזר	קצח	דף	ענין
ריז	אין סחיטה בשער	רי	רי	עולם הבא	קצח	דף	ענין
	ס ו כ ה	רלט	רלט	לא כופה	קצח	דף	ענין
ריז	סככה באניצי פשתן	קלד	קלד	וכיצד הוא אהבה	קצח	דף	ענין
	א י ש ו ת			ת פ י ל י נ			י ס ו ד י ה ת ו ר ה
קסט	על מנת שאני שונה	נה	נה	שעשייתן ככתיבתן	קכג	דף	ענין
קפ	לפי שאינה כשבויה			ש ב ת	לג	דף	ענין
רלא	לא ישא אדם עקרה	א	א	המכבס בגדים	קצא	דף	ענין
רעז	לאחר שיחלץ לין יבמיד	א	א	הקוצר והבוצר			ת ל מ ו ד ת ו ר ה
	א י ס ו ר י ב י א ת	ג	ג	יולדת הרי היא כסכנת	צה	דף	ענין
רלה	גרים וקבלתם	יג	יג	המבהיל את הצבי	קכב	דף	ענין
רלו	מל וסבל	כא	כא	אין מגררין	קכו	דף	ענין
רנב	פצועה דכא בממורת	כו	כו	מקלקל בחבורה	קל	דף	ענין
רס	המשמש מת	כו	כו	אימץ שבא לימול	קלג	דף	ענין
	נ ד ר י מ	מ	מ	המוחק לקלקל			ת ש ו ב ה
צא	המודר מותר לכתוב	פא	פא	גזלת של מתכת	ד	דף	ענין
		קכד	קכד	אין מצילין מפני הדליקה			

רשימת המקורות והענינים בספרים שונים

שכמ

מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
תלמיד המורה			קלט	דובב מישרים, גרם מחיקה	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
צדקה			קמט	האר"י הק', ס' נשמי	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
עבריין לתאבון			קנט	הגר"א, צדקה	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
עונה אמן לשבועה			קסה	" שיעור ב' סעודות	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
פיו מכחיש מחשבתו			קסו	" עה"כ, ותקם בעוד לילה	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
חציצה בטבילה			ריט	הגה"ק מאטראווצא, ג' מאות כסף	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
סחורה בדברים אסורים			רכ	העתים, קטלנית ליבום	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
אבר מן החי בבני מעיים			רכ	החיים, מן המותר בפ"ך	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
כסוי מקצת דם			רכז	האשכול, טבילה בחמין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
שאלת שלום כשיש מת בעיר			רכח	המקצועות, גדה באהל	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
נאמנות, יוצא ונכנס			רל	הלכות קטנות, ערבות	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
לא ילבש גבר			רלז	זהר, בראשית	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
אונסא כמאן דעביד			רמד	" ויקהל	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
נתן סאה ונטל סאה			רסו	" תרומה	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
אסור למכור להם			ה	וירא, ארבעים יכנו	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
הוראה			צה	" אחרי, רפואת הנפש	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
				" א', קע"ט, רבות רעות	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
				" בא, יראה כל וזכורך	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
				" ח"ג, מאן דאשתדל	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
				" נעשה אדם	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
				" פנחס, שכינה מדברת מתוך פיו	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
				" הוקר רגלך	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
				" כי שם ה' אקרא	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
				" וישב, הכל לפי מול	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
				" נשא, אפילו ס"ת שבהיכל	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
				" סיהרא לא אית לה נהורא	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
				" איתתא דמתאחרת טבילתה	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
				" יתרו, דפסקא טעמא	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
				" שלח, על הכנף לא כתיב	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
				" קדושים, פ"ה	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
				" תיקוני זהר, אשה שאינה הוגנת	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
				חיט המשולש, שכר רפואה	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
				חות יאיר, קדושה בקונטרסים	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
				" " סריס שקידש	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
				חכם צבי, פדיון הבן	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
				חיד"א, סעודת שבת	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
				" ביזוי ספרים	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
				חינוך, תומאת כהנים	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
				" בל תגרע	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
				" לפני עור	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
				" תוכחה	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
				חלקת יואב, גדה, תומאה	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
				" " אונס	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
				" " לכתחילה ודיעבד	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
				" " נתן סאה	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
				חמדת ישראל, מלאכת מוחק	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
				חחס סופר, קרבנות בזה"ז	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
				" " תומאה במתי עכ"ם	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
				" " חרם דר"ג	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
				טירי אבן, מתוך	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
				" " בל תאחר	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
				" " עבד בפור"ך	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
				" " חיוב לטהר ברגל	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
				ט"ו, חסיד, מחשבה כמעשה	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
				" דבר מפורש להיתר	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
				יד רמה, מוחה	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
				ילקוט, ראה, שוקיו	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
				" מי ילך, מפי הסנהדרין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
יראים, השורה בגד בשבת	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
" עונג שבת	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
" הדלקת הגר	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
ישועות יעקב, תפילין	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
ישועות מלכו, קצירה בעצים	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
יהושע, מקלקל בחבורה	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
" "	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
שליש נדוניא	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
כתב סופר, גזירת הקהל	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
כפתור ופרח, זמרא	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
לב ארי, תוכחה	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
לבוש, חג הסוכות	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
לקוטי הרמ"ל, כפירים רשו	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
מהר"ל, ערבות	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
מהר"י ר"ן, ב"ק	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
מהר"ם, סעודת שבת	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
מהר"ע, שליט במחשבתו	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
מהר"י מייזן, גדול המצווה	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
מהר"י בי רב, מחלוקת הסמיכה	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
מהר"ח א"ז, טלטול עופות בשבת	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
" " מצוה בו	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
מהר"מ שיף, הכל תלוי במול	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
מהר"א, בכור אדם לכהן	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
מהרש"ף, עשרה זהובים	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
מהר"ם ב"ר ברוך, שליחות	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
מהר"ל, נשים בלאו הניתק לעשה	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
מהרש"ל, בדין חרם דר"ג	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
מהרש"ם, גבורת אנשים	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
מהר"ק, עביד אינש דינא	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
" " הקדש בכתב	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
" " עבור שנה	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
מגן אברהם, רחיים של מים	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
" " סעודת שבת	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
" " ס"ת שתפירו גוי	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
" " יריעות פסולות	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
" " יד כהן	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
" " נותן פת לעבריין	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
" " ספורי מלחמות בשבת	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
מאירי, פסיק רישא	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
מבי"ט, לא תטור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
מגן אבות, מומר בשחיטה	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
" " מתעסק	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
מזרחי, בל תוסיף	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
" " הקדים שבת למשכן	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
מחזור ויטרי, וקראת לשבת	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
" " ס"ת מנוקד	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
מטפחת ספרים	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
מכילתא, בשלח	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
מסכ' שבתא	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
ימין קרויו יד	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין				

מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
מראה כהן, תמורה בכתב		צא	" "	ב"ה בראש מכתבים	פא	ר"ן, מגילה, השמיט את	ענין	דף
מרדכי, ת"ת לאבל בשבת		לב	" "	השומע מפי הנביא	צח	" מצות צריכות כוונה	"	סג
" עביד אינש דינא		עה	" "	ממון שאין לו תובעים	קג	" חכם שאסר	"	צ
" יבמה למומר		רנט	" "	השחתת זרע	רמח	" ובשבע שלא יאכל	"	קב
משאת בנימין, אומדנא בעריות		רנט	קרית ספר, מטיל מום		מג	" אב וחיוב מזונות	"	קיד
נוב"י, ס"ת כשר להניח עם הפסול		לח	ראב"ד, בעלי נפש, סחיטה בשער		ריח	" שותק אינו כנשבע	"	קמט
" גרמא		מד	ראב"ן, טבילה במים חיים		רצד	" שאת נהנית לי עד הפסח	"	קסו
" ס"ת שנמחק		ס	ראש יוסף, לוי שנתקלקל קולו		קלו	" נדרים ד', ד"ה אמר לי	"	קסו
" תיבה כפולה בס"ת		ע	ראשון לציון, ולא הרהרתי		לב	רלב"ח, קטלנית ליבום	"	רפד
" אינו אומר בשם אומרו		קכא	רביד הזהב, ברכת השבת		לב	רס"ג, בשבת נבראה ברכה	"	לב
" מסתכן בשביל פרנסה		קעט	רא"ש, במצ', אין מקבלין צאן		ז	" פיר', נעשה אדם	"	צח
" כונס לשם נוי		רמב	ראשית ביכורים, פדיון הבן		קעב	רי"מ, כתב כדיבור	"	צ
" טומאה בעכו"ם		רפא	רשב"א, מדלין בדלי טמא		ג	רעק"א, מקלקל בשחיטה	"	כז
נחל אשכול, עכו"ם בכיבוד או"א		קעט	" שבת, דגיון ושדי		סא	" ס"ת	"	סו
נתיבות, שוגג אין צריך כפרה		לג	" עכו"ם וטבילת כלים		סו	ר"מ מפדווא, חכם שאסר	"	קט
" ספרים		נא	" חטא של עדו		רלט	רמ"ע מפאנו, חכם שאסר	"	קז
סדרי טהרה, מצות בטלות לע"ל		ריד	רמ"א, שו"ת, נשבע לגרש		מה	רש"ש, מילה, גוזז	"	כו
סמ"ע, שצ"ו		יח	רבינו חיים הלוי, הזאות שעל הפרוכת		רכח	רשב"ש, ת"ח פטורים ממסים	"	קכו
" לאור הנר		לא	רבינו בחיי, פדיון הבן		קעב	" אחות אב	"	רמ
ספר התרומה, תפילין		סד	רלב"ג, בת אתבעל		ו	רשד"ם, גבורת אנשים	"	רז
ספרי, עקב		כח	רד"ק, ת"ח פטורים ממסים		קכו	" רבית לצורך מצוה	"	קכה
" שלא תעשו כמעשיהם		מד	ראב"ד, תפילין		ע	שאנת אר"י, מילה	"	כו
" ימין נקרא יד		סה	רדב"י, יוצאת שלא בכתובה		רנה	" " ספר תורה	"	מט
" אביון מקרב אחיך		קנט	" רבית למומר		ו	" " שיעור מרור	"	נג
טופרים, המוחק את		מא	" בל תגרע		עא	" " מילה, ציצין	"	טג
" הכותב ב' שמות		עז	" ג' יודין במקום השם		פא	" " תפילין בלילה	"	סט
עבודת הגרשוני, העברת טבח		קז	" נקוד אותיות		קלו	" " שומע כעונה	"	צב
עטרת חכמים, מילה וגוזז		כו	" כפייה על הצדקה		קמט	" " מילה בלילה	"	רע
עץ חיים, אותיות ותגין		קלז	" יבום קודמת		רמא	שאלהות, עונג שבת	"	לא
ערוך לנר, מוחק השם		מו	" ג' מן השמים ירחמו		רמח	" ת"ת וכיבוד או"א	"	לט
פסיקתא, לפי שעה נאמר לו		קכא	רמב"ן, רבית למומר		ז	" כל מום לא יהי בו	"	מג
" בית דין שביבנה		קלט	" שבת, ידו של אדם		ע	" הנושא שאינה הוגנת	"	רמד
פני יהושע, שבת		יד	" בל תוסיף		ע	" מים חיים למקוה	"	רסה
" " שו"ת, לפני עור		קיד	" כתב כדיבור		פט	שב יעקב, נאמנות הבעל	"	רנה
פנים מאירות, ס"ת		מט	" לשון הקודש		קכג	שב שמעתתא, מחזיקין מאיסור	"	רכב
" " שם על הספר		עד	" למען תירא		קלו	" " גדה, ערוה	"	דסג
" " לשמה		פג	" ולא יעבוד עור		קלח	שדי חמד, מחזיקת השם	"	מד
" " טומאה בעכו"ם		רפא	" אך את שבתותי		קפב	" " ניחא לי' לאינש	"	נב
פרי מגדים, תורה שבכתב		ד	" ולא אריח		ריג	" " מצוה בו	"	רכו
" " מחמר בשבת		יח	" השחתת זרע		רנ	שואל ומשיב, פרוטה דר"י	"	קנ
" " קרבן צבור		כד	" נתן סאה ונטל סאה		רסו	שטמ"ק, הזמנה מילתא	"	מח, עט
" " מוחק ע"מ לקלקל		לט	ריט"א, בכורות, תולש		כ	" לשמור ולא לחלק	"	קמט
" " אשם תלוי		נ	" מוליד ממור		רנא	שפת אמת, שבועת כ"ג ביו"ב	"	קסו
" " כתיבת תפילין בשמאל		סד	ריב"ש, נלקח בשליש		רמה	תוס' יו"ט, מלאכה שאצל"ג	"	ח
" " ביטול חמץ		קסו	" יבום קודמת		רמא	" " הכל לפי זכותו	"	קנו
" " מספר בטובת חבירו		קצא	" גוזז		כא	" " יעשה מלך המשיח	"	ריג
" " בן כרך, בי"ד		רכח	" חכם שאסר		קח	" " תקי נוטריקין	"	רטו
" " הדלקה עושה מצוה		רכט	" אונס		קיד	תורת בהנים, אחרי נמכר	"	קנד
" " נשים בלאו שאי"ב מעשה		רנא	" גבורת אנשים		רט	" " איש כי יקלל	"	קעד
" " שבירת כוס בחופה		רסג	" קופץ לתוך המקוה		רסד	" " מכאן שאין הכהנים מטמאין	"	רה
" " מילה ביו"ט		רע	ריטב"א, דין מומר		ז	" " על הודאי מטמא	"	רו
פרי עץ חיים, תפילין		לו	" מצא ספרים		גא	תוספתא, שבת, המוחק	"	לט
פרי צדיק, כיבוד שבת		קצט	" איסורי תורה, גברא		קב	" דמאי, גר שקיבל עליו	"	רלו
צל"ח, אדם נראה כמיקר		ג	" הסכמת הקהל		קח	" בכורות, עד י"ב חדש	"	רנג
" פסחים		ז	" שותק כשנשבע		קסה	תומים, עביד אינש דינא	"	עה
צמת צדק, לובאוויטץ, שותק כשנשבע		קסה	" מו"ק, המכה אפילו בנו הקטן		קפא	תנא דבי אליהו, ומבשרך אל תתעלם	"	קנט
צפנת פענח, חבלה בדגים		כד	" אותו ולא אותה		קצט	" " שימו איש חרבו	"	קכא
" " מקק ספרים		סא				תורת חיים, סנהדרין ע"א	"	מו

רשימת המקורות והענינים בספרים שונים

שלא

דף	ענין	מקור	דף	ענין	מקור	דף	ענין	מקור
רנז	סריס שקידש	"	קד	חלב נכרים	"	קג	תפארת ישראל, איסור וטייג	
רסו	נתן סאה ונטל סאה	"	קכו	אזכרות מתורגמות	"	קנז	קידושין	"
רד	תורת האדם, על הודאי מטמא		קכז	רבית לצורך מצוה	"	נג	תרי"ג, ברכות, תוס' שבת	
רו	בקור חולים	"	קל	נטילת שכר רבנות	"	לא	תשב"ץ, שמחה בשבת	
			רנא	נשים בלאו הניתק לעשה	"	סח	נטילת פרס על המצות	"

מצוה לפרסם את עושי מצוה
(תשובת הרשב"א)

(בסדר אלף-בית)

ר' משה ב"ר יואל

גאולה אר

לזכר:

אביו ר' יואל ב"ר ישראל ע"ה

נפטר ב' אדר שני

אמו ר' אכיל ב"ר משה ע"ה

נפטרה ביו"ב ע"י הנאצים הארורים. הי"ד

ר' אהרן ב"ר חיים יעקב

והגתו אסתר בילא בת ר' חיים שיחיו

למשפחת גרינבלום

לזכר:

אביו ר' חיים יעקב ב"ר יהודה מנחם ע"ה

נפטר י"ט אב תרס"ן

אמו שבע בילא בת ר' יוסף יהודה ע"ה

נפטרה י"א שבט תרצ"א

הותגו ר' חיים ב"ר פנחס ע"ה

נפטר בשנת תש"ב ע"י הרוצחים בתוך הרוגי אפטא

המותו חיה ע"ה נפטרה בשנת תרע"ה

אח אשתו ר' יחיאל ואשתו וחמש בנותיו

שנהרגו ע"י הרוצחים הגרמנים

אחות אשתו שרה גיטל ובעלה משה ב"ר יעקב ובניה

שנהרגו ע"י הרוצחים הגרמנים

אחיו יצחק עם אשתו ובניו ע"ה

אחותו בריינדל ובעלה ע"ה

אחותו הבתולה רייזל ע"ה

שנהרגו ע"י הרוצחים הגרמנים

ה' ינקום דמם

שרגא פייוול, צבי הירש, ליפציא, שרה

למשפחת גרינשפאן

לזכר:

אביהם: ר' קלוונמוס קלמן ב"ר שרגא פייוול ע"ה

שהלך לעולמו ביום ראש חדש כסלו תשי"ט

ישעיה והגתו פריידא שיחיו
למשפחת ווייס-קויפמאן

לזכר:

אביו ר' ישראל שמואל ב"ר מנחם דוד ע"ה

נפטר באשוויטץ ע"י הרוצחים הגרמנים

בראש חדש תמוז שנת תש"ד

אמו רייזל בת ר' ברוך שמחה ע"ה

נפטרה באשוויטץ ע"י הרוצחים הגרמנים

ביום כ"ו סיון שנת תש"ד

הותגו ר' דוב בן צבי יעקב הכהן

והמותו רחל בת ר' אלי' ע"ה

נפטרו באשוויטץ ע"י הרוצחים הגרמנים

ביום ב' דשבעות שנת תש"ד

ה' ינקום דמם

ר' שמעון ב"ר נתן למשפחת ווערנער שיחיו

לזכר:

אביו ר' נתן ב"ר שמעון ע"ה

נפטר י"ד שבט שנת תרצ"א, בווערבוי

אמו מירל בת ר' שמואל ע"ה

נפטרה כ"ד מרחשוון שנת תשי"ב בטאראנטא

אחותו שרה ושני בניה ואחותו צירל ובעל

שנהרגו ע"י הנאצים. הי"ד

מרת יענטא, בנה חיים, בנותיה: שיינא פייגא, ונחמה

למשפחת זאקס

לזכר:

בעלה ואביהם

ר' אהרן ב"ר ראובן שמעון ע"ה

נפטר ביום ט"ז אדר שנת תש"ך

בעיר קיטשינער, אנטאריא

ר' צבי ב"ר ישראל

נאכטיגאל

לזכר:

אביו ר' ישראל ב"ר יצחק ע"ה

נפטר י"ב אדר

מרדכי ב"ר פסח למשפחת פייט

חוגתו רויזא בת ר' ליפא הכהן שיחיו

לזכר:

בתו הבתולה רחל לאה ע"ה

שהלכה לעולמה באחד באייר שנת תשט"ז

אחיו הערץ ע"ה, אחיותיו: גאלפון, אסתר, חנה

שנרצחו ע"י הרוצחים הגרמנים, הי"ד

ר' אברהם ב"ר פנחס

קורץ

לזכר:

אביו ר' פנחס ב"ר שרגא פיינול ע"ה

נפטר ח' מרחשון

אביו החסיד ר' שרגא פיינול ב"ר אברהם ע"ה

נפטר ח' כסליו, תרפ"ח

צבי ב"ר משה

שווארץ

לזכר:

אביו משה ב"ר חיים דוד ע"ה

ר' נתום ב"ר חיים צבי

שווארץ

לזכר:

אביו ר' חיים צבי ב"ר פסח דוב ע"ה

נפטר י"ב סיון

אמו שרה ב"ר חיים ע"ה, נפטרה י"ט אב

האלמנה מרת פעסיל ב"ר אלטער אליעזר

ובנה חיים נתן שיחיו שירלאווסקי

לזכר:

בעלה ואביו ר' יונתן חנוך ב"ר יהודה זלמן ע"ה

נפטר כ"ד שבט תשט"ז

ר' אפרים נפתלי ב"ר אלעזר ורעיתו מיימא

זיידנער

לזכר:

אביו אלעזר ב"ר שמואל ע"ה

נפטר י' כסלו

אביה אלימלך ב"ר שמעון ע"ה

נפטר י"א אב

ר' זאב יהודה ב"ר שמואל זנוויל

זילבערג

לזכר:

אביו ר' שמואל זנוויל ב"ר קלונימוס קלמן ע"ה

נפטר כ"ח שבט

ר' אפרים צבי, ר' אברהם דוד, ר' משה מנחם,

ר' שמואל יעקב, ר' יוסף, והאחיות: רייזל,

פרידא משארנא, רחל ב"ר זאב יהודה שיחיו

זילבערג

לזכר:

אמם חנה מינדל ב"ר אברהם דוד ע"ה

נפטרה ח' אייר, תרצ"ד

ר' דוד אליהו ורעיתו מינדל שיחיו

למשפחת לאנדא

לזכר:

אביו החסיד ר' מנחם מנדיל ב"ר יהודה ע"ה

נפטר בן מאה ואחת שנים, כ"ט מרחשון תשי"א

אמו רויזא בת ר' מנחם מענדיל ע"ה

נפטרה כ"ח מרחשון תרפ"ג

חתנו ר' יהודה ליב הלוי ורעיתו רבקה

בתם רויזא ובנם מנחם מנדיל יחיו

חתנו ר' צבי ורעיתו פיגא יחיו

חתנו יהודה ורעיתו אסתר ובתם גאלדא שיחיו

ר' יהודה ארי' לייב שיחיו

למשפחת מינץ

לזכר:

אביו ר' אברהם צבי ב"ר יחיאל יעקב ע"ה

יליד ראזוואדאו

נפטר בטאראנטא, י' כסלו שנת תשי"ט

אמו מרים בת ר' צבי נתן נטע ע"ה

נפטרה י' אייר תשט"ז